Digitized by Google

Digitized by Google

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XIII.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Prosečkoga u Samoboru
Broj 1399

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE
1887.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

KI
M57
v. 13

I. KAZALO STVARNO

trinaeste godine „Mjesečnika:“

Actio negatoria. 182, 553—559.
Ako je koja treća osoba, makar ovlaštena, podpisala ime mjenb. obvezanika, mora ovaj punovlastni odnošaj iz same mjenice proizlaziti. 628.
Alimentaciju materi pruža sin joj i odnošaj odtud. 360.
Alimentaciju pristojnu, kada ima sud ženi (rimokat. vjeroizpovjesti) odmjeriti? 623.
Alimentaciju tražeća supruga grčko-izstočne vjere što mora dokazati u parnici brakorazvodnoj? 559.
Amortizovana mjenica kao podloga platežnomu nalogu. 189.

Bankinu notu krivu kada tko primi pod platež, počini dioničtvo kradje. 145.
Bilježnika (kr. javnoga) pristojbe, za razpravu ostavštine dopitane, mora sud ureda radi utjerati. 283.
Bilježnika (kr. javnoga) pristojbe, u ovrsi; da li je izlučna parnica proti njemu dopustiva? 347.
Blagdani grčko-iztočne crkve smatraju se zakonskimi praznici. 285.
Bludnja s nemarnosti neizpričava upisljivost kazneno-pravnu. 353.
Boca *vidi* „Staklenka“.
Bolognskoga sveučilišta vjekopis. 204.
Burzovnoga obraničkoga suda osuda, imade li se dostaviti? 619. *Vidi* još str. 620, 621.

Chaliza i njezin pojam. 163.
Cestar da li je osoba § 68 i § 81 k. z. 249.
Ciena uporabna i pravo uporabodavca na nju. 257.
Cinkturu oko crkve nije obvezan popravljati patron. 253.
Curator ad actum kada i kako postavlja se tuženoj ostavštini. 238.

Činitba § 98 sl. b) k. z. te njezin pojam i obseg. 35
Činovnici gruntovnički i njihovo usposobljenje. 126.
Činovnička plaća na koliko može biti ovršno plienjena i uručena? 389.
Članarina trgovačkog sbora nemože se utjerati sudbeno-ovršnim već političko-upravnim putem. 240.
Čovječja lješina ako se odnese iz groba, što onda? 632.

Danak i ini tereti u pogodbi uporabnoj. 176.
Darovanje u svrhu, da netko nedražbuje, neuključuje prevaru. 400.
Depozitno pismo i izručenje zaloga. 350.
Dioba zadruge i udovički dio po zak. od 3. ožujka 1874 na zadružnu imovinu. 546.

Digitized by Google

Dioničtvo kradje počini svaki, koji ukradenu banku pod platež primi ili promieni. 145.
Djeca u oporuci i obseg pojma „djece“. 394.
Dokaz za vjekovitu uspomenu nije dozvoljen paranjem lješine. 396.
Domirna prisega ob okolnosti, u kojoj je već jedan svjedok protuslovio, nije dopustiva. 24.
Dosielost služnosti porabe tudjega zida za stražnji zid svoje sgrade. 553—559.
Dospietak mjenice, na kojoj nije naznačena godina. 626.
Dostava osude u slučaju, kada tužitelj durante processu umre, a valja mu prisieći. 134.
Dražba ovršna na nekretnine po dovršenom postupku maličnom, dopustiva je samo nakon one na pokretnine. 509.
Dražbu ovršnu može narediti sud zamolni na neposrednu molbu stranke a bez zamolbe presudnoga suda, ako je na zamolbu ovoga jur obavio ovršnu pljenitbu i procjenu. 457.
Družtva trgovačkoga javnoga svi članovi moraju zamoliti upis prokure u trgovački registar. 94.
Družtvo trgovačko javno nakon izstupa komanditista. 191.
Državnih ispita pravoslovnih preinačene odredbe na sveučilištu u Zagrebu. 357.
Dvojici odtudjena nekretnina, koji njih ima pravo na zaštitu? 339.
Dvoženstva zločinstvo i momenti, koji se moraju steći. 465.

Edisonov phonogram. 604.
Ekonomije političke zadatci i metoda. 492.
Exceptio rei judicatae nemože se proti ustupovniku (cesionaru) s uspjehom podići, kada neima formalne sudbene odluke o tom, da ustupnik (cedent) nije položio prisegu, koja mu je bila pravomoćno dosudjena osudom iz parnice, koju je ustupnik sam poveo bio. 615.
Forum contractus mora se naročito ugovoriti u slučaju, da mjesto izpunitbe bude ino, nego je za tuženika nadležno. 241.
Glavna razprava kada se otvorenom smatra? 234.
Gradjevinom novom kada se počini smetanje posjeda? 129.
Gradjevni poduzetnik u prieporu s političkom občinom, nadležnost? 181.
Grčkoztočne crkve blagdani jesu zakonski praznici. 285.
Gruntiovnički činovnici i njihovo usposobljenje. 126

Hillel i *Šamai* dvie protivne škole u Izraelićana pogledom na cienu za ženu davanu. 168, 215.
Hora legalis kada izmine u postupku maličnom? 1.
Individualni dielovi zadrugara ili zadružne imovine obterećenje. 241.
Insolidna obveza na platež parbenih troškova mora u dispozitivnom dielu osude i za supruge izrično naglašena biti. 394.
Intervenciju pri dražbi tko honorira zastupniku ovrhovoditelja, ako onaj za sebe ili za trećega dražbuje? 453.
Inventar jest takodjer trgovačkom knjigom. 33.
Izlučenje ovršno imovnoga diela kojega zadrugara. 377.
Izlučna tužba nije dopustiva proti kr. javnom bilježniku, kada se njegove pristojbe ovršno utjeruju. 347.
Izprave oblasti u Bosni i Hercegovini. 472.
Izprave neistinitost mora dokazati treći, ako bude izdana s nakanom, da bude producentu proti njemu (trećemu) dokazalom. 186.
Izraelitsko ženitbeno imovinsko pravo. 160 i 209.

Digitized by Google

Javno nasilje globljenjem u idealnoj konkurenciji sa zločinstvom težke tjelesne ozlede. 293.
Juridičke obuke reforma na sveučilištih austrijskih. 101.
Kapara i njezina narav. 346.
Kapara u pogodbi uporabnoj. 124.
Karnostna odgovornost sudaca i zakon o njoj. 151.
Kazna vremenita usljed previšnjega pomilovanja kojega dana počima teći? 466.
Kaznenî sudac mora pravac osude gradjansko-pravne respektirati. 516.
Kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852 novela i motivi ove. 41.
Kazniona središnja za Bosnu i Hercegovinu u Zenici. 634.
Komanditistâ izstup iz družtva u registru ubilježen i posljedica nakon toga. 191.
Komisionar jest čuvarom predane mu robe i gdje počima njegova krivnja pronevjerenja? 34.
Konkurencija idealna *vidi* stečaj idealni.
Kosa ostrižena ženskoj, silovito zaustavljenoj i vrst krivnje radi toga. 355.
Kradja i pronevjerenje medju supruzi i kažnjivost iste. 399.
Kradja je li moguća na vlastitu sekvestriranu dobru? 36.
Kradja kada je posjednik na samoti, da li tvori učin § 174 I. sl. c) k. z.? 567.
Kradja kamena ugljevlja vriedna 4 nč. a. v. s kolodvora, da li zločinstvo ili prekršaj? 95.
Kradja od navade uz novelu ka kaznenomu zakonu. 566.
Kradje dioničtvo počini onaj, koji ukradenu bankinu notu pod platež primi ili promieni. 145.
Kradju nepočini onaj, koji iz posjeda vjerovnika uzme založenu stvar svoju. 294.
Krivo svjedočanstvo nepočini svjedok, kada opozove prijašnju izjavu ma i inoga dana. 517.
Kupoprodaja kada je posao trgovački, a kada opet nije? 388.
Kupoprodaja konja uz prodavaočevu izjavu „da za ništa nejamči". 390.
Levirska ženitba u Izraelićana. 162.
Lovački pas zatečen u tudjem lovištu, povlast vlastnika (zakupnika) zemljišta (lovišta). 450.
Maličnoga postupka prorogacija za razpravu parnice preko 100 for. kako se upeljava? 184
Maršeta stanje zdravstveno i predmnieve zakona ob istom. 78.
Medjâ ponova naredjuje se na licu mjesta nakon saslušane protustranke kod suda. 139.
Medjâ uredjenje i troškovi toga postupka. 135.
Medjunarodnoga prava reforma i kodifikacija. 460.
Mehr t. j kupovnina žene u Muhamedanaca. 321.
Meštar usljed domaće karnosti ozledi težko na tielu šegrta svoga; prosudjenje učina. 145.
Metoda političke ekonomije. 492.
Milodar obećan u obće koristnu svrhu; pravna narav toga posla. 512.
Miraza pojam po rimskom pravu. 483.
Miraza osnutak. 531
Miraznoga prava rimskoga razvitak. 525.
Mjenica girirana nakon roka § 41 mj. z. i zastarjelost iz nje. 246.
Mjenica na prednjoj strani prekrižena i posljedice toga. 190.
Mjenica = tezica s riečmi „platit ću ja!" i postupak na nju. 513.
Mjenice definicija. 385.

Digitized by Google

Mjenice sa giro in bianco izdatnik tim što izkupi mjenicu stiče ovršno pravo proti prihvatniku. 288.
Mjeničnoga duga odplata dozvoljena na obroke; moć toga prigovora nevalja. 397.
Mohar t. j. ciena za ženu, davana u Izraelićana. 167.
Nadležnost upravne oblasti ili suda u preporu izmedju gradjevnoga poduzetnika i političke obćine. 181.
Nadodvjetničtvo (drž.) u ime zemaljske zaklade netreba posebnoga punomoćja ad processum. 347.
Najamne pogodbe i postupak u prieporih najma. 67.
Najamnine odpust kada može zahtievati najmitelj. 361.
Naknada štete sbog neizpunjena ugovora imade se utužiti pred sudom tuženika. 185.
Naledje, gradjansko-pravna posljedica kod tužbe sbog obogaćenja iz zastare mjenice. 140.
Nasljedno očitovanje neima se primiti, ako neima ostavštine. 238.
Nasljedstveno pravo suprugâ u Muhamedanaca 330.
Negatoria actio. 182, 553—559.
Nekretninâ pravna narav u Bosni i Hercegovini. 273.
Nekretnine, prodat se imajuće ovršnom dražbenom prodajom, kada i kako su točno označene? 88.
Ništetnost parbenoga postupka i njezin temelj. 448.
Novaka dra. R. sabrane rješitbe kazneno-pravne. 358.
Novela kaznenomu zakonu i kradja od navade. 566.
Novotâ doprinosenje. — Razpravni troškovi prisudjuju se konačnom osudom a ne posebno. 506.
Nuždni nasljednik dobiva nuždni dio u novcu, te vjerovnici mogu taj dio obteretiti zalogom i predbilježbom. 511.
Obećanje dara odboru za obće koristnu svrhu, pravna narav toga posla. 512.
Obnova kaznenoga postupka da li dopustiva ili ne? 143.
Obogaćenje iz zastare mjenice. 140.
Obroci odplate duga zanemareni i posljedice te nemarnosti. 398.
Obterećenje zadružne imovine ili diela pojedinoga zadrugara. 241.
Obtuženika tereteće i izpričajuće okolnosti mora kazneni sudac jednakom brižljivošću izpitati. 192.
Obustava kaznenoga postupka u prekršajih. 225.
Odbornici kao svjedoci darovanja, obećana odboru u obće koristne svrhe, jesu li završni svjedoci? 512.
Odgodi razpravnoga ročišta protivna stranka udalji se, koji postupak dalje? 283.
Odgovornost karnostna sudaca i zakon o njoj. 151.
Odgovornost kazneno-pravna za dalnju štetu u slučaju nemarnošću uzročene nesreće, i t. d. 290.
Odplata duga u stanovitih obrocih nije točno izpunjena, posljedice zatezanja? 398.
Odpust najamnine (zakupnine) može zahtievati . . . . . 361, 363.
Odpust uporabnine i uvjeti prava nanj. 366.
Odrečenje u odnošaju uporabnom. 371.
Odreknuće od priziva proti kazneno-pravnoj osudi može se opozvati i priziv u zakonskom roku podnieti. 351.
Odsvojem predmeta uporabnoga biva uporabna pogodba ukinuta. 437.

Digitized by Google

Odštetna parnica proti željezničkomu družtvu, teret dokaza. 564.
Odštetna tužba sbog prekoredno izrabljena predmeta uporabnog, u kojem roku da se podnese? 369.
Odtudjenje nekretnine dvojici i prednost jednoga njih. 339.
Odustatnina u pogodbi uporabnoj. 125.
Odvjetnik povodom povrate u stanje prvašnje može li stranku zastupati u razpravi za istu povratu? 83.
Oglušnu osudu u maličnom postupku kada je moguće izreći? 1.
Okolnosti olahkoćujuće i otegoćujuće mora kazneni sudac jednako iztražiti. 192.
Opipanjem bludnim dječaka izpod 14 god. nepočini ženska zločinstvo oskvrnuća. 198.
Oporučni svjedok da li važi, ako uz svoj podpis nenapiše „kao oporučni svjedok". 395.
Oporuke rieč „djeca" tumačenje. 394.
Opravnika obveza, ako kasno pošalje robu. 289.
Organizacija sudstva g. 1886 s odnosnimi zakoni o podsudnosti ili nadležnosti. 38.
Organizacija sudstva u Srbiji. 7.
Osiguranje izhodjeno ostaje netaknutim, ako bude i ukinuta osuda, koja je bil temeljem, da je bilo izhodjeno. 133, 177.
Ostavinska razprava pravomoćno i na temelju oporuke razpravljena i dovršena nemože se tužbom pobijati radi toga, što se je naknadno saznalo, da pismena oporuka nesadržaje podpune posliednje volje oporučitelja. 624.
Ostavštini tuženoj kada i kako postavlja se skrbnik na čin? 238.
Ošteta (zlobna) konja; kako se računa šteta za kvalifikaciju? 463.
Oštetu uporabne stvari tko mora dokazati? 368.
Ovjerovljenje izprava oblasti u Bosni i Hercegovini. 472.
Ovrha, dozvoljena na temelju osude obraničkoga burzovnoga suda ima se povesti. 620.
Ovrha na pokretnine u tečaju; sbog iste tražbine da li je ovrha na nekretnine dopustiva? 88.
Ovrha na tražbinu kada je nedopustiva? 140.
Ovrhu gradjansko-pravne osude obustavlja kaznena iztraga proti stranci sbog krive prisege. 511.
Ovršni postupak za utjeranje novčanih tražbina u zemljah carev. vieća. 519.
Ovršno pravo u maličnom postupku nemora se dokazati izpravom. 282.
Ovršnoga prava zaloga uknjižba proti nasljedniku dopustiva je, sve da je osuda proti ostavitelju još živu izrečena bila. 188.
Ovršnu dražbu može odrediti sud na neposrednu molbu stranke i bez zamolbe presudnoga suda, ako je na zamolbu ovoga jur obavio ovrhu prvoga stupnja. 457.
Ozlede težke tjelesne ili umorstva zločinstvo? 96.
Oznaka nekretnina ovršnoj dražbi podvrženih što sve mora sadržavati? 88.
Oznaka trg. tvrdke kada je točna kod sličnih imena obiteljskih? 462.

Paleža subjektivna krivnja pri dokazanoj krivnji objektivnoj. 250.
Papir na donosioca nije slobodno izdati bez dozvole državne vlasti. 350.
Paranjem trupla nije dozvoljen dokaz za vjekovitu uspomenu. 396.
Parbenoga postupka ništetnost i temelj ove. 448.
Patronat i dužnost popravaka cinkture oko crkve. 253.

Digitized by Google

Pisma, koja svrgnuti odvjetnik podnosi u tudje ime, moraju biti providjena signaturom ovlašćena odvjetnika. — Pisma u stvarih vlastitih netrebaju te signature. 618.
Plaće činovničke na koliko mogu biti predmetom ovrhe. 389.
Platežnoga naloga obseg iz amortizovane mjenice. 189.
Platit ću ja, rieči u kontekstu mjenice uz ine potrebštine neoduzimlju ovoj svojstva *tezice*. 513.
Pljenitba predmeta u posjedu treće osobe, a ne ovršenika. 239.
Poduporabne pogodbe. 77.
Poduporaboprimac prama vlastniku i uporaboprimcu. 175.
Poduzetnik gradjevni u prieporu s političkom občinom — nadležnost. 181.
Pogibelji, koje daju pravo na odpust uporabnine. 364.
Pogibeljne prietnje (§ 98 k. z.) pojam i obseg. 464.
Pogrebne troškove dužan je podmiriti sunasljednik *ad vires* svoga diela nasljednoga. 27.
Pokućtva pojam pogledom na odnošaj uporabni. 259.
Pokušaj zločinstva težke tjelesne ozlede da li postoji? 403.
Političke ekonomije zadatci i metoda. 492.
Popis poreznih občina, kojih su gruntovni ulošci nadležnim sudovom predani. 295, 568.
Posjed služnosti nije ukinut, ako je izvršivanje iste otegoćeno. 504.
Poslovanje kr. sudova prve molbe u Hrvatskoj i Slavoniji teč. g. 1886. 633.
Poticatelj zlostave nakoliko odgovara za tjelesnu ozledu, koja uzsliedi? 196.
Potrebštine tužbe na razriešenje zajednice vlastnosti nekretnina i ustup u posjed, te ovršivost osude po dosudjenom razriešenju (§§ 827 i 830 o. g. z.). 621.
Povrata u stanje prijašnje uzročena odvjetnikom; može li ovaj intervenirati u razpravi povratnoj? 83.
Povratak uporabnoga predmeta; prava i dužnosti u tom pogledu. 366.
Povratu *ob nova* moleći dužan je trošak povratnoga postupka naknaditi protivniku sve, ako ovaj na povratu pristane. 460.
Pravničkoga mladjega naraštaja uzgoj. 147.
Pravno pitanje, riešeno civilnom osudom, nemože s nova pretresati sudac kazneni. 516.
Pravno-povjest. drž. izpita preinačene odredbe na sveučilištu u Zagrebu. 357.
Pravozastupnika sbor u Srbiji i osvrt na njegovo djelovanje 199, 468.
Preboj u prieporu iz odnošaja uporabnoga. 370.
Predbilježba i študija o njojzi. 337.
Predbilježba nemože se dozvoliti na tražbine nedospjele. 386.
Predbilježba nemože se dozvoliti na nuždni dio nasljednika nanj ograničena 511.
Predbilježba uporabne pogodbe da li je dopustiva? 171.
Predbilježbu prava zaloga opravdajuća tužba nije naravi tužbe stvarne, dakle je dopustiva razprava i po postupku maličnom. 28.
Predizvidi u kaznenom postupku i obustava istih. 225.
Prenosne pristojbe u gotovu podmirit se imajuće terete odsvojenu nekretninu samu. 138.
Prenotacija *vidi* predbilježba.
Preplata uporabnine kao prigovor uporaboprimca. 334.

Digitized by Google

Preslušaj svjedoka u glavnoj razpravi kada je završen? 517.
Prestanak uporabne pogodbe. 371.
Prevaru nepočini onaj, koji darom sklone trećega te ovaj nesudražbuje. 400.
Pridržaj zaloga i depositno pismo. 350.
Prietnja za temeljit strah i njezino prosudjenje. 142.
Prietnje pogibeljne pojam i obseg. 464.
Prietnje pojam neodvisi samo od slova riečî. 35.
Prietnjom osramoćenja odkupljeno mučanje i prosudjenje iste. 464.
Prihvat obećanja a ne samo ponudu ovoga valja da dokaže onaj, koji traži izpunitbu pogodbe. 29.
Prihvatnik mjenice nepismen, podpisan po kom trećemu unatoč povlasti i naloga na podpis ipak nije svaki put mjenbeno-pravno obvezan. 30.
Prihvatnik mjenice sa *Giro in bianco* kako odgovara izdatniku, koji mjenicu izkupi. 288.
Prilegom ženske s dječakom izpod 14 g. netvori ona zloč. oskvrnuća. 198.
Prinos, obećan odboru za obće koristnu svrhu; pravna narav toga obećanja. 512.
Prislušnikâ pripomoć i naredba o potonjoj. 359.
Pristojbe (kr. javnih bilježnika) u ovrsi i izlučna parnica proti potonjemu da li je dopustiva? 347.
Pristojbe (kr. javnih bilježnika) za razpravu ostavštine moraju se ureda rad utjerati. 283.
Pristojbe vještaka sudbenih imade sud držati u evidenciji i ureda radi utjerati. 133.
Pristojbe prenosne u gotovu podmirit se imajuće terete odsvojenu nekretninu samu. 138.
Pritvor predbježni i svrha mu. 227.
Priuzdržaj držav odvjetničtva, da može samostalno progoniti krivca poradi pridošla čina (§ 257 hrv. k. p.). 631.
Priziva rok u stvari trgovačkoj kraći je i onda, kada je rok izpunjenja na 14 dana opredieljen. 141.
Priznaja tražbine nije nov pravni razlog nego samo dokazalo. 286.
Prodaja stvari, na koju više njim pravo vlastnosti pristoji 179.
Prodajom kako biva ukinuta pogodba uporabna. 437.
Produljaj mjenice, obećan za slučaj neuplaćene ciele svote mjenbene, može li se uspješno prigovoriti? 349.
Prokure registriranje moraju zamoliti svi članovi jav. trg. družtva. 94.
Pronevjerenje kada počini komisionar? 34.
Pronevjerenje i kradja medju supruzi te kazneno-pravna upisljivost. 399.
Propast predmeta u odnošaju uporabnom. 372.
Protuslovje nutarnje u osudi jest razlogom ništetnosti. 403.

Razbojstva i kradje zločinstvo može li se steći sa zločinstvom težke tjelesne ozlede; da li oboje i koje njih dvoje? 6.
Razsvjete javne i privatne pojam. 242.
Razvod braka u parnici. Supruga grčko-iztočne vjere što ima dokazati za postignuće alimentacije? 559.
Razvrgnuće trgov. družtva i prije utanačena roka kada je moguće? 515.
Reforma i kodifikacija medjunarodnoga prava. 460.
Reforma juridičke obuke na sveučilištih austrijskih. 101.
Reforma sveučilištne nauke. 405.
Regres ima dati naledjnik sve ako je prekrižena prednja strana mjenice. 190.

Digitized by Google

Regresno pravo poreznika u slučaju kad izplati pristojbe dnevničaru. 235.
Retentio invectarum et illatarum kad uporabnina nije plaćena. 333.
Riehla dra. A. komentar o. g. z. (Kritika.) 306.
Rok odštetne tužbe za prekoredno izrabljeni predmet uporabni. 369.
Rok plaćanja uporabnine neupliva na trajanje pogodbe uporabne. 454.
Rok za priziv u stvarih trg.-pravnih prama roku za izpunitbu obveze. 141.
Rok za tužbu smetena posjeda da li je zaporan ili ne? 342.
Rok za utok tečajem ovrhe u postupku mjenbenom. 93.

Sekvestar da li je ovlašćen odkazati pogodbu uporabnu? 435—437.
Sekvestar nije posjednikom. 36.
Sekvestracija invectarum et illatarum i potrebštine za postignuće iste. 20.
Sekvestrirana dobra prisvojem nepočini vlastnik kradju. 36.
Sgrade gospodarske kada su dužni popravljati župnici. 253.
Signaturom ovlašćena odvjetnika moraju biti providjena pisma, koja podnosi svrgnuti odvjetnik u tudje ime. 618
Sigurnosti života (§ 335 k z.) ili tiela (§ 430 k. z.) prekršaj? 290.
Sin nemože utužiti naknadu za alimentaciju matere. 360.
Siromaštva svjedočbu izdati može samo kotar. oblast. 348.
Sjedinjenje u odnošaju uporabnom ukida odnošaj uporabni. 371.
Skrbnik na čin kada i kako postavlja se tuženoj ostavštini? 238.
Skupština glavna pravničkoga družtva i izvještaj u njoj. 99.
Služnost *vodu crpsti* stečena dosielošću. 182.
Služnosti izvršivanje otegoćeno; tim nije posjed služnosti ukinut. 504.
Smetanje posjeda nepočini zadrugar na zadružnom zemljištu naprama zadrugaru ma i potajno podieljenomu. 236.
Smeten posjed prava prozora ili prava na uživanje svjetlosti, zraka i vida. 129.
Smetena posjeda parnica, u kojoj obadvie stranke tvrde, da su u faktičnom posjedu 458.
Smetena posjeda rok za tužbu da li je zaporan ili ne? 342.
Smrt u odnošaju uporabnom da li i kada ukida pogodbu uporabnu? 372.
Solidarni platež razumije se pod izrazom *zajednički platež*. 277.
Srbija i organizacija njenoga sudstva. 7.
Središnja kazniona za Bosnu i Hercegovinu u Zenici. 634.
Staklenke (boce), ako nisu pune mjere, ne samo krčmar, koji ih rabi, već i trgovac prodavalac krivci su redarstvenog prekršaja. 36.
Stečajnina u parnici uporabnoj i nadležnost suda razpravnoga. 561.
Stečaj zločinstva javnoga nasilja globljenjem i težke tjelesne ozlede. 293.
Stražar željeznički zanemari zatvoriti pristup na tračnice i njegova krivnja. 353.
Subskripcija milodara i pravna joj narav. 512.
Sudova prve molbe u Hrvatskoj i Slavoniji poslovanje. 633.
Sukrivnja zločinstva težke tjelesne ozlede da li se proteže proti poticatelju na zlostavljanje? 196.
Suprugâ kradja i pronevjerenje te uvjeti kažnjivosti. 399.
Sveučilišta bolognskoga vjekopis. 204.
Sveučilišta u Italiji. 610.
Svjedočanstva krivoga postaje krivcem i onaj, koji navlaš zamuča činjenice. 199.
Svjedočanstvom krivim nepočini svjedok zločinstvo prevare, ako promjeni izjavu ma i drugoga kojega dana. 97.
Svjedočbe siromaštva tko je povlašćen izdavati? 348.
Svjedočbom nadležnoga mjestnoga suda mora se ovrhovoditelj izkazati, da je

Digitized by Google

ovrha na pokretnine bezuspješnom ostala (§ 2 zakon od 6. travnja 1881 i § 52 naputka za mjestne sudove od 23. ožujka 1877 br. 1660). 619.
Svjedok oporučni bez dodatka uz svoj podpis: *kao oporučni svjedok.* 395.
Svjedok u parnici kada može smatrati se izgubljenim? 27.
Svjedok za vjekovitu uspomenu preslušan i trošak toga postupka. 393.
Svjedok za vjekovitu uspomenu preslušan na licu mjesta; naknada troška s tim spojena? 189.
Svjedoka preslušaj u glavnoj razpravi kada se ima smatrati svršenim? 517.

Šamai i *Hillel* dvie protivne škole u Izraelićana pogledom na cienu za ženu davanu. 168, 215.
Šegrt usljed domaće karnosti od svojega meštra težko tjelesno ozleđen. Upisljivost. 145.
Šteta po nemarnosti ozleđenika nastala neizpričava. 353.
Štetu tko je obvezan naknaditi, koju počini živina kada iz željezuičkih kola uskoči? 84.

Telefon u odnošaju prama pravu. 597.
Temeljit strah kakova prietnja može uzročiti? 142.
Tereti i danci u pogodbi uporabnoj. 176.
Tezica mjenica s riečmi „platit ću ja“ i postupak na tužbu uz iste. 513.
Težka tjelesna ozleda u konkurenciji sa zloč. jav. nasilja globljenjem. 293.
Tok vode u potoku promienjen i priepor radi toga riešavaju upr. oblasti. 137.
Trajanje uporabne pogodbe neopredjeljuju rokovi plaćanja uporabnine. 454.
Tražbina kada se nemože uzeti pod ovrhu. 140.
Tražbine priznaja nije nov pravni razlog, već samo dokazalo. 286.
Trgovačka knjiga ima se predložiti, da se konstatuje, da izvjestni upisi u njoj nisu obavljeni. 32.
Trgovačke knjige manjkave su, ako nije i inventar sastavljen. 33.
Trgovačke tvrdke oznaka kada je točna kod sličnih obiteljskih imena? 462.
Trgovačko družtvo kada se može razvrći i prije ustanovljena roka? 515.
Trgovačkoga sbora članarina nemože se utjerati sudbeno-ovršnim putem, već političko-upravnim. 240.
Trošak intervencije pri dražbi tko nadoknadi zastupniku ovrhovoditelja, ako ovaj za sebe ili za trećega dražbuje? 453.
Trošak preslušanja svjedoka za vječitu uspomenu tko da podmiri? 189, 340.
Trošak razprave *ob nova* dosudjuje se konačnom osudom, a ne posebno 506.
Troškovi, koje uporabodavac mora da nadoknadi uporaboprimcu. 173.
Troškovi naumljene ženitbe, ako ni do zaruka nedodje, mogu li se utužiti? 505.
Troškovi u postupku o preslušanju svjedoka za vjekovitu uspomenu. 393.
Tumač uzet radi sklapanja trgov. posala smatra se kao trg. pomoćnik. 630.
Tužba mjenbeno-pravna proti zavratnim obvezanikom kojim danom zastaruje? 461.
Tužba na opravdanje predbilježbe prava zaloga nije naravi stvarne tužbe; može se riešiti i po maličnom postupku. 28.
Tužbe odštetne sbog prekoredno izrabljena predmeta uporabnoga rok. 369.
Tužba na priznanje ništetnosti i neovršivosti osude obraničkoga suda burzovnoga ima razpravljati sud, koji je ovrhu dozvolio. 621.
Tužitelj umre tečajem parnice, kako i komu da se uruči osuda? 134.

Ubojstvo a ne umorstvo. 146.
Udruženje pravozastupnika u Srbiji.

Digitized by Google

Udova zadrugarica prigodom diobe zadružne imovine po zakonu od 3. ožujka 1874. 546.
Ugovorna kazan u pogodbi uporabnoj. 125.
Ukinuće uporabne pogodbe. 371.
Ukinuće uporabne pogodbe odsvojem ili prodajom. 437.
Uknjižba ovršnoga prava zaloga proti nasljedniku dopustiva je, sve ako je osuda (nalog) proti ostavitelju izhodjena. 188.
Uknjižba uporabne pogodbe i važnost takove. 171.
Umorstva ili težke tjelesne ozlede zločinstvo? 96.
Upis prokure u trgovački registar moraju zamoliti svi članovi javnoga trgovačkoga družtva. 94.
Upisljivost kazneno-pravnu neizpričava bludnja s nemarnosti. 353.
Uporabna ciena i pravo uporabodavca na nju. 257.
Uporabna pogodba naprama teretom i dankom. 176.
Uporabne pogodbe ciena. 121.
„ „ forma. 122.
„ „ i upor. postupak. 67, 118, 170, 257, 331, 361, 427, 541.
„ „ i uporabni postupak; ustanove formalne. 541.
„ „ kako prestaju usljed prodaje? 437.
„ „ pravna narav 170.
„ „ predbilježba da li je dopustiva? 171.
„ „ predmet. 71.
„ „ predmet i ciena. 545.
„ „ razvrgnuće. i prije ugovorena roka. 376.
„ „ trajanje neopredjeljuju rokovi plaćanja uporabnine. 454.
„ „ uknjižba, ove obseg i važnost. 171.
„ „ vrieme. 118.
„ „ uzgredne ustanove, *uvjet.* 123.
Uporabnih pogodba isprave i biljegovanje ovih 123.
Uporabnina unapred plaćena i prigovor odtud za uporaboprimca. 334.
Uporabnine odpust kada može zahtievati uporaboprimac 361.
Uporabnoga predmeta povratak; prava i dužnosti u tom pogledu. 366.
Uporabodavac kada je ovlašćen i prije ugovorena vremena odustati od uporabne pogodbe. 427—435.
Uporabodavca dužnosti. 172.
Uporabodavca pravo na uporabnu cienu 257.
Uporabodavca zakonsko založno pravo. 258—273.
Urbarska osuda kojim danom imade se smatrati dostavljenom? 26.
Uredjenje medja i troškovi s tim skopčani. 135.
Ustupnik mora da dokaže krivnju ustupovnika. 184
Utok tečajem ovrhe u mjenbenom postupku i rok mu 93.
Uzgoj mladjih pravnika. 147.

Vještačke pristojbe imade sud držati u evidenciji te ureda radi utjerati. 133.
Vrieme dospietka mjenice, na kojoj nije navedena godina kad dospieva. 626.
Vrieme u odnošaju uporabnom. 374.

Zadrugar nepočini smetanje posjeda na zadružnom zemljištu niti naprama tajno podieljenu suzadrugaru. 236.
Zadrugara kojega imovni dio kako se izlučuje? 377.
Zadruge dioba i dio zadrugarice udovice. 546.

Digitized by Google

Zadružne imovine obterećenje ili individualnoga diela pojedinoga zadrugara? 241.
Zajedničke stvari prodaja. 179.
Zajednički platež znači isto što i *solidarni platež*. 277.
Zaklade zemaljske zastupnik (kr. držav. nadodvjetničtvo) netreba specijalne punomoći ad actum. 347.
Zakupna pogodba na poprieko. 176.
Zakupna pogodba po ucjeni. 176.
Zakupne pogodbe i postupak u prieporih zakupnih. 67.
Zakupnine odpust kada može zahtievati zakupnik? 361—363.
Zaloga pridržanje i depositno pismo. 350.
Založenu stvar svoju uzme vlastnik u posjed od založnoga vjerovnika; neima kriterija kradje. 294.
Založno pravo zakonsko uporabodavca. 258—273.
Založno pravo zakonsko uporabodavca kada uporaboprimac pade pod stečaj. 331—333.
Zaruke ako nepodju za rukom; može li se trošak pokušana braka utužiti? 505.
Zastara iz mjenice girirane nakon roka § 41 hrv.-ug. mj. z 246.
Zastara mjen. tužbe proti zavratnim obvezanikom kojim danom nastupa? 461.
Zastara mjenice da li je prekinuta, ako se tužba pusti ležati. 514.
Zastaru po mjenbenom pravu prekida sama predaja tužbe. 563.
Zastaru tužbe sbog smetena posjeda tko mora dokazati? 560.
Završnost svjedoka mora se obrazložiti. 22.
Zlobna ošteta konja, kako se računa šteta radi kvalifikacije. 463.
Željeznički stražar zanemari zatvoriti pristup na tračnice i njegova krivnja. 353.
Željezničko družtvo da li odgovara za štetu požarom stvari, koje se mogu same upaliti. 564.
Željezničkoga pravilnika aplikovanje. 564.
Ženska, koja bludno opipa dječarca izpod 14 godina nepočini zločinstvo oskvrnuća. 198.
Ženska silovito zaustavljena u svrhu, da joj se kosa ostriže, i vrst kaznenopravne krivnje. 355.
Ženitbeno imovinsko pravo, 53.
„ „ „ grčko. 409.
„ „ „ indijsko. 105 i 153.
„ „ „ Izraelićana. 160.
„ „ „ kinezko. 56.
„ „ „ muhamedansko. 309.
„ „ „ rimsko. 473 i 573.
Živina uskoči iz željezničkih kola te počini štetu; tko je obvezan štetu naknaditi? 84.
Župnici kada su dužni popravljati župnoga doma sgrade gospodarstvene? 253.

Digitized by Google

II. KAZALO ZAKONSKO.

1. Obći austrijski gradjanski zakonik.

Paragrafi	*Strana*
44	465
45, 46	505
69, 75, 76, 80, 82, 88	465
91, 92, 107, 108, 117	559
127	465
276	134
293	542
297	131
312	556
313	557
339	345, 504
340, 341	130
344	345
345	255
346	345
366	339, 371
367, 368	264
373	339
378	290
410	339
456	264
471	333
472	558
480	557
480, 481, 483	183, 184
513	254
518	367
523	553—559
547	189
549	28
579, 601	395
674, 680	260
696, 697, 698	124
784	512
801	28
806, 808	624
811	238
822	511
823	239
827	621
830, 841, 843	179
851	135
859, 861	29
869, 871, 873, 877	393
880	172
881	396
883	122
888, 891	277
902	435
908	124, 346
909, 910, 911	125
919	172, 257
922	78
924, 925	390
925, 926	78
932	78, 390
935	391
938	512
961	436
1004	361
1005	363
1006	364
1007	365
1008	366
1009	367, 368
1009, 1010	436
1033	346
1036, 1037, 1038, 1040	174
1042	28
1043	179
1064	172
1090	118
1094	361
1094, 1095	170

Digitized by Google

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
1096	172, 173	1302	336
1097	173, 174	1305	131, 453
1098	168, 174, 175, 265	1311	365
1099	176	1320, 1321	84
1100	172, 257	1321	450
1101	20, 259, 381	1323	84
1103	543	1334	141
1104, 1105	373	1386	125
1109	367, 370	1370	351
1110, 1111	367	1376	397
1111	265, 369	1395	337
1112	372	1398, 1399	185
1113	118	1411	371
1113, 1114, 1115	374	1428	351
1116	118, 455	1431	235
1117	172, 376	1438	346
1118	427, 438	1445	371
1119	431, 434	1449	345
1120	437, 447, 455	1477	184
1121	170	1478	514, 557
1294, 1295	452	1478, 1479	345
1295	236, 367, 395	1486—1488, 1489—1491	345
1298	368	1497	563
1301, 1302	395		

2. Gruntovni red od 15. prosinca 1855.

13, 29, 42, 46	388	93	386
55	179	95, 96, 100	29, 338
57	138, 248	129	139
61	508	161	508

3. Mjenbeni zakon zak. čl. XXVII. od god. 1876.

3	627	84	514
5	513	87	163, 514
10, 21	31	85—87	246, 461, 514
25, 29	190	92	190
31, 41	246	103	461
41, 45, 46	461	104	30
77	189	104, 105	629
78, 79	461	112	513

4. Trgovački zakon, zak. čl. XXXVII. od god. 1875.

6	248	64	191
17	463	82	94
25, 26	33	94	191
31	389	100	515
34	32	125, 144	191
35	33	253	186
41	94	258. 263	388

Digitized by Google

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
265, 280	248	324	141
294, 295, 296, 303—306	351	355	398
322	240	373, 379	34

5. Sudovnik od 16. veljače 1853.

1	249	82	238
13, 42, 56	185	83	84
47	137	95, 96, 100	29
54	29		

6. Gradjanski parbeni postupnik.

2 lit. a)	182, 249	359	83, 508
2 lit. c)	499	388	21
3, 22	186, 248, 448	391, 393	183, 177
40, 44	284	425	436
46	186	427	20, 270, 272
58	507	427, 428, 431, 432	436, 437
98	293	439	88
99	285, 343	441	282
104, 118, 114	248	442—445	511
117	186	478	140
139	187	480	436
155 lit. d)	22	506, 517	88
159	25	527	260, 272
187	189, 340	528	21
233, 259	505	530	21, 268, 272
270	25	582	508
282, 288	136	589	285
294	277	591	344
299	179	610, 611	131
339	388	618	343, 345
342	84, 338	618—638	459
343	84, 137, 510	620	504

7. Bagatelni parbeni postupnik.

1, 2	20	72 t. 2	241
2	241	75 t. 1	184
3	184	75 t. 1, 2, 9	241
9	241	92	282, 510
61	282	93	282

8. Izvanparbeni postupnik.

18	625	78, 79, 128, 129	134
72	238	180	624

9. Mjenbeni postupnik od 25. siečnja 1850.

7	461	25, 36	461
12 lit. d)	93		

Digitized by Google

10. Kazneni zakon od 27. svibnja 1852.

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
5	143, 196	171	95
8	98, 403, 517	174 II. lit. c)	567
36	631	175 I. lit. b)	95
68, 81	249	183	84
85 lit. a)	463	185	145
85 lit. c)	95	195	6
93	355	197	98, 199, 401
94	356	199 lit. a)	98, 517
98	464	206	465
98 lit. b)	35, 142	306	632
99	35	335, 337	290, 353
101, 102	143	411	356
127, 128	198	413, 421	145
132	199	430	290
140, 142	146	335	145
143	96	460	95
152	6, 196, 403	463	899
155 lit. a)	6	468	463
155 lit. b)	196	486 al. 2 lit. c)	33
166, 167 lit. f)	250	496	357

11. Kazneni postupnik od 17. svibnja 1875.

2	192	265	466
25, 31	227	277 al. 5	403
34 al. 3	232—234	277 al. 9	465
39	631	277 al. 9 l. a)	142, 145, 197, 199, 290
80, 85	225—227	277 al. 10	145
83	280	280	351
84	226	284 al. 3	197
96	97, 517	289	352
97	98	293, 298	143
105	143, 517	303	146, 193, 250
156	199	341, 344	467
168, 169	227	391	229—233
218, 250 al. 2	233	393	320, 231
250, 251	232—235	403 lit. a)	467
257	631	414	351

12. Ine razne naredbe i zakoni.

Godina		*Strana*
1808.	Dekret dvorske kancelarije, kojim se vodenice i slični objekti uvršćuju medj stvari nekretne	542
1824.	Dvorski dekret za vodenice kao stvari nekretne	542
1824.	Dvorski dekret o roku tužbe sbog smetena posjeda	343
1825.	Dvorski dekret o popravcih sgrada župnoga doma	254
1838.	Dvorski dekret ob uklonu trećega od dražbe darom	401

Digitized by Google

Godina		*Strana*
1840.	Dvorski dekret o nadležnosti za izdavanje svjedočba siromaštva	348
1841.	Kralj. odpis o popravcih sgrada župnoga doma	254
1849.	Dvorski dekret o roku tužbe sbog smetena posjeda	343
1853.	Zakon o poslovnom redu	93
1854.	Naredba, kako se vještačke pristojbe utjeruju	133, 283, 347
1856.	Odpis ministarstva o zastupanju državnog erara	347
1856.	Zakon od 8 listopada o katoličkih ženitbah	623
1857.	Okružnica namjestničtva o popravcih sgrada župnoga doma	254
1858.	Naredba ministarstva o postupku uporabnom	374, 542, 561
1859.	Naredba ministarstva o postupku pri mjenbenom osiguranju	190
1860.	Obrtni red za Krajinu	240
1860.	Naredba ministarstva o rječištih i vodostajah (branah)	137
1860.	Okružnica vojno-vrh. zapovjedničtva o rječištih i vodostajah (branah)	137
1870.	Zakon o lovu	450
1874.	Zakon o sudačkoj vlasti	182
1874.	Zakon o zadrugah	237, 546—552
1874.	Zakon o zastupanju zemaljskoga erara	347
1874.	Provedbena naredba k zakonu (od 3. ožujka 1874) o zadrugah	546—552
1875.	Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade u Zagrebu o smetanju posjeda za odnošaja tajno podieljene zadruge	236
1876.	Zakon o postupku u stvarih mjenbeno-trgovačkih	93, 388, 630
1876.	Zakon o mjestnih sudovih	241, 510, 619
1876.	Zakon ovršne novele	341
1877.	Naputak kr. vlad. odjela za pravosudje od 23. ožujka 1877 br. 1660 za mjestne sudove	619
1880.	Zakon o zadrugah u bivšoj Krajini	377
1881.	Zakon o rukovanju pristojbami	138
1882.	Zakon o preinaci § 24 zakona o mjestnih sudovih	241
1883.	Zakon ob ovrhah na činovničke plaće	389
1886.	Naredba c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zem. upravne oblasti od 25. prosinca 1886 br. 3238, kojom se proglašuje zak. čl. II. hrv.-ug. sabora o obraničkih sudovih burzovnih (odjel za pravosudje)	621

Digitized by Google

Imadu li kotarski kao mališni sudovi horam legalem obdržavati? Mora li mališni sudac preduzeti razpravu sa strankami, koje su došle poslje minule horae legalis?

Ima mališnih sudaca, koji na oba pitanja niečno odgovaraju. Zakon od 3. listopada 1876 o mal. post. pred kot. sudovi ide medju inim i za tim, da pruće se stranke svoje, mališnomu postupku podvržene priepore što brže i jeftinije definitivno razprave.

Ustmenost, neposriednost i javnost imadu tomu pripomoći, kao i druge u mališnom postupku sadržane odredbe, n. p ustanova § 5, *da imade razpravu parbe voditi u pravilu sudac, kojemu je povjereno upravljanje suda t. j. obično po službi nastarija i najizkusnija konceptualna sudačka sila;* ustanova § 9, *da se više tražbina istoga tužitelja proti istomu tuženiku, makar i nisu u stvarnom i pravnom savezu, mogu potjerati istom tužbom;* ustanova § 11 o kratkom roku za razpravu, itd.

Prema ovoj težnji, da se parbe rieše brzo i jeftino, udešeni su i ostali propisi zakona, na koliko se mogahu složiti sa drugimi zahtjevi zakona, naročito i sa zahtjevom, da se o predmetu parbe izjavi sve, što treba da bude moguće uglaviti stanje stvari (§ 17).

Da svrsi shodno vodjenje ročišta k tomu i k umirenju uzrujanih strasti stranaka mnogo, rekao bih, najviše doprinosi, dopustit će tkogod je kao mališni sudac imao priliku motriti posljedice svoga sudačkoga poslovanja u tom pravcu.

Zakon o mališnom postupku neodredjuje nigdje izrazito, dokle da mal. sudac čeka stranke pozvane na ročište, niti što pod ročištem razumieva. Jedino propisuje u § 11, *da će se usljed*

Digitized by Google

tužbe imat narediti ročište za ustmenu razpravu u mal. postupku; u § 25. *da će se imati smatrati kao istinito sve, što došavša stranka stvarna navede i prokaže o predmetu tužbe, ako nedodje na ročište protivnik;* i napokon u § 93, *da se valja držati općenitih propisa o sudbenom postupku u stvarih parbenih, u koliko nema u ovom zakonu posebnih ustanova.*

Dakle gradjanski parbeni postupnik, te sudbeni poslovnik (car. pat. od 3. svibnja 1853) i ostali njih nadopunjujući, ili objasnjujući propisi imadu nadomjestiti, što manjka u maličnom postupku.

Pošto se mališni postupak ima voditi ustmeno (§ 13), neima dvojbe, da glede ustanove i trajanja ročišta imadu valjati propisi, odredjeni za ustmeni postupak u parbah po gradj. parb. postupniku. U tom pako pravcu propisuje § 36 g. p. p., da se pod ročištem ima razumievati *„dan, ura i mjesto za razpravljanje stvari“;* dočim § 40 g. p. p. odredjuje, da je stranku moći oglušiti, *ako na ročište nedodje.*

Sudac mora prema propisu § 190 poslovnoga reda (car. pat. od 3. svibnja 1853) preduzimati *ročište u ustanovljenu uru.* Ako nebi mogao u ustanovljenu uru, razumieva se samo po sebi, da mora učiniti čim dospije.

Zakonodavac nije u nijednom spomenutih zakona opredielio, što razumieva pod urom. Treba dakle drugdje potražiti tumač.

U običnom govoru razumieva se pod urom, kao oznakom vriemena, neka doba, koja obsiže 60 minuta, a počimlje svršetkom predidućega broja i svršuje pri početku budućega broja sličnog razdobja. Prema tomu se n. p. osmom urom zove ono vrieme, koje počimlje svršetkom sedme a dočimlje početkom devete ure.

Naš gradj. parb. postupnik osnovan je na t. z. općenitom ili Josipovom sudbenom redu (allgemeine ili Josephinische Gerichtsordnung), koji bijaše u tadanjoj Cislajtaniji uveden car. pat. od 1. svibnja 1781. S njim je suglasan glede propisa o znamenovanju ročišta. Josipov najme postupak propisuje u § 19.: Wenn mündlich verhandelt wird, soll der Richter über die Klage den Partheien Tag, Stunde und Ort zum Erscheinen bestimmen, das

Digitized by Google

ist eine Tagsatzung anordnen; a u § 29, da u slučaju izostanka jedne stranke imade sudac „den Erscheinenden in Betreff des Factums Glauben beimessen, etc.“

Jur tada bila se porodila dvojba o tom: „kada nedolazak stranke na ročište ima za posljedicu kontumaciju, t. j. koliko vremena ima sudac na nedošavšu stranku čekati?“ Pitanje ovo riešeno bje dvorskim dekretom od 11. rujna 1784 tako: „dass jeder Partei die ganze bestimmte Stunde zu guten gelassen, folglich sie nur dann ausgeblieben zu sein geachtet werden soll, wenn sie in der ganzen ihr zur Erscheinung bestimmten Stunde sich nicht eingefunden hat.“

Ovako prakticira se i kod nas propis § 40 g. p. p. u svih, po gradj. parb. postupniku vodjenih parbah.

Mališni postupak nedopušta maličnomu sudcu uztegnuti stranki nezakonitim činom mogućnost, da razpravlja pred sudom, niti vriedjati obvezatne propise zakona maličnoga o izvadjanju dokaznih sredstva (§ 75 br. 6 i 8). Jedino dopušta mu, da po svojem osvjedočenju prosudjuje, koji dokazi jesu važni, pak da po svojem osvjedočenju razsudi, da li se ima smatrati koji prokaz, učinjen o samoj stvari, istinitim ili ne (§§ 28 i 30).

Neima dakle dvojbe, da mališni sudac, ako je urekao *obćenito za stanovitu uru* ročište, mora stranke čekati do izmaka dotične ure. I prije toga nesmije nedošavšu stranku po § 25 mal. post. oglušiti. — To će reći, da mora horam legalem i u maličnom postupku respectirati.

Protivno shvaćanje nebi se dalo izvesti niti iz t. z. ugarsko-hrvatskih zakona, ne samo izmedju plemića, ma niti u parbah izmedju plemića i neplemića. Po propisu naime onih zakona bijaše nuždno u prieporih odrediti: „certum terminum seu determinatum tempus quoad annum, mensem ac diem“. A glede toga bijaše odredjeno, odnosno uobičajeno: a) in foris pedaneis comparendum sit ipso die in citatione expresso, usque occasum solis quacunque parte diei; b) in tabula autem regia ex usu triduum comparationi concedatur. (Kellemen lib. III. §§ 61 i 70).

Znade se, da svaki iole veći kotarski sud ima svake godine razpraviti više tisuća bagatelnih parnica, a uz ove obavljati i ine

Digitized by Google

mnoge karne i gradjanske poslove. Nije dakle moguće zahtievati od kotarskog kao mal. suda, da za svaku pojedinu maličnu parbu odredi cielu i posebnu uru, nego se mora trpiti, da za više maličnih parba ustanovi jednu uru.

Mališni sudovi odredjuju obično više, kadšto i 40 ročišta na jedan te isti dan, dotično za jednu te istu uru. Odluka obično glasi, *da se uriče ročište ob 8 uri pred podne;* ili pako, *da se uriče ob 8 uri do podne.*

Sud mališni imao bi po propisu § 11 mal. post. narediti ročište *prema razmierju slučaja;* po propisu § 38 g. p. p. ustanoviti ga tako: *da stranke nebudu ni prenagljene u svom branjenju, niti ustavljane u traženju prava svoga;* po propisu § 184 posl. reda (car. pat. od 3. svibnja 1853) tako, *da se unapried ukloni svaka zaprieka svrsi shodnoga razpravljanja, i da se predusretne svakomu zatezanju;* i napokom po propisu § 186 posl. reda tako, *da moguće bude stranki na ustanovljenu uru doći.* — Nu mališni sud sbog množine ročišta, kao i s toga, šta nezna, koje će se stranke parbiti ili nagoditi, koje li oglušiti, nemože se upustiti u dangubno proračunavanje i razdieljivanje ročišta na stanovite ure. I s toga je praktično te svrsi shodno, da za sve stranke ureče ročište na istu stanovitu uru, nebi li se čim prije prisakupile.

Otvoriv razpravu dužan je mal. sudac saslušati, što stranke očituju u priepornoj stvari i kako to dokazati kane, te što zahtievaju (§ 17 mal. post.). I čim je razpravu izjavio zaglavljenom (§ 63) imade proglasiti osudu (§ 68 mal. p.).

Ako bi dakle i samo jedna stranka došla, ima ju mališni sudac saslušati o stvari i dokazu, te izjaviti razpravu zaglavljenom i proglasiti osudu.

Posve je jasno, da se tomu hoće vriemena, makar i veoma malo.

Tomu postupku je posljedica, da mal. sudac mora uzimati u razpravu jedan priepor za drugim. I jer je obično sva ročišta zakazao za jednu te istu uru, postupat će u duhu mališ. postupka, a i prema svojoj sudačkoj dužnosti, ako najprije uzme u razpravu parbe onih stranaka, koje su kao protivnici u za-

Digitized by Google

kazanom vremenu pristupile, ili koje su nadošle tečajem pretresivanja ine parbe. Istom, kada takovih neima, a propisana ura izminu, u redu je, da preduzme slučaje oglušne, pak ako niti takovih neima, da konstatuje one slučaje, gdje nijedna stranka nije došla.

Praktična i za konačnim brzim i jeftinim riešavanjem parbe težeća maličnoga sudca imao bi i propis § 12 mal. p. „*da stranke na ustanoviti dan pred sudom svoje priepore i nezvane razpraviti mogu*“, potaknuti, da preduzme, ako može, razpravu sa strankami, došlimi iza ustanovljene ure, ma da je nedolazak jur i konstatiran bio. Jer se dani zakazanih ročišta za dotične priepore, na te dane odredjene, imadu smatrati dani sudbenimi, kada stranke mogu zahtjevati, da se njihov priepor razpravi.

Ovakovim postupanjem, istina, mališni sudac neće umnožati brojeve svoga uručbenoga zapisnika onako, kako bi ih umnožao postupajuć inače; možda neće steći ni nezasluženo priznanje od osoba, koje sudčev rad po množini riešenih i izkazanih brojeva prosudjuju; nu njegovo vlastito osvjedočenje, da je sudačkoj svojoj dužnosti zadovoljio, kao i s vremenom sve više rastuće počitanje i priznanje od strane osoba, kojim je postupanjem svojim mnogi trud i mnogu mučno zasluženu krajcaru prišteditи pomogao; pa i povjerenje puka odštetit će ga obilno za to.

Pogriešnim dakle mora se smatrati nazor onoga maličnoga sudca, koji prije izmaka ustanovljene ure nedošavšu stranku kontumacira, kao i nazor onoga, koji premda bi mogao priepor na ustanovljeni dan riešiti, toga neće da učini s razloga, što su stranke došle poslje ustanovljene ure.

Ovom sgodom treba naposeb iztaknuti slučaj, gdje mališni sud naredi ročište riečmi: „*ob 8 uri do podne*“. Izraz „*do podne*“ u običnom govoru — zakonske tumačbe tomu protivne neimamo — znači toliko kao da bi rečeno bilo: „*do 12 ure o podne*“.

Čim je tomu tako, trebalo bi držati da je odluka, sličnim izrazom providjena, moguća u pozvane osobe poroditi sumnju o dobi ročišta. I mališni sudac imao bi u sličnom slučaju nedošavšu stranku čekati do 12 ure o podne.

Mislim dakle, da je prema duhu maličnoga postupka, da stranki na ročište zvanoj pripada pravo horae legalis, ter da je

Digitized by Google

malični sudac dužan, ako dospije, na dan ročišta preduzeti razpravu i sa strankom, koja je po izmaku horae legalis pristupila, ako nije dotični priepor jur konačno riešen.

Tito pl. Femenić.

Nekoliko rieči o §§ 195, 152 i 155 lit. a) k. z.

Kako se razlikuje zločinstvo razbojstva od kradje, neprieporno je riešeno. Kod kradje neima mjesta nasilju, a § 174 t. I. k. z. govori o nasilju, koje se počini tek *poslje izvedenja kradje* u nakani, da se počinitelj uzdrži u posjedu ukradjene stvari.

Ovo nasilje, o kojem govori § 191 k. z., može biti i težka tjelesna ozlieda, jer § 195 k. z. izrično poziva se na § 152 kz.

Akoprem to stoji, to se ipak nemože tvrditi, da se kod odmjerenja kazni po § 195 k. z. samo na § 152 k. z. obzir uzeti mora, a da neima mjesta uporabi § 155 lit. a) k. z.

Smisao zakona je taj, da se ima okrivljeni po § 195 k. z. kazniti, ako je kod počinjenog zločinstva razbojstva, napadnutog u smislu § 155 lit. a) k. z težko tjelesno ozliedio; a neima tu govora o dviema zločinima; jer § 152 k. z. sadržaje obćenite ustanove glede onoga, što je potrebno, da se može kazati, da je počinjeno zločinstvo težke tjelesne ozlede, dočim ostali paragrafi glave 18 k. z. navadjaju pojedine slučajeve, a s toga, ako se zakon u § 195 k. z. poziva na § 152 k. z., biva to, što su u ovom pozivu sadržani svi paragrafi glave 18 k. z. Nu ipak se obćenito misli, da okrivljeni, koji je počinio djelo u § 155 lit. a) k. z. naznačeno, nemože biti kažnjen po § 195 k. z., jer ovaj paragraf govori o težkoj ozledi, dočim je nastala kod § 155 lit. a) k. z. samo lahka. — Nu taj nazor nestoji, jer i lahka ozleda § 155 lit. a) smatra se po zakonu težkom ozledom.

S toga sliedi, da neima mjesta konkurenciji zločinstva razbojstva i težke tjelesne ozlede, tim manje, što no se ova konkurencija odnosi samo na kradju i težko ozliedjenje, jer kradjom bez nasilja može se počiniti zločinstvo kradje po § 171 k. z.

Konrad.

Digitized by Google

Ob organizaciji uprave i sudstva u Srbiji.*

Dobro ste mi napomenuli, da vam napišem izvešće o političkoj organizaciji uprave i sudstva u Srbiji, što ja ovim rado činim. Ne znam, da li će vam se dopasti ovakav kratak izveštaj o tom; no ja mislim bolje ma kakov nego nikakov, uveren, da će vaši čitaoci iz ovog izvešća više saznati o pravnom stanju u Srbiji, nego što su to do sada znali.

Nadam se, da ovo neće uvrediti vaše čitaoce; jer je ovo sušta istina. Bar mi amo ništa ne znamo o pravnom stanju u Hrvatskoj, a van sumnje je, da odnose jedan drugoga, kao najbliža dva plemena, treba da znamo, upravo da je izmedju nas u svakom pogledu jače interesovanje.

I. Uprava.

Površina kraljevine Srbije iznosi 48.600 kilom. Broj duša skoro 1,960 000. Zemlja je podeljena na okruge, a okruzi na srezove. Ima 21 okrug a 81 srez sa 2980 sela. Na čelu okruga i srezova stoje načelnici i oni njima upravljaju. Koliko ima opština za sada se još ne zna, jer grupisanje istih nije po najnovijem zakonu izvršeno.

Okruzi sa srezovima ovi su: 1. *aleksinački* sa srezovima: aleksinačkim, banjskim, moravskim i ražanjskim; 2 *beogradski* sa srezovi: vračarskim, posavskim, gročanskim, kosmajskim i kolubarskim; 3. *valjevski* sa srezovi: tamnavskim, podgorskim, valjevskim, kolubarskim i posavskim; 4. *vranjski* sa srezovi: pčinskim, poljaničkim i masuričkim; 5. *jagodinski* sa srezovi: beličkim, levačkim i temnićskim; 6. *knjaževački* sa srezovi: zaglavskim, švrljiškim i timočkim; 7. *kragujevački* sa srezovi: gružanskim, kragujevačkim, lepeničkim i jaseničkim; 8. *krajinski* sa srezovi: krajinskim, brzopalanačkim, ključkim i porečko-rečkim; 9. *kruševački* sa srezovi: kruševačkim, trsteničkim, kozničkim i jošaničkim; 10. *niški* sa srezovi: niškim, zapljanskim, leskovačkim i vlasotinačkim; 11. *pirotski* sa srezovi: nišovskim, visočkim, belopalanačkim i lužničkim; 12. *požarevački* sa srezovi: požarevačkim, moravskim, mlavskim, golubačkim, ramskim, zviškim i omoljskim; 13. *podrinski* sa srezovi: jadranskim, radjevskim i azbukovačkim;

* Uvjereni smo, da će ovo izvješće, ob ustrojstvu političke i sudbene uprave u Srbiji, ugoditi našim čitaocem, pa priobćivajuć ga zahvaljujemo vrednomu g. piscu, koji se je toli rado i brzo odazvao našoj molbi. — Ured.

Digitized by Google

14. *rudnički* sa srezovi: takovskim, kačerskim i ljubićskim; 15. *smederevski* sa srezovi: podunavskim, oraškim i lepeničkim; 16. *toplički* sa srezovi: dobričkim, prokupačkim, kosaničkim i jablaničkim; 17. *čupriski* sa srezovi: paraćinskim, resavskim i despotovačkim; 18. *užički* sa srezovi: crnogorskim, požeškim, račanskim, moravičkim, zlatiborskim i ariljskim; 19. *crnorečki* sa srezovi: zaječarskim i boljevačkim; 20. *čačanski* sa srezovi: trnavskim, dragačevskim, kraljevskim i studeničkim; 21. *šabački* sa srezovi: pocerskim, mačvanskim i posavo-tamnavskim.

Na prošlogodišnjoj skupštini donesen je zakon, kojim je ovlašćena kraljeva vlada, da u interesu štednje može okružna i srezka nadleštva na manji broj svesti, što još nije izvršeno.

Pod ministrom unutrašnjih dela stoje okružne, srezke, obštinske vlasti i t. d. Osoblja za ova nadleštva postavljaju se kraljevim ukazom na predlog ministra unutrašnjih dela, osim praktikanata i osoblja opštinskih vlasti. Načelnici okruga i srezova dele se na klase prema kojoj je i plata odredjena. Načelnikâ okruga ima četiri klase, a srezkih tri klase. Plata prvima je ova: I. klase 7000, II. klase 6000, III. klase 5000 i IV. klase 4000 dinara (franaka); a drugima ova je: I. 3000, II. 2750 i III. 2500 din. No zakonom je ograničen broj I., II. i III. klase, te tako ne mogu biti svi I. ili II. odnosno III. klase.

A. Upravne vlasti.

a) Centralna uprava. Državna uprava podeljena je na više ministarstva, na čelu kojih stoje ministri, kojima oni u ime kralja vrše poverene im poslove. Po tome Srbija ima osam ministarstva: 1. pravde, 2. prosvete i crkvenih dela, 3. inostranih dela, 4. unutrašnjih dela, 5. financije, 6. vojeno, 7. gradjevine i 8. narodne privrede.

Krug (resort) rada ovih ministarstva onaj je isti kao i u drugih zemljah, te s toga bi bilo izlišno taj krug i njihovo delanje ovde ispisivati.

b) Državni savet. Do ustava od 29. juna 1869. savet je vršio zakonodavnu vlast; a sad mu je krug sveden na upravnu vlast i savetodavno telo. Njegov je zadatak po ustavu ovaj:

1. Da daje vladi svoje mišljenje o predmetima, koje bi mu ona predložila;

2. da na poziv vlade izradjuje i ispituje zakonske i administrativne projekte;

3. da rasmatra i rešava žalbe protiv ministarskih rešenja u spornim administrativnim pitanjima;

Digitized by Google

4. da rešava sukobe izmedju administrativnih vlasti;

5. da odobrava počasne izdatke iz opšteg kredita budgetom odredjenog na vanredne potrebe, kao i počasno upotrebljavanje kredita odredjenog na sgodjevine, u koliko bi izdatak u pojedinom slučaju bio veći od sume, sa kojom ministar može sam po zakonu raspolagati;

6. da odobrava izuzetno stupanje u sažiteljstvo srpsko;

7. da odobrava zaduživanje države kao i vanredne kredite, u slučajima predvidjenim čl. 66 ustava;

8. da rešava o prirezima za potrebe okruga, srezova i opština, ako prirezi prelaze sumu, koju sama upravna vlast po zakonu odobrava; a isto tako i o zaduživanju okruga, srezova i opština;

9. da odobrava prodaju i u opšte otudjivanje nepokretnih dobara okružnih, srezkih i opštinskih;

10. da rešava o rashodovanju onih suma, za koje bi se pokazalo, da se nemaju odkud naplatiti;

11. da odobrava u vanrednim potrebama zajmove iz državne kase ili izuzetne zajmove od uprave fondova;

12. da odobrava poravnenja, koja bi se po državne interese kao probitačna pokazala;

13. da može od glavne kontrole zahtevati potrebne izveštaje i objašnjenja o državnim računima; i

14. da rešava ima li po zakonu mesta zauzimanju privatnih nepokretnih dobara za opšte narodnu potrebu.

Članove državnog saveta postavlja kralj. Oni ulaze u red ostalih činovnika. Broj njihov ne može biti manji od 11 ni veći od 15. Plata im je po 10.000 dinara godišnje.

B. Okružna načelništva.

Delokrug je njihov sveopšti (univerzalan). Ona vrše naredbe svijuh ministarstva. Rade dakle vojene, privredne, školske, financijske i crkvene stvari. Nu u glavnom njihov je zadatak, da paze na javni mir i bezbednost u celom okrugu; da objavljuju ukaze i zakone narodu, da se brinu o gradjenju puteva i ćuprija, da hvataju prestupnike i zločince i sudu ih na osudu sprovodu, da primaju danak, da vrše nadzor nad opštinama usled koga imaju ove dužnosti; da spaja opštine, da izvidja sporove oko atara, da saziva zbor kad ona za shodno nadje; da prisustvuje na zboru i u sednicama odbora i suda, da rasmatra žalbe protivu rešenja opštinskog suda o neispravnosti spiska biračkog; da prima izveštaje o neredima na zboru, da bira kmetove kad to poverenici

Digitized by Google

neće da učine; da prima i rešava ostavke članova opštinskih, da uklanja kmetove; da ocenjuje zaključke odborske i suda, da li su na zakonu, da daje uputstva kmetovima; da prima račune odborom odobrene i t. d., da pregledaju opštinske račune, da sude istupna kažnjiva dela i da presude o istim delima izrečene od nižih vlasti rasmatraju, te tako kad sama izriču kaznu u istupnim delima ona su sudeća vlast; a kad presude o istim delima, koje im niža vlast sprovede po žalbi dotičnog lica rasmatraju, onda su ona kasaciona vlast. Mera kazne, koju ona za istupna dela izriču, jeste: od 1 dana zatvora do 30, imajući pravo, da kaznu zatvora na molbu dotičnih osudjenika da zamene sa 10 dinara za 1 dan ili sa 300 dinara za 30 dana. Osim toga ona imaju dužnost, da paze na tačnost i pravilnost rada svijuh činovnika u okrugu, pa na slučaj neurednosti da ove kazne. Jednom reči dužnosti su načelništva da rade sve i sva, jer se njihova dužnost ne može zakonom specijalno odrediti. Sve što ne pripada sudu, pripada policiji. Pravo je kazao Stein u svojoj državnoj nauci: rad je policijski toliko obilan i raznovrstan, koliko i život ljudski. Još jednu napomenu. U početku rekoh, da su načelstva dužna vršiti naredbe svijuh ministara. Zbog toga stoji pravilo, da svaka takva naredba mora biti podpisana od samoga ministra, inače je nezakona i načelstva ne smeju je izvršiti.

C. Srezke vlasti.

Srezom upravlja srezki načelnik; njihov je zadatak u srezu ono, što i načelništva u opšte rade. One paze na mir i poredak u srezu. Imaju pravo da kažne sva istupna dela i tada su sudeća vlast. Imaju pravo da rasmatraju odluke opštinskih vlasti po istim delima i tada su kasacione vlasti. Čine istragu nad prestupnicima i zločincima i sudu ih preko načelništva sprovode. Imaju pravo da prisustvuju pri sednicama opštinskim i da pregledaju kase opštinske. Na kratko reći i njihova je dužnost univerzalna kao i načelništva okružnih.

D. Opštinski sud.

Trebao sam najpre da počnem sa opštinom. Opštine su najstarija ustanova. No opet sam počeo odozgo. Jer narod i ako je najstariji u državi opet se smatra za najmladjeg. Tako to svaća današnji vek. Opštinski sud sastavljaju ljudi iz naroda slobodnim glasanjem izbrani. Opštinske kmetove bira sam narod prostom većinom glasova, samo predsednika ili glavnog kmeta za Beograd i Niš postavlja kralj ukazom na predlog ministra unutrašnjih dela.

Digitized by Google

Ovo je izuzetak, koji će bez sumnje postati pravilo za sve okružne varoši. Tri člana ili kmeta sastavljaju opštinski sud. No kao kontrola opštinskom sudu postoji odbor opštinski. Ovaj se bira kao i kmetovi na dvie godine slobodnim izborom od strane naroda. Broj se njihov odredjuje prema poreskim glavama. Najmanje ih može biti 8, a najviše 16, osim Beograda, kojih je broj na 32 odredjen. Kmetovi imaju odredjenu platu, a odbornici vrše dužnost bezplatno. Platu kmetovima u varošima odredjuje odbor, a u selima regulisana je zakonom od svake poreske glave po 1 dinar, koji se uz porez kupi. Ako u varošima odbor odredi malu platu, onda je odredjuje zbor, koji se sastoji iz svijuh gradjana, koji porez plaćaju. Rešenje zbora punovažno je onda, ako na nj dodju dvie trećine glasača; a ako toga dana ne bude dovoljan broj, onda se odredjuje drugi zbor, koji rešava sa onoliko glasača koliko je došlo i takovo je rešenje obavezno za opštinu. Rešenje zbora biva većinom glasova. Opštine stoje pod vrhovnim nadzorom države. Prema tome izbor kmeta zavisi od odobrenja načelništva odnosno srezke vlasti; no načelništvo ima pravo da zbaci šve kmetove, kad oni rade protiva interesa državnih ili kad su neuredni i nebrižljivi u dužnosti Opštinski sud vrši policiju u varoši odnosno u selu i kažnjava sva istupna dela onako isto, kao i načelništva, odnosno srezke vlasti i to u ravnoj meri; kupi danak i predaje državnoj vlasti. Osim toga opštinski sudovi sude i gradjanska dela, o čem će se govoriti u odseku o sudstvu.

II. O sudstvu.

Za izricanje pravde postoji više stepena sudova. Pravda se izriče u ime kralja. Otuda svaka odluka kasacionog suda počinje naslovom: „U ime Njegovog Veličanstva kralja". Pri izricanju pravde sudije su nezavisne O tome postoji naročiti zakon. Po tom zakonu sudije se ne mogu bez svoje volje premestiti, niti izgubiti sudsko zvanje bez presude sudske, niti pak staviti u penziju osim ova dva slučaja: a) ako su navršili 60 godina, i b) ako su telesno i duševno toliko iznemogli, da nisu u stanju vršiti poslove svoga zvanja.

Sudije mogu biti samo pravnici i pravozastupnici.

U svakom okrugu postoji po jedan okružni sud, a u Beogradu apelacioni i kasacioni sa sudom vojnim beogradskim i trgovačkim. Za odluke u prvostepenim sudovima zahtevaju se tri sudije, a u apelacionom i kasacionom po pet. Odluke sudova bivaju većinom glasova, osim porotnoga sudjenja, o čemu će se u trećem odseku govoriti.

Digitized by Google

Sve sudije postavlja kralj na predlog ministra pravde, pod kojim sudovi i stoje.

Sudovi su ovi: 1. Opštinski (primiriteljni). 2. Prvostepeni (okružni sudovi), sud varoši Beograda i sud trgovački u Beogradu. 3. Apelacioni sud. 4. Kasacioni sud. 5. Izbrani sud i po izuzetku. 6. Glavna kontrola.

Primetiti valja, da su sud varoši Beograda i sud trgovački ravni prvostepenim sudovom s tom razlikom što sud trgovački sudi čisto trgovačke stvari:

1. O svima parnicama, odnosećim se na ugovore i poravnjenja zbog trgovine izmedju trgovaca, zanatlija i bankara;

2. o parnicama izmedju svijuh lica, odnosećim se na posao trgovački;

3. o svima slučajima, koji su mu pridodati trgovačkim ili osobenim zakonima; i što za predsednika ili stalnoga člana ima lice iz reda državnih sudija, koje mora biti pravnik, a druge su mu dve sudije ili njihovi zamenici iz reda gradjanskog, koje postavlja kralj ukazom za vreme od jedne godine. S toga o nadležnosti ova dva suda nećemo osobeno da govorimo.

Plata državnim sudijama odredjena je ovako:

Predsedniku kasacionog suda 8.500 dinara (franaka).

Sudijama po 6000 dinara. Po navršenoj periodi od pet godina 7000 dinara.

Predsedniku apelacionog suda 7000 dinara Sudijama po 4000. Po navršenoj periodi od pet godina po 5000 dinara.

Predsednicima prvostepenih sudova po 4000. Po navršenoj periodi od pet godina po 5000. Sudijama p› 2500, a poslje svake navršene periode od pet godina po 500 dinara više, tako da poslednja plata bude 4000 dinara.

Nadležnost sudova.

1. *Opštinskih.* U krug rada opštinskih sudova spada:

a) Da sude sporove do 200 dinara zaključno, a o nepokretnostima i menićnim izražbama do 100 dinara. Za te sume mogu i zabrane odobravati. Od ovoga se izuzimlju sporovi o nasledju;

b) da sude o poljskim službenostima;

c) da mogu parničare ravnati i za veće sume bez obzira na predmet, samo kad parničari naročito za to izjave želju;

d) da mogu po saglasju parničara odobravati izbrane sudove do sume pod a) i

e) da odredjuju dan za sudjenje.

Digitized by Google

Protivu presuda opštinskih sudova preko 20 dinara, jer do ove sume nema mesta žalbi, daje se žalba okružnomu sudu, koju rasmatra jedan od državnih sudija i koga je rešenje odmah izvršno.

Opštinski sud sudi po zdravom razumu, kako po svojoj uvidjavnosti nadje. Sudjenje mu je usmeno i javno. Presude svoje sam izvršuje. No ako se osuda ima izvršiti iz nepokretnog imanja osudjenog, onda za izvršenje piše policiskoj vlasti. Protivu opštinskih sudova može se činiti izuzeće, koje rešava predsednik okružnog suda. Ranije je već navedeno, kako opštinski sudovi imaju prava da sude istupna dela od 1 do 30 dana, ili novčano od 10 do 300 dinara.

2. *Okružnih ili prvostepenih.* Okružni sudovi rešavaju i presudjuju u prvom stepenu pokraj svijuh obezbedjujućih sredstava sledeće:

1. Sve sporove, kojih vrednost prelazi vlast sudjenja opštinskih sudova;

2. sve sporove bez prizrenja na vrednost o pravu nasledja po zakonu, ili po testamentu, ili o pravu svojine na nepokretnost, koji po vrednosti prelaze 100 dinara;

3. sporove, u kojima sudije i u opšte činovnici imaju odgovarati za štetu počinjenu u vršenju zvanične dužnosti bez prizrenja na vrednost. (Ovde odmah kažem, da se tužba protivu ovih može podneti sudu samo po odobrenju dotičnog ministra, koje mora predhoditi, jer ministar ima tu svoj veto);

4. sve sporove, u kojima vrednost predmeta ne može se opredeliti u novcu.

Osim ovoga sude: krivične, pupilske i trgovačke stvari. Za pupilske stvari postoji u svakom okružnom sudu naročito odelenje sa jednim sudijom, koji se zove „starateljski sudija“, kad rešava predmete po masama, a „vanparnični sudija“, kad razpravlja stvari koje nisu sporne. Ova je razlika od značenja u pogledu upotrebe pravnoga sredstva na veći sud. Jer kad reši stvar kao starateljski sudac, onda na tu njegovu odluku ima mesta žalbi apelacionom sudu, koji je poslednja inštancija; a kad reši kao „vanparnični sudija“, onda na tu odluku ima mesta žalbi kasacionom sudu.

U početku sam naveo, da se za sudjenje kod okružnih sudova zahtevaju tri sudije, koji moraju biti pravnici; no to pravilo ima jedan izuzetak u ovom slučaju: Kad je spor kod suda, trgovačke prirode, onda svaka strana ima pravo — ako hoće — da uzme za sudiju po jednog gradjanina iz reda

Digitized by Google

trgovačkog, koji se na tu svrhu po 12 lica od strane opštinskih sudova biraju, koji tu službu bezplatno vrše i tako ova dva gradjanina sa jednim državnim sudijom sastavljaju sud, premda od ovoga prava parničari čine vrlo retko upotrebu.

Pripreme za presudjenje spora ove su: svaka tužba podnosi se okružnom sudu u dva komada ili u onoliko, u koliko ima optuženih. No tužba se može i kod suda protokolisati. Ovako primljena tužba dostavlja se optuženom na odgovor, na koji cilj ostavlja mu se izvestan rok, koji se odredjuje prema važnosti spora, no koji ne može biti duži od dva meseca. Za tim se odredjuje dan za sudjenje, na koje se pozivaju parničari ili njihovi punomoćnici. Izvidjanje je usmeno. Sud još toga dana ili najdalje drugog dana izkazuje presudu. Protivu svake presude okružnih sudova daje se nezadovoljstvo apelacionom sudu, osim slučaja spora do 201 dinar, u kom slučaju žalba se daje kasacionom sudu, a ne može apelacionom. Nikako ne podleže apeliranju presude one: 1. koje bi izrečene bile na priznanju parničara; 2. po kojih bi se glavna zakletva imala položiti; i 3. po kojih se otkrivajuća zakletva položiti ima.

3. *Apelacionog suda.* Nad svim okružnim sudovima postoji jedan apelacioni sud u Beogradu, kao sud drugog i poslednjeg stepena. On se sastoji od 10 sudija, izmedju kojih je jedan predsednik, i radi u dva odeljenja. Prema ovome apelacioni je sud sudeća vlast kao i okružni sud. On razmatra i sudi kako faktična tako i pravna pitanja, koja mu se od okružnih sudova po nezadovoljstvu dotičnog lica pošlju. On ne poziva parničare lično, nego razmatra onaj materijal, koji je od strane okružnih sudova izvidjen. No ako nadje da neko delo nije potpuno izvidjeno, a po njegovom mišljenju treba da se i to izvidi, onda naredjuje prvostepenim sudovima, da učine nužno dosledjenje. Po tom izriče svoju presudu, kojom ili odobrava presudu okružnog suda ili ovu preinačuje. Svoje presude šalje u tri komada okružnom sudu, od kojih se po jedan daje parničarima, a jedan ostaje u aktima spora.

4. *Kasacionog suda.* Nad svima prvostepenim sudovima i nad apelacionim sudom, kao i nad glavnom kontrolom, u smotrenju sporova o praviteljstvenim računima i pod nadzorom praviteljstva stojećim, postoji jedan kasacioni sud za celu zemlju u Beogradu. Kasacioni sud sastoji se od 15 sudija, izmedju kojih je jedan predsednik. Kasacioni sud radi u tri odeljenja. Ne poziva parničare lično kao i apelacioni sud Svoje odluke osniva na aktima dotičnog predmeta. Ima pravo da naredjuje dosledjenje spora kao

Digitized by Google

i apelacioni. U krug rada njegovog spada, da osnažava ili uništava presude ili rešenja sudska, izdana u gradjanskim spornim i nespornim, kao i u krivičnim delima. Kao glavni zadatak mu je: da motri da se u zemlji kako formalni tako i materijalni zakoni i propisi upotrebljavaju u onom smislu, u kom oni glase i jednoobrazno. On razmatra samo pravna pitanja, a ne i pitanja fakta, premda je to kod njega još kontroverzno. Rešava, koji je sud za sudjenje nadležan u slučajima sukoba, koji bi se zbog sudjenja dogodio izmedju sudova gradjanskih, vojnih, crkvenih, policajnih i glavne kontrole. Odredjuje drugi sud na mesto preprečenoga ili u izjatiju stojećega suda. Rešava da se sudija zbog zločinstva i prestupa, zbog povrede službe da pod sud. Za punovažno zasedanje u odeljenju kasacionog suda izisktuje se pet sudija. No kad je slučaj opšte sednice onda 15 ili najmanje 13. U opštem zasedanju rešava se:

1. Kako se ima razumeti kakav zakon i propis, o kome bi se primetilo, da se u odeljenjima kasacionog suda u podobnim slučajima nejednako razume;

2. kad ministar pravde bude poiskao mnenje kasacionog suda o kakvom propisu zakona; ili kad sam kasacioni sud po uvidjenoj potrebi bude zahtevao dopunu ili nov zakon;

3. ako bi imao činiti primetbe ministru pravde na kakov njegov pretpis ili postavljenje, za koje bi nalazio da se neslaže sa postojećim zakonim propisima, ili da nije propisanim putem izdato, zbog čega ga upotrebiti nemože;

4. da rešava one predmete, u kojima niži sud nebi usvojio primetbe, koje mu je učinilo na presudu jedno odeljenje kasacionog suda.

Ovu posljednju tačku da objasnim. Kad odeljenje kasacionog suda uništi presudu recimo okružnog ili apelacionog suda, onda ovi ako budu imali razloga, mogu ostati pri prvoj presudi i to će kasacionom sudu u sprovodnom pismu razložiti. Kasacioni sud dobivši ove protivrazloge nižeg suda obrazuje opštu sednicu i u njoj rešava te protivrazloge, pa ako ih usvoji, onda izdaje svoje rešenje i šalje akta prvom sudu; a ako ih ne usvoji, onda čini sudu druge primetbe svrh onih protivrazloga, po kojima je niži sud dužan u svemu postupiti. Pravo na primetbe imaju niži sudovi samo u slučaju gradjanskog predmeta, koji je presudom raspravljen, a primetbe kasacionog suda na rešenja u gradjanskom pitanju odmah su obvezne za sud. Kao što se vidi, ovo je jedno veće jamstvo za pravdu.

Digitized by Google

5. *Izbranih sudova.* Njih ima dvie vrsti. Oni bivaju po samom zakonu i po saglasju parničara. Sudije se obrazuju obično iz reda gradjana. Za njihovu odluku zahtevaju se najmanje tri a najviše pet. Izbrani sud izvidja prosto, presudjuje po zdravom razumu, jednoglasno ili većinom glasova i izdaje presude sa podpisom svijuh sudija. Za tim svoj rad šalje prvostepenom (okružnom) sudu. Protivu njihovih presuda daje se žalba prvostepenom sudu u roku od 15 dana od dana prijema presude. Svaki parničar ima pravo izabrati po jednog, ili kad hoćeju, po dvie sudije, a obojica jednog za predsednika. Rekoh da izbranih sudova ima dvie vrsti. To da objasnim.

1. Izbrani sud po saglasju parničara onda je, kad se parničari za izbrani sud sami slože. O tom napišu pismeno, u kome se tačno izloži o čemu će se suditi kao i imena lica, koja će sudije biti. Pismeno to pravi se u dvoje i mora biti potvrdjeno od policajne vlasti. Tako pismeno veže parničare od koga samo obe strane mogu odustati. Parničari to pismeno podnose policajnoj vlasti i ona odredjuje dan za sudjenje.

2. Izbrani sud po zakonu. U sledećim slučajima sudit će uvjek izbrani sud, kad god predmet prelazi vrednost sudjenja opštinskih sudova:

1. o potrici ma kolika šteta bila, pa ma i krivice bilo, o kojoj bi imao okružni sud suditi;

2. kad je spor o medjah izmedju pojedinih opština;

3. o naknadi štete zbog narušenog ugovora o spregi (Bespannungsvertrag);

4. raspre o stoci, kad je slučaj, da se ona pomeša, ili da se tko upozna u stoku;

5. raspre o deobi trgov. ortaka u počasnim radnjama; i

6. raspre pri deobi imanja izmedju zadrugara.

U svim ovim slučajima sudi izbrani sud. Ovde ne treba njihovog saglasja. Kad se ospori nadležnost izbranog suda, onda okružni sud odlučuje to.

6. *Glavne kontrole.* Radi pregledanja praviteljstvenih i pod nadzorom praviteljstva stojećih računa, kasa i stvari postoji glavna kontrola. Po krugu rada njenog u opšte ona više, kako mi mislimo, spada u upravnu vlast; no kako ima slučajeva, u kojima ona može i suditi, to smo je kao izuzetak od redovnih sudova uvrstili u sudske vlasti. Njena se sudska vlast prostire samo na računopolagače u smotrenju nadjenog nedostatka u kasi i stvari, s kojima su računopolagači rukovali, pa to nebi hteli platiti. U tom slučaju glavna kontrola saobražavajući se u

Digitized by Google

svemu postupku za presude okružnih sudova propisanom, izdaje presudu, kojom dotičnog računopolagača osudjuje. Protivu ove presude dotični se može žaliti samo kasacionom sudu. U ovom slučaju kontrola se javlja kao sudska vlast.

III. Kazneno zakonodavstvo.

Za kažnjenje krivaca postoji krivični zakon od 29. marta 1860 god., a za istragu krivaca postoji postupak krivični od 10. aprila 1865 god.

Sva kažnjiva dela ili su zločinstva ili prestupljenja ili istupljenja.

Zločinstvo je ono delo, za koje zakon donosi smrt, ili robiju ili zatočenje.

Prestupljenje je ono delo, za koje zakon donosi zatvor duži od mesec dana, ili lišenje zvanja, ili novčanu kaznu preko 300 dinara.

Istupljenje je ono delo, za koje zakon donosi zatvor do mesec dana ili novčanu kaznu do 300 dinara.

Kao što se vidi podela je po francezkom sistemu.

Za zločina i prestupna dela izriču kaznu okružni sudovi, a za dela istupna policijske vlasti (okružna načelstva, srezke vlasti i opštinski sudovi).

Krivac se može osuditi na sledeće kazne: 1. smrt, 2. robiju, 3. zatočenje, 4. zatvor, 5. lišenje zvanja, 6. novčanu kaznu, 7. da izgubi gradjansku čast, 8. da mu se oduzmu neke stvari, 9 da mu se zabrani radnja, 10. da se protera; i 11. da bude pod policijskim nadzorom.

Tko se osudi na smrt, glasi § 13 kriv. zak., ubit će se iz pušaka i odmah ukopati. Drugog načina izvršenja smrtne kazni nema. Sudeći po onome, u koliko se smrtna kazna po našem zakonu dopušta, mogu reći, da je naš zakon u tom pogledu vrlo strog, jer u 26 slučajeva odredjuje smrtnu kaznu, pa ma da se ne mogu složiti s onim što Viktor Hugo kaže: „smrt pripada bogu i pošto da se ljudi mešaju u te neznane stvari“, opet je ovo suviše od strane našeg zakonodavca. No dao bog, ova se kazna ublažuje milošću vladaočevom. Tako iz izvešća ministra pravde podnesenog Njeg. Veličanstvu kralju za 1883 god. vidi se, da je na smrt osudjeno njih 23, no od ovih izvršena je smrtna kazna nad trojicom; a ostalima je, milošću Njeg. veličanstva, zamenjena smrtna kazna robijom. Osim toga izricanje smrtne kazni otežano je samim zakonom, jer na smrt može tko samo onda biti osudjen, kad je delo priznanjem krivca ili svedočanstvom dva

Digitized by Google

očevidca svedoka dokazano, sa čega se ona redko i dosudjuje, što vredi i za porotne presude. Najveća je robija 20 godina, a najkraća dvie godine. Isto tako i zatočenje. Na kaznu smrti ne može se osuditi maloljetnik Ni čega više važnijega nema, što bi se iz kriminalnoga zakona ovde moglo izvesti, jer je on kopija stranskih zakona, pa sledovno odredbe su jedne te iste. Važnije će biti, da predjem na krivični postupak.

Nitko ne može biti osudjen i kažnjen za zločinstva i prestupljenja, dokle ne bude njegova krivica po pravilima ovoga zakonika isledjena. Sva zločinstva i prestupljenja sudit će u svakom okrugu u prvom stepenu okružni sud, u varoši Beogradu sud varoši Beograda, u drugom stepenu apelacioni sud. Nad svima ovima postoji kasacioni sud, kao rasmatrajuća vlast.

No za razbojništva, opasne kradje i paljevine postoji porotni sud po zakonu od 21. oktobra 1871 god. Porotni sud sastavlja se po tri člana okružnoga suda i četiri porotnika, koje opštinski sud svake godine bira iz reda svojih žitelja, i sudu okruga imena njihova saopštava. Za svako porotno zaključenje, koje bi za obtuženoga štetno bilo, potrebno je najmanje pet glasova. Kod porote dakle ne postaju odluke prostom većinom glasova. Porotnici kao i svuda rešavaju faktička tako zvana stvarna pitanja, a pitanje o krivici pripada samo državnim sudijama. Presuda porotnoga suda izkazuje se u formuli: „kriv“ ili „nije kriv“. Sudjenje je javno. Protivu odluka njegovih daje se žalba kasacionom sudu. Žalba se može dati samo ako je odlukom porotnog suda povredjen materijalni zakon; dakle porotne odluke ne idu apelacionom sudu.

Za zločinstva i prestupljenja iztražne su vlasti u opšte:

1. Kmetovi, no samo onda, ako u mjestu nije veća policijska vlast;

2. sve srezke i okružne policijske vlasti; i

3. okružni sudovi sa sudom varoši Beograda, no ovi samo onda, ako bi se zločinstvo ili prestupljenje pred samim sudom dogodilo. Isledjenju ovih dela izuzimajući kad to sud čini, prisustvuju kao isledni svedoci dva gradjanina iz opštine, po mogućnosti pismeni, u kojoj se isledjenje čini. Protiv islednih vlasti može se činiti izuzeće. Protivu islednika, koji se nebi usled toga sam isključio, žalba se daje prvostepenom sudu. Isledna vlast pritvorivši optuženoga, dužna je za 24 sata rešenje o tom doneti. Protivu takvoga rešenja može se dotično lice, ako smatra da protivu njega nema zakonskih osnova za pritvor, za tri dana žaliti prvostepenom sudu (okružnom), koji je dužan po toj žalbi za tri

Digitized by Google

dana doneti rešenje, što sve ide u prilog lične bezbednosti. Rešenje po toj žalbi od suda doneseno, izvršno je.

Isledjenje kažnjivih dela isledjujuća vlast policijska mora svršiti za 15 dana, ako su svedoci ili saučasnici u mestu ili istom srezu, i za 30 dana ako su svedoci ili saučasnici iz drugog sreza, no u onom okrugu, gdje se isljedjenje čini; a najdalje za dva meseca, ako ima saučasnika u krivici iz drugog okruga, ili su svedoci iz drugog okruga. Dokaze protivu obtuženoga pribavljaju same vlasti kao i o nevinosti njegovoj. No dokaze protivu obtuženoga može pribavljati i sam oštećeni ili povredjeni, iz čega se vidi, da je zakon u jedno usvojio akuzativan i inkvizitivan sistem. Kad isljedna vlast sprovede obtuženoga sudu, onda pitanje o stavljanju pod sud odlučuje sud sa tri državne sudije. Ako sud tuženoga pusti, ima pravo isljedna vlast, da se žali kasacionom sudu, a tako isto i obtuženi, ako se stavi pod sud. Ako kasacioni sud uništi takovo sudsko rešenje, onda okružni sud ima pravo da dade protivrazloge kasacionom sudu, koji se od strane kasacionog suda u opštoj sednici razmatraju. Ova je dopuna zakona izdata 30. novembra 1879 u interesu jače lične bezbednosti, kojega prava sud nema na rešenja u gradjanskim pitanjima Ta je razlika otuda, što zakon smatra, da su imovna prava manja od lične slobode.

Dopuna gornja ima ovu odredbu: „§ 277. Kad kasacioni sud učini nižem sudu primetba na rešenje ili presudu, ticale se one postupka rešenja ili sudjenja, sud će, ako ih usvoji, po njima upravljati se, drugo rešenje ili presudu izreći i dalje po nadležnosti postupiti.“ Ona dakle izkazuje jasno, da je kasacioni sud ovlašćen, da razmatra i faktička tako zvana stvarna pitanja u krivičnim delima.

Za tim državni tužilac čini potrebno dosledjenje i podnosi tužbu sudu, koji ovu primivši saopštava je obtuženome na odgovor, a poslje odredjuje pretres, koji je obično javan. Obtuženi može imati pred sudom branioca na glavnom pretresu.

No ako je obtužen za zločinstvo mora imati branioca, koga mu sud po zvaničnoj dužnosti postavlja. Ovu je dopunu izdao knez Mihajlo 25. maja 1868, koji je 29. maja, dakle poslje četiri dana, ubijen, te tako branioci za zločina dela javili su se prvi put kao branioci ubilaca plemenitoga kneza. Ovo istina ne ide u stvar o kojoj je govor, no ja je bilježim kao jedan pojav. Branioci mogu biti javni pravozastupnici i pravnici. Po izvidjenju dela sud obtuženoga ili oslobodjava kao nevina, ili ga osudjuje, ili ga pušta iz nedostatka dokaza.

Digitized by Google

Presuda iz nedostatka dokaza, kao što se vidi, jedna je takodjer forma osude, jer za takvog obtuženoga poradja izvesna zakona sljedstva u tome, što može doći pod policijski nadzor, koji rešava policijska vlast; jer se po zakonu ob ustrojstvu opština svaki takov uzima da je rdjavog vladanja, a rdjavo vladanje po krivicama računa se kao otežavna okolnost. Razumije se, da je to anomalija u zakonu.

Protivu svake presude okružnog suda, kojom se obtuženi ma i na jedan dan zatvora osudjuje, ima mjesta nezadovoljstvu apelacionom sudu, a protivu presude ovoga ima mjesta žalbi kasacionom sudu. Samo ako se obtuženi iz nedostatka dokaza pušta ili kao nevin oslobodjava, ima mjesta žalbi kasacionom sudu, a u svim tim slučajima to pravo ima i državni tužilac.

S ovim završavam moje izvješće ob organizaciji upravnih vlasti i sudstva u kraljevini Srbiji.

St. Maksimović.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Zakonsko založno pravo uporaboprimca: sekvestracija založnih predmeta.

(Plenarna odluka vrhovnoga sudišta u Beču od 25. rujna 1872 br. 9473; judikatne knjige br. 77. (G. U. 73).

Zabilježena pravna zasada: *Iznajmitelj ili zakupodavac kada za osiguranje utužene najamnine ili zakupnine zatraži sekvestraciju na temelju § 1101 o. a. g. z. zaplienjenih stvari ili plodova, nemora izkazati potrebštine § 293 obć. sudb. reda (§ 427 g. p. p.)*

Dogodjaj: 1. Supruzi A. zatraže proti zakupniku B. za osiguranje dužne zakupnine pljenitbeni popis invectarum et illatarum i ujedno osiguranja radi sekvestraciju plodova, koji se na zakupnom dobru našli budu, a da nisu izpunili uvjete § 293 obć. sudb. reda (§ 427 g. p. p.), zasviedočili naime pogibelj tražbine, niti ponudili jamčevinu — Prvi sud dozvoli sekvestraciju, što i vrhovno sudište odobri.

2. Vlastnik škvera C. tuži graditelja brodova D-a, da plati zakupninu, koju je za porabu škvera gradnjom brodova zadužio; te ujedno zahtievaše plienitbeni popis na škveru in fieri desećega se broda i ondje nalazećega se gradjevnoga materijala za brodove. — Odmah čim je taj popis bio obavljen, moljaše C.: „dočim ga zakonsko pravo zaloga

Digitized by Google

oslobadja od dužnosti, te nemora po § 388 g. p. p. položiti jamčevinu", da mu se dozvoli sekvestracija D-ova broda, koji je netom u more porinut, zatim još broda, koji je malo ne posve sgotovljen na škveru stajao. — Vrhovno sudište bečko potvrdi rješitbu prizivnoga suda, koji je odobrio odpućujuću prvosudnu odluku.

Obadvie ove rješitbe quoad sequestrationem protuslovne, uslied previšnje odluke od 3. listopada 1854 suspendira predsjedničtvo i naredi, da se u tim stvarima vieća u pojačanom senatu, koji izrekne zaključak, da se u oba slučaja dozvoljuje sekvestracija osiguranja radi, te ujedno naredi, da se u „**judikatnu knjigu**" gornja pravna zasada ubilježi.

Razlozi: Gradjanskim zakonikom u § 1101 o. a. g. z. iznajmitelju i zakupodavcu zajamčeno pravo zaloga na invecta et illata izvršuje se tim, da se nakon predane tužbe na platež dužne uporabne ciene zatraži plienitbeni popis stvari (dvor. dekret od 5. studenoga 1819 sbir. prav. z. br. 1621), kako je to za stečenje ovršnoga prava zaloga u § 342 obć. sudb. p. (§ 528 g. p. p.) propisano. — Da se doista stekne pravo zaloga, dužan je vjerovnik, koji ima naslov, uzeti u sačuvanje stvar, ako je pokretna (§ 451 o. a. g. z.). Ovaj prijetak na čuvanje biva pri ovršnom pravu zaloga nadomješćen tim, što poslje popisa i dostave plienitbene odluke založni dužnik postaje čuvarom zaplienjenih stvari, ako vjerovnik i voditelj ovrhe nije zatražio i sudbeni povjerenik nije komu trećemu zaplienjene stvari na čuvanje predao (§ 343 obć. sudb. r. = § 530 g. p. p.).

Doklegod su zaplienjene stvari (invecta et illata popisana) u iznajmljenih prostorijah ili na zakupnom dobru, nije baš nuždno, da se založnomu vjerovniku izruče i predadu; ali opet nije dosadašnja praksa nikad dvojila, da je iznajmitelj vlastan zapriečiti najmitelja, da neraznese i neprotepe založne objekte, te mu tako pravo zaloga neizigra; pa su političke oblasti do sada uviek najmiteljem u tom pravcu oblastnu zaštitu pružale, sve ako za to izrična zakonska ustanova nikada nije postojala ni nepostoji.

Plodovi, koji separacijom prestaju biti pripadnošću nekretnoga dobra, dok stoje, nemogu se oduzeti, prenieti ni zatvoriti, niti je uputno zakupniku uzkratiti separaciju; već se kod plodova uspjeh prenosa i zatvora dade polučiti tako, da se postavi sekvestar; a zakupniku da se uztegne pravo samovlastnoga razpolaganja; sekvestracija ova nadomješćuje ono kod najma — po potrebi pomoćju političkih oblasti prisiljeno prepriečenje, te najmitelj nesmije stvari iz stana iznositi. I § 45 o. a. g. z., na koliko se tiče zakonskoga sudskoga prava zaloga, upućuje izrično na ustanove gradjanskoga zakonika i gradjanskoga postupovnika; pa kao što se sudsko pravo zaloga

Digitized by Google

samo do osiguranja može dozvoliti, a ustanove §§ 341 i 343 obć. sudb. reda (§§ 527 i 530 g. p. p.) mogu podpunoma protegnuti i na ovrhu do osiguranja, tako moraju ista prava pristojati i iznajmiteljem u pogledu njihova zakonskoga prava založnoga.

Kada bi se htjela iznajmiteljem i zakupodavcem naprtiti dužnost, da tražeć sekvestraciju potrebštine § 293 obć. sud. reda (§ 427 g. p. p.) izkazuju i zasviedočuju, tada bi im se njihovo u § 1101 o. a. g. z. utemeljeno pravo zaloga iluzornim činilo; jer kao što iznajmiteljem i zakupodavcem poput založnih vjerovnika — premda nemogu držanje i čuvanje založnih predmeta tražiti, ovo bo pristoji samo ugovornomu založnomu vjerovniku — ipak pristoji pravo zapriečiti, da se objekti zaloga neraznesu i neprotepu, te tako njihovo založno pravo neizigra; isto tako nemože se o njih uztvrditi, da su ravni onim, kojih su prava po §§ 292 i 293 obć. sudb. reda (§§ 425 i 427 g. p. p.) još dvojbena i prieporna; oni se svakako moraju oprostiti dužnosti, da nemoraju jamčevinu polagati; njim se mora bezuvjetno dopustiti, da se mogu poslužiti svimi pravi, koja su pri sudskom pravu zaloga vjerovniku pristupna. Paragrafom 343 o. s. r. (§ 530 g. p. p.) predvidjeno čuvanje založnih predmeta bitno se razlikuje od sekvestracije §§ 292 i 293 o. s. r. (§§ 425 i 427 g. p. p.) i zaslužuju jedno te isto ime samo na toliko, na koliko svaki čuvar, komu je tudja stvar od suda na čuvanje povjerena, sekvestrom biva nazivan (§ 968 o. g. z.).

Zloporaba ovako razvijene pravne zasade nije se bojati; jer se prije ovršne molbe do osiguranja mora predati tužba radi dužne ciene uporabne; te akoprem je uporaboprimac stekao pravo zaloga na sva invecta et illata, dozvolit će sudac sekvestraciju po § 343 o. s. r. (§ 530 gpp.) samo na toliko, na koliko je to pri ovršnoj plienitbi dopustivo; naime na koliko je dostatno, da utužena uporabna ciena osigurana i pokrivena bude.

Pr. L. Matasović.

Ako stranka prigovori završnost svjedoka samo obćenito, mora ju sud pozvati, da se glede tog prigovora jasno i točno očituje.

U parnici E. J. proti M. H. na platež od 300 for. pozvao se tuženi na svjedoke V. D. i J. B Tečajem parnice prigovorila je tužiteljica obim svjedokom završnost, a da nije toga potanje razložila.

Kr. kot. sud u Križevcih je usljed toga neobzirući se na prigovorenu završnost odredio odlukom od 3. studenoga 1885 br. 9763 preslušanje onih svjedoka. Na ročištu kod preslušavanja svjedoka J. B., nakon obćenitih pitanja, dao je zastupnik tužiteljice u zapisnik molbu: pošto sud prigovor završnosti svjedoka nije uvažio, moli da se konstatira završnost ovoga svjedoka po § 155 sl. d) g. p. p., da se ovomu stavi prije

Digitized by Google

posebnih upitaka sliedeće pitanje: Je li svjedok već bio radi kakovog zločinstva kažnjen i radi kakova? Zastupnik tuženika protivio se tomu navodeć, da se po § 107 g. p. p. imaju samo ona dokazala uvažiti, koja su ponudjena u zakonito vrieme i u zakonitom redu. Tečajem parnice protivnik nije prigovorio završnost ovoga svjedoka, zato se sada na taj prigovor obzir uzeti nesmije; od svjedoka nesmie se zahtievati, da svojim izkazom sramoti sama sebe i da doprinosi dokazala, koja imade stranka doprinieti. Obćenita pitanja izbraja § 164 g. p. p.; a ovaj nezna ništa o pitanju, kakovo je protivnice.

Sudac je zaključio, da će medjutim obustaviti dalnje preslušanje svjedoka, a ob ovom pitanju izdao odluku 18. prosinca 1885 br. 12936 ovoga sadržaja: Iz ustanove §§ 155 sl. d) i 159 gpp. posliednja alin. sliedi, da se svjedok osudjen radi zločinstva, učinjena sa nakanom prevare ili pohlepe za dobitkom, podnipošto preslušati nema. Tužiteljica je tečajem parnice prigovorila završnost svjedoka J. B., ali sasma obćenito tako, da se nije znalo, koji od prigovora § 155 g. p. p. ona misli. Proti odluci, kojom je odredjeno preslušanje svjedoka, nije se tužiteljica mogla poslužiti pravnim liekom, jer takov po § 319 g p. p. nije umjestan. Usljed toga će sud dozvoliti tužiteljici, da stavi pitanje na svjedoka J. B., da li je bio kažnjen ili ne, te u slučaju, da obstoji zaprieka naznačena u § 155 sl. d) g. p. p., neće se J. B. preslušati.

Kao što proti onomu zaključku, tako je i proti ovoj odluci uložio tuženik utok.

Kr. banski stol riešenjem od 2. lipnja 1886 br. 1801: vidiv, da se napadnutom odlukom pripušta s jedne strane dokaz glede okolnosti, koja nebje u tečaju razprave parnične razgovjetno ni navedena, što je protivno ustanovi § 107 g. p. p.; da prvi sud njom eventualno preinačuje svoju odluku od 3. prosinca 1885 br. 9763, kojom je pripustio dokaz po svjedocih, a napose i glede svjedoka J. B., što je nedopustno; jer to može u parbenom postupku glede odluke nižeg suda učiniti samo viši sud, pa se napadnuta odluka u tom pogledu pokazuje proturednom; nu s druge strane vidiv, da je prvom sudu prema ustanovi § 46 g. p. p. nadležalo razpravu parnice voditi tako, da se predmet razprave od jedne i druge strane pretrese podpuno, naime pak da je imao, kad je tužiteljka u tečaju razprave prigovorila svjedokom po tuženiku navedenim završnost, upozoriti ju, da joj valja navesti razgovjetno razlog završnosti prema zakonu, te za taj svoj prigovor ponuditi i shodna dokazna sredstva, a to ipak nije učinjeno; te da je s toga razprava ove parnice ostala nepodpunom, a odluka od 3. prosinca 1885 br. 9763 prerano donešenom: obnašao povodom podnesena utoka po §§ 339 st. 3, 342 i 343 gpp. ureda radi ukinuti ne samo napadnutu, nego i odluku od 3. prosinca 1885 br. 9763, te kr. kot. sudu naložiti, da popuniv predbježno razpravu parničnu

Digitized by Google

prema gornjoj napomeni, dalje po zakonu postupa. — Glede troškova utočnih odpućuje se utočnik ad finalia causae prema ustanovi §§ 573 i 582 g. p. p., pošto nedotiču uvjeti u §§ 316 i 342 g. p. p. napomenuti glede postupajućeg sudca prve molbe.

I proti ovoj riešitbi uložio je tuženi predvidni utok, koji je kr. stol sedmorice odlukom od 1. listopada 1886 br. 2667 zabacio: uvaživ, da je zastupnik tužiteljice E. J. u zaključnici izjavio, da je svjedokom potvrde br. 2 na II. V. D. i J. B. jur prigovorio zavržnost, koju tuženik tobože mučeć priznaje, dočim se iz spisa vidi, da tužiteljica takav prigovor tečajem prijašnje razprave niti nije učinila; uvaživ, da je razpravni sudac uzprkos tomu propustio pobrinuti se zato, da se ovo protuslovje razjasni, i da se predmet razpre, i što se tiče uztvrdjene zavržnosti rečenih svjedoka, podpuno pretrese (§ 46 g. p. p.); uvaživ, da u tom svakako leži ništetnost po smislu § 339 br. 3 g. p. p., pa da je riešitba banskoga stola, koja samo na to smjera, da se ponajprije odstrani ova ništetnost u postupku, po faktičnom stanju stvari i pogledom na propise § 339 br. 3 i § 343 g. p. p. opravdana po zakonu: to valja, zabaciv previdni utok, potvrditi riešenje kr. banskoga stola.

R.

Domirna prisega nesmie se dopustiti tužiteljem, ako u parbi smetana posjeda drugi, glavni svjedok, koj je imao kupiti stvar, izjavi: da dotičnik, koji je tobož smetanje počinio, nije bio ni prisutan kod tobožnjeg smetanja.

Kr. kot. sudu u N. tužila se je I. S., da I. K. smeta njeno pravo posjeda štaglja, pa traži, da se rečeni štagalj preda u izključivi posjed i uživanje uz zabranu daljnjeg smetanja pod globom od 100 for. a. v. U tužbi naveden je i razlog smetanja: najme, da je tuženi I. K. tužiteljicu zajedno sa kupcem M. C., koj je štagalj kupiti htio, protjerao i tako prodaju osujetio; tim pako da je počinio smetanje prava posjeda štaglja. Tužiteljica pozvala se je na svjedoke kupca M. C. i I. M.

Prvi sud se je odlukom od 24. ožujka 1886 br. 1749 zadovoljio tužbenom zahtjevu uz uvjet, da tužiteljica u otvorenom roku položi domirnu prisegu sadržaja: da je istina, da je njenoga kupca M. C. iz P. tuženi I. K. 23. studenoga 1885, kadno je istoga povela pred štagalj, protjerao; ako ona nebi položila te prisege, odbija se njena tužba, te će morat po § 573 g. p. p. tuženiku I. S. naknaditi 15 for. parbena troška.

Razlozi: I. S. tvrdi, da se je razdielila od svoje istoimene zadruge kbr. 23, te da je ta dioba gruntovno i provedena (prilog A. ad I.); usljed te diobe zadobila je jedan štagalj na armanu; da je političkim putem uvedena u posjed onoga štaglja, koji od onoga dana najme od 2. listopada 1885 mirno posjeduje; ove okolnosti dokazala je gore-

Digitized by Google

spomenutimi javnimi izpravami, pa se s toga ove okolnosti kao istinite smatrati imaju u smislu § 113 g. p. p.; da je tužiteljicu tuženik 23. studenoga 1885 smetao u posjedu toga štaglja, jer da je potjerao M. C., koji je htio štagalj kupiti, čim je osujećena prodaja toga štaglja. Ove činjenice dokazuje tužiteljica svjedoci M. C. i I. M. uz svoju domirnu prisegu. — Tuženi I. K. prigovara, da tužiteljici I. S. 1. manjka aktivna legitimacija na podignuće ove tužbe; 2. da u činu tuženog, koji u svem nieče, neima nikakova smetanja prava posjeda štaglja, ma da se je i onako dogodilo, kako tužiteljica veli; 3. da tužiteljica I. S. niti nije posjednica tog štaglja, jer je samo ključ držala i 4. napokon tuženi prigovara doprinešenim prilogom tužbe. Nu iz zapriseženog kazivanja I. M. vidi se, da je on bio prisutan 23. studenoga 1885 kad je tužiteljica dovela pred spomenuti štagalj kupca M. C., a nadošli tuženik I. K. je na to digao viku veleć, da se štagalj nesmije prodavati, da je on t. j. M. C. sbilja gledao taj štagalj, nu čuvši kako stvari stoje, da je odustao od kupa. Prema svemu ovomu moralo se je u smislu § 270 gpp. suditi na domirnu prisegu, te odluka o položenju iste ovisnom učiniti.

Proti ovoj odluci uloži tuženik utok sa ništovnicom, koji je kr. banski stol riešenjem svojim od 26. svibnja 1886 br. 10040 uvažio, napadnutu odluku ukinuo, te odbiv tužbu tužiteljice prebio parbeni trošak.

Razlozi: Prigovor tuženikov, da tužiteljica nije na tužbu legitimirana, nestoji, jer je ona dokazom priloga C. ad I. sada jedini član nedavno podieljene zadruge S. kbr. 108 u Vrbovi; ali tužiteljica nije uspiela dokazati sbivše se smetanje posjeda pripalog joj diobom od 26. srpnja 1885 štaglja. Svjedok Ivo M. tvrdi doduše, da je on bio 23. studenog 1886 prisutan, kad je tužiteljica pred rečeni štagalj dovela M. C., hoteć mu ga prodati, na što da je došao tuženik i to zapriečio dignuv viku i veleć, da se štagalj nesmije prodati, jer da je u parbi, da je tom prigodom opsovao boga i tako tužiteljicu kao i kupca odtjerao; nu jerbo M. C. preslušan pod prisegom, sve to poriče, dapače tvrdi, da 23. studenog p. g. niti pred rečenim štagljem bio nije, barma da zato nezna, svakako pako da tuženika onda nije vidio, pače da ga do pred koji dan niti poznavao nije: to se ova protuslovna kazivanja svjedoka po § 160 gpp. medju se dižu i nemože biti domirnoj prisegi po §§ 159 i 270 gpp. mjesta. A kad je tako, to se tužiteljica, koja se dokazom glavne prisege poslužila nije, sa svojim tužbenim zahtjevom, kao nedokazanim po § 104 gpp. odputiti mora. — Parbene troškove valja po § 578 gpp. prebiti.

Proti ovoj riešitbi uložila je tužiteljica previdni utok, koji je kr. stol sedmorice riešitbom od 5. kolovoza 1886 br. 2540 zabacio, te potvrdio odluku višega suda s razloga u njoj navedenih, pa i s toga: što u tužbi nije jasno i točno označen način, kojim se je tuženik naumljenoj po tužiteljici prodaji upitnog štaglja suprotstavio, a same rieči tuženika,

Digitized by Google

izuštene naprama tužiteljici i njenom kupcu: najme. da tužiteljica nesmije upitni štagalj prodati, jer da je pod pravdom — neimaju činbenog značaja da bi se tužiteljica u svom posjedu stegnutom ili prikraćenom smatrati mogla.

Priobćio Fran Kucelić.

Na §§ 176 urb. nap., 321 gpp. i 29 urb. post.

Kr. banski stol odlučio je svojom riešitbom od 2. lipnja 1886 br. 24924 ex 1885 na priziv bivših podanika dobra Grabe, Kobel i Komor proti osudi od 31. prosinca 1884 br. 859 kr. sudb. stola u Varaždinu u parnici istih proti vlastelinstvu B. gornja radi segregacije i t. d., da se ukida odluka prve molbe od 21. ožujka 1885 br. 229, kojom se taj priziv kao pravodobno podnešen podastire.

Razlozi: Pošto se 14 dnevni rok za prijam priziva proti osudam urb. sudova ima računati od dana, kada je osuda za obćine dostavljena u ruke načelnika, ne pako kada je bivšim podanikom ustmeno po obć. poglavarstvu proglašena (§§ 176 urb. nap., 321 gpp. i 29 urb. p.); pošto je nadalje rečena osuda dostavljena načelniku 23. veljače 1885, a priziv 11. ožujka 1885 predan, dakle 16. dan, to je obnašao kr. banski stol kako jur navedosmo odlučiti.

Na utok pomenutih podanika izrekao je kr. stol sedmorice rješitbom od 30. rujna 1886 br. 3036, da se rješitba kr. banskog stola ukida, te predaja priziva nezakašnjenom smatrati imade.

Razlozi: Vidiv, da je prvomolbenom osudom od 31. prosinca 1884 br. 859 naročito izrečeno, da je proti istoj dopušten nezadovoljnoj stranci priziv, koji se ima za 14 dana iza primitka, odnosno proglašenja osude predati; vidiv, da je uz to osuda prvosudna ne samo načelniku obćine u Maču za obavješćenje ovlaštenika tužene urbarske obćine dne 23. veljače 1885 dostavljena, nego i ovlaštenikom iste obćine usljed naročitoga poziva prvomolbenoga suda zapisnički po poglavarstvu obćine u Maču 27. veljače 1885 proglašena; uvaživ, da svrha ovomu proglašenju nemože biti druga, nego ona, koja je i dostavi, to jest, da se stranki nezadovoljnoj sa upitnom osudom prilika dade pritužiti se proti istoj, odnosno poslužiti se pravnim liekom priziva; uvaživ, da je priziv bivših podanika kao tuženika 11. ožujka 1885, dakle pravodobno unutar zakonom propisanoga roka od 14 dana, računajuć od dana proglašenja osude, sudu podnešen, izpostavlja se napadnuta odluka neosnovanom.

Priobćio Gustav Gaj.

Digitized by Google

K propisu § 180 g. p. p.

U izlučnoj parnici Josipa L a proti Mustafi M. i Davidu D. ponudio je tužitelj medju inimi i svjedoka Tomu T. Prigodom sudb. saslušavanja ovoga svjedoka nije on po tužitelju uztvrdjene okolnosti pod prisegom potvrditi mogao, a tužitelj u molbi de praes. 22. ožujka 1884 br. 2572 zamoli, da se posve novi i tečajem razprave još neponudjeni svjedok Stjepan K. ob istoj okolnosti sasluša, pošto je svjedoka Tomu T. po smislu § 180 g. p. p. izgubio.

Riešavajuć ovu molbu odredio je kr. kot. sud u Brodu odlukom od 24. ožujka 1884 br. 2572, da se novo ponudjeni svjedok Stjepan K. presluša.

Proti ovoj odluci uloži prvotuženi Mustafa M. utok, a kr. banski stol riešenjem od 14. svibnja 1884 br. 11311 obnašao je: vidiv, da se u predležećem slučaju podnipošto uzeti nemože, da je tužitelj i dovoditelj I. L. izgubio svjedoka Tomu T., jer je taj svjedok tečajem parnice već preslušan bio; vidiv, da se o tom radi, da li se novi svjedok Stjepan K., koji pri razpravljanju parnice na propisanom mjestu nije predložen bio, saslušati ima; vidiv, da je sud prve molbe u tom pogledu na temelju molbe de praes. 22. ožujka 1884 br. 2572 prije ovoga ročište odrediti, pa tek nakon obavljene razprave odlučiti imao, da li se novi imenovani svjedok pripušta ili ne; i vidiv, da je pa tomu zakon u bitnosti povredjen — mjesta davši utoku i žalbi ništovnoj napadnutu odluku zajedno sa činom obavljenoga medjutim preslušanja svjedoka Stjepana K. ukinuti i nižemu sudu naložiti, da u gore naznačenom pravcu postupa, pa nakon obavljene razprave zakonitu odluku izreče.

Priobćio Drag. Becić.

Sunasljednik odgovara za pogrebne troškove ostavnika razmjerno prema zapalu ga dielu ostavine.

Odlukom kr. kot. suda u N. od 22. kolovoza 1884 br. 1854 izručena bje ostavina umir. c kr. kapetana F. I., sastojeća od 45 for, bezuvjetno se očitovalim nasljednikom sinovcem P. I. i I. I. Nasljednik I. I. uredio je pogreb pokojnika, te tom prilikom polag njegovih računa izdao na pogrebne troškove 300 for. 45 nč. Jer mu sunasljednik P. I. nehtjede podmiriti polovice pogrebnih troškova, tužio ga je I. I. kod kr. kot. suda u N. na izplatu 150 for. 22½ nč., temeljeć svoju tužbu na bezuvjetnom očitovanju P. I. na nasljedstvo i dokazujuć potrošak.

Tuženi sunasljednik P. I. ni nemari prigovoriti istinitosti računa, tužiteljem sunasljednikom producirana, već se jednostavno brani prigovorom, da se nije bezuvjetno očitovao na nasljedstvo; pa sve da se i jest tako očitovao, dužnost je bila sunasljednikova, da i njega, tuženika, pozove i upita, kako će strica pokopati i kolike će troškove za pogreb

Digitized by Google

izdati. Toga tužitelj nije uradio, već je sve na svoju ruku opravio, a polag toga je i dužan sam za troškove pogreba odgovarati.

Tužitelj priznaje, da ga tuženik sunasljednik nije opunovlastio, koje i kolike troškove da pravi za pogreb stričev; nu on veli, da ti troškovi izdani za pogreb prema običaju mjesta i stališu pokojnika nimalo nisu preveliki; da je irelevantna okolnost, jesu li pogrebni troškovi sa znanjem tuženika ili bez njegova znanja učinjeni, jer je on, očitovav se bezuvjetnim nasljednikom na nje pristao.

Kr. kot. sud u N. sudio je: „tuženik P. I. dužan je tužitelju I. I. kao subaštinik ostavine pok. c. kr. kapetana F. I. naknaditi polovicu na njega spadajućih progrebnih troškova pok. F. I. u iznosu od 150 for. 22½ nč. i naknaditi parbene u 14 for. 60 nč. sudbeno obredjene troškove, sve pod pretnjom ovrhe u roku od 14 dana.

Proti toj osudi uložio je osudjeni P. I. priziv, na koji se je kr. banski stol osudom 9. prosinca 1886 br. 22844 osvrnuo, te prvosudnu osudu preinačio, osudiv: „Tuženik P. I. dužan je tužitelju I. I. u mjesto utužene naknade troška od 150 fr. 22½ nč. platiti samo iznos od 22 fr. 50 nč. a. v. u roku od 14 dana pod pretnjom ovrhe, dočim se glede utuženog preostatka u iznosu od 127 for. 72½ nč. odbija. Troškovi sudbeni imadu se prebiti".

Razlozi: Tuženik, kao bezuvjetni nasljednik ostavine, odgovara po § 801 o. g. z. skupa sa sunasljednikom za dugove ostavnikove, a po § 549 o. g. z. spadaju nanj kao teret nasljedstva i troškovi pogrebni, koji treba, da su primjereni običaju mjesta, stališu i imetku pokojnika. Jer tužitelj, komu po § 1042 o. g. z. pristoji pravo iskati od tuženika naknadu troška, učinjena za stričev pogreb, priznaje, da ga tuženik nije ovlastio, te za pogreb potroši koliko mu se svidi, sudu je gledom na okolnosti ustanoviti primjeren iznos pogrebnih troškova.

Uvaži li se, da je iza pokojnika ostao imetak u vriednosti samo od 45 for., kojih polovica ide tuženika, nebi bilo pravedno, da tuženik u ime pogreba dade više, nego iznosi vriednost nasliedjene ostavine.

Franjo Potočnjak.

Tužba na opravdanje predbilježbe prava zaloga neima naravi stvarne tužbe.

G. H. podignuo je pred kr. kot. sudom u Pregradi tužbu proti ost. I. A. na opravdanje predbilježbe prava zaloga od 100 for. spp. i platež iste svote po redovitom postupku.

Kr. kot. sud pregradski sudio je osudom od 2. travnja 1885 br. 1277 prema petitu tužbe.

Na priziv i ništovnicu kuratora tužene ostavine, kojim medjutim nije pobijao opravdanost redovitoga postupka, ukinuo je kr. banski stol

Digitized by Google

riešitbom od 23. lipnja 1886 br. 53 int. 8. srpnja 1886 br. 4664 pomenutu osudu osim ostalih i s razloga toga, što da se je imao po § 1 zakona od 3. listopada 1876 povesti malični postupak, pošto se utužuje glavnica od 100 for.; pošto stranke obzirom na gornju zakonsku ustanovu nemogu niti u sporazumljenju izabrati redoviti ustmeni postupak[1], te pošto se i osudom, izrečenom po mal. postupku, svrha §§ 95, 96 i 100 grunt. z. postizava, te u sljedstvu toga naložio parbu po mal. post. razpraviti.

Na utok kuratora ostavine, tičući se lih iztaknutoga diela riešitbe, obnašao je kr. stol sedmorice riešitbom od 4. studenoga 1886 br. 3002 potvrditi odluku kr. banskog stola s razloga tamo navedenih, kao što i s razloga, jer da se tužba za opravdanje izposlovane predbilježbe na dobro nekretno može po § 54 sudovnika podignuti i pred osobnim sudom tuženikovim; dosljedno, što da takova tužba neiziskuje realne sudbenosti po § 2 zakona od 3. listopada 1876[2].

Gustav Gaj.

K tumačenju §§ 859 i 861 o. g. z.

Efraim Cz., trgovac u Otoku, tužio je Aleksu P., mesara u Vukovaru, te zahtievao, da se sudi, da je tuženik dužan tužitelju platiti za trud i razan posao njegov oko zakupa šumske žirovine 1882 god. za tuženika uloženi, u ime zaslužbine 2240 for. spr.

Kr. sudb. stol u Vukovaru osudom od 7. studenoga 1885 br. 3575 odbio je tužitelja uz sliedeće obrazloženje:

Tužitelj tvrdi u tužbi, da mu je tuženi obećao, da neće dalje svoje svinje žiriti nego do nove godine 1883; a od nove godine da njemu (tužitelju) poklanja žirovinu do kraja žirovnice, da može i drugim ljudem prodavati, a to da mu bude kao plaća za trud njegov; zatim, da će za tužitelja izplatiti mjenicu glaseću na 240 for., koju mu je žirirao; te je za dokaz tih činjenica ponudio svjedoke, koje su ovi svjedoci pod zakletvom potvrdili. Tužitelj netvrdi, da je i prihvatio obećanje glede rečene mjenice; a glede drugog obećanja navodi u protuodgovoru doduše, da ga je prihvatio, ali opet neponudi dokaza o tom prihvatu, koji prihvat tuženik poriče. Pošto tako prihvat nije dokazan, nije nastala po §§ 859 i 861 o. g. ž. nikakva obveza za tuženika, od kojega poteče obećanje, zato je trebalo tužitelja odbiti, te odsuditi da plati parbeni trošak.

---

[1] Dr. M. Derenčin, str. 33 tumača zak. od 3. listopada 1876 istoga je mnienja. Protivnoga je mnienja Ullmann u tumaču: Das Bagatellverfahren, 2. Auflage, Wien 1873.

[2] Vidi izdanje gr. sudovnika od Rušnova, str. 21, gdje citira riešitbu vrhov. suda bečkoga od 19. svibnja 1869. G. U. 3416.

Digitized by Google

Kr. banski stol osudom od 4. veljače 1886 br. 29346 obnašao je priziv i ništovnu žalbu tužitelja odputiti, ter prvomolbenu osudu potvrditi uz izpravak, da je tužitelj dužan tuženiku 36 for. 25 nč. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti.

R a z l o z i: Da je i tužitelj naveo i dokazao tečajem razprave, da je po tuženiku učinjeno obećanje glede žirenja u šumah iza nove god. 1883 i glede izplate mjenice od 240 for. izriekom ili muče prihvatio, i da je prema tomu pogodba sklopljena bila: to tužitelj nije ni naveo, a kamo li dokazao, da je pogodbu sa svoje strane izpunio, da je stupio naime u službu tuženiku kao upravitelj, za koji slučaj je po navodu samoga tužitelja učinjeno utuženo obećanje od strane tuženika.

Prema tomu je zahtjev tužiteljev posve neosnovan, s toga se osuda prvoga suda potvrdjuje s izpravkom, da je tužitelj dužan tuženiku parb. troškove sa 36 for. 25 nč. platiti, a ne kao što glasi prvomolbena osuda, tužitelj tužitelju, koju očevidnu pogriešku u pisanju nisu stranke opazile.

Dalnji pravni liek nije tužitelj upotriebio.

Milan P. Jovanović.

B. Mjenbeno i trgovačko.

K tumačenju § 104 mjenb. zakona.

Mjenb. tužbom de praes. 6. ožujka 1885 br. 2835 tužio je T. St., da mu I. Č. kao prihvatnik i V. Č. kao izdatnik mjenice izplate mjenb. svotu od 200 for. spp., na što bje izdan platežni nalog u istom smjeru od 7. ožujka 1885 br. 2835. Na ovaj platežni nalog podnese tuženik I. Č prigovore, u kojih niječe istinitost svoga podpisa na toj mjenici. U protuodgovoru od 6. studenoga 1885 navadja tužitelj T. St., da je I. Č., ne budući vješt pisanju ovlastio svoga sina drugotuženika V. Č., da ga podpiše kao prihvatnika na toj mjenici; a pošto se je to dakle dogodilo njegovim znanjem i po njegovom nalogu, to da je on ovim podpisom obvezan. Iza drugotnice od 30. studenoga 1885 i usklade spisa izrekao je kr. sudb. stol u Zagrebu svoju osudu od 5. prosinca 1885 br. 15485, koja riešava parnicu u smislu tužbe, sa sliedećih r a z l o g a:

Tuženik I. Č. prigovorio je, da utuženu mjenicu podpisao nije kao prihvatnik, pošto on pisati niti čitati nezna, pak navodi, da s toga po duhu mjenb zakona, naročito § 1 u savezu s § 104 mj. zak. nemože on imati pasivne mjenbene sposobnosti. U mjenb. zakonu § 1 naročito ustanovljuje, da je sposoban mjenbeno se obvezati svatko, tko se pravovaljano može obvezati pogodbom; ovakovu pasivnu mjenb. sposobnost je tuženik priznao, neprigovarajući ju. Prema tomu ustanovljuje § 21 mj. zak., da tezovnik obvezu svoju na platež mjenbene svote preuzimlje postavljenjem

Digitized by Google

prihvata na mjenici dodajuć, da je isti, ako je na prednjoj strani mjenice samo ime tezovnika napisano, bezuvjetan. Ovi propisi, kao niti propisi § 104 mj. zak., koji su u ostalom za ograničenje pasivne mjenb. sposobnosti, neograničuju prava pravno-sposobnog subjekta, pružena mu u poglavju o punovlastnoj pogodbi o. g. z. Pošto tuženi netvrdi, da je njegov sin njega podpisao na mjenici bez njegovog znanja i privoljenja, odpada glavna prisega, koju je tužitelj tuženomu u smislu § 267 g. p. p. navratio, neka se zakune, da mjenicu nije kao prihvatnik podpisao ni on ni tko drugi njegovim znanjem i privoljenjem, suvišnom, pak valja zato, jer je tuženik tim prihvatom preuzeo na se obvezu plateža utužene mjenb. svote, izreći osudu, kako je to u dispozitivnom dielu ove osude navedeno.

Iza priziva sa strane tuženika izrekao je kr. banski stol presudom od 16. siečnja 1886 br. 624, da se tužitelj T. St. odputi sa svojim zahtjevom i da se platežni nalog od 7. ožujka 1885 br. 2835 stavi izvan krieposti.

Razlozi: Po § 21 mj. zak. imade tezovnik, da bude mjenbeno-pravno obvezan, na prednju stranu mjenice svoje ime ili svoju tvrdku napisati i odnosno podpisati. Tuženi I. Č. poriče istinoću svog podpisa na utuženoj mjenici, a tužitelj u protuodgovoru priznaje, da tuženik kao prihvatnik istu mjenicu nije vlastoručno podpisao, jer pisati neznade, nego da ga je u tom svojstvu njegov sin V. Č., izdatnik mjenice, podpisao, kojega da je on na to ovlastio, koja okolnost imade se po § 22 g. p. p. istinitom smatrati. Nastaje dakle za riešenje ove parnice odlučno pravno pitanje: da li je za valjanost mjenbenog prihvata dostatno, da treća osoba vlastoručno podpiše na prednjoj strani mjenice ime trasata za ovoga znanjem i privoljenjem u smislu § 267 g. p. p., dakle usljed njegovog ustmenog naloga ili odobrenja, kao što tužitelj tvrdi, ili je nuždno, da je ovaj punovlastni odnošaj na samoj mjenici vidljiv? Po § 3 toč. 5, § 10 i § 21 mj. reda potreban je za valjanost mjenice, naledja i prihvata vlastoručni podpis izdatnika naledjnika i prihvatnika, pak pošto se time što se ustanova § 267 g. p. p. u mjenb. postupku u obće uporabiti može, nemogu materijalna opredieljenja mjenb. zakona preinačiti: to za slučaj, kada je prihvatnik pisanju nevješt, ili je radi tjelesne mane k tomu nesposoban, te bi se onda po § 118 g. p. p. i § 886 o. g. z. svojim rukoznakom uz tudji podpis njegova imena poslužiti imao, da njegova mjenbena izjava bude imala mjenbeno-pravne krieposti, jesu mjerodavni propisi § 105 odnosno 104 druga alineja mj. zak.

U § 105 mj. zak. predstavlja se, da je uztvrdjenj punovlastni odnošaj vidljiv na samoj mjenbenoj izpravi, dakle da je takodjer ime tobožnjega punovlastnika, koji će u ovdje navedenom slučaju osobno jamčiti, u shodnom savezu sa imenom vlastodavca u samoj mjenici napisano, ako će ovaj odtuda mjenbeno-pravno obvezan biti; jer ako on pod imenom

Digitized by Google

vlastodavca izvadja dielanja, mjenicu podpiše samo sa imenom vlastodavca bez podpisa svojeg imena sa dodatkom označujućim punovlastni odnošaj, kao što je n. pr. per procura i tomu slično, to ovaj potonji nepostane time mjenb. obvezanik u svojstvu prihvatnika po § 21 mj. zak., nego onda takova mjenica, kao što je utužena, spada u vrst lažnih mjenica, iz koje za tuženika kao prihvatnika nemože nastati nikakova mjenbena obveza.

Iza previda tužiteljevog riešio je kr. stol sedmorice parnicu vrh. osudom od 13. svibnja 1886. br. 934 tim, da je potvrdio presudu kr. banskog stola. — Razlozi: U nazočnom slučaju nije upotrebiv propis § 105 mj. z., kako se to u previdu tvrdi, jer V. Č. u obće nije kano prihvatnik podpisao prieporne mjenice, već je napisao na mjenicu ime I. Č. — V. Č. prema tomu nije sebe podpisao u svojstvu punomoćnika I. Č., a samo u tom slučaju mogao bi se uporaviti § 105 mj. zak, ako bi se u obće uzelo, da nepismen čovjek može valjane mjenb. izjave činiti budi sam, budi po punovlastniku. Odtuda sliedi, da priepornoj mjenici manjka u zakonitoj formi (t. j. podpisom) učinjeni prihvat, česa radi nije tobožnji prihvatnik I. Č. mjenbeno-pravno obvezan, akoprem je tečajem razprave parnične priznao, da je ovlastio V. Č., neka njegovo ime na mjenicu stavi. S tih razloga valja osudu banskoga stola potvrditi uz odpućenje previda. *Đ.*

Knjiga trgovačka ima se predložiti, da se konstatira, da izviestni upisi u njoj nisu obavljeni.

Prizivni sud potvrdio je odluku prvoga suda, u koliko se ovom nalaže tužiteljici, da predloži svoje trgov. knjige za to, da se konstatiraju one pojedine stavke, o kojih tuženik tvrdi, da su sadržavale ono, što on tvrdi o njih. U ostalom pako promienio je napadnutu odluku tako, da se odbija molba tuženika molećega, da se tužitelju naloži, neka predloži svoje knjige radi konstatovanja i svih ostalih stavaka u njegovoj molbi navedenih, premda se glede tih stavaka nestiču gore navedeni uvjeti; a odbija se s toga, jer se hoće konstatovati, da ovo i ono u knjige nije upisano, a to nije dopustivo po čl. 37 trg. zak. (§ 34 hrv.-ug. trg. z.), koji članak predpostavlja izviestni sadržaj trgov. knjige, pa jer su navodi dotične molbe odviše neopredieljeni, a da bi se moglo odrediti konstatiranje istih u smislu gore navedenoga članka trg. zak.

Vrhovni sud riešenjem od 18. studenoga 1885 br. 13.365 potvrdi odluku prvoga suda i to s ovih razloga: Zahtievalo se, da se predlože knjige, kako bi se konstatiralo, da su dotični iznosi za hranu i plaću služinčadi jedini bili, koji su tičući se ovoga predmeta, u knjige upisani; a da se to uzmogne konstatovati, da bi se moralo pregledati sve, što je kroz sedam godina i sedam mjeseca glede cieloga posla upisano u

Digitized by Google

knjige. Nu ovakov zahtjev nije pravedan, takov nalog nemože se izdati, jer bi se tim prekoračila granica u čl. 38 trg. z. (§ 35 hrv.-ug. t. z.) glede predlaganja trgov. knjiga protegnuta; naprotiv glede onih poslova, za koje se ima konstatovati, da stanoviti upisi u knjige nisu obavljeni, nije pretjerano, niti se neprekoračuje granica, postavljena predmetom dokazne theme, ako se naloži predloženje trg. knjiga; neima ustanove zakona, koja bi izključivala konstatiranje da neki upis nije obavljen u u knjizi, koji upis morao bi se — da se je posao pravilno obavljao — naći na točno označenom mjestu knjige; jer se u nazočnom slučaju tim manje smije uzkratiti konstatiranje, da manjkaju rečeni upisi, pošto se radi ob upisih, koji se medju sobom popunjuju, i jer je nedvojbeno i očevidno da stoji u savezu uztvrdjeno pomanjkanje upisa s onimi upisi, koji obterećuju pojedine poslovne prijatelje a na korist su žalbenika, a što se dade konstatovati uvidom trgov. knjiga, koji je uvid i druga molba s ovoga razloga dozvolila.

C. Kaznено.

Knjige trgov. manjkavo se pišu, ako je propušteno sastaviti inventar (§ 486 al. II. c) k. z.).

Proti osudi prvoga suda podnio je okrivljeni žalbu ništovnu, koju je riešitbom od 22. svibnja 1185 br. 2967 zabacilo kasacionalno sudište bečko:

Razlozi: Prvi je sud ustanovio, da je obtuženi kao protokol. trgovac tako manjkavo pisao svoje zakonom propisane trg. knjige, da se po njih nemože prosuditi tiek njegovih posala, niti stanje njegove imovine; a ovu je tvrdnju obrazložio tim, da svaki protokol. trgovac, kako naredjuje čl. 28 i 29 trg. zak. (§§ 25 i 26 hrv.-ug. trg. z.) mora pisati knjige trgov., iz kojih se mogu podpuno razabrati njegovi trg. poslovi i stanje njegove imovine, i da ima svake, odnosno svake druge godine sastaviti inventar; da je K. sam priznao, da g. 1882 i 1883 nije nikakova inventara sastavio, koji inventar spada k redovitomu zakonom odredjenomu pisanju (vodjenju) trg. knjiga, a priznao je i to, da nije uvjek znao kako stoji njegov posao, da je istom u mjesecu siečnju 1884 sastaviv ukupnu (brutto) bilancu uvidio, da je pasivan. A kad je prvi sud sve ovako ustanovio, nestoji razlog ništovni, naveden po obtuženom, pa se s toga mora njegova žalba ništovna po § 288 austr. k. p. (§ 284 hrv. k. p.) zabaciti; jer istina u § 486 al. II. c) k. z. nisu specificirane trg. knjige, koje mora protok. trgovac voditi, nu ta odredba zakona zahtieva suglasno sa čl. 28 njem. trg. z. (§ 26 hrv.-ug. t. z.), da se vode tako knjige, kako će se iz njih moći razabrati stanje posla, odnosno prosuditi

Digitized by Google

stanje imovine. A to je pako moguće, kako je već prvi sud posve sgodno primjetio, samo onda, ako je trgovac obavio propisanu inventuru. Dakle inventar tvori jedan dio knjiga trgov., koje se moraju voditi, na što u ostalom upućuje već i ta okolnost, da je inventar uvršten u četvrti naslov trgov. zakona (tako je u hrv.-ug. t. z.) pod općenitim napisom „o trgov. knjigah". Kada da se sastavi inventar, opredieljuje čl. 30 tr. z. (§ 27 hrv.-ug. t. z.); pa kad se prekrše ovi propisi zakona, a stiču se i ostale potrebštine § 486 k. z., a nitko nije uztvrdio, da ove potrebštine u nazočnom slučaju manjkaju, dotičnik ima se kazniti po kaz. zak.

Na § 183 k. z.: pronevjerenje, počinjeno komisionarom.

Proti osudi prvoga suda podnielo je držav. odvjet. žalbu ništovnu, utemeljenu na ustanovi § 281 toč. 9 a) aust. k. p. (§ 277 toč. 9 sl. a) hrv. k. p.), a kasacionalno sudište bečko rješitbom od 21. svibnja 1885 br. 1090 uvažilo je tu žalbu ništovnu s ovih r a z l o g a:

Pravni nazor, koji je temeljem osude prvoga suda, nije ispravan. Jer ako se obazre na činjenicu po prvom sudu ustanovljenu, po kojoj se prikazuje pravni odnošaj medju Ravnikarom, Orbićem i obtuženim kao nalog za prodaju, pak obazriev se i na to, da se neka stvar ima smatrati onda povjerenom, ako ju tko dobije da ju čuva na temelju ugovornoga pravnoga odnošaja uz dužnost, da ju kasnije opet povrati: to nemože biti sumnje, da su knjige i slike, što ih Ravnikar i Orbić predadoše obtuženiku, bile ovomu povjerene, obtuženik je dakle imao postupati onako kako su se dogovorili, imenito imao je cienu, za koju je knjige i slike prodao, čuvati kod sebe u ime Ravnikara i Orbića sve do onoga časa, kad je mogao novac njim predati. Pojam povjerenja uporavlja se takodjer na pravni odnošaj medju komisionarom i komitentom, jer onaj — i to je sučanstvo pogodbe komisionalne — uzimlje robu da ju proda, pak prodav ju mora dobivenu cienu platiti komitentom, tu dakle ciena dolazi na mjesto predane robe. Roba indi ili njeni zastupnik t. j. ciena povjerena je u smislu § 183 k. z. komisionaru, zato se i zove ovaj potonji u čl. 367 i 374 njem. t. z. (§ 373 i 379 hrv.-ug. t. z.) čuvarom predane mu robe. Iz svega pako što je sada rečeno vidi se, da se na djelo, koje se piše u grieh okrivljenomu M. R, svakako može uporaviti pojam povjerenja u smislu § 183 k. z. Nu pošto prvi sud u razlozih svoje osude nije konstatirao svih onih činjenica, koje bi se uz korektno uporavljanje zakona imale bile uzeti za podlogu osudi; pošto po imenu nije ustanovljeno, što si je obtuženik na štetu Antuna Ravnikara i Franje Orbića pridržao, dotično prisvojio: moralo je kasacionalno sudište, držeći se propisa § 288 al. 3 k. p. (§ 284 hrv. k. p.) dokinuti osudu te cielu stvar povratiti prvomu sudu u Cjelovcu, da povede s nova razpravu i izreče novu osudu.

Digitized by Google

Pravno indiferentno djelo neosniva nikakove „činitbe“ (§ 98 k. z.). Kad se tumači prietnja (§ 100 al. 2 k. z.) neodlučuje samo slovo rieči.

Bečki zem. sud proglasi Aleksandra St. osudom od 27. veljače 1886 br. 6662 krivim zločinstva globljenja po § 98 lit. b) k. z., jer da je uzeo prietit se, kad mu krčmar Josip H., vidiv ga i onako pijana, nije htio više rakije dati. U žalbi ništovnoj, koju je obsudjeni proti ovoj osudi podnio, pobija da bi se na njegovo djelo mogao uporaviti izraz „činitba“, a poriče da je i zakon valjano uporavljen. Kasacionalno sudište bečko osudom od 10. lipnja 1886 br. 4009 zadovolji u toliko žalbi ništovnoj, da je obtuženoga proglasilo krivim ne zločinstva globljenja, nego zločinstva pogibeljne prietnje (§ 99 k. z.).

R a z l o z i : Prietnje, navedene u osudi prvoga suda, potekoše od obtuženoga, kako uzimlje prvi sud, ne samo u nakani da mu se uzkraćeno piće dade, nego i u nakani, da Josipa H. zatjeraju u strah i nemir. Prvi sud naročito je izrekao, da su ove prietnje bile takove, te su mogle proizvesti stanje onakovo, koje ide preko mjere „temeljite bojazni“ navedene u § 98 lit. b) k. z.

Nemože se nikako odobriti nazor nižega sudca, kao da se davanje pića obtuženomu po krčmaru ima smatrati kao „činitba“ u smislu § 98 lit. b) k. z.; a to s toga ne, jer se djelo, što se je tražilo od krčmara, prikazuje kao pravno posve indeferentnim, a to tim više, što se nigdje neveli, da se je tražilo da krčmar dade bezplatno rakije ili vina. Naprotiv vidi se iz osude prvoga suda i razloga njenih, da ovo djelo okrivljenikovo ima sva indicija u § 99 k. z. označenoga zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom.

Ako dakle i jest istina, što tvrdi žalba ništovna pozivljuć se na § 281 toč. 10 k. p. (§ 277 toč. 10 hrv. k. p.), da se je najme djelo okrivljenikovo krivo subsumiralo pod ustanovu zakona, koja se nanj uporaviti nesmije; pa ako se usljed toga i mora prama odredbi § 288 t. 3 k. p. (§ 284 hrv. k. p.) izreći po kasacionalnom sudištu osuda, kojom se dokida riešenje prvoga suda, u koliko se njim izriče krivnja, te obtuženik proglasiti krivim zločinstva javnoga nasilja po § 99 k. z.: to se cieli uspjeh žalbe ništovne mora ograničiti na ovu promjenu, pa se imenito neima dirati u izrečenu kazan proti obtuženomu, jer za uporavu kazne po § 100 k. z., koja jednako vredi za zločinstvo javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom kao i za zločinstvo javnoga nasilja globljenjem, nije od važnosti, da li se djelo tuženo, koje se prikazuje kao pogibeljna prietnja, mjesto pod § 99 donese pod stanovište § 98 lit. b) k. z. U koliko žalba ništovna pobija uporavu više kaznene stavke § 100 k. z. na obtuženika, mora se ona posvema odbiti. Jer gledeć na stavku kazne prvi je sud naročito ustanovio, da se je prietilo umorstvom; ali da su rieči ove

Digitized by Google

prietnje odlučne bile za ono konstatovanje, nemože se izvesti niti iz razloga osude, kao što se neda iz razloga iste osude razabrati kakvoća upotrebljenoga noža, na što se pozivlje žalba ništovna u nakani, da umanji važnost i značenje pogibeljne prietnje.

(Oest. Gztng.)

Može li dužnik, kojega je nepokretno dobro sekvestrirano, počiniti kradju na štetu sekvestra.

Martin S zadužio se; njegovo nepokretno dobro bje sekvestrirano i predano na upravu sekvestru Josipu P. Medju timi nekretninami bila i šuma. Martin S. posječe bez znanja sekvestra u toj šumi nekoliko hrastova, te ih proda za 29 for. Sekvestar saznav za cielo djelo, prijavi Martina S. kaznenomu sudu.

Državni odvjetnik kvalificira taj čin kao zločinstvo kradje, a sudac iztražitelj bijaše istoga mnienja i to s razloga, što je sekvestar upravitelj čitavoga dobra, što je samo on ovlašten pobirati plodove, dotično u šumi drvo sjeći. Ako je Martin S. posjeko nekoliko stabala hrastovih, to si je prisvojio plod, koji nepripada njemu, nego sekvestru, te počinio to na štetu sekvestra.

Kad se je Martinu S. priobćio ovaj zaključak, zahtievao je odluku suda.

Sud je zaključio, da nema učina objektivnog zločinstva kradje, jer po § 171 k. z. počini se kradja, ako tko svoje koristi radi uzme posjedniku bez njegova privoljenja tudju pomičnu stvar. Nu ovdje neima ni posjednika ni tudje stvari. Sekvestar nije posjednik dobra, jer neima i volju pridržati stvar kao svoju, već je samo detentor; nestoji dakle, da je S. posjedniku oduzeo stvar. Ali i tudja stvar nije posječeno drvo, jer pravo vlastničtva šume pripada Martinu S., a da je on ta drva posjekao, poslužio se samo pravom svoga vlastničtva; niti daje sekvestracija prava zaloga; a ako kazneni zakon u § 183 zaplienjenim u pohrani dužnika ostalim stvarim daje zaštitu, to se nemože ova zaštita protegnuti na ovaj slučaj, gdje o zaplienjenih stvarih govora neima.

Pr. Konrad.

D. Upravno.

Ne samo gostioničar, dotično krčmar odgovoran je naprama redarstvenoj oblasti za točnost i pravilnost mjera, nego i trgovac, ako u svom dućanu prodaje staklenu posudu, odgovoran je bezuvjetno za pravilnost istih.

Usljed anonimne prijave stigavše gradskom poglavarstvu u Križevcih proti trgovcu M. T., da u svom dućanu prodaje obaždarene, nu manjičave staklenke, preduzeto bijaše kod ovoga redarstvenim putem pregledanje

Digitized by Google

njegovih za prodaju opredieljenih staklenka, i pronadjeno, da je imao staklenka 594 na broju manjičave mjere.

Gradsko poglavarstvo u Križevcih presudom od 24. srpnja 1885 br. 112 odsudilo je trgovca M. T. radi toga, što je u svom dućanu prodavao obaždarene, nu manjičave staklenke uporabom § 19 zak. čl. VIII. g. 1874 na globu od 5 for., te ujedno kod njega pronadjene staklenke 594 komada na broju manjičave mjere propalimi proglasilo.

Proti toj presudi podnio je M. T. utok na kr. zemalj. vladu odjel za unutarnje poslove sa tegobami kako sliedi: Po § 19 zak. čl. VIII. od g. 1874 imadu se zaplieniti mjerne sprave neodgovarajućih mjera i mjerila samo kod onih ljudi, koji se u javnom prometu služe takovimi mjernimi spravami, t. j., koji u takovih mjernih spravah drugim ljudem prodavaju svoju robu. — U sljedstvu toga naprama redarstvenoj oblasti za točnost i pravilnost mjera odgovaraju gostioničari dotično krčmari, pošto ovi svojim gostovom prodavaju u staklenkah vino i t. d., ali neodgovara trgovac, koji takove staklenke ima u svom dućanu na prodaju.

Da obrazloži ovu tvrdnju, pozvao se utjecatelj na naredbu kr. vlad. odjela za nutarnje poslove od 12. siečnja 1876 br. 341 (Sbor. str. 146), kojom se odredjuje, da je gostioničar, dotično krčmar odgovoran naprama redarstvenoj oblasti za točnost i pravilnost mjera, radi čega se on može, ako bi upotrebljavao manjkavih mjera, osim zaplienjenja propisu neodgovarajuće mjere, kazniti globom do 100 for.; nu tom naredbom izrično ustanovljeno je i to, da se ovaj propis neprotеže na staklene posude, nalazeće se u dućanih, tvornicah ili u posjedu privatnih ljudi.

Kr. zemaljsko-vladni odjel za nutarnje poslove riešitbom svojom od 8. rujna 1885 br. 35023 obnašao je utok odbiti i napadnutu presudu potvrditi, i to s razloga: što je provedenom razpravom dokazano, da su staklenice, što ih je utjecatelj u dućanu svom javno prodavao, doista manjičave, a ipak providjene propisanim baždarskim potezom, te se imadu upitne staklenice u smislu § 19 zak. čl. VIII. od g. 1874 odnosno § 10 vladine naredbe od 18. prosinca 1875, br. 23776 bezuvjetno zaplieniti.

Navod utjecatelja, da neodgovara za pravilnost mjernih staklenka, što ih prodaje u svom dućanu, jer vladina naredba od 12. siečnja 1876 br. 341, kojom se uredjuje poraba vinskih staklenicah u gostionah i krčmah u točki 6 i 7 steže odgovornost za pravilnost staklenica u javnom prometu rabljenih na gostioničara i krčmara, a jasno odredjuje, da se propisi te naredbe neprotežu na staklene posude, nalazeće se u dućanih, tvornicah, ili u posjedu privatnih ljudi — nemože se uvažiti, jer utjecatelj glasom iste naredbe od 12. siečnja 1876 br. 341 ako u svom dućanu prodaje takove staklene posude, odgovoran je bezuvjetno za pravilnost istih, te ga neriešava prekršaja § 19 zak. čl. VIII. od g. 1874 odnosno

Digitized by Google

§ 10 naredbe od 18. prosinca 1875 br. 23776 niti okolnost ta, što je fakturom dokazao, da je upitne staklenice primio putem naručbe iz kapošvarske tvornice stakla F. Wohlheima, jer mu bijaše dužnost osvjedočiti se o pravilnosti primljenih staklenica prije no što ih je izložio javnoj prodaji.

Pravosudni zakoni.

Kako smo već u 12. broju Mjesečnika 1886 izviestili, predložio je kr. vladni odjel za pravosudje više osnova zakona hrvatskomu saboru na razpravu, koji je te osnove razpravio i prihvatio, a vlada ih predložila na previšnju sankciju. Sada priobćujemo te 13. prosinca p. g. po Nj. Veličanstvu sankcionirane zakone sliedećim redom, pak dodajemo i naredbu pravosudnoga odjela, kojim se izvodi žakon o dokinuću sudb. stolova u Vinkovcih, Vukovaru i Zemunu, a ustrojava kr. sudb. stol u Mitrovici. Zakon o preinaci nekih ustanova kaz. zak. od 27. svibnja 1852 nije još sankcioniran; priobćujemo s toga samo osnovu zakona i dodajemo motivaciju kr. pravosudnoga odjela.

1. Zakon

od 13. prosinca 1886, kojim se ukidaju kr. sudb. stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, ustrojava kr. sudbeni stol u Mitrovici, ter preinačuju neke zakonske ustanove o nadležnosti kr. kot. sudova u Bakru i Mitrovici.

§ 1. Ukidaju se kr. sudb. stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu.

§ 2. Ustrojava se kr. sudbeni stol sa sjedištem u Mitrovici, ter okolišem, koji će se naredbenim putem ustanoviti.

§ 3. Trgovačko-mjenbena sudbenost, podieljena § 1 točka III. zakona od 28. travnja 1879 (komad V. lista zemaljske uprave za hrvatsko-slavonsku vojnu krajinu) kr. kotarskomu sudu u Mitrovici, prestaje.

Isto tako prestaje § 6 i 8 zakona od 3. kolovoza 1884, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24 sbornika od g. 1884) istomu sudu podieljena realna sudbenost glede nekretnina razdieljenih izmedju državnoga erara i imovnih občina, te vodjenje javnih knjiga rečenih nekretnina.

§ 4. Trgovačko-mjenbena sudbenost, koja je § 4 zakona od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi (br. 86 sbornika g. 1876) kr. kotar. sudu u Bakru za područje obstojale županije riečke podieljena, prestaje.

Digitized by Google

§ 5. Činovnikom i službenikom ukinutih kr. sudbenih stolova, koji budu povodom ukinuća premješteni, nepripada pravo na naknadu selitbenih troškova po postojećih propisih, već će im kr. zemaljska vlada u ime istih dozvoliti razmjernu odštetu.

§ 6. Kada će ustanove nazočnoga zakona stupiti u kriepost, odredit će se naredbenim putem.

§ 7. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

2. Zakon

od 13. prosinca 1886, kojim se preinačuje § 8 zakona od 21 studenoga 1874, kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednika, namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 56 sbornika od godine 1874).

§ 1. Iznos pripomoći, ustanovljen za prislušnike § 8 zakona od 21. studenoga 1874, kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednika, namještenih kod sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 56 sbornika od g. 1874) u godišnjoj svoti od 600 for., obaljuje se za one prislušnike, kojim će se pripomoći podieliti nakon dana, kojim će zakon ovaj stupiti u kriepost, na iznos godišnjih 500 for. odnosno 400 for. a. v. i to tako, da će jedna polovica adjutiranih prislušnika uživati višu, druga polovica nižu pripomoć.

§ 2. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

3. Zakon

od 13. prosinca 1886, kojim se valjanost previšnjeg patenta od 7. veljače 1858, kojim je uveden bilježnički red od 21. svibnja 1855, proteže na cielo područje kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

§ 1. Valjanost previšnjega patenta od 7. veljače 1858, kojim je uveden bilježnički red od 21. svibnja 1855, proteže se na cielo područje kraljevina Hrvatske i Slavonije.

§ 2. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 18. prosinca 1886 br. 17689 o provedbi ustanova zakona od 13. prosinca 1886, kojim se ukidaju kr. sudbeni stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, ustrojava kr. sudbeni stol u Mitrovici, te preinačuju neke zakonske ustanove o nadležnosti kr. kotarskih sudova u Bakru i Mitrovici (br. 56 sbornika od god. 1886).

§ 1. Na temelju §§ 1 i 6 zakona od 13. prosinca 1886, kojim se ukidaju kr. sudbeni stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, ustrojava

Digitized by Google

kr. sudbeni stol u Mitrovici, ter preinačuju njeke zakonske ustanove o nadležnosti kr. kotarskih sudova u Bakru i Mitrovici (br. 56 sbornika od god. 1886) ukidaju se kr. sudbeni stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, ter imadu dne 31. prosinca 1886 obustaviti svoje uredovno djelovanje.

§ 2. Danom 1. siečnja 1887 ustrojava se na temelju § 2 rečenoga zakona kr. sudbeni stol sa sjedištem u Mitrovici.

§ 3. Okoliš kr. sudbenoga stola u Mitrovici ustanovljuje se tako, da će obsizati područja kr. kotarskih sudova u Šidu, Iloku, Zemunu, Mitrovici, Rumi, Staroj Pazovi i Karlovcih.

§ 4. Područja kr. kotarskih sudova u Vukovaru, Vinkovcih i Bošnjacih pridjeljuju se naznačenim danom 1. siečnja 1887 okolišu kr. sudbenoga stola u Osjeku.

§ 5. Danom u § 1 nazočne naredbe naznačenim prestaje u smislu § 3 rečenoga zakona, trgovačko-mjenbena sudbenost, podieljena kr. kotarskomu sudu u Mitrovici § 1 zakona od 28. travnja 1879 (komad V. lista zemaljske uprave za hrvatsko-slavonsku vojnu krajinu) kao i realna sudbenost, podieljena istomu sudu §§ 6 i 8 zakona od 3. kolovoza 1884, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24 sbornika od god. 1884) glede nekretnina, razdieljenih izmedju državnoga erara i imovnih občina, ter vodjenje javnih knjiga o rečenih nekretninah.

Svikoliki naznačeni poslovi prelaze na novoustrojeni kr. sudb. stol u Mitrovici (§ 2 nazočne naredbe).

§ 6. Danom u § 1 nazočne naredbe naznačenim, ukida se gruntovni ured kod kr. kot. suda u Mitrovici, a ustrojavaju se danom 1. siečnja 1887 gruntovni uredi kod kr. kot. sudova u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, ter će odtad vršiti gruntovničku sudbenost i voditi gruntovne uložke, odnosno gruntovne knjige i gruntovne napisnike niže naznačene kr. sudbene oblasti, kako sliedi:

I. Kr. kotarski sud u Vukovaru, za područje kr. kotar. sudova u Vukovaru, Šidu i Iloku, i to za područje potonjih dvajuh kr. kot. sudova predbježno i samo dotle, dokle rečenim kr. kot. sudovom nebudu predani novi gruntovni uložci;

II. kr. kotarski sud u Vinkovcih, za područje kr. kotar. suda u Vinkovcih;

III. kr. kotarski sud u Zemunu, za područje kr. kot. suda u Zemunu; napokon

IV. kr. sudbeni stol u Mitrovici, za područje kr. kotarskog suda u Mitrovici.

§ 7. Dne 1. siečnja 1887 predat će se svi gruntovni napisnici, tičući se plemićkih dobara, s kojimi je do god 1848 bilo skopčano izvr-

Digitized by Google

šivanje sudbenosti, onim kr. sudb. stolovom, koji uslied novoga opredieljenja okoliša (§§ 3 i 4 nazočne naredbe) postaju nadležni za vodjenje takovih gruntovnih napisnika obzirom na novu podsudnost glavnoga dobra.

§ 8. Trgovačko-mjenbena sudbenost, koja bje kr. kotarskomu sudu u Bakru podieljena § 4 zakona od 3. listopada 1876 o sudbenosti mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi (br. 86 sbornika od g. 1876) za područje obstojale županije riečke, prestaje takodjer danom 31. prosinca 1886.

§ 9. Glede načina, kako će se obaviti predaja gruntovnih uložaka, gruntovnih knjiga i napisnika, kao i sbirkah izprava, zatim uredovnih spisa, knjiga, izprava, vrednota i pokućtva, nuždna usljed ukinuća, odnosno novoga ustrojstva kr. sudbenih stolova, kao i usljed promjena u nadležnosti, u smislu ovom naredbom provedenih ustanova gore naznačena zakona od 13. prosinca 1886, izdaje se podjedno odnosnim kr. sudbenim oblastim posebni naputak.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 18. prosinca 1886 br. 17691, kojom se podieljuje trgovačko-mjenbena sudbenost kralj. kotarskim sudovom u Bakru, Novoj Gradiški, Vinkovcih, Vukovaru i Zemunu.

§ 1. Na temelju ustanove sl. d) § 4 zakona od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi (br. 86 sbornika od god. 1876) odredjuje se:

Trgovačko-mjenbena sudbenost podieljuje se počam od 1. siečnja 1887 kr. kotarskomu sudu u Bakru za područje kr. kotarskih sudova u Bakru i Novom; a kr. kotarskim sudovom u Novoj Gradiški, Vinkovcih, Vukovaru i Zemunu, svakom za cielo svoje područje.

§ 2. Sudbenost tu vršit će rečeni kr. kotarski sudovi prema ustanovi § 5 zakona od 21. studenoga 1874 ob ustroju sudova prve molbe (br. 55 sbornika od god. 1874).

Osnova zakona

kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju njeke ustanove kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852.

Čl. I. Ustanove kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852, sadržane u §§ 85 sl. a), 173, 174, 175, 176, 183, 186 200, 460, 463 i 468 stupaju izvan krieposti, ter imadu rečeni §§ glasiti kako sliedi:

§ 85 sl. a) Šteta, koja nastane, ili koja bude u nakani učinitelja, nadilazi petdeset forinti, ili kada, uzgledajući na veličinu štete.

Digitized by Google

§ 173. a) Iznosak veći. Iznosak čini kradju zločinstvom, kad iznosak tatbine ili vriednost onoga, što je ukradeno, nadilazi petdeset forinti. Pri tom neima nikakove razlike, izlazio iznosak taj ili ta vriednost iz jednoge ili više čina, učinjenih u isto doba ili ponovljenih u različito vrieme; bio ukraden jednom gospodaru ili više njih; učinila se tatbina u jednom ili u više predmeta. A vriednost se ima računat ne po kazni tata, nego po šteti ukradenoga.

§ 174. b) Pogibeljnija narav čina. Po naravi čina postaje kradja zločinstvom:

I. Bez svakoga obzira na iznosak:

a) ako tat bude providjen oružjem ili kojim god inim orudjem, sigurnosti osobnoj pogibeljnim ili ako, zatečen pri kradji, bude se poslužio u istinu silom ili pogibeljnom pretnjom proti komu, da se tim održi u posjedu ukradene stvari;

b) ako je kod kradje sudjelovalo dva ili više njih, koji su se složili, da počinjavaju razbojstva ili kradje;

c) ako kradja bude počinjena prigodom požara ili pogibelji vodene ili ine koje nesreće, budi obćenite, budi ponapose okradenom dogodivše se,

II. Ako tatbina iznosi više od dvadeset i pet forinti, ter ujedno bude učinjena:

a) u družtvu jednoga ili više ortaka,

b) na mjestu posvećenom službi božjoj,

c) u stvarih zatvorenih.

§ 175. c) Vlastitost ukradene stvari. Po vlastitosti ukradene stvari postaje kradja zločinstvom:

I. Bez obzira na iznosak, ako bude učinjena:

a) u stvari služećoj neposredno za službu božju, s oskvrnućem. vriedjajućim bogoštovje;

b) u predmetih imenovanih u §§ 85 sl. c) i 89.

II. Ako šteta iznosi više od dvadeset i pet forinti i kradja bude učinjena:

a) u plodovih u polju ili u plodovih s drva;

b) u marvi na paši ili s progona;

c) u orudju ili stroju služećem za obradjivanja tla u polju;

d) u rudah, orudju ili spravah, koje se nalaze budi u rudnicih pod zemljom, budi u gradnjah rudarskih povrh zemlje, budi na haldah ili djelaonicah, gdje se rude priredjuju.

§ 176. d) Vlastitost učinitelja. Po vlastitosti učinitelja postaje kradja zločinstvom:

I. Bez obzira na iznosak, ako je učinitelju kradja postala navadom.

II. S obzirom na iznosak veći od dvadeset i pet forinti:

Digitized by Google

a) kad učinitelj već bude kažnjen dva puta radi kradje, razbojstva, pronevjerenja ili prevare, nu samo onda, ako izmedju pretrpljene posljednje kazni i učinjene kradje nebude prošlo deset godina;

b) kad okradu gospodara ili gospodaricu svoju, ili druge kućane sluge ili služkinje;

c) kad okradu majstora svoga ili onoga, koji ih unajmi, zanatnici, šegrti ili nadničari;

§ 183. b) Po iznosku većem. Krivcem zločinstva pronevjerenja tvori se i onaj, koji izvan slučaja pomenuta u § 181 zadrži ili posvoji povjerenu sebi stvar koju, iznoseću više od sto forinta.

Dužnikove stvari zaplienjene ili pod zabranu uzete po sudu ili inoj kojoj oblasti, u koliko su bile zatvorene ili dužniku u pohranu predane, imadu se smatrati kao povjereno dobro.

Nu u slučaju zatomljenja imade se podpuna vriednost tih stvari samo onda ubrojiti, ako je manja od ukupne tražbine, radi koje bi usliedila pljenitba.

§ 186. Kazan. a) Ako dioniku po iznosku ili po vriednosti stvari ili po dogodjaju bude poznato, da je tatbina ili pronevjerenje učinjeno načinom, koji ga tvori zločinstvom, u koliko to nebi bivalo samo rad osobnih vlastitosti učinitelja, ili

b) ako stvari na više puta sakrivene, pribavljene ili protržene ukupno uzete, prevaljuju pri tatbini iznosak ili vriednost od petdeset forinti, a pri pronevjerenju iznosak od sto forinti, kaznit se ima dioničtvo tamnicom od šest mjeseci do jedne godine, a prema veličini iznoska, lukavštine i štete prouzročene i do pet godina dana.

§ 200. b) Iznosak poveći. Ostale prevare postaju zločinstvom, kad šteta uzrokovana ili koja se zlobno namisli učiniti, prevali 50 forinti.

§ 460. Kradje manje vrsti. Svaka kradja, koja nije te vrsti, da se po propisu §§ 173 do 176 kazni kao zločinstvo, ima se kao prekršaj kaznit jednostrukim ili strogim zatvorom od jednoga tjedna do jedne godine, a po vlastitosti okolnosti, zatvor se taj i pooštrit imade.

§ 463. Kradje i pronevjerenja medju supruzi ili bližnjom rodbinom živućem u skupu (zajednici).

Kradje i pronevjerenja izmedju supruga, roditelja i djece, braće ili sestara, dok u skupu živu, mogu se jednostrukim ili strogim zatvorom od jednoga tjedna do šest mjeseci, koji se prema okolnostim i pooštrit ima, kaznit onda samo, ako to zaište glava od porodice.

§ 468. Prekršaj zlobne oštete tudjega vlastničtva. Kazan.

Zlobna ošteta tudjega vlastničtva, ako po propisu §§ 85 i 89 nebude zločinstvo, ima se kao prekršaj kaznit zatvorom od jednoga dana do šest mjeseci.

Digitized by Google

Čl. II. Zakon ovaj uporavit se ima i na tekuće već iztrage i na sve one kažnjive čine, koji su prije krieposti istoga učinjeni u toliko samo, u koliko po ovom zakonu nisu podvrženi postupku strožijemu, nego li po zakonu, obstojavšem od prije.

Čl. III. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Obrazloženje

k osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852.

Iz poslovnih izkaza sudova, koji se svake godine podnašaju vladi, razabire se, da poslovi konstantno rastu i to u takovoj mjeri, da nije ni uz najpožrtvovniji rad činovničtva moguće očekivati, da se predmeti riešavaju onom točnošću i hitrinom, koju iziskuje valjano funkcionirajuće pravosudje i koja leži u interesu pravo tražećih stranaka.

Vlada nemože poreći, da su tužbe mnogih sudbenih oblasti radi preobterećenja i molbe za umnoženje činovničkog osoblja opravdane.

Svakako bi najjednostavnije bilo, da budu pram rastućemu poslovnomu teretu radne sile brojno povećane.

Nu s druge strane neda se tajiti, da su materijalne žrtve, koje zemlji već sada nameće uzdržanje činovničkog aparata, napram njezinoj financijalnoj snazi, dosta znatne, te bi se pomnoženje činovničtva, čim bi bio skopčan veći trošak na plaćah i stvarnih izdatcih, jedino moglo polučiti na uštrb investicija, indi na štetu materijalnog probitka zemlje.

Takovim se sredstvom nije htjela vlada poslužiti bez krajne nužde, već je uznastojala, da promjenami postojećih uredaba ujednostruči i pojeftini postupak sudbenih oblasti tako, da će i manji činovnički aparat moći poslove obavljati uz manju pisariju i dangubu.

Vlada ni s toga gledišta nije ipak mogla pomisliti na to, da preinači postupak u g r a d j a n s k o - p r a v n i h predmetih, jer u koliko se je moglo na tom polju doskočiti iztaknutomu preobterećenju, učinjeno je to već uvedenjem inštitucije mjestnih sudova i zakonom o postupku bagatelnom ili maličnom, dapače čuju se već sada glasovi, da je ujednostručenje ovimi reformami predaleko išlo.

U k a z n e n o j grani pravosudja pako dade se još i sada ujednostručiti i pojeftiniti postupak raznimi načini.

Kao reforme vodeće do toga žudjenoga cilja, moglo bi se preporučiti, da se preinače kvalifikacije nekojih najobičnijih kažnjivih čina tako, da znatni dio istih, glede kojih su dosada za meritorno riešenje nadležni sborni sudovi prve molbe, podpadne pod nadležnost kotarskih sudova; — da se izluče iz kaznenoga zakona i upute na nadležnost upravnih oblasti prekršaji naravi redarstvene; — da se uvede kod inokosnih sudbenih

Digitized by Google

oblasti kazneni mandat; — da se drugomolbeno riešenje prekršaja prenese od banskoga stola na sb rne sudove prve molbe; — da se pri riešavanju kaznenih predmeta pred sudbenimi stolovi umanji broj glasovatelja; — da se ujednostruči postupak glede prigovora proti obtužnici i glede ništovnih žaoba proti odsudam; — da se uvedu strožije zakonske ustanove proti zloporabam pravnih liekova; — da se zakonom ustanove uvjeti i rokovi, po kojih utrnjuju posljedice kaznenoga odsudjenja.

Dočim će vlada za provedbu pojedinih ovih reforma u sgodno vrieme podnieti visokomu saboru na ustavno pretresivanje posebne osnove zakonske, priredila je ona već sada zakonski predlog, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852.

Vladi nije namjera upuštati se u radikalnu reformu materijalnog kaznenog prava, budući da drži, da priprava i pretresivanje novoga kaznenoga zakona trebaju mnogo vremena, te da provedenje kaznioničkoga sustava, odgovarajućega načelom današnje znanosti, iziskuje velikih novčanih žrtava, svakako većih nego ih može za sada snositi pravosudni etat kraljevinah Hrvatske i Slavonije

Pri predloženih djelomičnih promjena držala se je vlada sustava postojećega kaznenoga zakona, ako i neodgovara modernoj teoriji, ter je imala na umu ponajviše praktične posljedice predloženih izpravaka.

Izkustvo, koje se dade podkriepiti statističkimi podatci, dokazuje, da se pretežni broj zločinstva, glede kojih sborni naši sudovi u prvoj molbi postupaju, sastoji od zločinstva potičućih iz pohlepe za dobitkom, a zatim od zločinstva vriedjajućih tjelesnu sigurnost.

Primjera radi budi navedeno, da je godine 1884 kod svih sudbenih stolova radi raznih zločinstva bilo obtuženo 6919 osoba, a godine 1885 7309 osoba. Od ovih je sudjeno god. 1884 4819 osoba, a godine 1885 5125 osoba.

Od ovih osudjenika sudjeno je god. 1884 i 1885: a) radi zločina kradje i dioničtva kradje 2617 slučajeva, 2610 osoba; b) radi zločina javnoga nasilja V. slučaja 65, osoba 41; c) radi zločina pronevjerenja 63 slučajeva, 60 osoba; d) radi zločina prevare 165 slučajeva, 216 osoba; jndi je bilo god. 1884 od 4819 odsudjenih osoba sudjeno radi gore spomenutih zločina 2910, a godine 1885 od 5125 odsudjenih osoba radi istih zločina 2927, te se ukazuje kao rezultat prispodobe, da je od 100 odsudjenih poprieko 58 njih sudjeno samo radi zločinstva kradje, dioničtva kradje, pronevjerenja, prevare i javnog nasilja V. slučaja.

Uvaži li se, da broj podnešenih prijava radi istih zločinstva, koji se riešava zavrgnućem ili obustavom, daleko nadmašuje broj onih, pri kojih dolazi do obtužbe ili odsude, to biva svakomu jasno, da ono nekoliko vrstih zločinstva absorbira najmanje polovicu rada i sudbenih stolova i državnih odvjetničtva.

Digitized by Google

Za sva je ova zločinstva u zakonu kazan odmjerena tamnicom ili težkom tamnicom od šest mjesecih do jedne godine, pri okolnostih otegućujućih od jedne do pet godina — dapače i više.

Pogled u statističke izkaze pruža nam ipak dokaz, da sudovi ponajviše odmjeruju kazan izpod najniže zakonite stavke, t. j. izpod šest mjeseci.

Tako je bilo godine 1884 od svih radi gore označenih zločinstva odsudjenih 2910 osoba sudjeno 988 na kazan do jednog mjeseca, 799 do tri mjeseca i 450 do šest mjeseci; a godine 1885 bilo je od 2927 radi istih kažnjivih čina odsudjenih sudjeno na kazan do jednoga mjeseca 967, do tri mjeseca 837, a do šest mjeseci 482 osobe.

Razlog, što sudovi upravo kod više spomenutih delikta tako blago postupaju i redovito snizuju kazan izpod najmanje zakonite stavke, jamačno je taj, da se judikatura pri razsudi konkretnih slučajeva obazire na ogromnu razliku vriednota, koje su postojale u vrieme, kad je bio stvoren sada u krieposti stojeći kazneni zakon i koje su dan danas mjerodajne. Pošto je doista vriednost stvari ili veličina štete u novcu kod svih ovih delikta kvalifikatorni momenat, to je sasvim naravski, da sudovi nemogavši pri jasnom slovu zakona kvalifikaciju promieniti, ipak pri odmjeri kazni uvažuju nerazmjer mjerila ciena pram današnjim okolnostim.

Kazneni zakon od 27. svibnja 1852 preuzeo je dotične ustanove iz zakona od 3. rujna 1803, te netreba dokaza o tom, da su današnje ciene svih potrebština života napram onim u početku našega stoljeća ogromno veće. Usljed toga izkustva povisili su svi noviji kazneni zakoni, u koliko isti u obće dopuštaju kvalifikaciju po veličini štete, brojku te štete ili vriednosti stvari.

Tako traži ugarski kazneni zakon za kvalifikaciju čina zločinstvom kod kradje štetu od 50 for. (§ 344), kod zatomljenja štetu od 100 for. (§ 356), kod prevare štetu od 50 for. (§ 380).

U osnovi kaznenoga zakona za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću, ustanovljuje se kao granica zločinstvene kvalifikacije kod kradje iznos od 50 for. (§ 250 a), kod dioničtva kradje iznos od 50 for. (§ 273), kod prevare iznos od 50 for. (§ 278), a pri najvećoj kaznenoj stavci iznos od 1000 for., kod oštećenja stvari 50 for. Predležeća osnova ograničuje se na preinaku odnosnih ustanova glede zločina kradje i dioničtva kradje, glede zločinstva pronevjerenja i prevare, dosliednosti radi glede zločinstva javnoga nasilja V. slučaja oštećenjem tudjega vlastničtva, kao i glede korolarnih kažnjivih čina, koji se kvalificiraju prekršaji.

Već obćenito blago postupanje sudova opravdava zaključak, da se tu radi o malo važnih činih, s kojimi nestoji u razmjerju komplicirani

Digitized by Google

aparat izvidni, iztražni i presudni, ter da se bez pogibelji može prihvatiti primjer, koj nam pruža iztaknuto novije zakonodavstvo razširenjem kvalifikatornih momenta istih delikta.

Obično i sada obavljaju kotarski sudovi predizvide glede ovih zločinstva, pak tekar, kada su sabrali materijal, prelazi postupak na iztražni (sborni) sud po predlogu državnoga odvjetničtva, a napokon u koliko dodje do obtužbe, fungira presudni senat.

Za presudjenje zvano je vieće od četiri sudca, a pri rázpravi učestvuju i jedan član državnoga odvjetničtva i perovodja, a ne riedko i branitelj.

Nu pri svem tomu sborni sud običaje zapostavljati ovakove predmete omanje važnosti, pošto je obvezan brinuti se u prvom redu za važnije, osobito za one predmete, glede kojih se okrivljenik nalazi u pritvoru ili u iztražnom zatvoru.

Tako se sgadja, da se takove omanje kaznene stvari, pri kojih bi što brža represija najbolje odgovarala svrsi, dugo zavlače i da se presuda često izreče, kad se je na čin već zaboravilo.

Uz predloženu promjenu kvalifikacije spadali bi takovi predmeti pred inokosni sud, koj bi ih mogao riešiti neulažuć više napora, nego što ga obično obraća na predizvide.

Kotarski sudovi, pri kojih će biti baš takovi slučajevi najvažniji kazneni predmeti, sigurno će i brzim postupanjem nastojati, da kazan što prije dostigne povreditelja zakona.

Da će se pri takovoj promjeni mnogo putovanje k udaljenomu sudbenomu stolu uštediti narodu, i zemlji mnogo pristojba za svjedoke, to leži u naravi stvari.

Dočim indi kotarski sudovi ni neće osjećati prirasta poslova, umanjiti će se kod sbornih sudova I. molbe glavne razprave za najmanje 500 do 600 i odpasti će kod kasacionalnoga sudišta 300 do 400 ništovnih žaoba.

U istom razmjerju odteretit će se i državna odvjetničtva, koja će po tom biti u stanju, većom njegom vršiti kontrolu kaznenoga pravosudja kod kotarskih sudova.

Jedino će banski stol dobiti u toliko više posla, u koliko ga gubi stol sedmorice, nu ipak će se jamačno taj prirast moći riešavati po jednoj dodieljenoj sili sve dotle, dok nepodje za rukom i banskomu stolu snimiti jedan dio poslovnoga bremena.

Glede forme zakonske osnove valja pripomenuti, da je odabran najjednostavniji, svakomu lahko razumljivi način izpravljanja t. j. onaj, po kom se paragrafi kaznenoga zakona, koji se uslied predložene osnove mienjaju, sasvim novo redigiraju tako, da će se tako preinačeni paragrafi lahko moći uvrstiti na dotično mjesto zakona.

Digitized by Google

Napose primjećuje se glede donešene zakonske osnove sliedeće:

U članku I. sadržane su sve promjene materijalnoga zakona i navode paragrafi, koji će imati stupiti izvan krieposti, dotično, koji se na novo redigiraju.

§ 85 sl. a) k. z. promienjen je tako, da je iznos štete od 25 for. povišen na 50 for., i to zato, jer bi inače ovaj svakako manje ih jednaka kaznjivi čin bio strožije kažnjen, nego kradja ili prevara, pri kojih se slična preinaka provadja.

U § 174 k. z. uvrštene su pod I. dvie stavke b) i c), dočim su pod II. posve izpuštene tri stavke, naime slovo e), f) i g), postojećeg zakona. Slovo b) stavke I. uzeto je po primjeru novijih kaznenih zakona, koji odredjuju, da se kradje, pri kojih je sudjelovalo više njih, koji se složiše, da počinjaju kradje i razbojstva, imadu smatrati zločinstvi bez obzira na vriednost ukradena predmeta.

Velika opasnost takovih družtva, koja se dogovoriše da počinjaju kradje i razbojstva, opravdava tim većma recepciju nazočne ustanove, što obična družtvena kradja (lit. b, II. 174 postojećeg zakona), pod koju je dosad podpadalo i takovo tatsko ortačtvo, po osnovi ima biti zločinstvom tek onda, ako je iznos ukradena predmeta veći od 25 for.

Sl. c) uvršteno je iz II. stavke (lit. a, II. postojećega zakona) u I. stavku, s razloga, što noviji zakoni, i to punim pravom, takove kradje takodjer bez obzira na vriednost ukradene stvari, označuje zločinstvi.

Stavka II. promienjena je u obće onamo, da se kradje, podpadajuće po osnovi pod istu, imadu tek preko iznosa od 25 fr. smatrati zločinstvom.

Sl. a) ove stavke (sl. b, postojećeg zakona) razlikuje se od sl. b) stavke I. tim, što je kod sl. b) I. potrebno, da se počinitelji kradje sasma obćenito složiše, da počinjaju (razna) razbojstva i (razne) kradje, dočim je kod sl. a) II. dostatno, ako je kradja počinjena u družtvu, slučajnu ili sklopljenu lih u svrhu provedenja ove (konkretne) kradje.

Slova e), f) i g) postojećega zakona posve su izpuštena, jer nepredleži potreba, da se predmeti, označeni u rečenih slovih, koji su i onako jur zaštićeni zakoni političkimi, jošte vanredno zaštite zakonom kaznenim.

Kradja spomenutih predmeta biti će dakle u buduće samo onda zločinstvo, ako vriednost ukradjena predmeta bude premašila iznos od 50 for.

U § 175 povišen je kod ciele stavke II. iznos od 5 for na 25 for.

U § 176 povišen je kod st. II. takodjer iznos od 5 for. na 25 for.

Sl. a) postojećega zakona (sl. a) II. osnove) dodana je ustanova, koja se nalazi u svih novijih zakonih, da je odsudjenje radi razbojstva, pronevjerenja ili prevare skopčano s istom posljedicom glede kvalifikacije, kao i odsudjenje radi kradje.

Digitized by Google

Osim toga promienjena je ista ustanova onamo, da kradja predmeta, vriednih više od 25 for. za počinitelja, koj već bude dva puta kažnjen radi kradje, razbojstva, pronevjerenja ili prevare, postaje zločinstvom samo onda, ako izmedju pretrpljene posljednje kazni i učinjene nove kradje nebude razmak veći od deset godina.

I ova promjena odnosno ustanova, koju vlada drži posve izpravnom, nalazi se u njekih novijih zakonih.

U § 183 povišen je iznos od 50 for. na 100 for, i to s razloga, što je i kod kradje iznos, koj kradju po sebi čini zločinstvom, takodjer podvostručen. Uz to je pokušana jasnija stilizacija toga §-a.

U § 181 vlada nije dirala, jer je u rečenom §-u normirano pronevjerenje tako težke naravi, da se i gledom na malen iznos od 5 for. svakako ima smatrati zločinstvom.

Promjena u § 186 sl. b) dosljedna je posljedica promjene prije spomenutih paragrafa, tičućih se zločinstva kradje i pronevjerenja.

U § 200 povišen je kod nekvalificirane prevare iznos od 25 for. na 50 for.

I ova promjena konsekvencija je promjene §§ 173 i 183.

U § 460 povišena je kaznena stavka, unutar koje se prekršaji kradje mogu kazniti, do jedne godine.

Tim je impliciter promienjen i § 461, koj odredjuje, da kazan prekršaja kradje ustanovljena § 460 ima mjesta i u prekršajih pronevjerenja i prevare.

Povišenju kaznene stavke u slučajevih § 463 neima nikakova povoda, s toga se je ovaj §, koji se je dosele bio pozvao na § 460 morao promieniti, ter su unj uvrštene one kaznene stavke § 460, koje su po postojećem zakonu za nj i za sve ostale prekršaje kradje i pronevjerenja valjale.

U § 468 povišena je kaznena stavka do 6 mjeseci.

K čl. II. — Članak II. je izljev načela sadržana u čl. IV. previšnjega patenta od 27. svibnja 1852, kojim je uveden kazneni zakon, da se naime nitko nemože suditi po strožijih zakonskih ustanovah, nego valjaju za vrieme osude, ali da se s druge strane i nitko, tko je počinio kažnjivo dielo pod blažim zakonom, nemože podvrći medjutim uvedenomu strožijemu zakonu.

K čl. III. — Člankom III. povjerava se provedba ovoga zakona banu.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Поглед на међународно приватно право од Лорана (Лаурента), професора на универзитету у Гану. Превео Миленко Жујовић, секретар министарства унутрашњих дела. Београд 1886. — Стр. VIII и 119. — Циена 1 динар.

Ovaj smo prevod spomenuli u kratko već u 11 broju Mjesečnika god. 1886. G. Žujović učinio je dobro djelo kad je naš sviet upoznao s ovom knjigom učenoga belgijskoga profesora. F. Laurent je profesor gradjanskoga prava na universitetu u Gentu (Ganu) u Belgiji, a njegovo ime i rad spominje se hvalom i priznanjem. Laurent napisao je „načela francezkoga civilnoga prava“, koje djelo zauzimlje vrlo odličio mjesto medju radnjami one vrsti, a izašlo je u četiri knjige pod naslovom „Les principes du droit civile“. Na molbu belgijskoga ministra pravosudja izradio je isti učenjak „osnovu za nov gradjanski zakonik Belgije“; ta osnova zajedno sa komentarom Laurentovim dalo je ministarstvo tiskati u 6 svezaka pod naslovom „Avant-projet de révision du code civil“. Tu je pisac izradio potanko i ustanove, koje se tiču medjunarodnoga privatnoga prava; po primjeru taljanskoga zakona i prema zahtjevom suvremene nauke Laurent proklamuje jednakost stranaca i tuzemaca u uživanju gradjanskih prava. Osim ovoga napisao je jošte „Études sur l' histoire de l' humanité“, pa onda veliko djelo „Le droit civil international“, a kao uvod u ovo veliko djelo služi ovaj „pogled na medjunarodno privatno pravo“. Uz Mancinia, Lomonaco-a, Fiore-a, Espersona itd. spada i Laurent medju one učitelje medjunarodnoga privatnoga prava, dotično k onoj školi, koja hoće da se sva pitanja medjunarodnoga privatnoga prava sa gledišta narodnosti riešavaju. Pristaše ove teorije narodnosti postavljaju subjekt središtem svakoga pravnoga odnošaja pa izvode odatlje, da se sva prava, pripadajuća osobi n. p. prava osobna, obiteljska, imovinska itd. moraju prosudjivati po zakonih one zemlje, kojoj dotična osoba pripada kao državljanin. Prema tomu vlastan je stranac iskati od vlade i sudova države, u kojoj boravi, da se respektiraju njegova narodna privatna prava. S druge strane opet ova teorija narodnostna podvrgava tako strance kao i tuzemce onim zemalj. zakonom, koje su mjestne potrebe državne izazvale te tvore temelj javnoga pravnoga reda u onom mjestu. Ovamo spadaju ne samo zakoni, koji se tiču ustava i uprave zemlje, nego i oni, koji se tiču tamo postojećega ćudorednoga i gospodarskoga reda, tako da se tamo neprizznaje nikakovo privatno pravo inostranca niti kakov po njem uglavljeni posao, u koliko bi bio protivan ovomu redu, ma da ga dozvoljuje narodno pravo inostranca.

Nu ova teorija ima nedvojbenih te očevidnih nedostataka, pa ju pobijaju pravnici i učitelji prava ne samo izvan Italije, nego i u samoj Italiji n. p. Brusa itd. — Pored svega toga ovo je djelo vrlo poučno, te ga preporučamo našim pravnikom na pomno proučavanje.

— *Njekoji spisi* iz javnoga političkoga djelovanja Metela baruna Ožegovića belskoga i barlabaševačkoga. — Zagreb 1887. — Ciena 40 nč.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Novi članovi pravničkoga družtva.) Pravničkomu družtvu pristupiše kao članovi počam od 1. siečnja 1887 sliedeća gospoda: Rakodczay pl. Al. dr., drž. nadodvjetnik i Mošinski Adolfo, tajnik kr. zem vlade u Zagrebu; Rill Josip, sudb pristav, Švarcmajer Antun i Lebanović Mirko, prislušnici u Djakovu; Rothkopf dr. Mavro, kand. odvjetničtva, Letica Manojlo, Šiloberčić Marijan i Babinski Stanko, sudb. pristavi u Sarajevu; Buić-Kovačević dr. Ivan, prislušnik u Konjici; dr. Gršković, c. kr. sudb. pristav u Buzetu (Pinguente, Istra); Potočnjak Franjo, prislušnik u Novom-Vinodolu i Vragović Lavoslav, sudb. pristav u Koprivnici.

Ovom prilikom molimo liepo vrlo cienjene i zaslužne povjerenike pravničkoga družtva, da izvole nastojati u svom kraju, da prikupe i što više članova družtvu, koje je svojim dosadanjim radom na polju literarnom zasvjedočilo, da zaslužuje svaku podporu. Uz Mjesečnik tomu su dokazom Vežićev „Urbar“ i komentar mjenb. zakonu od prof. dra. Vrbanića. Pravničko družtvo uz izdavanje družtvenoga organa nastavit će i izdavanje drugih djela, u koliko mu budu novčana sredstva dopuštala. — U nas ima još znatan broj pravnika, koji bi mogli pristupiti družtvu, ima ih dosta u Zagrebu, i izvan njega. Bilo bi veoma dobro, da se neuklanjaju družtvu oni, kojim je ovo upravo namienjeno.

(Povodom dokinuća kr. sudb. stolova) u Vinkovcih, Vukovaru i Zemunu, a ustrojenja kr sudb. stola u Mitrovici blagoizvoljelo je Nj. c. i kr. apošt. veličanstvo previšnjim riešenjem od 24. prosinca 1886 premilostivo premjestiti: predsjednika kr. sudb. stola u Požegi Bartola Sakača Vojnovečkoga kao viećnika u gremium banskoga stola; predsjednika Franju viteza Schönholza od kr. sudb. stola u Vukovaru kr. sudb. stolu u Požegi; predsjednika Stjepana Kralja, viećnike Eduarda Pumpa i Jovana Bogdanova od kr. sudb. stola u Zemunu u istom svojstvu kr. sudb. stolu u Mitrovici; viećnike dr. Adolfa Korajzla, Petra Premudu i Žigu Ivkovića od kr. sudb. stola u Vinkovcih kr. sudb. stolu u Mitrovici; viećnika Kostu Boškovića od kr sudb. stola u Zemunu i viećnika Stevana Popovića od kr. sudb. stola u Vukovaru kr. sudb. stolu u Osieku; a viećnika Drag. Spiessa od kr. sudb. stola u Vukovaru kr. sudb. stolu u Belovaru; nadalje odobriti, da se viećnik sudb. stola u Vinkovcih Adalbert Pekarek kao pomoćni izvjestitelj dodieli kr. banskomu stolu; te da se na službovanje dodiele kotarski sudac Josip Perne kr. sudb. stolu u Požegi, kotarski sudac Ivan Schill kr. sudb. stolu u Mitrovici i napokon kotarski sudac Mane Alković kr. sudbenomu stolu u Petrinji.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije premjestio je istim povodom i to: od kr. sudb. stola u Vinkovcih sudb. pristave 1. razreda Miloša Stojanovića kr. sudb stolu u Mitrovici, Savu Markovića kr. kotar. sudu u Glini, dra. Antuna viteza Tajčevića kr. kot. sudu u Vinkovcih; a sudb. pristava 2. razreda Augusta Radinića u službovanju kod kr držav. odvjetničtva u Vinkovcih kr. kot. sudu u Vinkovcih; nadalje od kr. sudb. stola u Vukovaru sudb. pristave 1. razreda Franju Pinterovića i Jovana Jovića kr. sudb. stolu u Mitrovici, a Stevana Šajnovića i Drag. Bella kr. kot. sudu u Vukovaru; sudbene pristave 2. razreda Vatroslava Medara kr. sudb. stolu u Mitrovici, Dragutina Broschana u službovanju kod kr. držav. odvjetničtva u Vukovaru kr. sudb. stolu u Mitrovici, dodieljujuć ga na službovanje tamošnjemu držav. odvjetničtvu, Zadora Kelecsenya u službo-

Digitized by Google

vanju kod kr. držav. odvjetničtva u Vukovaru kr. sudb. stolu u Zagrebu, dodieljujuć gà na službovanje tamošnjemu držav. odvjetničtvu, a Petra Vucelića kr. kot. sudu u Križu; napokon od kr. sudb. stola u Zemunu sudbene pristave 1. razreda Gjuru Banjanina kr. kotarsk. sudu u Zemunu, Maksa Strobera kr. kot. sudu u Klanjcu, a dra. Jovana Veličkovića kr. sudb. stolu u Mitrovici; sudbene pristave 2 razreda Dragutina Brnića u službovanju kod kr. držav. odvjetničtva u Zemunu kr. sudb. stolu u Mitrovici dodieljujuć ga na službovanje tamošnjemu držav. odvjetničtvu, a Andriju Spehara kr. sudb. stolu u Ogulinu.

(Hrvatski jezik u dalmatinskih uredih.) Sabor kralj. Dalmacije zaključio je bio mjeseca srpnja 1884 umoliti c. kr. austrijsku vladu, da se uz taljanski uvede i hrvatski jezik u gradjanske urede u Dalmaciji kao službeni i u internom uredovanju. Ministarstvo nije ove zaključke usvojilo, a razlozi njegovi nečine nam se baš osobito čvrsti za to, a nisu se činili ni saboru dalmatinskomu, koji je u sjeditbi držanoj mjeseca prosinca 1886 (u sjednici od 20. prosinca p. g.) prihvatio sliedeće resolucije:

1. da vlada što prije izdade obećane propise ob občenju oblasti sa strankami i autonmimi organi; a naročito da protegne propise naredbe c. k. minist. nutarnjih posala i pravosudja od 20. travnja 1872 na sve c. kr. civilne urede u Dalmaciji; 2 da uredovni jezik svega min. nutarnjega poslovanja i medjusobnoga dopisivanja u Dalmaciji kod svih civilnih upravnih i sudbenih oblasti ima biti hrvatski ili srbski; 3. da se odpis nutarnjih posala od 1. prosinca 1866 br. 6983 protegne na sve činovnike itd. civilnih ureda u Dalmaciji; 4 da vlada pribavi prevod hrvatski a) sudb. gradj. postupnika, b) postupnika proglašena okružnicom od 27. travnja 1848, c) prevod onoga diela francezkoga trg. zakonika sa dotičnimi naredbami, koji još vredi u Dalmaciji. — Sabor je sve ove predloge ogromnom većinom usvojio. — Može se očekivati, da će vlada ove posve pravedne zaključke uvažiti te im zadovoljiti, jer zaista dobro shvaćeni interesi službe sudbene i upravne zagovaraju odrješito ove zaključke. Mi bismo se ipak usudili još dodati, da bi i dalmatinski odvjetnici i u obće stranke, koje traže intervenciju oblasti, mogle znamenito pospješiti ostvarenje zaključaka sabora dalmatinskoga, da sve molbe, tužbe itd. jednom riečju sve podneske podnašaju izključivo u hrvatskom jeziku; da odvjetnici plaidiraju pred kriminalnim, a aleguju pred civilnim sudcem samo u narodnom jeziku. — Neka nam se vjeruje, da bi ovo bili veoma krepki argumenti; oni bi prisilili sudca i upravnoga činovnika, da uči jezik naroda i da ga dobro nauči. Dok neprodre ovo uvjerenje i dok se nepočme ozbiljno i dosliedno ovim putem stupati, bit će teže narodnomu jeziku izvojevati u Dalmaciji prvenstvo pred svakim inim, koje ga ide i koje mu pravedna vlada neće zaniekati.

(C. kr. ministarstvo financija) u Beču naložilo je predsjedničtvu c. k. fin. ravnateljstva u Trstu, da se u cielom Primorju narodu hrvatskomu i slovenskomu imade pisati u istom jeziku t. j hrvatskom odnosno slovenskom, da financ. oblasti moraju hrvatske, dotično slovenske podneske riešavati i dostavljati strankam u tih jezicih t. j. hrvatskom dotično slovenskom. Ujedno naloži, da se strankam hrvatske ili slovenske narodnosti imadu platežni nalozi dostavljati hrvatski ili slovenski, a ne taljanski ili njemački, kao što je do sada bivalo. Isto to naloženo je i c kr. financ. prokuraturi u Trstu, a financ. ravnateljstvo u Trstu pozvano je, da ima dobaviti potrebite tiskanice i na hrvatskom jeziku tiskane.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.*

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

Poglavje I.

Važnija orijentalna prava.

Zehn geistvolle Vorlesungen über die Rechtsverfassung der Perser und Chinesen würden in unseren Studierenden mehr wahren juristischen Sinn wecken, als hundert über die jämmerlichen Pfuschereien, denen die Intestaterbfolge von Augustus bis Justinian unterlag.

Thibaut.

§ 1. Općenita opazka.

Pravna povjest može zadovoljiti pravomu svomu zadatku samo kao univerzalna pravna povjest. U takovoj pako pravnoj povjesti pripada dašto vrlo važno mjesto orijentalnomu pravu, pravu, kojim žive toli veliki dio čovječanstva, koje je zastupalo toliko stoljeća cvatuću kulturu.

Orijenat u historijsko doba nenalazi se više u onom stadiju, gdje su svikoliki elementi kulture sliveni u jedno, komu je prema tomu karakterom konfuzija svih otih elemenata, njihova nerazlučenost, za koj se može reći: *„tout s' y trouve, rien n' est dévellopé“* [1].

No uza sve to nezauzimlje pravo u orijentu samostalnog položaja, ono je još pomiešano s religijom ali oboje se razvija u posebnoj svojoj formi, ne budući više dielom samo običaja[2].

* Vidi Mjesečnik g. 1886, br. 12, str. 565.

[1] Pouhaër cit. str. 15. Sravni o tom stadiju imenito Ahrens: Juristische Encyclopädie str. 161 slied. 187.

[2] Pouhaër cit. str. 84.

Digitized by Google

Javljaju se pojedini muževi kao proroci, poslanici božji, koji proglašuju narodu zakone u ime neba, ter kao utemeljitelji ili reformatori religije oni su ujedno zakonodavci svoga naroda. Svete knjige orijentalnih naroda ujedno su religijozni i pravni zakonici; svećenici ujedno pravnici, čuvari i tumači zakona. Jurisprudencija tamo je jošte divinarum atque humanarum rerum notitia u najširem smislu, znanost ob onom, što treba da bude ne samo po propisih prava, nego i po onih religije, morala, prema zahtjevom uma, obzirom zdravstvenim itd. — s toga se o svem tom nalazi ustanova u orijentalnih zakonicih[3].

Posljedicom toga, što se pravo u orijentu nije moglo otresti sponâ religije, jest ona nepromjenljivost orijentalnih zakona; zakon bo se smatra božanskim, a u božanskih stvarih neima mjesta promjeni, ter „toute loi nouvelle est une innovation, toute innovation est un égarement et tout égarment conduit au feu éternel“[4]. Sveti medjutim oni zakonici nisu mogli vazda zadovoljavati potrebam napredujućega života, novi životni odnošaji iziskivahu i nove norme. Pomoći tomu nastojaše jurisprudencija, u koliko se u obće u orijentu razvila. Starije škole bijahu pravilno strogo konservativne, držeć se samoga slova zakona, tumačeć ga doslovno i neodstupajuć oda nj, jer svaki odstup od slova zakona smatrao se ne samo protuzakonitosti, već i bezvjerjem i bogogrdjem. Nu praktična potreba, vazda jača od autoriteta škole, tjerala je iz ote neznanstvene službe slova zakona na slobodniji put znanstvenog postupka, koj traži sam princip prava, nastoji ga spoznati ter na temelju principa, pomoću analogije rješavati množinu onu slučajeva, o kojih golo slovo zakona ni nesanja. Bez toga nije pravna znanost ni moguća, ona bo počinje od pukoga poznavanja zakona tek onda, kad prodire u tajne pravnoga organizma; bez toga ostaje poznavanje zakona pustim konglomeratom neskladnih ustanova, što bi se mogao prispodobiti herbariju izsušenih bilina.

Slobodan otaj znanstveni pravac, izvojštiv si pobjedu nad natražnjačkimi malodusi, stvori na temelju analogije i onoga, što

[3] Pouhaër ibid. Gans: Das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwickelung I. str. 64 slied. — [4] Pouhaër str. 87.

Digitized by Google

odgovara pravim potrebam družtva, mnogo toga praeter legem. Nu on morao je u mnogih slučajih udariti i contra legem, kako to biva posvuda, gdje se radi o zakonih, koji odavna živu neopravdan život na ruglo zdravim nazorom moderne dobe. Takove tvorine znati će jurisprudencija vazda obići umjetnim načinom, ako ih neodstrani sama legislacija. Tako se sbivalo imenito u orijentalnom pravu, a sbivalo se tako od nužde, jer direktnomu legislativnomu napredku lege nova, lege posteriori presječen je bio put nepogriešivimi onimi, za božanske držanimi zakonici. Orijentalna jurisprudencija nalazila se u položaju, da se ili odrekne svakog zdravog razvoja prava ili da stupi u borbu sa slovom zakona; i ona učini ovo posljednje.

Množina odluka jurisprudencije prislanja se na vrela, neimajući ipak ništa zajedničkoga s vreli; one umeću nješto u vrela, česa neima u njih, utumačuju dakle u vrela, što im treba. Nu vapaj je to za zdravim pravnim razvojem, koj nam progovara iz lažnih otih interpretacija, potreba je to pravnoga života, koja u krivoj exegezi stvara neobhodno potrebito sredstvo za svoj razvoj. Pomaže si kod toga jurisprudencija imenito tako, da, gdje zakon što zapovieda ili zabranjuje, ona tu zapovjed ili zabranu snizuje u moralnu samo i ritualnu; često izjavljuje, da su propisi zakona, u koliko nješto nalažu ili zabranjuju, dani samo za forum internum, tako da im manjka pravna sankcija ter i protivan čin ostaje valjanim.

Takovimi sredstvi polazilo je često za rukom srušiti staro pravo ter otvoriti put mnogim liberalnim nazorom i ustanovam. „Wer die Jurisprudenz darob tadelt, der verkennt, dass der unaufhaltsame Trieb der Rechtsfortbildung das erste Gebot der Kulturentwickelung ist, der Anschluss an den Positivismus eines gegebenen Rechts erst ein zweites, so dass, wo beides im Kampfe steht, das erste mit Nothwendigheit über das zweite obsiegen muss“ [5].

Nu iza slobodne one produktivne metode sliedio je često nazadak, povratak k strogoj doslovnoj interpretaciji, koja osudjuje

[5] Kohler u Zeischrift für vergl. R.-W. V. str. 393.

Digitized by Google

svaki uzlet od slova do duha zakona. Historija u obće dopušta kadšto uz neprispodobivu ironiju, da njeki odavna pokopani pravac opet uzkrsne na njeko vrieme, gdje se onda zauzimlje on uz komični pathos za svoje donquixotiade ter se umara u zelotizmu, koj točno odgovara neplodnosti i naopakosti njegovih težnja[6].

Mi ćemo se ovdje ograničiti na pravo kinezko, indijsko, izraelitsko i muhamedansko, od kojih se imenito kod potonjih trijuh sbivao naglašeni gore razvoj i u obiteljskom pravu. Držeći pako, da je vanjska povjest orijentalnoga prava manje poznata kod nas, nego ona evropskoga, navoditi ćemo u opazci glavna vrela; a prije imovinsko-pravnih odnošaja medju mužem i ženom izticati osobni položaj i o ženitbi u obće toliko, koliko je za razumievanje stvari od potrebe.

§ 2. Kinezko pravo.*

Die Rechtsgeschichte beginnt nicht erst mit der Gründung Roms, sie beginnt bereits in dem dritten Jahrtausend vor Christi Geburt.

Kohler.

I. Kad se uvaži, koli visoko je razvita kinezka kultura, ota kultura, koja se je radi svoje starosti, svoje osebujnosti, uzdržala

[6] Ibid. str. 395.

* Najstariji spomenici kinezkoga prava ko što i oni povjesti i filozofije sadržani su u poznatih klasičkih ili kanoničkih knjigah, zvanih k i n g. Knjige ote, kojih pojedini ulomci spadaju možda medju najstarije pismene s pomenike čovječanstva u obće, sabrao je i uredio Konfucij, a pojedine jesu: 1. I k i n g, knjiga pretvorba 2. Š i k i n g, sbirka liričkih pjesama. 3. Š u k i n g, knjiga anala, povjestno djelo Kineza, ali uzčuvalo se samo djelomice. 4. Č u i - c i e u (Tschün-thsieu), Konfucijem sastavljena kratka povjest države od 8—5 stoljeća prije Krsta. 5. L i k i, knjiga ceremonija, sadržavajuća propise za sve potankosti života. Svojim ugledom iztisne ona najstarija djela ote vrsti, imenito Č e u - l i, što potiče iz prve dobe Ču dinastije god. 1123—246, bogato vrelo za spoznaju kulturnih odnošaja svoje dobe, nu danas samo historijskog interesa. [Vidi o njem Kohler: das indische Strafrecht, str. 5. O kingih u obće: Petrů: Illustrované dějiny literatury všeobecné (1881) str. 6 slied., Scherr: Allgemeine Geschichte der Literatur I. str. 16 slied., Henne am Rhyn: Allgemeine Kulturgeschichte I str. 188, 191 slied.] Kingom kao klasičkim spisom najbliži su S e š u, pod čim se razumievaju četiri filozofske knjige, nastalo doskora iza Konfucija. 1. T a h i o „velika nauka“, obsižuć najvažnije moralne i političke zasade. (Petrů str. 9. Henne am Rhyn str. 193.) 2. Č u n g - j u n g „nezměněný střed“ (Petrů cit.), nauka, kako se valja čuvati ekstrema ter držati sredine kao najboljeg sredstva u svakom odnošaju života 3. L i i n - j i i „razgo-

Digitized by Google

tisućljeća na visini, smatra osamljenim pojavom u historiji čovječanstva; tad biva jasnom i velika važnost kinezkoga prava. Obitelj pako spada medju sjajne točke kinezkoga života, na tipu

---

vori", pobilježba Konfucijevih izreka, većinom u formi kratkih dialoga, tičuć se morala, politike itd. 4 Spisi, što ih napisao Mengce, po današnjem nazoru najvažniji učenik Konfucijev, sadržaja sličnog s onim prijašnjih djela.

U svih otih spisih, kao što i u drugih sličnih, sadržana su mnoga pravna pravila. Tiču se oni poglavito politike i morala, koj se nije lučio od prava. Osim toga spominju se već za najstariju dobu posebni zakoni i zakonici, prem nam se nijedan od starih kinezkih zakonika nije uzčuvao. Osobitu pažnju posvećivahu Kinezi od vajkada kaznenomu pravu. Po kazivanju Šukinga bilo je pet velikih kazna [žig na licu, odrezba nosa, kazna palačna t. j. kod mužkaraca kastracija, kod žena zatvor, odrezba nogu i smrt] u porabi već za utemeljitelja prve historijski bar donekle poznate dinastije; a i kasnije dinastije, prihvaćajuć od prijašnjih, što je bilo dobra, izdavahu prema potrebi kaznene zakone, koji se redahu tako sve do današnjega zakonika Današnji kazneni zakonik, Tacinglüli (t. j zakoni velikih Čingovaca, Petrů str. 19), zakonik mangjurske Čingdinastije (21-ve), osniva se uz male promjene na prijašnjem pravu, na zakonih domaće dinastije Ming (20-te), a i ova je svakako glavni sadržaj crpila iz prijašnjih kodifikacija. Uz kaznenopravne ustanove sadržaje kinezki zakonik i mnoge propise civilističke naravi; nu on je uza sve to u bitnosti kaznoni zakonik, svaka zapovjed, svaka dužnost naprosto je kaznenom dužnosti, nalaganom pod prietnjom kazne.

Tacinglüli sastoji od dvajuh dielova, temeljnoga zakona, lü, i od statutarnih ustanova, provedbenih naredaba li, koje se od vremena do vremena mienjaju. Prvi dio, lü, zajedno s nekojimi statuti preveo je na englezki Staunton (London g. 1810); drugi usuprot dio, li, preveden je samo djelomice Njeku odštetu za to pruža nam francezki prievod anamitskog kaznenog zakonika. Kinezki naime kodeks prihvaćen je u glavnom u državi Anam, kao što je anamitska kultura u obće u bitnosti kinezka; taj pako anamitski zakonik preveo je podpuno, lü i li- Aubaret u djelu: Hoang-viet luat le, Code Annamite, lois et réglements du royaume d' Annam. Paris 1865. [Vidi o svem tom pobliže Kohler: das chinesische Strafrecht, str. 4—11; Plath: Gesetz und Recht im alten China, passim. Henne am Rhyn cit. str 153 slied.] S nepoznavanja kinezke kulturne povjesti izriče se često nepovoljan sud o Kini i njezinoj kulturi. (Vidi o tom i proti tomu Henne am Rhyn cit. str 145 slied.) Pa ipak je ota kultura vrlo razvita, a ono, što se u životu kinezkom smatra često zagonetkom, razjašnjuje upravo kinezko pravo, jer: „ein solches Recht, so fein ausgebildet, so casuistisch und doch so durchsichtig verständlich; so retrograd auf der einen und so fortschrittlich auf der anderen Seite; ein Recht, welches eine bestimmte Kultur mit Energie festhält, aber sie auch festhält und dem Fortschritte die erdenklichsten Schranken setzt; ein Recht, welches auf der einen Seite einen Fond tief ethischer Bestimmungen enthält und daneben Sitte und Lebensgebräuche mit Strafrechtsnormen im einer Weise regelt, wie es anderwärts fast unerhört ist; ein solches Recht ist völlig dazu angethan, eine Nation zu beherschen, bei welcher ein grosser Fond kultureller Regungen immobilisirt, zum ewigen Kapital verwandelt gleichsam zum eisernen Bestande geworden ist". (Kohler cit. str. 2.)

Digitized by Google

obiteljskom osniva se, kako je poznato, družtveni i državni ustroj u Kini.

Upravo s toga je uredba obiteljskoga života i njegovoga temelja, ženitbe, morala za takovu državu biti od osobite važnosti, jer red u obitelji smatraju kinezki mudraci najsigurnijom podlogom države. „Ako je kuća u redu, stoji država čvrsto“, reče Konfucij[1]. Pak u istinu već u najstarije doba spominju se razni propisi o ženitbi i obitelji, medju odnošaji, koje smatraju Kinezi temeljnimi, nalazi se i odnošaj medju mužem i ženom[2]. Ženitba cienila se u Kini vrlo visoko, imenito kao sredstvo za propisano štovanje predja i nastavak roda; „ženitba nastavlja 10.000 plemena“, veli se više puta u kinezkih knjigah. „Ženitbeni obredi spajaju dvie obitelji u ljubavi, napram gore u svrhu službe u hramu predja, napram dolje u svrhu nastavka roda, s toga ju ciene mudraci toli visoko“, govori Liki[3]. Bezženstvo prema tomu nije bilo u staroj Kini običajem, ženitbe ne samo da se nisu otegoćivale, već upravo promicale. Posebni činovnik, Meichi, vodi imenik o svoj djeci mužkoga i ženskoga spola, uz točnu naznaku godine, mjeseca i dana poroda ter imena. Koncem 3. mjeseca iza poroda daje otac djetetu svečanim načinom ime (ming), ter ga prijavljuje nadležnoj oblasti. Ime nesmije biti uzeto od sunca, mjeseca, koje države, gora, rieka niti od tajne koje bolesti[4]. U 20. godini dobiva mladić mužki šešir i biva mužem, a može postati i ocem; u 15. godini dobiva djevojka iglu za vlasi. To je ujedno doba za ženitbu, koja se kod mužkaraca mora sklopiti do 30., a kod žena do 20. godine[5].

Osnutak zaruka i ženitbe nije u ostalom stvari mladenaca, već njihovih roditelja; ženitba se nesklapa na temelju medju-

[1] Plath: Ueber die häuslichen Verhältnisse der alten Chinesen, str. 2.

[2] Ibid. str. 1, Henne am Rhyn cit. str. 136.

[3] Plath cit. str. 10.

[4] Ibid. str. 32, 33.

[5] Kohler: Aus dem chinesischen Civilrecht (Zeitschrift für vergl. R.-W. VI. str. 364).

Digitized by Google

sobnog poznanstva i ljubavi, već ju sklapaju roditelji, a to je posljedicom obsežne one roditeljske vlasti[6], podredjenoga položaja

[6] Kako je pojam obitelji principom kinezke države, smatraju se dužnosti djece napram roditeljem svetimi dužnostmi, ter neima rek bi ničesa, što nebi spadalo u sferu otih dužnosti. Napram roditeljem neimadu djeca nikakove samostalnosti, njihova je samo, da u podpunom poćitanju služe roditeljem. Potanko normirane su, ko što u obće životni odnošaji Kineza, napose ote dužnosti djece napram roditeljem, točno propisano, što imade diete, ustav u zoru, kad pjetao zakukuriče, činiti, kako se obući, ter poći tiho, pritajenim dahom do spavaonice roditelja, pitnuti blagim glasom, da li što trebaju i da li im što manjka, pak ako se n. p. potuže samo na malen svrbež, pristupaju djeca u strahopoćitanju, ter ih česu ili ribaju. Zatim im pomažu obući se, donose hranu i inako služe njihovim željam. Predmeta, što služe potrebam roditelja, djeca nesmiju rabiti, njihovog jela i pića nedirati, ter tek pošto su roditelji blagovali, troše djeca ostanke. Susrećuć ih imadu se vazda poklanjati, stupati po tiho, nestajati na jednoj nozi, neusudjivati se oštro ih pogledati, kašljati ili zievati, pljuvati, pustiti da im iz nosa curi ili da im se podrigava. Pljuvotina i bâlâ roditeljskih nedadu gledati, već ih otiru; ako je njihovo odielo zamazano ili poderano, mole dozvolu, da ga smiju oprati odnosno popraviti; svaki peti dan donose im toplu vodu i mole, da se okupaju, svaki treći dan daju im vodu za pranje glave, čim opaze, da su lice ili noge zamrljane, donose vodu, moleć ih, da se peru. Pred roditelji nerazgaljuju djeca ruku, ako ih svrbi, neusudjuju se česati, nedižu odjeće, osim ako prelaze preko potoka; dolnje haljine, koja bi mogla biti zamrljana, nekažu nikada. (Plath str. 34 slied)

Ceng-ce, učenik Konfucijev, govori: „pobožan sin hrani svoje roditelje, razveseljuje im srce, uši i oči, pripravlja im postelju, neprotivi se njihovim nakanam; s toga što otac i mati ljube, to i sin. Vriedi to za iste pse i konje, a kud više za ljude". Li-ki pako: „ako te otac i mati ljube, veseli se tomu i nezaboravljaj toga; ako te mrze, boj se toga ali se neljuti na njih; ako otac i mati pogriešе, opomeni ih, ali im se neprotivi". „Ako se neobaziru na tvoje opomene, štuj ih svejednako, pak ako su dobre volje, ponovi opomenu; ljute li se radi tvoje opomene na tebe ter te izprebijaju do krvi, nesmiješ se ipak žestoko srditi, već im imadeš dužno poćitanje i običnu pažnju izkazivati i nadalje. Ako su roditelji već pokojni, mora sin, koj je naumio njeko dobro djelo, uvažiti, da tim pribavlja roditeljem dobar glas, pak s toga djelo izvesti; usuprot ako je zasnovao što zloga, pomisliti, da tim nanosi ocu i materi sramotu, s toga to propustiti. (Plath str. 41, 42.) Poslušan sin postupa sa svojimi roditelji, kao da imade u rukuh dragocieni kamen ili punu posudu, pun brige i opreznosti, da neizgubi kamena ili da mu nepane posuda (ibid.). Valjan sin pazi na svaki mig očev; imade li kaki posao u rukuh, mora ga na poziv očev umah pustiti, ako mu je jelo u ustih, izpljunuti ga i poslušati oca. Dok živu otac i mati, nesmije odilaziti daleko, a mora li u slučaju nužde, imade javiti roditeljem, kamo odilazi; ako su roditelji stari ili bolestni, a sin odilazi, nesmije promieniti označenoga mjesta niti se vratiti kasnije, nego je naznačio Za bolesti roditelja nesmije sinovo lice ni ponašanje biti veselo, ni objestno, nesmije govoriti prezirnih govora, niti udarati harfu ili lutnju: kod mesnih jela nesmije mienjati teka, a kod pila nedopustiti, da dodje do promjene (crvenila) lica; smieh mu nesmije biti neumjeren, a srdjba njegova nesmije se izroditi u psovke.

Digitized by Google

ženskoga spola[7] i stroge one odieljenosti spolova. „Kako se stiče žena?“ pita se u Šikingu; „sigurno se nagovara djevojčin otac i mati, pak ako oni pristanu, to je ona vezana“. Od vajkada rabe se kod toga posrednici; kao što bo se dobiva drvo sredstvom sjekire, tako i žena pomoći posrednika[8]. Iziskuje se indi privola roditelja i djelatnost posrednika. „Ako djeca nečekaju odluke oca i matere ter rieči posrednika, već probušuju stiene, da se gledaju, skaču preko zida, da se traže, tad ih preziru otac, mati i svi ljudi u carstvu“[9]. Bez posrednika pako nesmiju mladi ljudi saznati ni svoga imena, veli Liki. Kao što privola roditelja i djelatnost posrednika, isto tako bitnom smatra se i

---

Ko što kod bolesti careve ministar, tako kod bolesti roditelja imade sin najprije kušati liek, a nesmije uzimati lieka od nikoga, od čije obitelji nisu već tri generacije bile liečnikom. (Plath, str. 43, 44.) Dok živu roditelji, nemože sin razpolagati svojom osobom, nemože imati vlastite imovine, ter niti onim razpolagati, što mu je darovao kpez, kao kola i konji; nemože nadalje prijateljem i poglavarom činiti dragocjenih darova (40, 43); nemože se odieliti od roditelja ni samostalno namjestiti; emancipacija nepoznata je kinezkomu pravu (Kohler 381.) Neživu li više roditelji, to uspomena na nje imade još uvjek pčticati sina na dobro, a odvraćati od zla. „Hoćeš li poznati sina, govori Konfucij, to gledaj, što imade za života očeva na umu, a što čini, pošto mu je otac umro. Nenapusti li tri godine po smrti očevoj njegovog načina života, tad se može smatrati zahvalnim sinom“. Žalost za roditelji imala je po Konfuciju trajati tri godine, jer su tako dugo roditelji nosili diete; nu i kasnije imadu ih se djeca sjećati, imenito u jesen i u proljeće. Služba predjem bijaše jednom od najbitnijih dužnosti, ter Konfucij uči: „služiti pokojnikom, kako se služilo živim, onim, koji odoše ko što onim, koji su tuj, to je vršak pijeteta“. Službu otu obavlja najstariji sin sa svojom suprugom uza strogu uzpregu, tekom koje si predočuje roditelje, savkoliki život njihov i nakane im, tako da ih na dan žrtve gleda kao pred sobom. (Pobliže Plath 45.)

Majka je takodjer uživala u Kini vazda veliki ugled, ali ona zauzimaše vazda drugotno mjesto, s toga žalost za njom za života očeva traje samo jednu godinu Štovanom biva medjutim samo dotle, dok je ženom očevom, odpusti li ju ovaj, prestaje se smatrati materom (str. 46) Tako su dakle dužnosti djece napram roditeljem normirane uza svu potankost, dočim se o dužnostih roditelja napram djeci ni negovori, ter bijahu prepuštene one lih prirodjenoj njihovoj roditeljskoj ljubavi. Briga za dobro roditelja na ovom i na drugom svietu vazda je glavnom dužnosti djece, s toga neimati potomaka smatralo se najvećom nesrećom.

[7] Ženski spol nemože biti nikada samostalnim, on se nalazi u trojakoj ovisnosti: prije udaje u onoj od otca ili starijega brata, tečajem ženitbe od muža, a kasnije od najstarijega sina. Plath cit. str. 5. Kohler cit. str. 365.

[8] Plath str. 11, 12.

[9] Ibid. str. 12, 13.

Digitized by Google

opredjelba „darova“, što će ih dati mladoženja za djevojku, ter se u tom imenito ističe kupoprodajni karakter ženitbe. Bez dara nesmiju budući mladenci medjusobno obćiti, približavati se jedan drugomu, pače ni vidjeti se[10]. Obostrana privola i opredjelba dara bitne su sastavine zaruka, koje nam se prema tomu prikazuju ugovorom medju mladoženjom odnosno njegovimi roditelji i roditelji zaručnice, a bijahu uvjetom, da se udata žena smatra zakonskom[11]. Predmetom ugovora je zaručnica, a sklapa se on po posredniku uz razne obrede, što se obavljaju u hramu predja počam od poslanstva posrednika u svrhu izbora, na što sliedi pitanje za ime obitelji buduće žene, jer ženitba medju osobami istog obiteljskog imena nije dopuštena; onda donos darova, sastojećih pravilno u svilenoj ili inoj tkanini, opredjelba dana vienčanja i druge ceremonije, kod česa se daje zaručnici kao znak bračne vjernosti divlja guska[12]. Sklopljene zaruke obvezuju stranke, ter samo trogodišnja žalost za roditelji prekida ih i može ih posve dokinuti. Umre li s toga zaručniku otac ili mati, to se ubavješćuje o tom obitelj zaručničina, da je nastalo vrieme žalosti i da se nemože misliti na potomke. Roditelji zaručničini uzimlju to na znanje, a kad mine vrieme žalosti, daju pitati zaručnika, što misli, pak ako je neće uzeti, polazi ona za drugoga. Isto tako biva prigodom smrti oca ili matere zaručničine.

Jednostrano mogu se dokinuti zaruke i u slučaju kradje i fornikacije druge stranke; inače samo mutuo dissensu[13].

Kao što zaruke, tako se obavlja i samo vjenčanje — na koje se pripravljaju zaručnici posteć i uzdržavajuć se od zabava — uz razne ceremonije, liepe opomene zaručnikom sa strane roditelja; a bitnost mu sastoji u predaji zaručnice zaručniku njezinim ocem ili inim gospodarom[14]. Običaj, da zaručnici zajedno jedu i piju iz iste posude, postoji i ovdje, kako je on u obće univerzalnim pojavom[15].

[10] Ibid. str. 12, 20.
[11] Ibid. str. 8.
[12] Ibid. str. 21, 22. Henne am Rhyn cit. str. 138.
[13] Kohler cit. str. 368.
[14] Plath str. 22 i slied.
[15] Kohler cit. str. 366, imenito Lippert: Geschichte der Familie, str. 104—5.

Digitized by Google

Ženitba kinezka je poligamija. Doduše samo se jedna, najprije uzeta žena smatra glavnom i samo njoj pripadaju prava i prednosti prave supruge, ter većina pučanstva, kako svjedoče putnici, u istinu žive u monogamiji. Nu Kinezu je dopušteno takodjer imati više žena, ter kinezki spomenici već najstarije poznate dobe poznavaju i različita imena za prvu i ostale žene, prva se zove t h s i, druge t s i e[16].

Otim pravom poligamije služi se Kinez imenito u slučaju neplodnosti prve žene, da mu neizumre rod, koj će obavljati svetu onu dužnost, žalovati na propisani način za pokojnici. Druga žena podredjena je doduše prvoj, njezina djeca smatraju ovu svojom majkom, dužna su joj kao takovoj svako počitanje i žaluju za njom po smrti kao za materom; ali uza sve to odnošaj je otaj posve zakonitim, druga žena pravom suprugom, ne konkubinom, djeca druge žene nose ime očevo i dionici su njegovih prava[17].

Od predpostava za valjanost ženitbe od najveće je važnosti e x o g a m i j a[18]. Zabranjena je ženitba medju osobami, koje nose isto obiteljsko ime, nadalje medju rodjaci i najdaljega stepena[19].

Ženitba se sklapa načelno za cieli život; muž dakle, prem je inače njegova vlast velika, nemože odpustiti žene po volji, već samo sa zakonom dopuštenih razloga, kakovih navodi Konfucij sedam: 1. neposlušnost napram roditeljem muževim, 2. neplodnost, 3. preljub, 4. mrzost i ljubomor, 5. grdna kakova bolest, 6. nesnosljiva brbljavost, 7. okrade li muža. Oti medjutim razlozi nisu vazda odlučni; jačimi od njih mogu biti osobite zasluge žene i posebne njeke okolnosti U tri naime slučaja — ako je žena u vrieme udaje imala roditelje, a sad ih neima, kojim bi se mogla vratiti; nadalje ako je žalovala tri godine za roditelji muževimi; i ako je bila prvobitno siromašna i potištena, sad je pako bogata i ugledna — nemože muž odpustiti žene osim jedino

[16] Plath cit. str. 17, 18. Kohler cit. str. 369.

[17] Plath cit. str. 16. Kohler cit. 369.

[18] Sie ist ein Grundzug des chinesischen Wesens. Kohler cit. str. 371.

[19] Kohler cit. str. 371—373. Ostale zapreke, poglavito stališke naravi, ibid. str. 369 i slied.

Digitized by Google

radi preljuba[20]. Medjutim na odpust žene upliva i sklonost ili nesklonost, što ju pokazuju roditelji muževi napram njoj, kako ćemo vidjeti niže. Ženi nepripada pravo razriešiti ženitbu, osim slučaja, ako ju muž ostavi ter ona tri godine nečuje o njem ništa; isto tako može se ona vratiti k svojoj obitelji, ako ju muž ili njegovi roditelji zlostavljaju. Inače se može razriešiti ženitba medjusobnim sporazumkom, koj se u ostalom nesmije zlorabiti[21].

II. Odnošaj medju mužem i ženom, koj ubrajaju Kinezi medju temeljne, nije odnošajem ravnopravnosti, već mu je principom podložnost žene mužu; kinezka ženitba jest ženitba patrijarkalna[22].

Kao što su državljani podvrgnuti caru, djeca roditeljem, tako i žena mužu; ili kao što nebo prednjači zemlji, tako i muž ženi, prikazujuć jakost i slabost, veli Liki. „Vlada li medju mužem i ženom valjana razlika, tad vlada medju ocem i djetetom ljubav, gdje neima ote razlike, nepostoji pravi odnošaj". U obće: „ako postoji razlika medju mužem i ženom, ljubav medju ocem i sinom, počitanje podanika napram vladaru, tad sliedi sve ostalo kao samo od sebe"[23].

Djelatnost žene ograničena je na nutarnjost kuće, „njezina vlast označena je medjami njezine sobe, njezino pravo mjesto jest u nutarnjosti kuće, muževo vani; nalaze li se muž i žena tako, tad vlada veliko pravo neba i zemlje", uči Konfucij[24]. Žena je upućena prema tomu na kućne poslove, ona se brine za hranu i pilo, bavi se tkanjem, prelom, u obće gotovljenjem odjeće. Karakter muža sastavljen je u kinezkom pismu od živca ili snage i polja, kao znak, da on svoje sile troši na polju; karakter žene pako sastoji od žene, što nosi metlu u ruci.

Tako je dakle kinezka žena načelno odieljena od ostalog svieta ter ograničena na svoju sobu; nu i kod kuće ima vrieditи za odnošaj medju mužem i ženom princip što veće razstavljenosti.

[20] Ibid. str. 375.
[21] Ibid. str. 376.
[22] Ibid. str. 374.
[23] Plath str. 4, 11.
[24] Ibid. str. 5.

Digitized by Google

„Gradi li se kuća", veli Liki, „dieli se ona u dva odiela, nutarnji i vanjski". U vanjskom stanuje muž, u nutarnjem žena. Vrata u sredini imadu se brižno zatvarati, a straži ih posebni vratar; muž nepolazi unutar, žena neizlazi van. Polazi li muž u noći u koju žensku sobu, mora imati sobom svieću; izilazi li žena preko vrata, zakriva si lice, a u noći treba joj svieća. Muž i žena nesmiju imati nijednoga predmeta zajedno, ni zdenca, niti kupaone; žena nesmije ništa vjesiti o muževu kuku, ništa stavljati u njegov ormar, niti im smiju biti oti predmeti zajednički, već se svako imade služiti svojim, da se tako što vjernije očuva princip odieljenosti.

Muž i žena nemogu si medjusobno ništa uzajmljivati; muž negovori o nutarnjih poslovih, žena ne o vanjskih, o službi i ratu. Jedino služba predjem i pogrebna svečanost su im zajedničke. Osim kod ovih nesmiju si davati posude iz ruke u ruku, već ako si što daju, uzimlje se to iz košare, ili ako neima košare, stavlja se predmet na zemlju ter odavle uzimlje[25]. Kod istog umiranja imade se postupati po onom principu odieljenosti. Muž neumire na rukuh žene, ni ova na rukuh muževih, već je za svakoga opredjeljena posebna soba; žena literata n. p. umire u spavaonici[26]. Sve to propisuje Liki potanko i jasno; kinezki moraliste drže mnogo do odjeljenosti spolova, nazrievajuć u njoj nagon za tim intimnijim spojem. Nu ota odieljenost jedva se je u istinu provodila u životu, jedino možda kod najbogatijih razreda pučanstva, koji su mogli imati odieljenih kuća i soba ter posebnih vratara; dočim je obična gradjanka i seljakinja uz obavu kućnih posala polazila i na polje, donosila radnikom hranu, kako to svjedoči knjiga pjesama, prikazujuć u obće obiteljski život slobodnijim, nego bi imao on biti po nauci moralista[27]. Glavni smisao onih propisa jest, da žena imade biti podložna mužu, i da svaki spol imade svoje zanimanje i svoju sferu, ter se neima mješati u poslove drugoga[28].

---

[25] Ibid str. 23.
[26] Ibid. str. 4. 5.
[27] Ibid. str. 27 i slied.
[28] Henne am Rhyn cit. str. 136.

Digitized by Google

Živu li roditelji muža, nalazi se žena zajedno š njim u njihovoj vlasti, zauzimlje napram njim posve položaj djeteta, ter je dužna služiti im isto onako, kako je služila prije vlastitomu ocu i materi. S toga roditelji zaručničini umah kod vjenčanja upravljaju na nju opomene, da bude revna, da s počitanjem sluša rieči svekra i svekrve, ter sdušno i voljno izpunjuje njihove želje[29]. I ote dužnosti nevjeste napram roditeljem muževim točno su normirane, i njoj je ko što djeci u obće propisano, kako se imade, ustav zorom na pjev pjetla, obući, da može pristojno doći pred roditelje ter im služiti[30]. Ako je nevjesta neposlušna napram svojoj svekrvi, nesmije prigovarati, kad ju ova poučava, a neda li se poučiti, ter se svekrva na nju srdi, to se nemože tužiti, ako ju sin radi toga odpusti, jer tim neradi on proti pravu. I onda bo, ako sin živi dobro sa svojom ženom, ali je otac i mati nemogu trpiti, mora se on razstaviti š njom; ako se usuprot on š njom neslaže, ali roditelji vele, da im dobro služi, imade ju pridržati. U obće, štogod želi žena učiniti, traži prije dozvolu u svekra i svekrve[31].

Kod takovih odnošaja, orisanog osobnog položaja žene, nemože naravno biti govora o posebnom kakovom imovinskom pravu žene. Ako i donosi ona u brak kakovu opremu, ota je neznatna, jer je nasljedno pravo žena ograničeno[32]. Isto tako nemože ni za ženitbe steći ništa samostalno ter imati vlastite imovine; i u tom pogledu zauzima ona položaj djeteta napram roditeljem. Živu li pako roditelji muževi, to njihova vlast dokida imovinsko-pravnu sposobnost muža i žene; sin bo i nevjesta nemogu imati samostalne imovine, niti posebnih životinja, a ni posebnog posudja; isto tako nemogu nikomu ništa posuditi, niti posuditi za sebe od drugoga, u obće ne sklapati pravnih posala[33].

Tako se dakle kinezko pravo glede odnošaja medju mužem i ženom nalazi u stadiju izključivog gospodstva muža, njegove

[29] Plath str 23.
[30] Ibid. str. 35.
[31] Ibid. str. 41.
[32] Gans cit. str. 118 i slied.
[33] Plath cit str. 39

Digitized by Google

manus, napram kojoj gubi žena svaku samostalnost. Uvjeriv se pako o shodnosti toga načela, Kinez ga se žilavo drži, ter princip obiteljski uporabljuje i na državni život. Odatle ona podredjenost i poslušnost, koja izpunja savkoliki kinezki život počam od cara, toga oca naroda pak do glave obitelji, koj je opet sa svoje strane vladarom žene i djece. „Kao što neima na nebu dvajuh sunaca, u carevini dvajuh careva, u kneževini dvajuh knezova, tako je i u obitelji samo jedan gospodar", veli Konfucij u Liki-u[34]. Iste dužnosti, koje imade obitelj napram svojoj glavi, imade i podanik napram caru; prava što pripadaju ovomu, vrši takodjer otac u svojoj obitelji, ter je načelom Kineza, da kao što se car brine za svoje podanike poput oca, tako i otac vrši nad svojom obitelji prava suverena[35]. Sistem otaj stroge djetinje poslušnosti imade zaslugom, da u ogromnoj otoj državi vlada vanjski red, strogi zapt, njemu imade zahvaliti Kina svoje osebujnosti, u obće: „Die Zurückdrängung des Individuellen in der Entwickelung, die Unterwerfung des Individuums unter das Gebot eines ein für allemal festgesetzten Lebensideales ist es, welcher das chinesische Volk seine Lebenskraft, aber auch seine Immobilität zu verdanken hat. Das Individuum steht unter dem gesteigerten Drucke des Staates, es steht aber auch im conservativen Kreise seiner Familie — und diese gehört zu den Lichtpunkten des chinesischen Lebens. Denn kaum ein Recht hat wie das chinesische so sehr die Ehrfurcht gegen die Eltern, ja gegen die älteren Verwandten überhaupt, und so sehr die geschlechtliche Reinheit des Familienbandes durch Rechtssätze gefördert, kaum ein Recht weist eine so rührende Fürsorge für die ältere Generation auf; und dieses Verhältniss ist fern von rohen Despotismus und Absolutismus — auch die ältere Generation hat ihre Pflichten, aber diese sind in einer Weise entwickelt, dass die Autorität und Würde nicht darunter zu leiden hat. Ganz ähnlich ist auch das staatliche Verhältniss, ein Verhältniss des Kindes su seinen Fürsorgern: auch dieses Verhältniss — so straff auch die Autorität

[34] Ibid. str. 46.

[35] Gans cit. str. 241. Unger: die Ehe in ihrer welthistorischen Entwicklung, str. 14. Lippert cit. str 223.

Digitized by Google

der Regierenden zum Durchbruch gelangt ist, hat nichts roh despotisches an sich; mit der Gewalt ist eine oft rührende Fürsorge verbunden: das Volk wird ebenso sorgfältig gegen Bedrängung der Beamten geschützt, wie diese gegen den Ungehorsam der Bevölkerung“ [36].

(Dalje sliedi.)

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše ***Luka Matasović,*** *kot. sudac.*

Odnošaji iz pogodaba uporabnih (najma i zakupa) prečesti su dan danas i prerazličiti; a prikazuju se u praktičnom životu po gradovih pod oblikom najma, na ladanju pako pod oblikom zakupa. — Tko je imao priliku zaviriti u sudnice i odvjetničke pisarne, bit će se bio uvjerio, da ogromnu množinu priepora zauzimaju oni iz pogodaba najma ili zakupa t. j. iz pogodaba uporabnih. Uza svu tu važnost spomenutih priepora ipak neimamo ni obsežnije razprave, a kamo li sustavno izradjene monografije ob uporabnih pogodbah i o postupku iz njih; meni barem takova nije nikad došla do ruku. — Zato i sjećajuć se, kako je novajlijam-pravnikom posao ove vrsti u praksi posvema tudj i kakovim sve Sisyfusovim naporom nije mladji praktični sudija izvrgnut, kada mu je zagristi u prividno kiselu jabuku uporabne parnice, da nespominjem silnih bludnja, u kojih se laici vrzu pogledom na pojmove uporabnih odnošaja: sve to imajuć na umu odvažio sam se na sliedeće redke, koji će odnošaje iz uporabnih pogodaba predstaviti, po mogućnosti razbistriti, te pristupnimi učiniti.

Izradjujuć ovu študiju služio sam se djeli: „Der Mieth- und Pachtvertrag und das gerichtliche Verfahren . . . . von einem praktischen Juristen. Wien 1859“, zatim „System des österr. allg. Privatrechtes von Dr. Jos. Unger, dritte Auflage. Leipzig 1868“, onda „Commentar zum allg. österr. bürg. Gesetzbuche von Dr. M. Stubenrauch, zweite Auflage. Wien 1865.“ — Praktične slučajeve pabirčio sam iz sbirke Glasera, Ungera i Waltera, te one od Peitlera, drugo izdanje g. 1860, te iz časopisâ, prigodice navedenih.

Prema odabranom naslovu i sigurnijega pregleda radi budi prije rieč o naravi pogodaba uporabnih t. j. o materijalnih pravnih ustanovah o. a. g. z.; zatim o novih propisih, tičućih se postupka u prieporih uporabnih.

[36] Kohler: das chines. Strafrecht, str. 2.

Digitized by Google

A. Materijalne ustanove.

I. Pojam pogodbe uporabne (najma i zakupa).

Po općem austr. gr. zakoniku uporabna pogodba je ona, kojom se daje poraba kakove stvari nepotrošne na neko vrieme i za odredjenu cienu (§ 1090 ogz.); pa ako se stvar, koja je dana u uporabu, može upotriebiti, a da se neobradjuje, tada uporabna pogodba jest pogodba o najmu; ali ako se stvar može uživati samo marljivošću i trudom, zove se pogodba zakupna (§ 1091 o. g. z.).

Ova zakonska definicija temelji se na razlici objekta „praedia urbana i praedia rustica“, pa se je toga stanovišta držalo donekle i vrhovno sudište u razlozih svoje rješitbe (Sbirke Gl. U. W. br. 5502) u sliedećem konkretnom slučaju: Krčmar A. uzme u uporabu od kućevlastnika B. neke za izvršivanje krčmarije prikladne prostorije. Za krčmariju t. j. krčmarski obrt predpostavlja se vještina i trud, pa kada su se glede naravi te pogodbe porodila razna mnenja, izreklo je isto sudište sliedeći nazor:

Uza sve to, što B. priznaje, da je A-u prostorije svoje kuće prepustio, da može u njih krčmariju (krčmarski obrt) tjerati, nemože se ipak otud izvesti, da mu je pravo krčme (Schankgerechtigkeit) u zakup dao; jer mu B. nije dao u zakup krčmariju već postojavšu, nego samo prostorije, koje su se u kući nalazile, te koje je A. i u druge svrhe osim krčmarije upotrebljivati mogao, što se često dogadja u gradovih, gdje se prostorije kuća u uporabu daju Kućam po gradovih je svrha, da se u njih stanuje, dakle da se daju u najam, a ne u zakup; niti može okolnost, ako najmitelj prostorije za stanovanje priredi u drugu svrhu, narav pogodbe najma obrnuti u narav pogodbe zakupa.

Razlika ova neimade se smatrati taštim i izpraznim zanovetanjem teoretičara bez svake praktične svrhe; jer kao što će se niže pokazati, od znamenita i nemala upliva biti će ta razlika za prosudjenje mnogih odnošaja, koji pri najmu i pri zakupu sa gledišta materijalnoga prava nisu uvjek istosmjerni; dočim s druge strane u formalnom pravu pokazuje ista razlika svoj upliv ponajvećma pri razvrgnuću i ukinuću pogodaba uporabnih; jer je kod zakupa odkazni rok, nakon kojega se zakupna pogodba dokida, razmjerno puno dulji od onoga kod pogodbe najamne.

Definicija § 1091 o. g. z. o razlici izmedju pogodbe najma i pogodbe zakupa nije uviek i za svaki slučaj opravdana: Tko

Digitized by Google

sklopi uporabnu pogodbu glede magazina, može ovaj samo marljivošću i trudom upotrebljivati; a ipak je najmitelj, a ne zakupnik; obratno pri pogodbi uporabe pašnjaka upotrebljuje se ovaj bez svakoga truda i bez ikoje marljivosti, pa ipak nije pogodba najamna nego zakupna (Unger I. 386). Sgodnijom prikazuje se ta razlika, ako se karakterističnom značajkom namjesto objekta uzme svrha ugovorene porabe: Vrt je naime pogodjen u najam, ako je ugovoreno, da se uporaboprimac po njem samo šetati smije; obratno je vrt dan u zakup, ako je ugovoreno, da ga zakupnik obradjuje i korist iz njega vuče (Dr. Stubenrauch II. 239).

II. Bitne sastojine uporabne pogodbe.

1. Medjusobna privola; jer bez ove nemože biti rieči o dvostranoj pogodbi u obće, pa tako na poseb niti o pogodbi uporabnoj. — U ovom pogledu valja nuždno paziti:

a) da obadvie stranke imadu facultatem agendi; da su dakle punoljetne i da nisu pod skrbničtvom; a na koliko bi koja ugovarajućih stranaka bila maloljetna, ili bi stajala pod skrbničtvom, da se nadtutorstveno ili nadskrbničko odobrenje postigne;

b) da privola bude slobodna, ozbiljna, stanovita i razumljiva (§ 869 o. g. z.) t. j na privolu nesmije uplivati ni sila, ni bludnja.

α) Silom nastoji jedan kontrahent u drugom pobuditi strah, usljed kojega da ovaj na pogodbu pristane. Po § 870 o. g. z. uvažava se i izpričava samo strah nepravedan i temeljit. — Strah nepravedan biva pobudjen silom nepravednom t. j. silom ili prietnjom, na koju siledžija nije po zakonu ovlašćen; te tako ako bi se tko zaprietio tužbom sbog duga, nebi razvio nepravednu silu, niti bi pobudjeni strah mogao uzročiti, da sklopljena pogodba kriepost svoju izgubi.

Strah temeljit nastaje onda, kada se zlo, kojim se prieti, pravom drži većim od onoga, što ima nastati u slučaju, ako se na pogodbu nepristane. Da li je strah bio temeljit, ostavlja se za svaki pojedini slučaj kao quaestio facti i zato razsudjenju sudca prepušćeno, da on odluči uzimljuć u obzir veličinu i vjerojatnost pogibelji, te duševnu i tjelesnu kakvoću zastrašene osobe (§ 55 o. g. z.) „... Metum autem non vani hominis, sed qui merito et in homine constantissimo cadat.“

β) Bludnja takodjer nesmije na privolu stranaka uplivati; a prema § 871 o. g. z. ako jedan kontrahent zavede lažnimi predstavljanji i izviešći svoga sukontrahenta u bludnju i ova

Digitized by Google

se tiče glavne stvari ili bitne kakvoće njezine i to takove, koju su stranke ugovarajuće osobito pred očima imale i na koju su smjerale očitovanji svojimi: tada za zavedenoga ili prevarenoga nenastaje nikakova obveza. — Netiče li se bludnja glavne stvari niti koje bitne kakvoće njezine, tada pogodba ostaje tvrda, ako stranke pobočnu okolnost nisu očitovale da je glavna svrha pogodbe (§ 872 o. g. z.); ali zavedenik ima pravo iskati primjerenu naknadu od onoga, koji ga je zaveo.

A. uzme od B-a u zakup jednu oranicu; pri predaji objekta pokaže se, da ono zemljište nije oranica nego šuma; ili ako A. uzme od B-a u zakup oranicu uz izričnu predpostavu, da je iste oranice tlo posve izdašno; pri predaji pako pokaže se, da je tlo posve lošo i zapuščeno. U oba ova slučaja nije A. obvezan priznati zakupnu pogodbu valjanom; jer je u prvom slučaju glede glavne stvari, u drugom opet slučaju glede bitna svojstva, koje je osobito pred očima imao, i na koje je svojim očitovanjem smjerao, u bludnju bio zaveden. Kada bi pako A. bio u pogodbi naglasio, da oranica mora biti položaja prama iztoku, a pri predaji se pokaže, da ta oranica leži vise jugoiztočno, tada je pogodba valjana; jer se bludnja netiče niti stvari glavne, niti bitne kakvoće njezine.

Bludnja u osobi čini pogodbu takodjer bezkriepostnom i to samo onda, kada se dogodi u osobi onoga, komu se obećaje i samo na toliko, na koliko pogodba bez te bludnje nebi bila utanačena, ili bi barem bila sklopljena na ini način (§ 873 ogz.). Kada bi n. p. najmitelj dućana pri sklapanju pogodbe najma uztvrdio, da je on trgovcem željeznarom, a on je u istinu bravar i odpočme u dućanu bravarski obrt, čim se naravno sva kuća onesnažuje i pogibelji ognja izlaže: tada ova pogodba nebi za iznajmitelja bila obvezatne moći zato; jer je potonji glede svojstva najmitelja bio u bludnji; obratno pogodba bila bi tvrda, kada bi se najmitelj izdao za trgovca sa slikami, dočim on u istinu trguje s bojami i drugim materijalom pisarskim i risarskim.

Prema načelu izreke: „coacta voluntas etiam voluntas“, strah ili bludnja po trećoj osobi izvedena neizpričava i pogodba ostaje tvrdom izim ako prihvatna strana učestvuje pri sili odnosno pri lažnom predstavljanju ili krivom izvješćivanju; ili kada je za strah i bludnju očito znati morala (§ 875 ogz.).

Konačno ako je strana obećavajuća sama svojoj bludnji kriva, tada obstoji pogodba bez obzira na vrst bludnje,

Digitized by Google

osim ako je ta bludnja stranci prihvatnoj iz okolnosti u oči pasti morala (§ 875 ogz.).

2. Stvar dana u porabu ili tehnički: *„predmet pogodbe uporabne“.*

a) Kako je već pri pojmovnoj oznaci uporabne pogodbe naglašeno, mogu predmetom iste biti samo stvari nepotrošne, naime prema § 301 ogz. samo stvari one, koje donose običajnu korist, a da se nerazruše ili nepotroše. U zadnjoj liniji sve su stvari više manje potrošive dugotrajnijom porabom, te se ovdje naglasuje, da samo one stvari, koje se brzo potroše, naime jedno- ili dvokratnom porabom, nemogu biti predmetom uporabnih pogodaba n. p. svieće, drvo, mast, kruh i t. d.; dočim se druge stvari, ako se i potroše dugotrajnijom porabom, ipak smatraju nepotrošivimi i mogu biti predmetom uporabne pogodbe n. p. odielo (Unger I. 401).

Novac, ako se jednokratnom porabom u istinu nepotroši, jer po njegovoj naravi niti se na njem što promieni, niti ga napadno manje postaje: to ipak spada novac medju stvari potrošne (§§ 983 i 992 ogz.), te se o porabi novca sklopljena pogodba nemože smatrati pogodbom uporabnom, već se mora smatrati, pa i smatra pogodbom zajma (Unger I. 404).

U ostalom predmetî uporabnih pogodaba mogu biti sve stvari (dakako nepotrošive), koje su u prometu: dakle o stvarih pokretnih i nepokretnih, tjelesnih i netjelesnih t. j. o pravih mogu se uporabne pogodbe sklapati. Jedino se naglašuje, da sve, što se nesmije učiniti, što je fizični nemoguće, ili što je zakoni zabranjeno, kao što nemože biti predmetom nijedne pogodbe, tako nemože niti uporabne (§§ 878, 1054 i 1092 ogz.).

Medju netjelesne stvari uvršćuju se razna prava; i medju ovimi nekoja po svojoj naravi, druga opet po specijalnih ustanovah zakonskih nemogu biti predmeti uporabnih pogodaba, a ta jesu: Služnosti zemljištne nemogu se odieliti od zemljišta gospodujućega i prenieti na druge osobe, dakle služnosti zemljištne, nemogu biti predmetom pogodbe uporabne (§ 485 ogz.). Iznimka je samo kod osobnih služnosti prava uživanja na toliko, da se izvršivanje uživanja može na drugu osobu prenesti, dakle i u uporabu dati. Usluge nemogu biti predmetom uporabne pogodbe; jer one postaju predmetom samostalne pogodbe usluga za plaću. — Po § 22 c. patenta od 15. kolovoza 1852 br. 184 d. z. l. mogu obrtne povelje — po dvorskim dekretima od 17. svibnja 1803 i od 5. siečnja 1818 realni obrti —

Digitized by Google

napokon po § 58 obrt. zakona obični obrti sami mogu biti predmetom pogodbe zakupne. Na koliko su prava lova, ribarenja, prama stanovitim osobam predmetom zakupa dopustiva, odredjeno je u dotičnima specijalnim zakonima; kao što i zakoni zdravstvenoga i gradjevnoga redarstva uredjuju, na koliko mogu novo sagradjene ili pregradjene kuće predmetom najma biti. Napokon i zakoni, obću sigurnost uredjujući i zajamčujući — imenito naš postojeći kazneni zakon u §§ 287 lit. f), 290 i 291 označuje svakoga krivcem prestupka suprot javnomu miru i redu, koji svoju kuću ili svoje prebivalište, znajući, dade u najam ili posudi za sastajanje družtva potajnoga, te se ima kazniti, ako nije član družtva, zatvorom od jednoga do tri mjeseca dana; u ponovljenom slučaju od tri do šest mjeseci dana strogoga zatvora; a ako je članom istoga družtva, još i gubitkom polgodišnje najamnine; dočim oni, koji bludnicam za tjeranje nedopuščena obrta njihova kod sebe daju redovito boravište, ili ini zaklon, postaju krivci prekršaja svodstva i kazne se strogim zatvorom i do šest mjeseci (§§ 512 i 513 k. z.).

Konačno ako su pri uporabnoj pogodbi bile zajedno obećane stvari nemoguće i moguće; moguće imadu se izpuniti po analogiji § 882 ogz., izim ako su stranke ugovarajuće postavile naročit uvjet. da se nijedna točka pogodbe od druge razlučiti nemože.

b) Ako je nepokretna stvar dana u porabu, tada se mora sva dotična stvar sa svim prirašćajem i sa svimi pripadnostmi u uporabu izručiti, što se iz ustanova §§ 1047, 1061 i 1091 ogz. zaključiti mora; jer se istimi odredjuje, da se promienjene, kupljene i u uporabu pogodjene stvari „imadu predati s njihovimi dielovi i sa svim onim, što na dotične stvari spada“ (Stubenrauch II. 210—212).

Pod dielovi stvari t. j. pod nuzgrednimi stvarmi (pripadnostmi) razumieva se sve ono, što se sa stvarju stavlja u neposredni savez. Amo spada ne samo prirašćaj stvari, dok se god nerastavi od nje, nego i stvari nuzgredne, bez kojih se glavna stvar upotrebiti nemože, ili koje su po zakonu, ili voljom i odredbom vlastnika odredjene, na stalnu porabu stvari glavne (§ 294 ogz.). Nadalje pod pojam pripadnosti po o. g. z. podpadaju trava, stabla, plodovi i sve stvari porabne, koje zemlja radja na svojem površju, dok nisu razstavljene od zemljišta i poda. I same ribe u ribnjaku i divljač u šumi postaju onda tekar dobro pokretno, kada su ribe ulovljene i divljač uhvaćena ili ubijena § 295 o. g. z. Sa stvarju nepokretnom po § 296 ogz. diele istu ...lbinu drvo, žito, krma i svi ostali premda jur sabrani plodovi,

Digitized by Google

kao i sva živina, sve težačko orudje i sve sprave spadajuće na zemljište; jer se drži, da su kao i glavna stvar nepokretnim dobrom na toliko, na koliko su potrebne, da se uredno opravljanje gospodarstva nastavi (produži); nemanje je po § 297 ogz. isto takovi pravni udes namienjen sgradam, na zemljištu sagradjenim u namjeri, da na istom zemljištu ostanu i svemu, što je u zemlju sabijeno, uzidano i pribijeno čavli; kao napokon i svim stvarim, koje su odredjene na stalnu porabu kakove cielosti, kao vedrice bunarske, konopi, lanci, sprave, čim se gasi vatra, i tim slične.

Uzme li dakle tko u zakup ladanjsko dobro, to je on uzeo u zakup i svu hranu, travu, stabla i plodove sveudilj nepobrane; nadalje žito, krmu i sve ostale premda jur sabrane plodove, kao i svu živinu i sve težačko orudje i sve sprave, na isto dobro spadajuće, na koliko su ove potrebne za nastavak redovitoga gospodarstva. — Zakupom ribnjaka ili šume uzimlju se u zakup i ribe u ribnjaku i divljač u šumi. Uzme li tko u najam kuću za stanovanje, najmio je i sve predmete, bez kojih se u kući nebi dalo stanovati, ili koji su po svojem svojstvu odredjeni zato, da se stan u kući rabiti uzmogne: peći, vrata, brave, ključanice, ključevi, prozori, rebrenice (Jalousien), u zidinah utvrdjeni ormari itd., sve to iznajmljeno je sa stvari glavnom, naime sa kućom, u kojoj je stan uzet. Ako se uzima u najam kuća, ali ne samo za stanovanje, nego i za tjeranje obrta, tada se iznajmljuju i sve za obrt nuždne prostorije i spreme, n. p. pri najmu svratišta uzimaju se u najam: podrumi, sobe za goste, konjušnice razne suše, svakovrstne bačve i t. d.

c) U pravilu samo tudje stvari uzimlju se u najam ili zakup. No kadikad dolazi vlastnik stvari u položaj, da je prinukan i vlastitu stvar uzeti u uporabu, ako na ovu i drugi pravo porabe imade. Potonji slučajevi jesu:

α) kod vlastnosti zajedničke, ako naime vlastnost realiteta pristoji nekolicini osoba nerazdieljeno n. p. A-u jednom trećinom, B-u dviema trećinama; ako sada B. taj realitet uzme u zakup, tada on usljed zakupne s A-om sklopljene pogodbe postaje zakupnikom ne samo trećine A-ove, nego i svojih dviuh trećina; on postaje ujedno i vlastnikom i zakupnikom;

β) dade li tko u najam ili zakup svoju vlastitu stvar, pa mu se zaželi, da se sam stvarju svojom služi, tada on može postići to samo novom uporabnom pogodbom, koju mora sa uporaboprimcem svoje stvari utanačiti za preostalo još ovomu vrieme uporabno; jer po § 920 o. g. z. kada je pogodba

Digitized by Google

jednom podpuno izpunjena, dakle pri pogodbi uporabnoj, kada je uporabodavac uporabnu stvar izručio uporaboprimcu — nemogu stranke, ma obie pristale na to, od pogodbe više uzmaknuti; nego moraju sklopiti novu pogodbu, koja će se smatrati novim pravnim poslom;

γ) kod prava uživanja, gdje jednomu pravo vlastnosti a drugomu pravo uživanja pristoji, kada se vlastniku prohtije, da vlastitu stvar sam uživa, tada mu nepreostaje ino, nego svoju stvar uzeti u uporabu od uživaoca. U tom upravo, što se vlastita stvar može uzeti u uporabu, leži bitna razlika izmedju pogodbe uporabne i pogodbe kupoprodajne; jer se uporabnom pogodbom odtudjuje samo poraba, a kupoprodajom sama vlastnost; pa samo u tom smislu opravdane su zaključne rieči § 1094 ogz. „. . . . i upotrebljenje stvari smatra se da je kupljeno“ (Stubenrauch II. 238).

d) Malo prije bje rečeno, da se in regula samo tudje stvari uzimaju u najam ili zakup, a sada se namiće pitanje: Mogu li se tudje stvari dati u najam ili zakup?

U načelu mora se stavljeno pitanje zaniekati; jer po § 442 o. g. z. nitko nemože drugomu ustupiti više prava, nego ga sam imade i jer po § 881 ogz. nitko nemože za drugoga obećavati niti obećanja primati. Prema ovim dviem načelom sam od sebe daje se odgovor, da nitko nemože tudju stvar dati u najam ili zakup s pravnim učinkom, da bi ta uporabna pogodba imala obvezatnu moć za vlastnika stvari. Nego ipak medju kontrahenti smatra se utanačena pogodba tvrdom, te je uporabodavac — ako vlastnik od uporaboprimca uporabnu stvar oduzme — ovomu dužan dati podpuno zadovoljenje (§ 923 ogz.). Obvezanost ova naravno nepostoji, ako je uporaboprimac znao ili znati morao, da uporabodavac nije vlastnikom stvari, koju u najam daje. — Nego ipak:

α) kada si vlastnik jedne stvari postavi punovlastnika i ovaj onu dade u najam ili zakup: tada utanačuje ovaj uporabnu pogodbu o tudjoj stvari; nu uza sve to valjaju za ovaj slučaj posve druga načela, nego što su malo prije razvijena. Na koliko naime punovlastnik (§ 1017 ogz.) po sadržaju punovlašća predstavlja punovlastitelja, može zanj steći prava i naložiti mu obveze. Ako je dakle u granicah otvorena punovlašća sklopio uporabnu pogodbu s kojim trećim, utemeljena na toj pogodbi prava i obveze pripadaju punovlastitelju i trećemu, a ne punovlastniku. Granice ili obseg punovlašća, ako je ovo dano pismeno, dadu se razabrati iz sadržaja istoga pisma; inako prosudjuje se po predmetu i po naravi posla (§ 1029 ogz.); jer je punovlastnik ovlašćen,

Digitized by Google

makar imao i ograničeno punovlašće, služiti se svimi sredstvi, koja su sa naravi posla nuždno skopčana, ili koja se slažu s namisli, koju je očitovao punovlastitelj.

Je li indi tko n. p. postavio upravnika kuće, to ga je tim ovlastio, da može u istoj kući stanove u najam davati.

Za neke poslove išće se posebno punovlašće i ti poslovi jesu u § 1008 ogz. taksativno nabrojeni; pa buduć medju timi poslovi neima pravnoga posla o najmu ili zakupu, to se bez svake pogibelji može utanačiti pogodba o najmu ili zakupu i sa punovlastnikom, koji imade punovlašće obće t. j. takovo, kojim se netko u obće ovlašćuje, da nastoji okolo svih, ili samo okolo svih stanovite vrsti poslova (§ 1006 ogz.).

Svakako pako je punovlastniku nuždno specijalno punovlašće, ako mu se namjerava dati i povlast ta, da može i smije najamnine ili zakupnine primati i namire ob uplati izdavati; te bi se svaki najmitelj ili zakupnik izvrgao pogibelji još jedanput platiti cienu, ako bi ju uručio punovlastniku, koji se nebi posebnim (specijalnim) punovlašćem izkazao bio.

β) No znadu nastupiti slučajevi, da se netko vidi prinukanim, umiešati se u tudje poslove bez ikojega punovlašća. Takov se zove poslovodja bez naloga (§ 1035 ogz.) i on odgovara za svekolike posljedice svojih čina; pa ako je tudj posao obavio o svom trošku na jasnu i pretežitu korist gospodara, valja da mu ovaj nadoknadi sve troškove na posao učinjene (§ 1037 ogz.).

Ali ako ova pretežita korist nije jasna; ili ako je poslovodja samovlastno preduzeo tako važnih preinaka u tudjoj stvari, da ju vlastnik njezin nemože upotrebiti u svrhu, u koju je nju do tada uživao, tada vlastnik nije obvezan dati naknade; dapače može zahtievati, da poslovodja o svojem trošku povrati stvar u prijašnje stanje, ili ako to uije više moguće, da mu dade podpuno zadovoljenje (§ 1038 ogz.).

No svakako tko je tudj posao na se primio, neimavši zato naloga, valja da ga i dovrši, te o njem isto tako kao i punovlastnik točan račun položi (§ 1039 ogz.).

Vlastnik uporabne stvari medjutim nije vezan na uporabnu pogodbu, koju je poslovodja bez naloga u njegovo ime s drugim utanačio i vlastniku ostaje posve prosto, sklopljenu pogodbu — makar da mu nosi očitu i pretežitu korist — naknadno odobriti ili odbiti.

Kada bi n. p. vlastnik kuće bio dulje vremena odsutan, dotle bi pako ključar na svoju ruku u ime gospodara uz posve povoljne

Digitized by Google

uvjete iznajmio u kući stan, koji je dulje vremena bio prazan i na ponudu najma čekao, pri tom bi još učinio potrebite troškove da najmitelju stan upriliči: to kućevlastnik nije obvezan valjanost toga najma naknadno priznati; ali svakako bio bi dužan ključaru sve troškove nadoknadati; jer se iznajmljenje pod pogodjenimi uvjeti smatra jasnom i pretežitom korišću kućevlastnika.

Obratno kada bi pod istimi okolnostmi ključar iznajmio stan uz vrlo nizku cienu; ili kada bi iznajmio prostoriju, koja bi u slučaju, da ju uživa kućevlastnik, mnogo veću korist nosila: tada bi vlastnik kuće bio ovlašćen zahtievati od ključara, da o svom trošku izradi izpražnjenje i predaju iznajmljene prostorije, odnosno ako bi ovo bilo nemoguće, da dade podpuno zadovoljenje (§ 1038 o. g. z.).

e) Zajedničke stvari — kako je prije uzgredice spomenuto — mogu takodjer biti objektom pogodbe najma ili zakupa, te u tom slučaju suvlastnik ili dionik stvari zajedničke postaje najmiteljem ili zakupnikom i svojega diela, kako se nedvojbeno razabire iz riešitbe c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču od 21. kolovoza 1855 br. 8082 Peitlerove sbirke br. 625, kojom je pravovaljano odsudjeno:

„Odpovjed stana u zajedničkoj kući naprama suvlastniku ove održaje se u krieposti s razloga: . . . . jer se i suvlastniku u zajedničkoj kući držani stan može odpovjedati zato, što je on doduše podpuni vlastnik, ali samo svojega diela; što mu pravo na zajedničku stvar nepristoji pro indiviso, nego samo prema idealnomu dielu; što se i tužitelj (prigovoritelj odpoviedi) samo najmoprimcem za stanovitu cienu opredieljenih lokaliteta u zajedničkoj kući smatrati mora; što se iznajmljivanje — odnosno povišenje najmovine ili odpovjed — stana mora priznati redovitim upravljanjem kuće zajedničke, te jedan suvlastnik (§ 833 ogz.) nemože zahtievati, da drži stan u kući zajedničkoj, ako su drugi suvlastnici s pretežnijimi dielovi, kao u ovom slučaju, tomu protivni . . .“

Već iz same naravi zajednice pa i iz riešitbe čas prije diljem navedene razabire se, da iznajmljivanje i zakupljivanje realiteta nije ino nego posao uprave sa stvarju zajedničkom i da pri tom većina glasova po § 833 ogz. odlučiti ima; gdje pako nije većine niti suglasja n. p. kada bi dvojica posjedovala kuću svaki dielom ravne polovine, i nebi glede najma kuće bili složni, tu odlučuje sudac (§§ 835 i 836 ogz.).

Nastaje napokon pitanje: bi li u slučaju, kada bi samo jednomu dioniku (suvlastniku) pripadalo više od jedne polovine dielova,

Digitized by Google

tada ovaj bio ovlašćen upravljati cielokupnom zajednicom, te bi li on sam zajednički realitet mogao u najam ili zakup dati?

Na ovo pitanje daje sgodan odgovor riešenje c. kr. vrhovnoga sudišta od 25. srpnja 1851 br. 5754 (Gerichts-Zeitung g. 1852 br. 5), kojim je pravomoćno odlučeno ovako:

„Upravitelj stvari zajedničke izabira se po § 836 ogz. većinom glasova. Kada se pako takov imade izabrati i postaviti, o tom neodredjuje zakon ništa. To biva riešeno voljom dionika (suvlastnika), a ovu predstavlja većina glasova. Isto tako nije nigdje zakonom ustanovljeno, da upraviteljem stvari zajedničke mora biti treća osoba, od dionika različita. Nepostoji dakle nikoja zaprieka, da jedan od suvlastnika bude upraviteljem zajedničke stvari izabran i da takov, ako mu više od jedne polovine dielova pripada, po svojoj uvidjavnosti zajedničkom stvari upravlja. Nego ipak bit će i on — poput svake treće osobe — za upravu odgovoran, prema tomu obvezan o prihodih i o potroščih točan račun polagati, te suvlastnikom po broju njihovih dielova pripadajuće iznose izplaćivati."

f) Poduporaba. Najmitelji i zakupnici po § 1098 ogz. vlastni su upotrebljivati i uživati po pogodbi za vrieme odredjeno stvari, dane u najam ili zakup, ili dati ih takodjer u podupo-rabu, ako to biti može bez štete vlastnikove, ili ako to u pogodbi nije izrično zabranjeno. Od sebe se razumije, da poduporabna pogodba nemože biti na dulje vrieme utanačena od pogodbe uporabne; jer prema načelu „Nemo in alium plus juris transferre potest, quam ipse habet" u smislu § 442 ogz. najmitelji i zakupnici nemogu na dulje vrieme prenieti svoja prava na podnajmitelje i podzakupnike, nego su to sami za sebe bili ugovorili. To isto valja i za obseg prava podnajmitelja i podzakupnika. Na koliko pako bi se vlastnik ustručavao bez razloga potonjim priznati prava, odgovara zato za svaku štetu, koju bi najmitelji ili zakupnici pretrpili, što se na sliedećem primjeru vidi: Najmitelj A. uzkrati najamninu iznajmitelju B-u, jer je bio primoran nenadano ostaviti grad, dakle i stan, i jer iznajmitelj B. nije htio u stan pustiti podnajmitelja C-a, kojega mu je najmitelj A. predstavio, usljed čega je dotični stan prazan ostao. Iznajmitelj B. bje sa zahtjevom tužbe, da mu najmitelj A. odpadajuću najamninu plati, odbijen; jer po § 1052 ogz. tko izpunjenje pogodbe traži, valja da je svoju pogodbu izpunio ili treba da je gotov izpuniti ju; jer je iznajmitelju dužnost (§ 1096 ogz.) nesmetati najmitelja u ugovorenoj porabi i uživanju najmljenoga objekta; i jer je najmitelj po § 1098 ogz. ovlašćen najmljeni predmet dati dalje

Digitized by Google

u najam, ako to može biti bez štete vlastnikove, ili ako u uporabnoj pogodbi to nije izrično zabranjeno (Stubenrauch II. 246).

(Dalje sliedi.)

Opazka. Priobćujemo ovdje „Pregled“ ili sadržaj ove poveće razprave, koji bi bio morao doći u početku razprave, da nije bilo neke pometnje.

Uvodna rieč. A. Materijalne ustanove: I. Pojam pogodbe uporabne. — II. Bitne sastojine uporabne pogodbe. 1. Medjusobna privola stranaka: a) Facultas agendi. b) Privola u zakonu propisana: α) Sila. β) Bludnja. 2. Predmet uporabne pogodbe: a) Stvari nepotrošne. b) Stvari uzgredne. c) Stvari vlastite. d) Stvari tudje. e) Stvari zajedničke. f) Poduporaba. 3. Vrieme (trajanje). 4. Ciena — III. Forma, pobočne ustanove i pravna narav uporabne pogodbe. 1. Forma. 2. Uzgredne ustanove: a) Uvjet. b) Kapara. c) Odustatnina. d) Ugovorna kazan. 3. Pravna narav uporabne pogodbe. — IV. Medjusobna prava i obveze. 1. Dužnosti uporabodavca: a) Predaja uporabnoga objekta. b) Izdržavanje uporabnoga objekta. 2. Prava uporaboprimca. 3. Medjusobne dužnosti pogledom na danke i terete. 4. Pravo uporabodavca na cienu: a) Plaćni rok b) Zakonsko založno pravo. c) Prigovor unapred plaćene ciene. d) Dužnost popustiti cienu. e) Iznimke kad nemora popustit. f) Uvjeti prava na odpust. 5. Prava i dužnosti glede povrate uporabnoga predmeta: a) Stanje, u kojem se predmet vraća. b) Teret dokaza glede oštećenja. c) Rok tužbe za odštetu. d) Povrata uzprkos preboja. — V. Prestanak ili ukinuće uporabne pogodbe. 1. Zajednički načini: a) Odrečenje. b) Sjedinjenje. c) Smrt. 2. Posebni načini: a) Propast predmeta. b) Izminulo vriemene. c) I prije vremena: α) može odustati uporaboprimac, β) može odustati uporabodavac. d) Odkaz. e) Prodaja ili odsvoj.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Prinos k nauci na §§ 922, 925, 926 i 932 o. g. z.

Na Gjurgjevo g. 1882 kupio je A. C. u Djakovu na vašaru od M. P-a za 70 for. konja, sačinjavajućeg vlastničtvo I. M., koji je M. P-u dao nalog, da tog konja na djakovačkom vašaru proda. Istinitost tog navoda dokazuje tužitelj pismom tuženikovim od 10. prosinca 1882 pod A. upravljenim nanj (tužitelja), a za slučaj potrebe pozivlje se i na svjedoke V. O. i I. T. uz svoju domirnu prisegu, eventualno navraća protivniku glavnu negativnu uzvrativu prisegu salvo jure affirmativo.

Istoga konja proda A. C. 1. svibnja 1882 na vašaru I. T-u za 89 for. — 21. svibnja 1882, baš kad je tužitelj boravio u S. na vašaru, dobije od I. T. brzojavku, kojom mu javlja, da je „konj sasvim bolestan, naime lud i da je svjedočba gotova, koju da je pripravan priposlati ako mu treba“. S tom brzojavkom, koju pod B. ad I. priključuje, otišao je

Digitized by Google

tužitelj sutradan u S. i javio to tuženiku, koji ga je uvjeravao, da je konj bio zdrav i dao mu je svjedočbu u tom smislu, koju priključuje pod C. veleć, da nije moguće, da je onaj konj u brzojavki pod B. spomenutu bolest imao.

Medjutim dao je I. T. konja po V. P., kr. podž. živinaru i P. F., gradskom živinaru 21. svibnja 1882 pregledati, a pošto je konj već sliedećega dana poginuo bio, dade ga po istih vještacih 23. svibnja i. g. parati i tom prigodom konstatovano je, glasom svjedočbe pod D. te zapisnika i mnienja o paranju pod E., da je upitni konj zaista na biesnoj vrtoglavici bolovao i usljed te bolesti na užgi mozga poginuo.

Identitet toga poginuloga, po gore spomenutih živinarih pregledanoga i 23. svibnja 1882 paranoga konja s onim protivnikovim, tužitelju po tuženikovom punomoćniku M. P. 24. travnja 1882 na vašaru u Djakovu prodanim, gore opisanim konjem, izkazuje doduše dovoljno protivnikova svjedočba pod C., sravnjena sa zapisnikom o paranju pod E.; nu za svaki slučaj dokazuje ga tužitelj napose još po I. T. i V. O. kao svjedoci uz domirnu prisegu, a eventualno navraća protivniku glavnu negativnu uzvratnu zakletvu salvo jure affirmativo.

Tužitelj tvrdi nadalje, da je napram takovim dokazom bila protivnikova svjedočba gore pod C. skroz nekrepostna; nu budući da on uzprkos tomu o platežu kakove odštete ništa nije htjeo znati, to je I. T. takovu u iznosu od 109 for. spr. tužbom de praes. 12. lipnja 1882 br. 3813 pod F. kod kr. gradskog deleg. kot. suda u Osieku proti tužitelju utužio; te pošto je na tu tužbu pred rečenim sudom razprava povedena, navjestio je tužitelj veće sigurnosti radi protivniku tu parnicu radi izbjede i to podneskom de praes. 3. prosinca 1882 br. 8222, pa taj bje navještaj protivniku odlukom kr. gr. deleg. kot. suda u O. od 4. prosinca 1882 do znanja stavljen i 9. prosinca i. g. uručen.

Usljed toga pisao mu je, veli tužitelj, tuženik pismo pod A.; nu parnici niti je pristupio kao izbjeditelj niti mu je za nju na razpolaganje stavio kakovih prigovora ili dokazala za tužiteljevu obranu. Pri svem tom, veli tužitelj, poricao je on tužbovne navode tvrdeć navlastito, da je upitni konj parnuo na bjesnoj vrtoglavici usljed krivnje I. T. i to poslje 1. svibnja 1882 t. j. poslje kako ga je ovaj već u posjed primio; nu to mu (tužitelju) nije pošlo za rukom dokazati, kao što se to naročito vidi iz razloga osude kr. grad. deleg. kot. suda u O. od 11. prosinca 1883 br. 7189, koju pod H. priključuje.

Tužitelj A. C. bude osudom pod I. odsudjen, da imade I. T-u temeljem iz § 925 o. g. z. proizvirućeg jamstva platiti 109 for. sa 6 % kamatami od 14. srpnja 1882 i parbeni trošak od 33 for. 50 nč. Osuda ta dostavljena mu bje 3. travnja 1884 i usljed toga izplatio je I. T. njegovu onom osudom dosudjenu tražbinu.

Digitized by Google

Jer je spomenuti konj tu biesnu vrtoglavicu zadobio unutar 30-dnevnog roka, računajuć od 24. travnja 1882 naime od dana, kad mu ga ja protivnik prodao, to veli tužitelj, da za njega a proti protivniku vojuje ona ista u § 925 ogz. ustanovljena predmjeva, koja je za I. T. a proti njemu (tužitelju) vojevala, naime predmjeva, da je konj imao bolest onu već prije nego mu ga je protivnik po svom punomoćniku prodao i predao. A usljed toga, te pošto je u § 926 o. g. z. normiranu oprezu izpunio, da mu je dužan protivnik po § 932 o. g. z. naknaditi svu odatle nastalu štetu, u ukupnom iznosu od 147 for. 72 nč. A tu štetu izračunao je tako, da je uzeo iznos od 109 for., što ga je morao platit usljed gore navedene osude, zatim 11 fr. 22 nč. u ime kamata od ove svote; 33 fr. 50 nč parbenoga troška, 3 fr. u ime uzdržavanja konja kroz 6 dana i napokon 10 fr. u ime vještačke takse i putnoga troška. Pojedine stavke ove pripravan je tužitelj dokazati svjedoci, eventualno domirnom svojom prisegom.

Tužitelj traži u tužbi, da se izrekne za pravo, da mu je dužan tuženik pod naslovom jamstva za prodanog mu 24. travnja 1882 konja platiti u ime odštete 147 for. 72 nvč. zajedno sa 6 % kamati od dana tužbe, i naknaditi parbeni trošak, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Kr. kot. sud u P. osudom od 6. prosinca 1885 br. 3439 sudio je, da se tužitelj sa svojim zahtjevom odbija i da je dužan tuženiku u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe naknaditi parbene sa 21 fr. 50 nč. obredjene troške, sa razloga sliedećih:

Tužitelj A. C. traži od tuženog I. M. iz naslova jamstva kao odštetu sa troškovi iznos od 147 for. 72 nč. za prodana tužitelju konja, radi kojeg konja da je morao on (tužitelj) naime s istoga naslova jamstva, za dalje I. T-u prodana tog konja, ovomu usljed odsude kr. gr. del. kot. suda u O. od 11. prosinca 1883 br. 7189 I. ad I. iznos od 109 for. sa kamati i troškovi platiti.

Tužitelj imao je po propisu § 931 o. g. z. ubaviestit tuženika za zastupanje u vremenu propisanom u gradj. postupniku, a ovaj u § 25 naročito propisuje, da je tužitelj kao bivši u parnici sa I. T. tuženik imao tuženom sada I. M. tužbu tu navjestiti, prije nego se je upustio u razpravu stvari parbene; a tomu nije tužitelj A. C. udovoljio, jer se iz izprave F. ad I. uvidja, da je na tužbu I. T-a proti A. C-u urečeno bilo ročište za razpravu na dan 26. srpnja 1882, a da je A. C. pozvao na izbjedu I. M. tek u mjesecu prosincu 1882, kad se je već u razpravu parnice upustio bio; a kad to, tada mu po propisu rečenog § 931 ogz. valjano prigovara tuženik, da je propustio navesti dokazala, koja bi mu ovaj pružio bio. — Nu ako tužitelj radi tog propusta i negubi prava na naknadu štete, uvažit se mora, da je tuženik tužitelju za vremena pružio dokaz

Digitized by Google

po svjedocih, kao što dokazuje svjedočba C. ad I.; ali iz razloga osude kr. gr. del. kot. suda u O. se vidi, da tužitelj nije u svjedočbi toj označene svjedoke za dokaz ponudio.

A napokon ustanova § 925 o. g. z. je samo predmjeva, a pošto je tuženik po saslušanju zapriseženih svjedoka M. P., M. F., I. K., M. M., G. B., A. F. i S. S., koji su svi skoro suglasno očitovali, da je konj, radi kojeg se odšteta traži, bio za sve vrieme kod tuženika, a i onda kada ga je prodao, podpuno zdrav, dokazao po § 158 g. p. p. i § 927 o. g. z. propisanu okolnost, da je konj taj, iza kako ga je prodao tužitelju, morao oboljeti: to se je morala gornja osuda izreći i tuženiku po propisu § 573 g. p. p. dosuditi parbeni trošak.

Kr. banski stol osudom od 5. svibnja 1886 br. 24174 ex 1885 usljed priziva tužiteljevoga preinačio je prvosudnu osudu i sudio: da je tuženi dužan iz naslova jamstva za prodanog tužitelju 24. travnja 1882 konja platiti tužitelju u ime odštete iznos od 137 for. 72 nč. sa 6 % kamati od dana uručene tužbe; dočim je tužitelja sa dalnjim zahtjevom u ostatku od 10 for. odbio, a parbene troškove medjusobno prebio i to s razloga sliedećih:

Nepreporno je medju strankami, da je tuženik odnosno njegov punomoćnik M. P. 24. travnja 1882 prodao tužitelju konja za 70 for., kog je tužitelj opet 1. svibnja 1882 prodao dalje I. T-u za 89 for., koji je na istom konju 21. svibnja 1882 opazio i po živinarskom vještaku ustanoviti dao, da konj boluje od biesne vrtoglavice, a tu je okolnost tužitelj 22. svibnja 1882 javio tuženiku, kojom prigodom mu je tuženik za obranu dao svjedočbu pod C. ad I.

Nepreporno je nadalje, da je taj konj 22. svibnja 1882 poginuo, ter da je po živinarskih vještacih kod razudbe konja ustanovljeno, da je doista bolovao na biesnoj vrtoglavici, pak da je usljed toga sadanji tužitelj na tužbu I. T. bio osudjen, da na temelju jamstva rečenom I. T. plati 109 for. sa 6 % kamati i parbeni trošak.

Pošto je prema tomu ustanovljeno, da je na konju odkrivena biesna vrtoglavica unutar roka od 30 dana, od kako je konj po tužitelju primljen i da je tužitelj taj opaženi nedostatak javio odmah tuženiku, to vojuje po §§ 925 i 926 o. g. z. pravna predmnjeva za tužitelja, da je konj bio bolestan prije nego je primljen, ter da s toga tuženik jamči, ako po § 927 o. g. z. nedokaže, da je rečena bolest nastala tek poslje predaje konja, za nastalu štetu pod uvjeti § 931 o. g. z.

Tuženik tvrdi, da je konj sve dok se kod njega nalazio, bio zdrav, da je obolio kod tužitelja nakon predaje; ali toga nije dokazao, pošto se protudokaz, da konj prije prodaje nije bio bolestan, proti vještačkom dokazu nemože voditi po svjedocih, koji nisu vještaci, već valja da se taj

Digitized by Google

protudokaz doprinese na način propisan u § 926 o. g. z., naime po vještacih, česa tuženik nije učinio.

Prigovor tuženika, da mu tužitelj nije u roku propisanom u § 25 g. p. p. navjestio parnicu za I. T., nije za riešenje ovoga priepora odlučan, sve kad bi ta okolnost i bila istinita; jer propust navještaja izbjede ima po § 931 o. g. z. samo tu posljedicu, da bi tuženik mogao tužitelju suprot staviti sve prigovore, neučinjene proti I. T. i tim sebe osloboditi od naknade u toliko, u koliko bi se ustanovilo, da bi ti prigovori, da su bili učinjeni kako treba, proizveli bili različnu presudu proti I. T.

Nu ti prigovori tuženikovi sastoje po vlastitom navodu u tom, što se tužitelj u parnici sa I. T. nije poslužio dokazom po svjedocih, navedenih po tuženiku, da je konj prije prodaje naime prije 24. travnja 1882 zdrav bio; nu taj prigovor nebi proti pravnoj predmnjevi i dokazu po vještacih mogao proizvesti različnu presudu proti I. T. s razloga jur gore navedenih.

Valjalo je dakle prvomolbenu osudu preinačiti i suditi tuženika na naknadu štete na koliko je tužitelj takovu izkazao.

Sa iznosom od 10 for, zahtjevanim po tužitelju s toga, što je osobno iz P. u P. putovao, da javi tuženiku na konju opaženu bolest, odbija se tužitelj zato, što to putovanje nije bilo potrebno, jer se je dojava mogla obaviti i drugim načinom.

Visoki kr. stol sedmorice je osudom od 16. prosinca 1886 br. 3354, na previd tuženika, banskostolnu osudu preinačio i sudio: Tuženi I. M. dužan je platiti tužitelju A. C. iz naslova jamstvo za prodanog mu 24. travnja 1882 konja u ime odštete iznos od 80 for. zajedno sa 6 % kamati od dana uručene tužbe tuženiku, dočim se tužitelj sa dalnjim tužbenim zahtjevom na platež ostatka od 67 for. 72 nč. odbija, a sudbeni se troškovi svih triuh molba medjusobno prebijaju.

Razlozi: U pogledu prava tužiteljevog na naknadu štete iz naslova jamstva opravdan je zahtjev tužbeni razlozî drugomolbene osude, obzirom na zakonske ustanove §§ 922, 925, 926 i 932 o. g. z.

Što se pak tiče iznosa utužene odštete, valja prije svega uvažiti, da tuženik po naravi stvari ima samo za onu štetu odgovarati, koja je proiztekla usljed pravnog posla utanačenog izmedju njega i tužitelja; nemože se pak ta odgovornost tuženika protegnuti i na onaj pravni posao, kojim je tužitelj kupljenog od tuženika konja I. T-u dalje preprodao.

Prema tomu sastoji se šteta, koju je tužitelj tim pretrpio, što je dotični konj 22. svibnja 1882 na biesnoj vrtoglavici skapao, prvo iz kupovnine, što ju je on (tužitelj) tuženiku odnosno ovoga punomoćniku M. P. platio u iznosu od 70 for.; drugo iz pristojba vještačkih za pregledanje i ocjenjivanje konja glasom priloga F. ad I. u iznosu od 10 for. plaćenih,

Digitized by Google

ukupno dakle iz 80 for., dočim sve ostale stavke utužene štete, kao nastale usljed dalje tuženika netičuće se preprodaje upitnog konja, tuženika teretiti nemogu.

S toga valja povodom previda tuženika uz preinačenje banskostolne osude suditi na umjereni iznos odštete, kao što je to u dispozitivnom dielu ove vrhovne osude učinjeno, te odbiti tužitelja s ostalim zahtjevom njegove tužbe kao neopravdanim; a prema tomu i obzirom na osude nižih sudova, od kojih svaka stranka po jednu za sebe ima, parbene troškove svih molba medjusobno prebiti. *A.*

Odvjetnik, koji je svojom pometnjom dao povoda molbi za povratu u prijašnje stanje, nemože istu stranku zastupati u razpravi o toj molbi povedenoj (§ 359 g. p. p.).

Kr. sudbeni stol u Z. izdao je u predmetu Josipa F. proti Grgi V. radi povrate u prijašnje stanje odluku od 16. svibnja 1885 br. 6036, kojom se povratna molba Josipa F. za povratu u prijašnje stanje radi tobož krivnjom trećega promašena razpravna ročišta od 5. studenoga 1884 br. 11216 u parnici pcto. 2400 for. odbija, i to s razloga, što je očito neistinit navod moliteljev, da je tobože istom koncem studenoga 1884 saznao za pometnju pravdopravnika; jer je molitelj povrate glasom zapisniku od 29. siečnja 1885 br. 748 prileżećega ovjerovljenoga prepisa dopisa c. kr. gradsko-deleg. kot. suda u Trstu od 8. prosinca 1882 br. 51753, umro jur 22. studenoga 1882, a odvjetnik B. nije podnio povratnu molbu u ime nasljednika njegovih, izkazavši se zato od njih opunomoćen.

Kr. banski stol povodom u t o k a izdao je riešitbu od 2. prosinca 1885 br. 14087: da je napadnutu odluku, u koliko se njom odbija povratna molba temeljem §§ 339 st. 2., 342 i 343 g. p. p., obnašao ureda radi ukinuti te svaki dalnji postupak u toj stvari po § 3 g. p. p. obustaviti i to s razloga, što je odvjetnik B. povratnu molbu u ime Josipa F. očevidno neovlašteno podnio, pošto je pomenuti F. preminuo po neprigovorenom navodu protivne stranke mnogo prije nego li je podnešena bila ta povratna molba, te se s toga, pri svem tom što je odvjetnik B. zastupao Josipa F. u fundamentalnoj parnici kao opunomoćeni odvjetnik, tim manje može držati, da je ovlašten bio po Josipu F. da podigne tu povratnu molbu, što se u njoj krivica zbog promašenog ročišta, glede kog se povrata u prijašnje stanje traži, baca na samog njega (odvjetnika B.), a sasvim je neumjestno i protuzakonito, da tkogod proti samom sebi u ime treće osobe postupa.

Takovu je molbu imao već prvi sud ureda radi po § 2 toč. c) gpp. zabaciti i bez obzira da li je Josip F. živ ili mrtav; a kad je posljednju okolnost saznao tek u tečaju razprave, imao je po § 3 gpp. svaki dalnji postupak u toj stvari obustaviti, kao što je sad učinjeno.

Digitized by Google

U koliko se pak odvjetnik B. napadnutom odlukom osudjuje, da ima protivnoj stranci naknaditi troškove povratnom onom molbom uzrokovane, sa 12 for. 50 novč., potvrdjuje se ta odredba kao pogledom na propis §§ 39 i 40 odvjetničkoga reda sasma umjestna.

Na utok proti ovoj riešitbi izdao je kr. stol sedmorice odluku od 11. ožujka 1881 br. 534: uvaživ, da punomoć D. ad I., na temelju koje odvjetnik B. zastupa Josipa F. u upitnom parbenom predmetu, glasi i za tužiteljeve nasljednike (§ 1022 ogz. i § 16 odvjet. reda), pa da ničim dokazano nije, da je punovlašće podieljeno odvjetniku B. spomenutim punomoćjem prestalo porekom ili odkazom sa strane Josipa F. ili nasljednika njegovih (§ 1020 i 1021 o. g. z.); uvaživ nadalje, da ničim dokazano nije, da je ostavština Josipa F. jur zastupana po izjasnjenih nasljednicih (§ 547 o. g. z.), pa da se prema tomu uzeti mora, da je Josip F. po odvjetniku B. molbom svojom de praes. 1. prosinca 1884 br. 14137 pravnovaljano zamolio povratu u stanje prijašnje sbog krivnjom njegova zastupnika promašenog ročišta; no da odvjetnik B., koji je navodno povoda dao toj povratnoj molbi svojom pometnjom, s toga razloga te obzirom na ustanove § 359 g. p. p. nemože zastupati Josipa F. pri razpravi, povedenoj usljed spomenute molbe povratne, pa da je dosljedno prvi sud, čim je saznao da je Josip F. medjutim preminuo, Josipu F. i odnosno njegovoj ostavštini po smislu § 276 o. g. z. i § 83 gradj. sud. odrediti imao skrbnika na čin, te u razpravu pozvati osim postavljenog skrbnika ureda radi i odvjetnika B. po § 359 g. p. p.; uvaživ, da ovo učinjeno nije, pa da je prvomolbena odluka toga radi ništetna po § 339 br. 3 g. p. p.: obnašao je povodom previdnog utoka Josipa F. zastupanoga po odvjetniku B. potvrditi banskostolnu odluku u onoj točki, kojom se prvomolbena odluka po § 342 i 343 g. p. p. ukida; u svih pako ostalih točkah banskostolnu riešitbu preinačiti, prvomolbenu odluku ukinuti u onoj točki, koja se odnosi na naknadu troškova, te prvom sudu naložiti, da Josipu F. i odnosno njegovoj ostavini naredi skrbnika na čin, da zatim na povratnu molbu Josipa F. de praes. 1. prosinca 1884 br. 14137 iznovice odredi ročište, na koje se po § 359 g. p. p. i odvjetnik B. pozvati imade, pa da nakon obavljene razprave prije spomenutu povratnu molbu na novo rieši po propisu zakona. *M.*

Tko jamči za štetu, koju počini na kolodvoru konj, kada se prigodom prevoza željeznicom otme iz kola? — Pravo posebničkoga zaloga na životinju (§§ 1320—1322 o. g. z.).

Prigodom prievoza ili transporta iz Beča u Optuj djilasne B-ov konj po noći na kolodvoru u Bečkom Novom mjestu iz željezničkih kola, u kojih je bio ukrcan sa paziteljem C., kojega je odpremač B. dati imao, pa i postavio. Izšiknuli konj prodre u vrt tik kolodvora, koji vrt su su-

Digitized by Google

pruzi A. kultivirali. U vrtu počini konj grdnu štetu. Supruzi A. prije svega zapliene konja (§ 1321 ogz.), a zatim ga uz poručanstvo D-a izruče vlastniku B-u, i kada ovaj nije htio da konjem uzročenu štetu s dobra nadoknadi, podignu supruzi A. proti njemu tužbu sbog nadomješćaja štete, koju je konj njegov u vrtu počinio, i koju su vještaci izvidili i ustanovili. Tuženik prigovori, da manjka legitimatio ad causam; jer da nije obvezan on već družtvo južne željeznice, koje je prevoz konja preuzelo, da kao čuvar nadomjesti štetu, koju je konj počinio.

Sud prve molbe sudio je po zahtjevu tužbe i obrazložio je svoju osudu ovimi razlozi: Tuženik B., da svoj malo prije spomenuti prigovor uglavi, bio bi morao pridonieti redovit dokaz, da je družtvo južne željeznice na se preuzelo obvezu, da će se za konja tečajem prevoza starati; jer se ovo nedade izvesti iz činjenice, što je isto željezničko družtvo preuzelo samo dužnost prevesti njegova konja u Optuj. Tuženik nije tim dokazom uspio; iz ustanova pravilnika o porabi željeznica od 10. lipnja 1874 br. 75 d. z. l. dade se baš protivno tvrditi, da naime željezničko družtvo nepreuzimlje dužnost, starati se za životinju tečajem prevoza; jer po istom pravilniku mora odpremač životinje sam poskrbiti, ili po drugom dati pribaviti i urediti, da životinja bude ukrcana u željeznička kola, te da u ovih bude privezana načinom i sredstvi, koja vlastnik sam dobavio bude; odpremač — vlastnik dužan je nadalje osvjedočiti se, da li je životinja u kolih dobro i sigurno spremljena, dotično privezana i dati joj na put pratioca, koji će se sa životinjom u istih kolih voziti, istu za prevoza paziti i hraniti (§ 40).

Ali dato non concesso, kada bi se željezničko družtvo moglo smatrati čuvarom B-ova konja, nejamči ono ipak za štetu, koju počini životinja, kada za prevoza izskoči iz kola (§ 44). Isto tako nemogu se uvažiti B-ove tvrdnje, da navedene ustanove pravilnika o porabi željeznica uredjuju pravni odnošaj samo izmedju željezničkoga družtva s jedne i odpremača s druge strane, a da se te ustanove nemogu uporaviti na treće osobe; jer nisu od nikud zakonskimi propisi podkriepljene. Takova bo predpostava dovela bi do zaključka, te bi se tim željezničkomu družtvu naprtila obveza, da odgovara za svako zanemarenje dužnosti čuvanja i pazke, na što je netko treći po zakonu obvezan i od kojega je čuvanja (pazke) zakonito proglašenim pravilnikom oslobodjeno. — Pravo tužiteljâ, koje su proti odpremaču — vlastniku konja sbog odštete podigli, utemeljeno je na § 1321 o. g. z., po kojoj ustanovi oštećeni vlastnik zemljišta nije dužan dokazati nemarnost ili krivnju budi vlastnika, budi koga trećega, već on jedino tim, što je životinju samo zatekao na svojem zemljištu, stiče pravo posebničkoga zaloga na toliko komada životinja, koliko je dosta, da mu se nadoknadi šteta, te je prema tomu oštećenik sa svojim odštetnim pravom samo na vlastnika životinje upućen.

Digitized by Google

Prizivni sud ukine prvomolbenu osudu i odbije tužitelja s razloga ovih: Pitanje, tko je, i da li je tuženik obvezan nadoknaditi tužiteljem štetu, može se u nazočnom slučaju riešiti samo po obć. gr. zakoniku. Ustanovom § 1320 ogz. naredjeno je, da u slučaju, ako je koga oštetilo kakovo živinče, odgovara za to onaj, koji je živinče na to natjerao, nadražio ili čuvati ga zanemario. Ako takove vrsti krivnja nemože se dokazati, proti kojoj god osobi, šteta drži se da je slučajna. Tužitelji prema tomu morali su dokazati, da je tuženik izmakloga konja na oštećenje natjerao, ili nadražio, ili da je zanemario pažnju na konja, te je konj mogao djilasnuti iz kola, u kojih je prevoza radi spremljen bio. Tužitelji medjutim nisu naveli nikoje stanovite činjenice, iz koje bi se na toliku krivnju tuženika zaključiti dalo; što više tužitelji navode i dopuščaju, da tuženika niti nije bilo pritomnim za prevoza; da se je konj, kao predmet prevoza, kod družtva južne željeznice, dosljedno po § 970 o. g. z. na čuvanju kod istoga željezničkoga družtva nalazio; oni sami dopuščaju, da je tuženik prema ustanovam pravilnika o porabi željeznice postavio svoga slugu C-a, da za prevoza na konja pazi; nisu pako uztvrdili, a još manje dokazali, da bi konj usljed nevještine, nespretnosti ili neopreznosti potonjega djilasnuo, čim bi uporava § 1315 o. g. z. opravdanom postala. Ako se tuženiku nemože u grieh upisati takova krivnja, kakovu § 1320 o. g. z. zahtieva, tada se on nemože izjaviti obvezanim, niti ga sud može na naknadu štete po zahtievu tužbe osuditi; jer tužiteljima po nikojoj ustanovi obć. gr. zakonika nepristoji nikoje odštetno pravo proti tuženiku.

Ovako predstavljena generalna pravna načela obć. gradj zakonika o pravu odnosno dužnosti naknadjenja štete (§§ 1294 i 1295 o. g. z) i iz ovih izsliedovani posljedci t. j. iz ovih izvedena dalja načela o dužnosti naknaditi štetu, koju su životinje počinile, nemogu biti preinačena niti ustanovami §§ 1320 i 1321 o. g. z., a još manje odredbami pravilnika o porabi željeznica od 10. lipnja 1874 d. z. l. br. 75; jer §§ 1320 i 1321 neodredjuju baš ništa o tom, tko mora nadomjestiti štetu, koju životinja počini; istimi je normirano samo pravo oštećenika, te ovaj biva ovlašćen, da si pljenitbom životinje, koju na svojem zemljištu zatekne, osiguranje za naknadu štete pribavi. Njimi je postavljeno načelo, da se oštećenik mora s vlastnikom životinje pogoditi glede prava zaloga i trajanja ovoga bez obzira, da li je potonji obvezan nadoknaditi štetu ili ne. Ustanove §§ 40, 42 i 44 pravilnika o porabi željeznica sadržavaju samo posebne odredbe i uvjete, pod kojimi uprava željeznice jamči odpremaču životinje dotično konja za štete, koje bi se na životinji (konju) dogoditi mogle; iste ustanove neodnose se ni najmanje na pitanje, tko da nadoknadi štetu, koju životinja za prevoza željeznicom počini. — Buduć prema svemu, što [illegible]no, tužitelji nisu dokazali, da im proti tuženiku pristoji pravo na

Digitized by Google

naknadu štete, to su se s njihovim, na zakonu neosnovanim, zahtjevom tužbe odputiti morali.

Vrhovno sudište ukine osudu prizivnoga, a potvrdi onu prvomolbenoga suda i uvaži tom prigodom razloge ove: Tužitelji pobijaju osudu prizivnoga suda zato, jer je potonji usvojio stanovište i razloge: što tuženik nije bio pritoman prevozu konja, koji da se je kao predmet prevoza kod južnoga željezničkoga družtva — prema tomu u smislu ustanove § 970 o. g. z. na čuvanju kod potonjega družtva nalazio; dosliedno da njemu nepada na terét nikoja krivnja, koja je u § 1320 o. g. z. propisana; zatim što se povrh toga na tuženika nemože uporaviti ustanova § 1315 o. g. z. zato, jer da se njegovomu slugi C-u, kojega je paziteljem konja u željezničkih kolih postavio, takodjer nikoja nebriga ili nemarnost pravom predbaciti nemože. — Ali po pravilniku o porabi željeznica bio je tuženik obvezan postaviti pazitelja, a ovomu je padalo u dužnost čuvati konja, da nebi uskočio iz željezničkih kola, koja je južno-željezničko družtvo na razpolaganje samo staviti moralo. Doista mora se dopustiti, da ustanove §§ 1321 i 1322 o. g. z. za korist tužitelja govore, prema kojim svaki, koji na svojem zemljištu tudju životinju zateče i ako mu je ova štetu naniela, stiče pravo posebnoga zaloga na istu, te može zaplieniti toliko komada, koliko je dosta, da mu se nadoknadi sva šteta, koju je pretrpio; ali uz osam dana mora on ili pogoditi se s vlastnikom, ili iznieti svoju tužbu pred sudca; inače mora povratiti životinju, koju je u zalogu zadržao; a morati će povratiti životinju i onda, ako vlastnik ove drugu primjerenu sigurnost pružio bude.

Ovimi zakonskimi ustanovami namjeravala se polučiti dvostruka svrha: s jedne strane da se vlastniku zemljišta pruži osobita zaštita za štete, koje mu se na zemljištu njegovu dogode, i da mu se zajamči sigurnost, da će najkraćim putem moći doći do odštete, na koju mu pristoji pravo za svu štetu, koju mu je tudja životina uzrokovala; s druge opet strane da vlastnik čas prije dodje do svoje životinje, koja je zaplienjena. — Ta već iz samoga smisla citiranih zakonskih ustanova i iz namjere zakonodavca, koja se istimi postići žudila, dade se zaključiti i uztvrditi, da vlastnik oštećenoga zemljišta u svrhu realizovanja svojega prava zaloga i prava pridržanja istoga doduše mora izvesti dokaz kao glede štete, koja je nastala, tako i glede iznosa iste; ali podnipošto nemože se njemu naprtiti, da je on obvezan pružiti dokaz i o tom, da je vlastnik zaplienjene životinje ovu paziti i čuvati zanemario; jer se već tim, što je životinja na tudjem zemljištu zatečena, dade predmnievati vlastnika negligentia in custodiendo, koja ovomu pada u teret bud neposredno, bud posredno zato, što je čuvanje životinje povjerio osobi takovoj, koja dotičnoj skrbi i pazci dorasla nije.

*

Digitized by Google

Svakako nemože se vlastniku životinje zaniekati pravo i on ostaje uviek ovlašćen, da se svoje obvezanosti oslobodi dokazom okolnosti i činjenica, koje dopuščaju nuždan zaključak, da se šteta nije dogodila krivnjom njegovom, nego pukim slučajem, dotično da može — pošto je štetu nadoknadio — iznieti svoje zavratno pravo proti čuvaru, koji je pazku nad životinjom zanemario bio.

Kada se sve, što je ovdje izvedeno, u obzir uzme, i kada se nadalje uvaži, da je tuženiku konj, koji je štetu naneo, doduše povraćen, ali usljed poručanstva D-ova, i da su tužitelji, kada se s tuženikom nisu mogli pogoditi, proti ovomu u roku, zakonom na osam dana ustanovljenom, podigli tužbu sbog odštete; napose kada se uvaži, da su tužitelji uspjeli s dokazom okolnosti i činjenica, koje su uglaviti morali; a tuženik da nije mogao izvesti dokaz, da bi se šteta bila dogodila slučajem, od njega neskrivljenim: morala se je u krieposti održati prvomolbena osuda, kojom je tuženik na naknadu sve štete osudjen bio.

(Riešitba c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču od 14. studenoga 1877 br. 5748. Gl. Ung. W. br. 6654.)

Pr. L. Matasović.

K § 439 g. p. p.

Kr. kot. sud u K. odlukom od 8. svibnja 1885 br. 6877 dozvolio je na molbu A. R. uknjižbu ovršnog prava zaloga na dio nepokretnina Š. G. u z. z. br. 45 občine K., radi tražbine od 6 fr., troškova od 7 fr. 90 n. i 3 fr. 20 nč. spp.

Proti toj odluci uložio je ovršenik Š. G. utok sa ništovnicom, ter navodi u istom, da je ovrhovoditelj poveo ovrhu i na pokretnine.

Kr. banski stol riešitbom od 14. listopada 1885 br. 23537 odputio je utok i potvrdio napadnutu odluku sa razloga sliedećih: što obstojeći zakoni nestežu vjerovnika u izboru vrste i predmeta ovrhe radi utjeranja novčane tražbine, već mu prepuštaju, da ih po svojoj volji odabere, dapače i onda, kada mu je tražbina osigurana zalogom; što ni hipotekarni vjerovnik nije dužan prije svega voditi ovrhu na predmet svojega založnoga prava, pak da je vlastan, bez obzira na svoje založno pravo, na druge predmete voditi ovrhu (§ 459 g. p. p.).

Proti ovoj riešitbi kr. banskog stola nije poprimljen dalnji pravni liek.

A.

Kakovu sigurnost pruža § 517 g. p. p. poštenomu kupcu na sudbenoj dražbi prodanih nepokretnina?

Kako se imadu ovršenikove nepokretnosti u dražbenom oglasu označiti, da budu u smislu § 506 g. p. p. točno označene?

Ravnateljstvo erar. pravnih posala u Zagrebu kao zastupnik kr. fin. ra zamoli, a kr. kot. sud u Slatini dozvoli odlukom od 27. svibnja

Digitized by Google

1884 br. 1677 radi dužnoga poreza od 348 for. ovršnu dražbu nepokretnina zadruge Čakardić grunt. nap. br. 15 obć. Bokani, vriednih 1503 fr., i odredi dražbeni rok na 27. listopada 1884. U oglasu dražbe označene su ove nepokretnosti uz naznaku imena njihova vlastnika i uz naznaku njihove vriednosti jošte samo brojem grunt. napisnika i naznakom porezne občine; topografski brojevi pojedinih parcela, njihovo ime, površina i vrst kulture u oglas dražbe uvršteni nebijahu Na dražbi kupio je ove nepokretnosti jedini dražbovatelj Mavro K. za 85 for., koje je odmah izplatio.

Prvi sud odobrio je dražbu i odredio ročište za razdiobu kupovnine, koje je na pismenu molbu kr. poreznoga nadzornika u Osieku dva puta odgodio.

Za sve u ovom ovršnom predmetu do diobnoga ročišta izdane odluke odredio je sud, da se ovršeničkoj zadrugi dostave na ruke Dimitrije Čakardića, jerbo je ovaj u dražbenoj molbi i u svjedočbi nadležnoga obć. poglavarstva bio naznačen kao kuće gospodar ovršeničke zadruge, pak je i u dostavnicah kao prijetnik odluka bio podkrižan Dimitrija Čakardić.

Na razdiobno ročište došao je uz punomoćnika kr. porez. nadzornika Glišo Čakardić, koji je u zapisnik dao očitovanje, da je on kuće gospodarom i jedinim članom ovršne zadruge Čakardić, i da je on svekolike u ovom ovršnom predmetu izdane odluke primao, dočim je prijašnji gospodar Dimitrija Č. pred četiri godine preminuo. Po tom je s istim Glišom Č. i zastupnikom erara obavljena razprava o razdiobi kupovnine.

Riešavajuć diobni zapisnik sastavio je sud diobnu osnovu i o tom ubaviestio odlukom od 24. travnja 1885 br. 1525 sve interesente, financ. erar naročito na ruke kr. ravnateljstva erar. prav. posala u Zagrebu i na ruke kr. poreznoga nadzornika u Osieku, a ovršeničku zadrugu na ruke Gliše Č. Ta diobna osnova postala je pravomoćnom, te je sud doznačio — na pismenu zamolbu kr. poreznoga nadzornika — kupovninu prema diobnoj osnovi na izplatu kr. fin. eraru i podjedno odredio gruntovno brisanje svih tereta sa prodanih nepokretnina i to odlukom od 26. rujna 1885 br. 2637, dočim je uručbena izprava izdana kupcu jošte prije razdiobnoga ročišta, jer je odluka dražbu odobravajuća — barem tako se je činilo — pravomoćnom postala, a i kupac je dražbenim uvjetom zadovoljio. — S istih razloga predane su ovršeničke nepokretnosti kupcu i u fizični posjed.

Prije spomenuta odluka od 26. rujna 1885 br. 2637 dostavljena je samo kr. porez. nadzorniku, a ne i kr. ravnateljstvu erar. prav. posala, jer se njom samo ovršuje pravomoćna diobna osnova, o kojoj je kr. ravnateljstvo erar. prav. posala ubavieštено bilo. Nu na posebni zahtjev istoga kr. ravnateljstva dostavljena mu je naknadno i ova odluka, a ono je proti

Digitized by Google

njoj podnielo utok sa žaobom ništovnom, jer da je napadnuta odluka ništetna, a da su ništetne i sve prijašnje u tom predmetu izdane odluke, izuzev jedino odluku, kojom je ovršna dražba dozvoljena, a to s toga, što je dražbena molba i na nju sliedivša odluka glasila proti zadrugi Č. zastupanoj kuće gospodarom Dimitrijom Č, koj je prije četiri godine umro, pak mu s toga nije mogla biti dostavljena; za Glišu Č. pako, koj je odnosne odluke primao, da neima dokaza, da je on doista kuće gospodarom ovršeničke zadruge, pa kad bi i bio, to da dostava ipak nije valjana, jer on nije dostavnice podkrižao u svoje ime, već za pokojnoga Dimitriju Č. S toga zahtieva u utoku: „da kr. banski stol izvoli napadnutu odluku kao i sve prije nje, a iza odluke dražbu dozvoljujuće, uzsliedivše odluke i ovršne čine kao ništetne ukinuti te odrediti, da se jur usljed napadnute odluke brisani tereti s nova uknjiže, te da se s nova dražba odredi i provede".

Kr. banski stol odlukom od 6. svibnja 1886 br. 9099 obnašao je napadnutu odluku sa cielim ovršnim postupkom od odluke dražbene[1], kao i čin dražbe od 27. listopada 1884 po § 342 g. p. p. ukinuti tim, da kr. financ. eraru prosto stoji, da podnese novu izpravljenu dražbenu molbu[2] s razloga: „što je dražbena molba br. 1677 ex 1884 upravljena proti zadrugi zastupanoj po kuće gospodaru Dimitru Č.; što su dražbena odluka od 27. svibnja 1884 br. 1677 kao i sve docnije odluke dostavljane na ruke Gliše Č., premda dostavnice glase na Dimitriju Č., koj je po izvješću obć. poglavarstva jur pred četiri godine umro; što dakle ovršenik nije zakonito zastupan bio; i što nekretnine grunt. nap. br. 15 obć. Bokani, sastojeće od kuće, oranica, livada, šljivika i vinograda, vriedne 1503 for. 50 nč., a prodane za 85 for., nisu u oglasu točno označene (§ 506 g. p. p.)".

Proti riešitbi kr. banskoga stola podnio je dostalac Mavro K. previdni utok sa žaobom ništovnom, u kojem navodi medju ostalim: 1. Napadnuta riešitba imala je najprije na temelju spisa ustanoviti, da li je dostavom ovršnih odluka na ruke Gliše Č. bila ovršenička zadruga zakonito zastupana; da li je ovršenica zakonito obavieštena bila o preduzeti se imajućih ovršnih činih. Neima dvojbe, da je obć. poglavarstvo u V. u svojem izvješću od 9. veljače 1886 br. 3203 obrazložilo, da je doduše

[1] Izraz „dražbena odluka" nije točan, jer može značiti „odluku dražbu dozvoljujuću", a i „odluku dražbu odobravajuću". U našem se slučaju iz onoga dodatka „da je eraru prosto podnieti novu izpravljenu dražbenu molbu" razabire se, da se pod „dražbenom odlukom" ima razumievati „odluka dražbu dozvoljujuća". Inače bo bi ova potonja odluka ostala u krieposti, a onda bi suvišno bilo podnieti novu molbu, već bi se imala odmah razpisati nova dražba.

[2] Banskostolna riešitba propustila je riešiti onaj dio utočnoga petita, kojim se traži odredba, „da se usljed napadnute odluke jur brisani tereti s nova uknjiže".

Digitized by Google

Dmitar Č. umro, nu da je sada Glišo Č. jedini član te zadruge i njezin kućni gospodar, a obć pandur sve je odnosne odluke Gliši Č. dostavljao na ruke. Tim nije povriedjena ustanova zakona o dostavljanju, jer je zaista dostava učinjena Gliši Č., dakle onomu, koj je kao kuće gospodar i jedini član zadruge nju zakonito zastupati ovlašten bio. Ovdje dakle neima ništetnosti.

Ovomu sličan je slučaj ovaj: Gruntovno uneseni vlastnik A., proti kojemu je upravljena ovršna odluka, umre, a ostavina uručena baštiniku B., te su ovršne odluke dostavljene ovomu. Zar bi bila ništetna dostava predana u ruke ovoga baštinika, ma da i glasi na A.? Nebi, a prizivno je sudište u najnovije doba ovakovu dostavu saniralo.

Ovo još većma vredi kod dostava u ovom slučaju.

2. Nu da ovo sada navedeno nebi stajalo, to ipak ovrhovoditelj kr. financ. erar neima prava podizati ovake prigovore; nje bi mogla staviti samo ovršenica; to bi imalo smisla.

3. Prizivno sudište veli, da ovrhi podvržene nekretnine nisu točno u oglasu naznačene. I to nije osnovano. Nekretnine se zakonito točno označuju po oznaki gruntovnih uložaka ili napisnika odnosne porezne občine; a to je u ovom slučaju i korektno učinjeno. Brojevi pojedinih parcela netrebaju se uvrštivati u oglase, to bi bilo suvišno i proti praksi. Suvišno, jer su nekretnine dovoljno označene odnosnim brojem napisnika, te se u oglasu dodaje zaporka, da se nekretnine pobliže uviditi mogu iz gruntovnoga izvadka priloženoga ovršnim spisom. To je jamačno dovoljno, da se svatko o vrsti i površju dražbi izložena zemljišta pouči; a gruntovni izvadak podjedno je ovršeniku i ovrhovoditelju u njihovih primjercih dražbene molbe priložen. Ako bi se htjelo, da se još točnije označe pojedine nekretnine, u odnosnom napisniku unesene, nebi bilo druge, nego da se tako pojedini broj čestica, kao i vrst i gojitba ovih, a podjedno i površina oglasi, a to bi značilo cielu posjedovnicu doslovce prepisati u oglas. — Tomu se protivi i uobičajena praksa, koju je upravo kod izdanja ovršne novele samo prizivno sudište formulovalo. Da bude najme praksa kod svih realnih oblasti jednolika, to je prizivno sudište izdalo tiskane formulare, što ih realne molbe kod riešavanja dražbenica upotriebljavati imadu, a zašto je prizivno sudište zaboravilo u ovih formularih ostaviti prostora za uvrštenje pojedinih parcela po topografskom broju, vrsti gojitbe i površini njihovoj? Moralo bi se 99 postotaka dražbenih čina s ovih tobožnjih nedostataka ukinuti, kad bi napadnuta riešitba zakonom opravdana bila, pa bi trebalo, da se po realnih molbah rabljene tiskanice za oglase ovršnih dražba preinače, ili ovim prepusti, da same izdaju oglase u smislu ovršne novele. U slučajevih dakle kakov je ovdje, gdje se dražbi izlažu ciele i sve nekretnine ovršenikove, unesene u jednom grunt. napisniku, dovoljno je nekretnine oglasiti odnosnim brojem grunt. napisnika

Digitized by Google

dotične porezne občine; nu ako bi se pojedine čestice kojega grunt. napisnika s privolom ovršenika za sebe ili pako po redu kod čestičnih dražba prodavati imale, da se odnosne parcele po njihovu topogravskom broju, pa makar i po vrsti gojitbe te površju, u oglasu označiti imadu.

4. Nu bilo kako mu drago, stajale ove tegobe ili ne, ipak nemože se danas više donieti riešitba kakova je ova sudišta druge molbe, jer su oba prigovora formalne naravi, te bi kr. financ. erar kao ovrhovoditelj ili zadruga Č. kao ovršenica imali se pravnim liekom poslužiti barem za 14 dana od kako su saznali za napadnutu okolnost, a saznali su na dan razprave o razdiobi kupovnine t. j. 20. travnja 1885, gdje se je razbistrilo stanje stvari. Prvi sud izdao je za tim odlukom od 24. travnja 1885 br. 1525 osnovu o razdiobi kupovnine, ova je odluka dostavljena ovršenici i kr. fin. eraru, potonjemu jur 11. svibnja 1885, te je postala pravomoćnom, jer nitko se neposluži proti njoj pravnim liekom.

Ako se je htjelo pobijati prijašnje ovršne čine, morala je ovršenica to učiniti te barem proti odluci od 24. travnja 1885 br. 1525 podnieti utok; ali nikako to pravo nepristoji kr. financ. eraru; pa kad bi mu i pripadalo, imao je najkašnje za tri dana po dostavi odluke od 24. travnja 1885 br. 1525 t. j. do 14 svibnja 1885 svoje prigovore podastrieti; toga nije učinio, a tim je svaka prijašnja odluka sanirana. — Napadati pako odluku doznačujuću kupovninu polučenu ovršnom prodajom nepokretnina, opravdano je samo tamo, gdje se odluka neslaže sa razporedbom osnove, nego gdje joj je protuslovna, što u nazočnom slučaju nije.

5. Kako dolazi dostalac rečenih nekretnina nakon pravomoćne odluke dražbu dozvoljujuće, pravomoćne odluke dražbu odobravajuće i pravomoćne odluke izdavajuće osnovu o razdiobi kupovnine da znade, da su tobož nekakove formalnosti povriedjene kod razpisivanja dražbe, s kojih da se ukidaju naknadno sve prijašnje odluke? Tim se slabo uvažava sigurnost dostalčeva, zajamčena mu § 517 g. p. p. Ovo ukidanje upitne odluke tim je manje osnovano, što je dostalac nepokretnina, udovoljiv dražbenim uvjetom, na temelju uručbene izprave jur i gruntovničkim vlastnikom kupljenih nekretnina postao, ter veći dio ovih jur drugim prodao i na nje gruntovno prenieti dao. A kako da se tada naknadno ukinu sve ove činjenice, a da dostalac nebude u svojih bona fide stečenih pravih povriedjen?

Kr. stol sedmorice riešitbom 1. listopada 1886 br. 2672 obnašao je utok i žaobu ništovnu dostalca Mavre K. odputiti i potvrditi napadnutu odluku banskoga stola, s razloga u istoj navedenih[3].

Edo Gavez.

[3] Priobćujem ovaj slučaj bez dalnjih primjetaba, jer neću da preteknem mnienje suda, koj će bez dvojbe u ovom predmetu imati još izricati odluke, kad [illegible] ovršenik od kupca tražio povratak nepokretnina, a ovrhovoditelj iznovičnu

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

O roku za podnešenje utoka tečajem ovrhe u mjenbenom postupku.

Kr. sudbeni stol u V. na temelju pravomoćnog platežnog naloga od 4. veljače 1886 br. 232 udovoljio je ovršnoj molbi Babete R. svojom odlukom od 13. ožujka 1886 br. 482 samo dielomično, pa je obavu ovršne uknjižbe prava zaloga na ovršenikove nekretnine povjerio kr. kot. sudu u N., a ovaj potonji izdade u to ime pododluku od 25. ožujka 1886 br. 1734.

Ovrhomoliteljica primila je ovu pododluku 9. travnja 1886, pa je proti ovoj kao i proti odluci sudb. stola od 13. ožujka 1886 br. 482 uložila utok de praes. 23. travnja 1886 br. 897.

Kr. sudb. stol u V. u svojoj redovitoj — a ne u trgovačko-mjenbenoj — sjednici od 1. svibnja 1886 primio je uloženi utok kao pravodobno podnešeni, jer da se rok za ulaganje pravnoga lieka proti ovakovim odlukam prosudjuje po redovitom gradjanskom parb. postupniku.

Kr. banski stol riešenjem od 23. lipnja 1886 br. 13223: vidiv, da se shodno propisom § 12 lit. d) naredbe ministarstva za pravosudje od 25. siečnja 1850 br. 52 drž. zak. lista i § 13 zakona od 3. listopada 1876 br. 86 utok u mjenbenih stvarih imade uložiti za tri dana; vidiv, da je pododluka kr. kot. suda u N. od 25. ožujka 1886 br. 1734 utočnici dostavljena 9. travnja 1886, dočim je utok podnešen 23. travnja 1886, obnašao je na temelju § 343 g. p. p. odluku od 1. svibnja 1886 br. 897, kojom se utok kao pravodobno podnešen izjavlja, ukinuti, te prvomu sudu naložiti, da utočnici utok njezin kao prekasno podnešen vrati.

Povodom previdnoga utoka Babete R., podnesena proti ovomu riešenju kr. banskoga stola u roku od tri dana, kr. stol sedmorice riešenjem od 1. listopada 1886 br. 3112: vidiv, da je prvi sud na ovršnu molbu Babete R. de praes. 4. ožujka 1886 br. 482 izdao odluku od 13. ožujka 1886 br. 482 ne kao mjenbeni sud; vidiv, da prije navedena odluka nije riešena po propisu § 150 post. reda; vidiv, da prema tomu valjaju u ovom ovršnom postupku i rokovi ustanovljeni u gradjanskom parbenom postupniku; vidiv, da je pododluka kr. kot. suda u N. od 25. ožujka 1886 br. 1734 utočnici dostavljena 9. travnja 1886, a utok da je kod rečenog kot. suda predan 23. travnja 1886, dakle u roku

---

dražbu. — Prvi sud na temelju riešitbe stola sedmorice odnosno banskoga stola nije odredio glede ovršeničinih nekretnina uzpostavu prijašnjega stanja, naročito nije odredio iznovičnu uknjižbu jur brisanih tereta, jer u tom pogledu niti riešitbe viših molba ništa neodredjuju, već je interesente jednostavno ubaviestio o sadržaju riešitbe stola sedmorice.

Digitized by Google

od 14 dana, obnašao je odluku kr. banskoga stola kao ništetnu po § 343 g. p. p. ukinuti i banskomu stolu naložiti, da utok Babete R. kao pravodobno podnešen iznova u pretres uzme i po zakonu rieši.*

Priobćio Drag. Becić.

Svi članovi javnoga trgov. družtva moraju zatražiti upis procure u registar trgovački.

U B. osnovala se je družtvena tvrdka Leopold S. i drug. Na ime ove tvrdke zamolio je jedan javni član družtvene firme, da se upiše u trgov. registar prokura, podieljena R-u. Tu je molbu odbio prvi sud s razloga: jer čl. 104 njem. trg. zak. (§ 82 hrv.-ug. trg. zak. posve je suglasan s onim člankom njem. trg. zak.) traži, da na postavljenje ili imenovanje prokuriste privole „svi članovi, kojim je povjereno vodjenje poslova, ili gdje neima tako povlašćenih članova, privola ukupnih članova družtva". U nazočnom pako slučaju manjka privola Leopolda S.

Proti ovoj odluci podnese nezadovoljna stranka utok, koji je ipak prizivno sudište u Pragu zabacilo: jer kad se postavlja prokurista, te ovaj upisuje u trgov. registar, kako naredjuje čl. 45 trg. zak. (§ 41 hrv.-ug. trg. z.), radi se tu ob ustanovljenju pravnoga odnošaja članova družtva medju sobom; razlog dakle, s kojega je molba za upis prokuriste u trg. registar odbijena, posve je opravdan i zaista postoji.

Izvanredni previdni utok, podnesen proti ovomu riešenju, zabacio je najviši sud bečki odlukom od 6. listopada 1886 br. 1169, jer u ovom slučaju neima onih predpostava, koje iziskuje § 16 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (br. 208 d. z l.). da se uzmognu dvie jednako glaseće odluke nižih sudova dokinuti.

---

* Riešitbu vrhovnoga suda izazvala je okolnost ta, što ovršna molba de praes. 4. ožujka 1886 br. 482 kao i utok od 23. travnja 1886 br. 897 u trgovačko-mjenbenoj sjednici, po propisu § 150 posl. reda — neznam s kojega razloga — riešeni nisu, i u toliko bi se ova riešitba mogla osnovanom smatrati.

Nu meni se ovo riešenje nečini posve pravilnim; jer ako je predmet mjenbene naravi — što je u nazočnom slučaju izvan dvojbe — to je utok primlj. 23. travnja 1886 br. 897 svakako morao biti riešen po propisu § 150 poslov. reda, a pošto to učinjeno nije, počinjena je ništetnost u smislu § 339 toč. 3 g. p. p., dakle su se morale odluke od 13. ožujka 1886 br. 482 i od 1. svibnja 1886 br. 897, kojom potonjom je utok pravodobno podnešenim izjavljen, kao ništetne ukinuti.

Prema ovomu nije niti 14-dnevni rok za podnešenje utoka u nazočnom slučaju zakonit, jer se isti — bilo to u tečaju postupka u glavnom bilo i nakon pravomoćnosti osude tečajem ovrhe — u mjenbenom postupku prema propisu § 12 lit. d) naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 br. 52 d. z. l. računati ima, a taj je zaporni rok od tri dana.

Digitized by Google

C. Kazneno.

Da li §§ 171 i 175 I. lit. b) ili § 460 k. z.? (Prisvojenje 5 kilograma kamenoga ugljevja u vriednosti 4 novč. a. vr. sa kolodvora, da li tvori zločinstvo ili prekršaj kradje?)

Kr. državno odvjetničtvo podigne ništovnicu proti osudi c. kr. okružnoga sudišta u Iglavi od 10. rujna 1881 br. 4541, kojom je Josip W. po § 259 br. 3 a. k. p. (§ 250 br. 3 hrv. k. p.) krivnje zločinstva kradje, označene u §§ 171 i 175 I. lit. b) k. z. bio odriešen, ali prekršaja kradje po § 460 k. z. krivim proglašen.

C. kr. ukidno sudište zabaci tu ništovnicu, pri čem su uvaženi sliedeći razlozi: Prvo postupajuće sudište ustanovilo je, da si je Josip W. sa kolodvora austrijske sjeverozapadne željeznice u Iglavi prisvojio ugljevja, koje je za željeznički promet opredieljeno bilo; da je prisvojena količina uglevja bila težka 5 kilograma, a vriednosti po prilici 4 novč. a. vr.; nemanje da je isto ugljevje prisvojeno s hrpe, na kojoj je bilo više tisuća tovara nakrcano.

Premda je obtužnica bila podignuta sbog zločinstva kradje, kvalifikovane po § 171 i 175 I. lit. b) k. z., to je ipak prvo postupajuće sudište izreklo osudu, kojom se obtuženik prekršaja kradje, predvidjene u § 460 k. z. krivim proglašuje. — Državno odvjetničtvo pobija potonju kvalifikaciju ništovnicom i nastoji ovu utemeljiti na ništovne razloge § 281 br. 9 lit. a) dotično br. 10 austr. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) br. 10 hrv. k. p.); ali to stanovište nemože se izjaviti na zakonu utemeljenim, te se nemože reći, da je prvo sudište zakon krivo uporavilo na predležeće djelo, radi kojega je obtužba bila podignuta; jer se na temelju činjenica, koje su uvodno navedene i koje je okružno sudište prve molbe na osnovu izjava željezničkoga nadinžinira Mirka Schallera za obrazloženje svoje osude pravo upotrebilo, sigurno dade tvrditi, da promet nije nikako mogao biti poremećen tim, što je bila odnesena i prisvojena ona neznatna količina ugljevja, koje u ostalom još niti nije bilo za loženje lokomotiva opredieljeno, nego je s velike zališne hrpe bilo uzeto; jer se, kada je sudište prve molbe potonju okolnost uvažilo, te nije u djelu obtuženika zločinstvo nego samo prekršaj kradje nazrelo, nemože tvrditi, da bi pri takovoj uporavi zakona na predstojeće djelo ovaj krivo tumačen bio; jer se § 175 I. lit. b) k. z. poziva na § 85 lit. c) i § 89 k. z.; ustanova pako § 85 lit. c) k. z. u zaglavnoj svojoj stavci naročito naglasuje: „ili u obće kada su okolnosti osobito pogibeljne“, odkud jasno sliedi, da je za obadvije strožije kaznene ustanove: i pri zlobnoj ošteti tudjega vlastničtva i pri kradji, ista ratio legis — naime „s djelom spojena stanovita pogibelj“ — mjerodavna

Digitized by Google

bila; dakle i svaka kradja, na prometnih sredstvih željezničkih počinjena, da se i bez obzira na vriednost zločinstvom ubrojiti uzmogne, mora da bude izvedena načinom, odkud nuždno nastaje bojazan za poremećeni promet, ili pod okolnostmi osobito pogibeljnimi; što je medjutim u nazočnom slučaju posvema izključeno.

(Riešenje c. kr. ukidnoga sudišta u Beču od 3. ožujka 1882 br. 14482. Gerichtshalle br. 65 ex 1882.)

Pr. L. Matasović.

Umorstvo i težka tjelesna ozleda.

Osudom kr. sudbenoga stola u Gospiću od 15. rujna 1886 br. 2785 osudjeni su Todor P. i Jovan P. radi zločinstva običnoga umorstva, počinjena na načelniku Pavlu K. na kazan smrti.

Povodom ništovne žalbe obtuženih proti toj osudi ukinuo je kr. stol sedmorice riešenjem od 29. siečnja t. g. br. 3814 po § 303 k. p. ureda radi tu osudu, te je obtuženike proglasio krivimi zločinstva težke tjelesne ozlede u § 143 k. z. i osudio svakoga na težku tamnicu od pet godina.

Razlozi: Da su obtuženici Todor P. i Jovan P. 13. siečnja 1886 zlostavljali Pavla K., zadavši mu ozliede naznačene u dispositivnom dielu osude, dokazano je nedvojbeno u osudi prvoga suda. U činu obtuženika nazire sud prve molbe čin zločinstva umorstva, pa izvodi tu kaznenopravnu kvalifikaciju iz sliedećih razloga: 1. što u oči čina izmedju obtuženika i Pavla K. nikakve svadje bilo nije; 2. što su obtuženici bili neprijatelji pokojnika tako, da su mu o glavi radili; 3. što su za pokojnikom trčali i na putu nanj navalili; 4. što su ga tukli ubojitim orudjem po glavi.

Razlozi pod toč. 1. i 2. navedeni, nestoje u skladu sa posljedkom glavne razprave. — Sud prve molbe uzimlje i sam za dokazano, da je obtuženik Todor P. pograbio za vrat Jovana R, koji je sa Pavlom K. u krčmu došao bio, pa da je Pavao K. tom prigodom držeći otvoren nož u ruci kriknuo: „koji poteče večeras na me, to je za onoga“. Odtuda nedvojbeno proizlazi, da se je Pavao K. sam smatrao učestnikom kod kavge, koju je Todor P. zametnuo sa drugom K-ovim, Jovanom R., a po naravnom tečaju stvari biva vjerojatno, da je gore spomenuta izreka K. i njegova grožnja otvorenim nožem baš dala povoda sliedivšoj navali obtuženika proti njemu; vjerojatnost ta postaje još većom, ako se uvaži, da su obtuženici, kako se iz spisa vidi, bili napiti, a naročito Todor P. da je bio silno uzrujan, pače „bjesan“, kako veli Jovan R. Nemože se dakle razložno uztvrditi, da prije sbivšega se zločinstva nije bilo zavade medju obtuženici i pokojnikom. Ni predpostava, da je medju obtuženici i pokojnikom postajala takova mržnja, da su ovomu posliednjemu o glavi [illegible], nije opravdana. — Glede Todora P. vidi se baš protivno, jer

Digitized by Google

preslušani svjedoci suglasno kazuju, da je on s Pavlom K. dobro živio; a tako i glede Jovana P. izkazuje nepristrani svjedok Špiro R., da se je sa pokojnim P. K. dobro pazio, da su više puta zajedno pili. — Ini svjedoci kazuju, istina, da je Jovan P. bio zavadjen sa K., ali nijedan svjedok nezna spomenuti neprijateljskoga čina, koji bi po važnosti svojoj mogao dati povoda, da probudi u Jovana P. misao, da usmrti K.

Predmjeva, izrečena u osudi prvoga suda, da su obtuženici mrzili K., jer da ih je dao uvrstiti medju sumljivce, nema u spisih temelja; pače vidi se baš protivno, da K. nije sudjelovao kod pomenute odredbe. Okolnost, da su naime obtuženici trčali za K. i na putu nanj navalili, nemože dokazati usmrtbenu nakanu. Dapače mora se vjerojatnim držati, da bi obtuženici, da su namjeravali usmrtiti K., odabrali bili prikladnije vrieme i mjesto, a nebi u sred sela i gotovo na očigled drugih ljudi navalu poduzimali. Jedina činjenica, da su obtuženici ubojitim orudjem pokojnika zlostavljali po glavi, nemože uglaviti usmrtbenu nakanu obtuženika, jer se prema stanju stvari neda ustanoviti, pod kojimi potanjimi okolnostmi su pojedine ozlede pokojniku zadane; samo kad bi se moglo opredieliti, koji od obtuženika je zadao pokojniku sječimičnu smrtnu ozledu, stojao bi temeljit razlog sumnje proti dotičnomu obtuženiku, da je hotio Pavla K. usmrtiti; ali niti onda nebi ta sumnja proti obojici obtuženika predležala, jer neima činjenice, iz koje bi se zaključiti moglo, da je i onaj obtuženik, koji je pokojnika tupim orudjem težko (ali ne smrtno) ozledio, imao nakanu usmrtiti ga.

Prema svemu tomu valja čin obtuženika kvalificirati po § 143 kz., zato se ima osuda prvoga suda po § 303 k. p. ureda radi ukinuti i izreći nova osuda, uporaviv blažiju stavku kaznenu, kako je učinjeno ovom vrhovnom osudom.

Kod odmjerenja kazni ima se uvažiti kao otegotno, što je čin izveden velikom drzovitošću i okrutnošću proti občinskom poglavaru; a kao olahkotno, da dosele obtuženici nisu bili kažnjeni, nu ta je okolnost ipak oslabljena tim, što su oba obtuženika uvrštena u broj sumnjivaca.

Priobćio V. S.

Svjedok nemože biti kažnjen sbog kriva svjedočanstva, ako neku okolnost nepravo navede, pa istu u nastavku svojega preslušanja, ako i ne baš istoga dana, izpravi.

U nekoj kaznenoj stvari imala se Terezija Z. preslušati kao svjedokinja. Dne 9. veljače 1881 započme njezino zapisničko preslušanje i bude pretrgnuto, pri čem nije obdržavan propis § 105 a. k. p. (§ 96 hrv. k. p.), te istom 14. veljače 1881 nastavljeno i propisovno dovršeno. Premda je Terezija Z. ovom prilikom opozvala, te popunila i razjasnila prvoga preslušanja izjavu, koja se je ticala njezina odnošenja naprama Rudolfu K., to

Digitized by Google

ipak bje ona osudom c. kr. okružnoga suda u W. N. proglašena krivom zločinstva prevare, počinjene krivim svjedočanstvom pred sudom po §§ 197 i 199 lit. a) k. z.

Osudjenica posluži se pravnim liekom ništovnice i izvede u njoj razlog § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.).

Na javnoj razpravi kod c. kr. vrhovnoga ukidnoga sudišta u Beču pod predsjedanjem c. kr. dvorskoga savjetnika viteza pl. Pruschke naglasio je generalni advokat dr. Cramer u obranu ništovnice sliedeće:

Zapisnik o preslušaju svjedokinje Terezije Z. je po § 105 a. k. p. završen tek 14. veljače 1881. Tek od sada bilo je vidljivim, da je njezino preslušanje koncu privedeno, da je završeno svjedočanstvo, koje po svojem pojmu obuzimlje sav skup izjava po svjedoku potvrdjenih. Do tada dakle mogao se je krivoj izjavi, koju je Terezija Z. prigodom prvoga ili početnoga saslušavanja u zapisnik izpovjedila, samo karakter pokušana djela pripisati. Po § 8 k. z. je pokušaj kažnjiv uviek, „kada izvršenje zločinstva neuspije samo radi bezmoćja, ili radi nastupivše tudje zaprieke ili slučajno“. Prema tomu nemože se Tereziji Z. opravdati i zanijekati nekažnjivost; jer je ona krivu izjavu opozvala prije, nego je njezino preslušavanje završeno bilo, odnosno jer je ona **svojevoljno** odustala od pokušaja. — No povrh toga je za ovaj slučaj poskrbljeno i §-om 106 a. k. p. (§ 97 hrv. k. p.).

C. kr. vrh. ukidno sudište u Beču uvaži ništovnicu, ukine napadnutu osudu i odrieši obtuženicu od obtužbe sbog zločinstva prevare, njoj u grieh upisane.

Razlozi: .... No doista postoji razlog ništetnosti § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. Izjave svjedoka, u prediztrazi uztvrdjene, mogu se jedino po cielom svojem sadržaju smatrati „svjedočanstvom“ u smislu § 199 lit. a) k. z. i tvore samo onda „krivo svjedočanstvo“, ako je konačno i formalno završeno i tako statuirana izjava neistinita. Kada pako svjedok prigodom preslušaja svoga neku okolnost nepravo navede, te ju diljem svojega preslušavanja opozove, ili razjasni i popuni, odnosno izpravi, tada se on samo svojim pravom iz ustanove § 106 a. k. p. služi; prema kojoj ustanovi je on ovlašćen svoje izpoviesti dopuniti, dakle i izpraviti, pa bi se duhu zakona i svrsi preslušanja protivilo, kada svjedok nebi mogao bezkažnjeno izpraviti okolnost, koja po pravoj naravi svojoj u podpunoj istini predstavljena i izjavljena nije; jer da je predjašnjom izjavom već počinio zločinstvo prevare krivim svjedočanstvom pred sudom. Ovo se dade prilagoditi na preslušaj Terezije Z. pred kr. kot. sudom u L. tim prije, jer je §-om 105 a. k. p. propisano završenje njezina preslušanja tek 14. veljače, a ne 9. veljače 1881 zapisnički sliedilo. Njezine izjave imadu se smatrati cjelinom, a dne 14. veljače 1881 valovana okolnost putenoga občenja sa Rudolfom K. izpravkom predjašnjega

Digitized by Google

kazivanja. Na djelo dakle, u kojem je prvi sud učin zločinstva prevare nazreo, krivo su ustanove §§ 197 i 199 lit. a) k. z. uporavljene; zato se odriešenje od obtužbe na zakonu osnovanim priznati mora.

(Riešitba vrhovnoga ukidnoga sudišta u Beču od 16. rujna 1881 br. 5124.)

Prev. L. M.

Glavna skupština pravničkoga družtva.

U subotu t. j. 12. veljače o. g. u 4 sata poslje podne sakupi se na sveučilištu (sbornica prof. sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta) do 35 članova pravničkoga družtva u Zagrebu na glavnu skupštinu. Pravničko družtvo, tečajem ovih dvanaest godina svoga obstanka, malo je držalo skupština uz ovako živo učestvovanje, kao što ovaj put. Tomu se baš radujemo, pa želimo da bude tako i unapred.

Glavnu skupštinu otvorio je podpredsjednik g. prof. dr. Aleks. pl. Bresztyenszky, koji pozdraviv skupštinare priobći pismo družtvenoga predsjednika presv. g. dra. M. Derenčina, koji se ispriča da nemože osobno predsjedati u skupštini te ujedno izjavi posve odlučno, da nebi duže mogao obnašati čast predsjednika niti odbornika, pa zamoli, u koliko bi se možda kod izbora i nanj mislilo, da se od toga odustane.

Poslje toga uzete su u razpravu pojedine točke dnevnoga reda. Izviešće upravnoga odbora o djelovanju družtva tečajem god. 1886 bijaše tiskano i medju prisutne razdieljeno, a dobit će ga i ostali članovi družtva sa današnjim brojem „Mjesečnika“. Iz njega se vidi, da je družtvo g. 1886 ograničilo svoje djelovanje na izdavanje družtvenoga organa „Mjesečnika“ A drugačije nije moglo ni biti, jer nakon izdanja liepoga i velikoga „Tumača mjenbenoga zakona“ od prof. dra. Vrbanića, koji su članovi dobili bezplatno, a na koji je družtvo znamenitu svotu potrošilo, morala je nastati stanka. Ova će se prekinuti ove godine izdanjem stvarnoga kazala za prvih deset godišnjaka Mjesečnika.

Zatim čitano je izvješće revizionalnoga odbora o pregledanju računa, položenih za god 1885. Računi su točno pregledani, odbor nadje da su posve u redu te predloži, da se blagajniku sveuč. prof. dru. Jos. Pliveriću podieli absolutorij, što je skupština jednoglasno usvojila.

Zanimivo izvješće blagajnikovo o financ. stanju družtva u g. 1886 pokazuje, da je družtvo imalo prihoda . . . . . 3941 for. 49 nč.
razhoda . . . . . 3638 for. 50 nč.
ostade . . . . . 302 for. 99 nč.

Najveći dio od ovoga prihoda ide na račun družtvenoga prinosa članova t. j. 2571 for. i to 1635 for. za god. 1886, a 878 for. na za-

Digitized by Google

ostatcih iz prijašnjih godina. Odmah iza ovoga dolazi prihod od predplata na Mjesečnik sa 975 for. 90 nč.; od ove svote plaćeno je u ime predplate za kr. sudb. oblasti 720 for., a od privatnih predplatnika 199 fr. 90 nč. Ostatak pada stranom na utržak prodanih knjigah, stranom pako na prenos iz god. 1885. I ovo izvješće pokazuje na znameniti zaostatak u prinosu članova; dočim je najme za god. 1886 bilo preliminirano u ime članarine 3150 for., uplaćeno je samo 1635 for., a ostalo je na dugu 1515 for., dakle skoro polovica ukupne preliminirane članarine. Zaostatci od godine 1875 do 1886 iznose razmjerno ogromnu svotu od 4324 for. 50 nč. Što bi se dalo liepa i koristna učiniti s ovom svotom!

Imovina družtvena bijaše koncem god. 1886 ova:

1. uloženo u I. hrv. štedioni na knjižicu	618 for. 49 nč.
2. gotovina u blagajni	302 for. 99 nč.
3. utjerivi zaostatci circa	3500 for. — nč.
4. inventar knjiga, naklada „Urbara“ itd.	1000 for. — nč.
ukupno . . .	5421 for. 48 nč.

Izabranomu odboru povjereno je, da ove račune ispita i budućoj glavnoj skupštini podastre o tom svoje izvješće.

Proračun za tekuću god. 1887 prihvati glavna skupština kako ga je predložio upravni odbor: prihod preliminiran je na 3952 for., a razhod na 2753 for. I od ovogodišnjega razhoda ide najveći izdatak na izdavanje i uredjivanje Mjesečnika; ostalimi izdatci pokriti će se ine potrebe družtvene.

Pošto je sve ovo bilo obavljeno, zahvali se predsjedatelj skupštini na ime svoje i cieloga odbora na povjerenju, te pozove glavnu skupštinu, da bira za god. 1887 predsjednika i 12 odbornika, i da si za obavu ovoga čina izabere predsjednika. Na što bude aklamacijom izabran za predsjednika ad hoc presv. g. dr. Pavao Muhić, umir. odjelni predstojnik, a poslje toga započe biranje. Poslje obavljena skrutinija proglasi predsjednik rezultat izbora, po kojem je presv. g. dr. Franjo Burgstaller, viećnik kr. stola sedmorice, izabran za predsjednika većinom glasova (prof. dr. A. pl. Bresztyenszky dobio je 14 glasova), a u odbor sliedećih deset lica: dr. Milorad vitez Cuculić, perovodja u kr. vlad. odjelu za nutanje poslove; Kajetan Hruby, viećnik kr. stola sedmorice; Stjep. Kranjčić, tajnik u kr. vlad. odjelu za pravosudje; prof. dr. Blaž Lorković; Vlad. Mažuranić, savjetnik u odjelu za pravosudje; dr. Ivo Malin, perovodja u istom kr. vlad. odjelu; prof. dr. Josip Pliverić; Ad. Rušnov, viećnik kr. sudb. stola; Josip Urbani, viećnik kr. banskoga stola; prof. dr. Franjo Vrbanić. Kod užega izbora, koji se morao obaviti, jer dva odbornika nisu dobila absolutne većine, izabrana su: dr. Napoleon Špun-Stržić, viećnik kr. stola sedmorice i dr. Nikodem Jakšić, viećnik kr. sudb stola. I tim je bio dnevni red izcrpljen.

Digitized by Google

Još treba spomenuti, da je skupština jednoglasno izrazila dosadanjemu predsjedniku dr. M. Derenčinu toplu hvalu i priznanje, što je bivši kroz šest godina na čelu družtva, nastojao svakom sgodom promaknuti njegove interese; imenito je njegova zasluga što se je družtvu otvorio novi znatan izvor prihoda; za vrieme njegova predsjednikovanja izdalo je družtvo dva prekoristna djela: „Urbar hrvatsko-slavonski“ od Vezića i „Tumač mjenb. zakona“ od prof. dra. Vrbanića. Ona je dakle hvala i ovo priznanje podpuno zasluženo.

Naši dopisi.

Beč, 15. veljače 1887.

U Njemačkoj veoma se živo pretresuje pitanje o reformi juridičke obuke; na glasu učitelji pravo- i državoslovnih nauka kao: Dernburg, Cohn, Schmoller itd. pišu o tom poduže razprave, traže uzroke nepovoljnomu stanju, te predlažu i sredstva, da se ono popravi. I praktike zanima ovaj predmet veoma, pa su oni pripravni, nezalazeć dublje u stvar, odmah baciti krivnju na profesore i sveučilišta sbog nedostatne juridičke naobrazbe mladjega naraštaja. Nedavno potaknuo je zastupnik Enneccerus u pruskom saboru ovo pitanje te dosta oštro izticao nemarnost pravnika u polazku predavanja, odsudio je sadanju metodu obuke, uredjenje ispita itd. Nu pošto su njemačka sveučilišta drugačije uredjena nego li austrijska, pa i naše u Zagrebu — medju inim u nekih njemačkih državah traje obuka samo tri godine, ispiti su posve na drugi temelj postavljeni — to nas naravski više zanima, kako se sudi o juridičkoj naobrazbi pravničkoga pomladka u austro-ug. monarkiji u obće, a napose u Cislajtaniji.

Vi bilježite reforme, što ih sadanji austr. ministar nastave na sveučilištih uvodi ili snuje; i dobro da to činite. Njegove osnove izazvale su imenito u Beču dosta živahnu diskusiju u novinstvu, pa i u posebnih spisih. Tako je pod konac god. 1886 izašla malena brošurica od nekoga praktikera „Ein Beitrag zur Frage der Reform des juristischen Bildungswesens in Oesterreich“, koje niste možebiti opazili.* Kako ja sudim, ima u tom spisiću i veoma zanimivih stvari, pa dopustite, da neke momente iz nje ovdje navedem.

Taj „ein Praktiker“ veli, da reformirajuć sveučilištnu obuku valja saslušati prof. sborove, ali i muževe praktične. Današnji mladji pravnički sviet nemože se gledeć na jurističu naobrazbu takmiti sa pravnici iz godina četrdesetih, petdesetih i šestdesetih. To posvjedočuju rješitbe sudova; napose rješitbe vrhovnoga sudišta govore jasno, koli je manjkavo znanje civilnoga materijalnoga prava kod nižih sudaca. Pisac veli, da je tomu krivo manjkavo teoretičko naobraženje, i zanemarenje dalnjega razvoja u praksi; dakle vulgarno govoreć: kriva je škola i praksa. I to biva danas, gdje se civilno pravo i sustavno i umno obradjuje, daleko savrše-

* Jesmo ju opazili i pročitali. Ured.

Digitized by Google

nije nego li se je prije tumačilo po jadnom legalnom redu; gdje ima više na glasu muževa, koji kao profesori rade na juridičkih fakultetih. Kako je dakle taj nazadak moguć? Samo tako, odgovara pisac, što su profesori manje učitelji pravne znanosti, a više nastoje znanstvenim radom domoći se glasa slavnih učenjaka. Tim se pako i razjasnjuje, kako je moglo zavladati stanje na nekih sveučilištih, imenito u Beču, koje je već davno oborilo onu krasnu „Scientia emolit mores nec sinit esse feros“: — Doduše sveučilištni profesor nemože odgojivati mladeži — toga neće više ni učitelji na srednjih učilištih — ali ako na sveučilištu zavlada medju mladeži duh surovosti i nesnosljivosti, duh mržnje družtvene i plemenske, ako se neodmaruje rad, a sve podaje razkoši i zabavi — nemogu se ni učitelji absolvirati svake krivnje. — Sveučilištni docent nevrši svoje dužnosti, ako bez ikakova obzira potvrdjuje polazak kolegia djaku, koji nije nikada njega niti on djaka vidio. Tako se dogadja, da djak svrši osam semestara na sveučilištu, dobije absolutorij a znade — strašno malo. Krivo je tomu sadanje uredjenje sveučilišta, koje nedaje sredstva na ruku, da se sveučilištna mladež p r i s i l i, da svoje vrieme nauke rabi razborito.

Prije svega, misli taj „Praktiker“, trebalo bi se postarati, da pravnici m a r l j i v o polaze colegia. Javnom je tajnom, da toga mnogi nečine; gdjekoji pravnici služe kao jednogodišnji dobrovoljci te kao takovi proživu cielu godinu često u posadi u drugom mjestu, a ne u mjestu sveučilišta; imade ih, koji kroz ciele četiri godine nisu ni vidili sveučilišta; velik dio djaka proživi dobar dio godine izvan mjesta gdje je sveučilište. Znade se nadalje, da mnogi pravnici, upisani na sveučilištu rade u raznih uredih (osobito na pošti i kod financ. oblasti), u odvjetničkih pisarnah, da svoja studia „in absentia“ absolviraju, pa obaviv za nevolju ispite državne i domagav se protekcije preskoče ipak neriedko starije i vještije drugove.

U ove pojave mora se čovjek zamisliti; kako može predstojnik ureda ovakove nepodobštine počinjati; koliko vrede ispiti državni, ako može nemarni djak isto onako zadovoljiti kao i onaj, koji je revno polazio predavanja? Pravom su promocije i n a b s e n t i a njem. sveučilišta odsudjene kao ružna zla poraba; nu i ovaki državni ispiti jesu takodjer slična promocija „i n a b s e n t i a n o n p e r s o n a e s e d s c i e n t i a e“; jer nesmie se vjerovati, da bi ustmeno predavanje valjana profesora bilo suvišno i za strukovno naobraženje nepotrebno.

Pisac na dalje tvrdi, da sveučilištna mladež ima odviše praznika; sada se drže predavanja u svem kakovih pet mjeseca (Bit će nešto više. Op. ur.), dočim su u predožujskom vremenu trajala do $7^1/_2$ mjeseca. A kako se uče mladi pravnici? U prvoj godini ništa, u trećem semestru počimlju se pripravljati za prvi državni ispit; a tekar u četvrtom poljeću uče osbiljno, ako se može nazvati učenjem, kad se na brzu ruku trpaju u glavu razni predmeti. U petom i šestom semestru opet se odmaraju i nerade ništa; u sedmom počimlju pako malko pregledati knjige i skripta za drugi državni ispit, a osmo poljeće upotrebljuje se samo za to, da se nekako nauče ispitni predmeti. „In summa; kroz četiri poljeća neradi se ništa, kroz dva radi se malo, a u ostala dva pošteno se „buba“, u cielom pako uči se malo i netemeljito“.

Ovo je, rekao bih, prvi dio ove brošurice; u drugom dielu razlaže se miserija u praksi kod sudova i odvjetnika, pa mislim, da bi bilo

Digitized by Google

dobro, da taj dio takodjer izcrpivo priobćite. Ako vam je pravo, ja ću to učiniti u budućem broju. U ovom drugom dielu ima puno istine, kao što se nemože odreći piscu, da je u prvom dielu gdjekoju istinitu rekao; imenito, ako se znade, što se dogadja glede polazka predavanja na sveučilištu bečkom, kamo vrvi tolika mladež iz raznih krajeva austro-ug. monarkije, te se u jedan tečaj upiše i po 400 i više djaka, a nepolazi predavanja redovito ni četvrtina.

Ovdašnje pravničko družtvo ima od vremena do vremena sastanaka i sjednica, u kojih se drže zanimiva predavanja ili čitanja, onako kao što su se držala i tamo kod vas u Zagrebu, ali su vaša posljednjih godina gotovo sasma prestala, a neznam zašto? (Zato, jer su ih slabo polazili pravnici. Ured.)

Mjeseca siečnja o. g. umrla su ovdje dva c. k. dvorska savjetnika kod vrhovnoga suda: Gustav Knendich i dr. Franjo Petruška, a dosadanji generalni advokat kod vrhovnoga i kasacionalnoga sudišta bečkoga, Jakov vitez Simonovicz imenovan je predsjednikom prizivnoga sudišta u Lavovu. — Dr. Petruška, rodjen Čeh, bijaše g. 1850 imenovan za redovitoga profesora austr. civilnoga, trgov. i mjenb. prava na pravoslovnoj akademiji u Požunu, zatim viećnikom zem. suda u Požunu; bivši tu namješten uredjivao je časopis pravnički „Zeitschrift für Gesetzkunde und Rechtspflege“ namienjen poglavito potrebam u Ugarskoj, Hrvatskoj i Erdelju.

VIESTNIK.

(Osobne viesti.) Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo je premilostivo odsječnomu savjetniku i upravitelju pravosudnoga odjela kr. zem. vlade, Vjekoslavu Kleinu podieliti naslov i značaj odjelnoga predstojnika pomenute zem. vlade. — G. sveuč. rektora i profesora dra. Franju Vrbanića imenovala je Nj. svetost papa Lav XIII. comandeurom reda pape Grgura Velikoga. — G. Milana P. Jovanovića odlikovao je knjaz Crne Gore ordenom Danilovim za njegove znanstvene zasluge, stečene na polju unapredjenja zakonarstva crnogorskoga.

(Novi članovi pravničkoga družtva.) Pravničkomu družtvu pristupiše kao članovi počam od 1. siečnja 1887 sliedeća gospoda: dr. Gjuro Horvat, kand. odvjet., dr. Robert Siebenschein oba u Zagrebu; Jakov Šnajder, kot. pristav u Koprivnici i Ivan Huiman, sudb. pristav u Derventi.

(Preminuli su:) Aleksander Markulin, perovodja kr. pravosud. odjela u Zagrebu; Milan Tropper, kotar. predstojnik u Zemunu, oba bijahu članovi pravničkoga družtva; u Križu Jovan Travica, prislušnik kod tamošnjega kot. suda; u Šidu Konstantin Šimunović, zastupnik naroda i odvjetnik; — 22. siečnja u Pragu dr. Karlo Esmarch, red. profesor rimskoga prava na njemačkom sveučilištu pražkom.

(Decentralisacija kr. tabule) smatra se odavna za Ugarsku i njeno pravosudje od preke potrebe. U tom neima razlika medju strankami političkimi, a uvjereno je o tom posvema i ministarstvo pravosudja. Govori se o njoj mnogo, piše još više, ali ipak nemiče riešenje ovoga pitanja ni s mjesta. I nehotice mora se pitati: jesu li tomu zaista uzrokom li financijalni razlozi? Napokon će

Digitized by Google

ipak morat do toga doći; nu svako zavlačenje od velike je štete za pravosudje, rekli bismo za pravno stanje u Ugarskoj. Jer i najnoviji izkazi pokazuju na goleme zaostatke baš kod toga (prizivnoga) sudišta. Sadanji ug. ministar pravosudja Fabinyi živo se zanima ovim predmetom. Ta pojedini članovi toga suda moraju na godinu 12—1500 referata obaviti. Nu ministar scieni, da sama decentralizacija kr. tabule nemože radikalno izliečiti postojeće zlo, nego da je nuždna reforma postupka i ograničenje priziva; a s druge strane što veće pospješenje kodifikacije privatnoga prava. — List I. K. misli, da bi trebalo prije svega reformirati gradj. parb. postup., a onda neka dodje ostalo. Prošle godine da je vlada priobćila dvie osnove novoga gradj. parb. postup., ove su doduše strukovni časopisi dosta žestoko napali — kako se misli neki sa osobnih razloga — nu to ipak da nebi smelo vladu smesti; neka se uvaže kritične opazke, pa obie osnove prerade u jednu jedinstvenu, koja bi se imala priobćiti višim sudovom, odvjet. komoram, juridičkim fakultetom itd. da reknu svoju o njoj. Tako bi se ipak moglo doći do toli nuždnoga zakona.

(Nasljedno pravo.) Kr. ugar. ministar pravosudja predložio je ugar. saboru osnovu zakona o nasljedstvu. To je prva partija ugar. gradj. zakonika, na kojem se radi već više godina velikom marljivošću i dosljednošću, koja se dovršena po komisiji iznosi pred sabor na ustavnu raspravu.

(Predlozi o reformi odvjetničtva.) Odbor družtva pražkih odvjetnika predložio je plenarnoj sjednici toga družtva, kako bi se imalo preinačiti postojeće zakonsko uredjenje odvjetničtva. Na prvom mjestu svih tih predloga stoji ovaj: zakonom od g. 1868 postavljeno načelo, da oblasti neimenuju odvjetnika, ima se uzdržati, a uvesti maksimalni broj odvjetnika. Ministar pravosudja odlučio bi na predlog odvjetničke komore, kolik da bude taj maksimalni broj u mjestih gdje se nalaze sudbeni stolovi prve molbe i kotarski (ne grad. deleg.) sudovi; ovako fiksirani maksimalni brojevi imali bi se svake desete godine revidirati. Kad se izprazni mjesto odvjetnika, treba da kod popunjenja odlučuje jedino starost, bez obzira na područje višega suda. — Na dalje još se predlaže: da se produži praksa na osam godina (sada traje sedam); da se uredi prelaz od odvjetničtva sudačkomu stališu i vice versa; shodnije uredjenje zastupanja stranaka pred kaz. sudovi; da se načelno prizna, da se mogu spojiti odvjetničtvo i bilježničtvo; strožije ustanove proti nadripisarstvu; da se procesualne agende c. k. financ. prokurature razdiele medju odvjetnike, kako bijaše do god. 1848 itd. Ove predloge podnieti će českoj odvjetničkoj komori, da ih prouči, razpravi, pa onda sa motivi podastre parlamentu.

(Francezka disciplinarna osuda.) Dva francezka odvjetnika, koji su vodili parnicu za svoje kliente, dogovoriše se, da neće dati pročitati stanovitih pisama prvćih se stranaka. Jedan te dvojice odvjetnika držao se je doduše slova dogovora, ali je prije nego li su spisi predani sudcu na riešenje, navlaš ostavio ona pisma medju parbenimi spisi. Disciplinarno vieće parižkih odvjetnika izreklo je sbog povrede zvaničnih dužnosti proti onomu odvjetniku disciplinarnu kaznu; a povodom priziva dotičnoga odvjetnika sudilo je kasacionalno sudište, da disciplinarno vieće izrekav onu kaznu nije prekoračilo svoje nadležnosti. Jer svrha onomu dogovoru bijaše, ne samo da se zaprieči čitanje spomenutih pisama, nego da se u obće nečini nikakova poraba od ovih pisama, a imenito da sud nedozna ništa o njih.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

§ 3. Indijsko pravo.*

I. 1. Poučnim je indijsko pravo imenito s toga, što nam jasnije, nego mnoga druga prava, prikazuje razne faze u razvoju

* 1. Najstarija djela ob indijskom pravu spadaju u vedsku literaturu, i to onu *Sûtra* [Literatura Veda razpada se u a) *Samhitâ*, sbirka pjesama, molitava ter izreka, odnosećih se na žrtve i ine obrede. b) *Brâhmana*, spajajuć žrtvene pjesme i izreke sa samim žrtvovanjem, sadržavajuć prema tomu najstarije ritualne propise, jezikoslovne tumače, tradicijonalne pripovjesti i najstarije filozofske spekulacije. c) *Sûtra*, kamo spadaju djela, nadopunjujuć i tumačeć brâhmane, a i djela raznog drugog sadržaja, o filozofiji, gramatici, pravu itd. Vidi Weber: Vorlesungen über indische Literaturgeschicte (Berlin 1876) str. 8 i slied., Lassen: Indische Alterthumskunde (2. izdanje) I. 869 slied. Petrů cit. str. 34. Henne am Rhyn cit str. 250. Rieč sûtra znači prvobitno nit, vez, zatim aforizme, kratke zasade, što no se sastavljahu u svrhu obuke, radi lagljeg pamćenja; djela prema tomu, nazivana tim imenom, bila su njekom vrsti priručnika, rukovodnika, koji su se u školah učili na pamet. Weber cit. str. 16 opazka. Lassen cit. str. 879], ter se nazivlju *Dharmasûtra*, t. j. sbirke pravnih pravila [Dharma znači prvobitno dužnost u obće, onda pravo, kult, običaj. Weber cit. 294 Sravni Leist: Graeco-italische Rechtsgeschichte (1884) str. 216]. Djela ota u tiesnom su savezu sa *Grhya sûtra*, pod čim se razumievaju spisi, radeći o kućnih dužnostih i obredih, što no se imadu obdržavati kod poroda djece, ženitbe, smrti, dolazka gosta itd. Grhyasûtre i Dharmasûtre nazivlju se zajedničkim imenom *Smârta-sûtra*, t. j. osnivajuć se na *Smrti* [Smriti = pamćenje, onda predmet pamćenja, po prilici tradicija. Lassen cit. str. 880, Weber cit. str. 18, Mayr: das indische Erbrecht (Beč 1873) str. 3], ter čineć opreku od *Çrauta sûtra*, t. j. djela, kojih je vrelom *Çruti*, t. j. objava (Mayr ibid., Leist cit str. 217). Najstarije Dharmasutre sadržavaju u ostalom vrlo malo o samom pravu, njihov je sadržaj, kako naglasismo, djelomice posve isti s onim Grhyasutra, kao što i njihovi sastavitelji većinom su istog imena sa sastavitelji ovih (Weber cit. str. 20, 21, Jolly: Ueber die Systematik des indischen Rechts, Zeitschrift für vergleichende RW. I. str. 238). Tako od dvijuh knjiga, u koje se dieli Dharmasutra *Apastambe*, nesadržaje prva ništa o právu, druga pako tek njekoliko osamljenih ustanova o dužnostih kralja, o ženitbenom

Digitized by Google

pravnih instituta. Imade u indijskom obiteljskom pravu, kako ga poznajemo na temelju poznatih spomenika, ostanaka iz vrlo stare

pravu i ženitbenih formah, kojih pozna šest, o nasljednom pravu itd. (Jolly cit. str. 239). Isto tako Dharmasutra *Baudhâyane* sadržaje u svoje 4 knjige potanke doduše propise o žrtvah i raznih obredih, ali o pravu samo njekoliko kratkih poglavja. Nješto više pravnog gradiva nalazi se u Dharmasutri, koja se pripušuje *Vasišthi* (Vasištha), zatim u *Gautama*, koj pozna 8 forma ženitbe. Mnogo važniji i bogatiji pravnim sadržajem je zakonik *Višnu*, razpravljajuć mal ne o svih materijah prava. To su važnije Dharmasutre Doba njihovog postanka neda se točno opredieljiti, još manje pako pravi njihovi sastavitelji, jer imena tobožnjih autora uzeta su ili od koga božanstva, kao Višnu, ili pako, kao Apastamba, od dotične vedske škole, u kojoj nastade djelo. (Jolly cit. str. 239 op., Mayr cit. str. 6.)

2. Drugu kategoriju indijskih pravnih vrela sačinjavaju t. z. *Dharmaçastra*, u stihovih sastavljena djela, većinom metrička preradba starih Dharmasûtra, koje su tako ovdje verzifikovane. (Lassen cit. str. 880, 881, Mayr cit. str. 6, 7, Jolly cit. str. 243.)

Najpoznatiji i sigurno najstariji od Dharmaçastra jest Manu-zakonik, *Mânavadharmaçastra*. Ako i nestoji bajovna ona starost, koja se pripisivala Manuzakoniku u početku sanskritskih studija, to je ipak istina, da se je od vajkada štovao on kao najstariji i najsvetiji zakonik Indije. Ako i jest nadalje istina, da došla do nas metrička redakcija može poticati samo iz razmjerno kasne dobe (doba ota neda se u ostalom pobliže ustanoviti, obično se stavlja ona medju 1280 prije i po prilici 200 poslije Krsta; isto tako nezna se točno, kojoj školi pripada manuzakonik, obično se uči, da je to bila škola *Mânava*, koja se, kako kaže ime, izvodila od Manu-a. Manu nije historička osoba, već mitička; u najstarije doba smatrao se Manu prvim čovjekom, u doba herojičko prvim kraljem, a u doba svećenićko prvim svetcem i mudracem. Petrů cit. str. 59), jer znademo, da su najstariji zakonici sastavljeni u prozi ter nazivani Dharmasûtra; i prem današnji tekst sadržaje mnogo kasnijih dometaka: to je ipak sadržaj promatranoga zakonika većinom vrlo star, djelomice paće stariji, nego gradivo, sadržano u Dharmasutrah, s toga ga pravom stavlja obćenita tradicija na čelo Dharmaçastram. (Jolly cit. str. 243. Weber str. 298.) Religijozni elemenat još odlučno prevaguje u Manuzakoniku, do odiobe bo prava od religije nije se u Indiji u obće ni došlo. Mânavadharmaçâstra dieli se u 12 knjiga, od kojih se bave pravom imenito 7., 8. i dio 9. Prevedeno je djelo više puta i na evropske jezike, tako ga na englezki preveo Sir W. Jones, zatim Colebrooke, na francezki Loiseleur des Longchamps, na njemački Hüttner. (Pobliže o djelu v. Jolly cit. str. 243—249.)

Manuzakoniku dobom najbliži je zakonik *Yâjnavalkya*, prem u sadanjoj svojoj formi potiče jedva iz starije dobe, nego je 4. stoljeće po K. On sastoji od triju knjiga, od kojih druga, „o procesu“, obradjuje pravo u 307 kitica. (Pobliže Jolly cit. str. 249 slied.). Odličnim je nadalje zakonikom *Nârada*, obradjujuć izključivo svjetsko pravo, formalno i materijalno, ter pokazujuć u mnogom pogledu napredak glede pravnog razvoja. (Jolly cit. str. 250—254.) — Mnogi drugi zakonici, koji su njekoč morali postojati, poznati su samo iz citata, kao: *Brihaspati, Kâtyâyana, Uçanas* i dr. (Jolly str. 255.)

3. Spomenuti nam je i djelatnost indijske jurisprudencije, koja traje od srednjeg vieka sve do danas, jer i danas još sastavljaju indijski Panditi djela

Digitized by Google

dobe[1], ter se razabire iz njega, kako proti otim starim uredbam vodi nov život borbu, nu često puta bezuspješnu.

Tako se iz načina osnutka ženitbe, što ih pozna indijsko pravo, vidi postepeni razvoj toga inštituta, raznimi onimi stadiji počam od vremena, kad se sticala žena otmicom, pak do najnovije dobe, gdje se osniva ženitba lih sporazumkom stranaka. Indijski naime zakonici navode osam načina, kako se može sklopiti ženitba. Načini oti jesu: *Brâhma, Daiva, Arša, Prâjâpatya, Asura, Gândharva, Râkšasa* i *Paiçâca.*[2]

Râkšasa i Paiçaca bez dvojbe su najstarije forme. Râkšasa sastojaše u pravoj otmici, bijaše ona silovitim otećem žene; Paiçâca pako bila načinom, gdje se žena sticala prevarom, počinjenom bilo napram njoj samoj, bilo napram njezinim čuvarom. Obie forme vrlo su si slične, lučeć se medjusobno po prilici samo kao grabež i kradja; Mânu ih doduše načelno zabacuje, nu dopušta pripadnikom kaste kšatrija, kao što se i inače održala otmica u njekih predjelih Indije do najnovijega vremena, što u istinu, što simbolički.[3]

---

o svojem starom narodnom pravu. Mnogobrojni plodovi ote periode indijske jurisprudencije, pisani svikolici u prozi, nazivlju se *Dharmanibandha,* njeka vrst komentara, jer ota kasnija literatura nije ništa drugo nego refleks zakona i pravnih načela, sadržanih u objavljenih zakonicih stare dobe. Nije bo indijskoj jurisprudenciji do toga, da stvara novo pravo, već da postojeće zakonike, koji se smatraju božanskoga poriekla ter su kao takovi nepogrješivi, obširno komentira i sistematički obradi za obuku, ter da odstrani mnoga protuslovja, što postoje medju pojedinimi autori, koji su svi jednako sveti ter moraju biti u suglasju, tako da protuslovje može biti kod njihove svetosti samo prividnim. Odatle one čudnovate interpretacije, kojim bijaše svrhom, da zadovolje novim zahtjevom života, a da nepovriede zakonika. (Jolly cit. str. 238.; Kohler u Kritische Vierteljahresschrift N. F. IV. str 7.)

Najvažniji komentatori Manuzakonika jesu *Medhâtithi, Govindarâja, Nârâyana,* a najpoznatiji *Kullûka,* oslanjajuć se u ostalom poglavito na Govindarâja (Vidi o tom Jolly; die juristischen Abschnitte aus dem Gesetzbuch des Manu, Zeitsch. f. v. R.-W. III. str. 232—235) I Yâjnavalkya imade svojih komentara, a najvažniji je medju njimi *Mitâkšarâ,* u obće najugledniji medju Dharmanibandhami (Jolly: Ueber die Systematik etc. str. 256. Mayr cit. str. 8, 9. Komentari ostalim zakonikom ibid.)

[1] Mayr cit. str 72 slied., str. 152, 162 slied.

[2] Jolly: Ueber die rechtliche Stellung der Frauen bei den alten Indern. § 6. Mayr cit str. 153, Kohler: Indisches Ehe- und Familienrecht u. Z. f. v. RW. III. str. 343, Laude: Manuel du droit indou (Pondichery 1869) § 2.

[3] Mayr cit. str. 154, Jolly cit. § 9.

Digitized by Google

Asura je kupoprodaja žene; zaručnik mora zaručnicu kupiti u njezina gospodara za kupovninu, zvanu *çulka*. Manu odlučno odsudjuje i otaj način ženitbe, nu njegova zabrana nije se u životu obdržavala, kako to svjedoči već okolnost ona, što zakonik mora ponovno zabranjivati kupoprodaju žena,[4] koja se u ostalom očuvala do danas u Indiji kao način osnutka ženitbe, ter je kako svjedoči Laude, u francezkoj koloniji Pondichery uz Brâhma najobičnijom, dopuštena „aux classes mercantile et servile".[5]

Oslabljena je kupoprodaja, postala prividnom samo u formi Arša, po kojoj se daje za djevojku po dvoje goveda, ter su njeki nazrievali i u tom kûp žene, nu Manu prosvjeduje proti tomu, da se dano govedo smatra kupovninom; to bo je samo simbolom, s toga on kao što i drugi zakonici ubrajaju formu Arša medju pravovaljane, dopuštene načine ženitbe.[6]

Gandharva je ženitbom, osnivanom samim medjusobnim sporazumkom mladenaca, neglededć na roditelje, samo spolno obćenje, vršeno u ženitbenoj nakani, radja ženitbenom svezom.[7] Ni ota forma nije odgovarala tendencijam brahmanaca, ter je samo iznimice dopuštena kšatrijam.[8]

---

[4] Manu IX. 98: „Niti isti çudra nesmije, udavajuć kćer, primati za to nikakove kupovnine; jer tko prima cienu za zaručnicu, čini se krivcem prodaje svoje kćeri". 99. „Toga nisu čestiti ljudi činili ni u staro ni u novije doba, da bi svoju kćer obrekli jednomu, a onda dali drugomu". 100. „O tom u istinu nismo ništa čuli, da su takodjer u prijašnjih viekovih prodavane kćeri za opredieljenu svotu". — Zabrane ote plodom su bez dvojbe kasnijega vremena, a protuslove im njeka mjesta samog manuzakonika, sadržavajuća ustanove starije dobe, Tako ustanova IX. 93 glaseć: „Tko uzme ženom djevojku, koja je postala jur spolno zrelom, nemora njezinomu otcu platiti obične ciene; jer otac, koj prepriečuje začeće svoje kćeri, gubi radi toga pravo na nju", predpolaže, da je zaručnik u normalnom slučaju plaćao za zaručnicu cienu. Isto tako IX. 97, izrično govori o kupovnini: „Ako je djevojka udata uz primitak opredieljene ciene za nju, a onaj, koj je dao cienu, umre, tad valja djevojku predati njezinomu djeveru (devar)". Nadalje VIII. 204 svjedoči, da je unatoč svim zabranam i u vrieme Manuzakonika postojao kûp žena.

[5] „Le mode Asoura, qui est le plus généralement suivi, consiste dans le payement purement symbolique d'une somme de monnaie, par le futur, aux parents de la fille; c'est, en définitive, le mariage des Romains per aes et libram" cit. str. 6, 7. Jolly cit. § 7. Mayr str. 155. Kohler str. 345.

[6] Mayr cit. str. 156 slied. Jolly § 6.

[7] „Le mode Gandarba consiste dans des relations charnelles libres". Laude, ibid.

[8] Jolly § 8.

Digitized by Google

Ostale forme: Brâhma, Daiva, Prâjâpatya novijega su poriekla. Daiva je ženitbom, osnivanom uz svećeničko sudjelovanje; zaručnica se predaje svećeniku, koj ju onda sa svoje strane izručuje zaručniku. Usuprot kod Brâhma i Prâjâpatya predaje zaručnicu sám otac ili ini joj štitnik zaručniku[9]. Ote forme otresle su se svećeničkog sudjelovanja ter tako približile civilnoj ženitbi modernog evropskog prava; bitnom je predaja zaručnice zaručniku, u njoj sastoji vjenčanje i njom biva ženitba perfektnom[10].

Sa spomenutimi juridičkimi formami osnutka ženitbe spajahu se, kao što i kod drugih naroda, razni religijozni obredi, koji su u početku bez dvojbe bili i pravne naravi, pravnimi potrebštinami, imenito sedam koraka, *saptapadî,* što su ih činili zaručnici, držeć se za ruku. Nu indijsko se pravo tekom svoga razvoja razkrstilo s mnogimi onimi obredi, nesmatrajuć ih bitnimi, kao što ih se svaki kulturni život na stanovitom stepenu razvoja mora otresti. Prema tomu se u novijem indijskom pravu obdržavanje religijoznih obreda samo preporuča kao hvale vriedno, ali sama pravna valjanost ženitbe od njih je neovisna[11].

Slično načinom osnutka ženitbe, vidi se u indijskom pravu postepeni razvoj i glede kreposti zaruka. Da je bilo vremena, kad su zaruke radjale umah ženitbenim vezom poput sponsalia de praesenti kanoničkoga prava, to svjedoči okolnost ona, da se djevojka, zaručena po drugi put, smatra *parapûrvâ,* t. j. poročna poput drugi put udate žene; nadalje poraba instituta *Niyoga* i kod zaručnice, ako umre zaručnik prije konsumacije ženitbe.[12] Uz ote tragove starije dobe nalazi se inače indijsko pravo na stanovištu, da zaruke radjaju obvezom na osnutak ženitbe, ter

[9] Mayr str. 159, op. 4.

[10] Kohler cit. str. 346.

[11] To je u ostalom prieporno. Vidi Jolly cit. § 4. Kohler cit. str. 347 do 352. Laude drži sedam koraka još bitnim elementom: „La partie essentielle, celle qui complète la mariage, qui le rend irrévocable, est la promenade des sept pas (Saptapadhi), autour du feu sacré, les époux se tenant par la main", str. 7.

[12] Manu IX. 69: „Ako djevojci nakon sklopljenih zaruka umre budući suprug, imade ju njezin vlastiti djever na sliedeći način uzeti ženom". 70: „Pošto ju je, obućenu crveno i uz obične formalnosti oženio, imade jedan put u povoljnoj za to perijodi (takovom je imenito 10 od 16 noći, što sliede iza menstruacije. Manu III. 46—48) s njom spolno obćiti, dok rodi sina".

Digitized by Google

se povrieda obveze kazni, a odstup dopušten je samo s pravednih razloga. Nu poraba ote justa causa dopušta se u obsežnoj mjeri, pak odredjujuć njekoji zakonici, da se zaručnica može dati boljemu proscu, javi li se ovaj, dokidaju reć bi svaku obvezu iz zaruka, ter se tako približilo indijsko pravo sistemu, po kom nenastaje od zaruka juristička dužnost sklopiti ženitbu; stanovište, na kom se, kako znademo, nalazi klasičko rimsko pravo[13].

Prije zaruka obavlja se prositba[14], i to kod otca djevojke, odnosno brata joj ili inog bližeg rodjaka, u čijoj se vlasti nalazi djevojka. Osnutak bo ženitbe, kao što mal ne kod svih naroda na stanovitom stepenu razvoja, tako i u Indiji nije djelom mladenaca, već stvari njihovih roditelja Otac odnosno ini gospodar djevojke onim je, koj ju zaručuje i udaje, a kako se ženitba smatra religijoznim propisom, njom se izpunjuje religijozna dužnost[15], to je otac upravo dužan udati kćer, i to prije doraslosti; počinja bo se težki grieh i nepravda, nije li djevojka, čim je postala spolno zrelom, udata. U tom se nazrieva ubojstvo embryonis, što ga imade platiti onaj, koj je propustio udati djevojku pravodobno[16]. Neudade li s toga otac ili dalji rodjak, komu je to dužnost, djevojke pravodobno, imade ona pravo odabrati si sama muža; to je poznati *Svayamvara,* koj igra u epskom pjesničtvu znatnu ulogu, ter odanle možda uzeto je to pravo izbora i u zakonike, od kojih ga pozna i Manu, odredjujuć ipak, da imade djevojka još tri godine nakon doraslosti čekati i tek onda poslužiti se rečenim sredstvom[17].

---

[13] Jolly § 4, Kohler cit. § 2.

[14] Ob ovoj za dobu Veda vidi: Zimmer, Altindisches Leben (Berlin 1879) str. 309 i slied.

[15] Kao što mal ne sve inštitucije, tako je i ženitba indijska božanskom i svetom uredbom. „Bogovi legoše u početku k svojim ženam i dodirnuše tjelesa tjelesi", veli se u Vedah. Spoj, u kom se nalaze Soma (mjesec) i Surya (sunce) smatra se božanskim uzorom za ženitbu ljudi. Zimmer cit. str. 315.

[16] Pravilno 9—13. godinom, a i ranije; imenito osobito vriednomu zaručniku imade se dati djevojka, ma i nije jošte postigla zakonom propisane dobe, „dok još gola skače okolo". Manu IX. 88. Zeitsch. f. v. RW. IV. str. 358. Jolly: rechtliche Stellung etc. op. 13 Laude str. 2.

[17] Manu IX. 90, 91. Mayr cit. str. 161. Kohler cit. str. 359. Pobliže o potrebštinah ženitbenih, napose o zaprekah, Jolly § 5. Kohler cit. § 4. Laude § 1.

Digitized by Google

2. Svrhom ženitbe smatra se porod djece, imenito mužke, s toga pomanjkanje sinova uzporedjuje se siromaštvu i nesreći, „od česa nas oslobodi gospodine", mole Indijci svakom sgodom. Za one, koji neimadu djece, niti nepostoji sviet, s toga je težkom kletvom: „Naši neprijatelji bili bez djece!" Po sinu postigava se mjesto u nebu, po unuku bezkonačnost, po praunuku najviša visina, do koje se popinje sunce[18]. U vedičkih pjesmah gomilaju se molitve na molitve za što veći broj sinova, na kojih počiva nada kuće, koji joj služe uresom, pribavljaju moć i ugled. „Deset dječaka stavi u nju (u ženu), o Indro!" moli se kod ulaza mladenaca u kuću, a i druge izražavaju želje, kao: „U tvoju utrobu neka udje mužka klica poput striele u tobolac; junak neka se rodi od nje, sin za 10 mjeseci".

„Koje sjeme donosi sreću i kakovim darivaju bikovi, po takovom postignu sina, budi plodnom majkom kravom".

„Biljke, kojih otcem je nebo, majkom zemlja, a more korjenom, ote božanske ljekovite trave neka ti pomognu, da dobiš sina"[19].

Zvanjem je žene prema tomu, da bude rodiljom, *jāyā*, i s toga poglavito razloga uvažava se ona u indijskom pravu, koje se inače često izražava vrlo nepovoljno o ženah. Uzporedjuju se one njivi, što ih treba sjeme mužko, da donese žudjeni plod[20], pa kao takova, radi toga ploda, u kom se preporadja sam muž[21], nalazi ona u indijskih zakonicih svaku hvalu. „Kad žena, blagoslovljena potomstvom i poštovana resi kuću, tad medju njom i srećom neima razlike"[22]. „Od žene ovisi, da li dobiva muž djece, da li izpunjava svoje religijozne dužnosti .... i napokon da li će on i njegovi predji doći u raj"[23]. — Radi naglašene važnosti

[18] Mayr cit. str. 80, 81. Gans cit. I. str. 77. Budući je tako sin onim, koj izbavlja otca iz pakla, nazivlje se on *putra*, od „*put*" = ime pakla, i „*tra*" = spasiti. Jolly u Zeitschrift f. v. RW. I. str. 235. Laude cit. str. 1.

[19] Zimmer str. 318, 319.

[20] Manu IX. 33. „Polag predaje žena je kao njiva, a muž sjeme; od spoja njive i sjemena nastaju sva bića". 96: Žene su stvorene da radjaju djecu itd.

[21] Manu IX. 8.

[22] Manu IX. 26.

[23] Za što su od potrebe mrtvačke žrtve, što ih mogu doprinositi samo mužki potomci. Ibid. 28.

Digitized by Google

potomstva, imenito sinova, može neplodna žena biti odpuštena[24], a muž, koj neobći spolno sa ženom u povoljno začeću vrieme, kriv je isto onako, kao što i otac, koj pravodobno neuda kćeri[25]. Nadalje spada ovamo indijska forma djeverske (levirske) ženitbe, nazivana *Niyoga*. Sastojaše ona u tom, da žena onoga, koj neima djece, po njegovom nalogu odnosno udova njegova po nalogu rodbine mu obći spolno s drugim mužkarcem, pravilno s djeverom ili inim sapindom (rodjakom muževim) dotle, dok rodi s njim sina. Tim načinom dobljeni sin smatra se sinom muža dotične žene, ter se nazivlje *kšetraja*, t. j. „dobljen, stečen na polju“[26]. Niyogi odgovarala je uredba, po kojoj je otac bez sina mogao naložiti kćeri, da rodi s trećim njekim sina, koj je vriedio onda kao sin djeda, nazivao se „sinom kćeri“, *putrikâ putra*[27]. Nu ne samo kšetraja, već i *gûdhaja*[28], sin, što ga rodi žena u preljubu, kao što i *kânîna*[29], rodjen prije braka, pripadahu mužu dotične žene. Odatle se ujedno vidi, da se indijsko pravo u vrieme otih instituta nalazilo u onom stadiju razvoja, gdje se očinstvo osniva na vlasti, a ne na oplodu; diete, što ga rodi žena, pripada njezinomu mužu, kao što plod njive pripada njezinomu vlastniku; diete pripada otcu, jer je on gospodar matere, a kao taki i gospodar njezina ploda. Prispodoba žene s njivom i kravom u tu svrhu zastupana je osobito obilato u manuzakoniku[30], pak prem on priznaje važnost sjemena, učeć, da plod imade svojstva sje-

[24] Ibid. 81.

[25] Manu IX. 4.

[26] Gans I. str. 77. Mayr str. 97—102. Jolly § 18. Kohler str. 394 sl.

[27] Mayr str. 91 slied. Institut niyoga tekom je vremena sve više ograničivan; zakonici opredieljuju uvjete, pod kojimi se dopušta, i način, kako da se obavlja, hoteć da bude on čistim činom, prostim svake putene afekcije, da se spolno obćenje nepočinje bez specijalne dozvole, da se vrši ono s nakanom, roditi sina; opredieljeni u tu svrhu mužkarac imade se približiti ženi, obućenoj bielo, noću posve tiho, šuteć i namazan maslacem. Uredjeno tako obćenje imade prestati, čim je žena zanosila, a u obće nebje dopušteno, da se rodi tim načinom više nego jedan kšetraja. Napokon bi niyoga posve zabranjen, ter već Manu, koj ga najprije normira (II. 57—63), zabacuje ga na drugih mjestih (IX. 64—68), koja su bez dvojbe novijim umetkom. O zabrani pobliže Mayr str. 103—107.

[28] Ob ovom Mayr str. 113.

[29] Mayr str. 114,

[30] IX. 33—56.

Digitized by Google

mena[31], to je ipak sjeme, bačeno u tudje tlo, izgubljeno, ter plod nepripada vlastniku sjemena, već onomu tla. Tkogodj dakle oplodio ženu, njezin plod pripada mužu, njezinomu gospodaru, a oplo-ditelj nedobiva ništa. „Oni, koji posjeduju samo sjeme a ne njivu, ter svoje sjeme posiju na tudjoj njivi, nedobivaju ni najmanjega diela od žita, što tude naraste“[32]; negledeć s toga na posebni sporazumak medju posjednikom njive i posjednikom sjemena, „pripada plod očevidno posjednikom polja; utroba je važnija, nego sjeme“[33]. Prema tomu opominje Manu muževe, da neobće s tudjimi ženami, jer „kao što biva striela lovčeva, koj pogodjenu jur zvier još jednom rani, odapetom utaman ter izgubljenom, isto tako gubi se sjeme, što se potrati na ženi drugoga“[34].

Indijsko pravo nije medjutim ostalo na tom stanovištu. Već Manu, a još više kasniji autori uvažavaju oplod, priznavaju, da diete posjeduje svojstva oploditelja[35], pak ako i pripada ono mužu žene kao njezinomu gospodaru, to ipak samo vlastito diete muža, što ga rodio on sa svojom ženom, samo *aurasa*[36] zauzimlje najbolji položaj, a ostala mu se djeca zapostavljaju. Čim dalje, tim više priznavano je oploditelju prava glede djeteta, tim većma potiskivano je diete, što ga rodi žena s drugim kim, a ne svojim mužem, iz dosadanjega svoga položaja napram mužu svoje matere, dok bude napokon posve iztisnuto, ter priznano načelo, da mužu pripada samo njegov plod, njegova vlastita krv[37].

3. Služeć prema svemu dosadanjemu sredstvom za svrhe mumuževe, izpuni njegovih religijoznih dužnosti, krepostna i vjerna žena u indijskih se zakonicih mnogo hvali, smatra se s mužem kao jedno tielo[38], i s njom postupa vrlo humano, prem se inače žene u obće prosudjuju nepovoljno. „Žena, koja nepogazi svomu mužu vjere, ter obuzdava svoje misli, govor i tielo, dolazi u

[31] IX. 35—40

[32] IX 49.

[33] IX. 52. Vidi nadalje 50, 51 u uvodu.

[34] IX. 41. 43.

[35] Manu IX. 9. „Kaki je muž, s kojim je žena obćila, isto taki je sin, što ga porodi ona“.

[36] O njem Mayr str. 89 slied.

[37] Vidi o tom razvoju Kohler str. 399—407.

[38] Manu IX. 45.

Digitized by Google

opredieljene za mužkarce poljane i nazivlje se pobožnimi muževi čestitom ženom“[39]. Radi njihove slabosti uzimlju se u osobitu zaštitu, ubojstvo žene uzporedjuje se s onim djeteta, pače s ubojstvom brahmanca[40]; slobodna je poraba sile kao što u svrhu samoobrane tako i u svrhu onu, da se spasi život ženi[41]. Dočim inače bolest može biti razlogom odpustu, to krepostnu ženu, ako i boluje, smije muž zamieniti drugom samo uz njezinu privolu, i nikad joj neuzkraćivati štovanja[42].

No s druge strane zahtieva se od žene bezuvjetna poslušnost i privrženost napram mužu, ter oni isti zakonici, koji hvale krepostnu ženu, dovikuju muževom, da što brižnije paze na žene, da ih vazda, dan i noć drže u podložnosti; nikada nesmiju se prepustiti one samim sebi, ter kao što im je prije udaje štitnikom otac odnosno u njegovom pomanjkanju brat ili ini mužki rodjak, tako za vrieme ženitbe suprug, a po prestanku ženitbe najstariji sin[43]. — Ženam se pripisuju mnoga zla svojstva kao prirodjena; već u Vedah se veli, da s njimi neima prijateljstva, da su njihova srca ona hijena[44], uzporedjuju se s pijavicami, smatraju pukom bezdušnosti i himbenosti[45]; nepitaju one mnogo za ljepotu i mladost, bio njeko liep ili ružan, samo kad je mužkarac, one mu se podaju[46].

Sam dakle karakter žena iziskuje, da ih muževi što brižnije čuvaju, a ni onda nisu za njih sigurni, ako su zatvorene u kući pod pazkom pouzdanih čuvara; u obće nitko nije kadar očuvati žene prisilnimi sredstvi, najbolje očuvane su, ako same dobrovoljno paze na sebe[47].

Muža dužna je štovati žena poput boga, ostati mu vazda vjernom ter otu vjernost sačuvati do svoje smrti; indijsko bo

---

[39] Ibid. IX. 29.
[40] Ibid. VIII. 89.
[41] Ibid. VIII. 349.
[42] Ibid. IX. 82.
[43] Manu IX 2, 3.
[44] Zimmer cit. str. 332.
[45] Manu IX. 15, 18.
[46] Ibid. IX. 14, a sva ota i mnoga druga svojstva udielio im je sam Manu. Ibid. 17. Pouhaër cit. str. 332.
[47] Manu IX. 10, 12, 16.

Digitized by Google

pravo odsudjuje ponovnu udaju žene, ako je i nezabranjuje bezuvjetno. Udovu, koja se uda po drugi put, snalazi levis ili gravis nota, ona biva *parapûrvâ,* djeca rodjena u takovoj ženitbi zapostavljaju se[48]. Razna se usuprot dobra obećavaju udovi, koja ostane vjernom pokojnom si mužu, da se na drugom svietu opet sdruži s njim; imenito onoj, koja se dobrovoljno baci u plamen, što sažiže truplo njezina muža. Polazak žene za mužem u grob poznat je, kako se znade, vrlo mnogim narodom; izazvala ga je vjera u život na drugom poput onog na ovom svietu, i tamo trebati će mužu predmeta, kojimi se rado služio na ovom svietu, a medju takove predmete spadaju i žene. Ove bo smatrane su sastavinom imovine ter se namirahu kao što i ostali imovinski predmeti. Ostanaka tomu položaju žena uzčuvalo se i u indijskom pravu, koje ih često navodi uza stvari, što no se nesmiju dieliti[49]. Sažeg udove i u Indiji je prema tomu bez dvojbe starom uredbom, njegovanom imenito brahmanizmom, koju zabrani tek englezka vlada u najnovije doba (god. 1830). Nespominje se doduše on u Vedah niti u njekih važnih zakonicih, ali ga preporučaju i hvale mnogi drugi zakonici, a posvjedočuju i strani pisci. Pravilno se imala dati spaliti udova s truplom muževim na istoj lomači, ter samo iznimice dopuštan je sažeg napose, a udova morala je onda uzeti sobom u vatru sandale muževe ili ini kaki ostanak od njega, n. p. koju od njegovih kosti[50].

Dočim se tako od indijske žene iziskuje stroga vjernost, ona se mora zadovoljiti jednim mužem, ter poliandriji neima više traga u indijskom pravu, to je usuprot mužu slobodno imati više žena. Indijska je naime ženitba poligamična; imade doduše u zakonicih hvalâ bračnoga života, koje se dadu razumjeti samo kod monogamije; često se označuje jedna žena glavnom i njoj

[48] Tekar u kasnijoj dobi zabranjeno bi udovam u obće, da se udaju, tako da su Englezi morali napose dokinuti otu zabranu god. 1856. Jolly § 16. Laude cit. str. 33.

[49] Mayr str. 160.

[50] Pobliže Zimmer cit. str. 328—331. Jolly § 14. Kohler str. 378 sl. Sravni takodjer Laude cit. str. 33, Henne am Rhyn cit. str. 261.

Digitized by Google

se daju razne prednosti, ali broj žena, što ih smije uzeti muž, nije zakonom ograničen[51].

Niti tečajem ženitbe niti nakon nje nije vezan muž na jednu ženu; pak dočim udova biva poročnom, ako se udade po drugi put, to je mužu religijoznom dužnosti, da se umah po smrti svoje žene na novo oženi[52]. Mužu medjutim nije samo slobodno, da si uz dosadanju ženu uzme drugu, već može on s prvom prekinuti zajednicu života ter ju odvrći, ali ipak ne bez svakih posljedica po sebe, a posljedice ote razne su prema razlogu odvrgnuća. Povriedi li žena težko svoje dužnosti, imenito ako počini preljub, može ju muž odpustiti uz najnuždniju samo hranu; imade nadalje slučajeva, u kojih može muž po pravu odvrći ženu, ali ju je dužan uzdržavati prema stališu. Razlozi tomu odvrgnuću mogu biti subjektivni, kao: nemoralnost, pijanstvo, nepokornost, svadljivost, zloba, rasipnost; i objektivni, kao: neizlječiva bolest, neplodnost, pače porod samih kćeri, nu ovom slučaju imade se s odvrgnućem čekati opredieljeno vrieme[53]. Nepostoji li justa causa za odvrgnuće, može muž doduše još uvjek odnemariti ženu, ali ga stižu razne štetne posljedice, imenito mora dati ženi za odštetu njeki imovinski iznos, koj je prema okolnostim različit ter može doseći i trećinu muževe imovine[54].

Žena usuprot, nalazeć se u strogoj ovisnosti od muža, mora mu se prilagoditi i onda, ako joj dade povoda tužbam; ona ga mora „štovati poput boga“[55], oprostiti mu sve uvriede, inače ju stiže kazna[56]. Samo u osobitih slučajih, ako je muž smrtni griešnik,

---

[51] Gans cit. str. 75. Unger str. 24. Zimmer str. 323 slied. Jolly § 13. Kohler str. 373.

[52] Jolly § 1.

[53] Neplodnu ženu slobodno je zamieniti drugom nakon 8 godina; onu, kojoj su poumirala djeca, nakon 10, onu, koja rodi samo kćeri, nakon 11 godina, svadljivu pako s mjesta. Manu IX. 81.

[54] Pobliže Jolly § 12; Kohler str. 384 slied.

[55] Manu V. 154. Pouhaër cit. str. 332: „Quoique la conduite de son époux soit blâmable, bien qu' il se livre à d' autres amours et soit dépourvu de bonnes qualités, une femme vertueuse doit constamment le révérer comme un Dieu“.

[56] „Ženu, koja neštuje zagrezla u strasti, odana piću ili bolestna muža, imade muž 3 mjeseca izbjegavati, ter joj oduzeti nakit i pokućtvo“. Manu IX. 78.

Digitized by Google

ludjak, zločinac itd., smije žena gojiti napram njemu neljubav. No bude li muž izključen iz kaste ter tako iz družtva, dopušta se ženi, da ga smatra mrtvim. Mnogi zakonici dopuštaju ženi i s drugih razloga, da ostavi muža, tako imenito radi impotencije. U svih slučajih, gdje je žena slobodno ostavila muža, zauzimlje ona položaj udove, može se prema tomu po drugi put udati; a takova udaja prikornom je poput udaja udove u obće.

Zakonici propisuju nadalje, što imade činiti žena u slučaju dulje odsutnosti muževe. Pravilno se opredieljuje vrieme prema svrsi odsutnosti, tečajem kojega imade žena čekati na muža[57]; nu što imade činiti, kad je izminulo opredieljeno vrieme, o tom nisu vrela suglasna. Po jednih imade ona poći za mužem, potražiti ga u inozemstvu; po drugih usuprot dopušteno joj je, da uzme drugoga muža. Tako je dakle indijsko pravo omogućilo ženi, da prema osobitim okolnostim može još za života muževa sklopiti novu ženitbu, ne samo u slučaju, kad muž izgubi kastu, i kad se u ostalom smatra on mrtvim, već i u svih drugih slučajih, u kojih je dopušteno ženi, da definitivno prekine s mužem bračni život, a ponovna udaja nije absolutno zabranjena. Polučava to indijsko pravo bez inštituta razpusta ženitbe, kojega ono u našem smislu ni nepozna ni netreba[58].

Mužu pripada nadalje glede žene kaznena vlast. Obsežna prvobitno, ona je u kasnijem indijskom pravu, kakogod je stroga podložnost žene mužu principom njihovog medjusobnog odnošaja, u znatnoj mjeri ograničena. Manu dopušta mužu, da kazni ženu užetom ili paličicom od bambusa, ali ju smije udarati samo po stražnjoj strani tiela, a ne po odličnijem kojem dielu, n. p. prsih, glavi itd.[59] U njekom se pače vrelu veli, da nije slobodno udariti žene ni cvietom, ma ona još toliko sagriešila. Uza sve to pri-

[57] Ako je muž odputovao u pobožne svrhe, imade žena čekat na nj 8 godina; ode li, da steče znanja i slave, tad 6 godina; ako li je pako otišao radi ljubavi, da uživa ljubav druge žene, koju je predpostavio vlastitoj, tad 3 godine. Manu IX. 76.

[58] Kohler str. 386 slied. Jolly cit.

[59] Manu VIII. 299, 300.

Digitized by Google

pada mužu umjerena kaznena vlast, ter sama vrela preporučaju, da valja žene milovati i kazniti, zabranjujuć samo zlostave[60].

Što se tiče djelatne sposobnosti žene, to joj je ona, kao što drugdje, manjkala i u najstarijem indijskom pravu; nu tečajem njegovog razvoja žena je indijska učinila znatan napredak, tako da po novijem pravu ostaje ona unatoč ženitbi podpuno sposobnom, moguć sklapati pravne poslove i voditi parnice[61].

(Dalje sliedi.)

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše ***Luka Matasović,*** *kot. sudac.*

(Nastavak.)

3. Vrieme uporabno. Trećom bitnom sastojinom uporabne pogodbe po § 1090 o. g. z. je vrieme uporabno i postavljeno je najviše za sigurnost uporaboprimca, da nebi morao uporabodavcu vratiti predmet uporabnine, kada bi se ovomu prohtjelo; jer tada nebi se moglo govoriti o pogodbi uporabnoj nego ob izmoljenoj posudbi (§ 974 o. g. z.).

To vrieme prema § 1113 o. g. z. ili same stranke oprediele izrično, n. p. najam ili zakup neke stvari ustanovi se na tri mjeseca, godinu dana itd.; ili muče, ako se odredi, da se uporabnina plaća za stanovito vrieme; ili gdje je namisao uporaboprimca naročito očitovana; ili se vidi iz okolnosti, n. p. uzme netko sobu, dok traju stanovite svečanosti; ili najmi magazin za stanovit sajam, da u njem robu razproda, itd.

Ako stranke nisu ni izrikom ni muče vrieme uporabe ugovorile, niti je ovo osobitimi propisi ustanovljeno, valja da onaj, koj pogodbu hoće ukinuti, odkaže drugomu zakup za 6 mjeseci, najam nepokretne stvari za 14 dana, a najam pokretne stvari za 24 sata prije, nego ju drugi povratiti ima (§ 1116 o. g. z.).

Bitnosti pravnoga posla nesmiju se mimoići pod inakom ništetnosti. Budući je pri uporabnoj pogodbi u § 1090 ogz. „neko vrieme“ propisano, to se stipulacija, koja je s ovom u protuslovju, nemože smatrati dopuščenom. Tako se pri uporabnoj pogodbi nemože ugovoriti uvjet, kojim uporabodavac gubi pravo

[60] Jolly § 10. Kohler str. 389 slied.

[61] Kohler str. 391.

Digitized by Google

odkaza, n. p. da se on odrekne prava odkaza. Takov uvjet po § 698 o. g. z. smatra se da nije postavljen i odkaz valja, kako je to vrh. sudište bečko izreklo svojom rješitbom od 16. lipnja 1857 br. 5919 za slučaj ovaj: Najmitelj A. podigne prigovore proti odkazu iznajmitelja B-a; jer da mu je ovaj zadao poštenu rieč, „da mu neće odkazati". — Prvi sud odbio je prigovore; dočim je prizivni sud ovim udovoljio i odkaz stavio izvan krieposti; jer se prigovoreno obećanje, „da se neće odkazati", ako je učinjeno ozbiljno, svakako mora uzeti valjanim i djelotvornim; pošto § 1090 ogz. za uporabnu pogodbu zahtieva „neko vrieme" (gewisse Zeit), a ne „točno ustanovljeno" (genau bestimmte Zeit) te se tako ono prvo, kroz koje da uporabna pogodba traje, može protegnuti na život iznajmitelja; jer § 1094 ogz. postavlja bitnimi sastojinami uporabne pogodbe samo stvar i cienu, vrieme niti nespominje; a § 1116 ogz. dopušća, da se uporabna pogodba može i na neopredieljeno vrieme utanačiti. — Najviše sudište ukinulo je drugomolbenu, a potvrdilo prvomolbenu osudu: jer se prigovoreno obećanje „da se neće odkazati" u ovom konkretnom slučaju neimade smatrati ozbiljnim; jer se nadalje uporabna pogodba po § 1090 o. gr. zak. svakako mora sklopiti na neko vrieme, koje se u §§ 1113 i 1116 o. g. z. normiranim i na ustanovljeno vrieme vezanim pravom odkaza ograničuje, gdje se izraz „neko vrieme" (gewisse Zeit) smatra istovjetnim onomu „ustanovljeno = opredieljeno vrieme" (bestimmte Zeit), kako se to iz slova § 903 ogz. uztvrditi može.* (Sbirka Gl. Ung. W. br. 386.)

Isto tako protivi se naravi uporabne pogodbe, da se uporaboprimcu podieli pravo, da uporabu nastavi tako dugo, dok uporabninu točno plaćao bude, kako je to vrhovno sudište izreklo svojim riešenjem od 10. siečnja 1860 br. 71: .... „jer se po zakupniku navedeni zakupni ugovor, prema kojem da on može nastaviti zakup po svojoj volji, dok zakupninu točno plaćao bude, naravi zakupne pogodbe protivi i zato ništetnim izjaviti mora; pošto se pri potonjoj prema § 1090 ogz. mora ugovoriti neko vrieme i odredjena ciena" .... (Sbirka Gl. Ung. W. br. 1053), koje stanovište je i naš kr. stol sedmorice usvojio, kako se vidi iz riešitbe u „Mjesečniku" g. 1883 str. 596, u kojoj medj inimi nalazimo i ovaj razlog: „..... Najmitelj pobija odkaz najma .... tvrdeć, da prigodom god. 1878 ustmeno utanačene,

* U hrvatskom prevodu god. 1853 rieč: „gewisse ...." razno se prevadja; sada „neko..." § 1090 o. g. z.; sada „naročit... § 903 ibid.

Digitized by Google

odkazu upitnom za temelj služeće pogodbe najma, nije bio ugovoren zamieniti tromjesečni rok, nego da je bilo ugovoreno, da tuženik (iznajmitelj) niti najamninu povisiti niti najam sve dotle odkazati nesmije, dok god mu tužitelj točno bude plaćao najamninu". — .... Ovo pobijanje prava odkaza ... nije temeljito, kada se uvaži, da pogodba najma mora biti ugovorena na stanovito opredieljeno vrieme, pošto je izraz §-a 1090 ogz. „za neko vrieme" istovjetan sa izrazom „na stanovito opredieljeno vrieme" § 903 ogz.; kada se uvaži, da na bitnost uporabne pogodbe spada, da se ona može razvrgnuti nakon vremena, bud naročito ugovorena, bud zakonom opredieljena (§§ 1090 i 1114 ogz.); te da se s toga svaka, bez opredieljenja trajanja uporabe sklopljena, te kao neodkaziva ugovorena pogodba najma protivi naravi uporabne pogodbe; te kada se uvaži, da se i pored dokaza o tom, da je tuženi učinio bio prije navedeno očitovanje o nepovišenju najma i o neodkazivosti najma upitnoga — takovo njegovo očitovanje nemože uzeti za pravno obvezatno, pošto nije ino, nego fraza govora, koja baš zato, što opredieljena i ozbiljna nije po § 869 o. g. z. nemože služiti za utemeljenje pogodbene obveze ...."

Ali uporabne pogodbe često potraju i preko ugovorena vremena, što biva ponovom uporabne pogodbe. Kao što samo uporabno vrieme, tako i ponova biva prema § 1114 o. g. z. izrično ili muče, ovo potonje, kada je izvorno bio ugovoren rok, u kojem se je imalo odkazati pa se to propustilo učiniti; ili kada odkazni rok nije bio ugovoren, pa uporaboprimac nastavlja pogodbu i nakon vremena prvobitno ugovorena, a uporabodavac se tomu neprotivi.

Kada stranke izrično ponove uporabnu pogodbu, valja im sve, kako su ponovno ugovorile; nu kod muče ponove valja prema ustanovi § 1115 ogz. paziti, da svi uvjeti izvorne pogodbe ostaju; samo glede trajanja ili vremena vlada iznimka: te se u zakupih ponova proteže samo na jednu godinu; nu ako uredno uživanje biva tek u kašnje vrieme, ponova proteže se na onoliko vremena, koliko je potrebno, da se koristi jedan put mogu izvaditi. Najmovi, za koje se običajno plaća najamnina poslje ciele godine, ili nakon pol godine, ponavljaju se muče nakon pol godine; a svi kraći najmovi ponavljaju se muče na ono vrieme, koje je prije bilo ustanovljeno uporabnom pogodbom. O ponovah opetovanih obstoji to isto, što je ovdje propisano glede prve ponove.

U mjestih, gdje postoje posebni najmovni propisi, riešava se pitanje glede trajanja ponovljene pogodbe po tih propisih, a ne po §§ 1114 i 1115 o. g. z.

Digitized by Google

Zadnjom bitnom sastojinom uporabne pogodbe je:

4. Ciena. Ova nesmije biti neodredjena niti protuzakonita; no zato nemora biti kao kod kupoprodajne pogodbe (§ 1054 ogz.) u gotovu novcu; nego se najamnina i zakupnina mogu sastojati u inom kojem podavanju ili činitbi. Za ukriepljenje ovih nazora neka govori sudbena praksa:

a) A. i B. nasljednici otca si posjedovali su više komada zemljišta. Oporukom postavljeni upravitelj A. prepusti B-u uživanje jednoga tih zemljišta uz zakupninu od 75 lira, koju B. htjede platiti tako, da si je dao neke koristi uživanja od cjelokupne ostavštine u račun staviti. Parnicu, koja se je otud zametnula, završilo je c. kr. vrh. sudište bečko riešenjem od 3. siečnja 1861 br. 15302 ex 1860 izrekav, da u konkretnom slučaju postoji uporabna pogodba sa svimi bitnimi sastojinami § 1090 ogz., jer se zakupnina — mjesto u gotovom novcu — može podmiriti tako, da se zakupnik na dielu koristi i uživanja zajedničke ostavštine zakupninu u odbitak staviti daje; čim se narav uporabne pogodbe nemienja baš kao niti onda, kada suvlastnik zajednički realitet u najam ili zakup uzme. (Sbirka Gl. Ung. W. br. 1257.)

b) Stjepan D. uzeo je od družtva „Casino" dvie sobe, nalazeće se u kući „prve hrvatske štedionice" na porabu, pa se obvezao, da će svakoga posljepoldneva staviti u prostorije družtvene jednoga marquera, da dvori članove družtva. Družtvo „Casino" odkaže po svom predsjedniku te dvie sobe Stjepanu D. Ovaj podnese prigovore i tim zapodjetu parnicu završi kr. banski stol pravomoćnom osudom, a u razlozih ove medju ostalimi stoji uvaženo: „A nemože se uvažiti niti prigovor onaj, kojim se naglasuje, da pravni odnošaji, izmedju stranaka postojeći, netvore pogodbu uporabnu; jer po § 1092 ogz. korespektivum za datu u uporabu stvar može biti ino, nego novčana svota u gotovom, tužitelj pako svojimi prigovori priznaje, da je uzeo od tuženoga družtva u ime porabe dvie sobe pod uvjetom, da je dužan svakoga posljepoldneva staviti u prostorije „Casina" jednoga marquera, koji će družtvene članove dvoriti. Pošto tužitelj neporiče (§ 22 g. p. p) navod tužene stranke, da on nije zadovoljio, dotično da nije dao korespektivum, koji je za svaki dan obvezan bio dati, i bez da je ma koje stanovito vrieme, do kojega pogodba trajati ima, utanačeno; to se napadnutá prvostepena osuda .... pokazuje opravdanom ...." (Mjesečnik g. III. 286—289.)

Nego ako vlastnik ustupa svoje dobro pod tim uvjetom, da ga primalac obradjiva i daje predavaocu dio plodova, koji se od-

Digitized by Google

nosi na svukoliku korist, n. p. trećinu ili polovinu, tad nije to pogodba zakupna nego pogodba ortačka, koja se prosudjuje po pravilih ustanovljenih o tom. § 1103 o. g. z.

Ustanovom § 1103 o. g. z. naročito se izjavljuje „dio plodova"; prema tomu, ako bi tko dao u zakup pet jutara oranice uz pogodjenu cienu, da mu u ime zakupnine imade dati 30 mjerova žita, ostala bi pogodba uporabna. (Stubenrauch II. 258.)

Za slučaj prikrate preko polovine valjaju za obie stranke ustanove, svim pogodbam obćenite i u § 934 o. g. z. normirane, a glase: Ako jedna stranka nije primila od druge ni polovinu onoga, što je istoj dala polag običajne vriednosti, zakon daje stranci oštećenoj pravo iskati, da se pogodba ukine i da se stvari postave u prijašnje stanje. Ali drugoj stranci slobodno je uzdržati posao nadopunjenjem onoga, što nedostaje do običajne vriednosti. Nerazmjerje vriednosti odredjuje se polag onoga vremena, kada je sklopljen (pravni) posao.

III. Forma, pobočne ustanove i pravna narav uporabne pogodbe.

1. Forma. Kao svaka pogodba po § 883 ogz. tako i uporabna može se učiniti ustmeno i pismeno; pred sudom ili van suda sa svjedoci ili bez njih; nu ako su stranke naročito ugovorile, da će učiniti pismenu pogodbu, pogodba ta nedrži se da je sklopljena dok ju stranke nepodpišu. I u ovom slučaju nije sasvim potrebno, da se udari pečat (§ 884 ogz.).

Dva su ipak slučaja, gdje na pismenoj pogodbi moraju biti po dva svjedoka podpisana i to:

a) Namjerava li tko pravo iz uporabne pogodbe uknjižiti, tada se mora o stečenju prava sastaviti pismena izprava, koju će podpisati ne samo stranke ugovarajuće, nego i dva dostojna vjere čovjeka kao svjedoci (§ 434 ogz.);

b) kada je tko nepismen ili poradi tjelesnih mana nemože pisati, n. p. ako ga ruka boli, ima prizvati dva svjedoka, od kojih će jedan podpisati ime njegovo, a sam će običajno znamenje svoje ruke pristaviti (§ 886 ogz.).

Što valja za rukoznak nepismene osobe, to sve vredi kada se tko podpiše židovskimi pismeni. (Dvorski dekret od 9. veljače 1846 sb. pr. z. br. 938.)

Ako formalna izprava o pogodbi nije još napravljena, ali je napravljeno pismo o glavnih točkah pogodbe same, i podpisano od stranaka, tad samim takovim pismom (punktacijom) utvrdjuju se ona prava i obveze, koje su izrečene u njem (§ 885 ogz.).

Digitized by Google

Konačno ako je napravljena isprava o kakovoj pogodbi, neima se nimalo gledati na ugovore ustmene tobož učinjene u isto vrieme, ako se ovi neslažu s ispravom, ili sadržavaju nove pridavke (§ 887 ogz.).

Pridatci, učinjeni prije ili za podpisivanja, valjani su i ostaju u podpunoj krieposti svojoj.

Na poseb valja paziti pri pismenih pogodbah na biljege kojimi da primjerci budu providjeni. Prema pristojbenoj tarifi br. 91 hrv. čl. (20 magj. čl.) uporabni ugovori, kojim se potrošna stvar predaje komu na porabu za stanovito vrieme i uz ustanovljenu cienu, padaju po cielokupnom iznosu ili vriednosti uporabnine pod ljestvicu II.; a vriednost uporabnine izračunava se u smislu § 61 danas valjajuće uredovne sbirke zakona i propisa o biljegovini i pravnoj pristojbi ovako:

a) ako je uporabna pogodba ugovorena na stanovito vrieme, ali kraće od deset godina, odmjerava se pristojba od ukupnih uporabnina za cielo vrieme;

b) ako je uporabna pogodba ugovorena na deset godina ili na dulje vrieme, ima se pristojba platiti po deseterostrukoj uporabnini godišnjoj;

c) ako uporabna pogodba ima trajati do smrti stanovite osobe, ustanovljuje se pristojba po deseterostrukoj uporabnini godišnjoj; a ako se proteže na cieli život dvijuh ili više osoba, po petnajsterostrukoj uporabnini godišnjoj. U slučaju pako, da se vriednost godišnje uporabnine smrću jedne od ovih osoba umanji, ustanovljuje se pristojba po deseterostrukoj godišnjoj uporabnini, koja je do smrti prve osobe uglavljena i povrh toga po peterostrukoj vriednosti one, od toga časa nastupajuće umanjene uporabnine;

d) ako se isprava odnosi na uporabnine, koje se ponavljaju bez kraja, ili ako je trajanje skopčano s obstankom koje na neizvjestno vrieme utemeljene udruge ili zavoda: odmjeruje se pristojba po dvadeseterostrukoj uporabnini godišnjoj.

2. Uzgredne ustanove. Povrh bitnih sastojina, bez kojih nikoj pravni posao, pa niti uporabna pogodba nemože postojati (v. II. 1, 2, 3) ima ih još, koje od volje kompaciscenata odvise, te koje bez uštrba za valjanost pravnoga posla mogu biti izostavljene. To su uzgredne ustanove i te jesu:

a) Uvjet, t. j. dogodjaj, od kojega čini se zavisiti pravo kakovo. On je tvrdeći ili nijekajući, kako se kad odnosi na izpunjenje ili neizpunjenje dogodjaja Uvjet je odgadjajući, ako namienjeno pravo svoju kriepost zadobiva tek pošto se dogodjaj

Digitized by Google

izpunio; on je razvezujući, ako, čim on nastane, namienjeno pravo izgubi se (§ 696 ogz.).

Uvjeti, koji su sasvim nerazumljivi, drže se da nisu priloženi (§ 697 ogz.); a naredba ili pogodba nije tvrda, kojom se daje komu kakovo pravo pod odgadjajućim nemogućim uvjetom, premda je nemogućnost — uvjet izpuniti — kašnje pridošla i premda je bila poznata strankam. Uvjet razvezujući i nemoguć smatra se kao da nije priložen. Sve to valja i za uvjete nedopušćene (§ 698 ogz.).

Prema bitnoj oznaki uporabne pogodbe, da mora stanovito vrieme trajati, valja paziti pri uvjetu odgadjajućem, ako li je postavljen bez dodatka „kada da uporabna pogodba počme", ili ako vrieme odpočetka nije samim uvjetom izraženo, to uporabna pogodba nije tvrda. Nevalja najam stana na polovicu godine pod uvjetom: „dok se stan popravi i u red postavi"; u ovom bo slučaju niti je ugovoreno, kada najam ima početi, niti do kojega dana mora stan biti u redu, dakle se nezna, kada pol godine najma počima, ni kada svršuje. Obratno valjana je pogodba, ako se stan najmi n. p. od Gjurgjevdana 1887 pod uvjetom, ako se dotle za stanovanje priredi.

Isto tako valja paziti i pri razriešujućem uvjetu, samo što ovdje tvrde, da se uporabna pogodba, čim razriešujući uvjet nastupi, mora tek odkazati u roku zakonskom, ako ovaj nije naročito ugovoren. N. p. A. uzme u zakup dobro na pet godina pod uvjetom, da će imat povratiti dobro vlastniku čim ovaj izjavi želju, da će sam dobro obradjivati. Ovdje je nuždan odkaz u roku zakonskom. Ali ako ugovore, da će imati predati dobro za tri mjeseca nakon priobćene želje, da će sam dobro obradjivati, tad je ovaj rok mjerodavan.

b) Kapara je ono, što se daje unapred, kada se sklapa pogodba uporabna, ili za znak, da je pogodba sklopljena, ili za osiguranje, da će se pogodba izpuniti. Ako se pogodba neizpuni po krivini jedne stranke, nevina stranka može zadržati kaparu, koju je primila, ili iskati, da joj se dvostruko povrati kapara, koju je dala. Ako li na to neće da pristane, može iskati da se izpuni pogodba, ili ako to nije više moguće, da se naknadi šteta (§ 908 o. g. z.)

Nekrivoj stranci preostaje indi dvoje: α) tražiti ukinuće pogodbe i izplatu dvostruke kapare; u ovom slučaju nepredpostavlja se nikoja šteta, niti ju stranka mora dokazati; β) zahtievati, da se izpuni pogodba, ili ako je ova postala nemogućom, budi po pravi, budi po zakonu, da se naknadi šteta.

Digitized by Google

U praktičnom životu često je čuti: „Pusti kaparu, pa mirna Bosna!“ No to je kriv račun; jer kako se vidi, može protivna stranka siliti ili na izpunjenje ugovora ili na naknadu štete, dakako uz dozvolu, da joj se u uporabninu odnosno u odštetni zahtjev slobodno uračuna kapara, koju je možebit primila.

Ako je izpunjenje uporabne pogodbe postalo nemogućim slučajno, nesmije nijedna stranka trpiti štetu, te ona, koja je primila kaparu, vraća ju onoj, koja je kaparu dala; jer se uzimlje, da nijedna stranka nije kriva, dosljedno nemože nijednoj šteta na teret pasti.

c) Odustatnina često se ugovara u uporabnoj pogodbi, da stranka naime, koja želi, da može odstupiti od pogodbe prije nego se izpuni, plati drugoj stanovit iznos, koji se zove odustatnina. U ovom slučaju mora se ili izpuniti pogodba ili platiti odustatnina. Tko je pogodbu izpunio stranom samo; ili tko je prihvatio ono, što je druga stranka (ma nešto) dala na izpunjenje obećanja, taj nemože više odstupiti, ako bi i htio platiti odustatninu (§ 909 ogz.).

Razlike medju kaparom i odustatninom jesu: α) ona se daje unapred, ova se samo obećaje; β) svaka stranka, čim plati odustatninu, može odstupiti od pogodbe; dočim kaparu gubeći najmitelj i istu in duplo vraćajući iznajmitelj, mogu povrh toga zahtievati, da se pogodba točno izpuni, ili ako to nije više moguće, da se naknadi šteta.

Stranka, koja je kriva, te se nemože pogodba izpuniti, mora da plati odustatninu; ako se pogodba nemože izpuniti usljed nenadana slučaja, neplaća ju nitko (§ 911 ogz.); jer za nenadani slučaj nejamči nijedna stranka.

Konačno ako je dana kapara i zajedno bude ugovoreno pravo odustati od pogodbe, a osobita odustatnina nije ugovorena, kapara stoji mjesto odustatnine. Zato kada se odustane od pogodbe, davalac gubi kaparu, a primatelj vraća ju dvostruko (§ 910 ogz.).

d) Ugovorna kazan je ona svota novca, koju si stranke platiti obećaju mjesto naknade štete u slučaju, ako se obećanje nebi izpunilo nikako; ili se nebi izpunilo, kako treba, ili odveć kasno. — Ako stranka, koja bi imala ugovornu kazan platit, iznosu ove prigovori, ima sudac takovu — ako je potrebno, vještake preslušavši, — po uvidjavnosti obaliti. Izplata ugovorne kazni mjesto naknade štete neoslobadja od obveze izpuniti popodbu izuzamši slučaj, da je o tom osobita pogodba učinjena bila (§ 1336 ogz.).

Digitized by Google

Zakon dakle predpostavlja kumulativnu obvezu t. j. tko je platio ugovornu kazan, nije tim još oslobodjen od izpunjenja pogodbe. Ali zaglavnom stavkom § 1336 ogz. dopušća zakon, da se ugovorna kazan i alternativno može ugovoriti, naime: tko je platio ugovornu kazan, biva tim oslobodjen od izpunjenja pogodbe uporabne. — U potonjem slučaju neostaje nekrivoj stranci ino nego zadovoljiti se, te tražiti: ili da se uporabna pogodba izpuni podpuno, ili da se ugovorna kazan plati; oboje nikad. Tako bi n. p. zakupnik dobra, uzeta na pet godina u zakup, u slučaju pogodjene ugovorne kazni od 500 for., ako bi koncem četvrte godine zakupni objekt ostavio, bio dužan plati 500 for. ugovorne kazni i povrh toga izpuniti pogodbu t. j. platiti zakupninu i na petu godinu odpadajuću.

Najmitelj stana za 1200 for. najamnine i 600 for. ugovorne kazni za slučaj netočna plaćanja one, ostavi stan koncem rujna. Iznajmitelj utuži uplatu ugovorne kazni od 600 for. — Ako najmitelj visini ove prigovori, biti će sudac ovlašćen istu sniziti do 300 for., koliko iznosi još neplaćeni zadnji četvrt najamnine, i koj iznos od 300 for. pravu štetu iznajmitelja predstavlja.

(Dalje sliedi.)

Gruntovnički činovnici.

Pod sličnim naslovom potekao je jurve u ovom listu iz strukovnjačkog pera g. A. G. članak, u kojem se razlagalo tako ob „usposobljenju“ kao i o materijalnom stanju gruntovnčkih činovnika, koje materijalno stanje zaista je takovo, da bi ga trebalo što prije poboljšati.

Nije namjera pisca ovih redaka opetovati sadržaj onoga članka, nego ću gledat da skromne svoje misli ob „usposobljenju gruntovničkih činovnika“ nešto obširnije razložim; a neću se taknuti njihovoga sadanjega materijalnoga položaja, kojemu glavni uzrok leži valjda u nedostatnosti novčanih sredstva; ipak želimo i nadamo se, da će nestati što skorije i toga uzroka.

Živa je istina, da su valjano uredjene i svrsi shodno vodjene gruntovnice temelj javnoj vjeresiji; jaka podpora vlastnosti nepokretnina i redu ove. — Zato se punim pravom zahtievati može, da se gruntovničke knjige, koje njekim načinom predstavljaju sliku aktivna i pasivna nepokretnog imetka pojedinog vlastnika, svom točnošću izrade, i da se prema racionalno zamišljenim propisom u podpunom redu vode po organih, koji su svojim usposobljenjem kadri odgovarati ovoj važnoj zadaći.

Digitized by Google

Tečaj vremena te mnogogodišnje izkustvo pokazaše, da za samostalno rukovodjenje gruntovnih knjiga nije dovoljna samo teoretička obrazovanost gruntovnoga činovnika, nego da je vrlo potrebna višegodišnja praksa; jer se istom pomoćju praktične vještine i okretnosti dade posve razumieti i valjano uporaviti teorijom pribavljeno znanje.

Kako da se uzgoji praktično vještih mladjih gruntovničkih sila, tomu je dobro utrt put naredbom kr. zem. vlade, odjela za pravosudje; jer ne samo da se strogo bdije nad tim, da svaki gruntovnički kandidat, prije nego li se pripusti na ustmeni ispit, propisani naredbom od 10. lipnja 1885, dokaže koli uspješni višemjesečni polazak gruntovničke vježbe, toli i primjereni stupanj svršenih nauka; nego da i takovi gruntovnički pripravnici, nakon položenog gruntovničkog ispita, budu dodieljeni na službovanje povjerenstvom, koja rade sada oko u zemlji provadjajućeg se u smislu zakona od 16. rujna 1876 osnivanja novih gruntovnih uložaka. Tu im se tek pruža sgoda, da obogate svoje znanje obsežnom praksom, ter se pobliže upoznadu sa rukovodjenjem gruntovnice prema zahtjevu II. diela, pa da prouče temeljito postanak i osnivanje iste po propisu I. diela grunt. reda, te odnosnih u savezu stojećih provedbenih naredaba.

Ovaj postupak posve je opravdan, pa i s obzirom na to, što ovakovi gruntovnički pripravnici, dodieljeni povjerenstvom kao grunt. dnevničari, bivaju postepeno imenovani definitivnimi gruntovnimi činovnici.

Nu kraj svega toga ukazuje se ipak danas u praktičnom životu često potreba, da bude gruntovnički činovnik, donjekle barem vješt tehničkoj struci, a to s toga, što često treba nesamo doskočiti manam razne naravi, koje no su se uvukle budi prigodom osnivanja ili pako kod tekućeg vodjenja gruntovne knjige; nego istomu valja kod sravnjivanja po stranci doprinešenih nacrta o valjanosti i shodnoj uporabivosti istih svoje mnenje izreći, na kojem se po tom temeljiti imade riešenje predmeta.

Gruntovnički pripravnici namješteni kod povjerenstva za osnivanje gruntovnih uložaka, bave se dielomice i takovim poslom, koji sam po sebi zasjeca u mjerničku struku; nu ovo reć bi neuzimlje se u nikakov osobiti obzir, valjda s toga, što ih na to njihovo službovanje nimalo neveže, nego zavisi doneklje o njihovoj dobroj volji.

Nu ja mislim, da bi trebalo upravo ovu sgodu upotrebiti, ter sa višega mjesta nad tim bditi, da si svaki gruntovnički pripravnik tečajem svoga službovanja oko sastavka gruntovnih uložaka čim više moguće budi vlastitim ili nastojanjem povjerenstvu dodieljenih tehničkih organa, pribavi toli za praktično rukovodjenje gruntovničkih knjiga potrebite vještine u mjerničkoj struci, a to izradjivanjem pomanjih mjerničkih posala, n. p. urisivanjem, topografiranjem i obračunavanjem površina dieljenih čestica itd., jer će to bezdvojbeno pojedincu u svakom pogledu dobro doći ne samo kod redovitog lustriranja i provadjanja gruntovnih agenda, nego i

Digitized by Google

s toga, što bi ovako usposobljeni gruntovni činovnici mogli diobe i slične nacrte o razdieljenih parcelah u oduosnih katastralnih mapah redovito provadjati i tim na put stati dosadanjoj ni malo shodnoj praksi, da se najme slični gruntovni podnesci jedino u gruntovnih knjigah obavljaju; dočim se nastale promjene kod razdieljenih posebina u dotičnih mapah ne evidentiraju i tim sve većma gomila nesuglasje izmedju katastralne mape i stanja gruntovničkih knjiga.

Ako se pako obzirom na mogući uštrb službovanja grunt. kandidata kod redovitog njihovog rada oko sastavka gruntovničkih uložaka, spomenuti način uvježbanja istih u mjerničkoj struci nebi mogao uvesti, bilo bi shodno osnovati u tu svrhu poseban tečaj budi kod grunt. ravnateljstva, ili opet da se gruntovnički pripravnici, kroz stanovito vrieme radi mjerničke prakse, postepeno dodieljivaju kojemu držav. mjerničkomu uredu, davši im po mogućnosti za to vrieme pomanju novčanu pripomoć uz njihova dnevna beriva.

Ovakovim uzgajanjem gruntovničkih kandidata dao bi se s vremenom u ovoj velevažnoj struci liep uspjeh postići; jer bi grunt. činovnici svojom podpunom sposobnošću i vještinom nedvojbeno u svakom pogledu zvanje svoje dostojno i na uhar službe mogli obavljati.

Neće biti suvišno, da se ovom sgodom nješto obširnije predoči položaj gruntovničkih kandidata, službujućih kod povjerenstva za sastavljanje gruntovnih uložaka a to tim više, što je glede toga u uvodno spomenutom članku bilo već govora pa i nade, da će se hvale vriedna namisao rečenog pisca jednom ipak oživotvoriti; što žalibože do sada nije učinjeno.

Znade se, kako mladji naraštaj želeć dovinuti se jednom ljepše i bolje budućnosti, hrli u školske zavode, a kako mnogi radi nedostatka novčanih sredstva, ili pako sbog drugih razloga, nemoguć nastaviti započete nauke, napuštaju ove, te se laćaju drugog zanimanja, da se kako prehrane; a imadu li uz čestito ponašanje liep i čitljiv rukopis, to nastoje najprije doći u kakovu privatnu ili javnu pisarnu.

Ali niti na tom polju necvatu im ruže; jer dnevničarsko zanimanje neotvara vrata bolje budućnosti, izim da se posvete drugom zvanju, kao što su službe bilježnička, blagajnička, gruntovnička itd.; inače dnevničari, naročito oni kod sudbenih oblasti, ma da si i jesu višegodišnjim službovanjem pribavili u svih granah manipulacije dovoljnu sposobnost i vještinu, ipak nemogu napredovati, jer pored svega toga kao i pored prvenstva, koje bi ih punim pravom išlo, neusposobljuje ih niti za podvornika a kamo li za manipulacionalnoga činovnika zak. čl. od g. 1873, ake neimaju o svršenom vojničtvu propisanog certifikata.

Medju sadanjimi gruntovničkimi kandidati, koji služe kod rečenih gruntovnih povjerenstva u svojstvu „dnevničara", ima ih, koji su kod

Digitized by Google

javnih ureda sproveli većim dielom dnevničareć svoju mladost; al su si u tom vremenu stekli toliku vještinu, da bi mogli zvanje manipulacionalnoga činovnika u svakom pogledu vršiti; a nemanje i takovih, koji su položili i njekoje ispite, propisane za činovničku struku nižjih razreda, pa se i inače čestito ponašaju. Bilo bi s toga opravdano, da se na ovakove sile obzir uzme, tim više, što su im povjereni poslovi toli važne i zamašne naravi, te da se prema tomu, ako ne svi, a bar oni, koji se osobito ističu svojim radom, ma bilo to i nakon pol ili jednogodišnjeg službovanja, po sposobnosti i dokazanoj uporabivosti, uvrste u neke vrsti „status“ činovničkog osoblja, sa primjernom godišnjom plaćom, kao što to vidimo kod vježbenika perovodnih struka, napose kod financijalnih oblasti. Tim bi im se pružila velika blagodat, riešili bi se naslova „dnevničar“, koji im privatni život ni malo nezasladjuje, dobili bi nuždna sredstva za svakdanji život, a to sve bodrilo bi ih na to veću marljivost i rad, te bi mirne duše čekali buduće poboljšanje svoga položaja.

Zaključujuć ove redke neće mi se zamjeriti, ako želim, da ih uvaže oni, koji bi mogli donieti pomoći i utjehe; čim bi se, to je moje uvjerenje, pomoglo i javnoj službi. *A. T.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Da li je počinjeno smetanje posjeda prava prozora, odnosno prava na svjetlost, zrak i vid, ako je na služećem zemljištu podignuta gradjevina, kojom se ne samo prozori gospodujućeg kućišta zatvore, nego se istom oduzme i svjetlost i zrak i vid, te se novom gradjevinom unilazi u krov gospodujuće sgrade?

Dragutin C. podigao je kod kr. kot. suda u O. tužbu smetana posjeda prava prozora i prava na uživanje svjetlosti, zraka i vida istim, temeljeć svoju tužbu na činjenici, da mu je takovo pravo izričnom dozvolom vlastnika susjednih nekretnina dano. Taj navod tužiteljev ostao je po tuženom Joci Ž. i I. Ž. nezaniekan, dakle istinit. Sudbenim očevidom ustanovilo se je, da je tužitelj D. C. takovo pravo doista vršio, i da mu je to sad nemoguće; jer da su njegovi prozori zazidani tako, da s desnog kraja kuće jedva nješto malo svjetla dopire, a s lievog da je protivnički zid tik uz kuću D. C-a, pa da s te strane niti zraka niti svjetla neimade; u prvom pako spratu da je zid kuće tuženoga I. Ž. unišao u krov kuće tužiteljeve za 12 ctm., pa da je u obće krov tuženikove kuće za 4 ctm.

Digitized by Google

nad krovom tužiteljeve kuće nadvješen. Tuženi konačno i sam izrično priznaje, da je oduzeo sgradi tužiteljevoj svjetlosti, zraka i vida; nu se izgovara, da to nije važno.

Na temelju tako vodjene razprave zadovoljio je prvi sud tužbi de praes. 3. travnja 1884 br. 1467.

Razlozi: Sudbenim očevidom ustanovljeno i dokazano je, da su protivnici sagradili kuću svoju tako tik kuće tužiteljeve, da su tim sva četiri prozora sa zapadne strane kuće tužiteljeve tako zatvorena, da niti zraka, niti svjetlosti tužitelj neima, a najmanje može pogleda imati kroz ta četiri prozora. Tuženi I. Ž. nieče, da je počinio smetanje posjeda, premda je očevidno ustanovljeno a i sam kašnje priznaje, da je tik kuće tužitelja zid svoje novogradnje podigao, tako da nije nikakove medje ostavio, izgovarajuć se tobože, da je taj način zidanja za tužitelja koristniji.

Prvotuženik premda nieče, da je počinio smetanje posjeda, tvrdi ipak da nebi gradio bio, da mu je za vremena tužitelj na put stao; nu u samoj gradjevnoj dozvoli napominje se, da tužitelj nije bio zadovoljan sa gradjevnom dozvolom i upućen bje na put redovite gradjanske parbe, koji je i nastupio.

Prigovori tuženoga I Ž., da je zemljište, na kojem je nova gradjevina podignuta, njegova vlastnost, nemože se ovdje uvažiti, jer se taj navod ima parnicom o vlastnosti dokazati. Pak pošto je očevidom sudbenim, kao i djelomično, odnosno mučkim priznanjem prvotuženika smetanje posjeda prava na uživanje zraka, svjetlosti i vida podpuno ustanovljeno i dokazano; to je prvi sud gornju odluku i izrekao. Glede tuženice I. Ž., koja k razpravi nije došla, sudjeno je obzirom na §§ 40 i 41 gpp.

Proti ovoj odluci podneo je tuženi utok, a banski stol odredio je tim povodom odlukom od 5. lipnja 1884 br. 11757 nadopunjenje razprave: da se gledeć na tvrdnju tužiteljevu, da se je gradnji kod političke oblasti protivio, imade budi prije (§ 144 gpp.), budi prigodom razprave ustanoviti, je li se poduzetnik nove gradnje držao propisa §§ 610 i 611 gpp.; je li, uz podnešenje stanovitog narisa gradnje, dobio dozvolu političke oblasti, da smije graditi, pa je li tužitelj kao susjed gradnji označenoj u narisu prigovorio, ili ne; pa da li je ovdje slučaj označen u §§ 340 i 341 ogz.; napose s razloga, što valja ustanoviti, je li se poduzetnik nove gradnje držao dozvolje polit. oblasti ili ne.

Nakon nadopunjene u ovom pravcu razprave, izrekao je prvi sud ponovno pod br. 465 ex 1885 istovjetnu odluku dodavši k onim gore navedenim još ove razloge:

Sudbenim očevidom ustanovljeno i dokazano je smetanje posjeda; a dokazano je i naknadno doprinešenimi izpravami, da je tuženikom u istinu bilo dozvoljeno graditi; nu u gradjevnoj dozvoli izrikom se spo-

Digitized by Google

minje, da se je tužitelj protivio gradnji, pa su se s toga tuženici imali držati propisa §§ 610 i 611 gpp., što su propustili učiniti držeć, da im je imajuć gradjevnu dozvolu slobodno graditi po svojoj volji.

Zapisnikom od 8. kolovoza 1883 dokazano je, da se je tužitelj protivio gradjenju kuće, jer da se kuća tuženika gradi tik njegove; jer da će tom gradnjom izgubiti zrak, svjetlo i vid četirijuh prozora svoje kuće; a pošto tuženici nisu nacrta pridonieli, nego samo gradjevnu dozvolu političke oblasti: to tužitelj nije ni mogao posebice prigovarati gradnji u nacrtu naznačenoj, nego je u početku gradnje podigao tužbu smetanja posjeda i zatražio obustavu nove gradnje.

Neprinesav tuženici nacrta o dozvoljenoj gradnji, nije se moglo znati kakovu je dozvolu gradnje izdala politička oblast tuženikom, pak pošto se je sudbenim očevidom ustanovilo smetanje posjeda, te se tuženici nisu prigodom gradnje držali ustanova §§ 610 i 611 gpp.: to se je izreklа gornja odluka.

Na utok tuženika ukinuo je kr. banski stol riešitbom svojom od 30. rujna 1885 br. 3437 odluku prvog suda i tužitelja odbio.

Razlozi: Po tuženicih neprigovorenom tvrdnjom tužitelja dokazano je, da je ovaj sagradivši na svom zemljištu kuću br. 4 u U. otvorio uz dozvolu vlastnika susjednog zemljišta, prama istomu dva prozora razi zemlje i dva na tavanu za svjetlost, zrak i vid. Obie stranke priznaju, da su ti prozori obstojali dok nisu tuženici (pravije samo prvotuženik) na tom susjednom zemljištu počeli svoju kuću graditi; jer tada su zid svoje kuće podigli tik zida tužiteljeva, te su mu zazidanjem rečenih prozora svjetlost, zrak i vid zatvorili, što je takodjer sudbenim očevidom ustanovljeno. Tužitelj tvrdi, da je imao pravo na svjetlost, zrak i vid kroz rečene prozore, te da je gradnjom svoga susjeda smetan u tom pravu, dočim tuženici poriču, da je imao to pravo, pa da o smetanju posjeda toga prava neima govora.

Neima dvojbe, da je svatko vlastan u svojoj kući otvoriti prozor, koji gleda na vlastničtvo susjeda, jer po § 354 ogz. može svatko sa svojom vlastnošću slobodno razredjivati; nu iz toga razloga nemože se susjedu zabraniti da unutar granica svoje vlastnosti nepodigne sgradu.

Postojeći zakoni nepropisuju, da mora tko na vlastitom zemljištu kada gradi, izmedju svoga i susjednog zemljišta ostaviti prazni prostor. — Po § 297 ogz. je vlastnik zemljišta takodjer vlastnik prostora zraka, koj je nad njegovim zemljištem u vertikalnoj liniji.

Ako gradilac na medji svoga susjednog zemljišta podigne zid, te tim susjednoj sgradi zatvori prozore, svjetlost, zrak i vid, to onaj susjed nemože tomu u obće prigovoriti; jer tko se služi svojim pravom unutar granica pravnih, neodgovara za štetu, koja za druge odatlje nastaje (§ 1305 o. g. z.). Vlastnik susjedne sgrade može se samo onda protiviti takovoj

Digitized by Google

gradnji, ako mu pripada jedna od služnostî, spomenutih u § 476 br. 10 ili 11 ogz.; ili ako je u smislu § 313 ogz. stekao posjed služnosti sličnog prava. — Tužitelj nije ni tvrdio, a još manje dokazao, da je postojeće faktično stanje obstojalo usljed prava služnosti, koje pripada njemu kao vlastniku tobože gospodujuće sgrade, ili usljed izrične njegove volje, iduće onamo, da se to faktično stanje kao usljed prava služnosti nepromienjenim uzdrži.

Iz takovog, tek slučajno, bez volje vlastnika tobože gospodujuće sgrade obstojavšeg faktičnog stanja, neda se nikakovo pravo izvadjati, i to tim manje, što tužitelj sam priznaje, da je ovo faktično stanje nastalo iz uslužnosti tuženika bez ikakve dalnje obveze tuženika na istu uslugu (§ 345 o. g. z.).

Iz svega proizlazi, da se je tužitelj zaista nalazio u faktičnom uživanju izgleda, zraka i vida kroz rečene prozore, nipošto pako, da se je nalazio u posjedu služnosti ili zabranjujućim načinom stečenog prava izgleda, zraka i vida, ter da gdje neima posjeda, nemože biti ni govora o smetanom posjedu. — Pri takovom stanju stvari jest sasvim irelevantno, da je tuženik propustio kod gradnje ravnati se po propisu § 340 ogz. i § 610 gpp.; ter premda mu je bila gradjevna dozvola političke oblasti izdana sa priuzdržajem puta pravde, na koji je, doduše pogreškom političke oblasti, upućen mjesto gradilca prigovoritelj gradnje, da je počeo graditi, nečekajuć za to nuždnu riešitbu suda, niti nezaštitiv se po propisu g. p. p. proti prigovoritelju, jer temelj tužbe radi smetanja posjeda mora biti uvjek, makar da bi bila gradnja koja sasvim bez dozvole političke oblasti započeta ili proti propisom gradjevnog reda vodjena, posjed koje stvari ili prava, u kojem je tužitelj smetan; gdje toga neima, tu neima ni tužbe radi smetanja posjeda.

Iz tih razloga morala se je napadnuta odluka prvoga suda preinačiti, te tužiteljeva tužba odbiti.

Proti ovoj riešitbi podnese tužitelj previdni utok, koji je kr. stol sedmorice riešenjem od 25. veljače 1886 br. 343 zabacio, te odluku prizivnoga suda potvrdio.

Razlozi: Vidiv, da tužitelj niti netvrdi, da je on usljed ugovora ili zabrane § 313 o. g. z. uživao pravo, da protivnik nepodizanjem pograničnoga zida upitnim četirim prozorom tužitelja neće oduzeti zrak, svjetlost i izgled, a tim uz ostale po banskom stolu navedene razloge, da je opravdana riešitba banskostolna, obnašao je uz odpućenje previdnog utoka tužitelja K. C., potvrditi napadnutu banskostolnu riešitbu.

F. Kucelić.

Digitized by Google

Pristojbe dopitane vještakom imadu se u evidenciji držati, ter ureda radi po sudu utjerivati.

Odlukom kr. kot. suda u B. od 24. travnja 1884 br. 1575 dopitana je vještaku H. B. pristojba od 30 for. 17 nč., te je občini I. naloženo, da mu tu pristojbu u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe naknadi. A pošto mu ova toga nije učinila, zatražio je B. prisilno utjeranje iste.

Nakon obavljene pljenitbe i procjene odredio je spomenuti sud rok za dražbu zaplienjenih pokretnina, te je ovrhovoditelju odlukom od 13. siečnja 1885 br. 95, kojom je dražbu razpisao, dopitao za intervenciju 5 for. a. v.

Proti potonjem dielu spomenute odluke uložio je vještak H. B. utok a kr. banski stol riešitbom od 14. listopada 1885 br. 22572: s r a z l o g a, da utjecatelj H. B. napada odluku od 13. siečnja 1885 s toga, što mu je prenizko obredjen trošak intervencije pri ovrhi izvedenoj proti imovnoj občini I.; što ovrhovoditelj temelji svoje ovršno pravo na odluci rečenog suda od 26. travnja 1884 br. 1575, kojom mu je kao sudbenom vještaku dopitana pristojba od 30 for. 17 nč. a. v.; što se takove pristojbe imadu ureda radi i nečekajuć predloga interesenta u evidenciji držati i utjerivati po sudu, i što je prema tomu ovršni postupak proveden krivom uporabom zakona od 17. prosinca 1876, kojem u nazočnom slučaju sudbenom postupku u užem smislu po propisih gr. parb. post. ni mjesta neima, jer je predmet naravi sudbeno-administrativne: obnašao je i mimo utoka vještaka mjernika H. B., kako napadnutu odluku, tako i cieli ovršni čin po § 343 g. p. p. ukinuti i tom sudu naložiti, da ovrhovoditelju molbu ovršnu vrati, ter ovrhu ureda radi provede na osnovu § 29 naredbe ministra nutarnjih djela, pravosudja i financija od 3. srpnja 1854 br. 169 d. z. l. — Proti ovoj riešitbi kr. banskog stola nije poprimljen dalnji pravni liek.

A.

Po § 391 g. p. p. izhodjeno osiguranje imade u smislu § 393 gpp. ostati netaknutim i onda, ako se ukine osuda, na temelju koje je osiguranje izhodjeno.

M. B. izhodio je na temelju osude kr. sudb. stola u Zagrebu od 19. rujna 1885 br. 7602 predbilježbu prava zaloga na nekretninah u grunt. uložku br. 83 obć. dolnjega grada Zagreba za osigurunje bezuvjetno u prvoj molbi dosudjene mu tražbine od 2385 for. 35 nč. spp.

Ovu je osudu kr. banski stol riešitbom od 16. prosinca 1885 br. 23707 ukinuo i odredio, da se dokaz kroz vještake provede.

Nakon pravomoćnosti navedene riešitbe druge molbe zatražila je L. S., da se sa njenih nekretnina briše gore navedena predbilježba prava zaloga, jer je osuda, na temelju koje predbilježba bijaše izhodjena, pravomoćno ukinuta.

Digitized by Google

Ovoj molbi L. S. udovoljio je kr. sudb. stol u Zagrebu odlukom od 25. siečnja 1886 br. 332 odrediv, da se stečena predbilježba ima brisati.

Proti ovoj odluci uložio je M. B. utok, a kr. banski stol preinačio je utočenu odluku i odbio moliteljicu L. S. sa njezinom molbom riešenjem od 24. ožujka 1886 br. 5972 sa sliedećih r a z l o g a: „uvaživ, da je odluka kr. sudb. stola u Zagrebu od 3. listopada 1885 br. 12187, kojom bje dozvoljena na temelju osude istoga suda od 19. rujna 1885 br. 7602 predbilježba prava zaloga na nekretnine M. i L. S. u zemlj. br. 83 obć. dolnji grad Zagreb za tražbinu M. B-a od 2385 for. 35 nč. spp. postala pravomoćnom; uvaživ, da se po § 393 g. p. p glede osiguranja, što ga je tužitelj izhodio na temelju prvosudne osude uzprkos tomu, što je viši sudac osudu prvoga suda preinačio na korist tuženika, ništa promieniti nema, dok se nerieši previd, a to mora valjati tim više za slučaj, ako je viši sudac osudu prvoga suda ukinuo i odredio provedbu dokaznoga postupka, jer tim nije stvar po višjem sudcu meritorno riešena, dakle niti na korist tuženika preinačena, a po tom niti se nemože reći, da je temelj, na kojem je dozvoljena po § 391 g. p. p. ovrha do osiguranja, očito neosnovan".

Ovo riešenje ja u cielosti s istih razloga potvrdjeno po vis. kr. stolu sedmorice vrhovnim riešenjem od 27. siečnja 1887. br. 1975.

Priobćio Dr. Artur Müller.

K nauci § 276 o. g. z. i §§ 78, 79, 128 i 129 izvan parb. postupka.

Osudu kr. kot. suda u K., izrečenu u parnici Petra Š. proti Franji K. na izplatu uzajmljene glavnice od 550 for. spp., primio je za medjutim preminuloga tužitelja njegov sin I., koji je primiv osudu zamolio, da bude imenovan skrbnikom za čin pokoj. tužitelja i da se osudom dosudjena tužitelju prisega položenom proglasi.

U riešenju te molbe imenovao je kot. sud u K. molitelja skrbnikom za čin nerazpravljene još ostavine tužitelja i odredio istodobno, povodom drugog diela molbe, ročište da se saslušaju stranke.

Pošto tuženi na odredjeno ročište nije došao, udovoljio je kot. sud i drugom dielu molbe, izrekavši naime, da se osudom jur pok. tužitelju dosudjena odlučna prisega kao po istom položena smatrati ima.

Proti toj odluci uložio je tuženi utok, koji je kr. banski stol uvažio, odluku prvoga suda dokinuo, ter prvomu sudu naložio, da dade svoju gore spomenutu osudu prema propisu dostaviti, pa onda da dalje po zakonu postupa; i to vidiv, da je prvosudnu osudu od 20. studenoga 1885 br. 243 primio Jure Š., prem na to ovlašćen nebijaše; vidiv, da je postupajući sud, tek povodom izvješća dostavljača, da se Petru Š jur pomenuta osuda dostaviti nemože, jer je preminuo, imao po propisu § 276

Digitized by Google

o. g. z., dotično po propisu §§ 78, 79, 128 i 129 izvan parb. post. postupati, da se u svrhu, da se dovršenje parnice nezategne, osuda dostavi ili očitovanom nasliedniku ili po propisih gore navedenih imenovanom skrbniku i upravitelju nenastupljene ostavine tužitelja; nipošto pako nije imao udovoljiti podnesenoj 13. ožujka 1886 br. 1187 molbi Jurja Š.; vidiv prema tomu, da prvosudna osuda od 20. studenoga 1885 br. 243 propisno dostavljena nije, jer Jure Š. nije bio ovlašten da ju primi poslje smrti tužitelja, makar bio njegov ukućanin, a imenovanje Jure Š. skrbnikom za čin ostavine iza Petra Š. da se nekorektnim ukazuje: obnašao je napadnutu odluku, davši mjesta utoku, po § 339 t. 2 i 3 gpp. kao ništetnu ukinuti, ter kr. kot. sudu naložiti, da prije svega svoju jur gore pomenutu osudu propisno dostaviti dade, a zatim da po zakonu dalje postupa. *K.*

K tumačenju § 851 o. g. z.

Kr. kot. sud u V. izrekao je 24. prosinca 1885 br. 14813 u parnici I. i G. K. proti G. K. radi uredjenja medja sliedeću osudu: Tuženi G. K. dužan je u smislu § 850 i slied. o. g. z. dopustiti, da se medje izmedju tužiteljeve parcele br. 771/2 p. o. I. — G. i njegovoga posjeda uredi, te da se na potrebnih mjestih medjaši namjeste; povrh toga da je dužan za 14 dana tužiteljem naknaditi pod ovrhom parbeni trošak.

Razlozi: Tuženi opire se tužbenom zahtjevu, glasećem na uredjenje medja, te nepristaje, da se medje urede, jer da si on nije ništa od susjednoga tužiteljskoga tla prisvojio niti su medje u neredu. Nu obzirom na ustanovu § 851 o. g. z., glasom koje je svatko vlastan zaiskati, da se medje njegovih nekretnina urede, nije sud uvažio tuženikove prigovore, nego je na temelju rečene ustanove zakona, obzirom na okolnost, što je tuženik priznao, da zemljište njegovo medjaši sa tužiteljskim i obzirom na to, što tuženi nije uztvrdio, da bi znameni, označujući medju, obstojali, sudio kako je navedeno. — Presuda o parbenom trošku utemeljena je na § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 7. srpnja 1886 br. 3603; usljed uloženog priziva sa strane tuženika samo radi troškova, preinačio je osudu prve molbe u toj točki, te je troške prebio, ostaviv osudu u ostalom kao neprizvanu netaknutom i to sa razloga sliedećih: Pošto tužitelji ni sami netvrde, da su medjašnici poremećeni i nestali krivnjom tuženoga; a pošto je u ovom slučaju prosto svakomu medjašu, da traži sudbenim putem uredjenje medja (§ 851 o. g. z.), imaju se parnični troškovi po § 573 g. p. p. prebiti.

Na molbu ovrhovodje za ovršno uredjenje medja na spomenutoj čestici, bude predbježno odredjeno ročište za izbor vještaka, te pošto su

Digitized by Google

isti po svakoj stranci izabrani, odredjeno je ročište na licu mjesta i medje tom zgodom ustanovljene.

Kr. kot. sud u V. odlukom od 4. svibnja 1886 br. 4263 odobrio je to izvješće, te je ovršeniku naložio, da naknadi trošak tamo navedeni.

Proti toj odluci uložio je ovršenik pravodobno utok, a kr. banski stol riesenjem od 3. veljače 1887 br. 1165, s razloga, što osuda od 24. prosinca 1885 br. 14813 samo glasi, da tuženik ima dozvoliti da se medja uredi i medjaši namjeste, a nekaže k a k o da se uredi medja, naime nekaže, da se je imala medja onako urediti kako je po sudbenom izaslaniku obavljena, i nenaznačuje prieporni prostor niti kako se razdieliti i medja postaviti ima (§ 851—853 o. g. z.); s razloga, što se prema takovom stanju stvari osuda neovršivom ukazuje, te što se uredovanje ovršno nije moglo obaviti na temelju iste osude: ukinuo je napadnutu odluku po § 343 g. p. p. ter ovrhovodju uputio na put pravde.

Trošak utoka nije dopustan, jer nedotiču uvjeti § 342 gpp.

A.

K uporavi §§ 46, 282 i 288 g. p. p.

U parnici St. grofa O. proti Milanu grofu P. pcto. 702 for. spp. izdao je kr. kot. sud u Krapini odluku od 10. lipnja 1886 br. 5124, kojom je u u s t m e n o m p o s t u p k u odredio ročište za uskladu spisa po § 288 g. p. p.

Pošto je tuženi bio tim činom suda kontumaciran, jer se je prije dane drugotnice udaljio, to je uložio proti toj odluci utok i žalbu ništovnu.

Povodom toga utoka izdao je kr. banski stol rješitbu od 28. srpnja 1886 br. 14585: vidiv, da je tužitelj sam zamolio za odredbu novoga ročišta u svrhu usklade spisa; s razloga, što primjerka tužbe kod ruku imao nije, a tuženik k popoldanjem ročištu pristupio nije; pak vidiv, da se ovakovoj odročbi neprotivi ustanova §-a 282 obzirom na § 46 g. p. p.: obnašao je napadnutu odluku uz odpućenje utoka i ništovnice potvrditi, nu sa opazkom, da imade odpasti poziv na § 288 g. p. p., jer se na p i s m e n i postupak proteže.

Na dalnji utok i ništovnicu tuženika obnašao je kr. stol sedmorice napadnute odluke u smislu § 339 toč. 3 g. p. p. kao ništetne ukinuti, te prvoj molbi naložiti, da za nastavak u s t m e n e r a z p r a v e ročište odredi.

R a z l o z i: Vidiv, da je po načelu u § 46 g. p. p. izraženom, strankam, č i m j e u u s t m e n o m p o s t u p k u r o č i š t e o d r e d j e n o, s l o b o d n o r a z p r a v l j a t i: to se ukazuju napadnute odluke ništetnimi u smislu § 339 t. 3 g. p. p.

Priobćio Dr. Gustav Gaj.

Digitized by Google

§§ 343 i 339 g. p. p.; te § 47 gr. sudovnika.

Kr. sudb. stol u Petrinji, u pismenoj parnici zadruge S. i drug. proti Gaji Lj. i drug. povedenoj na tužbu de praes. 4. ožujka 1880 radi povrede prava vlastnosti i porabe mlina, izrekao je osudom od 23. svibnja 1885 br. 706, da se tužiteljeva tužba odbija.

Razlozi: Tužiteljice tvrde, da one već prije god. 1849 posjeduju mlin na čest. br. 8 občine Dragutinci, koji je na njihovo ime u gruntovnici upisan (B. i C. ad I.), dočim su tuženici do god. 1872 povrh toga njihovoga (tužiteljeva) mlina kakovih 100 koraka dalje posjedovali svoj posebni mlin na istom potoku Petrinji, ali tako, da su oba mlina zajedno mlieti mogla; da se je god. 1872 mlin tuženika srušio, pa da su god. 1877 tuženici bez dozvole političke oblasti iznad njihovog mlina po prilici na 100 koraka sagradili novi mlin i postavili svoju branu tako, da je njihov (tužitelja) mlin radi pomanjkanja vode prestao mlieti, usljed česa su tužiteljice branu tuženičku razvalile, te povoda dale razpravi pred kr. oblasti u Petrinji, koja je odlukom od 7. kolovoza 1878 br. 4239 (A. ad I.) odredila, da mlin tuženika na podignutom g. 1877 mjestu ostati ima, da se pako tužiteljice sa svojimi prigovori, jer bitno pravne naravi, odpućuju na put gradj. parbe, po čem redoviti gradj. parb put sa navedenim u meritornom dielu osude petitom nastupaju.

Tuženici prigovaraju tuž. zahtjevu iztičuć u prvom redu pomanjkanje pasivne legitimacije, koju okolnost doprinašajuć ovjerovljeni prepis mlinovnoga popisa 8 ad II. zatim ovjerovljene prepise grunt. izvadaka 9—17 ad II. izvadjaju tim, da spomenuti tužiteljicam smetajući mlin nije njihovo vlastničtvo, nego vlastnost zadruge Lj. i drugova, prema čemu oni nisu ovlašteni, niti mogu biti pridržani onim mlinom razpolagati. Akoprem su tuženice tvrdnji o dokazu vlastničtva prepornoga mlina, zatim ponudjenomu dokazu ispravami prigovorile; to se taj prigovor gledeć na ustanove § 113 g. p. p. uvažiti nemože, jer se smatra dokazanim, da preporni mlin doista sačinjava vlastničtvo ne tuženika nego zadruge Lj. i drug., dosljedno, da u nazočnom preporu pasivna legitimacija dokazana nije. — Po § 2 sl. a) g. p. p. dužan je sud kod prosudjivanja svakoga prepora u prvom redu paziti na nadležnost. — Iz cieloga sadržaja ove parnice te petita tužbe jasno se vidi, da tužiteljice nastoje prisilnimi zakonitimi sredstvi sklonuti tuženike, da se uzpostavi stanje postojavše prije podignuća mlina njihovoga u tu svrhu, da voda na njihov mlin doći uzmogne, što je podignućem tuženičke brane, dosljedno odvodom toka Petrinje osujećeno.

Po okružnici c. k. vojnoga vrhovnoga zapovjedničtva od 19. srpnja 1860 adj. 16 br. 2659 (V. N. L. 28 k. br. 159) izdanoj u savezu sa naredbom c. kr. ministarstva nutarnjih posala i pravosudja od 7. srpnja 1860

Digitized by Google

(sbornik VI. kom. br. 200 god. 1863) spadahu slični prepori u području vojne Krajine izključivo na nadležnost polit. oblasti, usljed česa je nazočni tužb. zahtjev usuprot uputi sadržanoj u ispravi A. ad I. sbog očite sudb. nenadležnosti, zatim pomanjkanja pasivne legitimacije odputiti valjalo.

Povodom priziva tužitelja obnašao je kr. banski stol riešenjem od 11. ožujka 1886 br. 15306: uvaživ, da tužba de praes. 25. siečnja 1880 br. 319 u bitnosti ide zatim, da protivnici, koji su navodno podignućem svoga mlina i brane promienili tok vode i tim mlinu tužitelja oduzeli potrebitu za meljavu vodu, taj mlin i branu poruše, i glede toka vode sve u prijašnje stanje postave; uvaživ, da su za odlučivanje o tužbah radi smetanih radnja na vodostrojih tim, što je promienjen tok zato potrebite vode, na koliko se radi ob uzpostavi smetanju prediduéeg stanja, prema okružnici c. k. vojnoga vrhov. zapovjedničtva od 19. srpnja 1860 adj. 16 br. 2659, nadležne oblasti političke, pak da s toga predmet nazočne parnice ni nespada pred sud, nego pred oblast političku: obnašao je tako napadnutu prvomolbenu osudu kao i sav postupak do uključivo odluke od 6. ožujka 1880 br. 214 izdane na tužbu, po § 343 i 339 t. 1 g. p. p. odnosno § 47 gr. sudovnika ukinuti, ter tužitelja s njegovim zahtjevom uputiti na oblast upravnu.

Dalnji pravni liek nije poprimljen.

§ 57 grunt. reda modificiran je §-om 39 zak. čl. XXXIV. od g. 1881 o rukovanju pristojba, koje se neposredno podmiriti imadu.

Na molbu kr. poreznog ureda u Sisku dozvolio je kr. sudb. stol kao gruntovna oblast u Zagrebu odlukom od 13. svibnja 1886 br. 4152 uknjižbu prava zaloga na nepokretnosti zem. vjerozakonske zaklade, upisane u zem. nap. br. 1 obć. Vukovina, za pristojbu od 15 for. 48 nvč., odmjerenu od prenosa jedne parcele, koju je pomenuta zaklada prodala bila.

Proti toj odluci uložilo je kr. drž. nadodvjetničtvo utok, u kojem je medju ostalim iztaknulo: „Po § 39 zak. čl. XXXIV. od g. 1881 hrv-ug. sabora, na koj se paragraf kr. porezni ured u Sisku u svojoj molbi pozivlje, težča pristojba, pripadajuća za prenos nepokretnog imetka, samo nepokretninu, koja je predmetom prenosa, pa ima ta pristojba i bez uknjižbe za dvie godine prvenstvo pred tražbinami, koje poliežu iz sukromnoga pravnoga naslova, osiguranoga upisom u zemljištnik. Ako se ta pristojba na prenesenu nepokretninu gruntovnički uknjiži usljed propisnoga podneska, koj je unutar toga dvogodišnjega roka podnesen, zakonito prvenstvo pristojbenog zahtjeva uzstojat će pet godina. Ako je dakle kr. porezni ured u Sisku u smislu treće alineje pomenutog § htio pristojbi

Digitized by Google

od 15 for. 48 nč. osigurati prvenstvo za pet godina, imao je u svojoj molbi naznačiti onu nepokretninu, od koje je pristojba od 15 for. 48 nč. odmjerena, te zamoliti uknjižbu prava zaloga na tu nepokretninu, a ne na svekolike nepokretnine vjerozakonske zaklade, upisane u zem. nap. br. 1 obć. Vukovina. Ako je već kr. porezni ured propustio ograničiti svoju molbu na prenesenu nekretninu, imala je gruntovna oblast na to paziti i molbu (obzirom na propis § 129 grunt. reda) odbiti."

Na ovaj utok obnašao je kr. banski stol riešenjem od 11. studenoga 1886 br. 22868: „vidiv, da po § 39 zak. čl. XXXIV. od god. 1881 o rukovanju pristojba, koje se neposredno podmirivati imadu, težča pristojba za prenos nepokretnog imetka onu nepokretninu, koja je predmetom prenosa imetka; nu vidiv, da kr. porezni ured u Sisku nije točno označio onu nepokretninu, koja je predmetom prenosa i koju po zakonu prenosna pristojba tereti, nego je svoju molbu upravio proti vjerozakonskoj zakladi kao vlaštniku dobra Vukovina i zaiskao uknjižbu prava zaloga na svekolike nepokretnosti dobra Vukovina upisane; pak vidiv, da mu usljed toga molba de praes. 9. svibnja 1886 br. 4152 nije udešena prema propisu § 122 gr. reda: istu uz preinaku napadnute odluke sa uvaženjem utoka kr. drž. nadodvjetničtva odbiti."

Proti toj rješitbi kr. banskog stola kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala n i j e uložilo utoka na treću molbu.

Pridodaje se, da se u slučaju ovdje priobćenom nije moglo raditi ob o v r š n o j uknjižbi prava zaloga, jer niti je kr. porezni ured ovlašten takovu zamoliti, a niti je gruntovna oblast nadležna takvu dozvoliti, pošto po obstojećih propisih ovrhu na nepokretnosti radi poreznog i pristojbenog duga vodi zastupnik erara, t. j. kod nas kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala, a dozvoljuje takvu ovrhu osobni sud dužnikov.

Dr. M. B.

Na molbu za ponovu granice nemože se izravno narediti ročište na licu mjesta, nego se prije toga mora preslušati protivnik, da li će pri ponovi granice učestvovati.

Ana B. podnese kod c. kr. kot. suda u F. molbu za ponovu granice izmedju zemljišta njezina i zemljišta Lovre C. Na tu molbu naredi zamoljeni sud ročiste na licu mjesta, kamo pozove ureda radi naredjene vještake i obie stranke.

C. kr. prizivni sud u Pragu riešenjem od 11. listopada 1881 br. 29199 zadovoljiv utoku Lovre C., ukinuo je odluku prvoga suda i naložio mu, da na molbu Ane B. prije naredi ročište i na njem presluša protustranku Lovru C., da li pri ponovi granice udioničtvovati namjerava; a to zato, jer potonjega privola k ponovi granice nije vidljiva, te bi ponova bez udioničtvovanja Lovre C. za moliteljicu i u parnici, koju može-

Digitized by Google

bit podići kani, bila bez svake koristi; odnosno bio bi trošak uredovanja posve suvišan.

Previdni utok Ane B. zabacilo je c. kr. vrhovno sudište bečko s pozivom na posve pravilno i zakonito obrazloženje rješitbe druge molbe.

(Riešitba c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču od 29. studenoga 1881 br. 13334.)

Pr. L. Matasović.

K § 478 g. p. p.

I. T. uložio je utok proti odluci kr. kot. suda u B., kojom mu je ovršno-dražbena molba proti M. O. za dozvolu i provedbu ovršne dražbe, uz predhodnu pljenitbu protivničke tražbine napram utjecatelju u iznosu od 124 for. 98 nč. a. v. i 26 for. 85 nč. spp. pcto. 15 for. 10 nč. a. v., odbijena.

Kr. banski stol riešitbom od 25. studenoga 1885 br. 17501 odbio je utok i potvrdio odluku prve molbe, sa r a z l o g a sliedećih: što se ovrha na predaju izvjestne gibive stvari dozvoliti može samo onda, ako se ista nalazi u rukuh dužnika, kojega trećega ili u pohrani suda; što se tražbina, na koju ovrhovoditelj ovrhu zahtieva, u njegovih (ovrhovoditeljevih) rukuh nalazi i što se tražbina njegova od 15 fr. 10 nč. a. v. naproti ovršeniku, koji proti njemu protutražbinu od 124 for. a. v. spp. imade, već sama po sebi djelomičnim prebojem izravnava.

Proti ovoj riešitbi kr. banskog stola nije poprimljen dalnji pravni liek. *A.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Tužba na obogaćenje iz zastare mjenice; tražbina kamata, civilnopravna posljedica naledje.

X. naledjio je poslje nastale zastare mjenbenog prava mjenicu na vlastitu odredbu izdanu, po B. prihvaćenu a 24. svibnja 1853 plativu u svoti od 1000 for., na A.

A. podigne proti B-u tužbu iz obogaćenja, a navede, dotično ponudi dokaz odlučnom B-u navraćenom prisegom ob okolnosti: 1. da je on od X. dobio zajam od 1000 for., a zato da je prihvatio tu mjenicu, i 2. da je ona X-u za ustupljenu mjenicu dala 1000 for. i zato traži tužiteljica od B-a, da plati svotu od 1000 for. sa 4% kamatami od 24. svibnja 1853.

Prva molba osudila je B-a bezuvjetno da plati 1000 for., a kamate za zadnje 3 godine računajuć od tužbe natrag.

Viši sud zabacio je tužbu uvaživ, da nije dužan onaj, koji primi zastarjelu mjenicu, a da je prenos takovih zahtjeva na naknadu mjenbenopravnom naledjom nedopustiv.

Digitized by Google

Vrhovno sudište bečko osudom od 12. siečnja 1872 br. 180 osudilo B-a da plati 1000 for. i kamate od dana tužbe računajuć, ako tužiteljica odlučnom prisegom dokaže činjenice pod 1 i 2.

Razlozi: Predpostaviv istinitost činjenice pod 1. nije dvojbena tražbina A. proti B-u na platež od 1000 for.; da je X. naledjom samo ono pravo A-i ustupiti htio, je tim istinije, jer poslje nastale zastare mjenb. prava drugo pravo više nije obstojalo. Da pako ustup u formi naledje nije dopušten, neda se tvrditi; za prenos gradjansko-pravnoga prava na temelju obogaćenja mora i ova forma u savezu sa predajom isprave dovoljna biti, pa bi i ustmeno izjavljeni ustup mogao imati posljedica.

Pošto tužiteljica pravo X-a, usljed uztvrdjenoga ustupa mjenice za novac za se išće, jer bi on neizpunjenjem svoje mjenbeno-pravne obveze obogatio se za onu svotu na njezinu štetu: to imade proti prigovoru tuženoga izplatu zajma od 1000 for. danog njemu, t. j. obogaćenje, a zatim od njezine strane izplatu svote od 1000 for., danu za ustup, dokazati; jer ne tražbina, nego ono što je za nju dala, čini njezinu štetu.

Radi toga, a pošto mjenica po sebi nije prikladna, i pošto se sklopljenje zajma i istinitost plateža valute mora dokazati, imade se suditi glede tih okolnosti na odlučnu prisegu. Isplata kamata ograničuje se na vrieme od podnešene tužbe; jer poslje nastale mjenice i mjenbenog prava nije za glavnicu niti ugovorena, niti zakonom ustanovljena, dakle po § 1334 o. g. z. kamati iznovice tek od dana sudbene opomene pripadaju.

Priobćio M. Konrad.

U trgovačkih stvarih valja rok za priziv kraći, makar prvi sud i ustanovio rok od 14 dana za izpunjenje obveze.

S. M. Alschech podnio je kr. kot. sudu u S. utok sa ništovnicom proti odluci od 7. prosinca 1885 br. 10369, kojom se priziv i ništovnica utočnika, proti osudi kr. kot. suda u S. od 1. studenoga 1885 br. 9319, izrečena u parnici njegovoj proti I. B. pcto. 3390 for. spp., kao prekasno podnešen odbija.

Kr. banski stol riešitbom od 2. prosinca 1886 br. 6602: s razloga, što se iz uvodno spomenute parnice izpostavlja, da se tu radi o prieporu naravi trgovačke, za koji valjaju rokovi kraći za pravne liekove, makar i rok izpunitbe glasio na 14 dana (tako je glasio dispozitivni dio prvosudne osude), odputio je utok te potvrdio napadnutu odluku.

A.

Opazka. Ovdje se je radilo o prieporu izmedju trgovca sa trgovcem; predmet priepora je bio naravi trgovačke, a nadležnost je bila utemeljena na § 324 trg. zakona, kojoj nebje prigovoreno.

Digitized by Google

C. Kazneno.

Da li je prietnja bila takova, te je mogla zadati temeljita straha, neima se prosuditi samo prama individualnomu shvaćanju i utisku onoga, proti kojemu je prietnja naperena bila (§ 98 sl. b) k. z.)

Državno odvjetničtvo tuži Vinka D. sbog zločinstva javnoga nasilja u § 98 k. z. predvidjena, a počinjena tim, što je spisao, adresirao i uručio c. kr. poručniku list, u kojem mu predbacuje, da je s momkom Norbertom Š. počinio zločinstvo bludnosti suprot naravi, te mu se ujedno u istom listu zaprietio, da će proti njemu kod pukovnijskoga zapovjedničtva poduzeti shodne prijavne korake, ako mu stanovitu svotu novca poslao nebude; da je dakle Vinko D. pismeno prietio povriedjenjem poštenja c. kr. poručniku, da od njega novaca dobije, koja je prietnja s obzirom na okolnosti i na važnost zapriećena zla bila takova, da je zapriečeniku temeljita straha zadati mogla. Isto tako tuži državno odvjetničtvo momka Norberta Š. sbog sukrivnje istoga zločinstva javnoga nasilja, počinjena globljenjem zato, jer je savjetom i naputkom istomu zločinstvu povoda dao.

Osudom c. kr. zemaljskoga kao suda kaznenoga u Pragu od 22. listopada 1881 br. 29446 bjehu oba obtuženika riešena krivnje u grieh im upisana zločinstva, premda je isti sud uzeo dokazanimi činjenice, kako su gore navedene; jer prietnja nije bila takova, da bi bila mogla c. kr. poručniku zadati temeljita straha, dočim je potonji uztvrdio, da se nije temeljito zastrašio prijave, kojom mu je kod pukovnijskoga zapovjedničtva u pismo zapriećeno bilo; što više, on da je sam — sviestan si svoje nekrivnje zločinstva, koje mu se prišiti zaprietilo — podnio protiva sebi prijavu i tako sam svoje poštenje od spomenute klevete uzeo u obranu.

Proti toj osudi prijavi državno odvjetničtvo ništovnicu po § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.), koju c. kr. ukidno sudište uvaži suglasno s izvedenji generalnoga advokata i ukine prvomolbenu osudu.

Razlozi: Ukidno sudište priznalo je, da se prema riečim § 98 k. z. nemože održati u napadnutoj osudi izrečeno i usvojeno pravno stanovište, da je učin u § 98 k z. označena zločinstva javnoga nasilja globljenjem ovisan o tom, kako onaj, kojemu se prieti, zapriećeno zlo za svoju osobu shvaća, dotično kakav utisak je prietnja na nj učinila, dakle da neovisi ob uspjehu, koji prietnja u zapriećeniku pobudi. Prema § 98 kz. zločinstvo javnoga nasilja globljenjem ima se shvatiti tako, da krivcem istoga postaje svaki, koji se nakanom i načinom, tamo ustanovljenim nekomu uzprieti, ako je prietnja takova, da onomu, proti kojemu je upravljena, s obzirom na okolnosti i osobne vlastitosti njegove ili na važnost

Digitized by Google

zapriečena zla, može zadati temeljita straha, pa to bez razlika, da li je prietnja imala uspjeha ili ne. — Eksistentnost dakle i kažnjivost ovako označena zločinstva nemože nipošto biti ovisnom o subjektivnom shvaćanju onoga, kojemu se prieti; nego obratno prietnja § 98 k. z. mora da se prema § 8 ibid. prikaže sredstvom, koje obično do djelotvornoga izvršenja zlom namjerom namišljena čina dovodi.

Da li dakle prietnja takova postoji, imade se prosuditi na temelju činjenica i spoljašnjih odnošaja, koji čin prate, a nipošto i nikad samo na temelju utisaka, kojimi je prietnja — po izjavi onoga, kojemu se zaprietilo, — na nj djelovala.

U predležećem konkretnom slučaju bilo je c. kr. častniku povriedjenjem časti njegove zapriečeno. Zapriečenik je izjavio, da se nije bojao prietnje, kojom mu je bilo zapriečeno; jer da si je svoje nekrivnje bio sviestan, te mu se nije trebalo brinuti ili ćak bojati, da bi prijava, ako bi se doista i podniela, po nj zlimi posljedicami uroditi mogla. No otud još nesliedi, da mu je izprazno osumnjičenje „uslied kojega da se je opačini paiderastije podao, te vjerojatna mogućnost odgovaranja pred sudom“ — baš indifferentnom biti morala, te da mu po njegovu staležu i po okolnostih, u kojih se je kretao, zapriečena prijava nutarnji nemir nije uzrokovala ili uzročiti kadra bila.

Dočim je prvi postupajući sud na temelju subjektivnoga shvaćanja onoga, kojemu je bilo zapriečeno t. j. na temelju utiska, koji je na nj izvela prietnja, ovu označio posve neprikladnim sredstvom za izvedenje naumljena zločinstva, naime za iznudjenje imovno-pravne činitbe, na koju onomu, koji je prietio, nikoje pravo nepristoji: to je isti nedvojbeno povriedio zakon, na poseb § 98 k. z, radi čega moralo se dopustiti, da je razlog ništetnosti § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. podpuno utemeljen, te se je osuda prve molbe ukinuti morala.

(Riešenje c. kr. ukidnoga sudišta u Beču od 4. veljače 1882 br. 13278 ex 1881.) *Pr. L. Matasović.*

Obnova kaz. postupka. § 293 k. p.

Predlogom od 1. ožujka 1886 br. 440 zaišće kr. drž. odvjetničtvo u Gospiću, da se proti Savi F., Milanu Č. i Dmitru P. obnovi kazneni postupak i povede iztraga radi zločinstva zloporabe uredovne vlasti po §§ 101 i 102 sl. b) k. z., i to proti prvoj dvojici kao neposrednim počiniteljem, a proti posljednjemu kao sukrivcu u smislu § 5 k. z.

Taj predlog nije odobrio sudbeni stol zaključkom od 10. svibnja 1886 br. 689.

Pritužbu kr. drž odvjetničtva, podnesenu proti ovomu zaključku po §§ 298 i 105 k. p. pravodobno, uvažio je kr. banski stol rješenjem od 1. srpnja 1886 br. 13799 dielomice dozvoliv obnovu kaznenoga postupka.

Digitized by Google

Razlozi: Vidiv, da je kr. drž. odvjetničtvo u Gospiću dopisom od 20. ožujka 1885 br. 663 predložilo provedenje izvida radi zločina prevare na prijavu Stojana P. iz Korenice; da je dopisom od 13. kolovoza 1885 br. 663 izjavilo, da odustaje od progonjenja u zločinstvenom pravcu; vidiv, da kr. drž. odvjetničtvu po § 293 k. p. pristoji pravo u zločinstvenom pravcu zahtievati obnovu postupka, i da u ovom pravcu osudom banskoga stola od 12. veljače 1886 br. 26210 kazneni taj predmet riešen nije, pa ako bi bio, da bi se ipak pod uvjeti § 296 k. p. obnova kazn. postupka imala dopustiti; vidiv, da osumnjičeni na razpravi pred kr. kot. sudom u Korenici i u svojih prizivnih izvedenjih tvrde, da je certifikat od 22. veljače 1885 i zapisnik o privoli zadrugara kbr. 305 u Korenici sastavljen po propisnoj listini te zadruge; vidiv, da po ovoj u istu zadrugu spadaju osim onih, koji su navodno privoljili još Demeter, Stjepan i Ana P., koji nisu preslušani, dočim se u certifikatu ipak uredovno potvrdjuje, da su svi zadrugari privoljili; vidiv, da se je u slučaju odsutnosti ovih zadrugara i u slučaju malodobnosti istih imalo ureda radi odrediti, da se o prodaji onih zemljišta saslušaju zakoniti njihovi zastupnici, i onda certifikat izda; vidiv, da kaznena ta razprava i te prizivnice pružaju takovih podataka, koji pri obustavnom predlogu javnoga tužitelja nisu predležali, nu koji su ipak kadri krivnju prijavljenika u zločinstvenom pravcu ustanoviti; vidiv, da je predlog tamošnjega kr. drž. odvjetničtva od 1. ožujka 1886 br. 440, obzirom na uspjeh kaznene razprave i sadržaj prizivnica osnovan: preinačuje kr. banski stol napadnuti zaključak od 10. svibnja 1886 br. 629 i po § 293 k. p. izriče, da je predlog kr. drž. odvjetničtva i glede obnove umjestan, te da se ta obnova kaz. postupka u pravcu po kr. drž. odvjetničtvu u njegovom predlogu iztaknutom dozvoljuje, te se kr. sudb. tomu stolu nalaže, da osumnjičene presluša: 1. zašto je certifikat izdan uz potvrdu, da svi zadrugari zadruge P. kbr. 305 na prodaju tih zemljišta privoljuju, a ipak Dmitar, Stjepan, i Ana P. premda ovlašćeni, i u slučaju osobne zaprieke njihovi zastupnici, o tom preslušani nisu; 2. da izvidi, čijim povodom je razprava o prodaji tih nekretnina pred občinskim uredom zametnuta; 3. što je u tom pogledu Dmitar P. zahtievao, i u koliko je na sastavljenje onog ugovora, zatim isprava, u tu svrhu sastavljenih, uticao; da sudac iztražitelj glede zahtjeva na povedenje iztrage shodno odredi; da nabavi one isprave, i gradjansko-pravne spise, koje Stojan P. u svojoj prijavi od 4. ožujka 1885 spominje, i da po propisu § 300 k. p. dalje postupa.

Priobćio V. Š.

Digitized by Google

Ako se prekorači pravo karnosti domaće, te je zlostavljeni zadobio težku tjelesnu ozledu, nemože se tu uporaviti § 413 k. z.

Bravar Pavao B. imao je šegrta Vjenceslava M. Jednom uzjogunio se nešto šegrt, odgovarao svomu gospodaru osorno i ponio se drzovito prama njemu. Na to se majstor uspali te udari tako žestoko šegrta, da je velikom silom pao na nakovalo, ležeće na zemlji, te si prelomio lievu ključicu. Radi toga tužen je bio bravar sbog zločinstva težke tjelesne ozlede, ali ga je krakovski zem. sud osudom od 12. listopada 1885 br. 15017 osudio samo radi prestupka u § 335 k. z. navedenoga.

Proti ovoj osudi podnesenu žalbu ništovnu zabacilo je c. kr. kasacionalno sudište bečko riešitbom od 15. veljače 1886 br. 13831.

Razlozi: Žalba ništovna obtuženoga upire se medju ostalim i na ništovni razlog § 281 br. 10 austr. k. p. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.) te u njoj navadja, pošto je obtuženi zlostavljao svoga šegrta — kako je to konstatirano — izvršujuć svoje pravo karnosti, to da se čin njegov neima kvalificirati kao prestupak § 335 k. z., nego kao prestupak propisa § 421 (dotično 413) k. z.

Nu ova žalba ništovna nije opravdana. Jer u koliko se prigovara, da se djelo, koje je podloga osudi prvoga suda, nebi imalo subsumirati pod ustanovu § 335 k. z., nego pod § 421 k. z.: to žalba nije temeljita, jer se § 421 k. z. (§ 413 k. z.) nemože uporaviti na one slučajeve, gdje je kaznenje imalo za posljedicu težku tjelesnu ozledu; s druge strane pako se na djelo, upisano u grieh obtuženomu, podpuno može uporaviti, kako se jasno vidi iz samoga zakona, § 335 k z.; jer kako je prvi sud ustanovio, neima nikakove sumnje, da je bravar B. počinio navedeno djelo ne samo pustiv s oka dužnu nuždnu opreznost, nego i prekoračiv svoje pravo kaznenja; njegovo djelo bijaše takove, da je mogao predvidjeti, da je ono već po naravskih posljedicah, dakle koje svatko može lahko razpoznati, kadro nanieti pogibelj životu, zdravlju i tjelesnoj sigurnosti čovjeka. *(Jur. Blätter.)*

K § 185 k. z. Dioničtva kradje kriv je i onaj, koji ukradenu pedesetaču notu pod platež primi, ili ju samo razbije t. j. promieni.

Osudom c. kr. okružnoga suda u Stanislavu od 28. veljače 1881 br. bje Salamun S. proglašen krivcem zločinstva dioničtva kradje po §§ 185 i 186 lit. a) k. z., što je od Ivana T. u ime kupovnine za prodanu mu uru primio notu bankinu od 50 for., premda je znao, da ju je Ivan T. ukrao, te si 11 for. 50 nč. naslovom kupovnine pridržao, a 38 f. 50 n. istomu neposrednomu počinitelju povratio.

Proti toj osudi uloži osudjeni Salamun S. ništovnu žalbu, utemeljenu na razlozih § 281 br. 9 lit. a) i br. 10 a. k. p. (§ 277 br. 9 l. a) i br. 10 hrv. k. p.).

Digitized by Google

C. kr. bečko kasacionalno sudište na javnoj razpravi sporazumno s izvedenji generalnoga advokata zabacilo je ništovnu žalbu sa sliedećih r a z l o g a: Ništovna žalba upire se na ništovne razloge § 281 br. 9 lit. a) i br. 10 a. k. p. zato, jer nije ustanovljeno, da li je obtuženik prije ili za izvadjanja rečene kradje direktno ili indirektno sudjelovao, te jer si obtuženik, kako je iztragom i razpravom ustanovljeno, od ukradena iznosa baš nikoje koristi nije namaknuo, dočim je od petdesetače note, koja da od kradje potiče, pridržao samo 11 for. 50 nč. u ime pogodjene kupovne ciene za prodanu uru; sav višak pako od 38 for. 50 nč. da je neposrednomu počinitelju povratio.

Ali u ovom konkretnom slučaju neodlučuje momenat sudjelovanja u ništovnoj žalbi iztaknutoga. — Po § 185 k. z. čini se krivcem zločinstva dioničtva kradje svatko, tko stvar ukradenu sakrije, sebi pribavi ili pretrži, pa to bez razlike, da li si je pri tom imovnu korist namaknuo, odnosno da li si je takovu namaći namjeravao. Čim tko sebi pribavi stvar za koju zna, da je ukradjena, postaje po onoj ustanovi zakona dionikom kradje, makar da je za istu platio podpunu vriednost; pa dosljedno tomu i isto tako biva krivcem zločinstva dioničtva kradje i onaj, koji izmjenom stvar sebi pribavi, odnosno koji ukradenu bankinu notu razbije t. j. promjeni.

Buduć je iztragom i glavnom razpravom po prvom sudu ustanovljeno i izvan svake dvojbe stavljeno, da je obtuženik Salamun S. — premda je znao, da je sluga Ivan T. petdesetaču ukrao svomu gospodaru — ipak onu notu od ovoga primio (dakle sebi pribavio) pod platež ure, koju mu je prodao: to se nemože reći, da je djelo obtuženika podvrženo po krivom tumačenju zakona, imenito §§ 185 i 186 lit. a) k. z., koji da se na to djelo uporaviti nemogu i nesmiju; zato se je ništovna žalba morala odputiti i povrh svega uložitelj iste osuditi na naknadu troškova, koji su razpravom ovom nastali po § 390 austr. k. p. (§ 321 hrv. k. p.).

(Riešitba c. kr. ukidnoga sudišta u Beču od 17. listopada 1881 br. 4586.)

Prev. L. M.

Ubojstvo a ne umorstvo.

Osudom kr. sudb. stola u Gospiću od 22. kolovoza 1885 br. 2435 osudjen je Vujo D. radi zločinstva običnoga umorstva na štetu Stevana M. na kazan smrti na vješalih.

Usljed ništovne žalbe obtuženika ukinuo je kr. stol sedmorice po § 303 k. p. tu osudu, te proglasio obtuženoga krivim zločinstva ubojstva (§ 140 k. z.) i osudio ga po § 142 kaz. zak. na težku tamnicu od pet godina.

Digitized by Google

Razlozi: Prvomolbeni sud uzeo je za dokazano, da je obtuženik počinio ono djelo u nakani, da Stevana M. usmrti. No ako se uvaži, da se je čin sbio noćju oko desete ure, i da je baš ta noć bila vrlo tamna, što potvrdjuju svjedoci Stevan K. i Nikola B.; ako se uvaži, da kazivanje Dane M., kao da je obtuženik na Stevana M. ciljao, nije u skladu sa kazivanjem istoga svjedoka tečajem istrage, da se je čin dogodio u naglosti, da je obtuženik viknuo: „stoj! itd.“ te u isti čas pušku skinuo s ramena, naperio i izpalio; ako se uvaži, da je Stevan M. volove tjerao preko livade Samuela D., a ovu je obtuženik kano sluga onoga (Samuela) imao čuvati; na dalje, da ničim dokazano nije, iz koje je daljine obtuženik pucao na Stevana M, jer kazivanje Dane M., da je obtuženik pucao na pet koraka daleko, nije dosta pouzdano, pošto isti svjedok u istragi reče, da je bilo „po prilici“ pet koraka; da prema razloženim okolnostim nije nemoguće, dapače je vjerojatno, da je obtuženik pucao na Stevana M. hoteć ga sa volovi odtjerati iz livade svojega gospodara, a ne da ga ubije; ako se napokon uvaži, da obtuženik, čovjek dosada dobra ponašanja, nije imao nikakova osobnoga razloga, da ide za usmrćenjem Stevana M.: mora se temeljito sumnjati, da je istinita predpostava, koju je prvi sud za podlogu svoje osude uzeo, da je naime obtuženik imao nakanu Stevana M. ubiti.

Budući da se iz stanja stvari nevidi, da se je obtuženik nalazio u nuždnoj obrani naproti Stevanu M., mora se držati, da je postupao u neprijateljskoj nakani predvidjenoj u § 140 k. z.

S toga valja osudu prvoga suda po § 303 k. p. ukinuti i obtuženika proglasiti krivim zločinstva ubojstva po § 140 k. z. i osuditi ga po § 142 k. z. na kazan težke tamnice od pet godina. — Pri odmjerenju kazni uvažene su olahkotne okolnosti: dosadanja neporočnost, i da je čuvao imetak svojega gospodara od prieteće štete; otegotnih okolnosti neima. *V. Š.*

Naši dopisi.

U Beču 15. ožujka.

Kao što sam obećao, idem evo da nacrtam drugi dio misli onoga praktičnika o naobrazbi pravničkoga naraštaja, kojih prvi dio štampan je u posliednjem broju (2) „Mjesečnika“ o. g. Ovaj drugi dio razmatra praktično usposobljivanje mladih pravnika.

Onako manjkavo teoretički obrazovani — kako je to već razloženo — dodju mnogi mladi pravnici — ima dakako i hvale vrednih iznimaka — u praksu. U pravilu počimlje ta praksa kod suda; mladoga pravnika metnu iztražnomu sudcu, gdje po više mjeseci spisuje zapisnike o preslušanju okrivljenika i svjedoka, a kašnje dopuste mu, da samostalno preslušava u zapisnik stranke; poslje dodiele ga referentu u civilnih poslovih,

Digitized by Google

koji mu daje da izradjuje manje stvari, dakako po uzoru isto tako već riešenih predmeta. Tu dakle pravni vježbenici obavljaju radnje, koje bi mogli dnevničari, pa se je već toliko puta javno korilo, da se izučeni pravnici upravo zlorabe, samo da netreba namjestiti kojega dnevničara više. U Njemačkoj upravo je zabranjeno ovakovim osobam davati da pišu zapisnike, ili da olahkoćuju izvjestitelje; naredbami i naputci nalaže se predstojnikom sudova, kako treba da se upotrebljuju pravni vježbenici. U Austriji pako zaboravlja se posvema, da pravni vježbenik nije činovnik, koji bi morao sve raditi što se komu svidi, nego da on dolazi u ured zato, da praktično prouči sve grane pravosudne službe; ovdje ga rabe drugo vremena kao bezplatnoga — pisara.

Nakon ovoga, često posve neplodnoga noviciata, mladi pravnik dolazi k odvjetniku, javnomu bilježniku ili ostaje kod suda. Kao odvjetnički perovodja mora da radi odmah samostalno; potraži si dakle formularia ili recepte, pa radi po njih. Tu najprije gleda da se uvježba u gradj. p. p.; pak nauči brzo i prerano, da je najbolja radnja ako je što obsežnija, u kojoj se sve činjenice nieču, svačemu prigovara, stanje stvari pomućuje, pravno stanovište protivnika izvraća, postavljaju vrlo smjele jurističke zasade, a zakon tumači upravo na način nevjerojatni. Neimajuć dovoljnoga teoretičkoga obrazovanja mladi pravnik nezna i nije siguran, što je glavna stvar, punctum saliens, u parnici. Ovo, pa onda želja, da se protivniku što većma otegoti borba za njegovo pravo, mnogo prinosi, da se u parnicah naših toliko razpravlja o suvišnih činjenicah, da se nabacuju pravna pitanja, koja nespadaju na stvar, usljed česa mora materijal parnični silno narasti. Kandidatu odvjet. nedostaje vremena da nastavi teoret. studia, pa neima ni prave pobude za to. Pa eto taj materijal, što se skrpa i strpa u odvjet. pisarni, imao bi mladoga pravnika, koji je ostao kod suda, praktični obrazovati! Zar nije vjerojatnije, da mu se ovakova praksa omrazi, ogadi, da ga ona nemože nimalo potaknuti da nastavi teoretičke nauke. A ni druge pobude neima kod suda; većina članova kod sudb. stolova, pa i stariji pravnici kod inokosnih sudova — ima dakako liepih iznimaka — isto tako slabo mare za pravne nauke kao i mladi; oni su obično prevalili isti put juridičke naobrazbe kao i mladi njihovi drugovi, ili su na selu zahirili.

Osobito je štetno, te upravo kvari mlade pravnike, ako ih, čim su se nešto uputili u formu riešavanja, dodiele u pomoć kot. sudu; jer tu im se daje da rade svašta, da riešavaju što brže, a kako, za to se nepita. Koli malo pokazuju mladi pravnici volje te interesa, da svoje teoretičko znanje umnože i usavrše, vidi se i odatlje, što gotovo nijedan praktični pravnik nekupuje čisto znanstvenih knjiga; samo za praktičnu porabu udešeni komentari sa formulari više se traže. Ungerov „System“, Randin „Besitz“, Iheringov „Geist des röm. Rechtes“ i slična znanstvena djela vrlo se riedko vide na polici, a još redje u rukuh praktičnih pravnika. U Njemačkoj izlazi sedamnaest pravo- i državoslovnih časopisa, u Austriji samo tri. Isti udes imadu i za praksu vrlo koristne sbirke rješitba vrhovnoga sudišta, upravnoga i državnoga suda.

Pisac misli, da osim do sada navedenih uzroka i politički te narodnosti pokret odvraća od ozbiljna studia, pa onda u ovo posljednjih trideset godina neprekidno mienjanje zakona. Od god. 1850 do 1880 u Austriji trebalo je proučiti dva kaz. zakonika, dva stečajna reda, tri

Digitized by Google

sudovnika, četiri kaz. postupnika, tri izvanparb. postupnika, pet novih zakona o posebn h postupcih, bezbrojne zakone i naredbe o pristojbah itd. Tu je bilo na tisuće i tisuće paragrafa, koji su se morali u ovom vremenu proučiti i opet — zaboraviti. Ovi uzroci donekle ispričavaju požaljenu indolenciju pravnika, nu upravo zato je potrebno, da se što prije odstrani, ako nećemo da nam praktični pravnici nespadnu na puke — routiniere.

Glavni uzrok nedostatne materijalno-pravne naobrazbe stoji nedvojbeno u tom, što se premalo pravnici bave proučavanjem praktičnih slučajeva. Na sveučilištih čini se malo u ovom pravcu; t. z. seminare polazi malo djaka. Pisac misli, da bi trebalo u posliednja dva semestra juristićkih studia urediti t. z. practica, u kojih bi se pretresivali praktički slučajevi, kušalo riešit ih, pa na riešitbe sudova nadovezale kritičke opazke. U postojećih sbirkah riešitba vrhovnih sudova ima prekrasnoga materijala. Svaki pravnik morao bi polaziti ova Practica, niti bi se smio pustiti na drugi drž. ispit, ako ih nije polazio. Ova practica morala bi se urediti za sve struke materijalnoga prava, postojećega u Austriji; a ona mogla bi biti i uspješno sredstvo, da se kontrolira polazak predavanja. — S ovom uredbom na sveučilištih trebalo bi dovesti u savez nastavak praktičnoga proučavanja riešitaba najvišega suda kod sudb. stolova. Zato pako imademo samo jedno sredstvo: udruživanje. Doduše imade ovdje ondje pravničkih družtva, koja blagotvorno djeluju na praksu; nu u sjedištih većine sudb. stolova ili neima ovakih družtva, ili ova nedjeluju uspješno. Pisac veli, da bi ministar pravosudja morao nastojati, da predsjednici sudb. stolova, zatim predstojnici odvjetničkih i bilježničkih komora — gdje ove postoje — u sporazumku gledaju ovakova družtva ustrojiti. Doduše nije to tako lahko, niti neće ići gladko; nu kad bi se znalo, da tako žele na višem mjestu, išlo bi prije i laglje. A kušat bi trebalo, jer htjeti uvesti ustmenost i javnost u gr. p. p., a neimati temeljito naobraženih sudaca, značilo bi nanieti veliku pogibelj materijalnomu pravu, jer se baš u stališu sudačkom opažaju nedostatna juristička obrazovanost i slabi znanstveni mar. Sudbeni činovnici razmjerno malo pišu u strukovne časopise; kod pravničkih sastanaka najslabije sudjeluju sudci; u Austriji ima mnogo sudaca, a ipak nije pošlo za rukom organizovati redovite pravničke sjezde (Juristentag).

Napokon izjavljuje se pisac proti tomu, da se studia na sveučilištu i državni ispiti urede prema tomu, da li se kandidat kani posvetit sudačkoj ili administrativnoj službi. Njegovi razlozi nisu novi, već smo čuli i boljih od njegovih, možemo je s toga lahko prešutjeti.

Ova malena brošurica možda nesadržaje mnogo nova, ali sadržaje dosta istine Neima sumnje da se neke tvrdnje pisca njezinoga mogu isto tako uporaviti na Austriju kao i na Hrvatsku. Vi ćete sami znati bolje od mene, kako je sa strukovnom obrazovanošću sudačkoga stališa u našoj domovini; možda je gore, možda bolje u ovoj ili onoj točki. Nu bit će jamačno i kod nas koješta, što bi se imalo popraviti Ja nevelim što i u kojem pravcu; nu mislim, da bi ovi redci mogli upozoriti na ovo i ono, te doprinieti, da se jedno ispravi a drugo odstrani.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Sammlung von civilrechtlichen Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes. Herausgegeben von Dr. Jos. Unger, Jos. v. Walther und Dr. Leopold Pfaff. XXI. svezak Beč 1886. Carl Gerold's Sohn.

Od čuvene sbirke gradjansko-pravnih riešitba bečkoga vrhovnoga suda izadje nedavno dvadeset i prvi svezak, a medju izdavaoci iste vidimo sada profesora Pfaffa, na mjesto pokojnoga Glasera.

Ovaj svezak sadržaje pod br. 9241—9712 riešitbe iz g. 1883; zatim u dodatku pod br. 9713—9820 nanizane su do sada nepriobćene riešitbe od 7. ožujka 1876 do 28. prosinca 1882. — Vrlo obširno, pregledno i sistematično Kazalo izradio je prof. I. Schey. Osobito vriedno je obazrieti se na sada sasvim provedenu novotu u ovom svezku, najme, da je kod svake pojedine riesitbe naznačen naslov i broj pravničkoga lista, odakle je riešitba uzeta; tako će moći svaki praktični pravnik naći dotičnu riešitbu u onom strukovnom listu, koji ju je prvi doneo. Izradba i tisak sbirke jest sada kao i dosele izvrstan.

Sbirka ova stekla je punim pravom tako liep glas u pravničkom svietu, te je u obće sudcem i odvjetnikom tako nuždnom postala, da je suvišno ovdje o tom više govoriti. Samo ću još dodati, da je knjižara Geroldova sa izdavanjem ovih riešitba sada uskorila, pa se je nadati, da će skorom opet dalnji svezak izaći; isti će si steći novih prijatelja, koji rado posižu sa djeli ove ruke. *Milan P. Jovanović.*

— *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.* Knjiga 82. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički XV. U Zagrebu 1886. Ciena 1 for. 50 nč. U ovoj knjizi čitamo medju ostalimi: Priorat vranski sa vitezovi templari i hospistalci sv. Ivana u Hrvatskoj. Od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. — Zatim prvi dio veoma zanimive statističke razprave prof. dra. Franje Vrbanića „Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji“, koji obuhvaća do tri štampana tabaka, a ostatak donieti će sliedeća knjiga Rada. — Osim ovih gore rečena knjiga donosi razpravu dra. Maretića, O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba; Svečanu sjednicu iste akademije, držanu 25. studenoga 1886, itd.

— *Šumski zakon i zakoni o lovu.* Sbirka zakona i naredaba, odnosećih se na šumarstvo i lov, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Sabrao i izdao Fran Žaver Kesterčanek, kr. nadšumar županije zagrebačke. Zagreb 1887. Naklada akadem knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). — Ciena 1 for. a. v. — Ovo je VIII. svezak sbirke „hrvatskih zakona“, što ju izdaje vrlo revna knjižara Kugli i Deutsch.

— *O kmetstvu osobitim obzirom na Dalmaciju* i o kmetskih i težačkih odnošajih u području bivše dubrovačke republike. Prouka dra. Vladimira Pappafave, s francezkoga preveo Antun Šimonić. — U Zagrebu 1886. — Ciena 40 novč. — Ovu iz Mjesečnika preštampanu zanimivu razpravu preporučamo što toplije.

— *Prilozi za reformu kaznenih zavoda.* Sastavio Milenko M Žujović, sekretar ministarstva unutrašnjih dela. — Izdalo ministarstvo pravde. Beograd 1887, str. X i 194. — Ob ovoj radnji koju više sliedeći put

Digitized by Google

— *Glasnik srpskoga učenoga društva.* Knjiga 66. Beograd 1886. — Medju razpravami te inimi članci čitamo tu: Spoljašnji odnošaji Srbije. III. Propast oligarhije 1856 do 1858. Od Jovana Ristića. — Psihološke osobine srpskoga naroda Od A. Vasiljevića — Teorija i praktika novčanih banaka. Od dra. Mihajla Vujića itd.

— *Základové politické ekonomie* Emila de Lavdey-a, profesora polit. ekonomie itd. Z druhého francouzského vydání přeložil Karel Peter Kheil, majetnik obchodnického učiliště itd. — U Pragu 1887. — Str. XIV i 234.

— *A propos du caractére juridique et des vicissitudes histori ques du droit de propriété sur les oeuvres de littérature et d' art.* Etude du docteur Vladimir Pappafava itd. — Ova razprava, prevedena i na hrvatski jezik, izadje ove godine u francezkom prevodu.

VIESTNIK.

(Osnova zakona) kojim se produljuje valjanost zakona od 3. kolovoza 1884 br. 27 Sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju na dalnje tri godine.

§ 1. Valjanost zakona od 3. kolovoza 1884 br. 27 Sbornika, kojim se privremeno dokidaju neke ustanove zakona o vlasti sudačkoj i zakon o karnostnoj odgovornosti sudaca u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, o premještenju njihovu i ob umirovljenju proti volji njihovoj, ter uzpostavljaju ustanove carskog patenta od 3. svibnja 1853 o nutarnjoj uredbi i o poslovnom redu svihkolikih vlasti sudbenih i naredbe ministarstva pravosudja od 3. kolovoza 1854 o nutarnjem uredjenju i poslovnom redu državnih odvjetničtva — produljuje se na dalnje tri godine.

§ 2. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Obrazloženje: Zakon od 3. kolovoza 1884, kojim su na dalnje tri godine dokinute ustanove članka X. zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj i zakon od 28. veljače 1874 o karnostnoj odgovornosti sudaca — i uzpostavljene ustanove poslovnoga reda — pokazao se je dosele porabom kroz nješto više od dvie godine koristnim i podobnim unaprieditи postignuće one svrhe, za kojom je kr. zem. vlada pošla, kad je izniela osnovu toga zakona pred visoki sabor kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Temeljito pregledavajući uredovno djelovanje raznih sudbenih oblasti, pomno proučavajući godišnje im poslovne izkaze i brižno motreći posljedke postupka karnostnoga, pouzdano se je mogao razpoznati u jednom i u drugom smjeru znatan boljak

Al ovo se je pregledavanje već pogledom na vrieme i trošak, u prvom pako redu obzirom na množinu inih zadaća i dnevnih posala nije ni u polak dosada obaviti moglo, kao što se u drugu ruku potrebiti razmještaji pored sbivših se u medjuvrieme organizatornih preinaka, nemanje s obzira štednje i drugih interesa službe, nisu dali dosele posvemašno oživotvoriti.

Ove je prepone pri uspješnom izvedenju zakona kr. zemaljska vlada već onda predvidila, kad je visokoj kući prvu osnovu predložila bila, da se provizorij dozvoli na neizvjestno vrieme.

Digitized by Google

Pošto se je dvogodišnjim izkustvom zemaljska vlada uvjerila, da je dozvoljeni trogodišnji rok bio prekratak, to joj nije preostalo ino, već da zamoli visoki sabor priležećom zakonskom osnovom, da joj se ovlasti, sadržane u zakonu od 3. kolovoza 1884 produlje još na tri godine.

Ovaj se u ostalom krajni rok ukazuje potrebitim, ako se hoće da se cilj zakona postigne, a dotle kani kr. zem. vlada na ustavno pretresivanje predložiti osnovu cielovita disciplinarnoga zakona za svekoliko sudbeno činovničtvo, čuvajući u njoj načelo pravne sigurnosti i svoje odgovornosti i nastojavši, da se postupak ujednostruči i skrati.

Pravosudni odbor saborski prihvati ovu osnovu, ali predloži da se u njoj zamoljene ovlasti produže na dvie godine.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) konštituirao se je definitivno u prvoj sjednici, koju je imao poslje glavne skupštine. Za zamjenika predsjedniku izabran je g. Vladko Mažuranić, odsječni savjetnik u kr. pravosudnom odjelu; za tajnika i blagajnika sveuč. profesor dr. Josip Pliverić, koji je i dosada ovo zvanje obavljao; a redakcija družtvenoga časopisa „Mjesečnika“ povjerena je i za tekuću godinu prof. dru. Bl. Lorkoviću. — Osim ovoga stvoreno je više zaključaka, koji će jamačno donieti koristi razvitku družtva i njegovoga organa.

(Novi članovi pravničkoga družtva.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao novi članovi gg. Henrik vitez Herkov Unadolski, kr. sudb. pristav u Ogulinu, I. Osvald, kr. sudb. pristav u Zagrebu i Ivan Pujman (a ne Huiman, kako je bilo krivo javljeno u posljednjem broju), sudb. pristav u Ljubuški u Hercegovini.

(Osobne viesti.) G. Adalbert Šek, do sada savjetnik kod okružnoga suda u Sarajevu, odlikovan je viteškim krstom reda Franje Josipa radi zasluga, stečenih oko uredjenja gruntovnice u Bosni i Hercegovini, imenovan je upraviteljem okružnoga suda u Sarajevu, a dodieljen stalno vrhovnomu sudu za iste zemlje u Sarajevu. — G. dru. Stjepanu Posiloviću, bivšemu viećniku kr. sudb. stola u Zemunu i držav. odvjetniku u Zemunu, povjerena je uprava okružnoga suda u Sarajevu. — U Krapini preminuo je 7. ožujka o. g. Mato Petak, kr. sudb pristav kod kot. suda u istom mjestu, tek u 41 godini života Lahka mu zemlja

Imenovanja. Dragutin Lobe, veleposjednik i veleobrtnik te Jefto Antonović, trgovac, imenovani su prisjednicima iz trgov. stališa kod kr. kot. kao trg. mjenb. suda u Novojgradiški; Ivan Peterčić, perovodnim vježbenikom u obsegu kr. zem. vlade; Jerko Lopašić prislušnikom.

U *Dalmaciji* imenovani su c. kr. kotarskimi sudci: Ivan Vuletić za kotar Vrgovac, Josip Maddalena za kotar Sinj, Rajmundo Visić za kotar Šibenik; Stjepan Gojković substitutom držav. odvjetničtva kod c. kr. zemaljskog suda u Zadru; Franjo pl. Rossignoli, kot. pristavom kod c kr. kot. suda u Makarskoj; Augustin Bogdanović, kot. pristavom u obsegu c. kr. prizivnoga suda dalmatinskoga. C. kr. javnimi bilježnici imenovani su: Vjekoslav Kargotić za Imotsku, Miroslav Puović za Metkoviće i Artur Kolenc za Vrliku.

U *Bosnoj i Hercegovini:* Lavoslav Vragović upraviteljem okružnoga suda, te je dodieljen kao pomoćni izvjestitelj vrhovnomu sudu u Sarajevu; viećnik okružnoga suda Josip Karlović dodieljen je vrhovnomu sudu za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

II. 1. Kao što posvuda, manjkala je i indijskoj ženi dugo vremena imovinsko pravna sposobnost. Nemoguć biti pod nijednim uvjetom samostalnom, nije mogla imati vlastite imovine, ter što sticaše, pripadalo je onomu, u čijoj se vlasti nalazila. U tom pogledu uzporedjuju se žene s robovi i sinovi[62]. Nu dočim sinovi imadu pravo na obiteljsku imovinu, izključene su kćeri odatle ter upućene samo na uzdržavanje, dok se udadu. Tek malo po malo priznavano im je pravo na obiteljsku imovinu, pa kao što imadu pravo tražiti od otca odnosno brata da ih udade, inače si mogu same odabrati muža, tako su u slučaju udaje dobivale kasnije opremu iz obiteljske imovine. Obseg ote opreme ovisio je u početku od volje gospodara zaručnice, imenito ako se udavala za života otčeva, bijaše prepušteno njegovoj rasudi, koliko će dati kćeri kao opremu. Kasnije, kad je pravo kćeri na obiteljsku imovinu bilo jače razvito, opredieljeno bi, da imadu djevojke kod udaje dobiti četvrt onoga diela, koj bi im pripao, da su mužkarci. Obsežnije bilo je pravo kćeri u slučaju pomanjkanja sinova, jer dočim su prvobitno sačinjavale teret ostavine, koji su kolaterali preuzimali zajedno s ovom, priznana im je kasnije nasljednopravna sposobnost, i to prije svega neudatim i nenadjeljenim, a onda i udatim, nije li bilo prvih[63].

Isto tako razvijala se imovinskopravna sposobnost žene u braku, napram mužu tek malo po malo poput one rimskog filii

[62] Manu VIII. 416.

[63] Mayr str. 186—189.

Digitized by Google

familias. Najprije ustupahu joj se pojedini predmeti na porabu, oti su se predmeti tekom vremena sve više množali, posjed, što se priznavao ženi glede njih, pretvori se kasnije u vlastnost. Tako je u novijem indijskom pravu priznana žena sposobnom, da može imati posebnu svoju vlastitu imovinu. Svojina žene naziva se *Strîdhana* (ženinstvo), koje se ime u ostalom za oznaku ženine imovine nenalazi u mnogih starijih vrelih, već govore ova samo o pojedinih sastavinah strîdhane pod posebnimi njihovimi imeni[64]. Strîdhana obuhvaća po indijskih zakonicih: darove, što ih dobiva žena kod vjenčanja, prigodom svatbenih svečanosti; zatim imovinske namjene sa strane muža, kao što i one njezine rodbine ili rodbine muževe; nadalje ono, što mora platiti muž ženi, kad ju zapostavi drugoj ženi. Razni oti predmeti, što ih obuhvaća strîdhana, imadu prema tomu, odakle potiču, i razna svoja imena. Tako je *çulka* ostankom kupovnine, što se plaćala prije za zaručnicu njezinomu gospodaru, a sad pripada samoj ženi; imovina, što ju dobiva žena od svojih rodjaká ili rodbine muževe, nazivlje se *Saudâyika*[65]; ono, što je dužan muž dati odnemarenoj ženi kao odštetu, zove se *Adhivedanika*[66]; posebnom je nadalje imovinom *Yautaka*, obuhvaćajuć ine svatbene darove, predmete, što služe ženinoj osobnoj porabi i kućanstvu, razno posudje i pokućtvo[67].

Sve ote sastavine strîdhane nerazviše se naravno istodobno, već pridolažahu po malo, kako se priznavala imovinskopravna sposobnost žene. Çulka, kupovnina, za koju je kupovao prvobitno muž ženu, pripadala je tada prodavaocu, ter se tekar kasnije pretvori u namjenu samoj ženi, ali još u vrieme Gautame nespadaše medju dobra, što ih obuhvaća strîdhana, dočim ju kasniji zako-

[64] Mayr str. 164 slied., Jolly § 11 i Beilage II., Kohler str. 429 slied., Laude str. 24 slied. Ime strîdhana može značiti u ostalom više toga, tako: sve, što se nalazi u vlastnosti žene, zatim u užem smislu samo ono, čim žena podpuno slobodno upravlja i razpolaže, nadalje ono, što posebnim načinom prelazi na nasljednike. Ovdje se uzimlje strîdhana u prvom, širem smislu.

[65] Mayr str. 169.

[66] Ibid. str. 171.

[67] Poput germanskoga „*Gerade*“. Kohler str. 432, Laude str. 24, 25, koj navodi 13 vrsti strîdhane uz pravila, po kojih se dokazuje, da njeka imovina spada u Strîdhanu.

Digitized by Google

nici ubrajaju ovamo[68]. Isto tako odjeća, nakit i drugi slični predmeti, što služe obično porabi žene, nesačinjavahu u početku njezine vlastnosti, već joj glede njih pripadaše samo usus, bijahu njezinim pekulijem. Predmeti oti spadali su prema tomu u imovinu muževu, nu rano priznano je ženi glede njih toliko prava, ter se odredjivalo, da nasljednici muževi nesmiju kod diobe otčinske baštine podvrgavati otoj diobi spomenutih predmeta, već se imadu oni izlučiti ženi kao praecipuum. Pretvor pekulija u vlastnost nalazio se ovdje još u razvoju; kad bi rečeni predmeti bili tada već sačinjavali vlastnost ženinu, razumievalo bi se samo po sebi, da oni kao res alienae neimadu s diobom baštine nikakova posla. Tako se dakle stvarala polagano svojina žene, obuhvativ kasnije i ono, što je dobila žena od svoje rodbine ili one muža; a kad se razvio običaj davati odvrgnutoj ženi odštetu, ubrajala se i ova u njezinu posebnu imovinu[69].

Sve medjutim, što bi stekla žena, nije bivalo njezinom svojinom, kako to svjedoči već okolnost ona, što zakonici napose nabrajaju predmete, koji sačinjavaju strîdhanu; a nekoja vrela vele izrično, da ono, što steče žena svojom radnjom ili darom od trećih osoba, ne od muža ili rodbine, dolazi u vlastnost muževu[70]. Nu indijska jurisprudencija nije ostala kod toga, ona priznade mužu pravo porabe i uprave, ali vlastnost pripada samoj ženi.

Tako bi priznano načelo, da sve, što žena steče, sačinjava njezinu vlastnost. Tim medjutim nije zaniekano mužu svako pravo na ženinu imovinu, već pripada njemu i nadalje pravo uprave, porabe i razpoložbe. Nu oto muževo pravo nije posvuda jednako, već različito prema pojedinim vrstim ženine imovine. Najslobodnijom je u tom pogledu imovina, označena pojmom *Saudâyika*. Žena je ne samo njezinom vlastnicom, već jedinom ovlaštenicom na porabu i razpoložbu, što vriedi i glede nekretnina. Samo u slučaju nužde može muž segnuti za tom imovinom, odakle nastaje

[68] Mayr str. 166, 170.

[69] Vidi o tom razvoju Mayr str. 164 slied., Kohler str. 432.

[70] Laude str. 26: „Le mari a seul la propriété des choses que sa femme gagne par la culture des arts, tels que peindre, filer . . . .“ (Catyayana). „Les biens donnés par des étrangers à une femme après le mariage, sont la propriété du mari“. (Mitakšara.)

Digitized by Google

za nj obveza, da povrati vriednost kapitala prema svojim imovinskim odnošajem. Moguće je medjutim, da žena i otu imovinn povjeri upravi muževoj, koj onda rabi plodove u ženitbene svrhe, te je dužan restituirati samo kapital, slično onomu, kako to danas biva kod parafernalne imovine, dočim u slučaju protupravnog prisvoja mora nadoknaditi kapital i plodove[71].

Više prava pripada mužu glede ostale ženine imovine, imenito one, što ju je dobila ona od njega. Tom imovinom može razpolagati žena tek po smrti muževoj, a nekretninami ni onda ne. Mužu pripada prema tomu tečajem ženitbe pravo surazpoložbe, uza to on je suuživaocem u koliko nisu dotični predmeti opredieljeni lih za porabu žene; razpoložba pako nekretninami nakon smrti muževe ograničuje se u interesu budućih interesenata, imenito obitelji muževe, kojoj darovani mužem predmet može putem nasljedstva natrag pripasti[72].

Još većemu uplivu muževu podvrgnuta je ona imovina žene, što ju steče ona vlastitim radom ili darovi od drugih osoba, osim rodbine. Žena je doduše vlastnicom i ote imovine, ali mužu pripada ne samo pravo porabe već i razpoložbe uz obvezu, da svojedobno nadoknadi vriednost potrošenoga kapitala[73].

Darovanje medju mužem i ženom po indijskom je pravu valjanim, pače puko obećanje, što ga učini muž ženi, imadu njegovi nasljednici nakon njegove smrti realizovati, predpolažuć, da mati živi sa sinovi zajedno, ter tako dar ostaje barem faktično u obitelji[74].

2. Za svojinu žene, strîdhana, vriedi posebno nasljedno pravo. Çulka pripada po smrti žene njezinoj obitelji, braći, majci ter otcu, i to po nekih vrelih bezuvjetno, koje stanovište bliže je staroj dobi, kad se çulka umah plaćao ženinoj obitelji; po drugih pako tek onda, neima li žena djece[75].

Što se tiče ostale ženine imovine, to, kao što i po mnogih drugih pravih, opremu matere, njezin nakit, rubeninu i druge

[71] Kohler str. 436—7.
[72] Idem str. 437—8.
[73] Ibid. str. 435.
[74] Ibid. str. 438.
[75] Ibid. str. 439.

Digitized by Google

predmete opreme baštinile su i u Indiji rano kćeri, a ne sinovi. Yautaka prema tomu pripada kćerim, i to prije svega neudatim i nenadjeljenim, tekar kasnije i tek subsidijarno zovu se i sinovi. Što njeki zakonici govore, da sinovi i kćeri diele jednako, odnosi se to bez dvojbe na ostalu ženinu imovinu, osim Yautaka. Posebno nasljedstvo kćeri u tu vrst imovine tumači se njezinom naravi, pa tekar kasnije, kad nisu Strîdhane sačinjavali samo oti predmeti, već i druge sastavine, stadoše se na ostavinu žene zvati i sinovi, najprije u pomanjkanju kćeri, a onda uzporedo s njimi. Glede svega toga postoji medjutim mnogo razlikosti i medju samimi zakonici, kao što i komentari ter pravnimi školami. Tako se glavne dvie škole indijskoga prava, škola bengalska i benarska luče poglavito u tom, što prva posebno nasljedstvo kćeri ograničuje na Yautaka, zovuć u ostalom i sinove; dočim škola benarska, kojoj je u tom pogledu uzorom komentar Mitâkšarâ, proteže privilegovano nasljedstvo kćeri na svukoliku imovinu ženinu osim çulke[76].

Kako se vidi, izključen je suprug od nasljedstva u imovinu ženinu, dok imade djece; po njekih vrelih pače djeca druge žene istoga muža, ako je pokojnica umrla bez djece, baštine iza ove, kao da je bila ona njihovom vlastitom materom; predpolaže se samo, da su to djeca žene iz više kaste, nego je bila pokojnica[77].

Neima li descendenata, zvanih na nasljedstvo u imovinu ženinu, tad baštini na životu ostali suprug i njegova rodbina, odnosno otac pokojnice i druga joj rodbina prema tomu, na koj je način sklopljena ženitba. Je li sklopljena ona jednom od odobravanih forma: Brâhma, Daiva, Prâjâpatya, Arša, kamo broje njeki još i petu formu, Gândharva, tad baštini imovinu ženinu njezin suprug. Ako je pako sklopljena ženitba ostalimi, neodobravanimi formami, tad nasljeduje otac žene, po Manu roditelji, dočim Mitâkšarâ zove najprije mater, onda otca. U ovom slučaju, kod ženitbe osnovane na način, koj se zabacuje, nesmatra se bračna

[76] Mitakšari je razlogom, zašto po materi baštine kćeri, okolnost ona što u kćerih prevaguju uda žene; je li bo odlučnim sjeme mužkarca, nastaje sin, ako li pako žena, rodi se kći. Pobliže o svem tom Mayr str. 172—177, Kohler str. 439 slied., Laude str. 170—175.

[77] Mayr str. 178, Kohler str. 440.

Digitized by Google

sveza tako uzkom kao što u ženitbi na odobravan način, pak dočim po ovoj prelazi žena posve u obitelj muževu, ostaje ona kod prve jednom nogom još u svojoj rodbini. Neima li supruga odnosno roditelja, zovu se na nasljedstvo ostali bliži rodjaci[78].

3. Kao što su tečajem ženitbe imovinski odnošaji žene u mnogom pogledu povoljniji, nego osobni, tako i nakon ženitbe, kao udova, zauzimlje ona imenito u imovinskom pogledu povoljan položaj. Nu razumieva se, da je i do toga došla ona tek malo po malo, njezino nasljedno pravo razvijalo se kao što i Strîdhana postepeno. Prvobitno ograničena je bila udova samo na uzdržavanje, što su joj ga imali pružati njezini štitnici. Baštinu su prema tomu po smrti muževoj dielili njegovi nasljednici, a udovi davali samo alimentaciju; nije li bilo rodbine kao nasljednika, imao je kralj uzdržavati udovu pokojnikovu, a činio je on to tako, da je udovi iz imovine pokojnikove predavao toliko, koliko bijaše od potrebe za njezino uzdržavanje. Sličnim načinom mogli su i nasljednici muževi radje prepustiti udovi toliko imovine, koliko joj trebalo za život, nego da ju sami uzdržavaju. Kod diobe baštine mogle su se u obće radjati razne potežkoće glede toga, koji od nasljednika da preuzme troškove alimentacije ili kako da se oni podiele, s toga se stala doznačivati udovi opredieljena kvota, i to većinom tolika, kolik je dio pojedinog sina; ali po njekih vrelih samo za slučaj, ako neima žena vlastite imovine, Strîdhane, inače polovina sinovljeva diela ili pravije toliko, koliko treba, da se vlastita imovina žene izjednači s dielom pojedinog sina. Pravo na cielu baštinu priznavano je udovi malo po malo iza muža bez mužkih potomaka. I u takovom slučaju bila je ona prvobitno upućena napram kolateralom muževim, kao nasljednikom, samo na alimentaciju.

Dok je mogla udova putem instituta niyoga roditi sina, koj se smatrao, kako znademo, sinom pokojnoga joj muža, uzimala je, barem kasnije, imovinu muževu u svoju upravu, ali ju morala, čim je kšetraja postao zato sposobnim, izručiti ovomu. Tim je načinom mogla udova oteti imovinu kolateralom. Kad se kasnije

[78] Mayr str. 177, Kohler str. 440.

Digitized by Google

razvila teorija, da je hvale vriednom i kriepostnom ona udova, koja se po smrti muževoj uzdržaje od spolnog općenja, ter neradja sina, pogodovalo se takovoj udovi mnogo; imenito su brahmanci naglašivali vjernost udove napram pokojnomu mužu, podupirali ju u njezinih zahtjevih, ter tako dodje udova kao takova do ciele baštine iza svoga supruga. Dočim ju starija vrela upućuju na alimentaciju, ter se medju nasljednici ona nespominje, navode ju druga malo po malo uz kolaterale odnosno roditelje pokojnikove, napokon ju većina autora proglasuje nasljednicom, izključujuć kolaterale. Tom medjutim baštinjenom imovinom nemože udova slobodno razpolagati kao svojom vlastitom, Stridhanom, nesmije ništa odatle darovati, prodati, ni zalagati, imovina bo imade poslije nje pripasti kolateralom pokojnoga joj muža kao pravim nasljednikom, kojih je nastup prema tomu samo suspendovan[79].

Od promatranoga dosele nasljednoga prava žene lahko bi se mogla bila razviti imovinska zajednica medju mužem i ženom. Na temelju njezinog prava na opredieljenu kvotu baštine odnosno na cielu baštinu lahko se radja idea, da je ona ovlaštenicom ote imovine i tečajem ženitbe, da joj pripada glede obiteljske imovine ne samo buduće pravo, već da je njezina ovlast jus praesens, ona suvlastnicom; tim više, što indijsko pravo dopituje ženi opredieljeni dio imovine i u slučaju diobe za života muževa. Otaj razvoj tim bi se laglje očekivao, što se u pojedinih vrelih indijskoga prava često naglasuje uzka zajednica medju mužem i ženom, oboje da sačinjavaju jedno tielo, medju njimi tečajem ženitbe da neima biti diobe, jer su glede moralnih zasluga kao što i ekonomičkih tečevina podpuno ujedinjeni[80]. Oti nazori medjutim ostadoše osamljenimi, zaključak od nasljednopravne ovlaštenosti žene na njezinu suvlastnost naročito se odklanjao, ter indijsko pravo nedodje do imovinske zajednice medju mužem i ženom, priznav ovoj samo, da može imati svoju posebnu imovinu[81].

[79] O svem tom Mayr str. 179—186, Jolly § 17.

[80] Kohler str. 428.

[81] U Birmi, gdje je recipirano indijsko pravo (Vidi Jolly u Zeitschrift f. v. RW. I. str. 248 opazka), poznata je djelomična zajednica dobara. Uz isključivu vlastnost muža i onu žene, koja se nalazi u upravi muževoj, postoji

Digitized by Google

§ 4. Izraelitsko pravo.*

I. 1. Po Mojsijevih zakonih ženitba je svetim, božanskim inštitutom, „i reče gospod bog: nije dobro, da je čovjek sam,

---

i zajednička imovina, u koju spada stečevina tečajem braka kao što i pripala u tom vremenu baština. Dielovi ženitbenih drugova nisu jednaki, već onaj, od koga potiče glavna stečevina, ovlašten je na $^2/_3$, drugi pako na $^1/_3$; kod pripale baštine onaj, po kom je došla baština u zajednicu, ovlaštenikom je $^2/_3$, a drugi $^1/_3$. (Kohler u Zeitschrift f. v. RW. VI. str. 170, 171.) Dokine li se ženitba medjusobnim sporazumkom, uzimlje svake stranka svoju vlastnost, a zajednička se imovina dieli. Ako pako jedan ženitbeni drug ostavi drugoga bez razloga, ili je kriv razpustu, gubi svoj dio zajedničke imovine, pače ako neima zajedničke imovine, dio svoga vlastničtva. Ibid. str. 172 slied.

* Kao što su kod drugih orijentalnih naroda religiozne knjige ujedno najstariji zakonici, tako je i za izraelitsko pravo najstarijim vrelom sveto pismo staroga zavjeta, imenito *Thorah,* poznatih pet Mojsiji pripisivanih knjiga, t. z. *Pentateuch,* o kom ovdje netreba pobliže govoriti. Mojsijevi zakoni ostadoše temeljem izraelitskomu pravu i za buduća vremena, pa i onda, kad je nestalo posebne države Izraelićana i kad se razidoše oni po svietu. Ali kao što na kulturu u obće, tako su i na izraelitsko pravo tekom razvoja uplivali tudji elementi, s kojimi dolažahu u dodir, imenito perzijski, arabski, grčki, rimski ter evropska znanost.

Dugo vremena oslanjali su se Izraelićani u svem strogo na svete spise, koje pripoznavahu nepovriedivom normom života; dugo vremena bavili su se najsposobniji duhovi imenito tim, da stari zakon dovedu u sklad s potrebami života. U tu svrhu tumačili su se sveti spisi, ter se tumač taki prozove *midraš* (višebr. midrašim, tumač, razjašnjaj). Midraš dielio se u *halachu* i *hayadu,* halacha bijaše tumačem zakona u svrhu praktične uporabe; hagada obuhvaćaše skup religioznih, etičkih i historijskih interpretacija. Obie predavahu se i razvijahu u početku ustmeno, tek kasnije stvoriše si pismene spomenike. Obuka u halachi i hagadi bijaše glavnom djelatnosti izraelitskih škola u Palestini i Babiloniji. Tim putem razvita nauka smatrala se stranom sastavinom biblije, kao da govori to sama biblija, stranom je vriedila kao starodavna tradicija uz pisani zakon. Tečajem vremena pravljene su od te nauke sbirke, prozvane *Mišna,* t. j. druga nauka, drugi zakon, grčki δευτέρωσις. *Juda ben Simeon* sveti, takodjer jednostavno *rabbi,* priugotovi oko god. 218 po K. podpunu kompilaciju Mišne, koja od šest dielova, u koje se razpada, radi u trećem o ženitbenom, a u četvrtom o civilnom i kaznenom pravu Mišna tumačena bi i nadopunjivana, ter je i ota kasnija nauka sabrana u sbirku, prozvanu *Gemara,* i to u Jeruzolimu pod konac 4. stoljeća, i u Babilonu oko 500 god., tako da imademo dvie gemare, palestinsku ili jeruzolimsku i babilonsku, koja je mnogo obsežnija od prve. Mišna i Gemara zajedno sačinjavaju *Talmud,* do danas religijozni i pravni kodeks židova, glavno vrelo t. z. talmudskoga prava Oko dalnjeg razvoja Talmuda i znanosti u obće radile su židovske škole, cvatuće na iztoku a već i u mnogih drugih zemljah. Najveći ugled steče *Maimonides* ili Moses ben Maimon ben Joseph, najglasovitiji židovski filozof i učenjak srednjega vieka (rodjen u Kordovi g. 1135, † u Kairu 1204). Od mnogih njegovih djela za nas je najvažnije *mišne thora* (opetovanje zakona), prozvano kasnije *jad*

Digitized by Google

da mu načinim družicu prema njemu“ [1]. Ženska uzimlje se „ženom po zakonu Mojsije i Izraela“, povrieda ženitbe griehom je proti bogu[2]. Glavnom svrhom izraelitske ženitbe jest porod i odgoj djece, ter se židov, koj se tomu uklanja, smatra po talmudskom shvaćanju ubojicom na temelju Mojs. I. 9, 6, 7: „Tko prolije krv čovječju, njegovu će krv proliti čovjek; jer je bog po svojem obličju stvorio čovjeka. Radjajte se dakle i množite se, napunite zemlju i namnožite se na njoj“. Na temelju spoja obih veraza učilo se, da se onaj imade smatrati ubojicom, koj se neće odazvati zapovjedi razploda[3]. U obilju djece usuprot nazrieva se

---

chasaka (kriepka ruka, dakle priručnik), sastojeć od 14 knjiga ter obradjujuć sistematički talmudsko pravo. — Po primjeru Maimonidesa napisa Jakob *Ašer* kompendij u četiri diela, nazvanu *turim* (redovi), od kojih 3. dio: *tur chošen chamišpot* (štit prava) radi o privatnom pravu u obće, a 4. dio: *tur eben haëzer* o ženitbenom pravu napose. U 16. stoljeću izdade Josip Karo oto djelo u sistematičnom izvadku uz rezultate, što su postignuti u znanosti do njegove dobe, pod naslovom: *Šulchan Aruch* (prostrt stol), koj se dieli kao što i Ašerovo djelo, a uživa zajedno sa sholiji Mojsije Isserla na iztoku i zapadu vrlo velik ugled: Šulchan Aruch komentiran je kao što i Talmud mnogo puta. — Osim toga imade u vrlo bogatoj rabinskoj literaturi mnogo djela, koja su važna i za pravo, a svim je u bitnosti ista talmudska podloga.

Što se tiče odnošaja toga talmudskoga prava napram Mojsijevom, to je istina, da su Židovi, za koje je malo po malo nastao Talmud ter narasao do obsežnoga kodeksa, posve drugi narod nego Hebrejci Mojsijevih zakona; ali s druge strane valja uvažiti, da se sama talmudska vrela nesmatraju ničim drugim, nego strogim tumačem slova Mojsijevih zakona, koje ona razjašnjuju i dalje razvijaju. Talmudsko pravo prema tomu samo je nastavkom prava Mojsijeva, ter sačinjava s ovim jednu cjelinu. Ali kao što je u obće židovstvo uza svu svoju konservativnost ipak pristupnim bilo i tudjim uplivom, tako je i talmudsko pravo, nastavljajuć pravo Mojsijevo, poprimalo tudjih elemenata, ter uz čisto orijentalne ustanove nalazimo često pojmova, koji svjedoče poznanstvo s grčkim i rimskim pravom, i koji nebi spadali u čisti azijatski zakonik. Vriedi to dakako više za pravo Gemare nego ono Mišne, koja je u tom pogledu čišća; još više pako vriedi to za kasnije rabinsko pravo, koje je doduše nastavkom i daljim razvojem Talmuda, ali je poprimilo toliko modernih načela i ustanova, da prestaje mal ne biti orijentalnim pravom. [Vidi o svem tom: Petrů cit. str. 85 slied. literatura hebrejsko-židovská, Scherr cit. I. str. 43—53, Henne am Rhyn cit. str. 415 slied., Kolb: Kulturgeschichte etc. II. str. 242 slied. (3. izdanje 1885); Saalschütz: das mosaische Recht I. uvod, Mayer: die Rechte der Israeliten, Athener und Römer I. § 8, 19, 21, Gans cit. I. str. 124 -128.]

[1] Mojs. I. 2 [18].

[2] Mojs. I. 39 [9], Duschak: das mosaisch-talmudische Eherecht § 1, Lichtschein: die Ehe nach mosaisch-talmudischer Auffassung etc. § 1—4

[3] Lichtschein cit. str 6, Duschak cit. § 2, Fassel: das mosaisch-rabbinische Civilrecht I. § 44.

Digitized by Google

velika sreća i blagoslov božji. „Žena je tvoja kao rodna loza usred doma tvojega; sinovi tvoji kao grane maslinove okolo stola tvojega“[4]. Kad polazi djevojka za muža, blagoslivlju ju roditelji i braća, želeć joj što obilniji porod. „Sestro naša, da se namnožiš na tisuće tisuća“, rekoše braća Rebečina[5]. Poznati su primjeri iz biblijskih spisa, gdje žene same u težnji za obiljem djece, ako su neplodne ili nisu dovoljno plodne, dovode mužu svoje služavke, da s njimi radja djece. Tako su se žene Jakovljeve u tom upravo natjecale, pa kad koja dobi diete kliče u radosti: „dariva me gospod darom dobrijem“, ili: „blago meni, jer će me blaženom zvati žene“ itd.[6] Ženitba je prema tomu židovu religijoznom i građjanskom dužnosti[7], u mnogih se općinah bezženstvo kazni ter neženje izključuju od općinskih službа i drugih odlika[8]. Svaki se mladić imade oženiti po Mišni najkasnije u 18 godini, po talmudu čeka bog do 20 godine, a kad prodje oto vrieme, stiže neženju prokletstvo. Maimonides označuje 16 godinu, drugi pače 13 onom dobom, kad se valja ženiti[9].

Osobitom dužnosti bijaše *levirska* ženitba (jibbum), sastojeć u tom, da je brat onoga, koj umre bez djece, morao oženiti udovu iza njega, dakle djever[10] (levir) svoju snahu, ter prvi sin, što se rodio iz takova braka, smatraše se sinom pokojnoga brata. „Kad braća živu zajedno, pa umre jedan od njih bez djece, onda žena umrloga da se neuda iz kuće za drugoga; brat njegov neka otidje k njoj i uzme je za ženu i učini joj dužnost djeversku. I prvi sin, kojega ona rodi, neka se nazove imenom brata njegova umrloga, da nepogine ime njegovo u Izrailu“[11].

---

[4] Psalm. 128, 3.

[5] Mojs. I. 24. [60].

[6] Mojs. I. 30, vidi takodjer I. 16.

[7] Ali samo za muškarce, prem su ju njeki rabini htjeli protegnuti i na ženski spol. Lichtschein str. 7.

[8] Fassel cit. § 47, Duschak str. 8.

[9] Nisu medjutim svi Izraelićani jednako mislili o ženitbi. Esejci ju zabacivahu, nu njihova nauka ostade bez upliva na židovstvo. Mayer cit. II. str. 289.

[10] Sanskr. devar, grčki δαήρ. Vid Miklošić: Etym. Wörterb.

[11] Mojs. V. 25. [5], [6].

Digitized by Google

Stara je to, kako znademo uredba, starija od Mojsijevih zakona, koji ju nastoje samo urediti. Ostati bez potomaka smatralo se u obće kod starih naroda nesrećom, pa tako i kod Izraelićana; kad je s toga umro nješko bez djece, bijaše dužnost njegovog najbližeg rodjaka, imenito brata, da zamieni pokojnika, dok rodi udova sina, koj će se dakako smatrati sinom pokojnika[12]. Svagdje, kad se u hebrejskih spomenicih govori o leviratu, naglasuje se ona svrha, da se pribavi pokojniku potomstvo, ter neugasne njegovo ime i uspomena njegova. „A Juda reče Avnanu: udji k ženi brata svojega i oženi se s njom na ime bratovo, da podigneš sjeme bratu svojemu“[13]; — „uzeo sam za ženu Rutu Moavku, ženu Malonovu, da podignem ime umrlomu u nasljedstvu njegovu, da nebi poginulo ime umrlomu medju braćom njegovom i u mjestu njegovu“[14].

Uvjetom za levirsku ženitbu jest, da pokojnik nije ostavio djece, imenito po talmudskom pravu izključuje takovu ženitbu ne samo sin, nego i kći i unuk ter potomci u obće.

Obvezan na takovu djeversku ženitbu jest prije svega najstariji brat; neima li njega ili se on susteže, zovu se po redu mladja braća, da izpune onu dužnost, pak ako ni ona neće, tad se opet predočuje najstarijemu, da je to njegova dužnost, i da on mora ili oženiti udovu ili se podvrći obredom izuvanja obuće — *chaliza.*

„Ako li onaj čovjek nebi htio uzeti snahe svoje, onda snaha njegova neka dodje na vrata pred starješine i reče: neće djever moj da podigne bratu svojemu sjemena u Izrailu, neće da mi učini dužnosti djeverske. Tada neka ga dozovu starješine mjesta onoga i razgovore se s njim, pa ako se on upre i reče: neću da je uzmem; onda neka pristupi k njemu snaha njegova pred starješinama i neka mu izuje obuću s noge njegove i pljune mu u

[12] Mojs. I. 38. [9] jasno ističe, kako porod nepripada oplodiocelju: „A Avnan znajući, da neće biti njegov porod, kad liegaše sa ženom brata svojega, prosipaše na zemlju, da nerodi djece bratu svojemu“.

[13] Mojs. 38. [8].

[14] Rut IV. [10]. Sr. takodjer Mojs. V. 25. [6], [7], Rut. IV. [5].

Digitized by Google

lice[15], i progovorivši neka reče: tako valja da bude čovjeku, koji neće da zida kuće brata svojega. I on neka se zove u Izrailju: dom bosoga“[16].

Kako se vidi odavle, nije više dužnost levirske ženitbe bezuvjetnom, nije ona više onako stroga, kao što je bila u starija vremena, kako nam tom pokazuje još povjest Judine obitelji. Mojs. I. 38. Djever joj može izbjeći, ali ga stiže sramotna ona kazna, chaliza; još bo uvjek smatra se takova ženitba dužnosti, i onaj, koj ju sklapa, hvale vriednim. — Okolnost ona, da je djever oženjen, nesmeta levirskoj ženitbi, kao što je u obće dopuštena bila poligamija[17]; nu ako se levir i njegova snaha nalaze u blizu srodstvu ili tastbini, ona je n. p. sestrom njegove još živuće supruge, tad je to zaprekom levirskoj ženitbi, niti se neobavljaju obredi chalize. Vjenčanje kod levirske ženitbe nije po bibliji potrebito, jer se udova iza brata, umrla bez djece, smatra kao da je već samim nebom vjenčana s djeverom. S toga ako ona medjutim umre, nesmije on ženiti njezine rodbine, kao da mu je već bila ženom.

Po rabinskom usuprot pravu imade se obaviti vjenčanje kao kod svake druge ženitbe. Dok nije odlučeno, da li će udovu uzeti levir, nesmije se ona udavati za drugoga[18], ter se takova udaja u staro doba smatrala možda pravim preljubom[19], dočim se po rabinskom pravu podvrgavaju stranke kazni. Nu ako se djever odrekne ženitbe sa snahom, polazi ona slobodno za drugoga, jer je to u obće dopušteno rastavljenim ženam i udovam. Vriedi to imenito za kasnije pravo, u kom je inštitut levirske ženitbe sve više podkapan. Već u Mišni zastupan je nazor, da je bolje odreći se levirske ženitbe putem chalize, nego li ju sklapati; nu i poslije Mišne kolebalo se u tom pogledu, ter jedni davahu pred-

[15] Po rabinskom ritualu pljuje ona pred njegovim očima na zemlju, ter njeki drže, da se i za Mojs. zakona postupalo tako. Saalschütz II. str. 759, op. 984.

[16] Mojs. V. 25. [7] do [10].

[17] Veliki svećenik nije obvezan na takovu ženitbu, jer u obće nesmije uzeti udove, prem mu se nije chaliza oprastala. Mojs. III. 21. [13] do [14].

[18] Rut III. 9—12.

[19] Mojs. I. 38. [24].

Digitized by Google

nost chalizi, drugi pako levirskoj ženitbi, koja gospodovaše imenito u Perziji, dočim se u Europi davala prednost chalizi. Tako je levirska ženitba tečajem vremena sve više ograničivana, dok je napokon i nestane, prem nije izrično dokinuta. Ali chaliza uporabljivala se sve više ter održala do danas kao čin, kojim se djever pogrdjuje a udova čini slobodnom, prem djever po promjenjenom shvaćanju nestiče više nikakove zasluge levirskom ženitbom, niti je udova podvrgnuta kakovim stegam. U novije se u ostalom doba radi sve više o tom, da se chaliza kao suvišna dokine[20].

Neglededeć na levirsku ženitbu, inače je tastbina kao što i krvno srodstvo po izraelitskom pravu ženitbenom zaprekom. Već Mojsijevi zakoni zabranjuju u obće spolno obćenje s rodbinom, kazneć ga oštrimi kaznami i udarajuć prokletstvom, tim više pako ženitbu[21]. Odrediv obćenito: „nitko da nepristupa k rodici svojoj po krvi, da odkrije golotinju njihovu“[22], navode oni pojedine rodjake, kojim se nesmije „odkriti golotinja“, i s kojimi je zabranjena ženitba, a rabini su onda stepene srodstva, medju kojimi je zabranjena ženitba, dalje razvili i razširili[23]. Mojsijevi se zakoni, kako je poznato, odlikuju u tom pogledu mnogo pred pravi ostalih orijentalnih naroda, ter su u mnogom obziru upliväli na novije pravo[24].

[20] Više o levirskoj ženitbi, koja pobliže nespada ovamo, Saalschütz cit. II. str. 754—763, Mayer II. § 254, Duschak § 45—49, napose o chalizi str. 121 slied., Lichtschein § 56—61. Sravni takodjer Gans cit. I. str. 131, Lippert: Geschichte der Familie str. 120 slied., Schnell: Das israelit. Recht in seinen Grundzügen str. 24.

[21] Mojs. III. 18 [6] do [18]. 20. [11] i slied. V. 27. [20], [22], [23].

[22] Ibid. III. 18. [6].

[23] Mojsijevi zakoni navode: mater III. 18. [7], maćuhu III. 18. [8], 20. [11], V. 27. [20], unuku III. 18. [10] (kći se naročito nespominje, nu razumieva se sama sobom), pastorku III. 18. [17], sestru i polusestru III. 18. [9], [11], 20. [17], V. 27. [22], punicu III. 18. [17], 20. [14], V. 27. [23], nevjestu III. 18. [15], 20. [12], snahu III. 18. [16], strinu III. 18. [14], 20. [20], svast za života ženina III. 18. [18]. Dopuštena je ženitba medju djecom braće, nadalje ženitba strica sa bratićnom i ujaka sa sestričnom, koja se osobito preporuća. Saalschütz cit. str. 764—783, Mayer cit. II. § 212, 214, 215, Lichtschein § 30 slied., Fassel § 66 sl., Duschak § 10.

[24] „Die Eheverbote wegen Nähe der Verwandtschaft sind mit einer so weisen Bestimmtheit gegeben, dass keine folgende Gesetzgebung sie anzutasten gewagt hat; sie sind noch heute das non plus ultra canonischer Dispensation“. Gans I. str. 136.

Digitized by Google

Osim srodstva pozna izraelitsko pravo mnoge druge ženitbene zapreke, osnivajuće se što na Mojsijevih zakonih, što opet na rabinskih odredbah i interpretacijah[25].

Nije u ostalom zabranjeno bilo imati više žena, poligamija dopuštena je već po Mojsijevih zakonih, koji ju raznimi sgodami, tako uredjujuć prvorodstvo, predpolažu[26], a znademo za Jakova, za otca Samuilova, Davida, Salamona i dr., da su živili u poligamiji[27]. Da se medjutim u Mojsijevo doba davala prednost monogamiji, za to govori sam duh njegovih zakona; u talmudsko doba usuprot poligamija je posve običajnim inštitutom, koj bijaše predmetom mnogih razprava u školah i o kom se govori već u Mišni mnogo. Imenito u perzijskih školah se učilo, da je mužu slobodno uzeti žena koliko hoće, samo ako ih može hraniti; dočim se u palestinskih više naginjalo na monogamiju, ili se nastojalo poligamiju barem ograničiti. Preporučalo se, da bi se svaki mužkarac zadovoljio sa četiri žene, ter se kao razlog navodilo, da može svakoj ženi jedanput u mjesecu učiniti debitum conjugale. Usljed svega toga morala je poligamija u srednjem vieku obilno cvasti, dok ju sinoda rabinska, držana u jedanajstom stoljeću u Mainzu[28], udari prokletstvom, a i kasnije pooštravana bi ota zabrana ter odredjeno, da ju samo 100 rabina može oprostiti za pojedini slučaj.

Tako je kod evropskih židova odstranjena poligamija[29], pače, da se dopusti mužu nova ženitba, mora dokazati on dvojicom svjedoka smrt žene, dočim kad se kani žena na novo udati, dovoljna je izjava jednog svjedoka o smrti muževoj[30].

---

[25] Dispenzacija nepoznata izraelitskom pravu. Vidi o svem tom Saalschütz str. 784 sl., Fassel § 47 sl., Duschak § 5—9, 11—17, Mayer § 209—211, 216—220.

[26] Mojs. V. 21. [15] do [17], cf. II. 21. [9], [10].

[27] Sam. I. 1. [2], II. 5. [13], Kralj. I. 11. [3].

[28] Predsjedao rabin Gerson ben Jehuda.

[29] Prem se i poslije Gersonova interdikta, koj je vriedio u ostalom samo za Njemačku i sjevernu Francezku, dopustala germanskimi rabini prema okolnostim.

[30] Saalschütz str. 746 sl., Mayr § 223, Duschak § 9, Lichtschein § 29, Fassel § 63, Gans I. str. 129 sl., 141.

Digitized by Google

Uz prave žene dopušteno je bilo imati više inoča, kakove se spominju u biblijskih spisih mnogo puta[31], i koje u obće zauzimahu niži položaj od pravih žena, prem imade primjera, gdje se inoča nije mal ne ničim lučila od prave žene[32]. Isto tako nije se često pravila nikakova razlika medju djecom od prave žene i onom inoče[33].

Ženitba sklapala se kod Hebrejaca kupoprodajom žene, i taj način osnutka ženitbe poznat je biblijskim spisom, koji ga kao stari običaj više predpolažu nego uredjuju. Kupovnina nazivala se *mohar*[34], a mogla je sastojati ko što i drugdje ne samo u novcu nego i u drugih predmetih i opredieljenih činitbah. Jakov morao je služiti za svoje dvie žene tastu si Labanu 14 godina[35]; Davidu, koj nehtjede vjerovati, da bi mogao postati zetom kraljevim, jer je „siromah“, reče Saul, da netraži „uzdarja“ (po Daničićevu prievodu, po originalu mohar, dakle kupovnina; vulgatata prevodi izraz sa „dos“), već „sto okrajaka filistejskih“, i on zasluži kćer Saulovu u boju proti Filistejem[36]. Sihem govoraše otcu i braći Dine: „Ištite kolikogod hoćete uzdarja i dara (pravije: ciene i dara, mohar i matthan), ja ću dati, štogod kažete, samo mi dajte djevojku za ženu“[37]. Prorok Hozea kupi ženu „za 15 sikala srebra i gomor i pô ječma“[38]. O kupovnini i kûpu žena govori se u biblijskih spisih i drugimi sgodami[39], ter se uzalud trudi Saalschütz[40], koj bi u obće rado prikazati hebrejsko pravo razvitijim, nego je ono u istiuu bilo, da dokaže,

[31] Mojs. I 16. [1] slied, 30. [3], [4], [9], 35. [22], Sudij. 8. [21], 19. [1] do [9], Sam. II. 19. [5] itd.

[32] Vidi imenito Sud. 19. [1] slied. Inoča ostavi muža, on podje za njom, „da joj liepo govori“; otac njezin nazivlje se tastom, on sám zetom, mužem, a ona ipak vazda inoča.

[33] Mojs. I. 33. [5], 49. [1] slied., Saalschütz str. 750, Mayer § 224.

[34] Od mahar = promieniti, kod Arapa *mahr*.

[35] Mojs. I. 29. [15] do [19].

[36] Sam. I. 18. [23] do [27].

[37] Mojs. I. 34. [12].

[38] Hos. 3. [1], [2].

[39] Mojs. II. 22. [16], [17], V. 22. [29]. Zavoditelj djevojke imade ju kupiti od otca ženom, neće li je otac dati, to mu mora zavoditelj svejednako platiti obićajnu cjenu djevojaka.

[40] Cit. str. 730—741.

Digitized by Google

ter ono nepozna kupoprodaje žene; „darovi“, o kojih govori, nisu u istinu ništa drugo, nego kupovnina[41], koja se tek u kasnijem talmudskom pravu pretvori u namjenu samoj ženi, t. zv. *ketubah.*

Po talmudskom pravu osniva se ženitba: 1. novcem, 2. izizpravom, 3. spolnim obćenjem. Prvi način sastoji u tom, da mladoženja u prisuću dvajuh svjedoka dade mladoj komad kovana novca, koj je vriedan najmanje jednu perutu, ili drugi kakovi predmet iste vriednosti, govoreć kod toga propisane rieči, naime: „po tom budi vjenčana sa mnom po zakonu Mojsije i Izraela“. O novčanom iznosu, koj se imade dati, prepirahu se škole. *Šamai* i *Hillel;* prva zahtjevaše denar, dočim druga smatrala dovoljnom jednu perutu, t. j. $^1/_8$ italskog assa, što bi takodjer prihvaćeno, ter se po novijem običaju predaje predmet opredieljene vriednosti, obično prsten. U načinu tom uzčuvala se uspomena na stari kûp žene, koj je sada pukim simbolom.

Izpravom osniva se ženitba tako, da mladoženja uz znanje mlade napiše prije navedene rieči, ter to pismo pred dvojicom svjedoka preda njoj, a ona ga dragovoljno prihvati odanj u ženitbenoj nakani.

Napokon treći način sastojaše u tom, da mladenci uz propisane formalnosti obave coitus i tim bi ženitba sklopljena. Način taj medjutim zabrane kasnije rabini pod prietnjom tjelesne kazne[42].

Vjenčanje obavlja se po novijem izraelitskom pravu uz razne religijozne ceremonije, što ih propisaše rabini, dočim ih starije pravo, imenito Mojsijevi zakoni, nepoznavahu; svećeničkog blagoslova neiziskuju ni Mojsijevi zakoni ni talmud, ter je to uvedeno tek u novije doba. Neobdržavanje medjutim tih rabinskih ceremonija nečini ženitbe nevaljanom, one bo nisu uvjetom valjanosti ženitbe, već joj daju samo biljeg religijozne posvete.

Zaruke po novijem pravu samo su obećanjem ženitbe, ter neradjaju obvezom, da se ona u istinu sklopi, jedino se prema

[41] Vidi Lippert cit. str. 112, Gans. str. 128 sliod., Duschak str. 14, Lichtschein § 8, Mayer § 221.

[42] Saalschütz str. 729 op. 946, Mayer II. str. 327, Duschak § 23, 24, Lichtschein § 9, Gans str. 138.

Digitized by Google

okolnostim moraju dati činitbe, što su ugovorene za slučaj odustaje od zaruka. Po talmudu usuprot ono, o čem se govori tamo kano o zarukah (Erusin), bijaše osnutkom same ženitbe, ter je samo izvršivanje bračnih prava, užitak zajedničkoga života, odgodjen do predaje, do vjenčanja, koje je prema tomu od važnosti samo za svršenje ženitbe, a ne za osnutak.

Po talmudskom naime pravu nakon sporazumka mladenaca i njihovih roditelja — *šiduchin* — obavljaju se zaruke — *erusin* — na jedan od navedenih gore načina, kojimi se sticala žena; a samo vjenčanje — *nisuin* — obavljalo se kasnije, kod djevojke pravilno za 12 mjeseci, kod udove za 30 dana. Nu stranke bile su vezane umah, čim je obavljen koji od onih čina; zaručnica, obćeć s drugim spolno, počinjala preljub[43], osnovan medju strankami odnošaj mogao se dokinuti samo uz uvjete, uz koje ženitba u obće. Medju strankami je dakle umah nastajao ženitbeni vez, zaruke bijahu osnutkom ženitbe, a odgodjena samo predaja mlade sa svojimi posljedicami, kao što je n. p. prenos vlastnosti već prenosom, makar je sam užitak vlastnosti odgodjen.

Kasnije su talmudske ote zaruke spojene s vjenčanjem u jedno, ter se obavljaju zajedno pod vjenčanim nebom (baldachin, chuppa) uz predaju prstena i druge ceremonije; na njihovo pako mjesto došao je predhodni sporazumak, jednostavno obreknuće ženitbe[44].

(Dalje sliedi.)

[43] Takodjer po Mojs. V. 22. [23, 24]. „Kad djevojka bude izprošena za koga, pa je nadje tkogod u mjestu i obleži je, izvedite ih oboje na vrata onoga mjesta i zaspite ih kamenjem da poginu, djevojku, što nije vikala u mjestu, a čovjeka, što je osramotio ženu bližnjega svojega". Za neizprošenu pako djevojku odredjuje 28, 29, da onaj, koj je legao s njom, imade dati otcu njezinu petdeset sikala srebra, i neka mu bude ona žena za to što je osramoti: da je nemože pustiti, dok je živ.

[44] Fassel § 45, Duschak § 3, 24, Mayer § 222, Lichtschein § 13, 14.

Digitized by Google

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše ***Luka Matasović,*** *kot. sudac.*

(Nastavak.)

3. Pravna narav pogodbe uporabne. Pravna narav svake pogodbe u obće, a napose uporabne prosudjuje se po učincih, kojimi odnosna pogodba radja. Po § 1094 ogz. postaje uporabna pogodba perfektnom, čim su se stranke sporazumile o bitnosti t. j. o predmetu i o cieni. Prvi učinak uporabne pogodbe za uporaboprimca jest, da može predmet uporabe od uporabodavca zahtievati; drugi je, da se može predmetom uporabe služiti po specijalnoj pogodbi, odnosno na koliko je po zakonu prema naravi predmeta ovlašćen. — Ova prava uporaboprimca jesu osobna i valjaju samo naprama uporabodavcu i ovoga universalnim nasljednikom (§ 548 ogz.), dočim su proti partikularnim bez krieposti (§ 1120 ogz.).

Pravo iz uporabne pogodbe nepostaje stvarnim već tim, što je uporaboprimcu stvar uporabna izručena; jer on nestiče niti vlastnosti niti posjeda, nego uporaboprimac vrši prava posjeda u ime uporabodavca.

Buduć se uporabno pravo broji medju prava odsvojiva, to nema razloga, zašto ovo nebi moglo i zalogom služiti (Stubenrauch II. 242).

Rečeno je, da uporabna pogodba radja pravo osobno; no ako je pravo iz uporabne pogodbe upisano u javne knjige, pravo uporaboprimca smatra se pravom stvarnim, koje i sliedeći posjednik mora respektirati za vrieme dok pogodba još postoji (§ 1095 o. g. z.).

Nego ipak pored ovoga upisa u javne knjige nepostaje uporabno pravo absolutnim stvarnim pravom, nego samo ovlašćenje uknjiženoga uporaboprimca, da svoje osobno pravo uporabno može vršiti poput inih stvarnih prava, t. j. tako da i budući posjednici uporabnine moraju trpiti, da on može vršiti svoje uporabno pravo bez zaprieke, nego ipak pod stegami § 1121 ogz. (Stubenrauch II. 215 i 243). — Praktičnom biva ta razlika, što n. p. najmitelj, sve kada bi dao svoje pravo najma uknjižiti, proti dosadanjemu najmitelju nema prava neposredno tužbe na ustup stana, nego bi se morao tužbom obratiti proti uporabodavcu. Isto tako po § 1121 ogz. mora on podleći i sa svojim uknjiženim pravom uporabnim proti svakomu sudbenomu kupcu, bilo usljed ovrhe, bilo usljed stečaja. Uknjiženo pravo uporabno

Digitized by Google

imade prema tomu najviše sličnosti sa pravom osobnih služnosti, od kojega se opet razlikuje bitno tim, da poput prava služnosti neutrnjuje s osobom povlašćenika, nego da in regula i na nasljednike preći može.

Nu upis uporabne pogodbe u javne knjige ide u prilog samo uporaboprimcu. Preimućtvâ nestiče uporabodavac nikojih; njegov partikularni nasljednik nemože iz te uknjižbe za sebe izvoditi nikoja prava, izim ako si ih je od prednika svoga ustupiti dao.

Iz naravi prava na temelju uporabne pogodbe, po kojoj je ono samo osobno pravo, sliedi, da uporaboprimcu nepristoji pravo da jednostranim aktom to svoje osobno pretvori u stvarno pravo bez privole protustranke; a gdje ova manjka, nemože biti rieči niti o prenotaciji prava uporabnoga. — Razna su baš u ovom pitanju mnenja; pa niti c. kr. vrhovno sudište bečko nije svaki puta dosljedne rješitbe izricalo. Tako je rješitbom od 13. travnja 1860 br. 4087 (Sbirke Gl. Ung. W. br. 1116) prenotaciju dozvolilo, polazeć sa stanovišta: „. . . . . da prenotacija uporabne pogodbe imade mjesta i bez privole najmodavca; jer opravdajućom parnicom valja da bude riešeno pitanje: da li i čim se dade nadomjestiti ona manjkavost, koja je kod inake običajne prenotacije zapriekom, da se bezuvjetna uknjižba dozvoliti mogla nije . . . .“

Stubenrauch (II. 243) neslaže se s tim pravcem i citira dvie rješitbe istoga sudišta od 8. srpnja 1852 br. 6869 i od 13. lipnja 1861 br. 4037, kojimi je prenotacija uporabnoga prava uzkraćena medju inimi i s razloga, jer najmitelj nije ovlašćen, naprosto osobno pravo prenotacijom i intabulacijom istoga u javnih knjigah uzdignuti na pravo stvarno. Ako se želi, da uporabna pogodba rodi pravom, koje bi imalo učinke stvarnoga prava pokazati, tada je nuždno, da se dokaže privola najmodavca na uknjižbu istoga, jer zakon samo prenotaciju stvarnih prava na stvar u §-u 308 ogz. izbrojenih i proti volji vlastnika dozvoljuje. — Uz ovakova oprečna mnenja „Praktični jurista“ u svojem djelu „Der Mieth- und Pachtvertrag“ str. 35** savjetuje, da će uporabodavac biti najsigurniji, ako u ugovor dade uvrstiti naročitu stavku, kojom intabulaciju uporabnoga prava izrično zabranjuje.

Napokom nemože se tvrditi, da je uknjiženo uporabno pravo ravno pravu zaloga; jer s jedne strane takovo shvaćanje protivi se običnomu načinu govorenja; nekaže se bo, da bi kuća, pod najam dana, uknjižbom uporabnoga prava bila pod zalog dana; s druge strane, jer je s pravom zaloga nerazdruživo skopčano

Digitized by Google

pravo zahtievati, da se iz stvari založene vjerovnik namiri (§ 477 ogz.) u slučaju, ako se obveza nebi izpunila; najmitelj pako uzprkos uknjiženoga prava najamnoga nemože objekt najma povući. u ovrhu, kada iznajmitelj svojoj ugovornoj dužnosti nebi zadovoljio.

IV. Medjusobna prava i obveze uporabodavca i uporaboprimca.

1. Dužnosti uporabodavca. a) Nakon utanačene pogodbe uporabne prvom dužnosti uporabodavca je, da uporabni objekt o svom trošku postavi u stanje, da se može rabiti, te da ga takova predade uporaboprimcu (§ 1096 ogz.), izim ako se ovaj očitovao i u pogodbi naročito zadovoljio, da prima stvar u onom stanju, u kojem se za ugovaranja nalazila. U ovom slučaju jamči uporabodavac samo za stanje potonje. — Ako bi objekt uporabe prije predaje prestao biti stvarju prometa, ili u vriednosti izgubio preko polovine, ili bi znamenitiji dio njegov kroz dulje vremena postao neupotrebljivim: tada uzima se, da uporabna pogodba niti nije utanačena (arg. §§ 880, 1064 i 1117 ogz.).

Iz ovih ustanova zakona sliedi, da se mora stan predati u stanju za stanovanje prikladnom. Ako n. p. u prostorijah stana imade gamadi n. p. stienica itd., nije stan prikladan za stanovanje, što je c. kr. vrh. sudište bečko rješitbom od 20. prosinca 1850 br. 6617 (Allg. österr. G.-Ztg. br. 65 ex 1853) priznalo i dalo pravo najmitelju, da po § 1117 o. g. z. i bez otkaza od pogodbe odustati može.

Po § 1100 ogz. ima se najamnina i zakupnina plaćati polugodišnje (postcipando), ako je stvar dana u porabu na jednu ili na više godina; ako li se stvar daje u uporabu na kraće vrieme, ima se najamnina (zakupnina) platiti, pošto mine vrieme uporabe. In regula indi plaća se i najamnina i zakupnina postcipando; nu isti § 1100 ogz. dopušća iznimke, što se dade tvrditi iz uvodnih rieči: „izuzamši slučaj osobitog ugovora“. Ako je dakle posebice ugovoreno, da se neki dio uporabnine ili neka jamčevina unapred plati, mora uporaboprimac najprije zadovoljiti toj svojoj obvezi i položiti ugovoreni iznos, a tada tek radja mu se pravo na tužbu proti uporabodavcu, da mu uporabni objekt predade i uruči. Nije dovoljno, ako se u tužbi očituje, da je pripravan tim dužnostim udovoljiti (§ 919 ogz.).

Uporabni objekt valja da se preda onoga dana, koji je zato naročito ugovoren; ako su u gradovih sa posebnim najamnim redom posebni rokovi za izseljivanje odnosno useljivanje odredjeni, valja ove držati.

Digitized by Google

b) Druga dužnost uporabodavca je: držati predmet uporabe u stanju upotrebljivom i nesmetati uporaboprimca u pogodjenoj uporabi i uživanju (§ 1096 ogz.).

Prema ovoj ustanovi zakona iznajmitelj stana ima sve uzgredne stvari kuće, na koliko se redovitom porabom oštete ili izrabe, o svom trošku dat popraviti ili novimi zamieniti, itd. — Nu ipak nije iznajmitelj ovlašćen poduzeti bitne preinake ili dogradjivanja, čim bi najmitelja smetao u redovitom uživanju stana. U potonjem slučaju dužan je nadoknaditi najmitelju svu štetu, jer je poduzeo nešto, što se njegovu pravu protivi. Obratno nebi iznajmitelj bio kriv i nebi bio obvezan dati odštetu, kada bi najmitelja smetao ondje, gdje ovaj upotrebljuje najmljene prostorije načinom inim, nego je pogodjeno. To bi bilo, kada bi n. p. najmitelja smetao, da neupotrebljuje najmljene prostorije za krčmarski obrt, koje je uzeo za stanovanje; ili da na zemljištu, na kojem su se do sada sijali usjevi, vinograd nezasadi. — Pravilo: „da uporabodavac mora predmet uporabe o svom trošku držati u stanju upotrebljivom, odnosno na koliko se izrabi, popraviti ili zamieniti novim“ — valja za pogodbe najamne bezuvjetno i uvjek; ali nije ovo tako bezuvjetno i kod pogodbe zakupne; jer po § 1096 ogz. „običajne popravke na sgradah gospodarstvenih valja da zakupnik (a ne zakupodavac) o svom trošku učini samo onda, ako se popravci ti mogu izvesti gradjom od dobra zakupnoga“ t. j. drvom, koje je usječeno u šumi zakupnoga dobra, ili kamenom i ciglom na zakupnom dobru produciranom, „te radnjom, koju on po naravi istoga dobra ima pravo iskati“. Ovdje se razumievaju rabote ili tlake (ručne i vozne), t. j. radnje iz podaničkih odnošaja, nu ti su ces. patentom od 7. rujna 1848 dokinuti.

Ostale popravke t j. neobične ili one obsežnije naravi, a to su popravci, gdje treba više i troška i rada, nego je malo prije rečeno — treba da javi zakupodavcu, da se za njih postara. (Zaključna stavka § 1096 ogz.)

c) Ako je uporaboprimac učinio na uporabni predmet potrebit ili koristan trošak, a imao ga je uporabodavac učiniti, uporaboprimac smatra se poslovodjom bez naloga (§ 1036); ali valja da išće putem suda naknadu najdulje za šest mjeseci, pošto je povraćen uporabni predmet; inače je pravo tužbe prestalo. (§ 1097 o. g. z.)

Uporabodavac prema ovoj ustanovi valja da nadoknadi uporaboprimcu učinjene t r o š k o v e i to samo „p o t r e b i t e“ i „k o r i s t n e“.

Digitized by Google

Potrebit trošak je svaki, koji je uložen u to ime, da se stvar uborabna dotjera dotle, da se može rabiti. Koristan trošak je onaj, kojim se trajni prihod stvari umnoža, dakle prihod, koji uporaboprimcu i uporabodavcu veću korist osigurava i daje.

Najmitelj ili zakupnik, koji ovaki trošak na uporabni predmet učini, smatra se poslovodjom bez naloga, i vlastnik treba da mu nadoknadi potrebiti i svrsi shodni trošak uvjek i bez iznimke (§ 1036 ogz.); koristne pako troškove morat će nadoknaditi samo onda, ako ovi jasnu i pretežitu korist vlastniku (uporabodavcu) pružaju (§ 1037 ogz.). Ovo bi bilo, n. p. da najmitelj u dvorištu izkopa zdenac, u kojem nikada vode neuzmanjka; ili da zakupnik zakupljenu oranicu poveća krčenjem.

Kada bi uporaboprimac samovoljno preduzeo na predmetu uporabnom preinakâ, usljed kojih bi stvar prema dosadanjoj namjeri uporabodavca postala neupotrebljivom, n. p. kada bi najmitelj porušio srednji zid i iz dvie sobe napravio jednu; ili kada bi zakupnik izkrčio vinograd, da ga pretvori u oranicu: tada uporabodavac ne samo da nebi bio obvezan dati naknadu za takove preinake; nego on bi pače vlastan bio zahtievati, da uporaboprimac sve o svom trošku postavi u stanje prijašnje, ili ako to nije više moguće, da mu dade podpuno zadovoljenje (§ 1038 o. g. z.).

Kada bi pako sada spomenute vrsti preinake preduzeo proti tvrdo očitovanoj volji uporabodavca, uz sve štetne posljedice malo prije izbrojene, izgubio bi još i učinjeni trošak, u koliko se takovi u naravi natrag uzeti nemože (§ 1040 o. g. z.).

Uporabodavac dolazi dakle naprama uporaboprimcu u razne obveze, koje, ako se neizpune dobrovoljno, moraju se sudbeno potražiti tužbom i to za šest mjeseci, pošto je uporabna stvar povraćena (§ 1097 ogz.); inače to pravo zastari. — Tim ipak nije zabranjeno onu tužbu i prije podnieti; pače u mnogih slučajevih bit će to probitačno zato, da se dokaz o stanju uporabnoga objekta za vrieme osigura.

2. Prava uporaboprimca. a) Uporaba. — Najmitelji i zakupnici vlastni su upotrebljivati i uživati po pogodbi za vrieme odredjeno stvari, uzete u najam ili zakup (§ 1098 o. g. z.).

Ako način i obseg uporabe nije u ugovoru potanje označen, uporaboprimac vlastan je rabiti uporabnu stvar prema naravi njezinoj i po okolnostih, koje postoje. Pri razsudjivanju ovih odnošaja ostavlja se mnogo toga uvidjavnosti sudca, koji će uvažujuć narav stvari, mjestne okolnosti i običajne nazore, stvar odlučiti. N. p. A. iznajmi stan, koji se nalazi u dvorištu i do

Digitized by Google

kojega se je vlastnik pa i prijašnji najmitelj na kočiji odvozio i dovozio. I A. doveze se kroz glavni ulaz do praga toga svoga stana, kočiju nazad na ulicu odpravivši. Iznajmitelju B. nebilo to pravo i on udari tužbom, da A-u taj privoz zabrani. Punim pravom bje B. tužbom odbijen. No kada bi za pogadjanja stana na glavnom prolazu u dvorište bila postavljena priečnica-motka, koja se redovitim načinom propusta i provoza radi neotvara; niti se naime dade spuščati odnosno dizati, ili inako odkloniti; ili kada se isto tako nebi pravi vlastnik i dosadanji najmitelji bili provozili: tada bi doista imao presudni sud dovoljno razloga, te nebi zahtjevu iste tužbe udovoljio. (Stubenrauch II. 246.)

b) Poduporaba. Najmitelji i zakupnici nadalje vlastni su predmete najma ili zakupa davati u poduporabu (podnajam, podzakup), ako to biti može bez štete vlastnika, ili ako to u pogodbi nije izrično zabranjeno (§ 1098 o. g. z.).

Poduporabom nemienja se ništa na odnošaju izmedj glavnoga (prvobitnoga) iznajmitelja i prvobitnoga najmitelja (zakupnika), osim da se ova dva sa podnajmiteljem (podzakupnikom) posebice sporazumiše, pa bi prema tomu sporazumku glavni iznajmitelj primio podnajmitelja za pravoga najmitelja. Pa i onda, kada bi glavni uporabodavac naprosto pristao na poduporabu, nemože otud slediti, da je glavni uporaboprimac riešen svojih obveza prema glavnomu uporabodavcu. Ovakov iznimni položaj morao bi se sporazumkom svih triuh faktora uglaviti. Za ovaj nazor govori i rješitba vrhovnoga sudišta od 26. listopada 1858 br. 10872, kojom je riešen sliedeći slučaj:

God. 1848 uze B. u zakup neka zemljišta, koja god. 1852 dade u podzakup braći R., a ovi dadu ista u dalji podzakup A-u za vrieme do konca studenoga 1857, i ujedno utanače s B-om pogodbu, da mu zakupljena zemljišta 3. prosinca 1854 povratiti imadu. — Sad ustane drugotni podzakupnik A. proti prvobitnomu zakupniku (podzakupodavcu) B-u tužbom, u kojoj zahtievaše, da mu ovaj priznade pravo, da podzakupljena zemljišta do konca studenoga 1857 posjeduje i obradjuje. Osudom vrhovnoga suda bje tužitelj A. odbijen; jer su iz podzakupne izmedju A. i braće R. utanačene pogodbe nastala prava i obveze samo za ugovarajuće stranke; niti može tužitelj A. ikoje pravo izvoditi za sebe protiva B-u, kojemu je — budući pri pogodbi onih učestvovao nije — posve prosto ostalo i on je bio sasvim ovlašćen pogodbu, sa braćom R. o podzakupu utanačenu, sporazumno preinačiti; prema čemu ostaje A-u netaknuto pravo tužiti braću R.,

Digitized by Google

ako sčeni, da je njihovom, sa B-om naknadno modifikovanom pogodbom, u svojih pravih prikraćen. (Sbirka Gl. Ung. W. br. 643.)

3. Dužnosti uporabodavca i uporaboprimca pogledom na terete i danke. Medju tereti i danci čini naš o. g. z. u § 1099 razliku i stavlja sva podavanja, utemeljena na javnom pravu: kao svake vrsti poreze i občinske namete, naproti onim podavanjem, koja iz privatnoga prava izviru, kao: hipotecirane tražbine, kamati i druge obveze; pak prema tomu naredjuje:

a) U najmovih svekolike terete i danke nosi najmodavac. Na teret njegov bivaju ukonačivanja vojnika, najmitelj nemora vojniku niti stana dati, a još manje podmirivati trošak njegova izdržavanja. Samo iznimno u slučaju neprijateljske invazije, kada se ukonačivanje proglasi teretom personalnim, dužan je i najmitelj ukonačenje trpiti. — Najmitelj pako dužan je podnositi svako ograničenje, koje je utemeljeno na stvarnom pravu, n. p. služnosti trećih osoba; u koliko je iznajmitelj (zakupodavac) usljed takova odnošaja dužan najmitelju (zakupniku) dati izbjedu, prosudjuje se po načelih občenitih (v. II. 2. d).

b) U zakupih nailazimo na dvostruke odnošaje, prema tomu:

α) ili je zakupna pogodba učinjena napoprieko, tad izuzamši uknjižene terete hipotekarne, sve ostale prima na se zakupnik (§ 1099 o. g. z.). Hipotekarne dakle terete mora uvjek nositi uporabodavac. Nu ako bi hipotekarni vjerovnik htio iz uporabnoga (zakupnoga) objekta podmirit se, nemože toga zapriečiti uporaboprimac; no, da užitke za sebe spasi i ovrhu osujeti, primoran je podmiriti uknjiženi dug, što mu je uporabodavac naravno dužan nadoknaditi.

β) ili je zakupna pogodba učinjena po ucjeni, t. j. kada se godišnji prihod od zakupnoga dobra i inih uzgrednih užitaka, poprečno uzet, po odbitku izdataka i tereta, obračuna, tada zakupnik nosi samo one terete, koji su od dohodka odbijeni, ili one, koji se imadu plaćati samo od plodova, a ne od zemljišta samog (§ 1099 ogz.). Nove terete i danke, koji nisu uzeti u račun, nepodmiruje zakupnik, nego zakupodavac. Danke, koji se samo od plodova plaćaju, mora svakako podmiriti zakupnik; jer plodovi, čim su pobrani, postaju njegovom vlastnosti.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Po § 391 gpp. izhodjeno osiguranje imade u smislu § 393 gpp. ostati netaknutim i onda, ako se ukine osuda, na temelju koje je osiguranje izhodjeno.

Pod tim naslovom priobćen je u Mjesečniku br. 3 o. g. str. 133 sliedeći slučaj:

M. B. izhodio je na temelju osude kr. sudb. stola u Zagrebu od 19. rujna 1885 br. 7602 predbilježbu prava zaloga na nekretninah u grunt. uložku br. 83 obć. dolnji grad Zagreb, za osiguranje bezuvjetno u prvoj molbi dosudjene mu tražbine od 2385 for. 35 nč. spp. Osudu ovu je kr. banski stol riešitbom od 16. prosinca 1885 br. 23707 ukinuo i odredio, da se dokaz kroz vještake provede.

Nakon pravomoćnosti navedene riešitbe druge molbe zatražila je L. S., da se sa njenih nekretnina briše gore navedena predbilježba prava zaloga, jer je osuda, na temelju koje predbilježba bijaše izhodjena, pravomoćno ukinuta.

Ovoj molbi L. S. udovoljio je kr. sudb. stol u Zagrebu odlukom od 25. siečnja 1886 br. 332 odrediv, da se stečena predbilježba ima brisati.

Proti ovoj odluci uložio je M. B. utok, a kr. banski stol preinačio je utočenu odluku i odbio moliteljicu L. S. sa njezinom molbom riešenjem od 24. ožujka 1886 br. 5972 sa sliedećih razloga: „uvaživ, da je odluka kr. sudb. stola u Zagrebu od 3. listopada 1885 br. 12187, kojom bje dozvoljena na temelju osude istoga suda od 19. rujna 1885 br. 7602 predbilježba prava zaloga na nekretnine M. i L. S. u zemlj. br. 83 obć. dolnji grad Zagreb za tražbinu M. B-a od 2385 for. 35 nč. spp.; postala pravomoćnom; uvaživ, da se po § 393 g. p. p. glede osiguranja, što ga je tužitelj izhodio na temelju prvosudne osude, uzprkos tomu, što je viši sudac osudu prvoga suda preinačio na korist tuženika, ništa promieniti nema, dok se nerieši previd; a to mora valjati tim više za slučaj, ako je viši sudac osudu prvoga suda ukinuo i odredio provedbu dokaznoga postupka, jer tim nije stvar po višjem sudcu meritorno riešena, dakle niti na korist tuženika preinačena, a po tom niti se nemože reći, da je temelj, na kojem je dozvoljena po § 391 g. p. p. ovrha do osiguranja, očito neosnovan".

Ovo riešenje je u cielosti s istih razloga potvrdjeno po vis. kr. stolu sedmorice vrhovnim riešenjem od 27. siečnja 1887. br. 1975.

Razlozi kr.-banskoga stola, na koje se kr. stol sedmorice pozivlje, neodgovaraju niti slovu niti duhu §-a 393 gpp., jer taj paragraf predpostavlja, da je dotična parnica u prvoj i drugoj molbi već meritorno

Digitized by Google

riešena, i to u prvoj molbi na korist tužitelja, a u drugoj molbi na korist tuženika.

Upravo s razloga toga, što se još nezna, da li će biti u trećoj molbi potvrdjena prvomolbena ili drugomolbena osuda, ostaje na temelju prve osude izhodjeno osiguranje pendente revisione netaknutim.

U nazočnom slučaju pak nepredleži još nikakovo meritorno riešenje dotične parnice, jer pravomoćnim ukinućem prvosudne osude i odredbom nadopune razprave, prestala je eksistirati ne samo navedena prvosudna osuda, nego i na temelju iste po § 391 gpp. dozvoljena ovrha, jer ruente fundamento ruit et superaedificatum, a prema tomu je svakako očito neosnovan temelj, na kojem je dozvoljena po § 391 g. p. p. ovrha do osiguranja.

U ostalom nije izključena mogućnost, da će prvi sud poslje nadopune razprave izreći osudu na korist tužene stranke, na koju eventualnost se nedade uporabiti ustanova § a 393 gpp., koja bi se pak po riešitbi kr. banskoga stola i u tom slučaju faktično uporabila.

Taj nazor zastupa riešitba vrhovnoga sudišta u Beču od 28. studenoga 1882 br. 13916 (Glaser-Unger svezak 20. br. 9201), koja glasi:

„In Erwägung, dass das erstgerichtliche Urtheil, auf Grund dessen dem Kläger als Obsieger wegen der darin unbedingt zuerkannten Forderung von 270 fl. nach § 259 a. G. O. die sicherstellungsweise Pfändung der Fahrnisse des Beklagten bewilligt und vollzogen wurde, durch das oberlandesgerichtliche Beiurtheil in unanfechtbarer Weise beseitigt und die Rechtsache in das Stadium des Verfahrens zurückgeleitet worden ist, derart, dass nun von dem ersten Richter ein neues Urtheil unter Zugrundelegung der durchzuführenden Weisung zu fällen sein wird und daher von einem in erster Instanz obsiegenden Theile derzeit nicht die Rede sein kann; dass diesem nach mit Beseitigung des erstrichterlichen Urtheiles auch die Grundlage der Bewilligung der sicherstellungsweisen Pfändung der Fahrnisse des Beklagten behoben worden ist und die Eventualität, dass dieselbe im höheren Instanzenzuge wieder hergestellt wird, gar nicht eintreten kann; dass bei dieser Sachlage die Berufung auf § 261 a. G. O. nicht zutreffend und daher die mit den gleichförmigen Entscheidungen der Untergerichte erfolgte Abweisung des Gesuches des Beklagten nicht gerechtfertigt ist, hat der oberste Gerichtshof dessen Gesuch um Aufhebung der Pfändung bewilligt.

X.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

*Prinos k tumačenju §§ 55 grunt. reda, 830, 841 i 843 o. g. z. i § 299 g. p. p.**

Tužitelj M. P. navodi u tužbi, da su suvlastnici nekretnina, upisanih u zemlj. zap. br. 159 obć. Sisak-Galdovo I. L. i on kao nasljednik supruge mu B., zatim S. L. i supruga mu M. rodj. Č., te da svakomu pripada pravo na jednu četvrtinu. Te nekretnine da je počeo I. L. prodavati bez privole ostalih suvlastnika i tim je učinio na sučanstvu promjena, štetnih za ostale suvlastnike, koje vriedjaju prava njihova i izlažu ih nepotrebnim parnicam; da je I. L. prodao bez njihove privole oranicu top. br. 834 i predao kupcu u posjed i uživanje, koju okolnost dokazuju svjedoci kupcem O. B. i F. T. na dokazne članke B., eventualno navraća protivniku glavnu nječnu prisegu neuzvrativu itd. Isto tako da su prodali I. L. i pokojni S. L. česticu br. 678 F. S-u i predali mu u posjed i uživanje bez privole tako, da će ostali suvlastnici, ako budu htjeli suuživanje prodane čestice postići, morat proti kupcu parnicu dići. I ovu okolnost dokazuje svjedoci O. B. i F. T. na dokazne članke C., eventualno navraća istu prisegu kao i glede prije spomenute okolnosti. — I. L. i pokojni S. L. preduzeše na zajedničkih nekretninah takove promjene, koje ostalim suvlastnikom zadavaju velikih neprilika; zato traži da se razvrgne zajednica i to tako, da se one čestice, koje se mogu u naravi podieliti, u naravi podiele; one pako, gdje to nije moguće, da se podvrgnu posebnoj javnoj dražbi, kod koje bi se suvlastnici smieli bez položenja jamčevine natjecati.

I. L. i supruga mu M. rodj. Č. umrieše, a njihovi nasljednici jesu, glasom uručbene isprave pod D., malodobna njihova djeca I. i A. te K. L. Pošto je malodobnikom imenovan štitnikom I. B., to moli tužitelj: da su tuženi I. L. i malodobni I. i A. L. zastupani po štitniku I. B. te K. L. kao nasljednici S. i M. L. dužni privoliti, de se zajednica na nekretninah, upisanih u z. z. br. 159 obć. Sisak-Galdovo, razvrgne, te od u naravi dieljive čestice tužitelju jedna četvrtina odieli sa pravom prenosa prava vlastnosti, ostale pako čestice sa kućom, štalami, sušom i pripadajućim fundus instructusom, da se podvrgne javnoj čestičnoj dražbi, kod koje da suvlastnici dražbuju bez položenja jamčevine. Od polučene kupovnine da se na korist tužitelja jedna četvrtina izluči odnosno u ovu da se uračuna dostala možebiti čestica; te da su napokon protivnici dužni naplatiti mu parbeni trošak, sve u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

* Vidi: Randa Eigenthumsrecht str. 225 i sl., kao i opazku 51 str. 226.

Digitized by Google

Kr. kot. sud u S. osudom od 11. studenoga 1885 br. 7948 izrekao je, da su tuženici dužni privoliti, da se zajednica na nekretninah, upisanih u z. z. br. 159 obć. S.-G. razvrgne, te da se ove nekretnine u naravi podiele, i da se od tih nekretnina $^1/_4$ u naravi sa pravom prenosa prava vlastničtva tužitelju M. P. odieli i da su dužni parbene troškove naknaditi, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: Tužitelj M. S. dokazao je uručbenom ispravom i gruntovnim izvadkom, da je on suvlastnik u $^1/_4$ nekretnina, upisanih u z. z. br. 159 obć. S.-G. Kao takav vlastan je temeljem § 830 ogz. zatražiti ukinuće zajednice, ako to neškodi ostalim suvlastnikom. Kroz vještake je ustanovljeno, da se cieli nepokretni imetak, ubilježen u z. z. br. 159 obć. S.-G. u naravi podieliti može i to bez znatnoga umalenja vriednosti podieliti se imajućih nekretnina, pak s toga je ovaj sud tužbenom zahtjevu udovoljiti morao, u koliko se tiče razvrgnuća zajednice; ali se je tužbeni zahtjev u toliko promieniti morao, da se nekretnine na javnoj dražbi neprodadu, pošto se sve u naravi podieliti mogu. Osuda glede parbenih troškova osniva se na § 573 gpp.

Kr. banski stol osudom od 9. lipnja 1886 br. 28390, usljed priziva i žalbe ništovne tuženika, preinačio je prvomolbenu osudu i sudio, da se tužitelj sa svojom tužbom odbija; da je dužan naknaditi tuženikom parb. trošak u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe, nu da mu je prosto novu pravilniju tužbu na razvrgnuće zajednice povesti.

Razlozi: Tužitelj ište u petitu svoje tužbe, da se od zajedničkih nekretnina z. z. br. 159 obć. Sisak-Galdovo samo čestica br. 792 oranica „bisletinec“ podvrgne diobi u naravi, a sve ostale nekretnine sa kućom, štalami, sušom i pripadajućim fundus instructusom da se prodaju na javnoj dražbi, ter da se od polučene kupovnine jedna četvrtina izluči za njegovu korist.

Tuženici su porekli, da medju zajedničkimi nekretninami ima takovih čestica, koje bi bile nedieljive u naravi, a vještačkim mnienjem, kojemu s nijedne strane nije prigovoreno, ustanovljeno je, da su sve zajedničke čestice dielive bez znatnog umaljenja njihove vriednosti. Tužitelj dakle nije uspio dokazati, da su zajedničke nekretnine osim jedne čestice nedieljive, a usljed toga pade i pravni razlog njegova tužbenoga zahtjeva glede diobe prodajom zajedničkih nekretnina na javnoj dražbi, pak ga je s toga valjalo s tužbenim zahtjevom odbiti.

Na razvrgnuće zajednice i diobu u naravi nije se moglo suditi, kako je to učinjeno prvomolbenom osudom, jer na diobu u naravi svih čestica neide zahtjev tužbeni, a presuda se po § 299 gpp. mora stegnuti na zahtjev stranaka, ter ako bi se na mjesto diobe prodajom dosudila dioba u naravi, nebi u tom ležalo stegnuće zahtjeva tužiteljeva, već promjena predmeta parnice po njegovom kvalitetu.

Digitized by Google

Konačno opaža se, da tužitelj sam priznaje, da čest br. 834 i 678 nisu više u posjedu zajednice, nego da ih posjeduju one osobe, kojim su prodane, ter je s toga zahtjev tužiteljev, da se i ove čestice povuku u diobu, neosnovan, jer ostali suvlastnici s timi česticami nemogu razpolagati. Osuda glede naknade parbenih i prizivnih troškova osniva se na § 573 gpp.

Kr. stol sedmorice osudom od 21. siečnja 1887 br. 3451 ex 1886 odputio je previd tužitelja i potvrdio banskostolnu osudu s tom ipak preinakom, da trošak prizivа, dosudjen po banskom stolu, imadu samo tuženici nositi.

Razlozi: Osuda kr. banskoga stola je s razloga tamo navedenih opravdana po zakonu. — Ustanova § 55 grunt. reda, na koju se tužitelj M. S. poziv|je u svom previdu, nije ni malo mjerodavna u predležećem slučaju, pa se iz nje nipošto izvoditi nemože, da je suvlastnik koje nepokretnosti beziznimno vlastan zaiskati sudbenu prodaju iste po § 843 ogz., pošto mu ovo pravo po istom § pripada samo onda, ako je dotična zajednička stvar nerazdieljiva, ili ako se barem razdieliti nemože, a da se znatno neumali vriednost njezina; koj uvjet u nazočnom slučaju po mnienju preslušanih vještaka nedotiče. — Da li su tuženici dužni pristati na to, da se zajedničke nekretnine grunt. napisnika br. 159 občine Sisak-Galdovo razdiele u naravi, o tom se u nazočnoj parnici odlučiti neima, pošto tužitelj takova šta nije zahtievao (§ 299 gpp.), pa nije ni izkazao, kao što bi trebalo po § 841 ogz., da se dionici nemogu složiti u pogledu diobe, niti doprineo nacrta o načinu izvedenja diobe u naravi.

S ovih razloga, pa pošto je osuda kr. banskoga stola i glede naknade parbenih troškova po §§ 574 i 577 gpp. zakonito opravdana, mora se banskostolna osuda uz odpućenje po tužitelju uloženoga previda potvrditi glede glavne stvari i parbenih troškova; dočim se drugomolbena osuda glede izrečene naknade prizivnih troškova preinačuje, jer tužitelj ima za sebe prvosudnu osudu, a osim toga nemože se reći, da je iz objesti parnicu poveo. *A.*

Članak 11. zak. o sudačkoj vlasti od 28. veljače 1874 i car. pat. od 20. travnja 1854.

Bivša kr. podžupanija u V. na temelju pravomoćne svoje riešitbe povede političku ovrhu proti T-u kao bivšemu poduzetniku gradnje učione u M., da utjera od njega 1620 for. a. v. sp., što no ih bijaše u ime zaslužbe primio, a nisu mu pripadali.

T. tuži pred kr. sudb. stolom u V. občinu M., „da priznade, da je T. iznos utjerivani primio kao zasluženu zaslužbinu za zidanje učione u M., te da usljed toga nije dužan ovoj občini povratiti 1620 for. sp.“

Digitized by Google

Kr. sudb. stol u V. držeći, da je riešitbami političkih oblasti pravomoćno riešeno pitanje glede iznosa, koji T-u pripada kao zasluženа zaslužba u ime gradnje učione u M., pak da su političke oblasti po propisu § 1 car. pat. od 20. travnja 1854 nadležne same „sve svoje naredbe, zapovjedi i presude ovršiti", odputio je tužbu po propisu § 2 sl. a) gpp. kao neprikladnu za sudbeni postupak.

Povodom utoka tužiteljeva kr. banski stol odlukom od 24. veljače 1887 br. 18135 ukine odluku prvoga suda, te mu naloži, da mimo navedenoga razloga nenadležnosti suda podnesenu tužbu s nova u pretres uzme i tada dalje po zakonu postupa.

Razlozi: Vidiv, da se u tužbi zahtieva, da tužena občina ima priznati, da je tužitelj za gradnju školske sgrade u M. primio od občine podpuni likvidacijom ustanovljeni iznos od 9592 for. 71 nč., dosljedno da nije ni dužan občini povratiti iz tog gradjevnog poduzeća za nju rezultirajući iznos od 1620 for. spp.; vidiv s toga, da tužitelj hoće izreku gradjanskoga sudca o neeksistenciji tražbine tužene občine proti njemu, koja se sada od njega političkom ovrhom na temelju pravomoćnih odluka političkih oblasti utjeruje; vidiv uz to, da se upravna občina u ovom preporu smatrati ima kao stranka privatna; vidiv ipak, da je po čl. 11. zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj redoviti put gradjanske parnice otvoren i u onih slučajevih, u kojih po zakonitih normalih već postojećih oblast upravna odlučiti ima o supornih tražbinah osoba privatnih, a jedna ili druga stranka osjeća se odlukom ovom povriedjenom u svojih privatnih pravih; vidiv prema tomu, da napadnuta odluka po zakonu opravdana nije: obnašao napadnutu odluku ukinuti itd.

T. pl. F.

Actio negatoria — dosielost služnosti crpljenja vode.

A. posjednik dobra Z. tuži B-a, posjednika dobra X. i traži, da ovaj prizna njegovo pravo vlastnosti bunara i da se B-u zabrani poraba toga bunara.

Prvi sud sudio je: Tuženik B. dužan je priznati pravo vlastnosti A-a na bunar; nu odbija se drugi dio zahtjeva tužiteljeva, jer je tuženik B. pravo služnosti vodu crpsti iz rečenoga bunara dosielosti stekao.

Višji sud sudio je na korist tužitelja.

Razlozi: Tuženik poriče tužiteljevo pravo vlastničtva i tvrdi, da je rečeni bunar občinski; nu ako bi bio i tužiteljev, da je on kao posjednik dobra X. pravo služnosti vodu crpsti dosjelošću stekao. Pošto je pitanje o pravu vlastničtva toga bunara na korist tužitelja pravomoćno riešeno, to je tim prisvojenje te služnosti po tuženiku priznano, jer po § 481 ogz. stiče se stvarno pravo služnosti crpljenja vode na nepokretninah

Digitized by Google

samo unosom u javne knjige; dosjelost pako daje po § 480 ogz. samo pravni naslov, dakle mu posjed služnosti kao stvarnog prava nepripada, nego je dužan dokazati stečennje toga prava tim više, jer je tužitelj sa tužbom o vlastničtvu uspio, a to pravo vlastničtva bijaše predmetom prepora; stečenje prava služnosti pako predpostavlja, da je stvar tudja, jer se narav dosielosti na tom temelji, da vlastnik tudje stvari zahtjevano pravo trpljenjem prizna, a da posjednik gospodujućega dobra zahtjevano pravo na tudjih nekretninah poštenim i istinitim načinom uživa kroz vrieme za dosielost potrebno.

Što se tiče uživanja, naveo je tuženik već u svojoj tužbi radi smetanja posjeda, da su njegov otac i on sam vodu iz prepornoga bunara nosili samo za kuhati i prati, dakle za svoju jedino osobnu uporabu i to s toga, što je na gospodujućem zemljištu nalazeća se voda za napajanje blaga, ne pako u naznačenu svrhu prikladna bila. Tuženik nije niti uztvrdio, da je on ili njegov otac za cielo vrieme uživanja tužiteljeva bunara ma samo jedanput dužnostim uzdržavanja ili popravljanja zadovoljio, pače dokazao je tužitelj, da je bunar izključivo od posjednika dobra Z. u dobrom stanju uzdržavan, da je on krov napravio i bunar čistio. Ako si je pako tuženik ili njegov otac s jedne strane prisvojio pravo uživanja tudje stvari, s druge strane pako ako nije izpunio s tim pravom skopčane dužnosti; ako se tuženik s jedne strane pozivlje na dozvolu vlastnika, ali poriče njegovo pravo vlastničtva, a svoje pravo, vodu crpsti tim opravdava, što nazivlje bunar občinskim, akoprem svi preslušani svjedoci i susjedi toga nepotvrdjuju, što je dakle očevidno znao, da je rečeni bunar vlastničtvo tužitelja: to manjkaju tuženomu bitne potrebštine za dosielost, najme poštenost i istinitost posjeda; a mora se uzeti, da je bila njegova nakana, uslužnost susjeda, s kojim je stojao u rodu, zlorabiti, te ono, što je njemu i njegovomu otcu iz uslužnosti a bez obveze trajne ili dužnosti dozvoljeno bilo, htio pretvoriti u trajnu dužnost, a to ne samo za svoju osobu, nego za svakoga posjednika njegova dobra, što se vidi i iz očitovanja svjedoka a i pô tuženiku je priznano, da je voda samo za posebno uživanje iz bunara tužitelja nošena, da su za redovito uživanje posjednika gospodujućeg dobra bunari sagradjeni bili, dakle dostatni bili za potrebu gospodujućeg dobra: to je bio tužitelj u pravu, kad je tuženiku zabranio samovoljno crpljenje vode iz svoga bunara.

Razlozi najvišega suda: Čim je tužitelj svoje pravo vlastničtva na bunar dokazao, te gruntovnim izvadkom posvjedočio, da njegovo dobro nije gruntovno obterećeno služnosti glede toga bunara; tuženik pako tvrdi, da njemu pripada pravo iz tog bunara vodu crpsti, a ovaj takodjer priznaje, a da je vodu iz tog bunara nosio: to postoji na strani tuženikovoj zbilja uživanje služnosti, pa je tuženiku bilo dokazati, da mu pravo služ-

Digitized by Google

nosti pripada. To je tuženik dokazao, jer su po njem navedeni svjedoci potvrdili, da su tuženik i njegov otac iz tog bunara bez ograničenja preko 30 godina vodu nosili; tuženik je dakle služnost tu proti tužitelju dosielosti stekao. Nepoštenost i neistinitost posjeda tuženika nije tužitelj dokazao, što bi bio imao učiniti po § 1477 ogz. Ustanova § 483 ogz., da posjednik služnosti ima za uzdržavanje stvari doprinositi troškovom, nema na pitanje, da li je on dosielošću stekao služnost, nikakova upliva; a neradi se tu o mjeri, u kojoj je tuženik ovlašćen vodu crpiti, već o tom, da li se ima kaniti tuženik crpljenja vode sasma, čim su razlozi višega suda netemeljiti.

Priobćio M. Konrad.

Ad § 3 postupka maličnoga (zakon od 3. listopada 1876).

M. P. tuži F. G-a, da mu neće platiti duga od 429 for. spp. Kr. kot. sud u S. sudio je kako je molio tužitelj. Proti osudi podnese F. G. žalbu ništovnu kr. banskomu stolu; a ovaj je riešenjem od 21. prosinca 1886 br. 16491: vidiv, da je povodom tužbe M. P-ove bilo naredjeno ročište za ustmenu razpravu po propisih gr. p. p.; vidiv, da je na prvom ročištu samo protokolarno ustanovljeno, da su obie stranke pristale, da se ovaj predmet rieši po propisu maličnoga postupka; vidiv, da taj ročištni zapisnik stranke niti podpisale nisu, pa da gledeć na sada navedeno nemože zabilježba u zapisniku, da su pristale stranke na to, da se ova parnica razpravlja po ustanovah maličnoga postupka, pravovaljano zastupati propis § 3 mal. post., koji zahtieva, da od strane parbećih se stranaka mora predležati ugovor, sklopljen medju strankami ili pred sudom, ili tako, da se ispravom može dokazati, ako su se parnice, nadmašujuće iznos od 100 for. namjeravale razpravljati po postupku maličnom; vidiv, da takova ugovora u ovom slučaju neima — obnašao je napadnutu osudu i postupak, obziruć se na ništetni razlog § 75—1 m. p., ukinuti te kr. kot. sudu naložiti, da ovu stvar razpravlja po propisu gpp.

Priobćio M.

Teret dokaza krivnje ustupovnikove temeljeće se na § 1399 o. g. z. pada na ustupnika.

U ustmeno razpravljanoj parnici Magde Kotarski proti I. K. pcto. plateža 150 for. spp. odputio je kr. kot. sud krapinski, osudom od 22. lipnja 1886 br. 5566 tužiteljicu tužbom, odsudiv ju na nošenje parbenoga troška.

Razlozi: Tužiteljica zahtieva izplatu od 150 for. na temelju kupoprodajnoga ugovora A. ad I., jer je istim ugovorom na obalu kupovnine cedirana joj kaucija, koju je imao tuženiku platiti pok. A. Šimunčić, usljed otvorenoga nad imovinom istoga stečaja, postala neutjerivom.

Digitized by Google

Vidiv pako, da ona ugovarajuća stranka, koja traži izpunjenje ugovora, mora da je i sama sa svoje strane izpunila pogodbu ili ju barem pripravna izpuniti; vidiv, da iz odnosnoga zadružnoga imetka nedobiva kupljenu po tuženiku jednu petinu zadružnoga imetka tužiteljica nego njezin otac; vidiv, da prema tomu nije kadra izposlovati za tuženika uknjižbu njegovoga prava vlastničtva; vidiv nadalje, da je pok. A. Š. imao 3000 for. mirovine i dva imanja, te je tužiteljica zaista od 26. veljače 1881 do 1884 t. j. do smrti A. Š. upitnu tražbinu utjerati mogla, pošto je tek po smrti istoga nad imovinom stečaj otvoren; vidiv, da je prema tomu nastupio slučaj § 1398 ogz.: to se ukazuje nazočna osuda opravdanom.

Dosudjenje parbenoga troška osniva se na § 573 gpp.

Rješitbom od 28. srpnja 1886 br. 17172 odputio je kr. banski stol priziv tužiteljice potvrdivši osudu prve molbe u cielosti.

R a z l o z i: Banski stol obrazlaže, da tužiteljica nije sa svoje strane ugovoru udovoljila, pa da se s toga upućuje, da digne ponovnu tužbu onda, kad bude ono učinila, što bi morala.

Na vanredni previd tužiteljice preinačio je kr. stol sedmorice rješitbom od 25. studenoga 1886 br. 3720 obie niže osude udovoljivši uz preboj parbenoga troška tužbovnomu petitu.

R a z l o z i: Kr. stol sedmorice obrazlaže ponajprije, kako je tužiteljica udovoljila svim uvjetom, te s toga vlastna nazočnu tužbu podignuti. Glede cedirane kaucije od 150 for. veli se u razlozih: Po sadržaju točke 2. i 4. ugovora preuzeo je tuženik ne samo jamstvo i odgovornost za ustupljenu u ime ostatka kupovnine jamčevinu, već se je i bez svakoga priuzdržaja obvezao tužiteljici svaku štetu naknaditi, koja bi mogla glede izplate ove kupovnine nastati.

Ugovor A. ad I. utanačen je god. 1881, a iz neprigovorena priloga pod B. proizlazi, da je povod i svrha jamčevine kod A. Šimunčića jur koncem g. 1868, dakle prije trinaest godina prestala; nu bez obzira na to, mogao bi tuženik, ma da i nije preuzeo ugovorom odgovornost za izplatu pomenute jamčevine, ovim prigovorom samo onda uspjeti, kada bi dokazao, da se je upitna jamčevina nakon 13 godina jošte kod A. Šimunčića nalazila i da je u ono vrieme mogućnost predležala, tu jamčevinu natrag zadobiti: sve okolnosti, kojih tuženik niti napomenuo nije (§§ 1398 i 1399 o. g. z.).

Priobćio Dr. Gustav Gaj.

Tužba na naknadu štete radi neispunjenja ugovora ima se podići pred sudom, u kojega okolišu tuženik stanuje; §§ 13, 56 i 42 sudov.

U parnici Z. V. iz S. proti S. K. iz Beča radi dužnih 70 for. spp. izrekao je kr. kot. sud u S. osudom od 21. siečnja 1886 br. 532 po

Digitized by Google

maličnom postupku za pravo: Tuženi S. K., dužan je tužitelju L. V. trgovcu iz S. u ime odštete za naručena a neposlana pokrivala (poplune) svotu od 14 for., zatim parbeni trošak od 6 for. 50 nč. u roku od osam dana pod prietnjom ovrhe platiti, dočim se tužitelj sa preostatkom svojega tužbenoga zahtjeva od 56 for. odbija.

Proti ovoj osudi uložiše žalbu ništovnu tužitelj i tuženik, a kr. banski stol rješitbom od 9. rujna 1886 br. 5350: vidiv, da tužitelj traži od tuženika, koji onaj posao u Beču tjera, naknadu štete radi neizpunjenja kupovnoga ugovora po § 253 i sl. trg. z.; uvaživ, da se ovakova tužba imade podići kod onoga suda, u kojega okolišu tuženik prebiva § 13 i 56 sud., niti da od tuda, što je možebiti tuženi ugovorio bio, da će robu u S. poslati, proizlazi, da je ugovorio platiti odštetu u S. § 42 sudov., pošto ob odšteti ugovor nepostoji; vidiv, da je tuženi prigodom razprave izrično prigovorio nadležnosti suda, usljed čega isti nije bio zvan za riešenje toga prepora, a kada je to učinio, da je osuda ništetna s razloga § 75 toč. 2 mal. post. — obnašao, odbaciv žalbu ništovnu tužiteljevu, usljed žalbe ništovne tuženika, napadnutu osudu ukinuti.

Priobćio M.

Kod isprava, koje su izdane s nakanom, da budu producentu dokazno sredstvo proti nekomu trećemu u smislu § 117 gpp., mora taj treći dokazati neistinitost takove isprave.

U pismeno razpravljenoj parnici M B-a kao ustupovnika E. K-a proti suprugom Š. radi 2385 for. 35 nč. spp., porekli su tuženici istinitost ustupnice.

Tužitelj iztaknuo je u protuodgovoru i zaključnici, da toj poreki prama jasnom propisu § 117 g. p. p. mjesta biti nemože, jer da takova poreka samo izdatniku ustupnice pristoji, a isprave izdane s nakanom, da pokazniku služe dokaznim sredstvom napram trećim osobam, a ovamo spadaju i ustupnice, imadu naprama trećim podpunu moć dokaza, pa zato imade onaj, koji poriče istinitost takove isprave, tu poreku, da bude uvaživa, i dokazati. Jer kao što nebi vriedila poreka istinitosti punomoći, izdane po parbenoj stranci pravdopravniku radi zastupanja i legitimacije na zastupanje, tako se nemože uvažiti jednostavna poreka istinitosti ustupnice, koja je producentu izdana, da se naprama trećim osobam legitimira kao ovlaštenik.

Tužitelj da se zato nedrži obvezanim pružiti dokaz ob istinitosti porečene ustupnice, pa i zato, jer ustupnica legitimira tužitelja ad processum, a pitanje o legitimaciji dužan je sud ureda radi izpitati; napokon, da je tužiteljeva poreka istinitosti, bez pobližje oznake, u smislu § 22 gpp. neuvaživa. — Usuprot tomu tvrde tuženici, da je tužiteljevo shvaćanje propisa § 117 gpp. očito krivo, jer samo kod javnih isprava da

Digitized by Google

imade onaj, koji njihovu istinitost niječe, ujedno dokaz o neistinitosti istih nastupiti. Alegirana pako ustupnica nije javna isprava, pa je zato tužitelj dužan istinitost iste dokazati. Što pako § 117 gpp. navadja, da isprava izdana u namjeri, da trećemu kao dokazalo služi, imade dokaznu moć, to da nije ništa iznimnoga u dokaznom postupku, jer i obveznica, sadržavajuća ostale potrebštine, imade dokaznu moć, nu uvjek uz predpostavu, da je njena istinitost bud priznata, bud pako dokazana. Poreći pako istinitost, da znači poreći istinitost sadržaja, datuma i podpisa, pa zato da tužiteljev poziv na propis § 22 gpp. nije umjestan.

Kr. sudb. stol u Zagrebu udovoljio je osudom od 22. veljače 1886 br. 2205 tužbenom zahtjevu, te se je porečene istinitosti ustupnice dotaknuo sliedećimi razlozi:

„Napokon nemože se ovdje u obzir uzeti prigovor glede ustupnice B. ad I., jer tuženici u odgovoru izrično neistinitost ustupnice B. ad I. porekli nisu, već doslovce samo kazali: „„poričemo istinitost te isprave (B. ad I.), koju još u izvoru vidili nismo““. — Na ogledbenom ročištu pako su izvor uvidili, te samo istu ispravu sumnjivom proglasili, bez da su ikakove sumnje naveli, a uz to nisu izrazito porekli istinitost podpisa niti E. K-a niti M. B-a.“

Ovu je osudu usljed priziva tuženika kr. banski stol riešitbom svojom od 26. svibnja 1886 br. 7599 u cielosti potvrdio navadjajuć u pogledu porečene istinitosti ustupnice sliedeće razloge:

„Za dokaz, da je E. K. ustupio sva prava svoja iz obračuna pod A. ad I. tužitelju M. B-u, pozivlje se ovaj na ustupnicu pod B. ad I., koje su istinitost tuženici u svom odgovoru porekli uz dodatak „„koju još nismo vidili u izvoru““. Tužitelj nije za dokaz istinitosti B. ad I. ponudio nikakova dokazala, ter se s toga pita, da li je poreka tuženika takova, da se ta isprava neistinitom, a ustup utužene tražbine M. B-a nedokazanim smatrati ima. — Po § 139 gpp. može se istinitost koje isprave pobijati, ako i nije bila zahtjevana sudbena joj ogledba; ali ako onaj, proti kojemu je isprava koja navedena u pravnom postupku, na propisanom mjestu neizjavi naročito, da je izvornik neistinit, ima se izvornik smatrati za istinit.

Iz sravnjivanja ove zakonske ustanove sa porekom tuženika glede istinitosti isprave B. ad I. vidi se, da tuženici odnosnoj svojoj procesualnoj dužnosti zadovoljili nisu; jer niti nisu izjavili naročito, da je izvornik isprave pod B. ad I. neistinit, već se njihova poreka obzirom na učinjeni dodatak može protezati na ispravnost doprinešenog po tužitelju prepisa te isprave.

Osim toga mora se iz okolnosti, što tuženici nisu izvornika te isprave izvansudbeno ogledali, niti za sudbenu ogledbu istoga tako blagovremeno molili, da bi se nakon ogledbe bili u samom parbenom pismu, to jest u

Digitized by Google

odgovoru, mogli izjaviti ob istinitosti istoga, zaključiti, da njim niti nije bilo do ozbiljne poreke istinitosti izvornika te isprave, da dakle niti s toga gledišta poreka se njihova nemože smatrati naročitom."

Vrhovnom svojom riešitbom od 21. siečnja 1887 br. 2819 potvrdio je kr. stol sedmorice obje niže osude i odbio izvanredni previd tužitelja obzirom na u pitanju stojeću ustupnicu iz sliedećeg razloga:

„Kod isprava, koje su izdane s nakanom, da budu producentu dokazno sredstvo i proti komu trećemu u smislu § 117 g. p. p., neima taj treći pravo poreke istinitosti, koje pravo pripada po naravi stvari samo izdatniku i onim osobam, koje su u pravnom smislu sa izdatnikom jedna te ista osoba; taj treći mora dakle dokazati neistinitost dotične isprave.

Priobćio Dr. Artur Müller.

Ovršna uknjižba prava zaloga za osiguranje tražbine, izkazane pravomoćnim platežnim nalogom, proti ostavitelju izposlovanim, mora se na nekretninah ostavitelja dozvoliti i onda, kada se ovršna molba podnese proti nasljednikom, sve ako i nisu na ime ovih ostavinske nekretnine prepisane.

Matej V. izposluje kod c. kr. okružnoga suda u S. pod br. 7881 proti Rajmundu Z. platežni nalog mjenbeno-pravni pcto. 48 for. c s. c. Platežni nalog postane pravomoćnim, a tuženik medjutim umre; njegova pako ostavština, u koju i nekretnine uložka br. 22 u U. spadahu, bje njegovoj mlj. djeci A., E., I. i O. kao zakonitim nasljednikom uručena. Prije nego su nasljednici uručene im nekretnine u gruntovnici na ime svoje uknjižiti dali, preda vjerovnik tužitelj Matej V. c. kr. okružnomu sudu u S. spomenutim pravomoćnim platežnim nalogom obloženu ovršnu molbu, u kojoj zahtjevaše ovršnu uknjižbu prava zaloga za osiguranje mjenbenoga duga od 48 for. c. s. c. na nekretninah ul. br. 22 u U. na vlastnost mlj. nasljednika Rajmunda Z. spadajućih. Na rubru ovršne molbe bili su svi mlj. nasljednici poimence kao ovršenici navedeni.

C. kr. okružni sud u S. zadovoljio je ovršnoj molbi i zatražio u c. kr. kot. suda kao realne oblasti u X., da dozvoljenu ovršnu uknjižbu prava zaloga upisati naredi; čemu se potonji sud nije odazvao, već je taj zahtjev odbio s razloga, jer da mlj. ovršenici nisu još kao vlastnici spomenutih nekretnina uknjiženi.

C. kr. prizivni sud u Lavovu rješitbom od 1. lipnja 1880 br. 11000 na utok Mateja V. preinačio je odluku c. kr. kotar. suda u X. i naredio, da se dozvoljena uknjižba upiše.

C. kr. vrh. sudište bečko riešenjem od 7. prosinca 1880 br. 32108 zabacilo je previdni utok mlj. nasljednika-ovršenika i potvrdilo rješitbu druge molbe s r a z l o g a: jer da je platežni nalog pravomoćan; jer da je

Digitized by Google

dužnik kao vlastnik nekretnina uložka br. 22 u U. uknjižen; i jer da nasljednici, sve ako i nisu kao vlastnici onih nekretnina u gruntovnici još uknjiženi, naprama nekretninam ostavine po § 547 o. g. z. zastupaju ostavitelja-dužnika, a naprama trećim osobam drže se za jednu osobu.

Preveo L. Matasović.

K § 187 gradj. parb. post.

M. J. digao je pred kr. kot. sudom u St. P. proti V. J. tužbu na ukinuće oporuke, te je nakon toga posebno zatražio, da se svjedok N. K. presluša za vjekovitu uspomenu.

Sud odredio je ročište za preslušanje rečenog svjedoka u kući njegovoj izvan sjedišta suda, te je nakon toga odlukom od 15. ožujka 1886 br. 1227 obredio troškove izaslaniku, a dovoditelju svjedoka (tužitelju) naložio, da kako taj trošak, tako i trošak svjedoka i onaj zastupnika tuženika pri intervenciji u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe naknadi.

Proti potonjem dielu ove odluke uložio je tužitelj pravodobno utok, a kr. banski stol riešitbom od 26. svibnja 1886 br. 10433 potvrdio je odluku s ovih r a z l o g a: što je preslušanje svjedoka N. K. preduzeto na molbu i u interesu utočnika (probanta); što je usljed toga utočnik dužan platiti sve troškove, koji s tim preslušanjem nastanu, medju koje takodjer spada i trošak intervencije probata; što se pitanje o naknadi tih troškova imade o d m a h i nečekajuć dalnjeg uspjeha podignute parnice riešiti; što je ova vrst dokaza poseban čin, koji nije uvjetovan od uspjeha parnice, a ni spojen sa contradiktornim postupkom; što nije izključeno, da bi sudu kašnje oduzeta bila prilika u to riešenje upustiti se, jer nije nemoguće, da nebi preslušanje imalo posljedicu tu, da bi parnica neumjestnom postala.

Riešitba ova je postala pravomoćnom, jer nije poprimljen dalnji pravni lijek. *A.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Na temelju amortisirane mjenice može se naložiti, da se položi samo svota mjenična, ali ne da se plate kamate i parb. trošak (čl. 73 nj. mj. zak.; § 77 hrv.-ug. mj. z.).

Na prošnju trgov. tvrdke A. naloži c. kr. zemaljski sud u Černovicah, na temelju amortisirane mjenice, odlukom od 3. siečnja 1886 br. 2347 prihvatniku, da položi kod suda svotu na koju mjenica glasi zajedno sa kamati i parb. troškom.

* Vidi dra. Dominika Ullmana „Das öst. Civilprocessrecht" str. 324 i sbirku G.-U. br. 4818, 5265, 5622 i 6607.

Digitized by Google

Ovu odluku promjenio je c. k. prizivni sud u Lavovu riešenjem od 2. ožujka 1886 br. 5296 u toliko, što je izrekao, da prihvatnik nije dužan položiti i kamate i trošak parbeni a to s r a z l o g a, što se naredba c. k. ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1859 br. 132 d. z. l, koja uredjuje postupak kod mjen. osiguranja, pozivlje samo na čl. 25 i 29 mj. z. (§§ 25 i 29 hrv.-ug. mj. z.), ali se nepozivlje i na čl. 73 mj. z. (§ 77 hrv.-ug. mj. z.).

C. k. vrhovno sudište bečko potvrdi riešenjem od 11. svibnja 1886 br. 5513 odluku prizivnoga suda.

Za dužnost naledjnika dati regres nije važno, što je mjenica na prednjoj strani slučajno prekrižena. — Odnošaj osude prema tužbi: uvaženje činjenica, nastalih nakon podnesene tužbe.

Prosvjed je obavljen, nakon toga pomutnjom nekoga comptoiriste prekrižena je ista mjenica na prednjoj strani i to tako, da je potegnuta poprieèna crta od dolnjega lievoga do gornjega desnoga ugla, a druga ovoj odgovarajuća potegnuta je do sredine mjenice. Prednici firme A. kratiše se iskupit ovu mjenicu te prebrisaše svoj giro kad jim predočiše mjenicu radi isplate. Firma A. tuži sbog toga jednoga prednika najme naledjnika B. u Berlinu. Tuženik branio se pozivljuć se na svoj prebrisani giro, pa uztvrdi, da mjenica u obće nevredi, pošto je prednja strana prekrižena. Da se odstrani onaj prvi prigovor, podnesena je medjutim tužba proti B-u u Berlinu, te se u njoj tražilo, da tuženik B. opet uzpostavi svoj giro, kakov stojaše i prije. Ovomu zahtjevu bijaše i zadovoljeno; a tada je mjen. parnica na kraj istjerana. Sve tri molbe sudile su, kako se je u tužbi prosilo.

Osuda vrhovnoga sudišta bečkoga od 5. siečnja 1887 br. 15877 ovako je o b r a z l o ž e n a:

Okolnost, da će tužena firma svoj zahtjev zavrate (regresa) iz prekrižene mjenice proti svomu predniku moći samo parbenim putem potražiti i do njega doći, nije za pravo regresa tužitelja proti tuženiku od nikakove važnosti, jer za sudčevo prosudjivanje ovoga prava mjerodavan je jedini pravni odnošaj, postojeći medju strankami. Kako dokazuje po tužitelju redovito po propisu podignuti prosvjed, nije prihvatnik platio mjenice, koja onda još nebijaše na prednjoj strani prekrižena, a podignućem prosvjeda očuvao je držaoc mjenice svoje pravo regresa proti prednikom svojim. Kako veli čl. 82 mj. z. (§ 92 hrv.-ug. mj. z.), može se mjen. dužnik poslužiti tek onakimi prigovori, koji potiču iz samoga mjen. prava, ili koji mu neposredno pripadaju proti tužitelju. U mjen. zakonu pako nije ustanovljeno, da bi mjen. dužnost obvezanoga na regres utrnula, ako se pometnjom prednja strana na mjenici prekriži. Niti u tom nestoji nikakova očevidna nepravda, što se nije uvažio prigovor pomanj-

Digitized by Google

kanja legitimacije na tužbu, jer tim, što su u tečaju parnice obnovljene naledje, odstranjena je bila sumnja, da tužećoj firmi manjka legitimacija na tužbu, pa se ta okolnost isto tako nije mogla kod izricanja osude ignorirati, kao što se nebi moglo ignorirati, da je n. p. tečajem parnice plaćena mjen. svota. Neima dakle odlučnih predpostava, da se uvaži izvanredna previdna žalba, zato se je morala odbaciti.

(Centralblatt.)

Ako je u trgov. registru upisano, da su svi komanditiste istupili iz komanditnoga družtva, pa ako zamole osobno odgovarajući drugovi, da se u trgov. registru ubilježi, da družtvo obstoji sada kao javno, nemože se takova molba odbiti. (Čl. 150 njem. trg. z.; § 125 hrv.-ug. trg. z.)

Pošto je bilo u trg. registru zabilježeno, da su kod protok. tvrdke M. L. Bied. i drug. izstupili komanditiste, zamoliše osobno i solidarno odgovarajući članovi družtva, koje se od sada imalo smatrati javnim družtvom, neka se u trg. registru zabilježi kod tvrdke, uzdržav ostale postojeće upise, da trgov. družtvo, što no obstojaše počam od 1. srpnja 1870 pod firmom M. L. Bied i drug., pošto su izstupili svi komanditiste, postoji od sada kao javno trg. družtvo obajuh do sada osobno odgovarajućih članova Roberta B. i Ivana K.

Trgov. sud scienio je, da se ovim podneskom nemoli tek ispravak već unešenoga upisa u trgov. registar, kako su molitelji tvrdili, nego da se tim moli upis novoga družtva; zato je odbio molbu njihovu naloživ, da imade tvrdka prema čl. 86 nj. trg. z. (§ 65 hrv-ug. trg. z.) posebnom molbom, prema propisu biljegovanom, zamoliti upis družtva u trg. registar i priložiti molbi pristojbu za oglas u novinah.

Proti toj odluci podnese trg. firma utok; nu prizivni sud bečki odlukom od 7. rujna 1886 br. 13276 odbije utok, jer da alin. 2 čl. 150 njem. t. z. (§ 125 hrv.-ug. t. z.) izrazuje tek misao, ako ima više osobno odgovarajućih članova, kojih se odnošaji medjusobni i prema trećim osobam, dok postoji komanditno družtvo, po čl. 85 do 118 nj. t. z. (§§ 64 do 94 hrv.-ug. t. z.) imadu prosudjivati, da odatlje nipošto nesliedi, da su u komanditnom družtvu, gdje ima više complementara t. j. neograničeno odgovarajućih članova, sdružena dva raznovrstna družtva; nego komanditno družtvo jest jedno, sve članove (dakle complementare i komanditiste), obuhvaćajuće družtvo, koje se razlikuje od javnoga družtva i kojega članovi prema svomu učestvovanju zauzimlju razni položaj; jer ako izstupe svi komanditiste, pošto se u takovom slučaju nemože uporaviti prva alinea čl. 170 njem. t. z. (§ 144 hrv.-ug. t. z.) i komanditno družtvo se razvrgne; jer kod komanditnoga družtva nisu samo osobno odgovarajući članovi imaoci tvrdke, pod kojom komanditno družtvo tjera trgovački posao, pa zato kad se komanditno družtvo pretvori u javno,

Digitized by Google

tad se mienjaju i nosioci firme; jer po ovom u molbi podnesena prijava nije prema čl. 86 njem trg. z. (§ 65 hrv.-ug. trg. z.), a osim toga neobazire se molba niti na § 14 uvod. zak. k trg. zak. (u Austriji); jer je napadnuta odluka osnovana na čl. 25, 26, 89 i 171 nj. t. z. (§§ 19, 21 i 145 hrv.-ug. t. z.); jer nadalje rekurirajuća firma neima razloga podnieti žalbu sbog toga, što ju je trg. sud pozvao, da novoj molbi, koju ima predati, priloži pristojbu za oglašenje trg. sudb. upisa; jer je trg. sud vlastan ovakov nalog izdati; a ni to nemože biti povodom žalbi rekurenta, što trg. sud išće, da bude nova molba po propisu biljegovana, jer se u odluci sudbenoj neodredjuje izviestni iznos ili veličina biljegovke.

I proti ovomu riešenju podnese tvrdka izvanredni previdni utok, u kojem medju inim navodi, da je ona prosila jedino, da se ispravi trgov. registar; tomu bilo bi udovoljeno, da se je naprosto trg. družtvo označilo javnim; već tako dugo postojeće družtvo nemože se smatrati novim; izstupom komanditista nije se družtvo razvrgnulo, pače postoji još neprestano, radi se samo o tom, da se ispravi oznaka „komanditno družtvo" itd.

Odlukom c. k. vrhovnoga suda bečkoga od 26. listopada 1886 br. 12383 zadovoljeno je izvanrednomu previdnomu utoku, odluke nižih sudova su dokinute te trgov. sudu naloženo, da molbu firme, neobaziruć se na navedene razloge odpućenja, rieši prema propisom: jer je izstup komanditista u trgov. registru upisan; jer onim izstupom niti je postojeće trgov. družtvo prestalo, niti je nastupila kakova promjena u odnošajih članova družtva medju sobom ili prema trećim osobam, koja promjena bi se morala u trg. registar upisati; jer neima nikakova temelja tvrdnja, da je tu postalo novo družtvo ili da se je novo moralo ustrojiti; jer i gledeć na tvrdku neima nikakova povoda promjeni; jer se napokon radi o tom, da se olahkoti upoznanje, da su svi komanditiste izstupili iz družtva, a tomu se može zadovoljiti, da se ispravi oznaka družtva prema sadanjemu stanju; i jer se prema tomu mora uporaviti § 16 car. patenta od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l.

C. Kazneno.

Kazneni sud ima svom brižljivošću ispitati ne samo okolnosti, koje su proti, nego i one, koje su u korist obtuženoga (§ 2 k. p.).

Osudom kr. sudbenoga stola u Gospiću od 17. prosinca 1885 br. 3085 proglašeni su Joso, Petar, Polde i Blaž N krivimi zločinstva potajnoga umorstva na Šimunu N., i to prva dvojica kao neposredni počinitelji, a potonji kao sukrivci; dalje Polde i Blaž N. još zločinstva pokušanoga običnoga umorstva, i to Polde na Stipi N., a Blaž N. na Mili M.,

Digitized by Google

i konačno Blaž N. krivcem još zločinstva pokušanoga običnoga umorstva na Martinu N., te su osudjeni Petar N. na kazan smrti, a ostali na težku tamnicu i to Joso i Polde N. na 12, a Blaž N. na 15 godina.

Obtuženici uložiše ništovnu žalbu proti ovoj osudi, usljed česa je kr. stol sedmorice po § 303 k. p. osudom od 20. ožujka 1886 br. 442 osudu ukinuo, obnovu kaz. post. na korist obtuženih odredio i prvom sudu naložio, da najprije popuni iztragu u pravcu dole naznačenom, zatim da dotične iztražne spise dostavi kr. državnomu odvjetničtvu na iznovični predlog, pak ako bi došlo do opetovane glavne razprave, obzirom na rezultat obnovljene iztrage, da još jedan put sudi po propisu zakona.

Razlozi: Prvosudna osuda osniva se u bitnom na kazivanju svjedoka Mijata i Stipe N., Mile M., Mile, Martina i Franje N., koji su tečajem iztrage i na glavnoj razpravi tvrdili, da se je kaznjivo djelo onako dogodilo, kako se navodi u razlozih osude prvoga suda; dočim se s druge strane u istih razlozih ističe, da su kazivanja obtuženika i onih svjedoka, koji su na korist njihovu govorili, nevjerojatna.

No neglededć na to, da je sud djelujući u kaz. post., već po obćenitih načelih § 2 k. p. dužan jednakom brižljivošću uvažavati okolnosti, koje služe na uglavljenje okrivljenika, kao i one, koje govore na obranu njegovu, točno izpitivajuć iztražene spise radja se temeljita sumnja, da li su istiniti čini uzeti za podlogu prvosudnoj osudi.

Gledeć na to valja iztaknuti napose ovo:

1. U prijavi oružničke postaje u Kuli od 26. rujna 1885 nespominje se ništa, da su takodjer Petar i Polde N. sudjelovali u onom kažnjivom djelu, niti da su bili na licu mjesta onda, kada se je kažnjivi čin dogodio. U savezu s tim stoji očitovanje svjedoka Todora S., koj je na glavnoj razpravi rekao, da je čuo, kako je Mijat N. iza preminuća Šimuna N. govorio Mili N. „da metnu i Petra i Poldu, da sa Blažem do suda leže u zatvoru"; zatim i okolnost, u zapisniku o glavnoj razpravi samo nuzgredno napomenuta, kako je sam Mijat N. priznao na glavnoj razpravi, da je rekao oružnikom, neka zatvore i Petra i Poldu N., „da netraže svjedoka". Bila bi nadalje od osobite važnosti (ako se obistini) i druga u ništovnici navedena okolnost, da su Luka, Martin i Frane N. pred oružnikom B. i Ivanom N. izjavili, „da Petar i Polde N. nisu bili na licu mjesta".

2. Mijo N. i drugovi izjaviše, da su Joso i Petar N. ispalili na Šimuna N. svaki po jedan hitac; nu lječnički vještaci misle, da rane opažene na truplu Šime N. potiču od puščana hitca sa sitnim olovom. — Da li su ove ozlede usmrćenomu zadane bile jednim samo ili možda sa dva puščana hitca, vještaci o tom nisu ni saslušani bili, prem je to vrlo važna okolnost.

Digitized by Google

3. Zapisnikom o sudbeno-liječničkom pregledanju obtuženoga Blaža N. konstatovano je, da je i ovaj (nedvojbeno istom sgodom) dopao tri težke i dvie lahke ozlede. A kazivanje Mijata N. i drug. nije nimalo razjasnilo, kada i kako je Blaž N. zadobio one ozlede. Mile N. veli doduše, da se je Blaž N. možda sám ozledio, da tako zavede sud u bludnju; nu to je skroz nevjerojatno, osobito ako se uvaži kazivanje svjedoka Mate B., da je vidio „iz daleka", kako se ljudi na Stirčiću guraju i hrvaju te dva čovjeka trećega tuku; a poslje da se je sastao sa Blažem N., koji mu reče, „da ga ubiše dječaci Šimunovi".

4. Što veli Martin N., da je iza čina našao pušku Blaža N. na licu mjesta, posve je nevjerojatno; jer ako se je čin zbilja dogodio, kako vele Mijat N. i drugi, nebi se moglo dokučiti, zašto da je Blaž N. svoju pušku ostavio na licu mjesta; pače ova okolnost podupire tvrdnju obtuženog Blaža N., da su ga na licu mjesta iztukli i razoružali Franjo N. i njegovi drugovi.

5. Osobito je važna okolnost, da su ozlede pokojnoga Šimuna N. i Mile M. zadane doduše hitcem iz puške, no sa sitnim olovom; pa da su i Luka i Martin i Frane N. puškami naoružani pošli na lice mjesta.

6. Za obtužene Petra i Poldu N. ustanovljeno je, da su pošli od kuće sa volovskimi kolima na preporno zemljište „Stirčić" po list, da su ih pretekli na putu Luka, Martin i Frane N., imajući dugačke puške; ova trojica sami vele, da onom sgodom nisu kod Petra i Polde N. nikakova orudja opazili; a ipak imali su Petar i Polde N. malo zatim dočekati Šimuna N. na Stirčiću u zasjedi sa Josom i Blažem N., sva četvorica oboružana dugačkimi puškami.

Pri takovom stanju stvari nije umjestno, naprosto zabaciti sve ono, što su naveli obtuženici i svjedoci obrane, jer gledeć na iztaknute ovdje okolnosti nastaje pitanje, da li očitovanja svjedoka Mijata N. i drug., koja bi imala služiti na uglavljenje obtuženika, u istinu zaslužuju onu vjerodostojnost, koju im pripisuje presudni sud. — S toga je potrebno, da se iztraga u sliedećem pravcu popuni:

a) da se potanjim preslušavanjem svjedoka, navedenih gore pod t. 1 ustanovi, je li istina, da nisu Petra i Poldu N. neposredno iza čina ukućani pokojnoga Šimuna N. kao sukrivce dotičnog zločina naznačili;

b) valja opetovanim preslušanjem vještaka ustanoviti, da li rane, nadjene na lješini Šimuna N., potiču od jednoga ili od dvajuh hitaca;

c) je li istina, da su Blaž N. i njegova zadruga bili u faktičnom posjedu priepornog zemljišta „Stirčić" itd. Da se ova stvar razjasni treba pribaviti u izvoru ili u ovjerovljenom prepisu i razpravne spise, odnoseće se na parnicu medju zadrugami N. kbr. 96 i 228 radi smetanja posjeda spomenutog zemljišta, i izvadak iz popisne listine zadruga N. kbr. 96, 190 i 228;

Digitized by Google

d) imadu se saslušati kao svjedoci Petar P., Božo i Nikola K., koji bi imali posvjedočiti alibi obtuženih Petra i Polde N.;

e) treba saslušati tobožnjega svjedoka očevidca Miloša U.; a isto tako da se saslušaju svjedoci Martin, Frane i Pavao N. ob okolnostih, navedenih u ništovnici;

f) treba izviditi okolnosti navedene u ništovnici, da je Mijat N. iskao od Bože N. 20 for., da neće svjedočiti proti Poldi i Petru N., a od Ise M. 10 for., da budu Polde i Petar N. izpušteni iz zatvora; zatim, da je i Jure N. bio prisutan, kad je Ante M. pripovjedao Nikoli N., da je Mile N., brat Šimunov, obećao slugi Mili M. dva vola, ako posvjedoči, da su Petar i Polde N. bili na licu mjesta, pa da ga je Polde nastrielio;

g) treba saslušati svjedoke Tošu, Lazu i Milu K. o tom, da je zadruga pokojnoga Šimuna N. imala 8 pušaka, a ne samo one 4, koje su oružniku B. pokazali.

h) Nakon ovih izvida ima se ponovno odrediti sudbeni očevid i ovamo pozvati svi oni svjedoci, koji su naveli pojedine važne okolnosti, koje se točno ustanoviti mogu samo na licu mjesta, n. p. na kojem su mjestu obtuženici Petar i Polde ostavili svoja volovska kola, gdje su je sreli pojedini svjedoci, ili vidili je bježati sa puškami ili bez njih; gdje su stajali pojedini k prvom očevidu neprizvani svjedoci, kada su motrili čin, ili kad su vidili obtuženike itd. Prema uspjehu ponovljenog očevida ima se sastaviti točan nacrt, i tu evidentirati sve važne točke i njihova udaljenost; u obće ima se taj očevid voditi tako, da se i iz dotičnoga zapisnika i priklopljenoga nacrta može prosuditi veća ili manja vjerodostojnost pojedinih svjedoka, koji su proti obtuženikom ili na njihovu korist izkazali.

Na temelju dokaznoga materijala, koji se je izpostavio nakon izvidjenja gornjom rješitbom kr. stola sedmorice odredjenih, odustalo je kr. državno odvjetničtvo na drugoj glavnoj razpravi 20. listopada 1886, nakon dovršenoga kaznenoga postupka od obtužbe proti Petru, Poldi i Blažu N. radi zločinstva potajnoga umorstva na Stipi N., nu uzdržalo je u krieposti obtužbu proti Josi N. radi zločinstva prostoga umorstva na Šimunu N. i proti Blažu N. radi zločinstva pokušanoga prostoga umorstva na Mili M. te Martinu N.; a kr. sudbeni stol je osudom od 22. listopada 1886 br. 2670 odriešio od obtužbe Petra, Poldu i Blaža N. radi zločinstva prostog umorstva na Šimunu N., te Poldu N. radi zločinstva pokušanoga prostoga umorstva na Stipi N., te osudio Josu N. radi zločinstva ubojstva na Šimunu N. na težku tamnicu od 2 godine, a Blaža N. radi zločinstva težke tjelesne ozlede na Mili M. te Martinu N. na težku tamnicu od 6 mjeseci.

Tu osudu potvrdio je kr. stol sedmorice riešenjem od 19. veljače t. g. br. 4316.

Digitized by Google

Da je druga osuda prvog suda drugčije izpala, nego li prva, imade se tomu pripisati, što se je na drugoj glavnoj razpravi dokazalo, da su svjedoci, na temelju kojih je prva osuda izrečena, krivo svjedočili.

Priobćio V. Š.

Uvjeti, pod kojimi poticatelj na zlostavu odgovara za zločinstvo težke ozlede tiela, koje se iz zlostave razvije (§§ 5, 152 i 155 lit. b) k. z.).

Državno odvjetničtvo podigne ništovnicu proti osudi, kojom je okrivljenik riešen obtužbe uz obrazloženje ovo: Što se suobtuženika Alberta I. tiče, to je stranom njegovom priznajom, stranom izjavami suobtuženika B-a i K-a bezdvojbeno uglavljeno, da se je Albert I. naprama B-u izjavio, da bi on, kada bi na njegovu (B-a) mjestu bio, već nekoliko G-u aplikovao; i da je nadalje, kada B. nije odmah na to na G-a navalio, isti Albert I. — da B. samo što žešće proti G. razpali — rekao onomu (B.): „Kukavica si, ako G-u nekoliko neodvališ!“ Namiće se sada pitanje, da li se je Albert I. tim kao intelektualni začetnik učinio krivcem sukrivnje zločinstva težke tjelesne ozlede §§ 5, 152 i 155 lit. b) k. z.?

Kada se uzme na um te kako treba ocieni, da namjera Alberta I. nije tako daleko sizala, da naime B. nogama izgnjete G-a i ovomu nanese ozlede, koje mu je doista naneo, nego da mu (G-u) samo nekoliko aplikuje ili odvali — razumije se pljuskaka ili udaraca — kada se nadalje uvaži, da je B. s početka — sve kako ga je Albert I. poticao — G-a samo čuškao, koji bi se čini, budući vidljivih tragova i posljedica imali nisu, samo zlostavami u smislu § 496 k. z. smatrati mogli; kada se zatim uzme u obzir, da je B. istom onda, kada mu se je krivo pričinilo, „da je G. nož pograbio“, budi radi žešće jarosti, budi da svoga protivnika neškodljivim učini, na ovoga silnije i jačom snagom navalio; kada se još primieti, da potonje vrsti djelotvornosti nisu učinjene usljed nagovaranja i poticanja Alberta I., nego iz vlastite i samoopredieljene namisli počinitelja, dakle da prema tomu poticatelj nije hotomično izveo čin, koji je sliedio; pa kada uza sve to uzme na um, da se nedade pomisliti sukrivnja bez nakane, naperene na zlo, koje je u savezu sa zločinstvom, te da je B. na posve drugi način izveo djelo, nego mu je to Albert I. savjetovao: tada se potonji može smatrati poticateljem i učiniti odgovornim samo na toliko, na koliko je neposredni počinitelj počinio samo ono i onoliko, što i koliko je poticatelj namjeravao, a neposredni počinitelj njegovim poticanjem doista i izveo.

C. kr. ukidno sudište uvažilo je ništovnicu državnoga odvjetničtva proti osudi okružnoga suda u F. od 26 kolovoza 1881 br. 2017 prijavljenu, pa je ovu, na koliko je njom Albert I. svake krivnje zločinstva §§ 5, 152 i 155 lit. b) k. z. odriešen, ukinulo i Alberta I. proglasilo

Digitized by Google

krivcem sukrivnje zločinstva težke tjelesne ozlede po §§ 5, 152 i 155 lit. b) k. z. zato: što je poticanjem hotomično uzročio, te je Gjuro B. užara G-a u neprijateljskoj nakani na tla bacio i onda zlostavio, zadavši mu razne udarce rukama i izgnjevši ga nogama tako, da je potonjemu usljed zadobivenih udaraca i usljed gnjetenja desno bedro slomio, te uzročio ozledu, koja je sama po sebi težkom, i usljed koje je ozledjenik za izvršivanje svojega redovitoga zvanja kroz više od 30 dana nesposobnim postao.

Razlozi: Razlog ništetnosti, koji je državno odvjetničtvo na § 281 br. 9 lit. a) aust. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.) utemeljilo, mora se valjanim priznati; jer je prvi sud — kada je riešavao pitanje, da li okrivljeniku Albertu I. imputirano djelo utemeljuje sukrivnju zločinstva težke tjelesne ozlede — zakon doista pogriešno tumačio i uporavio. Prvi sud scienio je, da ono pitanje mora zaniekati; jer je pošlo sa stanovišta, da Albert I. nije imao u namisli onih udaraca, koje je Gjuro B. užaru G-u zadao, nego da je onoga samo poticao, da G-a izćuška; s početka da je B. zaisto i tako radio, pa samo usljed žešćega gnjeva da je B. prešao na jače udarce; ali ovo da se nije sbilo usljed poticanja Alb. I., nego da je sliedilo iz vlastite namisli neposrednoga počinitelja, da prema tomu poticatelj nije i zbilja hotimično dao povoda činu, koji je u istinu izveden, nego da je isti izveo B. drugačije, nego je to Albert I. htio i savjetovao.

Ovaj nazor prvoga sudišta nije na zakonu osnovan. Zločinstvo težke tjelesne ozlede kao neposredni počinitelj počini svaki, koji proti čovjeku kojemu, ne baš u nakani da ga ubije, ali ipak s drugim kojim namišljajem neprijateljskim, postupa tako, da mu se tim nanese koja zlih posljedica (ozleda) § 152 k. z. — Zakon dakle nepostavlja kriterij, te neposredni počinitelj nemora biti baš nakane te, da uzrokuje koju od povrieda, koje su u § 152 k. z. spomenute. Da zločinstvo težke tjelesne ozlede nastupi, dovoljno je, da neposredni počinitelj u obće u neprijateljskom namišljaju postupa i da iz njegova čina koja od spomenutih povrieda uzsliedi, sve ako mu i nije bila nakana, da takova povrieda nastane.

Kada se po § 5 k. z. ne samo sam neposredni počinitelj, nego i svaki sukrivac čini krivcem istoga zločinstva, tada mora valjati i za potonjega, što i za prvoga vriedi. Dosta je, da je sukrivac postupao u neprijateljskom namišljaju, te i sukrivac odgovara za sve posljedice, koji iz čina neposrednoga počinitelja nastupe, isto tako kao i potonji sam.

Jednako je kriv nazor postupajućega sudišta, da Albert I. nemora odgovarati i za to, što je B. užara G-a i nogama gnjeo; jer da je on B-a poticao samo na to, da G-u nekoliko ćušaka dade. — Djelo, koje je B. izveo, u ničem se specifično nerazlikuje od onoga, na koje ga je

Digitized by Google

Albert I poticao. Ovaj je poticao u obće na ćuške t. j. udarce bez razlike, da li se te pljuske ili ti udarci otvorenom šakom, stisnutom pešću ili nogama izvesti imadu.

U ostalom nije ustanovljeno, da bi se Albert I., koji je bio pritoman kod zlostavljanja užara G-a, i gledao kako ga B. nogama gnjete, zlostavljanju potonje vrsti protivio bio.

S tih razloga morala se je ništovnica državnoga odvjetničtva uvažiti, osuda okružnoga sudišta u F., na koliko se Alberta I. tiče, ukinuti i potonji po § 288 br. 3 a. k. p. (§ 284 br. 3 hrv. k. p.) proglasiti krivcem zločinstva, sbog kojega je proti njemu obtužba podignuta. Pri odmjeri kazni po § 155 k. z. uvažena je otegotna okolnost, da je B. na opetovano i sve to intenzivnije poticanje Alberta I. na djelo zaveden bio.

(Riešitba c. kr. ukidnoga sudišta u Beču od 17. veljače 1882 br. 11405.)

Pr. L. Matasović.

Ako ženska glava bludno opipa dječaka izpod 14 god. u namjeri, da s njim obavi prileg, nečini tim zločinstvo oskvrnuća (§ 128 k. z.).

Roditelji 16-godišnje Jandre K. i 13-godišnjega Ivana S. iz Vrane u Dalmaciji ugovoriše, da će se djeca njihova oženiti. Nu pošto se vjenčanje nije smelo odmah obaviti, jer je Ivanu bilo istom 13 godina, dogovoriše se, da zaručnica i zaručnik stanuju zajedno, pod jednim krovom, i da živu u konkubinatu. Nakon nekoliko mjeseca sazna to polit. oblast, stvar bje dojavljena sudu i povedena kaznena istraga; a nakon ove bijaše Jandra K. osudom zem. suda u Zadru od 21. kolovoza 1885 br. 2472 proglašena krivom zločinstva oskvrnuća po § 128 k. z. — Povodom žalbe ništovne, podnesene proti ovoj osudi c. kr. vrhovno kao kasacionalno sudište bečko riešitbom od 20. siečnja 1886 br. 12856 dokine osudu prvoga suda i odrieši obtuženu.

Razlozi: Prvi sud uze, da je Jandri K. dokazano, da je ona opetovano opipavala Ivana S., dječaka izpod 14 god., tim njegovo spolno udo dražila, pa scieni, da ga je tim spolno upotrebila načinom drugim, nego što je naznačen u § 127 k. z. Nu prvi sud reče, da je dokazano i to, da su Jandra K. i Ivan S. u ovakih prilikah kao muž i žena spolno obćili, u koliko i kako su mogli. Pošto je sve ovo utvrdjeno, neima sumnje, da je Jandra K. namjeravala s Ivanom S. obaviti prileg izvan ženitbe, pa da je ta namjera takodjer i izvedena, jer premda Ivan S. nije još posvema zrio za spolno obćenje, on je ipak poduzeo prileg s djevojkom. Nu kako se § 128 k. z. pozivlje na § 127 k. z, dovoljan je i „poduzeti prileg", da se izključi uporava § 128 k. z.; jer § 128 k. z. iziskuje baš drugi, od „poduzeta prilega" različiti način spolne zle porabe, a to tim više, što zakon u § 127 k. z., služeć se izrazom „poduzeti prileg" očevidno

Digitized by Google

hoće da se uzme obzir na prileg, koji se radi premlade dobe nemože uvjek podpuno obaviti.

Nu kao što se na ovaj sgodjaj nemože uporaviti § 128 k. z., tako se nemože ni § 127 k. z., jer se radi o dječaku izpod 14 god., a § 127 k. z. štiti samo čast i spolnu čistoću ženske nedorasle glave; ako dječak izpod 14 god. prije vremena spolno obći, nebiva tim u smislu zakona oskvrnut. Jandra K. nemože se obieditи niti zločinstvom zavedenja na bludnost po § 132 al. 1 k. z., jer dječak Ivan S. nije stajao prama njoj u nijednom od odnošaja, spomenutih u sada navedenom paragrafu (odhranjivanje, podučavanje, nadgledanje itd.).

Krivo svjedočanstvo može se počiniti, ako se navlaš zamuče činjenice (§ 199 a. k. z.).

Obtuženi Jacko K. podnese žalbu ništovnu proti osudi c. k. okružnoga suda u Somboru od 2. svibnja 1885 br. 3121, kojom je proglašen krivcem zločinstva prevare po §§ 197 i 199 sl. a) k. z. — C. k. vrhovno kao kasacionalno sudište bečko riešitbom od 18. siečnja 1886 br. 12382 zabaci žalbu ništovnu.

Razlozi: Žalba ništovna upire se na § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. (§ 277 br. 9 sl. a) hrv. k. p.), jer da djelo, koje mu se upisuje u grieh, najme, da je bivši preslušan kao svjedok navlaš zamučao činjenicu, u obće nemože utemeljiti učin krivoga svjedočanstva pred sudom, jer da se pod pojam ovoga (krivoga svjedočanstva) smije subsumirati samo neistinito kazivanje, ali ne i zamučanje istine. Nu ta žalba ništovna posve je netemeljita, jer ako se dovedu u savez ustanove §§ 197 i 199 sl. a) kz. i § 165 aust. k. p. (§ 156 hrv. k. p.), biva posve jasno, da učin prevare, počinjene krivim pred sudom položenim svjedočanstvom, nestoji samo u tom, da svjedok kazuje krivo, nego i u tom, da štogod navlaš zamuči, jer se takovim zamučanjem istine oštećuje država, koja ima pravo tražiti od svjedoka da kazuje istinu, i koja ima pravdu krojiti po pravu i istini.

(Jur. Bl.)

Udruženje javnih pravozastupnika u Srbiji.

Ovlašćeni od svojih beogradskih kolega sazvaše advokati Milan St. Marković i Aleksa Novaković pravozastupnike (odvjetnike) kraljevine Srbije na sastanak (skup), koji da će biti u Beogradu 29., 30. i 31. augusta (po starom kol.) 1886. Skup imao je viećati: 1. o projektu zakona o pravozastupnicih; 2. o udruženju advokata u Srbiji i osnivanju družtvenoga organa; 3. o obezbriženju advokata i advokatskih porodica.

Digitized by Google

Ovaj poziv nadje liepa odziva; 29. augusta pr. g. sastanu se u velikoj sali doma društva „crvenoga krsta“ 44 javna pravozastupnika iz raznih krajeva i gradova kraljevine Srbije, a skup otvori sazivač g. Milan St. Marković riečima, koje će zanimati pravnike i u našoj domovini. On reče: „Gospodo! Navršuje se skorim četvrt veka, od kako je u Srbiji stupio u život prvi zakon o pravozastupnicih i tim red pravozastupnički dobio zakonsku sankciju. Prirodno je bilo, da taj zakon, kao prvi, koji je popunio jednu dotle vrlo osetnu prazninu u pravosudnom organizmu, nije mogao biti perfektno delo, nego da je ostavio široko polje daljem razvoju te ustanove. I zaista već poslje tri godine vidimo, da se zakon od 1862 godine zamenjuje novim zakonom, koji u glavnim svojim osnovima i danas važi. Nu ovaj novi zakon, mjesto da podje naprednijim pravcem, pošao je natrag i napustio je najglavnije načelo, koje je bitni uslov za unapredjenje i ugled pravozastupničkoga reda i za vršenje one uzvišene uloge, što mu je namenjena. Nov zakon naime nije stavio više uslov, da je pravozastupnik morao svršiti pravne nauke, nego se zadovoljio tim, da se sposobnost za zvanje javnog zastupnika dokaže ispitom. Osim toga on je i u drugim nekim odredbama svojim nazadniji od prvog i štetniji za same advokate. Redak je zakon, koji, kao zakon o pravozastupnicih, nabraja samo dužnosti njihove. A sva prava, data tim zakonom, svode se faktično na jednu jedinu misao: pravo na naplatu za svoj rad, pravo, koje se nikomu ni sporiti nemože. Pa čak i to pravo umnoga rada ograničeno je zakonom, — bez razlike na kvalititavnu izradu, — taksom, koja je u mnogom pogledu nedostojna, nepravična i štetna. Takav zakon, razumije se, nije mogao zadovoljiti advokate, pa i sam tadanji ministar pravde, koji je bio redaktor toga zakona, već za godinu dana po postanku njegovom, našao se pobudjen i pozvao je advokate, da mu predstave nedostatke u zakonu i njegove štetne posljedice ne samo za pravozastupnički red, nego za pravosudje i za publiku, koja apeluje na pomoć pravozastupničku.

U spomenici, koju su beogradski advokati usljed ovoga poziva podneli ministru pravde, izjavljuju se sa vrlo osnovanim pobudama ove želje: 1. da se pored propisanih uslova za primanje u pravozastupnički red uzakoni i to, da su nuždne pravne nauke i trogodišnja praksa u sudu ili kod pravozastupnika; 2. da predsjednici prvostepenih sudova nesude pravozastupnikom za njihove disciplinarne istupe, no da ta vlast ostane isključno u rukuh ministra pravde i disciplinarnoga suda; 3. da se zakonom stane jače na put onim, koji po budjacima pravozastupničke poslove rade; 4. da se nagradjivanje pravozastupničkoga truda uredi dostojnije i pravednije.

Spomenica ostade bez uspjeha. Tek 1871 godine donete su u postojeći zakon iz 1865 god. neke dopune, medju kojima je jedna jedina

Digitized by Google

usvojena iz spomenice beogradskih advokata. Taj zakon sa tim dopunama i danas je važeći zakon o pravozastupnicih, i on je upravo glavni povod današnjem prvom skupu pravozastupnika iz cele Srbije.

Dozvolite mi, gospodo, da samo u kratkim crtama obilježim postanak ovoga našega skupa.

Od onoga časa, kad su donete samo dopune o postojećem zakonu, osjećalo se, da je stvoreno samo neko prelazno stanje i s toga je bilo opravdano očekivanje za skorašnjom korenitijom reformom. Nu to se očekivanje neispuni i zato se nadjoše advokati pobudjeni, da sami uzmu inicijativu u ovoj stvari.

24. oktobra 1878 sastalo se 15 beogradskih advokata na zbor i dogovor, konstatovaše jednodušno potrebu reforme u redu i zakonu pravozastupničkom i izabraše odbor, da na osnovu postojećeg zakona, a sa pogledom na suvremeno uredjenje pravozastupničkoga reda u drugim državama, izradi nacrt zakona o pravozastupnicih, da se taj nacrt pretrese na obćem zboru sviju advokata, a zatim da se podnese nadležnom ministru molba za izmenu postojećeg zakona

Odbor, koji je izradio projekat novog zakona, imao je u vidu ova načela: 1. stvaranje advokatskog reda, predstavljenog advokatskom komorom; 2. strožije uslove za stupanje u advokatski red; 3. neograničenost u zastupanju prava klijentskog; 4. pravo na ugovaranje nagrade; 5. vršenje disciplinarne vlasti nad svojimi članovi.

Ova posljednja tačka upravo je najvažnija novina u projektu. Zato je potrebno da konstatujem, da je ovo pravo selfgovernmenta, gdje je dato advokatima, bilo i jeste najglavniji faktor, kojim se ugled i poštovanje pravozastupnika podiglo.

Pridržavajući se ovih načela mi smo želili, da se prije svega uzdigne moralni i stručni značaj advokatskoga reda; da se pravozastupničtvo nesmatra, kao što izgleda po sadanjem zakonu samo kao neko nuždno zlo, koje treba vezati svima mogućim dužnostima bez ikakvih prava, nego da se ono uzvisi na stepen potrebnog i koristnog člana i suradnika u pravosudskom organizmu, kao što je u drugim državama. Advokat je borac za tudje pravo, garantovano zakonima. Da može tu svoju ulogu u svima prilikama i pod svimi okolnostmi savjestno vršiti, on mora biti pravno zaštićen, nezavisan i slobodan prema sudovima i vlastima. Samo nezavisan pravozastupnik može sa punom svešću svoga poziva, bez ikakvih ličnih obzira, vršiti svoju dužnost. Tom pravu advokatskom odgovara s druge strane i jedna velika dužnost, dužnost podpune teorijske i praktične spreme, ozbiljnih studija i dovoljne rutine. Ta sprema mora biti nesumnjiva već pri stupanju u red pravozastupnički, konstatovana strogim ispitima, a ne da advokat na račun i štetu svoga klijenta pribavlja sebi nuždna znanja tek u praksi.

Digitized by Google

Ove su nas misli rukovodile, gospodo, pri izradbi nacrta, koji je na dnevnom redu ovoga skupa.“

Zatim obrazlaže govornik u kratko pojedine točke programa, a napokon pozva skup, da se konstituira. Pošto je to obavljeno, zadje skup u razpravu predmeta dnevnoga reda te zaključiv, da ima nacrt zakona ob odvjetnicih izraditi poseban odbor, uze razpravljati ob udruženju javnih pravozastupnika, te je predložena pravila toga družtva i prihvatio. Zatim izabran je upravni odbor od sliedećih lica: Milan St. Marković, Gjorgje Nenadović, Nikola Kapetanović, Gjorgje St. Gjorgjević, Petar Tatić, Petar Milenković, Milutin Marković, Nikola Nikolić i Milan Mostić. — Odbor koji je imao izraditi i skupu predložiti nacrt zakona o odvjetnicih, izjavi, da u tako kratkom vremenu nije mogao toga učiniti, nego predloži, da se taj posao povjeri upravnomu odboru, koji će izradjeni nacrt priobćiti u družtvenom organu. Isto tako povjereno je upravnomu odboru, da prouči pitanje o obezbriženju advokata u slučaju nemoći i osnivanju penzionoga fonda, pa da svoju osnovu o tom takodjer štampa u družtvenom organu „Braniču“.

Pravila „udruženja javnih pravozastupnika u Srbiji“ glase ovako:

Čl. I. Javni pravozastupnici u Srbiji sastavljaju udruženje, kome je smjer: 1. da čuva i uzdiže moralni ugled pravozastupničkoga reda u Srbiji; 2. da njeguje i usavršuje pravne nauke i da zastupa sve interese gradjansko-pravnoga života u kraljevini Srbiji.

Čl. II. Udruženje ostvaruje smjer ulozima redovnih i vanrednih članova, a putem svoga organa, svojih književnih radova i javnih predavanja.

Sjedište je odbora, koji upravlja udruženjem, u Beogradu.

Čl. III. Redovni član udruženja može biti svaki javni pravozastupnik u Srbiji.

Vanredni član udruženja može biti svaki pravnik.

Redovni članovi plaćaju godišnji ulog od 40 dinara, a vanredni 20 dinara.

Svi članovi dobivaju bezplatno društveni organ i druga društvena izdanja.

Stupanje u članstvo vrši se pismenom prijavom odboru, u kojoj se pristaje na sve odredbe ovih pravila.

Čl. IV. Udruženjem upravlja odbor od devet članova, izabranih iz redovnih članova glavnim skupom, koji se drži u Beogradu redovno svake godine u početku sudskog odmora. Odbor bira sebi predsjednika, poslovodju i blagajnika izmedju izabranih odbornika.

Svake godine istupa iz odbora jedna trećina članova, i to koji su po izboru najstariji. Ali oni mogu opet izabrani biti. Prve i druge godine odredjuje se istupanje kockom.

Digitized by Google

Vanredne skupove može odbor sazivati po potrebi.

Krug rada pojedinih častnika odborskih i odbornika, postupak u odboru i skupu, propisuje poslovnik, koji sam odbor izradjuje.

Čl. V. U svakom okrugu društveni odbor ima po jednog povjerenika, koga bira sam odbor izmedju javnih pravozastupnika, a tamo gdje takvih nema, i izmedju vanrednih članova.

Povjerenici su društveni organi i zastupaju društvene interese po uputstvima odborskim.

Čl. VI. Sve odluke u odboru ili skupu donose se absolutnom većinom prisutnih redovnih članova.

Odluke će se objavljivati putem društvenog organa i drugih listova.

Čl. VII. Saziv i dnevni red skupa objavljuje se na trideset dana unapred u zvaničnim novinama i društvenom organu.

Na skupu riešavaju onoliko članova, koliko dodju.

Skup bira tri pregledača računa, koji mu podnose izvještaj o računima i stanju društvenom na idućem skupu.

Čl. VIII. Odbor se sastaje po potrebi, a na poziv svoga predsjednika, koga u odsustvu zamienjuje najstariji član odbora.

Čl. IX. Društvo će imati svoj stručni organ, koga će se uredničtvo povjeriti redovnom članu društva.

Odbor bira urednika i odredjuje honorar njemu i drugim piscima, kao i cjenu organu i drugim izdanjima društvenim.

Urednik odgovara za sve, što se uredjivanja i izdavanja društvenog organa tiče.

Čl. X. Odboru se stavlja u dužnost, da u zimnjim mjesecima (novembar—februar) priredjuje u Beogradu i u pojedinim varošima u unutrašnjosti Srbije javna predavanja iz predmeta, koji se odnose na privatno-pravna ili javno-pravna pitanja.

Za priredjivanje tih predavanja u unutrašnjosti stara se odbor preko svojih povjerenika.

Prihod, koji se od ulaznica na ta predavanja skuplja, predaje se odmah odboru i služi poglavito kao fond za izdavanje društvenog organa i drugih pravničkih radova.

Čl. XI. Društvena godina podudara se sa kalendarskom godinom. Mjeseci septembar, oktobar, novembar i decembar 1886 godine uračunavaju se idućoj kalendarskoj godini.

Čl. XII. Iz članstva nemože nitko istupiti u toku godine. Istupanje javlja se pismeno odboru.

Čl. XIII. Sve što preteče preko godišnjih društvenih izdataka, sastavlja rezervni fond ovoga udruženja.

Digitized by Google

Čl. XIV. Za raspravu sukoba ili sporova, koji bi se u poslovima udruženja dogodili, nadležan je izbrani sud od tri člana upravnog odbora, kockom izabranih.

Čl. XV. Odluke odborske dopunjuju pravila, u koliko za pojedine slučaje nema u njima naredjenja.

Takve odluke dužan je svaki odbor iznieti prvom skupu radi dopune društvenih pravila, koji ih zatim saopštava vlasti.

Čl. XVI. Udruženje prestaje, kad skup sa tri četvrtine glasova prisutnih članova rieši prestanak društva.

Skup će u isto vrieme riešiti, što će biti sa imovinom društvenom.

Naši dopisi.

Bologna 18. ožujka 1887.

Mjeseca veljače o. g. izdao je odbor ovdašnjega sveučilišta, sastojeći od profesora i djaka, oglas, kojim javlja, da će se u proljeću godine 1888 slaviti osamstogodišnjica sveučilišta bolognskoga, koje je majka svih sveučilišta. Upravo je tiskom izašao „Annuario della regia università di Bologna, anno scolastico 1886—1887", u kom se nalazi i razprava Corrada Riccia „I primordi dello studio bolognese", u kojoj dokazuje, da početak sveučilišta bolognskoga pada u zadnji četvrt jedanaestog stoljeća, te da je po tom posve opravdana proslava osamstogodišnjice. Evo vam kratkog izvadka iz te razprave:

Kako je nastalo sveučilište bolognsko, neda se točno opredieliti. Savigny tvrdi, da je prije, nego li se je na njem počelo predavati pravo, postojala praktična uporaba njegova; Fitting pako nastojaše dokazati, da se je takodjer predavala i pravna znanost, te podačavalo u pravu. Svakako je naravnije, da su se pravne nauke razvijale polagano i postepeno, nego li da se je na jedanput stvorila iz pameti samoga Irnerija.

Znade se, da su u prvoj polovici 11. stoljeća cvala sveučilišta u Raveni i Paviji; na prvom predavalo se je više rimsko pravo, na drugom longobardsko; nu pošto ova dva grada ni položajem ni trgovinom nemogahu se dovinuti veće važnosti, propadoše naskoro i njihove škole, a nasliedila ih je odmah Bologna.

Godine 1781 tiskao je Fossi dokumenat iz god. 1076, u kom se nalazi „Pepo legis doctor". Ob ovom dokumentu veli Savigny, da nadkriljuje suvremene spise radi svoje znanstvene temeljitosti pravne. Odofredus, govoreći o bolognskom sveučilištu, veli: Cum studium esset destructum Romae, libri legales fuerunt deportati ad civitatem Ravenne et de Ravenna ad civitatem istam (Bologna). Quidam dominus Pepo cepit auctoritate sua legere in legibus, tamen quidquid fuerit de scientia sua, nullius nominis fuit. Sed dominus Irnerius, dum doceret in artibus in civitate ista, cum fuerunt deportati libri legales, cepit per se studere in libris nostris, et studendo cepit docere in legibus; et ipse fuit maximi

Digitized by Google

nominis et fuit primus illuminator scientiae nostrae, et quia primus fuit qui fecit glossas in libris nostris, vocamus eum lucernam juris. Dakle ako, je Pepo g. 1076 podučavao u Bologni „in legibus", dočim je g. 1100 Irnerius već slovio kao čuveni pravnik, nepreporno, evidentno i jasno je, kako veli Savigny, da je neposredni nasljednik Pepov bio Irnerius. Tuj je dakle bila škola, koja je prešla od jednoga na drugoga.

Do najnovijeg doba nije se radi toga davalo nikakve osobite važnosti Pepou, jer se je obćenito držalo, da je živio u 10 vieku, kojih 150 godina prije Irneriusa.

Radi navedenih razloga misle svi pravni historici, ili barem najveći dio, medju kojimi i Savigny, da sveučilište bolognsko siže do konca 11. vieka.

Na temelju podataka, koje je Ricci priložio svojoj razpravi. drži on, da je Irnerius rodjen oko 1060 god., a umro oko god. 1125. Sarti i Faraboschi ustanovili su, da se je rodio u Bologni, a Savigny je dokazao, da bijaše učenik Pepov. Isto tako dokazuje, da je stalno obitovao u Bologni, pa da se je iz nje udaljio samo kad su ga pozivali da dadne svoje mnenje pravno o nekih pitanjih, a pozivahu ga najprije markgrofinja Toskanska M a t h i l d a, a onda rimsko-njemački car H e i n r i k V.

Svečanost osamstogodišnjice obstanka sveučitišta neće slaviti samo Bologna, nego će slaviti ciela Italija, pače i cieli naobraženi sviet, jer svagdje u prosvjećenom svietu znade i priznaje se, što je sveučilište u Bologni za nauku i njezin razvoj u obće, a napose za pravnu nauku. Ovo priznanje izrazuje se svakom sgodom. Kada su slavila svečanosti sveučilišta u Bruxellesu, Upsali, Edinburgu, Heidelbergu i u Gradcu, svako je od njih poslalo pozdrav i čestitku nastarijemu drugu, sveučilištu u Bologni.

Sveučilište bolognsko razvilo se je u vrlo kratkom vriemenu iza svoga postanka do vanredne visine. Iz ciele Europe hrlila je mladež, željna nauke, ovamo, kako ono govori Odofred: „Nam vidi hoc in civitate ista tempore domini Azonis, quod scholares poterant declinare forum in causa criminali; et erant tunc temporis bene X. millia scholarium!" Pripovjeda se, da su njekoji profesori predavali na javnih trgovih, što je vjerojatno. Koja škola bi bila mogla obuhvatiti 6—7000 djaka? Od Dantea do Kopernika, od Petrarce do Ivana Herrera može se reći, da je najveći dio veleuma prošlih vjekova ili učio ili podučavao na bolognskom sveučilištu.

Sada imade na sveučilištu bolognskom redovito oko 1300 djaka. Ono je po tom gledeć na množinu djaka treće u Italiji; prvo je napuljsko, na kojem bijaše upisano god. 1885—1886 3398 djaka; drugo turinsko sa 2073, a treće bolognsko sa 1298 djaka. Najmanje djaka imalo je posljednje godine sveučilište u Ferrari, najme 33 djaka.

Na pravoslovnom fakultetu sveučilišta bolognskog imade 17 profesora, 26 „insegnanti liberi con effetti legali", a slušatelja nješto preko 300.

Dr. Š.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Podpuno kronologičko i alfabetičko

kazalo

k Sborniku zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, za godine 1863, kad je Sbornik počeo izlaziti, do uključivo godine 1886.

Dodatak.

Podpuno kronologičko i alfabetičko **kazalo** k listu zemaljske uprave za hrvatsko-slavonsku Krajinu, što ga je izdavalo preobstojavše c. kr. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast, za godine 1872, kad je list zemaljske uprave počeo izlaziti, do uključivo god. 1881, kad je prestao izlaziti.

Uredili i izdali Stjepan Kranjčić, tajnik i dr. Ivo Mallin, perovodja, kod kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje.

Ovomu oglasu jedva bi trebalo štogod dodati; Sbornika treba svatko, ali najviše i najčešće rabe ga sudci i upravni činovnici. To je obće poznato; nemanje znade se i to, da je tim mučnija ta poraba čim su stariji godišnjaci. Čovjek zaboravi ne samo komad ili pače broj, u kojem se nalazi naredba ili zakon, nego ne riedko i samu godinu, u kojoj valja tražiti jedno ili drugo. Porabom generalnoga kazala sve se ove potežkoće obaraju; ono čini mnogomu Sbornik istom pristupnim u pravom smislu. Zato smo upravo zahvalni gg. Kranjčiću i dru. Malinu da su se dali na toli mučni posao, pa nedvojimo ni najmanje, da će njihov velik trud naći obilnoga priznanja na sve strane, i da će svatko rado posegnuti za ovim kazalom, koje popunjuju dodatkom, tim nuždnijim, što je list zem. uprave bivše hrv.-slav. Krajine još manje pristupan, nego li naš Sbornik, a treba se i on vrlo često.

Čujemo, da tiskanje ovoga „kazala“ liepo napreduje, te je već tiskano preko sedam tabaka; kad bude gotovo, onda više o njem.

— **Branič**, *list za pravne i državne nauke*. Orgaп удружења јавних правозаступника у Србији. Власник Удружење јавних правозаступника у Србији, одговорни уредник Милан Ст. *Марковић*, јавни правозаступник. — Družtvo odvjetnika u Srbiji, o kojem se govori na drugom mjestu današnjega broja, ustrojilo si je odmah i glasilo svoje, koje poče izlaziti početkom ove godine, i to svakoga mjeseca izlaze dva broja, svaki na dva tiskana tabaka, u obliku i veličini „Mjesečnika“. Redoviti i vanredni članovi družtva srpskih advokata dobivaju ga bezplatno; za nečlanove ciena je listu na godinu 20 dinara u Srbiji, van Srbije 24 dinara u zlatu ili 12 for. a. v.

Radostno pozdravljamo druga i radnika na istom polju, na kojem „Mjesečnik“ evo već trinaestu godinu posluje, pak želimo, da „Branič“ dugo i uspješno obradjuje „sve grane pravnih i državnih nauka, u teoriji i njihovoj primeni na praktičku potrebu i naše (srbske) državne ustanove“. Pred nami je prvih šest brojeva „Braniča“, u kojih ima zaista liepih radnja. Da samo neke spomenemo: Kritične napomene uz opredeljenje našega (srbskoga) gradj. zakonika „o stvarima“. I. Zbirne stvari u teoriji

Digitized by Google

i u našem gradj. zakoniku, od G. Geršića; Kradja, ulomak iz englez. kaz. prava, od I. Gj. Avakumovića; Jedno pitanje iz prava o nepokretnoj zalozi, od P. I. Savića; Brak, od N. Kapetanovića; Izdavanje polit. krivaca, od Mil. St. Markovića; Pogled na stanje naših kaz. zavoda za 1883, 1884 i 1885 god., od Mil. M. Žujovića; Da li su pobude izvršene presude dokaz u drugom sporu, od St. Maksimovića; Ob objavljivanju ugovora trgovačkih društava i o posledicama neispunjenja propisa o obznani, od Gjorgja Ž. Gjorgjevića; O zakonodavnoj vlasti i o menama njenoga razvoja u Srbiji, od Stojana Markovića itd. Osim toga ima u svakom broju pod rubrikom „Iz sudnice" praktičnih slučajeva, Listak, Viestnik i literarne bilježke.

Preporučamo što toplije „Braniča" našim pravnikom.

— *Smotra.* Mjesečnik za obću prosvjetu. Urednik M. Grlović. Drugi i treći svezak ovoga dobro uredjivanoga časopisa, koji izlazi počam od ove godine, priobćuju medju ostalim zanimivim štivom i dra. M. Bišćana „Sociologijska razmatranja" Bilježke djelu Maksa Nordaua „conventionellen Lügen". „Smotra" stoji na godinu 5 for., a izlazi svakoga mjeseca po jedan svezak na četiri tiskana tabaka.

— *Právnik.* Časopis věnovany vědě právní i státní, jejž vydává Pravnicka jednota v Praze. Uredjuju ga dr. I. Prážák i dr. Josip Stupecky. U svežčicih 5, 6 i 7 čitamo sliedeće važnije razprave: „O policejnech předpisech danych v příčině opovidani obyvatelu a oznamováni přichozih a sem hledicich přestupcih § 320 lit. a)—d) tr. zak. (kaz. z.), od Vacslava Trümella, c. k. polit. komisara u Pragu; O důchodu a vypočtu jeho amortisace dle § 34 konk. r., studia od dra. Klinebergera; „Několik otázek z knihovni praxe", od M. Fryca, sudb. pristava.

— *Zarys nauki o posiadaniu jako podstawa do vikładu powszechnego prawa prywatnego austryackiego.* — Napisao dr. Stanislav Madeyski.

— *Annales de droit commerciel, français, étranger et international.* Publiées par M. E. Thaller, professeur à la faculté de droit de Lyon. — Ovaj na veliko zasnovani francezki časopis za trgov. pravo poče izlaziti g. 1886. Do sada izdana su dva svezka, u svakom svezku nalazi se razprava o themi, uzetoj iz francezkoga prava, zatim thema komparativne i medjunarodne pravne znanosti. Zatim se prikazuju najvažnije pojave u području trgov. i obrtnoga prava koje kulturne države itd.

— *System der Finanzwissenschaft.* Ein Hand- und Lesebuch für Geschäftsmänner und Studierende, von Wilhelm Roscher. — Ciena 10 maraka.

VIESTNIK.

(Osobne viesti.) G. Branko Jovanović, većnik kr. banskoga stola, imenovan je većnikom kr. stola sedmorice; dr. Uroš Ćučković i H. Schreiber, većnici kr. banskoga stola, dodieljeni su kr. stolu sedmorice. — G. Gustavu Dollhopfu podieljeno je u priznanje njegovoga mnogodišnjega i zaslužnoga službovanja ugar. plemstvo. — Gg. Mihajlo Savić i Jovan Maksimović, većnici kr. sudb. stola, te Milan Šušković, tajnik u pravosudnom

Digitized by Google

odjelu, imenovani su viećnici kr. banskoga stola. — U Zemunu preminuo je 1. travnja Eduard P u m p, viećnik kr. sudb. stola, u 47. godini života. Pokojnik, vrstan pravnik, bijaše imenovan viećnikom kod novo ustrojenoga kr. sudb. stola u Mitrovici, nu jer već duže vremena bolovaše, nije ni nastupio službu kod novoga sudb. stola, nego je ostao u Zemunu i tamo umro. — Lahka mu zemlja.

(G. dr. Milan Vardian) imenovan je odvjetnikom u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Ogulinu.

(Važna naredba.) C. k. ministarstvo pravosudja u Beču izdalo je 23. veljače o. g. br. 1426 naredbu, koja se odnosi na obrtimice tjerano spekulativno kupovanje poljodjelskih imanja u tu svrhu, da se kašnje parceliraju i tako prodavaju (razdrobljenje imanja), kao i na obrtimice tjerano posredovanja kod ovakih prodaja. — Povod ovoj naredbi dade opažanje polit. oblasti, da je u posljednjih godinah mah preotelo poput obrta tjerano kupovanje imanja za spekulaciju, koja imanja kupci parcelarno prodavaju; a isto tako da mnogi tjeraju poput obrta posredovanje kod ovakih prodaja. Ovakovo kupovanje i razdrobljivanje zemljištnoga posjeda, koje ide preko pravih potreba mjesta i gospodarstva, vrlo je štetno; a svrha mu nije druga, nego da se spekulanti brzo obogate. Odavle radjaju se i druge štete; mnogobrojne parnice, hipotekarna obterećenja itd. Zato ministarstvo nalaže: 1. Sudovi i državna odvjetničtva — osim zadataka, koje im glede ovoga predmeta nalaže kaz. pravo — imadu svoja opažanja o parceliranju dobara, koje se nakanjuje ili se već provodi, priobćiti polit. oblastim i dati im eventualna stvarna pomagala, kako će ove oblasti moći prema kakvoći slučaja spekulanta kazniti radi nepovlašćena posredovanja u poslovih, eventualno zato jer obdržavaju dražbu itd. Predsjednici sudova dužni su uputit gruntovničke činovnike, da im odmah dojave štogod slična opaze u svom poslu. 2. U koliko bi se moglo opaziti, da sudjeljuju kod ovakovih posala c. k. javni bilježnici ili odvjetnici načinom, koji presiže njihov obični djelokrug, osobito ako se vidi da rade ovako iz spekulacije, treba o tom izviestiti nadležnu disciplinarnu oblast, koja će prosuditi, da li ovakovo djelovanje dotičnika stoji u skladu sa dužnosti čuvati čast i dostojanstvo svoga stališa.

(Parnica sbog deset fenika) Nedavno podignuta je parnica pred berlinskim sudom sbog tražbine od 10 fenika. Tužitelj je neki B., nadzornik osiguranja, tuženik je ravnateljstvo berlinskoga dioničarskoga družtva za konjsku željeznicu. Stvar se ima ovako: B. zadje 24. prosinca p. g. kao dvadeseti pasažir na kola tramvaya linije, pripadajuće rečenomu družtvu i kupi od konduktera voznu kartu, glaseću na 10 fenika. Pošto je bila stiska na kolima, B. nemogoše voznu kartu metnuti u žep svoga kaputa, pače ona mu padne na pod, a kako je ovaj bio vlažan i blatan, karta se razmoči i postane neuporabivom. U tom času nadodje kontrolor, da vozne karte pregleda. Pošto B. nemogaše pokazati svoje karte, zaišće kontrolor da kupi drugu, premda je prisutni kondukter uvjeravao kontrolora, da je B. malo prije zaista kartu kupio. Nepomaže ništa, B. je morao kupiti kartu po drugi put; a kad je od družtva zahtievao, da mu povrati onih drugi put plaćenih 10 fenika, nije ovo na to pristalo. B digne sbog toga tužbu. Prvi sud zabacio je tužbu, jer da je tužitelj platio onih 10 fenika a nije ni prosvjedovao niti si priuzdržao pravo tražiti naknadu. Vidit ćemo, kako će suditi prizivni sud.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

2. Unatoč pripoznaji poligamije i prava muževa, da odpusti ženu s opredieljenih razloga, zauzimala je žena izraelitska već u najstarijoj dobi dosta povoljan položaj, ter su imenito biblijski spisi puni liepih rieči o ženi, preporučajuć muževom svakom sgodom ljubav i vjernost napram ženi, kudeć s druge strane i osudjujuć žene nevaljane. „Ostavit će čovjek otca svojega i mater svoju i priliepit će se k ženi svojoj, i biti će dvoje jedno tielo“[45]. U biblijskih spisih nalazimo u istinu više primjera povoljnomu položaju žena, tako kod Sare, Rebeke, Mihale Davidove itd.; osobite sgode u narodu slave i sborovi žena, tako prelaz preko crvenoga mora[46], pobjede Davidove[47]; žene su mogle biti proročice, sudinje naroda itd.

Nu ne samo blagi, nego i strogi propisi svjedoče, kakova se vriednost davala ženam, tako oni o povriedi djevičanstva[48].

Talmudovci preporučaju osobitu ljubav napram ženi, nju bo treba više ljubiti, više štovati i bolje hraniti, nego sama sebe, jer blagoslov nastaje u kući samo po ženi. Vriedi dakako sve to za krepostnu i vjernu ženu, ali vjernost može povrieditи ona mnogo laglje nego muž.

---

[45] Mojs. I. 2 [24]. Imenito priče Solomunove odlikuju se u tom pogledu. „Tko je našao ženu, našao je dobro i dobio ljubav od gospoda“ (18. [22]). „Vriedna je žena vienac mužu svojemu, a koja ga sramoti, ona mu je kao trulež u kostima“ (12. [4]) itd. Sr. ibid. 5. [18], [19], 19. [14], 31, [10] slied.

[46] Mojs II. 15. [20], [21].

[47] Sam. I. 18. [6], [7].

[48] Mojs V. 22. [13] slied. Blagost vidi se i u ustanovi, po kojoj pobjednik, oženiv zarobljenu u ratu ženu, pak ju odpustiv kasnije, nesmije je prodati, već ju imade pustiti slobodnom, da ide kuda joj drago. Mojs. V. 21. [11] do [14].

Digitized by Google

Muž je glava i gospodar u kući, a žena mu je dužna pokornost. Već po svom postanku, kako ga pripovieda biblija i uči vladajuća interpretacija, nenalazi se žena s mužem na istom niveau-u kreacije. Zato govori doduše Mojs. I. 1.[27]: „I stvori bog čovjeka po obličju svojem, po obličju božjem stvori ga; mužko i žensko stvori ih"; ali drugačije uči Mojs. cit. 2.[18], [21], [22]: „I reče gospod bog, nije dobro da je čovjek sam; da mu načinim druga prema njemu. I gospod bog pusti tvrd san na Adama, te zaspa; pa mu uzme jedno rebro i mjesto popuni mesom; i gospod bog stvori ženu od rebra, koje uze Adamu i dovede ju Adamu". — Prema tomu žena je već po svom postanku odredjena, da bude pukim pripadkom mužu, iz čijega je rebra uzeta i radi kojega je jedino stvorena[49].

Od žene može tražiti muž prije svega vjernost, a u slučaju povriede vjernosti, počini li preljub, može tražiti smrt njezinu i zavodnika. Preljub zabranjuju zakoni Mojsijevi više puta[50], pak čovjek, koji ga počini s tudjom ženom, imade se pogubiti zajedno s preljubnicom[51]. „Ako se tko uhvati, gdje leži sa ženom udatom, neka se pogube oboje, čovjek, koji je ležao sa ženom i žena. Tako izvadi zlo iz Izraila"[52].

Prema toj ustanovi mora biti oboje zatečeno kod samog čina, ter to dokazano pred sudom svjedoci; isto tako po talmudskom pravu imade se dokazati preljub dvojicom nadošlih svjedoka. Pogubljuju se krivci po Mojsijevih zakonih bez dvojbe kamenovanjem, kojim se kazni i žena, u koje nije nadjeno djevojačtvo, i zaručnica, koja počini preljub[53].

---

[49] „D' après le récit de la Genése et l' interprétation qui en a été donnée par les principaux docteurs du christianisme aussí bien que par les Juifs, la *création* de la femme est une création de second ordre: tirée de l' homme, c' est pour loui, qu' elle est sur la terre. Celui-ci avait été créé à l' image de Dieu; celle-ci n' en sera qu' un reflet. Simple satellite, son existence est toute relative. C' est en l' homme qu' est le but et la raison d' être de la femme. C' est en vue de lui qu' elle doit vivre." Bridel cit. str. 80.

[50] Mojs. II. 20.[14], V. 5.[18], III. 18.[20].

[51] Mojs. III. 20.[10].

[52] Mojs. V. 22.[22].

[53] Mojs. V. 22.[20] slied. i [28] slied.

Digitized by Google

Neima li svjedoka, no muž sumnja, da je počinila žena preljub, tad se podvrgava ona posebnomu postupku, u kojem se izpituje krivnja ili nedužnost ženina religijoznom kušnjom, „gorkom vodom, koja nosi prokletstvo“ [54].

Ta religijozna kušnja modifikovana je i ograničena već za Mišne, a napokon prestade posve, ter po novijem talmudskom pravu preljub kao što i temeljita sumnja preljuba razlogom je razpustu ženitbe[55].

Osim preljuba može povrieditи žena vjernost napram mužu i drugimi nepristojnimi čini, odakle nastaje za muža pravo, da joj dade „knjigu razpustnu“, a da nemora zadovoljiti njezinim tražbinam, što rezultiraju iz ženitbenog ugovora, u koliko se netiču njom donesene imovine. Tako je jur nevjerom, ako se iz jedne čaše pije a očijuka s drugim; ako žena hoda javnim mjestom

---

[54] „Čija bi žena zastranila . . . i drugi bi ju obležao, a muž njezin nebi znao, nego bi ona zatajila, da se oskvrnila, i nebi bilo svjedoka na nju, niti bi se zatekla, a njemu bi došla sumnja ljubavna te bi iz ljubavi sumnjao na svoju ženu; onda neka muž dovede ženu svoju k svećeniku, i neka donese za nju prinos njezin, deseti dio efe brašna ječmenoga, ali neka ga nepolije uljem i neka nemetne na nj kada, jer je prinos za sumnju ljubavnu, dar za spomen, da se spomene grieh. I neka ju svećenik privede i postavi pred gospodom, i neka uzme svete vode u sud zemljani, i praha s poda u šatoru neka uzme i uspe u vodu. I postaviv ženu pred gospodom neka joj odkrije glavu i metne joj na ruke dar za spomen, koji je dar za sumnju ljubavnu; a svećenik neka drži u ruci svojoj gorku vodu, koja nosi prokletstvo. I neka svećenik zakune ženu, i reče joj: ako nije nitko spavao s tobom, i ako nisi zastranila od muža svojega na nečistotu, neka ti nebude ništa od vode gorke, koja nosi prokletstvo. Ako li si zastranila od muža svojega i oskvrnila se, i tko god drugi osim muža tvojega spavao s tobom, tada . . . da te gospod postavi za uklin i za kletvu u narodu tvom učinivši da ti bedro spadne a trbuh oteče. I neka ti ova voda prokleta udje u crieva, da ti oteče trbuh i da ti bedro spadne. A žena neka reče: amin, amin. Tada neka napiše svećenik te kletve u knjigu i neka ih spere vodom gorkom. I neka da ženi, da se napije gorke vode proklete, da udje u nju voda prokleta i bude gorka. I neka uzme svećenik iz ruku ženi dar za sumnju ljubavnu, i obrne dar pred gospodom i prinese ga na oltaru. I neka uzme svećenik u šaku od dara njezina spomen, i zapali na oltaru, pa onda neka da ženi vodu da popije. A kad joj da vodu da pije, ako se bude oskvrnila i učinila nevjeru mužu svojemu, onda će ući voda prokleta u nju i postat će gorka, i trbuh će joj oteći i spasti bedro, i ona će žena postati uklin u narodu svojem. Ako li se nebude oskvrnila žena, nego bude čista, neće joj biti ništa i imat će djece.“ Mojs. IV. 5. [12] do [28].

[55] Pobliže Saalschütz str. 572 slied., Duschak § 11, Fassel § 86, Lichtschein § 33, 34.

Digitized by Google

nepristojno obućena, ako obći mnogo s mladimi ljudmi, prem joj je muž to prije zabranio[56].

Muž imade nadalje pravo zahtievati od žene dužnost ženitbenu (debitum conjugale), pak ako ju ona uzkraćuje, kazni se po starijem pravu postepenom omalom onoga, što joj zapisao muž (ketube), dok se to izcrpi, na što se preduzimlje razpust. Kasnije bi odredjeno, da se njezina uzkrata imade javno proglašivati u sinagogah četiri sabata zasebice, ter joj zagroziti, da će izgubiti namienjenu joj mužem imovinu, ako se nepoda. Napokon bi ustanovljeno, da joj se imade dati rok od 12 mjeseci uz prietnju, da će nakon bezuspješnog minuća toga roka uzslieditи razpust, a ona izgubiti rečenu imovinu. Po novijem pravu čini se razlika, da li se izgovara žena nenadvladivom antipatijom, koju nastoji i dokazati, da je muž n. p. pijanac, razsipnik itd., ili mu hotice uzkraćuje ženitbenu dužnost, samo da ga jedi. U posljednjem ovom slučaju uporabljuju se propisi staroga prava, u prvom pako nemože se žena siliti, da živi s onim, koga mrzi, a niti se muž nemože siliti na razpust. Traži li on, da ostanu zajedno, stavlja se ženi rok, nakon kojega se, ako mine bez uspjeha, preduzimlje na zahtjev mužev razpust[57].

Muž može nadalje ukinuti zavjet svoje žene, jer „svaki zavjet i sve, za što bi se vezala zakletvom, da muči dušu svoju, muž njezin potvrdjuje i ukida“[58]; po pravu Mišne samo onakov zavjet, kod koga je muž interesovan i koji radja za nj neugodnostmi[59].

Muž upravlja nadalje cielim kućanstvom, a žena je dužna podupirati ga u tom, obavljati kućne poslove, i one, koje inače obavlja služinče, ako muž neima imovine, da drži takovo. Napose mora sama dojiti diete, dok bude staro dvie godine, a dojkinju može uzeti samo onda, ako dokaže, da to dopuštaju imovinski odnošaji muža. Nu žena, koja rodi dvojke, nije dužna dojiti oboje, već može zahtievati od muža, da dade jedno diete dojkinji. U talmudu se veli: „Žena, koja imade služinče, nije

[56] Duschak str. 67.

[57] Mayer II. str. 379 slied, Fassel § 85, Duschak str. 66, 67 imeniot 87 slied.

[58] Mojs. IV. 30.[14], 9.[11] do [13].

[59] Saalschütz 742.[964].

Digitized by Google

dužna mlieti žita, peći hljeba ni prati rublja; imade li dvoje služinčadi, nije dužna gotoviti ni jela niti dojiti djece; imajuć troje, nemora praviti postelje ni presti vune; a imade li četvero služinčadi, nemora raditi ništa". Nu rabin Eliezer veli: „ma da imade žena stotinu sluga na razpoložbu, može zahtievati muž od nje, da prede vunu i da nebude bez posla, jer ju bezposlica može navesti na zle misli"[60].

Žena je dužna poći za mužem u njegovo prebivalište, i to bezuvjetno, ako muž nemože u dosadanjem prebivalištu naći hrane; inače se može ona protiviti promjeni domicila, u koliko bi usljed toga štetovalo njezino blagostanje, čast ili zdravlje; nije dužna n. p. poći izvan svoje domovine, ili u zemlju tudju obim ženitbenim drugovom, ili iz grada u selo i obratno, nadalje u zemlju, gdje vlada druga religija. U starije doba morala je žena poći za mužem u Palestinu i u Jeruzalem, jer Palestina uživaše prednost pred drugimi zemljami, a Jeruzalem pred drugimi gradovi[61].

Nu žena imade s druge strane i svojih prava. Negledeć na to, što ju je muž dužan uzdržavati, o čem kasnije, može i ona zahtievati od njega, da joj bude vjeran. Muž nemože doduše počiniti preljuba u pravom smislu, jer je dopuštena poligamija, ali uza sve to smatra talmud vjernost jednakom zajedničkom dužnosti, s toga ona „gorka voda", kojom se izpituje s preljuba osumnjičena žena, nedjeluje, ako je i muž nevjeran ženi[62].

Nadalje imade žena pravo tražiti od muža ženitbenu dužnost. Gdje postoji poligamija, tamo je od potrebe, da se ta dužnost uredi ter opredieli minimum, što ga može tražiti žena od muža. Mojsijevi zakoni to predpolažu, neustanovljujuć izrično, koliko puta imade muž učiniti ženi debitum conjugale. Jedino odredjuju[63], da se robinji, uzetoj za ženu, nesmije u slučaju, kad se uzme druga, kratiti ženitbena dužnost, inače može ona otići bez odkupa. Tim manje mogla se uzkraćivati ta dužnost slobodnoj ženi — bila je dakle ženitbena dužnost uredjena i postojala bez

[60] Lichtschein § 20. Duschak str. 71.
[61] Saalschütz str. 743 op. 967, Duschak str. 69, Mayer § 230.
[62] Fassel § 84, Duschak str. 29.
[63] II. 11.[9] do [11].

Digitized by Google

dvojbe tužba u slučaju njezine uzkrate. Bijaše to ženino pravo, kojim je mogla ona razpolagati; tako je Rahilja ustupila svoju noć Liji za mandragoru njezina sina[64]. — Dužnost ženitbena uredjena je u talmudskom pravu potanje prema silam i načinu života muževa. Muž može doduše živiti odieljeno od žene ter po trećem zadovoljavati svojim zakonskim dužnostim, ali barem svakoga tjedna jedan put, i to u oči sabata, mora on zajedno s njom blagovati ter joj učiniti ženitbenu dužnost. Inače je pravilno muž, koji živi redovito sa ženom ter nalazi svoje uzdržavanje u zajedničkom prebivalištu, dužan svaki tjedan zadovoljiti dva puta onoj dužnosti; brodari pako i mornari barem svake pol godine jedan put[65].

Uzkraćuje li muž ženitbenu dužnost, nastoji se najprije dobrim načinom sklonuti ga, da joj zadovolji, zatim se kuša imovinskimi kaznami, postepenim množanjem onoga, što je zapisao ženi, pak ako sve to tečajem 12 mjeseci nekoristi, može tražiti žena razpust. Ako je muž radi bolesti ili slabosti nesposoban, da obći sa ženom, mora ona čekati 6 mjeseci, možda ozdravi; nu iza minuća toga vremena dužan je muž ženi, ako ona to traži, dati razpustni list; jedino ako liečnici izjave, da mogu izliečiti bolest, mora ona čekati rezultat lječitbe[66].

Muž nesmije nadalje zlostavljati žene, vriedjati njezine slobode ni časti; za zaštitu ove potonje odredjuje Mojs. V. 22. [18] do [19]: „Tko se oženi, pa mu žena omrzne, pošto legne s njom, pak dade priliku, da se govori o njoj i prospe o njoj hrdjav glas govoreći: oženih se ovom, ali legavši s njom nenadjoh u nje djevojačtva; tada otac djevojčin i mati neka uzmu i donesu znake djevojačtva njezina pred starješine grada svojega na vrata, i neka reče otac djevojčin starješinam: ovu kćer svoju dadoh ovomu čovjeku za ženu, a on mrzi na nju i dade priliku, da se govori o njoj rekav: nenadjoh u tvoje kćeri djevojačtva; a evo znaka djevo-

[64] Mojs. I. 30. [15], [16]. Saalschütz str. 744, Duschak str. 65. — S druge strane zabrana spolnog obćenja sa ženom u vriemo menstruacije i propisi čišćenja (Mojs. III. 15. [19] do [29]) ograničivahu coitus ter se tako predusretalo prezasićenosti. Saalschütz I. str. 243, II 745.

[65] Saalschütz str. 744 op. 968, Mayer II. str. 363, Lichtschein § 18.

[66] Fassel § 84, 85, Duschak str. 66 i slied.

Digitized by Google

jačtva kćeri moje. I neka razastru haljinu pred starješinami gradskimi. Tada starješine grada onoga neka uzmu muža njezina i nakaraju ga, i neka ga oglobe sa sto sikala srebra, koje neka dadu otcu djevojčinu za to, što je iznio hrdjav glas na djevojku Izrailjku, i neka mu bude žena; da je nemože pustiti dok je živ".

Žena obudovljena ili razstavljena može se na novo udati. Zakoni Mojsijevi neizriču toga doduše izrično, ali odredjuju, da svećenik nesmije uzeti puštenice, veliki svećenik ni udovice[67] nadalje muž svoje prijašnje žene, s kojom se bio razpitao a ona se udala onda za drugoga[68]; predpolažu dakle ponovnu udaju udovice i puštenice slobodnom, zabranjujuć ju samo za iznimne slučaje[69]. Talmudsko pravo uredjuje uvjete, uz koje se može udova i puštenica na novo udati, pobliže, iduć u obće za tim, da se ta udaja što moguće manje otegoti[70].

Pravo tražiti razpust ženitbe pripada ne samo mužu, već je priznano ono tečajem vremena i ženi. Po Mojsijevih zakonih može muž odpustiti ženu, uručiv joj razpustni list, čim mu je ona omrznula, čim nadje na njoj štogod ružna[71]. „Kad tko uzme ženu i oženi se njom, pa se dogodi, da mu ona nebude po volji, što on nadje na njojzi štogod ružna, neka joj napiše knjigu razpustnu i da joj u ruke, pa neka ju odpusti iz svoje kuće"[72]. Što se imade pod tim razumievati, da li može muž odpustiti ženu po volji, čim mu se nesvidja, o tom se prepirahu imenito škole Šamai i Hillel, ter prva dopuštaše razpust samo radi nepristojna, sramotna čina, imenito ako počini žena preljub, dočim je druga prepuštala široko polje volji muževoj, da odpusti ženu s kakova god razloga, ako je n. p. pokvarila jelo. Priepor trajao je i nakon razora Jeruzalema. Akiba, umro pod Hadrijanom, učio je, da muž može odpustiti svoju ženu, ako hoće oženiti drugu ljepšu, dočim su se drugi pridružili školi Šamai. Napokon u 11.

[67] Mojs. III. 21.[7], [14].
[68] Mojs. V. 24.[1] do [4].
[69] Saalschütz str. 745.
[70] Pobliže Duschak § 50—52.
[71] Ervath dabar, vulgata: propter aliquam foeditatem. Rusi vele: „постыдный порокъ". Mališev: Курсъ общаго гражд. права etc. § 2001.
[72] Mojs. V. 24.[1].

Digitized by Google

stoljeću zabranjen bi samovoljni odpust žene, ter se može ona odpustiti proti svojoj volji samo onda, ako je počinila što protuzakonita. Jesu li pako oba ženitbena druga sporazumna glede razpusta, onda mu neima zapreke[73].

Glavni razlozi, s kojih može muž tražiti razpust, jesu: a) ako muž nije našao u žene djevojačtva, ako je bila jur oskvrnjena. Po Mojsijevih zakonih kaznila se ona u takovom slučaju smrću[74]; po kasnijem pravu može se ona uz gubitak bračnih prava odpustiti. b) Ako se ponaša žena tako, ter muž imade opravdana razloga sumnjati, da počinja preljub. Po Mojsijevom pravu podvrgavana je žena u takovom slučaju, kako znademo, religijoznoj kušnji poznatom gorkom vodom. c) Ako žena povriedi zakone, imenito ako zavede muža na prekršaj Mojsijevih zakona, davši mu n. p. zabranjene jestvine; nadalje ako žena povriedi židovske običaje, hodajuć n. p. javnim mjestom razpuštene kose, ili se s mladimi ljudmi mnogo šali, ili pred mužem kune njegova otca, ter se neće kaniti takovog ponašanja, pored toga, što ju je muž pred dva svjedoka opomenuo. d) Ako žena uzkraćuje mužu ženitbenu dužnost.

Što se tiče ženina prava, da traži razpust, negovore Mojsijevi zakoni o tom ništa. Nu kako je žena, pače i ona koja je bila prije robinjom, mogla tražiti od muža hranu, odielo i ženitbenu dužnost[75], obraćala se ona u slučaju uzkrate toga na oblast, ter je muž usljed toga mogao samo ili dati joj razpustnu knjigu ili obreći, da će zadovoljavati svojim dužnostim napram njoj. Po rabinskom pravu imade i žena pravo tražiti razpust s važnih razloga, kanoti: a) ako joj muž uzkraćuje debitum conjugale, a uporavljene proti njemu kazne neprude; b) radi razbludnoga života muževog. Preljub, počinjen mužem, nedaje ženi pravo tražiti razpust, već se kazni on samo crkvenom globom; nu ako nastavlja

---

[73] Saalschütz str. 799 slied., Mayer II. 370, Duschak § 38, Lichtschein § 44.

[74] Mojs. V. 22. [20], [21]. „Ali ako bude ono istina, da se nije našlo djevojačtvo u djevojke, tada neka izvedu djevojku na vrata otca njezina, i neka ju zaspu kamenjem ljudi onoga mjesta, da pogine, zato što učini sramotu u Izrailu bludno živeć u domu otca svojega.

[75] Mojs. II. 21. [10].

Digitized by Google

muž razkalašen život, može tražiti žena razpust; c) ako muž ženu zlostavlja uzprkos opomeni sudom; dočim ju po obćenitom shvaćanju slobodno kazni, ako ga n. p. kune ili grdi njegove roditelje; d) radi impotencije muževe; e) radi pogibeljne kakove ili ružne bolesti, nastale u muža tečajem ženitbe; isto tako radi ružnoga, sramotnoga zanimanja, kojega se prihvatio muž; f) ako muž uzkraćuje ženi alimentaciju; g) ako polazi u daleku koju zemlju, kamo ga nije dužna žena slieditи, itd.[76]

Da se medjutim neprenagle stranke glede razpusta, tomu služe uz opredieljene imovinske štete imenito mnogobrojne one formalnosti, s kojimi je skopčan sastav i predaja razpustnoga lista, i kojih strogo obdržavanje uvjetom je valjanosti razpusta[77].

Uz razpust na zahtjev stranaka može se razpustiti ženitba i ureda radi, tako: a) kad počini žena preljub. Dočim se po Mojsijevih zakonih kaznila u takovom slučaju žena smrću, to odkad je prestala ta kazna, nije dopušteno mužu da nastavi brak s preljubnicom. b) Sa zdravstvenih razloga razpušta se ženitba, ako je koji od ženitbenih drugova gubav; c) ako žena tečajem deset godina nerodi djetce, mora se muž s njom razstati, jer nije postignuta svrha ženitbe. U novijem pravu prestala je ona obveza, ali nije pravo. d) Ženitba, kojoj stoji na putu zakonska kakova zapreka, koja je n. p. izrično zabranjena Mojsijevimi zakoni, ništetna je od početka, ter ju imade sud ureda radi razriešiti[78].

Razstava od stola i postelje nepoznata je izraelitskomu pravu kao protivna pojmu i svrsi ženitbe[79].

II. 1. Po najstarijem izraelitskom pravu žena, polazeći za muža, nije donosila sobom druge imovine, do li najnuždnije stvari, služeće njezinim osobnim potrebam, kao: odjeću, a spominju se i robinje[80].

---

[76] Saalschütz str. 806, Mayer § 234—236, Duschak § 40, 41.

[77] Vidi o tom imenito Duschak § 44, Lichtschein § 47 slied.

[78] Mayer § 233, Duschak str. 82 i § 39, Fassel § 93 slied.

[79] Mayer II. str. 391, Duschak str. 82.

[80] Mojs. I. 24. [59, 61].

Digitized by Google

Zemljišta nije mogla dobiti, jer su ovo nasljedovali sinovi; tek onda, nije li bilo sinova, mogle su baštiniti kćeri[81], a takova se kći baštinica nije smjela udati izvan svoga plemena, da se neprenosi baština na drugo pleme. „I svaka kći u plemenima sinova Izrailjevih, kojoj dopane nasljedstvo, neka se udaje za koga iz porodice plemena otca svojega, da bi sinovi Izrailjevi držali svaki nasljedstvo otaca svojih“[82].

Kasnije, u vrieme drugoga templa, bijaše priepornim, da li u slučaju, kad otac zaručničin obeća njeku svotu, ali neplati, mora zaručnik uzeti zaručnicu ili razriešiti osnovani odnošaj, ili pako pustiti zaručnicu na cjedilu, dok osiedi[83].

Doskora udju u porabu ženitbeni ugovori, kojimi se uredjivahu imovinskopravni odnošaji medju mužem i ženom, uz očiti u mnogom pogledu upliv grčkoga i rimskoga prava. Donos miraza ženom bivaše sve pravilnijim, ter po talmudskom pravu otac je dužan, da dade kćeri svomu stališu primjereni miraz, ako ništa više, a ono barem 50 susima. Umre li otac ostaviv neudatu kćer, tad valja iztražiti, kaki je miraz hotio i mogao dati on kćeri. Je li za života svoga nadielio mirazom drugu koju kćer, tad se isto toliki miraz imade dati i onoj, što ju valja udati. Nije li udana za života otčeva nijedna kći, niti se nemože ustanoviti njegova prava volja, tad pripada kćeri $^1/_{10}$ otčeve ostavine. Ako ostane iza otca više kćeri, tad ona, koja se udaje prva, dobiva $^1/_{10}$ ciele ostavine, ona, koja kasnije, $^1/_{10}$ onoga, što je preostalo. Udaju li se sve ili više njih istodobno, tada se dielovi ustanovljuju na spomenuti način, svi zajedno sastavljaju u jednu cjelinu, a ova se dieli onda jednako, tako da svaka kći dobije jednaki miraz[84].

Miraz može u ostalom dobiti žena i od drugoga koga.

---

[81] Mojs. IV. 27. [8].

[82] Mojs. IV. 36. [8] vidi [7, 9].

[83] Jedni bijahu za ovo drugo, dočim po drugih mogla je reći djevojka: „Kad ja nebi bila držala svoje rieči, tad bi zaslužila, da postupaš sa mnom tako; al ovako, gdje je obećao moj otac, ili me uzmi ženom, ili me odpusti“. Ovo bi prihvaćeno kasnije kao pravilo. Fassel § 1206, Saalschütz str. 741 op.

[84] Saalschütz str. 740 op. 962, Fassel § 724, 1205, Mayer II. str. 344.

Digitized by Google

Imovina, donesena ženom, pokretna i nepokretna, nazivlje se u rabinskom pravu „*Nedunia*“ (Nedan)[85], a može sastojati ona od dvijuh kategorija. Jednu čini imovina, što prelazi u vlastnost muževu; nu on jamči za njezinu povratu, nosi pogibelj glede nje, ter budući stalna za ženu poput željeza, nazivlje se imovinom „*željezne stoke*“, „*željeznoga stada*“, *Zon Barzel*[86].

Drugu kategoriju čini imovina, od koje pripada mužu samo podpuno uživanje, koju muž prema tomu „skube“, koju on „doji“, ter se s toga nazivlje „*Melug*“[87], a vraća se ženi onakova, kakova jest u vrieme povratka[88].

Oprema, sastojeća u odjeći i rublju nespada u nijednu od spomenutih kategorija, već ostaje u porabi žene[89].

Imovinom prve vrsti, onom željeznog stada, razpolaže muž slobodno kao svojom vlastnosti, slobodno ju odsvoji, ali i sám nosi glede nje pogibelj. „Robovi željeznog stada umiraju njemu, i prirast pripada njemu“ (Mišna). U slučaju prestanka ženitbe vraćaju se ili same stvari ili njihova vriednost. Imovinom ove vrsti jest imenice ona, koja je navedena u ženitbenom ugovoru i glede koje je preuzeo muž odgovornost[90].

Imovina druge vrsti, *Melug,* ostaje u vlastnosti žene, ali mužu pripada već na temelju same ženitbe pravo uprave i uživanja. Spada ovamo ne samo imovina, što si ju je žena pridržala, nepredav je mužu kao miraz u pravom smislu, kao dobro željeznog stada, već i sva imovina, što pripane ženi kasnije putem nasljedstva, dara, ili što dobije ona kao bolninu za nanesenu joj

---

[85] Saalschütz str. 741 op., Mayer II. str. 343.

[86] Što znači toliko, koliko „željezno stado“. Po starom običaju davali su Hebrejci pastirom stoku uz procjenu i odgovornost pastira za svaki gubitak. Povjereno tim načinom pastiru stado nazivalo se željeznim. Imovina Zon Barzel u rukama muža odlikuje se isto onakovom stalnosti, kao što željezno stado u rukama pastira, s toga se i nazivlje imovinom željeznog stada, bona pecoris ferrei, peculium ferreum. Niemci prevode „Güter des eisernen Viehes“, „eisernes Schaf“; Rusi vele: „имущества безутратныя“. Mališev cit. 543.

[87] Niemci prevode sa „Rupfgüter“, „Nutzungsgüter“, Mališev cit. „имущества дойныя“.

[88] Saalschütz cit., Mayer cit. i § 187, Fassel § 1203, Duschak str. 72 op. 3.

[89] Mayer str. 344, Fassel § 1203.

[90] Fassel § 1214, 1215.

Digitized by Google

povriedu, dočim ono, što radje ili privriedi ručnim radom, pripada mužu. Što se tiče napose bolnine, ona se dieli medju muža i ženu, napose: ako je ranjena žena na licu, vratu ili ruci, pripadaju mužu $^2/_3$ a ženi $^1/_3$; u slučaju povriede pako drugog kojeg diela tiela dobiva žena $^2/_3$ a muž $^1/_3$. Svojim dielom čini muž što hoće, a ženi pripali dio spada u imovinu „melug“[91].

Imovine te vrsti nesmije muž odsvajati bez privole žene, nu on upravlja njom i uživa ju slobodno, nenoseć glede nje nikakove pogibelji i netrebajuć polagati računa; ona se vraća onakova, kakova je u vrieme prestanka ženitbe, na račun žene ide šteta i korist, s toga „robovi imovine Melug umiraju njoj, a i prirast pripada njoj“, (Mišna), jer je u obće načelo talmudskoga prava: „ako je vlastnik obvezan depositaru, posudovniku i uživaocu na usluge, tad neima nikakove odgovornosti“[92].

Ako žena odsvoji imovinu melug, nelišava se tim muž svoga prava uživanja; nu ako je muž privolio na odsvoj, tad je on valjan.

Medju ženitbenimi drugovi dopušteni su pravni poslovi, napose darovanje, pak daruje li muž ženi kakovu imovinu, biva ona vlastnosti žene, a da nepripada mužu uživanje. Kasnije ograničeno je to pravilo onamo, da žena, ako joj nije učinjen dar uz naročitu dozvolu slobodne razpoložbe, nesmije ga odsvojiti, ter tek po smrti muževoj biva on njezinom vlastnosti[93].

Prodade li muž ženi tečajem braka nekretnine, to se takova prodaja smatra valjanom samo onda, ako je muž znao, da njegova žena imade vlastitih sredstava, da podmiri kupovninu U protivnom slučaju prodaja je bez kreposti, muž bo može reći, da je pristao na prodaju samo u tu svrhu, da se osvjedoči, da li žena sakriva pred njim novac. Pravilo to osniva se na tom, što se uzima, da novac ženin pripada mužu, nije li dokazano protivno. Vriedi li prodaja, onda vuče muž plodove prodane njim nekretnine. Ženitbeni drugovi mogu se nadalje odreći pripadajućih

[91] Fassel § 91, 1227, Duschak § 35.
[92] Fassel § 1232, Duschak § 35.
[93] Mayer § 231.

Digitized by Google

jednomu napram drugomu prava, o čem imade rabinsko pravo mnogo propisa.

2. Rano već pobrinuli su se izraelitski pravnici za to, da se osigura položaj žene, koja, lahko odpuštena prvobitno od muža, a neimajući nikakova prava po njegovoj smrti, izvrgnuta bijaše neizvjestnoj budućnosti, kad se udavala. Ustanovljeno bi s toga, da se svakoj djevojci imade obreći 200, a udovici, kad se uzimlje, 100 susima, što ih može tražiti ona po prestanku ženitbe od muža ili njegovih nasljednika[94]. Uporište za tu uredbu nalazilo se u Mojsijevih zakonih, po kojih se plaćala kupovnina za djevojke, ter se u običajnom za taj posao formularu veli: „hoću da ti dadem cienu (mohar) tvoga djevojačtva". O toj svoti morao je muž sastaviti prigodom ženitbe zadužnicu, nazivanu *ketuba.* Tim nije medjutim žena još bila obezbiedjena, jer joj nije dana nikakova sigurnost, a ostavljenu mužem imovinu mogli su nasljednici raztepsti. S toga bi odredjeno, da se iznos zapisa imade pohraniti kod otca ženina. Nu to je opet olahkoćivalo razpust, jer kako je već novac izplaćen, mogao je reći jednostavno muž ženi, kad se razljutio na nju: „odilazi k svojemu zapisu". Radi toga stala se zapisana svota predavati samim ženam, koje su za nju nabavljale onda pokućtvo, ter se ovo, vlastnost doduše žene, rabilo u zajedničkom kućanstvu, da imade i muž odatle koristi. Nu još uviek govorio bi muž, razljutiv se na ženu: „poberi si svoje stvari ter odilazi". Napokon odredi Simeon ben Šetach oko 200 god. prije razora Jeruzalema, da muž imade pridržati zapisanu svotu kod sebe, da se tako otegoti razpust izplatom, koja se obično nemože s mjesta obaviti; nu za sigurnost ženine tražbine da imade založiti svakolika svoja dobra. Generalna ta hipoteka budne zakonskim založnim pravom, jer po pravu Mišne imade žena pravo zahtievati 200 odnosno 100 susima, ma da joj i nije muž učinio zapisa, ta bo svota pripada joj po samom za-

[94] Zaručnica, kojoj umre zaručnik ili se dokinu zaruke prije nego je dovedena pod baldachin, imade u slučaju nove udaje pravo na 200 susima; nu ako je bila dovedena jur pod baldachin, pripada joj samo 100 susima, ma se i znalo, da ženitba nije konsumovana. Žena, koja izgubi djevičanstvo slučajno, može tražiti samo onoliko, koliko udovica.

Digitized by Google

konu kao njezina *udovština;* za sigurnost pako njezinu imade ona založno pravo na svojkolikoj imovini muža, makar joj založio on samo jedno zemljište, jer joj obće založno pravo pripada po zakonu.

Iznos ketube mogu stranke ugovoriti i veći, nego je onaj po samom zakonu, ali manje nemože muž zapisati ženi. Zapiše li joj manje ili se sklopi ženitba prije zapisa, onda se spolni sbližaj stranaka smatra kao coitus impudicus. Ako postoji kakova zapreka, ter se nemože ketuba sastaviti prije vjenčanja, imade zaručnik osigurati zaručnicu pokretnom imovinom, a čim prestane zapreka, valja umah napisati ketubu. Izgubi li žena svoj ženitbeni ugovor, dužan je muž umah sastaviti novi; isto tako kad se žena odrekne svoje ketube u korist muža, odreknuće je doduše valjano, ali valja umah sastaviti novu ketubu, jer muž nemože živiti sa ženom bez ketube. Muž se nemože riešiti svoje dužnosti tako, da umah izplati ženi dužnu svotu, već imade on jamčiti za nju svom svojom imovinom, jer se ona izplaćuje ženi tekar po prestanku ženitbe[95].

Svota, što pripada ženi po samom zakonu kao njezina udovština, može se i povećati t. z. *pridatkom,* za koji vriede u bitnosti isti uvjeti, koji i za udovštinu, ter se i on unosi u ženitbeni ugovor, ali kadšto sastavlja se o njem posebna izprava (tosfot-ketuba). Iznos pridatka ravna se pravilno po iznosu miraza, u dvojbi uzimlje se, da iznosi on polovicu miraza, tako da pridatak sačinjava treći dio ukupne svote, što ju može tražiti žena nakon prestanka ženitbe, odatle „umnožaj trećega diela". Ako je n. p. doniela žena 1000 for. miraza, pripada joj 1500 f.[96]

Prava, što ih osigurava ženi ženitbeni ugovor, može izgubiti ona za kaznu, imenito ako je kriva razpustu.

Muž je dužan nadalje uzdržavati ženu, davati joj stališu primjerenu hranu, odjeću i stan. U slučaju nužde mora pače raditi on kao nadničar, da zadovolji tim dužnostim. Ali mu za to pripada, kako znademo, privreda žene njezinim radom. Žena se

[95] O svem tom Mayer § 226, Saalschütz str. 743 op. 967, Fassel § 1222 slied., Duschak § 36, Lichtschein § 10, 11, Gans I. str. 143.

[96] Fassel § 1217 slied., 1224, Mayer II. str. 350, 351.

Digitized by Google

može uzdržavati i sama, ter u tom slučaju pridržati za sebe, što privriedi, ali muž je nemože na to prisiliti. Žena se hrani pravilno kao i muž. Uza sporazumak žene može muž jesti napose, jedino u oči sabata imade jesti zajedno sa ženom. Jede li muž napose, dužan je dostavljati ženi potrebitu hranu; količinu dužne hrane ustanovljuje talmudsko pravo pobliže, isto tako dužnost glede odjeće i stana. Ode li muž na dalek put, neostaviv ženi potrebitih sredstava za uzdržavanje, može oblast dopustiti ženi prodaju muževe imovine. Ako žena ostavi kuću muževu, pak dokaže, da ona nije kriva i da je bila prisiljena na to, mora ju muž nadalje uzdržavati.

Dospije li žena u sužanjstvo, mora ju muž odkupiti; u slučaju bolesti dati liečiti, a kad umre, propisno pokopati[97].

3. O imovinskopravnom položaju jednog ženitbenog druga nakon smrti drugoga nenalazimo u Mojsijevih zakonih propisa. U kasnijem pravu prihvaćeno je načelo, da je muž univerzalni nasljednik žene, izključujući svekolike njezine rodjake, pače istu zajedničku djetcu. Baštini on ne samo miraz, nego i ostalu ženinu imovinu, i onu, od koje mu nije pripadalo uživanje; ali imovine, što je nije žena kod svoje smrti u istinu posjedovala, već na koju je imala samo pravo, kojoj se tekar nadala, kao n. p. neutjerane tražbine, isto tako ono, što joj pripane tek nakon smrti, nedobiva suprug, već sve to pripada djetci ili inim nasljednikom pokojne žene.

Univerzalnim nasljednikom svoje žene biva muž od časa vjenčanja; predade li ju otac mužu ili njegovomu zastupniku, a ona umre putem, muž je svejedno njezinim zakonskim nasljednikom. Ako muž i žena umru istodobno, ter se nezna, tko je umro prije, a neostane djetce, tad nasljednici muževi imadu pravo na ketubu i pridatak, nasljednici žene pako baštine imovinu Melug, dočim imovinu Zon Barzel diele nasljednici obajuh ženitbenih drugova.

U srednjem vieku promieniše rabini u Francezkoj navedeno pravo, ter odrede: ako umre žena prve godine nakon vjenčanja,

[97] Fassel § 88, Mayer II. str. 364, 366, Duschak str. 75.

Digitized by Google

neostaviv za život sposobna djeteta (stara 30 dana), mora muž donesenu njom imovinu vratiti njezinim roditeljem. U Njemačkoj podju dalje. Židovske obćine u Speieru, Wormsu i Mainzu stvore sliedeće odredbe, koje udju onda u porabu u Njemačkoj i Poljskoj: Ostane li iza žene sposobno za život diete, tada baštini muž svukoliku njezinu imovinu, kako je rečeno gore. Neima li djetce, tad ako umre žena prve godine iza vjenčanja, mora muž vratiti cielu njom donesenu imovinu njezinoj na nasljedstvo ovlaštenoj rodbini; umre li žena u drugoj godini, mora vratiti samo polovicu, dočim nakon minuća dvijuh godina nasljedstvo je muževo neograničeno[98].

Što se tiče položaja žene nakon smrti muževe, to je po Mojsijevih zakonih u slučaju pomanjkanja djetce bivala ona, kako znademo, ženom svoga djevera, komu pripadaše takodjer ciela imovina. Nedodje li do levirske ženitbe, ostajaše ona valjda uživateljicom muževe imovine do smrti. Bijaše li pako djetce, to je bez dvojbe bila njihova dužnost, da uzdržavaju udovu.

Po rabinskom pravu dobiva udova svoju, mužu donesenu imovinu, Zon Barzel i Melug. Ovu posljednju dobiva u onakovom stanju, u kakovom se nalazi ona u vrieme prestanka ženitbe; imovina pako željeznog stada imade joj se vratiti neokrnjena, u naravi, kako je primljena, ili pako njezina vriednost po procjeni. Nadalje dobiva žena ono, što joj je namienio muž, ketubu i pridatak[99]. Dok nedobije ona toga, pripada joj iz ostavine muževe uzdržavanje, obuhvaćajuć hranu, odjeću i stan. Udove nemogu nasljednici siliti, da ostavi kuću muževu i ode k otcu si; ako ona usuprot hoće preći u svoju rodnu kuću, nemogu joj nasljednici toga zapriečiti, ako imade za to važan razlog. Uzdržavanje pripada joj i u takovom slučaju. Nasljedniku, koj uzdržaje udovu, pripada njezina zaslužba; nu ona se može odreći uzdržavanja, ter si pridržati zaslužbu, dočim nasljedniku nepripada pravo izbora. Uzdržavanje gubi udova novom udajom, nadalje čim primi

[98] Mayer § 240, Fassel § 734, 735, Duschak str. 72, 77, Lichtschein § 21.

[99] Na sve to imade pravo i žena nakon razpusta, nu ako je sama kriva razpustu ili ako razpust nalaže sam zakon, tad gubi ketubu i pridatak, uz njeke modifikacije.

Digitized by Google

ketubu i pridatak; nemogu je medjutim siliti nasljednici, da to primi; nemogu se tim načinom riešiti dužnosti, da uzdržavaju udovu.

Ketubu i pridatak može dobiti udova od sirota tekar, pošto je položila prisegu, da nije jošte ništa primila. Ketubu svoju traži žena na temelju ženitbenog ugovora; neima li ugovora i ako neživе u kući muževoj, zastaruje njezina tražbina 25godišnjom zastarom; usuprot pravo žene na povratu Nedunje nezastaruje. Udova, koja doji diete, može tražiti uzdržavanje iz ostavine muževe i onda, kad je primila već ketubu.

Po odredbi spomenutih trijuh obćina u Njemačkoj dobiva udova iza muža, umrla bez djetce, prve godine samo imovinu, što ju doniela sobom, druge godine još polovicu, a od treće godine počamši cieli iznos ketube i pridatka[100]. (Dalje sliedi.)

Kazneni postupak u predizvidih i obustava ovoga, napose kod prekršaja.

Institucija „neposrednog poziva“, koju je francezki Code d' instruction criminelle po uzoru englezkog akusatornog „Jury“ uveo u kaz. postupak, nije se niti u Francezkoj čista i nepromienjena uzdržala; jer onaj senat, koji je u slučaju, gdje se je radilo o zločinstvu, primao obligatorno od iztražnog sudca iztražne spise s izvješćem, jest zakonom od 17. srpnja 1856 dokinut, a uredovanje „viećničkih komora“ i „komore za obtužbu“ prenešeno je na iztražnoga sudca.

Ova institucija nije se udomila ni u austrijskom kaz. post. od g. 1850, ni u onom od 23. svibnja 1873, a niti u hrvatskom od 17. svibnja 1875, premda je ovim svim uzorom bila. Mislim, da su tomu uzrok zle strane one institucije.

Istina je to, ako drž. odvjetnik ili priv. stranka bez predhodne iztrage ili podignute obtužnice pozivlje obtuženoga neposredno na glavnu razpravu, da tim biva sudbeni postupak jednostavniji i za kaz. pravosudje uharniji, jer se kaz. stvar brže i uspješnije dovršuje; jer se štedi vrieme i sudačko osoblje, pošto

[100] Fassel § 762 slied., Saalschütz str. 746 op. 972, Mayer cit., Duschak str. 76.

Digitized by Google

odpadaju dugotrajni izvidi i iztrage[1]; nu s druge strane prikazuje se uz ovakov postupak položaj osumnjičenikov naprama drž. odvjetniku donjekle kritičnim. Tko jamči, da se u volji pojedinca, pogriešiva čovjeka neporodi ma i najmanja pristranost, koja baš uz ovakov postupak može bili veoma pogibeljnom[2]?

Nemože se opravdanim smatrati, ako se osumnjičeniku neda prilika, da bude i prije glavne razprave saslušan, da i prije nego li se ova odredi, pruženimi sredstvi dokaza poluči, da ga neprogone.

Ovi nedostatci „neposrednoga poziva" potaknuše zakonotvorce da razmišljaju o načinu, kako da se položaj osumnjičenoga poboljša, da najme i prije glavne razprave dodje u priliku, da se može opravdati. I nadjoše zaista — iztražni postupak, kojim se je imao nejasni i zamršeni skup raznih činjenica u toliko „na čistac izvesti, koliko je potrebno da se uglave oni momenti, s kojih će se bud obustaviti kaz. postupak, bud staviti okrivljenik pod obtužbu i prirediti dokazivanje za glavnu razpravu" (§ 84 k. p.)[3].

Kad se pomisli, da je i ova procedura trajala prilično dugo za osumnjičenika, koji je, uzmimo, čin priznao odmah, čim je prijava u ruke drž. odvjetnika stigla, pa je ipak morao dapače i u zatvoru čekati na saslušanje i svršetak iztražnih formalnosti,

---

[1] Ovaj „neposredni poziv" imamo donjekle danas kod prekršaja, a § 392 k. p. tumači nam jednostavnost i brzinu postupka, koja je ovoj instituciji bila upravo svrhom.

[2] Vidi: Nissen „Bemerkungen zum Entwurf einer deutschen St.-P.-O. 1874", Gneist „Vier Fragen zur deutschen St.-P.-O. 1874".

Nasuprot vidi „Motive zu dem Entwurfe einer Strafprocessordnung", Wien 1872, str. 12—14, koji glede ovoga uzimlju drž. odvjetničtvo u zaštitu: „Gerade der staatsanwaltschaftliche Beamte steht, vermöge der streng einheitlichen Gliederung des Beamten-Organismus, der unbedingten Absetzbarkeit und Versetzlichkeit, der Verantworlichkeit des Vorgesetzten für seine Untergebenen unter einer so scharfen und wirksamen Controle, dass er gewiss jenen Versuchungen nur in sehr geringem Grade ausgesetzt ist, abgesehen davon, dass seine Wirksamkeit zum grossen Theile dem Gerichte, den Polizeibehörden, ja selbst dem Publicum vor Augen liegt".

[3] Ovdje počima djelatnost akusatornog načela, koja se razvija u dalnjem postupku, a svršava pravomoćnom osudom.

Rulf, Comentar str. 130: „Die Einleitung der Voruntersuchung ist bedingt durch einen Antrag des Berechtigten Anklägers (Staatsanwalt, Privatbetheiligter, oder Privatankläger), in welchem eine bestimmte Person einer bestimmten strafbaren Handlung beschuldigt wird. — So lange ein solcher Antrag nicht begründet werden kann, kann eine Voruntersuchung nicht stattfinden . . . ."

Digitized by Google

dočim bi se već i osuda bila mogla davno prije izreći; ako se pomisli, da je položaj osumnjičenikov tim nevoljniji, a gradjanska mu čast tim većma strada, čim dulje traje iztražni postupak, koji se je li pred sudom i bez predhodnih izvida vodio, a koji se pred javnošću nije mogao sakriti: tad dade se posve dobro razumieti, da je zakonodavac nastojao, da stvori, ako ne štogod posve nova, a to bar da stari kaz. post. od god. 1850 u rečenom smjeru jasnijim i stanovitijim postane.

Akusatorni princip dodje mu ovdje u pomoć. Dalo se drž. odvjetniku i dužnost i vlast, da si može pomoćju organa javne sigurnosti (§ 80 k. p.) i sudca iztražitelja (§ 81, 82 k. p.) pribavljati razjašnjenja, da na temelju ovih uzmogne riešiti pitanje: da li se tko ima sudbeno progoniti ili ne.

Ovo razjašnjivanje kažnjivoga čina zove kaz. post. predizvidi, ovi su predteča iztrage, pa čim se točnije i svestranije obave, tim je iztraga kraća i brža, i tim će se prije osumnjičenik riešiti kolusionalnoga zatvora.

Medju predizvidi i istragom neima dakle stvarne razlike, te bi mogli u § 85 k. p. nazrieti jedino formalnu razliku, koja, ako je nebi iztražni sudac strogo respektirao, ipak nebi samoj stvari na uštrb bila, pače podpunijimi izvidi i sama bi se istraga stvarno obavila.

Istraga je čisto sudbeni akt, dočim predizvide obavlja ne samo sudac iztražitelj nego i sigurnostni organ[4], što se jasno vidi iz propisa § 25 i 31 k. p. (§ 36 austr. k. p.) — Predizvidom je svrha s jedne strane, da prava i čast osumnjičenoga što više i duže štite, najpače da mu se neograničuje osobna sloboda, pa ako se ova u kojem slučaju predbježnim pritvorom i ograniči, to je trajanje toga pritvora ustanovljeno u predizvidih samo na 48 sati (§§ 168 i 169 k. p.); s druge strane predizvidi daju drž. odvjetniku veće znamenovanje, jer kraj razjašnjenoga učina njegova se prava djelatnost tekar razvija u pravu predlaganja.

Drž. odvjetnik ne samo da ima pravo predlagati, nego je vlastan i dužan pri isledjivanju razlogâ sumnje i inih za uglavljenje krivnje ili nekrivnje važnih činjenica takodjer sudjelovati. Ovo sudjelovanje razumjeva se samo kod predizvida, što ih preduzimlju organi sigurnosti javne (§ 81 k. p.), ne pako kod pred-

[4] Prema tomu sudac iztražitelj, kad predizvidi dospiju u njegove ruke, nije vlastan predlog drž. odvjetnika, postavljen u predizvidih, odbiti ili pobijati; jer prijavu točno izpitati, nju zavrći ili na osnovu ove kazneni postupak povesti, može samo drž. odvjetnik (§ 83 k. p.).

Digitized by Google

vida sudbenih, jer § 88 k. p propisuje, da drž. odvjetnik nesmije biti prisutan, kada sudac iztražitelj stranke izpituje. Cim dakle predizvidi predju u ruke suda i sudca iztražitelja, prestaje sudjelovanje drž. odvjetnika, pa se ograničuje samo na predlaganje.

Prema tomu pravu predlaganja vlastan je drž. odvjetnik odredjivati, da preduzme predizvide ili vlast sigurnostna, ili iztražni sudac ili kotarski sud (§ 81 k p.). Kot. sudac, dotično iztražni sudac kod kot. sudova ima u predizvidih ista prava i dužnosti, koje i sudac iztražitelj kod sudb. stola u iztrazi; odakle se vidi, da je vlast i djelatnost onog prvog veća i širja nego ovoga potonjega, dočim sudac iztražitelj kod sudb. stola, dok neima predloga državv. odvjetnika, preduzimlje samo ona uredovna djela, koja se nebi mogla odgoditi a da se nenaškodi svrsi, dakle ima čekati predlog drž. odvjetnika: to kot. sudac mora doduše s mjesta prijaviti drž. odvjetniku zločinstvo ili ureda radi progonit se imajući prestupak, nu podjedno i nečekajuć predloga drž. odvjetnika ima preduzeti predizvide (§ 82 k. p.), te predizvidne spise najduže za osam dana predložiti drž. odvjetniku. A ovaj će, proučiv spise, odlučiti, ako misli da ima dovoljnih razloga da se proti stanovitoj osobi povede kaz. postupak, da se ili povede istraga (§ 84 k. p.), ili digne obtužba; u protivnom slučaju zabacuje prijavu (§ 83 k. p.), i prema tomu stavlja svoj predlog.

Tu se dakle svršava predizvidni postupak, pa se nameće pitanje: kojim načinom se ta predizvidna procedura završuje i obustavlja?

U predizvidih glede zločinstva treba razlikovati opet sudca iztražitelja kod sudb. stola od kot. sudca kao iztražitelja. Ovom razlikom doći ćemo i do razlike o načinu obustave povedenih predizvida.

Tekst § 83 k. p. ustanovljuje, da sudac iztražitelj, dakle onaj kod sudb. stola, koji stanuje u istom mjestu sa drž. odvjetnikom, ima obustaviti predizvide, kad mu drž. odvjetnik pošalje predizvidne spise s opazkom, da nenalazi razloga, da se progon nastavi. Ovaj će takov predlog državv. odvjetnika riešiti tako, da ga stavi „medju spise", a okrivljenika, ako je možebit zatvoren, pustit će na slobodu.

Drugačije je sa predizvidi, koji su se poveli kod kot. suda na prijavu, koja je ovomu stigla. Ove nešalje drž. odvjetnik sa svojim predlogom sudcu iztražitelju u mjestu, kod sudb. stola, nego ih vraća kotar. sudu, gdje dolaze opet u ruke onoga za

Digitized by Google

sudstvo usposobljenoga člana kot. suda, koji ih je i poveo. Ovaj će s njimi postupati isto onako, kako i sudac iztražitelj kod sudbenog stola. Ovo se jasno vidi iz propisa § 81 k. p. i § 56 provedbenog naputka kaz. post.[5]

Ovako kod zločinstva. A kako je kod prekršaja?

§ 391 k. p. glasi: „Postupak glede prekršaja ravna se poglavito polag propisa, sadržanih u glavi XIX. kaz. post. U svih onih točkah pako, glede kojih u poglavju ovom neima osobitoga propisa, imadu se uporabljivati primjerene ustanove o postupku radi zločinstva i prestupaka pred sudb. stolovi".

Postupak dakle kod prekršaja u glavnom je isti, koji i kod zločinstva i prestupaka, dakle akusatorni, ustmeni i javni, te se od onoga razlikuje, možemo reći, tim, što je brži i jednostavniji.

Akusatorni princip valja dakle i kod prekršaja, pa se po hrv. kaz. post. razlikuje od onoga kod zločinstva tim, što mi kod kot. sudova neimamo funkcionara drž. odvjetničtva, kakovih imadu u Austriji, nego je sudac faktični tužitelj, dočim tužeća stranka nosi samo ime tužitelja[6].

Sudac kod kot suda dakle ne samo da je presudjujući sudac nego i tužitelj, koji zastupa interese državne i stranke; on je i branitelj obtuženoga, pa se ima brinuti, da se niti državljanska prava obtuženoga bez razloga nekrnje. — Odavlje se vidi jasno, da je težak položaj sudca kod kot. suda.

Ova okolnost svakako je jedan od onih razloga, koji su potaknuli zakonodavstvo promišljati, da težku zadaću sudca olakša, da bar veliku presudnu odgovornost s njega svali.

---

[5] Neki drž. odvjetnici u Austriji bili su pošli krivim putem, jer su ovakove spise ustupali sudb. stolu, koji se je morao sa dotičnim kot. sudom upustiti u nepotrebno dopisivanje. — Ovaj postupak zabranjen je naredbom ministarstva pravosudja od 18. svibnja 1874 br. 6096.

Jedan kot. sud opet — to mi je poznato iz neposredne blizine — vratio je nedavno drž. odvjetničtvu predizvidne spise u kojih je sâm uredovao sa primjetbom, „da on ureduje kod svakog konačnog riešenja kaznene stvari sa dva prisežnika", dakle da nije kompetentan izvide kod zločinstva obustaviti.

Ovo je krivo mnenje, jer § 393 k. p. govori samo o prekršajih, a tu neima govora o obustavi izvidâ kod zločinstva sa prisežnici U ovakovu bludnju mogao je onaj kot. sud zaveden biti jedino predlogom drž. odvjetničtva, koji je bio stiliziran: „. . . . nenalazim razloga dalnjemu progonjenju . . . . i neka izvoli kot sud dalnje predizvide obustaviti". Prema ovomu kao da bi kot. sud morao neki obustavni zaključak stvoriti!

[6] Vidi Dr. Kosjek, „Gerichtshalle" 1878 br. 15 i 1874 br. 39, „Ueber das Verfahren in Uebertrettungsfällen".

Digitized by Google

To je medju inim donjekle postignuto uvedenjem institucije p r i s e ž n i k a, koji „imadu svojom prisutnošću povjerenje u sudca povećavati, te u narodu pravnu sviest buditi“[7].

Prisežnici nesudjeluju doduše o predizvidnom postupku kod medjutimnog riešavanja koje kaz. stvari, nu zato su pozvani, da kod svakog k o n a č n o g r i e š e n j a r a d i p r e k r š a j a u č e s t v u j u (§ 393 k. p.).

Predizvidni postupak u prekršajih normiran je § 392 k. p., koji propisuje, da se ima „koliko muguće priekim ili kratkim načinom ograničiti na izvid onih bitnih okolnosti, od kojih zavisi r i e š i t b a“. — U istomu §-u veli se dalje: „Sudac ima, u koliko je moguće, neučiniv osobitih predhodnih izvida, narediti ustmenu razpravu“.

Odavlje se vidi, da se proti osumnjičeniku u takovih slučajevih, gdje je ili sama prijava nejasna ili savez pojedinih momenata učina zamršen, ili gdje valja kakve nejasne činjenice razjasniti, mora povesti nuždni izvid, da se s uspjehom uzmogne odrediti glavna razprava.

Nu i kod prekršaja dolazi sudac često do toga, da i prije glavne razprave povedene izvide obustavi, analogno onomu, kada se kod zločinstva na predlog drž. odvjetnika (§ 83 k. p.) izvidi takodjer moraju obustaviti. Tude mogu nastati ove eventualnosti:

a) ili sudac misli, da prijavljeni kažnjivi čin u obće nespada pod nadležnost sudca; ili je kažnjivost utrnula, ili priv. tužitelj nije bio vlastan podignuti tužbu;

b) ili scieni sudac, da se prijavljeni čin kvalificira kao zločinstvo ili prestupak;

c) ili da dotični sud nije nadležan za razpravljanje toga čina;

d) da je počinitelj nepoznat;

e) da je počinitelj doduše poznat, ali mu ma s kojeg razloga nije moći poziv na glavnu razpravu uručiti;

f) da tužitelj odustane od kaz. progona, ili napokon

g) sudac nakon obavljenih predizvida misli, da neima razloga dalnjemu kaz. progonu.

U svakom od ovih slučajeva sudac će i nenarediv glavne razprave p r i j a v u z a v r ć i, o d n o s n o i z v i d e o b u s t a v i t i. Da sudac može kod prekršaja i bez glavne razprave prijavu k o n a č n o r i e š i t i, z a v r ć i, i predizvide obustaviti, to razabi-

[7] Vidi o tomu razpravu dra. S c h w a r z e a „Das Schöffengericht“, Allg. Ger.-Ztg. g. 1872 br. 36—42 i dra. W a h l b e r g a „Schöffen oder Geschworene“, Ger.-Ztg. g. 1872 br. 43, 44.

Digitized by Google

remo iz ustanove § 391 k. z., koja nas upućuje na propise o postupku radi zločinstva i prestupaka.

Za ovaj postupak pri konačnom riešavanju prijave kod prekršaja govori u ostalom „samostalnost i neodvisnost sudaca“, koja ih ovlašćuje, da mogu po svojem slobodnom uvjerenju (§ 249 k. p.) i po svojoj najčišćoj savjesti zahtjeve tužiteljeve i obranu okrivljenikovu izpitivati, i o tom konačno odlučivati i izvan glavne razprave[8].

Drugačije misli Frühwald, koji tvrdi, da „sudac ima glavnu razpravu i onda odrediti, ako je osvjedočen, da prijavljeni čin nije kažnjiv; ili kada učin prekršaja niti nije ustanovljen, jer da kaz post. obustave ni nepoznaje“.

Proti ovomu ustaje Mitterbacher veleć: „Dagegen muss jedoch eingewendet werden, dass die Anträge des Anklägers in Beziehung auf ihre Grundhältigkeit und Gesetzmässigkeit der selbstständigen Prüfung und Entscheidung des Richters unterliegen, und kein Grund denkbar ist, weshalb dieses Recht, welches dem Richter selbst nach Ansicht des Verfassers im Momente der Einbringung des Antrages zusteht, dem Richter dann nicht mehr zustehen soll, wenn er auf Grundlage der zur Aufklärung vorhandenen Bedenken gepflogenen Erhebungen zur Ueberzeugung gelangt, dass dem Antrage des Anklägers keine Folge zu geben ist.“

Ovaj potonji nazor je opravdan, jer je ne samo na zakonu osnovan, nego u svakdanjoj sudačkoj praksi daje garancije, da će se ovakovim postupkom brže, laglje i jeftinije svrsi zadovoljiti.

U ostalom propis § 393 k. p. jasno veli, da se svako „konačno riešenje“ prijave, dakle i izvidâ, ima obaviti sudjelovanjem osim kot. sudca ili ine za vršenje sudstva usposobljene osobe i perovodje, još i sa dva sudbena priseżnika, odakle sliedi, da se obustava izvidâ, koju sam gore pod sl. a)—g) naveo, ima i sa dva priseżnika obaviti.

[8] J. Mitterbacher u komentaru od g. 1882: „Die Ansicht, dass, sobald ein nach § 451 von Seite des Anklägers gestellter Antrag vorliegt, das Bezirksgericht zur Ablehnung der Strafverhandlung nicht mehr befugt, sondern im Gegentheile verpflichtet ist, die Verhandlung vorzunehmen, ist der Strafprocessordnung durchaus fremd, und steht mit dem leitenden Grundsatze der Selbstständigkeit und Unabhängigkeit der Gerichte gegenüber den Organen der Anklage im direkten Gegensatze. Der Antrag des Anklägers ist für den Richter nur in negativer Richtung bindend; sonst unterliegt jeder Antrag der richterlichen Prüfung. Die im § 451 bezüglich der Einbringung des Antrages auf gesetzliche Bestrafung enthaltene Bestimmung hat nur die Bedeutung, dass zur gerichtlichen Verfolgung schon ein allgemeiner auf gesetzliche Bestrafung lautender Antrag genügt, und ohne einen solchen Antrag die gesetzliche Verfolgung nicht stattfinden kann“.

Digitized by Google

Ovdje dakle hrv. kaz. post. ide malo dalje od austrijskoga; kod nas je čak i prisežnikom dozvoljeno „konačno riešavati", dakle ne samo suditi!

Držeć se propisa ovoga § i moja je praksa ovakova:

Ako treba prijavu a limine ma s kojeg razloga odbiti, te ju staviti medju spise ili drugoj kojoj oblasti ustupiti, pa bude li razloga, da se kaz. post. proti komu neima dalje voditi: odredjujem ročište, na koje pozovem prisežnike, te im predložim prijavu ili predizvidni spis na obustavu, a zaključak o tom zapisnički se konštatuje. — U tu svrhu i da se prisežnikom češći dolazak k sudu prištedi, odredi se više komada za jedan dan, ili se stvaraju obustavni zaključci na dan glavnih razprava, nu iza kako budu ove dovršene.

Ova je metoda praktična; koliko se samo prištedi vremena, koje je kod kot. sudova za važnije stvari upravo skupocjeno!

Osim ovakove obustave izvidâ, dotično kazn. post. ima i takovih, koje se sbivaju i kraj odredjene jur glavne razprave nu prije nego li ova započme.

Pronadje li sudac, da je stvar dozrela za glavnu razpravu, odredjuje za nju ročište i pozivlje prisežnike[9]. A poslje ove obtuženi se ili odrešuje (§ 250 k. p.), ili osudjuje (§ 251 k. p.); to je barem zakonito riešenje ovake glavne razprave[10].

Donjekle kao iznimka opaža se kod prekršaja takovih, koji se samo na zahtjev priv. tužitelja progone. Kod ovakovih kažnjivih čina, gdje priv. tužitelj mora doći na glavnu razpravu, može se u njekih slučajevih pred sakupljenim sudom, ali prije nego glavna razprava započme, povedeni kaz. postupak zaključkom obustaviti, a da netreba odriešujuće osude izricati.

Dva su takova slučaja: priv. tužitelj dodje na glavnu razpravu, nu prije nego li ova započme izjavi, da odustaje od tužbe; ili mà s kojeg razloga, prem pravodobno pozvan, nedodje na sud, dakle nastaje zakonska predmnjeva, da je takodjer od tužbe odustao (§ 34 al. 3 k. p.).

---

[9] § 102 k. p. glasi doslovce: „Iztraga zaglavljuje se, čim učinjeni izvidi dovoljni budu, da se njimi obrazloži naredjenje glavne razprave, i ujedno čim se dobije potrebit pregled o podpuno pripremljenih dokaznih sredstvih za glavnu razpravu".

[10] J. Mitterbacher, kom. 1882, str. 388: „Im accusatorischen Strafprocesse, in welchem das Gericht über eine zwischen zwei gleichberechtigten Processsubjecten streitige, dem contradictorischen Verfahren unterzogene Processsache zu entscheiden hat, ist die Beendigung der Hauptverhandlung durch ein freisprechendes oder verurtheilendes Erkenntniss eine processuale Nothwendigkeit".

Digitized by Google

U jednom i drugom slučaju — tako se u našoj praksi udomilo — ni nestvara se zapisnik o glavnoj razpravi, nego se sastavlja posve drugi zapisnik, u njem se konstatuje jedna od gornjih dviuh eventualnosti, dakako i glasovanjem prisežnika, i ujedno stvara zaključak, da se izvidi, odnosno kazneni postupak proti stanovitoj osobi obustavlja.

Ovakav postupak je pitanje, koje ni dan danas medju procesualisti nije razjašnjeno, a u praksi nije se mogla do sada udomiti jednoličnost postupanja u tom pravcu[11].

Premda ima ovaj postupak i medju vrstnimi pravnici žestokih protivnika, to se ipak usudjujem reći, da mi se čini opravdanim i praktičnim. On bo najshodnije odgovara svrsi postupka o prekršajih, najme da se brzo i kratko rieśava; forma se njim toli ujednostručuje, da praktični sudac i sbog ovoga razloga mora ga zagovarati

Da ovaj postupak barma donjekle opravdam, treba razbîstriti prieporni momenat glavne razprave, a to je onaj, kada se ova otvorenom ili započetom smatrati ima.

Imajuć na umu, da je postupak kod prekršaja vezan na glavne ustanove postupka o zločinstvih i prestupcih (§ 391 k. p.), ovo načelo kaže, da se prema propisu § 218 k. p. postupak ima obustaviti, kada tužitelj prije započete glavne razprave od tužbe odustane; a tuženi da se po § 250—2 k. p. odriešuje, kada tužitelj poslje jur započete glavne razprave od tužbe odustane; dakle način konačna riešenja zavisi o momentu tužiteljeve odustaje, da li se je naime ova sbila prije ili poslje započete glavne razprave.

[11] J. Mitterbacher u kom. 1882, str. 732 govoreć ob ovom veli medju inim: „Jene, welche für die Einstellung plaidiren, machen geltend, dass in dem Falle, als der Privatankläger nach erfolgtem Aufrufe der Sache in tempore nicht erscheint, Verhandlung gar nicht eröffnet werden kann, weil diese nach § 457 erst mit dem Vortrage der Anklage beginnt. Der Richter, vor dem in Ermanglung eines Anklägers keine Anklage erhoben wird, kann daher über das eigentliche Anklagedelict gar nicht entscheiden; er hat lediglich eine Ereignung (das Ausbleiben des vom Gerichtstage gehörig verständigten Privatanklägers) protokollarisch zu bescheinigen und sohin das Verfahren durch Gerichtsbeschluss einzustellen. Nur dann, wenn durch die erhobene Anklage die Hauptverhandlung eröffnet worden ist, und der Streit zwischen den Partheien begonnen hat, ist über den Rücktritt des Anklägers von der Anklage ein freisprechendes Urtheil zu fällen (§ 250—2 hrv. k. p.); in allen anderen Fällen ist das Verfahren in Folge des festgestellten Rücktrittes des Anklägers von der strafgerichtlichen Verfolgung durch Gerichtsbeschluss einzustellen (§§ 109, 227, 363 Z. 3), weil das weitere Verfahren aus Gründen des Processrechtes ausgeschlossen ist".

Digitized by Google

Kad počimlje glavna razprava kod zločinstva, a kada kod prekršaja? Kod onih počimlje tim, da perovodja oglasi stvar (§ 230 k. p.), a kod ovih tim, da se prijava čita (§ 457 austr. k. p.).

Dokle god se dakld tužba ili prijava nepročita, nemože se reći, da je kod prekršaja započela glavna razprava, neima dakle ni govora o konačnom riešenju osudom (§ 404 k. p.).

Prema tomu i analogno § 218 k. p. mora se postupak obustaviti, čim priv. tužitelj ili prije čitanja prijave od ove odustane, ili kada pred sud ni nedodje (§ 34 al. 3 k. p.); jer u obima slučajevima nije glavna razprava jošte započela[12].

Neima dvojbe, da glavna razprava počimlje kod prekršaja čitanjem prijave, koje čitanje zamienjuje ono po perovodji oglašenje stvari kod sudb. stolova (§ 230 k. p.).

Ako dakle tužitelj prije ovoga čitanja prijave dodje pred sud te očituje, da od svoje tužbe odustaje, posve je suvišno glavnu razpravu otvarati; tako isto, kada prije čitanja prijave sudb. podvornik sakupljenomu sudu javi, da tužitelj nije došao, nastaje zakonska predmnjeva § 34 al. 3 k. p., da je najme tužitelj od tužbe odustao, dakle i opet neima razloga glavnu razpravu otvoriti.

Sud će dakle u oba ova slučaja postupati po propisu § 218 k. p., stvorit će najme obustavni zaključak „s dodatkom, da se već odredjena glavna razprava neće obdržavati".

Proti ovom postupku ustao je bio odlučno c. kr. zemaljski kao prizivni sud u Beču u zaključku od 1. studenoga 1879 br. 2188[13]. Obrazlažuć ovaj zaključak govori na dugo i široko, da dokaže momenat otvorenja glavne razprave, pa veli, da je glavna razprava započeta već tim, što je tužitelj pred sud došao te izjavio, da odustaje; pače i kada tužitelj na razpravu nedodje, drži spomenuti bečki sud, da se glavna razprava mora otvoriti,

---

[12] Ovako je mislilo i bečko drž nadodvjetničtvo, kada je, videć u postupku nejednakost, naložilo podredjenim si drž. odvjetničtvom, da se u takovih slučajevih mjesto odriešujuće osude imade obustavni zaključak stvoriti. Vidi o tom F. Gernerth („Allg. G.-Ztg." br. 74 g. 1879 „Einstellung oder Freisprechung"); Rulf „Praxis des österr. Strafprocesses" str. 171; ovim se pridružuju nazori izraženi takodjer u „Allg. G.-Ztg." g. 1877 br. 29 u članku „Zur Anwendung der Strafprocessordnung". Hoffmann, Ger. Ztg. 1874 br. 58, „Ueber die Einstellungs- und Ablassungsbeschlüsse in Uebertretungsfällen".

[13] Vidi o tom „Allg. G.-Ztg." od g. 1879 br. 103 i 104. Taj zaključak glasi: „Es sei die in der bisherigen Spruchpraxis des Berufungsgerichtes Wien zur Geltung gebrachte Ansicht, dass wenn der Privatankläger bei der Hauptverhandlung nicht erschienen ist, nach § 259—62 St.-G.-O. (§ 250—2 hrv. k. p.) ein freisprechendes Urtheil zu fällen sei, auch künftighin festzuhalten".

Digitized by Google

jer sâm poziv na glavnu razpravu obvezuje sud, da razpravu otvori, dakle se mora u svakom slučaju osuda izreći (§ 250 i 251 k. p.).

Nu ma i rado priznajem, da je razlaganje bečkoga suda duhovito, nemogu ipak uz njegov zaključak pristati; a na to me nukaju gore iztaknuti razlozi, koji se imenito sa praktičnoga gledišta moraju uvažiti.

Tko je iole u praksi imao posla sa prekršaji, znati će, da se ovdje zagovaranim postupkom polučuju u uredovanju važni uspjesi. A koliko se, u protivnom pravcu, radi neznatnosti predmeta potrati sila vremena, a i papira! Kraj zavladale manije, da se radi trica dolazi pred sud i tužbe podižu, nakupi se toga „smeća" toliko, da se nebi moglo odoliti, ako bi se za svaku malenkost morale izpunjavati tiskanice glavne razprave, koje se sastoje od tri arka: zapisnik o glavnoj razpravi, o glasovanju i osuda!

Koli je jednostavnije, brže, lakše i jeftinije samo na pô arka konstatovati odustaju ili izostanak priv. tužitelja, pa dodati zaključak suda, da se kazn. postupak obustavlja!

Ovim završujem svoje razlaganje o važnom dielu kazn. postupnika želeć, da koji hrv. procesualista ob ovom potonjem priepornom pitanju još koju napiše, te tako doprinese, da se i kod nas jadnakost postupka u ovom pravcu postigne.

Drag. Becić.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K § 1431 gradj. zak.

God. 1849 C. bivši poreznik tridesetnice, izplati bez doznake i nepripadno J-u, tadanjemu dnevničaru i ujedno trećem suzapiratelju blagajne, u ime stanarine 98 for., a u ime manisanih putnih troškova 4 fr. 20$^{2}/_{3}$ nč. t. j. ukupno 102 for. 20$^{2}/_{3}$ nč.

C. morade eraru usljed odredbe c. k. fin. ravnateljstva od 16. listopada 1851 br. 4795 priobćene mu g. 1857, naknaditi 102 for. 20$^{2}/_{3}$ nč.; ali proti J. pridržano bi mu pravo na regres.

God. 1858 digne C. proti J-u tužbu, „da mu je J. dužan po § 1295 o. g. z. naknaditi spomenutih 102 for. 20$^{2}/_{3}$ nč., jer je protuzakonitim

Digitized by Google

činjenjem, znalice i hotomice, dakle vlastitom krivnjom, nanio mu u njegovoj imovini štetu".

Obstojali c. k. žup. sud u V. obsudi tuženoga na izplatu naknade štete sa 102 for. 20$^{2}/_{3}$ nč. i na platež troška. — Osudu tu potvrdi c. k. banski stol riešitbom od 26. kolovoza 1858 br. 4694.

Oba suda utemeljuju svoju presudu na § 1431 o. g. z., jer je tuženik utuženih 102 for. 20$^{2}/_{3}$ nč. primio iz c. kr. financ. blagajne kao njeku pristojbu, a tužitelj morao je taj iznos državi naknaditi, pošto bje nepripadno izplaćen. Dakle temeljila se izplata na bludnji tužiteljevoj.

O krivnji tuženikovoj u smislu § 1295 gradj. zak. nemože se govoriti, jer je on kao bivši dnevničar od svoga predstojnika primio i bona fide potvrdjivao dnevnice i pristojbe pripadajuće.

Trošak mora J. platiti po § 573 g. p. p., jer nije imao nikakova razloga upustiti se u parbu.

T. pl. F.

*Neima mjesta sudbenom posesornom postupku u zadružnih prieporih.**

L. H. tužio je pred kr. kot. sudom u B. B. H-a radi smetanja posjeda oranice „Rakitnice" zvane, te je isti sud nakon saslušanja svjedoka udovoljio tužbovnom zahtjevu i osudio tuženika da naknadi parbeni trošak s razloga: što je tuženi priznao tužiteljev posjed; što je priznao, da je oranicu poorao itd. i što tuženi nije uspio ponudjenim dokazom kroz svjedoke, da je to sve učinio po naputku S. H., da prije k diobi nekretnina doći mogu.

---

* Glede smetana posjedovanja zadružnih zemljišta izdane su sliedeće naredbe:

I. Naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 17. veljače 1875 br. 347 glasi:

Opetovano se je dogodilo, da su inokosni sudovi u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji primali tužbe o smetanom posjedu, što su ih podigli članovi nerazdieljene zadruge proti svojim suzadrugarom, da su takove tužbe razpravljene i riešene, da su sudovi ukidali sudbenimi odlukami i zaptne odredbe, što su ih učinile političke oblasti u diobnom postupku zadružnom.

Pošto izmedju članova jedne te iste zadruge nemože biti mjesta smetanju posjeda dotle, dok je ista nerazdieljena, i pošto sve takove tužbe spadaju kao zadružne razmirice pred političke oblasti, poziva se banski stol, neka pripomene područnim sudbenim oblastim, da u nerazdieljenih zadrugah u pogledu zadružnog imetka, na koji osebiue zadrugara, kao što se po sebi razumie, nespadaju, neima mjesta posesornom sudbenom postupku, i da se u buduće s takovimi tužbami ima postupati po postojećih zakonih, a naročito po § 2 sl. a) i § 3 g. p. p., kao i po § 1 i 2 sudovnika.

II. Dopisom od 18. studenoga 1875 br. 4163 odpravio je kr. zem. vladni odjel za pravosudje sliedeću naredbu na kr. banski stol, da prema tomu uputi podredjene si sudbene oblasti:

Digitized by Google

Proti toj odluci uložio je tuženi utok sa žaobom ništovnom, navodeć u njem, da je ovo zadružni priepor, koji nespada pred sudbeni postupak.

Kr. banski stol odlukom od 10. prosinca 1886 br. 7071 zatražio je, da se od nadležne oblasti zatraži ubavjest, da li zadruga H. sveudilj obstoji, i da li je dioba iste u vrieme dogodivšeg se smetanja posjeda bila obavljena i provedena u toliko, da su dielovi pripadši pojedinim ovlaštenikom u fizični posjed predani bili, itd. A pošto je prispjelo zatraženo izvješće, izdalo je prizivno sudište odluku od 4. veljače 1887 br. 1844: „da se povodom utoka i ništovne žalbe tuženika napadnuta odluka na temelju §§ 339 br. 1 i 342 g. p. p. ukida, tužitelj upućuje na nadležnu

---

Odnosno na izvješće od 17. ožujka 1875 br. 2739, kojim je banski stol zamolio uputu, da li se naredba od 17. veljače 1875 br. 347 protezati imade i na potajno razdieljene zadruge, te da li imade medju tako razdieljenimi zadrugari, kojih je posjed u gruntovnici unešen kao nerazdieljena zadruga, mjesta sudbenom postupku radi smetanja posjeda, odpisuje se banskomu stolu kao što sliedi:

Zadruga kao vlastnica nekretnina u gruntovnici uvedena, predstavlja pravni subjekt. Način, kojim taj pravni subjekt nastaje, ustanovljen je zakonom od 3. ožujka 1874 o zadrugah (Sbornika br. 18), po kojem zadruga kao pravni subjekt prestati može samo posredovanjem nadležne vlasti, koje posredovanje zadrugari gledom na § 17 istoga zakona niti obranikom prepustiti vlastni nisu; a kad je tomu tako, i kad § 26 istoga zakona odredjuje, da se potajne bez posredovanja nadležne oblasti samostalno prije valjanosti toga zakona učinjene diobe zadružnog imetka ureda radi i bez zahtjeva dotičnika iznova ispraviti, te s obzirom na zakonske uvjete, dakle ne po samovolji dotičnika, na temelju uredovnoga zapisnika, dakle ne potajno prije već sklopljene nagodbene razprave, riešiti imadu: to neima dvojbe, da su ne samo oni čini pojedinih zadrugara, kojimi se na samostalnu potajnu diobu zadružnog imetka smjera, i koji su većom stranom bivali povodom parnica smetanja posjeda nego i oni, kojimi je sporazumkom zadrugara dioba potajno izvedena, pred zakonom nevaljani.

Tomu dosljedno je i svaki posjed pojedinih zadrugara, tim nedopuštenim načinom stečen, očito prekarne naravi, koji se već zato po sudbenih vlastih nemože štititi, jer bi se eventualno baš u isto doba po uredjujućoj vlasti upravnoj mogao preinačiti, s česa bi istodobno mogle nastati protuslovne riešitbe sudbenih i političkih oblasti, čime bi se pravni pojmovi pučanstva smutili na uštrb javnog auktoriteta.

Naredba od 17. veljače 1875 br. 347 ima se dakle protegnuti i na smetanja posjeda, nastavša iza potajno učinjene zadružne diobe, pa će se time s jedne strane uštediti pučanstvu troškovi dvostrukoga postupka, sudačkoga najme i političkoga, koji posljednji po izminuću godine 1876 nastupiti mora ureda radi po § 26 zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah, s druge strane pak smjeru zadružnoga zakona raditi u prilog, jer će dotičnici u slučaju smetana im posjeda, stečena potajnom diobom, primorani biti nastupiti bez otezanja put propisan po § 26 više rečenog zakona, da dodju do pravnoga i stalnoga uredjenja svojih posjedovnih i vlastničkih prava, mjesto da se utiču sudovom i sudbenom postupku, s kojim su često skopčani znatni troškovi.

Digitized by Google

političku oblast, a parbeni troškovi prebijaju, i to s razloga: što je iz dopisa kr kot. oblasti u K. vidio, da izmedju L. i B. H. sveudilj zadružni odnošaj obstoji, i da je zemljište „Rakitnica" zadružne naravi; što izmedju članova jedne te iste zadruge nemože biti smetanja posjeda, dok zadruga nije razdieljena; što sve takove tužbe spadaju kao zadružne razmirice pred političku oblast, usljed čega neima mjesta posesornom sudbenom postupku.

Parbeni troškovi su medjusobno prebiti, jer se nemože reći, da se je tužitelj objestno u parnicu upustio. *A.*

Ostavinu nemožeš tužiti po curatoru ad actum, nego treba postupati po propisu § 811 o. g. z.

Kr. kot. sud u Vel. Gorici odputio je odlukom od 14. prosinca 1886 br. 8927 tužbu I. pl. L. po odvjetniku S. proti ostavini I. K. po curatoru ad actum radi 450 for. spp. s razloga, što se ostavina nemože tužiti po skrbniku za čin, nego treba postupati prema propisu § 811 ogz.

Proti ovoj odluci uložio je tužitelj utok, koji je kr. banski stol riešenjem od 19. siečnja 1887 br. 1382 zabacio i odluku prvoga suda potvrdio s razloga: „što se pokojniku nepostavlja shodno po § 82 gr. sud. curator ad actum, već je stvar vjerovnika, da si u razpravne vlasti izhodi curatora ostavine, proti kojemu svoja vjerovnička prava izvesti može".

Dalnji pravni liek nije poprimljen.

Nasljedno očitovanje neima se primiti, ako neima ostavinske imovine (§ 72 c. p. od 9. kolovoza 1854).

Kr. kot. sud u Vel. Gorici riešio je odlukom od 27. prosinca 1886 br. 9373 smrtovnicu iza I. V. onamo, da neima mjesta ostavinskoj razpravi, jer neima imovine ostavinskoj razpravi podvržene.

St. V. po dru R. podnese ipak na ostavinu I. V. nasljedno očitovanje de pr. od 5. veljače 1887 br. 794 s razloga, jer da su na istoga I. V. bile upisane nekretnine zemlj. br. 238 porez. obć. K., a ove da su posl'e smrti I. V. protuzakonito prenešene na političku općinu G., pa da bude u parbi, koju proti polit. općini G. radi uništenja kupoprodajnoga ugovora od 26. kolovoza 1876, tičućega se ovih nekretnina, podignuti želi, aktivno legitimiran, moli, da sud primi njegovo nasljedno očitovanje i da ga o tom odlukom ubaviesti.

Kr. kot. sud odlukom od 7. veljače 1887 br. 794 zabaci ovaj petit „za sada s razloga, što nije poznata nikakova ostavinska imovina, pa s toga neima mjesta ostavinskoj razpravi (§ 72 izv. p. p.), a usljed toga niti nasljednomu očitovanju, koje u ostalom za legitimaciju u naumljenoj parnici nije ni nuždno".

Digitized by Google

Povodom podnesena utoka potvrdio je kr. banski stol riešitbom od 24. ožujka 1887 br. 6852 ovu odluku prvoga suda sa razloga po onom navedenih: „jer nasljedno očitovanje predpostavlja ostavinsku razpravu, o kojoj ipak u ovom slučaju, jer neima imetka, koji bi se imao nasljedniku u pravni posjed predati, nemože biti govora; utjecateljem pako, kano djeci ostavnika, nemože se s razlogom poreći legitimacija ad causam, da pronadju ostavinski imetak u svrhu zakonite razprave, dakle da izkažu nevaljanost naslova posjeda političke občine Vel. Gorica i njezinog načina stečenja i tim pobiju kupoprodajni ugovor od 26. kolovoza 1876, na temelju kojega je ona občina postala vlastnikom nekretnina, unešenih u grunt. nap. br. 238 obć. K., a koje su nekretnine prije bile vlastnost ostavnika, pošto već redovita tužba proti posjedniku ostavine sadržaje u sebi po § 823 o. g. z. izjavu tužitelja, da cieli imetak ostavnika, ili koji dio njegov sa kakova zakonita pravna naslova hoće u posjed uzeti, dakle sadržaje njegovo nasljedno očitovanje na ostavinu. U ovom pako slučaju neradi se o tom, da utjecatelji povedu parnicu radi ustupa posjeda nasljedjenog ostavinskog imetka, nego o tom, da utjecatelji kano eventualni zakoniti nasljednici u vlastitom, smrću njihovog otca nastalom i zakonito ovlaštenom interesu pronadju i ustanove za razpravu i uručbu potrebni ostavinski imetak".* *A. Markovac.*

Nevaljanost pljenitbe stvari nalazeće se u posjedu treće osobe.

Sudbeni podvornik, koji je imao provesti ovršnu pljenitbu pokućtva B-a radi mjenbenoga duga, izveo je pljenitbu i na robi, koju je našao u dućanu njezinoga supruga A., koji je bio kramarom. Proti tomu je A. prigovorio, jer da je roba u njegovom posjedu, a ne u posjedu supruge B., i da ta roba jest njegovo vlastničtvo.

Ovaj prigovor uvažio je prvi sud i odredio, da se ta roba briše iz pljenitbenog zapisnika. Viši sud sudio je, da imade roba ostati zaplienjenom, i uputio A-a na redoviti put parnice.

Najviši sud potvrdi odluku prvoga suda s r a z l o g a: Nepredleži, da je ova roba za vrieme pljenitbe bila u posjedu ovršenice B, pače mora se odatlje, što se je A. izkazao, da ima već od g. 1846 dozvolu da tjera kramarski posao, da je producirao i obrtni list, da firma na njegovo ime glasi, uzeti, da je A. sam bio posjednik robe, bivše za vrieme pljenitbe u dućanu. A što je u istom lokalu bila i njegova žena, odatlje neda se zaključiti, da su oba supruga zajednički posjedovali onu robu, ta bo okolnost pokazuje na obični pojav u bračnom životu, najme da supruzi imadu zajednički stan, odakle ipak nesliedi, da su sve stvari, nalazeće

* Sravni riešitbu vrhovnoga bečkoga sudišta od 29. travnja 1857 br. 2825 u br. 73 Allg. öst. Ger.-Ztg. od god 1858.

Digitized by Google

se u tom stanu, zajedničko njihovo dobro. A nije odlučno ovdje, što je ista roba bila drugim vjerovnikom supruga založena, pošto se ovdje neradi o tom, da se znadu pravni odnošaji medju onimi vjerovnici i dužnici i kako su postojali.

Pošto se roba nalazi u A-ovom posjedu, nemože se njemu teret dokaza naložiti, pa je roba podpuno opravdano iz pljenitbenoga zapisnika izbrisana.

(Riešenje najvišega suda od 18. studenoga 1862 br. 7685.)

Priobćio M. Konrad.

Sud nije nadležan za utjerivanje zaostataka na članarini trgovačkih sborova, nego se ta ima političko-administrativnim putem utjerivati.

Trgovački sbor u Ng. tužio je S. M. iz J., da neće da plati 100 fr. što ih duguje u ime prinosa kao član istoga trgov. sbora. — Kr. kot. kao mališni sud u Ng. osudom od 24 srpnja 1885 br. 4499 zadovoljio je tužbenomu zahtjevu osudiv tuženika, da plati utuženu svotu i parbeni trošak, ali ga odrieši dužnosti platit i kamate.

Razlozi: Š. P. imao je u Novskoj trgovinu mješovite robe, koja je prešla na S. M., a od ovoga na Ž. P.; trgovački sbor novogradiški, u kojega području se je ova trgovina nalazila i promjena firme sbila, zahtieva od S. M da plati propisani prinos kao član 100 for. Tuženik neće da plati, jer je pristojbu tu njegov predšastnik u trgovini Š. P. platio. Nu taj prigover nemože se uvažiti, jer promjenom vlastnika firme otvoren je novi od prvašnjeg sasvim različiti trg. posao, nezavisan jedan od drugoga, jer su različiti gospodari i vlastnici. — Po § 3 štatuta trgovačke zadruge, odobrena po c. kr. glavnom zapovjedničtvu u Zagrebu 21. lipnja 1860, mora svaki trgovac platiti 100 for. članarine, a po § 59 i 107 obrtnog reda za Krajinu (okružnica od 14. ožujka 1860, odjel 16, br. 1004) smatra se svaki članom zadruge, koji samostalan obrt i trgovinu tjera u području trgov. zadruge, i kao takov je dužan članarinu platiti, te je i osudjen, da ju plati. Parbeni trošak dosudjen je po §§ 26 i 27 m. p., a budući je članarina neka vrst takse, tužitelju nemogu se dosuditi zahtievane kamate.

Kr. banski stol riešitbom od 19. siečnja 1887 br. 2958 — povodom žalbe ništovne tuženikove — ukine osudu prvoga suda, te uputi tužitelja na nadležnu političku oblast

Razlozi: Vidiv, da se predležećom parnicom utužuje tražbina, koja neizvire iz privatnopravne obveze, nego iz svojstva tuženika kao trgovca pogledom na oblastno odobrenje štatuta trgovačkog sbora u Ng. od 21. lipnja 1860; vidiv, da se prema tomu upitna tražbina kao članarina (taksa) neutužuje i neutjeruje sudbenim, nego političko-administrativnim putem;

Digitized by Google

promotriv, da predmet predležeće parnice nije podvržen postupku gradjanskoga suda i da je zakon u tom pravcu krivo uporabljen § 75 b) 1, 2 i 9 m. p.; uvaživ ništovnu žalbu tuženika: obnašao je napadnutu osudu sa cielim postupkom ukinuti, itd. *Priobćio Fran Kucelić.*

Stranke, koje nestanuju u okolišu istoga kot. suda, treba da naročito ugovore, da se izplata ili ispunjenje obveze ima obaviti u mjestu izvan područja suda, nadležna za tuženika (§ 2 zak. od 11. lipnja 1882).

H. M. tuži trgov. tvrdku N. et Z. u Budimpešti pred kr. kot. kao maličnim sudom u S., da plati 79 for. 80 nč. spp. kao proviziju za posredovanje i zaključivanje trgov. posala. Osudom od 3. listopada 1884 br. 8170 zadovoljio je prvi sud tužbi te naložio tuženiku, da plati i parbeni trošak sa 4 for. 90 nč.

Povodom žalbe ništovne tuženika ukinuo je kr. banski stol riešenjem od 21. prosinca 1884 br. 26461 osudu prvoga suda sa cielim postupkom te uputio tužitelja H. M. na nadležni sud.

Razlozi: Uvaživ, da se, istina po § 322 trg. zak., poslovi trgovački ispunjavati imadu u mjestu, koje je ili izričnom odredbom stranaka, ili koje je gledeć na okolnosti, navlastito na narav ili na svotu posla opredieljeno kao mjesto ispunjenja, ali da se po § 2 zakona od 11. lipnja 1882 o preinaki ustanove § 24 zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, samo tada tužba na ispunu koje ugovorene obveze ili obavu izplate podići može pred onim kr. kot. sudom, u kojega okolišu se obveza ispuniti ima, ako je ugovorom sklopljenim medju strankami, koje neprebivaju u okolišu jednoga ter istoga mjestnoga suda, izrično ustanovljeno, da se obavi izplata ili ispuna obveze u stanovitom mjestu izvan okoliša mjestnoga suda, nadležna za dužnika; uvaživ, da u ovom slučaju takove izrične ugovorene ustanove neima, jer je i sam mališni sudac u razlozih svoje osude iztaknuo, da iz naravi posla proizlazi, da se izplata u S. obaviti ima; uvaživ, da je po tom izrekao osudu sud nenadležan (§ 72 t. 2 mal. zak.), obnašao usljed itd.

Priobćio M.

Obterećenje zadružne imovine.

P. zamolio je na temelju redovito pred sudom sklopljene nagode proti Janku i Juraju S., kao članovom zadruge, uknjižbu prava zaloga na nekretnine zadruge S. za dužnu glavnicu od 245 fr. 20 nč. a. v. spp., koju se obvezaše dužnici Janko i Juraj S. u svojem imenu pod ovrhom izplatiti. Molitelj P. predložio je s molbom i uredovnu svjedočbu občinskoga poglavarstva u M., kojom se potvrdjuje, da u zadrugi S. imadu pravo glasa obadva dužnika te Jalža S., a osim te trojice da neima nijednog inoga ovlaštenika.

Digitized by Google

Kr. sudb. stol kao grunt. oblast u V. odbio je molbu, jer nije dokazano, da zadruga S. kao takova duguje P-u onu svotu.

Kr. banski stol riešitbom od 4. ožujka 1887 br. 5017 potvrdio je odluku sudb. stola s razloga: što se iz nagode razabire, da su dug naprama molitelju učinili Janko i Juraj S. kao pojedinci, a da dug nije zadružni i što s toga, ako isti i čine većinu zadrugara, nemogu njihovi individualni dugovi obteretiti zadružnu imovinu, kad nije izkazano, da su o tom bili saslušani svi članovi, kojim pripada pravo glasa, te su privolili na obterećenje, što je tim potrebnije, jer se niti nerazabire, da je taj dug u ime zadruge učinio gospodar njezin, na koji ima nadpolovična većina članova privoliti.

T. pl. F.

K pojmu javne i privatne razsvjete. (Riešenje obraničkoga suda.)

Dne 5. srpnja 1862 sklopio je gospodarski odbor grada Zagreba ugovor sa L. A. Riedingerom iz Augsburga, kojim se je potonji obvezao, da će do konca god. 1863 uvesti u gradu javnu razsvjetu plinom, a i privatnikom koliko budu htjeli uvadjati plin u njihove prostorije te jim ga prodavati.

Tim ugovorom, ratificiranim 14. srpnja 1862, i nagodbenim dodatkom od 4. kolovoza 1870, ratificiranim 1. rujna iste godine, označuju se točno prava i dužnosti obiuh stranka, počam od pripravnih radnja za uredjenje plinare pa sve do prestanka ugovora, koji će nastupiti, nebude li produžen, 1. srpnja 1900.

U razlozih niže saobćene osude navadja se više ustanova ugovora i nagodbenoga dodatka; ovdje scienim, da je nuždno navesti još ove dvie ustanove:

1. § 19 dozvoljuje L. A. Riedingeru, da može nakon dovršenih i kolaudiranih radnja prenieti cielo poduzeće na drugu osobu; naravno samo uz prava i obveze, ustanovljene u ugovoru. A to je on i učinio prodav svoju koncesiju i zagrebačku plinaru „družtvu za industriju plina u Augsburgu“, a ovo ju je opet prenielo ugovorom od 1. veljače 1873 na „zagrebačko plinarsko družtvo“.

2. § 28 ugovora ustanovljuje, da se imadu svi prepori, koji bi nastali medju strankami iz sadržaja ugovora, riešiti po trojici obranika, od kojih imenuje svaka stranka po jednoga, a obranici izabiru si pročelnika; nemogu li se glede njega složiti, odlučuje žrieb.

Priepor iz onoga ugovora i nagodbenoga mu dodatka, koj se je bez oklievanja po obih strankah podvrgo obraničkoj rješitbi, nastao je god. 1882 povodom uvedenja plinske razsvjete u novu tvornicu duhana na Ciglani.

Digitized by Google

Pošto se stranke nisu mogle sporazumieti, koja da podmiri ovaj trošak uvedenja plina u tvornicu duhana, zatraži plinarsko družtvo 25. listopada 1885, neka se u smislu § 28 ugovora sastavi obranički sud i njemu podnese priepor da ga rieši, imenovav odmah od svoje strane obranikom odvjetnika g. Nikolu Krestića.

Gradsko zastupstvo pristav na to izabra od svoje strane drugoga obranika u sjednici od 3. studenoga 1885 i to kr. sveuč. profesora prava g. dra. Šandora pl. Bresztyenszkya, a ova si dvojica izabraše svojim pročelnikom umirovljenoga predstojnika kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu g. dra. Pavla Muhića, koji taj izbor i primi pismom od 3. veljače 1886.

Konstituiranje obraničkoga suda javljeno bje strankam, na što je zagrebačko plinarsko družtvo 29. ožujka 1886 podnielo sudu svoju tužbu proti občini grada Zagreba na izplatu tražbine od 5546 for. 44 nč. spp.

Kako je poznato, § 380 g. p. p. neveže obranički sud bezuvjetno na propise gr. p. post., nego daje strankam na volju, „da se o načinu postupka predtečno s obranici sporazumiju".

To je i učinjeno na prvom ročištu te ustanovljeno, da svaka stranka podnese po jedan parbeni spis, a nakon toga da će se razpravljati priepor ustmeno. Prema tomu, pošto je tužena občina podniela pismeno očitovanje na tužbu, započe ustmena razprava. Tečajem ove pokušana je medju strankami nagoda, nu pošto se gradsko zastupstvo pravodobno nije očitovalo o prihvatu nagode, koju je zagovarao i zastupnik gradske občine u ovom predmetu, odvjetnik g. dr. Mar. Derenčin — pače konferencija gradskih zastupnika izjavila se naročito proti nagodi — zamoli plinarsko družtvo 1. srpnja 1886 obranički sud, da nastavi postupak te rieši priepor osudom. To je učinjeno, te je obranički sud osudom od 26. srpnja 1886 odsudio tuženika, občinu kr. slob. glav. grada Zagreba, da je dužan platiti tužitelju, zagrebačkomu plinarskomu družtvu, trošak za uvedenje plinske razsvjete u novu tvornicu duhana u Zagrebu, uzsliedivše po nalogu grad. poglavarstva u Zagrebu od 13. lipnja 1882 br. 16259 pol. i 31. srpnja 1882 br. 19429 pol. u iznosu od 5543 for. 52 nč. a. v. sa 6 % kamati, idućimi od 21. prosinca 1882 do dana izplate, u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da je usljed naloga grad. poglavarstva u Zagrebu od 13. lipnja 1882 br. 16259/pol. i 31. srpnja 1882 br. 19429/pol. uveo plinsku razsvjetu u novu tvornicu duhana na Ciglani. Troškovnik o tom, podnešen 17. lipnja 1882 gradsk. poglavarstvu, odobri gradsko zastupstvo u sjednici od 24. kolovoza 1882 (§ 7).

Tuženik neporiče tih činjenica. Medju parbenimi strankami prieporno je samo to, tko ima nositi trošak za rečeno uvedenje plinske raz-

Digitized by Google

svjete. Tužitelj tvrdi, da je to dužan učiniti tuženik, ovaj usuprot hoće da doprinese k trošku samo razmjerni dio, prama ustanovam § 27 ugovora, dotično čl. XIV. nagodbenoga dodatka. — Obie stranke temelje svoje tvrdnje jedino na uvodno spomenutom ugovoru i nagodbenom dodatku.

Ovaj ugovor pako i dodatak njegov obvezuju zagrebačko plinarsko družtvo, da uvede plinsku razsvjetu na svoj trošak samo u koliko je ta razsvjeta javna, i to tako, da je ta dužnost postojala bez kakovih posebnih uvjeta za uvedenje javne plinske razsvjete u onom okolišu grada Zagreba, koj je žutom bojom označen u nacrtu podpisanom po obih strankah, ter po tužitelju na ustmenoj razpravi u izvoru prokazanom (§§ 2, 4 i 5 ugovora); uvesti pako plinsku razsvjetu izvan ovoga okoliša dužno je plinarsko družtvo samo uz ova dva posebna uvjeta: „ako se izkaže na daljinu od 50 stopa cievne duljine potreba plina, koja je jednaka potrošku dvajuh uličnih plamena, te ako se zahtjevano produljenje glavnoga cievovoda u neposrednom priključenju na obstojeću već kanalisaciju povesti može". (Članak XIV. dodatka, kojim se preinačuje § 27 ugovora.)

Da se tu ustanovljuje dužnost zagrebačkoga plinarskoga družtva samo za javnu razsvjetu, sliedi jasno ne samo iz rieči članka XIV.: „dužno je družtvo na svaki poziv grad. poglavarstva izvesti javnu razsvjetu plinom ... u drugih cestah, ulicah i trgovih ...", nego i odatlje, što se članak XIV. pozivlje na § 21 ugovora (dotično članka IX. dodatka), koj normira cienu plina li za javnu razsvjetu, kao i odatlje, što članak XIV. govori o „plinjenicah" (Gaslaterne), koj se izraz rabi jedino za javnu razsvjetu (§§ 2, 3, 4 i 14 ugovora, te članci V. i XIII. dodatka), i što se zajamčuje plinarskomu družtvu, da će mu se za takovo umnoženje plinjenica primjereno umnožati i satovi razsvjete (Brennstunden). Takovih pako zajamčenih satova razsvjete poznaje ugovor samo za javnu razsvjetu (§ 3).

Pod pojam javne razsvjete može se po naravi stvari, po obć. gr. zak., kao i po samom upitnom ugovoru (§§ 2, 3, 10, 13, 31 i 32) i dodatka mu (čl. XIV.) subsumirati samo ona, koja služi običnoj porabi na „cestah", „ulicah" i „javnih trgovih", za koju garantira grad Zagreb plinarskomu družtvu minimalni iznos potroška (§§ 3 i 10 ugovora, čl. V. dodatka), koje je jakost svjetla točno označena (čl. VIII. dodatka) i za koju je ustanovljena ciena za uru razsvjete na 1. 1 dotično 1 i 08 nč. (članak IX. dodatka).

Tih obilježja neima za razsvjetu nove tvornice duhana u Zagrebu; ta razsvjeta spada u vrst privatne, uvedene u gradsku sgradu. Sam ugovor (§§ 23 i 24) i dodatak mu (čl. XI.) uvrščuju izrično razsvjetu gradskih sgrada u privatnu; jedina razlika medju gradom i drugimi privatnimi trošci stoji u tom, da grad plaća za potrošak plina 25 % manje,

Digitized by Google

nego li ostali privatnici; a neplaća ga cienom, opredieljenom za potrošak javne razsvjete (čl. IX. i XI. dodatka). Zato plinarsko družtvo nije niti dužno bilo uvesti plin u novu tvornicu duhana uz uvjete, postojeće za javnu razsvjetu, dakle na vlastiti trošak, makar i djelomični samo, već samo uz uvjete, ugovorene za privatnu razsvjetu. Takovu pako dužno je plinarsko družtvo uvesti samo na trošak naručitelja (§ 26 ugovora), ako se u vrieme uvadjanja u ulicah i javnih trgovih, u kojih se privatna razsvjeta ište, jur nalaze plinske cievi (§ 1 ugovora).

Gradsko poglavarstvo pozvalo je svojimi dopisi od 13. lipnja 1882 br. 16259/pol. i 31. srpnja 1882 br. 19429/pol. plinarsko družtvo, koje je jedino ovlašteno u gradu Zagrebu uvadjati i prodavati plin (§ 1 ugovora i članak I. dodatka) samo na to, da uvede plinsku razsvjetu u novu tvornicu duhana, da se ova razsvieti, ali nije tada, a niti kasnije sve do danas odredilo i javnu plinsku razsvjetu onih ulica, koje do tvornice vode, ter u kojih još nebijahu plinske cievi položene, niti trga, na kojem tvornica stoji tako, da je i polaganje cievi od Frankopanske ulice do Ciglane uzsliedilo po naručbi tuženika jedino u svrhu privatne razsvjete tvornice duhana.

Usljed toga morao je obranički sud tuženika odsuditi na nošenje troška za uvedenje plinovoda u novu tvornicu duhana, i to po §§ 26 i 24 ugovora; ovaj potonji naročito veli: „. . . verpflichtet sich die Stadtgemeinde in allen ihren Communalgebäuden die Gasbeleuchtungs-Einrichtung auf ihre Kosten herstellen zu lassen . . .“, taj § nije člankom XII. dodatka dokinut, nego upravo potvrdjen (članak XII.: „§ 24 odpada, pošto su njegove ustanove sadržane već u § 23“).

Tužitelj traži tužbom izplatu od 5546 for. 44 nč. Nu pošto troškovnik, podnešen tuženiku 17. lipnja 1882, ter odobren u sjednici gradskoga zastupstva, držanoj 24. kolovoza 1882 (§ 7), glasi na 5543 for. 52 nč., a tužitelj nije dokazao višak, zahtjevan u tužbi, to je obranički sud dosudio samo iznos, u troškovniku tužitelja ustanovljen, a po tuženiku odobren.

Dosudjenje 6 % kamata temelji se na § 281 trg. zak., a vrieme, od kada se imadu kamate plaćati, nije mogao obranički sud ustanoviti po zahtjevu tužitelja, t. j. od 12. prosinca 1882 kao dana položena računa, jer nemože uporaviti po tužitelju citirani § 285 trg. zak., kad bi i postojali uvjeti 2. alineje toga §-a — česa tužitelj nije dokazao — pošto § 26 ugovora naročito ustanovljuje, da se imadu iznosi (za uvedenje privatne razsvjete) izplatiti poduzetniku osam dana nakon dostave računa; ovaj je dostavljen 12. prosinca 1882, usljed česa je tražbina tužitelja dospjela 21. prosinca, pa se počam od toga dana mogu i kamate tražiti (§ 282 trg. zak.).

Digitized by Google

Po tužitelju zahtjevani parbeni trošak nije mogao obranički sud dosuditi, pošto tužitelj nije podnio popis istoga, niti ga nije na ustmenoj razpravi označio (§ 583 g. p. p.).*

Dr. Š. B.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Ako se mjenica girira nakon iztekloga roka, postavljenoga u čl. 41 njem. m. z. (§ 41 hrv.-ug. m. z.) za dignuće prosvjeda radi neplateža, zastaruje pravo zavrate proti izdatniku i naledjniku ne u vremenu u čl. 78 m. z. (§ 85 hrv.-ug. m. z.), nego zastaruje u roku od dvie godine, postavljenom u čl. 31 m. z. (§ 31 hrv.-ug. m. z.).

Simon A. izda 18. ožujka 1883 mjenicu glaseću na 600 for., a plativu za šest mjeseca a datto; ovu su mjenicu prihvatili Mavro i Elka B., a izdatnik giriraše ju 21. rujna 1883 po naredbi na Davida B. uz svoj obligo do 24. prosinca 1883 i odrekav se dignuti prosvjed.

Na molbu Davida B. izdan je na temelju ove mjenice platežni nalog izdatniku i prihvatnikom mjenice, te uručen 24. prosinca 1883 dru. C., kao skrbniku tuženika. Dr. C. prigovori platežnomu nalogu tvrdeć, da je mjen. zahtjev tužitelja proti izdatniku po čl. 78 mj. z. (§ 85 hrv.-ug. mj. z.) zastarom utrnuo.

Osudom od 28. ožujka 1885 br. 13688 dokine zemalj. sud u Lavovu kao sud trgov. platežni nalog, u koliko se tiče Simona A. kao izdatnika, s razloga: jer da se je mjenica imala platit 18. rujna 1883, a 19. i 20. rujna 1883 da se je mogla prosvjedovati, da je s toga počam od 21. rujna 1883 počela teći zastara prava zavrate proti izdatnikom, a 20. prosinca 1883 zastara je dovršena (čl. 78 m. z.); s razloga na dalje, da se očitovanje giranta, da ostaje u obligu do 24. prosinca 1883, nemože smatrati obveznim, jer kako veli § 1502 o. g. z., a taj se § mora uporaviti u ovom slučaju, jer u mj. z. neima za to ustanove, nesmie se medju strankami ustanoviti rok za zastaru duži, nego li ga zakon odredjuje.

Prizivno sudište u Lavovu riešenjem od 12. svibnja 1885 br. 10960 promienilo je ovu osudu te uzdržalo u krieposti platežni nalog u koliko se tiče i izdatnika pod uvjetom, ako tužitelj položi glavnu prisegu ob istinitosti podpisa izdatnikova, koju istinitost skrbnik tuženika poriče. Jer izdatnik Simon A. naledjio je utuženu mjenicu nakon izminuloga roka, opredieljenoga za podignuće prosvjeda. Tužitelja ide tim pravo zavrate u

* Ob ovom predmetu, odnosno i ob osudi bilo je govora i u javnoj sjednici grad. zastupstva zagreb.; nu g. dr. Š. B. vratit će se na ono, kada bude ovaj priepor definitivno riešen. Ured.

Digitized by Google

smislu čl. 16 mj. z. (vidi donekle § 14 hrv.-ug. m. z.) proti onim, koji su mjenicu poslje ovoga roka indosirali, dakle u ovom slučaju ide ga pravo proti izdatniku i žirantu Simonu A. Nu pošto u citiranom članku mj. z. nije propisano vrieme (rok), unutar kojega se ima pravo zavrate potražiti, to mogu u nazočnom slučaju, gledeć na trajanje mjen. prava zavrate, odlučne biti jedino ustanove čl. 31 mj. z. (§ 31 hrv.-ug. m. z.). Prama tomu nije se mogao uvažiti prigovor podnesen proti platežnomu nalogu, da je pravo zavrate posjednika mjen. Daniela B. proti izdatniku i girantu Simonu A. po čl. 78 m. z. utrnulo, a to tim manje, što je platežni nalog proti naledjniku uručen skrbniku njegovomu još 24. prosinca 1883, dakle prije nego li je izmaklo vrieme, koje je u žiru ustanovljeno za trajanje obliga tuženikova. A pošto je skrbnik porekao istinitost podpisa Simona A., moralo se suditi na glavnu prisegu.

C. k. vrhovno sudište bečko osudom od 1. prosinca 1885 br. 8092 potvrdilo je osudu prizivnoga suda glede prigovora zastare, po skrbniku izloženoga. Mora se priznati opravdanim mnenje prizivnoga suda, da pri praejudiciranoj mjenici pravo zavrate proti izdatniku i naledjniku nezastaruje u vremenu od tri mjeseca, kako se ustanovljuje u čl. 78 mj. z., nego za dvie godine po čl. 31 mj. z. (§ 31 hrv.-ug. m. z.); u ovom dakle slučaju, gdje je izdatnik Simon A. mjenicu plativu 18. rujna 1883, dana 21. rujna 1883, dakle nakon izminuloga vremena, odredjenoga za podignuće prosvjeda u čl. 41 mj. z. (§ 41 hrv.-ug. m. z.), girom dalje preneo, te se povrh toga obvezao, da ostaje do 24. prosinca 1883 u obvezi, proti njemu zaiskano pravo zavrate na dan uručene tužbe t. j. 24. prosinca 1883 još nebijaše zastarjelo; opravdano je dakle na zakonu, što je prizivni sud zabacio prigovor skrbnikov, da je pravo regresa zastarjelo, a to tim više, jer se nije prigovorilo, da je propušteno pravodobno predočiti mjenicu, što bi po čl. 42 mj. zak. (§ 42 hrv.-ug. mj. z.) tuženik morao dokazati.

K tumačenju § 6 i § 2 br. 7 zakona od 3. listopada 1876 (br. 86 Sbornika).

Dioničarsko družtvo željeznice Čakovac-Zagreb-Zabok-Krapina (zagorske željeznice) tužilo je pred kr. kot. sudom u K. F. B-a. Ovaj se je najme obvezao za gradnju rečene željeznice doprinieti 300 for. a. v. i platiti ovaj iznos u tri obroka, i to jednu trećinu kad radnje započmu, drugu trećinu kad se polože šinje, a treću trećinu 8 dana iza dovršene gradnje u K. kod K. štedione.

Svjedočbom podžupanijske oblasti dokazuje se, da su šinje jur položene, te su s toga prva dva obroka, odnosno prve dvie trećine dospiele. Pošto pako protivnik uzprkos izvansudbenoga poziva neće s dobra da podmiri dospiele obroke prinosbenog iznosa od 200 for., to se moli osuda,

Digitized by Google

da je F. B. dužan platiti prve dvie trećine prinosa za gradnju zagorske željeznice u iznosu od 200 for. sa 6 % kamati, od dana predane tužbe tekućimi i naknaditi trošak ove parnice.

Osudom kr. kot. sud u K. od 18. lipnja 1886 br. 5212 udovoljeno je tužbenom petitu, te je tuženik osudjen da plati dva obroka i naknadi parbeni trošak sa 23 for. 60 nč.

Razlozi: Na temelju popisnog arka C. ad IV. preuzeo je tuženi iznos dionica sa 300 for. i obvezao se platiti od te svote jednu trećinu kad započmu radnje, drugu trećinu kod polaganja šinja, a treću trećinu 8 dana iza dovršene gradnje.

Vidiv, da je ispravom A. ad I. podpuno dokazano (§§ 113 i 114 g. p. p.), da je radnja započeta i polaganje željezničkih šinja u tečaju, čim su uvjeti, pod kojimi se je tuženi obvezao platiti 300 for., izpunjeni glede dviuh trećina, tužba je dakle u tom pogledu osnovana i posve opravdana glede 200 for.; zato se je moralo po tužbenom petitu suditi ter tuženoga odsuditi i na naknadu parbenog troška (§ 573 g. p. p.).

Što tuženik prigovara glede pravnoga naslova, to nevredi, jer je u tužbi jasno naznačeno, da se je tuženik obvezao doprinieti 300 for. za dionice za sagradjenje željeznice zagorske; isto tako nestoji prigovor tuženika, da nije podpisao podpisni arak C. ad IV., jer je njegov podpis sudbeno ovjerovljen, te on naknadno sam priznaje, da je taj podpisni arak podpisao.

Dalnji prigovor tuženikov, da željeznička pruga nije gradjena 1. lipnja 1885, nemože se uvažiti, jer u podpisnom arku nestoji izrično dan kada mora gradnja započeti, nego se veli naprosto „zavlaka radnja oko uzpostave željeznice preko 1. lipnja 1886“; a odpada naročito taj prigovor dokazom isprave A. ad I., kojom je podpuno dokazano (§§ 113 i 114 gpp.), da su radnje na uzpostavi željeznice do 18. listopada 1885 tako uspjele, da je radnja započeti morala u svoje vrieme i da su šinje položene; a pošto tuženi protivnoga nije dokazao (§ 104 gpp.), to se navodi tužiteljevi imadu istinitimi smatrati obzirom na §§ 22 i 104 gpp. — Prigovor, da neobstoji družtvo za gradnju željeznice, odpada gledeć na ispravu D. ad IV.

Tuženikov prigovor o nenadležnosti ovog suda oboren je ustanovom § 57 gradj. sud. s obzirom na § 6 trg. zak.; jer u mjestih, gdje neima niti suda trgovačkog, niti sudišta prve molbe, koje bi odredjeno bilo za izvršivanje sudbenosti trgovačke, mogu se amo spadajuće parnice podići i pred običnim sudom nadležnim. — Napokon pada i prigovor tuženikov radi prikrate preko polovice obzirom na § 280 trg. zak., kao što se obaraju svi ostali prigovori njegovi gledeć na ustanove § 265 trg. zak., jer pri prosudjivanju i tumačeuju poslova trgovačkih ima ne toliko smisao

Digitized by Google

upotrebljenih izraza po slovu, nego više volja ugovarajućih stranaka služiti mjerilom.

Povodom priziva tuženikova kr. banski stol riešenjem od 24. studenoga 1886 br. 14651: s razloga, što se ovdje radi o razpri medju dioničarskim družtvom i podpisateljem stanovitog iznosa u ime gradnje željeznice, dakle izmedju družtva i podpisatelja dionica; što su ove razpre izuzete izpod nadležnosti kot. suda po izričnoj ustanovi § 6 i § 2 br. 7 zakona od 3. listopada 1876 (br. 86 Sbornika 1876); pošto su im pridržane samo razpre pod br. 6 istog § spomenute, i što je tuženik prigovorio nenadležnosti kot. suda: — napadnutu osudu po §§ 339 br. 1 i 343 gpp. radi nenadležnosti suda, obnašao je ukinuti i tužitelja uputiti na nadležni trg. sud, a trošak medjusobno prebiti, jer mu je dao povoda i tuženik, pošto se nije poslužio pravnim liekom proti odluci, kojom je primljena tužba od nenadležnog suda (§ 2 a) gpp. i § 1 sudov.).

Kr. stol sedmorice riešitbom od 10. ožujka 1887 br. 137 odputio je previdni utok tužitelja, uložen samo proti onom dielu banskostolne riešitbe, kojom su parbeni troškovi medjusobno prebiti, te je potvrdio banskostolnu riešitbu sa razloga prije navedenih. *A.*

C. Kazneno.

Da li se §§ 68 i 81 k. z. dadu uporaviti i na cestare?

Povodom ništovnice c. kr. drž. odvjetničtva proti osudi c. kr. zem. suda u Černovicah od 23. prosinca 1880 br. 10299, kojom su Janko K. i Kiva K. po § 259 br. 3 a. k. p. (§ 250 br. 3 hrv. k. p.) odriešeni od obtužbe sbog zločinstva javnoga nasilja u 81 k. z. označena, c. kr. vrh. ukidno sudište nakon obavljene javne razprave sudilo je: Ništovnica c. kr. drž. odvjetničtva u Černovicah uvažava se, napadnuta osuda ukida se, a spisi vraćaju se prvomu sudu, da razpravu ponovi i novu osudu izrekne.

Razlozi: Prema razlogom napadnute osude je prvosudni sud po § 259 br. 3 a. k. p. obadva obtuženika odriešio od obtužbe sbog zločinstva javnoga nasilja u § 81 k. z. predvidjena, a počinjena tobože tim, što su 9. lipnja 1880 nasilno položili ruku na cestara Karla H. u nakani, da ga zaprieče u naumljenoj pljenitbi konja, koji je u jarku duž državne ceste pasao, te ga tako u vršenju njegove redovite službe smetu; jer da spomenuti cestar od tehničkoga gradjevnoga odjela c. kr. zem. vlade za Bukovinu nije postavljen definitivno, nego samo provisorno; jer mu ujedno nije izdan o njegovom imenovanju dekret, i jer nije položio službene prisege; radi čega nije se mogao isti cestar uvrstiti u red onih službenika, koje § 68 k. z. nabraja, niti se u inkriminiranom djelu značajke učina, § 81 k. z. normirana zločinstva, upoznati dadu.

Digitized by Google

Nazori prvoga suda, koje je pri prosudjivanju ovoga slučaja na umu držao, nedvojbeno su utemeljeni na pravnoj bludnji; jer svojstvo poglavarstvenih osoba, uživajućih zaštitu u ustanovi § 68 k. z., nije uvjetovano niti definitivnim imenovanjem, niti položenjem službene prisege (u koliko ova nije izrično propisana). Zakon nabrajajuć u § 68 k. z. poglavarstvene osobe poslužio se je najobsežnijimi izrazi: „urednika, odredjenika, naredbenika ili službenika"; a tim je jasno i nedvoumno dano izraza zakonodavčevoj nakani, da bude kaznenopravne zaštite, — koju zakon poglavarstvenim osobam u javnom interesu zajamčuje, — dionikom svaki, kojemu je izvršivanje poglavarstvenoga naloga povjereno bez obzira na njegov službeni odnošaj i bez razlike, bio on sbiljimice imenovan ili ne, da li je njegovo imenovanje definitivno ili provisorno, i da li on uréduje pod prisegom ili bez ove.

Buduć je prema izvidom i predpostavi prvoga suda cestar Karlo H. od tehničkoga gradjevnoga odjela c. kr. zem. vlade za Bukovinu zaista takovim postavljen, to se on mora smatrati najmanje „odredjenikom državne oblasti" u smislu § 68 k. z.; prema čemu svemu se — riešenjem pitanja: da li djelo, kojega se obtuženici obtužuju, učin zločinstva u § 81 k. z. predvidjena utemeljuje, — prikazuje povriedjenim zakon imenito §§ 8 i 81 k. z. — Morala se dakle od c. kr. drž. odvjetničtva na osnovu § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p) uložena ništovnica uvažiti, napadnuta osuda po § 288 br. 3 a. k. p. (§ 284 br. 3 hrv. k. p.) ukinuti, pa buduć da nisu još ustanovljene sve činjenice, koje bi se, uporavljajuć kao što treba zakon, bile imale uzeti za podlogu rješitbe, morala se stvar ova predsudnomu sudu odputiti, da o njoj iznova razpravi i odluči.

(Riešitba c. kr. vrh. ukidnoga suda bečkoga od 10. listopada 1881 br. 4243.) *Pr. L. M.*

Ad § 303 k. p.

Osudom kr. sudb. stola u Gospiću od 11. svibnja 1883 br. 1085 osudjeni su radi zločinstva paleža (§§ 166 i 167 sl. f) k. z.) I. F. kao neposredni počinitelj na tri, a K. P. kao sukrivac na osam godina težke tamnice. Uzljed ništovne žalbe obtuženih ukinuo je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni rješenjem od 4. kolovoza 1883 br. 1679 po § 303 k. p. ureda radi tu osudu, te je obtuženike odriešio od obtužbe.

Razlozi: U objektivnom pogledu neima dvojbe, da je vatra u kući i u štali K. P. bila podmetnuta, jer je konštatovano očitovanjem oružnika Maneta D. i Antuna P., da je počam od skalina, na kojih se dolazi u I. kat kuće, vodila korda s lieva do kuhinje, a s desna opet po skalinah na tavan, do hrpe papira, dronjka i slame, u kojih se hrpah nalazilo limenih kutija, napunjenih barutom i drugimi praskavimi tvarmi,

Digitized by Google

a u jednoj rupi izpod kuhinje i nad dućanom nadjeno bje medju tavanicami utisnuto do jedan kilogr. prosta baruta i sedam paketa žigica uz ciev, napunjenu barutom. Korda se nadalje protegla i u štalu do slame, u kojoj je takodjer nadjena limena kutija.

Nu glede subjektivne krivnje moraju se naproti momentom sumnje u razlozih osude prvoga suda navedenim, iztaknuti sliedeće okolnosti: I. F. nebijaše zatečen u činu niti u posjedu kakova paljiva; na dan sbivšega se požara nije ničesa poduzeo, što bi pokazivalo namjeru njegovu, da počini ono zlo. Doduše zakleta svjedokinja Franjica St. kazuje, da je vidila obtuženog I. F. 26. studenoga 1882 u pol sedam u jutro sa strane kuće K. P. izaći, a u večer malo prije vatre, da je stajao uz vrata kuće K. P.; a zakleti svjedok Dane J., bivši sluga kod Franjice St., veli, da je takodjer vidio I. F., kako je malo prije vatre s one strane kuće, koju K. P. sam za sebe drži, izašao u dvorište.

S druge strane opet svjedok Gjukan D. (sada pokojni) izkaza, da je na dan vatre vidio I. F. u krčmi Filipa Š, gdje je dosta dugo bio, pa da je tek onda otišao, kad se podigla buka radi vatre u kući K. P. Obtuženi I. F. sam pako kazuje, da je 25. studenoga 1882 radio kod Ane P. i tamo prenoćio; da je u nedelju 26. studenoga u jutro po nalogu iste Ane P. bio u kući K P., da vidi, da li su kućna vrata zatvorena; a iza toga da je otišao svojoj kući; poslje podne da je bio najprije u krčmi Antuna P. a poslje u krčmi Filipa Š., odkale da je tek onda izašao na mjesto požara, kad se buka u kući K. P. podigla. I svjedok Filip Š. potvrdjuje, da je I. F. u njegovoj krčmi dosta dugo bio i popio $1^1/_2$ litru vina; nesjeća se pako, kada je I. F. otišao. Na glavnoj razpravi uztvrdi svjedokinja Franjica St., da je I. F. vidila u nedelju u večer nešto poslje buknuća vatre; taj nesklad sa prvašnjim njezinim kazivanjem nije razjasnjen. Premda se iz razpravnih spisa vidi, da je okrivljeni I. F. kao težak radio u kući Ane i K. P., i premda je svjedokinja Fanika J., bivša služavka kod Ane P., kazivala, da je okrivljeniku gazda K. P. na odlazku rekao, neka pazi na kuću; odatlje se ipak nevidi još razlog, zašto bi se I. F. dao na tako težko zločinstvo; a neima ni tomu traga u spisih, da bi bio podplaćen ili da mu je obećan kakov dobitak. Svjedoci Franjica St. i Dane J. kazuju, da je okrivljeni rekao: „Muči, što vraga viče$\check{s}$; odnesi tvoje stvari, a nebrini se za P-ovu kuću, neka gori"; zatim, da je I. F., kako kazuje svjedok Andrija H., za njim (svjedokom) došuljao se na tavan kuće P-ove i za stvari se veoma interesirao. To se može različito tumačiti, a pripisati i njegovu pripitom stanju, pa može biti najviše samo dalji razlog sumnje. Ako je I. F. prenašao robu iz dućana u stan Ane P., to se razjasnjuje tim, što je on češće kao težak u kući Ane P. radio i š njom zajedno stvari prenašao. — I. F. do sada je neporočan, tek mu se po svjedočanstvu občine prigovara, da rado pije.

Digitized by Google

Obtuženi pako K. P. niti nije bio kod kuće, kad se je vatra dogodila (26. studenoga 1882), on je 24. studenoga odputovao u Budimpeštu, a odanle se preko Zagreba, Ogulina itd. 6. odnosno 8. prosinca 1882 vratio kući u Otočac. On veli, da kuća njegova nije bila zaključana, a naročito stan njegov u prvom katu da je bio svakomu pristupan, tako isto i tavan. Samo dućan da je bio zaključan, a ključ da je predao suprugi svojoj. Kako kazuju oružnički stražmeštar Mane D i oružnik Antun P., otvorila je doista Ana P., supruga obtuženikova, premda je izprva govorila, da neima ključa, vrata kuće K. P., jer su zaista u nje bili ključevi, i to dva od dućana a jedan od magazina. Nestoji dakle u razlozih osude prvoga suda navedena okolnost, da nitko drugi u dućan ući nije mogao, jer je bio zabravljen, a ključevi da bijahu kod K. P.

Ovo isto vredi i glede onog u osudi iztaknutog razloga, da je K. P. imao u svom dućanu žigice, koje da su nadjene u drvenom dućanskom podu medju tavanice utisnute, a te žigice tako utisnuti da je jedino iz dućana bilo moguće; ključ dućana imao je K. P.; a opet gore je rečeno, da ga je imala Ana P. Nadalje iztaknuto je, da se je od one iste vrsti žigica, kakove bijahu u dućanu, našlo i u stanu Ane P. i to dva velika smota. Nije nadalje izvidjeno, za kakovim je poslom obtuženi K. P. pošao u Budimpeštu i Zagreb. Glasom očitovanja šumarnika Antuna Z. govorilo se jednom o tom, da će doći u Otočac više činovnika i trebati više stanova i zemljišta, pa da bi dobro bilo kupiti u tu svrhu kuću K. P. Prema tomu nije nevjerojatno, da je obtuženik kod mjerodavnih faktora shodne korake učinio, da svoju kuću eraru proda. A gledeć na ovu okolnost nevidi se, kakovoj se je koristi P. K. mogao nadati iz zločinstva, ako se još uvaži, da su njegove nepokretnosti jako zadužene i da se osiguruteljno družtvo (Franco-Hongroise) drži, kako potvrdjuju njegova pravila, načela, da osiguranik iz osiguranja u slučaju štete nikakva dobitka postići nesmije; i da se konačno stanje skladišta robe ima redovito vodjenimi knjigami dokazati.

K ovomu dolazi još okolnost, da je, kako su prijavili Aristide B. i Janko K., 10. veljače 1883, nadjen paket minarskog praha blizu dimnjaka i to onda, kad su I. F. i K. P. jur bili zatvoreni, a ob ovoj prijavi nisu nikakvi poduzeti izvidi; zato nije ni pobijena tvrdnja obtuženika, da je neka treća osoba iz zavidnosti, da bi mogao za dobru cienu kuću eraru prodati, vatru podmetnula ili podmetnuti dala.

U tom stanju stvari radja se znatna sumnja ob istinitosti čina, uzetih za podlogu napadnute osude prvoga suda, pa je s toga opravdano odriešenje obtuženika od obtužbe.* *V. Š.*

* Molimo, da u buduće izvolite tako pisati, da bude mjesta i korekturam; pak da nam priobćite i po mogućnosti osudu prvoga suda sa razlozi. — Ured.

Digitized by Google

D. Upravno.

Patronu nemože se nametnuti da popravlja t. z. cinkturu oko crkve, jer ta nije sastavni dio župne crkve. — Župnici imajući dohodak preko 500 for. moraju sami popravljati gospod. sdanja.

Kr. podžupanija u Križu naloži odlukom od 15. rujna 1882 br. 7125 vlastelinstvu moslavačkom, kao pokrovitelju župne crkve u Osekovom, da imade izvesti popravke na cinkturi župne crkve, te popraviti župnikov hambar. Trošak za ono prvo proračunan je na 1450 for. 39 nč., a za ovo drugo na 194 for. 75 nč.

Proti ovoj odluci podnese vlastelinstvo utok kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladn. odjelu za bogoštovje i nastavu, a ovaj je odlukom od 19. siečnja 1883 br. 14302 ex 1882 podneseni utok uvažio.

Razlozi: Prigovori utjecatelja jesu temeljiti, jer svi za Hrvatsku i Slavoniju valjajući, patronatske odnošaje uredjujući zakoni nalažu u prvom redu dužnost popravljanja župne crkve vlastitoj crkvenoj zakladi, a tek u drugom redu pokrovitelju. Ovo se jasno vidi iz kralj. odpisa od 10. srpnja 1841 br. 1680/540, koji u § 10 toč. b) propisuje: Ako ima crkvena zaklada, neka se svako popravljanje i pogradjivanje crkve ponajprije iz te zaklade namiri, pa samo kad ove neima, ili kad nedotječe, ima gradjevni trošak namaknuti pokrovitelj. Iz zapisnika ob obavljenoj konkurencionalnoj razpravi od 1. rujna 1881 nevidi se, da je ova okolnost izvidjena. Nu bila ona izvidjena ili ne, u ovom slučaju radi se o popravku predmeta, koji za službu božju nije opredieljen, niti se može smatrati sastavnim dielom župne crkve, zato se izvedenje popravaka oko crkvene cinkture nikako pokrovitelju nametnuti nemože.

Načelo, sadržano u zakonih, uredjujućih patronatske odnošaje, da se najme dužnosti pokroviteljske prema promienjenim odnošajem vremena koliko moguće više stegnuti imadu, našlo je takodjer svoj izražaj u gore spomenutom kralj. odpisu od 10. srpnja 1841 br. 1680/540, koji u § 10 pod t. a), c) i d) naročito odredjuje, da se popravci i pregradnje crkva pokrovitelju nametnuti, stegnuti imadu baš stalno na župne crkve, nipošto pako protegnuti na crkve filialne, kao što mu se naložiti nemože nabava ure za toranj, izvanjski triem oko tornja, stan zvonara na tornju stražećega, jer sve ovo nisu stvari spadajuće na službu božju; isto tako mogu se nabaviti samo iz crkvene zaklade stvari, koje nisu od prieke potrebe za službu božju, kao što orgulje, sjedala, pobočni oltari itd.

Ako se dakle patron po ovom nemože pridržati na nabavu stvari, koje nisu od prieke potrebe za službu božju, tim manje bit će on dužan popravljati cinkture crkve, koje nespadaju na službu božju, pače usljed promienjenih okolnosti neimaju nikakove svrhe. U utoku je posve pravilno

Digitized by Google

obrazloženo, da su crkvene cinkture služile u staro doba, tamo gdje nisu ujedno bile providjene sa arkadami, samo kao ograde za groblje, koje se je nalazilo unutar te cinkture. — Nu pošto je dvorskim dekretom od 24. svibnja 1825 br. 12404 zakapanje mrtvaca unutar crkvene cinkture zabranjeno te odredjeno, da nova groblja treba urediti izvan sela na povišenih, poplavi neizloženih mjestih, a isto tako naredbom od 30. siečnja 1751 zabranjeno zakapanje mrtvaca u crkvenih rakah: to crkvene cinkture, gdje ih još ima, u koliko nisu providjene arkadami, kao što u mjestih, gdje se veći crkveni sborovi drže, neimaju nikakove svrhe, pa bi je s toga trebalo posve porušiti ili, u koliko bi u pojedinom slučaju služile za poljepšanje crkve, mogu se popraviti dotično s nova podignuti samo o trošku zaklade crkvene i dobrovoljnimi prinosi župljana.

A i drugi prigovor, glede naložena pokrovitelju popravka župnikova hambara, posve je osnovan, budući da o pitanju: „tko je dužan graditi i popravljati gospodarske sgrade župa, ako župnici imadu poveći dohodak od nekretnina“, odluka kr. ugar. dvorske kancelarije od 30. prosinca 1808 br. 13064, republicirana okružnicom namjestničva od 19. svibnja 1857 br. 9119 naročito propisuje: „da se u tom pogledu treba držati istoga pravila, koje je propisano i za druge nadarbenike imajuće iste dužnosti, i tako da su župnici, koji iz zemalja svoje nadarbine dobivaju dohodak preko pripadajuće im plaće, dužni graditi i popravljati gospodarske sgrade, kad ih uništi požar ili kad po drugoj kakovoj nesgodi propadnu“. — Dužnost ova nametnuta je župnikom, imajućim dohodak preko godišnjih 500 for., još napose odpisom kr. ug. dvorske komore od 9. travnja 1845 br. 12464; a po odpisu kr. ug. dvorske kancelarije od 4. studenoga 1808 br. 11471 imade kod svake promjene župnika podarcidjakon kotara sa povjerenikom političke oblasti razgledati stanje župničkih sgrada, a nemar župnika imade se nadomjestiti sekvestracijom dohodka ili za slučaj smrti iz ostavine.

Slična ustanova sadržana je takodjer glede novih t. j. poslje god. 1787 podignutih župa u § 13 „generalia principia ad parohiarum institutiones“, koji odredjuje: „Et postea ipsa aedificia revidere teneatur, quod si per revisionem antiquorum ecclesiae inventariorum deffectus quidam apparuerit, vel aedificia in curia defuncti beneficiati destructa adinventa fuerint, casus hic circumstantialiter repraesentari et per forum juridicum ecclesiae indemnitas ex propria defuncti beneficiati substancia procuranda erit.“

Ustanove ove stoje u ostalom posve u suglasju sa propisi § 513 o. g. z., po kojem je uživalac obvezan držati stvar služnu kao dobar domaćina u stanju, u kojem ju je primio, i iz dohodaka ju popravljati i uzdržavati. Ovi propisi zakona jasno kazuju, da su u prvom redu župnici sami pozvani uzdržavati župničke sgrade u dobrom redu, pa da ta dužnost

Digitized by Google

iza njihove smrti pada na njihovu masu; a ako su grofovi Erdödy kao prijašnji pokrovitelji dobre volje sagradili župniku hambar, neda se odatlje izvoditi za njihove nasljednike nikakova obveza po analognoj ustanovi § 345 o. g. z. U koliko dakle sada spomenutim naredbam prigodom sastava inventure iza predšastnika sadanjega beneficiata sa strane crkvenih i političkih oblasti udovoljeno nije, ili ako masa pokojnog župnika za te popravke nedotječe, ima se ponajprije ustanoviti dohodak župnika, pa u koliko ovaj godišnjih 500 for. prevaljuje, mora župnik sam podmiriti trošak popravka ekonomičkih sgrada; a kako veli gore spomenuti odpis kr. ug. dvorske komore od 9. travnja 1845 br. 12464, prelazi ta dužnost na obćinu uz pomoć vlastelina kao pokrovitelja samo kod župa manjega dohodka, i tada se ograničuje samo na gradnju staje i kolnice. — Pošto pako pitanje glede dohodka župnika u O. prigodom obavljene konkurencionalne razprave nije izvidjeno, nemože se stvar ova na temelju nepodpune razprave riešiti meritorno.

Obzirom na sve gore navedeno kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu, povodom utoka vlastele moslavačke, ukida prvi dio napadnute odluke od 15. rujna 1882 br. 7125, kojom se odredjuje, da su utočitelji dužni popravak cinkture oko župne crkve u Osjekovu izvesti troškom od 1450 f. 39 nč. u roku od dva mjeseca, te riešava uticatelje te dužnosti; glede pako drugoga diela odluke, da ima pokroviteljstvo namaknuti trošak od 194 for. 75 nč. za popravak hambara župnikova, nalaže se kr. podžupaniji, da u smislu gore spomenutih normativnih propisa novom konkurencijalnom razpravom izvidi i konštatuje, tko je dužan popravak na hambaru izvesti, da li sam župnik ili pako župna obćina, pa da na temelju povedene razprave glede dužnosti podmirenja gradjevnoga troška izreče odluku salvo recursu na kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu.

M.

VIESTNIK.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke) donosi: pod br. 183 naredbu kr. vlad. odjela za pravosudje od 28. siečnja 1887 br. 14585, kojom se sudovi upućuju, da imadu odluke donesene u ovršnom postupku, ter glaseće na kr. erar, dostavljati kr. ravnateljstvu erarskih pravnih posala eventualno kr. poreznim nadzornikom. Br. 184. Naredbu istoga kr. vlad odjela od 28. siečnja 1887 br. 14400 glede načina, kako imadu biti sastavljene odluke sudb. oblasti, kojimi se ureda radi odredjuje gruntovno brisanje nenamirenih erarialnih dugovina; br. 185 naredbu od 15. siečnja 1887 br. 68 glede načina, kako se imadu podmiriti ostavinske pristojbe kod ostavina, koje se sastoje samo od pokretne imovine; br. 186 naredbu od 25. siečnja 1887 br. 15978 o postupku kod odmjerivanja i utjerivanja pristojba, pripadajućih za prepise sastavljene ureda radi u smislu § 124 grunt. reda za sbirku isprava; br. 187 okružnicu

Digitized by Google

kr. banskoga stola od 27. listopada 1886 br. 25071 o vodjenju sbirke isprava kod gruntovnih oblasti; br. 188 naredbu od 12. siečnja 1887 br. 15917 glede ispunjivanja „povratnica"; br. 189 naredbu od 14. siečnja 1887 br. 17984 o imenovanju bagatelnih sudaca; br. 190 naredbu o dopustu sudb. činovnika u svrhu polazka žup. skupština; br. 191 okružnicu kr. banskoga stola od 26. listopada 1886 br. 3451 ob ustrojenju povjerenstva za ispite občinskih bilježnika i blagajnika kod kr. žup. oblasti; dodatak k ovoj okružnici sadržaje naredbe kr. vlad. odjela za nutarnje poslove od 12. listopada 1886 br. 44826 i od 14. kolovoza 1875 br. 13854 ob ustrojenju povjerenstva za ispite občinćinskih bilježnika. Br. 192 okružnicu predsjedničtva kr. banskoga stola od 25. veljače 1887 br. 436 o valjanosti po ravnatelju pomoćnih ureda podpisanih odluka na izdanje sudbenih pologa; br. 193 naredbu od 8. ožujka 1887 br. 79, kojom se odredjuje, da se svagda, kad se u ostavini koje vojničke osobe pronadju službeni spisi, odnoseći se na stvari vojničke, o tom ubavjesti c. k. ministarstvo rata.

(Sa sveučilišta.) G. dr. Juraj Vrbanić, perovodja kod gradskoga poglavarstva zagrebačkoga, zamolio je prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta zagrebačkoga, da mu dozvoli te se može habilitirati za docenta političke ekonomije. Zadovoljiv uvjetom propisanim za to, on je napokon 14. svibnja o. g. imao javno pokusno predavanje na sveučilištu, te je govorio „o zadatku i methodi političke ekonomije". Prof. sbor predložio je, da mu kr. zem. vlada podieli veniam legendi za rečenu struku.

(G. Ivan Albrecht), predsjednik kr. sudb. stola u Belovaru, premješten je na vlastitu molbu u gremij kr. banskoga stola; uprava kr. sudb. stola u Belovaru povjerena je g. Hinku Stepnički-u, viećniku kr. sudb. stola i pomoćnomu izvjestitelju banskoga stola.

(Imenovani su) perovodje I. razreda u kr. vlad. odjelu za nutarnje poslove dr. Milorad vitez Cuculić-Bitorajski i Mladen Dolovčak, tajnici u istom odjelu; absolvirani pravnik Vatroslav Brlić bezplatnim perovodnim vježbenikom kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu.

(Koliko ima odvjetnika i javnih bilježnika u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću?) Naredbenik c. k. ministarstva pravosudja u Beču kom. IX. od 10. svibnja o. g. priobćuje, koliko je bilo odvjetnika i c. k. javnih bilježnika početkom god. 1887 u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću. Svega bijaše početkom ove godine 2708 odvjetnika, i to 1721 u sjedištu 25 odvjetničkih komora i sudb. stolova, a 987 na drugih mjestih, u kojih ima sudb. stolova i kot. sudova. Broj odvjetnika umnožao se je prema g. 1886 za 69. Najviše je odvjetnika u području odvjet. komore u Beču, najme 773, tamo dolazi na 3015 duša 1 odvjetnik. Za ovim ide područje odvjetničke komore u Pragu sa 654 odvjetnika, na 8502 duše dolazi tu 1 odvjetnik. Na trećem mjestu stoji područje odvjetničke komore u Brnu (Moravska), u kojem živi 227 odvjetnika, dakle na 9486 stanovnika jedan odvjetnik, dočim područje odvjet. komore u Lavovu broji 152 odvjetnika, od kojih dolazi jedan na 17541 stanovnika. Naprotiv dolazi u području komore gradačke (u Gracu) 145 odvj., ili na 8369 stanovnika po 1 odvjet.; u području tršćanske komore 87 odvj., jedan na 5333 stanovnika. — Početkom g. 1886 bijaše u svih kraljevinah i zemljah zastupanih u car. vieću 1086 c. k. javnih bilježnika, naprama minuloj godini umnožio se broj njihov za 8. Od ovih nalazi se u sjedištu sudb. stolova ili u sjedištu 34 bilježničkih komora 217, a 869 na drugih mjestih. Promjerno dolazi jedan bilježnik na 20409 stanovnika.

Digitized by Google

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše Luka Matasović, kot. sudac.

(Nastavak.*)

4. Pravo uporabodavca na uporabnu cienu. a) Plaćni rok. Već je prije pod II. 4. spomenuto, da se najamnina ili zakupnina, izuzamši slučaj osobitog ugovora, plaća polugodišnje, ako je stvar dana u uporabu na jednu ili na više godina; ako li se stvar daje u uporabu na kraće vrieme, ima se najamnina (zakupnina) platiti, pošto mine vrieme uporabe (§ 1100 ogz.).

Izuzimajuć naročitu pogodbu nemože iznajmitelj ili zakupodavac zahtievati, da mu se najamnina ili zakupnina unapred plati, niti može uzkratiti predaju uporabnoga objekta, što mu se nije unapred platilo. — Rokovi plaćanja počimaju teći od dana, kada je uporaboprimac po pogodbi imao primiti predmet uporabe, odnosno uporabodavac izručiti mu ga. Neodlučuje ovdje, da li se je uporaboprimac odmah počeo služiti predmetom uporabe, niti on može s uspjehom prigovoriti, da mu nije predmet na porabu predan na vrieme pogodjeno; jer u prvom slučaju sam je sebi kriv; u potonjem pako imao je sudbeno zahtievati predaju predmeta uporabnoga. Uporaboprimac sam nije ovlašćen uskratom plateža uporabnine od pogodbe jednostrano odustati (§ 919 ogz.).

Ako su za plaćanje uporabne ciene budi ugovorom pogodjeni, budi posebnimi najmovnimi redovi ustanovljeni stanoviti rokovi ili dani, imadu se ovi najtočnije držati; jer inako sve štetne posljedice ugovorne ili zakonske (najmovno-redovne) postignu onoga, koji točno na vrieme platio nebi, kako je to osudom vrhovnoga bečkoga sudišta od 10. rujna 1863 br. 6387 (Allg. öst G.-Z. br. 139 ex 1863) izrečeno u slučaju sliedećem:

25. travnja 1863 podnese A. proti B-u tužbu zahtievajuć, da se ovaj izseli iz stana i prizna ukinutom pogodbu najma, bivšu na dulje vremena sklopljenu; jer nije točno t. j. 24. travnja (Gjurgjevdneva) najamninu platio. Zahtjevu tužbe bje udovoljeno s razloga: jer ako se iznajmljene prostorije (zakupna

* Vidi Mjesečnik br. 4 str. 170 i slied. — Ured.

Digitized by Google

dobra) i nemoraju stanovitih dana, po kojih se rokovi imenuju, odkazati i izprazniti, već to može biti u stanovitom razdobju oko istoga dana; to ipak nebiva najmitelj ovlašćen nikojim zakonom, po kojem bi mogao najamninu i kasnije platiti, pošto najamnina (zakupnina) dospjeva baš onoga dana, kojim se odnosni termin nazivlje; pa kao što iznajmitelj ima pravo istoga stanovitoga dana platež najamnine tražiti, isto tako pada najmitelju u dužnost platiti istoga dana; a ako neplati, krivac je zavlačenja svoga.

b) Zakonsko založno pravo uporabodavca. Da se osigura najamnina ili zakupnina, ima onaj, koji daje u najam stan, pravo zaloga na uneseno pokućstvo i na pokretne stvari, koje su vlastnost najmitelja ili podnajmitelja, ili koje im je treći tko povjerio (§ 367), i koje se još nalaze u stanu, kad je učinjena tužba. Podnajmitelj odgovara polag najamnine, koju plaća; ali nemože se time braniti, da je glavnomu najmitelju napred platio svoju najamninu. Onaj pako, koji daje zemljište pod zakup, ima pravo zaloga na živinu, nalazeću se na zakupnom dobru i na orudja gospodarstvena i na plodove, koji se još nalaze na njem (§ 1101 o. g. z.).

Ustanove ovoga §-a od velikoga su zamašaja i normiraju odnošaje znamenitih momenata, kao za uporabodavce tako i za uporaboprimce, dočim uredjuju načine, kako da onaj u odnošaju uporabnom naprama ovomu do skrajne mogućnosti prikraćen neostane; zato nam se ovdje malo dulje zadržati, pa svaki put i svaki način točno omjeriti i razviditi. Da ovo tim laglje i sigurnije polučimo, uzet ćemo pri tom stanovišta ova:

α) Pravni naslov prava založnoga. Naslov, kojim uporabodavac na stvari najmitelja, u stan unesene — odnosno zakupnika na zakupljeno zemljište donesene ili dovedene — pravo zaloga stiče, jest u samom zakonu, najme u predležećoj ustanovi § 1101 o. g. z.; prema čemu što sám zakon daje, netreba tek ugovorom postići nastojati, t. j. glede ovoga založnoga prava nemora u ugovoru ništa utanačeno biti, a ipak iznajmitelj i zakupodavac mogu toga svojega založnoga prava sigurni biti. — Nego tim, što je već sam zakon sigurnost iznajmitelja i zakupodavca zajamčio, nije zabranjeno još posebice ugovoriti, da im najmitelji i zakupnici kakovu inu stvar dadu u ručni zalog, ili da im dozvole, da svoje najamnine i zakupnine gdje na kakovu realitetu njihovu hipotekom osiguraju.

β) Subjektivni i objektivni obseg prava založnoga. Po izričnom slovu zakona pristoji to pravo iznajmitelju

Digitized by Google

stana i zakupodavcu zemljišta i ova dvojica smatraju se subjekti toga prava založnoga.

Pod pojmom „stana“ po mnenju Stubenraucha (II. 250) i drugih imadu se razumievati ne samo prostorije, u kojih se samo i izključivo stanuje, nego u obće pod taj pojam podpadaju sgrade i ovih odieljenja, koja se upotrebljuju u razne svrhe, samo ne u gospodarstvene, kao: podrumi, magazini, dućani, konjušnice, daščare, kazališta i t. d., kako je to i vrhovno sudište bečko osudom svojom od 17. kolovoza 1854 br. 8292 priznalo, uztvrdivši: „Po § 1101 o. g. z. pristoji iznajmitelju stana za osiguravanje najamnine pravo zaloga na uneseno pokućstvo i na pokretne stvari . . . . Kad se zakonodavac služi izrazom stan, razumieva tu ne samo prostorije, u kojih najmitelj i obitelj mu prebiva, nego i sve k stanu pripadajuće i za smješćenje njegovih stvari, orudja i posudja odredjene lokalitete kao: dućani, skladišta, suše, žitnice itd. — Obćenitim izrazom „pokućstvo i stvari pokretne“ nije se mislilo samo na stvari, koje neposredno služe osobi najmitelja i obitelji njegovoj, nego na sve stvari, koje se u onih prostorijah smjeste ili smjestiti običaju. Taj izraz dakle obuhvaća i robu, ukrcanu u dućan, skladište ili ini, za čuvanje robe rabljeni lokal“. — Dá u red stanova uvršćuju se i prazni kompleksi zemljišta, koji se neupotrebljuju za ratarstvo i gospodarstvo, već n. p. za sušenje rublja, bieljenje tkanina i t. d., pa i potonjih prostorija iznajmiteljem pristoji isto zakonsko pravo zaloga, kao i iznajmitelju kojega stana. Isto tako pristoji ovo zakonsko pravo zaloga i zakupodavcu inih objekta, n. p. kupališta, tvornice, kao i zakupodavcu zemljišta ili cielokupnog dobra gospodarskoga.

Pri poduporabi razširuje se ovaj pravni odnošaj, i ovo zakonsko pravo zaloga pristoji takodjer podiznajmitelju (podzakupodavcu) naprama podnajmitelju (podzakupniku); jer pod pojam izraza „iznajmitelj“ ili „zakupodavac“ nedvojbeno podpadaju i podiznajmitelji i podzakupodavci, niti može biti opravdana razloga, koji bi zakonodavca ponukao, te bi uzkratio podiznajmitelju (podzakupodavcu) ono zakonsko pravo zaloga, koje je podielio iznajmitelju i zakupodavcu; pošto izmedju podiznajmitelja (podzakupodavca) i podnajmitelja (podzakupnika) nastaju isti odnošaji, koji postoje izmedju glavnoga iznajmitelja (gl. zakupodavca) i najmitelja (zakupnika).

Što se predmeta istoga zakonskoga prava zaloga tiče, dade se na temelju § 1101 ogz. uztvrditi: Iznajmitelju pristoji pravo zaloga na unešeno pokućstvo i na pokretne stvari.

Digitized by Google

Pod pokućstvom u smislu § 674 o. g. z. razumievaju se samo stvari, koje su potrebne za pristojnu porabu stana; dakle: postelje, divani, stolovi, stolice, ogledala, ure, lampe i t. d., nemanje i sve one za vodjenje kućanstva potrebne stvari, kao: kuhinjsko i stolno posudje, razne škrinje, stolna i ina rubenina. — Druge vrsti objekti ovoga prava založnoga jesu „pokretne stvari“; izraz jako prostrana obsega i kako Stubenrauch (II. 251) mnije, pod tim izrazom imadu se razumievati sve ine pokretne stvari, koje se unesu u najmljene prostorije, a nespadaju pod pojam „pokućstva“, kako je čas prije ustanovljen; n. p. roba unesena u najmljeno skladište ili dućan, dragocienosti, kočije, knjige, pa i kućne (domaće) životinje, kao: utovljeno prase, lovački pas i t. d.

Objekti toga prava zaloga nemogu biti „prava“; jer odlučni momenat za stečenje ovoga zak prava zaloga jest, da se unese u prostorije, a o pravu nemože se reći, da biva uneseno. Ovo se može reći samo ob ispravi, nu ta se smatra samo dokazalom, da pravo eksistira.

Pitanje, da li se vez zakonskoga prava zaloga proteže i na gotovinu, koja se u stan unese ili na zakupno dobro donese, zanijekalo je vrhovno sudište bečko svojom rješitbom od 8. travnja 1858 br. 3356 (Gl Ung. W. br. 541) s razloga: .... „od založnoga veza izuzeta je punim pravom gotovina, jer se pravo zaloga iznajmitelja iznimice proteže na pokućstvo i na pokretne stvari u stan unesene; jer se iznimke moraju strogo tumačiti, te se nemogu i na gotovinu protegnuti; pošto se pod ovom razumieva specijalno opredieljena i samostojnim pojmom normirana pokretna stvar, koja se kao vrst nemože podvrći generičnomu pojmu pokućstva ili stvari pokretnih; što sve i §§ 674 i 680 o. g. z. opravdavaju.“

S istoga razloga niti stvari, koje su vlastnost najmitelja, nebivaju obuhvaćene vezom toga zakonskoga zaloga, ako ih je najmitelj gdje drugdje izvan iznajmljena stana dao na čuvanje, ili ih inako ostavio (Stubenrauch II 252).

Orudje, nuždno za tjeranje obrta, nemože takodjer biti predmetom ovoga prava zaloga; jer je ono već po § 674 ogz. od pojma pokućstvo izključeno i jer je ono po § 527 g. p. p. od ovrhe izuzeto.

Zakon jasno odredjuje, da se zakonsko založno pravo iznajmitel a proteže i na stvari podnajmitelja; pa da i ovaj jamči na toliko, na koliko duguje glavnomu najmitelju (podiznajmitelju); jer glavni iznajmitelj dolazi na mjesto ovoga. Podnajmitelj opet

Digitized by Google

nemože se braniti tim, da je glavnomu najmitelju (podiznajmitelju) unapred platio svoju najamninu; t. j. platio, a da u obće još nije bio dospio plaćni rok; ili da nije dospio rok zakonski, a on zato, što je takovu pogodbu o podnajmu utanačio bio, platio prije, nego je najamnina za glavnoga iznajmitelja proti glavnomu najmitelju dospjela bila.

Budući podnajmitelj sa glavnim iznajmiteljem nedolazi u nikoji neposredni dodir i odnošaj, to se iz § 1101 o. g. z. ovoga pravo proti onomu neima smatrati pravom (odnosno dužnošću) osobnim, kako se to razabire iz osude vrhovnoga sudišta bečkoga od 10. rujna 1863 br. 5971, kojom je odlučeno u slučaju sliedećem: Glavni iznajmitelj A., kojemu je glavni najmitelj C. bio dužan godišnju najamninu, podigne tužbu proti podnajmitelju B. na platež najamnine, koju i koliku on plaća. B. bijaše svoju najamninu unapred platio C-u. Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe; jer je smatrao, da je drugom stavkom § 1101 ogz. — „Pod najmitelj odgovara polag najamnine, koju plaća“ — osobna obvezatnost podnajmitelja naprama glavnomu iznajmitelju uzakonjena. — Prizivni sud i vrhovno sudište odputili su tužbu suglasno; jer ustanovom § 1101 o. g. z. glavnomu iznajmitelju naprama podnajmitelju nije podieljeno nikoje osobno pravo, nego samo pravo zaloga, da i na predmetih podnajmitelja može osigurati svoju eventualnu tražbinu proti glavnomu najmitelju t. j. podiznajmitelju.

Rečeno je, da je za stečenje prava zaloga § 1101 o. g. z. odlučujućim momentom unos stvari u najmljene (zakupljene) prostorije; pa kao što stvari, koje na vlastnost najmitelja spadaju, nebivaju založnim vezom obuhvaćene, ako su drugdje gdje izvan najmljenih prostorija spremljene; isto tako tudje stvari, koje su najmitelju povjerene i koje su u iznajmljene prostorije unesene, padaju pod zakonski zalog, osim ako je iznajmitelj mogao ili morao znati, da iste stvari na vlastnost najmitelja nespadaju. Nazor ovaj potvrdjuje riešitba vrhovnoga sudišta bečkoga od 20. studenoga 1850 (Sbirka Peitlerova u Beču 1860 str. 824), kojom je odlučeno ovo: Iznajmitelj C. radi dužne najamnine dade u ovršni popis uvrstiti kočiju, u posjedu svoga najmitelja A. zatečenu i njemu od vlastnika B-a predanu, da ju pokosti (lakuje). Tužbu B-a, da se njegova kočija iz ovrhe izluči i njemu izruči, odbije prvi sud s razloga: jer da sve stvari, koje su najmitelju povjerene, podpadaju pod vez zakonskoga prava zaloga. — Prizivno i vrhovno sudište udovoljiše zahtjevu B-a s razloga: Prostorije, koje je pokostar A. u kući C-a iznajmio, imale su služiti

Digitized by Google

li toj svrsi, da u njih onaj svoj obrt izvršuje. Narav obrta A-ova iziskuje, da mu se kočije, koje mu je bilo lakovati, u stan dovezu. Iznajmitelj C. morao je dakle nedvojbeno znati za narav obrta svojega najmitelja A-a; pa buduć nije mogao iz imovnih okolnosti potonjega s razlogom pomisliti, da su kočije njegova vlastnost, niti opravdano predmjevati, da A. kočijami trguje: to se mora uztvrditi, da C. nije bona fide držao A-a vlastnikom preporne kočije; pa zato je na zakonu utemeljeno, da se zahtjevu tužbe zadovolji.

Isto tako kada bi tko strancu dao stan u najam i znao, da ga je staretinar obskrbio pokućstvom, nebi mogao izvršiti na ovom svoje zakonsko pravo zaloga. Još manje mogao bi iznajmitelj polučiti to pravo na stvari, koje najmitelju nisu nikako povjerene, nego je on u posjed istih došao: kradjom, zatajenjem nalaza, ili inim kojim načinom neistinitim.

Ali zakonsko ovo pravo zaloga ostaje tvrdo, ako iznajmitelj od nikuda nemože zaključiti na tudje vlastničtvo niti da su najmitelju stvari na čuvanje povjerene, pače ono pravo stoji, ako je iznajmitelj naknadno, nakon unosa pokućstva i pokretnih stvari, doznao, da najmitelj nije vlastnik onih stvari, nego da mu ih je tko drugi bud s kojega razloga povjerio. Ovaj nazor opravdavaju razlozi riešitbe vrhovnoga sudišta bečkoga od 13. listopada 1874 br. 9401 (Gl. Ung. W. br. 5499):

Iznajmitelj B. izposluje na temelju svojega zakonskoga prava zaloga ovršnu dražbenu prodaju invectarum et illataram najmitelja C. — Tad ustane A. proti B-u izlučnom tužbom i zahtievaše, da je ovaj dužan: 1. priznati njezino pravo vlastnosti na invecta et illata; 2. okaniti se svakoga pa i založnoga prava na ista. — Za razprave prizna B., da invecta et illata čine vlastnost tužiteljice A.; a proti zahtjevu pod 2. prigovori, da je ona (A.) invecta et illata najmitelju C-u povjerila. — Sud prve molbe i prizivni sud donesu osudu po zahtievu tužbe i obrazlože drugi dio osude ovako: Iznajmitelju pristoji doduše po § 1101 o. g. z. zakonsko pravo zaloga na one stvari, koje doista jesu u iznajmljenih prostorijah za vrieme predane tužbe sbog dužne najamnine, pa i one, koje su najmitelju povjerene bud s kojega mu drago razloga. Ali § 1101 ogz., na kojem se pravo zaloga za iznajmitelja temelji, pozivlje se na § 367 ibid. baš kao i § 456 ibid.; prema ovomu pako založenje tudje stvari neima pravnoga učinka, kao je zalogoprimac znao, ili mu je iz inih okolnosti poznato biti moralo, da posjedniku dotičnih stvari pravo vlastnosti na iste nepristoji; tako dakle samo bonae fidei zalogoprimcu nemože se pravo zaloga odpravdati ni sudbeno oduzeti. Kada indi nastane protimba ovaj čas razvijena nazora, i čim nastane mala fides zalogoprimca, nemože se

Digitized by Google

ovaj u posjedu svojega založnoga prava s uspjehom obraniti i svaki treći može sa svojim pravom vlastnosti uspjeti. Čim je tuženik tečajem razprave priznao, da tužiteljici na stvari, radi kojih se izlučna parnica vodi, pravo vlastnosti pristoji, — dotično da je znao, da nije najmitelj vlastnik stvari izlučit se imajućih, nego tužiteljica; nemože se tvrditi, da je u dobroj namjeri i da bona fide objekte zaloga posjeduje tim manje; jer mu pravo zaloga nije ustupila treća koja osoba, već si je isto po zakonu od sudca podieliti dao.

Vrhovno sudište odputilo je drugi zahtjev tužbe s razloga: Istina, da prema tomu, što se § 1101 o. g. z. pozivlje na § 367 ogz., puno odlučuje bona fides iznajmitelja. Pa ta predpostava nemanjka u konkretnom slučaju; jer niti sama tužiteljica netvrdi, da je tuženiku bilo poznato, ili da je on morao znati, da bi tužiteljici bilo pripadalo pravo vlastnosti na invecta et illata onda, kad su u iznajmljeni stan unesene bile. Ustanova § 367 o. g. z. nesmije se tumačiti tako, da se zakonsko pravo zaloga, koje je bona fide stečeno, nebi dalo s uspjehom obraniti i u krieposti uzdržati usljed toga, što bi iznajmitelj naknadno doznao, da su najmitelju invecta et illata bud kojim povodom ili načinom povjerena; dotično da bi ovakova doznaja bona fide stečeno pravo zaloga §-a 1101 o. g. z. uništila. Kada bi se § 1101 o. g. z. smio tako tumačiti, bilo bi njim namjeravano osiguranje iznajmitelja u najviše slučajeva izigrano. Trećim osobam ostaje brigom paziti, komu svoje vlastničtvo povjeravaju; iznajmitelju pako nedade se nikako naprtiti dužnost, da on prigodom unašanja pokućstva i stvari pokretnih pritegne najmitelja i ovaj da mu pruži dokaz, da mu na invecta et illata podpuno pravo vlastnosti pristoji."

U zakupih objektom zakonskoga prava zaloga je živina, koja se na zakupnom dobru nalazi. Neki hoće, da zakon razumieva samo živine, koje se li u gospodarstvu upotrebljuju, tako da amo nebi spadale životinje, koje se drže razkoši radi n. p. jahaći konji, niti one životinje, koje su zakupniku od trećih osoba povjerene. Ovi se, da utvrde svoje mnenje, pozivlju na slovo § 1101 o. g. z. i vele: da životinje potonjih vrsti nije zakonodavac imao u namisli, jer bi ih tada bio izrično spomenuo u zadnjoj alineji, u kojoj je rieč o zakupu, kao što je to u prvoj alineji, koja se najma tiče, izrično naglašeno riečmi: „. . . . ili koje im (najmiteljem) je treći tko povjerio . . ." Još se pozivaju na rieč istoga §-a „pako", koja obadvie alineje u oprieci drži te širi obseg predmetâ pri odnošaju najma užemu obsegu predmetâ zakupnoga odnošaja suprotstavlja.

Drugi su opet protivnoga mnenja, a s njimi i c. kr. vrh. sudište u Beču, koje je u nekom slučaju osudu prvoga suda, koja je usvojila onaj gore nazor, ukinulo riešitbom svojom od

Digitized by Google

7. siečnja 1858 br. 12304 (Peitlerove sbirke br. 915) i podjedno odlučilo, da se dvogodišnje ždriebe, koje je zakupniku od treće osobe bilo povjereno, neima izlučiti iz pljenitbenoga popisa, koji je na molbu i za korist zakupodavca obavljen bio. Razlozi, s kojih je bilo tako odlučeno, jesu: jer se zakonsko pravo zaloga po zadnjoj alineji § 1101 o. g. z. ima za korist zakupnika protegnuti isto tako i na živinu, koju su ovomu treće osobe povjerile, kao što se u prvoj alineji iznajmitelju podaje isto pravo zaloga na stvari, najmitelju od trećih osoba povjerene, jer na ovakovo tumačenje ovlašćuju i pojedine pravne ustanove §§ 367 i 456 o. g. z. i logični savez, te zajednički i ukupni smisao svih pojedinih alineja § 1101 ogz.; jer se otud, što je u istom §-u citirana ustanova § 367 ogz., nedade pomisliti opravdan razlog, zašto bi zakonodavac pravo zaloga zakupodavca većma suzivao i davao prednost pravu zaloga iznajmitelja naprama trećim vlastnikom; jer riečju „pako", kojom su obadvie alineje §-a 1101 ogz. u oprečni savez dovedene, nije se namjeravala iztaknuti oprieka u obsegu prava zaloga, nego je tom riečju po naravi odnošaja najma i zakupa raznolikost predmeta samih za svaki pojedini slučaj naglašena; jer zakon izrično veli: „na živinu, koja se nalazi na dobru zakupnom", nepraveć nikoje razlike ni glede načina upotrebljivanja te živine, ni glede stanovitoga stanja, t. j. stanovite množine živine; jer je uparničeno ždriebe u popis punim pravom uvršćeno zato, što mu se za gospodara nije znalo, te se dosljedno tomu sasvim opravdano smatralo vlastnošću zakupnika upravo onako, kao što bi se — kada bi ga tko bona fide od zakupnika kupio, ili u zalog primio — vlastnikom odnosno zalogoprimcem morao održati proti pravomu vlastniku (§§ 367, 368 i 456 o. g. z).

Daljim objektom zakonskoga prava založnoga jesu orudje i plodovi, koji se na zakupnom dobru još nalaze, dakle: pluzi, drljače, motike itd, zatim sve vrsti žita, vina, voća itd., potonji t. j. plodovi razlučeni i pobrani, ili još na polju stojeći. — Potonji nazor neodobrava Stubenrauch (II. 253), nego on uči, da se zakonsko pravo zaloga proteže samo na plodove odlučene i pobrane; dočim su plodovi nerazlučeni pripadnost dobra zakupnoga i na nje kao i na dobro zakupno pristoji pravo vlastnosti zakupodavcu po pravilu: „accessio cedit principali" (Unger I. 433). S ovim nazorom da nije u protuslovju dvorski dekret od 31. listopada 1800 sb. pr. z. br. 512; previšnje riešenje od 1. lipnja 1818 i dvor. dekret od 13. travnja 1826, koje odredbe zakupodavcu dopuščaju sekvestraciju plodova, pošto se ova daje

Digitized by Google

samo u svrhu, da se zakupnik zaprieči u samovoljnom razpolaganju s njimi.

Da su i kod podzakupa ista načela, koja su kod podnajma razvijena, netreba dokazivati, te tako glavni zakupodavac stiče zakonsko pravo zaloga na svu živinu podzakupnika, pa to naročito bez razlike, koju zakupninu potonji duguje glavnomu zakupniku; šta više i onda, ako bi podzakupnika invecta et illata i više vriedila od njegove cielokupne podzakupnine. Razlog ovomu biti će taj, što su svi plodovi zakupnoga dobra podvrženi pravu zaloga i što odnošenja podzakupodavca i podzakupnika nemogu na prava glavnoga zakupodavca štetno djelovati, te što podzakupodavac podzakupom nemože ništa na štetu glavnoga zakupodavca ugovoriti (§ 1098 o. g. z.).

Zakonsko pravo zaloga tako iznajmitelja kao i zakupodavca proteže se samo na one stvari, koje se još nalaze u stanu ili na dobru zakupnom onda, kada je učinjena (rectius: predana) tužba. Odredba je jasna i netreba nikojega razlaganja.

γ) Tražbine, za koje spomenuto pravo zaloga jamči, jesu samo plaća za uporabu ili kako ih zakon u § 1101 o. g. z. naročito označuje: „najamnina ili zakupnina". Za ine tražbine iz uporabnoga odnošaja n. p. poradi pretjerana deterioriranja (§ 1111 o. g. z.) uporabnoga predmeta uporabodavac neima po zakonu nikoje založno pravo. Zakon naročito zajamčuje najamninu odnosno zakupninu pravom zaloga na predmete, koji se nalaze baš u onom stanu (na onom zakupnom dobru), za koji se najamnina traži; što se jasno vidi iz slučaja sliedećega: A. uzme u najam više prostorija u kućah br. 31 i 33, koje su vlastnost B a. Premda je A. ugovorenu najamninu točno platio, uzkrati mu B. iznos pokućtva iz najmljenih prostorija; zato ustane A. proti B-u tužbom sbog smetanja posjeda. Na razpravi prigovori B., da mu A., koji je od prije u kući br. 33 neke prostorije u najmu držao, nije platio najamnine. Tečajem razprave ustanovilo se, da je pred nekoliko godina iz iste kuće br. 33 pokućtvo bilo izneseno bez prigovora i uzprkos dužne najamnine. Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe, drugi u korist tuženika, a vrhovno sudište bečko potvrdi osudu prvoga suda navedši: Tuženik nije ovlašćen uzkratiti tužitelju, da ovaj nesmije svoje pokućtvo iz kuće br. 31 iznieti; no glede pokućtva u kući br. 33 bje tužba odbijena s razloga: „Stan onaj, za koji tuženik dužnu najamninu potražuje i za osiguranje ove, svojim se zakonskim pravom zaloga na uneseno pokućtvo služi, nalazi se u kući br. 33, te mu se mora priznati pravo zaloga na pokretnine, koje se

Digitized by Google

u istoj kući — akoprem ne baš u istih prostorijah, za koje nije plaćena najamnina — nalaze, te nije ovlašćen tužitelj potonje pravo iznosom stvari osujetiti. Ni,e ovako sa stvarmi u stanu kuće br. 31; jer se za nijednu prostoriju ove kuće nepotražuje najamnina dosljedno ni pravo zaloga nije utemeljeno . . ." (Sb. Gl. Ung. W. br. 733).

Medjutim je svejedno, da li se je moralo platiti anticipando, ili je najamnina (zakupnina) već dospjela, ili tek dospjeti imade, kako se to jasno razabire iz riešitbe vrhovnoga sudišta (Sbirke Gl. Ung. W. br. 413) u razlozih, u kojih je medju inim iztaknuto:

„. . . Svrha zakonskomu pravu zaloga nedvojbeno je ta, da i buduće kroz cielo uporabno vrieme dospjeti imajuće plaćne obroke osigura, te je uporabodavca pravo zaloga od pljenitbenoga popisa i od sekvestracije neovisno, pošto se ovimi čini pravo njegovo samo većma osigurava i čuva. Naslov prava zaloga ili ciglo pravo zaloga neima se pomiešati s izvršivanjem toga prava, samo ovo potonje bilo je zakonodavcu u § 1101 o. g. g. pred očima, kada je odredio, da se uporabodavac mora ograničiti li na one predmete, koji su za podignute tužbe još u stanu ili na dobru zakupnom.

δ) Vrieme, kada pravo zaloga eksistentnim postaje, ustanovljeno je previšnjom odlukom od 1. travnja 1837, koja je sa o. g. z. kao dodatak pod br. 70 u kriepost stupila, na onaj čas, kada su dotične stvari u stan unesene; s toga se ovo zakonsko založno pravo može potjerati i proti onim vjerovnikom najmitelja, koji su na unesene stvari dobili bud koje vrsti založno pravo prije, nego je iznajmitelj predao tužbu radi dužne najamnine i s ovom zatražio popis pokućtva i stvari pokretnih. Vrieme ovo valja nedvojbeno i za živinu dovedenu, za gospodarsko orudje doveženo na zakupno dobro; samo glede plodova — kako je gore rečeno — odlučuje čas, kada su odlučeni i pobrani; jer do onoga časa pristoji zakupodavcu pravo vlastnosti na nje.

Pa i onda, kada bi na stvari u stan unesene, ili na zakupno dobro dovežene, i prije unosa ili dovoza neki treći već bio stekao pravo zaloga i samo ih najmitelju (zakupniku) na čuvanje ostavio; te kada bi iznajmitelj (zakupodavac) najamninu (zakupninu) utuživši izhodio istih stvari popis, morao bi onaj treći sa starijim založnim pravom svojim popustiti iznajmitelju (zakupodavcu), što biva jasno iz razloga riešitbe vrhovnoga sudišta (Peitlerove sbirke ex 1860 str. 835—837), kojom je bio riešen sliedeći praktični slučaj: Tužitelj O. na temelju pravomoćnoga platežnoga naloga izhodi proti dužniku B. ovršnu pljenitbu, prenos i uzki zatvor

Digitized by Google

pokretnina potonjega; no kada se obavljala pljenitba propusti dati preneti i pod uzki zatvor staviti zaplienjene stvari, već ih ostavi u posjedu dužnika ovršenika B. Kratko vrieme postajalo i dužnik B. preseli se sa svimi zaplienjenimi stvarmi u kuću M-a i neplati ovomu dospjelu najamninu, koju on utuži i zatraži popis invectarum et illatarum, koji popis bude propisno obavljen.

Sad ustane prvi tužitelj i založni vjerovnik O. proti iznajmitelju M. i najmitelju B. zahtievajuć, da mu se osudom prizna jače, jer prije stečeno pravo zaloga.

Prvi sud izrekao je osudu prema zahtjevu tužbe, oslanjajuć se na obćenito poznato pravilo: „qui prior tempore, potior jure“ i nadovezujuć, da po dvor. dekretu od 10. travnja 1837 i po § 1101 ogz. iznajmitelju pristoji zakonsko pravo zaloga i proti onim založnim vjerovnikom najmiteljevim, koji su bili stekli bud koje vrsti založno pravo na unesene stvari prije, nego je tužba sbog dužne najamnine podnesena i popis zatražen. — Otud sliedi, da zakonsko pravo zaloga, koje iznajmitelj stiče na stvari, u stan unesene, nemože biti jače od prava zaloga stečena prije, nego su stvari unesene bile . . . .

Oba viša suda suglasno ukinuše osudu prve molbe uvaživ sliedeće: I tužitelj O. i tuženik M. priznaju, da je prvi stekao sudsko založno pravo na stvari B-a još prije, nego ih je B. u stan, u kući M-a iznajmljen, uneo bio, čim je iznajmitelj pravo zaloga na ove stvari zadobio. Tako dakle stoje uzporedo sudsko založno pravo tužitelja O. i zakonsko založno pravo iznajmitelja M-a, te se radja pitanje: Koje tih dvajuh prava zaloga je jače? Pitanje ovo mora se doista riešiti u korist tuženika M. sa sliedećih razloga: jer po § 1101 ogz. iznajmitelj stiče pravo zaloga na uneseno pokućtvo i pokretne stvari, koje su vlastnost najmitelja, ili koje mu je tko treći povjerio, za dužnu najamninu i za osiguranje ove; pa tumačeć § 1101 ogz. nesmije se ova namisao zakonodavca smetnuti s uma (§ 6 ogz.). No po § 530 gpp. prosto je vjerovniku zahtjevati, da se zaplienjene stvari dadu na čuvanje kojoj trećoj osobi, na pogibelj njegovu imenovanoj, ili sekvestru, koga sud naredi . . . . Neučini li vjerovnik ovo, nego ostavi zaplienjene stvari u posjedu dužnika; tad ih je ovomu povjerio, kako to § 183 k. z. od g. 1852 naročito ustanovljuje i prvi vjerovnik nemože zapriečiti, da te stvari nepodpadu zakonskomu založnomu pravu iznajmitelja; jer dvorskim dekretom od 10. travnja 1837 (sbirke pr. z. br. 189) samo je riešena dvojba, da li vjerovnici, koji su prije tužbe i popisa stekli založno pravo, možebit neimadu prvenstvo pred iznajmiteljem; odnosno tim de-

Digitized by Google

kretom nije taknut odnošaj upitne vrsti, gdje je netko prije unosa stvari u stan na ove zalog stekao; jer se konačno nebi moglo razjasniti protuslovje, zašto bi onaj, koji je najmitelju posudio stvar, ili mu takovu dao na čuvanje, pored svoga jačega prava vlastnosti morao popustiti iznajmitelju, a da ovo isto nevriedi i za onoga, koji je na stvari samo pravo zaloga stekao, i koji ih je u posjedu dužnika najmitelja ostavio . . . .

Povrh ovih razloga dade se za opravdanje gornjega nazora navesti i to: Kad već pravo vlastnosti mora da podlegne zakonskomu pravu zaloga, kako da to nebude i s pravom inovrstnoga zaloga, koje je po svojih pravnih učincih puno slabije od onoga? Pa iznajmitelj (zakupodavac) obično niti neima prilike, da izpita i ustanovi, nisu li stvari, koje se u stan kuće njegove unašaju (na zakupno dobro dovode ili dovoze), već možebit pod teretom sudskoga zaloga i pečata; niti se njemu u tom pogledu može u grieh upisati barem tolika nemarnost, kolika pada u grieh prijašnjemu založnomu vjerovniku, kojemu je sam zakon (§ 530 g. p. p.) pružao povlast, da stvari može dati ovršno prenieti i na čuvanje izručiti.

Prema svemu, dosada rečenomu, neima dvojbe, da se zakonsko založno pravo iznajmitelja (zakupodavca) s uspjehom može suprotstaviti založnomu pravu inih vjerovnika najmitelja ili zakupnika, koje su ovi na invecta et illata ili na plodove zakupnog dobra poslje njihova unosa, a ipak prije tužbe sbog dužne uporabnine i molbe za popis, stekli bili, kako je to već spomenutim dvorskim dekretom od 10. travnja 1837 izrično naglašeno i kako se to vidi iz razloga riešitbe vrhovnoga sudišta od 3. veljače 1857 br. 703 (Sbirke Gl. Ung W. br. 285), aplikovane na sliedeći praktični slučaj:

B. izposluje ovršnu pljenitbu i prenos marve, na vlastnost zakupnika N. spadajuće. Tim povodom ustane zakupodavac proti voditelju ovrhe B-u tužbom zahtievajuć, da je dužan priznati njegovo starije zakonsko pravo zaloga i dopustiti, da se o njegovu (B-ovu) trošku transferirana marva nazad u štalu zakupnika N. dopremi. Tomu zahtjevu vrhovno sudište udovolji; jer da sud, koji uz pljenitbu dozvoljuje i transferaciju, naredjuje i ovu samo zato, što ovršenik može s istimi objekti neograničeno i po volji razpolagati i što se prije stečena na te objekte prava nesmiju krnjiti; jer je u ovom slučaju zakupodavac nedvojbeno prije stekao zakonsko založno pravo na istu marvu, već onda, kada je na zakupno dobro dotjerana (§ 1101 ogz.); niti se može po zakonu dopustiti, da se objekti njegova zaloga bez njegove privole

Digitized by Google

s dobra zakupnoga odstrane i tim obseg njegova prava stegne; zato se povrata u status quo pokazuje zakonskom posljedicom priznana prioriteta založnoga prava, od zakupodavca prije stečena.

U sličnih tužbah biti će uputno ovu podići ujedno i proti najmitelju (zakupniku) kao neposrednomu dužniku i proti trećemu založnomu vjerovniku, što biva jasno iz sliedećega slučaja, riešena osudom vrhovnoga sudišta od 2. lipnja 1863 br. 3804, koji glasi: B. izposlova proti C-u, zakupniku A-a za stanovit dug ovršnu pljenitbu stvari, na zakupno dobro donesenih. A ustane proti B u tužbom i zahtievaše, da mu se radi tražbine od 372 f. dužnoga zakupa prvenstvo prava zaloga prizna. Na razpravi oporekne tuženik B. likvidnost dužne zakupnine. Prvi sud izrekne osudu prema zahtjevu tužbe; prizivno sudište zabaci tužbu, kojemu nazoru pridruži se i vrhovno sudište s r a z l o g a: Dočim se tužitelju ostavlja prosta nova tužba proti B-u i zakupniku C-u, mora se uztvrditi, da je tužitelj morao nastupiti dokaz, da doista postoji njegova tražbina iz zakupne pogodbe, za osiguraj koje zakonsko pravo zaloga na invecta et illata zakupnoga dobra i prvenstvo istoga pred sudskim pravom zaloga traži i da je ista njegova tražbina postojala već onda, kada je tuženiku sudbena pljenitba dozvoljena; da pako to postigne, nuždna je bila intervencija zakupnika C. u parnici, u kojoj da s njim kao s dužnikom navodne zakupnine iznos iste ustanovi.

Zakonsko pravo iznajmitelja (zakupodavca) proteže se na sve stvari, životinje i plodove, koji se za vremena podignute tužbe sbog dužne uporabnine i predane molbe za popis u stanu ili na dobru zakupnom nalaze; dakle u t r n j u j e to, čim su prije tužbe i popisa stvari uklonjene iz stana ili sa dobra zakupnog, bilo to s voljom proti ili volji iznajmitelja (zakupodavca); ovo načelo je priznano u riešitbi vrhovnoga sudišta, što no je izrečena u sliedećem slučaju: B. povede proti C-u ovrhu i izposluje troročnu ovršnu dražbenu prodaju njegovih pokretnina. Medjutim poslje druge, a prije treće dražbene prodaje ustane A proti C-u tužbom radi dužne najamnine i izhodi popis još neprodanih stvari uza sve to zahtievajuć, da bude namiren iz cielokupne kupovnine, na svih trih dražbenih rokovih dobivene. Citiranom osudom bje A. samo na kupovninu, prigodom trećega dražbenoga roka dobivenu, upućen. U razlozih te osude bje medju inim naglašeno: Pravo zaloga § 1101 o. g. z. za korist uporabodavca proteže se samo na one predmete, koji se nalaze u stanu, ili na zakupnom dobru onda, kada je predana tužba i dvorskim dekretom od 10. travnja 1837 nije glede obsega tih predmeta ništa promienjeno.

Digitized by Google

niti je § 1101 ogz. ustanovljena predpostava, koja je uvjet realisovanja toga prava, odstranjena; što više istim dekretom odredjeno je pobliže samo to, da se pri koliziji založnih prava na predmete, koja su za vremena tužbe na predmetu uporabnom, ono uporabodavca s pravom prvenstvenim eksistentnim prikazuje. Ino značenje, koje bi se riečim ovoga dekreta dalo, podielilo bi ustanovi § 1101 ogz. nedoglednu ekstenziju u posljedcih njezinih, te bi se pri svakoj dražbenoj prodaji upitnih predmeta morao uporabodavac pitati za privolu; obratno pri spontanih prodajah bio bi najmitelj (zakupnik) izvrgnut prigovorom, da pravo zaloga suzuje i da će zato morat odgovarati. Da se spomenutim dekretom nije ovakav uspjeh polučiti namjeravao, dokazuje i to, što uporabodavac ima načina, kojimi će svoje prvenstvo prava zaloga obezbiediti i na put stati uporaboprimčevu nastojanju, kojim da realisovanje svoga prava odsvojenjem predmeta osujeti. Ti načini — naime tužba i popis — postali bi posve iluzornimi, kada bi jedini unos nadomjestio tužbu i popis, te postao temeljem, na kojem bi se uporabodavac mogao držati svakoga predmeta bez razlike, kada i u koje vrieme je dotični predmet u stanu ili na zakupnom dobru bio Obratno mora se uzeti na zakonu utemeljenom gornja pravna zasada, da odstranjenjem predmeta iz stana odnosno sa dobra zakupnoga založno pravo utrnjuje.

Uporaboprimcem pristoji po dvorskih dekretih od 5. studenoga 1819 br. 1621 i od 11. svibnja 1820 br. 3179 pravo, da mogu odmah nakon predane tužbe zatražiti popis invectarum et illatarum i čim je ovaj obavljen, nesmiju najmitelji i zakupnici popisanimi predmeti po volji razpolagati; ako bi se to per nefas dogodilo, uporabodavac bio bi ovlašćen svoj zalog prema svojstvu prava stvarnoga na stvar zatražiti od svakoga, koji si ga je pribavio, te koj bi morao uzmaći i podleći, u koliko nebi bio kadar prigovor § 367 ogz. suprotstaviti.

No i prije predane tužbe radi dužne uporabnine bio bi uporabodavac ovlašćen zatražiti sekvestraciju invectarum et illatarum, kada bi se pobojao, da će uporaboprimac na uštrb njegova prava na plaću uporabnu invecta et illata odsvojiti, sakriti ili inako protepsti, te tim svojoj obvezanosti plaćanja izmaknuti. — Po § 427 g. p. p. ako tužitelj traži stvari ili prava, u kojih je posjedu tuženik, pak ako dokaže pogibelj, da će se pri obtuženiku stvari ili prava ona, dok traje parnica oštetiti, ili da će ih tuženik odsvojiti, prosto će bit tužitelju, ponudivši dovoljnu sigurnost za štetu, koju bi tuženik tegnuo imati, zaiskati sekvestraciju.

Digitized by Google

Dva su indi momenta, o koja zakon dozvolu sekvestracije ovisnim čini i to „pogibelj tražbine“ zatim „ponudjena sigurnost“; pa ovim dviema momentima mora da svaki obični tužitelj udovolji. — Ali se pita, da li iznajmitelji i zakupodavci, kojim po samom zakonu pristoji pravo zaloga na invecta et illata, poput inih tužitelja-vjerovnika moraju takodjer udovoljiti onim moment m, kada traže sekvestraciju predmeta, na koje im je već sam zakon pravo zaloga podieljuje? Pitanje ovo razno se riešavalo pa i od samoga vrhovnoga sudišta bečkoga, kako se to umno predstavlja u sliedećih praktičnih primjerih:

1. Supruzi A. zatraže proti zakupniku B. za osiguranje dužne zakupnine pljenitbeni popis invectarum et illatarum i ujedno osiguranja radi sekvestraciju plodova, koji su se na zakupnom dobru desili — a da nisu uvjetom § 427 g. p. p. udovoljili — nisu naime zasvjedočili pogibelj tražbine, niti su ponudili kauciju. Prvi sud dozvoli sekvestraciju, što i vrhovno bečko sudište potvrdi.

2. C. vlastnik škvera tuži brodograditelja D-a, da plati zakupninu, koju je za porabu škvera gradnjom brodova dužan postao, te ujedno zahtievaše pljenitbeni popis na škveru in fieri nalazećih se brodova i gradjevnoga materijala za brodove. — Odmah čim je taj popis bio obavljen, moljaše C.: „budući ga zakonsko pravo zaloga oslobadja dužnosti, te nemora po § 427 g. p p. položiti jamčevinu“, da mu se dozvoli sekvestracija D ova broda, koji je netom u more porinut i drugoga broda, koji je dovršivan na škveru još bio, pa da se za čuvanje obajuh postavi sekvestar. Vrhovno bečko sudište potvrdi riešitbu prizivnoga suda, koji je odobrio odpućujuću odluku prvoga suda.

Obie ove riešitbe quoad sequestrationem protuslovne usljed previšnje odluke od 3. listopada 1854 suspendira predsjedničtvo i naredi, da se o tih predmetih vieća u pojačanom senatu, koj izrekne odluku, da se u oba slučaja dozvoljuje sekvestracija osiguranja radi, te ujedno naredi, da se u judikatnu knjigu zabilježi sliedeća pravna zasada:

Iznajmitelji i zakupodavci, kada za osiguranje utužene najamnine (zakupnine) zatraže sekvestraciju zaplienjenih po § 1101 o. g. z. stvari ili plodova, nemoraju izkazati potrebštine § 427 g. p. p.

Pri izricanju ovih odluka i navedene pravne zasade uvaženi su sliedeći razlozi:

U § 1101 o. g. z. iznajmitelju i zakupodavcu zajamčeno pravo zaloga na invecta et illata izvršuje se tim, da se nakon

Digitized by Google

predane tužbe za platež dužne uporabnine pljenitbeni popis stvari zatraži (dvor. dekret od 5. studenoga 1819 sbir. pr. z. br. 1621), kako je to za stečenje ovršnoga prava zaloga u § 528 g. p. p. propisano — Da se doista stekne pravo zaloga, dužan je vjerovnik, koj ima naslov, uzeti u sačuvanje stvar, ako je pokretna (§ 451 o. g. z.). Ovaj prijetak na čuvanje biva pri ovršnom pravu zaloga nadomješćen tim, što poslje podpisa i dostave pljenitbene odluke založni dužnik postaje čuvarom zaplienjenih stvari, ako vjerovnik i voditelj ovrhe nije zatražio i sudbeni povjerenik nije komu trećemu zaplienjene stvari na čuvanje predao (§ 530 g. p. p.).

Dokle god su zaplienjene stvari (popisana invecta et illata) u iznajmljenih prostorijah ili na dobru zakupnom, nije baš nuždno, da se založnomu vjerovniku izruče i predadu; ali niti dosadanja praksa nije nikad dvojila, da je iznajmitelj vlastan zapriečiti najmitelja, da neraznese i neprotepe založne objekte, te mu tako založno pravo neizigra; pa su političke oblasti dosada uvjek najmiteljem u tom pravcu potrebitu oblastnu zaštitu i pomoć davale, sve ako za to izrična zakonska ustanova nije eksistovala i sveudilj neeksistuje.

Plodovi, koji separacijom prestaju biti pripadnošću dobra nekretnoga, dok stoje, nemogu se oduzeti, ni prenieti ni zatvoriti; naročito nebi bilo uputno uskratiti separaciju; već se kod plodova prenos i zatvor dade obaviti tako, da se postavi sekvestar, a zakupniku da se uzkrati samostalno razpolaganje. — Ova sekvestracija nadomješćuje ono kod najma po potrebi i pomoćju upravnih oblasti prisiljeno prepriečenje, te najmitelj nesmije stvari iz stana iznositi. I § 450 o. g. z., na koliko se tiče zakonskoga i sudskoga prava zaloga, upućuje izrično na ustanove gradj. zak. i sudb. postupka; pa kao što se sudsko pravo zaloga samo do osiguranja može dozvoliti, a ustanove §§ 527 i 530 gpp. mogu podpunoma protegnuti i na ovrhu do osiguranja; isto tako moraju pristojati ravna prava i iznajmitelju glede njegova zak. prava založnoga.

Kada bi se htjela iznajmitelju i zakupodavcu naprtiti dužnost, da tražeć sekvestraciju potrebštine § 427 gpp. izkazuju i zasvjedočuju, tada bi im se njihovo iz § 1101 o. g. z. izviruće pravo zaloga donekle iluzornim učinilo; jer kao što oni poput založnih vjerovnika — premda nemogu držanje i čuvanje založnih objekta tražiti, ovo bo pristoji samo ugovornomu založnomu vjerovniku — ipak imadu pravo zapriečiti, da se založni predmeti neraznesu i neprotepu, te tim njihovo založno pravo neizigra;

Digitized by Google

isto tako nemože se o njih uztvrditi, da su ravni onim, kojih su prava još preporna (§§ 425 i 427 gpp.); oni se svakako moraju oprostiti dužnosti jamčevinu položiti; njim se mora dopustiti, da se mogu poslužiti svimi pravi, koja su pri sudskom pravu zaloga vjerovniku pristupna. § 530 gpp. predvidjeno čuvanje založnih predmeta po trećoj osobi bitno se razlikuje od sekvestracije §§ 425 i 427 gpp. i zaslužuju jedno te isto ime samo na toliko, na koliko se svaki čuvar, kojemu je tudja stvar od suda na čuvanje povjerena, „sekvestrom" zove (§ 968 o. g. z.)

Zloporabâ ovako razvijene pravne zasade nije se bojati, jer se prije molbe za sekvestraciju do osiguranja mora predati tužba radi dužne najamnine (zakupnine), te akoprem je iznajmitelj (zakupodavac) stekao pravo zaloga na sva invecta et illata, dozvolit će sudac sekvestraciju anologno § 530 g. p. p. samo na toliko, na koliko je to pri ovršnoj pljenitbi dopustivo, najme na koliko je dovoljno, da utužena najamnina (zakupnina) pokrivena ili osigurana bude. (Plenarni zaključak vrhovnoga bečkoga sudišta od 25. travnja 1872 br. 9473. Judikatna knjiga br. 77. Sbirka Gl. Ung. W. br. 4714.)

(Dalje sliedi.)

O pravnoj naravi nepokretnina u Bosnoj i Hercegovini.

Za prosudjivanje pravne naravi nepokretnina u Bosnoj i Hercegovini najvažniji su: zakon od 7. ramazana 1274 (1858); zakon od 19. džemaziul achir 1280 (1863), od 7. sefera 1284 (1867) i od 2. zilkade 1285 (1868).

Prema ovim zakonom sve je zemljište državno vlastničtvo, s kojim vladaoc po volji gospodari i razpolaže. On najme podieljuje pojedincem u nepodpuno vlastničtvo (erazi-mirie) oranice, livade, pašnjake i šume uz plaćanje neke svote (tapu), koja se mora kod nastupa položiti, i plaćanje godišnjega danka (desetine); ili daje zemlje religioznim i drugim obćekoristnim zakladam (t. z. neistiniti, prividni vakuf); ili pako odredjuje, da zemljišta imadu služiti porabi pojedine obćine (metruke), ili da ga kao javno dobro mogu rabiti svi državljani; ili napokon pojedincu dozvoli, da može obradjivanjem nekultiviranog tla (mevat) steći nepodpuno vlastničtvo (erazi-mirie) na njem.

Podpunim vlastničtvom pojedinca u smislu § 354 našega o. g. z. je u pravilu samo kuća sa kućištem i vrtom u površju od pol dunuma ili 50 četv. m. Ovakovom svojinom gospodari vlastnik po volji, pa ju može

Digitized by Google

kao i vladaoc državna dobra, religioznoj zakladi pokloniti; a tada se takovo zemljište zove pravi, istiniti vakuf.

Nepokretnine u Bosni i Hercegovini jesu dakle privatno, državno, občinsko ili napokon dobro vakufa.

Privatno dobro opet je ili podpuno vlastničtvo (mulk) ili nepodpuno (erazi-mirie), koje se iz širega pojma državnog dobra razvija.

Osim podpunoga vlastničtva (u pravilu na kućah itd., kako je rečeno) postoje jošte tri vrsti mulk-vlastničtva. U prvu vrst spadaju zemljišta, koja su od državnoga dobra odkinuta te pojedincem predana, da ih prema šerijatskom zakonu kao slobodno vlastničtvo posjeduju (mülkiet). U drugu kategoriju idu zemljišta, koja su u vrieme osvojenja Bosne medju osvojitelje podieljena, i od kojih se plaća desetina (ušrie). Treću napokon vrst sačinjavaju zemljišta, koja su nakon osvojenja Bosne ostavljena nemuhamedanskim stanovnikom, koji od njih harač plaćaju.

Erazi-mirie vlastničtvo jest druga vrst privatne svojine. Nastaje na dva načina, kako je već prije spomenuto. Vladaoc najme podieli pojedincu državno jur kultivirano zemljište. Vlastnik mora u ovom slučaju platiti stanovitu, prema vriednosti zemljišta udešenu nastupninu (tapu), i davati državi desetinu. Drugi način jeste, da pojedinac neobradjeno tlo (mevat) kultivira, a zato mu car dade u vlastnost takovo zemljište i nemora platit nastupnine, ali je dužan davati godišnju desetinu.

Pošto je erazi-mirie-vlastnost nastala od državnoga dobra, te se u širem smislu broji i sada u državno dobro, nemože ga vlastnik bez dozvole države bilo za plaću ili bezplatno odtudjiti. Za promjene u vlastničtvu mortis causa podieljena je državna dozvola jur zakonom o nasljedstvu erazi-mirie-zemljišta. Ako se pako radi ob odtudjenju inter vivos, da dotični pravni posao zadobije pravnu valjanost, treba izhoditi dozvolu državne oblasti.

Zakon odredjuje, da država dobiva natrag erazi-mirie-zemljište, ako ga vlastnik kroz tri godine neobradjuje, pa da ga može komu drugomu podieliti. Ova je odredba zakona važna ne samo kod prosudjivanja naravi ove vrsti zemljišta, nego i sa narodno-gospodarskoga stanovišta. Državi je najme svejedno, tko je vlastnikom i tko obradjuje zemljište, ali je njoj do toga, da se zemljišta obradjuju, jer odatlje ima i ona više dohodka.

Erazi-mirie zemljišta mogu se takodjer založiti. A pošto u Bosnoj i Hercegovini gruntovnica još nije provedena svagdje, treba da u tu svrhu dodju vjerovnik i dužnik pred kotarski ured, od kojega vjerovnik dobije potvrdu, da je njegovo pravo zaloga zabilježeno. Erazi-mirie-zemljište može se samo jednomu vjerovniku založiti.

Državno dobro u širem smislu jesu sve nepokretnine, koje nisu mulk-vlastničtvo. U užem smislu je državno dobro javno dobro, koje

Digitized by Google

služi svim državljanom za porabu; šume, osim onih, koje su pojedincem kao u erazi-mirie-vlastničtvo podieljene, i neplodna zemljišta (mevat).

Pod neplodnim zemljištem razumieva se ono pusto, bregovito, kamenito i neobradjeno tlo, koje nitko neposjeduje, niti je komu selu ili gradu od starine za porabu dano, te koje je od medje najbližega sela tako udaljeno, da glas kriepkoga čovjeka od njega do sela nedopire.

Vladaoc davaše pojedinim općinam — pod kojimi se neimaju razumievati općine u modernom smislu rieči, nego pojedina sela i gradovi — zemljišta, naročito pašnjake (mera). Tako nalazimo i pojam općinskog dobra zastupan. Osim pašnjaka sačinjavaju i druga zemljišta, kao: trgovi, stajališta za kola i marvu itd. općinsko dobro

Ostaju još vakufska dobra. Pod „vakufom" razumieva se muhamedanska religiozna ili obće koristna zaklada. Usljed toga imade vrlo mnogo vrsti vakufa.

Vakufi diele se: 1. u direktno upravljane vakufe, kojimi vakufska blagajna upravlja i 2. indirektno upravljane vakufe, kojimi upravlja dotični muteveli (upravitelj jednoj džamiji pripadajuće imovine). — Nadalje diele se vakufi u musakaffat- i mustagellat-nepokretnine. Musakaffat jesu zemljišta, na kojih stoje sgrade, ili koja su opredieljena, da se na njih podignu sgrade. Mustagellat jesu zemljišta, koja se obradjuju.

Sve ove vrsti vakufa jesu opet ili pravi ili prividni vakuf (mirie mevkufe). Pravi vakuf postane vafkisiranjem mulk-nepokretnina. Pravi vakuf jesu dakle mulk-nepokretnine, poklonjene po vlastniku dotičnoj pobožnoj zakladi. Ovakov vakuf prosudjuje se uvjek prema ustanovam zakladnog pisma.

Druga vrst t. j. prividni vakuf (mirie mevkufe), jesu zemljišta, koja su sultani ili drugi, njihovom privolom, od državnih zemljišta u širem smislu odtudjili i pobožnoj zakladi kao vakufsko zemljište dali.

Prividni vakuf, koji je mnogo češći nego li pravi, smatra se uvjek kao nepodpuna vlastnost (uzet je najme iz mirie-zemljišta), te se s njim i tako postupa.

I pravi i prividni vakuf diele se opet u više vrsti.

Kao što je već naglašeno, mulk-vlastnik je glede svojega vlastničtva neograničen; može ga dakle i odtudjiti. Mnogi su ovo upotrebili, te su svoje mulk-nepokretnine vakufisirali, da ih stave izvan gradjanskoga prometa, a sebi i svojim potomkom da posjed tih nepokretnina osiguraju. Zakladatelj vakufisirao bi svoje mulk-nepokretnine u zakladnom pismu tako, da su on i njegovi potomci zadržali posjed nepokretnina, a vakuf dobivao bi godimice samo mali danak.

Kod ove vrsti pravoga vakufa je dakle de facto vlastnik nepokretnine zakladatelj odnosno njegovi potomci, a vakuf imade pravo na godišnju rentu.

Digitized by Google

Pravi vakufi diele se nadalje u jednočinžene (wahideli) i dvočinžene vakufe (idšaterein). Jednočinženi vakufi su nepokretnine, kojih je vakuf mulk-vlastnikom, koje on na stanovito vrieme uz pogodjenu najamninu ili zakupninu daje u zakup ili najam. Pošto se od njih plaća samo pogodjena zakupnina ili najamnina, zovu se jednočinženi.

Dvočinženi vakufi su one vakufske mulk-nepokretnine, koje se davaju u nasljedni zakup. Nasljedni zakupnik ima plaćati od godišnje koristi danak (muedšele), a osim toga kod svake promjene nastale u osobi nasljednog zakupnika plaća novi zakupnik realnoj vriednosti zemljišta primjerenu nastupninu (muadšele). Pošto se tako od ovih nepokretnina dva danka plaćaju, zovu se dvočinženi vakufi. Mogu se tako mortis causa kao i inter vivos prenieti. U slučaju ostave nepripadnu državi, nego se dadu ličbenim putem opet u nasljedni zakup.

Dočim je pako vakuf kod jednočinženih nepokretnina podpuni, kod dvočinženih samo je on vrhovni vlastnik.

Kao zadnja vrst pravoga vakufa mogu se smatrati t. z. mukafa-zemljišta. To su zemljišta, koja su u prijašnja vremena pojedincem u slobodno vlastničtvo predana uz uvjet, da imadu stanovitu godišnju podninu (mukata i zemin) vakufu trajno podavati. I u ovom slučaju neima faktično vakufskog zemljišta, jer se zaklada samo u podavanju i primanju godišnje podnine sastoji.

Prividni vakuf jest strogo u tri vrsti razdieljen, te se ima uvjek prosudjivati po zakonu od 7. ramazana 1274, dočim se pravi vakuf, kako je jur rečeno, po zakladnom pismu prosudjuje.

U prvu vrst prividnog vakufa spadaju zemljišta, glede kojih pripada vakufu mirie-vlastničtvo (hukuki tessarufie) i od kojih vakuf kao svaki drugi privatnik plaća državi desetinu. — U drugu spadaju ona zemljišta, glede kojih vakufu pristoji mirie-vlastničtvo, a on državi nikakove desetine neplaća, jer mu je i desetina poklonjena. — Treću napokon vrst sačinjavaju ona zemljišta, koja su mirie-vlastničtvo treće privatne osobe, od kojih pako vakuf mjesto države desetinu pobira.

Vakuf je dakle prema tomu samo u prva dva slučaja vlastnikom zemljišta, premda samo mirie-vlastnik, dočim se u trećem slučaju o vlastničtvu vakufa nemože govoriti, jer imade pravo vlastničtva treća osoba, a vakuf samo pobira desetinu.

Ovako se imade sa pravnom naravi nepokretnina u Bosnoj i Hercegovini; kako se vidi, nije ona tako zamršena, kako se na prvi pogled čini.*

Fr. Brodnik.

* Čini nam se, da je ipak dosta zamršena. — Ured.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ad §§ 888 i 891 o. g. z. i § 294 g. p. p.; pod izrazom „zajednički platež" ima se razumievati „solidarni" platež.

N. B. tuži krčmara L. Ž. i ženu mu T. Ž, jer neće da plate 416 for. 37 nč. kao ostatak kupovnine, dužne za vino prodano njim na vjeru.

Kr. kot. sud u G. sudio je osudom od 27. prosinca 1885 br. 6781, da prvotuženi L. Ž. mora platiti tužitelju za vino na vjeresiju uzeto 83 for. 19 nč. sa 6 % kamatami od 1. travnja 1885, nu pod uvjetom, ako tužitelj položi glavne prisege: „Nije istina, da sam izvan priznatih 125 for. na račun upitnoga duga primio od L. Ž. još i drugih pomanjih svota, koje čine ukupno 378 for. 25 nvč." — Drugotužena T. Ž. pako mora takodjer s istoga razloga platiti 208 fr. 19 nč. sa 6 % kamati od 1. travnja 1885, nu onda ako tužitelj položi domirnu prisegu: „istina, da je uz prvotuženoga svoga supruga L. Ž. i drugotužena T. Ž. od mene pogadjala i preuzimala vino na vjeru". — Parbeni troškovi prebijaju se za svaki slučaj medjusobno.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da je kroz četiri god. prodavao tuženikom vina, pa kad su o pokladah god. 1885 pravili obračun, da su sami priznali, da mu duguju još 347 for. Za dokaz toga pozivlje se na svjedoka Dušana J. i nudi glavnu uzvrativu prisegu. Prije uskrsa 1885 da im je opet prodao vina za 195 for.; što dokazuje knjižicom, u koju je L. Ž. sve to vlastoručno upisao. Na obalu ovih tražbina da je primio samo 125 for., ostaje dakle još na dugu 416 for. 37 nč.

Drugotužena T. Ž. veli, da nije nikad od tužitelja ni sama za se ni u družtvu sa prvotuženim L. Ž. kupovala vina, da nije s njim nikakov pravila obračun o pokladah, niti priznala, da je dužna 347 fr. Prihvaća u tom pravcu navraćenu joj glavnu prisegu. Poriče, da je oko uskrsa 1885 od tužitelja kupila vina za 195 for. i da mu je na račun duga platila 125 for.

Prvotuženi L. Ž. priznaje, da je od tužitelja kroz više godina kupovao vina, da je š njim oko pokladah 1885 pravio obračun, i tu da se je pokazalo, da duguje tužitelju 374 for.; nu poriče, da je oko uskrsa 1885 kupio od tužitelja vina za 195 for., i da je on to u tužiteljevu knjižicu upisao. Priznaje ipak, da je pred uskrs i. g. kupio od tužitelja nekoliko litara vina; koliko, to mora dokazati sam tužitelj.

Ako se od priznatih 347 for. odbije 125 for., o kojih tužitelj priznaje da su mu plaćeni, pa zatim ako se odbiju sliedeći iznosi, o kojih

Digitized by Google

tvrdi tuženik L. Ž., da ih je platio i to 5, 17., 24. i 27. travnja i 1. svibnja na račun tužitelju, najme 66, 115, 100, 10 for. 52 nvč. i 87 for., to se vidi da je on tražbinu tužiteljevu preplatio za 156 fr. 52 nč, koja ostaje na račun za vino, što ga je prije uskrsa 1885 od tužitelja kupio za svotu, koju mora dokazati ovaj sam. U ostalom da je tužitelj koncem mjeseca svibnja 1885 sam pred svjedoci Tomom L., Perom F., Tonom B. i Josom A. izjavio, da će on njemu (L. Ž.) dati još 80 fr. i bezplatno voziti zeta mu u Karlovac, ako prekrši medjusobne račune; odakle sliedi, da je tužitelj izvansudbeno priznao, da neima od njega ništa dobiti.

Tužitelj dokazuje, da je i drugotuženica zajedno sa prvotuženim si suprugom od njega vina naručivala, da su ga oba primili i kušali, te da nije nikad primljeno vino, koje nije baš drugotuženica odabrala. Prvotuženi da ga je doduše izplaćivao nu uvjek uz sudjelovanje i u prisutnosti drugotuženice, koja je takodjer sudjelovala kod sastavljenja i ustanovljenja računa. To da će posvjedočiti Stojan K. i Dane R. eventualno navraća o tom protustranci uzvrativu prisegu. Da su tuženici oko uskrsa 1885 kupili od njega vino za 195 for., pozivlje se na svoju knjižicu, u koju je prvotuženi vlastoručno to zabilježio. Račun B. jest izvadak iz te knjižice. O tom navraća prvotuženomu uzvrativu prisegu. Nieče, da je primio iznos u odgovoru navedeni, a tako isto, da je ponudio prvotuženiku 80 for. i vozit mu zeta u Karlovac samo da se njihovi medjusobni računi preklope. Pače prvotuženi je za se i za svoju suprugu pitao od njega, da mu popusti 80 for., pa da će mu ostatak izplatiti, na što je on pristao, te se još ponudio, da će mu iz prijateljstva voziti zeta u Karlovac. U ostalom da je L. Ž. nedavno pred Vidom B. priznao za se i za svoju ženu, da duguju tužitelju utuženu svotu.

Riešavajuć ovaj prepor valja najprije reći, da tuženici nisu prigovorili danu, od kada se imadu plaćat 6 % kamate. Taj dio tužbovnoga zahtjeva ostaje dakle netaknutim, u koliko ostaje i sama glavnica. Tužitelj pita osudu na „zajednički“ platež, te pošto se taj izraz u obć. gr. zak. rabi u opreci sa izrazom „nerazdieliv“, koj znači in solidum, nema dvojbe, da prvi znači samo „pro parte rata“. — Tužiteljev zahtjev upisan je onako u zapisnik kako je sám želio, nekoristi mu dakle primjetba, da ga sud nije podučio o tom; jer bi bio prije morao dokazati, da je pitao pravi tehnički izraz za „in solidum“, ili da je spomenuo ovaj latinski gotovo obćenito rabljeni izraz, a sud da ga je krivo uputio, t. j. da mu je kazao tomu neodgovarajući hrvatski izraz „zajednički“. — Sud pako imade po § 46 g. p. p. ureda radi poučati stranku samo o načelih sudbenoga postupka, te o dužnosti i načinu dokazivanja, brinut se za pravilan postupak. Protivno se nemože izvesti ni iz §§ 33—36 g. p. p. Dužnost, tuženika valja dakle promatrati sa ovoga stanovišta, najme pro rata. — Ako dielovi nisu označeni, razumieva se, da su jednaki. Ova će dakle

Digitized by Google

biti mjerilo kod ustanovljenja te dužnosti, u koliko bude dokazana za svakoga tuženika.

Prvotuženik prizna, da je o pokladah 1885 bio tužitelju dužan na vinu 347 for.; nadalje, da je o uskrsu i. g. kupio opet nešto vina od tužitelja, ali nedopušta da za 195 for., nenavadjujuć ipak za koliko. Ovo potonje imao je dakle tužitelj dokazati. Prvotuženi prizna u drugotnici, da pismo u knjižici, iz koje je izvadjen prilog B., potiče od njegove ruke. Pošto ispravnosti prepisa nije prigovorio, te pošto ovaj potvrdjuje navod tužiteljev glede 195 for. resp. 194 for. 63 nč., na koje je tužitelj u protuodgovoru taj iznos smanjio, mora se vjerovati, da je to isto upisano i u originalu. Doduše u knjižici ovoj neima podpisa prvotuženikovog, nu to se podpuno nadomješta priznanjem, da bilježke u njoj potiču od njegove ruke, tim je pako po § 117 g. p. p. dokazano, da je oko uskrsa 1885 od tužitelja kupio na vjeresiju vina za 195 for. odnosno 194 for. 63 nč. Pribrojiv ovo k svoti 347 for. čini 541 for. 63 nč.

Drugotuženica je u nadopunjenju razprave priznala, da je 125 for. sam prvotuženik od svoje imovine platio, zato bi se prema tužbovnomu zahtjevu imala najprije prepoloviti svota 541 for. 63 nč., pak od polovice prvotuženikove odbiti onih 125 for., počem bi on bio dužan platiti 145 for. 82 nč., a drugotuženica 270 for. 82 nč. — Nu pošto je tužitelj u tužbi pitao zajednički platež samo svote od 416 for. 37 nč., dakle od svakoga 208 for. 19 nč., to se obzirom na gore više rečeno ima odbiti od polovice prvoga tuženika 125 for., ostaje dakle ovaj dužan platit tužitelju samo 83 for. 19 nč. spp., odnosno onoliko još manje, koliko će uspjeti dokazom da je platio tužitelju i svote u odgovoru naznačene.

Pošto prvotuženik nije pružio drugog dokazala osim glavne prisege, da je povrh 125 for. dao a conto tužitelju i iznose u odgovoru navedene, to je glede ovih potonjih valjalo suditi na prisege naznačene, koje je tužitelj prihvatio. Iznosi, glede kojih tužitelj prihvaćene prisege nebi položio, odbit će se od 83 for. 19 nč. Budu li takovi iznosi pokrili cielu ovu svotu, tad se tužitelj glede prvotuženoga L. Ž. posve odbija, budu li samo djelomice, tad djelomice; ako položi sve, tad mu ima tuženi L. Ž. platit cielih 83 for. 19 nč.

U svakom se pak slučaju odnosne njihove polovice parbenih troškova prebijaju, jer se parnica s nijedne strane nije objestno vodila. Sud nesmije podieliti svotu 541 for. 38 nč., kako bi to trebalo, već samo svotu 416 for. 37 nč., jer bi inače radio ultra petitum, što po propisih postupovnika dozvoljeno nije.

II. Drugotužena T. Ž. nije porekla, što je glede kolicine duga izkazao prvotuženi L Ž. S toga valja uzeti (§ 22 g. p. p.), da ga ona priznaje. Ali ona poriče, da je zajedno sa prvotuženim onaj dug napravila. — U drugotnici prizna, da je svagda vino kušala, i kad joj se nebi

Digitized by Google

svidjevalo, da je tobože prvotuženika odgovarala, da ga nekupi. — Svjedok Dušan J. veli, da je na molbu obajuh tuženika medju tužiteljem i supruzi Ž. pravio račun, i što se je kao dug pokazalo, da je to upisao u knjižicu tuženik. Tuženički svjedok B. veli, da se je prvotuženi nekom prilikom, kad, je sa tužiteljem račun pravio, izrazio, da će ženu pitati. Dane R. tvrdi, da su vino kupovala oba tuženika. Vid B. kaže, da je baš drugotužena kriva, što jednom zgodom glede upitnoga računa nije za rukom pošla nagodba medju strankami.

Sve ovo ako i nije dovoljno za podpun dokaz, ipak je glede odlučnih činjenica toli važno, da u smislu § 270 g. p. p. valja glede obveznosti i drugotuženice tužitelju dopitati domirnu prisegu.

Pošto drugotuženica prizna, da tužitelju a conto ništa nije platila, a i ovaj je naknadno od protivne tvrdnje odustao, to joj se ništa nije moglo odbiti. Ako tužitelj neuspie proti T. Ž., morat će i glede ovoga diela duga tužit prvotuženika, jer premda je dug u cielosti dokazan, nije ipak tužitelj zahtievao, da se L. Ž. za taj eventualni slučaj na platež ciele svote osudi; a preko njegova zahtjeva nije se smjelo poći, prem L. Ž. sam tvrdi, da je on jedini platac. Prvotuženi nije uspio dokazati, da je tužitelj izvansudbeno priznao nešto na njegovu korist, pače isti njegovi svjedoci dokazaše, da on od tužitelja prigodom pokušana izvansudbenog izravnanja nije tražio odštete od 80 for., već protivno popust. Krčma se vodi doduše na ime prvotuženoga, nu odatlje još nesliedi, da nije i T. Ž. vino pogadjala i kupovala, tim manje, što ona sa prvotuženim u bračnoj zajednici živi.

Proti ovoj osudi prizvale se obie stranke: tužitelj, jer nisu oba tuženika solidarno na platež 416 for. 37 novč. osudjeni; tuženici, jer im parbeni troškovi nisu dopitani.

Kr. banski stol osudom od 12. svibnja 1886 br. 3847 izrekao je što sliedi:

Tuženi L. Ž i T. Ž. dužni su tužitelju N. B. za uzeto od njega na vjeresiju vino ostatak kupovnine u iznosu od 37 for. 85 nč. sa 6 % kamati počam od 1. travnja 1885 pa do plateža, i to L. Ž. bezuvjetno a T. Ž. u slučaju ako tužitelj naloženu mu u ovoj osudi pod II. domirnu prisegu položi, a dalnji ostatak od 378 for 52 nč. sa 6 % kamati od 1. travnja 1885 računajuć, oba tuženika neràzdieljivo t. j. solidarno, nu samo onda i toliko, ako i u koliko tužitelj nastupi i položi sliedeću glavnu prisegu: I. Nije istina, da sam izvan priznatih 125 for. na račun upitnog duga primio od L. Ž. još i 1. 15. travnja 1885 66 fr, 2. 17. travnja 115 fr., 3. 24. travnja 100 fr., 4. 27. travnja 10 fr. 52 n. i 5. 1. svibnja 1885 87 for. Ako tužitelj pravodobno nenastupi i nepoloži nijednu od glavnih prisega 1—5., tad se on odbija sa svojom tražbinom od 378 fr. 52 nč., ako pako nepoloži samo koju ili njeke od gornjih prisega, tad će

Digitized by Google

se odnosna svota od iznosa 378 fr. 52 nč. odbiti, te tuženici dužni biti samo jošte preostalu svotu spp. izplatiti. II. Zatim ako isti tužitelj položi sliedeću domirnu prisegu: „Istina, da je uz prvotuženog L. Ž. i supruga njegova drugotužena T. Ž. od mene (tužitelja) vina na vjeresiju pogadjala i preuzimala". Ako tužitelj nepoloži ove domirne prisege, tad se njegov tužbovni zahtjev proti T. Ž. odbija, makar da je i glavnu prisegu pod I. položio. — Osuda prvoga suda, koliko se tiče parbenih troškova, potvrdjuje se.

Razlozi: Tužitelj N. B. napada prvomolbenu osudu, što ona neizriče, da su oba tuženika dužna utuženu svotu spp. njemu nerazdieljivo t. j. solidarno platiti. Istina, u tužbi zahtieva se „zajednički" platež, a istina je i to, da u zakonu dolazi zajednička obveza u oprieci sa obvezom solidarnom ili nerazdieljivom (§§ 888 i 891 o. g. z.). Nu ako se uvaži, da se je izraz „zajednički" po dojakošnjoj praksi rabio većom stranom kao istovjetan sa „solidarno"; ako se nadalje uvaži, da tužitelj nebi bio zahtjev na zajednički platež niti stavio, da nije htio tim izraziti solidarnu dužnost tuženika, jer bi bio inače suvišan; ako se nadalje uvaži, da je on svoj zahtjev i u naknadnom očitovanju na zapisnik od 19. studenoga pr. g. br. 6781 u istom smislu protumačio, i da nije njegova krivnja, što sudac, preuzimajući od njega tužbu nije prema njegovom zahtjevu tehnički izraz upotrebio; pa ako se napokon uvaži, da je predmet ove parnice sa strane tuženika po § 258 trg. zak. absolutno trgovački, i da se zato obveza njihova na platež po § 268 trg. zak. „solidarnom" smatrati ima: to se mora niža osuda u ovoj točki, uvaživ priziv tužiteljev, preinačiti, te oba tuženika odsuditi na solidarni platež utužene tražbine spp. pod uvjeti, izraženimi u dispozitivnom dielu prvomolbene i osude banskoga stola, koji se nediraju; i to prvotuženi da plati 37 for. 85 nč. bezuvjetno, a drugotužena i glede ove svote samo uvjetno; isto tako i glede ostatka sa 378 fr. 52 nč. oba tuženika uvjetno, i to s razloga, jer je takov obračun prama stanju spisa izpravan i jer je niži sudac, nametnuv prvotuženom platež pro rata u svoti od 83 for. 29 nč., dvaput u odbitak stavio, te bi njegova dužnost ma i pro rata svakako 145 for. 68½ nč. iznositi imala. Priziv prvotuženog L. Ž. radi nedosudjenih mu ma u jednoj polovini, a eventualno i svih parbenih troškova odpućuje se i osuda prvoga suda se u toj točki potvrdjuje, jer za medjusobni preboj istih ima sada po § 573 i odnosno § 576 g. p. p. jošte više razloga, kad tužitelj proti toj točki osude neprizivlje.

Kr. stol sedmorice osudom od 10. veljače 1887 br. 2584 potvrdi osudu druge molbe sa razloga ovih:

Prvotuženi L. Ž. napada banskostolnu osudu s toga: 1. što je sa svojom suprugom T. osudjen na solidarni platež utuženoga iznosa; 2. što nije dokazano, da je prije uskrsa 1885 od tužitelja kupio vina za 194 fr.

Digitized by Google

63 nč. Glede prvoga iztiče L. Ž., da tužbovni petit glasi na zajednički platež, a da se pod tim izrazom po § 888 o. g. z. može razumievati samo platež „pro rata“, da tužitelj nijednog u zakonu utemeljenog razloga nije imao, njega i njegovu suprugu tužiti na solidarni platež. Što se tiče petita tužbe i pitanja, u kojem je smislu tužitelj rabio izraz „zajednički platež“, to je naknadnim očitovanjem tužitelja u zapisniku od 19. studenoga 1885 br. 6784 ustanovljeno, da je tužitelj zatražio solidarni platež utuženoga iznosa, te se po tom ima samo prosuditi, da li se obveza tuženika ima smatrati solidarnom ili ne? U ovom pogledu pako je osuda kr. banskog stola po stanju spisa i prema ustanovam § 294 gpp. opravdana, jer sudac suditi može i po razlozih prava, koji izlaze iz dokazanih okolnosti čina, u koliko nebrani naročito zakon, premda se stranke i nisu na to pozvale.

Glede druge točke prepora navele su osude nižih sudova razloge, koji dokazuju, da je tuženik oko uskrsa 1885 zaista kupio vina za 194 for. 63 nč., ovi su razlozi opravdani gledeć na ustanove §§ 108 i 117 g. p. p.; pa ako se nadalje još uvaži, da je prvotuženi sam tečajem razprave dopustio, da tobožnja preplaćena svota od 156 for. 52 nč. ide na račun vina kupljena oko uskrsa g. 1885 na vjeresiju, to je i ova tvrdnja odnosno žalba neosnovana.* *N.*

U maličnom postupku nije nuždno doprinositi prema § 441 g. p. p. izpravu za dokaz prava voditi ovrhu.

Manda L. zatraži kod kr. kot. suda u N., pozivom na izrečenu pravomoćnu osudu obstojavšeg kr. kot. suda u O. od 15. srpnja 1881 br. 2164 ovršnu pljenitbu, procjenu, prenos, uzki zatvor i dražbu dužničkih pokretnosti, nepriloživ svojoj dražbenoj molbi pravomoćnu osudu za dokaz prava voditi ovrhu. — Kr. kot. sud u N. odbije tu molbu pozivom na § 441 gpp., jer da nije u molbi izkazano pravo voditi ovrhu.

Proti ovoj odluci uloži Manda L. utok sa žalbom ništovnom, a kr. banski stol riešitbom od 15. prosinca 1886 br. 25668 ukine napadnutu odluku i odredi izravno riešenje utjecateljičine dražbene molbe sa sliedećih razloga: Obstojavši kr. kot. sud u O. izrekao je osudu od 12. srpnja 1881 br. 2164 u mal. postupku usljed neposredno podnešene mu tužbe (§ 1 zakona od 3. listopada 1876 o mal. postupku); u tom slučaju pako imadu po § 92 al. 1 istoga zak. kr. kotarski sudovi uporavljivati propise za ovršbeni postupak kod mjestnih sudova, a naročito propis § 61

* Ova riešitba prizivnoga i vrhovnoga suda u protuslovju je sa riešitbom kr. stola sedmorice od 13. studenoga 1884 br. 2427, priobćenom u „Mjesečniku“ god. 1885 str. 78, pa mislimo, da se pod izrazom „zajednički platit“ nemože razumievati „solidarno platit“. Op. pr.

Digitized by Google

zak. od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih, po kojem nemora molba za ovrhu dužnikovih pokretnina biti obložena izvornim odpravkom odnosne osude; jer obćeniti ovršni propis u redovitom parbenom postupku, a naročito tamo spadajući propis § 441 gpp. imade valjati po § 92 al. 3 mal. postupka samo u slučaju, kada je postupak mališni bio poveden na temelju ugovora medju parničnimi strankami sklopljena u smislu § 3 mal. post.; što se po § 93 mal. postupka valja držati obćenitih propisa o sudbenom postupku u stvarih parbenih samo u koliko neima u gore navedenom zakonu o mal. postupku posebnih ustanova.

S ovih razloga morala se je odluka prvoga suda po §§ 339 br. 3 i 342 g. p. p. kao ništetna ukinuti i kr. kot. sudu u N. naložiti, da dražbenu molbu Mande L. mimo odpućujućeg razloga iznova u pretresivanje uzme, te ju obzirom na gore iztaknute propise zakona meritorno rieši i dalje po zakonu postupa.

Usljed ove riešitbe uzsliedilo je izravno riešenje ovrhovoditeljičine dražbene molbe.

Priobćio Fran Kucelić.

Pristojbe, dopitane kr. javnim bilježnikom kao sudbenim povjerenikom, imadu se u evidenciji držati, ter ureda radi po sudu utjerivati.

Odlukom kr. kot. suda u N. od 25. studenoga 1882 br. 3518 dopitana je kr. javnom bilježniku kao sudbenomu povjereniku Gj. K. u D. pristojba za obavljenu ostavinsku razpravu iza T. Š. sa ukupnih 8 for. 10 nč. a. v., te je naloženo nasljednikom, da mu ju za 14 dana pod prietnjom ovrhe izplate.

Kr. javni bilježnik Gj. K. zamolio je 19. svibnja 1886 br. 1657 ovršnu uknjižbu prava zaloga na dužničke nekretnine radi spomenute pristojbe, skupa sa 6 % kamati od dana pravomoćnosti odluke.

Kr. kot. sud u N. odlukom od 26. svibnja 1886 br. 1657 udovoljio je zahtjevu molitelja, ter mu povrh toga dopitao za tu molbu 3 f. 15 n.

Proti toj odluci podastriešе nasljednici utok kr. banskomu stolu, a ovaj je riešitbom od 24. studenoga 1886 br. 16422: Vidiv, da utjecatelj napada odluku s razloga, što je odlukom od 25. studenoga 1882 br. 3518 za obavu ostavinske razprave T. Š. dopitanu ovrhovoditelju pristojbu od 8 for. 10 nč. glasom potvrde izplatio istomu 29. veljače 1884, dakle prije, nego što je ovrhovoditelj svoju ovršno-uknjižbenu molbu podnio, i da nije ni imao povoda ovakovu molbu podnašati; vidiv, da se takove pristojbe poput sudbenih pristojba imadu ureda radi i nečekajuć predloga interesenta u očevidnosti po samom sudu držati i utjerati, kako to propisuje § 30 bilj. tarifa i § 29 naredbe ministra nutarnjih djela, pravosudja i financija od 3. srpnja 1854 (br. 169 drž. z l.), ter da je prema tomu krivo uporabljen ovršni postupak za nazočni slučaj, jer se

Digitized by Google

takove tražbine najprije utjeruju putem ovrhe na pokretnine, a o tom da je ovaj put ostao bez uspjeha, u spisih neima dokaza: obuašao napadnutu odluku po § 343 g. p. p. ukinuti i prvomu sudu naložiti, da ovrhovoditelju molbu njegovu kao sada bezpredmetnu vrati.

Proti ovoj riešitbi kr. banskoga stola nije poprimljen dalnji pravni liek. *A.*

Ako jedna stranka dodje na ročište pa zaište odgodu, a druga neprivoli na to, pa ako se usljed toga ona prva udalji, neima se postupati po § 40 gpp., nego uporaviti § 44 gpp., eventualno i §§ 19 i 39 odvj. r.

Tuženi M. M. ima tužitelju F. P. radi vlastitom krivnjom neizpunjene pogodbe nabave 200 metr. centi bukovog žira dtto. 10. rujna 1880 primljenu kaparu od 200 for. sa 6 % kamati od 1. studenoga 1880 do isplate tekućimi povratiti, nadalje u ime štete 236 for. 60 nč., a u ime izmaklog dobitka 1173 for. sa 6 % kamati od dana dostavljene tužbe, primljene 5. travnja 1881 br. 2126 do plateža, zatim troškove u obredjenom iznosu sa 13 for. 85 nč. naknaditi, i to sve u roku, itd.

Razlozi: Za razpravu ovoga prepora urečeno je bilo ročište na 28. travnja 1886, kamo dodjoše tako zastupnik tužitelja tako i zastupnik tuženika, te je potonji zamolio da se ročište odgodi, jer da neima dovoljne upute. Zastupnik tužiteljev nehtjede privoliti na to, jer da se ova parnica više godina već vuče; da zastupnik tuženikov mora biti već dobro informiran, itd. Razpravni sudac odluči, da se razprava neima odgoditi, na što se je zastupnik tuženikov udaljio, nedav na tužbu odgovora. A kad je tako, mora se u smislu § 40 g. p. p. uzeti, da tuženi navodom tužbe prigovoriti nije mogao, zato se oni navodi istinitimi smatrati moraju, i tuženik osuditi s ogluhe.

Povodom priziva odnosno ništovne žalbe tuženika ukinuo je kr. banski stol riešenjem od 7. listopada 1886 br. 13211 na temelju §§ 339, 1 i 3 g. p. p. osudu prvoga suda s ovih razloga: Vidiv, da je izloženje kao i zahtjev u izpravljenoj tužbi de praes. 1. veljače 1886 br. 867 tako glede odštete kao i glede izmakla dobitka promienjen i različan od onoga u prijašnjoj tužbi de pr. 5. travnja 1881 br. 2126 i zaključnice od 24. rujna 1880; vidiv, da se obzirom na to nemože tvrditi, da je tuženikov zastupnik već iz prijašnje razprave bio dovoljno upućen u predmet i da netreba dalnje upute; vidiv, da se bez obširne i dovoljne upute predmet prepora nemože podpuno razjasniti; da odpućenje zamoljene odgode ročišta radi nedovoljne informacije nije bilo opravdano, a to tim manje, što se neopravdano množenje ročišta strogom uporabom ustanova § 39 odvjet. reda i § 44 g. p. p. zapriečiti može; vidiv napokon, da prepor ovaj spada pod sudbenost trgovačku, a da sud pri riešavanju ovoga nebijaše sastavljen po propisu § 150 poslov. reda, mora se itd.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice riešitbom od 10. siečnja 1887 br. 4015 potvrdi napadnutu odsudu kr. banskoga stola s r a z l o g a: što je zastupnik tuženika prigodom odredjenoga na dan 28. travnja 1886 ročišta izrično naveo razlog, zašto je zamolio odgodu, čim je i nastala zaprieka, da se stvar odmah svrsi shodno raspravi, a obzirom na to nemože se tvrditi, da stranka, koja je odgodu zaiskala, nije došla na ročište, pa s toga nemože se ni po § 40 g. p. p. postupati, nego je imao sud, u koliko je držao, da je zastupnik tuženikov samo po nehajstvu povoda dao odgodi, po § 44 g. p. p., odnosno po §§ 19 i 39 odvjet. reda odrediti što je trebalo. *M.*

Blagdani grčko-iztočne crkve smatraju se u smislu § 589 g. p. p. občenito priznatimi blagdani.

Proti odluci kr. kot. suda u O. od 10. prosinca 1886 br. 8965 podnese zadruga H. utok, koji je isti kr. kot. sud odlukom od 8. siečnja o. g. br. 160 kao očevidno prekasno podneseni, odbio. Povodom utoka rečene zadruge proti toj odluci prvoga suda kr. banski stol riešitbom od 21. travnja o. g. br. 8657 ukinuo je ovu odluku: Uvaživ, da je odluka ona (prva) utjecatelju uručena 24. prosinca 1886, po čem je rok za ulaganje utoka proti istoj do dana 7. siečnja o. g. otvoren bio; uvaživ, da je na taj dan u crkvi grčko-iztočnoj, kojoj pripada utjecatelj, bio o b ć e n i t o p r i z n a t i b l a g d a n kao i sliedećeg dana, po čem je utjecatelj obzirom na propis § 99 g. p. p. mogao proti gore spomenutoj odluci utok uložiti jošte 9. siečnja o. g.; uvaživ, da je utok podnesen već 8. i. m. i da se prema tomu utok taj smatrati imade pravodobno uloženim; napadnuta dakle odluka prvoga suda, kojom je utok kao prekasno podnesen odbijen, nije u zakonu neosnovana, zato se ima dokinuti, ter prvomu sudu naložiti, itd. *R.*

Opazka. Na ovu odluku kr. banskoga stola nadovezuje g. priobćitelj sliedeće: „Do sada mislio sam na temelju § 589 g. p. p., da su samo katolički blagdani občeniti kao takovi priznati; nu iz ove odluke kr. banskoga stola sliedi, da to vredi i za blagdane ostalih vjeroizpoviesti, dakle za Izraelićane itd., a bit će im od velike koristi, jer si mogu uračunati ne samo svoje blagdane nego i katoličke, a i činovnikom je to olakšica".

Ovako, kako g. priobćitelj R., tumačili su § 589 g. p. p. prizivno i vrhovno sudište bivše hrv.-slav. Krajine, proti kojemu tumačenju bijaše ustao pokojni odvjetnik M. I v i ć. (Vidi Mjesečnik god. 1875 str. 149.) Ovako je shvaćao ovo pitanje prije i kr. banski stol, što se vidi iz njegove odluke priobćene u Mjesečniku g. 1880 str. 208, dočim je kr. stol sedmorice sudio, da se i blagdani grčko-istočne crkve imadu smatrati „občenito priznatimi". A i nam se čini, da je ovo potonje shvaćanje § 589 g. p. p. više prema duhu zakona i načelu ravnopravnosti vjeroizpoviesti.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Priznaja tražbine netvori nikakav poseban pravni razlog iste; priznaja imade se smatrati samo dokazalom.

Tužbom de praes. 25. ožujka 1881 br. 2352 zahtievaše A. kod c. kr. okružnoga kao trgov. suda u Libercu, da se B. osudi da ima platit 201 for. 43 nvč. c. s c. na ime dužnoga ostatka kupovnine za pecivo na vjeresiju primljeno.

Tuženik prigovori, da je predmet tužbe već riešen pravomoćnom osudom („rei judicatae"); jer da ga je A. već prije kod c. kr. kot. suda u Gablonci bio tužio, da mu plati 201 for. 87 nč. na ime dužne kupovnine za pecivo iz pekarije na vjeresiju odneseno, a u toj svoti sadržan je iznos, utužen nazočnom tužbom.

Tuženik na razpravi doduše priznaje, da je tužbom de praes. 30. travnja 1880 br. 3931 kod c. kr. kotar. suda u Gablonci bila utužena tražbina od 201 for. 87 nč., da je potonja identična tražbini iznosa 201 for. 43 nč., koj iznos predmet nazočne parnice sačinjava, i da je u potonjoj parnici samo pometnjom 44 nč. izpuščeno u zahtievu tužbe; no tuženik ujedno tvrdi, da je u ondašnjoj tužbi pravnim razlogom bio naveden ugovor priznaje; jer je tužitelj tada uztvrdio, da je s tuženikom i suprugom mu obavio i zaključio obračun, koji da je pokazao tražbinu tužitelja iznosom 201 for. 87 nč.; on (tuženik) i supruga mu da su istu tražbinu u istom iznosu priznali. Obratno tužba nazočne parnice neposredno je utemeljena na pojedinih pogodbah kupoprodajnih.

C. kr. okružni kao trgov. sud u Libercu osudom od 16. srpnja 1881 br. 5928 izrekao je za pravo: Tuženika prigovor, „da je predmet tužbe već riešen pravomoćnom osudom", uvažava se.

Razlozi: Obadvie tužbe temelje se na pravnom razlogu kupoprodaje. Priznaja duga u obće nepodaje nikojega samostalnoga pravnoga razloga; nego je — kao baš na poseb u ovom slučaju — naprosto dokazalo: naime izvansudbeno priznanje po § 110 o. p. p. (§ 109 g. p. p.)

Ako tužitelj u prijašnjoj parnici nije mogao dokazati navedeno izvansudbeno priznanje duga, te ako je uz to zanemario navesti i druga dokazala za uglavljenje svoje tražbine; nemože on sada u naknadnoj drugoj parnici ta dokazala ponudjati i izvoditi; jer je parnica o toj njegovoj tražbini već pravomoćno riešena i okončana, te se je prigovor „rei judicatae" proti ponovljenoj tužbi punim pravom staviti mogao i uvažiti morao.

Na priziv tužitelja c. kr. prizivni sud u Pragu osudom od 11. listopada 1881 br. 23812 preinačio je osudu prvoga suda i ujedno sudio: Tuženikov prigovor, „da je predmet tužbe već riešen pravomoćnom osudom", neuvažava se.

Digitized by Google

Razlozi: Tužitelj je svoju kod c. kr. kot. suda u Gablonci proti supruzima B. pcto. 201 for. 87 nč. de praes. 30. travnja 1880 br. 3931 predanu tužbu, koja je u svim trim molbama riešena, osnovao i utemeljio na okolnosti, da je on (tužitelj) s tuženici obavio i zaključio obračun glede pekarske robe, njim na vjeresiju davane, i da je obračun za nj tražbinu od 201 for. 87 nč. pokazao; tuženici da su ovu njegovu tražbinu priznali i obećali čas prije podmiriti ju; čim svim da se je on (tužitelj) zadovoljio i sporazumnim izjavio, jer inako da nebi bio tužio.

Obratno nazočna samo proti B. upravljena tužba utemeljena je na pojedinih s njim samim utanačenih kupoprodajah, dakle na posve drugom pravnom razlogu.

Prigodom prve parnice uztvrdjena priznaja, prema kojoj da su tuženici supruzi u dužničkom odnošaju, predstavlja već zato poseban pravni razlog, jer je onom priznajom tužitelj oprošćen od dokazivanja pravnoga razloga utužene tražbine, odnosno oprošćen od dokazivanja pojedinih kupoprodaja.

Uztvrdjena priznaja nije se mogla smatrati ravnom izvansudbenomu priznanju; jer ovo je jednostavna izjava, dočim priznaja jest pogodbom, naposeb pogodbom obnovnom.

Ako tužitelj u prvoj parnici nije uspio s dokazom o pogodbi obnovnoj i obvezanosti tuženika na temelju ove, to nemože ništa priečiti, da on u sliedećoj nazočnoj parnici dokaže pojedine kupoprodaje i ovimi utemeljenu tražbinu svoju, koju utužuje. Prvašnja i ova parnica nisu identične, jer pravni razlog tužbe nije isti; zato se nije smio uvažiti tuženikov prigovor, da je predmet tužbe već riešen pravomoćnom osudom (rei judicatae), nego se je prvomolbena osuda morala preinačiti.

Na previd i u njem izvedene tegobe tuženika c. k. vrhovno sudište obnašlo je preinačiti riešitbu druge i potvrditi osudu prve molbe.

Razlozi: Osuda prvoga suda prikazuje se prema njezinim razlogom opravdana; jer okolnost ona, da je tužitelj svoju prvu tužbu kod c. kr. kotar. suda u Gablonci predanu, utemeljio na priznaji duga, nikako nepredstavlja pogodbu obnovnu, niti se može pod tom priznajom nazrieti posebni pravni razlog; obratno ista priznaja može se smatrati samo dokazalom izvansudbenoga priznanja.

(Riešitba vrhov. sudišta bečkoga od 22. prosinca 1881 br. 13295.)

Pr. L. Matasović.

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Izdatnik mjenice, providjene sa giro in bianco izkupiv (izplativ) mjenicu stiče tim i pravo ovršno, pripadajuće girataru proti prihvatniku.

Odlukom trgov. suda bečkoga od 3 siečnja 1887 br. 211258 dozvoljena je A-u, izdatniku i žirantu dviuh mjenica od 391 fr. i 109 fr. a. v., ovrha na kretnine prihvatnika C-a, i ta je ovrha dozvoljena na temelju platežnih naloga od 3. veljače 1882 br. 16646 i 16647.

U utoku, podnesenom proti toj odluci, veli se, da izdatnik mjenice, utužene po girataru, nije vlastan, pošto je mjenicu izplatio, na osnovu po girataru izhodjenoga platežnoga naloga, povesti ovrhu proti prihvatniku, jer kako glasi platežni nalog, prihvatnik se uvjek osudjuje, da je dužan samo poimence označenomu tužitelju platit pod prietnjom ovrhe, ali nije dužan komu drugomu; a ako se izdatnik nadje u posjedu mjenice i platežnoga naloga, nestiče tim prava povesti ovrhu proti prihvatniku; jer nadalje proti izdatniku postoje prigovori po mjenb. pravu, pa bi njegovo mjenb. pravo već prejudicirano biti moglo, a u tom slučaju bio bi vlastan tek podignuti tužbu radi obogaćenja — s toga se pravnomu položaju prihvatnika naprama izdatniku dozvoljom ovrhe prejudicira.

C. kr. prizivni sud bečki riešenjem od 15. veljače 1887 br. 2455 zadovoljio je utoku, jer da puka tvrdnja u molbi ovršnoj, „da mjen. tražbine sada pripadaju molitelju A u“, nemože biti temeljem, da se dozvoli ovrha; a puki posjed izvorne mjenice, providjene nedatiranim giro in bianco tim manje dotiče, da opravda prelaz ovršnih prava, poteklih iz platežnoga naloga na molitelja, što bi se zahtjevi, koje bi mogao posta viti izdatnik proti prihvatniku C. s toga, jer je mjenice izplatio, morali tek tužbom poiskati; a osim toga su, kako pokazuju zaporke na platežnom nalogu, tražbine na korist B-a gruntovno osigurane.

U previdnom utoku tvrdi se, da je A. doduše izdatnik i žirant mjenice, da je dakle prednik B-ov, nu na temelju gira in bianco on je ujedno i sliednik i pravni nasljednik njegov (B-ov), pak da mu usljed toga pripadaju eo ipso prava osude i ovrhe, što ih je B. stekao.

C. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem od 30. ožujka 1887 br. 3629 zadovoljilo je previdnomu utoku i potvrdilo odluku prvoga suda s razloga:

Uvaživ, da je utjecatelj A. posjedom usljed giro in bianco na nj prešlih mjenica dto. 28. listopada 1879 na 391 for. i dto. 1. kolovoza 1879 pr. 109 for. a. v. s jedne strane, a posjedom platežnih naloga od 3. veljače 1882 br. 16646 i od 3. veljače 1882 br. 16647 s druge strane prelaz njegovomu sliedniku B-u proti tuženiku C-u pripadajućega prava mjenb. i ovršnoga dokazao, pa s toga može on prava ovršna pri-

Digitized by Google

padajuća B-u proti tuženiku potražiti, niti on treba istom kao izdatnik i girant podignuti tužbu proti njemu; uvaživ nadalje, da gledeć na sadržaj ovršne molbe, koja se odnosi na pokretnine tuženikove, nije od nikakova upliva, što je na ime B-a ovršno pravo zaloga na nepokretninah uknjiženo.*

Opravnik mora naknaditi štetu, ako je prekasno robu poslao.

A. tuži opravnika B-a i traži da mu dadne naknadu za robu, koju je od njega primio da ju odveze C-u, a koja se je roba sa sandukom izgubila. Poslje podnesene tužbe nadjena je ta roba; nu adresat nije ju htio primiti. Tuženi prigovara platežu, jer da se je roba našla.

Prva molba osudila je opravnika, da plati cielu svotu fakture. Što se je sanduk kasnije našao, neriešava ga to dužnosti, da dadne odštetu, jer se parnica mora riešiti po onom stanju stvari, koja obstojaše u vrieme podnesene tužbe; jer ako bi se dopustilo, da se kasnijom promjenom stanja stvari i zahtjev tužbe preinačiti može, nebi se moglo nikakvo vrieme ustanoviti, kada bi bio tužitelj vlastan podnieti odštetnu tužbu; ta moguće je, da se roba n. p. poslje više godina nadje. Visina naknade štete morala se je ustanoviti po vrednosti fakture izgubljene robe.

Viši sud sudio je, da je tuženik dužan platiti samo trećinu u iznosu od 152 for. ili onoga manjega iznosa, koji bi se ustanovio prisegom od uciene, koju bi tužitelj položio o tom, da njegova tražbina toliko iznaša.

Najviši sud bečki potvrdi riešitbu prizivne molbe.

Razlozi: Oba niža suda sudila su, da je tuženik sám ili kroz svoje ljude nanio štetu, jer je robu predanu mu, da ju odveze C-u, prekasno adresatu predao, sbog česa je C. nehtjede primiti. Glavno je dakle, da se sudi, u čem ima sastojati odšteta, koju bi B. imao dati A-u. A. može iskati podpunu kupovnu vriednost robe, prepuštajuć ovu B-u, pošto nije dobio od C-a ugovorenu cienu krivnjom B-a, pa jer je za vrieme tužbe roba navedena bila izgubljenom, dakle on punim pravom zahtieva naknadu vriednosti robe, a parnica se mora presudjivati na temelju okolnosti, obstojalih u vrieme tužbe. Pošto C. nije htio primiti robe, koja ipak nije za tužitelja zaista izgubljena, jer se je našla, a nije postala sasvim bez vrednosti, nego je ostala njegovim vlastničtvom, on ima samo tu štetu, što je bilo vrieme shodno za prodaju gospojinskih ogrtača minulo, jer je onda bio upravo božić, a sada već minulo pokladno i zimsko

* Priobćitelj ovoga slučaja u „Jur. Blätter" scieni, da je odluka druge molbe pravilnija, jer da se osuda, dozvola ovrhe, ovršna uknjižba i odatlje nastala i još nastati imajuća prava nemogu prenieti jednostavnim giro in bianco, i negledeć na to, da giro in bianco B-ov, ako je bio prije izhodjenoga platežnoga naloga postavljen na mjenicu, nije mogao prava iz kašnje izposlovana platežnoga naloga prenieti na A.

Digitized by Google

doba, a umanjila se je znatno vrednost duljim utovarenjem i preinakom. Ove je okolnosti viši sud kod odštete dosudjene tužitelju dovoljno u obzir uzeo; s druge strane nije ipak istina, da se parnica mora bezuvjetno po stanju dobe tužbe, a bez obzira na kasnije dogodjaje presudjivati, kako to pokazuje § 378 o. g. z.

Priobćio M. Konrad.

C. Kazneno.

Nemarno uzrokovanje nesreće utemeljuje odgovornost za dalnju štetu, koja je nastala otud, što je netko nastojao istu nesreću zapriečiti. — Prestupak § 335 k. z. biva počinjen i takovimi djeli, koja inako podpadaju pod § 430 k. z.

Dne 27. rujna 1880 Marko V. na putu iz Splita domu svomu odsjedne pred nekom krčmom i ostavi svoja dva zapregnena konja neodkvačenih pritega na cesti bez ikojega nadzora. Dok je Marko V. u krčmi pio, poplaše se konji i zagrebu duž ceste bez traga i glasa. Istom cestom išli su kući Mate i Grga B., otac i sin. Potonji sklone se pred poplašenimi konji u grabu, dočim prvoga, kako je zaskočio na konje, da ih sustavi, kresnu ovi i survaju u grabu, u kojoj i umre.

C. kr. okružno sudište u Splitu odrieši Marka V. obtužbe sbog prestupka suprot sigurnosti života u § 335 k z. označena s r a z l o g a:

Sve ako i je istina, da je Mato B poginuo smrću, koju su uzročili konji Marka V., bez nadzora na cesti ostavljeni, ipak ta nesreća nemože se pripisati izključivoj i jedinoj nemarnosti kočijaša Marka V.; jer je poginuli Mato B. vlastitom neopreznošću svoju smrt skrivio. On je, nemisleć na svoju starost i slabost, te precienjujuć svoje fizične sile, zaskočio na konje, da ih sustavi, namjesto da se ugne i sklone u grabu, što je posve lahko mogao učiniti kao i sin mu Grga.

Naprotiv proglašen je bio Marko V. krivcem prekršaja suprot sigurnosti tiela po § 430 k. z. radi toga, što je na javnoj cesti zapregnene konje bez nadzora ostavio. — Proti ovoj osudi prijavi c. kr. drž. odvjetničtvo ništovnu žalbu iz razloga § 281 br. 9 lit. a) austr. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.).

Na javnoj 9. prosinca 1881 obdržavanoj razpravi pred c. kr. vrh. ukidnim bečkim sudištem bje pročitano obtuženika protuizvedenje, u kojem su razlozi prvosudne osude po svem sadržaju usvojeni i u kojem je obtuženik još izveo i naglasio, da ustanova § 430 k. z. sadržaje specijalnu normu, a kao takova da uporavu generalne norme § 335 k. z. posve izključuje. Na što je generalni prokurator dr. Glaser za utemeljenje ništovne žalbe naveo sliedeće:

Digitized by Google

Da se upitni slučaj pravo shvati — kako ga on (generalni prokurator) razumieva — nije nuždno pretresati pitanje, da li se ustanova § 430 k. z., kojega analogna ustanova u kaz. zakonu od god. 1803 i u njoj zapriečena kazan od deset batina „za prvi put“ nagoviešta, samo na kočijaše i sluge odnosi, ili da li se ona dade uporaviti i na vlastnike voznih prilika, kada sami kočijaše. Ovo posljednje dopušća Frühwald u svojem tumaču § 430 k. z.; nasuprot Ratzenhofer u časopisu za austr. pravoznanstvo god. 1842 I. str. 234 i Herbst u svojem tumaču k § 430 k. z. nieču.

No sve kada bi se dopustilo i predpostavilo, da se § 430 k. z. proti obtuženiku dade uporaviti, nemože se uztvrditi, da se § 335 k. z. na nj protegnuti nemože; jer nedvojbena je namjera zakonodavca bila, da ustanovom § 335 obuhvati sve slučajeve usmrćenja s nemarnosti. Okolnost, da zakon djela sa nemarnosti kao takova izrično naglašuje, pa i onda, kada nije nastala nikoja šteta ili samo manja od one, koja se u § 335 k. z. predpostavlja, nemože nikako biti razlogom, da za potonji slučaj, gdje se šteta § 335 k. z. dogodi, odredjena težja kazan rabljena nebude.

Ako je kaz. zak. od god. 1852 kod mnogih specijalnih ustanova radi jasnoće našao shodnim citaciju § 335 k. z., te ako je ta citacija u § 430 k. z. izostavljena, okolnost ta neodlučuje ništa; jer se u zakonu dade prije predpostaviti i dopustiti razlikost u redakciji nego posve samovoljno i neobrazloženo pogodovanje nekih slučajeva pred drugimi manje težkimi. — Specijalni zakon izključuje porabu generalnoga samo onda, kada i ako je tako skrojen, da se svaki slučaj, koj podpada pod obseg onoga, dade podrediti i pod obseg ovoga. Gdje nije toga odnošaja, mora se uzeti, da blažja ustanova o kazni ustupa prednost strožjoj, čim predpostave za obadvie nastupe. (Hye I. 480.)

Mnogo je zamašniji u motivaciji prve osude uvaženi razlog, zašto nije ovaj slučaj ni pod § 335 k. z. subsumiran; jer da smrt Mate B. — kako je prvi sud uzeo dokazanim i što ukidno sudište kao odlučnu činjenicu usvaja — nije uzsliedila s nemarnosti obtuženika, nego da ju je sam skrivio svojom neopreznošću, hoteći poplašene konje obustaviti.

Pri tom zauzimlje prvi sud posve krivo stanovište nuždnoga veza uzročnoga; on naime zahtieva, da je smrt djelom ili propustom obtuženika „neuklonivo“ morala slieditи, odnosno da je smrt usljed i iz djela ili propusta „nuždno“ sliedila; shvaćanje to uzročnoga veza je takovo, kakovo je postojeći kaz. zak. zabacio, kada je iz definicije umorstva izpustio rieč „nuždno“, koja je u kaz. zak. od god. 1803 u dotičnoj ustanovi uvršćena bila. Počinitelj dakle odgovara za sve posljedice, koje su iz njegova neoprezna ponašanja faktično proizašle, na koliko se je moglo predviditi, da bi nastati mogle. Tako i čini inih osoba, ako je njimi sam

Digitized by Google

skrivljeni dogodjaj upravio, imadu se ovako prosudjivati. Primjer tomu pruža riešitba ukidnoga bečkoga sudišta od 11. siečnja 1854 br. 33 (Glaserove sbirke br. 422), gdje no je § 335 k. z. bio uporavljen na slugu, koji je poljsku valjaču ulicom vozio „neobziruć se i nevodeć brigu, da li pri tom neće koje od djetce, koja su bez nadzora na ulici bila, pod valjaču dopasti i sgnječeno biti“. Da se nemora ovo, ne posve lagano pitanje, svestrano osvjetliti, može se iztaknuti, da pri nesgodah i nesrećah po naravnom razpoloženju ljudi, koji su na pomoć i žrtve spremni, nekrzmaju, već srću u očevidne propasti i neosvrćuć se na pogibelji, koje njihovu vlastitu životu priete, te da doista nebi odgovaralo niti duhu zakona niti našim, od zakona štićenim, ideam etičkim, kada bi se naravnim čuvstvom čovječtva nadahnuto pregnuće za spas bližnjega žigosalo nerazboritošću, te kada bi se posljedci pogibelji oprostili začetniku samo zato, da se mogu izbavitelju naprtiti. Kada bi to bilo pravo, tada se n. p. težka ustanova o kazni § 167 lit. a) k. z. nebi nikada mogla uporaviti, ako bi pri požaru tkogod dogorenimi gredami zatrpan životom postradao.

No i negledeć na to, mnoge ustanove zakona ili bi se morale smatrati neuporavljivimi, ili bi se morale izjaviti napadnimi iznimkami od zakonskoga pravila, kada za ustanovljenje odgovornosti po § 335 k. z. nebi bilo dovoljno, da je djelo trećega, kojim je nesreća nastala, nemarnošću inoga omogućeno i upeljano. Kada se to nebi dopustilo, nebi se n. p. nikada u praksi dala uporaviti zaporna stavka § 363 k. z.; jer pri bezpovlastnoj trgovini otrovom uvjek može biti netko usmrćen ili barem teško ozledjen istom onda, kada osoba od prodavaoca različita djelotvorno pristupi. To isto valja i za §§ 372 i 373 k. z. sloveće o porabi ubojitoga oružja.

Ukidno bečko sudište uvažilo je ništovnicu i proglasilo obtuženika krivim prestupka u § 335 k. z. predvidjena.

Razlozi: C. kr. okružni sud u Splitu uzeo je dokazanim, da je Marko V. pred krčmom Nikole Z. ostavio svoje podprežene konje, koji su se poplašili i duž ceste odbjegli; pa da je tim, što je on konje bez nadzora ostavio, Mato B. na životu postradao. Spomenuti sud uza sve to odriešio je Marka V. obtužbe sbog prestupka § 335 k. z. i odsudio ga samo sbog prekršaja § 430 k. z., jer smrt Mate B. da nije bila nuždno neuklonivim posljedkom nemarnosti Marka V., nego da ju je sam Mate B. svojom nesmotrenošću uzročio; on bo mjesto da se je konjem s puta ugnuo, zaskočio je na ove u namjeri, da ih sustavi.

U toj odriešujućoj osudi i u njenom obrazloženju mora se nazrieti bludnja u pravu s dvojakoga stanovišta:

1. Zak. u § 335 nezahtieva, da smrt bude nuždnim posljedkom tudjega kulpoznoga djela ili propusta, već samo da je začetnik ili uzro-

Digitized by Google

čitelj mogao kulpozno djelo ili propust spoznati prikladnim, da otud može nastati ili da se otud može povećati pogibelj za tudji život, te da je otud smrt čovjeka faktično i sliedila.

2. Okolnost, da je Mato B., prinukan požrtvovnošću i odvažnošću duha svoga, priskočio konjem da ih sustavi, te tako odkloni moguću štetu za same konje ili za treće osobe, neukida uzročni vez izmedju propusta obtuženika i smrti istoga Mate B. Tim uzročnim vezom postaje kulpozni propust Marka V. uzrokom, a smrt Mate B. učinkom i posljedkom onoga uzroka, te je tako izmedj obadvajuh momenata jasan spoj, koji je za eksistentnost učina prestupka § 335 k. z. odlučan i dostatan.

Konačno valja se obazrieti i na prigovore, prema kojim da se pokraj ustanove § 430 k. z u nazočnom slučaju § 335 k. z. uporaviti nemože; jer da onaj § prieti kaznom već i onda, kada se nikoja šteta nedogodi, a kaznom pooštrena zatvora i „do jednoga mjeseca dana“ kada se koja šteta dogodi.

No prema blagosti kazne i onda, kada se koja šteta dogodi, te prema okolnosti, da je § 430 k. z. uvršćen u poglavje o prekršajih suprot sigurnosti tiela, nedvojbeno mora se dopustiti, da se § 430 k. z. nemože protegnuti i na onaj slučaj, gdje smrt koje osobe uzsliedi; nego da se u ovakom slučaju samo generalna ustanova, najme § 335 k. z. uporaviti mora.

(Riešitba vrhovno ukidnoga bečkoga sudišta od 9. prosinca 1881 br. 9042.)

Pr. L. M.

Ako se nasilje § 98 a. k. z. izvrgne u težku tjelesnu ozledu, može nastati idealna konkurencija zločinstva javnoga nasilja globljenjem sa zločinstvom težke tjelesne ozlede.

Okružni sud u Splitu osudom od 11. lipnja 1886 br. 2532 proglasi Juretu T. i Franju M. krivimi zločinstva globljenja i težke tjelesne ozlede. Proti toj osudi podnese samo Franjo M. žalbu ništovnu, koju je ipak c. kr. kasaciono sudište bečko riešitbom od 4. prosinca 1886 br. 10248 zabacilo.

Razlozi: Kako veli § 98 a. k. z., počinja zločinstvo javnoga nasilja globljenjem, tko osobi kojoj nanese u istinu nasilje, hoteći ju tim primorati, da što učini, trpi ili propusti, u koliko mu djelo nebude zločinstvo takovo, za koje je odredjena teža kazna. Pozivljuć se na ovu odredbu zakona tvrdi se u žalbi ništovnoj, da bi, pošto su Jure T. i Franjo M. osudjeni ne samo sbog zločinstva javnoga nasilja globljenjem, nego i sbog zločinstva težke tjelesne ozlede, za koje potonje je odredjena teža kazna, imala osuda sbog zločinstva globljenjem izostati. Nu zaključna

Digitized by Google

ustanova § 98 a. k. z. može se uporaviti samo u onih slučajevih, u kojih je kao n. p. kod silovanja, u svih okolnostih, koje utemeljuju učin, radi kojega se izriče kaznena osuda, utjelovljen tako pojam zločinstva javnoga nasilja po § 98 a. k. z. kao i pojam onoga zločinstva, koje se težom kaznom kazni. Naprotiv u onih slučajevih, u kojih djelo, služeće za temelj osudi, ne samo da izcrpljuje sva obilježja § 98 a. k. z, nego uz ova još i predpostave druge povrede prava samostalno predočuje, tada postoji konkurencija deliktâ, i tada neima se uporaviti posljednja stavka § 98 lit. a) k. z. A tako je i u nazočnom sgodjaju. Da se uzmogne uporaviti § 98 a) k. z., zahtieva se izim ostalih obilježja samo još to, da je sila nanesena. Ali zakon nepredpostavlja, da ta sila tako daleko zamahne, da se oštećenomu nanese težka tjelesna ozleda; pa s toga, ako je oštećenomu nanesenom silom, kao što je bilo u nazočnom slučaju, zadana težka tjelesna ozleda, tim su povredjena dva samostalno štićena pravna dobra, dakle nastaje konkurencija dvajuh zločinstva. Prvi sud nije dakle krivo uporavio zakon, kad je obtužene osudio tako radi zločinstva po §§ 152 i 155 k. z. kao i radi onoga u § 98 a) k. z. navedenoga; zato se je morala žalba ništovna zabaciti.

(Allg. G.-Ztg.)

Neima se kazniti kao kradja, ako tko vlastitu založenu stvar uzme iz posjeda založnoga vjerovnika.

Prvi sud proglasio je Josipa H. krivim prekršaja § 460 k. z.; jer da je svoje dvie Franji V. založene bunde ukrao ovomu. Proti ovoj osudi podnese obsudjeni žalbu ništovnu, koju je c. kr. kasacionalno sudište bečko riešitbom svojom od 23. travnja 1885 br. 14133 uvažilo.

Razlozi: Mora se uvažiti, da po § 171 k. z. bezuvjetno spada k pojmu kradje, da je oduzeta stvar tudja, dakle takova, koja je vlastnost druge osobe; nu to bitno obilježje delikta kradje manjka u ovom slučaju, jer ako i je Josip H. založio Franji V. dvie svoje bunde, nije tim prestao biti vlastnikom njihovim, on (Josip H.) nije dakle uzeo iz sobe Franje V. tudju nego je uzeo vlastitu stvar. Vidi se dakle, da je u osudi, izrečenoj proti Josipu H., krivo uporavljen § 460 k. z., čim je podvrženo djelo njegovo takovoj ustanovi k. z., koja se nemože nanj uporaviti.

(Centralblatt.)

Digitized by Google

Popis

poreznih općina, za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kotarskim sudovom.

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne općine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
1	kr. kot. sud Karlovac	1	Jelsa	1. travnja 1884	1. travnja 1884	30. rujna 1884
		2	Hernetić			
		3	Mekušje			
		4	Rečica			
		5	Luka			
		6	Blatnica			
		7	Šišljavić			
2	kr. kotarski sud Koprivnica	1	Peteranec	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	31. siečnja 1885
		2	Drnje			
		3	Sigetec			
		4	Gola			
		5	Gotalovo			
		6	Sokolovac			
		7	Botinovac			
		8	Vel. Poganac			
		9	Vel. Grabičani			
		10	Ruševac			
		11	Subotica	1. ožujka 1885	1. ožujka 1885	31. kolovoza 1885
		12	Mučna velika	1. travnja 1885	1. travnja 1885	30. rujna 1885
		13	Mučna mala			
		14	Sriem			
		15	Reka			
		16	Jagnjedovac			
		17	Hlebine			
3	kr. kot. sud Djakovo	1	Satnica	1. kolovoza 1885	1. kolovoza 1885	31. siečnja 1886
		2	Vrpolje	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30. lipnja 1887
4	kr. kot. sud Delnice	1	Lič	1. travnja 1885	1. travnja 1885	30. rujna 1885
5	kr. kot. sud Mitrovica	1	Adaševci	1. siečnja 1884	1. siečnja 1884	30. lipnja 1884
		2	Malavašica			
		3	Jamina			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
6	kr. kot. sud Virovitica	1	Pčelić	1. travnja 1887	1. travnja 1887	30. rujna 1887
7	kr. kotarski sud Korenica	1	Korenica	1. siečnja 1884	1. siečnja 1884	30. lipnja 1884
		2	Trnovac	1. ožujka 1884	1. ožujka 1884	31. kolovoza 1884
		3	Priboj			
		4	Bielopolje	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	31. siečnja 1885
		5	Bunić			
		6	Čanke	1. ožujka 1885	1. ožujka 1885	31. kolovoza 1885
		7	Kozjan			
		8	Krbavica	1. lipnja 1885	1. lipnja 1885	31. studenoga 1885
		9	Salamunić			
		10	Debelobrdo			
8	kr. sudbeni stol Zagreb	1	Zagreb g. grad	1. travnja 1884	1. travnja 1884	30. rujna 1884
		2	Zagreb d. grad			
		3	Zagreb Vlaška ul.			
		4	Zagreb Nova ves			
9	kr. sudb. stol Osiek	1	Osiek grad	1. ožujka 1884	1. ožujka 1884	31. kolovoza 1884
		2	Čepin	1. travnja 1887	1. travnja 1887	30. rujna 1887
10	kr. kotarski sud Krapina	1	Krapina	1. ožujka 1884	1. ožujka 1884	31. kolovoza 1884
		2	Sv. Križ-Začretje			
		3	Pačetina			
		4	Mirkovec			
		5	Velika Ves			
		6	Pustodol			
		7	Spičkovina			
		8	Šemnica			
		9	Gjurmanec			
		10	Putkovec			
		11	Hlevnica			
		12	Jesenje			
		13	Radoboj			
		14	Petrovsko			
		15	Svedruža			
		16	Škarićevo			
11	kr. sudb. stol Gospić	1	Lipe	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	31. siečnja 1885
		2	Čitluk			
		3	Novi			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne općine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					d a n a	
11	kr. sudbeni stol Gospić	4	Gospić	1. listopada 1884	1. listopada 1884	31. ožujka 1885
		5	Bilaj			
		6	Debelobrdo	1. ožujka 1885	1. ožujka 1885	31. kolovoza 1885
		7	Ribnik			
		8	Karlobag			
		9	Bužim			
		10	Brušane			
		11	Oštarija			
		12	Lukovošugarje	1. lipnja 1885	1. lipnja 1885	30. studenoga 1885
		13	Trnovac	1. siečnja 1886	1. siečnja 1886	30. lipnja 1886
		14	Krušćica			
		15	Divoselo			
		16	Smiljan			
		17	Cesarica	1. kolovoza 1886	1. kolovoza 1886	31. siečnja 1887
		18	Osiek			
		19	Mušaluk			
		20	Kaludjerovac			
		21	Pazarište gornje			
		22	Kvarte	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30. lipnja 1887
		23	Studenci			
		24	Pazarište dolnje			
12	kr. sudbeni stol Petrinja	1	Cepeliš	1. ožujka 1884	1. ožujka 1884	31. kolovoza 1884
		2	Drenčina			
		3	Mošćenica			
		4	Pračno			
		5	Novoselo			
		6	Magjari			
		7	Letovanci			
		8	Petkovac			
		9	Stražbenica			
		10	Blinja			
		11	Moštanica			
		12	Taborište			
		13	Bistrać	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	31. siečnja 1885
		14	Cernec			
		15	Graduša			
		16	Komarovo gornje			
		17	Letina			
		18	Selište			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					dana	dana
12	kr. sudbeni stol Petrinja	19	Hrastovica	1. ožujka 1885	1. ožujka 1885	31. kolovoza 1885
		20	Budičina			
		21	Krivaj			
		22	Radojnaluka			
		23	Kinjačka			
		24	Komarovo dolnje			
		25	Brdjani			
		26	Petrinja	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885
		27	Joševica	1. siečnja 1886	1. siečnja 1886	30 lipnja 1886
		28	Deanovci			
		29	Čuntić			
		30	Klinac			
		31	Mlinoga			
		32	Graduša vel.			
		33	Bednik			
		34	Graduša mala			
		35	Paukova mala			
		36	Severovac			
		37	Svinica			
		38	Vukoševac			
		39	Blinski kut			
		40	Greda			
		41	Bestrma			
		42	Petrinjci			
		43	Jabukovac	1. kolovoza 1886	1. kolovoza 1886	31. siečnja 1887
		44	Begovići			
		45	Čremušnjak			
		46	Mačkovoselo			
		47	Pastuša			
		48	Staroselo			
		49	Sunja			
		50	Drljača			
13	kr. kotarski sud Brod	1	Kujnik	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	31. siečnja 1885
		2	Malíno			
		3	Oriovac			
		4	Slatinik			
		5	Bebrina			
		6	Radovanje			
		7	Kobaš	1. listopada 1884	1. listopada 1884	31. ožujka 1885
		8	Lužane			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: ističe
					dana	dana
13	kr. kotarski sud Brod	9	Stupnik	1. listopada 1884	1. listopada 1884	31. ožujka 1885
		10	Kute			
		11	Banovci			
		12	Zbieg			
		13	Slobodnica			
		14	Andrijevci			
		15	Dubočac	1. ožujka 1885	1. ožujka 1885	31. kolovoza 1885
		16	Šumeće			
		17	Kaniža			
		18	Sibinj			
		19	Bečić	1. siečnja 1886	1. siečnja 1886	30. lipnja 1886
		20	Ciglenik			
		21	Živike			
		22	Pričac			
		23	Gromočnik			
		24	Rastušje			
		25	Tomica			
		26	Bukovje			
		27	Vranovci			
		28	Vrba gor. i dol.			
		29	Ruščica			
		30	Zadobravje			
		31	Bičko selo			
		32	Oprisavci	1. kolovoza 1886	1. kolovoza 1886	31. siečnja 1887
		33	Sapče			
		34	Zoljani			
		35	Svilaj			
		36	Čajkovci			
		37	Kopanica mala			
		38	Novigrad			
		39	Kupina			
		40	Brod grad	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30 lipnja 1887
		41	Podvin			
		42	Varoš			
		43	Kopanica velika			
14	kr. kot. sud Irig	1	Irig trg	1. rujna 1884	1. rujna 1884	28. veljače 1885
		2	Hopovo manastir			
		3	Rivica			
		4	Neradin			
		5	Gergetek manast.			
		6	Satrinci			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani ulošci	Tekući broj	Ime porezne općine	Dan od kojega se vode ulošci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					dana	dana
14	kr. kotarski sud Irig	7	Bankovci pusta	1. rujna 1884	1. rujna 1884	28. veljače 1885
		8	Krušedol selo			
		9	Krušedol manast.			
		10	Remeta velika			
		11	Jazak selo			
		12	Jazak manastir			
		13	Remeta mala			
		14	Vrdnik selo			
		15	Vrdnik manastir			
		16	Pavlovci			
		17	Rešenovo selo			
		18	Rešenovo manast.			
		19	Kamenica			
		20	Ledinci			
		21	Rakovac			
15	kr. kotarski sud Pakrac	1	Pakrac	1. ožujka 1885	1. ožujka 1885	31. kolovoza 1885
		2	Prekopakra			
		3	Klisa			
		4	Lipik			
		5	Ševica			
		6	Kragulj			
		7	Lipovac			
		8	Dragović			
		9	Kusonje			
		10	Španovica			
		11	Batinjani			
		12	Toranj			
		13	Obrež			
		14	Omanovac			
		15	Badljevina			
		16	Sredjani rim.			
		17	Dereza			
		18	Budić	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885
		19	Ožegovac			
		20	Šumetlica			
		21	Cikote			
		22	Rogulje			
		23	Kričke			
		24	Bjelajci			
		25	Branežac			
		26	Grahovljani			
		27	Prgomelje			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne općine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
		28	Grdjevica			
	kr. kot. sud	29	Tisovac			
15		30	Zaile	1. srpnja 1885	1. srpnja 1885	31. prosinca 1885
	Pakrac	31	Mihaći			
		32	Sažije			
		1	Našice trg			
		2	Martin			
		3	Zoljan			
		4	Pribiševac			
		5	Vukojevce			
		6	Ceremošnjak			
		7	Motičina dolnja			
		8	Sušine			
		9	Stipanovci			
		10	Kršinci			
		11	Gradac			
		12	Klokočevac			
		13	Motičina gornja			
		14	Seona			
		15	Ostrošinci			
		16	Podgorač trg			
		17	Breznica			
		18	Razbojišće			
	kr. kotarski sud Našice	19	Feričanci trg	1. lipnja 1885	1. lipnja 1885	30. studenoga 1885
16		20	Jošava st. (Crkvari)			
		21	Dolci			
		22	Jošava nova			
		23	Šumedje			
		24	Gazje			
		25	Bankovci			
		26	Bokšić			
		27	Šaptinovci			
		28	Orahovica trg			
		29	Duzluk			
		30	Manastir (Duzluk)			
		31	Pištana gornja			
		32	Pištana dolnja			
		33	Kokočak			
		34	Krajna			
		35	Čačinci			
		36	Zdenci			
		37	Bare			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani ulošci	Tekući broj	Ime porezne općine	Dan od kojega se vode ulošci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					d a n a	
16	kr. kot. sud Našice	38 39 40 41	Obradovci Kutovi Predrievo dol. Crnac	1. lipnja 1885	1. lipnja 1885	30. studenoga 1885
17	kr. kotarski sud Udbina	1 2	Podlapac Pišać			
		3	Mekinjar	1. siečnja 1886	1. siečnja 1886	30. lipnja 1886
		4	Udbina	1. kolovoza 1886	1. kolovoza 1886	31. siečnja 1887
		5 6 7 8	Mutilić Kurjak Svračkovoselo Srednja gora	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30. lipnja 1887
18	kr. kotarski sud Klanjec	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23	Klanjec Novidvori Tomaševac Sv. Križ Tuhelj Črešnjevec Vel. Trgovišće Stermec Jezero Gubaševo Zabok Vel. Erpenja Dubrovčan Kraljevec Prosinec Dubravica Radakovo Pluska Sela Razvor Jelenjak Horvatska Brezje	1. kolovoza 1885	1. kolovoza 1885	31. siečnja 1886
19	kr. sudbeni stol Požega	1	Požega	1. siečnja 1886	1. siečnja 1886	30. lipnja 1886

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani ulošci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode ulošci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					d a n a	
20	kr. kot. sud Čabar	1	Čabar	1. ožujka 1886	1. ožujka 1886	31. kolovoza 1886
		2	Gorači			
		3	Prezid			
		4	Gerovo			
		5	Hrib			
		6	Plešće			
21	kr. kotarski sud Novagradiška	1	Cernik	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30. lipnja 1887
		2	Giletinci			
		3	Šumetlica			
		4	Šagovina			
		5	Drežnik			
		6	Opatovac			
		7	Bačindol			
		8	Baničevac			
		9	Golobrdci			
		10	Podvrško			
22	kr. kotarski sud Grubišnopolje	1	Grubišnopolje	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30. lipnja 1887
		2	Mali Zdenci			
		3	Mala Peratovica			
		4	Mala Barna			
		5	Mala Jasenovača			
		6	Rašenica			
		7	Dabčevica			
		8	Velika Peratovica			
		9	Turčevićpolje			
		10	Jasenaš			
		11	Veliki Grdjevac			
		12	Gornja Kovačica			
		13	Pavlovac			
		14	Dražica			
		15	Velika Barna			
		16	Mali Grdjevac			
		17	Grbavac			
		18	Cremušina			
		19	Topolovica			
		20	Zrinska			
		21	Šibenik			
		22	Brzaja			
23	kr. kotarski sud Kostajnica	1	Staza	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	1. lipnja 1887
		2	Hrastovac dol.			
		3	Vedropolje			
		4	Novoselci			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					dana	dana
23	kr. kotarski sud Kostajnica	5	Sluiuci	1. siečnja 1887	1. siečnja 1887	30. lipnja 1887
		6	Kostreši			
		7	Papići			
		8	Jasenovčani			
		9	Čapljani			
		10	Podbrdjani			
		11	Timarci			
24	kr. kotarski sud Novska	1	Jasenovac	1. veljače 1887	1. veljače 1887	31. srpnja 1887
		2	Uštica			
		3	Drenovbok			
		4	Krapje			
		5	Puska			
25	kr. sudbeni stol Belovar	1	Rača	1. travnja 1887	1. travnja 1887	30. rujna 1887
		2	Drljanovac			
		3	Kozarevac			
		4	Medjurača			
		5	Nevinac			
		6	Dautan			
		7	Sasovac			
		8	Pisanica			
		9	Kovačica sloven.			
		10	Orlovac			
		11	Kovačica dolnja			

Naši dopisi.

Napulj, 9. svibnja 1887.

Napuljsko sveučilište, danas prvo i najveće u Italiji, utemeljio je god. 1127 Ruggier, Normanac. Tada su već u Italiji obstojala sveučilišta u Bologni, Salernu i Padovi; u Englezkoj u Oksfordu i Yorku; u Francezkoj u Parizu. Jedni drže, da je sveučilište napuljsko utemeljeno da širi civilizaciju i bogatstvo; a drugi misle, da je osnovano bilo u čisto političku svrhu, da umanji najme znamenitost onoga u Bologni. U početku predavalo se na njem: teologija, liepe umjetnosti, humanitet, medicina i poglavito pravo.

Fridrik II., Suevac, usavršio je napuljsko sveučilište g. 1224. pomnožao je broj disciplina, te je naredio, da se predava: pravo civilno i kanoničko, medicina, filosofija, teologija, matematika, literatura latinska i grčka, logika, gramatika i fizika. Ali nije glavna zasluga Friderikova,

Digitized by Google

da je pomnožao broj disciplina, nego što je nastojao, ne samo sjediniti u istom mjestu navedene discipline, nego i svesti ih u organičko jedinstvo, tako da budu jedna drugoj od pomoći, pak da sve uznastoje oko toga, da se stvori „sveobća znanost“ ili „filosofija svih znanosti“. Radi toga je i dodao rieči „studium“, koja se je onda rabila, rieč „universale“. Riečju „universale“ nije bo htio reći, da je svakomu gradjaninu i strancu slobodno polaziti napuljski studium, niti je mislio njom označiti korporaciju profesora i djaka sveučilištnih, jer za onda još korporacija nije obstojala. Radi toga je i nazvao Napulj poetičkim imenom „Paraninpha scientiae“ hoteć time bez dvojbe kazati, da je Napulj svojim „studium universale“ postao posrednikom svih znanosti. S toga drži Capuana u svojih „Notizie, Napoli 1884“, da ime „Universitas“ potiče od Fridrika II. Suevca, te od novoga smjera, koji je on dao studiumu napuljskomu.

God. 1858 bijaše na sveučilištu napuljskom 1600, a tek. g. 1886/7 upisana su 4083 slušaoca. Razlog da toliko mladeži dolazi na napuljsko sveučilište jest s jedne strane dobar glas sveučilišta, osobito medicinskoga fakulteta, a s druge strane, što od 21 taljanskih sveučilišta samo su četiri u ovih stranah Italije. K tomu, naravno, dolazi još i ta okolnost, što mladež veoma rado hrli na nauke u velike gradove.

Sadanja sveučilištna sgrada veoma je tiesna i nespretna; dvorane malene, u njih nebi se mogla ni trećina djaka smjestiti, kad bi svi htjeli polaziti predavanja; k tomu su veoma tamne, jer se sveučilište nalazi u sredini grada, okruženo je uzkimi i tamnimi ulicami. Zato je rector i naglasio u svom ovogodišnjem inauguralnom govoru, da je absolutizam smjestio sveučilište u onu sgradu samo zato, da ga uguši, nepružajući mu ni svjetla ni zraka. Nastoji se revno, da se čim prije podigne nova sgrada, dostojna najvećeg sveučilišta u Italiji. Da vide čitatelji, kolike je žrtve ovdašnje pučanstvo spremno donieti za svoj najviši učevni zavod, premda se nalazi, kako je poznato, u žalostnih ekonomskih odnošajih, navesti ću, koliko su zastupstva pojedinih gradova i pokrajina do sada votirala za novu sveučilištnu sgradu. Gradsko vieće napuljsko obećalo je 500.000, provincijalno vieće napuljsko 600.000 lira; provincijalno vieće Caserte 150.000, Basilicate 100 000, Avellina 80.000, Beneventa 50.000, Baria 125.000 i generalno vieće napuljske banke 200.000 lira. Osobito se čovjek mora čuditi požrtvovnosti pokrajinskog vieća Baria, ako se uvaži, koliko je tamo žrtva prouzročila kolera, koja je nedavno ovdje harala, te čije se posljedice u njegovom proračunu još uvjek pokazuju.

Na sveučilištu napuljskom ima 57 redovitih i 11 izvanrednih profesora, 30 „incaricati“, a preko 200 privatnih docenta. Na pravo- i državoslovnom fakultetu ima što redovitih i izvanrednih profesora, što „incaricata“ 22, „onorarii“ 4, medju kojimi dva znamenita taljanska kriminaliste: Mancini, bivši ministar pravosudja i Zuppetta; privatnih docenata ima na istom fakultetu 56 Medju ovimi se osobito ističe Giovanni Bovio, koji predaje filozofiju prava, povjest prava i enciklopediju prava. On je, stranom radi svoje darovitosti, stranom radi svojih radikalnih nazora, koje izpovjeda i kao radikalni zastupnik komore i kao profesor sa katedre, vanredno obljubljen kod sveučilištne mladeži, te su njegova predavanja, što je veoma riedko kod privatnog docenta, vanredno jako posjećena, gotovo najjače na pravoslovnom fakultetu. Toj popular-

Digitized by Google

nosti njegovoj kod mladeži doprinela je mnogo i ta okolnost, što nije htio postati pravim profesorom, nehoteći biti državnim činovnikom i primati plaće od vlade.

Scieneć, da će zanimati čitatelje „Mjesečnika“, navesti ću obligatne predmete koji se predavaju na juridičkom fakultetu, kao i godine u kojih se predavaju; ovdje se bo, kako je poznato, nediele predavanja na semestre, nego na godine.

U prvoj godini predavaju se ove obligatne struke: Uvod u pravnu nauku i institucije gradjanskog prava, institucije rimskog prava, poviest rimskoga prava, ekonomija politička. U drugoj godini: Pravna filozofija, pravna poviest (1. cursus), kazneno pravo i postupak (1. cursus), statistika, rimsko pravo (1. cursus) i sudbeno liječničtvo. U trećoj godini: Pravna poviest (2. cursus), kazneno pravo i postupak (2. cursus), rimsko pravo (2. cursus), gradjansko pravo (1. cursus), ustavno pravo, upravno pravo (1. cursus), kanoničko pravo (nepredaje se). U četvrtoj godini: Gradjansko pravo (2. cursus), upravno pravo (2. cursus), medjunarodno pravo, trgovačko pravo, gradjanski postupak, financijalna znanost i komparativno gradjansko pravo.

Svaki stud. juris mora slušati barem tri, a može najviše sedam obligatnih predmeta; k tomu može slušati dva slobodna predmeta. Iz svih obvezatnih predmeta, koje djak sluša, mora na koncu godine napraviti ispit, osim ako se koji predmet predaje u dva cursa — u tom slučaju mora položiti ispit iz toga predmeta koncem drugoga cursa. Redovito se predaje svaki predmet tri sata na tjedan. Predmeti, koji se predaju u dva cursa, čitaju se redovito u svakom cursu po dva sata na tjedan.

Napokon spominjem, da kazneno pravo na ovdašnjem sveučilištu predaju dva izvrstna taljanska kriminalista: redoviti profesor i senator Enrico Pessina i začastni profesor Luigi Zuppetta, ter devet privatnih docenata.

Dr. Š.

KNJIŽEVNOST.

Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, erläutert durch die Spruchpraxis. Von Dr. Anton Riehl. Zweite Auflage. Verlag von Alfred Hölder. Wien.

Djelo ovo sadržaje mnogobrojne riešitbe, koje su iz priepornih pitanja gradjanskoga zakonika potekle. Pored navoda pojedinih zakonskih paragrafa pisac je priobćio judikate, koje je iz potražnika osuda (Spruchrepertorium) vrhovnoga sudišta izvadio. — Knjiga ova izradjena je poput čuvene sbirke riešitbâ, izdavane po Unger-Walther-Glaseru sada Pfaffu, ter nadopunjuje ovu u dva pravca. U onu sbirku uvrštene su izključivo one riešitbe, koje su bile u njemačkih i talijanskih pravnih časopisih priobćene, dočim je dr. A. Riehl uz pripomoć dvajuh svojih kolega, jednoga iz Praga a drugoga iz Lavova, djelo ovo usavršio tako, da je kadar bio pravničkomu svietu priobćiti i takove riešitbe, koje su u českih i poljskih časopisih tiskane.

Digitized by Google

Djelo ovo koraknulo je znatno unapred i tim, što donosi ne samo riešitbe vrhovnoga sudišta, nego i osude i odpise upravnoga sudišta, ministarstva nutarnjih posala i poljodjelstva.

Radnja ova nesadržaje — kao od prilike ona Unger-Walther-Pfaffova sbirka — pragmatičnu predstavu čina i obrazloženje, koje pojedina sudišta svojim osudam pridonose; nego ona navadja jedino pravnu zasadu, koja iz riešitbe proizticе, te sačinjava tako tačan i nedvoumni zakonski tumač.

Knjiga Riehlova stekla je u pravničkih krugovih velika odziva, što dokazuje i to, jer je za ovo kratko vrieme doživjela evo već i drugo izdanje, mi ju preporučujemo toplo i našim praktičnim pravnikom.

Milan P. Jovanović.

— *Hrvatski zakoni.* Svezak IX. sbirke „hrvatskih zakona", što ju izdaje akadem. knjižara Lav. Hartmanna (Kugli i Deutsch) u Zagrebu sadržaje *„Zakone i naredbe tičuće se uprave seoskih občina"* u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Uredio Ivan pl. Žigrović-Pretočki, kr. perovodja županije modruško-riečke. Sa sistematičnim i alfabetičnim kazalom. U Zagrebu 1887, str. 455. Ciena 2 for. 50 nč. U ovom svezku naći će čitaoci zakone: od 5. veljače 1886 ob ustroju županija i uredjenju uprave u županijah i kotarih, ob upravnih odborih, o karnostnoj odgovornosti urednika i službenika žup. i kotarskih; zatim ces. naredbu od 12. ožujka 1859 o jamčenju urednika (o sindikatskih tužbah); teritorijalno razdieljenje; zak. čl. XXIV.: 1886 hrv.-ug. sabora o preinaci zak. čl. 44 od g. 1883 slovećega o rukovanju javnih poreza; zakon ob uredjenju občina i trgovišta, koja neimaju uredjenoga magistrata (zak. čl. XVI.: 1870); razne naredbe tičuće se uprave občina n. p. naredba o polaganju ispita obć. bilježnika i blagajnika, o polaganju jamčevine itd.; občinski zakon od god. 1862 za vojnu Krajinu; zakon od 8. lipnja 1871 ob ustrojnih uredbah grad. i seoskih občina u vojnoj Krajini; red za občine u c. kr. hrv.-slav. vojnoj Krajini od 8. lipnja 1871; zakon od 14. listopada 1874 ob ustroju pučkih školah itd. itd. — Ova knjiga mogla bi veoma dobro poslužiti svim, koji imadu posla sa upravom občina, a napose činovnikom občinskim.

— *Obrazci odluka, upisa i potvrda ob obavljenih unosih u gruntovnih predmetih.* U Zagrebu 1886, str. 88. Istom sada primili smo ovu knjižicu, koja sadržaje vrlo koristne primjere odluka, upisa itd. u poslovih gruntovnih. Ona je dobro došla prije svega činovnikom u gruntovnici, kojim — čini se — da je prije svih namienjena, te će im znatno olahkotiti posao. Nu i sudac naći će više toga koristna za sebe, a imenito mladji sudbeni činovnik; pa ju toplo preporučamo. Može se dobiti u zagrebačkih knjižarah za 30 nč.

— *Occupazione militare in tempo di guerra.* Napisao prof. dr. A. Corsi. U prvom svezku, izašlom g. 1886 (str. 229) razpravlja o predpostavah civilne vlade u neprijateljskoj zemlji, zaposjednutoj vojnički i o granicah zakonodavne vlasti take vlade, sudbenosti i vlasti eksekutivne. U drugom svezku bavi se pisac izključivo privatno-pravnimi učinci medjutomne vlasti; tu se razmatraju odnošaji ove potonje prema stanovnikom, prema neprijatelju i prema neutralnim državam.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Novi članovi.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg.: Cekorić Ivan, kr. javni bilježnik u Osieku; Janda Vilim, sudb. pristav, Rakoš Ljudevit, sudb. pristav, Rossi Franjo, prislušnik, sva tri u Petrinji; Sudarević Hugo, kot. pristav u Djakovu i dr. Spitzer Hugo, odvjetnik u Osieku.

(G. dr. L Marjanović) izabran je za buduću naukovnu godinu dekanom prof. sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta.

(Osobne viesti.) Tomo Salopek, viećnik kr. sudb. stola zagreb. umirovljen i tom prilikom odlikovan je viteškim krstom reda Franje Josipa. — Umirovljen je Ivan Vanmüller, viećnik prizivnoga suda dalmatinskoga. — U Senju umro je 3. lipnja o g. Ljudevit Majcen, sudb. pristav II. razreda. — 19. svibnja preminuo je nakon duge bolesti prof. Oto Stobbe, slavni germanista, u 58 god. U njem izgubila je pravna nauka jednoga od najumnijih gojitelja, a vis. škole u Lipskom jednoga od najznamenitijih profesora svojih.

(Predjednikom dalmatinskoga prizivnoga suda) u Zadru imenovan je presv. g. Antun Brčić, c. kr. dvorski savjetnik i do sada upravitelj istoga prizivnoga sudišta. — Dalmaciji i dalmatinskomu sudstvu čestitamo, da mu je na čelo postavljen muž onakih vrlina i juristićkih sposobnosti.

(Novela k ug. odvjet. zakonu.) Na sadanji zakon ob odvjetnicih silno se tuže odvjetnici u Ugarskoj. Ministar pravosudja, da odkloni barma neke nedostatke, predloži saboru osnovu zakona, koju je ovaj i usvojio. Dva se poglavito zla nastoje ovom novelom odstraniti: U buduće, ako bi odvjetnik stavljen bio pod obtužbu sbog djela, koje neobezćašćuje, neima se suspendirati od vršenja odvjetničtva. Povod ovoj ustanovi dadoše mnogobrojni slučajevi dvoboja, koji grasira i medju ugar. odvjetnici. — Drugo: ako bi odvjetnik ustmeno uvredio oblastni organ, ima ga kazniti dotična oblast ili sud, ali neima se uporaviti § 46 policaj. k. z.; je li uvreda nanesena u spisu (pismeno), može krivca kazniti disciplinarna oblast, kojoj treba sbog toga ustupiti dotični spis.

(Naredbom cd 18. siečnja 1887 br. 23333 ex 1886) ističe c kr. ministarstvo pravosudja, da se je c. kr. državno ministarstvo rata pritužilo, kako se je u posljednje vrieme više puta dogodilo, da su se na javnoj dražbi prodavali službeni spisi vojnički, litografirane vojne zapovjedi, osnove ratne itd., koje su nadjene u ostavini umrlih častnika. Ministarstvo pravosudja upućuje, da se treba strogo držati ustanova §§ 53 i 55 car. patenta od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208), koje su kadre ovake prodaje odstraniti, pak se nalaže sudovom, da strogo bdiju nad tim, da organi, koji obavljaju ostavinsku razpravu vojničkih osoba, točno rade po onih propisih.

(Pet časova tamnice.) Mary Ana Riley bijaše obtužena sbog zločinstva bigamije. Porotno sudište u Derby-u imalo je suditi o tom. Ona prizna, da je kriva A pripoviedaše ovako svoje dogodjaje: Prvi suprug upravo je okrutno s njom postupao, pak ju onda ostavio. Jednako nesretna bijaše u drugom braku. A napokon dogovoriše se oba njena prijašnja supruga te ju tužiše sudu sbog bigamije Nakon obavljena preslušanja reče predsjednik sudišta, sudac Hawkins: ako se je ikada bigamia mogla ispričati, dala bi se u ovom slučaju. U okolnostih, u kakovih bijaše ova nesretna žena, nebi mu dopustila savjest, da osudi Mariju Anu Riley na duže nego na pet minuta tamnice. — Dakako to je toliko značilo, da bi trebalo obtuženu odriešiti; pak ju porota i odrieši.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak. Vidi Mjesečnik br. 5. o. g)

§ 5. Muhamedansko pravo.*

„Eine Geschichte des Rechts ohne Geschichte des islamitischen Rechts wäre wie eine Geschichte der Poesie ohne die Moallakat, ohne Hafis oder Saadi; wie eine Geschichte der decorativen Kunst ohne Rücksicht auf die herrlichen Denkmäler in Granada oder in Delhi."

Kohler (Ztschr. f. vergl. RW. VI. s. 208).

I. 1. Ženitba se Muhamedancu nalaže ili samo preporuča prema težnjam onoga, koji ju sklapa, prema tomu, da li je dovoljno jak, da obuzda putene strasti ili ne. U tom se pogledu

---

* Koran, vrelo Izlama u obće, prvim je i najsvetijim vrelom i muhamedanskomu pravu. Dobrani dio onih tobože božanskih objava, što ih je priobćivao Muhamed — većinom bez nutarnjega saveza — raznimi sgodami, tiče se pravnoga života, ter nalazimo u njem glavne ustanove državnoga, civilnoga i kaznenoga prava, kao što i razne redarstvene propise. (Tornauw: Das moslemische Recht. Einleitung. Kremer: Culturgeschichte des Orients I. str. 470 slied.) Dugo vremena medjutim nije mogao koran, i onako bez svakoga sistema, pun protuslovja, zadovoljavati potrebam napredujućega života, ter je trebalo za nove odnošaje naći i nove norme. Nalazile su se pako one u odlukah, stvorenih prorokom, u njegovih izrekah i činih, u obće u cielom mu javnom i privatnom životu, koji se brižno motrio, ter služio vjernikom kao mjerilo u pojedinih odnošajih. Pisanomu zakonu, sadržanomu u koranu, kao neposrednoj božjoj objavi, pridruži se tako drugo vrelo, predavano samo ustmeno, naime tradicija odluka, govora, čina i u obće cieloga života božjeg poslanika. Skup tih tradicija označivao se imenom *Sunna*, dočim se svaka pojedina tradicija zvala *hadyt* t. j. pripoviest. (Kremer cit. 471, Tornauw cit. str. 7.)

Takodjer odluke prvih kalifa, najbližih rodjaka i pouzdanika prorokovih, nadalje pripoviedanja i navodi primjera iz života prorokova, što ih predavahu učenici i drugovi prorokovi ter njihovi nasljednici, pače iste žene prorokove, sve to umnožavalo je tradiciju u tolikoj mjeri, da je Sunna zadavala neprilike prije obiljem nego pomanjkanjem primjera. Tradicija predavala se u početku pretežito ustmeno, nu pojedine važnije i koje je bilo težko čuvati u pameti,

Digitized by Google

rano su bilježene, kasnije činjene i obsežnije pobilježbe, pak onda sabirano i sistematički uredjivano prebogato gradivo. Tako nastane glasovita sbirka, što ju sačini *Mâlik* pod imenom *Mowata*, nadalje ona od *Bocharia*, bogata vrela za spoznaju religijoznih i socijalnih odnošaja one dobe. (Kremer cit. str. 474.)

Osobito važnim bijaše postanak pravnih škola. U Medini osnovana bi već za prvih kalifa takova škola, na kojoj djelovaše njekoliko glasovitih muževa, kao što su utemeljitelji joj *Abdallah Ibn Masud* i *Abdallah Ibn Abbas*, ter poznatih sedam pravoznanaca medinskih. (Kremer str. 483—489.) Medinska škola osnivala se mal ne izključivo na tradiciji. Drugim, od tradicije neovisnijim, s toga više znanstvenim putem polazili su pravnici Iráka, sačinjavajući t. zv. spekulativnu školu. Najglasovitiji medju njimi bijaše *Abu Hanîfa* († 150 H.), najveći pravnik Izlama, jedan od najvećih pravnika orijenta u obće. Njim osnovana škola postane gospodujućom unatoč napadajem i omrazam sa strane natražnjačkih maloduha; ona je još danas gospodujućom, službenom školom turskoga carstva. Sistem hanefitski skroz je znanstven, onaj načelne spoznaje prava u opreci napram prijašnjim tradicijonalnim sistemom, osnivajućim se na autoritetu tradicije. (Pobliže o velikom tom mužu v. Kremer cit. str. 491—497. Kohler: Zur Geschichte der islamitischen Rechtssysteme, Zeitschrift für vergl. RW. V. str. 387.)

Sredinom izmedju Mâlika i Hanîfe polazio je *Šâfii*, osnovatelj treće ortodoksne škole; nauka mu, nalazeći u početku veliki uspjeh, vriedi danas poglavito u iztočno-indijskom arhipelu, imenito na Javi. (Kremer cit. str. 498 slied., Kohler cit. str. 394 slied.)

Je li već Šâfii naginjao više tradicijonalnoj školi nego hanefitskoj, to se učenik njegov *Hanbal* posve vrati na tradicijonalizam, držeći se samo rieči tradicije i tumačeći ih doslovno. Hanbal osnuje četvrtu ortodoksnu školu, školu Hanbalita, koja vriedi u ostalom u ograničenoj mjeri samo u nutarnjoj Arabiji. (Kremer cit. 499. Kohler cit. str. 395.)

Drugi zelot doslovne interpretacije bio je *Dâwûd ben Ali al Zâhirî*, osnovatelj škole Zahirita, koja u ostalom danas neobstoji više. Škola ta osudjivaše svaki slobodniji postupak, koran i tradicija tumačeni bi što se najdoslovnije može, svaki uzlet od slova do duha zakona progonjen bi sliepim zelotizmom. (Kremer cit. str. 500 slied. Kohler cit. 395.)

Kao što ortodoksne sekte, tako su i razkolnici, imenice *Šiite*, stvarali posebne juridičko-teološke sisteme, što odgovarahu njihovim religijoznim i političkim nazorom. Juridički sistem šiitski vlada još sada u Perziji, no u cielosti prilično se slaže s onim Sunita. (Tornauw cit. str. 12. Kremer str. 501.)

Kad je muhamedansko pravo jednom postiglo podpuni svoj razvoj i ustanovljeni bili razni sistemi, stala je duševna djelatnost na tom polju sve više mlitaviti, ter iza neumorne radinosti i tvorne snage sliedila je perijoda uredjivanja i komentiranja. Sravnjivahu se razni sistemi i pisahu o djelih starih velikana obsežni komentari. Držalo se, da velikih onih muževa prijašnje dobe nije moguće dostići, da su samo oni nadareni bili i ovlašteni bogom, da tumače objavu i Sunnu, samo oni da su znali i naučali sve, što je vriedno znati, a znati više od njih da je ubitačno. Kao takovi nedostizivi velikani smatrana su osim drugova prorokovih imenito spomenuta četiri utemeljitelja ortodoksnih škola: Mâlik, Abu Hanîfa, Šafii i Hanbal. Ovi bijahu autoritetom prvoga reda, za njimi dolazili su njihovi učenici, onda dalji pripadnici ove ili one škole. (Kremer str. 502 slied.)

Digitized by Google

čine doduše razne distinkcije[1], nu mal ne svi slažu se u tom, da valja obodravati na ženitbu, jer je prorok rekao: „ženite se i osnivajte obitelj“; „najgorji od svih — jesu neženje“; „poslije izlamizma najveća blagodat za mužkarca jest imati Muhamedanku ženu, koja se veseli njegovom pogledu, koja ga sluša, a u vrieme njegovog odsuća bdije nad njegovom časti i imovinom“.

Muhamedanska ženitba u bitnosti je onakova, kakova i ostalih orijentalnih naroda; ona je poligamija i kupoprodajnog karaktera[2]. Broj žena ograničio je Muhamed, kako je poznato, na četiri, nu ta stega odnosi se samo na glavne žene, dočim je broj konkubina neograničen[3]; samo poslanik božji dobio je od boga neograničenu slobodu, da uzme žena koliko hoće[4].

Ženitba je ugovor, koj se prosudjuje po načelih valjajućih za ugovore u obće, napose onih, što vriede za kupoprodaju, ter je kupoprodajni karakter muhamedanske ženitbe nedvojben. Već u Koranu govori se često o kupnji žene, kupovnini[5]; još više

---

Od tudjih upliva na muhamedansko pravo važan je bio imenito onaj rimskoga prava. Rimsko pravo, kako je bilo razprostranjeno u Siriji, učili su poznavati Arapi stranom uslied danomičnog obćenja s podjarmljenimi narodi, kojim dopuštahu život po dosadanjem pravu, stranom pako posredstvom talmudista. (Kremer str. 534 slied.)

Prema navedenomu vriedi u raznih stranah muhamedanskoga svieta razno pravo, kako je gdje gospodujućom ova ili ona sekta, prem su mu temeljna načela posvuda ista. Ovdje se obaziremo mi poglavito na nauku Hanefita, gospodujuću, kako rekosmo u turskom carstvu, služeć se kod toga imenito djelom: Eherecht, Familienrecht und Erbrecht der Mohamedaner nach dem hanefitischen Ritus, Beč 1883 (citirano jednostavno sa Hanef), s obzirom sgodimice i na nauke drugih njekih sekta, na temelju radnja Tornauwljevih i djela, što ga priredišе Houdas i Martel: Traité de droit musulman. La Tonfat d' Ebn Acem. Texte arabe avec traduction française. Alger 1883. (U Alžiru gospoduje, kako je poznato, nauka Malekita. Citirano sa Houd. Mart.)

[1] Po nauci Ebn-Asema: „le mariage, suivant les tendances de celui qui le contracte, est obligatoire, recommandable ou autorisé“. Houd Mart. čl. 332.

[2] Ebn-Arfa definuje ženitbu: „C' est, dit-il, un contrat ayant pour but unique de s' assurer, après intervention de temoins, une jouissance physique avec une fille d' Adam, sans qu' il faille en payer la valeur“ etc. Ibid. not. 240.

[3] Koran. Sura IV. str. 54 (Ullmann).

[4] Sura 33, str. 362—3: „Tebi, o proroče dopuštamo . . . . svaku ženu, koja se hoće podati proroku, i koju on hoće ženiti“ itd.

[5] Vidi Sur. IV. str. 54, XXXIII. str. 362, LX. str. 483. Priedju li žene inovjernika k pravovjernim muževom, imadu ovi povratiti onim kupovninu, što ju dadoše za žene; isto tako inovjernici pravovjernikom, kad ovih žene priedju k onim itd.

Digitized by Google

pako vriedi to za kasnije pravo, po kom se još jasnije smatra „ženitba po svojem postanku i materijalnih konsekvencijah njekom vrsti trgovačkog posla, ter se svi priepori medju ženitbenimi drugovi uredjuju i riešavaju po načelih, valjajućih za kupoprodajni ugovor“[6].

Prodaje se i kupuje žena odnosno „genitale arvum mulieris“, „le champ génital de la femme“, za kupovninu, koja se nazivlje *mehr,* o kojem niže pobliže.

Žena se neudaje sama, već ju udaje onaj, u čijoj se vlasti nalazi, njezin *weli,* štitnik; i to po šafiitskoj školi može otac ili djed, ne pako pobočni srodnik, udati ženu i proti njezinoj volji. Škola Hanefita usuprot traži privolu žene i u ovom slučaju, nu nemora biti dana ona vazda izrično. Ako je dorasla zaručnica djevica (bakire), a weli bliži rodjak, pak ovaj odnosno njegov zastupnik upita zaručnicu za njezinu privolu, a ona šuti, ili se smieši ili smije ali ne porugljivo, ili plače nevičuć kod toga, tad se uzimlje, da privoljuje. Pita li ju dalji rodjak, ili ako zaručnica nije više djevicom (sejjib), tad mora izraziti ona svoju privolu riečmi ili konkludentnimi čini[7].

Samo nedorasle osobe može siliti weli na ženitbu, ter je glede toga prisilnoga prava (džebr) slobodan imenito otac i djed, ako nije *fasik* (onaj, koj nedrži zasada vjere, Hanef. čl. 11) ili *sail ichtiar* (stari prosjak), tad bo je ženitba valjana, ma i bila silom oženjena osoba prikraćena glede mehra ili joj odabrana osoba neravna[8]. Takova usuprot prikrata čini ženitbu nevaljanom, ako je otac fasik odnosno sail ichtiar, ili ako je weli, koji sili na ženitbu, drugi, nego otac ili djed; u ovom dakle slučaju va-

[6] Tornauw: das moslemische Recht str. 62, zatim: das Erbrecht nach den Verordnungen des Islams, Zeitschrift für vergl. RW. V. str. 131, 134, Gans str. 189 slied., Unger str. 46, 47. Kohler u naved. časopisu str. 357.

[7] Hanef. čl. 8, Houd. Mart. čl. 366. Ženska, koja izgubi djevojaćtvo usljed kakove nesgode ili bolesti, smatra se kao djevica Isto tako ona, koja se udala kao djevica, ali je ženitba razvezana radi impotencije muža ili odpustom odnosno smrću muževom prije nego je konsumovana. Izgubi li ženska djevojaćtvo izvanbračnim spolnim obćenjem, vriedi ona svejedno kao djevica, ako to nije poznato, inače se udaje kao sejjib. Hanef. čl. 9. Po Houd. Mart. čl. 368, 369 njeka su pitanja u tom pogledu prieporna.

[8] Hanef. čl. 44, 45.

Digitized by Google

ljati će naložena ženitba samo onda, ako su obdržavani propisi glede izbora osobe i glede mehra; nu i onda može žena, postavši doraslom, tražiti dokinuće ženitbe[9].

Dorasli, duševno zdrav mužkarac, ma se i nalazio još pod tutorstvom, može sklopiti ženitbu posve slobodno; isto tako dorasla, duševna zdrava ženska; nu sklopljena njom ženitba vrieditи će samo, ako je izbor valjan i ako se udala uz propisani mehr; nije li to, može weli tražiti dokinuće ženitbe ili da se nadopuni mehr[10].

Predpostavom ženitbe jest prije svega izbor sposobne ženskinje, koja mora biti neprikorna ponašanja i roda, sposobna za radjanje, ter se o svih tih svojstvih mora osvjedočiti po rodbini. Traži se žena, kako rečeno, u njezina welia, jer je nedopušteno, da ona neposredno govori i razpravlja s mužkarcem, koji ju traži. Nu slobodno mu je pogledati ju, i to po hanefitskoj nauci može joj viditi stas i ruke[11], drugdje pako lice i ruke, pače i kosu i tielo, u koliko se to vidi kroz odjeću; ali dopušteno je to samo mužkarcu, koji se u istinu kani ženiti, inače se čin taki smatra zločinom, jer „preljub očima veći je zločin nego preljub činom“[12].

Zaruke po hanefitskoj nauci neradjaju obvezom na osnutak ženitbe; svaka stranka može odustati od svoga obećanja, a darovi, dani u svrhu ženitbe, mogu se tražiti natrag, odustala koja mu drago stranka[13].

Daljom je potrebštinom, da nestoji na putu ženitbi nikoja ženitbena zapreka, kakovom je imenito krvno srodstvo[14], mliečno

[9] Ibid. čl. 46, 47.

[10] Ibid. čl 52, 53.

[11] Ibid. čl. 2.

[12] Tornauw: M. R str. 63.

[13] Hanef. čl. 3, 4.

[14] Stepeni srodstva, medju kojimi je zabranjena ženitba, isti su u bitnosti s onimi židovskoga prava, samo donjekle razmaknuti, tako je zabranjeno ženiti kćer brata ili sestre. Tornauw cit. str. 64. Hanef. čl. 22.

Digitized by Google

srodstvo[15], tastbina[16], iddet[17], razlikost vjere[18], trokratni odpust[19], trudnoća[20] itd.

Ženitba kao ugovor sklapa se očitovanjem medjusobne privole, na ženitbu upravljenom izjavom jedne (idžāb) i prihvatom (kabūl) druge stranke, pred dvojicom sposobnih svjedoka. Idžāb i kabul imadu se učiniti u prisuću obajuh kontrahenata, ter prihvat imade podpuno odgovarati ponudi, niti smije pozornost stranaka smetana biti drugim kakovim poslom. Svjedoci osnutku ženitbe mogu biti pravilno samo dva mužkarca, iznimike jedan mužkarac i dvie ženske[21].

Stranke djelatno sposobne mogu sklopiti ženitbu i po punomoćnicih[22]; pismeno može se sklopiti samo onda, ako je jedna stranka odsutna; učini li odsutnik pismenu ponudu, a ona stranka, na koju je upravljen idžāb, dade ga čitati svjedokom, ili im ga priobći uz izjavu, da ga prihvaća, onda je ženitba sklopljena pismeno[23].

---

[15] Čini zapreku u bitnosti medju istimi stepeni s krvnim srodstvom. „Tout mariage prohibé par la loi pour cause de parenté est également interdit entre personnes unies par l'allaitement". Houd. Mart čl. 451. Koran (Sura IV. str. 57) zabranjuje ženiti samo ženu, koja je dojila dotičnika, i njezinu kćer. Ostale zapreke osnivaju se na Suni. Mliečno srodstvo nastaje, ako je diete sposobno, da se hrani od sise dojilje, i ako je u istiuu sisalo, i to po jednih 15 puta, po drugih 5 puta, njeki hoće pače, da je dovoljno 1 put. Tornauw cit., Hanef. čl. 25.

[16] Tornauw cit. str. 65, Hanef. čl. 23, 24, 26.

[17] T. j. odieljenost žene od spolnog i u obće svakog intimnog obćenja s mužkarci tečajem propisanog vremena, pravilno 3—4 mjeseca čišćenja. Iddetu podvrgnuta je žena udova, nadalje ona, koje je ženitba razvezana. Hanef. čl. 301—321.

[18] Muhamedanka smije uzeti samo mužkarca iste vjere; Muhamedancu usuprot zabranjena je ženitba samo s onakovimi ženami, kojih se vjera neosniva na svetih knjigah, slobodno dakle oženi židovku i kršćanku. Hanef. čl. 31. Šiitska sekta dopušta sa židovkom i kršćankom samo privremenu ženitbu. Tornauw cit.

[19] Muž, koji je svoju ženu tri puta odpustio, može ju opet ženiti samo onda, ako je ona medjutim bila pravovaljano udata za drugoga muža, a nakon prestanka te ženitbe obavila iddet. Koran Sura II. str. 25, Hanef. čl. 29.

[20] Trudnu ženu zabranjeno je ženiti, ako njetko treći priznaje, da je žena zatrudnjela s njim; nije li toga, tad izvanbračna trudnoća nečini zapreke, samo se nesmije s takovom ženom obćiti spolno, osim ako ju oženi onaj, od koga je zatrudnjela. Hanef. čl. 30.

[21] Hanef. čl. 6, 7, 10 slied, Tornauw str. 66.

[22] Tornauw cit., pobliže Hanef. čl. 55 i slied.

[23] Hanef. čl. 13.

Digitized by Google

Kod sklapanja ženitbe obdržavaju se razni obredi, različiti donjekle kod raznih sekta; sastavlja se ženitbeni ugovor, označuje mehr, miraz, mole propisane molitve itd.[24]

2. Kako god ženski spol u obće zauzimlje u muhamedanskom svietu nizki[25], muževom daleko zapostavljeni položaj[26], nije ipak odnošaj žene napram mužu nipošto bezpravnim; pače propisi, koji uredjuju taj odnošaj, odlikuju se često pravednim, blagim duhom. Muž je doduše ovlašten zapoviedati ženi i ona ga dužna slušati, on joj može zabraniti sve posjete i u obće svako obćenje s tudjimi ženami, sudjelovanje kod svetkovina pače i kod njezine najbliže rodbine, ovoj zabraniti boravak u stanu, gdje stanuje sa ženom; može ju kazniti za povriede, za koje nepropisuje zakon oblastne kazne, ali je nesmije zlostavljati[27].

Nu i žena imade svojih prava: ona može mužu uzkratiti poslušnost i ženitbenu dužnost, dokle god nije plaćen mehr, nije dužna poći za mužem u novo prebivalište, ako je ono udaljeno tri dana od mjesta, gdje je sklopljena ženitba; imade pravo svakoga tjedna jedanput pohoditi otca i mater, a svake godine jedanput ostale rodjake, koji su joj tako blizu, ter je zabranjena ženitba s njimi; nu nigdje nesmije bez naročite dozvole muževe ostati preko noći. Isto tako može žena primiti kod sebe otca i mater svakoga tjedna jedanput, a ostale rodjake jedanput u godini; nu bolestna otca, koga neima tko dvoriti, smije i bez dozvole muževe posjećivati ter ostati kod njega, da ga dvori[28].

Žena imade nadalje pravo zahtievati od muža ženitbenu dužnost, koja je takodjer uredjena posebnimi normami, različitimi dašto donjekle kod raznih sekta. Po nauci Hanefita dužan je muž tečajem ženitbe barem jedanput spolno obćiti sa ženom[29]; po onoj Šiita usuprot može svaka žena zahtievati od muža, da svaka

---

[24] Tornauw str. 67 slied., Houd. Mart. čl. 333 slied.

[25] Vidi Gaus I. str. 191 slied.

[26] Mužkarce je sam bog nadario raznimi prednostmi pred ženami. Sura IV. str. 59; po istom naprednom hanefitskom pravu vriede dvie žene kao svjedoci samo toliko, koliko jedan mužkarac.

[27] Hanef. čl. 184 slied., glede zlostava napose Houd Mart. čl. 439—450.

[28] Hanef. čl. 185, 191—194.

[29] Ibid. čl. 130.

Digitized by Google

četiri mjeseca jedanput s njom obći[30]. Muž, imajući više žena, dužan je u svem postupati s njimi jednako, ter kod svake sprovoditi jednaki dio noći; prikrati li koju, može se ona pritužiti sudu, koji će muža najprije opomenuti, a nekoristi li ni to, kazniti. Žena može tim svojim pravom razpolagati, odpustiti mužu dužnu joj noć ili ju ustupiti drugoj ženi. Ako muž nemože ostaviti stana, može zahtievati, da žena, koja je na redu, dodje k njemu[31].

Rieči korana[32]: „Žene su vaša njiva, dolazite na vašu njivu kakim načinom hoćete", dadoše povod kontroverzam, ter se pače tvrdilo, da je tim dopušten i protunaravan prileg ženi. Šiite uče, da navedeno mjesto neznači ništa drugo, nego da se može sa ženom obćiti spolno u svakom položaju[33].

Spolno obćenje nije dopušteno tečajem cvieta ženskoga, nakon poroda i tečajem iddeta; osim toga imade slučajeva, u kojih se ono nepreporuča[34].

Žena imade nadalje pravo na uzdržavanje: hranu, odielo i stan, o čem niže.

Jače pravo muževo pokazuje se osobito u tom, što je samo on ovlašten dokinuti ženitbenu svezu odpustom žene. Propisa o tom imade dosta već u koranu, imenito suri II. i IV., a kasnija muhamedanska kazuistika razvila ih je još dalje osobito potanko, tako da postoje u tom pogledu u istinu mnoge formalnosti i distinkcije. Isti odpust učinjen u sili ili šali, ili dobrovoljnoj opitosti smatra se valjanim, ne pako onaj, učinjen u duševnoj bolesti, u snu i opitosti nastaloj pod pritiskom fizičke ili moralne sile[35].

---

[30] Tornauw: Das moslem. Recht str. 72.

[31] Traži se medjutim bezuvjetno samo to, da muž propisano vrieme sprovede kod žene, a ne, da spolno obći s njom. Tornauw cit., Hanef. čl 130—137.

[32] Sura II. str. 25.

[33] Po tradiciji izjavio je Muhamed, da je navedena ustanova poslana ie neba protiv nauke Židova, po kojoj običnim načinom obavljeno spolno obćenjz pravilno neradja tako dobrom, pametnom i darovitom djecom, kao što ono a parte postica. Tornauw cit. str. 73 op.

[34] Ibid.

[35] Hanef. čl. 198, 199, 201.

Digitized by Google

Izreći se može odpust ustmeno ili pismeno, osobno ili po zastupniku, pače se može ovlastiti žena, da sama izreče svoj odpust; nu da bude valjan, mora se vazda obaviti ili propisanimi izrazi ili znakovi, koji bud naročito bud u prenesenom smislu značc odpust[36].

Odpust[37] može biti viševrstan[38], tako imenito neporeciv, *talāk baïn,* i poreciv, *talāk ridžii.* Neporeciv odpust obavlja se onakovom odpustnom formulom, koja izrično ili slikovito znači stroži, viši stepen odpusta, a takih formula imade mnogo. Može biti taki odpust opet nepodpun, ako je izrečen samo jedanput ili dvakrat; i podpun, konačan, ako je izrečen tri puta. Svaki odpust prema tomu, kod koga se upotrebi izraz „tri puta", gdje se dakle jednom formulom odpusti žena trikrat[39], zatim svaki treći odpust dvaputa odpuštene i natrag uzete žene definitivnim je odpustom[40].

Svaki odpust žene prije konsumacije ženitbe je talak baïn.

Talāk baïn dokida dosadanju ženitbu, nu ako je on nepodpun, nečini za ženitbene drugove ženitbene zapreke, ter oni mogu tečajem ili nakon iddeta sklopiti novu ženitbu. Definitivni usuprot, t. j. trokratni odpust ženitbenom je zaprekom, ter se tim načinom razstavljeni ženitbeni drugovi mogu opet uzeti samo onda, ako je odpuštena žena medjutim udata bila za drugoga, i nakon prestanka ove druge ženitbe svršila propisani iddet[41].

Privremeni odpust, *talāk ridžii*[42], jest onaj, kod koga se posluži muž jednostavnom formulom, neprimetnuvši broja „tri" a

---

[36] Ibid. čl. 203, 206.

[37] *Talāk* (Hanef.), *telâk* (Houd. Mart.).

[38] S obzirom na formu luči Houd. Mart. repudiation (telâk) „normale ou sounnite" i „coutumière". — „On appelle repudiation normale celle qui est faite suivant les conditions prescrites, c'est-à-dire qui a lieu en temps de pureté, avant tout rapprochement des époux, par une formule unique et sans répétition immediate" (čl. 514, 515). „La repudiation, qui n' est pas conforme á ces règles, est dite coutumière" (516).

[39] Po šiitskoj nauci nemože se trokratni odpust obaviti jednim aktom. Tornauw str. 168.

[40] Pobliže Tornauw str. 167, Hanef. čl. 217—227, Houd Mart. čl. 522—526.

[41] Po Houd. Mart. *telâk bett.* Vidi op. 396.

[42] Telāk redjai po Houd. Mart

Digitized by Google

niti inače neoznačivši odpusta kao onaj višeg stepena, n. p. kad rekne ženi jednostavno: „ti si odpuštena“, ili „ja te odpustih“ itd. Talak ridžii nedokida ženitbene sveze, već ostaje ona u kreposti, dok izmine vrieme iddeta; sve dotle mora muž uzdržavati ženu, nu ona se može povući u svoje odaje ili se odieliti od muža zastorom. Tako odpuštenu ženu može uzeti muž natrag, dok se nalazi ona u iddetu, a da netreba za to novog osnutka ženitbe niti novog mehra, a nije vezan muž niti na privolu žene. Neuzme li je tečajem iddeta natrag, već pusti izminuti vrieme iddeta, biva odpust neporecivim, talāk baïn. Nakanu svoju, da uzimlje ženu natrag, može izraziti muž riečmi ili činom, n. p. spolnim obćenjem, po njekih sektah i poljubcem pače jednostavnim dodirom tiela ženina rukom. Tim medjutim, što se uzme žena natrag, nedokida se prijašnji odpust; ako bude s toga nakon dvokratnog privremenog odpusta uzeta žena natrag, a onda po treći put odpuštena, onda je to definitivni odpust[43].

Osim spomenutog odpusta, koji ovisi posve o volji muževoj i koji izriče on sam, može muž ovlastiti ženu, da sama predloži i izrekne svoj odpust, netrebajući dati zato mužu nikakove odštete — *tefwīdi talāk*[44], „*moumellek*“, „repudiation au grè de la femme“[45]. Nadalje mogu se razstati ženitbeni drugovi sporazumno uz odštetu, što ju daje žena mužu, vraćajući ili odpuštajući mu mehr ili mu dajući ugovorenu odštetu[46]. Predlog za takovu razstavu može učiniti i žena i muž, a nazivlje se ona „*hul*“[47].

---

[43] Pobliže Tornauw: Das mosl. Recht str. 167 -8 i Erbrecht etc. str. 140, Hanef. čl. 208—216.

[44] Hanef. čl. 239—244.

[45] Houd. Mart. nota 388.

[46] Odpusti mu n. p. uzdržavanje, što joj ga duguje muž nakon odpusta za vrieme trudnoće ili iddeta, ili se obveže, da će sama uzdržavati diete itd. Houd. Mart. čl. 528.

[47] „Khoula“, le divorce moyennant un prix. Houd Mart. op. 388. Šiite luče razpust na predlog žene, „chüle“, i onaj na temelju slobodnog medjusobnog sporazumka, „müborot“. Tornauw: Das mosl. R. str. 171, 172, Erbrecht str. 139. Po Houd. Mart. „*moubârât*“ nije ništa drugo, nego hul, obavljen prije konsumacije ženitbe. Mâlik definuje: „Il y a moubârât, quand, avant la consommation du mariage, la femme dit a sòn époux: Prends ce que tu m'as donné et laisse-moi“. Houd. Mart. op. 388.

Digitized by Google

Pored spomenutih načina može se dokinuti ženitba i s mnogih drugih razloga. Tako se prije svega nevaljanost protuzakonite ženitbe, nevaljane radi stojeće joj na putu zapreke, iztražuje i izriče ureda radi; nu svakomu je ženitbenomu drugu slobodno, da dokine ženitbenu zajednicu i bez sudačke presude ter ubaviesti o tom druga si. Drugdje opet pravi se razlika medju razlozi nevaljanosti ženitbe, što ih propisuje sam koran, i onimi, koji su djelom jurisprudencije. Glede prvih neima priepora i nevaljanost proglasuje se ureda radi; glede drugih neima suglasja, ter se dokida ženitba odpustom[48].

Zatim mogu nakon osnutka valjane ženitbe nastati fakta, koja dokidaju ženitbu ipso jure ili ju usljed tih fakta dokida na zahtjev stranke sud itd.[49]

II. 1. U imovinskom pogledu žena je muhamedanska pravno sposobna već po koranu, a još više po kasnijem muhamedanskom pravu, imenito onom Hanefita, po kom je vlast muževa čisto disciplinarne naravi, ni netičući se imovine ženine[50]. Ovlaštena na nasljedstvo u imovinu otčevu[51], može kći takodjer inače dobiti od svoje obitelji imovine, ter ju donieti u brak. Nu otac nije dužan dati kćeri miraza, niti ga žena nije dužna donieti mužu, a načelno ni žrtvovati koji dio svoje imovine za nabavu opreme[52]. Ako nabavi otac svojimi sredstvi punodobnoj svojoj kćeri opremu, biva ona njezinom vlastnicom samo onda, ako ju

[48] Na to primjećuje Houd. Mart.: „Il semble bizarre d' exiger qu' une répudiation soit prononcée pour dissoudre un mariage, que l' on considére comme nul. Si cette décision, peu logique, a prévalu, c' est qu' on a voulu avoir égard à l' opinion des docteurs qui n' admettent pas la nullité. Il faut voir là une sorte de transaction entre deux doctrines opposées". Čl. 588, 590, Hanef. čl. 195, Tornauw: Das mosl. Recht str. 78.

[49] Pobliže Hanef. čl. 273—300, 267—272.

[50] Ibid. čl. 183.

[51] Već po koranu na polovicu sinovljeva diela. Sura IV. str. 55.

[52] Hanef. čl. 121. Po malekitskom pravu takodjer nije dužan ni otac ni kći, da svojim novcem nabave predmete kućanstva, već se upotrebljuje za to mehr, što ga dobiva žena od muža unapried prije konsumacije ženitbe (Houd. Mart. čl. 382, 383). Medjutim ipak, ako imade kći vlastite imovine, običaje se jedan dio upotrebiti za nabavu njezine opreme, kao odjeće, rubenine itd, što služi osobnoj njezinoj porabi. Ib. čl. 385: „Il convient que le tuteur testamentaire, ainsi que le père, pourvoie avec l' argent de la fille aux frais du trousseau".

Digitized by Google

je uzela u posjed dok je bio otac podpuno zdrav; učini li usuprot to tečajem posljednje bolesti otčeve, tad stiče vlastnost samo uz privolu sunasljednika. Nabavi li otac, podpuno zdrav, malodobnoj svojoj kćeri opremu, stiče ona vlastnost već samom nabavom, neglededi na to, da li je uzela opremu u posjed dok je bio otac zdrav ili pako u posljednjoj njegovoj bolesti. Ako umre otac prije nego je platio nabavljenu opremu, odgovara prodavaocu samo njegova ostavina, a sunasljednici malodobne kćeri neimadu napram njoj nikakova regresa. Nabavi li otac kćeri opremu iz njezina mehra, može ona preostali iza nabave mehr utužiti[53].

U slučaju priepora o tom, da li je nabavljena otcem oprema vlastnosti kćeri ili joj je prepuštena samo na porabu, gleda se prije svega na mjestni običaj; pak ako je taki običaj, da se kćeri daje onakova oprema, onda se vjeruje riečim kćeri, odnosno u slučaju njezine smrti riečim njezinog muža, a otac odnosno njegovi nasljednici imadu dokazati protivno. Nepostoji li taj običaj i ako je prieporna oprema znatnija, vriednija, nego je to za ženu njezina stališa od potrebe, tad se vjeruje otcu ili njegovim nasljednikom[54].

Oprema je izključivom vlastnosti žene, glede koje nepripada mužu kao takovomu nikakovo pravo, napose nemože on zahtievati, da žena pojedine predmete pokućtva dade njemu ili njegovim gostovom na porabu; njimi se može on služiti samo uz privolu žene. Ako si prisvoji muž koji predmet, može tražiti žena povratu ili ako je predmet izgubljen odnosno potrošen, naplatu vriednosti[55].

Kad tečajem ženitbe ili nakon njezinog prestanka nastane medju mužem i ženom priepor o predmetih, što sačinjavaju pokućtvo bračnoga stana, tad se predmeti, služeći osobnoj porabi žene, dosudjuju njoj; predmeti pako, kojimi se obično služi muž ili oba ženitbena druga, dosudjuju se mužu, a protivnoj stranci ostaje slobodno dokazati, da je dotična stvar njezina vlastnost[56].

[53] Hanef. čl. 122—124.

[54] Ibid. čl. 126. Houd. Mart. čl. 427—432.

[55] Hanef. čl. 125.

[56] Ibid. čl. 127, vidi takodjer čl. 128. Po Houd. Mart. čl. 433—438: „Quand il y a discussion entre les époux au sujet du mobilier de la maison et qu' il n' est produit aucune preuve décisive, on ajoutera foi à l' affirmation

Digitized by Google

Kako se vidi već iz navedenoga, nesbiva se usljed ženitbe nikakova promjena glede ženine imovine i njezine imovinsko-pravne sposobnosti. Medju mužem i ženom mogu postojati samostalne tražbine, oni mogu medjusobno voditi parnice kao i druge stranke. To isto vriedi i za ostalu ženinu imovinu, ne samo opremu. Obostrana imovina ostaje podpuno odieljena. Svojom imovinom razpolaže žena, ako je djelatno sposobna, posve slobodno, nevezana na privolu muževu; ona može pače upravu tom imovinom povjeriti drugomu komu, mimoišav muža. Ako li je žena malodobna ili inače pod štitničtvom, tad je i glede svoje imovine podvrgnuta pazci štitnika. U nijednom slučaju nije žena po hanefitskom pravu dužna, da doprinosi štogodj iz svoje imovine ad matrimonii onera ferenda[57].

Nješto više prava glede ženine imovine pripada mužu po nauci drugih sekta. Doduše ni one nepoznaju imovinske zajednice medju mužem i ženom, ali mužu pripada pravo uživati koristi, plodove ženine imovine, nu smije ih rabiti samo u svoju korist i za podmirbu troškova kućanstva. Za svaku drugu porabu ženine imovine mora imati od nje propisanu punomoć. Žena treba za razpoložbu svojom imovinom privole muža kao glave obitelji; a kad ju želi odsvojiti, može prepriečiti muž odsvoj preko trećine[58].

2. Dočim tako po hanefitskom pravu nedobiva muž na temelju same ženitbe nikakova prava glede ženine imovine tečajem ženitbe, dužan je s druge strane on dati njoj mehr i uzdržavanje.

a) *Mehr*[59] je, kako jur naglasismo, po svom izvoru kupovnina; nu nepripada više otcu ili inomu gospodaru žene; muhamedansko je pravo učinilo u tom pogledu isti napredak, kao što

---

du mari, pourvu qu' il prête serment, s' il s' agit d' un objet à son usage, comme un sabre. Si l' objet est à l' usage des femmes, comme un bijou, on s' en rapportera au dire de la femme, à condition qu' elle prête serment. Lorsque la chose est à l' usage de deux conjoints, comme un esclave, s' ils prêtent serment tous deux, il y aura lieu à partage. Toutefois Malek, en pareil cas, décide en faveur du mari, quand il aura prêté serment; cette opinion est aujourd' hui suivie".

[57] Hanef. čl. 183.

[58] Tornauw: Das Erbrecht etc. cit str. 141.

[59] Takodjer *mahr, sedak*, ono što mohar kod Hebrejaca; Francezi prevode sa: „*douaire*", „*don nuptial*", „*dot*". Houd Mart. op. 243. Rusi vele: „вдовья доля", „кладка". Mališev cit. str. 303.

Digitized by Google

n. p. indijsko i druga, po kojih se pretium mulieris pretvorilo u imovinu ženinu. Pored svega toga pripada mehru karakter kupovnine, on je „analogue d' un prix de vente, c. à. d. que le don nuptial (mehr) comporte les principales conditions obligatoires et redhibitoires d' un marché“[60]. Mehr i sklonost žene stoje si naproti kao dvie strane sinalagmatičnog posla, žena može uzkratiti svoju sklonost, neizpuniti svoje dužnosti, dok nije plaćen mehr, kao što prodavalac netreba predati robe, dok nije primio kupovnine.

Mehr ustanovljuje se pravilno u ženitbenom ugovoru, ter njegovu opredjelbu smatraju njeki uvjetom za valjanost ženitbe[61]; no u pomanjkanju ugovora opredieljuje se mehr prema okolnostim, mehr ex arbitrio boni viri, *mehr misil*[62]. Mehr mora iznositi najmanje 10 drama (dirhema); ustanovi li se manje, mora se nadopuniti on barem do iznosa od 10 drama; maksimalni iznos usuprot nije opredieljen, tako da može muž prema svojoj imovini dati i veći mehr[63]. Predmetom mehra mogu biti pokretne i nepokretne stvari, a i osnutak uživanja[46]. Nije li kod osnutka ženitbe ustanovljen iznos mehra, to imade žena, ako se neustanovi on naknadno, pravo na običajni mehr, *mehr misil*. Isto to vriedi onda, ako nije u obće ugovoren nikaki mehr, ili je on doduše ugovoren ali protupropisno, n. p. u premalenom iznosu, ili u predmetu bez vriednosti odnosno onakovom, kakovog nesmije Muhamedovac posjedovati. Ponuda muža, da će mjesto mehra učiti ženu koran, nemože nadomjestiti mehra, ter ženi pripada mehr misil[65]. Usta-

[60] Zeitschrift für vergl. RW. V. str. 136.

[61] Po Houd. Mart.: „L' existence d' une dot, la prononciation d' une formule, la présence de deux conjoints et l' intervention d' un tuteur matrimonial, telles sont les bases du mariage“, čl. 333. Vidi takodjer Tornauw: Das mosl. Recht str. 74.

[62] „Dot de parité“. Houd. Mart. op. 250.

[63] Hanef. čl. 87. Tornauw ibid. str. 74 slied. Po Houd. Mart.: „Un quart de dinar est le minimum de ce qu' on peut donner comme dot, et il n' y a pas de maximum, si élevée qu' elle soit“ (čl. 336). Kod Šiita nije minimum ni maximum ustanovljen zakonom, nu po njekih nesmije on premašiti tradicijonalnog iznosa od 500 dirhema.

[64] Hanef. čl. 88. Po Houd. Mart.: „Toute chose susceptible de propriété peut être donnée en dot, à moins qu' elle ne renferme un alea“ (čl. 341).

[65] Hanef. čl. 92.

Digitized by Google

novljuje se mehr misil prema onomu, što ga je dobila druga koja žena iz obitelji otca supruge. Mjerilom može prema tomu biti mehr njezine rodjene sestre, sestre po otcu, nadalje sestre otčeve, njezine sestrične ili bratične; ne pako mehr, što ga dobila mati supruge ili sestra materina, osim ako su i one od istoga koljena od kojega i otac. Osim toga valja uvažiti, kad se opredieljuje mehr misil, dobu supruge u vrieme osnutka ženitbe, njezinu vlastitu imovinu, odnošaje dotičnoga mjesta i vremena, njezine duševne sposobnosti, krepost, pobožnost, odgoj, zatim okolnost onu, da li je ona jošte djevicom ili ne, i napokon stališ mužev. Nemože li se za sva ta svojstva naći mjerilo u obitelji otčevoj, to se uzimlje obzir na ženu iz druge obitelji, koja je obitelji otčevoj približno jednaka[66].

Za opredjelbu mehra misila treba nadalje izjave dvajuh mužkih svjedoka ili jednoga mužkarca i dvijuh žena; a gdje neima takovih svjedoka, smatra se prisegom potvrdjena izjava supruga dokazom[67].

Žena udata bez opredjelbe mehra može zahtievati, da se ustanovi on prije konsumacije ženitbe, pak ako muž neće toga učiniti, tad joj se u smislu navedenih propisa ustanovljuje mehr misil[68]. Ako se ugovori veći mehr, nego je mehr misil pod uvjetom, da je žena djevica, tad joj pripada samo mehr misil, ako uvjet nestoji[69]. Isto tako mogu se ugovoriti dva različita iznosa tako, da će pripasti ženi veći ili manji prema tomu, kako posjeduje ove ili one tjelesne prednosti[70].

Stalno pravo na cieli ugovoreni mehr odnosno na mehr misil stiče žena, čim je konsumirana ženitba bilo u istinu, t. j. spolnim obćenjem, bilo presumtivno, t. j. ako su se ženitbeni drugovi nalazili na samu, gdje su mogli obaviti konsumaciju, ter se ona s toga predmieva[71]; nu i onda, ako koji ženitbeni drug umre u valjanoj ženitbi prije konsumacije, stekla je žena čvrsto pravo

[66] Ibid. čl. 93
[67] Ibid. čl. 94.
[68] Ibid. čl. 95.
[69] Ibid. čl. 99.
[70] Ibid. čl. 100.
[71] Ibid. čl. 77

Digitized by Google

na mehr[72]. Dokine li se pako ženitba odpustom ili razpustom prije nego je konsumirana, pripada ženi polovica mehra ugovorena prije ili prigodom osnutka ženitbe. Druga polovica, ako se nenalazi jur u posjedu žene, biva ipso facto vlastnosti muža; dočim ako je žena primila jur cieli mehr, mora vratiti polovicu mužu, ali biva ova njegovom vlastnosti tekar, ako se sporazumio sa ženom ili izhodio sudačku odluku. Sve dotle pripada ženi i prirast mehra, ter je ona dužna vratiti mužu samo polovicu prvobitno primljena mehra, dočim joj u prvom slučaju pripada samo polovica prirasta[73]. To pravo na polovicu mehra gubi žena samo onda, ako se razrieši ženitba radi njezinog odpada od Izlama, ili radi njezinog nečistog odnošaja napram otcu ili sinu muževu, nadalje s toga, što neće primiti vjere muhamedanske, zatim kad provede razpust ženitbe, koju je sklopila, jer ju je silio na to weli[74].

Na višak, za koji je naknadno povećan ugovoreni mehr, isto tako na polovicu tek naknadno ustanovljena mehra, kao što ni na običajni mehr misil neima prava žena, odpuštena ili razpitana prije konsumacije ženitbe[75]. Nu gdje u slučaju dokinuća ženitbe odpustom ili razpustom prije konsumacije neima ugovorena mehra, tuj dobiva žena, nije li sama kriva odpustu odnosno razpustu, mjesto one polovice mehra dar od muža, nazvan „*muta*“. Ta muta imade se opredieliti prema mjestnim običajem, s obzirom na odnošaje ženitbenih drugova, na odjeću, što ju običavaju nositi žene itd. Iznos mute nesmije u nijednom slučaju prekoračiti polovicu mehra misila, a opet nesmije niti kod najsiromašnijega muža biti manji od pet drama. Hvale je vriedno, ako se ženi odpuštenoj nakon konsumacije ženitbe dade uz mehr još i muta[76].

Kad se razrieši nevaljana, ali konsumirana ženitba, dobiva žena, ako neima ugovorena mehra, mehr misil; inače pako onaj od obojice, koji je manji. Nije li nevaljana ženitba konsumirana,

[72] Ibid. čl. 101.
[73] Ibid. čl. 102.
[74] Ibid. čl. 103.
[75] Ibid. čl. 104.
[76] Ibid. čl. 105.

Digitized by Google

nedobiva žena nikakova prava ni na polovicu mehra ni na mutu[77]. Razrieši li se na zahtjev welia ženitba, što ju sklopila malodobna osoba bez njegove privole, nedobiva žena ni mehra ni mute, makar bila ženitba konsumirana[78].

Mehr sačinjava podpunu, izključivu vlastnost žene ter po njezinoj smrti pripada njezinim nasljednikom, bio joj on jur predan ili ne[79].

Žena se može odreći mehra na korist svomu mužu[80], pak ako ga ona nije jošte primila, nemora platiti mužu ništa u slučaju, kad bi nastala za nju dužnost, da povrati mehr; nu ako je ona mehr jur primila, pak ga onda darovala mužu, mora ga u navedenom slučaju vratiti unatoč darovanju, ako sastoji mehr u novcu ili zamjenivih stvarih. Isto tako onda, ako je žena učinila dar trećemu komu i ovaj primio mehr od muža ili njegovog poruka. Ako su pako pojedince označene pokretne stvari, kao n. p. predmeti pokućtva, sačinjavale mehr, ter one darovane mužu, tad neima ovaj nikakove tražbine[81].

Mehr može pravovaljano primiti otac, djed, oporučni tutor i sud za svoju štićenicu; nu za doraslu žensku samo onda, ako je ona bākire ter ako nije toga zabranila. Svaki drugi weli, pače ista mati može u ime malodobne žene primiti pravovaljano mehr, samo kao oporučni tutor, *wasi*.

Weli muža ili žene, ako je zdrav, može biti porukom za ustanovljeni ženi od muža mehr; ako je pako opasno bolestan, nemože biti porukom, ako je žena, kojoj se poručio, ili muž za koga se poručio, njegovim nasljednikom, nisu li oni njegovi nasljednici, može biti porukom samo za iznos, koj neprekoračuje trećine njegove imovine[82]. Žena, imajuć poruka za svoj mehr, može ga tražiti ili od svoga muža ili od poruka, pa ma bio ovaj baš njezin vlastiti weli. Poruk, koji plati mehr, imade napram mužu pravo regresa samo onda, ako je preuzeo poručanstvo ovla-

[77] Ibid. čl. 106.
[78] Ibid. čl 107.
[79] Ibid. čl. 109 Tornauw: Das Erbrecht etc. str. 137.
[80] Hanef. čl. 97.
[81] Ibid. čl. 110.
[82] Ibid. čl. 111.

Digitized by Google

šten njim. Otac, koji oženi svoga malodobnoga bez imovine sina, dužan je platiti mehr samo onda, ako se na to obvezao kao poruk. Pak plati li kao poruk, pripada mu napram sinu regres samo onda, ako plaćajući izjavi pred dvojicom svjedoka, da će to tražiti od sina. Imade li sin vlastite imovine, može se tražiti od otca kao onoga, koji razpolaže imovinom svoje malodobne djece, da plati iz imovine sinove[83].

Ako su predmeti, od kojih sastoji mehr, točno označeni, pak oni propanu kod muža ili ih on potroši prije predaje ženi, ili ih žena, pošto su joj predani, izgubi evikcijom, može ona tražiti od muža predmete iste vrsti ili pako njihovu vriednost[84].

Posebni, potanko razviti propisi postoje o tom, kako se riešava priepor, nastao medju mužem i ženom glede mehra; o tom, da li je on ustanovljen ili ne, o njegovom iznosu, predaji itd. Kao dokazala rabe se svjedoci i prisega stranaka; nauke su medjutim pojedinih sekta u tom pogledu različite[85].

b) Muž je dužan nadalje uzdržavati ženu. Pravo na uzdržavanje stiče žena samim osnutkom ženitbe, a nesmije joj ga uzkratiti muž u nijednom slučaju, dok je sposobna ona zadovoljavati ženitbenoj dužnosti i dok mu je neuzkraćuje s neopravdanih razloga[86]. Ako je žena jošte tako mlada, da nemože zadovoljiti ženitbenoj dužnosti, pripada joj uzdržavanje samo onda, ako podje k mužu, ne pako onda, ako ostane u roditeljskoj kući, na što imade ona pravo dok dozori za ženitbenu dužnost[87]. Bolestnoj ženi, koja se nemože prenieti u bračni stan, pripada uzdržavanje samo onda ako je ženitba s njom konsumirana[88]. Ženi,

---

[83] Ibid. čl. 112, 113.

[84] Ibid. čl. 114.

[85] Tornauw: Das mosl. Recht str. 75—6. Hanef. čl. 115—120. Houd. Mart. čl. 394—418.

[86] Tornauw: Das musl. Recht str. 81. Hanef. čl. 138 Houd. Mart. čl. 592: „L' entretien est dû a toutes les femmes mariées, quelle que soit leur condition".

[87] Hanef. čl. 79. Ako je njezina zrelost prieporna, imadu ju po odredbi suda pretražiti dvie pouzdane žene, ter će se na temelju toga odlučiti, imade li poći k mužu ili ostati i nadalje u roditeljskoj kući. Mjerodavnom je kod toga samo tjelesna sposobnost žene, a ne njezina doba.

[88] Ibid. čl. 139.

Digitized by Google

koja neće da prati muža na put dalek preko tri dana od mjesta osnutka ženitbe; zatim ženi, koja uzkraćuje makar nakon konsumacije ženitbe dužnost ženitbenu s toga, što nije plaćen ugovoreni mehr, pripada takodjer uzdržavanje[89]. Žena, koja nakon konsumacije ženitbe oboli, imade pravo na uzdržavanje i onda, ako je usljed bolesti postala nesposobnom za spolno obćenje[90]. Dužnosti svoje, da uzdržaje ženu, neriešava se muž ni zatvorom, pa ma bio zatvoren baš radi dugova ženi[91].

Žena, koja podje na put ili hodočašće bez muža, neima prava na uzdržavanje, dok je odsutna; uzme li pako muža sobom, dužan je on nositi samo troškove boravka, ne pako putne troškove. Polazi li muž na put ter uzme ženu sobom, imade on podmirivati troškove i boravka i puta. Bavi li se žena obrtom, radi koga mora danju boraviti izvan kuće, neima ona prava na uzdržavanje, ako se sbiva ono proti volji muževoj. Ženu nalazeću se u zatvoru dužan je uzdržavati muž samo onda, ako je zatvorena radi duga muževa[92]. Žena, koja uzkraćuje mužu poslušnost bez osnovana razloga, neima prava na uzdržavanje. Isto tako ne žena, koje ženitba je nevaljana. Ako u ovom slučaju doznači sud ženi uzdržavanje prije nego je izrečena nevaljanost ženitbe, može muž tražiti naknadu; ne pako naknadu onoga, što joj je dao dobrovoljno[93].

Ako je muž odsutan, doznačuje sud ženi uzdržavanje iz muževe imovine; nije li ostavio on nikakove imovine, ovlaštuje sud ženu, da na račun odsutnoga muža uzme zajam ili pako kupuje na vjeresiju[94]. — Ženi pripada uzdržavanje i tečajem iddeta, izuzam udovu i njeke slučaje razpusta, komu je dala žena povod[95].

Uzdržavanje obuhvaća imenito hranu, odjeću i stan. Hrana se opredieljuje prema imovinskim odnošajem muža, a može se

---

[89] Ibid. čl. 141.
[90] Ibid. čl. 142.
[91] Ibid. čl. 143.
[92] Ibid. čl. 145—147.
[93] Ibid. čl. 148, 149.
[94] Pobliže cit. čl. 166—173. Houd. Mart. čl. 600—611. Tornauw cit. str 82.
[95] Hanef čl. 319—321. Houd Mart. čl. 612 slied.

Digitized by Google

davati in natura ili u novcu. Ako je ustanovljena u novcu, pak ciena živeža poskoči, može žena tražiti, da joj se povisi hranarina; u protivnom slučaju može muž tražiti omalu[96]. Dospjelost ženine tražbine glede hrane ravna se po stališu muževu. Nadničar imade danomice zadovoljavati svojoj dužnosti; zanatnik, koji dobiva plaću na tjedan, trgovac ili činovnik, koj se plaća mjesečno, poljodjelac, upućen na godišnju žetvu, imade davati ženi hranu na tjedan, mjesec, godinu[97].

Muž se može tečajem ženitbe sam baviti tim, da pribavlja ženi nuždnu hranu. Neizpunjuje li muž točno svoje dužnosti, može sud na tužbu žene ustanoviti hranarinu, koju će biti dužan plaćati muž ženi, da sama skrbi za svoje potrebоće. Neće li muž da plati hranarine, pak ako ostane druga ili treća sudbena opomena bez uspjeha, može se muž na zahtjev žene baciti u zatvor. Isto tako može sud prema okolnostim odrediti prodaju muževe imovine, koja mu nije neobhodno potrebita, ter utržak upotrebiti za naplatu ženine hranarine[98].

Ako je dokazano, da muž neima nikakovih sredstva, odakle da hrani ženu, nemože se on radi toga kazniti; nu žena dobiva pravo, da na računu muža uzajmi toliko, koliko joj treba. Rodjaci, koji su dužni skrbiti za ženu u pomanjkanju muža, isto tako oni, kojim je dužnost brinuti se za uzdržavanje djece bez otca, dužni su pod inakom kaznom zatvora uzajmiti ženi toliko, koliko treba njoj i djeci[99].

Muž je nadalje dužan dati ženi svake godine dva podpuna odiela, zimsko i ljetno, prema imovinskim odnošajem ženitbenih drugova i prema mjestnim običajem. Odielo se imade davati unapred bilo in natura, bilo u novcu; a prije izminuća opredjeljenog

[96] Hanef. čl. 150, 151.
[97] Ibid. čl. 152.
[98] Ibid. čl. 153.
[99] Po Houd. Mart. može se u slučaju, kad nemože muž niti nakon danoga mu u tu svrhu roka smoći sredstva za uzdržavanje žene, razpustiti ženitba. „Le mari, s' il est incapable de fournir la pension alimentaire, a le droit de demander un délai de deux mois (čl. 630), après lequel la répudiation aura lieu, même contre son gré Pour celui qui ne pourrait fournir l' habillement, on suit la même règle (631). Quand, pour cette double dépense, le mari est sans ressources, le delai est laissé à l' appréciation des magistrats" (čl. 632).

Digitized by Google

vremena nemože tražiti žena novog odiela, osim da je dobljeno usljed obične porabe postalo neporabnim. Izgubi li žena odielo, nemora joj muž prije opredjeljenog vremena dati novog[100].

Što se tiče stana, dužan je muž, ako je bogat, dati ženi posebnu kuću za stanovanje; inače pako barem odieljen, prem ne posve osamljen stan, koji odgovara njezinim odnošajem ter pruža potrebite udobnosti. Žena nije dužna da uzme u svoj stan rodjake muževe ili njegovu djetcu iz prijašnjeg braka; no s druge strane nemože ona ni svojih rodjaka ni svoje djetce iz prijašnjeg braka držati kod sebe bez privole muževe[101]. Ako u istoj kući, u kojoj se nalazi stan žene, boravi koji bliži rodjak muža, nemože žena radi toga tražiti stana drugdje, osim kad bi se mogla opravdano tužiti na ponašanje onog rodjaka. Usuprot druge koje žene svoga muža nije dužna trpjeti u istoj kući, pod istim krovom, ter može tražiti drugi stan; isto tako kad je u kući, koja joj je doznačena za stan, osamljena, jer nestanuje u njoj nitko drugi, a ona neima djetce ni služavke, može tražiti od muža, da joj dade drugaricu ili drugi stan[102]. Muž je dužan dati ženi jednu strunjaču, jedno pokrivalo i potrebite pokućnine, ma i imala ona svoje posebno pokućtvo; zatim potrebito posudje, krasila i druge predmete za nakit[103].

Troškovi uzdržavanja, ustanovljeni sudom ili sporazumkom stranaka, uživaju prednost pred svimi ostalimi tražbinami[104]. Hranarinu može tražiti žena vazda za života muževa, ma ju i propustila tražiti u vrieme dospjelosti. Nu ako je žena prije, nego je ustanovljena hranarina sudom ili sporazumno, uzajmila kakovu svotu za svoje uzdržavanje, pak ako neuztraži od muža naknade tečajem mjeseca dana, nemože je kasnije tražiti. Smrt kojega od supružnih drugova dokida sva prava žene na zaostalu hranarinu i na naknadu svota, uzajmljenih ženom bez sudbene ovlasti[105]. Troškova uzdržavanja nemože se žena odreći pravovaljano prije

[100] Hanef. čl. 158—160 Tornauw cit. str. 82.
[101] Hanef. čl. 161, 162.
[102] Ibid. čl. 163, 164.
[103] Ibid. čl. 165.
[104] Ibid. čl. 174, 175.
[105] Ibid. čl. 176—178.

Digitized by Google

nego su oni ustanovljeni sudom ili sporazumno, a i onda samo u ograničenoj mjeri. Ako je žena dužnicom muževom, može ona svoj dug kompenzirati s tražbinom uzdržavanja samo uz privolu muža; muž usuprot može dužno ženi uzdržavanje kompenzirati sa svojom tražbinom proti njoj i bez njezine privole[106].

3. Muž i žena zakonski su nasljednici jedan drugomu, spadajući medju nasljednike, kojim već koran doznačuje opredjeljene dielove[107]. Nijedan drugi nasljednik nemože ih posve izključiti od nasljedstva ter im tako oteti njihov dio, jedino je ovaj različit prema tomu, kako baštine oni zajedno s djetcom ili ne. Dielovi ženitbenih drugova jesu $^1/_2$, $^1/_4$ i $^1/_8$ odnosno ciela ostavina. Nije li pokojni ženitbeni drug ostavio descendenata, već su tuj samo drugi nasljednici, to dobiva udovac $^1/_2$, udova pako $^1/_4$, kako u obće baštini ženski spol pravilno samo polovicu diela mužkoga spola. Imade li pako iza pokojnika djetce, to se dio na životu ostalog ženitbenog druga umanjuje za polovicu, tako da dobiva udovac $^1/_4$, a udova $^1/_8$. Kad baštini više udova, dobivaju one zajedno svoj farz, $^1/_4$ odnosno $^1/_8$, ter ga diele medjusobno na jednake dielove. Neima li osim ženitbenih drugova nijednog drugog nasljednika, tako da je jedini nasljednik udovac odnosno udova, dobiva po nauci šiitskoj udovac cielu ostavinu, udova pako polovicu; dočim sunite ograničuju i u ovom slučaju udovca na polovicu a udovu na $^1/_4$ ostavine, a ostatak dobiva *beït ul mal*[108].

Medjusobno nasljedno pravo ženitbenih drugova prestaje, kad se razrieši ženitba baïn odpustom, nadalje takim odpustom usljed položena mužem zavjeta, da neće sa ženom spolno obćiti, *ila*[109], kao što i u slučaju razpusta ženitbe s drugih onih raz-

[106] Ibid. čl. 181, 182.

[107] Farz, ferz = prvobitno u obće dužnost, božja zapovjed, kao juridički termin znači koranom ustanovljeni dio baštine. O kompliciranom preko svake mjere nasljednom pravu u obće vidi Tornauw, d. m. R. str. 200 slied. i Erbrecht etc. str. 173 slied. Hanef. čl. 487 slied.

[108] Tornauw, d. m. R. str. 209 slied. i d. Erbrecht etc. str. 179, 202 slied. Hanef. čl. 500, 501.

[109] Ila mora iznositi najmanje četiri mjeseca, izminućem toga vremena žena je baïn odpuštena ter ženitba razriešena; nu ako je tečajem onoga vremena muž sa ženom spolno obćio, dokida se ila. Tornauw, d m. R. str. 174. Hanef. čl. 267—272.

Digitized by Google

loga. Ako je medjutim žena tečajem posljednje svoje bolesti, usljed koje nije mogla obavljati kućnih posala, dala povod razpustu; što je odpala od Izlama, ili stupila u nepristojan odnošaj s otcem ili sinom muževim, ili je uztražila razpust ženitbe, koju je bila sklopila prisiljena: tad pripada razstavljenomu mužu nasljedno pravo na ostavinu ženinu, ako umre ona tečajem iddeta. S druge strane opet imade žena u njekih slučajih pravo na ostavinu muža, umrla tečajem njezina iddeta, unatoč odpustu ili razpustu, tako onda, kad muž odpane od Izlama, zatim ako je žena tečajem posljednje bolesti muževe bez svoje privole odpuštena baïn, ili je uzsliedio odpust usljed položene mužem u bolesti ile itd.[110]

(Dalje sliedi.)

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše Luka Matasović, kot. sudac.

(Nastavak.)

ε) Zakonsko pravo zaloga naprama stečajnini. I u slučaju stečaja, otvorena nad imetkom uporaboprimca, ovlašćen je uporabodavac tražiti pljenitbeni popis stvari u stanu, odnosno živine, orudja, plodova na zakupnom dobru; jer njegovo pravo zaloga nebiva otvorenjem stečaja suženo ni smetano, te će se samo nakon postupka likvidacionoga i prioritetno-razpravnoga morati odlučiti o tom, da li pravo na svu zatraženu najamninu (zakupninu) postoji i da li uporabodavcu zakonsko založno pravo u svem obsegu pristoji. Za podkriepljenje ovoga nazora neka govore razlozi riešitbe vrhovnoga sudišta bečkoga od 16. prosinca 1853 br. 12862 (Sbirke Peitlerove g. 1860 str. 832 i 833), koji glase:

Smisao § 1101 o. g. z. nemože se inako uzeti, nego da pravo zaloga za uporabodavca iz samoga zakona izvire, dosljedno

[110] Hanef. čl. 323, 324. — Šiite poznaju uz definitivnu ženitbu i privremenu, *mute*, koja je doduše takodjer poput definitivne sklapanim ugovorom, ali nedaje ženi svih onih prava, kojimi radja za nju ženitba definitivna, napose nedobiva ona nasljednog prava napram mužu. Samo mehr biva njezinom vlastnosti. Ženitba takova prestaje, kad izmine ugovoreno vrieme, a žena stiče podpunu samostalnost, samo se nesmije na novo udati prije nego mine vrieme iddeta. Tornauw, d. m. R. str. 80 i Erbrecht str. 143 sliedi.; zatim: Disputation der Sclavin Husniyeh, Zeitschrift f. v. RW. IV. str. 470.

Digitized by Google

da se obavom pljenitbenoga popisa samo identičnost pokućtva i pokretnih stvari najmitelja te živine, gospodarskoga orudja i plodova zakupnika osigurava, a nipošto da se istim popisom pravo zaloga za uporaboprimca tek namakne i stekne. — Ako se sada nad imovinom uporaboprimca otvori stečaj, i ako se u stanu zatečeno pokućtvo i pokretne stvari, odnosno na zakupnom dobru zatečene živine, gospodarsko orudje i plodovi usljed otvorena stečaja razprodaju, ili inako odstrane: to na mjesto svih tih stvari dolazi u stečajninu kupovnina, za te stvari dobivena i uporabodavac može naproti ovoj ustati sa svojim zakonskim pravom založnim iz § 1101 o. g. z. i zahtievati, da se njemu sva najamnina (zakupnina), koja je dospjela i koja će dospjeti do konačne predaje najamnoga (zakupnoga) objekta, izplati; jer zakon u § 1101 o. g. z. podieljujuć pravo zaloga, kako je već pretreseno (IV. 4. b) γ) nepravi razlike, da li su plaćni obroci najamnine (zakupnine) već dospjeli ili tek imadu dospjeti Zakonsko ovo pravo založno proteže se doduše samo na one predmete, koji se još nalaze u stanu ili na dobru zakupnom, kada je tužba predana. No u slučaju otvorena stečaja zastupa ovu tužbu stečajni izrok, te se dan izroka imade smatrati danom, kojega je tužba sbog dužne najamnine (zakupnine) predana. Od časa izroka smjera djelovanje sudca na zaštitu interesa svih vjerovnika prema presumtivnoj volji njihovoj; jer se cielokupni imetak kridatara u interesu njihovu fiksira i u upravu suda preuzimlje. Ima li tko ručni zalog i taj pada pod sudsku upravu; njemu ostaju stečena založna prava neokrnjena i on izgubi samo povlast slobodnoga razpolaganja s objektom prava zaloga.

U stečaju moraju se razlikovati dvie vrsti tužba: jednom se smjera fiksiranje i realisovanje cjelokupnoga imetka zajedničkoga dužnika (kridatara), i ova se smatra od suda u interesu svih vjerovnika ureda radi predloženom; dočim se drugom likvidacija pojedinih tražbina postizava, te ovom mora svaki pojedini vjerovnik ustati. Potonjom tužbom nebivaju učinci prve, sudski ureda radi poduzete, uništeni, nego obratno utvrdjeni, dakako samo pogledom na one tražbine, koje su likvidnimi izjavljene. Kada se § 1101 o. g. z. nebi ovako tumačio, zakonsko pravo zaloga uporabodavca na stvari uporaboprimca bilo bi svaki put otvorenjem stečaja osujećeno, jer čim se stečaj otvori, prestaje svaka ingerencija vjerovnika na predmete, koji su u stečaj povučeni. Sada kada bi uplivom i odredbom stečajnoga sudca invecta et illata bila dražbenim putem prodana i od kupaca iz najmljenih prostorija raznesena, bio bi iznajmitelj (zakupodavac) svakiput lišen

Digitized by Google

svoga prava zaloga, koje mu je zakon § 1101 o. g. z. podielio bio . . . . .

Konačno više je nego sigurno, da se sudbenim pologom najamnine (zakupnine) može pljenitbeni popis osujetiti i odklonuti, jer je pologom postignuta svrha, koja se popisom samim postići namjerava, što je vrhovno sudište bečko svojom riešitbom od 24. svibnja 1854 br. 5356 (Sb. Gl. Ung. W. br. 23) na parnicu, u kojoj su se najmitelj i iznajmitelj pravdali ob iznosu najamnine, te potonji zatražio i popis invectarum et illatarum, a prvi tim povodom položio kod suda utuženi iznos i zamolio, da se popis neobavi, priznalo odlučivši „da se popis neima obaviti; jer molitelj popisa netvrdi, da sudbeni polog nije tolik, kolik bi za podmirenje najamnine potreban bio; jer je pljenitbenoga popisa invectarum et illatarum jedina svrha, da osigura sredstva, iz kojih će se u svoje vrieme moći namaći gotovina za podmirenje najamnine potrebna; jer indi sudbeni polog ovoj svrsi u podpunoj mjeri udovoljuje i pravo iznajmitelja svestrano osigurava".

ξ) Pravo retencije invectarum et illatarum uporabodavca radi dužne uporabnine. Da li uporabodavcu pristoji pravo, te si smije pridržati invecta et illata dok mu uporaboprimac uporabnu cienu neplati? Na ovo pitanje mora se niečno odgovoriti; jer po § 471 o. g. z. ni zalogoprimac, ni koji mu drago ini držalac tudje stvari, nemože zadržati istu stvar radi kojega inoga iskanja, pošto je jednoć prestalo pravo, ustupljeno mu. Ali ako nastanu potrebnosti naznačene u sudovniku, a stvar je pokretna, može ju predati u sudbenu pohranu i staviti na nju zabranu, ili ako je nepokretna, iskati da se stavi pod sekvestraciju. Ustanovom ovom odklonili su kodifikatori glavno načelo rimskoga prava, koje je retenciju dopuščalo, a to zato, jer se ovo pravo vrlo lahko zlorabi i jer je čestoputa prestrogo, da bude vlastnik riešen svoje vlastnosti poradi tražbina, kadkada od detentora umišljenih, i da mu se samovoljno uzkraćuje posjed i uživanje sbog duga, kojega naplata nije kod njega u nikojoj pogibelji; s druge strane opet pristoje držatelju zaloga procesualni načini i putevi, kojimi može za pokretnu stvar „zabranu", a za nepokretnu stvar „sekvestraciju" izposlovati (Stubenrauch I. 659 i 660). Uza sve rečeno čini se, da je vrhovno sudište u Beču protivnoga nazora; jer je u sliedećem danom slučaju priepor riešen ovako:

A. uzme u najam dvie sobe od B a. 27. ožujka 1884 podje A. na put, a ključ od stana, u kojem ostavi nešto svojih stvari, predade B-u. 31. ožujka 1884 zaišće A-ov zastupnik, da mu B. preda one stvari A-ove,

Digitized by Google

koje se nalaze u sobah. B. uzkrati to; zato ga A. tuži sudu, da ga je smetao u posjedu stvari njegovih. Još valja opaziti, da je 3. travnja 1884 A. položio kod suda 38 for. za podmirenje najamnine, očitovavši, da će i više dati, ako ova svota nebi doticala. — Prvi sud odbaci tužbu prizivni sud udovolji joj: vrhovno pako sudište bečko riešenjem od 10. lipnja 1884 br. 6784 potvrdi odluku prve molbe s razloga:

„Uvaživ, da založno pravo na pokretninah, dopremljenih u najmljeni stan, što ga daje zakon u § 1101 o. g. z. iznajmitelju, da si osigura najamninu, prema odredbi dvor. dekreta od 10. travnja 1837 (br. 189 sb. pr. z.) postaje kriepostnim od vremena, kad su pokretnine donesene u stan, dakle iznajmitelj nalazi se u posjedu založnoga prava prije predane tužbe o najamnini i prije nego li je zalog popisan; uvaživ, da po § 344 o. g. z. spada k pravu posjeda još i pravo, da se braniš u svom pravu, pak ako bi pomoć sudčeva došla prekasno, da silu odbiješ primjerenom silom; uvaživ, da je tuženik, kojemu je tužitelj predao ključ svoga stana, u kojem su bile spomenute stvari njegove, došao u faktični posjed istih; uvaživ, da je tuženik morao uzkratiti prenos stvari, da si uzdrži tako predmete zaloga i založnoga prava, pa se u tom postupku njegovom nemože viditi smetanje posjeda; uvaživ napokon, da se pitanje o krieposti založnoga prava glede još nedospjele najamne tražbine nesmije riešiti u parnici o smetanju; trebalo je i t. d.“ (Mjesečnik g. XI. br. 1 str. 33.)

c) Prigovor unapred plaćene najamnine (zakupnine). Već je pod II. 4. i pod III. 2. naglašeno, da se najamnina i zakupnina, izuzev slučaj osobitoga ugovora, plaća naknadno (§ 1100 o. g. z). Nu spomenuto je i to, da uporabodavac može utanačiti, da mu se uporabnina na neko vrieme unapred plati, što osobito valja za najmove u gradovih. Nastaje sada pitanje: Kada uporaboprimac dodje u sukob s novim vlastnikom predmeta uporabe, ili sa vjerovnici uporabodavca i njemu zaprieti pogibelj, da mu predmet uporabe oduzmu iz posjeda, koja tada prava pristoje uporaboprimcu glede uporabnine unapred plaćene? § 1102 o. g z. naredjuje: Uporabodavac može ugovoriti, da se uporabnina napred platiti ima. Ali ako je uporaboprimac napred platio više od jednoga roka, ovu izplatu može on suprotstaviti kasnije uknjiženim vjerovnikom onda samo, ako je rečena izplata upisana u javne knjige.

Zakon predpostavlja samo uknjižene vjerovnike i uknjiženu uplatu i samo sukobi s ovimi bivaju riešeni. Diele se pako u § 1102 o. g. z. vjerovnici u dvie kategorije, na uknjižene vjerovnike pred predplatom i na one za predplatom, takodjer uknjiženom, pa stavlja pravilo: da uporaboprimac onim pred njim uknjiženim može suprotstaviti samo jedan predplaćeni obrok upo-

Digitized by Google

rabni, dočim svojim sljednikom uknjiženim može suprotstaviti onoliko unapred plaćenih (predplatnih) obroka, koliko ih je uknjižio, dakle i više obroka predplatnih.

Ova ustanova zakona osniva se na publicitetu gruntovnice, te na realnom kreditu, utemeljenom gruntovnicom. Tabularni vjerovnik ide za hipotekom (predmetom uporabe) i mora mu biti do toga, da bude eventualno plaćen iz vriednosti njezine i to ne samo iz vriednosti pogledom na sućanstvo, nego i na koristi ove. Upravo ovaj položaj prednika vjerovnika hipotekarnih sklonuo je zakonodavca i služio je ovomu za ratio legis, da je uporaboprimcu, koji je napred platio, dozvolio, da samo jedan obrok svojim prednikom saprotstaviti može; jer da neima toga zakonskoga ograničenja, tada bi često vlastnik i uporaboprimac podmirenje tabularnih tražbina stranom ili posvema mogli osujetiti, dočim bi sdogovorno više unapred tobože plaćenih obroka suprotstavili. Ako se navedena ratio legis uzme u obzir, tada samo od sebe sliedi: kako dug smije biti taj uplaćeni obrok; da naime nesmije biti dulji od obroka, koji su u zakonu odredjeni, ili koji su mjestnimi običaji došli do moći i valjanosti obroka zakonskoga. U stanovitom mjestu plaća se najamnina polgodišnje unapred i to na Gjurgjevo i Miholje. Vjerovnik iznajmitelja izposluje ovršnu sekvestraciju dospjelih najamnih obroka i ta odluka bje najmitelju izručena na Gjurgjev dan, gdje je ovaj već unapred platio za pol godine, koji obrok dospieva na Miholje. Sad je najmitelj u pravu i može vjerovniku ovaj jedan obrok suprotstaviti. Prema tomu načelu bečko vrhovno sudište riešitbom od 2. svibnja 1860 br. 4981 (Sb. Gl. Ung. W. br. 1128) odlučilo je u sliedećem praktičnom slučaju ovako:

Iznajmitelj A. pobere od najmitelja B. 2. svibnja 1856 na račun najamnine, na Miholje 1859 dospjeti imajuće, 500 for. s tim, da mu se ta predplata kod konačnoga izmirenja u račun stavi. 24. lipnja 1856 otvoren je nad imetkom iznajmitelja A-a stečaj i zastupnik stečajnine tuži B-a, da onih 500 for. u stečajnu masu plati. Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe, oba višja proti, a razlozi u bitnosti jesu: Budući da 2. svibnja 1856 nad imetkom A. nije još bio otvoren stečaj, to je on, imavši neograničeno pravo razpolaganja s imovinom svojom, bio bez dvojbe ovlašćen, te je po zakonu mogao rečenoga dana na račun dospjeti imajuće najamnine 500 for. podići i dati si staviti u odbitak pri prvom budućem plaćnom roku. Ovakav posao nemože se podnipošto smatrati zajmom. Nitko nebi uztvrdio, da bi u sličnom slučaju A., da je 2. svibnja 1856 od svojega dužnika na

Digitized by Google

odplatu svoje, koncem rujna 1856 dospjeti imajuće tražbine, toliku svotu izplatit si davši, bio primoran istu svotu povratiti u stečajninu medjutim nastupilu. Drugi bi odnošaj nastao, da su predplatom hipotekarni vjerovnici oštećeni, česa medjutim tužitelj nije ni uztvrdio, a još manje dokazao . . . .

Ako je uporaboprimac uplate unapred učinjene u gruntovnici upisati dao, tada može proti tabularnim vjerovnikom, koji su iza upisa uplata založno pravo stekli, suprot staviti sve unapred plaćene i uknjižene obroke i hipotekarni vjerovnici, koji sliede, nemogu se potužiti, da im je tim krivica nanesena; jer su stanje realiteta i svoju sigurnost iz gruntovnice razabrati mogli; a ako nisu toga učinili, krivi su sami šteti svojoj, a ova po zakonu pada na nje (§ 1302 o. g. z.).

Upis predplaćenih najamnina i zakupnina biva analogno dvor. dekretom od 29. kolovoza 1818 br. 4 i od 18. kolovoza 1824 br. 2030 sb. pr. z. samo u formi zabilježbe i tim upisom nestiče uporaboprimac nikoje stvarno pravo, nego upis taj radja za nj učinkom, da može predplate suprotstaviti svojim tabularnim vjerovnikom-sljednikom, i da ovi od njega iznovičnu uplatu uspješno tražiti nemogu.

Preostaju još odnošaji uporaboprimca naprama pers nalnim vjerovnikom uporabodavca i naprama novomu vlastniku za trajanja pogodbe uporabne.

Osobni vjerovnici nemogu valjanost predplata pobijati niti zahtievati iznovičnu uplatu naprosto s razloga, jer je uporabodovac u upravi s imetkom svojim, budući neograničeni vlastnik uporabnoga objekta, posve slobodan i jer njegovi osobni vjerovnici nemogu ga priečiti, da preuzimanjem svakovrstnih obveza svoj imetak neumanjuje.

Kupac uporabnoga objekta dužan je predplate priznati valjanimi, ako i na koliko je o njih u kupoprodajnom instrumentu spomena, te ako i na koliko su mu bile poznate, pa je glede te okolnosti mučao; dakle neće imati prava tražiti novu uplatu, kada je to u ugovoru izrično pogodjeno, ili ako je za predplatu znao, pa ju muče prešao. No kada kupac nebi bio za predplatu s nijedne strane doznao, dakle kada se nebi moglo predpostaviti, da ju je muče valjanom priznao: tada je ovlašćen tražiti od uporaboprimca uplatu, osim ako je bila u gruntovnici zabilježena, a on je zanemario uvjeriti se o tom, ugledav u gruntovnicu. Pa i onda mora si kupac predplatu uspješno prigovorenom dozvoliti, ako uporaboprimca nije za vriemena ubavjestio o faktičnoj okolnosti kupa, te ga ujedno upozorio i učinio odgovornim, ako bi

Digitized by Google

njega mimoišao i prvašnjemu vlastniku platio, kako je to vrhovno sudište bečko svojom riešitbom od 24. listopada 1855 br. 10573 (Sb. Gl. Ung. W. br. 983) odlučilo u slučaju ovom: Najmitelj B. plati 16. listopada 1854 najamninu za dalje četvrtgodište, koje je istoga dana odpočelo, na ruke dosadanjega vlastnika i uporabodavca. Sliedećega dana javi mu A., da je realitet najma 12. listopada i. g. na javnoj dražbi sa svimi pravi i tereti kupio i ujedno preuzeo, te dosljedno zahtievaše, da B. njemu najamninu plati. Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe; obie više molbe tomu protivno; jer tužitelj nemože od najmitelja opetovanu uplatu zahtievati, pošto je ovaj za iznajmljeni stan, za koji je u četvrtgodišnjih obrocih po pogodbi plaćati imao, pa doista za četvrtgodište od dana sv. Gala (16. listopada 1854) do Sviećnice god. 1855 dosadanjemu vlastniku i platio; jer tužitelj nije ponudio dokaz, da je tuženik znao za dražbenu prodaju, obavljenu 12. listopada 1854, ni za okolnost, da je on (tužitelj) kupcem ostao, niti da je tuženiku čin kupa obznanio; te tako se na ovaj slučaj podpuno dade uporaviti ustanova § 1395 o. g. z., a po ovoj može dužnik, dok mu nebude poznat primalac ustupovnik, platiti prvomu vjerovniku. Neodlučuje ovdje ništa, da prijašnji vlastnik — kako to tužitelj tvrdi — nakon već obavljene dražbe nije bio ovlašćen 16. listopada i. g. najamninu primiti, jer temeljno je ovdje pitanje: da li je tuženik obvezan najamninu još jedanput platiti, što se s obzirom na ustanovu § 1395 o. g. z. zaniekati mora. § 1102 o. g. z. nemože se na ovaj slučaj uporaviti; jer se prepor vrze samo ob obročnoj izplati i netiče se vjerovnika nego dostalca, koji je mogao od sebe odkloniti svaku štetu, da je bio poduzeo mjere, koje § 1395 o. g. z. propisuje tako buduć je tužitelj sam štetu skrivio, mora ju sam snositi. § 1295 o. g. z.

(Dalje sliedi.)

Nješto o predbilježbi.

U br. 8 Mjesečnika od g. 1885 str. 408. priobćeno je riešenje kr. banskog stola, koje je i kr. stol sedmorice potvrdio, kojim se izriče: da se odlukom kr. kot. kot. suda u Bakru od 27. studenoga 1880 br. 2795 dozvoljena za tražbinu od 139 for. 68½ novč. drž. gospoštine u Fužini predbilježba prava zaloga ima opravdanom smatrati; usuprot odpućuje se tužitelj i t. d.

U br. pako 12 Mjesečnika iste godine str. 608 priobćeno je riešenje kr. stola sedmorice, kojim se izriče, da medju sudbene troškove

Digitized by Google

spadaju i oni izposlovane predbilježbe, jer da i opravdanje predbilježbe sačinjava predmet parnice.

U koliko se i pokoravam višjim riešitbam, ipak se usudjujem izjaviti, da nedržim ove riešitbe opravdanimi. Nastojat ću, da to sliedećim razlaganjem dokažem.

Što je predbilježba? Na to odgovara gruntovni red veleć, da je predbilježba unos gruntovni, s kojim se stiče samo uvjetno pravo na stvar, a dozvoljava se na temelju takovih izprava, koje nisu providjene potrebštinami za uknjižbu. Ovakovo pako stečenje uvjetnoga stvarnoga prava ima se opravdati t. j. ima se izhoditi svojim putem, da se nadomjesti manjkajuća izpravi potrebština za uknjižbu. Svrha pako takove predbilježbe je ta, da se zadobije i zadrži prvenstvo, koje bi se moglo izgubiti za vrieme, koje treba da se predbilježba opravda.

Kako se ima predbilježba opravdati, označeno je u § 95 gruntovnog reda, gdje se medju ostalim veli: „ili na temelju pravomoćne presude, izrečene putem parnice". Odatle dakle sliedi, da ima i drugih načina opravdanja predbilježbe i da se nemora baš parbenim putem opravdati. Nu kad se takovim putem predbilježba opravdati ima, nastaje pitanje, da li opravdanje sačinjava i sačinjavati može predmet parnice. Ja držim, da *ne*, te se presudni sud neima nikada upuštati u to pitanje, da li i u koliko postoji izhodjena predbilježba, već će samo razpravljati, da li postoji pravo, za koje je predbilježba izposlovana.

Drži li tko, da je dozvoljenom predbilježbom povredjen u svom pravu, prosto mu stoji poslužiti se pravnim liekom utoka, kako to propisuje gruntovni red.

Prema tomu izhodjenom predbilježbom neće se moći u nikojem pogledu promieniti nadležnost suda, koji ima presuditi glavnu stvar. To jasno veli § 96 grunt. reda. Krivo se dakle tumači zakon, ako se n. p. tužba, za koju je nadležan mjestni sud ili pako kr. kot. kao bagatelni sud, vodi pred redovitim sudom samo zato, jer se ujedno radi i o opravdanju predbilježbe, jer kako je već gore iztaknuto, predbilježba je sasma nuzgredna stvar, koja se putem kontradiktornim neriešava.

Da pako pitanje predbilježbe nespada na predmet same parnice, dokazom je i to, da se predbilježba može izhoditi i nakon podnešene tužbe, kad je dakle razprava glavnog predmeta jur u tečaju, te se u takovom slučaju kod riešavanja parnica niti nezna, da se ujedno radi o opravdanju predbilježbe, pa ipak se konačnom osudom dokazuje, da je ona opravdana. Kada dakle opravdanje predbilježbe nije i nemože biti predmetom parnice, to je prva od gore citiranih riešitbah neumjestna; jer izreći, da je predbilježba opravdana, a odbiti tužitelja sa glavnom stvari neima smisla, te po tom bi se moglo dogoditi, da se u kakovoj parnici n. p. na priznanje prava vlastnosti ili na platež stanovite tražbine

Digitized by Google

izrekne osudom, da se stečena predbilježba opravdava, a sa glavnom stvari da se tužitelj odbija. Pita se, kako će tužitelj ostvariti tu stečenu predbilježbu? Kod gruntovne oblasti to učiniti nemože glede izhodjene predbilježbe prava vlastnosti; ako pako kod predbilježbe prava zaloga izhodi, da se ova pretvori u uknjižbu, kakova mu korist od toga, kad nebude mogao te tražbine utjerati? Poznato je bo, da se nakon opravdane predbilježbe uvjek *ovršnim* putem mora postupati, ako se hoće do konačnog rezultata doći.

Kakav će pako uspjeh imati onaj, koji je u glavnom predmetu odbijen? Nikakov, jer se neće moći na temelju odpućujuće osude ovrha voditi. Odavlje pako sliedi, da je i druga gore citirana vrhovna riešitba netemeljita, jer nestoji, da je i opravdanje predbilježbe predmet parnice, pa s toga niti troškovi predbilježbe nespadaju medju parbene troškove. Stranke se bo kod sličnih parnica niti neupuštaju u dokazivanje ili pobijanje, da li predbilježba stoji ili ne.

Opazka. Ova je razpravica bila već napisana, kada je stigao br. 1 Mjesečnika od o. g., gdje se na strani 28 priobćuje slučaj, koji ovo razlaganje opravdava.

G. R.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K §§ 440, 366 i 373 o. g. z.

Na temelju darovnice od 18. siečnja 1881 te zaporke grunt. oblasti od 2. veljače iste god. br. 526 pod A. veli tužiteljica D. P., da je postala izključivom vlastnicom svih nekretnina, upisanih u z. z. br. 234 obć. B., dakle i parcele br. 825, sastojeće od vrta i kućnog prostora u površini od 637 četvorna hvata. U tu parcelu br. 826 da se je uvukao bez naslova T. L. u posjed, te je tu podigao drvenu sgranu, posjeduje i uživa istu bez svakog naslova i načina stečenja, pa se susteže dobrim, da joj posjed i uživanje ustupi i preda. Da tuženi T. L. tu česticu u posjedu drži, to dokazuje svjedoci G. G. i L. G. eventualno i sudbenim očevidom. — Zahtieva s toga, da je tuženi T. L. dužan priznati ju vlastnicom te čestice, ustupiti joj posjed i uživanje te naknaditi parbeni trošak, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Kr. kot. sud u B. osudom od 22. studenoga 1885 br. 3540 udovoljio je tužbenom zahtjevu tim, da je tuženi dužan povrh toga i parbene na 32 for. 10 nč. a. v. obredjene troške naknaditi.

Razlozi: Tužiteljica temelji svoj tužbeni zahtjev na darovnoj pogodbi od 18. siečnja 1881, dočim tuženik hoće dokazati na uparničenu

Digitized by Google

česticu jače pravo pozivom na dobrovoljni ugovor od 1. travnja 1877 izdani po F. L., ter nastoji pobijati darovnu pogodbu A. ad I. sa formalnog i materialnog obzira, glede koje okolnosti pruženim dokazom kroz saslušanje svjedoka uspio; uvaži li se pako priznanje tuženika, da on zahtjevanu stvar u svojoj vlasti imade; uvaži li se, da je tužiteljica darovnicom od 18. siečnja 1881, te unešenjem iste u javne knjige, dokazav jače pravo na uparničenu česticu, bolje dokazala pravni naslov i način stečenja: to se moralo tužbenom zahtjevu mjesta dati, a tuženik na naknadu parbenog troška po § 573 g. p. p. osuditi.

Kr. banski stol osudom od 1. prosinca 1886 br. 10085 odbio je priziv tuženika i potvrdio napadnutu osudu prve molbe sa razloga sliedećih:

U ovoj parnici se radi o slučaju, kada vlastnik jednu te istu stvar odtudji dvojici, u takovom slučaju stiče pravo vlastničtvo onaj, koji je prije izposlovao uknjižbu prava vlastničtva (§ 440 o. g. z); pa pošto je tužiteljica uknjižena kao vlastnica prepornog zemljišta na temelju darovnog ugovora A. ad I., kojega je istinitost dokazana, to joj pripada i posjed (§ 366 o. g. z.).

Prigovor tuženika, da je njegov naslov posjeda jači nego tužiteljičin, da F. L. nije mogao više prenieti na tužiteljicu, nego je sam imao i da je odlukom štićen u posjedu, nestoji naprama tužiteljici, jer se ovdje neradi o prieporu izmedju dva posjednika (§ 373 o. g. z), nego izmedju vlastnika i posjednika, jer je F. L. bio vlastnik i kad je preneo grunt na tužiteljicu, te što se izrečena odluka netiče trećih osoba, pa se nebi mogla uvažiti, sve da se je tuženik na istu tečajem razprave i pozvao, kao što nije. — Sa ovih i ostalih po sudu prve molbe navedenih razloga imao se je priziv odbiti, a napadnuta osuda potvrditi.

Kr. stol sedmorice osudom od 5. svibnja 1887 br. 1016 odbio je izvaredni previd tuženika sa razloga, što u suglasnih nižih osudah nepredleži nijedan razlog, koji bi podoban bio po § 335 g. p. p. opravdati izvanredni previd, pak da je s toga valjalo isti po § 334 g. p. p. kano neumjestan odputiti. *A.*

Kada se imadu troškovi protivniku molitelja preslušanja svjedoka za vjekovitu uspomenu dopitati? (Ad § 187 g. p. p.)

Odlukom kr. kot. suda u Staroj Pazuvi obredjeni su, u riešenju zapisnika o preslušanju svjedoka N. K. za vjekovitu uspomenu, troškovi protivnika dovoditelja svjedoka za intervenciju kod primanja dokaza i naloženo molitelju preslušanja svjedoka, da taj trošak za 14 dana pod prietnjom ovrhe protivniku naknadi.

Proti toj odluci uložio je molitelj preslušanja svjedoka za vjekovitu uspomenu utok, u kojem tvrdi, da je trošak prerano dopitan; nego da se

Digitized by Google

je imalo glede njega suditi u riešenju glavne stvari osudom; jer je on već podnio tužbu u glavnoj stvari, i jer je preslušani svjedok izkazao važne činjenice, na koje će se morat u riešenju glavne stvari obzir uzeti; da preslušanje svjedoka za vjekovitu uspomenu nije bio provizorialan čin, nego baš jedan dio priepora samog, i da nestoji od volje po svjedoku pribavljeni dokaz eventualno i neupotrebiti, pošto o njem jedino ovisi izhod parnice. Protustranka pozivlje se doduše na riešenje vrhovnoga bečkoga sudišta (od 31 prosinca 1872 br. 4818 i od 17. veljače 1875 br. 5622); nu ova pozivanja su posve izlišna, jer naš g. p. p. o tom ništa negovori, te je to stvar same interpretacije. U ovom pogledu je riešenje druge molbe u Beču od 19. kolovoza 1879 br. 12292 (Gerichtshalle g. 1880) opravdanije, nego ono najvišega sudišta.

Kr. banski stol svojom riešitbom od 26. svibnja 1886 br. 10433 potvrdio je odluku prvoga suda, a odbio utok sa sliedećih r a z l o g a: što je preslušanje svjedoka N. K. preduzeto na molbu i u interesu utočnika (probata); što je usljed toga dužan ovaj nositi cieli trošak, koji s tim preslušanjem nastane, a ovamo spada takodjer i trošak intervencije probata; što se pitanje o naknadi toga troška ima odmah i nečekajuć daljnjeg uspjeha podignute parnice riešiti; što je ova vrst dokaza poseban čin, koji nije uvjetovan od uspjeha parnice, a ni spojen sa kontradiktornim postupkom; što nije izključeno, da bi sudu kašnje oduzeta bila prilika u to riešenje upustiti se; jer nije nemoguće, da nebi preslušanje imalo posljedicu tu, da bi parnica neumjestnom postala.

Dalnji pravni liek nije upotrebljen.

Priobćio Petaj.

K tumačenju § 13 toč. 9, §§ 9 i 12 ovršne novele od 17. prosinca 1876.

Proti odluci kr. kot. suda u Z. od 13. prosinca 1885 br. 23974 u ovršnom predmetu I. H. i drug. proti ostavini I. M. N. radi 296 for. 58 nč. a. v. spp., kojom se odredjuje iznovična dražba ovršeničkih nekretnina na dan 29. ožujka 1887, koja bje dostavljena S. M-u 10. siečnja 1887, uložio je ovaj 14. siečnja 1887, dakle pravodobno, utok.

Kr. banski stol, riešitbom od 7. travnja 1887 br. 7232 uvaživ, da je doduše u § 13 toč. 9 ovršne novele rečeno, da sud ima, ako nebude dražba odobrena, za ovršnu prodaju ustanoviti najkraći u § 9 odredjeni rok; ali da je očevidno § 9 krivo citiran, jer isti § 9 niti negovori o dražbenih rokovih, nego o zaiskanju čestične dražbe po ovršeniku, njegovu suvlastniku i po hipotekarnih vjerovnicih, dakle o nječem posve različitom, dočim § 12 govori o dražbenih rokovih ter označuje kao najkraći za ovršnu dražbu nekretnina rok tromjesečni; uvaživ, da je dopušteno, ako se rezultat gramatikalne interpretacije zakona nesudara s logičnom interpretacijom, ako dakle prvim putem drugi smisao zakona proizlazi, nego li

Digitized by Google

potonjim putem, logičnom interpretacijom ustanoviti pravi smisao zakona, jer se pri tom neradi o tom, da se podmetne zakonotvorcu takova šta, što je on imao reći, već upravo ono, što je on htio reći, ali samo što je krivo izrazio; uvaživ, da sud, kako razpiše dražbeni rok, ima se pobrinuti za to, da taj rok bude obdržavan, da dakle dotična odluka i izrok budu pravodobno t. j. tako ustanovljeni, da od uručbe strankam i od pribića na sudnici do same dražbe budu protekla bar tri mjeseca; uvaživ, da je odluka od 13. prosinca 1886 br. 23974 dostavljena strankam tek 9., 10., 14. i 15. siečnja 1887 tako, da do dražbe nisu ostala tri mjeseca; uvaživ, da se propis § 97 g. p. p. neproteže na dražbene rokove: obnašao je utoku mjesta dati, ter ukinuv napadnute odluke prvoga suda, istom sudu naložiti, neka za ovršnu dražbu nekretnina upisanih u z. z. br. 404 obć. V. razpiše po § 12 ovršne novele nov rok dražbeni na tri mjeseca, uvaženjem gori iztaknutih momenata, ter da zatim dalje po zakonu postupa. — Trošak utoka ima sam utočnik nositi, jer nepredleže uvjeti § 316 g. p. p.

A.

Da li se trideset-dnevni rok za predaju tužbe sbog smetena posjeda ima smatrati pravim rokom zagodnim ili ne?

A. podnese proti B-u tužbu sbog smetena posjeda zato, što je B. 7. svibnja 1881 duž sjevernoga čela tužiteljeve kuće podigao daščani plot, i na zadnjem — od ostalih jačem — stupu toga plota načinio vrata, koja je lokotom zaključao i tim stavio zaprieku, te tužitelj nije, kao do onda, bez zaprieke mogao uživati svoje zemljište, koje se je protezalo duž sjevernoga čela kuće njegove.

Uz ine prigovore poslužio se je tuženik takodjer i ovim, da je tužba prekasno podnesena, jer je predana tek trideset i prvoga dana nakon čina, koji učin smetanja posjeda uključuje, te se je prema tomu po zaključnoj stavci § 618 g. p. p. tobožnji smetani posjednik imao odpraviti, da podigne običnu tužbu posjedovnu.

O b a n i ž a s u d a zabace taj prigovor; jer je trideseti dan iza počinjena smetanja posjeda pao u dan svetkovni, te se trideset i prvoga dana podnesena tužba smatra još uvjek na vrieme predanom; na poseb sud druge molbe, odlučujuć tako pozvao se je na riešitbu c kr. vrhovnoga sudišta bečkoga od 16. travnja 1861 br. 1984, prema kojoj pravilo: da se pismo, za predaju kojega zakoniti rok svršuje danom nedjeljnim ili svetkovnim, može još sliedećega težatnoga dana bez ikojega prigovora predati, valja i dade se uporaviti takodjer u prieporih sbog smetanja posjeda.

C. k r v r h o v n o s u d i š t e b e č k o uza sve to preinačilo je odluke obadvajuh nižih sudova i odbilo tužbu, jer kasno podnesenu, s razloga:

Digitized by Google

U nazočnom slučaju ništa neodlučuje, što je zadnji, naime trideseti dan pao u dan svetkovni; jer ustanove § 11 prav. dv. dekreta od 24. listopada 1824 (sbir. pr. zak. br. 906) i § 5 zakona od 16. svibnja 1874 d. z. l. br. 69 (§ 99 g. p. p.), prema kojim se rok, kojega zadnji dan pada u nedjelju ili u svetkovni dan, svršuje tek sliedećega težatnoga dana, dadu se uporaviti samo na rokove tečajem parničnoga postupka, a nikad i na one rokove, uz koje valja podići tužbu kakovu, a da se isto tužbovno pravo utrnulim izjaviti neuzmogne.

(Riešitba vrh. sudišta bečkoga od 28. ožujka 1882 br. 3259. Gerichtshalle br. 52 ex 1882.)

Posve slični slučaj, skroz protivnoga riešenja, nalazim u Gerichtshalle br. 3 ex 1887, a glasi:

U parnici sbog smetena posjeda Ivke B. proti M. H. odbio je c. k r. kotar. sud u N. tužbu de praes. 28. rujna 1885; jer da je za jedan dan prekasno podnesena bila, a dotičnu svoju odluku obrazložio je ovim:

Po § 2 ces. naredbe od 27. listopada 1849 d. z. l. br. 12 (§ 618 g. p. p.) tužbe sbog smetana posjeda moraju se podnieti odmah i najduže za 30 dana ukupno s praznici, iza kako bude počinjeno smetanje, dotično, kako se bude za smetanje doznalo.

Kako se iz navodâ tužbe razabire, bilo je smetanje posjeda izvedeno 28. kolovoza 1885, dočim je tužba — kada se izključi dan, kojega se smetanje sbilo — podnesena 31-oga dana, dakle je faktično za jedan dan zakašnjeno; a zato upravo nemogu se uporaviti ustanove, koje su za slučajeve smetena posjeda izdane.

Doduše zadnji dan toga 30-dnevnoga roka pao je u nedjelju; ali ustanova zakona od 16. svibnja 1874 (§ 99 g. p. p.), prema kojoj se rok — ako istoga posljednji dan padne u nedjelju ili u obćenitu svetkovinu, zakonito priznatu, — svršuje sliedećega dana težatnoga, proteže se i uporavlja samo na rokove, koji tečajem parnice nastaju i nikako se nemože uporaviti na zaporne rokove, koji se moraju točno paziti i održati, a da se pravo na predaju tužbe spasi, kako se to mora zaključiti i dopustiti i iz samoga smisla rieči § 3 navedene visoke naredbe (§ 618 g. p. p.) glaseće: „.... ima se odmah i najduže za 30 dana uklopno sa praznici .... tužbom zamoliti zaštita posjeda".

C. kr. prizivno sudište zabaci utok tužitelja i potvrdi prvomolbenu odluku, uvaživši: da se rokovi, uz koje je ograničen ili uvjetovan obstanak nekoga stanovitoga prava, pa tim i tužba za obezbiedjenje istoga prava, moraju razlikovati od rokova onih, uz koje se tečajem parbenoga postupka parnično pismo podnieti ima; da kod prvih, čim rok izmine, ipso facto i pravo utrne; ovo bo utrnuće prava, koje se doduše samo trećoj kojoj osobi pripadajućim zamisliti dade, svaki put urodi pravom za onoga trećega, koji je bio u obvezi na temelju onoga baš prava, koje

Digitized by Google

je onaj čas utrnulo; ali da napokon pravo, za stečenje kojega jest naročit dan ustanovljen po § 903 o. g. z. biva stečeno početkom istoga dana, da se prema tomu svemu nedade ni pomisliti produljaj istoga roka onda, kada zadnji dan istoga padne u nedjelju ili u općenitu, zakonito priznatu, svetkovinu; da u prieporih sbog smetena posjeda — čim izmine u § 2 ces. naredbe od 27. listopada 1849 d. z. l. br. 12 (§ 618 g. p. p.) ustanovljeni 30-dnevni rok, iza kako se za smetanje doznalo bude — protivnik stiče pravo i ovaj valja da bude baš zato, što je izveo posjedovni čin, kojim upravo je tužitelja u posjedu smeo, samo redovitim parničnim putem dotično običnom tužbom posjedovnom iz položaja i odnošaja posjedničkoga dignut ili svrgnut; dakle da je ovaj rok za postanak posjedovnoga prava odlučan i nesmije se zamieniti rokom za podnesak ili predaju kojega parničnoga pisma u postupku parbenom, na koji se zakon od 16. svibnja 1874 d. z. l. br. 69 i odpis od 11. rujna 1874 sbir. prav. zak. br. 335 odnosi; isti se rok što više mora uzeti rokom zagodnim, u kojem pravo na tužbu zastaruje; tako pako shvaćen iztiče posvema zadnjim svojim koledarskim danom; prema čemu svemu prikazuje se nazočna tužba, koja je istom trideset i prvoga dana, iza kako je smetanje izvedeno i doznano bilo, očito prekasno predanom, te se je s toga punim pravom odputiti morala.

C. kr. vrhovno sudište bečko usljed izvanrednoga previdnoga utoka ukinulo je obadvie presudne odluke nižih molba i ujedno riešilo i naredilo: da se tužba nemože smatrati prekasno podnesenom, nego da se ima izravno riešiti.

Razlozi: Po § 501 zap. galič. sudb. reda (§ 591 gpp.) vlastne su stranke pisma svoja predavati sudu i praznikom; dosljedno tomu nisu na to obvezane.

Ustanovom § 5 zakona od 16. svibnja 1874 d. z. l. br. 69 kao za ustmeni i pismeni, tako i za sumarni postupak usvojeno je i izrečeno je načelno pravilo: „da se rok, kojega zadnji dan padne u nedjelju ili u općenitu svetkovinu, pa baš i onda, kada je dočetak roka označen danom po koledaru, svršuje sliedećega dana težatnoga".*

To načelno pravilo s obzirom na svoj općeniti sadržaj, koji nikoju iznimku nedopušća, imati će i onda valjati, ako je specijalnimi zakoni za stanovite slučajeve iznimni postupak naredjen, u koliko možebit odnosni specijalni zakon pogledom na rokove za predaju parničnih spisa nebi sadržavao pobližih ustanova.

---

* Analogna ustanova primljena je u § 99 g. p. p i glasi: „... Nego ako posljednji dan roka padne u nedjelju ili općenitu svetkovinu priznatu zakonito, svršuje se rok sliedećega dana težatnoga".

Digitized by Google

Takova posebna ustanova, da se tužba u roku od 30 dana mora predati i onda, ako zadnji dan istoga roka padne u nedjelju ili u obćenitu zakonito priznanu svetkovinu, nije naročito izražena diljem sve ces. naredbe od 27. listopada 1849 d. z. l. br. 12 (poglavju 28. gpp.); što više § 2 iste previšnje naredbe (§ 618 gpp.) naredjuje: „da se tužbom smetena posjeda sudačka pomoć ima potražiti odmah i najdulje uz 30 dana uklopno s praznici, iza kako se smetanje saznalo bude. Po izmaku ovoga vremena ima se tobožnji smetani posjednik odpraviti, da putem pravde podigne običnu tužbu posjednu."

Iz rieči zakona „u k l o p n o s p r a z n i c i" biva za upitni slučaj jasno, da navedenim § 2 spomenute previšnje naredbe normirani tridesetdnevni rok nije postavljen sgoljnim rokom zagodnim, uz koji da utrnjuje pravo, koje se tužbom obraniti zanemarilo; nego da se isti tridesetdnevni rok u specijalnom postupku za slučajeve smetena posjeda zakonito odredjenim rokom smatrati imade, pa da se i na taj rok generalni propis § 5 već spomenuta zakona g. 1874, dotično § 99 gpp. uporaviti i smije i može.

Budući su prema tomu obadvie presudne odluke nižih sudova — kojima je tužba samo s formalnoga razloga, jer da je prekasno predana, odbijena — duhu i smjeru zakona protivne, to su se morale ukinuti i moralo se prvomu sudu naložiti, da mimo iztaknutoga odbitnoga razloga u stvari zametne postupak i izrekne osudu, kako zakon donosi.

U obadvie ove riešitbe cielo pitanje vrze se oko stožerne točke: da li se tridesetdnevni rok § 618 g. p. p. imade smatrati rokom formalnoga (procesualnoga), ili rokom materijalnoga prava t. j. rokom zastare. Resultat i pravac, koji riešenje ovoga pitanja pokaže, podaje i zajamčuje prednost i jaču valjanost riešitbi onoj, kojom je istosmjerno stanovište sliedjeno i odlučeno.

Da je pravna institucija zastarjelosti dotično dosielosti, jer ove nije bez one, ni obratno, ogranak ogromnoga stabla, koje obć. gradj. zakonikom nazivljemo, netreba nego samo tek uzgredno spomenuti.

Kada se s jedne strane uvaži, da u obć. gr. zakoniku „zastarjelost" biva raznimi izrazi označena: sada „prava i obveze prestaju" (§§ 1449, 1478, 1479 i 1489); sada „Pravo zastaruje" (§§ 1486—1488); sada „Zastara jest gubitak prava" (§ 1451); sada „Nemogu se više podići tužbe o pogrdjenjih, pošto izmine jedna godina" (§ 1490); sada „Nekoja prava ograničuju se zakoni još na kraće vrieme; dotični propisi nalaze se na mjestih, gdje se o spomenutih pravih govori" (§ 1491); pak da je obrana (tužba) posjedovnih prava uredjena ustanovami §§ 339, 344 i 346 ogz.; u ovima pako da nigdje neima ni traga ograničenju, na koje § 1491 o. g. z. upućuje; obratno kada se s druge strane uzmu u pretres i obzir rieči § 618 g. p. p.: „.... ima se odmah i najduže uz trideset dana

Digitized by Google

. . . . . zamolit tužbom smetena posjeda sudačka pomoć . . . . .", mora se dopustiti, da se u zadnjih riečih nemože nazrieti ustanova, kojom bi zastara tužbe posjedovne mogla biti normirana; jer nije upotriebljen nijedan od gore spomenutih izraza, kojimi materijalni zakonik zastaru označuje.

Prema svemu tomu, a najpače buduć obći sudbeni redovi (parbeni postupnici) sadržaju samo ustanove o načinih i putevih, kojimi se materijalno pravo brani i obezbiedjeno čuva, mora se dopustiti, da je §-om 618 g. p. p. normiran jedino procesualni rok; a računanje ovoga da nemože biti ino, nego ono u § 99 g. p. p. propisano; usljed čega svega mora se razlogom potonje riešitbe dati prvenstvo i jača valjanost pred onimi riešitbe prve.

Pr. L. Matasović.

O naravi kapare po § 908 o. g. z.

Josip W. kupio je kaput za 24 for.; a pošto je kod sebe imao samo 18 for., to je ovu svotu odmah položio, pa pošao kući, da donese ostatak kupovnine od 6 for. Kad je Josip W. izbrojio i ovih 6 f., spazi, da mu je prodavalac drugi kaput podmetnuo, koji je bio pokrpan. Prodavaoc doduše poriče, da je to drugi kaput, nu kupac neda onih 6 for., nego tuži prodavaoca, da mu mora povratit dvostruku kaparu od 36 for.

Prvi sud odbacio je tužbu bezuvjetno; viši sud dosudi tužitelju 18 for. bezuvjetno, a drugih 18 for. samo uz uvjet, ako tuženik položi odlučnu prisegu, da kupljeni kaput nije pokrpan. Najviši sud preinačio je obie osude nižih sudova i dosudio tužitelju samo 18 for., a odbio njegov zahtjev za 36 for. bezuvjetno, jer tuženik nije porekao, da je tužitelj crni zimski kaput kupio, i da je u ime kupovnine platio 18 for.; nu tuženik navadja, da je tužitelju prodani kaput na korist trećega sudbeno zaplienjen bio, pa da s toga on taj kaput tužitelju nije mogao prodati.

U tom stanju stvari može tužitelj po § 1438 o. g. z. od tuženika iskati samo povratak plaćene dielomične kupovnine od 18 for. Glede kaputa navadja tužitelj sam, da ga je pogodio za 24 for., da je prodavalac bio s ovom kupovninom zadovoljan, da je dakle kupovna pogodba po § 1033 o. g. z. sklopljena; tužitelj sam navadja, da je samo 18 for. platio u ime kupovnine, a da je kod predaje kaputa platio još 6 for.

Iz vlastite tvrdnje tužitelja sliedi, da svota od 18 for. nije bila kao kapara za kupovnu pogodbu dana, ili za osiguranje izpunjenja pogodbe, dakle ne kao kapara (§ 908 o. g. z.), čega radi nije tužitelj imao pravo, tražiti platež dvostruke kapare.

Priobćio M. Konrad.

Digitized by Google

Financijalna prokuratura i kr. državno nadodvjetničtvo u zastupanju zemaljskoga erara i zemaljskih zaklada netreba posebnoga naloga ni posebne punomoći za podnešenje tužbe.

Prvi sud uzdržao je u krieposti platežnu zapovjed, kojom je naloženo A-u, da plati zemaljskoj vjerozakonskoj zakladi, zastupanoj po kr. drž. nadodvjetničtvu dužni zajam; a kr. banski stol preinačio je tu osudu prvoga suda, te je tužbu odbio i to s razloga, što se drž. nadodvjetničtvo nije izkazalo, da mu je nadležna administrativna oblast dala specijalan nalog za utjeranje tražbine sudbenim putem.

Kr. stol sedmorice preinačio je osudom od 13. travnja 1887 br. 363 osudu banskoga stola, a potvrdio onu prvoga suda s ovih r a z l o g a:

U uredovni djelokrug kr. drž. nadodvjetničtva spada medju ostalim i zastupanje kr. zem. erara u poslovih gradjansko-pravnih (§ 3 zak. od 21. studenoga 1874 o službenom odnošaju članova drž. odvjetničtva i o zastupanju zem. erara u gradjansko-pravnih poslovih, br. 57 sbornika od god. 1874), a po naredbi bana od 24. rujna 1875 br. 15224 valja za kr. drž. nadodvjetničtvo u takovih poslovih instrukcija za financ. prokurature od 16. veljače 1855 d. z. l. kom. XI.

U § 13 ove instrukcije jest doduše pobliže ustanovljeno, kako financ. prokuratura postupati ima, kad se radi o tom, da se zametne koja parnica; no ipak smjeraju ovi propisi jedino na to, da se potanje opredieli službeni odnošaj i modus procedendi izmedju financ. prokurature i one upravne oblasti, koja u konkretnom slučaju odlučiti ima o tom, da li se ima zametnuti parnica, ter koja je zvana, da podieli financ. prokuraturi u tu svrhu potrebitu uputu; pa se iz ustanova ove instrukcije izvoditi neda, da bi se financ. prokuratura, odnosno kr. drž. nadodvjetničtvo u takovih slučajevih pred sudom i naprama protustranki izkazati imalo posebnim punomoćjem ili specijalnim nalogom sa strane nadležne administrativne oblasti, da je ovlašćeno na podnešenje tužbe.

Da se financ. prokuratura na to pridržati nemože, odredjuje napose i odpis c. k. ministarstva pravosudja od 25. travnja 1856 br. 8911, koji se pogledom na bansku naredbu od 24. rujna 1875 br. 15224 u savezu sa § 3 gore navedenoga zakona od 21. studenoga 1874 protegnuti imade i na kr. drž. nadodvjetničtvo u zastupanju kr. zem. erara i zem. zaklada.

J.

Neima mjesta izlučnoj tužbi proti kr. javnom bilježniku kao sudb. povjereniku, kada se provadja ovrha za namirenje pristojba povjereničkih.

Kr. javnom bilježniku dru. O. O. bude po kr. kot. sudu u K. dopitano za obavljenu ostavinsku razpravu iza I. Š. i I. H. odlukom od 21. prosinca 1883 br. 13209 17 for. 50 nč., ter Jeli Š. naloženo, da mu

Digitized by Google

tu za 14 dana pod prietnjom ovrhe plati. Nu pošto ova toga neučini, bude odredjena proti njoj ovrha na pokretnine.

Pošto je prigodom provedbe ovrhe Joso Š. u svom vlastnom pravu povredjen bio, digne pred rečenim sudom zapisničku izlučnu tužbu proti spomenutom sudbenom povjereniku i proti ovršenici.

Kr. kot. sud u K. odlukom od 5 ožujka 1887 br. 2157 odredi za razpravu te tužbe ročište ter podjedno obustavi ovrhu do riešenja izlučne parnice. — Dr. O. O. uloži proti toj odluci utok, a kr. banski stol riešitbom od 5. svibnja 1887 br. 11006: Vidiv, da se pristojbe kr. javnih bilježnika kao sudbenih povjerenika osnovom § 29 naredbe ministra nutarnjih djela, pravosudja i financija od 3. srpnja 1854 br. 169 d. z. l. utjeruju sudbeno-administrativnim putem ureda radi; vidiv, da u nazočnom slučaju tužitelju manjka pasivna legitimacija proti utočniku prvotuženom, jer isti nije kao ovrhovoditelj uticao pri ovrhi, kojom se tužitelj u svojem pravu povredjenim smatra, ter da s toga ni ova izlučna tužba nespada pod pravni postupak u užem smislu, naime pod postupak po propisih parbenoga postupnika, pak da je sud taj imao tužitelja podučiti po § 33 g. p. p., a povodom tim administrativnim putem odrediti, da se ovrha nastavi na druge ovršeničke pokretnine, što učinjeno nije: obnašao je napadnutu odluku temeljem § 342 g. p. p. ukinuti, ter sudu prvomu naložiti, da tužitelju tužbu njegovu radi nenadležnosti predmeta pod postupak parbeni osnovom § 2 sl. a) g. p. p. i § 1 gradj. sudovnika vrati, ter po tom dalje po zakonu postupa. *A.*

C. kr. kotarski kapetanati (u nas kr. kot. uredi), a ne občinska poglavarstva, ovlašćeni su izdavati svjedočbe siromaštva za to, da se oprost od parničnih pristojba i biljega postigne.

Antun M. predade 5. svibnja 1881 br. 2043 c. kr. kotarskomu sudu u Sv. Ivanu molbu, da mu se u parnici, koju proti X-u sbog podike podići namjerava, podieli oprost od parničnih pristojba i biljega sbog posvemašnjega siromaštva, koje je občinsko poglavarstvo potvrdilo svjedočbom, od župnoga ureda vidiranom. Tu molbu odbio je prvi sud s razloga; jer svjedočba siromaštva nije izdana i potvrdjena po nadležnom kotar. kapetanatu, po ustanovi dvorskoga dekreta od 26. srpnja 1840 br. 457 sbirke prav. z.

Povodom utoka Antuna M. c. kr. prizivni sud u Beču riešenjem svojim od 14. lipnja 1881 br. 9893 potvrdio je prvosudnu odluku, utok zabacivši; jer je mjesto polit. poglavarstva, koje se u § 2 dvor. dekreta od 26. srpnja 1840 br. 457 sb. p. z. spominje, nastupio uredovanje donjekle kotar. kapetanat, a donjekle i obć. poglavarstvo; sbog čega svjedočbu o siromaštvu mora potvrditi kot. kapetanat, da se zakonito izdanom smatrati može.

Digitized by Google

U izvanrednom previdnom utoku je Antun M. iztaknuo i naglasio, da sirotinske struke poslovi prinadleže občinskim poglavarstvom u prenesenom djelokrugu, zato da izdavanje svjedočba o siromaštvu pada u nadležnost ovih, a nipošto kot. kapetanata.

Taj utok zabacilo je c. kr. vrhovno sudište bečko i potvrdilo odluke nižih sudova; jer po spomenutom već dvor. dekretu od 26. srpnja 1840 svjedočbe o siromaštvu za postignuće oprosta parničnih pristojba i biljega pozvan je izdavati nadležni župni ured, a mora ih potvrditi političko poglavarstvo t. j. polit. oblast. Na mjesto ondašnjih polit. poglavarstva nastupili su kotarski kapetanati, a nipošto občinska poglavarstva; jer po organizatornom ustrojstvu občina pripadaju u nadležnost njihovu poslovi, tičući se obskrbljivanja ubogih i uprave dobrotvornih zavoda; a zasvjedočavanje siromaštva u svrhu oprosta od parničnih pristojba i biljega, t. j. od javne daće nije akt, koji bi se mogao smatrati suvislim s obskrbljivanjem ubogih u občini.

(Riešitba vrh. suda bečkoga od 26. srpnja 1881 br. 8533.)

Pr. L. Matasović.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Prigovor, da je tužitelj sa tuženici ugovorio, da ako mu oni neuzmognu cielu mjenbenu svotu do plateža izplatiti, da je za taj slučaj tužitelj obećao mjenicu prolongirati, a oni da tužitelju na obroke kad uzmognu tu svotu izplaćuju, nemože se uvažati; jer ugovor takov morao bi biti jasan i opredieljen.

Kr. sudb stol u Vukovaru usljed tužbe I. M. naloži platežnim nalogom od 3. svibnja 1886 br. 1614 prihvatniku M. F. i izdatniku mjenice B. M., da imadu dužnu mjen. svotu 400 for. platit. Ovi potonji prigovore, da su dužni tužitelju platiti tu mjeničnu svotu od 400 fr., jer su pri ovom mjenbeno-pravnom poslu sa tužiteljem ugovorili: „ako mu nebi mogli ciele mjenbene svote do 1. svibnja 1886, kao dana dospjelosti mjenice izplatiti, da tužitelj ima pristati, da se ova mjenica prolongira, a oni da će mu na obroke, kako kad uzmognu, tu svotu odplaćivati". Za dokaz ovoga ponudiše tužitelju glavnu uzvratnu prisegu.

Kr. sudb. stol u Vukovaru osudom od 12. lipnja 1886 br. 2115 uzdrži u krieposti platežni nalog s r a z l o g a ovih:

Tuženici M. F. i B. M. priznaju, da su mjenicu na 400 for. plativu 1. svibnja 1886 vlastoručno podpisali, prvi kao prihvatnik, a druga kao izdatnica na odredbu tužitelja I. M., pa su izdanomu platežnomu nalogu prigovorili samo to, da je tužitelj s njimi ustmeno ugovorio, ako mu nebi mogli ciele svote od 400 for. do 1. svibnja 1886 platit, da će pristati, da

Digitized by Google

se mjenica prolongira, a tuženici da će mu na obroke po mogućnosti dug odplaćivati.

Premda je tužitelj u protuodgovoru porekao, da je ovako ustmeno sa tuženicima ugovorio, i premda je navraćenu mu odlučnu prisegu prihvatio, prvi sud ipak nescieni, da je potrebno suditi na tu zakletvu, jer okolnosti, glede kojih je ta prisega navraćena, tako su neopredieljeno navedene, da nisu ni malo za riešenje ove parnice odlučne, niti se prema tim okolnostim može valjano prisega formulovati, najme svaka okolnost po tuženicih navedena, trebala bi za sebe posebni dokaz, jer se nezna koliku bi svotu oni ipak imali 1. svibnja 1886 platiti, na koje bi se vrieme imala mjenica prolongirati, kakvi su to obroci, u kojih bi po mogućtvu dug odplaćivali, itd.

Ugovor, kojim bi se pravno obstojeća mjenbena obveza promienila u običnu gradjansko-pravnu, morao bi biti jasan i opredieljen; a pošto takav niti od tuženika uztvrdjen nije, to se nije mogla dosuditi navraćena zakletva tužitelju, nego je napadnuti platežni nalog bezuvjetno u krieposti uzdržan.

Parbeni troškovi dosudjeni su po § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 21. srpnja 1886 br. 15979 usljed priziva tuženika potvrdi u cielosti osudu prvoga suda s r a z l o g a: Tuženici vele, da su oni sa tužiteljem ugovorili, da im ima on utuženu mjenicu A. prolongirati, ako mu oni do 1. svibnja 1886 neuzmognu cjele mjenbene svote od 400 for. izplatiti; a oni da mu imadu na obroke, kako uzmognu, tu mjenbenu svotu izplaćivati, i u dokaz ovog jedinog prigovora nude odlučnu prisegu, koju je tužitelj u negativnoj formi prihvatio, ako bi osuda na istu glasiti imala. Vidiv, da je prvi sud posve temeljito obrazložio, zašto on na ovu prisegu nesudi, te nisu tuženici ni u prizivu ovo obrazloženje obezkriepili, mora se prizvana osuda u svojoj cielosti potvrditi i priziv odputiti.

Milan P. Jovanović.

Nije slobodno izdavati papira na donosioca, ako toga nedozvoli državna oblast. — Nije slobodno pridržati zaloga, dok nebude povraćeno depositno pismo na imaoca glaseće.

Podigne se tužba i u njoj traži tužitelj, da mu se povrati zalog, a on da će platit založni dug. Tomu usprotivi se tuženik s razloga, jer da je on ob ovom zalogu (rentovna obveznica na 1000 for.) izdao depositno pismo na pokazatelja, a tužitelj nije ponudio, da će povratiti ono pismo. Niži sudovi uvažiše ovaj prigovor, vrhovni sud bečki osudom od 12. kolovoza 1886 br. 4747 zabaci pako taj prigovor.

R a z l o z i: U koliko se tužitelji žale na onaj dio osude, u kojem se veli, da odluka o zahtjevu njegovu zavisi o dokazu, izvedenom o sa-

Digitized by Google

držaju t. z. depositnoga pisma, u toliko je žalba temeljita. Sadržaj te isprave, izdane po tuženoj firmi, mogao bi se u obće samo u toliko uvažiti, u koliko bi se njim mogla opravdati ovlast, koju tužena firma za sebe traži, da najme povratak zaloga bude ovisan o povratku ove isprave. Nu kad bi i ta ovlast postojala, odatlje nebi nipošto sliedilo, da se tužba mora odbiti, nego odatlje sliedilo bi samo to, da bi tužena firma bila dužna povratiti zalog pod uvjetom, da se plati dug i povrati t. z. depositno pismo. Nu za ovu ovlast, koju traži tužena firma za sebe, a nije ni pokušala dokazati, da je samo pokušano o tom pogodbu sklopiti, neima nikakove zakonske podloge. Ako se posvema pusti s vida, da trg. zak., na koji se pozivlje tužena firma, sadržaje doduše posebnih ustanova o izdavanju naledjom prenosivih papira, ali nedaje nikakova prava izdavati papir glaseći na donosioca; nemože se dvojiti, da u ovom slučaju manjkaju predpostave, da se mogu uporaviti čl. 301—303 trg. z. (§ 294—296 hrv.-ug. t. z.), koji članci čine ovisnom činitbu ob izručenju isprave, tvoreće temelj ovlaštenju. Isto je tako nepreporno, da u čl. 309—311 trg. z. (sravni §§ 303—306 hrv.-ug. trg. z.) nalazeće se posebne odredbe o trg. ručnom zalogu nesadržavaju ničesa, što bi dopuštalo, da se založnomu pismu, izdanom po trgovcu — a takovo je pismo i t. z depositnica — daje drugo značenje, nego li je ono, koje pripada svakomu drugomu po § 1370 o. g. z. izdat se imajućemu založnomu pismu. Založnica (založno pismo) kao dokazna isprava tako se bitno razlikuje od zadužnice, koja tvori ispravu izdanu ob obvezi, da se ustanova § 1428 o. g. z. o pravu dužnika zahtievati, da mu se vrati zadužnica, tim manje može protegnuti na založnicu, što je založni vjerovnik, koji ima u ruci potvrdu o povraćenom zalogu, tako zaštićen i proti svakomu pokušaju, da se redovito izdana založnica upotrebi kao podkrepa neopravdana zahtjeva, da se netreba ni bojati, da bi se takov pokus ozbiljno poduzeo. Ako je tužena firma izdala založnicu načinom, koji nije prema zakonu, i ako je tim olahkotila zlu porabu, morat će sama odgovarati za posljedice, koje odatlje nastaju. Nikako pako nije tužena firma vlastna s ovoga razloga uzkratiti povratak zaloga tužitelju, o kojem nemože dvojiti, da je legitimiran iskati izručenje zaloga. *(Centralblatt.)*

C. Kazneno.

Ako se obtuženik izjavi odmah iza proglašenja osude, da je s njom zadovoljan, i odričuć se svakog pravnog lieka samo moli odgodu kazni, može li ovo svoje odreknuće opozvati? K § 414 k. p.*

Kr. kot. sud u Brodu sudio je osudom od 29. ožujka 1887 br. 516, da su I. V. i M. S. krivi prekršaja, označena u § 460 k. z., dotično za-

* Vidi o tom članak dr. N. Jakšića u Mjesečniku g. 1880 str. 183.

Digitized by Google

kona od 29. prosinca 1886 čl. I. i odsudio ih na kazan zatvora od jednog mjeseca. Osudjenici su se izjavili osudom zadovoljni i molili odgodu kazni, odrekav se pravnog lieka.

Podneskom de praes. 30. ožujka 1887 br. 963 podnieli su osudjenici prijavu priziva proti onoj osudi prvoga suda u smislu § 414 k. p., opozvav izrično izjavu, da su zadovoljni osudom i moleć podjedno, da im se osuda dostavi rad izvedenja priziva.

Ovaj podnesak riešio je kr. kot. sud odlukom od 3. travnja 1887 br. 963: Pošto su osudjenici osobno na razpravi bili, i nakon što su podučeni o pravnom lieku, koji poprimiti mogu, izjavili, da se sa osudom zadovoljavaju, samo da mole odgodu nastupa kazne, koja im je dozvoljena: to neima više mjesta prizivu, jer je osuda pravnu moć zadobila, pa se i ova prijava priziva zabacuje i osudjenici podjedno pozivlju, da nastupe kaznu.

Proti toj odluci uložili su osudjenici pritužbu moleć, da se do višjega riešenja pritužbe nastup kazne odgodi. — U pritužbi su osudjenici naveli, da su, izjaviv se zadovoljnimi s osudom, nepromišljeno radili, pod utiskom same razprave, i da je zakonotvorac po § 280 k. p. (§ 284 cis. k. p.), dalje po § 289 k. p. (§ 294 cis. k. p.) i napokon po § 414 k. p. (§ 466 cis. k. p.) dobro ustanovio, da može osudjenik za tri dana uvjek pravni liek upotrebiti, citirajuć komentatora Rulfa doslovno, koji o tom piše: „Wurde auf die Nichtigkeitsbeschwerde Verzicht geleistet, so kann dieselbe doch noch giltig angemeldet werden, wenn die Frist zur Anmeldung noch offen steht, da eine gegentheilige Bestimmung, wie sie im § 203 der Strafprocessordnung von 1853 enthalten war, in das Gezetz nicht aufgenommen war". Kada to stoji za ništovnice, tim će prije vrediti to za priziv u prekršajih, jer je postupak kod kot. sudova u prekršajih sumaran, a tim se može lahko pogriešiti.

Kr. banski stol riešitbom od 5. svibnja 1887 br. 10947: Vidiv, da su osudjenici po § 414 k. p. ovlašteni bili podnieti prijavu priziva proti osudi od 29. ožujka 1887 uz tri dana iza proglašenja osude, ma se i pravnog lieka proti istoj kod proglašenja odrekli; vidiv, da su osudjenici prijavu priziva u zakonitom roku doista i podnieli, i da ta prijava priziva po § 414 k. p. odgodnu moć imade, pá da usljed toga osuda prvoga suda u otvorenom roku prizvana nepostaje pravomoćnom; i vidiv, da se prema tomu napadnuta odluka neosnovanom ukazuje, — obnašao je davši mjesta pritužbi napadnutu odluku ukinuti, ter kr. kot. sudu naložiti, da pravodobno podnešenu prijavu priziva de praes. 30. ožujka 1887 br. 963 izravno rieši i zatim dalje po zakonu postupa.

Usljed toga je osudjenikom prepis osude od 29. ožujka 1887 br. 516 radi izvedenja priziva dostavljen.

Priobćio I. Jančiković.

Digitized by Google

Bludnja s nemarnosti neizpričava; još manje izpričava, da je šteta nastala po nemarnosti ozledjenika (k § 335 k. z.).

22. siečuja 1881 rano zorom vozile su se na jednih kolih tri osobe duž sjeverne željeznice i dospiju blizu stražarnice br. 46, gdje su se navezli na tračnice, jer brklja (ogradna priečnica) nije bila prikučena niti prievoz zaustavljen. — Redoviti teretni vlak bje poradi snježnih zapuha za 12 časova zakasnio, pa kako je jurio, zahvatio je kola putnika, pri čem su od ovih dvojica dopala težkih, a jedan lahkih ozleda tiela. Željeznički stražar, koji je bio dužan na prievozu preko tračnica brklju prikučiti, izpričavao se je, da mu od susjedne stražarnice nije bilo propisovno zvoncem dojavljeno, da se vlak k njegovoj stražarnici primiče.

Kako se sudbenim očevidom dokazalo, bila se je žica signalnoga aparata primrzla, te je zato vlak morao ostati nenajavljen. Odtud da je on — izgovara se isti stražar — držao, da vlak (inače redovit) one prošle burne noći nije mogao niti obćiti, pa da neće ni doći; zato da je, i nevodeć brigu za uzrok, s kojega je zvončani signal izostao, u svoju stražarnicu ušao i tamo zaspao, te se probudio tek onda, kada je vlak projurio i ona tri putnika i njihova kola oštetio, odnosno ozledio.

Državno odvjetničtvo podigne sbog toga proti željezničkomu stražaru Franji Sp. tužbu radi prestupka suprot sigurnosti života u §§ 335 i 337 k. z. predvidjena.

C. kr. okružno sudište u Chrudimu osudom od 11. srpnja 1881 br. 3728 riešilo je stražara Franju Sp. od obtužbe sbog prestupka, njemu u grieh upisana.

Proti toj osudi uloži državno odvjetničtvo ništovnu žalbu s razloga § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.), a na razpravi pred c. kr. vrhovno-ukidnim sudištem bečkim, vodjenoj 26. studenoga 1881 pod predsjedanjem dvor. savjetnika pl. Pazelta razvio je branitelj obtuženika odvjetnik dr. Haimburger i uztvrdio, da je osuda prvoga suda na zakonu utemeljena; jer da su ozledjenici-putnici sami uzročili svoje ozlede tim, što su se na tračnice željeznice navezli, premda su iz dostatne daljine morali barem čuti, ako ne i viditi, kako se vlak njim približuje. — Nasuprot tim tvrdnjam branitelja plaidirao je generalni advokat dr. Sacher za krivnju po §§ 335 i 337 k. z., pa je isto vrhovno-ukidno sudište usvojilo obrazloženje potonjega, proglasilo stražara Fr. Sp. krivim prestupka suprot sigurnosti života po §§ 335 i 337 k. z. i osudilo ga na kazan primjerena strogoga zatvora.

Razlozi: U nazočnom slučaju predleži kulpozni delikt, a pri takove vrsti prestupku može se samo umstvovanjem na temelju dokazanih činjenica doći do zaključka, da li je obtuženik, da je običnu marljivost bio uporavio, mogao ukloniti svojega čina ili propusta posljedke, kojih

Digitized by Google

nije namjeravao; odnosno da li je u nazočnom slučaju nemarnost tolika, da se mora po zakonu kaznenom kazniti?

Prvi sud zanieakao je ovo pitanje, jer je bio toga nazora, da je s jedne strane željeznički stražar smio misliti, da vlak radi snježnih zapuhaja niti neće prispjeti zato, što mu dolazak njegov nije bio zvonom dojavljen i što je vlak doista 12 časova zakasnio; da dakle stražar nije bio dužan prikučiti ogradnu priečnicu ili brklju na prelazu preko željezničkih tračnica; s druge strane, da su i ozledjenici sukobu krivi, jer su se usudili prevesti preko tračnica, premda su morali opaziti, da im se vlak primiče.

Nemože se dopustiti, da valja potonji razlog, da su naime sami ozledjenici krivi sudaru, a najmanje je taj razlog dovoljan, da se uglavi osuda, kojom se obtuženik odriešuje krivnje djela njemu u grieh upisana; jer je više nego sigurno, da se za kažnjivost upitnoga prestupka nezahtieva jedino, da samim djelom ili propustom obtuženika nastupi posljedak; nego da dostaje, ako izmedju toga posljedka i izmedju propusta u obće neki uzročni vez postoji; da su dakle makar okolnosti, koje su posljedkom urodile, pričinom ili propustom obtuženika uvedene, i dale pravac onaj, koji je za nastup posljedka mjerodavan; bilo da je taj propust ili to djelo nastup posljedka samo osiguralo, povećalo ili pospješilo. Sve ovo sbilo se nedvojbeno u nazočnom slučaju; jer da nije bila otvorena ogradna priečnica, nebi uza sve vratolomlje i nehajnost za pogibelj ozledjenikom bilo nikako moguće zavesti se na željezničke tračnice, odnosno spominjani posljedak nebi nikad bio nastupio.

Što se pako prvoga razloga odriešujuće osude tiče, to ovaj obaraju same činjenice, kako ih je prvi presudni sud izvidio i njihov savez ustanovio, te se taj razlog predstavlja zaključkom jedne jedine osamljenih činjenica. No zaključak taj nikako nedade se dovesti u sklad s ukupnošću faktičnih činjenica, kako su delikt obtužbe pratile i kako ih je prvi sud konstatovao.

Prvi sud uzeo je naime dokazanimi činjenice, da uza sve to, što redoviti teretni vlak br. 153 22 siečnja 1881 jutrom u pet sati nije bio zvončanim signalom najavljen, tuženik ipak 1. nije se po § 102 službenoga za željezničke stražare valjajućega naputka osvjedočio, da li nije možebit pokvaren posriedujući zvončani signal, što se osobito često za bure i oluje sbiva; 2. nije barem pet časova prije redovita dolazka vlaka ogradne priečnice na prevozih preko tračnica pritegao, kako to izrično propisuje § 150 naputka malo prije spomenutoga; 3. nije po § 149 istoga naputka za dolazka vlaka na svom mjestu stajao, akoprem još nije bilo prešlo 15 časova, koje razdobje bio je morao na straži ostati, već je i nečekajuć, dok ovo potonje vrieme prodje, ostavio stražu i zaspao u stražarnici; dočim mu je po § 156 ibid., kada se signali pokvare, ravnalom

Digitized by Google

imao biti vozni red i stražarnička ura; te je tečajem svega malo prije spomenutoga razdobja sve prievoze i prielaze preko tračnica neprekidno zaprtimi držati morao; kako 4. da vlak, koji je samo za 12 časova zakasnio, nebi bio nahrupio na putnička kola, koja na tračnice pri skučenih ogradnih priečnica absolutno nebi bila mogla dospjeti.

Iz svih ovih činjenica nuždno sliedi zaključak, da bi obtuženik, kada bi po propisih za nj valjajućih bio razgledao zvončani signal, došao do uvjerenja o toj zaprieci; nadalje kada bi on bio ogradnu priečnicu zategao, tada bi bio zapriečio i nemogućim učinio putnikom prievoz na tračnice i tako nesreću odstranio; da je dakle njegov propust u neposrednom uzročnom vezu s posljedkom, jer je on — kako je dokazanim uzeto — za kritičnoga vremena, kada je redovito obćeći teretni vlak samo 12 časova kašnje kraj njegove stražarnice projurio i za kola putnika zadrô, već spavao, nijedne ogradne priečnice nezategši. Prema čemu svemu je odriešujućom osudom prvoga suda povriedjen zakon, napose §§ 335 i 337 k. z. Zato se na osnovu § 281 br. 9 lit. a) austr. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.) uložena ništovnica morala smatrati opravdanom, te je vrhovno ukidno sudište bečko postupajuć po § 288 br. 3 austr. k. p. (§ 284 br. 3 hrv. k. p.) bilo prinukano, odriešujuću osudu prvoga suda ukinuti i podjedno suditi, kako zakon nalaže.

(Riešitba vrhovno-ukidnoga sudišta bečkoga od 26. studenoga 1881 br. 7213.)

Pr. L. Matasović.

Kratkom silovitom zaustavom ženske, dok joj se pletenica-kosa odreže, netvori se zločinstvo javnoga nasilja bezpovlastnim ograničenjem osobne slobode kojega čovjeka (§ 93 k. z.).

Služavka Marija M. provadjaše život u ljubakanju i brakolomstvu sa svojim gospodarom Petrom N. — To dozlogrdi gospodarici joj Katici N. i ona odluči služavku silom ostrići, da ju tim osramoti, te tako primora ostaviti njihovo selo i službu. Umoli za pomoć svoju susjedu Ružicu O., koju joj ova i obeća. 29. lipnja 1880 tjerala je Marija M. marvu na pašu. Blizu obćinske šume skoče obadvie žene na nju; Ružica O. držaše joj ruke, da se nije mogla braniti, a Katica N. skine joj rubac s glave i odreže pletenicu kosu škarami, što ih je sa sobom poniela bila. Sav ovaj učin priznale su obie žene podpuno.

Tim povodom tužilo je c. kr. drž. odvjetničtvo Katicu N. i Ružicu O. radi zločinstva javnoga nasilja bezpovlastnim ograničenjem osobne slobode, označega u § 93 k. z., a kažnjivoga po § 94 k. z. Osudom c. kr. okružnoga suda u G. bijahu obadvie istoga zločinstva krivimi proglašene. Proti osudi ulože osudjenice ništovnicu, utemeljivši ju na razlozih § 281 br. 5, 9 a) b) i br. 10 a. k. p. (§ 277 br. 5, 9 a) b) i br. 10 hrv. k. p.)

Digitized by Google

C. kr. bečko vrhovno ukidno sudište, nakon obdržavane javne razprave, izreče osudu, kojom se one po § 159 br. 3 a. k. p. (§ 150 br. 3 hrv. k. p.) riešavaju obtužbe, da su počinile u grieh njim upisano zločinstvo.

Razlozi: Zločinstvo § 93 k. z. nebiva počinjeno svakiput, kada se koja osoba zaustavi i pridrži, te tako zaprieči u vršenju osobne slobode. Za učin toga zločinstva iziskuje zakon, da stanovita osoba bude ne samo za neki časak, već za neko dulje vrieme zapriečena, te nije kadra uživati običnu osobnu slobodu. Na ovaj argumenat duljega trajanja zaustave ovlašćuje sama zakonska ustanova § 93 k. z., kojom se dva moguća slučaja normiraju, i to kao glavni slučaj onda: „kada se neka osoba samovlastno drži u zatvoru“; dočim se u drugom slučaju, naravno uz dulje trajanje, za učin istoga zločinstva postavlja kriterijem: „. . . kojim mu drago načinom smeta uživanje osobne slobode“. U jednom i drugom slučaju predpostavlja zakon ograničenje osobne slobode, koje dulje vremena, a nipošto jedan časak, traje.

Da je ovo pravo značenje zakona razabire se i odatlje, što je ustanovom § 94 k. z. oštrija kazan normirana onda, kada zaustava uztraje preko tri dana, te je od ovud najjasnija namjera zakonodavca, da je za učin zločinstva § 93 k. z. imao na umu stanovito dulje trajanje vremena, tečajem kojega je osoba neka morala u zatvoru probaviti, ili tečajem kojega joj je uživanje osobne slobode moralo biti zapriečeno; na zaustave dakle od nekoliko časaka nemože se ustanova § 93 k. z. uporaviti tim manje onda, kada počinitelj nije namjeravao uživanje osobne slobode komu smesti ili zapriečiti.

Pravom se u razlozih ništovnice naglašuje: kada bi se prema gornjim nazorom § 93 k. z. protivno tumačenje dopustilo, tada bi svaka zlostava, u koliko se njom napadnuti makar samo na časak u slobodnom kretanju i uživanju osobne slobode steže, odnosno svako učestvovanje prigodom hrvanja i tučnje, moralo — lišeno kriterija § 496 k. z. odnosno § 411 k. z. — zločinstvom javnoga nasilja bezpovlastnim ograničenjem osobne slobode smatrati i kao takovo se kazniti.

Dočim je sud prve molbe u tom, što su obtuženice Mariju M. samo kratko vrieme, kako ova tvrdi „samo do tri časa“ zaustavile i držale, pa i to samo u namjeri, da joj kosu odrežu, te ju tako osramote, učin zločinstva javnoga nasilja § 93 k. z. nazreo, podvrgao je on djelo, na kojem je riešitba osnovana, krivim tumačenjem zakona takovoj kaznenoj ustanovi, koja se na ono djelo nemože uporaviti. Razlog ništetnosti § 281 br. 10 a. k. p. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.)

Po § 288 a. k. p. (§ 284 hrv. k. p.) morala se osuda, budući ništetna, ukinuti, te se neprikazuje uputnim upušćati se u dalje izpitivanje ništovnih razloga § 281 br. 5 i 9 a) b) a. k. p. (§ 277 br. 5 i 9 a) b)

Digitized by Google

hrv. k. p.), obratno po § 288 a. k. p. (§ 284 hrv. k. p.) obnašlo je isto vrhovno ukidno sudište bečko podjedno suditi: obie obtuženice riešavaju se od obtužbe sbog pomanjkanja učina u grieh im upisana zločinstva po § 259 br. 3 a. k. p. (§ 250 br. 3 hrv. k. p.)

Djelo sbog kojega se obtuženice tuže, moglo bi utemeljiti samo učin prekršaja § 496 k. z.; no buduć je oštećenica Marija M. izjavila, da ona kazneni progon nezahtieva, to odpada svaka podloga daljega razpravljanja.

(Riešitba vrhovno-ukidnoga bečkoga sudišta od 16. srpnja 1881 br. 4839.)

Pr. L. M.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 22. lipnja 1887 br. 5631, kojom se preinačuju nekoje ustanove naredbe ob obdržavanju teoretičkih državnih ispita razdjela pravno-povjestnoga na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

§ 1. Rok za ponavljenje pravno-povjestnoga državnoga ispita ustanovljuje se bez iznimke na godinu dana.

S toga se kandidat, reprobovan na ispitu u srpanjskom ili listopadskom roku, može pripustiti k ponavljanju ovoga ispita tek u sliedećem roku srpanjskom.

Ispitno povjerenstvo ima kandidatu označiti one predmete (učevne struke), koje treba da tečajem jedne godine sluša prije, nego li će ponoviti ispit.

Kandidat ima nakon s uspjehom položena pravno-povjestnoga državnoga ispita svakako još dvie dalje godine polaziti pravo- i državoslovna predavanja.

§ 2. Slušateljem, zabačenim na pravno-povjestnom državnom ispitu, ili, koji se ovomu ispitu nepodvrgnu na izmaku četvrtoga semestra, neima se u nijednom slučaju dozvoliti upis u kolegije trećega tečaja pravo- i državoslovnih nauka.

Ustanova § 35 naredbe od 24. travnja 1876 (br. 49 sbornika zakona za god. 1876) o privremenom upisu u obvezatne kolegije III. tečaja, ovim se dokida.

§ 3. Za obdržavanje ispita pravno-povjestnoga odredjuju se kao rokovi izključivo samo posljednji tjedni mjeseca srpnja i prvi tjedni mjeseca listopada svake godine.

Ustanova § 11 naredbe od 24. travnja 1876 (br. 49 sbornika zakona za godinu 1876), kojom je kao izvanredni rok za polaganje ovih

Digitized by Google

ispita odredjen i posljednji tjedan svakoga zimskoga semestra (zimski rok), stavlja se ovim izvan krieposti.

§ 4. Slušatelji, koji počimaju pravo- i državoslovne nauke u ljetnom semestru, imaju se glede polaganja državnih ispita kao i glede dovršenja nauka prosudjivati tako, kao da su nauke započeli tek sliedećim zimskim semestrom, s toga nemogu istih svršiti prije nego za četiri godine, računajuć od dotičnoga zimskoga semestra.

§ 5. Kod pravno-povjestnoga državnoga ispita imadu unapried sudjelovati uz predsjednika po tri ispitatelja, od kojih ima svaki ispitivati iz pojedine ispitne struke.

Predsjednik, ako i nije ispitatelj stanovite struke, može ipak po svojoj uvidjavnosti kandidatu stavljati pitanja iz svih ili iz pojedinih struka.

§ 6. Ova naredba stupa u kriepost odmah; a podjedno stavljaju se izvan krieposti svi dosadanji protuslovni propisi.

KNJIŽEVNOST.

Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes in Civilsachen von Dr. R. Nowak, II. Band. Wien. Manz 1887. — Ciena 2 for., vezano 2 for. 50 novč.

Dr. R. Nowak, urednik časopisa „allg. österr. Gerichts-Zeitung", lativ se vrlo koristne zadaće, da sakuplja i uredjuje kazneno-pravne riešitbe kasacionalnoga sudišta bečkoga, obratio je svoju djelatnost sada i gradjansko-pravnim riešitbam vrhovnoga bečkoga sudišta, u koliko su takove dosele „uredovno" priobćene.

Ovaj drugi svezak sadržaje ponajprije one pod br. 103 do uključivo 118 u judikatnu knjigu uvrštene riešitbe, koje su izmedju 5. veljače 1879 i 14. travnja 1885 izrečene; zatim one pod br. 100 do 133 u potražniku (Spruchrepertorium) uvrštene riešitbe, izrečene izmedju 15. srpnja 1879 i 17. studenoga 1886, napokon u početku pod III. 24 čitav niz gradjansko-pravnih riešitba, priobćenih od prije u naredbenom listu ministarstva pravosudja.

Ovomu svezku dodana su vrlo obširno sastavljena dva kazala, koja u veliko olahkoćuju porabu sbirke, najme kazalo alfabetično-stvarno i po paragrafih zak gradj. Sbirka, kako se vidi, sadržaje dragocjena materiala, kojim se mogu pravnici i u našoj domovini koristno poslužiti, na što ih ovdje upozorujemo. *Milan P. Jovanović.*

— *Plenarbeschlüsse und Entscheidungen* des k. k. obersten Gerichts- als Cassationshofes. Veröffentlicht von Dr. R. Novak. VIII. Band. Beč. Manz, 1887. Ciena 2 for., vezana 2 for. 50 nč.

Nakladom Manzove knjižare izadje nedavno osmi svezak sbirke kazneno-pravnih riešitba, koju počam od g. 1876 uredjuje gore više pohvalno spomenuti dr. R. Nowak.

Digitized by Google

Svezak ovaj sadržaje riešitbe počam od br. 751 do 900, izrečene izmedju 3. ožujka 1885 i 18. ožujka 1886, dakle svezak ovaj donaša sakupljene riešitbe najnovijega doba. — Vrlo pomno izradjeno stvarno kazalo skupa sa kazalom uredjenim po zakonskih ustanovah i paragrafih obuhvaća svih osam do sada izdanih svezaka.

Tisak i vanjska izradba sbirke vrlo je sgodna i ukusna. Naše mnenje o većini riešitba kaznenih bečkoga vrhovnoga sudišta poznato je, bilo bi suvišno opetovati ga, kao i napose preporučivati ovu sbirku.

Milan P. Jovanović.

— *Vità della diritto nei suoi rapporti cola vità sociale.* Napisao prof. dr. Carle. U Turinu 1887.

— *Handbuch der oesterr. direkten Steuern* in systematischer Darstellung von Gustav Freiberger. God. 1887.

— *Repititorium věd právních a státních* I. Právo manželské a rodinné, jakož i poručenstvi a opatrovnictvi dle rakouskehe prava. Ova je knjižica namienjena poglavito djakom i kandidatom prava. Stoji 1 for. 20 nč. A može se dobiti u Pragu.

— *Etudes sur les personnes morales dans le droit romain* et dans le droit français. Napisao M. Vauthier. U Parizu 1887. Ciena 8 mar.

— *Die Haftung des Verkäufers* für die Beschaffenheit der Waare nach röm. und gemeinen Recht, mit besonderer Berücksichtigung des Handelsrechtes. Napisao G. Hanausek. Drugi dio. Berlin 1887. Ciena 5 m. 40 fen.

VIESTNIK.

(Naredba.) Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, od 21. ožujka 1887 br. 4301, obnašla je u pogledu načina podieljivanja pripomoći bezplatnim prislušnikom odrediti sliedeće:

Počam od 1. srpnja 1887 podieljivati će se izpražnjene pripomoći prije svega onim bezplatnim prislušnikom prema danu njihova imenovanja, koji su položili sudački ispit, a tekar u pomanjkanju takovih onim bezplatnim prislušnikom, koji doduše jošte neimaju sudačkoga ispita, nu koji su položili treći državni ispit razdjela državno-znanstvenoga.

Svi oni prislušnici, koji jur uživaju pripomoć, nu koji jošte nisu položili sudačkoga ispita, imadu položiti taj ispit najdulje do 31. prosinca 1887, jer će im se inače po izmaku toga roka oduzeti pripomoć, ter podieliti drugim bezplatnim prislušnikom, eventualno postupati proti njim po propisu § 2 previšnje naredbe od 10. listopada 1854 (br. 268 d. z. l.).

Svi oni prislušnici pako, kojim će u buduće u smislu ove naredbe podieljena biti pripomoć, premda jošte nisu položili sudačkog ispita, imati će položiti taj ispit najdulje u roku od šest mjeseci, računajuć od dana doznačene im pripomoći, ako su glede propisane vježbe zadovoljili uvjetom § 17 gorespomenute cesarske naredbe, jer će im se inače po izmaku toga roka pripomoć oduzeti, ter podieliti drugim bezplatnim prislušnikom.

(Osobne viesti.) Kr. j. r. profesor obće povjesti Nadko Nodilo izabran je za rektora kr sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. — U Glini preminuo je 27. lipnja o. g. Aleksander Pavković, kr. sudb. pristav u 32 godini. Bio revan i sdušan sudac. Pokoj duši njegovoj.

*

Digitized by Google

(Skavić Dragutin), odvjetnički perovodja u Karlovcu, pristupio je pravničkomu družtvu kao član.

(Dr. Stjepan Teleszky), odvjetnik u Budimpešti i zastupnik naroda, imenovan je državnim podtajnikom u ministarstvu pravosudja. Ovo imenovanje — pišu bečkim strukovnim časopisom iz Budimpešte — svagdje je radostno pozdravljeno. Teleszky uživa kao odvjetnik i zastupnik narodni vrlo liep glas; nu on si je i svojimi pravničkimi radnjami stekao velikih zasluga za ugarsko zakonarstvo. Medju ostalim on je sastavio osnovu zakona o nasljednom pravu ug. gradj zak., koja je saboru na razpravu predložena.

(Razpisana nagrada.) Pravo- i državoslovni fakultet budimpeštanskoga sveučilišta priobćuje, da će u budućoj naukovnoj godini nagraditi najbolje radnje, koje će obraditi sliedeća themata: 1. prosudjivanje prividnih pogodba sa stanovišta pravne znanosti i domaće judikature; 2. teorija i poviest dohodarine; 3. odnošaj Hrvatske i Slavonije prama Ugarskoj po javnom pravu i po povjestnom razvoju ovoga; 4. konstruiranje pojma prevare; vrsti prevare i odnošaj ove prema spatvorenju; 5. neka se razloži poviest zakonarstva kapitularija, kako je djelovalo na pravo narodno i neka se označe izvori gradj. kapitularija, koliko su do nas sačuvani.

Magjarska pako akademija znanosti razpisala je nagradu od 1000 for. za razpravu, u kojoj će se predočiti razvoj javnoga prava u Ugarskoj i Poljskoj u zamienitom uticaju od Ljudevita velikoga do konca XVII. vieka.

(Vojnička kaznena sudbenost.) Sedamnaesti komad naredbenika za c. kr. vojsku, izdan 27. svibnja 1887, priobćuje sliedeću okružnicu od 16. svibnja o. g.: „Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 30. travnja 1887 premilostivo odobriti, da se postavi izvan krieposti „Propis ob obsegu i izvršivanju vojničke kaznene sudbenosti, zatim o razširenju disciplinarno-kaz. prava zapovjednika četa u ratu“, koji je propis na temelju previšnjega riešenja od 9. prosinca 1873 publiciran okružnicom od 31. prosinca 1873 praes. br. 4946 (Sbirka norm. naredaba kom. 67 br. 243).

To se stavlja do znanja i dodaje, da su ustanove onoga propisa stranom sadržane u novom vojničkom kaz. post., stranom da su prenesene u 13. odsjek novoga izdanja prvoga diela službovnika (službovnoga reglementa) za c. k. vojsku, dotično u novi „disciplinarno-kazneni propis za vojničke činovnike i za one vojničke gagiste c. k. vojske, koji nisu uvršteni u nikakov nadnev. razred“, koji propis je izdan okružnicom od 29. ožujka 1887 praes br. 1609 (br. 44. kom. 9. sbirke norm. naredaba).

(Prinos k obiteljskomu pravu.) Udova-mati imadjaše sina; neko vrieme nadje se ovaj bez zaslužbe, mati uze ga k sebi u svoj stan i hranila ga kroz to vrieme; a kad je sin opet našao posla i dobivao plaće, zahtievaše mati, da joj plati, što ga je hranila i na stanu imala. Sin će na to, da je bivši kod matere za nju koješta radio i koristan joj bio, da netreba, pa da i neće ništa joj zato platiti. Mati tuži sina sudu, a sud je ovako riešio stvar: Pravilno nemože mati iskati, da joj sin nadoknadi alimentaciju, jer se predpostavlja, da majka uzdržavajuć i podupirajuć sina, čini tako po ljubavi materinskoj. Iznimka od ovoga načela nastaje onda, ako je mati izrikom očitovala prije ili dok je davala alimentaciju, da će tražiti naknadu od uzdržavana djeteta. S druge strane nemože niti sin, kojega je mati uzela k sebi na stan i hranila ga, dotle iskati kakovu naknadu ili plaću za ono, što je materi činio, dok nedokaže, da je medju njim i njegovom majkom muče ili naročito utanačena pogodba o uslugah za plaću.

Digitized by Google

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše ***Luka Matasović,*** *kot. sudac.*

(Nastavak.)

d) Pravo na odpust najamnine (zakupnine). Već je pri razlaganju bitnih sastojina uporabne pogodbe rečeno, da se uporabna ciena plaća za porabu stvari prema zaključnim riečim § 1094 o. g. z. „. . . . i upotrebljenje stvari smatra se da je kupljeno". Prema tomu, ako je uporaba nemoguća, tada se niti nemože zahtievati uporabna ciena, koje potonje načelo je u § 1104 o. g. z. priznano, kojim se odredjuje: Ako se stvar, koja je uzeta u uporabu, nemože nikako upotrebljavati ili uživati radi izvanrednih nenadnih slučajeva, kao radi vatre, rata ili pošasti, radi velikih poplava, radi tuče ili podpunoga neroda; neima se platiti ni najamnina ni zakupnina.

Dva su glavna slučaja moguća, da se stvar najma ili zakupa:

α) nemože nikad i nikako rabiti; ili

β) samo na neko vrieme, odnosno ne u svem obsegu. Prema tomu su i dva zakonska stanovišta, naime: ili se ukida ciela pogodba, ili se suzuje dužnost obveze najmitelja ili zakupnika. — Ovdje budi rieč o potonjem odnošaju, dočim će na onaj prvi doći red u sliedećem odsjeku: o prestanku pogodba uporabnih.

Prema razlici, da li se ciela stvar neupotrebljuje ili samo dio njezin; nadalje prema tomu, da li je i tko je skrivio slučaj, da se predmet uporabe neda upotrebljavati, razno se prosudjuje obveza plaće uporabne ciene ciele ili djelomične. Glavna su stanovišta:

α) Pravo na odpust ciele ciene uporabne.. Izvanredni nenadni slučajevi vatre, rata ili pošasti, velike poplave, tuča i podpuna nerodica jesu zakoniti (§ 1104 ogz.) uzroci, koji kada nastupe, podieljuju uporabo-primcu naslov, da nemora platiti najamnine (zakupnine). No ovo su eksemplifikativno, a ne taksativno izbrojeni uzroci, te može biti još i drugih, kod kojih se isti momenti steku.

Digitized by Google

Momenti uzroka, sbog kojih se predmet uporabe nemože upotrebljavati, valja da su utemeljeni na slučaju: aa) koji se dogodio na samoj stvari uporabnoj, te se ova nemože upotrebljavati; i bb) koji je izvanredan i nenadan, t. j. na slučaju, koji se pri sklapanju pogodbe uporabne nije mogao predviditi, niti se mogao uvažiti upravo zato, što se vrlo riedko dogadja.

Ali ima i drugih slučajeva, koji neodvise od čovječje volje, nego se temelje na zakonih naravi, te se nemogu predviditi ni uvažiti zato, što se riedko dogadjaju kao: domaće bune, propast usljed zemljotresa, uništenje usjeva skakavcî, prisilan ustup u javne svrhe itd., pa se i ovi moraju uvažiti isto tako, kao i oni u samom zakonu izrično nabrojeni. što je i vrhovno sudište u razlozih svoje osude od 25. siečnja 1859 br. 528 (Sbirke Gl. Ung. W. br. 714) priznalo u sliedećem praktičnom slučaju:

A. dade B u u zakup više oranica. Zadnje godine nehtjede B. da svu zakupninu plati prigovarajuć, da mu je tečajem zakupne periode nekoliko čestica izvlastbom oduzeto; on da nije uživao sve zakupne objekte prema pogodbi, zato da niti nemora sve zakupnine platiti. — A. ustane proti B-u tužbom, koje zahtjevu udovolje prva dva suda, dočim je vrhovni sud tužbu zabacio s razloga: „Po obćenitih pravnih načelih dužan je zakupodavac predati zakupniku sav zakupni objekt prema pogodbi i pustiti, da ga on sve ugovoreno vrieme redovito uživa, pa to p d gubitkom prava na zakupninu za česti, koje su zakupniku oduzete i on ih faktično nije mogao uživati (§ 1104 o. g. z.).

Dočim je državna uprava nekoje zakupljene čestice oranica oduzela i upotrebila za cestu i tim B-u podpuno uživanje cielokupnoga zakupnoga objekta uztegla, i buduć potonji radi odštete nemože biti upućen na državnu upravu, jer ova nije u nikoji pravni odnošaj stupila š njim, nego s vlastnikom, i samo ovaj može naslovom izvlastbe od nje zahtievati odštetu; to je on svakako dužan uztegnuto uživanje zakupniku nadomjestiti, odnosno od prvobitno ugovorene zakupnine popustiti.“

U slučaju ako bi se bila svakolika zakupnina predplatila, morao bi zakupodavac sve ili stanovit dio povratiti; jer se uzimlje, da je odnosni iznos bez pravnoga naslova primio.“ (§ 1435 ogz.) (Stubenrauch II. 259.)

β) Pravo na odpust dielomične ciene. Glede ovoga prava čini zakon razliku u § 1105 ogz. i odredjuje: Ako najmitelj nemože da upotrebi predmet najma, nego samo stranom, odpušta mu se razmjerni dio najamnine. Razmjerje odpusta neračuna se samo po neuživanih dielovih najamnoga predmeta,

Digitized by Google

nego i po trajanju vremena, kroz koje nije uživano, n. p.: ako polgodišnja najamnina iznosi 1000 for. i ako najmitelj tečajem četvrt godine nije uživao polovinu prostorija, tada će ovaj imati pravo na odpust polovine polgodišnje najamnine (za vrieme) i na odpust polovine od ove polovine (za prostor) t. j. pravo na odpust 250 for.

Zakupnik ima pravo iskati, da mu se popusti od zakupnine, ako su koristi od dobra zakupljenoga samo na jednu godinu, spale više od polovine nego je običajni dohodak, a to radi izvanrednih nenadnih slučajeva (§ 1105 o. g. z.).

Pri zakupih dakle predpostavlja se, da manjak jedne godine biva pokriven viškom druge godine, i da se tako prihod izravnava. Pravo na odpust pri zakupu uvjetuje dvoje: da je dobro uzeto u zakup samo na jednu godinu i ne dulje; i da su cielokupne koristi izvanrednim slučajem preko polovine umanjene, što se samo konsekvencijom § 934 o. g. z. smatrati imade. (Stubenrauch II. 260.)

Zakupodavac valja toliko da popusti, koliko tim gubitkom nedostaje na zakupnini (§ 1105 o. g. z.). Pravilo ovo temelji se na načelu, da zakupnik nije dužan na koristi, koje je iz zakupnoga dobra izvukao, od svojega dodavati, da zakupninu podpuno plati i podmiri. On je dakle obvezan dati svu korist zakupodavcu u ime zakupnine, makar njemu nikoja hasna neostala i koliko od priroda (koristi) do ciele zakupnine manjka, toliko valja da zakupodavac popusti. N. p.: Zakupni objekt dan je pod zakup za 150 for. na godinu uz očekivanje, da će se hasne 60 mjerova pšenice dobiti. Usljed loše žetve ubere zakupnik samo 20 mjerova. Ako bi ciena tih 20 mjerova bila one godine tolika, da bi dosegla 150 for., tada zakupnik nebi imao prava na odpust; ako bi pako dotične godine bila ciena mjerovu samo po 6 for., tada bi zakupodavac 30 for. morao odpustiti.

e) Iznimke od prava na odpust najamnine ili zakupnine jesu moguće, pa i u zakonu predvidjene, gdje naime najmitelj ili zakupnik uzprkos tomu, da onaj nije objekt najma rabio, a ovaj imao nesreću na dobru zakupnom, ipak neimaju prava na odpust razmjernoga diela najamnine odnosno zakupnine. Takove su iznimke dvie i to: kada uporaboprimac sve pogibelji na se preuzme i kada razlog, što objekt najma ili zakupa nije upotrebljivan, potiče od zaprieke ili nenadana slučaja, koji se u osobi uporaboprimca dogodio. Ponajprije o prvoj zatim o potonjoj iznimci.

Često se dogadja, da pri najmu silnih prostorija kao i pri zakupu obsežnih dobara zakupnih najmitelj odnosno zakupnik

Digitized by Google

preuzimlje sve pogibelji na sebe. Takovi slučajevi predvidjeni su u § 1106 o. g. z. u kojem su predpostavljene dvie mogućnosti: „Ako je uporaboprimac u obće uzeo na se svekolike pogibelji, razumieva se pod tim samo šteta od vatre, vode i tuče. Ine izvanredne štete njemu škoditi nemogu".

U slučaju dakle, gdje je uporaboprimac preuzeo pogibelji „u obće" t. j. gdje u uporabnom ugovoru nikoja pogibelj nije izrično spomenuta, niti ih je nekoliko taksativno i naročito navedeno: razumievaju se samo pogibelji vatre, vode i tuče; pa kada bi koja od njih nastupila, nebi uporaboprimac imao prava odpust zakupnine (najamnine) zahtievati ili suprotstaviti. No ako se predmet najma (zakupa) nije mogao rabiti poradi rata, marvinskih pošasti, zemljotresa, ili ako bi prirod usljed nerodice bio posve loš, tada bi zakupnik (najmitelj), uzprkos što je sve pogibelji na se uzeo, ipak imao pravo na odpust najamnine (zakupnine). — Nu je li se izrično obvezao, da će snositi i sve ostale izvanredne nesreće (§ 1106 o. g. z.), neima prava na odpust u slučajevih najzad spomenutih.

Razliku ovu uzeo je zakon zato, što se u prvoj alineji § 1106 o. g. z. spominju „svekolike pogibelji" t. j. sve običajne pogibelji, pod kojim pojmom jesu one pogibelji, koje se redovito dogadjaju, i ako koja nastupi, nepomisli nitko, da bi to bila izvanredna nesreća ili pogibelj; što se o nesrećah i pogibeljih potonje vrsti nebi moglo tvrditi. Na samom dakle slovu zakona utemeljeno je tumačenje, da se pod izrazom „svekolike pogibelji" ipak one „rata, marvinskih pošasti, zemljotresa itd." nerazumiju.

Kada se sklapaju uporabne pogodbe, valja glede ove točke uvjek biti na oprezu; pa ako se i potonje vrsti pogibelji i nesreće preuzeti namjeravaju, tada je shodno, da se što precizniji izraz upotrebi, n. p. „preuzimlje zakupnik svekolike pogibelji, pa i one izvanredne" ili „. . . niti izvanredne pogibelji i nesreće neizuzimajuć . . ."

Ovakove stipulacije same sobom kažu, da se njimi utanačuje samo i jedino odreknuće uporaboprimca, da odpust uporabnine neće zahtievati; dosljedno tomu nemogu se one protegnuti tako daleko, da je najmitelj (zakupnik) htio uzeti na se odgovornost, ako bi cieli predmet najma (zakupa) slučajno izginuo; kako se to iz zaključne stavke § 1106 ogz. jasno i sigurno razumije.

Pravac ovoga razlaganja glede odpusta usvojilo je vrhovno sudište u Beču u riešenju svojem od 30. prosinca 1863 br. 9101 (Sb. Gl. Ung. W. br. 1843), kojim je razmršen sliedeći slučaj:

Digitized by Google

B. dade A-u na 20 godina u zakup neko zemljište, kroz koje je tekao potok. God. 1860 nabuja taj potok silno i zaspe oveće površje zakupljenoga zemljišta pieskom i prudom. Zato podigne zakupnik A. proti zakupodavcu B-u tužbu, u kojoj zahtievaše: 1. da zakupodavac o svom trošku opustošeno površje očisti i u prvašnje stanje produktivnosti stavi, odnosno da ovlasti njega (tužitelja), da on to o trošku tuženikovom obavi; 2. da je tuženik dužan nadoknaditi mu svu štetu, jer nije mogao uživati cieloga predmeta zakupnoga.

Prvi sud odbije tužitelja, drugi izrekne osudu po prvom zahtjevu tužbe, a vrhovno sudište ukinuvši drugomolbenu potvrdi osudu prvoga suda sa razloga: „. . . no i neglededć na to, da je tužitelj kriv, što nije potok čistio, te je ovaj navreo, morao se on (tužitelj) odbiti: jer se zakupodavcu pravom mogu naprtiti samo troškovi, koji su redovito potrebni, da se zakupni predmet u normalnom za uporabu prikladnom stanju održi, niti bi bilo pravo njega činiti odgovornim i pritegnuti, da nadomjesti štetu, koja je izvanrednim i nenadnim slučajem nastala i za poravnanje koje često bi bila od potrebe svota, koja kadikad ćak vriednost cieloga dobra zakupnoga nadilazi; u ovom pako slučaju po računu vještaka dvogodišnju zakupninu iznosi. Bila medjutim šteta, spomenutim nesretnim i nenadnim slučajem uzročena kolika joj drago, za nju je poskrbljeno ustanovom § 1105 ogz. — Zato se morala potvrditi prvomolbena osuda, kojom je tužitelj odpućen i kojom mu je ostavljeno prosto pravo tužbe iz § 1105 o. g. z. za odpust stanovita iznosa zakupnine.“

Ako se predmet uporabe nemože upotrebiti ili uživati ne radi toga, što je oštećen, ili što je postao neupotrebljiv, nego radi kakove zaprieke ili nesreće dogodivše se uporaboprimcu; ili ako su u vrieme, kada je oštećen, bili jur razstavljeni plodovi od zemljišta; tad nesgodni dogodjaj pada na samog uporaboprimca; on mora svakako da plati zakupninu (§ 1107 o. g. z.).

Ustanova ova smatra se pukim korolarom obćenitoga pravnoga načela „casus nocet domino“, koje je u § 1311 naš obći gr. zak. prihvatio, odrediv: „Sami nenadani slučaj škodi onomu, u čijega se imovini ili osobi dogodio“. Prema tomu ako bi najmitelj bolešću ili odsutnošću svojom bio zapriečen useliti se i preuzeti stan; ili ako bi zakupnik radi toga, što se neprijateljska vojska zakupnomu dobru primiče, ovo ostavio, ipak bi svaki njih bio dužan platiti, onaj najamninu, ovaj zakupninu; jer nijedan njih nije bio zapriečen uporabiti predmet zato, što ovaj nebi za uporabu prikladan bio.

Digitized by Google

Isto tako nebi zakupnik mogao tražiti odpust zakupnine, ako mu već odlučeni plodovi, bilo na polju složeni, bilo na tavanih ukrcani, pogore; jer čim on plodove od tla odluči i pobere, postaju oni njegovom vlastnošću, odnosno jer se nenadana slučajna šteta dogodila na imovini njegovoj, a takovu po § 1311 o. g. z. mora on sam trpiti.

f) Uvjeti prava na odpust zakupnine. Ako zakupnik tvrdi, da mu je po pogodbi ili po zakonu odpuščena svakolika zakupnina ili dio njezin, dužan je nedangubeć javiti zakupodavcu dogodivšu se nesreću, i nastojat će, da dogodjaj taj, ako u pokrajini nebi bio poznat, izvidi sud ili barem dva vješta čovjeka; ako zanemari opaz taj, neće se više saslušati (§ 1108 o. g. z.).

Jedno od stožernih procesualnih načela jest: da svaka parbena stranka ima dokazati čine, na kojih utemeljuje traženo svoje pravo ili učinjen prigovor; inače smatraju se ti čini, u koliko im protivnik protuslovi, pri riešenju priepora neistinitimi (§ 104 g. p. p.). Prema tomu imat će zakupnik, koj odpust zakupnine zahtievati kani, dokazati temelj, na kojem to traži; imat će naime dokazati, da se je na zakupnom dobru dogodila nesreća (šteta), koja odpust zakupnine uvjetuje. — Da svemu tomu udovolji, morat će učiniti dvoje: Nedangubeć najaviti zakupodavcu nesreću (štetu), koja se dogodila zato, da se i on uzmogne o veličini nesreće osvjedočiti te narediti i dati učiniti, što bude potrebno. Zatim imat će sudbenim očevidom ili barem dvojicom vještaka ustanoviti vrst i veličinu nesreće ili štete. Ova dužnost medjutim prestaje, kada je nesreća notorna

Ako zakupnik zanemari jednu ili drugu ovih zakonskih odredaba, neće biti više uslišan sve kada bi i po vrsti i po količini nesreću (štetu) dokazati mogao. — Sve ovo nedvojbeno postoji i za najmitelja; jer je analogija slučajeva više nego jasna.

5. Prava i dužnosti glede povrate predmeta uporabe. Uporaboprimac stiče pravo — kako je već u prvom odsjeku naglašeno — te može stvar, danu u uporabu, upotrebljavati kroz sve ugovoreno vrieme. Vlastnost stvari sa svim prirašćajem i sa svimi pripadnostmi ostaje uporabodavcu; zato mu se posve naravno stvar, čim mine ugovoreno vrieme uporabno, mora povratiti, da njom po volji dalje razpolaže.

Ako uporaboprimac ili poduporaboprimac neće da uporabnu stvar povrati, tad nastaje za uporabodavca pravo potražiti povratu tužbom. Za parnice ove vrsti postoje posebni parbeni propisi, o kojih će biti rieč u drugom dielu.

Digitized by Google

Pri povrati predmeta najma ili zakupa valja paziti na sliedeće momente:

a) Stanje, u kojem se stvar vraća. Tu je dvoje moguće: ili se vraća stvar u onom stanju, u kojem je bila primljena; ili u onom stanju, u kojem se stvar nakon dovršene uporabe nalazi. §-om 1109 o. g. z. naredjeno je: „Pošto se svrši pogodba uporabna, valja uporaboprimac da povrati stvar po popisu, ako je isti učinjen, ili barem u onom stanju, u kojem ju je primio . . . .“

Prema bitnoj sastojini uporabne pogodbe sliedi, da uporaboprimac neodgovara za pogoršanje stvari, na koliko se je njom redovito služio, odnosno da je on posvema odgovorio svojoj obvezi, ako uporabnu stvar i njezine uzgrednice predade u stanju, u kojem se pri svršetku uporabnoga vremena nalazi; on dakle neodgovara: ako se uporabni predmet oštetio nenadnim slučajem; te ako i na koliko je predmet redovitom porabom izrabljen, n. p. pokućtvo se nakon stanovitoga duljega vremena izrabi posvema.

Redovita poraba prosudjuje se po svrsi, u koju je stvar dana u uporabu, te n. p. nebi činio redovitu porabu sobe za stanovanje, tko bi u nju smjestio kovačko orudje i kovački obrt tjerati počeo; nebi redovito rabio magazin, tko bi u njem neprekidno držao konje. Samo ako je stvar u većoj mjeri — nego to redovita poraba predpostavlja — bila izrabljena i pogoršana, tada nastaje odgovornost uporaboprimca prema tomu, ako je sam kriv pogoršanju (§ 1295 o. g. z.), ili ako se stvar pogoršala krivnjom poduporaboprimca (§ 1111 ogz.); jer se poduporabom položaj uporabodavca nesmije većoj pogibelji izvrći.

Istim §-om je nadalje naredjeno, da se zakupljena zemljišta imadu povratiti u običajnom stanju obradjivanja, koje je prema vremenu od godine, kada se svršio zakup. Ali nastaje pitanje, kojim putem će se ustanoviti, da li je predmet uporabnine u redovito primljenom stanju, ili je možebit preko mjere izrabljen (pogoršan). Takovim mjerilom ustanovljuje zakon „popis ili inventar“, koji se obično pri predaji uporabnoga predmeta sastavlja i koji će pri povrati predmeta imati biti mjerilom kod prosudjivanja eventualnoga pogoršanja. — Nije li pri predaji učinjen popis, nastaje ista predmnjeva kao kada se uživaju koristi (§ 1110 o. g. z.), t. j. uzima se, da je uživalac (uporaboprimac) primio stvar u stanju upotrebljivom od srednje vrsti sa svimi pripadnostmi, koje su potrebne, da se ona uredno uživa (§ 518 ogz.).

No nije izključena mogućnost, te je dopustiv dokaz o protivnom. Ako naime iznajmitelj dokaže, da je stan predao u vrlo

Digitized by Google

dobrom redu i u njem da su bile n. p. peći porculanske, vrata od tvrda drva, žutim mjedom okovana itd., tada je najmitelj dužan predmete iste kakvoće i povratiti, niti se iznajmitelj mora zadovoljiti, ako mu onaj povrati proste peći s petnjacî, te vrata od mehka drva na najprostiju okovana. — Obratno ako najmitelj dokaže, da je primio objekte srednje vrsti i kakvoće, moći će suzbiti iznajmitelja, kada ovaj povratu predmeta dobre vrsti i kakvoće traži. — Zakupna opet dobra vraćaju se po popisu ili inventaru. Gdje nije ovoga, pazi se na mjestne kulturne običaje. Tako bi se u predjelih — gdje se zakupno dobro vraća koncem sunčane godine i gdje se polja drže na ugaru — morala predati polovina oranica zimskimi usjevi zasijanih; gdje je pako trećački gospodarstveni sustav uveden, jedna trećina takovih. Ako se pako zakupno dobro vraća u kojoj drugoj dobi godine, tada bi se povrh svega gornjega moralo paziti i na dobu godišta.

Ako je uporaboprimac na uporabnom dobru učinio melioracija, tada bi si ih mogao u naravi ponieti, kada bi to moglo biti bez uštrba predmeta uporabnoga; jer on nemora dati (ostaviti) uporabodavcu više, nego je po ugovoru dužan. N. p. A. zakupnik dobra B-ova zasadi na istom razna stabla; prigodom selitbe s dobra zakupnoga posječe A. sva stabla, koja je zasadio i odnese drva, radi čega tuži ga B. sbog odštete. Vrhovno sudište bečko osudom od 19. travnja 1859 br. 2974 (Sb. Gl. Ung. W. br. 772) odbije tužbu i to usvojivši razloge druge molbe: da je zakupnik imao pravo posjeći ona stabla, koja nisu bila nuždna, da se stanje zakupnoga dobra može pogoršanim smatrati, imajuć pred očima, da zakupnik nesmije dati (uzročiti) manju vriednost dobru zakupnomu od one, koju je ovo pri nastupu zakupa imalo; pa doda još, da zakupnik svakako ima pravo kada ukloni, i u svoju korist upotrebi stabla, koja je on sam, bivši zakupnikom, zasadio i uzgojio, jer nije uztvrdjeno, da je tim zakupno dobro oštetio, niti je takova šta zakupnim ugovorom zabranjeno bilo.

b) Teret dokaza za uzrok štete. Buduć najmitelji i zakupnici samo za svoje i za svojih podnajmitelja i podzakupnika krivine jamče, pita se: u parnicah radi odštete za oštećeni predmet uporabni tko mora dokazati oštećenje, da li uporabodavac to, da je predmet oštećen krivinom uporaboprimca odnosno poduporaboprimca; ili će sam uporaboprimac morat dokazati, da je šteta neskrivljenim i nenadanim slučajem nastala?

Po § 1109 o. g. z. mora se uporabna stvar povratiti u istom stanju, u kojem je bila primljena; pa buduć po § 1298

Digitized by Google

o. g. z. svatko, tko tvrdi, da je bez svoje krivnje bio smeten u izpunjenju kakove svoje dužnosti, potičuće od pogodbe ili iz zakona, valja da to dokaže: sliedi odatlje, da uporaboprimac mora dokazati, da je oštećenje nastalo slučajem.

c) Rok tužbe za odštetu sbog prekoredno izrabljene stvari uporabne. Kao što je § 1097 ogz. uporaboprimcu dozvoljena tužba sbog naknade troškova potrebnih i koristnih, na uporabni predmet učinjenih, vezana na rok od šest mjeseci, isto tako je zakon (§ 1111 o. g. z.) tužbu uporabodavca sbog oštete uporabnoga predmeta prekorednim izderom stegnuo na vrieme od jedne godine i nakon ove utrnjuje pravo na tu tužbu Tako bi pravo tužbe uporabodavca, kojemu je predmet uporabe 31. prosinca 1858 izručen, nastalo 1. siečnja 1859, trajalo kroz cielu godinu i utrnulo danom 31. prosinca 1859.

Zastara ove tužbe prekida se, kada sama tužba bude nadležnomu sudu predana, nipošto pako i onda, kada se predade molba za sudbeni očevid radi izvida i ustanovljenja štete, kako je to vrhovno sudište bečko riešitbom svojom od 22. srpnja 1852 br. 5898 (Peitlerove sbirke str. 848) usvojilo.

Ovi kraći rokovi, ili ovo izvanredno vrieme zastare obiuh tužba opravdava se tim, jer bi nakon duljega vremena bio teže izvediv, ili posve nemoguć, dokaz o činjenicah i o kolicini oštećenja, odnosno ob učinjenih troškovih melioracija.

Neima dvojbe, da ovu tužbu može podići poduporabodavac proti poduporaboprimcu. No da li ima pravo na ovu tužbu i glavni uporabodavac neposredno proti poduporaboprimcu, to neki dopušćaju, neki nieču. Dr. Stubenrauch (II. 265) pristaje uz mnenje Nippela i dopušća tu tužbu glavnomu uporabodavcu proti poduporaboprimcu, oslanjajuć se na ustanovu § 1295 ogz., prema kojoj se tužba na odštetu može podići proti svakomu oštetitelju i dopušćajuć to tvrdi, da se zastara ovakove tužbe — buduć se na § 1111 o. g. z. netemelji — imade prosuditi po § 1489 o. g. z.; zastaruje dakle u roku od triuh godina, pa za ovaj slučaj pada teret dokaza kako glede oštećenja, tako i glede krivnje, na tužitelja-uporabodavca.

Konačno spominje se, da uporabodavac — kada vrieme uporabne pogodbe izmine — nemora prije predane tužbe uporaboprimca ni opomenuti ni pozvati, da uporabni predmet povrati, kako je u sliedećem praktičnom slučaju odlučeno:

A. tuži zakupnika B-a, da mu povrati zakupno dobro, pošto je vrieme uporabno izminulo. Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe. Prizivni sud ukine osudu prvoga suda i odputi tužitelja,

Digitized by Google

jer se povrata, na koju je tužitelj po § 1109 ogz. pravo imao, prema svojstvu (nekretna) dobra zakupnoga sastoji samo u tom, da se je tuženik-zakupnik svakoga daljnjega uživanja uztegao i da tužitelja vlastnika nije u vršenju njegovih prava vlastničkih smetao. Buduć je tužitelj samo naveo, da zakupnik B. povratu tek zateže, a nije ujedno i uztvrdio, da bi ovaj nakon izminuloga vremena uporabnoga uživanje zakupnoga objekta nastavio ili njega u razpolaganju s ovim smetao; buduć je nadalje tužitelj ostavio netaknutim prigovor tuženika, da nije on (tužitelj) nikoje mjere poduzeo za preuzeće dobra zakupnoga; zatim buduć zakupniku nije nigdje u zakonu propisana dužnost, da mora zakupodavcu ponuditi povratu zakupnoga objekta, niti je tužitelj spomenuo, da je zahtievao povratu od tuženika, a ovaj mu ju uzkratio; buduć dakle tuženik nikoju svoju obvezu nije povriedio: to se je tužba morala odbiti.

Unatoč ove motivacije ukinulo je vrhovno sudište bečko drugomolbenu a potvrdilo prvomolbenu osudu s razloga: Tim što je tuženik izrično priznao, da je dužan povratiti zakupodavcu zakupni predmet nakon izminuloga vremena zakupnoga, a u drugotnici naročito naglasio, da je voljan predmet zakupa povratiti, biva pravo tužitelja na povratu, na koju je u ostalom po § 1109 o. g. z. ovlašćen, najevidentnije dokazano, pa gdje stvari tako stoje, nije sudac bio ovlašćen tužbu odputiti. Drugomolbeno odpućenje nije motivacijom opravdano; jer da je zakupodavac imao volju primiti zakupni objekt, biva jasno odtud, što je povratu istoga utužio; a da zakupnik nije imao namjeru uzkratiti povratu, nebi se on bio smatrao prinukanim, upustiti se na tužbu u parnicu i tako tužitelja objestno smeo, te ovaj nije mogao svoje zakonom zajamčeno pravo oživotvoriti. (Riešitba od 19. ožujka 1861 br. 2075. Sb. Gl. Ung. W. br. 1288.)

d) Predaja uzprkos prigovora preboja ili prava vlastnosti. Buduć da uporaboprimac uporabnu stvar drži (detenira) u ime uporabodavca, to je on svakojako dužan ovomu povratiti stvar, čim se uporabna pogodba svrši; jer obć. gr. zak. t. z. pravo retencije pod nikojim uvjetom nedozvoljuje (IV. 4. b) ξ). Prava svoja može i mora uporaboprimac potjerati načinom, koji mu gradjanski parbeni postupnik označuje. Od povrate uporabne stvari nemože ga osloboditi niti sam prigovor, da mu pravo vlastnosti na istu stvar pristoji.

Ali i ovo pravilo podnosi iznimku, pa to samo onda, ako je uporabodavac uporabnu stvar prodao uporaboprimcu za trajanje same pogodbe uporabne, tada bi svakako mogao s uspjehom

Digitized by Google

povratu stvari uzkratiti; jer je po § 366 o. g. z. vlastan svakoga inoga od posjeda i uživanja stvari svoje izključiti. Ovaj učinak medjutim nastaje, kada je uporabodavac-prodavalac bio podpunim samovlastnikom stvari uporabne. Kada je pako uporabna stvar zajednička vlastnost više njih dionika i kada je uporaboprimac dio jednoga ili drugoga uz svoje pravo vlastnosti prikupio, tada valjaju načela o zajednici dobara, o čem se je govorilo pod II. 2. e) ove razprave.

V. Prestanak ili ukinuće pogodbe uporabne.

Uporabne pogodbe prestaju na dvojaki način: 1. „obćeniti načini", koji su zajednički svim pogodbam; zatim 2. posebni, kojimi samo pogodbe uporabne prama svojim posebnim sastojinam prestaju i zovu se „posebni načini".

Zajedničkimi načini prestanka ili ukinuća uporabne pogodbe smatramo one, koji su u trećem dielu i u trećem poglavju obć. gradj. zak. navedeni i koji se prema posebnoj naravi uporabne pogodbe i na nju uporaviti dadu; jer po načelu izrečenom u § 1411 o. g. z.: „Prava i obveze tako su medjusobom svezane, da kad prestaje, ukida se pravo obveza; a kad prestaje obveza, ukida se pravo".

1. Zajednički načini prestanka pogodbe uporabne. a) Odrečenje. Kada se ovlašćenik naročito izjavi, da se neće više služiti svojim pravom, tada ovo za nj utrnjuje; dosljedno utrnjuje i odgovarajuća dužnost ili obveza. Buduć da uporabna pogodba spada medj one dvostrano obvezatne, gdje se svaki ovlašćenik smatra ujedno i obvezanikom, to uporabna pogodba može prestati odrečenjem jedne ugovarajuće stranke, samo ako drugi kontrahent na to privoli. Ako n. p. netko iznajmi stan na stanovito vrieme, pa bi se i prije, nego to stanovito vrieme izmine, htio odreći svojega prava stanovanja, prosto mu je izseliti se; no bez privole iznajmitelja nebi bio odriešen dužnosti po ugovoru platiti najamninu. Još prestaju kao i sve ine takodjer i uporabne pogodbe:

b) Sjedinjenjem, t. j. kada se pravo, na koji mu drago način, sjedini s obvezom u jednoj osobi, prestaje oboje: pravo i obveza (§ 1445 o. g. z.). Takov način nastao bi n. p. kada bi uporaboprimac postao universalnim nasljednikom uporabodavca, ili obratno ovaj onoga. Isto tako prestala bi uporabna pogodba, kada bi uporaboprimac na uporabnu stvar pogodbom n. p. kupoprodajom, stekao pravo vlastnosti. U ovih slučajevih stiču se

Digitized by Google

pravo i obveza u jednoj osobi, oboje se sjedini i tim utrnu. Pravilo ovo dopušća sliedeće iznimke:

α) kada bi nastupila odnošenja posve različite vrsti; jer je moguće, da stanovita osoba često više svojstava imade, ili drugimi riečmi, da više osoba predstavlja; n. p. najmitelj postane subaštinikom iznajmitelja. Sada bi prestala najamna pogodba sjedinjenjem samo pogledom na baštinjeni dio ostavinske kuće; ali takov bi ipak pogledom na subaštinike ostao i nadalje najmiteljem, te bi bio dužan plaćati najamninu, u koliko na ovu subaštinici pravo imadu; jer kada dužnik (najmitelj) ulazi u zaostavštinu svojega vjerovnika (iznajmitelja), ništa se tim nemienja u pravih vjerovnika nasljedstva, sunasljednika ili zapisovnika (§ 1445 o. g. z.);

β) ako je sjedinjenje bilo privremeno i opet se razluči, n. p. najmitelj kupi kuću, u kojoj stanuje, pa ju za kratko vrieme proda i ostane u njoj najmiteljem;

γ) sve dotle, dokle se brisanje već uknjižena prava najamnoga neuknjiži; jer po § 1446 o. g. z. prava i obveze uknjižene u javnih knjigah neukidaju se sjedinjenjem u jednu osobu, dok brisanje u javnih knjigah nije učinjeno (§ 469 ogz.). Konačno svih pogodaba pa i uporabne pogodbe način ukinuća i prestanka jest

c) Smrt, kojom bivaju ukinuta takova prava i obveze, koje su na osobu ograničene, ili koje se tiču samo osobnih djelanja pokojnika. No smrt neukida uvjek uporabne pogodbe, jer kako je pod III. 3. spomenuto, može pravo ili obveza iz uporabne pogodbe preći i na baštinike. — No kod uporabnih pogodba, kojima je predmetom imovina povjerbena (fideikomis) ili dobro povjerbene zamjene (substitucije fideikomisarne), gdje fiduciarnomu nasljedniku pristoji pravo iznajmljivanja ili davanja u zakup, dok on živi, utrnjuje pogodba uporabna, čim i privremeno pravo uporabodavca na stvar uporabnu prestane. Isto tako utrnjuje uporabna pogodba smrću uporaboprimca, ako je trajanje ove do smrti njegove ograničeno. U ovakih prilikah mora se uporabna stvar povratiti uporabodavcu i bez ikoje odpovjedi; jer se smrt smatra razriešujućim uvjetom, koji čim nastupi, gubi se pogodjeno pod njim pravo (v. III. 2. a).

2. Posebni načini postanka uporabne pogodbe. a) Propast stvari uporabne. Uporabna pogodba ukida se sama po sebi, ako propadne stvar, koja je dana u uporabu (§ 1112 ogz.); jer nestane predmeta, na koji se pravo uporabe odnosilo. Zakon nepravi razlike, a i po naravi stvari svejedno je, da li je stvar

Digitized by Google

propala slučajem ili čijom krivnjom. Nego jedino ako je propala krivnjom, nastaje za protustranku, koja nije propasti kriva, pravo na odštetu. A što biva s uporabnom cienom, ako je unapred plaćena i za vrieme, gdje je uporabna stvar već propala? Predpostavlja se propast usljed nenadana slučaja, koja pada na teret uporabodavca i vlastnika prema načelu „casus nocet domino", kako je to odlučeno u sliedećem praktičnom slučaju:

Josip K. uzme u najam dućan od Josipa V. iz B. Dohodak toga dućana imadjaše se upotrebiti, da se namiri neka tražbina Karla J., koji je sam bio opredieljen za sekvestra, zato je i onaj dohodak pao pod sekvestraciju. Usljed toga je Josip K. prvi obrok najamnine platio Karlu J., a tako isto i 1. srpnja 1877 dospjeli četvrtgodišnji obrok sa 30 for. Iznajmljeni dućan pogori 25. srpnja 1877, i najmitelj Josip K. podigne tužbu proti Karlu J., da mu za vrieme od 25. srpnja do 30. rujna 1877 predplaćenu najamninu od 21 for. 67 nč. povrati. Prvi sud zadovolji zahtjevu tužitelja; jer tuženik upravljaše dućanom kao sekvestar; na dohodak dućana neimadjaše vlastnik njegov nikakova prava. Karlo J. iznajmi dućan, on primaše najamninu, te zastupaše u svakom pogledu vlastnika, pa je kao zastupnik ovoga tim više odgovoran, što je sekvestracija dozvoljena na njegovu korist, a slučaj pada prema § 1311 ogz. na onoga, u kojega se imovini dogodi; u ovom slučaju pada na dohodak sekvestra.

Oba viša suda ukinula su suglasno osudu prve molbe i odbila tužbu s razloga: Sekvestrova stvar bijaše jedino, da prima dohodak od dućana, tužitelju iznajmljena, i da njim upravlja prema nalogu, koji mu je od suda dan; odnosno da najamninu za podmirenje vlastnikovih dugova upotrebljuje. Ako je ovoj dužnosti udovoljio, nemože se odsuditi, da povrati već pobrane iznose najamne, koji se u ostalom u ovom slučaju nenalaze više u njegovih rukuh kao sekvestra. U ostalom tuženi je primao od tužitelja najamninu kao imenovani sudbeni sekvestar, a za ovoga neodgovara on osobno.

Naprotiv vlastan je tužitelj prema §§ 1104 i 1105 ogz. zahtievati, da mu utuženi iznos povrati vlastnik dućana, na kojega korist su dohodci upotrebljivani; zato mu se pridržaje pravo, da može novom tužbom ustati proti vlastniku; jer je napokon — kako je vrhovno sudište posebno naglasilo — sekvestar jedino upravitelj sekvestriranih dohodaka, pa se taj pravni odnošaj ni malo nemienja tim, što je voditelj ovrhe sam sekvestrom imenovan. (Mjesečnik god. 1880 str. 31.)

Ako je stvar samo dielomice propala, neprestaje po sebi pogodba, nego može biti uzrokom ranijemu odkazu, n. p. ako najmljena sgrada polovinom izgori; ako bi zakupno dobro često bilo izvrženo poplavam. U potonjem slučaju razlikuje se, da li je

Digitized by Google

poplava usljed promjene riečkoga korita nastala, u kojem slučaju smatra se objekt zakupa propalim.

b) Kada izmine vrieme uporabno. Uporabna pogodba prestaje takodjer, kada mine vrieme, koje je bilo ugovoreno izriekom ili muče (§ 1113 ogz.), o čem je već bila rieč (v. II. 3). U ovom dakle slučaju niti netreba odkaza, pošto pogodba sama sobom prestaje i pošto nitko nemože imati više prava, nego je na nj preneseno bilo.

Da stranke budu sigurne posljedaka t. j. prestanka ili ukinuća pogodbe uporabne, da će najme uporabnu stvar odmah, čim ugovoreno vrieme mine, uporaboprimac povratiti, a uporabodavac primiti, pobrinulo se je zakonodavstvo shodnom pravnom zaštitom, imenito § 11 naredbe ministarstva nutarnjih posala i pravosudja od 17. prosinca 1858 zem. vlad. l. br. 230, prema kojoj se stranke viceversa na svoje obveze mogu sjetiti t. z. sudbenom opomenom, o kojoj pravnoj zaštiti i zakonskoj ustanovi obširnije će se govoriti u drugom dielu ove razprave.

No prečesto mine vrieme, koje je pri uporabnoj pogodbi za njezino trajanje bilo ugovoreno, a ipak faktična odnošenja stranaka ostanu ista kao i za trajanja pogodbe same. U ovakih slučajevih veli se, da se je uporabna pogodba ponovila.

Već je pod II. 3. predstavljeno i razloženo, da i ponova uporabne pogodbe kao i prvobitno utanačenje iste biva izrično ili muče. Ako ponova uporabne pogodbe biva muče, tada ili je u prvobitnoj pogodbi bio ugovoren predbježni odkaz ili ne. — Ako je odkaz bio ugovoren, ponavlja se pogodba, kada se neodkaže. Ako odkaz nije bio ugovoren, predmnieva se muča ponova tim, ako se uporaboprimac, pošto prodje vrieme uporabno, služi i nadalje stvarju, ili ju uživa, a uporabodavac tomu se neprotivi (§ 1114 o. g. z.).

No mogle bi se poroditi dvojbe o tom, kada se može tvrditi, da uporaboprimac nastavlja uporabnu stvar rabiti, a uporabodavac da se tomu neprotivi? Ovo pitanje riešava se u § 22 spomenute naredbe od 17. prosinca 1858 (br. 230 z. vl. lista) o čem više i pobliže u drugom dielu ove razprave.

Kada se uporabna pogodba muče ponovi, valjaju svi uvjeti, koji su uz prvobitnu pogodbu postojali; samo je trajanje ponovljene pogodbe stegnuto i to § 1115 o. g. z. na jednu godinu; nu ako uredno uživanje biva tek u kasnije vrieme, ponova proteže se na onoliko vremena, koliko je od potrebe, da se koristi jedanput izvaditi mogu. — Ustanova ova temelji se na načelu pravednosti; jer bi više puta bilo odveć strogo i nesmiljeno, da

Digitized by Google

se uporabne pogodbe, na dulji niz godina utanačene bivše, kroz isti turnus godina ponove, jer n. p. nije pogodba odkazana iz pometnje; ili je baš u ono vrieme, kada je odkazati valjalo, uporabodavac odkazati zapriečen bio.

Konačno, da li je u konkretnom slučaju uporabna pogodba ponovljena, odlučuje često način, kako je izvornom pogodbom utanačeno, te će u danih slučajevih sam tekst ugovora mjerodavnim biti. Tako je n. p. kod zakupne pogodbe od tri na tri godine utanačene, prvi je sud odbio tužitelja, kada je nakon prvih triuh godina utužio, da mu se zakupni objekt povrati. Prizivni sud udovoljio je zahtjevu tužbe s razloga: jer uporabna pogodba, kada rok odkaza nije ugovoren, biva muče ponovljena po § 1114 o. g. z. tako, ako uporaboprimac, pošto prodje vrieme uporabno, služi se i nadalje stvarju, ili ju uživa, a uporabodavac tomu se neprotivi; no u ovom slučaju je tužitelj — kako je tuženik naročito priznao — prije nego će treća godina minuti, potonjemu priobćio bio svoju volju, da želi imati pogodbu razvrgnutom, i da mu uporabni predmet povrati. Vrhovno sudište bečko riešitbom od 1. srpnja 1863 br. 4675 (Sb. Gl Ung. W. br. 1753) ukinulo je drugomolbenu, a potvrdilo prvomolbenu osudu s razloga:

„Prema tumačenju, koje motivi uporabnoj pogodbi podieljuju, je ovom odredjeno vrieme zakupa od tri na tri godine; ali nije uglavljeno, kako dugo zakup ima trajati. — Ustanova, da uparničeni zakup, kada konac prvoga trogodišta nastupi, dalje trajati ima, svakako izključuje privolu stranaka, da su tim razdobljem htjele zakup okončanim imati i da su nov ugovor potrebitim smatrale, ako bi se prohtjelo zakup nastaviti. Upravo zato morao je tužitelj, da predusretne prigovoru privole k nastavku zakupa, uparničeni zakup odkazati u roku i na način, u zakonu propisan, a ne utužiti tužbom.“

Ponovi ili produljenju uporabne pogodbe jest protivno kraće trajanje ove, nego je ugovoreno bilo. Ovo je svakako izniman slučaj, da naime:

c) Uporabna pogodba prestane i prije vremena, koje je ugovoreno bilo; uzrok pako tomu jest u samoj naravi uporabne pogodbe, koje su naravnimi mučimi uvjeti s jedne strane uredna uporaba stvari, s druge strane plaćanje uporabne ciene i podržavanje uporabnoga objekta u stanju upotrebljivom. Ovi momenti su zakonodavca prinukali, da je postavio iznimke, na temelju kojih budi uporaboprimac, budi uporabodavac biva ovlašćen, te može i prije, nego izmine vrieme ugovoreno, zahtievati, da uporabna pogodba prestane unatoč općenitomu pravilu: da jedna

Digitized by Google

stranka neima prava iskati, da se ukine pogodba zato, što druga stranka nije izpunila pogodbu sasvim, nego je samo ovlašćena, da se izpuni točno i da se dade naknada (§ 919 o. g. z.).

Iznimke ove pri pogodbi uporabnoj temelje se na načelih, koja valjaju za izbjedu, te se na ovu, u koliko se njena načela na uporabne pogodbe uporaviti dadu, mora obzir uzeti. Prema tomu, tko je vlašćen iskati ukinuće uporabne pogodbe, budi prije rieč ob uzrocih, koji ovlašćuju uporaboprimca, a zatim ob onih, na koje se uporabodavac osloniti može.

α) Uporaboprimac po § 1117 o. g. z. vlastan je odustati od pogodbe i prije nego mine vrieme ugovoreno izriekom ili muče:

aa) Ako se stvar, koja je uzeta u uporabu, radi njezinih nedostataka nemože uredno upotrebiti.

„Nedostatci na stvari uporabnoj" nastaju onda, kada stvar nemože da služi onako i onoj svrsi, kako i koju svrhu je pogodjeno. N. p netko najmi dućan s vrati na ulicu. Tečajem vremena moraju se ona jedina vrata zazidati poradi trošnosti ove sgrade; ili uzme netko u kući stan da prezimi, kad tamo dimnjaci su tako manjkavo uredjeni, da se u nijednoj sobi nedade peć smjestiti. Ti nedostatci jesu uzrokom, da se stvar nedade upotrebiti uredno, t. j. po svojoj naravi, koja ili je ugovorena izrično, ili se predmnieva, n. p : kovač uzme u najam kovačnicu, no gradjevno-redarstvena oblast zabrani u istoj ložiti vatru sbog pogibelji od požara; ili trgovac najmi magazin, da u nj robu spremi, a bude mu predan podrum.

bb) Ako nestane velikoga diela uporabne stvari nenadanim slučajem na dulje vrieme, ili ako isti dio postane neupotrebljiv. Naravno da se ovdje razumije slučaj, kojemu uporaboprimac nije kriv. — Pojmovi „veliki dio", „dulje vrieme" jesu vrlo relativni, te su u pojedinih sgodah kao quaestio facti i razsudjenju sudca ostavljeni. Tako n. p. moglo bi se tvrditi, da je radionica dulje vremena neupotrebljiva, ako se u njoj 14 dana i dulje raditi nemože. Ako se u stanu od dvie sobe u jednoj tavan sruši, smije se tvrditi, da je velikoga diela stana nestalo; nu nebi se to moglo reći za stan od pet ili više soba, te u ovom slučaju neće najmitelj biti ovlašćen na ukinuće pogodbe, nego će samo odpust stanovitoga diela najamnine zahtievati moći (v. IV. a)—f).

cc) Ako uporabodavac više nedrži uporabnu stvar u stanju, da ova može služiti; jer tim se osujećuje svrha, u koju je pogodba sklopljena. Zato i buduć uporaboprimac plaća uporabnu cienu za uporabu, dužan je uporabodavac ne samo prodati u

Digitized by Google

stanju upotrebljivom, nego i za svega vremena uporabnoga u takovom stanju držati (v. IV. 1 a) i b). No razni su posljedci prema tomu: ili je uporabna stvar sama ili bitan dio iste neupotrebljiv; ili su samo uzgrednosti glavne stvari takovimi postale!

Postane li stvar glavna ili bitni dio njezin, bez kojega se ona neda upotrebljivati, nemarnošću ili propustom uporabodavca neprikladnom za pogodjenu uporabu, n. p. ako prieti pogibelj, da će se cieli stan ili veći dio istoga srušiti, tada je najmitelj ovlašćen od pogodbe odustati. Obratno ako su samo uzgrednosti stvari glavne postale neupotrebljivimi, n. p. prozorni okviri, podovi, peći, stube itd., ili na zakupnom dobru koja gospodarstvena sgrada, pa kada uporabodavac na poruku uporaboprimca nebi uklonio javljeni mu manjak; nebi uporaboprimac zadobio pravo odustati od pogodbe i tražiti ukinuće ove, nego njemu pristoji pravo, ili tražiti naknadu štete, pretrpljene tim, što nije sve prema pogodbi uživao; ili zahtievati, da mu se od uporabnine odpusti toliko, koliko vriedi prikrata u pravu uživanja.

Konačno kada bi manjak budi stvari glavne, budi stvari uzgredne bio manje važan, n. p. kada bi koj zid u stanu bio vlažan, ili kada konjušnica nebi bila posve zračna, nebi uporaboprimac imao pravo siliti na ukinuće pogodbe, pače niti zahtievati odpust kojega diela uporabne ciene. (Dalje sliedi.)

Ob ovršnom izlučenju imovnoga diela kojega zadrugara (§ 31 z. z. od 14. travnja 1880 za bivšu hrv.-slav. Krajinu).

Ob istom ovom pitanju, o kojem želim evo sada razpravljati, imenito o § 31 zak. o zadrugah od 14. travnja 1880 valjajućega za bivšu hrv.-slav. Krajinu, napisao je bio još god. 1882 gosp. Milan Smrekar, kr. kot. pristav, posebnu razpravu[1], na koju čitatelje upućujem. U toj knjižici g. Smrekara nečini mi se ispravnim, što veli na str. 13 toč. II.: „Slobodno je povesti ovrhu na imovni dio kojeg zadrugara, ako dužnik po § 23 z. z. točki a) i b) ima pravo na odpravu“, gdje usuprot kod § 23 a citi-

[1] Ovršno izlučenje po § 31 zakona o zadrugah od 14. travnja 1881 (rec. 1880). Razložio Milan Smrekar, kr. kot. pristav. Zagreb 1882. Nakladom knjižare Mučnjaka i Senftlebena. Ciena 25 novč.

Digitized by Google

ranog § 18 tvrdi pisac: „da ograničenje, koje se u § 18 navadja, sastoji glavno u tom, da je za odpravu odnosno diobu zadrugara, kojemu roditelji jošte u zadruzi živu, potrebita dozvola roditelja; nu da ta dozvola kod ovršnog izlučenja nije potrebna; jerbo alineja treća točke 10. naputka za provedbu zadružnog zakona[2] doslovce odredjuje: „Vodjenje ovrhe na imovni dio kojeg zadrugara, kojemu roditelji jošte u zadruzi živu, nemože se, kao što se samo po sebi razumieva, možebitnim prigovorom potonjih zapriečiti."

Ova tvrdnja pisca i rieči citirane sada provedbene naredbe nemogu se uporaviti na drugu stavku § 31 z. z. počam od: „inače samo onda, ako dužnik po § 23 a) i b) imade pravo na odpravu".

Zakon ustanovljuje jasno u § 31 drugoj stavki: „Vodjenje ovrhe na imovni dio kojeg zadrugara dopušteno je bezuvjetno proti svakomu ukućanu glede naknade iz kažnjivih čina; inače samo onda, ako dužnik po § 23 a) i b) ima pravo na odpravu".

Da je zakonodavac hotio naredíti, da se ovršno izlučenje imovnog diela zadrugara i u slučaju izvan naknade radi kažnjivih čina, nemože zapriečiti možebitnim prigovorom roditelja, navedenim u § 23 a) i § 18 al. 2, bio bi se poslužio riečju, koja to jasno označuje, kao što se je jasno izrazio o vodjenju ovrhe radi naknade u kažnjivih činih.

Zakon se mora po § 6 o. g. z. onako tumačiti, kako donosi vlastito značenje rieči u savezu njihovom i jasna namisao zakonotvorca.

Kako se može prema tomu, kad se § 31 z. z. pozivlje na § 23 a) i b), u kojem posljednjem dolazi pod a) citirani § 18, koji naročito propisuje u drugoj alineji: „Dok roditelji (§ 42 o. g. z.) u zadruzi živu, potrebna je za diobu njihova privola", kod uporave zakona upravo ta ustanova § 18 drugačije tumačiti, nego li vlastito značenje rieči to donosi?

Nemože se tvrdnja pisca spomenute razpravice opravdati ni citiranom provedbenom naredbom, jer se naredbom onom samo provadja, a nemože se njom zakon mienjati. Provedbena ova naredba u V. točki ob izključenju iz zadruge pod st. 10 alin. 3 veli obćenito: „Vodjenje ovrhe na imovni dio kojeg zadrugara, komu roditelji jošte u zadruzi živu, nemože se, kao što se samo po sebi razumieva, možebitnim prigovorom potonjih zapriečiti."

[2] Proglašen okružnicom c. kr. glavnog zapovjedničtva kao krajiške zem. upravne oblasti u Zagrebu od 14. lipnja 1880. (List zem. uprave za hrv.-slav. Krajinu VII. str. 31.)

Digitized by Google

Ta se ustanova proteže na onaj slučaj § 31 z. z., gdje je dopušteno vodjenje ovrhe bezuvjetno proti svakomu ukućaninu glede naknade iz kažnjivih čina, jer bi inače ta naredba derogirala zakon, koj se naročito pozivlje u § 31 na § 23 a) i b) a ovaj pod a) na § 18 z. z.

S toga zaključujem, da se toč. 10 al. 3 provedbene naredbe ima protezati samo na ovu stavku § 31 z. z.: „Vodjenje ovrhe na imovni dio kojeg zadrugara dopušteno je bezuvjetno proti svakomu ukućanu glede naknada iz kažnjivih čina"; ali se nemože protezati na stavku: „inače samo onda, ako dužnik po § 23 a) i b) ima pravo na odpravu"; jer po § 23 a) ima pravo na odpravu svaki punoljetni i samostalni mužki član zadruge, uz ograničenje u § 18 izraženo, naime: Svaki punoljetni i samostalni mužki član zadruge vlastan je, ako mu roditelji neživu (§ 42 o. g. z.), ili ako su prestali biti članovi kućne zadruge, tražiti diobu. Dok roditelji (§ 42 o. g. z.) u zadruzi živu, potrebna je za diobu njihova privola."

I ratio legis govori za takovo tumačenje § 31 z. z., jer je zakonodavac htio obraniti zadrugu da se nerazkomada i nerazrieši radi lahkoumnih dugova zadružnih članova, kojim se neće tako lahko uzajmljivati, kad se znade, da se zajam ni ovršnim putem nemože utjerati od zadrugara, komu roditelji živu u zadruzi, bez njihove privole, nego da se mora čekati, dok ovi poumiru ćak do pradjeda i prababe, itd. (§ 42 o. g. z.).

Nadalje nije niti u § 31 niti u obće u z. z. od 14. travnja 1880, a niti u provedbenoj naredbi ustanovljeno, kako da se provede ovršno izlučenje imovnog diela zadrugara.

Tu točku nastoji razložiti g. S. u poglavju drugom svoje razpravice pod naslovom „Na temelju čega može se dozvoliti ovršno izlučenje imovnog diela kojeg zadrugara" veleć, da na ovo pitanje odgovara točka 10 naputka za provedbu z. z. u prvoj alineji: „Temeljem sudbene odluke, kojom je ovršna uknjižba na imovni dio kojeg zadrugara dozvoljena, može ovrhovoditelj kod kot. oblasti neposredno ili posredno kod onoga suda, koji je ovrhu dozvolio, zahtievati, da se ovršeniku pripadajući imovni dio ustanovi i izluči."

Nu ta naredba zalazi in medias res nenaredjujuć nigdje, na kojem temelju i uz kakova dokazala može se izhoditi sudbena odluka, kojom je ovršna uknjižba na imovni dio kojeg zadrugara dozvoljena.

Isto tako nije jasno, što razumieva ova naredba pod riečju „ovršna uknjižba na imovni dio kojeg zadrugara". Da li se tu

Digitized by Google

razumieva ovršna uknjižba prava a) vlastničtva, b) zaloga ili c) prava vodjenja ovrhe na imovni dio kojeg zadrugara.

G. S. razumieva pod riečju „ovršna uknjižba“ uknjižbu ovršnog prava zaloga na dio nekretnina i pokretnina zadrugara, koje ovrhovoditelj uzima u ovrhu.

Moram najprije spomenuti, da zakon u obće nepoznaje uknjižbe prava zaloga na „pokretnine“; ta se je rieč valjda pogriešno uvukla uz nekretnine.

Ad a) Zadružna imovina ima se smatrati nerazdieljivom svojinom svih zadrugara, pa tako i naročito nekretnine upisane na ime zadruge. Po § 55 grunt. r. svaka gruntovnička stvarnost ima se u pravnom obziru smatrati kao cjelina: 1. s toga se može pravo vlastničtva na kakovu stvarnost gruntovničku upisati ili samo na pojedinu ili na jurističku osobu, ili istina za suvlastnike, nego nerazdieljeno, što se same stvarnosti tiče; 2. kod suvlastnika, kojih dielovi nisu jednaki (§ 839 o. g. z.) ima se upisati dio, pripadajući svakomu od njih i izražen u odnošaju napram cjelini n. p. jedna trećina, dvie petine itd.

Po § 71 gr. r. uknjižbi ili predbilježbi ima mjesta samo onda, ako je onaj, proti komu se ima izhoditi stečenje, promjena ili ukinuće prava u vrieme podnešene molbe već uknjižen ili predbilježen kao vlastnik, vjerovnik ili barem ako bude kao takov u isto doba uknjižen ili predbilježen.

Može se dakle prema ovim ustanovam dozvoliti uknjižba prava vlastničtva samo proti onomu, tko je kao vlastnik u javnih knjigah upisan ili predbilježen. U javnih knjigah dolazi zadruga kao juristička osoba, za koju se nezna koliko ima ovlaštenika, jer nisu u gruntovnici evidentirani. Zato se nemože po gr. r. ni ovršnim putem izhoditi uknjižba prava vlastničtva na idealni dio nepokretnosti, pripadajući pojedinomu članu zadruge.

U prvi mah čini se ova predpostava ovršne uknjižbe prava vlastničtva idealnog diela kojeg zadrugara izmišljenom te u praksi nemogućom.

Da vidimo je li tomu tako. Po § 12 zak. od 18. lipnja 1871 „o promjeni nekojih administrativnih uredaba u bivšoj vojnoj Krajini“, vlastan je svaki pravi član krajiške zadruge, ako obdržaje inače propise o. g. z., s onim dielom, koji mu iz zadružnoga imetka pripada, oporukom ili nasljednim ugovorom razpolagati“. Recimo n. p. član A. zadruge X. načinio je oporuku, te imenovao B. nasljednikom svoga idealnog diela. U času smrti A. imala je zadruga tri zadružna živuća člana. Nasljedniku B-u pripada po tom četvrt zadružne imovine, koju on traži u

Digitized by Google

naravi, te si izhodi osudom priznanje prava vlastnosti na tu četvrt nekretnina zadruge X., pripadajuće ostavniku A. Ali niti na temelju ovakove osude nemože se po gore navedenih ustanovah dozvoliti ovršna uknjižba prava vlastnosti na četvrt nekretnina zadruge X. u korist B-a, jer A. nije bio u gruntovnici kao suvlastnik upisan, niti kao takov može biti upisan.

Ad b) Po § 57 gr. r. može se pravo zaloga steći samo na cielu gruntovničku stvarnost, a kod dobara zajedničkih i na dio svakoga suvlastnika; ali ne na čestice ili dielove gruntovničke stvarnosti, niti na česticu diela suvlastničkoga.

Ovršnom uknjižbom prava zaloga na imovni dio kojeg zadrugara bi se sticalo pravo zaloga na dielove grunt. stvarnosti, koji nisu opredieljeni, što se protivi javnoj ustanovi gr. r.

Moglo bi se reći, da se dokaz o tom, koliki dio pripada dužniku dotično ovršeniku, proti komu se kani izhoditi uknjižba ili predbilježba prava zaloga, može donieti u uknjižbenoj molbi budi rodoslovjem budi izvadkom iz pukopopisne listine, kao što je to u istinu u praksi danas običaj.

Nu ovakove isprave dokazuju samo to, da je dotični dužnik ili ovršenik zadružni član u gruntovnici upisane zadruge, i da bi mu kao takovu imao pripasti idealni dio zadružne nepokretnosti. Ali na temelju ovakovih isprava nebi se moglo pravo vlastničtva, dotično suvlastničtva na istoga zadružnoga člana u gruntovnici upisati, jer take isprave nisu prikladne za stečenje prava vlastnosti; a kad je tako, nemože se po § 71 grunt. reda gore pod a) navedenom nikakova uknjižba ili predbilježba prava zaloga proti ovakovoj u gruntovnici neupisanoj osobi steći.

Na temelju dakle ovoga, što je ovdje pod a) i b) navedeno tvrdim, da se na idealni dio nepokretnosti zadruge, pripadajući pojedinomu članu, uknjižba ili predbilježba prava zaloga dozvoliti nemože.

Ad c) Na ovu točku uz gore navedene ustanove zakona odgovara ničnо grunt. red VII. A. „predmeti uknjižbe i predbilježbe“ § 63 i sliedeći, jer neima pravne naravi za unos u javne knjige.

Što dakle da znače u točki 10 naputka za provedbu z. z. navedene rieči „ovršna uknjižba“? Ja bih rekao, da su te dvie rieči došle u onu naredbu kao Pontius in Credo, valjda po dotadanjoj a i žalibože dosadanjoj protupravnoj praksi. Neima joj oslona u § 31 z. z., jer se u njem govori ob izključenju zadrugara iz zadruge, ako se njegov dio zadružne imovine radi dugova ovršnim putem proda. Tu je dakle rieč o prisilnom izključenju

Digitized by Google

zadrugara iz zadruge ovršnom prodajom njegovog imovnog diela. Ovršna prodaja takova diela zadrugara nemora se uvjek temeljiti na sudbenoj odluci, kako tvrdi navedena naredba, jer može se izlučiti dio kojeg zadrugara za namirenje ovrhovoditelja na temelju odštetnih osuda i odluka, izrečenih po financialnih sudovih ili upravnih oblastih iz samih pokretnina i prodati političkim putem, samo za ovršnu prodaju nekretnina nuždna je sudbena odluka kao realnog suda. Kao što se naime u praksi kod izlučivanja diela kojeg zadrugara izlučuju same nekretnine za pokriće toga diela, tako se mogu za pokriće njegovog diela iz pokretnina i nekretnina izlučiti same pokretnine ili dati odprava u novcu. § 42 z. z. od 1880.

S toga zakon od 14. travnja 1880 u § 31 izbjegava izraze „sudbena ovrha", „sudbenim pntem", te navadja samo, ako je dio zadružne imovine radi dugova ovršnim putem prodan, ako je ovršna molba na dužnikov dio predana.

Zakon od 8. lipnja 1871 u § 4 spominje: „Sudbena ovrha na pokretni i nepokretni imetak" itd., jer su to najobičniji slučajevi ovrhe, a na nepokretnine ni neima druge ovrhe do one sudbenim putem.

O kakovoj sudbenoj odluci, kojom bi se imala ovršna uknjižba na imovni dio kojeg zadrugara izkazati kao temelj za ovršno izlučenje imovnog diela, negovori ni sada postojeći zakon, a niti je govorio prijašnji.

Z. z. od 3. ožujka 1874 valjajući za bivši provincijalni dio Hrvatske i Slavonije u § 12 ustanovljuje: „Za zajmove i štete, učinjene po pojedinih zadrugarih, ako takova zajma ili štete neće da zadruga na se uzme, vlastan je vjerovnik ili oštećenik tražiti diobu po ustanovah ovoga zakona u svrhu namirenja tražbine, odnosno štete". Ovaj zakon nije poprimio ustanovu § 42 z. z. od 14. studenoga 1870, koja glasi: „Svaki ovlašćenik zadruge, koji je 24. godinu navršio, te ima pravo diobu tražiti, može zajmove činiti, te iste uknjižiti na idealni svoj dio iz zadružnog dobra". Ta bo ustanova bijaše u očitom protuslovju sa propisi §§ 55 i 71 gr. r., pa je s toga izpuštena iz svih kasnijih zadružnih zakona u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji.

Ustanove, kojom bi se mogla dozvoliti dobrovoljna ili ovršna uknjižba prava zaloga na idealni dio kojeg zadrugara, nesadržaje nijedan zakon uredjujući zadružne odnošaje u bivšoj vojnoj Krajini, s toga ako su takove uknjižbe u gruntovnici provedene, one su protuzakonite i ništetne, pa se mogu uvjek jošte napadati tužbom po § 148 gr. r.

Digitized by Google

Pošto se dakle ovršna uknjižba prava zaloga na idealni dio zadrugara na temelju zakonskih propisa nemože izhoditi, to nemože odnosno nemora biti temelj, na kojem se može zahtievati ovršno izlučenje imovnog diela zadrugara, sudbena odluka, kojom je ovršna uknjižba na onaj dio zadrugara dozvoljena, kako to točka 10. spomenutoga naputka navodi, već u obće ovršna odluka, kojom se dokazuje, da je dotični član zadruge dužan ovrhovoditelju naknadu dati. Na temelju takove ovršive odluke može se dozvoliti ovršno izlučenje imovnog diela kojeg zadrugara.

Sada treba riešiti pitanje: „Kod koje oblasti ima ovrhovoditelj, koji je izhodio ovršnu odluku proti članu zadruge, zahtievati, da se ovršeniku pripadajući dio ustanovi i izluči?“

Točka 10. naputka ustanovljuje to, da ovrhovoditelj može zaiskati kod kotarske oblasti neposredno ili posredno kod onoga suda, koji je ovrhu dozvolio, da se onaj dio ustanovi i izluči.

Ova odredba recipirana je iz naredbe c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zem. upravne oblasti od 24. siečnja 1876 br. 14092 ex 1875, na koju se izrično poziva provedbeni naputak k zakonu od 14. travnja 1880 stavka VIII. točka 14., da ostaje mjerodavna za izlučenje imovnih dielova pojedinih ukućana u svrhu povedenja ovrhe. Nu provedbena naredba zaboravlja, da se je naredba od 24. siečnja 1876 br. 14092 temeljila na § 10 točki 2 zakona od 8. lipnja 1871 o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj Krajini, koji odredjuje, da se dioba ima zatražiti kod kotarske upravne oblasti.

§ 38 z. z. od 14. travnja 1880 odredjuje, da stranke imadu molbe za diobu ili odpravu sa dielom iz zadružne imovine ili za razriešenje zadružne sveze podnieti občinskomu uredu ustmeno ili pismeno. Nadalje po § 50 ovoga z. z. stavljaju se izvan krieposti svi dosadanji zakoni i propisi o zadrugah, koji ovomu zakonu protuslove.

Navedena naredba od 24. siečnja 1876 br. 14092 protivi se § 38 z. z. od 1880, jer po ovom treba diobu zaiskati kod občine a ne kod upravne oblasti, te po tom po § 50 z. z. u tom pravcu nemože obstojati.

Dosljedno neima ni podloge ustanova toč. 10 naputka, da ovrhovoditelj može kod kot. oblasti neposredno, ili posredno kod onoga suda, koji je ovrhu dozvolio, zaiskati, da se ovršeniku pripadajući dio imovine ustanovi i izluči, kao da to nebi mogao ovrhovoditelj zatražiti i neposredno kod obć. ureda.

Pače meni se čini ispravnije, da ovrhovoditelj taj zahtjev u smislu § 38 z. z. stavi pred obć. uredom, jer to § 38 z. z. na-

Digitized by Google

ročito propisuje. Ovo mnenje podkriepljuje i § 39 z. z., koji odredjuje: kad se ustanovljuju dielovi, uzimlje se obzir jedino na one ovlaštenike, koji su živili onoga dana, kada je kod obć. poglavarstva zamoljena dioba, odprava ili razriešenje zadruge.

Za to govori i § 38 z. z.: „K pokušaju nagode izmedju zadruge i kojega ukućanina, čiji se dio iz zadružne imovine radi povedenja ovrhe izlučiti ima, treba pozvati i vjerovnika"; a § 46 z. z. veli: proti odlukam kot. ureda imadu stranke, a u slučaju izlučenja dielova u svrhu ovršnoga postupka, takodjer i vjerovnik pravo utoka", itd.

Pitanje, kod koje oblasti da ovrhovoditelj zaišće izlučenje imovnog diela zadrugara, od osobite je važnosti za riešenje drugoga pitanja, najme da li je ovršenik u vrieme podnešene molbe za ovršno izlučenje, ovlaštenik dotične zadruge.

Ovo pitanje riešava se u praksi različito. Nekoje odluke izriču, da se to vrieme ima računati od dana ovršne molbe podnešene sudu za izlučenje imovnog diela zadrugara; druge opet da od dana u gruntovnici izhodjene uknjižbe ovršnog prava zaloga na idealni dio ovršenika; treće napokon, da od dana predane molbe, dotično zamolnog pisma suda, odpravljena kr. kotarskoj oblasti za ovršno izlučenje.

Svi ovi nazori čine mi se neispravni prama gore u § 39 z. z. navedenoj pozitivnoj ustanovi, da je odlučan dan, „kada se je molba za diobu, odpravu ili razriešenje kod občinskoga ureda stavila". Taj dan mislim ima vriediti i u slučaju izhodjene protupropisne uknjižbe prava zaloga na idealni dio kojeg zadrugara; odakle se vidi, da je ista sasma suvišna i imaginarna, jer usuprot tomu, što je uknjižba uzsliedila, može ovrhovoditelj praznih ruku izaći, ako njegov ovršenik, u vrieme predane molbe kod občinskog ureda, nije više živ (§ 39), ili neima prava na odpravu (§ 31 z. z.).

Ako su i po obstojećem zadružnom zakonu, dato non concesso, kotarske oblasti vlastne u smislu naredbe od 24. siečnja 1876 izricati najprije odluku, kojom u načelu izrazuje, da je ovršenik sbilja takova osoba, na čiji imovni dio može se ovrha povesti i da se s toga ovršno izlučenje dozvoljuje, ili u protivnom slučaju zabacuje: to ipak i u ovom slučaju vriedi dan obstojnosti ovlaštenja zadrugara, kada je od kotarske oblasti stigla dotična odredba glede ovršnoga izlučenja kod obć. ureda.

Petaj.

Digitized by Google

O definiciji mjenice.

Malo će biti pravnih pojmova, o kojih bi se bilo toliko definicija stvorilo, kao o pravnom pojmu mjenice.

Ja mislim, da je razlog tomu to, što ima isto toliko raznih mnienja o naravi mjenice.

Mogli bismo priličnom izvjestnošću tvrditi, da je ponajjezgrovitija medju definicijami novije mjen. pravne literature ona, što no ju ustanovi prof. dr. Fran Vrbanić u svom Tumaču zak. čl. XXVII.: 1876, najme: Mjenica jest pismena isprava, kojom se netko pod mjenbeno-pravnom strogosti obvezuje, da će izplatiti stanovitu svotu novca.

Ovom definicijom mjenice odstranio je učeni g. pisac one mane, što ih je oštrim okom opazio na Blaschkeovoj definiciji mjenice, kojoj naliče definicije većine učitelja mjenbenoga prava.

Držimo medjutim, da je i ova definicija preuzka, pošto tek komentara treba, da se shvati.

Taj nam komentar pruža g. pisac na str. 6 svoga Tumača veleć, da već izraz „pod mjenbeno-pravnom strogosti" u sebi sadržaje, da odnosna pismena isprava mora imati sve one potrebštine, koje pozitivno pravo za valjanost mjenice odredjuje. Mora nam se dopustiti, da je izraz „mjenbeno-pravna strogost", uzev ga u onom smislu, kako to g. pisac želi, odviše težak i neshvatljiv, dokle nebi razne teorije o pojmu i naravi mjenice proučili, a da nam bi u stanju bio jasnu sliku mjenice predstaviti.

Tu istu pogrieška nalazimo i u definiciji trgovca, kako no ju postavlja § 3 trg. zakona od god. 1875 veleći: „Trgovcem u smislu trgov. zakona imade se smatrati onaj, koji se u vlastito ime bavi obrtimice trgovačkimi poslovi".

Niti tuj znademo, što li su trgovački poslovi, niti što li zakon pod pojmom „obrtimice" razumjeva.

Ko što nam dakle za gornju definiciju, tako nam i za ovu treba komentara; pa s toga držimo, da se s istoga razloga nijedna ovih definicija nemože savršenom smatrati.

Mislim s toga, da bi se gornja definicija imala ovako nadopuniti: „Mjenica jest u mjenbeno-zakonskoj formi izdana isprava, kojom se netko pod mjenbeno-pravnom strogosti obvezuje na izplatu stanovite svote novca".

Nestavimo li ovoga dodatka „u mjenbeno-zakonskoj formi", onda možemo po prije spomenutoj definiciji smatrati mjenicom svaku pismenu ispravu, u kojoj se nalazi klauzula, da se podpisatelj iste obvezuje na

Digitized by Google

platež stanovite svote „pod mjenbeno-pravnom strogosti“. — Stavimo li pako gornji dodatak u tu definiciju, onda će i laik znati, da ta mjenica mora posebnu, mjenbenim zakonom propisanu formu imati.

Izraz „pismena“ (isprava) izpustismo, jer se samo sobom razumieva, da isprava nemože drugačije no pismena biti.

Nedržimo niti iz daleka, da bi naše mnienje mjerodavno bilo, pa bi radi same stvari željeli, ako smo na krivi put zašli, da nas kompetentni sudije poduče.

Dr. Gustav Gaj.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Predbilježba nemože se dozvoliti za tražbine nedospjele ili takove, koje će u buduće dospjeti. (§ 93 gr. reda).

Na zamolnicu gradskog sirotinjskog povjerenstva u K. odredio je kr. kotarski sud u K., odlukom od 31. prosinca 1885 br. 20403, obavu dozvoljene po pomenutom povjerenstvu na temelju § 93 gr. r. predbilježbe prava zaloga na dio nepokretnosti F. P., upisanih u z. uložku br. 1193 občine K. za osiguranje obskrbnih prava po J. C. začeta, no jošte nerodjena djeteta, za glavnicu od 900 for. i to za svotu od 840 for. u ime uzdržavanja djeteta, a za svotu od 60 for. u ime babinja i poroda.

Kr. banski stol riešitbom od 5. svibnja 1886 br. 9697 povodom utoka F. P-a: Uvaživ, da su već po občenitih zakonskih ustanovah osigurateljna sredstva u obće, dakle i ona o kojih govori § 93 gr. r., pripustna i u onom slučaju, kad je istinoća tražbine priznata, samo sbog takovih tražbina, glede kojih je već platežna obveza nastala, nikako pako i glede tražbina nedospjelih, ili tek u buduće dospjeti imajućih; uvaživ, da u ovom slučaju začeto tobož vanbračno diete nije jošte ni rodjeno, niti je i najmanje posvjedočeno, da se otcem njegovim smatrati ima F. P., te da s toga tim manje ima zakonita temelja ograničavati ga u slobodnom razpolaganju sa njegovimi nepokretnostmi predbilježbom prava za sasvim neosnovanu i jošt neeksistentnu tražbinu; uvaživ, da se prema tomu sirotinjsko povjerenstvo u K. nepokazuje nimalo ovlaštenim zahtievati osiguranje pomenute tražbine, osobito jošt u koliko se tiče tražbine za babinje i porod, koja tražbina ni u kojem slučaju nebi mogla ni pripasti djetetu, nego samo materi; uvaživ, da ni taj sud nije imao odrediti provedbu po nenadležnoj oblasti dozvoljene predbilježbe prava zaloga: Obnašao je ne samo napadnutu odluku, nego i temeljem ovoj služeću odredbu sirotinjskoga povjerenstva grada K. od 10. prosinca 1885 br. 340

Digitized by Google

po § 343 g. p. p. kao protuzakonite ureda radi ukinuti, te sudu prve molbe naložiti, da po pravomoćnosti ove naredbe ima obavljenu na temelju ukinute odluke predbilježbu prava zaloga brisati. Trošak utoka ima sam utočnik namiriti, jer neima uvjeta u §§ 316 i 342 gpp. napomenutih.

Na previdni utok L. C-a, kao štitnika medjutim rodjenoga nezakonitoga djeteta S. C., kr. stol sedmorice riešitbom od 9. rujna 1886 br. 2424 ukinuo je riešitbu kr. banskoga stola po § 343 g. p. p., te istomu naložio, da utok F. P-a proti prvosudnoj odluci od 31. prosinca 1885 br. 20403 uloženi, iznovice u pretres uzme, te ga mimo navedenih neosnovanih ukidnih razloga rieši po propisu zakona, a to s r a z l o g a: što je po sadržaju zamolnice gradskog sirotinjskog povjerenstva u K. od 10. prosinca 1885 br. 340 doduše nedvojbeno, da se u njoj stavljeni zahtjev osniva na § 93 gr. r., premda se na taj § izrekom nepozivlje u zamolnici, no da se po sadržaju ove zamolnice ipak uztvrditi neda, da je sirotinjsko povjerenstvo samo dozvolilo predbilježbu prava zaloga za rečenu obskrbnu tražbinu, kako to pogriešno predpostavlja banskostolna riešitba, već da je ovu predbilježbu (a ne samo obavu iste) dozvolio istom kr. kotarski sud u K., na molbu sirotinjskoga povjerenstva, odlukom od 31. prosinca 1885 br. 20403, što se iz sadržaja one odluke jasno vidi; da usljed toga nestoje razlozi, s kojih je kr. banski stol tako napadnutu prvosudnu odluku, kao i gore napomenutu odredbu, odnosno zamolnicu sirotinjskog povjerensta ukinuo, nego da je kr. banski stol prema propisom §§ 142 i 145 gr. r. imao meritorno riešiti utok F. P-a proti prvosudnoj odluci i ovu odluku ili potvrditi ili preinačiti, jer neima ništetnosti u riešitbi.

Usljed ove odluke je kr. banski stol riešitbom od 29. rujna 1886 br. 21874, uzev pomenuti predmet u iznovični pretres, obnašao odluku kr. kot. suda u K. od 31. prosinca 1885 br. 20403, uvaživ utok proti toj odluci po F. P-u uloženi, preinačiti, te zahtjev sirotinjskoga povjerenstva, navedeni u dopisu od 10. prosinca 1885 br. 340 odbiti i to sa sliedećih r a z l o g a: Osigurateljna sredstva u obće, dakle i ona o kojih govori § 93 gr. r., dopuštena su i u onom slučaju, kad je istinoća tražbine priznata, samo sbog takovih tražbina, glede kojih je platežna obveza već nastala, nikako pak i glede tražbinah nedospielih ili tek u buduće dospieti imajućih. — Kad se u ovom slučaju uvaži, da u dobi podnešene zamolnice sirotinjskoga povjerenstva u K. diete ono jošte nebijaše ni rodjeno, pače niti nije bilo baš ničim posvjedočeno, da je ma i začeto; kad se uvaži pri tom, da nije ničim ni posvjedočeno, da se ima otcem djeteta onoga smatrati F. P., te da s toga neima zakonita temelja ograničavati ga u slobodnom razpolaganju sa njegovim vlastničtvom za tražbinu, koja jošt nije ni eksistentna: to se zahtjev sirotinjskoga povjerenstva tim manje opravdanim i na njegov djelokrug spadajućim pokazuje, što se

Digitized by Google

njim zahtjeva osiguranje tobožnje tražbine i za babinje i porod, koja tražbina ni u kom slučaju nepripada djetetu, nego samo zavedenoj rodilji: Valjalo je s toga podneseni utok uvažiti, te preinačiv napadnutu odluku prve molbe, neuputni zahtjev sirotinjskog povjerenstva kao mimo njegova zakonita djelokruga stavljeni, odputiti.

Trošak utoka ima utočnik sam nositi, pošto nedotiču uvjeti §§ 316 i 342 g. p. p. — Proti ovoj riešitbi nije poduzet daljnji pravni liek.

A.

Na §§ 339 i 342 g. p. p.

Povodom tužbe I. K. iz S., podnesene proti Muharem begu J. iz N. u Bosnoj, izrekao je kr. kot. sud u S. osudu 3. studenoga 1885 br. 7718, kojom se tužitelj odbija.

R a z l o z i · Tužitelj osniva svoju tražbinu od 1108 for. 31 nč. na conto-correntu pod A. tvrdeć, da je ova tražbina nastala iz trgovačkoga odnošaja, što no je obstojao medju njim i tuženim. Taj conto corrente datira se od 1. siečnja 1875 i dalje iste godine 1875.

Tuženi poriče najprije da postoji tužiteljeva tražbina; poriče, da je ikada bio u trgovačkom odnošaju sa tužiteljem, nego tvrdi, da je on kao i svaki drugi bosanski spahija, tužitelju raznovrstnu hranu prodavao. — Svjedočbom grad. poglavarstva u N. kao javnom ispravom (§ 113 g. p. p.), dokazao je tuženi, da nije nikada kao trgovac protokoliran bio, niti da je u obće kao trgovac radio, pa s toga da conto-corrente pod A., dočim je tužba tek g. 1884 podignuta, u smislu § 31 trg. z. proti njemu kao netrgovcu neima nikakove dokazne moći.

Pošto tužitelj osim toga niti je dokazao nadležnost ovog suda, niti je izkazao pravni naslov svoje tužbe, odnosno način postanka svoje tražbine, s toga ga je morao sud sa njegovim tužbovnim zahtjevom odbiti.

Povodom priziva kr. banski stol riešenjem od 23. lipnja 1886 br. 641 ukinuo je osudu prvoga suda sa r a z l o g a: Vidiv, da se osudom prvoga suda tužitelj odbija s toga, što nije dokazao pravnoga naslova svoje tražbine, i što nije dokazao nadležnosti suda; uvaživ, da nenadležan sud, ako se stranke nisu podvrgle i ako je podvrgnuće po zakonu nedopustivo, nije vlastan osude izreći, nego ima postupak obustaviti i stranke na nadležni sud uputiti; vidiv, da je tuženi prigovorio nenadležnost, nu da nadležnost dotično okolnosti, o kojih bi riešenje toga pitanja odvisilo, nije dovoljno razpravljana obzirom na propise §§ 13, 29, 42 i 46 gradj. sudov. i zak. od 3. listopada 1876 (br. 86 sb.), jer nije ustanovljeno, da poslovi, što ih je tuženik sa tužiteljem sklapao, nisu ipak po §§ 258 i 263 trg. zak. i s njegove strane trgovački poslovi, je li se tuženi naročito obvezao svoju dužnost u Sisku izpuniti; vidiv da se tuženi za dokaz obstojnosti svoje tražbine upire jedino na izvadak iz svoje trgov. knjige,

Digitized by Google

a dokazna moć ove se obzirom na propis § 31 trg. z. nije ustanovila; da zastupnik tužiteljev, premda odlukom od 27. svibnja 1885 br. 1992 upućen, za obstanak utužene tražbine nije drugih dokaza pružio, usljed čega se je tužitelj po § 30 g. p. p. osobno preslušati imao; vidiv prama tomu, da je razprava ostala manjkava i da se radi toga niti nadležnost suda, niti zahtjev tužbe temeljito riešiti nemože: obnašao napadnutu osudu kao ništetnu po §§ 339 i 342 g. p. p. ukinuti i prvomu sudu naložiti, da razpravu u gore iztaknutom pravcu nadopuni, a zatim da po zakonu novo riešenje donese.

Riešenjem od 4. studenoga 1886 br. 2981 kr. stol sedmorice zabaciv utok tuženika potvrdi napadnutu odluku kr. banskoga stola sa navedenih u njoj razloga, kao po zakonu opravdanu.

Priobćio M.

K tumačenju §§ 4, 6 i 30 zak. od 18. siečnja 1883 (br. 24 sbornika).

Kr. sudb. stol u X. dozvolio je odlukom od 9. travnja 1887 br. 700 na molbu A. P., skrbnika mldb. T. M. i punomoćnika A. M., matere ovoga nezakonitog mldob. djeteta, do namirenja dužne alimentacije za vrieme od 29. rujna 1881 do 27. studenoga 1884 u iznosu od 190 for.; zatim do dana pravomoćnosti osude od 31. srpnja 1886 br. 1502 t. j. do 27. kolovoza 1886 105 for., i na dalnje vrieme od 27. kolovoza 1886 do onoga časa, kad se nezakonito diete bude samo moglo uzdržavati, u tekućih mjesečnih iznosih, svaki po 5 for. unapred, nadalje radi dosudjenog parbenog troška od 25 for. 50 nč. i troška ovršne molbe sa 4 for. 40 nč., ovršnu pljenitbu i uručbu plaće od ovršenika N. N., kr. sudb. pristava I. r. i to mjesečnoga iznosa od svote od 800 for., koja predstavlja odnosno nadilazi svotu od 300 for. od godišnje njegove plaće od 1100 for., koja mu po §§ 4 i 6 zakona od 18. siečnja 1883 br. 24 Sbornika netaknutom ima ostati.

Kr. banski stol riešitbom od 8. lipnja 1887 br. 13506 povodom utoka i ništovne žalbe ovršenika: Vidiv, da je svrha ustanove § 6 spomenutog zakona upravo to, da se obezbiedi supruzi i djeci ovršenika uzdržavanje, ter da se u nazočnom slučaju, gdje koliduju prava supruge i zakonite djece sa pravi nezakonitog djeteta, moraju štititi prava supruge i zakonite djece; vidiv, da u gore spomenutom §-u označena svota od 300 for. mora ostati netaknutom dužniku samom, te da se dosljedno tomu za uzdržavanje supruge i zakonite djece ima jednaka svota pridržati netaknutom: obnašao je, davši djelomično mjesta utoku, napadnutu odluku glede plateznih obroka u tom pravcu preinačiti, da se svota, koja se od plaće ovršenika do namirenja gori označenih zaostataka i medjutim dospjevših obroka mjesečno uztezati ima, tako ustanovi, da za uzdržavanje utočnika supruge i djece mu zakonite ostaje svota od mjesečnih

Digitized by Google

50 for. netaknuta, ter da se nakon namirenja zaostataka imaju uztezati mjesečno dospjevajući odbroci od 5 for., nu s tim dodatkom, da se prema propisu § 30 spomenutoga zakona od 18. siečnja 1883 porezi od plaće ovršenikove na temelju odredaba izdanih putem administrativnim imadu prije svega odbijati od onoga diela beriva, koji je podvržen ovrhi.

Posve sličnu riešitbu potvrdio je kr. stol sedmorice.

A.

Kupoprodaja konja, pri kojoj se prodavalac izjavi, „da za ništa nejamči". — Da li odkriveni nedostatak na konju upliva na razvrgnuće kupoprodaje? Sadržaj obrazca domirne prisege naprama izjavi jedinoga svjedoka.

Dne 8. travnja 1875 proda i preda B. dva tovarna konja A-u uz pogodjenu cienu od 400 for. Na molbu A. od 1. svibnja 1875 bijahu ta dva konja po sudbenih vještacih pregledana i tu konstatovano, da jedan konj na biesnoj vrloglavici boluje. Sad tuži A. B-a sudu i zahtieva, da je dužan priznati pogodbu razvrgnutom, primiti nazad oba konja i povratiti kupovninu. — Tuženik prigovori, da se je još prije, nego je kupoprodaja utanačena bila, naprama kupcu na specijalno pitanje njegovo izjavio: „da za ništa nejamči, neka si konje sam ogleda". — Nakon obavljene razprave i nakon što je saslušan svjedok C., koji je tuženikom podignuti prigovor podpuno potvrdio, izrekne sud prve molbe osudu po zahtievu tužbe, a pod uvjetom, ako tuženik nepoloži domirnu prisegu, „da je istina, da je on neposredno prije nego je kupoprodaja utanačena bila, naprama kupcu-tužitelju na njegovo naročito pitanje: „da li je koji od konja sipljiv ili biesno vrtoglav", odgovorio: „gledajte si konje sam, ja nejamčim za ništa".

R a z l o z i: Po § 196 obć. sudb. r. (§ 216 g. p. p.) je nalazom i mnienjem dvojice zapriseženih sudbenih vještaka dokazano, da je jedan od konja, koje je tužitelj od tuženika kupio, bjesno vrtoglav, a tim da je predmnieva § 925 br. 3 o. g. z. uglavljena, da je to pomanjkanje bilo, t. j. ta bolest bila na konju prije 30 dana, dakle i prije nego je kupoprodajna pogodba utanačena bila; a tu predmnievu tuženik nije oborio. Budući se konj od te bolesti nedade više izliečiti, to po § 932 ogz. može kupac i primitelj konja iskati, da se pogodba kupoprodaje sasvim ukine i da tuženik-prodavalac mora nazad primiti oba konja i povratiti cielu kupovninu; jer su obadva konja zajednički uz zajedničku cienu pogodjena, te se tako taj pravni posao jednom cjelinom smatrati mora.

Proti tim navodom prigovorio je B., da ga je tužitelj kupac neposredno prije, nego je kupoprodaja obadvajuh konja utanačena bila, za nedostatke dotično zdravlje konja pitao: on (tuženik) pako, da mu je naročito odvratio: „da za ništa nejamči". — Ovaj prigovor jest odlučan,

Digitized by Google

jer odgovor ovaj i daljnja okolnost, da je tužitelj ipak sklopio kupoprodajnu pogodbu, mogu se i moraju tumačiti samo tako, da se je tuženik izjavio, da niti za zakonske nedostatke na konjih neće da jamstvo preuzme; tužitelj da se je tim zadovoljio i po § 935 o. g. z. da se je odrekao svakoga prava iz jamstva. Budući je svjedok, kojega je tuženik uveo za dokaz svoga prigovora, ovaj doista propisno potvrdio; morao se je on (tuženik) pripustiti, da taj dokaz dopuni, te je osuda pod uvjetom nepoložene prisege domirne posve opravdana.

Prizivni sud preinačio je osudu prve molbe i udovoljio zahtjevu tužbe bezuvjetno.

Razlozi: Tuženik je prigovorio, da ga je neposredno prije, nego je kupoprodaja obadvajuh konja utanačena bila, tužitelj-kupac zapitao: „da li koji od konja nije možebit sipljiv ili biesno vrtoglav"; a on da mu je odgovorio: „Gledajte si sam, ja nejamčim za ništa!" Na to da je tužitelj konje pregledao, pogodio, platio i preuzeo. Kad bi sve to bilo istina, nebi ipak tuženik tim bio riešen obveze jamstva; jer kako on sam sav odnošaj i dogodjaj predstavlja, nemože se reći, da bi se tužitelj izrično bio odrekao pravnoga sredstva jamstva po § 935 o. g. z.; pa bi se tuženik navedenim svojim prigovorom mogao uspješno poslužiti samo onda, kada bi tužitelj razvrgnuće pogodbe tražio sbog nedostataka, koji u oči padaju, ili bi uz točno pregledanje u oči pasti morali (§ 928 o. g. z.), što se glede biesne vrtoglavice nedade potvrditi, koja se tečajem duljega vremena u konju razvija, a da se s prvoga početka odkriti i opaziti nemože (§§ 924 i 925 o. g. z.). Prema tomu valja pravna predmnieva, da je konj već 8. travnja 1875 od biesne vrtoglavice zaražen bio, samo se ista onda nije dala opaziti, jer nije bila došla do vrhunca svoje žestine, pri čem ništa neodlučuje, da li je tuženiku-prodavaocu biesna vrtoglavica na konju bila poznata ili ne. Razmjerje ovo nebiva promienjeno, sve da i je tuženik rekao: „ja nejamčim za ništa"; jer i negledajuć na to, da nitko nije niti uztvrdio, da se je tužitelj za sklapanja kupoprodajne pogodbe bio izrično odrekao prava iz jamstva, mogle bi se rieči „ja vam nejamčim za ništa!" protegnuti na izreku, koja je neposredno i čas prije bila izušćena, naime na: „pogledajte si (konje)" t. j. samo na nedostatke, koji se na prvi pogled mogu opaziti i koji onaj čas u oči padaju.

Prvi sudac ostavio je riešenje nazočne parnice ovisnim o tom, ako tuženik prisudjenu mu domirnu prisegu nebi položio, jer je uzeo, da je kazivanjem svjedoka C. pó dokaza pruženo, da je tuženik na pitanje tužitelja, neposredno prije nego je kupoprodaja sklopljena bila, odgovorio: „da on (tuženik) za ništa nejamči".

Ali neobazirajuć se na ono, što je malo prije rečeno, nesudara se dokazna zasada, kako je u tužbi postavljena, niti sa sadržajem izpovjedke svjedoka C., niti sa sadržajem obrazca domirne prisege. C. je samo čuo,

Digitized by Google

kako je tuženik rekao, da nejamči za ništa kod konja, tužitelj neka si konje dobro ogleda; on (tužitelj) da konje bolje pozna od njega (tuženika). C. netvrdi, zašto se je tuženik tako izjavio, pa nadalje niti to, što je tužitelj na to odvratio i učinio. Svjedokovom dakle izjavom, kako je dana, nedokazuje se baš ništa upravo zato, što se nezna, na što je tuženik izjavu dao i što je tužitelj na nju primjetio i rekao; dočim tomu svemu suprotivno glasi obrazac prisege ovako: da je istina, da je on neposredno prije, nego je kupoprodaja utačena bila, naprama kupcu-tužitelju na njegovo naročito pitanje: „da li je koji od konja sipljiv ili biesno vrtoglav" odgovorio: „Gledajte si konje sam, ja nejamčim za ništa!"

Ako se ovaj sadržaj obrazca prisege prispodobi s onim, što je C. posvjedočio, tada udara u oči, da uvodu obrazca prisege, koji uvod sadržaje povod, s kojega je tuženik svoju izjavu dao, neima ni traga u izpovjedci svjedoka C-a, da dakle glede te toli važne okolnosti polovina dokazne moći nije postignuta; odkud samo sobom sliedi, da se ni tuženiku položenje domirne prisege dopustiti nesmije. Tako se je usljed tužiteljeva priziva zahtjevu tužbe bezuvjetno udovoljiti moralo.

Vrhovno sudište bečko ukine osudu prizivnoga, a potvrdi onu prvoga suda.

Razlozi: Od tuženika podignuti prigovor, da se je još prije, nego je kupoprodaja utanačena bila, naprama kupcu na specijalno pitanje njegovo izjavio: „da za ništa nejamči, neka si konje sam ogleda", mora se svakako smatrati odlučnim; jer čim se ovaj prigovor uzme dokazanim, mora se dopustiti, da je tužitelj, kada je uzprkos tuženikove izjave kupoprodajnu pogodbu sklopio, na istu pogodbenu točku ili ustanovu pristao. Svjedok C. potvrdio je prigovorenu okolnost u bitnom sadržaju njenom; jer on je izjavio, da je kod sklapanja kupoprodajne pogodbe bio prisutan i da je čuo, kako je tuženik naprama tužitelju izjavio: „da on nejamči za ništa kod konja; tužitelj neka si konje ogleda, jer da je bolji poznavalac konja od njega t. j. tuženika". Budući je tako izjavom svjedoka C. gornja odlučna okolnost do polovine dokazana, moralo se je dosuditi, da tuženik ob istoj odlučnoj okolnosti pribavi podpun dokaz svojom prisegom domirnom.

(Riešitba c. kr. vrh. sudišta u Beču od 24. siečnja 1877 br. 8108.)

Pr. L. Matasović.

O bludnji kod pogodba.

Ivan N. prodao je jednu livadu kupoprodajnom pogodbom od 15. travnja 1884 Adalbertu P. Nu Margareta B. tvrdi, da je livada na njezin račun kupljena, da je kupovnina s njezinim novcem plaćena, da je Adalbert P. bio samo punomoćnikom njezinim kod kupnje; s toga ga tuži

Digitized by Google

radi nevaljanosti pogodbe od 15. travnja 1884, nadalje da prizna njezino pravo vlastničtva na kupljenu livadu i da joj istu preda.

Sve tri molbe odbiše tužbu Margarete B., najviši sud s ovih razloga: Pošto Margareta B. traži ništetnost pogodbe samo radi bludnje u osobi kupca, to na takovo zahtievanje je po §§ 869, 871, 873 i 877 ogz. samo onaj ovlašćen, koji je u bludnji ugovarajuća stranka. Po vlastitom kazivanju tužiteljice mogao je kod pogodbe, sklopljene medju Ivanom N. kao prodavaocem i Adalbertom P. kao kupcem samo potonji biti u bludnji, i samo on mogao bi tužiti na ukinuće pogodbe po gore navedenih ustanovah zakona, dočim je trebalo tužiteljicu već s toga odputiti, što joj nepripada za to ovlašćenje na tužbu. Neglededć na ovo, Ivan N. nije bio, kako navadja tužiteljica, glede osobe kupca u bludnji, jer Adalbert P. nije imao nakanu livadu kupiti za tužiteljicu, nego za sebe, pa ju zaista i nije kupio za tužiteljicu, nego za sebe; Ivan N. nije dakle bio u bludnji, ako je držao Adalberta P. za kupca, a čijimi novci je Adalbert P. kupovninu platio, ta je okolnost ovdje irelevantna.

Priobćio M. Konrad.

Ako se zamoli preslušaj svjedoka za vjekovitu uspomenu i zametne usljed prosvjeda protustranke kontradiktorni postupak, to se riešenjem ovoga mora izreći odluka i o troškovih, bez obzira na konačni rezultat parnice, koja će se tek povesti imati.

Molbom de praes. 11. travnja 1881 br. 12996 zahtievaše A. preslušanje svjedoka za vjekovitu uspomenu u parnici, koju proti B-u pcto. priznanja vlastnosti na neko zemljište podići namjeravaše.

Na prosvjed B-a bje zametnut kontradiktorni postupak, na koji je više ročišta potrošeno, na zadnjem pako od ovih zaišće A., da mu B. trošak razpravljanja nadoknadi.

C. kr. zemaljski sud u Pragu odlukom od 13. kolovoza 1881 br. 28470 zadovoljio je zahtjevu molitelja A., te osudio B-a na naknadu razpravnoga troška po § 24 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69 d. z. l.

Proti toj odluci uloži B. utok, a c. kr. prizivni sud u Pragu riešenjem od 26. rujna 1881 br. 28032 preinači prvosudnu odluku, u koliko se je ova na naknadu troškova odnosila; jer A. u parnici, koju tek podići misli, nije pobiedio, te će tako pitanje, koja će stranka u toj parnici nadvladati, biti riešeno tek osudom, koja će istom morati postati pravomoćnom.

Na previdni utok A-a c. kr. vrhovno sudište bečko preinačilo je riešitbu druge, a potvrdilo odluku prve molbe s razloga: jer je na molbu A-a za dozvolu preslušanja svjedoka na vjekovitu uspomenu poveden kontradiktorni postupak jedino usljed prosvjedovanja B-a, te je u ovom A. nadvladao. Već na ovaj potonji postupak moralo se odlučiti glede

Digitized by Google

troškova bez obzira na glavnu parnicu, koja se tek podići namjerava i glede koje još niti nepostoji sigurnost, da će biti povedena; jer je po § 24 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69 d. z. l. dovoljno utemeljena obvezanost stranke, koja je podlegla, da svojemu protivniku uzrokovane troškove nadoknadi.

(Riešitba vrh. sudišta bečkoga od 6. prosinca 1881 br. 13573.)

Pr. L. M.

Tumačenje oporuke.

Zakoniti nasljednici M-a pobijali su ustmenu oporuku M-a, koja je glasila na korist Ane B. i njezine nezakonite djece, i to sa sliedećih razloga: Svjedok X. čuo je očitovanje M-a ovako: „Svoj „zeug" ostavljam Ani", a na pitanje X-a, što će učiniti sa drugimi stvarmi, odgovorio je M: „ostavljam ih Ani i svojoj djeci". Svjedok Y. potvrdjuje to isto; nu glede drugih stvari veli, da je M. rekao: „te ostavljam takodjer njoj i djeci". A treći svjedok Z. veli, da je M. rekao: „ja ostavljam svoje pravo mojoj Ani, a druge stvari mojoj Ani i svojoj djeci".

Ova zadnja odredba nesadržaje imenovanja nasljednika; M. nije pred svjedoci niti rekao, da će očitovati svoju volju; a riečju „Zeug ostavljam Ani", nije niti stvar niti osoba naznačena, koju i kojoj ostavlja legat, nezna se dakle za stvar i osobu. Drugo očitovanje, „da druge svoje stvari ostavlja Ani i svojoj djeci", je nejasno, jer nisu naznačene stvari i djeca; M. nije bio oženjen, a niti je imao svoje djece.

Prvi i drugi sud odputili su tužbu, a najviši zabacio izvanrednu revisionalnu žalbu s r a z l o g a: Uvaživ sve okolnosti neima dvojbe, da je M. imenom Ana označio Anu B., kod koje je stanovao u vremenu kad je oporuku pravio i gdje je takodjer umro, da je s Anom B. intimno živio; da je govoreć o djeci svojoj razumievao djecu, rodjenu od Ane B., kojoj bijaše on otac, jer to svjedoci potvrdjuju; da je M. izrazom u Š. obično rabljenim „Zeug i druge stvari" razumievao svoj čitavi imetak.

Na nikakov način nisu pako tužitelji dokazali okolnosti, usljed kojih bi bila oporuka nevaljana; nisu dakle ni riešitbe prve i druge molbe protuzakonite.

Pr. M. K.

Suparnici obvezani su in solidum nadoknaditi parbene troškove tužitelju i ta njihova obveza valja da je izrično uvršćena u dispositivni dio osude.

U parnici po sumarnom (ustmenom) postupku na tužbu Rajmunda S. proti Matiji i Uršuli W. pcto. izpunjenja vansudske nagode c. s. c. izrekao je prvi sud osudu prema zahtjevu tužbe i odsudio obadvoje tuženika, da su parbene troškove in solidum nadoknaditi dužni.

Digitized by Google

Povodom priziva, koji su oba tuženika na vrieme podnieli zato, što su na naknadu parbenih troškova in solidum osudjeni bili, c. kr. prizivni sud u Pragu riešenjem svojim od 21. veljače 1883. br. 1444 ukinuo je osudu prve molbe u napadnutoj točki, jer neima zakonske ustanove, po kojoj bi suparnici na naknadu parbenih troškova in solidum obvezani bili i odsuditi se morali.

C. kr. vrh. sudište bečko usliša previd tužitelja, ukine osudu druge i potvrdi onu prve molbe.

R a z l o z i: Doista mora se smatrati opravdanim ništovni razlog tužiteljeva previda, što je druga molba oba tuženika oprostila, da nemoraju tužitelju in solidum nadoknaditi parbene troškove. — Zahtjevom tužbovnim zamoljeno je, da se oba tuženika in solidum na naknadu parbenih troškova osude i tečajem sve razprave nije proti tomu zahtjevu ništa prigovoreno; pa buduć su oba tuženika u parnici podlegla, to je svaki njih dužan tužitelju sav parbeni trošak nadoknaditi (§§ 1295, 1301 i 1302 o. g. z.).

(Riešitba vrh. sudišta bečkoga od 1. svibnja 1883 br. 4963.)

Pr. L. M.

Svjedok oporučni mora se podpisati sa dodatkom „kao oporučni svjedok", a mora iz ustiju oporučitelja očitovanje čuti, da je pismo, koje ima podpisati, oporuka.

U jednoj noći pozvana su tri susjeda k bolestnomu Adamu K., gdje se pravilo nekakvo pismo; na skoro svršio je L. pisanje, koje Adam K., bez da ga je čitao, vlastoručno u prisutnosti trojice susjeda podpisao, a ovi su nedvojeć, da je to pismo oporuka, nu nepitajuć za to, ovo pismo kao svjedoci sa znakom križa, pošto nisu znali pisati, podpisali.

Zakoniti baštinici tužili su oporučne nasljednike radi nevaljanosti oporuke. Ali ih sud prve molbe odbije, i to s r a z l o g a: što se preslušanjem susjeda dokazanim mora smatrati, da je Adam K. oporuku u punoj sviesti, a u prisutnosti trijuh svjedoka, koji nisu ni najmanje dvojili, da su pozvani bili kao oporučni svjedoci, podpisao.

Viši sud proglasio je oporuku ništetnom; a najviši sud potvrdio je osudu prizivnoga suda.

R a z l o z i: Po § 601 o. g. z. oporuka je nevaljana, ako je oporučitelj samo i jednu propisanu potrebštinu zanemario. Za valjanost pismene oporuke, koju oporučitelj samo vlastoručno podpiše, je po § 579 o. g. z. potrebno, da pred trojicom svjedoka pismo potvrdi kao svoju oporuku; dalje, da se svjedoci podpišu kao oporučni svjedoci.

Pismena oporuka Adama K. napadnuta je s toga, jer ova nebijaše podpisana po susjedih kao svjedocih oporuke; dalje što oporučitelj pred ovimi svjedoci pismo kao svoju oporuku nije potvrdio. Ovaj prigovor

Digitized by Google

temelji se na predloženoj oporuci, jer u ovoj manjka potvrda, da su spomenute tri osobe, koje sve nisu znale pisati, samo znakom križa i podpisom imena po Adalbertu L. pridodanim, pismo kao svjedoci oporuke podpisale.

Za protudokaz prigovora toga, naime za dokaz, da je upitna oporuka providjena svimi potrebštinami za valjanost pismene oporuke nuždnimi, oporučni nasljednik pozvao se je na podpis trojice svjedoka i ponudio domirnu, eventualno odlučnu prisegu.

Svjedoci suglasno su izpoviedili, da su jedne noći u stan Adama K. pozvani bili, da su ovoga (Adama K.) našli ležećeg u postelji, ali pri podpunoj sviesti, da je prisutni Adalbert L. nešto pisao, da je ovo po njem sastavljeno pismo predano bilo Adamu K., koji ga, a da ga nije ni čitao, vlastoručno podpisao; da su ovo pismo ondje i oni kao svjedoci, usljed poziva pisara, podkrižali, ali da nisu od Adama K. pozvani bili kao svjedoci oporučni; da Adam K. nije odredio sa svojim imetkom, niti da je očitovao, da je ono pismo oporuka; da je njim pokazano pismo uprav ono pismo, koje su oni i Adam K. podpisali.

Pošto je očitovanjem tih svjedoka dokazano, da Adam K. predloženo pismo kao oporuku potvrdio nije, da je ovo pismo po podpisanih susjedih ali ne kao svjedocih oporuke podpisano bilo, dakle nepredleže po § 579 o. g. z. za valjanost oporuke pismene propisane potrebštine, jer je porečeno, da je Adam K. čitati znao, kao što ni svjedoci čitati ni pisati nisu znali, pa s toga nisu mogli ni pregledati ovo pismo; što je dokazano, da ova oporuka i propisom § 881 o. g. z. neodgovara; a pošto ni jedan svjedok nemože potvrditi sadržaj oporuke, te se ona niti ustmenom oporukom smatrati nemože, to je trebalo itd.

Pr. M. K.

Nije dopušten dokaz na vječnu uspomenu paranjem lješine.

Osjeguravajuće društvo M. zaiskalo je, neka se lješina osiguranoga B-a para i tako ustanovi, da je potonji neistinito i nepravedno izkazao svoje zdravstveno stanje. Sud odbio je tu molbu, jer da dokaz na vječnu uspomenu paranjem čovjekove lješine po propisih g. p. p. nestoji u nadležnosti civilnoga sudca, pa toga radi niti se nesmie dozvoliti.

Utok osjeguravajućega družtva bio je zabačen i to s razloga navedenih u napadnutoj odluci prvoga suda, pa na dalje i s toga, jer se u molbi neišće samo pregledanje lješine, nego se radi o paranju iste, dakle o bitnoj promjeni, a ta po zakonu nije slobodna.

Vrhovno sudište bečko odlukom od 7. svibnja 1887 br. 5384 zabacilo je izvanredni previdni utok, jer neima nikakove ništetnosti, a niti se može reći, da su osude nižih sudova očevidno nepravedne, ako se uvaži, da se i dokaz na vječnu uspomenu, kao i drugi dokazi, može do-

Digitized by Google

pustiti samo o izviestnih po dokazivatelju navedenih okolnostih (§ 104 o. gr. sud. = § 104 hrv. g. p. p.), a da se nemože dopustiti, kako se traži u nazočnom slučaju, ob okolnostih, koje se tek hypotetični tvrde, te bi istom iz obavljena predložena dokaza sliedile.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Ako se i dozvoli tuženikom odplaćivanje mjen. duga u obrocih, nemienja se tim ništa ni na predmetu ni na pravnom temelju; neima dakle mjesta uporavi § 1376 o. g. z.

Platežnim nalogom od 3. srpnja 1886 br. 2384 naloženo je T. M. kao naledjniku, B. M. kao izdatnici i M. F. kao prihvatniku mjenice, da plate I. P-u mjenb. svotu od 180 for. spr. Tuženici prigovoriše, da nisu dužni platiti I. P-u mjenb. svotu od 180 for., jer da on nigdje na toj mjenici nedolazi ni kao izdatnik ni kao giratar; nadalje prigovaraju, da utužena svota potiče iz kupoprodaje 100 mjerova pšenice i da za to nepostoji mjenbena obveza, nego samo obična gradjansko-pravna, kao i da je I. P. obećao, da će mjenicu od 29. ožujka 1886 prolongirati, a tuženici da će mjen. svotu po mogućnosti na obroke plaćati; pa na sve ovo ponudiše glavnu uzvratnu prisegu. Napokon uztvrdiše, da je tužitelj tu mjenicu dockan prosvjedovao, usljed česa da gubi mjenb. moć, jer je trebao 29. lipnja 1886 prednjaka svog o prosvjedu ubavjestiti, dočim je on tek 30. lipnja 1886 to učinio, dakle docnije.

Kr. sudb. stol u Vukovaru osudom od 7. kolovoza 1886 br. 2782 sudio je u smislu tužbe s ovih r a z l o g a: Tuženici neporiču, dakle priznaju, da su mjenicu od 29. ožujka 1886 na 180 for. vlastoručno podpisali; neporiču istinitost ostalog sadržaja te mjenice, te pošto ta mjenica ima sve zakonite potrebštine, to je tužitelj I. P. kao posjednik i vlastnik usljed naledje in bianco po mj. z. zadobio platežni nalog od 3. srpnja 1886 br. 2384, buduć je i mjenb. prosvjed pravodobno podignut.

Prigovori tuženika morali su se odbiti, jer onaj prigovor, da utužena tražbina od 180 for. potiče iz kupnje od 100 mjerova pšenice i da za to nepostoji mjenb. obveza, nego samo obična po gradj. zak., nemože se uvažiti, buduć mjenb. obveza nastaje podpisom mjenice, a causa debendi može biti makar kakav pravni posao.

Isto tako nemože se ni onaj prigovor uvažiti, da je tužitelj obećao, da će mjenicu prolongirati, a tuženici da će mj. dug po mogućnosti na obroke plaćati; niti se može suditi na navraćenu tuženiku o tom glavnu uzvratnu prisegu, jer je taka ustmena pogodba protivna naravi mjenb. pravnog posla, a osim toga tako je nejasna i neopredieljena, da se glavna prisega nikako ni formulirati nemože, buduć nije po tuženicih niti uz-

Digitized by Google

tvrdjeno, a kamo li dokazano, u kojih dionih iznosih i u kojih rokovih imala bi se mjenb. svota izplatiti, dočim se neda razumno ni pomisliti, da je tužitelj pokraj mjenbene obveze tuženikom ostavio na volju, da mu tražbinu plate kadgod ili nikada.

Kr. banski stol osudom od 20. travnja 1887 br. 21002 ex 1886 potvrdi prvomolbenu osudu odbaciv priziv s ovih razloga: Kad bi sve dokazano bilo, kao što nije, da je tužitelj dozvolio tuženikom da svoj mjenb. dug odplaćuju u obrocih, to ipak tim mjenb. tražbina tužitelja nebi pretvorena bila u gradjansko-pravnu, pa se s toga tim manje može ovdje govoriti o novaciji u smislu § 1376 o. g. z., pošto se tim nebi ni pravni temelj, ni glavni predmet tražbine izmienio, nego bi se jedino radilo o modalitetih odplate, usljed kojih nenastaje nikakova promjena niti glede glavnoga predmeta niti glede pravnoga temelja.

Budući da je dakle osuda prvosudna glede svih prigovora dovoljno obrazložena, morala se je ista uz odpućenje priziva tuženikova potvrditi.

Dalnji pravni liek nije poprimljen.

Milan P. Jovanović.

Cl. 357 al. 1 njem. trg. zak. (§ 355 hrv.-ug. trg. zak.) uporavlja se i na obročna odplaćivanja, koja se moraju u izviestnih rokovih obavljati.

A. bio je dužan B-u 824 for. na brašnu, koje je od ovoga primao. Mjeseca travnja 1879 dogovoriše i nagodiše se ovako: da će A. platit B-u samo 400 for. i to na četiri puta, u četiri godine, svaki put po 100 for., a platežni rok da nastaje vazda 1. siečnja, a počimlje sa 1. siečnja 1880. Ako nebi A. točno plaćao uglavljenih rata u navedenih rokovih, prvobitna tražbina B-ova od 824 for. opet postaje pravovaljanom. Obrok dospieli 1. siečnja 1880 nije bio plaćen točno 1. siečnja, nego nekoliko dana kasnije; nu tomu neprigovori B. Obrok dospieli 1. siečnja 1881 predan je bio za B-a na poštu 4. siečnja i. g. 9. veljače 1881 očitova B. A-u, pošto nije ni 1. siečnja 1880 ni 1. siečnja 1881 točno platio obroke kako uglaviše t. j. upravo na dan 1. siečnja, to da je A. proigrao onu blagodat popusta od duga, i da on (B.) traži, neka mu odmah plati cieli ostatak duga. A pošto je A. platio 31. prosinca 1881 opet 100 for., tuži ga B. 26. veljače 1882 zahtievajuć da A. plati ostatak od 524 for.

Prvi sud odsudio je tuženika, da ima platit 524 for.; prizivni sud promieni tu osudu i odbaci posvema tužbu. C. k. vrhovno bečko sudište riešitbom od 24. listopada 1882 br. 6700 potvrdi osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Tužitelj nije ni jednom rieči prikorio, što mu je tuženik prvi obrok od 100 for., dospievši 1. siečnja 1880, nekoliko dana kašnje poslao, nego je novac bez ikakova prigovora primio. Drugi obrok od 100 for. dospieli 1. siečnja 1881 predan bijaše za B-a na poštu

Digitized by Google

4. siečnja i. g. A to spočitne tužitelj istom 9. veljače 1881 dodav, pošto tuženik nije držao uvjeta nagode, te nije točno plaćao ustanovljenih obroka, da je samo uvjetno dozvoljeni popust duga proigrao i da on (tužitelj) traži, neka mu odmah ostatak prvobitno 824 for. iznosećega duga plati. Ako tužitelj hoće, da se drži nagoda, uglavljena medju njim i tuženikom u mjesecu travnju 1879 glede duga na brašnu od 824 for., kojom nagodom se tužitelj obveza, da će smatrat račun tuženikov posve poravnanim, ako ovaj plati četiri u obroka à 100 for., ali da te obroke i rokove točno drži, pa da neće ništa više tražiti; ako tuženik nebi plaćao, da opet stupa u kriepost stari podpuni dug od 824 for.: to je morao tužitelj prema čl. 357 al. 1 njem. trg. z (§ 355 hrv.-ug. trg. z.) odmah tuženiku prijaviti, čim nije platio prvoga obroka u vremenu opredieljenom. Nu tužitelj nije toga činio, pak nemože istom 9. veljače 1881 zahtievati, da tuženik zato, što nije točno plaćao obroka od 1. siečnja 1880 i 1. siečnja 1881, plati cieli ostatak prvobitnoga duga, koji ostatak čini još 524 for.

(Allg. öst. G.-Ztg.)

C. Kazneno.

Da se mogu kradja i pronevjerenje medju supruzi i medju bližnjom rodbinom živućom zajednički suditi po § 463 k. z., treba da je okradjeni posjednik i vlastnik ukradjene stvari, a ne da je on samo posjednik, da vlastničtvo pripada osobi, koja neživi s obtuženikom u zajednici.

Ivana H. tuži drž. odvjetničtvo, da je 5. studenoga 1885 odnio iz posjeda roditelja svojih Josipa i Ane H., svoje koristi radi a bez njihove privole, vriednostnih papira, što valjahu najmanje 707 for., a pripadahu njegovu bratu Franji H., koji s njim skupa neživljaše.

Prvi sud proglasi Ivana H. krivcem te ga osudi sbog zločina kradje (§§ 171, 173 i 179 k. z.) na godinu dana težke tamnice.

U ništovnoj žalbi, što ju osudjenikov otac uloži, pozvav se na al. 10 sl. c) i 11 § 344 aust. kaz. post., navede: da je osuda obistinila samo kradju, koja se dogodi izmedju sina i njegovih roditelja; da se takova kradja neima sudbeno progonit, pošto toga nezaiska glava porodice; da nije presudno, što samo obtuženik a ne i brat mu Franjo žive s roditelji u zajednici; da po § 171 k. z. je mjerodavno, je li stvar odnešena iz posjeda, a nema se obazirati, je li vlastničtvo odnešene stvari pristojalo posjedniku ili komu drugomu; da svakako i kad bi se smatralo, da je okradjenik Franjo H., nebi bilo izuvidjeno, da je stvar bila odnešena bez njegove privole.

Na javnoj razpravi, koja je držana bila pred c. kr. ukidnim sudištem, opazio je proti onom razloženju generalni odvjetnik: § 463 k. z.

Digitized by Google

jasno predpostavlja, da učinitelj i oštećenik žive u zajednici; oštećenik je onaj, kojemu su kažnjivim činom povriedjena prava; imade li kažnjivih napadaja na tudja imovinska prava, oštećenikom je najprije vlastnik, a to bez razlike, je li stvar bila u njegovom posjedu ili je bila komu drugomu povjerena, te pristoji li s toga vlastniku pravo, da mu tko štetu nadoknadi; u ovom zadnjem slučaju smatrat se svakako mora, da je oštećen i onaj treći, koji je dužan štetu nadoknadit; je li se po tom kažnjivim činom šteta naniela ne samo osobi, koja sa počiniteljem živi u zajednici, nego istodobno ili izključivo pravom, što pristoje trećemu, koji nestoji u tom odnošaju, onda se nedaje nikako uporavit iznimni propis § 463 k. z. Takov je upravo sgodjaj o kom se radi; prvomu sudu pružile su se sve tvrdnje, koje su mu potrebite bile, da uporavi zakon; § 171 k. z. uvrstio je kradji u značajke, ne što neima vlastnikove privole, nego što neima posjednikove privole; da je vlastnik pristao, da se oduzme njegova stvar onomu trećemu, kojemu ju je on povjerio, ovo bi se bilo smatralo kao razlog jedan, koji bi bio oduzeo činu kažnjivost; takovo stanovište imalo se je dakle po § 319 k. p. navesti, te je sud imao presudit, je li ga ili nije li ga bilo; ali o takovom stanovištu u sgodjaju nije bilo spomena.

C. kr. kasacionalno sudište bečko odbilo je ništovnu žalbu.

Tko na javnoj dražbi ponudi novca sudražbovatelju da tim umanji konkurenciju, nepočinje samo tim prevaru.

Josipa H. te Ivana K. obtuži državno odvjetničtvo, da su kod neke javne dražbe ostale sudražbovatelje novčanim darom privolili, da odustanu od sudražbovanja, pa da tako javnom dražbom prodavani predmet dobije Josip H. što jeftinije. Prvi sud odrieši obtužene; proti toj osudi podnese drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju temelji na § 281 toč. 5 i 9 a. k. p. (§ 277 toč. 5 i 9 hrv. k. p.)

U razpravi povedenoj pred kasacionalnim sudištem bečkim pobijaše generalni prokurator žalbu drž. odvjetničtva Generalni prokurator imajuć pred očima jedno izviešće Pratobevere, sjeti na razprave medju strukovnjaci, kojim su opetovano dali povoda dogodjaji, slični onomu, koji je temelj ovoj obtužbi. Tako se navodi u izvadku zapisnika vrhovne pravos. oblasti od 3. svibnja 1822 br. 2560, da se je o tom već pred više godina razpravljalo medju najvišimi oblastmi dvorskimi, dok bje previš. riešenjem od 15. kolovoza 1815 odlučeno, da ostaje sve kod propisa o dražbi od 15. srpnja 1786, jer da bi ustanova kaz. zak. o tom promašila svoj cilj. Sama vrh. prav. oblast, koliko se vidi iz spomenutoga zapisnika, scieni, da se ovaki dogovori i sporazumci stranaka nemogu u pravnom pogledu proglasiti kažnjivimi, a nemože se ni o tom dvojiti, da bi se sbog ova-

Digitized by Google

kova postupka riedko kada mogla kazna izreći, a izrečena da bi slabo djelovala. Isto ovako misli i dvorsko zakonotvorno povjerenstvo, jer u noti svojoj od 26. lipnja 1812 najprije konstatuje, da sudovi nisu nikada dogovore ovake vrsti smatrali kažnjivimi; pak za tim razlaže, da se je osjećalo koli bi bio nuždan zakon, koji bi ovake dogovore proglasio neobveznimi, pa je zaista povjerenstvo predložilo, neka se izda naredba, u kojoj bi se izreklo, ako bi tko štogod dao ili platio u namjeri, da treći nedodje i nesudražbuje na javnoj dražbi, ili da neponudi više ili manje, da ima pravo dano ili plaćeno natrag tražiti. Dvorsko povjerenstvo potanje navadja razloge svoga uvjerenja, da bi ustanove kaz. zak. za ovake slučajeve izdane promašile svoj cilj, da se zabranom ili kaznom nemože zapriečiti sloboda, da čovjek sudjeljuje i nesudjeljuje kod dražbe, da bilo s kojega mu drago razloga na korist trećega neponudi ništa ili malo, ili napokon da nesklopi sa drugim pogodbu, po kojoj će dieliti medju se dobitak; tu bi se moglo samo jedno učiniti: da se u javnom interesu oduzme pravo dignuti tužbu sbog ovakih tražbina. Uz ovo mnenje pristane izrikom i vrhovno sudište; a znade se, koliko je ovaj nazor priznat u dvor. dekretu od 6. lipnja 1838 br. 277 sb. pr. z., koji dekret upućuje na § 1174 o. g. z. Konkretni slučaj jedan ponuka vrhovno bečko sudište, te je u plenarnoj sjednici 10. srpnja 1860 viećalo i ob ovom pitanju. Resultat njegova viećanja jest sliedeće u knjigu judicata uvršteno pravno pravilo: „Dvorski dekret od 6. lipnja 1838 br. 277 sb. pr. zak. neprotivi se uporavi k. z. na dogovore i pogodbe, navedene u tom dvor. dekretu, ako postoje u obće tu uvjeti § 197 k. z.“

Kasacionalno sudište zabacilo je žalbu ništovnu.

Razlozi: Kako se vidi iz razloga osude, oba obtužena okrivljujn se, da su, kad se na javnoj dražbi davalo u zakup za god. 1886 gradskoj obćini Březnic pripadajuće pravo pobiranja potrošarine na piće, dogovorno više prisutnih, koji su htjeli dražbovati, novčanim darom privolili, te su odustali od sudražbovanja, da uzmogne tako Josip H. za manju cienu dostati zakup. Prvi sud odrieši ih obtužbe sbog prevare podignute, jer je scienio, da tu manjka nuždno obilježje delikta onoga, najme nakana nanieti štetu, i da proti dogovorom ove vrsti jedini daje pomoći dvorski dekret od 6. lipnja 1838 br. 277 sb. pr. z. U žalbi ništovnoj pozivlje se državno odvjetničtvo najprije na toč. 5 § 281 a. k. p. (t. 5 § 277 hrv. k. p.). Državno odvjetničtvo označuje u osudi kao „nepodpuno“, jer da se sud nije o tom izjavio, da li je djelo obtuženih bilo himbeno te prikladno zavesti u bludnju; da li je njim bio tko u bludnju zaveden, ili da li je bila bludnja čija upotrebljena, da li je i koliko usljed toga postignuta manja zakupnina i koje okolnosti učina su tu dokazane. Jasno je svakomu, da se u ovom, što navodi drž. odvjetničtvo, nemože razabrati naglasivanje i izticanje razloga ništetnosti, o kojem se govori u žalbi ni-

Digitized by Google

štovnoj. Govori o „nepodpunosti“ a prikorava, što je sudac zadovoljio dužnosti, koju mu nalaže § 270 br. 7 a. k. p. (§ 264 hrv. k. p.), da najme u razlozih osude iztakne, koje su činjenice dokazane i s kojih razloga. Tko se pozivlje na taj razlog ništetnosti, treba da u žalbi svojoj točno označi one konkretne činjenice, o kojih se sudac nije po propisu izjavio. Ako se naprosto tvrdi, da nije koje obilježje delikta ustanovljeno, predpostavlja to izrečenu osudu o krivnji, pa spada tada pod br. 9 i 10 § 281 a. k. p. (toč. 9 i 10 § 277 hrv. k. p.). U koliko pako žalba ništovna, pozivljuć se na br. 5 § 281 k. p., nazrieva protuslovje sa spisi stojoće u tom, što se u razlozih osude na temelju kazivanja svjedoka Ignjata K. navodi, da je izklikna ciena iznosila 2000 for., to je ovo protuslovje posve irelevantno.

Nu žalba ništovna nije osnovana ni u tom, što se pozivlje na br. 9 sl. a) § 281 k. p. Neima sumnje, da dvor. dekret od 6. lipnja 1838 br. 277 sb. pr. z. nije pozvan, da zaprieči uporavu propisa kaz. z., u koliko obstoje predpostave za tu uporavu. Ali te se predpostave nevide i nemogu se dokazati u onom, kako obtužba predstavlja dogodjaj. Netreba o tom razpravljati, „da li obilježje himbenosti već u tom stoji, što su inkriminirani dogovori za ledjima upravitelja ličbe obavljeni“. Nu je li ovaj potonji vlastan prema postojećim dražbovnim uvjetom, ili možda prema § 7 propisa o dražbovanju od 15. srpnja 1786 br. 565, radi ovakih dogovora naprosto uzkratiti da se zakup dopita onomu, koji je najviše ponudio? Može li se dakle njegovu nepoznavanju dogovora pripisati, da je ipak dopitana stvar najviše nudećemu? Može li se tvrditi, da je drugi „himbenim djelanjem ili predstavljanjem“ upotrebio njegovu bludnju ili neznanje?

Znade se iz izkustva, da se često natiskuju k dražbi osobe, koje niti nemisle dostati onu stvar; koje baš hoće da ih drugi plativ im neku svotu odvrnu od dražbovanja. Nije ustanovljeno, da bi jedan ili drugi od onih, koji su u ovom slučaju odustali od dražbovanja, bili dali više nego li je postignuto. Nije dakle nipošto sigurno, da se ima dogovoru obtuženih pripisati, što nije rečene godine polučena zakupnina onolika, kolika prijašnjih godina. Kako dakle da se tu govori o šteti u obće, a napose o šteti, koja bi prekoračivala 25 for.? Kako se može tvrditi, da se je zaista namjeravalo ovaku štetu nanieti, i da je taka šteta zaista mogla nastati iz himbena ponašanja obtuženih, što bi moralo stojati, ako bi se htjelo obtuženim imputirati zločinstvo prevare? — Postupak obsudjenih nije pošten, ali nepodpada pod kaz. zak.; zato se je itd.

(Jur. Blätter.)

Digitized by Google

Ima li pokušaja zločina težke tjelesne ozlede? — Nutarnje protuslovje u izreci suda razlog je ništetnosti po § 281 br. 5 a. k. p. (§ 277 br. 5 hrv. k. p.)

Noćju 11. na osvit 12. listopada 1875 dodje M. S. sa svojim bratom pred kuću Ane M. u Gereuthu te tu stade udarat žestoko u kućna vrata i ružit kćeri Ane M. Čuvši tu buku Križaj, Ane M. nezakoniti sin i kći joj M., koji pribivahu u gornjem spratu kuće, sadjoše dolje u sobu pri zemlji; Križaj otvori tu prozor i opomene one momke da miruju. On još pravo ni nedoreče te opomene, kad M. S. zahiti kroz prozor kamen u sobu, namjerom, što ju poslje prizna, da umori Križaja; ali nepogodi njega, nego N-u, koja za njim stajaše, i udari ju tako žestoko povrh desnog oka, da se on čas onesviestila. Liečnici konstatovali su na njoj težku ozledu uz poremećaj zdravlja i nesposobnost za rad više od 20 dana.

Obtužba državnog odvjetničtva glasila je za zločin pokušane težke tjelesne ozlede po §§ 8 i 155 sl. a) k. z., počinjen na N-i, i na prekršaj proti sigurnosti života po § 335 k. z., počinjen na Križaju.

C. k. zem. sud u Ljubljani riešio je M. S. po § 259 br. 3 k. p. (§ 250 br. 3 hrv. k. p.) obtužbe za napomenuti zločin, a osudio ga sbog zločina pokušane težke tjelesne ozlede po §§ 8 i 152 k. z. i sbog prekršaja proti sigurnosti života po § 335 k. z. — Veli se u osudi, da je M. S., jer je neprijateljskom namjerom bacio kamen, „počinio djelo takovo, kojim se je imalo doć do izvršenja zločina“, a nije se do toga došlo sa slučajne zaprieke. Da M. S-u bijaše neprijateljska namjera, veli se u obrazložbi, izpovjedio je on sam i sudit je po vrsti orudja, kojim se M. S. poslužio, i premda namjeravani učinak izostade; obtuženik počinio je djelo, po kojem se je imalo doć do stvarnog izvršenja zločina, a što se nije zločin izvršio, to je puki slučaj. Sa svim tim prvi sud nije se mogao osvjedočit, da je obtuženik imao neprijateljsku namjeru i da je htio prouzročiti težki koji od posljedaka napomenutih u § 152 k. z., nego je sud držao, da je obtuženik počinio, namjerom u obće neprijateljskom, kažnjivo djelo, za koje ga se okrivljuje.

Proti ovoj osudi podnese drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu na temelju § 281 br. 5 i 10 k. p. (§ 277 br. 5 i 10 hrv. k. p.), jer si sudbena izreka sama protuslovi, jer su razlozi ove izreke u oprieci sa činjenicami, što ih je sud smatrao dokazanimi, i napokon jer nema pokušaja težke tjelesne ozlede po §§ 8 i 152 k. z.

Na javnoj razpravi, koja se je na to držala pred c. k. kasacionalnim bečkim sudom 7. lipnja 1876, primjeti medju ostalimi generalni državni odvjetnik: Promotrimo li pomnjivo osudu ljubljanskoga suda i njene razloge, vidit ćemo, da sud ne samo nalazi u obtuženiku onu neprija-

Digitized by Google

teljsku namjeru, koju je sam izpovjedio, a koju pokazuje vrst orudja, kojim se je poslužio, nego dalo se je svladati mnenjem, da je obtuženik, mećuć se kamenom, namjeravao Križaju ili zdravlje smesti, ili nesposobnim ga učinit za rad od 20 dana najmanje, ili zadat mu težku ozledu. U razlozih veli se izrično „premda namjeravani posljedak nije nastao". Kakav bijaše ovaj posljedak? Na ovo pitanje sud neodgovara, ali nema sumnje, da taj posljedak neimadjaše biti slučajan, nego da je obtuženik imao pred očima izviestni posljedak, koji je namjeravao proizvest hitcem kamena. Što se još veli u motivih: „da je obtuženik počinio djelo, kojim se je imalo doći do stvarnog izvršenja zločina, tako da je ovo izvršenje izostalo sbog slučajne zaprieke", daje lahko razabrat, kakav posljedak namjeravao je obtuženik, po mnienju zem. suda. Ovaj imao je u obće pred očima samo zločin težke tjelesne ozlede i naznačio je osim toga § 152 k. z kao zakonski propis, što se ima na čin uporavit. Zločin dakle, što se je imao izvršit obtuženikovim djelom, a nije bio samo sbog slučaja izvršen, je dakle bez sumnje zločin § 152 k. z. Ali bitnost ovomu zločinu stoji u nastupu posljedaka tu napomenutih. Ako dakle prvi sud veli, da počinitelj namjeravaše proizvesti posljedak, da je on počinio djelo, kojim se je imalo doći do izvršenja zločina, i da je ovo izvršenje samo sbog slučaja izostalo; ako sudište, pri ovom razloženju, ima u misli samo § 152 k. z. i to nesumnjivim načinom izrazuje: nuždno sliedi, da obtuženik, po mnienju prvoga suda, imadjaše namjeru prouzročit jedan od posljedaka, naznačenih u § 152 k. z. Ali odmah u sliedećem odsjeku svoje obrazložbe veli prvi sud: „Sud nije se ipak mogao osvjedočit, koja bijaše obtuženiku neprijateljska namjera, koja idjaše na to, da prouzroči jedan od posljedaka, što su napomenuti u § 152 k. z." Što je sud malo prije reko, da je u jestnom smislu prama njegovu osvjedočenju, odmah zatim veli, da je o tom osvjedočen u niečnom smislu. Protuslovje je tu bjelodano. A ovo se protuslovje odnosi na presudne činjenice (§ 281 br. 5 k. p.). Izreka bo, koja li je bila namjera tvorcu, smatralo se je uvjek dosele da spada na pitanje o činu. — Imamo ovdje i razlog ništetnosti predvidjen u § 281 br. 10 k. p. Ele kad bi se moralo priznat, da je dokazano, da obtuženiku nije bila namjera prouzročit jedan onih posljedaka, koji su naznačeni u § 152 k. z., čin nebi onda mogao biti označen kao pokušaj zločina težke tjelesne ozlede po §§ 8 i 152 k. z.; jer neima pokušaja ovoga zločina, a samo mislit se dade, da ga ima po smislu §§ 8 i 155 sl. a) k. z. — Ništovna žalba ukazuje se dakle temeljita, odsudu valjalo bi po tom uništiti, te parnicu po § 288 br. 1 k. p. povratit zem. sudu ljubljanskomu, da ju iznova razpravlja.

C. kr. kasacionalno sudište bečko riešitbom od 7. lipnja 1876 br. 2299 ukine osudu prvoga suda od 17. prosinca 1875 br. 273 te odredi, da se stvar iznova pretrese na konačnoj javnoj razpravi.

Digitized by Google

Razlozi: Zem. sud ljubljanski u razlozih pritužene osude izjavilo je s jedne strane, da se nije moglo osvjedočit, da M. S., kad je pohitio na Križaja kamen funtu težak, imao namjeru prouzročit koji od onih težkih posljedaka, što ih napominje § 152 k. z. S druge strane opet naveo je, da je M. S. imao drugu neprijateljsku namjeru i da je počinio djelo, kojim je imao doći do podpunog izvršenja zločina, ali potanko neznačuje na koji čin bijaše ta namjera upravljena, niti kako je imalo biti djelo, kojim se je imalo doći do stvarnog izvršenja zločina. Po ustanovljenju svega ovoga nije moći razabrat, o kojih se djelih misli, ni kojom namjerom drži se, da su djela počinjena bila. Buduć su ovo nejasnosti i protuslovja glede presudnih činjenica, temeljit je razlog ništetnosti, što ga je po § 281 br. 5 k. p. iznielo drž. odvjetničtvo, te mora se s ovoga razloga, prema propisu § 288 br. 1 k. p. (§ 284 br. 1 hrv. k. p.), ukinut osudu i povratit parnicu prvomu sudu, da iznova drži javnu razpravu. Po tom netreba se bavit drugim razlogom ništetnosti, što ga je takodjer iznielo državno odvjetničtvo, oslonivši se na § 281 br. 10 k. p.

Mnenja o reformi sveučilištne nauke.

Sadanji c. kr. austr. ministar za bogoštovje i nastavu živo nastoji, da se preinači i prema potrebam života udesi studium imenito pravo- i državoslovnih disciplina. On je već i neka načela o tom izrekao, a u ostalom pozvao pravo- i državoslovne fakultete svih sveučilišta u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, da mu saobće svoje nazore u tom prevažnom poslu. — Bečke novine priobćuju sada izvadke iz mnenja i separatnih vota; pa kako je pitanje ovo veoma znamenito i nije ograničeno tek na zapadnu polu austro-ug. monarkije, nedvojimo, da će i naše štioce zanimati, kako kompetentni krugovi, najme prof. sborovi, sude o toj reformi, i u kojem bi se ona pravcu imala izvesti.

Prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta bečkoga sveučilišta predlaže sliedeće: Kolegija o praktičnoj filosofiji, austr. poviesti i zatim ob obćoj poviesti i austr. statistiki netreba da budu obligatna. U prvom poljeću imao bi držati hodogetički obligatni kolegij o enciklopediji pravo- i državoslovnih nauka, dva sata na tjedan; predavanje crkvenoga prava da se za dva sata umanji, a predavanje teoret.-polit. ekonomije da se proglasi obligatnim u prvom dvogodištu; pravna filosofija treba takodjer da postane obligatnim predmetom, a mogla bi se slušati unutar četverogodišta, kad bi djak htio; na dalje da se proglase obligatnimi predmeti obće državno pravo, austrijsko državno pravo, upravna nauka i austrijsko upravno pravo, koji da se pre-

Digitized by Google

davaju pet sati na tjedan; da se broj obligatnih ura u osmom polječu ustanovi na dvadeset, a da se financ. znanost u ljetnom polječu za jednu uru više predaje.

Kod polit. državnih ispita trebalo bi na mjesto austr. statistike uvrstiti austr. ustavno pravo i glavna načela prava upravnoga, a za judicialni držav. ispit imalo bi biti ravnalom, da se uklanja pitanjem, koja se tiču podredjenih detaila, te na koja se može odgovoriti istom izkustvom stečenim u praksi. Sudstveni i polit. državni ispit imali bi se ex lege smatrati da su podpuno zamienjeni odnosnim strogim ispitom. A da se poboljša polazak predavanja, trebalo bi najprije odrediti, da se jednogodišnja vojnička služba neračuna u vrieme nauke, pak uklanjajuć se direktnomu silenju na polazak, a uvažujuć posebne okolnosti bečke da se imenuje dobro plaćeni, rektoru i dekanu podčinjeni sveučilištni činovnik, koji bi imao zadaću, da nadzire da li slušaoci upisani na bečkom sveučilištu zaista u Beču i prebivaju; prof. sbor zaključio je prepustiti uvaženju ministarstva, nebi li se legitimacionalne karte djaka providile i njihovimi fotografijami.

Separatna vota tiču se napose onih kolegija u početku spomenutih uključiv i statistiku, koja bi se prema zaključku većine imala izpustiti izmedju obligatnih kolegija, jer da bi na mjesto njih barma donekle imala se dati neka naknada; zatim da bi trebalo organizovati sudstveni državni ispit i predlaže odredbe glede polazka predavanja.

Iz mnenja ostalih fakulteta evo najvažnijih točaka:

Juridički fakultet njemačkoga sveučilišta u Pragu predlaže, da bi se predavanja struka pravno-povjestnoga držav. ispita, najme predavanja rimskoga, kanoničkoga i njemačkoga prava imala sa trećim semestrom zaključiti; tim bi se privredio jedan semestar modernomu pravu. U četvrtom polječu da se predaje pravna filosofija kao obligatni predmet. Statistika bi imala ostati obligatnom strukom. — Prof. sbor urid. fakulteta českoga sveučilišta misli, da bi samo ona kolegija imala biti obligatnimi, koja su predmeti drž. ispita; na polit. drž. ispitu imala bi se pitati pol. ekonomija, financ. znanost, austr. ustavno i upravno pravo. Pravno-povjestni državni ispit neka se polaže već nakon dovršena trećega polječa. Austr. financ. pravo, izključiv pravo kazneno o dohod. narušajih, da bude obligatan predmet. — Gradački juridički fakultet preporuča što toplije, da se naukovna godina razdieli na dva jednaka polječa, kao što je na gimnasijah.

Juridički fakultet sveučilišta u Innsbrucku medju ostalim predlaže, da se dokine naukovina, uvede stalna naukovna taksa, koja bi tekla u državnu blagajnu, te bi služila, da se trajno povise plaća i mirovina bilo svih profesora, bilo onih svjetovnih fakulteta; da država pobire i jednako upotrebljuje sve takse ispitne, promocionalne i druge pri-

Digitized by Google

stojbe profesora, a beriva sveučilištnih profesora da se načelno normiraju prema njihovu činu. Ovaj je predlog u ostalom kao separatni votum podnesen. — Pravo- i državoslovni fakultet krakovskoga sveučilišta predlaže, da se predavanje historijskih struka u tri semestra svrši; da se mjesto njem. privatnoga prava predaje kao obligatan predmet staro poljsko pravo u Krakovu i Lavovu; većina prof. sbora scieni, „da bi trebalo naukovinu dokinuti, uvesti stalnu upisnu pristojbu, koja bi tekla u državnu blagajnu, a beriva profesora poboljšati; da se profesorom juridičkoga fakulteta prizna pravo i sposobnost za obnašati zvanje i čast sudca; propise o strogih ispitih trebalo bi korjenito izmieniti, te kao i u Njemačkoj zahtievati, da kandidati doktorske časti predlažu pismenu radnju.“ U separatnom votumu jednom predlaže se, da se praktične vježbe iz civilnoga, kaznenoga, mjenb. i trgov. prava, te iz kaz. i gradj. post. proglase obligatnimi. — Prof. sbor jurid. fakulteta sveučilišta u Lavovu predlaže, da se predavaju partikularna prava pojedinih krunovina u Austriji; da se vježbe u najvažnijih disciplinah proglase obligatnimi; temeljito revidiraju propisi ob ispitih, te na mjesto sadanjih drž. ispita da se uvedu četiri godišnja ispita, svaki bi se polagao na koncu jedne godine; a tko je napravio sva četiri ispita, mogao bi stupiti u državnu službu. — Jurid. fakultet sveučilišta u Černovicah predlaže, da se polit. drž. ispit polaže pred judicialnim; kandidati pravno-povjestnoga i sudstvenoga državn. ispita imali bi se obvezati na izradbu pismene klausurne radnje; neke seminarske vježbe imale bi biti obligatnimi; obće državno pravo netreba biti obligatnim.

Ovoliko za sada. Što će ministarstvo učiniti, što usvojiti iz ovih zaista vrlo različitih mnenja, o tom ćemo sve točno bilježiti u ovom listu.

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta.) Pošto preuzv. g. ban nije potvrdio izbor g. prof. Nadka Nodila za rektora kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu za buduću naukovnu godinu, to su izaslanici prof. sborova — jer samo ovi biraju rektora, a ne akademički ili kakov sveučilištni senat, kako su pogriešno izvješćivali svi zagrebački dnevnici — sastav se po drugi put u sjednicu pod predsjedničtvom sadanjega rektora, izabrali jednoglasno rektorom za godinu 1887/8 g. Tadiju Smičiklasa, kr. j. r. profesora hrvatske poviesti. Ban je taj izbor potvrdio. — Dekani prof. sborova jesu: prof. dr. Belaj na teologičkom fakultetu, prof. dr. L. Marjanović na pravo- i državoslovnom fakultetu i prof. dr. Petar Matković na mudroslovnom fakultetu.

(Osobne viesti.) G. dr. Mirko Mikulčić, do sada odvjetnik sa sjedištem u Vel. Gorici, preselio se je u Zagreb, gdje je otvorio odvjetničku pisarnu i to u Gajevoj ulici; dr. Antun Gašparac dobio je odvjet. stallum agendi i otvorio svoju pisarnu u Vel. Gorici.

Digitized by Google

(Zaštita poslaničtva.) Nedavno riešio je parižki gradjanski sud zanimivu parnicu na korist austro ug. poslaničtva. U Parizu živi bečki slikar Charlemont, njemu bje povjereno da sgotovi nekoliko slika za novo dvorsko kazalište bečko. Kad su bile tri od tih naručenih slika gotove, zaželi austro-ug. poslanik, da se javno izlože u Parizu. Francezka vlada ustupi drage volje u tu svrhu dvoranu u jednoj od izložbenih sgrada francezkih, a poslanik dade onamo odpremiti slike iz ateliera Charlemontova. Čim je doznao bankar Delamotte, vjerovnik Charlemontov, da su slike izložene, zatraži on i izposluje pljenitbu slika umjetnikovih, izloženih u francezkoj sgradi, radi osiguranja svoje tražbine. Pljenitbi prigovori austro-ug. poslanik pozivljuć se na to, da je on sam u ime austrijske vlade slike preuzeo i izložiti dao; da se proti njemu kao i proti stvarim, koje on posjeduje (koje su u njegovom posjedu), nesmiju, kako odredjuje medjunarodno pravo, nikakovi sudbeni koraci preduzeti, pošto se osobe i stvari, koje pripadaju poslaničtvu, imadu smatrati eksteritorialnimi, i da se one nenalaze u stranom nego u domaćem državnom području. — Francezki sud uvaži ovaj prigovor i dokine pljenitbu.

Imenovanja. Prislušnici: Žiga Sokač, Franjo Auman, Antun Marjanović i Žiga Fink imenovani su sudb. pristavi II. razr. extra statum i to kod kr. kot. suda u Iloku, kod sudb. stola u Mitrovici, kod kot. suda u Glini i u Krapini. — Absolvirani pravnici dr. Vinko Matijević i Ivan Kozmuth imenovani su bezplatnimi perovodnimi vježbenici u obsegu kr. zemaljske vlade.

Premještenja. Franjo Plenar, sudb. pristav iz Belovara kot sudu u Gjurgjevac; Franjo Mihelić, sudb. pristav od sudb. stola kot. sudu u Ogulinu; Franjo Vidmar, sudb. pristav iz Gospića u Zagreb k drž. odvjetničtvu; Stjepan pl. Orešković iz Zagreba u Belovar k držav. odvjetničtvu; vitez Herkov, sudb. pristav iz Ogulina u Jasku; Vladimir Jakopović iz Ogulina u Slunj, te mu je povjerena uprava kot. suda; Ivan Horvat iz Kostajnice u Vel. Goricu; Alfred Šiffer iz Vel. Gorice u Kostajnicu, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Mavro Rückl iz Jaske k sudb. stolu u Ogulin; Martin Bišćan iz Slunja k sudb. stolu u Ogulin; Kosta Cepulić iz Gospića u Senj.

Stečaji. Jakov Rosskam, trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i pr. u. im. odvjet. dr. Mikulčić, zamj. odvj. dr. Hönigsberg. — R. pr. 15. rujna o. g.

— Samuel Hochsinger, trgovac u Karlovcu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. odvj. A. Zoričić, zam. odvj. dr. S. Andriević, oba u Zagrebu, pr. upr. im. Kamilo Badovinac, trgovac u Karlovcu. — R. pr. 15. rujna o. g.

Književne viesti. *Rad jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti.* Knjiga 85. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Ova knjiga sadržaje razprave: Istina, od Adolfa Vebera; Religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnoga, od N. Nodila itd. — Ciena f. 1.50.

— *Die Executionsnovelle vom 10. Juni 1887* sammt Durchführungsverordnung vom 21. Juni 1887. Von Dr. L. Geller. — Drugo izdanje. — Ciena 50 novč

— *Der Gerichtssaal.* Zeitschrift für Strafrecht, Strafprocess etc., herausgegeben von Dr. F. v. Holtzendorff. U svezku 39 i svežčiću 8 priobćuje se medju ostalim i manja radnja Milana B. Vesnića „Ueber die Schwurgerichte im alten serbischen Reich“ (str. 626—636).

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak. Vidi Mjesečnik br. 7. o. g)

Poglavje II.

§ 6. Grčko pravo.

Doba sakralnoga prava postojala je njekoć i kod Grka i Rimljana; ona žive jošte u grčkoj θέμις i u rimskom *fas*. Nu oba naroda stadoše rano svlačiti svomu pravu sakralnu odoru, ter stvoriše sistem svjetovnoga prava, δίκαιον, *jus*, prem se ostanci sakralne perijode uzdržaše u mnogom pogledu još u historijskoj dobi[1]. Najstarije pravo shvaćali su i Grci kao bogom dano, objavljeno ili neposredno od bogova putem proročišta, letom ptica itd., ili predano od otaca zajedno s vjerom bogova kao obvezujuća πατρῷα, kao ἱερὰ καὶ ὅσια. Cielo to staro pravo označivahu Grci izrazom: τὰ ἄγραφα νόμιμα.

Iza te starije dobe sliedila je ona samostalnog razvoja svjetovnog prava, ter u tom razvoju budne Sparta tipom običajnoga, Atena zakonskoga prava. Θέμις ostane za oznaku više božanske pravednosti i skupa medjunarodnih odnošaja[2].

Sparta, racijonalistična, stroga zapta, ogradjujući se napram vanjštini, živjela je po izkušanom od predja predanom redu, koji se brižnom disciplinom nastojalo predati opet potomkom i za koji upravo radi te stroge discipline nije trebalo pisanih norma, pače se ove što moguće više izključivahu, tako da je valjalo kao na-

[1] Vidi o tom razvoju Leist: Graeco-italische Rechtsgeschichte, str. 480 do 538. Wachsmuth: Hellenische Altherthumskunde II. str. 113 slied., Gans cit. I. str. 287 slied.

[2] Wachsmuth cit. str. 124 slied., Hermann: Griechische Antiquitäten II 1 (edit. Thalheim) str. 5.

Digitized by Google

čelo: μὴ Χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις. U vrieme procvata spartanskog ustava bijaše spartansko pravo pretežito javno pravo. Svaki Spartanac imao je živjeti samo za državu, ova sizaše vrlo daleko u privatni život, a mnogi privatno-pravni odnošaji, imenito oni, što ih radja trgovina i obrt, nisu niti nastajali, ili samo u ograničenoj mjeri; za njih niti nije bilo razvitoga prava, ter jedino obiteljsko pravo, nerazlučno spojeno sa svakom družtvenom organizacijom, činilo je u tom pogledu iznimku[3].

Drugačiju sliku pruža nam i u tom obziru Atena. Ateni manjkao je onaj umjetni zid, ona državu napram vanjskom svietu ogradjujuća disciplina, koja je u Sparti činila mogućim život u bitnosti bez pisanih zakona, po običajnom pravu. Sloboda svjetskog prometa, živost atičkoga duha i demokratski pravac atenskoga života radjahu potrebu, da se slobodni, ničim nestezani narodni život drži u redu javno izlaganimi na trgu zakoni, koji imadu, što više moguće, odgovarati svim potrebam. Tako su podloga svemkolikomu atenskomu pravu bili νόμοι, stvarani poznatim postupkom pred nomotheti, parnicom o dosadanjem zakonu i o predlogu novog, stvarani po tom sudačkom presudom nomotheta, sudećih prema objektivnim zahtjevom pravednosti, kako to iziskuje salus publica, ili pako postavljani zakonodavnom djelatnosti pojedinog popularnog i darovitog zakonodavca (Solon i dr.), kao njeke vrsti obranika, jer se odabirao poglavito u tu svrhu, da izravna stranačke borbe i opreke. Uz te νόμοι spadahu pod pojam pisanoga prava i ψηφίσματα, u kojih se poglavito izražavala suverena volja naroda, nu koja se ticahu pojednih dogodjaja, pojedinih čina države, bijahu dakle provizorne naravi. Kasnije se medjutim u formi ψηφίσματα stvarahu i mnogi νόμοι[4].

Spartansko i atensko pravo služilo je kao uzor i ostalim grčkim državam i kolonijam, a razliku medju običajnim i zakonskim pravom svodili su i Rimljani na Spartu i Atenu. „Et non

[3] O svem tom Leist cit. str. 538—552, 570—574, 693. Schömann: Griechische Alterthümer I. str. 264, Lerminier: Histoire des législateurs et des constitutions de la Grèce antique I. str. 121 slied., imenito 129 slied.

[4] Leist cit. str. 553, 569, 578—588, Wachsmuth cit. § 102, Mayer cit. § 9, 11. Lerminier cit. str. 171.

Digitized by Google

ineleganter in duas species jus civile distributum videtur. Nam origo eius ab institutis duarum civitatum, Athenarum scilicet et Lacedaemonis, fluxisse videtur. In his enim civitatibus ita agi solitum erat, ut Lacedaemonii quidem magis ea, quae pro legibus observarent, memoriae mandarent; Athenienses vero ea, quae in legibus scripta comprehendissent, custodirent"[5].

Dočim se državni život grčki odlikovao sličnim razvojem, kakovim rimski privatnopravni, nije grčko privatno pravo ni iz daleka bilo razvito poput rimskoga. Razlogom tomu bilo je grčko shvaćanje države i odnošaja pojedinca napram državi, napram kojoj je njegova osobnost izčezavala. Subjektivni princip priznavan je u Grčkoj podpuno samo u slobodi države, napram kojoj je sloboda pojedinca bila podredjene važnosti samo kao diela cjelosti, kao člana države. Da i pojedinac ima svoju sferu, u kojoj gospoduje njegova volja, sačinjavajući samostalni princip prava, koje država samo priznaje i štiti, ta misao bila je nepoznata i narodnoj sviesti i filozofiji. Kao što u organičnom tielu nijedan dio nije stvoren za sebe i samo radi sebe, već lih za spoj sa svimi ostalimi djelovi u cjelost, tako je i čovjek odredjen za državu; pa kako cjelosti pripada prednost pred dielom — τὸ ὅλον πρότεγον τοῦ μέρους —, tako i državi pred pojedincem. — „Le monde physique et l' organisation humaine avaient été considérés comme des types sur lesquels devait être façonné le corps social"[6].

Shvaćanje to imalo je više važnih posljedica, a medju njimi i manjkav razvoj privatnoga prava. Privatnopravni odnošaji nastajahu doduše i tamo, ali temeljna im misao nebijaše gospodstvo subjektivne volje, koje bi država imala samo ograničivati i štititi, već se osnutak i zaštita privatnopravnih odnošaja svadjahu neposredno na državu i zaštićivahu više radi sebe samih i radi objektivnoga reda, kojega sastavinu sačinjavahu oni, nego radi

[5] L. 10. J. de jure nat. 1, 2.

[6] Lerminier cit. str. 9. Pravo pojedinca pokrivalo se s njegovom učesti kod javnoga života; sloboda Grka sastojaše u sviesti, da nije od nijedne vlasti ovisniji, nego li svaki njegov sugradjanin od vlasti zakona. Zakon pako taj štitio je samo pojedinca proti pojedincu, nedajući mu za to napram cjelosti drugih i većih prava, nego li su ona, što sliede iz njegove pripadnosti k cjelosti.

Digitized by Google

osobnosti, koja se nalazi u njih. S toga sizaše država onako daleko u privatnopravne odnošaje državljana; ne samo u mladosti, nego tečajem cieloga života podvrgavala ih neprekidnoj svojoj djelatnosti, da im utisne svoj duh[7].

Studiju grčkoga prava neposvećuje se pravilno onakova pažnja, kakovu ono zaslužuje. Neglededći na obći historijski interes, vriedno je poznavati pravo grčko već radi njegovog odnošaja napram rimskomu pravu, na koje je bez dvojbe — kao što civilizacija grčka u óbće — uplivalo u mnogom pogledu[8]. „Il y a pour l' avenir une belle et savante étude à faire sur les origines helléniques du droit romain", veli pravom Barrilleau[9].

Medjutim indiferentizmu većine modernih pravnika nije sigurno krivo toliko pomanjkanje interesa, koliko raznolikost grčkoga prava, koje nije imalo nikada onakovog jedinstva, kakovo pravo rimsko, imenito pako raztepenost i oskudnost njegovih vrela. Dočim su vrela rimskoga prava toli bogata, nije nam Grčka, kojoj imademo zahvaliti inače mnogu toli dragocjenu baštinu, ostavila ništa, što bi se moglo ma samo iz daleka uzporediti sa spomenici rimskoga prava. Niti imade tuj sbiraka postojalog prava, niti jurističkih djela u pravom smislu, pače u toj domovini slavnih umjetnika i filozofa nije ni bilo pravnika u strogom smislu.

Vrela grčkoga prava mogu se podieliti u dvie glavne grupe: spise grčkih pisaca i napise. Medju spisi grčkih pisaca neima ih doduše, koji bi se bavili ex professo pravnim gradivom, nu malo imade pisaca, koji nebi sgodimice razpravljali po koje pravno

---

[7] Vidi o tom Hildenbrand: Geschichte und System der Rechts- u. Staatsphilosophie I. § 5. Schöman cit. I. str. 96 slied. Hermann II. § 5. Gans I. 290 slied. Ahrens: Jurist. Encykl. str. 246. Unger cit. str. 54, 55. Laurent: L' Église et l' État I. str. 27: „Il se trouva un philosophe qui écrivit l' idéal de la cité, telle que les Grecs, race politique par excellence, la concevaient. Platon ne laisse pas la moindre liberté a l' individu: il règle la vie extérieure du citoyen dans tous ses détails, depuis sa naissance jusqu' à sa mort, et chaque jour . . . . . afin qu' il soit bien entendu que l' homme ne s' appartient pas un instant; rien ne se fait pour lui, il est fait lui même pour la cité".

[8] Zaslužno je u tom pogledu imenito jur više puta spomenuto djelo Leistovo.

[9] Des sources du droit grec. Paris 1883 str. 2, 3.

Digitized by Google

pitanje, ter tako nalazimo podataka o pravu u govornika, filozofa, historika, gramatika, pače i pjesnika. Prvo mjesto zauzimlju govornici, imenito Demosthenes i Isaios, „peut-être le premier jurisconsulte d' Athènes" (Barrilleau), pak Lysios i drugi[10]. Vrlo važno vrelo za spoznaju grčkoga prava jesu nadalje mnogi napisi, potičući iz raznih strana grčkoga svieta[11].

I. 1. Kako je u Grčkoj živio pojedinac prije svega za državu, smatrana je ženitba gradjanskom dužnosti, a njezinom poglavitom svrhom, da dade državi valjanih gradjana[12]. Imenito u Sparti i na Kreti shvaćana je ženitba mal ne izključivo s političkoga gledišta, kao sredstvo, da se uzdrže obitelji i potrebiti broj gradjana. Glede toga shvaćanja slažu se doduše sa Spartom i druge grčke države, ali Sparta provodila ga je svom dosljednosti; tamo se imenito izticala i provodila misao, da je država prvo, a kuća tek drugo, od važnosti samo u toliko, u koliko služi ujedno državi. Svaki gradjanin, sposoban za ženitbu, imenito onaj, koji je posjedovao potrebito zemljište, morao se ženiti. Tko je propustio ženiti se, prem bi mogao, proti tomu bijaše dopuštena javna tužba, γραφὴ ἀγαμίου; njega stizaše njeka vrst atimije, kod svečanosti, kao γυμνοπαιδία, nije smio prisustvovati kao gledalac; zatim zimskoga koga dana morao je po nalogu efora svućen obilaziti trgom ter pjevati sam sebi porugljivu pjesmu, u kojoj priznavaše, da je pravom kažnjen, budući neposlušan zakonom. Neženja nije nadalje imao prava na počitanje, koje su inače mogli stariji zahtievati od mladjih; mladji, nehtijući ustati pred starijim, mogao mu reći: „tà ti nisi rodio nikoga, koji bi jednom ustao preda mnom". Isto tako kažnjen bi onaj, koji se ženio prekasno, γραφὴ ὀψιγαμίου, i koji je sklopio nepristalu ženitbu,

---

[10] Vidi Barrilleau str. 6—14. Mayer cit. I § 18. Glede ostalih pisaca, filozofa, historika i dr. Barrilleau str. 14—28.

[11] Vidi o njih Barrilleau str. 29—45, gdje su navedene razne sbirke i radnje u tom pogledu.

[12] Wachsmuth cit. str. 127. Hildenbrand cit. str 27. Hermann cit. IV. str. 251—2.

Digitized by Google

γραφὴ κακογαμίου, valjda onakovu, kod koje su ga vodili obziri protivni pravoj svrsi ženitbe i postojećim običajem[13].

U Ateni živio je pojedinac doduše slobodnije nego u Sparti, nu i atenska država polagala je s političkih i religijoznih razloga veliku važnost na ženitbu, ter je i tamo smatrana ona dužnosti gradjana, nalagana i samim zakonom, ako i ne onako strogo, kao što u Sparti[14].

Osobitu brigu posvećivala je država udaji kćeri baštinice u pomanjkanju sinova. Kao što se po starom židovskom pravu kći, koju je zapala baština, nije smiela udati izvan roda otčeva[15], tako je i grčku kćer baštinicu ovlašten odnosno dužan ženiti prije svega bliži pobočni srodnik. Kćeri su naime, kao što posvuda u staro doba, tako i u Grčkoj pravilno izključene bile od nasljedstva, dok je bilo sinova, pa tek u pomanjkanju ovih bivaše kći baštinicom, ἐπίκληρος (ἐπικληρῖτις, πατροῦχος). Nije li otac, imajući samo neudatu kćer, razpoložio njom oporučno, ter ju zajedno s imovinom ostavio onomu, koga joj odabrao mužem[16], onda je, da neizumre οἶκος i da nepredje imovina u tudje ruke, pozivao zakon bližeg rodjaka, da oženi kćer baštinicu. Ako kći nije ἐπίκληρος u pravom smislu, t. j. ako je siromašna, ἄπροσα, tad je bliži rodjak dužan ili ženiti ju sam ili joj dati miraz prema svojoj imovini, dočim se imućne kćeri baštinice može odreći, ter dolazi na red bliži iza njega rodjak.

Pravo to odnosno dužnost bližih rodjaka ženiti ili dotirati kćer iza otca umrla bez sinova, ubrajali su Grci medju najsvetije obiteljske institucije, ter se ponosili tim, da nisu dopuštali izumrća kuće, već udavali preostalu kćer u rodu. Najviši magistrati bdili su nad udajom kćeri baštinice i svaki gradjanin mogao

[13] Wachsmuth str. 149 slied. Unger str. 59. Schömann I. str. 279, 281, 324.

[14] Plato u svom Sympos. veli posve obćenito: πρὸς γάμους καὶ παιδοποιΐας οὐ προσέλουσι τὸν νοῦν φύσει, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναγκάζονται; a i inače spominje se i za Atenu γραφὴ ἀγαμίου. Vidi Hermann IV. str. 252, [3]. Wachsmuth str. 164, [7]. Mayer str. 286. Protivno A. H. G. P. van den Es: de jure familiarum apud Athenienses p. 4, 5. Schömann cit. str. 548.

[15] Vidi gore § 4 op. 82.

[16] Leist str. 77. Barrilleau: de la constitution de dot dans l' ancienne Gréce p. 12.

Digitized by Google

je podići kod arhonta tužbu proti rodjaku te kćeri, koji nije zadovoljio svojoj dužnosti; a i sam arhon, bude li kriv kakove nemarnosti u tom pogledu, kažnjen bi kaznom od 1000 drahma.

Ovlašten odnosno dužan ženiti kćer baštinicu bio je, kako se čini, prije svega brat ostaviteljev, zatim bratići i sestrići, onda stricevi ostavitelja i njihovi sinovi. Ovlaštenik morao si je izhoditi kćer baštinicu kod arhonta, koji mu ju je zajedno s ostavinom dosudjivao postupkom, kaki se povadjao kod nastupa nasljedstva u obće (ἐπιδικασία). Pravo to bližeg rodjaka, da si dade dopitati epidikazijom kćer baštinicu, nerazlučno je bilo spojeno s pitanjem o baštini. Kako su rodjaci dužni bili dati siromašnoj kćeri svoga roda miraz, bijaše im pravo, usljed koga su mogli tražiti imućnu kćer baštinicu, njeka odšteta za onu dužnost. Nu to vazda samo u svrhu, da sin, što će ga roditi ἐπίκληρος, postav punodobnim, preuzme djedinsku imovinu i nastavi njegov οἶκος. Ako se ἐπίκληρος jur udala, nije ta udaja dokidala prava bližih rodjaka.

Ἐπίκληρος nebijaše prema tomu slobodna baštinica u pomanjkanju mužkih descendenata, već više posrednica prelaza imovine najprije na pobočne srodnike, a onda na sina kćeri baštinice, θυγατριδοῦς, komu se nada; dočim se hebrejska kći baštinica nesmije doduše udati izvan koljena otčeva, ali medju sinovi toga koljena bira slobodno[17]. Položaj grčke kćeri baštinice nalik je onomu izraelitske udove bez djece, koju je dužan uzeti djever za ženu[18].

Kako je ženitba grčka nalagana kao gradjanska dužnost, odlučivahu kod nje više politički i religijozni motivi, nego osobni obziri, sklonost; a to se zbivalo lahko na uštrb ćudoredne naravi ženitbe, koja je prema tomu, i kod one slobode grčkoga heterizma lahko prosudjivana samo kao nuždno zlo. „Τὸ γαμεῖν ἐάν τις τὴν ἀλήθειαν σκοπῇ, κακὸν μὲν ἐστιν ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν", reče Me-

[17] Mojs. IV. 36, [6]. „Ovo zapovjedi gospod za kćeri Salpadove i reče: neka se udadu za koga im bude volja, ali u porodici plemena svoga neka se udadu".

[18] Gans str. 337 slied. Wachsmuth str. 127, 128, 165, 166. Schömann str. 280, 546, 548. Hermann II. 1, str. 57, op. 1. Mayer str. 454 sl. Leist str. 47 slied. Van den Es str. 15—21. Barrilleau str. 13 slied.

Digitized by Google

nander. Već odatle sliedi, da osnutak ženitbe nije ovisio od volje i osobne sklonosti mladenaca, već odlučivahu glede toga njihove obitelji. Djevojkam je već njihova izključenost od javnosti[19] i načelna ograničenost na kuću oduzimala mogućnost slobodna izbora; gdje su pako javne svečanosti davale priliku sastanku obih spolova ter medjusobnomu poznanstvu, nije ipak nikada odlučivala privola djevojke, već uzimaše ona mužem onoga, koga joj odabraše otac ili ini bliži rodjaci, u kojih se vlasti nalazila.

Isto tako odabirao je sinu pravilno otac buduću mu ženu. „Sam će mi valjda ženu potražiti otac mi Pelej", reče Achillej odbivši ponudjenu mu kćer Agamemnonovu[20].

Što se tiče forme osnutka ženitbe, uzčuvali su se od njekadanje otmice samo njeki ostanci, imenito su si Spartanci, kako svjedoči Plutarch, pribavljali svoje žene otmicom; a i drugdje održaše se u ženitbenih običajih ceremonije, što sjećaju na otmicu prijašnje dobe[21]:

Usuprot kûp žena redoviti je način osnutka ženitbe u homersko doba; s tim se slaže takodjer navod Aristotela, da su predji kupovali žene jedan od drugoga[22]. Ciena za ženu plaćala se, kao što danas još u mnogih krajevih, pravilno govedom, a vriednost ovoga morala je biti znatna, kad Homer jednom i ženu vještu raznim poslovom (umjetnosti), cieni na četiri vola[23], dočim Iphidamas, nadmečući se, zaručnici svojoj:

„Najprije goveda sto joj darivo i obeća jošte
Tisuć ovaca i koza od golemih svojijeh stada"[24].

---

[19] Vidi o tom Hermann IV. § 10.

[20] Ilijada IX. 394 po prievodu Maretićevom. Sr. Odyss. IV. 10. Hermann IV. str. 261. Leist str. 61, 62. Schömann str. 52, 546. Mayer str. 299, 328.

[21] Da je i kod Grka postojala jednom otmica, o tom nemože kod obćenitosti toga pojava biti dvojbe, ter Dionyz opravdava Romulovu otmicu Sabinaka tim, jer da je to starohelenski običaj. Vidi Dargun cit. str. 99. Bernhöfft: Staat und Recht der röm. Königszeit str. 177 [6], 184. Schömann cit. str. 280. Lippert: Kulturgeschichte II. str. 98, 99.

[22] Τοὺς γὰρ ἀρχαίους νόμους λίαν ἁπλοῦς εἶναι καὶ βαρβαρικούς· ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ Ἕλληνες καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο πὰρ' ἀλλήλων. Hermann IV. str. 262 op. 3.

[23] Ilij. XXIII. 704.

[24] Ibid. XI. 244—5.

Digitized by Google

Srećom se prema tomu smatralo imati kćeri, jer one „goveda domu si stiču", s toga: παρθένος ἀλφεσίβοια[25].

Bilo je u ostalom moguće, da se ciena za djevojku plati kakovom zaslugom, junačtvom ili drugom kojom činitbom. Kao što je David platio svoju zaručnicu junačtvom, tako zahtievaše Nelej od svoga zeta, da odvede Iphiklove „krave krivoroge"[26]; Othryonej obeća za Kasandru „djelo veliko, da će Achaejce odtisnut od Troje"[27]; Agamemnon nudjaše Achilleju, predpolažući njegovu pomoć, kćer bez ikakove naplate, pripravan ju pače sam bogato nadariti[28].

Tako je uzporedo s napredkom u kulturi prava kupovnina sve više izčezavala pred drugimi ekvivalenti, dok je i nestane, ter u kasnijem grčkom pravu sam sporazumak, ugovor, ἐγγύη medju gospodarom (κύριος) djevojke i njezinim budućim suprugom bitna je predpostava pravovaljane ženitbe, a žena, mjesto da se plaća kupovnina za nju, donosi mužu miraz. Ta ἐγγύη[29] sačinjavaše zaruke, bez kojih ženitba nije bila valjana, ter djeca iz ženitbe sklopljene bez ἐγγύη bijahu νόθοι. Zaruke medjutim neradjahu dužnosti, sklopiti ženitbu; jedino onoga, koji je oskvrnuo djevojku, moglo se siliti, da ju oženi. Ako je zaručnik primio miraz, morao je ili uzeti zaručnicu ili τὴν προῖκ' ὀφείλειν ἐπ' ἐννέα ὀβολοῖς[30].

Od ženitbenih zapreka spominjemo napose one, što nastaju od krvnoga srodstva, nu koje su — u opreci s tolikimi drugimi pravi — ograničene bile kod Grka do skrajnosti, ter je poznata njihova osobita ljubav ženitbe medju blizom rodbinom. Zabranjena je bila ženitba medju ascendenti i descendenti, zatim sa sestrom od iste majke, dočim je sestru po otcu slobodno bilo uzeti[31]; a ženitba strica sa bratićnom upravo se, kako znademo,

[25] Ibid. XVIII. 593.
[26] Odyss. XI. 289.
[27] Ilij. XIII. 366.
[28] Ibid. IX. 147.
[29] Vidi o njoj imenito van den Es cit. str. 6—11.
[30] O svem tom Wachsmuth cit str. 116, 165. Hermann IV. str. 261—2. Mayer str. 328—9, 332—3. Lippert: Geschichte der Familie str. 113, Kulturgeschichte II. str. 109, 110. Gans cit. str. 298—9.
[31] Krv materina još je sada bliža od otčeve, kako je u matrijarkalnoj obitelji ona jedina osnivala srodstvo.

Digitized by Google

nalagala, kad je bratična bila kći baštinica. Nije nadalje smio ženiti poočim svoje pokćeri, dok trajaše adopcijom osnovani odnošaj, dočim je posinak slobodno uzeo pokćer istoga poočima[32].

Ženitba grčka bijaše monogamija kao pravilo, ter su osamljeni podatci u poligamiji. Imenito u slučaju neplodnosti prve žene uzimala se kadšto druga, ali načelno bijaše dopuštena ženitba samo s jednom ženom: μίαν ἀστὴν καὶ ἐγγυητήν[33]. Monogamični u ostalom taj odnošaj mutio je donjekle konkubinat, čiji plodovi kao νόθοι neuživahu doduše svih prava zakonite djece, one ἐξ ἀστῆς καὶ ἐγγυητῆς γυναικός, nu koji se ipak dopuštao, ter se u tom odnošaju nenazrievalo ništa nećudoredna[34]. U homersko doba nebijaše ništa neobična, da sama supruga odgaja djecu inoče zajedno sa svojom[35], a i kasnije bivalo je slučajeva, gdje inoča, παλλακὴ, zauzimlje položaj prave domaćice. I o tom odnošaju sklapao se često posebni ugovor, kojim se osiguravala budućnost konkubine.

Uz konkubinat cvala je u Grčkoj, kako je poznato, i prostitucija u pravom smislu. Ženske razna položaja, sad finijeg, sad prostijeg, pod raznimi imeni počam od πόρνη do ἑταίρα živjele su u prostituciji bilo na vlastitu ruku bilo u tudjoj službi, kod svodnika, πορνοβοσκός. Obrtimična prostitucija za plaću smatrala se doduše nečastnom i u mnogom pogledu prezirnom, ali država je nije zabranjivala, pače joj često pogodovala; za samoga Solona se navodi „ὅτι διὰ τὴν τῶν νέων ἀκμὴν ἔστησεν ἐπ' οἰκημάτων γύναια πριάμενος". Drugovanje s heterami prepuštalo se uvidjavnosti

[32] „Le mariage non seulement n'était pas defendu entre eux . . . . mais encore il était recommandé par les usages et les convenances", Barrilleau cit. p. 12, [2]. O svem Wachsmuth str. 116, 128, 151, 164; Gans str. 308 slied.; Schömann str. 54; Mayer str. 303, 304; Hermann IV. str. 260. O tobožnjoj zabrani ženitbe medju tutorom i majkom njegove štićenice, odnosno medju njim i štićenicom vidi Schulthess: Vormundschaft nach attischem Recht (1886) str. 81 slied.

[33] Wachsmuth cit. str. 116, 127, 150, 163. Gans str. 295. Schömann str. 54, 281 slied. Van den Es str. 1 slied. Usuprot zbivalo se, imenito u Sparti, da je više braće imalo jednu ženu zajednički. Schömann str. 226, 279, 282. Leist cit. str. 78. Hermann IV. str. 279, [1].

[34] Preljubnika zatečena kod konkubine bijaše isto tako slobodno ubiti, kao što i nadjenog kod žene. Van den Es str. 2, 3.

[35] Ilij. V. 69.

Digitized by Google

i razboritosti mužkaraca, smatralo se više ludim i pogibeljnim imenito u gospodarskom pogledu radi lakomosti hetera, nego nećudorednim. A kako su se mnoge hetere odlikovale osobitim duhom i naobrazbom, dočim je inače odgoj ženskoga spola bio pravilno zanemaren ter obćenje s njim nedostatno i monotono, nestajalo je i one nečasti, kojom se inače susretao život bludnica, ter hetere osnivahu s ljubovnici svojimi često pobliže odnošaje, kakovih se nisu stidili ni najodličniji muževi Grčke. Tako su dolazile hetere do velikog ugleda i upliva, kao n. p. poznata Aspasia, živjele su s najglasovitijimi muževi, ter Demosthen reče javno: „τὰς μέν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν“[36].

Samo vjenčanje obavljalo se i u Grčkoj, kao što posvuda, uz razne ceremonije, koje su i ovdje bile više forma nego uvjet ženitbe. Sudjelovanje crkveno nije se iziskivalo, usuprot bijahu u običaju razne žrtve, zatim gostba, nakon česa odvodila se zaručnica nakićena uz igre i pjesme u kucu zaručnikovu, kamo je uvadjana opet uz razne obrede, i gdje je imala pred dočekom zaručnika pojesti tunju, μῆλον κυδώνιον[37].

2. Žena grčka zauzimala je u heroičko doba, koliko se dade suditi iz Homerovih pjesama, u mnogom pogledu povoljniji položaj, nego je bio onaj historijske dobe[38]. Već rastući sve više upliv hetera, nadalje nepoznata homerskoj dobi παιδεραστία[39] umanjivahu u obće, imenito pako u Ateni, važnost supruge. Uza to

[36] O svem Wachsmuth cit. str. 116, 167, 392 slied.; Schömann str. 54, 549; Mayer str. 339; Gans str. 297; Hermann IV. § 29; Unger str. 60 slied.; van den Es str. 2—4.

[37] Schömann str. 55. Mayer 332. Imenito Hermann IV. § 31. Wachsmuth str. 389.

[38] Žena se prikazuje često ravnopravnom, muž se savjetuje s njom. Ilij. XXIV. 200 slied, Odyss. XI. 335. „Tkogodj je razuman, dobar, pazi si i ljubi ženu iz duše“, veli Achillej Ilij. IX. 341. Da je u homersko doba bila žena slobodnija, nego kasnije, u tom se slaže većina pisaca, razilazeći se dakako u pojedinosti. No uvažiti valja, da homerska poezija riše odnošaje kneževskih i odličnih obitelji, pružajući slabu sliku o nižih ili srednjih slojevih; nadalje da se podredjeni položaj žene u historijsko doba često pretjeruje. Schömann cit. str. 55, 56, 587. Hermann IV. str. 64, 65.

[39] Vidi o ovoj Wachsmuth II. § 116. Schömann str. 113, 276, 332. Hermann IV. str. 257.

Digitized by Google

smatran je ženski spol u obće podredjenim spolom, zapostavljenim mužkomu i glede tjelesnih i glede duševnih svojstava, spolom slabim, koga je lahko zavesti i komu treba nadzora i vodstva, ter koji je nesposoban, da udioničtvuje kod viših onih interesa, u kojih se kreće život mužkaraca. Prema tomu nije se ni odgoju ženskoga spola posvećivala ni iz daleka onakova pažnja, kakova onomu mladića. Odgoj djevojaka prepušten bijaše kući i obitelji, neuredjen zakonom; a ograničivao se u bitnosti samo na kućne ženske radnje predenja, tkanja, šivanja itd. Spajala se s tim bez dvojbe barem u odličnijih obiteljih obuka u čitanju, pisanju itd, ali sve to prepuštalo se samo običaju, odlučivahu dakle svojevoljni i slučajni obziri. U Sparti je dodúše odredjivao zakon i za žensku mladež sličan javni odgoj, kaki za mladiće, ali i tamo bilo je zakonu poglavito do toga, da se odgoje liepe, zdrave i krepke žene.

Žena grčka štovana i uvažavana je pravilno samo kao domaćica, kao majka djece i upraviteljica kućanstva, neigrajući inače u životu muža nikoje znatne uloge, nebudući pouzdana mu družica u svih interesih. Dočim je muž usljed ustroja državnoga života živio pretežito javnosti i družtvu s drugimi muževi, bila je žena upućena samo na kuću, pak prekoračiti njezin prag bez potrebe smatralo se nepristojnim: γυναικὸς ἀρετὴν οὐ καλεπὸν διελθεῖν ὅτι δεῖ αὐτὴν τὴν οἰκίαν εὖ οἰκεῖν, σώζουσάν τε τὰ ἔνδον καὶ κατήκοον οὖσαν τοῦ ἀνδρός" — reče Plato[40]. No u kući bila je ona gospodarica, δέσποινα, stojeći kao takova na čelu cielomu kućanstvu, kojega uprava kao što i odgoj djece bijaše glavno njezino zanimanje. Ženska soba ili doznačeni ženskim članovom kuće dio (γυναικεῖον, γυναικωνῖτις) smatrao se doduše svetinjom, kamo je smio stupiti samo najbliži mužki rodjak, ali ograničene na to najviše ako su bile neudate kćeri, za koje su nutrašnja dvorištna vrata imala biti slična granica, kao za domaćicu vanjska. U obće nije se odieljenost žena sigurno provodila u životu svom strogosti, imenito ne kod siromašnijeg pučanstva, ter pisci, osobito komedije,

[40] Hermann IV. str. 67, op. 1. Gans cit. str. 300. „Die Frau hat noch nicht in der Freiheit des Bewustseins das Haus, als die ihr zukommende Sphäre erwählt, sondern sie ist noch durch eine Naturnothwendigkeit dahin verwiesen".

Digitized by Google

svjedoče, kako siromašnije gradjanke polaze po vodu, na trg, posjećuju se itd. Slobodno je bilo ženam prisustvovati kod svečanosti, pače su smjele, o čem se dugo dvojilo, polaziti i kazalište. Usuprot nedopušteno je bilo prisuće njihovo kod συμπόσια mužkaraca. Nu pojav žena u javnostio bio je podvrgnut raznim zakonskim propisom, a posebna oblast, γυναικονόμοι, imala je bditi nada tim, da se ti propisi obdržavaju Solon odredi: „ἐξιέναι μὲν ἱματίων τριῶν μὴ πλέον ἔλουσαν κελεύσας μηδὲ βρωτὸν ἢ ποτὸν πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην μηδὲ κάνητα πηλικαίου μείζονα μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἁμάξῃ κομιζομένην λόχνου προφαίνοντος".

Slobodnije i uglednije, nego u ostaloj Grčkoj, bile su žene spartanske. Već po svojem odgoju stajale su one bliže mužkarcem, od mladosti bijahu naučene zanimati se za javne interese, njihova hvala ili prikor vriedio je mnogo, u obće njihov ugled i upliv bijaše tolik, da su ostali Grci označivali to upravo γυναικοκρατία, a sam Aristotel kudio je Lykurgovo zakonodavstvo radi prevelike slobode žena. U ostalom je i spartanska žena u bitnosti upućena na kuću kao svoj cilj, s toga μεσοδόμα, ni ona nekaže se u javnosti drugačije, nego pod koprenom, dočim su djevojke hodale bez koprene[41].

Žena grčka nebijaše u pravnom pogledu nikada samosvojna, nalazila se ona vazda u vlasti njekoga κυρίου. Kao što se djevojkom nalazila u vlasti otčevoj ili onoj inoga bližega rodjaka, tako joj je udatoj bio κύριος njezin muž, a kao udova, ako je ostavila kuću muževu, dolazila je opet u vlast mužkih svojih rodjaka, u protivnom slučaju bio joj je κύριος njezin sin odnosno njegov ἐπίτροπος, ako je sin bio još malodoban. Bez sudjelovanja svoga štitnika nisu mogle žene sklapati pravnih posala, kod kojih iznos nadilazi vriednost jednog vagana ječma[42]; bijahu nesposobne za sudbeno svjedočanstvo, isto tako nisu mogle samostalno po-

[41] Schömann cit. str. 282, 283. Hermann IV. § 10 Wachsmuth str. 390. Gans str. 299 slied. Unger str. 55 slied Büchsenschütz: Besitz und Erwerb im griechischen Alterthume str. 292.

[42] Isaios o baštini Aristarcha „ὁ γὰρ νόμος διαρρήδην κωλύει παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν μηδὲ γυναικὶ πέρα μεδίμνου κριθῶν". Žene medjutim nisu tim uzporedjene glede djelatne sposobnosti s djecom, kojoj manjka ona posve, dočim žene kontrahuju slobodno do vriednosti jednog medimna ječma. Vidi Schulthess cit. str. 101 slied.

Digitized by Google

stupati kod suda ni kao tužiteljica ni kao tuženica, već ih je morao vazda zastupati njihov κύριος[43].

Zvanje grčke žene bijaše, da bude rodilja i hraniteljica djece. S toga je mogao u Sparti impotentan muž dovesti svojoj ženi drugog mladjeg i krepkog mužkarca, samo da dobi djece; a i u Ateni postojala je ista uredba, koja je u ostalom, kako znademo, prilično obćenit pojav. I u Ateni imao je onaj, koji je oženio kćer baštinicu, u slučaju vlastite impotencije privesti ženi drugoga bližega rodjaka[44]. S istog razloga nalagalo se mužu kćeri baštinice, da barem tri puta na mjesec obći s njom spolno[45].

Dočim je tako kao što i u drugom pogledu razpolagao muž ženom slobodno[46], nije mogla ona toga činiti sama, jer bi počinila preljub, koji je i u Grčkoj smatran u prvom redu kao povreda muževog prava, ovlašćujući ga na osvetu protiv preljubnika. Preljubnicu pako morao je muž odpustiti, a osim toga stizala ju je ἀτιμία; ona nije smjela posjećivati javnih svetinja niti se javno pokazivati s običnim ženskim nakitom. Muž usuprot nije ni mogao počiniti preljuba, gdje mu je bilo slobodno držati konkubine i živjeti s heterami. Jedino ako je muž podpuno zanemarivao ženu i obitelj, obćeći s heterami ili mladići, mogla je žena imenito ἐπίκληρος podići proti mužu radi nanesene joj povrede δίκην κακώσεως i tražiti razpust ženitbe[47].

Razpust zbivao se u Grčkoj vrlo lahko ne samo usljed medjusobnog sporazumka, već i na jednostrani zahtjev ženitbenog druga. Pravo na razpust pripadalo je ne samo mužu, nego i ženi s opravdanih razloga: muž je mogao ženu odpustiti, ἀποπομπή, a i žena muža ostaviti, ἀπόλειψις. Samo što je muž bio i u tom pogledu slobodniji. Mogao je naime on odpraviti ženu bez svih formalnosti, bez oblastnog posredovanja, samo joj je morao dati

---

[43] Mayer cit. II. str. 34, 360, 366, 594. Hermann II. str. 7 slied. Van den Es str. 35 slied.

[44] Wachsmuth str. 150, 166. Schömann str. 282, 548. Leist cit. str. 46.

[45] Wachsmuth str. 166. Schömann str. 548. Mayer str. 363.

[46] Muž kao κύριος žene mogao ju je ustupiti drugomu, ostaviti ju oporukom itd. Schömann str. 282. Van den Es str. 11 slied.

[47] Schömann str. 549. Wachsmuth str. 204, 214, 215, 219, 386. Hermann cit. i IV. str. 252, 254. Mayer str. 376, 381.

Digitized by Google

donesenu njom imovinu. Žena usuprot, hoteći ostaviti muža, morala je poći k arhontu ter mu predati tužbu, ἀπολείψεως γράμματα, u kojoj navodi razloge razpustu, o čem je onda odlučivao arhont ili sud. Uza to bilo je razloga, s kojih se morala razpustiti ženitba i neglededi na volju stranaka. Tako u slučaju dokazana preljuba žene morao ju je muž odpustiti, inače bivaše ἄτιμος; isto tako nuždan je bio razpust, kad je izgubio muž slobodu[48].

Udove slobodno se udavahu na novo, pače je često muž u oporuci ostavljao ženu drugomu, kao što ju je mogao ustupiti drugomu za života[49].

II. Kako se u Grčkoj kûp žena kao način osnutka ženitbe rano izgubio, razvila se brzo i uredba, da žena donosi u brak miraz[50]. Već u homersko doba dobivala je njeku opremu[51], možda dio plaćene za nju kupovnine, ἕδνα, s toga ἐδνώσασθαι, opremiti[52]. U kasnijem pako pravu miraz, προίξ, takodjer φερνή, upravo je potrebština i obilježje prave ženitbe, ter se luči žena, koja je doniela miraz, ἐπίπροικος od one bez miraza, ἄπροικος; ova potonja zauzimaše položaj poput konkubine: νύμφη δ' ἄπροικος οὐκ ἔχει παρρησίαν. Govornici, nastojeći dokazati, da u konkretnom slučaju nepostoji ženitba, upiru se poglavito o to, da nije dan miraz[53]. U Sparti je doduše Lykurg zabranio bio miraz s obzirom na posebne tamošnje imovinske odnošaje, nu doskora se na zabranu tu nije osvrtalo ter je miraz, kako svjedoče spomenici, bio općenita u Grčkoj uredba, tako da su mogle grčke žene uzkliknuti s Medeom Euripidovom:

---

[48] Wachsmuth str. 129, 150, 166. Gans str. 310, 311. Schömann str. 281, 548. Mayer str. 371, 376. Hermann II. 1, str. 67 op. 3, IV. str. 264. Van den Es str. 49—56.

[49] Hermann IV. str. 267 slied. Schömann str. 547.

[50] Spomenici grčki puni su podataka o mirazu, imenito govornici, medju kojimi se ističe u tom pogledu osobito Isaios i Demosthen. Spadaju nadalje ovamo razni napisi. Vidi Barrilleau cit. str. 1—4.

[51] Odyss. I. 277, II. 196. Ilij. XXII. 51.

[52] Odyss. II. 53, κακὸς ἐδνωτὴς (Ilij. XIII. 382) onaj, koji mnogo traži za djevojku, a malo od toga njoj daje; „tvrd jabučar" po Maretiću. Wachsmuth str. 116, op. 20. Schömann str. 53. Hermann IV. str. 262 op. 6.

[53] Wachsmuth str. 165 op. 14; 178. Gans str. 302. Mayer str. 345. Hermann IV. str. 263 slied. Van den Es str. 38 slied. Barrilleau str. 5.

Digitized by Google

Πάντων δ' ὅσ' ἐστ' ἐμψυχα καὶ γνώμην ἔχει
γυναῖκές ἐσμεν ἀθλιώτατον φυτόν·
ἃς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
πόσιν πρίασθαι δεσπότην τε σώματος
λαβεῖν itd.[54]

Dati miraz mogao je naravno svatko, tko slobodno razpolaže svojom imovinom; nu dužan dati ga bio je u prvom redu otac, zatim brat, koji izključuje sestru od nasljedstva[55], ali joj zato mora dati miraz; nadalje djed s otčeve strane, koji je bez dvojbe i po grčkom shvaćanju davao miraz radi otca. Siromašnu kćer baštinicu morao je dotirati bliži rodjak, nehtjede li je sam uzeti ženom[56].

Veličina miraza nije bila stalno opredieljena; odlučivao je glede toga κύριος zaručnice, a uzimao se obzir i na imovinu zaručnikovu. Plutarch navodi doduše zakon Solonov, po kom nesmije žena donieti mužu više nego troju odjeću i pokućtva od neznatne vriednosti[57], nu obično se drži, da se je zakon taj, ako je kada i postojao, odnosio valjda ne na miraz u pravom smislu, već na opremu, sastojeću u odjeći i pokućtvu žene; jer imade dovoljno dokaza tomu, da se je davao miraz često znatne vriednosti. Kod siromašnijih slojeva pučanstva iznosio je on po 10, 20, 25 do 30 mina; navodi se miraz od 1 talenta, 100 mina, 10000 drahma, 14 tisuća drahma itd.[58] Jedino za siromašnu kćer baštinicu, koju su morali dotirati bliži rodjaci, opredjeljen je bio iznos miraza, ter je πεντακοσιομέδιμνος imao dati 500, ἱππεὺς 300, a ζευγίτης 150 drahma[59].

[54] V. 230 slied.

[55] Na Kreti baštini i kći polovicu diela sinovljeva.

[56] Gans str. 298, 303. Mayer str. 345, 461. Leist str. 75—79. Osobito Barrilleau str. 6—18.

[57] Sol. c. 20: „ἱμάτια τρία καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν ἐπιφέρεσθαι τὴν γαμουμένην".

[58] Otac Demosthenov ostavi sina i kćer uz imetak kakovih 14 talenata, od kojih opredjeli kćeri kao miraz dva talenta. Wachsmuth str. 178. Gans str. 302. Mayer str. 344, 345. Hermann II. 1, str. 66, op. 2. Van den Es str. 40. Barrilleau str. 3.

[59] Tako Demosthen u govoru proti Makartatu. Nu ako su bliži rodjaci siromašne kćeri baštinice takodjer θῆτες? S druge strane ima pisaca, koji navode 500 drahma kao stalnu za sve slučaje svotu. Vidi o tom van den Es str. 41—43. Wachsmuth str. 165, op. 16. Mayer str. 454. Leist str. 47. Barilleau str. 15 slied.

Digitized by Google

Predmet miraza mogla je biti u obće svaka stvar, pokretna i nepokretna, tjelesna i netjelesna. Spomenici navode vrlo često kuću, zemljište, razne pokretnine, imenito novac, a i pojedina prava[60]. Nu mirazom se smatrahu samo τά ἐν προικὶ ἐντετιμημένα, t. j. ono, što je prigodom konstitucije naročito označeno kao miraz, jer što κύριος zaručnice dade zaručniku inače ἀτίμητον, to se smatra darom mužu ter se nemože tražiti natrag; imenito kad se davahu kao miraz pokretnine, valjalo ih je točno označiti u inventaru, da se uzmognu smatrati kao miraz[61].

Konstituirao se miraz pravilno zajedno s ἐγγύη, s toga se govori obično ἐνηγγύησε καὶ ἔδωκε; posebna forma za konstituciju nije bila propisana, ma da su se rabili svjedoci, sastavljala često točna isprava o poslu, koja služila u ostalom za dokaz i u svrhu naznake raznih klauzula, a ne bila uvjet valjanosti konstitucije[62].

Miraz ostaje u vlastnosti žene, mužu pripada samo uživanje. Zajednica imovine, ἡ χρημάτων κοινωνία, hvali se doduše često, ali ona se medju mužem i ženom nije u Grčkoj razvila[63]. Uz miraz mogla je imati žena i druge imovine, koja bijaše ne samo njezina vlastnost, već se nalazila i u njezinoj porabi i uživanju; tako razna oprema, a bez dvojbe i darovi, što ih je davao mladoženja mladoj, kad ju gledaše po prvi put bez koprene, ὀπτήρια, ἀνακαλυπτήρια[64]. Posebna imovina žene osim miza nazivala se παράφερνα; lučenje dotalne i parafernalne imovine uzeše i Rimljani od Grka[65].

U slučaju stečaja nad imovinom muževom mogla je žena tražiti svoj miraz natrag, s toga: „πλοῦτος δ' ἐπακτὸς ἐκ γυναικείων γάμων ἀνόνητος, αἱ γὰρ διαλύσεις οὐ ῥάδιαι“[66].

---

[60] Barrilleau str. 18 slied. Mayer str. 346. Hermann IV. 263 op. 5.

[61] Van de Es str. 39. Hermann II. 1, str. 66, op. 3. Barrilleau s. 22.

[62] Pobliže Barrilleau str. 32—40.

[63] Hermann IV. str. 265, op. 1.

[64] Hermann IV. str. 266, op. 2; II. 1, str. 66, op. 3. Schömann str. 547, 588. Van den Es str. 44, 45.

[65] L. 9, § 3. D. de J. D. XXIII. 3. — „Ceterum si res dentur in ea, quae Graeci παράφερνα dicunt itd.

[66] Hermann IV. str. 265, op. 2. Mayer str. 346. Wachsmuth str. 178, 179. Van den Es str. 46.

Digitized by Google

Često se puta u ostalom nije predavao mužu kapital, već dobivaše samo dohodke; a i to se zbivalo, da je u vrieme osnutka ženitbe dobio muž samo dio miraza, a drugi dio kasnije, ili u obće cieli miraz tek po smrti konstituanta. Tako po svjedočanstvu njekog napisa dade Tharsagoras svojoj kćeri mirazom kuću uz klauzulu: ὥστ' εἶναι κύριον τῆς οἰκίας Θαρσαγόραν ἐὰς ἄν ζῇ[67].

Primivši miraz biva muž dužnikom žene, a njezina tražbina na restituciju osigurava se pravilno hipotekom, ἀποτίμημα. Hipoteka ta nepripada ženi kao što u rimskom pravu po samom zakonu, već se mora izrično ustanoviti i učiniti javnom, da znade i svaki treći za nju[68]. U tu svrhu služili su ὅροι[69], medjnici s napisom, koji označivaše, da je dotična nekretnina založena, po šemi: ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι ἐπέδωκεν ἐπὶ τῇ θυγατρί ᾗ αὐτοῦ δισχιλίας· ὁ δέ δεῖνα ἀπετίμησε πρὸς τὴν προῖκα τὰ χωρία .... ili:

Ὅρος χωρίου καὶ οἰ-
κίας προικὸς ἀπο-
τίμημα Τιμοδίκει
Φιλίππου Ἀναγυρασίου
θυγατρὶ XXXXΓ (4500 drahma)[70].

Udes miraza nakon prestanka ženitbe različit je prema pojedinim vrstim prestanka. U slučaju sporazumnog razpusta kao što i onda kad muž odpusti ženu (ἀποπομπή) ili ga ona ostavi (ἀπόλειψις) mora vratiti muž miraz ženi odnosno njezinomu gospodaru umah, inače ga imade ukamatiti sa 9 obola (18%)[71].

---

[67] Barrilleau cit str. 20. Hermann II. 1, s. 67. Van den Es s. 39, 40.

[68] „Cette hypothèque n'était ni légale, car elle devait être stipulée; ni générale, car elle devait être consentie sur tel immeuble et pour telle somme; ni privilégiée, car elle prenait rang du jour de la stipulation; ni dispensée de publicité, car elle devait être portée à la connaissance des tiers par des inscriptions publiques". Barrilleau cit. str. 27.

[69] „Ce sont des stèles hypothécaires, destinés à révéler au public les hypothéques et droits réels grevant les terrains dont elles marquaient l'emplacement ou les limites". Ibid. str. 2 i 40.

[70] Gans str. 304. Wachsmuth str. 178. Mayer str. 346. Hermann II. 1, str. 66, op. 3. Van den Es str. 44, 45. Barrilleau str. 27, a glede napisa str. 42 slied.

[71] Gans str. 305. Wachsmuth cit. Hermann II. 1, str. 67, op. 3. Van den Es str. 61 slied. Da li se mora vratiti miraz ženi i onda, ako je ona dala odpustu povod svojom krivnjom, o tom neima jasnih dokaza. Vidi van den Es cit., Hermann cit. i IV. str. 265, op. 3.

Digitized by Google

Prestane li ženitba usljed smrti muževe, a u braku neima djece, žena nebaštini imovine muževe, već dobiva samo svoj miraz ter se imade vratiti k svojoj rodbini po otcu; nu ako je trudna, može ostati u kući pokojnoga muža. Imade li usuprot djece u braku, može žena ili ostati kod djece, ter miraz njezin pripada djeci; a ova, odnosno njihov tutor imadu davati materi uzdržavanje; ili se pako može udova zajedno sa svojim mirazom vratiti u kuću svoga κύριου.

Ako umre žena prije muža, mora ovaj, neima li zajedničke djece, vratiti miraz onomu, koji ga je dao; imade li pako djece, baštine ona miraz ter ga diele po načelih o diobi baštine; nu otcu pripada uživanje, dok su djeca malodobna i dok ih mora on uzdržavati[72].

(Dalje sliedi.)

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.

Piše Luka Matasović, kot. sudac.

(Nastavak.)

β) Uporabodavac opet po § 1118 o. g. z. vlastan je odustati od uporabne pogodbe i prije ugovorena vremena:

aa) Ako se uporaboprimac služi stvarju vrlo štetno. Ovo biva, ako se uporaboprimac nesluži u obće načinom, kojim se ljudi istimi stvarmi pod istimi okolnostmi služiti običaju; predpostavljajuć dalje, da takovom uporabom uporabodavac znamenitiju štetu trpi. N. p.: Netko najmi jahača konja, da se vježba u jahanju, pa dade na istom konju tovare voziti; ili najmi tko kuću za stanovanje, pa drži u njoj bludnice, te tako izvrgava svu kuću zlu glasu; ili ako zakupnik kulturno obradjivanje zemljišta u glavnom zanemari.

bb) Ako uporaboprimac, bivši opomenut, toliko je zakasnio s plaćanjem uporabne ciene, da dužnu uporabninu nije platio, premda je rok za to izminuo. § 1118 o. g. z.

Najamnina i zakupnina pogadja se i traži za upotrebljivanje stvari uporabne. Nemože se dakle predmnievati, da uporabodavac i onda, kada uporaboprimac zateže plaćanje uporabnine, pristaje, da potonji stvar i dulje uživa.

[72] Gans str. 306, 307. Wachsmuth str. 178, 179. Schömann str. 547. Van de Es str. 56—60. Mayer str. 401, 402.

Digitized by Google

Već je rečeno (v. IV. 4. a), da se uporabna ciena plaća, kad mine vrieme uporabno; no može se ugovoriti, da se ona plaća unapred. Prema tomu, na kako dugo vrieme je uporaba pogodjena i kada da se uporabna ciena plati, moguće je dvoje:

αα) Ako je uporabna pogodba utanačena na kratko vrieme, n. p. na pó godine, i da se ciela uporabna ciena odmah unapred platiti ima. — U ovakom slučaju ako se uporaboprimac krati odmah platiti cienu, može uporabodavac zahtievati, da se pogodba izjavi ukinutom, a predmet uporabe da se uporabodavcu niti neizruči; što je i vrhovno sudište bečko riešitbom od 21. travnja 1864 br. 2507 (Sb. Gl. Ung. W. br. 1902) u načelu priznalo u sliedećem slučaju: B. uzme od A-a stan u najam na pó godine i neplati unapred najamnine, kako je bilo ugovoreno; zato podigne A. proti B-u tužbu zahtievajuć, da se najamna pogodba prema § 1118 o. g. z. izjavi ukinutom. — Sud prve molbe izrekne osudu po zahtjevu tužbe. — Prizivni sud odbije tužbu; jer nedostaju uvjeti § 1118 o. g. z. — Vrhovno sudište potvrdi osudu prvoga suda s r a z l o g a:

Sve ako je istina, da tužitelj nije po § 1118 ogz. ovlašćen ustati tužbom proti B-u, jer je samo jedan najamni i jedan plaćni rok ugovoren, ipak je zahtjev njegove tužbe na zakonu utemeljen zato, što uporabna pogodba uključuje u sebi pogodbu kupoprodajnu, kada se uzme, da se uporabna ciena može smatrati kupoprodajnom cienom, koju uporaboprimac za prepuščenu mu uporabu stvari uporabodavcu plaća, kako se to dade zaključiti iz zaglavne stavke § 1092 o. g. z. glaseće: „Najamnina i zakupnina plaća se, ako nije što drugo ugovoreno, isto kao ciena kupovna". — Prema tomu je A. poput prodavaoca, kojemu kupac neće da plati, po § 1062 o. g. z. bio ovlašćen uzkratiti B-u porabu stana, čim mu najam — kako je pogodjeno „unapred" — platio nije; niti je A. baš obzirom na § 1062 o. g. z. bio prinukan ugovoriti, da može s mjesta odkazati stan za slučaj, ako B. najamnine unapred nebi platio. — Pravu tužitelja nije protivna niti ustanova § 919 o. g. z., jer zakon od pravila § 919 per exceptionem § 1062 o. g. z. podieljuje pravo prodavaocu, da nemora predati stvar kupcu, dok mu ovaj kupovne ciene neplati; a što valja za kupca, nedvojbeno valja i za uporabodavca, kako je prije razloženo, tim prije, što najmitelju B-u pravo na stan pristoji tek onda, kada je najamninu, po pogodbi, unapred platio.

ββ) Ako je uporabna pogodba utanačena na više godina, gdje se in regula plaća u obrocih ili rokovih, tada, prije nego se bude moglo zahtievati ukinuće uporabne pogodbe, naredjuje zakon dvoje:

Digitized by Google

da je uporaboprimac na platež uporabnine bio opomenut, sudbeno ili vansudbeno; jer nije izključena mogućnost, da mu plaćni rok točno nije poznat, ili je na nj zaboravio; a opomenom manifestira uporabodavac svoju volju, da samo uz točno plaćanje uporabne ciene dalju uporabu stvari dopustiti kani; odnosno da opomenom želi uporaboprimcu izbiti iz ruku prigovor, da mu je on (uporabodavac) plaćne rokove muče produljio;

da je plaćni rok već bio minuo, a uporaboprimac ipak nije još svu dospjelu uporabninu podpuno platio. — Rok ovaj nije zakonom točnije opredieljen, te ga mora naznačiti uporabodavac, od kojega i opomena poteći mora; no ipak nesmije taj rok biti prekratak, nego barem tako dug, da bude uporaboprimac mogao dužnosti svojoj zadovoljiti i dospjeli iznos uporaboprimcu platit. Duljina ovoga roka, veli Stubenrauch (II. 277), ustanovljena je obćom praksom, te se obćenito drži, da zakašnjenje plaće nastupa onda, kada mine cieli jedan rok, a za predjašnji nije uporabnina plaćena. N. pr.: Zakasnio bi onaj i skrivio slučaj, da se ukine pogodba, koji niti 30. rujna nebi bio platio rok „Gjurgjevdana". Ovo računanje da je opravdano zato, jer se uzimlje, da je uporabodavac za jedan obrok dovoljno osiguran zakonskim pravom zaloga (§ 1101 o. g. z.); dočim bi, kada bi se dalje nagomilavanje zaostataka dopustiti htjelo, pravo njegovo na uporabnu cienu u pogibelj došlo.

Nazor ovaj priznalo je opetovano bečko vrhovno sudište riešitbami od 4. studenoga 1862 br. 7515 i od 27. travnja 1864 br. 2949 (Sb. Gl. Ung. W. br. 1591 i 1909), od kojih se potonje razlozi pozivaju na one od prve, ovi pako jesu: „jer da se u § 1118 ogz. — glasom kojega može uporabodavac tražiti ukinuće pogodbe i prije ugovorena vremena samo onda, ako je uporaboprimac, bivši opomenut, na toliko zakasnio s plaćanjem uporabnine, da pošto je minuo rok, ostavšu uporabninu podpuno nije izplatio — pod riečju „rok" nikako nemože uzeti ni dopustiti onaj rok, koji uporabodavac u opomeni dozvoli uporaboprimcu za uplatu uporabnine, nego onaj sliedeći rok, koji prema postojećoj pogodbi nakon opomene nastupiti ima . . ."

γγ) Trajanje pogodbe i za stečaja uporaboprimca? Pod IV. 4. b) ε)* bila je rieč ob eminentnom pravu uporabodavca proti stečajnini uporaboprimca, a sada valja riešiti, što onda, kada se nad imetkom uporaboprimca otvori stečaj. — Kao što je pravo uporabodavca na uporabnu cienu zakonom dostatno zaštićeno, tako mu je ujedno i dužnost nametnuta, da nemože odnošaj iz uporabne

* Vidi Mjesečnik br. 7 str. 331. — Ured.

Digitized by Google

pogodbe naprama stečajnini uporaboprimca samovoljno ukinuti, već ga mora kroz sve ugovoreno vrieme nastaviti; za što evo primjera:

God. 1856 dade A. u svojoj kući u najam dućanske prostorije na pet godina tvorničaru B-u i njegovim nasljednikom s tim, da bez naročite dozvole neće smjeti nikoje prostorije u podnajam davati. Mjeseca prosinca iste godine bje nad imetkom uporaboprimca otvoren stečaj i tim povodom odkaže A. o Gjurgjev danu najam zastupniku i upravitelju stečajnine na pol godine; jer je otvorenjem stečaja poslovni promet B-a prestao, najamninu da B. više nemože plaćati, a podnajam da je načelno zabranjen.

Zastupnik i upravitelj stečajnine podnese proti odkazu prigovore i naglasi u njih, da je gjurgjevska najamnina plaćena, da dakle nemogućnost plaćanja nije izkazana, buduća pako najamnina da po stečajnom redu ima prvenstvo pred svimi vjerovnici; dio prostorija da je dan u podnajam, ostali pako dio da uživa stečajnina, koja još ima robe za promet; kada bi podnajam bio protivan ugovoru, to da iznajmitelj po § 919 ogz. nije vlastan siliti na ukinuće pogodbe, nego samo da se točno vrši; uza sve to da najamno pravo B-a nije strogo osobno, jer je i za njegove nasljednike pogodjeno.

Na ove prigovore odgovori A., da najmitelj usljed stečaja nemože plaćati najamnine, a prema tomu, što on nemože svojim obvezam udovoljavati, mora se pogodba po §§ 878, 880, 1118 i 1435 o. g. z. smatrati ukinutom; B. da je usljed stečaja prestao raditi, čim da je i svrha ugovora prestala; da nije istina, da je gjurgjevska najamnina plaćena iz stečajnine; da se nemože predmnievati, da će tko na više godina prepustiti svoju kuću propalici uz vrlo dvojbenu i nesigurnu najamninu; podnajam da je samo do Gjurgjeva 1857 dozvolio, a nastavkom istoga da se krši ugovor i zato, da se odkaz u krieposti uzdrži.

Prvi sud zabacio je odkaz; prizivni sud održao ga je u krieposti, a vrhovno bečko sudište riešenjem od 7. srpnja 1857 br. 6751 (sbirke Peitlerove g. 1860 str. 853—855) potvrdilo je prvosudnu osudu s razloga: jer su načini, kojimi prestaju obveze, iz pogodaba nastale, naznačeni kod svake pogodbe napose i opet u trećega diela trećem poglavju o. g. z.; a niti medju ovimi niti medju onimi, nije nigdje označen stečaj načinom, usljed kojega bi uporabna pogodba imala prestati i ukinutom biti; odtud sliedi, da se zakonske ustanove, prema kojim samo od nekih ugovora — poradi specijalnih odnošaja njihovih — otvorenje stečaja uvjetuje i utemeljuje ukinuće ili prestanak istih, nemogu protegnuti putem analogije na ine vrsti ugovora. No prestanak uporabne pogodbe u ovom konkretnom slučaju nedade se izvesti ni iz naravi stvari; jer i ne-

Digitized by Google

gledeć na to, da se dućani i magazini nemoraju uvjek i izključivo rabiti za obrtimičnu razprodaju robe, niti da je izkazana pogibelj, te se najamnina neće više polučiti moći; osujećenje svrhe i gubitak povjerenja ukida obveze samo iz pogodaba poslje, a nipošto prije proglašena stečaja kontrahovanih, navlaš ne i onih pogodaba, kod kojih uzrok i svrha nije izričnim uvjetom postavljena; jer najamno pravo kridatara, akoprem je podnajam zabranjen, nije strogo osobno pravo; pošto je i za nasljednika stipulirano; prelazi dakle i na njegovu stečajninu, te do ove stoji, kako i koje će svrhe predmeti najma polučiti uz ili bez intervencije kridatara tim prije, pošto je vlastnik podnajam najmanje na jednu godinu odobrio; jer pogibelj štete iz stečaja prieti svakomu vjerovniku, no zato neovlašćuje na ukinuće pogodbe; jer je nadalje iznajmitelj ovlašćen odkazati najam, čim jedan obrok najamnine plaćen nebude; jer napokon pogibelj gubitka najamnine prieti često iznajmiteljem i bez otvorena stečaja, pa ipak im nepodieljuje pravo, da mogu odustati od pogodbe najma mnogo puta i na više godina utanačena.

Konačno vlastan je uporabodavac i prije ugovorenoga vremena odustati od uporabne pogodbe:

cc) Ako se sgrada, dana u najam, ima iznova zidati, jer je n. p. usljed zemljotresa porušena, požarom ili poplavom jako oštećena. Tu može uporabodavac iskati, da se pogodba ukine ranije, a da uporaboprimcu nikoju odštetu dati nemora (§ 1118 o. g. z.).

Od ovoga pravila ustanovljena je u § 1119 o. g. z. iznimka; jer ako je iznajmitelj već onda, kada je pogodba sklapana, morao znati, da je potrebita gradnja . . . . . ima se najmitelju dati pristojna naknada, što nije stvar upotrebio. — Iznajmitelj mora ovdje da dade pristojnu naknadu, jer je u ovom slučaju uztegnuće uživanja uzročeno znanjem njegovim i o njem se drži, da je uztegnuće skrivio. Pristojna naknada bila bi n. p., što bi se najmitelju morao priskrbiti stan iste vrsti i veličine; ili što bi mu se moralo doplatiti za sličan stan, u koliko bi za ovaj morao više platiti preko najamnine stana, koji se popravlja. U svakom pako slučaju morali bi mu se troškovi selitbe nadomjestiti.

Isto tako nije najmitelj dužan trpiti, da se preduzme kakovo koristnije zidanje, koje bi za nj bilo štetno (§ 1119 ogz.) n. p. podizanje sprata nad stanom; da se obavljaju potrebni popravci, koji se duže vrieme nastaviti imaju i koji su nastali odtud, što su zanemareni manji popravci (§ 1119 o. g. z.).

U oba slučaja, kada se ukine pogodba, morala bi se najmitelju dati pristojna naknada kao i u slučaju predležećem; a ako bi se pogodba mogla nastaviti, pripalo bi najmitelju pravo na

Digitized by Google

odpust razmjerne najamnine § 1105 o. g. z., ako ovaj nebi predpostavio i iznajmitelja tužio sbog smetanja posjeda, te mu tako nadogradjenje zabranio, na koje vrsti tužbu je najmitelj ovlašćen, kako se vidi u sliedećem praktičnom primjeru:

„A. najmi stan u kući B-a i C-a u prvom spratu. Premda je A. platio najamninu do Jakovljeva, uzeše iznajmitelji već mjeseca svibnja trgati krov, da još jedan sprat nadograde, čim su A-a u posjedu tavana smetali. Na tužbu A-a sbog smetena posjeda obavi prvi sud razpravu kako treba; ali odbije tužitelja, jer se iz tečaja razprave pokazalo, da tuženi vlastnici nedrže tužitelju iznajmljene prostorije u stanju upotrebljivom i da oni na njegovu štetu novu gradbu podižu; na ove vrsti povriede najamne pogodbe da se bolje i sigurnije uporavljuju ustanove §§ 1117 i 1119 o. g. z. putem redovite parnice, a nipošto one §§ 339 i 344 o. g. z. te ces. naredbe od 27. listopada 1849 d. z. l. br. 12 (u nas ustanove poglavja XXVIII. g. p. p.).

Prizivni sud zabaci prvosudnu presudnu odluku i odredi, da ovaj stvar in merito rieši. Na previdni utok obih parničnih stranaka; jer se i tužitelj žalio, što samo prizivno sudište nije priepor in merito riešilo, vrhovno sudište bečko riešitbom svojom od 25. lipnja 1862 br. 4323 (Sb. Gl. Ung. W. br. 1535) uvažilo je žalbu potonjega: jer s jedne strane dozvoljuje § 2 rečene ces. naredbe (§ 620 g. p. p.) svakomu, koji se smatra oštećenim u posjedu stvari ili prava, te može na obranu toga svoga posjeda zametnuti parnicu po ustanovah one naredbe, odnosno poglavja XXViIII. g. p. p.; jer je obratno prvi sud izrekao, da u činu tuženika nepredleži takovo smetanje posjeda, koje bi tužitelja ovlastlo tražiti časovitu odustaju od smetanja, što on nikoje stvarno pravo neposjeduje. Prvi sud indi već je odlučio u glavnoj stvari i ništa nesmeta, da prizivni sud — sve kad i nije istoga mnenja — u glavnoj stvari svoju izrekne, kao što bi to isto bio i onda obvezan, kada bi prvi sud, i neupustivši se u meritum stvari bio odbio tužitelja zato, što je koji rok zanemario ili tobože manjkavu punomoć producirao.“

Preostaje još pretresti slučaj potrebitih popravaka. Po zaglavnih riečih § 1118 o. g. z. popravke potrebite valja najmitelj da dopusti. Najmitelj nije dakle ovlašćen na nikoju odštetu, što bi mu udobnost njegova bila smetena, kako je to u sliedećem praktičnom slučaju odlučeno:

A. podigne tužbu proti B-u i navede u njoj, da mu je tuženik u svojoj kući iznajmio stan s dućanom od roka gjurgjevskoga 1858 i tom se prilikom obvezao, da će kao stan, tako i dućan u posve dobrom stanju

Digitized by Google

biti. Ali nebijaše tako; jer on (tužitelj) o Gjurgjevu 1858 preuzme stan i dućan u stanju posve porušenu tako, da je popravak onoga trajao četiri, a ovoga šest nedjelja; tim da je on (tužitelj) pretrpio štetu, koju prema obsegu svojega poslovnoga obrta označuje i moli, da se mu ta dosudi.

Tuženik prigovori, da je on obećao, da će stan biti stavljen u dobro stanje i tvrdi nadalje, da se samo od sebe razumije, pa da će i tužitelju biti za cielo poznato, da je stan mogao biti u redovito stanje postavljen tek onda, kada se predjašnji najmitelj izselio bio; da su popravci obavljeni na naročiti zahtjev tužitelja, pa da ih je po § 1118 o. g. z., buduć su bili potrebiti popravci, dopustiti dužan bio.

Na to će tužitelj, da mu je naročito bilo obećano, da će mu stan i dućan, kada se bude uselio, biti predan u stanju posve popravljenom. Ova obveza tuženika dade se i iz § 1096 o. g. z. izvesti, pa kada se ova ustanova dovede u savez s onom § 1118 o. g. z. biva jasno, da se stan za novoga najmitelja ima popraviti, dok je još predjašnji u njem i ovaj da je to dopustiti dužan. Njega (tužitelja) da nije bila briga, u kojem je odnošaju bio tuženik sa svojim predjašnjim najmiteljem, pa je morao poput svakoga kontrahenta predpostaviti, da je tuženik, što je obećao, izpuniti moguć bio.

Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe; oba viša suda odbili su tužitelja i to s razloga: Okolnost, da je iznajmitelj popravio stan, tek što se je najmitelj unj uselio, nemože nikada utemeljiti pravo najmitelja zato, što neko vrieme nije mogao stan redovito i mirno uživati, izim kada bi to pravo izrično ugovoreno bilo; jer tužitelj sam tvrdi, da su popravci bili potrebiti, dok mu ih je tuženik iznajmitelj obećao; pa tvrdi dalje, da je te popravke morao zahtievati i doista zahtievao, što su bili potrebiti; a u zaključnici izrično oporiče, da bi popravci bili veći ili obsežniji, nego li je bilo potrebito. Ali potrebite popravke po § 1118 ogz. dužan je dopustiti tužitelj najmitelj; a ustanova istoga §-a „da najmitelj nije dužan dopustiti, da se preduzme kakovo koristnije zidanje", nemože se uporaviti na one gradbe, koje je najmitelj sam zahtievao.

Buduć tužitelj za tužbovno pravo svoje nenavodi nikoji ini razlog, nego utemeljuje isto jedino na tom, da popravci nisu bili izvedeni već onda, kada se je o Gjurgjevu u stan uselio, to je u konkretnom ovom slučaju jedino i samo sporazumak stranaka odlučan, prema kojem da se je tuženik izrično obvezao, da će za tužitelja stan do dana uselenja podpuno popraviti. — No sve kada bi bilo pravo, te nebi bilo pogodjeno, da se tužitelj useli u stan tek onda, kada u njem popravci dovršeni budu, ipak se nevidi, da bi bilo ugovoreno, da je tuženik bio dužan odpočeti i dočeti popravke još onda, dok je prijašnji najmitelj u stanu sjedio; jer niti sam tužitelj nije tvrdio, da je stan bio prazan, ili da ga je prijašnji najmitelj

Digitized by Google

bio morao izprazniti u neko stanovito vrieme, kako bi se popravci bili mogli dovršiti.

Doista tužitelj nije imao pravo iskati, da prijašnji najmitelj za volju popravaka, koje je on zahtievao, trpi neugodnosti i neprilike s istimi popravci nuždno skopčane; a najmanje je bio vlastan tražiti, da ovaj prije svoga reda izseli. Tužitelj je morao znati, da popravci stana u onom obsegu, u kojem ih je on zahtievao, stanovito vrieme iziskuju i da se nemogu izvesti, a da se uživanje u podpunom obsegu na dulje ili kraće vrieme nebi moralo prekinuti. — Prema svemu tomu, sve kada bi se — kako tužitelj tvrdi — tuženik bio obvezao, da će stan i dućan prije nego se on unj useli u posvema popravljenu stanju predati, ipak nemogu te rieči imati smisao, kao da su ti popravci već dana, kada se je predjašnji najmitelj izselio, a novi uselio, dovršeni biti morali; itd.

U § 1119 o. g. z. i u zaglavnoj stavci § 1118 izključivo je rieč o najmu; no nemože biti dvojbe, da se te ustanove po analogiji i na zakup odnose, dakle i na zakupodavca, u koliko zakupnik sam nebi bio obvezan popravke obaviti.

Slučajevi §§ 1117 i 1118 o. g. z. po svojoj naravi nepredpostavljaju potrebu odkaza, zato se u njih odkaz niti nespominje. Uporabna pogodba prestaje momentano tako, da u mnogih slučajevih niti nebi moguće bilo nastaviti uporabu, dok bi odkazni rok trajao; n. p. kuća pogori ili bude od potresa porušena; odnosno na zakupljenu livadu navrne rieka svoj novi tok; mora se dakle dopustiti, da se svom mogućom hitrinom i bez ikojega oklievanja i odlaganja predmet uporabe ostavi odnosno preuzme.

d) Odkaz je dalji posebni način, kojim se uporabna pogodba ukida, on jest očitovanje uporaboprimca ili uporabodavca, kojim izjavljuje, da neće da se uporabna pogodba nastavi, već da se nakon stanovitoga razdoblja ukinutom smatra. Odkaz predpostavlja, da je uporabna pogodba postojala; jer samo nešto, što postoji, može biti ukinuto; na poseb predpostavlja pogodbu takovu, pri kojoj uporabno vrieme nije ni izrekom, ni muče ugovoreno bilo; jer u ovih slučajevih odpada potreba odkaza i pogodba prestaje odnosno biva ukinuta, čim ugovoreno vrieme mine.

Već je pod II. 3. rečeno, da se uporabna pogodba može sklopiti i na vrieme neizvjestno, gdje se in regula običaje ugovoriti rok za odkaz, koji mora neposredno prije prestanka (ukinuća) uporabne pogodbe izteći.

Taj rok za odkaz ili odkazni rok može se izrično ugovoriti za stanovite dane, ili da stanovito vrieme trajati imade, n. p. moći će se pogodba odkazati svakoga prvoga dana u mjesecu, ili pogodba imati će prestati za 3 ili 6 mjeseca poslje odkaza. Ako

Digitized by Google

stranke glede prestanka pogodbe t. j. glede odkaza nisu ništa ugovorile bile, može se odkazati u svako doba; samo se mora paziti na stanovite rokove, koji su iz obzira pravičnosti prama razlici okolnosti u § 1116 o. g. z. i u § 2 naredbe minist. nut. djela i pravosudja od 17. prosinca 1858 br. 230 zem. vl. lista naredjeni. Pri računanju ovih valja paziti, da se mjeseci uzimaju prema § 902 o. g. z., kako je to vrhovno sudište bečko takodjer shvatilo u sliedećem slučaju: Odkaz zakupne pogodbe bje zakupniku A-u 13. svibnja dostavljen, da imade zakupne objekte 11. studenoga i. g. povratiti. Proti tomu odkazu ustane zakupnik A. s prigovori i naglasi, da je odkaz prekasno podnesen; jer da je po § 1116 o. g. z. moralo proteći punih šest mjeseci, odnosno da je odkaz morao biti uručen već 11. svibnja. — Prvi sud zabaci prigovore, drugi ih uvaži. Vrhovno sudište riešitbom od 22. siečnja 1862 br. 247 (Sb. Gl. Ung. W. br. 1461) zabaci drugomolbenu i potvrdi prvomolbenu osudu; jer se § 1116 o. g. z. šestmjesečni rok ima računati po § 902 o. g. z., dakle svaki mjesec po 30 dana; po tom računu je ovaj odkaz na vrieme predan i uručen, te mu se zakonom propisani učinak (ukinuće zakupne pogodbe) pravom uzkratiti nemože. O pobližih nuancah odkaznih rokova biti će još rieči u procesualnom dielu.

Posve je naravno, da uporabnu pogodbu može odkazati samo onaj, koji je pri sklapanju iste bio budi kao uporabodavac, budi kao uporaboprimac, ili koji je per successionem u prava ovih stupio. Budući se realitet, koji u vlastnost više osoba pro indiviso pripada, može dati u najam ili zakup samo odlukom i zaključkom većine dionika; isto tako može se uporaba takova realiteta odkazati jedino privolom većine suvlastnika. U jednom i u drugom slučaju broje se svi glasovi, dakle u prieporu ob odkazu broji se glas i onoga dionika, koji možebit u uporabi drži zajednički realitet.

Dvojbeno je pitanje: da li može sudbeno postavljeni sekvestar odkazivati uporabne pogodbe, koje glede sekvestriranoga objekta postoje?

Dva su slučaja zakonske sekvestracije i to: sekvestracija kao provisorno procesualno sredstvo za osiguranje priepornoga prava i sekvestracija putem ovrhe ili ovršna sekvestracija.

α) Sekvestracija za osiguranje može se izposlovati: Ako je posjed prava kojega ili stvari koje prieporan, i ako se neuzmogne odmah riešiti, tko se nahodi u posjedu istinitom, tko li ima pravo iskati zaštitu sudbenu, ima se na prošnju jedne ili druge stranke dozvoliti sekvestracija, t. j. ima se stvar prieporna

Digitized by Google

uzeti u pohranu sudbenu, ili predati komu trećemu dotle, dok razprava o posjedu nebude riešena (§ 425 g. p. p.).

Ako tužitelj traži stvari ili prava, u kojih je posjedu tuženik, pak ako dokaže pogibelj, da će se pri tuženiku stvari ili prava ona, dok traje parnica, oštetiti, ili da će ih tuženik odsvojiti; prosto će biti tužitelju, ponudivši dovoljnu sigurnost za štetu, koju bi tuženik tegnuo imati, zaiskati sekvestraciju (§ 427 g. p. p.).

A vlastan je i zakupodavac i iznajmitelj dobra negibiva, radi najamnine ili zakupnine, koja je dospjela, ili koja će dospjeti naskoro, iskati sekvestraciju stvari, na koje mu po pravu gradjanskom pripada pravo zaloga, ako dokaže pogibelj, da će zakupnik ili najmitelj te stvari odsvojiti ili sakriti, ter se tim ugnuti izpunjenju svoje dužnosti. Iznajmitelj ili zakupodavac u takovu slučaju nije dužan dati sigurnosti (§ 428 g p. p.).

Što se ove sekvestracije tiče, upućen je njezin sekvestar po samom duhu i smjeru navedenih ustanova zakona, da sekvestriranimi stvarmi upravlja poput dobra i marljiva gospodara; od njega se traži „diligentia, quam quis suis rebus adhibere solet“; jer on je ravan i što se tiče prava i dužnosti pohranitelju (čuvaru) ili punovlastniku odnosno poslovodji bez naloga (§ 431 g. p. p. i §§ 961, 964, 1010 i 1009 o. g. z.). K važnim poslovom, naposeb na koliko se tiče promjene u sućanstvu stvari, ili u načinu upravljanja sa stvarju, dužan je sekvestar zapitati savjet i privolu stranaka, pa na koliko se ove nebi složile, zatražiti odluku sudca (Argum. § 432 g. p. p.).

Još je položaj sekvestra ravan i onomu punovlastnika bez pismena punovlašća, gdje se po § 1029 o. g. z. obseg punovlasti (prava i dužnosti sekvestra) prosudjuje po naravi posla, te se uzima, da je dotičnik zadobio svaku povlast, usljed koje može sa stvarju učiniti sve, što je s redovitom upravom skopčano.

Na temelju svega rečenoga neima dvojbe, da je sekvestar za osiguranje ovlašćen, uz sporazumak stranaka i uz odobrenje suda, predmet sekvestracije davati u najam ili zakup, odnosno uz iste mjere opreznosti najam ili zakup odkazati.

β) Sekvestracija ovršna temelji se na § 480 g. p. p., koji glasi: „Kad tužitelj zaišće ovrhu na plodove ili na ine prihode, ima mu sudac dozvoliti pravo zaloga na iste, a ako je od potrebe narediti sekvestra, koji će ih brati.“

Ovršnomu sekvestru hoće neki da uztegnu pravo ovršni realitet davati u najam ili zakup, odnosno ove pogodbe odkazivati : tako dokidati, i ovi se oslanjaju na momenat, što bi takova

Digitized by Google

uprava bila sasvim bez privole, da često i proti volji vlastnika, i što zakon u § 480 g. p. p. opredieljujuć sekvestru zadaću, stavlja mu u dužnost, da samo pobira plodove sekvestrirane stvari i da sud na njegovu molbu izdaje naloge dužnikom, da na njegove ruke plaćati imadu; djelovanje sekvestra dakle steže zakon samo na pobiranje plodova i inih prihoda, kamo i kamati novčanih tražbina najamnine, zakupnine i inih vrsti podavanja spadaju; nigdje pako u zakonu nije ovršni sekvestar ovlašćen, da upravlja sekvestriranom stvarju; uprava je sveudilj vlastniku pridržana.

No ovi razlozi nemogu se smatrati dovoljno izdašnimi, da se ovršni sekvestar od uprave izključi, odnosno da mu se iznajmljivanje i zakupljivanje predmeta sekvestracije uzkrati; jer prva i stožerna svrha, u koju se ovršna sekvestracija dozvoljuje, jest ta: da se vjerovnik podmiri; ovo pako postizava se tim, ako se s objektom sekvestracije učine takove dispozicije, da što više prihoda donese. Ovo opet neće se postići, ako se sekvestru neprizna povlast, da sekvestrirani objekt može davati u najam i zakup; odnosno da mu se neprizna pravo, da najamne i zakupne pogodbe može odkazati; pače ovršni sekvestar niti nebi morao pitati vlastnika, da li na odkaz i ukinuće najma ili zakupa privoljuje; jer bi se tim svrha sekvestracije dogovorom izmedju ovršenika s jedne, te najmitelja odnosno zakupnika s druge strane, najlaglje osujetiti dala.

Zadnji od posebnih načina, kojimi uporabne pogodbe prestaju, jest:

e) P r o d a j a odnosno o d s v o j e n j e. Ako je vlastnik otudjio komu drugomu predmet uporabe, i ovomu ga jur predao, tad uporaboprimac, ako pravo njegovo nije upisano u javne knjige (§ 1095), valja, pošto mu je učinjen odkaz, da ustupi novomu posjedniku. Ali je vlastan iskati od uporabodavca podpuno zadovoljenje za štetu, koju je imao i za izmaklu korist (§ 1120 ogz.).

Prodajom uporabne stvari samom po sebi neprestaju najamne i zakupne pogodbe; s druge strane opet kupac nedolazi naprama najmitelju ili zakupniku u nikoji obligatorni odnošaj, te on može poslužiti se tim svojim položajem i ukloniti najmitelja iz stana, a zakupnika sa dobra zakupnoga, kojim redovito nepristoji stvarno pravo, nego samo osobno pravo. Na toliko je opravdana ona: „Kauf bricht Miethe“. Pravo ovo može novi stečnik vršiti istom onda, kada mu je stvar predana, odnosno nekretnina na njegovo ime u gruntovnici upisana; jer po § 321 o. g. z., gdje su uvedene ..... zemljištne knjige, zadobiva se

Digitized by Google

zakoniti posjed stvarnoga prava na nepokretne stvari samo upisom u ove javne knjige.

Nego ipak ovo pravo novoga posjednika nesmije se tako shvatiti, da je on ovlašćen najmitelja ili zakupnika svojevoljno i u svako doba krenuti, nego mu mora odkazati, kao što treba, t. j. kako zakon — odnosno posebni najmovni redovi — propisuje. Nazor ovaj zastupalo je vrhovno sudište bečko više puta a naposeb u riešitbi svojoj od 11. listupada 1881 br. 11362 (Gerichtshalle br. 16 ex 1882) u kojoj je medju inim naglašeno:

Supruzi Karlo i Augusta J. najme g. 1880 u kući Ane L. stan uz pogodjenu godišnju najamninu 96 for. plativu anticipando u jednakih četvrtgodišnjih obrocih po 24 for., te su takovu uvjek točno plaćali, pa i tekući obrok od 15. ožujka do 15. lipnja 1881 platili. — 19. ožujka 1881 proda Ana L. svoju kuću Franji W., a ovaj odkaže sudbeno suprugom J. upitni stan 31. svibnja 1881 pod br. 4399 s tim, da ga za 14 dana izprazniti i povratiti imadu. — 8. lipnja 1881 pod br. 4581 podnesu supruzi J. proti odkazu prigovore i stave zahtjev: da se odkaz bezkriepostnim izjavi. — Poslje dovršene razprave sudio je prvi sud, da se prigovori zabacuju; prizivni sud u Pragu uvažio je iste i sudio je po zahtjevu istih s razloga: jer je dokazano, da su tužitelji-najmitelji pogodili stan za godišnju najamninu od 96 for. plativu anticipando u jednakih četvrtgodišnjih obrocih po 24 for., da su takovu uvjek točno plaćali, pa i za vrieme od 15. ožujka do 15. lipnja 1881 platili; jer je prema tomu bila ugovarajućih stranaka namjera utanačiti pogodbu najma, koja da najmanje jednu godinu dana traje; jer po ces. naredbi od 16. studenoga 1858 (br. 213 d. z. l.) ima za ovaj slučaj tromjesečni odkaz valjati i ovaj je rok prema § 1120 o. g. z. pravi odpovjedni rok, koji i stečenik najamnoga objekta mjerodavnim respektirati mora; jer se pod riečmi zakona „odkazati, kao što treba“ (gehörige Kündigung) može razumievati samo onaj odpovjedni rok, koji je zakonom normiran.

Vrhovno sudište zabaci osudu drugoga a potvrdi onu prvoga suda s razloga: Tužitelji netvrde, da su glede trajanja najma išta ugovorili, a najmanje da bi najam na jednu godinu ili na dulje vrieme utanačili bili. Pogodba godišnjega najma iznosom od 96 for. nemože ništa odlučiti; jer je to običajno, da se najam za svu godinu ugovara, a da se pri tom niti nemisli na trajanje najma. Još manje odlučuje okolnost, što je plaćanje najma ugovoreno u anticipativnih četvrtgodišnjih obrocima; jer je rok odpovjedni posve neodvisan od roka, u kojem da se najamnina

Digitized by Google

plaćati ima; te se iz pogodbe „da se najamnina četvrtgodišnje plaća“ nemože izvesti i uglaviti predmnieva: „da se najam na četvrt godine unapred odkazati mora“; niti da najamna pogodba barem jednu godinu trajati mora. — Trajanje najma nije ovdje bilo ni izrično ni muče opredieljeno, te je tuženik po § 1116 o. g. z. i po § 2 već spomenute naredbe bio ovlašćen na odkazni rok od 14 dana.

Jasnije je to po istom sudištu priznano riešitbom od 24. ožujka 1857 br. 2803 (Sb. Gl. Ung. W. br. 323) u slučaju, gdje je najmitelj pisamcem na iznajmitelja upravljenim ugovorio, da bude odpovjednim rokom četvrtgodište, na mjesto roka od pol godine, u onom gradu po najmovnom redu propisana, i gdje je kupac objekta najamnoga u roku od tri mjeseca najam odkazao. Na prigovor najmitelja, da mu pripada statutarni rok od pol godine, poslje redovite razprave sudio je prvi sud po zahtjevu tužitelja i izjavio odkaz bezkriepostnim; jer da je pravni odnošaj izmedju iznajmitelja i najmitelja strogo osobni (§§ 307 i 1120 o. g. z.), pa gdje najamna pogodba nije u gruntovnici uknjižena, utemeljuju se prava i obveze samo izmedju ugovarajućih stranaka, i prenos ovih od prijašnjega vlastnika na kupca nemože biti jednostran bez privole najmitelja; alegovano pisamce valjalo je samo za prijašnjega vlastnika kuće i u njem je pogodjena odpovjed iznimice u roku od tri mjeseca; ova dakle iznimka imade se strogo tumačiti te protegnuti samo na prijašnjega vlastnika. Buduć se u gradu stanovi stranaka samo polgodišnje moraju odkazivati i buduć tužitelj-najmitelj s novim vlastnikom nikoje pogodbe nema, to se je po zahtjevu u prigovorih suditi moralo.

Prizivni sud ukine prvosudnu osudu i odputi prigovore; jer tužitelj-najmitelj priznaje, da je na iznajmitelja bio upravio pisamce, te tako odkazni rok od četvrta godine utanačio. Ta obveza, koju je potonji prema prijašnjemu vlastniku kuće preuzeo, nije prodajom bila ukinuta; jer se po § 1120 o. g. z. kupoprodajom odnošaj najmitelja naprama novomu vlastniku nemienja, nego samo ovaj stiče pravo, da može pogodbu odkazati i ukinuti. — Ako indi izvorna najamna pogodba uzprkos kupoprodaje u svoj krieposti svojoj ostaje; to ostaju i pojedini modaliteti valjanimi. K tomu je prvobitna pogodba po §§ 1114 i 1115 o. g. z. tim, što nije odkazivana, muče i pod istimi uvjeti ponavljana, dakle i uz četvrtgodišnji odkaz.

Vrhovno sudište bečko potvrdi osudu druge molbe s razloga, koje je druga molba dala i još s daljega: jer se najamni odnošaj najmitelja-tužitelja mora smatrati nastavkom onoga, koji je s pri-

Digitized by Google

jašnjim kućevlastnikom-iznajmiteljem ugovoren bio, koji počiva na uvjetih četvrtgodišnjega odkaza i četvrtgodišnje dužnosti najamninu plaćati.

Ali odkaz ovaj moći će izostati i najmitelj može biti naprosto deložiran, pa to samo onda, kada pri ovršnom uvodu kupca u posjed nije svoje pravo najma prosvjedovao, kako je to vrhovno sudište bečko 4. ožujka 1869 br. 2292 (Sb. Gl. Ung. W. br. 3328) izreklo s razloga: jer glasom dražb. uvjeta, koji su pri dražbi temeljem služili, „danom dražbe prelazi na kupca vlastnost, sve koristi i svi tereti"; jer sve ako najmitelj i neće da iz stana izseli, razloge tomu nenavodeć, netreba zato nikoje presude, pošto se njegova obveza izselenja temelji na tom, što je dražbeni kupac u posjed već ovršno uveden, niti se naposeb nemože uvažiti najmiteljev prigovor: „da mu nije odkazano" (§§ 1120 i 1121 o. g. z.), kada najmitelj pri uvodu u posjed kupca nije proti ovomu stavio prigovor prava iz pogodbe najamne.

Zakon se služi izrazom „otudjio", kojim se izražuje svaki prenos vlastničtva na temelju singularnoga pravnoga naslova; pristoji dakle ne samo kupcu, nego i nadareniku, legataru itd.; dočim na baštinike ovo pravo neprelazi, jer ovi po § 548 ogz. preuzimlju na se sve obveze, koje je ostavitelj izpuniti imao iz imovine svoje. (Stubenrauch II. 280.)

Pravo ovo može se ograničiti, kada odsvojač od novoga stečnika pogodi očitovanje i izjavu, da odkazati neće, dok ugovoreno vrieme traje, pa to obećanje prenese na najmitelja i zakupnika, te bi ovi, ako bi novi vlastnik prije ugovorena vremena uporabu odkazao, bili ovlašćeni ovo njegovo obećanje uspješnim prigovorom upotrebiti.

Gdje pravo odkaza nije ovako ograničeno, mora uporabo-primac uvjek podleći; u kojem slučaju podieljuje mu zakon u § 1120 o. g. z. proti odsvojaču pravo na podpuno zadovoljenje za štetu, koju je imao, i za izmaklu korist. Pravo ovo gube najmitelji i zakupnici onda, kada na odsvoj privole; jer ova privola smatra se odreknućem najmitelja i zakupnika njihova prava odštetnoga; nemanje i onda, kada novomu vlastniku predmet uporabe ustupe bez valjana odkaza, kako se to razabire iz riešitbe vrhovnoga sudišta, priobćene u Mjesečniku god. VII. str. 616, sa razloga, koji medj inim glase:

„Pravo zakupnika, da traži od uporabodavca u slučaju, kad bi ovaj zakupljenu stvar komu drugomu prodao i predao, podpunu naknadu za štetu, koju bi imao, i za izmaklu korist, zavisi po § 1120 o. g. z. o tom, da li je zakupnik primivši

Digitized by Google

valjan odkaz, novomu vlastniku mora ustupiti u zakupu držanu stvar".

„Iz ove ustanove zakona sliedi jasno, da zakupnik novomu vlastniku bez valjana odkaza ustupiti nemora, pa ako hoće da mu se sačuva mogućnost na temelju navedenoga zakona, zahtievati od uporabodavca odštetu, to bez valjana odkaza ustupiti nesmije."

„Valjanim pako odkazom, koji je s jedne strane za novoga vlastnika uvjetom, koji izpuniti mora, da se uzmogne ukinuti zakupna pogodba, s druge pako strane jedino je kadar zakupnika pravno prisiliti, da zakupljenu stvar prije izmaknuća zakupnim ugovorom utanačenoga roka ostavi, može se, kako se samo po sebi razumije, samo onakov odkaz smatrati, koji je učinjen u vremenu, zakonom ili običajem opredieljenom i kojim se ustanovi zakoniti rok odkaza."

„Iz samoga pako slova §-a 1120 o. g. z., budući da novi vlastnik stvari u zakup dane stoprv onda, kad mu je ova odsvojačem predana, stiče pravo odkazati zakupniku, sliedi nadalje, da predaja stvari u zakup dane sa strane odsvojača i preuzimanje iste po novom vlastniku, neima još za pravni posljedak valjani odkaz; pa ako bi novi posjednik u zakup dane stvari, ni neodkazav valjano, ni nepočekav, dok mine zakonit rok odkaza, istu obradjivati počeo, dakle je zakupniku oduzeo, narušio bi tim pravo ovoga, pa bi ovaj morao ustati proti tomu pravnim sredstvom tužbe radi smetanja u posjedu (detenciji), te tim sačuvati sebe u pravnoj detenciji stvari u zakup dobivene."

„Ako to zakupnik učiniti propusti i ustupi, može se uzeti, da je dobrovoljno od dalnje uporabe odstupio, a u takovu slučaju nemože od uporabodavca zahtievati samo na temelju činjenica, što je ovaj u zakup danu stvar prije, nego je zakupni rok izminuo, prodao i kupcu predao, a ovaj ju obradjivati počeo; jer tu neima uvjeta § 1120 o. g. z., da je novomu vlastniku ustupiti morao."

„Tako se ima stvar obzirom na tužitelja, budući da se stavljeni zahtjev na naknadu štete upire jedino na činjenice, što je tuženik oranicu, na šest godina u zakup danu, već treće godine kupcu prodao, a ovaj ju preuzeo i obradjivati počeo; zato se tužba bezuvjetno odbiti morala."

Drugo je pitanje: da li je najmitelj odnosno zakupnik ovlašćen odkazati novomu vlastniku i prije nego izmine vrieme ugovorno? Svakako mu pristoji pravo takova odkaza; jer novi vlastnik, kao što nepreuzimlje osobnih obvezanosti svojega ante-

Digitized by Google

cessora, isto tako niti nestiče prava, koja iz osobnoga ugovornoga odnošaja izviru, te kada bi nov vlastnik uporabnoga predmeta htio, da poluči prava, koja je odsvojač proti najmitelju ili zakupniku stekao, morao bi si ih od ovoga dati ustupiti. Nazor ovaj usvaja i sudbena praksa, kako se vidi na sliedećem primjeru: C. iznajmi B-u stan na pet godina uz naročite uvjete, da se na pol godine ima odkazati, i nikako ne prije svibanjskoga roka 1877, te da se najamnina polgodišnje plaća. — C. proda iznajmljenu kuću mjeseca srpnja 1875 A-u i ovomu plati B. obrok studenoga 1875 i obrok svibnja 1876, te odkaže A-u najam 6. svibnja 1876 za rok studenoga 1876. A. podnese prigovore, da B. neima prava na odkaz do svibanjskoga roka 1877; jer da je dvokratnom plaćom pogodbu nastavio; nadalje, jer da pravo odkaza pristoji samo kupcu, a ne i najmitelju; napokon, jer je odkaz učinjen prerano, pošto je po najmovnom — za onaj grad valjajućem — redu propisan rok od tri mjeseca, a ne šest mjeseci. — Prvi sud zabaci odkaz, dočim prizivni sud i vrhovno sudište bečko, potonje riešenjem od 19. rujna 1876 br. 11109 (Sb Gl. Ung. W. br. 6238) zabace prigovore s razloga: Pogodbe najmovne ukidaju se po § 1120 o. g. z. i ondje, gdje kupac steče pravo, razvrći je valjanim (gehörig) odkazom. Izmedju iznajmitelja-prodavaoca C. i najmitelja B. imade se dakle najamna pogodba smatrati ukinutom. Dočim opet izmedju kupca A. i najmitelja B. nikoja pogodba nepostoji, bio bi ovaj, da mu je onaj odkazao, morao ustupiti; ali s istoga razloga nije B bio obvezan najam dalje nastaviti, niti ga k tomu zakon ikojom ustanovom priteže; on je dakle mogao ukinuti pogodbu nakon redovita odkaza, najme za tri mjeseca po § 1116 o. g. z. i § 2 sl. c) naredbe minist. unut. posala i pravosudja od 17. prosinca 1858, zem. vl. l. br. 230. — A. je primio obroke studenoga 1875 i svibnja 1876. Prijetkom prvoga pristao je na ponovu na pol godine, a prijetkom drugoga dao je tek izraza svojoj privoli na ponovu; on dakle mora priznati valjanost polgodišnjega odkaza, uza sve to, da bi inače četvrtgodišnji odkaz dovoljan bio; no i zato valja polgodišnji odkaz, jer zakon traži, da odkaz nebude podnesen poslje propisana roka, a nigdje neustanovljuje, da se prije toga roka odkaz predati nesmije.

Preostaje još osvietliti pravni odnošaj, koji nastaje nakon smrti uživaoca, koji svoja prava uživanja izdade u uporabu, pa durante locatione umre. — Da li su vlastnici zemljišta ovlašćeni, da mogu uporabnu pogodbu momentano ukinuti i sami predmet uporabe neposredno uživati, gdje im njihovo pravo

Digitized by Google

vlastnosti slobodnim postane? — Da ovaj odnošaj što točnije bude riešen i na stavljeno pitanje dan što točniji odgovor, neka posluži sliedeći (Sbirke Gl. Ung. W. br. 1258) slučaj:

Uživateljica nekolikih zemljišta dade ova u zakup 3. siečnja 1859 na jednu godinu, primi od zakupnika anticipando svu zakupninu i umre 29. ožujka 1859. Odmah ustanu vlastnici tih zemljišta proti skrbniku vacantne ostavine uživateljice i proti zakupniku tužbom o vlastnosti i zahtievahu od onoga povratu zemljišta i svega priroda od dana smrti uživateljičine, a od zakupnika, da se sa zakupljenih zemljišta časovito t. j. odmah seli. Na razpravi stavi zakupnik na svoju obranu — kojoj se skrbnik pridruži — prigovor: da se zahtjev tužitelja protivi njegovim pravom iz pogodbe zakupne i da ovi povratu zakupljenih zemljišta nemogu zahtievati, dok zakupna pogodba neizmine.

Prvi sud sudio je po zahtjevu tužbe; jer je uživateljica bila vlastna sklapati pogodbe zakupa samo dok živi, dosljedno s njom i zakupnikom utanačena zakupna pogodba gubi svaki pravni učinak i svaku pravnu kriepost časom njezine smrti; niti se zakupnik može uspješno braniti tim, da je zakupninu na cielu godinu uplatio, jer je morao znati, da je pokojnica imala samo vremenito i nebaštinivo pravo uživanja predmeta zakupa.

Prizivni sud odputi tužitelje i pridrži im pravo, da mogu nakon izminule zakupne pogodbe podići novu tužbu na ustup zemljišta i na izručenje civilnih plodova: Čim § 519 o. g. z. naredjuje, da se koristi (plodovi), kada uživalac umre, tečajem godine uživanja moraju dieliti izmedju vlastnika i nasljednika-uživaoca po razmjerju vremena, za kojega je uživanje trajalo, mora se dopustiti, da je uživaocu zakonom ne samo dozvoljeno, dati stvar u uporabu, da koristi (civilne plodove) iz nje poluči, nego da mu takodjer pristoji pravo, da uporabne pogodbe, što ih je utanačio, nebivaju ukinute ipso jure onoga časa, kada uživanje utrne; što više te uporabne pogodbe traju i preko toga vremena, jer drugčije nebi imala smisla ustanova, kako bi se civilni plodovi one godine, koje biva uživanje okončano, po razmjerju vremena dieliti mogli i morali. Zato je zakupnik ovlašćen nastaviti svoju zakupnu pogodbu do svršetka zakupne godine svejedno, kao što u analognom slučaju kupoprodaje zakupnoga objekta zakup uzprkos tomu po §§ 1120 i 1116 o. g. z. traje, dok zakupna pogodba mine; pa se radi toga morao uvažiti tuženika-zakupnika prigovor dilatornoga njegova prava naprama pravu vlastnika po § 364 o. g. z. — Što se tiče koristi (civilnih plodova) zemljišta u zakup danih, stiču na ove tužitelji pravo po razmjerju vremena, kada je uživateljica umrla; kao što stiču i pravo na povratu zemljišta samoga, te im je u dispositivnom dielu osude uz zahtjev potonjega pridržano i prvo

Digitized by Google

pravo, da naime mogu novom tužbom kraj povrate zemljišta i izručenje razmjernoga diela civilnih plodova iskati.

Vrhovno sudište bečko potvrdi drugomolbenu osudu s razloga u njoj navedenih i još s razloga: jer uživalac nije ograničen tek na to, da sam neposredno uživa stvar; nego on je po zakonu vlastan, služiti se njom i upotrebljivati ju „salva substantia" i na ine načine, medj kojimi se nedvojbeno razumije i bona fidei zakup tim prije i tim većma, što bi inače — kada uživalac za troškove obradjivanja nuždnu glavnicu nebi mogao ili htio namaći — vriednost stvari padala, dakako na štetu svih interesenata; da dakle uživalac za agrarne godine, koju doživi, po samoj naravi stvari i usljed punovlašća, na duhu zakona utemeljena, stiče pravo, buduće naturalne plodove obrnuti u civilne t. j. stvar uživanja u zakup davati.

Već je pod III. 3. spomenuto, da se iz uporabne pogodbe izviruće osobno pravo uknjižbom u gruntovnici može obrnuti u u stvarno pravo, koje i nov posjednik respektirati mora. U ovom slučaju nemora uporaboprimac naprama novomu posjedniku podleći; što više, ako je uporaboprimcu bilo obećano, da se ni uporabna ciena neće povisiti, novi posjednik neće moći ni cienu podići, ako je i ova uknjižena, ili ako se novomu posjedniku posebnim ugovorom nametne.

Nu ako se proda stvar putem sudne dražbe, valja da uporaboprimac novomu kupcu i onda ustupi, ako je pravo njegovo uknjiženo kao pravo stvarno. Samo glede naknadjenja štete ostaje mu pridržano njegovo pravo prvenstva (§ 1121 o. g. z.).

Ovim dakle § statuirana je iznimka, te je i onaj najmitelj ili zakupnik, koji bi svoje uporabno pravo dao uknjižiti, prinukan odstupiti kupcu od toga svoga prava i to kod prodaja nuždnih; ovo su pako ovršne dražbene prodaje, koje se obavljaju po glavi XXII. g. p. p. i one, koje se po propisih stečajnoga reda preduzmu. — Ratio legis ovoj iznimnoj ustanovi leži u tom, što se mnogi kupac, kada bi najam ili zakup preuzeti i preko volje trpiti morao, nebi u dražbovanje upustio, ili bi se barem ustručavao ponuditi onoliku kupovninu, koliku bi inako i bez tih tereta ponuditi i dati voljan bio. (Stubenrauch II. 281.)

Nego ipak kada se nad imovinom uporabodavca otvori stečaj, može se prigovorom § 1121 o. g. z. okoristiti samo kupac stečajninskih realiteta, nipošto i upravitelj odnosno zastupnik stečajnine same do sudbene prodaje, kako je to riešitbom vrhovnoga sudišta bečkoga od 10. srpnja 1855 br. 4917 (Sb. Gl. Ung. W. br. 111) priznano i izrečeno: „Otvorenjem stečaja nad imetkom uporabodavca neprestaju pogodbe, koje je ovaj s trećimi osobami

Digitized by Google

utanačio, jer vjerovnici stečajnine nestupaju samo u prava kridatara, nego na nje padaju i obveze, što ih je ovaj uglavio bio. Buduć zastupnik i upravitelj stečajnine nije prigovorio najamnoj pogodbi, mora se pravna valjanost ove i nakon otvorena stečaja u zakonskoj moći održati. — Zato moralo se je udovoljiti najmitelja zahtjevu: „da se njegovo pravo na točno izpunjenje uknjižene najamne pogodbe likvidnim smatrati imade"; jer u § 1121 o. g. z. dozvoljeni prigovor pristoji samo novomu stečniku iznajmljene kridatarove (stečajninske) nekretnine. S druge strane valjanost najamne pogodbe nemože vjerovnike stečajnine priečiti, da si dražbenom prodajom cjelokupne stečajnine naplate svoje tražbine. Tek onda dolazi do uporave § 1121 o. g. z, po kojem kupac realiteta, sudbenom dražbom prodana, postizava podpuno pravo vlastnosti, te se je tako do ovoga časa dražbene prodaje pravo najmitelja na najmljene prostorije likvidnim izjaviti moralo."

Može se dakle postaviti pravilo: „Zastupnik i upravitelj stečajnine nemože postaviti prigovor § 1121 o. g. z. proti najmiteljem ili zakupnikom, ako ovi priznanje svojih prava iz najma ili zakupa, te porabu i uživanje stvari uporabne zahtievaju".

Ali kao što svaki ini, tako može kupac na sudbenoj dražbi istom nakon redovita odkaza zahtievati, da mu uporaboprimac predmet uporabe u posjed i uživanje povrati; jer prema riešitbi vrhovnoga sudišta bečkoga od 17. listopada 1851 br. 8753 (Peitlerove sbirke ex 1860 str. 858) uporabna pogodba nebiva ukinuta ipso facto; novi vlastnik stiče samo pravo, da može predmet uporabe zahtievati t. j. odkazati; § 1121 o. g. z. stoji u savezu s § 1120 o. g. z., te u obim ovim slučajevima postoji isti razlog; zato se uporaba mora — kako treba (gehörig) — odkazati.

Ovo pravo odkaza za dražbeno sudskoga kupca još je evidentnije iz sliedećega, riešitbom vrh. sudišta bečkoga od 14. travnja 1880 br. 4220 (Sb. Gl. Ung. W. br. 7946) protumačena praktična slučaja: B. uzme u najam u kući C-a dućan na 2 godine, naročito do 15. rujna 1880 i uknjiži to svoje pravo. Dne 22. prosinca 1879 bje ista kuća putem ovršne dražbe prodana. — Dne 16. siečnja 1880 odkaže kupac A. najam na 14 dana. — B. podigne prigovore. — Oba niža suda zabace prigovore, vrh. sudište pako protivno ovim zabaci odkaz s razloga: „Odkazom „kao što treba" (gehörige Kündigung) naročito u ovom slučaju, gdje odkazni rok nije bio ugovoren, može se smatrati samo onaj, koji je u § 2 naredbe od 17. prosinca 1858 d. z. l. br. 230 propisan, a taj jest na 14 dana, ako najam nedosiže jedne godine

Digitized by Google

dana; inače na tri mjeseca dana. — Buduć je u konkretnom slučaju ugovoreno, da najam imade trajati dvie godine dana, to se samo tromjesečni odkazni rok može valjanim ili u zakonu propisanim smatrati, i samo s toga razloga nije se odkaz u krieposti održati mogao.

Kao što medjutim zakonodavac svaku nepravdu odkloniti nastoji, tako je i u ovom slučaju zaglavnom stavkom § 1121 o. g. z. svaku štetu za uporaboprimca predusreo, odredivši: „da mu glede naknadjenja štete ostaje njegovo pravo prvenstva prema mjestu, na kojem je njegovo pravo uporabno u gruntovnici uknjiženo. I ovo zakonsko mjesto pruža neoboriv dokaz, da je uporabno pravo — inače osobno — uknjižbom do moći i učinka stvarnoga prava podignuto.

Kojim putem valja uknjiženomu uporaboprimcu udariti, da do svojih odštetnih prava dodje, najbolje se vidi iz riešitbenih razloga, koji su bili uporavljeni na sliedeći praktični slučaj:

Prema pismenomu ugovoru dade C. suprugom B. jedno zemljište u zakup na pet godina do konca g. 1878 za 500 for. zakupnine, koju potonji odmah unapred polože, a svoje pravo zakupa osiguraju uknjižbom prava zaloga na zakupnom dobru do iznosa od 1000 for. za svaku štetu, koja bi ih tegla snaći. — 23. lipnja 1876 bje zakupno dobro na ovršnoj dražbi prodano, a supruzi zakupnici B. prijave proti kupovnini i zatraže, da im se iz nje plati:

a) u ime	povratka preplaćene zakupnine za 3 god. 4 mjes. for.	277·78
b) „ „	odštete za izmakli dobitak kroz isto vrieme . . „	666·66
c) „ „	odštete za melioracije zakupnoga dobra . . . . „	50·00
d) „ „	sudbenoga troška . . . . . „	8·00
	svega . . . for.	1002·44

a za pokriće ove tražbine svoje pozovu se na svoje pravo zaloga, na istom dobru uknjiženo. — Ovršenik priznade sve četiri prijavljene stavke likvidnimi, ali se proti tomu izjavi kupac ujedno i tabularni sljednik-vjerovnik A., te obeća suprugom B., da pod platež svojih prijavljenih tražbina mogu sve zakupno dobro kroz sve vrieme ugovora bez svake dalje obveze uživati. Isti (A.) pozivajuć se na ovu svoju ponudu suviše oporekne izpravnost pod a) i b) na izplatu prijavljenih tražbina u obće, a napose pozivajuć se na § 1121 o. g. z. prigovori izplati stavke b); jer prigodom nuždne prodaje predmeta uporabnoga u obseg iznosa, koji je naslovom odštete radi eventualno osujećene pogodbe uporabne uknjižen, može biti uvršćeno samo pravo na naknadu efektivne štete (damnum emergens), a nipošto i izmakla dobitka (lucrum cessans).

Prvi sud doznači na izplatu iz kupovnine sve četiri prijavljene stavke — zadnju obaliv na 5 for. 66 nč. — ukupnim iznosom od 1000

Digitized by Google

for. i to s r a z l o g a: Prema propisom, na koje valja paziti kod diobe kupovnine, dobivene za ovršno prodane nekretnine, i prema dosadanjoj sudbenoj praksi nemože tabularni vjerovnik nikada pobijati izpravnost tražbine svojega prednjaka, već samo prvenstveno pravo zaloga. — Ovo pravo pristoji samo neposrednomu dužniku-ovršeniku. Nije se dakle mogao uvažiti niti prigovor onaj, da zakupnici supruzi — usljed prerano ukinute pogodbe uporabne — neimadu pravo odštete za izmaklu korist, već da im samo pristoji pravo naknade faktično pretrpljene štete; kao što niti nije opravdan onaj njegov nazor, da nemogu pravom nikoje odštete tražiti, pošto im on (kupac-vjerovnik A.) nastavak zakupne pogodbe zajamčuje. Zadnji nazor tim manje vriedi, jer supruzi zakupnici B. nemogu biti primorani, da s kupcem zakupnu pogodbu nastave, pa bi im se i u tom slučaju oporečena odštetna prava — in eventum — priznati i na kupovninu doznačiti morala.

Prizivni sud odlučio je, da zakupnici moraju na obranu i za dokaz svojega odštetnoga prava sbog izmaklih koristi iznosom od 666 for. 66 nč. za 30 dana podići redovitu tužbu; odnosno, ako naloženom tužbom uspjeli nebudu, da moraju dopustiti, da se tako oslobodjeni iznos od 666 for. 66 nč. sliedećim tabularnim vjerovnikom na izplatu doznači.

Vrhovno sudište bečko riešitbom svojom od 19. srpnja 1877 br. 6970 (Sb. Gl. Ung. W. br. 6504), zabacivši odredbu drugomolbenu, potvrdilo je odluku prvoga suda s r a z l o g a: što se je svatko uvidom u javne knjige mogao osvjedočiti, da je objekt zakupa za korist zakupnika radi eventualnih tražbina odštetnih oneriran i to u iznosu brojevno opredieljenom; što su na ročištu u svrhu likvidacije tabularnih tražbina sve one (tražbine), koje su zakupnici na temelju uknjiženoga ugovora zakupnoga prijavili, pa i onu sbog izmakla dobitka u iznosu od 666 for. 66 nč., ovršenici sami priznali likvidnimi; napokon što sliedećim tabularnim vjerovnikom nepristoji pravo pobijati izpravnost onih tražbina, koje su ovršenici i neposredni dužnici priznali likvidnimi.*

---

* Svi razlozi za uredjenje predležećega slučaja valjaju u nas i dan danas, samo što je pravo pobijati izpravnost tražbina §-om 20 zakona od 17. prosinca 1876 (ovršne novele zvanoga) protegnuto od ovršenika na sve sliedeće tabularne vjerovnike; te po navedenoj zak. ustanovi mogu ovi pobijati uz obstanak i prednost založnoga prava i likvidnost tražbine same. Medjutim ovo pravo pobijanja stegnuto je §-om 21 ibid., u kojem zakonodavac polazi sa stanovišta, da nevalja štititi i najobjestniji prigovor, već samo one, o kojih se može bar nekom vjerojatnošću tvrditi, da nisu s objesti podignuti. Ovdje i opet zakon otvara široko polje razsudi sudca, koji valja da pomnjivo ocieni sve one okolnosti, koje su podobne opravdati prigovor proti tražbini. (V. dra. M. Derenčina „Tumač" ovrš. postup. g. 1877 str. 119—125.)

Digitized by Google

K propisu § 3 g. p. p.

Ništetnost u postupku t. j. manjkavost takova, koja bez obzira na materijalno pravo ili nepravo nemože da formalno pravo medju strankami uzdrži, predpostavlja prekršaj kakova pravna pravila, koji prekršaj čini sudačku izreku absolutno nevaljanom.[1]

Ovakova formalna pravna pravila, kojih prekršaj uzrokuje ništetnost postupka, ustanovljuje zakon u interesu stranke, koje materijalno pravo postalo je priepornim, te je potrebno, da se što vjernije prema materijalnoj istini izpita i poravna.

Moguće slučajeve počinjene ništetnosti spominje gr. p. p. na dotičnih mjestih, a § 339 nabraja ih posebice.

Osobitu pažnju iziskuje ništetnost, počinjena tim, što se je mimoišao zakoniti zastupnik takove osobe, koja po ustanovah prava gradj. nije sposobna raditi za sebe pred sudom; ja ću se osvrnuti ovdje samo na one osobe, koje radi dobe stoje pod osobitom zaštitom zakona, jer nisu dorasle,[2] da pred sudom zastupaju sebe i svoje interese, čemu je potrebno više zrelosti i promišljenosti.[3] To su maloljetnici, koji prema ustanovi § 243 o. g. z. nemogu doći pred sud ni kao tužitelji ni kao tuženici; nje mora tutor ili sam zastupati ili im dati kojega drugoga zastupnika.[4]

Odavlje se vidi, da je pravni posao, što ga je maloljetnik sam bez zakonitoga zastupnika sklopio, nevaljan i ništetan; a kako da se ta

---

[1] Schuster, Civilprocess, str. 614: „Aus dem Grundsatze, dass ein Recht nicht geltend gemacht werden kann, wenn es nicht gehörig formalisirt ist, ergibt sich corollarisch der weitere Satz, dass jener Ausspruch ungiltig sei, unfähig, formalles Recht zu bewirken, welchem eine gehörige d. i. den positiven Gesetzen des Staates über das civilgesetzliche Verfahren gemässe Formalisirung nicht vorausging, wo mithin mit Rücksicht auf die Subjecte des Processes (Richter und Partheien), oder das Verfahren, Mängel in Ansehung solcher Formen unterliefen, die vom Gesetze als zur sicheren Rechtsdurchsetzung wesentlich nothwendige Garantien statuirt worden sind."

[2] Stubenrauch, Com. str. 68: „Zuvörderst drängt sich die Bemerkung auf, dass die geistigen sowie die körperlichen Fähigkeiten des Menschen sich nur allmählig entwickeln, und sowohl an einem und demselben Individuum zu bestimmten Zeiten, als an verschiedenen Individuen im nämlichen Alter mancherlei Abstufungen darbieten, welche aber mit Rücksicht auf das praktische Bedürfniss einer durchgreifenden Bestimmung unterworfen werden müssen."

[3] Schuster, str. 101: „... denn vor Gericht handelnd auftretten, erfordert grössere Reife und mehr Ruhe und Besonnenheit, als um mit einem Sümmchen frei schalten und walten zu können."

[4] Kao što nemože sâm za sebe pred sudom raditi, tako nemože niti punomoći drugomu izdati, jer bi tim preuzeo za sebe dužnosti i obveze (§§ 1014 i 1017 o. g. z.), koje bez zakonitog zastupnika-tutora uz nadtutorstveno odobrenje preuzimati nije ovlašten.

Digitized by Google

ništetnost, počinjena pred sudom i tečajem parnice, dokine, to odlučuje postupnik.

§ 2 sl. c) g. p. p. naredjuje, da se svaki sudbeni podnesak ureda radi odputiti ima, „kad se mimoidje zakoniti zastupnik osobe takove, koja po zakonih prava gradjanskoga nije sposobna raditi za sebe pred sudom“;[5] a § 3 g. p. p., „da se postupak ima odmah obustaviti i dokinuti, ako se istom u tečaju parnice pokaže, da je kojagod stranka nesposobna samu sebe zastupati“; dočim § 339 toč. 2 g. p. p. govori o ništetnosti postupka, koja se tek poslje izrečene osude opazi i radi koje se cieli postupak kao ništetan dokinuti ima.

Postupnik nigdje izrično neveli, što treba raditi onda, kada je ustmena razprava u parnici n. p. saslušanjem svjedoka ili sudb. očevidom dovršena, a sudac tek iz ovog sredstva dokaza razabere, da je tužitelj kao maloljetnik tužbu podigao i tečajem razprave sam sebe zastupao? — Ovdje više neima govora o tečaju parnice, jer je ona jur dovršena.

Sudac bi imao izreći osudu, ali nemože sve dotle, dok se dokaznim postupkom nazrievana ništetnost valjano neustanovi a zatim odstrani. — To će se učiniti odlukom (§ 306 g. p. p.); sudac će posegnuti za § 46 g. p. p., odredit nadopunjenje razprave, počinjenu ništetnost prema propisu konstatovati i postupak po § 3 g. p. p. kao ništetan dokinuti.

Ovo nakon zaglavljene parnice provedeno dokinuće postupka odgovara posvema onomu u § 3 g. p. p. „u tečaju parnice“ spomenutom.

Iz ovoga jasan je i odgovor na pitanje: Da li će se parbeni postupak po § 3 g. p. p. dokinuti i onda, kada sudac nakon zaglavljenog dokaznog postupka, nu prije izrečene osude opazi, da je tužitelj kao maloljetnik tužbu podigao, nu tečajem razprave punoljetnim postao?

U ovom slučaju neće se postupak kao ništetan dokinuti, nego će se po propisu § 46 g. p. p. odrediti popunjenje razprave, maloljetnik postavši punoljetnim producirat će svoj krstni list, kojim kao ispravom javnom (§ 114 g. p. p.) dokazat će svoju punoljetnost, te će kao osoba, koja je sposobna sama sebe pred sudom zastupati, dati svoje očitovanje, da na prijašnju razpravu pristaje.[6]

Dragutin Becić.

---

[5] Zato je potrebno, da se drži u evidenciji sirotinjska knjiga, po kojoj će se moći i ureda radi paziti na pravnu sposobnost osoba. — Schuster veli glede toga: „Der Zweck der Evidenthaltung solcher Personen ist eben der besondere Schutz derselben, die Fürsorge des Staates, dass ihre Angelegenheiten von gehörigen Vertrettern betrieben werden, um die aus ihrer eigenen Verwaltung ihnen bevorstehenden Nachtheile hintanzuhalten.“

[6] Ovo je mnenje opravdano već i samim propisom § 3 g. p. p., koji dozvoljuje maloljetnikovu zakonitu zastupniku, „da može pristati na prijašnju razpravu, te iskati da se ona nastavi.“ — Analogno tomu čitaj riešitbu vrh.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ako lovački pas, skitajući se i bez svoga gospodara zadje na tudje lovište, može ga vlastnik odnosno zakupnik lovišta, ustrieliti (§ 32 zak. o lovu); tu se nemože bo uporaviti § 1321 o. g. z.

M. L. podnese tužbu kr. kot. sudu u Sisku, u kojoj razlaže, da je V. V. dao na svom lovištu (dotično lovištu kneginje Thurn-Taxis), kamo su tjerajuć srnu zašla, dva njegova (tužiteljeva) psa od objesti i zloradosti ubiti, dotično nastrieliti, pa traži, da mu V. V. plati kao praetium affectionis 200 for. za oba psa, zatim 4 for. u ime odštete dviem lugarom, a njemu (tužitelju) u ime osujećena lova 20 for., ukupno 224 for.

Kr. kot. sud u Sisku osudom od 29. srpnja 1886 br. 4075 odbio je tužbu i sudio, da je tužitelj dužan tuženomu parbeni na 47 for. 35 nč. ustanovljeni trošak naknaditi.

Razlozi: Po § 32 zak. o lovu vlastan je svaki zakupnik lovišta ustrieliti psa, koji se bez gospodara po njegovom lovištu skiće.

Sad se pita, koji se lovački i loveći pas skitajućim smatrati može? i da li se u obće lovački pas, koji je zatečen na tudjem lovištu bez gospodara, može držati za skitajućeg? Znade se, da ima i takovih lovačkih pasa, koji svojemu gospodaru od kuće uteku, pa sami za sebe love; takovi se bezuvjetno skitajućimi smatrati moraju.

Ovdje je sada odlučno to, da li je tuženi loveće i u svom lovištu zatečene lovačke pse tužiteljeve skitajućimi se smatrati mogao? Ako je tuženi znao, da tužitelj u svom susjednom lovištu sa psi lov lovi, nije mogao, ma da i jesu tužiteljevi lovački psi, loveć zvier na njegovo lovište pretjerali, pse skitajućimi se bez gospodara smatrati. Nu baš ove odlučne okolnosti tužitelj dokazao nije, nego samo naslućuje, da je tuženi mogao znati, da on (tužitelj) u svom lovištu lovi; da je tužitelj prije nego što je započeo lov, u rog trubiti dao, i da je kašnje na ovom pucao; nu ovo nemože se uzeti za dokaz, da je tuženi morao znati, da tužitelj u svom lovištu lovi, to je mogla i treća osoba učiniti, a ako tuženi nije znao, da tužitelj sa psima lovi, mogao je pravom loveće i na svom lovištu zatečene pse tužiteljeve skitajućimi se smatrati, pa je prema § 32 l. z. imao pravo pse postrieljati.

---

bečkog suda od 14. studenoga 1865 br. 9436 (Gl. Ung.) pod naslovom: „Ein von einem Minderjährigen ohne vormundschaftliche Genehmigung geschlossener Vertrag ist giltig, wenn der früher Minderjährige nach erlangter Grossjährigkeit denselben ausdrücklich oder stillschweigend anerkennt."

Digitized by Google

Tužbeni je dakle zahtjev posve neosnovan, te se s toga mora odbiti. Osuda glede parbenih troškova osniva se na § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 27. listopada 1886 br. 20716 preinačio je dielomice osudu prve molbe te sudio: da je tuženi V. V. dužan tužitelju M. L. za dva nastrieljena lovačka psa tužiteljeva odštetu u obaljenom iznosu od 50 for. zajedno sa 6% kamati počam od 8. studenoga 1884 kao dana predane tužbe do dana plateža, i jednom trećinom ustanovljenih parbenih troškova u iznosu od 27 for. 35 nč., koji se u obziru preostatka medjusobno prebijaju, u roku od 14 dana, nu samo onda izplatiti, ako tužitelj položi prisegu od ucjene toga sadržaja: da on štetu, koja je za njega nastala tim, što su njegova dva lovačka psa, po nalogu tuženikovu, na ovoga lovištu nastrieljena, t. j. jedan ubijen, a drugi nastrieljen, na 50 for. savjestno cieni. — Ostali dio tužiteljeva zahtjeva odbija se.

Razlozi: Tuženik nije porekao tvrdnju tužitelja u protuodgovoru navedenu, da je on (tuženik) naložio svim svojim lugarom, da imadu uz nagradu od 50 nvč. ubiti svako tudje lovačko pseto, koje bude na njegovom u zakup uzetom lovištu zvierad tjeralo; on je, kako kazuje više zapriseženih svjedoka, neposredno iza kako je 31. listopada 1884 na njegovom lovištu pucano na ondje tjerajuće lovačke pse, samomu tužitelju izvansudbeno priznao (§ 109 g. p. p.), da je znajući već, da je od tužiteljevih lovačkih pasa jedan ubijen a drugi nastrieljen, svojim lugarom naložio, da imadu na njegovom lovištu bez iznimke svako tužiteljevo lovačko pseto ubiti; da se dosljedno on sam ima smatrati intelektualnim začetnikom po njegovih lugarih na štetu tužitelja izvedenog čina, za kojega posljedice mora takodjer sam privatno-pravnim putem odgovarati; jer taj njegov nalog, izdan lugarom, nije bio ograničen prema propisu § 32 zak. čl. XVIII.: 1870 (Sbor. br. 6 g. 1871) na bez gospodara okolo bludeće i skitajuće se pse.

Tužiteljevi lugari mora da su bili 21. listopada 1884 na takovom mjestu, da su na lovištu svoga gospodara dobro čuli sa susjedna tužiteljeva lovišta znak lovačkoga roga, a zatim prasak izpaljene puške; da su dobro vidili pet tužiteljevih lovačkih pasa pred sobom tjerati tamo odbjeglu srnu, koja je tako u smislu § 19 zak. o lovu postala vlastnost tuženika (§§ 381—383 o. g. z.) tako, da je ovaj po § 354 o. g. z. bio ovlašten svakoga pak i tužitelja od toga izključiti. Da pako tuženik ono postigne te si osigura svoje pravo posjeda na onu divlju zvierad, koja pri vršenju lova progonjena od tužiteljevih pasa pobjegne na tuženikovo lovište, neovlašćuje ga zakon, da smije u takovih sgodah pod nadzorom gospodara u ovoga prisutnosti loveće pse na svojem lovištu poubijati; a to sredstvo niti nije prikladno niti nuždno, da se uzdržiš u posjedu progonjene i pribjegle zvjeradi, zato se ono mora smatrati kao po § 19 ogz.

Digitized by Google

nedozvoljena samovlastna obrana, koje granicu je tuženik očevidno prekoračio tim, što je sve tužiteljeve lovačke pse, za koje je dobro znao, da niti su bez gospodara, niti su skitajući, čim su u lovu zvjerad tjerajući naravnim nagonom zašli na tuženikovo zemljište, dao ubiti, mjesto da je tužitelja prijavio nadležnoj poličkoj oblasti radi eventualnog prekršaja lovsko-redarstvenih propisa po § 37 zak. o lovu. A pošto toga nije učinio, nego je mimoišav nadležnu javnu oblast sam sebi sudio na takov način, da bi svako izvršivanje u zakup uzetoga prava lova na občinskom susjednom lovištu, a sa velikom štetom občine kao zakupodavca (§ 15 gornjeg zak. čl. o lovu) skopčano, moralo postati nemogućim: to je po njegovom nalogu izvedeno djelo njegovih lugara bilo protupravno, a on je kao začetnik toga po §§ 1294 i 1295 o. g. z. odgovoran za cielu tužitelju nanešenu štetu.

Kod ustanovljenja iznosa odštete, obaljena prama propisom § 275 al. 2 g. p. p., uvažene su izjave svjedoka o kakvoći u plemenitiju pasminu spadajućega ubijenog psa, kao i izjave vještaka o kakvoći nastrieljenoga psa tužiteljeva, te je po istom § dosudjenje odštete u iznosu od 50 for. učinjeno zavisnim o položenju tužitelju naložene prisege od uciene.

Ostali dio tužiteljeve odštetne tražbine morao se je bezuvjetno odbiti, jer nije ničim dokazao, da je kakove dnevnice lugaru za 31. listopada 1884 zaista izplatio, i da njegov lov onoga dana nebi bio ostao bez uspjeha, koji nenadani slučaj mora po § 1311 o. g. z. njemu samomu škoditi, i za koji neima tuženik odgovarati.

Naknada parbenih troškova u razmjernom dielu za korist tužitelja, osnovana na propisu § 576 g. p. p., učinjena je ovisnom o položenju tužitelju naložene prisege od uciene; u protivnom slučaju morat će on po § 573 g. p. p. kao sasvim nadvladana stranka parbene troškove tuženiku naknaditi.

Kr. stol sedmorice osudom od 23. lipnja 1887 br. 4238 ex 1886 preinačiv osudu banskoga stola potvrdio je u glavnoj stvari osudu prvoga suda izrekav, da se trošak parbeni svih triuh molba medju strankami prebija.

R a z l o z i: Izkazom svjedoka B. L., J. L. i F. S. dokazano je, da su lovski psi tužiteljevi iz lovišta njegovog zašli na lovište tuženikovo, tjerajuć tamo srnu, koja je s lovišta tužiteljeva prebjegla bila na tuženikovo i tom prigodom da su ti psi nastrieljeni. — Priznanjem pako tužitelja dokazano je, da su psi bez gospodara (tužitelja) na lovištu tuženikovom zatečeni i tamo po lugaru tuženikovom nastrieljeni. — Po § 32 zak. o lovu vlastan je posjednik lovišta ubiti psa skitajućeg se bez gospodara po lovištu, ma da mu dotični pas nečini neposredno štete, odakle sliedi, da ova vlast pripada posjedniku lovišta tim više, ako tudji pas bez gospodara udje u lovište njegovo tjerajuć zvier, koja je u lovište

Digitized by Google

njegovo prebjegla i tim postala njegovom vlastnosti (§ 19 zak. o lovu), u tom bo slučaju čini pas štetu, a posjednik lovišta gleda da se je obrani najshodnijim sredstvom, dotično tim da psa ustrieli, budući da se po naravi stvari nemože nanj uporaviti ustanova § 1321 o. g. z., koja govori o zaplieni živinčeta u kvaru zatečena.

Kad je dakle tuženik, da od sebe odvrati štetu, dao strieljati pse tužiteljeve, vršio je on pravo obrane svojega dobra, ter s toga neodgovara za štetu nastavšu odtuda za tužitelja (§ 1305 o. g. z.).

Ovo stoji tim više, što tužitelj nije dokazao okolnosti takovih, iz kojih bi se dalo zaključiti, da je tuženikov lugar, nastrieliv pse, morao znati, da je tužitelj s timi psi baš u isto vrieme na susjednom lovištu svojem lov lovio. S tih razloga je osnovana osuda prvoga suda, pa ju s toga treba potvrditi u glavnoj stvari.

Trošak parbeni ima se prebiti, jer svaka stranka ima za sebe po jednu povoljnu osudu.

Priobćio M.

Da li se imade naknaditi od strane ovršenika trošak intervencije zastupnika ovrhovoditelja, koji nije za klienta svoga, već za sebe ili koga drugoga sudražbovao?

1.

U ovršnom predmetu Lj. N. proti N. R. iz N. K. sudražbovao je na javnoj dražbi zamjenik zastupnika ovrhovoditelja dra. Ž. G., odvjetnika, njegov pisar, naročito za svoga principala, a ne za ovrhovoditelja.

Taj zastupnik tražio je, da mu se dopita trošak intervencije; nu kr. kotarski sud u St. Pazovi odlukom od 3. ožujka 1886 br. 1148 odbio ga je s razloga, što on nije za svoga klienta, već za sebe po svom zamjeniku sudražbovao, pa se ima smatrati kao svaki drugi interesent, komu ovršenik nemora dati naknade za intervenciju, prem se je prijavio kao zamjenik zastupnika ovrhovoditelja.

Kr. banski stol, usljed utoka zastupnika ovrhovoditelja, potvrdio je riešitbom od 25. kolovoza 1886 br. 19271 odluku prvoga suda s razloga u njoj navedenih.

Proti ovoj riešitbi uložio je zastupnik ovrhovoditelja prevídni utok, koji je kr. stol sedmorice riešitbom od 18. veljače 1887 br. 4216 ex 1886 zabacio, kao po § 318 g. p. p. nedopustiv.

2.

U ovršnom predmetu M. Č. proti B. R. iz Cj. sudražbovao je zamjenik zastupnika ovrhovoditelja odvjetnika D. M., naime pisar K. S., naročito za svoga vlastodavca D. M., a ne za ovrhovoditelja M. Č.

Na zahtjev zastupnika ovrhovoditeljeva, da mu se naknadi trošak intervencije kod sudražbovanja, izrekao je opet kr. kot. sud u St. P. od-

Digitized by Google

lukom od 11. veljače 1886 br. 585: Zatražena naknada troška zastupanja ovrhovoditeljeva zastupnika na dražbi K. S., zamjenika odvjetnika D. M., nemože se dopitati osim biljega 50 nč. na zapisnik i sudbeno povjerenstvenih troškova, pošto je zamjenik zastupnika ovrhovoditelja sudražbovao za svoga principala, a ne za ovrhovoditelja.

Proti ovoj odluci uložio je zastupnik ovrhovoditelja utok, koji je kr. banski stol riešenjem od 12. siečnja 1887 br. 21881 uvažio, napadnutu odluku ukinuo i prvomu sudu naložio, da naknadno trošak obredi.

Razlozi: Vidiv, da zastupniku ovrhovoditelja svakako pripada pravo intervencije kod samog čina ovršne dražbe, pa da okolnost ta, da je kod same dražbe učinio ponude ma u čije ime, lišiti ga nemože pripadajućeg mu po zakonu prava zahtievati, da se trošak spojen s intervencijom namiri kao trošak dražbeni; jer dražbovao on ma za koga, to sudražbovanje ide uvjek u korist ovršenika.

Prvi sud obavjestio je o toj višoj riešitbi stranke, a ovrhovoditelja time, da nemože zastupniku ovrhovoditelja trošak intervencije kod dražbe dopitati, jer intervenient nije niti bio odvjetnik niti odvjetnički perovodja, već K. S. pisar odvjetnički, koji je doprineo punomoć odvjetnika D. M., koji u smislu § 23 odvjetničkoga reda može samo odvjetnika ili odvjetničkoga kandidata mjesto sebe poslati u ime stranke zastupane.

Dalnji pravni liek nije upotrebljen.

Petaj.

Rokovi plaćanja uporabnine neuplivaju na trajanje uporabne pogodbe.

Supruzi Karlo i Augusta J. najme g. 1880 u kući br. 242 u G. od ondašnje vlastnice iste kuće Ane L. stan uz pogodjenu godišnju najamninu 96 for. anticipando plativu u jednakim četvrtgodišnjim obrocima po 24 for., te su takovu uvjek točno plaćali, pa i tekući obrok od 15. ožujka do 15. lipnja 1881 platili.

Dne 19. ožujka 1881 proda Ana L. tu svoju kuću Franji W., a ovaj odkaže sudbeno suprugom Karlu i Augusti J. upitni stan 31. svibnja 1881 pod br. 4399 s tim, da ga za 14 dana izprazniti i predati imadu.

Dne 8. lipnja 1881 pod br. 4581 podnesu supruzi Karlo i Augusta J. proti toj odpovjedi prigovore i stave zahtjev, neka bi se sudilo, da se odpovjed od 31. svibnja 1881 br. 4399 neodrži u krieposti.

C. kr. kot. sud u G. nakon redovite razprave osudom od 29. srpnja 1881 br. 6209 sudio je: prigovori proti odpovjedi zabacuju se bezuvjetno.

Razlozi: U razpravu uvedenimi i preslušanimi svjedoci Anom i Justinom L. je po § 137 o. p. p. (158 g. p. p.) dokazano, da su supruzi Karlo i Augusta J. god. 1880 u kući br. 242 u G. od ondašnje vlastnice iste kuće Ane L. najmili stan, o koji je ovaj priepor, te da su

Digitized by Google

za vrieme od 15. ožujka do 15. lipnja 1881 najamninu platili suprugu Ane L. Isto tako dokazano je priznajom tužitelja supruga Karla i Auguste J., da je Franjo W. 19. ožujka 1881 od Ane L. kuću br. 242 u G. kupio i tako vlastnikom iste postao.

Budući je novi vlastnik Franjo W. suprugom Karlu i Augusti J. stan do 15. lipnja 1881 odkazao, radja se pitanje: da li je ta četrnaestdnevna odpovjed u zakonu utemeljena?

Po § 1120 o. g. z., ako je vlastnik objekta najamnoga ovaj komu drugomu odtudjio i već predao, tada najmitelj, ako njegovo pravo najma nije upisano u javne knjige, valja da najam ustupi novomu vlastniku, čim mu ga ovaj, kao što treba,* odkaže. Prvobitna najamna pogodba biva ukinuta, i najmitelju nepreostaje drugo, nego proti predjašnjemu vlastniku podići tužbu odštetnu.

U javnih knjigah neuknjiženo pravo iz najamne pogodbe nije stvarno pravo na stvar i najmitelj nemože iz svoje neuknjižene pogodbe najamne proti novomu vlastniku najamnoga objekta nikoje pravo izvoditi; jer je ovaj po § 443 o. g. z. — specijalni ugovor izuzamši — samo uknjižene terete preuzeti dužan.

Po § 1116 o. g. z. i po ces. naredbi od 16. studenoga 1858 br. 213 d. z. l. mora se najam nepokretne stvari odkazati ili na 14 dana, ili na 3 mjeseca dana prije, nego se objekt najma povratiti ima. Ovaj dulji rok od 3 mjeseca valja za najmove, kojih trajanje je barem na jednu godinu dana, ili na dulje vrieme, ugovoreno; a onaj kraći rok od 14 dana za najmove, kojih trajanje niti jedne godine dana nedosiže.

Supruzi Karlo i Augusta J. tvrde doduše, da su sa predjašnjom vlastnicom Anom L. ugovorili tromjesečnu odpovjed; ali oni netvrde, da su stan najmanje na jednu godinu dana iznajmili, radi toga je za Franju W. 14-dnevni odpovjedni rok i pravi i zakoniti; jer prvobitni najmovni ugovor, a dosljedno tomu niti odpovjedni rok neveže novoga vlastnika Franju W.; jer nepredleži, da je najmovno vrieme bilo ugovoreno najmanje za jednu godinu dana; i jer se na plaćenu do 15. lipnja 1881 najamninu nemože uzeti obzir zato, što nije osobit rok odkaza zakonom propisan, a § 1120 o. g. z. iznimku od zakonskih ustanova za uporabne pogodbe čini.

---

* § 1120 o. g. z. izvorni njemački tekst glasi: „. . . . so muss der Bestandinhaber . . . . nach der gehörigen Kündigung dem neuen Besitzer weichen . . . .“ — U službenom prevodu a. o. g. z. u Beču god. 1853 u c. kr. dvor. i drž. štampariji odtisnutom, nalazimo to mjesto prevedeno ovako: „. . . tad uporaboprimac . . . . valja, pošto mu je učinjen odkaz, da ustupi novomu posjedniku . . . .“ — Rieč indi „gehörige“ nije prevedena. Za pojam rieči „gehörige“ svidio mi se prikladnim izraz „kao što treba“, a na koliko sam u tom izboru sretne ruke, neka dobrohotno prosudi slavno čitateljstvo „Mjesečnika“.

Digitized by Google

Prigovor supruga Karla i Auguste J., da je Franjo W. najamnu pogodbu š njimi nastavio, neistinit je; jer muča ponova ili nastavak najamne pogodbe predpostavlja već postojeću medj strankami pogodbu (§ 1118 o. g. z.) i jer je svjedocima Anom i Justinom L. dokazano, da Franjo W. nije preuzeo nikojih obveza iz starih pogodba najamnih, i da je tek 15. lipnja 1881 definitivan posjed kuće br. 242 u G. zauzeo. Morali su se dakle prigovori supruga Karla i Auguste J. odputiti.

Na priziv tužitelja c. kr. prizivni sud u Pragu riešenjem svojim od 16. kolovoza 1881 br. 24037 preinačio je osudu prve molbe i sudio, da je odpovjed bezuvjetno neumjestna.

Razlozi: Suglasnimi izjavami svjedokinja Justine i Ane L., potonje kao ondašnje vlastnice, dokazano je, da su tužitelji g. 1880 od Ane L. u kući br. 242 u G. najmili stan za godišnju najamninu od 96 for., plativu anticipando u jednakim četirim četvrtgodišnjim obrocima po 24 for., pa da su tužitelji najamninu uvjek točno plaćali, na poseb i na četvrtgodište od 15. ožujka do 15. lipnja 1881 odpadajuću najamninu platili. Bila je indi nedvojbeno ugovarajućih stranaka namjera utanačiti najamnu pogodbu, koja da najmanje jednu godinu dana traje. Po § 2 ces. naredbe od 16. studenoga 1858 br. 213 d. z. l. ima za ovaj slučaj tromjesečna odpovjed valjati i ovaj rok je prema § 1120 o. g. z. pravi odpovjedni rok, koji i stečenik objekta u najmu mjerodavnim respektirati mora; jer se pod riečmi zakona „odkazati, kao što treba“ (gehörige Kündigung) može razumievati samo onaj odpovjedni rok, koji je zakonom normiran. Zato su se morali prigovori tužitelja proti 14-dnevnoj odpovjedi tuženika uvažiti, te preinakom prvomolbene osude odpovjed izjaviti bezkriepostnom.

Na previd tuženika c. kr. vrhovno sudište bečko preinačiv drugomolbenu potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Po § 1120 ogz. mora najmitelj, ako mu pravo najma nije upisano u javnih knjigah, objekt najma ustupiti novomu posjedniku, pošto mu ga je ovaj odkazao, kao što treba, t. j. u onom roku, koji je u zakonu propisan. Posebni ugovori izmedju tužitelja kao najmitelja (ili najmoprimca) s jedne strane te predjašnjih posjednika kao iznajmitelja (najmodavaca) s druge strane neobvezuju tuženika (novoga posjednika) niti pogledom na trajanje najamne pogodbe, niti pogledom na odkazni rok. Zato i je u ovom slučaju neodlučno, da li je sa supruzima Karlom i Augustom J. četvrtgodišnja odpovjed ugovorena. Odpovjedni rok normiran je u § 1116 c. g. z. i u § 2 c. naredbe od 16. studenoga 1858 br. 213 d. z. l. tako, da se najmovi, gdje posebni propisi ili mjestni običaji nepostoje, odkazuju za 14 dana, ako trajanje najma nije niti za jednu godinu dana ugovoreno; najmovi pako jednu godinu dana ili dulje vrieme trajati imajući moraju se tri mjeseca unapred odkazati.

Digitized by Google

Tužitelji netvrde, da su glede trajanja najma išta ugovorili, a najmanje da bi najam na jednu godinu ili na dulje vrieme utanačili bili. Pogodba godišnjega najma iznosom od 96 for. nemože ništa odlučiti; jer je to običajno, da se najam za svu godinu ugovara, a da se pri tom niti nemisli, kako dugo da najam traje. Još manje odlučuje okolnost, što je plaćanje najma ugovoreno u anticipandnih četvrtgodišnjih obrocih; jer je rok odpovjedni posve neodvisan od roka, u kojem da se najamnina plaćati ima, te se iz pogodbe, „da se najamnina četvrtgodišnje unapred plaća", nemože izvesti i uglaviti predmnjeva, da se najamna pogodba četvrt godine unapred odkazati mora, niti da najamna pogodba barem jednu godinu dana trajati mora. Trajanje najma nije ovdje bilo ni izrično, ni muče opredieljeno, te je tuženik po § 1116 o. g. z. i po § 2 već citirane naredbe bio ovlašćen odpovjedati najam za 14 dana. S tih razloga valjalo je potvrditi prvosudnu osudu, kojom se prigovori proti odpovjedi četrnaestdnevnoj bezuvjetno zabacuju.

(Riešitba vrhov. sudišta bečkoga od 11 listopada 1881 br. 11362.)

Pr. L. Matasović.

Da li se može prema §§ 4 i 1 zakona od 17. prosinca 1876 dozvoliti dražba pokretnosti iza prije uzsliedile rekvizicije inozemnog suda za izvedenje ovršne pljenitbe i procjene, ako se dražbeni čin zahtieva neposredno kod ovozemnog realnog suda?

Na molbu bečkog trgovačkoga suda od 16. studenoga 1886 br. 10196 obavljena je ovršna pljenitba i procjena pokretnina I Č. u U. za korist trg. tvrdke I. F. radi dužnih 783 for. 20 nč. spp. Kr. kot. sud u N. posla pljenitbeni zapisnik rekvirirajućemu sudu. — Tvrdka I. F. zamoli po odvjet. I. S., koji je medjutim i ovrhu bio izveo, ovršnu javnu dražbu zaplienjenih pokretnosti, podneskom de praes. 2. ožujka 1887 br. 2179.

Kr. kot. sud u N. vrati taj podnesak odlukom svojom od 15. ožujka 1887 br. 2179 neuvažen natrag s razloga: Vidiv, da se ovdje moli prisilna dražba, na molbu c. kr. trgovačkog suda u Beču zaplienjenih pokretnina ovršenika I. Č. iz U.; vidiv, da po § 1 zak. od 17. prosinca 1876 (Sbornik br. 1 g. 1877) ovrhu prisilnom prodajom nekretnih i pokretnih stvari dozvoljuje onaj sud, koji je po postojećih propisih zvan dozvoliti prvi stupanj ovršni (§ 67 sudovnika i § 439 gpp.); vidiv, istina, da § 2 ovršne novele ostavlja netaknutimi tamo navedene zakone, ali naročito samo one, kojimi se naredjuju sudovi nadležni za provedbu ovršne dražbe, a ništa neodredjuje glede dozvole dražbe; vidiv, da je po § 1 ovršne novele za dozvolu ovršne dražbe nadležan c. kr. trgovački sud u Beču tim više, što po § 4 ovršne novele imaju ovozemni sudovi po sudovih

Digitized by Google

ugarskih i onih u kraljevinah i zemaljah zastupanih u carevinskom vieću, dozvoljene ovrhe na rekviziciju potonjih obavljati prema propisom ovršne novele; vidiv, da rekvizicija c. k. trgovačkog suda u Beču za provedbu dražbene prodaje zaplienjenih pokretnina nepredleži; vidiv, premda je molitelj izhodio kod prvoga suda ovršnu pljenitbu i procjenu ovršenikovih pokretnina, i da je takovu isti sud usljed odluke od 26. studenoga 1886 br. 9216 i provesti dao, da ipak ta dozvola ovršne pljenitbe nesadržaje u sebi u § 1 ovršne novele označenu dozvolu ovrhe prisilnom dražbom, a to tim manje, što je i kod ovozemnih sudova po § 23 ovršne novele dopušteno predbježno zaiskati samo ovršno pravo zaloga na pokretnine, koje se imadu prodati, nu i samu dražbu istih treba zamoliti po § 23 dotično po § 1 ovršne novele kod suda presudnoga: — to se molitelj s ovom molbom odpućuje na nadležni presudni c. kr. trgovački sud u Beču.

Proti ovoj odluci podnese tvrdka I. F. utok sa žalbom ništovnom, navodeć: da se prema § 67 gradj. sud. i §§ 502 i 504 g. p. p. može ovrha zatražiti i kod realnoga suda, u kojeg obsegu pokretnosti leže, jer da te ustanove nisu dokinute zakonom od 17. prosinca 1876, pa pošto se na temelju tih ustanova izvodi istim načinom ovrha na nekretnosti, da se tim prije može dražba pokretnosti, kao od manje važnosti, kod ovostranih sudova zatražiti i dozvoliti.

Kr. banski stol riešitbom svojom od 25. svibnja 1887 br. 11492 ukine napadnutu odluku i dozvoli podjedno ovršnu dražbu radi glavne tražbine spp. i naloži kot. sudu provedenje dražbe. Ta riešitba motivirana je ovako: Vidiv, da § 1 ovršne novele neodredjuje, koji je sud nadležan dozvoliti samu ovršnu dražbu, već opredieljuje samo, koji je sud nadležan dozvoliti ovrhu za utjeranje novčane tražbine u obće, obuzimajuću naime svakolika uredovna djela potrebita za provedbu dražbe; vidiv, da §§ 502 i 504 g. p. p. dozvoljuju iza stečenoga jur prava zaloga na nekretnine zaiskati dalnje stepene ovrhe u molbe realne, pa da ti spomenuti §§ gpp., u koliko se njimi normira nadležnost sudova za dozvolu ovršne dražbe, ovršnom novelom nisu ukinuti ni promienjeni; vidiv, da ovi propisi po § 539 g. p. p. valjaju ne samo za nekretnine, nego i za pokretnine; vidiv napokon, da je u ovom slučaju ovrhovoditelj stekao već ovršno pravo zaloga na ovršenikove pod ovrhu uzete pokretnine, pa da se ove nalaze u području toga kr. kot. suda — obnašao je utok uslišavši i t. d.

Proti ovoj riešitbi nije zaiskan dalnji pravni liek.

Priobćio Fran Kucelić.

Parnica o smetanju posjeda, u kojoj obadvie stranke dokazuju, da se u faktičnom posjedu nalaze.

I. H., vlastelin u K., podigne mjeseca siečnja 1880 proti seljaku L. M. iz istoga mjesta tužbu radi smetanja posjeda šumske parcele, koja

Digitized by Google

je pripadala šumi vlastelinstva u K. — Na razpravi prigovori tuženik, da on posjeduje priepornu šumsku parcelu, a da to dokaže, navede nekoliko svjedoka; dočim je tužitelj, da dokaže svoj posjed, pozvao se na svojega šumara i svojega lugara, kao svjedoke. Svjedoci tuženika potvrdili su, da je ovaj doista nakon god. 1874 na prepornoj šumskoj parceli svoje blago pasao, suho granje kupio i lišće pobirao, no da toga svega nije nikoji put nikoji šumski organ vlastelinstva vidio. Svjedoci tužitelja s druge strane potvrdili su, da je tužitelj g. 1874 na priepornoj parceli dao hrastove sjeći i da su oni (šumar i lugar) kao prije tako i poslje sječe priepornu parcelu nadzirali. Napokon priznao je tuženik, da je god. 1875 vidio nekoliko hrastova širom prieporne parcele podsječenih.

Kotarski sud u B. presudnom odlukom od 27. lipnja 1880 br. 7716 odbije tužitelja i osudi na platež parbenih troškova; jer su svjedoci tuženika potvrdili, da je ovaj nakon god. 1874 na priepornoj parceli izvršivao posjedovna prava, te je tako tuženik pružio dokaz o zadnjem mirnom faktičnom posjedu, u kojem ga po § 339 o. g. z. štititi valja.

Na utok tužitelja c. kr. prizivni sud u Lavovu riešenjem od 12. listopada 1880 br. 26318 ukinuo je odluku prvoga suda i uzeo u zaštitu posjed tužitelja, a zabranio dalji posjed tuženiku pod prietnjom novčane globe i osudio ovoga, da je dužan tužitelju parbeni trošak platiti; jer su svjedoci tužitelja potvrdili i tako tužitelj dokazao, da je g. 1874 na priepornoj parceli dao sjeći hrastove; jer su klasični svjedoci šumar i lugar, koji se nemogu uvrstiti medj služinčad, i kojim tuženik nije ništa prigovorio, potvrdili, da su priepornu parcelu kao prije, tako i poslje sječe nadzirali, dakle najeminentnije pravo posjedovno u ime tužitelja vršili; jer je tuženik priznao, da je god. 1875 širom prieporne parcele vidio podsječene hrastove, te tako morao doznati, da je vlastnik zemljišta sječu hrastova naredio, a on (tuženik) ipak da nije na obranu svojih prava posjedovnih ništa učinio; jer su napokon svjedoci tuženika potvrdili doduše pojedine akte posjedovne, no ujedno su izjavili, da ih pri tom nikoji šumskih organa ni jedanput nije vidio. Ovi akti posjedovni prema potonjoj okolnosti nedvojbeno imadu se smatrati pukim prisvojem tudjega dobra, — i zato je valjalo prvosudnu odluku preinačiti.

Proti ovoj drugomolbenoj riešitbi uložio je tuženik previdni utok i naglasio u njem, da su priepornu šumsku parcelu tja njegovi predji posjedovali i da je on posjed na istu pravom nasljedstva stekao.

C. kr. vrhovno sudište bečko obnašlo je previdni utok zabaciti i riešenje prizivnoga suda potvrditi s r a z l o g a:

Tuženik-utočnik nije tečajem razprave porekao, a u previdnom utoku naročito je priznao, da prieporna šumska parcela pripada šumskomu kompleksu, koji je izključiva vlastnost vlastelinstva u K. Prema ustanovam §§ 312 i 313 o. g. z. imao je tuženik da navede, pa i dokaže činjenice

Digitized by Google

i okolnosti, iz kojih bi se nedvoumno dalo zaključiti, da je on stekao posjed prava, prema kojemu da je bio ovlašćen uživati priepornu šumsku parcelu, te da je takovu doista i uživao. No tuženik nije tim zahtjevom zadovoljio; a navodi, tek u previdnom utoku naglašeni, da su naime tja njegovi predji priepornu šumsku parcelu u posjedu držali, a on posjed na istu stekao pravom nasljedstva, nisu se po §§ 333 i 340 o. g. z. mogli uvažiti već s toga, jer riešenje ovakovih priepora spada na redoviti postupak, a nipošto na postupak o smetanju posjeda. § 5 car. nar. od 27. listopada br. 12 d. z. l. = Poglavje XXVIII. g. p. p.

(Riešitba vrh. sudišta bečkoga od 22. travnja 1881 br. 3244.)

L. M.

Molitelj povrate „ob nova" dužan je protivniku i onda, kada ovaj na povratu naprosto pristane, nadoknaditi sve troškove, koji se usljed ročišta radi povrate naberu.

U parnici Josipa H. proti Franji L. pcto. 700 for. s. c. s. povodom ročišta na molbu tuženika Franje L. za dozvolu, da može u drugotnici nova dokazala navesti, c. kr. kot. sud u N. odlukom od 11. kolovoza 1881 br. 7282 dopitao je troškove tužitelju Josipu H., koji je na zamoljenu povratu naprosto privolio.

C. kr. prizivni sud u Pragu riešenjem od 5. rujna 1881 br. 26122 na utok tuženika Franje L. preinačio je napadnutu odluku i odlučio, da se medjusobno prebiju troškovi, koji su prigodom ročišta na molbu za povratu „ob nova" likvidirani; jer u nazočnom slučaju — dočim je tužitelj na povratu naprosto privolio — nije bilo incidentne parnice, niti se tužitelj može smatrati pobjediteljem, kojemu samo bi naknada troškova pripadala; i jer se s druge strane nemože dopitati naknada troškova tuženiku, koji je povratu zamolio i ročište za moguću incidentnu razpravu naredjeno uzročio.

Na previdni utok Josipa H. je c. kr. vrh. sudište bečko preinačilo riešitbu prizivnoga, a potvrdilo odluku prvoga suda; jer je molba za povratu „ob nova" u ovoj parnici od tuženika i za njegovu korist predana; jer je tužitelj-utočnik na obranu svojih prava bio ne samo ovlašćen, nego po § 54 o. p. p. (§ 59 g. p. p.) i obvezan pristupiti na ročište, radi razprave na povratnu molbu naredjeno, čemu je on u istinu i zadovoljio; on je dakle svakako ovlašćen tražiti troškove, koje mu je protivnik molbom svojom za povratu uzročio i koji su njemu za obranu i postignuće njegovih prava od protivnika neodklonivo naprćeni bili.

(Riešitba vrhov. sudišta bečkoga od 18. kolovoza 1881 br. 11819.)

L. M.

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Zastara mjenbene tužbe proti zavratnim obvezanikom računa se tako, da tužba ima biti u vremenu §§ 85 i 86 hrv.-ug. m. z. (čl. 78 i 79 nj. m. z.) kod suda primljena, a ne tek na poštu predana.

P. Š. imala je dospjelu mjenicu na 259 for. a. v. glaseću, koja je bila 2. prosinca 1884 prosvjedovana, te digne mjenbenu tužbu proti svim prednikom, predav ju 2. ožujka 1885 na poštu, koja je primljena kod kr. sudb. stola u P. 3. ožujka 1885. Kr. sudb. stol izda platežni nalog 4. ožujka 1885 br. 428. Jedan od zavratnih obvezanika podnese proti tomu platežnom nalogu prigovore, u kojih iztakne medju inim, da je prestala obveza plateža zastarom mjenbene tužbe. Osudom od 11. travnja 1885 br. 731 stavi sudb. stol u P. izvan krieposti platežni nalog od 4. ožujka 1885 br. 428 glede tužene A. M., a glede ostalih tuženika ostavi ga kao neprigovorena netaknutim; parbeni trošak bje prebit.

Razlozi: Treća tužena A. M. prigovorila je platežnomu nalogu, da je nastupila zastara. — § 85 hrv.-ug. mj. zak. (čl. 78 nj. mj. zak.) ustanovljuje, da pravo zavratno posjednika mjenice zastaruje proti izdatnikom i ostalim prednikom u tri mjeseca, ako se je mjenica imala platiti u Europi, a zastara da počimlje proti posjedniku mjenice sa danom dignuta prosvjeda. — Utužena mjenica prosvjedovana je 2. prosinca 1884, neima dakle dvojbe, da tromjesečni rok iztiče 1. ožujkom 1885, što i sam tužitelj muče priznaje.

Po § 87 hrv.-ug. mj. z. (čl. 80 nj. m. z.) prekida se zastara dignućem tužbe; ova je 3. ožujka 1885 kod kr. sudb. stola u P. kao nadležnog suda primljena, dakle poslje izmaka roka. Tužitelj se brani proti zastari tim, da je 1. ožujka 1885 bio nedjeljnji dan, a 2. ožujka i. g. kao na prvi djelatni dan poslje minuloga roka da je na poštu predao tužbu, a tim da je zastara prekinuta u vremenu po zakonu opredieljenom. Ovo oboje je istinito, nu sud nedrži, da bi tim zastara prekinuta bila; jer se u ovom slučaju vrieme, kojim tužba poštom idjaše, neima uračunati u rok prekinuća zastare, i to ne s toga, što § 85 m. z. o tom vremenu ništa nespominje, kao što se spominje u §§ 41, 45, 46 (čl. 41, 45 i 46 nj. m. z.) i 103 hrv.-ug. m. z., dočim § 7 naredbe ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850 isto vrieme ustanovljuje samo za prigovore, § 25 iste naredbe govori u obće o praznicih u mjenbenoj parnici, a § 36 odredjuje: u koliko se u toj naredbi nenalazi osobitih propisa za mjenbene parnice, da valjaju i u mjenbenih poslovih obćeniti propisi zakona o sudbenom postupanju; naprama tomu, jer mjenbenimi propisi nije normirano, da se kod podignuća mjenbene tužbe ima uračunati vrieme ono, kada se tužba na poštu preda za uzdržati svoje zavratno-pravo: to se po netom spome-

Digitized by Google

nutoj zakonskoj ustanovi ima ovo pitanje po odredbi § 102 g. p. p. prosudjivati, a naprama ovoj, ako bi se i nedjeljni dan u obzir uzeo, to se je svakako imala tužba 2. ožujka t. g. kod suda predati, jer se obzir na vrieme, kada je bila tužba pošti predana, uzeti nesmije; dakle svakako nakon izminuća tromjesečnog roka.

Dokaz po svjedocih tužitelja o predanju tužbe na poštu nije potreban, jer je ta okolnost nedvojbeno izkazana poštarskim pečatom; a nije potrebno preslušanja svjedoka tuženice Ivana P., čim bi se i onako samo nepodpun dokaz pružio, pošto je svjedok osamljen bez dopuniteljnog dokaza, a okolnosti, o kojih bi se svjedok imao preslušati, nisu odlučne.

Naprama ovomu svemu morao se je platežni nalog od 4. ožujka 1885 br. 428 glede A. M. izvan krieposti staviti, a ostaviti ga glede ostalih u krieposti, jer mu nisu prigovorili. — Troškovi su prebiti, jer se tužba neukazuje objestnom.

Proti ovoj osudi uloži tužiteljica priziv, koji kr. banski stol riešitbom svojom od 1. srpnja 1887 br. 14496 zabaci, a osudu prvog suda potvrdi.

Razlozi: Radi toga, što mjenica pod A. na I. u vrieme dospjelosti 1. prosinca 1884 pri obitavaocu I. P. Š. uplaćena bila nije, podignut je prosvjed 2. prosinca 1884 pod B. na I., pak s toga, jer tužbom praes. 3. ožujka 1885 br. 428 kod suda, pravo zavrate tužiteljice proti tuženoj obzirom na ustanovu §§ 86, 87 zak. čl. XXVII.: 1876 prekinuto bilo nije, ukazuje se prvosudna osuda utemeljena na stanju stvari i na zakonu razlozi u istoj navedenimi opravdana, valja ju s toga potvrditi, a priziv tužiteljice odbiti. Što tužiteljica u prizivu navodi, da joj razlozi osude nisu priobćeni bili, neuvažuje se s toga, jer se tužiteljica u tom pravcu napose nepritužuje; u ostalom nalaže se postupajućem sudu, da tužiteljici bezodvlačno dostavi uredovni prepis razloga napadnute prvosudne osude.

Proti ovoj riešitbi nije poprimljen dalnji pravni liek.

Priobćio Fran Kucelić.

Nije slobodno samo prezime (obiteljsko ime) bez imena kao tvrdku upotrebiti, ako već postoji u istom mjestu tvrdka istoga prezimena i sa početnim slovom imena.

U trgovačkom registru c. kr. trg. suda bečkoga upisana je već od g. 1843 tvrdka (firma) „H. Ratzersdorfer“. Sada je vlastnik te firme Julij Ratzersdorfer, zlatar, srebrnar i draguljar.

Pred više godina upisana je u Beču u trg. registar tvrdka „Sigmund Ratzersdorfer“; vlastnik njezin jest Sigmund Ratzersdorfer, trgovac sa zlatnom, srebrnom robom i dragulji.

Početkom ove godine promjenio je ovaj potonji svoju tvrdku tako, da je naprosto glasila „Ratzersdorfer“. — Kratko vrieme iza kako je

Digitized by Google

publicirana ova ovako promienjena tvrdka, zaišće vlastnik starije tvrdke „H. Ratzersdorfer“ pismeno, pozvav se na to, da obie tvrdke glase gotovo jednako, da je i posao njihov gotovo isti, da bi se obie lahko mogle zamieniti, obziruć se na čl. 20 trg. zak. (§ 17 hrv.-ug. trg. z.), neka se Sigmundu Ratzersdorferu naloži, da svoju tvrdku „Ratzersdorfer“ tako promjeni, kako se bude točno i jasno razlikovala od starije tvrdke „H. Ratzersdorfer“.

C. k. trg. sud bečki odlukom od 15. veljače 1887 br. 22261 odbaci molbu ovu s razloga, što je isti trg. sud bečki već onda, kad je upisivana promjena tvrdke „Sigmund Ratzersdorfer“ u „Ratzersdorfer“, uvažio da obstoji i druga tvrdka „H. Ratzersdorfer“, i da je već onda bio uvjeren, da se ove dvie tvrdke posve točno jedna od druge razlikuju.

C. k. prizivno sudište bečko odlukom od 15. ožujka 1887 br. 3971 promjenilo je riešenje prvoga suda, te mu naložilo, da ima saslušati oba interesenta te Sigmunda Ratzersdorfera pozvati, neka si izabere tvrdku, koja će se jasno razlikovati od tvrdke H. Ratzersdorfer, pošto čl. 20 t. z. propisuje, da se svaka nova tvrdka mora jasno razlikovati od svih, na istom mjestu već postojećih tvrdka; a to nebiva kod tvrdke „H. Ratzersdorfer“ i „Ratzersdorfer“, pače obie su si veoma slične, pa bi to moglo biti uzrokom često veoma neugodnim zamienam i bludnjam.

C. k. vrhovno sudište bečko riešenjem svojim br. 6022 zabaci previdni utok Sigmunda Ratzersdorfera, te potvrdi odluku prizivnoga suda, koja da je prema zakonu i stanju stvari.

(Jur. Blätter.)

C. Kazneno.

Predmet djela, kojemu se u § 85 k. z. prieti kaznom, nije imovina oštećenoga kao cjelina, nego ona stvar, koja je napadnuta. Za kažnjivost odlučna je šteta, nastala (ili namjeravana) na takovoj pojedinoj stvari. — U štetu, koja je nastala oštećenjem domaće životinje, može se uračunati i trošak liečenja, ali ne ono, što se je izdalo u ime najma za drugu životinju, koja se je rabila mjesto oštećene.

Franjo R. u srčbi svojoj na Miju O. ozliedio je konja njegova, porezav ga nožem. Sbog toga čina na odgovornost pozvan osudi okružni sud u Steyeru Franju R. sbog zločinstva zlobne oštete po § 85 lit. a) k. z. Kod izračunavanja iznosa štete uzeo se u račun ne samo trošak liečenja konja, nego i ono, što je Mijo O. morao platiti susjedu svomu, koji mu je posudio svoga konja, da s njim obavlja posao. — Obsudjeni u žalbi ništovnoj, koja se upire na § 281 br. 10 a. k. p. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.), pobija imenito uračunavanje ovoga posliednjega izdatka.

C. k. kasacionalno sudište bečko osudom od 11. veljače 1887 br. 14631 ex 14631 ex 1886 uvažilo je žalbu ništovnu.

Digitized by Google

Razlozi: Zakon smatra zločinstvo zlobnoga oštećenja tudjega vlastničtva jednim slučajem javnoga nasilja; kao predmet zločina neima se smatrati imovina oštećenoga u cielosti svojoj, nego samo ona stvar, koja je baš bila napadnuta. Intensivnost kažnjiva nasilja ima se prosudjivati po uništujućem učinku. U smislu § 85 sl. a) k. z. može se uvažiti kao šteta samo onaj efekt, koji je nastao neposredno glede predmeta, koji je oštećen. Nu ovo nepači, da se obtuženomu kao šteta u kaznenopravnom pogledu, uračuna i trošak, izdan na liečenje konja, u koliko je taj trošak upravo nuždan bio i na nuždno se ograničio; jer ovaj trošak liečenja učinjen je, da se dokine uništujući učinak oštećenja. Naprotiv pako nemože se nazrievati uništujući učinak kažnjiva oštećenja u onom kvaru, što no ga je oštećeni pretrpio u svom imetku s toga, jer je morao najmiti tudjega konja, da obavlja njim posao. U koliko se dakle zahtieva naknada iznosa od 9 for. u to ime, koji iznos sadržaje još i naknadu osobnoga djelovanja vlastnika i iznajmitelja konja, to se na ovaj iznos, kad se ispituje po § 85 sl. a) k. z. prosudit se imajuća šteta, nemože nikako obazrieti.

Ovo isto vredi i drugom iznosu od 14 for. 50 nč., što ga oštećeni traži kao naknadu troška liečenja, i koji je trošak nastao tim, jer je bio pozvan drugi živinar iz drugoga udaljenoga mjesta, a potreba poziva toga živinara nije dokazana. Kad se izluče ovi iznosi, postaje nedvojbenim, da šteta, koja bi se mogla i smiela obtuženomu u račun uzeti, nedosiže 25 for. — Odavlje sliedi samo od sebe, da se djelo obtuženikovo nemože subsumirati pod § 85 sl. a), nego pod § 468 k. z.

Da li je počinitelj po sebi bio vlastan nanieti zapriećeno zlo, po svom pojmu nije važno; dovoljno je, da nije imao prava na činitbu, na koju je htio nekoga prisiliti, da trpi što ili propusti. § 98 k. z.

C. k. kasacionalno sudište bečko riešenjem od 27. veljače 1886 br. 14548 zabacilo je žalbu obtužene Z. sa sliedećih razloga: Što se navodi u žalbi ništovnoj, nije kadro dokazati, da je kaz. zakon krivo uporavljen na ustanovljeni učin, jer je konstatovano, da je obtužena u više pisama, pisanih I. H-u u Chebu krivo navodeć, da je rodila diete, kojemu je on (H.) otac, pozivala ga, neka joj radi odgoja i uzdržavanja djeteta pošalje novca, inače da će morat bruku (sramotu) njegovu na vidjelo iznieti i diete suprugi mu donieti; da je ta prietnja zaista mogla nanieti H-u temeljita straha, pošto mu je obtužena izjavila, ako joj nepošalje novca, da će obaviestiti njegovu suprugu o njegovom odnošaju prama njoj (obtuženoj) i tim narušiti njegov bračni mir; a razglasiv taj odnošaj po svietu mogla je njegov socialni položaj oštetiti; napokon da je H-a sklonulo ne po obtuženoj Z. izmišljeno rodjenje djeteta, nego jedino prietnja njena, da pošalje Z-i zahtievani novac; da Z. nije namjeravala izpo-

Digitized by Google

slovati od H-a alimentaciju za diete, nego je H. upravo njeno mučanje platit morao. Ovaj pako učin ima sva obilježja nanj uporavljena § 98 k. z., pa nije nimalo temeljito, što se veli u žalbi ništovnoj i čim se nastoji dokazati pravna bludnja osude, jer je napose za učin u § 98 k. z. normirana delikta irelevantno, da li je počinitelj u obće imao pravo izvršiti zapriečeno zlo; dovoljno je, ako je namjeravao prisiliti drugoga, da učini nešto, što zaprietitelj nije bio vlastan iskati, a na što je zapriečeni pristao upravo zato, jer se je bojao zapriečena zla.

Za zločinstvo dvoženstva iziskuje se, da se obdržava zakonska forma i kod sklapanja druge ženitbe. Ako izraelitičke zaručnike vjenča čovjek pripadnik njihove vjeroizpoviesti, koji nije ni rabin niti vjeroučitelj u kojoj občini, takovim vjenčanjem nesklapa se brak.

Prvi sud proglasio je Adolfa M. krivim zločinstva dvoženstva (§ 206 k. z.), pošto je konstatovao, da se je obtuženi Adolfo M. 30. siečnja 1881 vjenčao sa Karolinom V. po propisu § 127 o. g. z., dakle valjanu ženitbu s njom sklopio; pa da je zatajiv ovaj čin, i premda je prva njegova valjano sklopljena ženitba u punoj krieposti ostala, upoznav se g. 1884 sa Klarom P. vjenčao se s ovom u kući njenih roditelja u Wieliczki, mjeseca siečnja 1885, a vjenčanje da je obavio neki nepoznati židov u prisutnosti više svjedoka i obdržavajuć sve običaje i formalnosti propisa Mojsijevih zakona. Tako je obtuženi ušao u drugi brak sa Klarom P.

Proti osudi prvoga suda podastre Adolfo M. žalbu ništovnu, upiruć ju na § 281 br. 9 a. k. p. (§ 277 br. 9 sl. a) hrv. k. p.) i tvrdeć, da se je na čin, na kojem se temelji osuda, pravnom bludnjom uporavio pojam zločinstva dvoženstva, jer da se vjenčanje obavljeno po nepoznatom židovu po Mojsijevom obredu nemože smatrati aktom sklapanja ženitbe. Ova žalba ništovna opravdana je. Sučanstvo zločinstva dvoženstva, koje ima svoj korjen u načelu monogamije, stoji u tom, da se zlorabeć zakonom postavljenu formu sklapanja braka nedopuštena i preljubna sveza prikazuje u liku braka. Predpostavlja se pako za ovaj zločin zakonskim propisom o formi sklapanja braka odgovarajuća ženitba, ma bila ova nevaljana ili ništetna. Brak je po našem zakonu pogodba, imajuća stanoviti u § 44 o. g. z. ustanovljeni sadržaj. Pogodba ovakova sadržaja mora dakle da je svakakako medju mužem i ženom sklopljena; nu da se sklopi brak, za to nije dovoljno, da se utanači na prosto pogodba medju obima strankama, kao što je dovoljno za obične pogodbe. Pogodba o braku može se po naših zakonih, jer su s njim svezani veliki i važni interesi, uglaviti jedino uz intervenciju javnoga autoriteta; ako stranke samo očituju svoju privolju, tim još nije brak sklopljen, nego je onda sklopljen, ako je to učinjeno pred organom, po javnom autoritetu za to postavljenom, i ako ovaj potvrdi pogodbu, kako se to vidi u §§ 69, 75, 76, 80, 82 i 88 ogz.,

Digitized by Google

a glede ženitbe Izraelićana u § 127 o. g. z. Organ javnoga autoriteta, koji posreduje kod sklapanja židovske ženitbe, jest prema odredbi § 127 o. g. z. jedini na vjenčanje ovlašteni rabin, kojemu je povjereno pisanje knjiga vjenčanih, ili vjeroučitelj koje vjerske obćine, i samo vjenčanje obavljeno po ovom organu može se smatrati aktom sklapanja braka u smislu zakona. Gdje pako neima onoga, što vredi kao kriterij sklapanja ženitbe, gdje očitovanje volje obiuh stranaka, da će sklopiti brak, nebiva pred organom po javnom autoritetu postavljenom: tu neima govora o sklopljenoj ženitbi; ovakova sveza nemože se u obće držati za brak, pače taka sveza nemože se smatrati ni prividnim brakom, koji bi se istom riešitbom suda mogao proglasiti nevaljanim, kako je to naročito izrečeno glede t. z. židovskih ženitba, sklopljenih bez obdržavanja forma za sklapanje ženitbe zakonom propisanih, u dekretu dvorske kancelarije od 16. prosinca 1826 br. 2250 s. pr. z.

Ako je dakle prvi sud u ovom slučaju konstatovao, da je obtuženoga vjenčao sa Klarom P. neki stari nepoznati židov po Mojsijevom obredu, pa je ipak uzeo, da je ono vjenčanje zaista pravi akt sklapanja braka, i ako je na tom temelju prvi sud proglasio Adolfa M. krivim zločina dvoženstva: to je on krivo uporavio zakon, jer prema faktičnom stanju ovdje manjka zakonsko obilježje sklopljena braka.

S toga morala se je žalba ništovna, budući osnovana po § 288 a. k. p. (§ 284 hrv. k. p.) uvažiti, napadnuta osuda dokinuti i prema § 288 br. 3 k. p. u samoj stvari odlučiti, dakle pošto manjka objektivni učin, obtuženoga u smislu § 259 br. 3 k. p. (§ 250 hrv. k. p.) odriešiti zločinstva dvoženstva (§ 206 k. z.), koje mu se u grieh upisuje.

(Centralblatt.)

Za vrieme, kad počimlje vremena kazna slobode na mjesto Previšnjom milosti oproštene smrtne kazne, odlučan je dan, kad je dotično Previšnje riešenje izdano.

(Plenarni zaključak c. k. kasacionoga suda bečkoga od 14. lipnja 1887 br. 154 praes., unesen u knjigu judikata.)

Pita se: od kojega vremena ima se računati početak vremene kazne slobode, koja kazan stupa na mjesto Previšnjom milosti oproštene kazne smrtne? Ovo pitanje nije u praksi sudova jednako ni jedinstveno rieša-vano. Doduše izrekao je već 13. listopada 1875 pod br. 10411 jedan senat kasacionoga sudišta, povodom upita nekoga sudb. stola u jednom konkretnom slučaju, da vrieme kazne počimlje danom Previšnjega riešenja. Onaj senat osovio je ono svoje mnenje na razlogu: „da se smrtne osude imadu prema § 341 austr. k. p. (§ 265 hrv. k. p.) u svih slučajevih, dakle ma i nebila žalba ništovna podnešena, predložiti najvišemu sudu kao sudištu kasacionalnomu, a ovo da ima osudu sa svojim mnenjem

Digitized by Google

predložiti ministarstvu pravosudja; da se smrtne osude imadu ovršiti istom nakon što je izašlo previšnje riešenje glede pomilovanja (§ 403 a. k. p.; § 344 hrv. k. p.); da je kazna slobode, koja se u slučaju pomilovanja ima uporaviti, i koje trajanje običaje Nj. c. i kr. ap. Veličanstvo prepustiti odluci najvišega sudišta, milost, koja počimlje djelovati danom Previšnjega riešenja; da se napokon načelo, izrečeno u § 400 aust. k. p. (§ 341 hrv. k. p.) ob uračunanju zatvora u kazan, može uporaviti jedino na one, koji su po sudovih osudjeni na „kazan slobode". — Nu ova izreka nemogaše već ni s toga znatno uplivati na praksu, jer nije bila publicirana, s toga širim krugovom ostade nepoznata. Da se indi uzmogne vrieme kazne jednako i ispravno računati, odredi predsjedničtvo vrhovnoga i kasacionoga sudišta, da se ponovno vieća ob ovom pitanju u skupštini, sazvanoj prema § 16 car. patenta od 7. kolovoza 1850 br. 325 d. z. l. Viećajuć o tom pitanju i opet bje naglašeno, da se nemože ovdje uporaviti § 400 austr. k. p.; da se nemože uporaviti ne doduše sa razloga gore više navedena, koji je razlog oprovrgnut riešitbom kasacionoga sudišta od 23. travnja 1885 br. 8540, nego s razloga, što se oficialni postupak, naredjen § 341 aust. k. p., ako ima za posljedicu oproštenje smrtne kazne, neima smatrati pravnim liekom, i da se ovaj postupak nemože pridružiti onim „o volji obsudjenoga neodvisnim okolnostim, usljed kojih se nastup kazne zateže", a to tim manje, pošto zakon u § 400 k. p. neima pred očima zatezanja onakova, koja nuždno nastupaju kriepošću odredbe zakona u svakom slučaju i kod svakoga obtuženoga kad se radi ob osudi na smrt (kao što je to upravo u § 341 k. p. propisani postupak), nego onakove spolašnje, o volji obsudjena neovisne okolnosti, koje se samo pojedina sgodjaja i to slučajno tiču. Što je plenarni senat u samoj stvari pristao uz nazore zaključka od 13. listopada 1875 br. 10411, na to ga i napose privolio razlog taj, što se kazan slobode, koja stupa na mjesto smrtne kazne, ma Nj. Veličanstvo i neopredieli samo i naročito mjeru iste, nego ako prepusti najvišemu sudištu, koje podastire svoje mnenje i o izmjeri kazne (§ 341 k. p.), da opredieli kaznu — dakle što se i ta kazna slobode ima svesti na carevu volju (sr. čl. 13 drž. temelj. zakona od 21. prosinca 1867 o sudačkoj vlasti, d. z. l. br. 144), pa da je prema velikoj važnosti toga akta, i prema što brižnijemu ovršenju careve volje, da se za to nuždne prema tečaju posala s nekim zavlačenjem skopčane odredbe, kao napose odpravak i proglašenje previšnjega riešenja i u njem sadržano ili po nalogu carevom po najvišem sudištu dodano opredieljenje kazne — smatra kao da je u vremenu previšnjega riešenja sliedilo. Prema ovim nazorom zaključeno je ovo pravno pravilo i u knjigu judikata upisano.

(Allg. öst. G.-Ztg.)

Digitized by Google

Pogled po svietu.

Ljetnih mjeseca, imenito srpnja, a još više kolovoza i rujna, drže se razni kongresi i sastanci naučnih i humanitarnih družtva, staliških zadruga, n. pr. kongresi statistički, kaznionički, pravnički itd. Mi ćemo se na rad nekih malo kašnje obazrieti. Na prvom mjestu izviestit ćemo o drugom godišnjem skupu javnih pravozastupnika u Srbiji, koji je otvoren u Beogradu 20. juna (po starom koledaru). Skup je imao pet sjednica, u kojih su riešeni svi predmeti dnevnoga reda. Osim povećega broja redovnih članova iz Beograda dodje na skup iz unutrašnjosti Srbije preko 20 članova.

Predsjednik upravnoga odbora P. Tatić pozdravi skup kratkom besjedom, rekav medju inim, da su snage srbskih pravnika doduše „manje od pravničkih snaga kod stranih naroda, ali opet mi možemo strane pravničke snage stići, ako se i u buduće uzdržimo devize „udruženje", jer samo udruženim snagama i najmanje stvari postat će velike". — Zatim čitao je poslovodja odborski g. Nikola Kapetanović izvještaj o dosadanjem radu odbora udruženja javnih pravozastupnika u Srbiji. Iz toga izvještaja vidi se, da je odbor konstituirav se (predsjednik P. Tatić, blagajnik Petar Milenković, poslovodja Nikola Kapetanović, urednik družtvenoga lista Milan St. Marković) uzeo odmah raditi oko svojih zadataka. Na podporu uredniku lista izabran je odbor redakcionalni (Gjorgje Gjorgjević, Gjorgje Nenadović i Nikola Nikolić), koji se ima starati, da bude uvjek u listu izabrana gradiva, da sa urednikom pregledaje spise, koji se podnose na štampanje, da za primljene spise predlaže upravnomu odboru honorare, da se stara da list na vrieme izlazi, itd. — Odbor je izabrao povjerenike u svakom okružju, da sakupljaju članove; izradio je „projekt zakona o pravozastupnicima u kraljevini Srbiji". — Organ družtveni „Branič" izlazi od nove godine; medju njegovimi suradnici nalazi se: sadanji ministar pravosudja I. Avakumović, zatim tri profesora vel. škole, dva člana kasacionoga suda, te više činovnika ministarstva, odvjetnika i sudaca kod nižih sudova. — Udruženje pravozastupnika ima od 1. siečnja o. g. redovnih članova 73, vanrednih 128 a predplatnika na „Branič" 277. Razumie se, da svi redovni i vanredni članovi primaju družtveni list „Branič". Od postanka odbora pa do 31. maja (po starom) imalo je udruženje: prihoda 5764 dinara, razhoda 4835·55 dinara. Inventar stvari i namještaja vredi 1049·75 dinara. — Napokon je skup u dvie sjednice razpravio po odboru izradjenu osnovu (projekt) odvjetničkoga reda za Srbiju. Prije nego li je započela razprava o tom projektu izneo je pred skup beogradski odvjetnik i urednik „Braniča" g. Milan St. Marković ovaj predlog: „U zadaću našega udruženja spada po t. 2, čl. I. pravila i usavršivanje pravne nauke i zastu-

Digitized by Google

panje svih interesa gradjansko-pravnoga života u Srbiji. — Gradjansko-pravni život u Srbiji pati od česti nedovoljno preciziranim zakonskim propisima, od česti pak od proizvoljne primene postojećih zakona. Ovo je naročito osetno kod onih naredjenja, koja se tiču lične bezbednosti. Dovoljno je nama svima poznato, kako pored svih sadanjih zakonskih propisa, stoji sa ličnom bezbednošću kod nas. — Naše udruženje kao prvo pravničko udruženje u Srbiji pozvano je i po faktičnoj potrebi i po svom ustrojstvu, da u ovom pogledu preduzme mere, koje mogu biti od obće koristi. Ja s toga predlažem, da odbor raspiše stečaj za izradbu ove teme: „Pokazati uzroke, sa kojih su nedovoljna sadanja zakonska naredjenja o ličnoj bezbednosti u Srbiji i predložiti formulisane odredbe, koje treba o tom uzakoniti u formalnom i materijalnom pravu". — Izradjena radnja treba da ima najmanje četiri štampana tabaka, mora se predati do 31. decembra o. g. Nagrada je 300 dinara u zlatu. — Skup je jednoglasno usvojio ovaj predlog. — Osnova odvjet. reda, izradjena i po odboru i prihvaćena u skupštini, štampa se sada u „Braniču".

U Londonu prema svršetku mjeseca srpnja o. g. sastali se prijatelji i članovi družtva za reformu i kodifikaciju medjunarodnoga prava. Ovomu družtvu — mi smo o njem već govorili — pripadaju kao članovi teoretički i praktični pravnici, publiciste, državnici, trgovci itd., a udruženje hoće da postigne dvoje: reformu i kodifikaciju medjunarodnoga prava. Zadatci veoma težki. — Ob ovoj godišnjoj skupštini donosi list „Jurist. Blätter" nešto obširniji izvještaj, koji je g. Milan P. Jovanović za naš list preveo. Evo ga:

„Ovogodišnja glavna skupština družtva ovoga (13-a od postanka njegovog) sastade se u Londonu, te trajaše od 25. do 29. srpnja. — Dnevni red bijaše dosta obilan i zanimiv. Jedan od glavnih predmeta, kojim se je družtvo vrlo mnogo bavilo i o njem razpravljalo, naime: uvedenje medjunarodnih obraničkih sudova za izravnanje internacionalnih sporova, zanimaše i sada članove družtva. M. Butt, sudac admiralskoga odiela High court of justice, u govoru svom, kojim je skupštinu otvorio, potanko je razmatrao ovu themu; drugi opet govornik prineo je u svom obširnom razlaganju vrlo zanimive podatke o kolicini stajaće vojske i državnih dugova u evropskih državah te završi, da moraju vazda rastući napori država u oba ova pravca prije ili poslje dovesti do toga, da na mjesto rata stupi sudsko-obranička djelatnost. On je crpio ovo uvjerenje nadalje i odatlje, što se u raznih novijih slučajevih sve češće medjunarodni sporovi riešavaju obraničkimi sudovi, pa navodi kao primjere: spor izmedj Rusije i Englezke glede afganskih granica; diferenciju radi otoka karolinskih izmedj Njemačke i Španjolske itd. Attorney general govoraše takodjer, da bi trebalo da se u buduće u svih medjunarodnih ugovorih stavi zaporka, da

Digitized by Google

se sporovi, koji bi iz ovakovih ugovora nastali, riešavaju po obraničkih sudovih. Ribarstvo, sporovi o granicah i sporovi, koji potiču iz prekinuća ugovora, glavne su vrsti, koje ovdje u obzir dolaze. — Skupština izjavi jednodušno, da ponavlja svoje već u prošlih godinah očitovane nazore, da medjunarodne sporove što više riešavaju obranički sudovi.

U isto doba povela se rieč ob ovom pitanju i u englezkoj gornjoj kući. Marquis of Bristol upozorio je kuću na ovu themu, te predložio, da se kuća obzirom na svake godine rastuća oružanja evropskih naroda izjavi, da bi bilo veoma poželjno, da se ustroji internacionalno sudište za izravnanje narodnih prepora. Nu kad mu je ministar Salisbury odgovorio, da je Evropa baš danas dalje nego ikada od oživotvorenja ovakih ideja, pronadje za shodno, da svoj predlog opozove.

Vrlo praktična thema ticala se je pitanja, gdje je granica pojedinih državnih vlasti u njihovih primorskih područjih. Znade se, da je granica, dokle se suverenitet državne vlasti preko pograničnih morskih područja proteže, različito uredjena, a tim je spojeno i pitanje, dokle ide područje ribarstva države. — Skupština je zaključila, da se izabere odbor od 5 članova, koji će izraditi statut o dužnostih i pravih država u morskom području, koje graniči sa njihovim teritorijem i koji bi statut imao obćenito valjati.

Daljnja dva pitanja ticala se toga, je li moguće uništiti ostanke razbijenih tudjih brodova, koji su brodarstvu pogibeljni; a s druge strane da se uzpostavi načelo, da se tudje vlastničtvo na moru osjegura od pljenitbe u slučaju rata isto onako, kao što osjegurava tudje vlastničtvo na kopnu u isto takovom slučaju.

Najobširnije razpravljaše se thema, kako da se uzpostavi medjunarodni connossement. Znade se, da se ovo staro sporno pitanje izmedju brodovlastnika i trgovaca tiče granice, do koje ide odgovornost za oštećenje i gubitak tovara. Uzalud se u Liverpoolu (g. 1882) i Hamburgu (g. 1885) trudili, da se predloži takov formular connossementa, koji bi obie stranke zadovoljio; formular liverpolski temeljio se je na načelu, da nesreće za vožnje, ma one nastale nemarnošću osoblja (momčadi) na brodu, nejdu na teret brodovlastnika; dočim bi naprotiv po hamburžkom formularu imao brodovlastnik odgovarati za nesreće nemarnošću nastale, ali ipak nebi odgovarao za bludnju osoblja (kapetana, itd.).

Na ljetošnjoj konferenciji, na koju dodje mnogo brodovlastnika, pobjedi liverpoolski nazor; dakako formuliranje rezolucije glasi dosta nesigurno: brodovlastnik ima najme odgovarati i za pogrieške svojih službenika, u koliko se one (pogrieške) tiču redovitoga prevoza, imenito ukrcanja i predaje robe; ali neodgovara za slučajeve plovitbe (accidents of navigation), ma ovi nastali posredno i krivnjom ili nemarom osoblja (momčadi). — Očevidno je, da tim pitanje ovo nije riešeno.

Digitized by Google

Izmedju ostalih predmeta spominjemo samo još pitanje o ovršbi osuda inozemnih sudova. Jedan govornik razloži poviest ovoga pitanja, u kojoj iztakne sve faze, koje je ovaj predmet prošao.

Skupština prihvati rezoluciju, da se ima pitanje o izvršenju inostranih osuda urediti ugovori izmedj pojedinih država, te da — da se sklapanje takovih ugovora uskori — skupština oko toga nastoji, da se za svaku zemlju ustroji poseban odbor, koji bi kod dotičnog ministarstva vanjskih posala radio i nastojao, da se ovo pitanje rieši, odnosno ovaki ugovori sklapaju.

VIESTNIK.

(Hrvatski sabor) otvoren je 1. rujna o. g. U kralj. odpisu od 18. kolovoza, kojim je sabor otvoren, sadržani su legislativni zadatci, koje će imat sabor tečajem ovih pet godina da obavi. U prvom redu spominje se, da treba izraditi „jedinstveni izborni red, ustrojstvo občina, urediti zadružne odnošaje i seljački posjed u obće, urediti mirovinske odnošaje javnih urednika na podlogah, koje bolje odgovaraju zahtjevom pravednosti". Zatim bavit će se sabor „preinakami kaz. postup., zakonskim predlogom o postupku u stvarih tiskovnih, predlozi o karnostnoj odgovornosti urednika pravosudnih i o postupku karnostnom proti istim urednikom, te sa predlozi ob uredjenju odvjetničtva i javnoga bilježničtva". Napokon predložiti će se saboru osnova zakona, kojom će se izravnati razlike u postojećih zakonskih propisih o pučkoj obuci te ova urediti na jednakih načelih, pa i ini zakonski predlozi, namienjeni duševnomu promaku i materijalnomu blagostanju naroda.

(Pr. g. V. Kleina), do sada upravitelja kr. vladnoga odjela za pravosudje te naslovnoga predstojnika, imenovalo je Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo pravim predstojnikom istoga vladnoga odjela.

(Odlikovanja.) Carskim riešenjem od 26. kolovoza o. g. „priznavajuć osobite zasluge, stečene uspješnim promicanjem javnih posala, dotično i znanstvenim te književnim djelovanjem", podieljen je D. Stankoviću, predstojniku vlad. odjela za nutarnje poslove, red željezne krune II. razr., Mirku Hrvatu, odvjetniku, komendatorski krst reda Franje Josipa, Ljud. Farkaš-Vukotinoviću, viteški krst reda Leopoldova.

(Ivan Makovec), odvjetnik u Zagrebu, član pravničkoga družtva itd., preminuo je u Zagrebu 11. kolovoza o. g. u 67. godini života svoga. — Lahka mu zemlja.

(Sa sveučilišta.) U ljetnom poljeću naukovne godine 1886/7 bilo je upisano slušatelja na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu 359 i to: a) na fakultetu bogoslovnom 31 redoviti, 60 izvanrednih, ukupno 91; b) na fakultetu pravo- i državoslovnom: 202 redovita, 1 izvanredan, ukupno 203; c) na fakultetu mudroslovnom: 30 redovitih, 20 izvanrednih i 15 farmaceuta, ukupno 65. Redovitih slušatelja bilo je dakle upisano 263, izvanrednih 81 i 15 farmacenta, što čini 359. — Iz Dalmacije bijaše 10 slušatelja prava, a 5 slušatelja na mudroslovnom fakultetu i 1 farmaceut; iz Istre 4 pravnika.

Na fakultetu pravo- i državoslovnom promovirano je tečajem godine 1886/7 na čast doktora prava petnaest kandidata i to: Gaj Gustav (26. veljače 1887), Horvat Gjuro (19. listopada 1886), Križ Eduard (17. srpnja

Digitized by Google

1887), Krzyžanowsky Nikola (Rus, 8. listopada 1886), Kovačić Antun (31. ožujka 1887), Matijević Vinko (31. ožujka 1887), Malešević Nikola (17. srpnja 1887), Mudrovčić Josip (7. svibnja 1887), pl. Plemić Rikardo (26. siečnja 1887), Radosavljević Konstantin (23. travnja 1887), Rojc Antun (27. svibnja 1887), Reiner Vatroslav (28. srpnja 1887), pl. Sladović Gjuro (28. studenoga 1886), Tomašić Nikola (24. srpnja 1887) i Virag Ladislav (7. siečnja 1887). — Od kako obstoji sveučilište, ni jedne godine nije toliko bilo promocija na čast doktora prava. — Strogih ispita bilo je na istom juridičkom fakultetu 39.

Pravno-povjestnomu državnomu ispitu podvrglo se je u istom vremenu t. j. tečajem god. 1886/7 svega 78 kandidata, od ovih 62 bijahu aprobirana, a 16 reprobirano. Medju aprobiranimi jedan je (Dalmatinac g. Verona) položio ovaj ispit s odlikom iz svih predmeta. Državno-znanstveni državni ispit pravilo je 26 kandidata; od kojih su bila 24 aprobirana, a 2 reprobirana. Napokon sudstvenomu državnomu ispitu podvrglo se je 29 kandidata, od tih su 24 aprobirano, a 5 reprobirano.

(Ovjerovljenje isprava, izdanih po sudovih i oblastih u Bosnoj i Hercegovini.) Vlada kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću, sporazumiela se sa zajedničkim minist. financ. te je na temelju toga sporazumka izdala naredbu od 3. kolovoza o. g., koja se naredba tiče ovjerovljenja takovih isprava, izdanih po sudovih i oblastih Bosne i Hercegovine, koje će se rabiti u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću. U toj naredbi veli se u bitnosti sliedeće: 1. Isprave, što ih izdavaju sudovi Bosne i Hercegovine u parbenih i neparbenih gradj. te u kaznenih poslovih, ako su providjene uredovnim pečatom, netrebaju nikakova daljnjega ovjerovljenja; isprave šeriatskih sudova treba da budu osim ovoga još providjene sa „vidi" kot. predstojnika ili njegova zastupnika. 2. Isprave, koje izdavaju u svom djelokrugu zem. vlada, okružne i kot. oblasti, ravnateljstvo c. k. voj. pošte i brzojava u Sarajevu, c. kr. voj. pošt. i brzojavni uredi u Bosnoj i Hercegovini, zapovjedničtva c. k. bosansko-herceg. vojske i popunitbenih kotara, ravnateljstvo voj. i državnih željeznica, zapovjedničtvo zem. oružničtva, fin. nadzorničtva, vladino povjereničtvo za grad Sarajevo, netrebaju nikakova ovjerovljenja, ako su providjene uredovnim pečatom, eventualno sa „vidi" kot. predstojnika ili njegova zamjenika. — Ovo isto vredi za isprave rudarskoga satničtva u Sarajevu, te za svjedočbe javnih škola i naučnih zavoda. — Isprave pako ureda i organa, koji su podčinjeni kojoj od spomenutih oblasti, treba da ovjerovi predpostavljena oblast. 3. Privatna isprava, ovjerovljena po sudu, netreba nikakova daljnjega ovjerovljenja. — Ovo isto vredi i za isprave izdane u kraljevinah i zemljah zastupanih u carev. vieću, koje će se rabiti u okupiranih zemljah. Dakle isprave, što ih izdavaju civilni ili vojnički (zem. obrane) sudovi u parbenih ili neparbenih gradj. poslovih te u kaznenih stvarih, isto tako i isprave, izdane po c. k. javnih bilježnicih, netrebaju nikakova dalnjega ovjerovljenja. To isto vredi za isprave, koje izdavaju u svom djelokrugu c. kr. upravne oblasti bez razlike ressorta, ili autonomni upravni organi uključiv i občine; zatim za isprave, koje izdavaju c. k. drž. odvjetničtva; zapovjedničtva, oblasti i zavodi te dušobrižnici c. k. stojeće vojske, c. k. bojne mornarice, zem. obrane i c k. zapovjedničtvo oružničtva. — Ako privatnu ispravu ovjerovi c. kr. javni bilježnik ili sud, netreba ona drugoga ovjerovljenja. To isto vredi za svjedočbe javnih škola i školskih zavoda cislajtanskih te za izvadke iz knjiga rodjenih, vjenčanih i umrlih, što ih izdavaju nadležni austrijski organi.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

Poglavje III.

Rimsko pravo.

§ 7. Uvod.

I. 1. Rimljane nalazimo već u najstarijoj poznatoj dobi na stepenu patrijarkalne organizacije obitelji, što no se osniva na principu vlasti, i taj princip, odnošaj vlasti, a ne naravno porieklo, ne krvno srodstvo, mjerodavan je za juristički položaj u staroj rimskoj obitelji[1]. Obiteljska vlast stroga je, kao što je u obće strogo privatno pravo; pater familias suveren je u svojoj kući, vršeći vlast nad životom i slobodom onih, koje obuhvaća njegova patria potestas. Strogoj toj vlasti podvrgnuta je i žena, nalazeća se in manu mariti.

Nu otmica, kojom se stiče žena u tom stadiju razvoja, rano se već izgubila, ter joj se uspomena uzčuvala samo u priči o otmici Sabinaka i u ženitbenih obredih[2]. Usuprot kûp žene, po-

[1] Glede ostanaka matrijarkata vidi Bernhöft cit. str. 204, Dargun cit. str. 9 slied.

[2] Po ovih je zaručnica izvrgnuta prividnoj sili, pak su tim tumačili Rimljani, što se na ferijalne dane neobdržavaju svatbe, jer je tada zabranjeno nanositi komu silu, a ova se po ženitbenih običajih nanosi zaručnici. „Feriis autem vim cuiquam fieri piaculare est, ideo tunc vitantur nuptiae, in quibus vis fieri virginibus videtur (Macrob sat. 1, 15). Prije nego bude povedena kući zaručnikovoj, bježi zaručnica u krilo materino, odakle ju otimlje svatbena svita prividnom silom: „Rapi simulatur virgo ex gremio matris aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur, quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit“. (Festus s. v. rapi.) Na putu kući uztručaje se ići, i još na pragu novoga doma nastoji se oteti, ter biva opet silom uvedena u kuću. S otmicom dovodi se u savez i izraz „talasse“ i koješta drugoga. V. Dargun cit. str. 100 slied.

Digitized by Google

znata *coëmtio*, očuvala se dugo kao obćeniti način osnutka ženitbe. Prvobitna prava kupoprodaja žene, rabila se kasnije coëmtio samo kao simbol, kako se u obće mancipatio, u početku prava kupoprodaja, pretvorila kasnije u prividni samo posao, imaginaria venditio. Uz isti obred, koji bijaše propisan za mancipaciju u obće, obavljala se i coëmtio, samo je kupovna formula morala glasiti drugačije, označujući svrhu posla[3].

Razviše se medjutim uz coëmtio već i druge forme isto onakove ženitbe, kakova se osnivala kupom. Patricije nalazimo već u onom stadiju, gdje se pojedini rodovi ili plemena složiše, da će zamjenito udavati kćeri, ter u toj zamjenitosti sastoji ona odšteta, što se pruža inače od slučaja do slučaja u kupovnini. Forma te posebne staropatricijske ženitbe bijaše poznata *confarreatio*, kod koje su propisane ceremonije nadomieštale kûp kod drugih ženitba ter prenosile manus otčevu nad kćeri na njezina muža[4].

Uz navedene načine mogla se osnovati ženitba i per usum. Faktični zajednički život medju mužem i ženom, osnovan bez formalne ženitbe, pretvarao se svojim jednogodišnjim neprekinutim obstankom u pravu ženitbu sa svimi joj posljedicami.

Odnošaj ove vrsti, kakov se pretvara ovdje usu u staroriimsku ženitbu, bez dvojbe je vrlo star; taki spoj muža i žene od puke medjusobne sklonosti i ljubavi, bez svake formalnosti, običan je u doba matrijarkata, a osniva se često i kasnije. Tako indijska ženitba Gandharva, tako kod južnih Slavena polazi djevojka često sama, nepitajući roditelja, za mladićem, a crnogorsko pravo taki je savez kodifikovalo, odrediv: „ako bi djevojka dobre volje bez znanja roditelja svojih pošla za momkom: to im se onda nemože ništa, jer ih je sama ljubav vezala[5].

---

[3] „Coëmptione in manum conveniunt per mancipationem, i. e. per quandam imaginariam venditionem, adhibitis non minus quam V. testibus civibus Romanis puberibus, item libripende, asse emente mulierem eo, cuius in manum convenit". Gai Inst. I. § 113. Cf. Baron: Geschichte des röm. Rechts I. § 30, 2. Sohm: Inst. d. röm. R. 2. izd. str. 315; Arnold: Kultur u. Recht der Römer str. 356.

[4] Gai Inst. I. § 112.

[5] Zakonik 1855 čl. 70

Digitized by Google

Na taj način osnovana zajednica medju mužem i ženom bila je bez dvojbe i kod Rimljana davno običajna; pa kad se razvio nazor, da je prava ženitba samo ona, gdje se žena nalazi in manu mariti, da je dakle sa samim bićem ženitbe spojena manus, stadoše se na onaj neformalno osnovani savez medju mužem i ženom uporabljati načela, valjajuća za usus: jedna godina faktičnoga i neprekinutoga posjeda osnivaše muževu manus, ova dakle nastajaše usu, a s njom pretvarao se dosadanji spoj u pravu rimsku civilnu ženitbu. Tako se dakle žena, kao što ju je bilo moći kupiti, mogla steći i dosjelosti poput ostalih pokretnih stvari, za koje je, kako se znade, vriedila dosjelost od godine dana[6].

Ženitba, osnivana na spomenute načine: coëmtione, confarreatione i usu, bijaše t. z. stroga ženitba, žena dolazila je in manum mariti[7]. Manus, podpuna vlast muža nad ženom, nije ništa drugo nego patria potestas, uporabljena na ženu. Žena prema tomu dolazi napram mužu u onakov odnošaj, u kakovom se nalazi kći napram otcu, ona je kod muža filiae loco[8] i glede osobnog kao što i glede imovinskog položaja. Conventione in manum nastaje za ženu capitis deminutio (minima); ona izilazi iz dosadanje svoje obitelji ter stupa u obitelj muževu, odnosno u onu njegovog otca i biva njegovom agnaticom. Kao filiafamilias podvrgnuta je ona podpuno vlasti muževoj, koji ju može i prodati u robstvo, kazniti pače i smrću; pak ako i zahtieva običaj, da u težih slučajevih sazove muž obiteljski sud (judicium propinquorum), to je ipak privatna ono vlast muža i njegove obitelji, kojoj je podvrgnuta žena glede svoga života i smrti. Tekar kasnije, kad se je položaj djece u obitelji u obće poboljšao, ublažena bi i manus mariti. Udajom je dakle žena došla samo u drugu patria potestas; u kući svoga muža ona je de jure samo

---

[6] „Usu in manum conveniebat, quae anno continuo nupta perseverabat; quia enim velut annua possessione usu capiebatur . . .“ Gai cit. § 111, Baron cit. 1, Sohm cit. str. 316, Arnold ibid.

[7] „. . . tribus modis in manum conveniebant, usu, farreo, coemptione“. Gai cit. § 110.

[8] „. . . in familiam viri transibat filiaeque locum optinebat“. Ibid. § 111, cf. § 114, 115 b. „. . . si omnino qualibet ex causa uxor in manu viri sit, placuit eam filiae jura nancisci“.

Digitized by Google

sestra svoje vlastite djece, jer je s ovom podvrgnuta istoj patria potestas[9].

Tomu odgovara i pojam stare rimske obitelji. Obitelj naime civilnoga prava bijaše, kako je poznato, agnatska obitelj, t. j. skup onih osoba, što no su vezane medjusobno zajednicom patriae potestatis. Agnati su svi oni, koji se nalaze u istoj patria potestas ili bi se nalazili, da je zajednički predj još na životu. Zajednica krvi neosniva agnatskog srodstva; mati kao takova nije agnatica svojoj vlastitoj djeci, već samo onda, ako se nalazi in manu, t. j. in patria potestate svoga muža, dakle ako ju veže s djecom ista patria potestas: tad je ona agnatska sestra svoje djece[10].

2. Manus mariti bijaše neobhodno potrebita za ženitbu juris civilis, skopčana sa samim njezinim bićem, tako da jus civile nije poznavalo ženitbe bez takove manus. Prema tomu zajednički život muža i žene, neosnovan ni coëmtione, ni confarreatione, niti usu, nije bio sa stanovišta civilnoga prava ženitba. Medjutim nije se mogla dugo kratiti pripoznaja niti tomu neformalno osnovanomu odnošaju, ter bi doskora dopuštena mogućnost i ženitbe sine manu. Već zakon XII ploča svjedoči, da je napuštena misao, ter je ženitba samo onakova zajednica medju mužem i ženom, gdje se nalazi žena in manu mariti, pa da je moguća ženitba sine manu. Nisu li naime stranke htjele ili mogle sklopiti ženitbe coëmtione ili confarreatione, usljed česa bi nastajala umah manus, već se sdružiše neformalno, mogla je, kako znademo, nastati i odatle manus, čim je odnošaj taj potrajao neprekinut jednu godinu dana, nu i ovdje mogle su stranke izbjeći manus tako, da preprieče neprekidnost zajednice, t. j. da se žena otme na njeko vrieme zajednici s mužem ter po tom prekine usus, od koga bi inače, da potraje neprekinut godinu dana, nastala manus. S obzirom na tu usurpatio, kojom se prekida usus, odredjuje zakon XII ploča, da se manus mariti izbjegava, sprovede li žena izvan kuće muževe svake godine tri noći jednu za drugom, po-

[9] Baron cit. § 27 II., Sohm str. 321, Hölder: die röm. Ehe str. 9 sl., Bridel cit. 63, 65.

[10] Pobliže Baron cit. § 45, Sohm cit. § 78, Bridel str. 68.

Digitized by Google

znati *trinoctium*[11]. Usurpatio ta rabila se sve više, čim bolji je bivao položaj žena, a manus nesnosna.

Tako je dakle već za zakona XII ploča moguća bila uza strogu ženitbu — cum manu — i slobodna ženitba, sine manu; ona bijaše institut juris civilis u strogom smislu, ova juris gentium. Slobodna ženitba tekom je vremena ulazila sve više u porabu dok napokon pod konac republike ona nadvlada, ter se ženitba cum manu uzdrži samo u njekih slučajih, kojih u ostalom takodjer kasnije nestane[12].

U Justinijanovom pravu postoji samo slobodna ženitba, što no se sklapa pravilno nudo consensu, koji nije vezan na nikoju formu: „*Nuptias non concubitus, sed consensus facit*“[13]. Princip slobodne ženitbe nije stroga ona podredjenost žene mužu, kakova ju snalazila u strogoj ženitbi, već uzporedjenost, načelna ravnopravnost medju mužem i ženom. Doduše i kod stroge ženitbe mogla je žena faktično zauzimati bolji položaj, nego joj je pripadao po samom pravu, ali ovdje, u slobodnoj ženitbi ona je i de jure družica a ne podanica muža, ter gospodarica kuće. Odnošaj medju mužem i ženom nije više puka aplikacija odnošaja, u kakovom se nalazi paterfamilias i filiafamilias; žena neizilazi iz dosadanje svoje agnatske obitelji, već ostaje i nadalje njezinim članom; pače ni patria potestas, u kojoj se nalazila prije udaje, neprestaje uzprkos ženitbi; ako je pako prije udaje bila sui juris, ostaje tako i nakon udaje, dočim je uxor in manu bila uvjek alieni juris.

Nije tim medjutim rečeno, da je slobodna ženitba bila ženitba bez supružne vlasti; usuprot baš u njoj nalazimo vlast supruga, koja mu pripada kao takovomu, a koja nije puka kopija patriae potestatis. Žena je i u slobodnoj ženitbi podredjena mužu, ali ta podredjenost različita je od one djeteta, modifikovana

---

[11] „Itaque lege XII. tabularum cautum erat, si qua nollet eo modo (sc. usu) in manum mariti convenire, ut quotannis trinoctio abesset atque ita usum cuiusque anni interrumperet“. Gai cit § 111.

[12] Vidi o tom razvoju, koji pobliže nespada ovamo, Unger cit. str. 72 slied., Arnold cit. 361 slied., Sohm str. 317 slied., Bernhöft str. 189 slied., Hölder str. 25 slied.

[13] L. 15 D. de condit. 35. 1; l. 30 D. de reg. jur. 50. 17.

Digitized by Google

tim, što uz princip podložnosti mužu kao glavi braka odlučuje i princip družtva, po kom je žena ujedno družica svomu mužu.

Nadredjeni položaj muža pokazuje se imenito u tom, što mu je žena dužna poslušnost i štovanje (reverentiam), a on joj pruža zaštitu[14]; po njem ravna se stališ, čin, domicil i podsudnost žene[15]; on ju može zastupati u parnicah bez punomoći[16]; uvreda nanesena ženi uvreda je i mužu[17]. Proti onomu, koji uzkraćuje ženu mužu, imade on pravo tužbe, makar bili to sami njezini roditelji, t. z. interdictum de uxore exhibenda et ducenda[18].

Na principu dužne si medjusobno ljubavi osniva se pravilo, da jedan supružni drug nemože proti drugomu podići actionem poenalem niti famosam[19]; da se nemogu siliti na svjedočanstvo jedan proti drugomu[20]. Oboje dužno si je nadalje medjusobno vjernost i čistoću[21].

U obće kako je u strogoj ženitbi priznavalo rimsko pravo absolutnu vlast muža, tako je temeljno načelo kasnije slobodne ženitbe: *matrimonia libera esse debent*[22]; a to načelo pokazivalo je svoju važnost imenito u imovinskom pravu ženitbe, koje nas ovdje poglavito zanima.

II. 1. Kao što osobni, tako su i imovinski odnošaji supružnih drugova drugačiji bili u strogoj, a drugačiji u slobodnoj ženitbi. Žena in manu mariti bila je, kako spomenusmo, i u imovinskom pogledu napram mužu samo filiae loco ter kao takova isto onako nesposobna za vlastitu imovinu, kao što djeca u obće.

---

[14] L. 14 i. f. D. sol. matrim. 24. 3; l. 2 D. de injur. 47. 10.

[15] L. 38 § 3 D. ad munic. 50. 1; l. 13 C. de dignit. 12. 1. „Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus et forum ex eorum persona statuimus et domicilia mutamus; sin autem minoris ordinis virum postea sortitae sunt, priore dignitate privatae posterioris mariti sequantur condicionem".

[16] L. 21 C. de procur. 2. 13.

[17] L. 1 § 3 D. de injur. 47. 10. „Item aut per semel ipsum alicui fit injuria aut per alias personas; . . . per alias, . . cum fit liberis meis vel servis meis vel uxori nuruive: spectat enim ad nos injuria, quae in his fit, qui vel potestati nostrae vel affectui subjecti sunt". Cf. l. 2, l. 18 § 2 eod.

[18] L. 2 D de lib. exhib. 43. 30; l. 11 C. de nupt. 5. 4.

[19] L. 1 l. 2 D. rer. amot. 25. 2; l. 2 C. rer. amot. 5. 21.

[20] L. 4 D. de testib. 22. 5.

[21] L. 13 § 5 D. ad l. Jul. de adult. coerc. 48. 5.

[22] L. 2 C. de inut. stip. 8. 39.

Digitized by Google

S toga svakolika aktivna imovina, što ju imade žena sui juris kod osnutka ženitbe, pripada mužu i biva njegovom vlastnosti. Ako je pako u vrieme udaje žena još filiafamilias, nije kao takova sposobna za vlastitu imovinu, što bi ju mogla donieti mužu; ali je u tom slučaju dobivala ona od svoje obitelji njeku opremu, koja je naravno takodjer prelazila u imovinu muževu. Običaj, davati kćeri opremu, nepuštati je praznih ruku od kuće, bio je bez dvojbe rano razvit kao što drugdje, tako i kod Rimljana; a bilo je to tim pravednije, što je kći udajom izilazila posve iz dosadanje obitelji, gubila napram njoj pravo na alimentaciju i nasljedno pravo, ter joj je oprema, miraz, bila naknada za to odnosno nadjelba iz obiteljske imovine.

Isto tako ono, što bi stekla žena tečajem ženitbe nasljedstvom, darom, svojom radnjom ili na drugi koji način, sticala je ne sebi, već mužu.

Muž dakle, koji je imao podmirivati brakom radjane potrebe, snositi bračne terete, dobivao je kod stroge ženitbe već po samom objektivnom pravu pripomoć u donesenoj ili stečenoj ženom imovini; ona je na temelju same manus umnažala muževu imovinu ter tako sudjelovala kod podmirbe bračnih tereta, a da nije trebala tek napose biti opredieljena za tu svrhu.

Dugova usuprot ženinih nije muž preuzimao, jer usljed capitis deminutio prelazila je, kako poznato, samo aktivna imovina, a za dugove, što bi ih učinila žena tečajem ženitbe, nije odgovarao isto onako, kao što ni za dugove, učinjene njegovim djetetom. Samo u posebnih slučajih, gdje se iznimice radi ugovora djeteta mogao povući na odgovornost otac, dopuštala se i proti mužu na temelju ugovora ženina *actio adjecticiae qualitatis*. Nepravedno je medjutim bilo, da muž stiče aktivnu imovinu, što ju je doniela žena u brak, a da neodgovara za njezine dugove. Nije li s toga htio on platiti dugova, što ih je pravovaljano sklopila žena prije ženitbe, otvarao je pretor nad donesenom ženinom imovinom stečaj, s njom dakle postupao, kao da ni neima ženitbe[23].

[23] Gai Inst. IV. 80 . . . „quod vero ad eas personas, quae in manu mancipiove sunt, ita jus dicitur, ut cum ex contractu earum agatur, nisi ab eo, cuius juri subjectae sint, in solidum defendantur, bona, quae earum futura forent, si eius juri subjectae non essent, veneant".

Digitized by Google

Za tražbine iz delikta, počinjena ženom, mogao se muž povući na odgovornost actione noxali; nije li htio preuzeti posljedica delikta, naplatiti štete, predavao je ženu tužitelju u mancipium, i to bijaše jedan od slučajeva, gdje je pravo muževo: prodati ženu u robstvo, bivalo praktičnim

Kao što je žena in manu mariti tečajem ženitbe zauzimala s djecom jednak imovinsko-pravni položaj, tako je i nakon smrti muževe baštinila jednako s djecom, spadajući s njimi medju one, koji bijahu muževi sui heredes[24].

2. Protivni upravo extrem sliedi slobodna ženitba juris gentium, koja mjesto da poput stroge ženitbe podpuno negira imovinskopravnu sposobnost žene, polazi sa stanovišta podpune njezine imovinskopravne samostalnosti. Slobodna ženitba načelno ni neupliva na imovinske odnošaje; njezino je načelo, da ženitba kao takova neradja nikakovom promjenom u imovini ženitbenih drugova. Muž i žena stoje u tom pogledu jedan napram drugomu kao posve slobodne osobe s podpuno samostalnom imovinom. Svaki ženitbeni drug pridržaje svoju imovinu za sebe ter nedobiva od imovine drugoga ništa više, nego što mu ovaj dade dobrovoljno. Ženi ostaje prema tomu ne samo donesena njom imovina, već i ono, što steče tečajem ženitbe, stiče samo sebi; ona je za sticanje jednako sposobna kao što i muž, isto tako za upravu i razpoložbu svojom imovinom. Muž s toga nedobiva na temelju same ženitbe nikakove vlasti nad imovinom žene; do te vlasti može on doći samo s voljom žene[25]. Povjeri li žena mužu upravu svojim vlastničtvom, t. j. uz naročitu izjavu, da se predana imovina neima smatrati mirazom, već da imade muž upravljati njom kao slobodnom ženinom imovinom, tad je muž puki upravitelj njezine imovine, njihovi medjusobni odnošaji prosudjuju se po

[24] O položaju žene in manu u obće vidi Arnold cit str. 359 slied., Baron cit. § 27 II.; Sohm cit. str. 324.

[25] L. 8 C. de pact. conv. 5. 14. Theodosius et Valentinianus. „Hac lege decernimus, ut vir in his rebus, quas extra dotem mulier habet, quas Graeci parapherna dicunt, nullam uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat. Quamvis enim bonum erat, mulierem, quae se ipsam marito committit, res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari, attamen, quoniam conditores legum aequitatis convenit esse fautores, nullo modo, ut dictum est. [illegible]liere prohibente virum in paraphernis se volumus immiscere".

Digitized by Google

općenitih načelih za ugovore, napose: muž odgovara za diligentia quam suis, a žena imade za sigurnost svojih tražbina zakonsko založno pravo na cieloj imovini muževoj[26].

Niti za slučaj smrti neradja slobodna ženitba načelno nikakovimi imovinskopravnimi posljedicami; ženitbeni drugovi nestiču na temelju same ženitbe nasljednog prava jedan napram drugomu. Jedino siromašna udova, koja neima vlastite imovine, ter bi s toga morala živjeti „in extrema necessitate", dobiva po Justinijanovom pravu[27] četvrtinu ostavine muževe, ali ipak ne preko 100 funtih zlata; uz više nego troje djece dobiva samo virilni dio, pak ako su nasljednici vlastita njezina djeca, što ih je rodila ona u braku s ostaviteljem, dobiva na pripadajućem joj dielu samo uživanje a ne vlastnost.

Kao što mora muž davati ženi tečajem ženitbe alimentaciju, tako je evo poskrbio zakon i za siromašnu udovu, da ju oslobodi od bjede, pak joj toga prava nemože oteti muž ni oporukom; niti ju može posve izključiti od njezine četvrtine, niti ograničiti na manji dio[28]. Iznimice dakle samo priznano je tekar kasnije udovi, a ne i udovcu[29], ograničeno pravo na ostavinu pokojnikovu, nu i glede toga više je ona legatarka nego nasljednica[30].

Na istom stanovištu nalazi se u bitnosti i pretorsko pravo. Ono pozna doduše nasljedno pravo na životu ostalog ženitbenog druga, *bonorum possessio unde vir et uxor,* a uzdržalo se ono, kako je poznato, i u Justijanovom pravu; ali mjesta imade tomu naljedstvu tekar, neima li nikoga od rodbine; i najdalji rodjak, u koliko je u obće ovlašten na nasljedstvo, izključuje ženitbenoga druga[31]. Uz rodbinu nedaje rimsko pravo ženitbenomu drugu

[26] L. 11 C. eod, Windscheid: Pandekten § 507, Sohm cit. str. 325.

[27] Nov. 53 c. 6. Nov. 117 c. 5.

[28] Nov. 53 cit. „Si tamen maritus legatum aliquod illi relinquat, quod minus sit quarta parte, id expleatur".

[29] Nov. 53 c. 6 dade isto pravo i udovcu, nu novela 117 cit. opet ga dokine: „Maritum enim in eiusmodi casibus quartam partem secundum priorem nostram legem ex substantia uxoris capere omnibus modis prohibemus".

[30] Sohm str. 594, Windscheid § 574, 1.

[31] L. un. C unde vir et uxor 6. 18, „Maritus et uxor ab intestato invicem sibi in solidum pro antiquo jure succedant, quoties deficit omnis parentum liberorumve seu propinquorum legitima vel naturalis successio".

Digitized by Google

ništa od baštine, izuzam prije spomenuto pravo siromašne udove Osim pomanjkanja ovlaštene rodbine zahtieva se za promatrano nasljedno pravo na životu ostalog ženitbenog druga, da je s pokojnikom živio u pravovaljanom braku, matrimonium legitimum, i da je brak trajao faktično sve do smrti[32].

Neposredna posljedica ženitbe u imovinskom pogledu jest dužnost muževa, da podmiruje troškove bračnoga života, da nosi onera matrimonii[33], napose imade pružati ženi stališu primjereno uzdržavanje.

Nadalje na imovinskopravne odnošaje ženitbenih drugova upliva ženitba u toliko, što je zabranjeno medju njimi darovanje (v. niže § 15), dočim inače mogu sklapati medjusobno razne pravne poslove poput drugih osoba.

S posebnimi imovinskopravnimi posljedicami skopčan je razpust ženitbe za onoga, koji mu je kriv; nadalje ponovna ženitba, kao što i udaja udove prije izminuća opredieljenog vremena. O svem tom niže § 16.

Osim toga pokazuje se imovinskopravni upliv ženitbe i u tom, što biva ona povodom za posebne pravne odnošaje, napose za osnutak miraza i nuzmiraza. Ako bo i imade muž sam snositi onera matrimonii, to je ipak pravedno, da i žena doprinese nješto za laglje nošenje tih tereta; toj pako svrsi služi miraz, a muž može sa svoje strane dati uzmiraz.

Prema svemu dosele rečenomu princip imovinskog prava rimske slobodne, tekom vremena do izključivog gospodstva došle ženitbe jest podpuna odieljenost ter samostalnost obostrane imovine. Muž imade podmirivati troškove, skopčane s bračnim životom, i u toliko upliva ženitba na njegovu imovinu; glede ženine pako imovine nedobiva on u tu svrhu na temelju same ženitbe nikakove vlasti. Nu žena ili drugi tko za nju može doprinieti mužu u tu svrhu njeku imovinu, miraz, dos, glede koje

---

[32] L. un. D. unde vir et uxor 38. 11. Windscheid § 570. Sohm str. 325, 390. 394.

[33] L. 7 pr. D. de J. D. 23. 3 „. . . cum enim maritus matrimonii onera subeat, aequum est, cum etiam fructus percipere"; l. 20 C. de J. D. 5. 12; l. 65 § 16 D. pro soc. 17. 2.

Digitized by Google

nastaju onda medju mužem i ženom odnosno njim i osnovateljem miraza posebni pravni odnošaji, kojimi ćemo se pobliže baviti u sliedećih §§ 8—12.

Ali to, da li će se njeka imovina namieniti rečenoj svrsi, ovisi od volje stranaka, a nije nuždna posljedica same ženitbe.

Sistem taj, po kom na temelju posebnog sporazumka daje žena mužu miraz, a svakolika ostala njezina imovina ostaje ne samo njezina vlastnost, već ona samostalno njom upravlja i razpolaže — u koliko nije i glede nje ustupila mužu njekih prava — nazivlje se *dotalnim sistemom,* koji razni razno prosudjuju, svaki sa svoga stanovišta, nu koji je posljedica temeljnog principa rimskog ženitbenog prava, slobode ženitbe[34].

§ 8. **Pojam miraza.**

I. Miraz je imovina, što se daje sa strane ženine mužu kao prinos za podmirbu s brakom skopčanih troškova, *ad matrimonii onera ferenda*[1]. Muž kao glava braka mora uzdržavati ženu i djecu, u obće snositi terete bračnoga života; nu pravedno je, da mu i žena pomogne kod toga svojom imovinom; pak dočim je u strogoj ženitbi nalazio muž u tu svrhu pripomoć ipso jure, imovina ženina ili ono, što dobije ona prigodom udaje ili steče kasnije, bivala je usljed same manus sastavinom muževe imovine: to se u slobodnoj ženitbi, koja kao takova nezahvaća ženine imovine, izrično namienjuje spomenutoj svrsi njeka imovina, zvana *miraz, dos.*

Miraz može dati ili sama žena ili za nju drugi tkogodj, nu vazda se daje on u ime ženino, tako da je miraz uvjek imovinska namjena, što ju dobiva muž po ženi. Taj odnošaj miraza napram ženi ističe se takodjer u izrazih: „dotare filiam, mulierem", „dotata uxor" itd., kakovi se izrazi nerabe nikada o mužu[2].

---

[34] Vidi Bridel cit. str. 67, Arnold cit. 370—374.

[1] Baron cit. str. 65, Sohm str. 327, Windscheid § 493, Czyhlarz: das römische Dotalrecht str. 14.

[2] Dotira li ženu njezin otac, tad se govori: „pro filia dotem dat" l. 5 § 9 D. de J. D. 23. 3, „pro filia dotem promittit" l. 29 D. eod., „filiae nomine dotem promittit" l. 44 pr. D. eod. Daje li miraz tkogodj stranjski, govori se isto tako, uxoris nomine, pro muliere etc.

Digitized by Google

Svrha je miraza, da olahkoćuje mužu nositi terete bračnoga života, onera matrimonii; miraz se daje prema tomu radi tih tereta, tako da su onera matrimonii juristički razlog miraza, causa dotis, spadajući na samu oznaku pojma miraza. U vrelih se više puta naglasuje ta zadaća miraza, tako: l. 76 D. de J. D. 23. 3: „quia nisi matrimonii oneribus serviat, dos nulla est"; l. 16 pr. D. de castr. pec. 49. 17: „dos . . . matrimonio cohaerens oneribus eius ac liberis communibus . . . confertur"; l. 46 D. famil. erc. 10. 2: „Igitur et dotem praecipere debet, qui onus matrimonii . . . . sustinuit"[3]. Često se puta smatra pače miraz ekvivalentom bračnih tereta, onera, ter muž uzporedjuje s kupcem; tako l. 8 § 13 D. quib. mod. pign. vel hyp. solv. 20. 6: „quod si in dotem dederit, vendidisse in hoc casu recte videtur propter onera matrimonii". Važnost bračnih tereta za miraz označuje se nadalje izrekom: „ibi dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt"[4].

Prema svemu tomu prikazuje nam se miraz kao imovinska namiena pro oneribus matrimonii. Tim nije dakako rečeno, da miraz sačinjava posebni fond za onera matrimonii, što bi se moglo reći onda, kad bi onera matrimonii u istinu oterećivala miraz. Nu tomu u istinu nije tako; onera matrimonii otereću lih imovinu muževu, a miraz samo pojačava, umnožaje tu imovinu radi onera matrimonii. Miraz služi prema tomu bračnim teretom samo posredno, naime u toliko, što sačinjava sastavinu muževe imovine. S toga osnutak miraza neoslobadja muža od bračnih tereta, ovi neprelaze možda usljed toga sa imovine muževe na miraz, već osnutak miraza samo pojačava muževu imovinu, da ona laglje podnosi onera matrimonii. U najboljem slučaju moglo bi se reći, da miraz faktično oslobadja muža od bračnih tereta, ali juristička sloboda to nije, jer se onera matrimonii kao nuždna posljedica ženitbe za muža nedadu odstraniti[5].

---

[3] Cf. l. 65 § 16. D. pro socio 17. 2; l. 11 D. de pact. dot. 23. 4; l. 20 C. de J. D. 5, 12.

[4] L. 56 § 1 D. de J. D. 23 3. O svem: Windscheid cit. op. 1, Czyhlarz cit § 2 t. 2 i § 4.

[5] Czyhlarz cit. str. 17.

Digitized by Google

Iz označenoga odnošaja miraza napram onera matrimonii takodjer nesliedi, da se miraz daje samo na vrieme, dok traju onera, dakle samo za vrieme ženitbe. Kad bi to bilo, kad bi se dakle imao miraz već po samom pojmu povratiti, čim su prestala onera matrimonii, tad bi osnovatelju miraza morala pripadati condictio sine causa (ob causam dati causa finita), nu toga nepozna rimsko pravo. Usuprot veli l. 1 D. de J. D. 23. 3: „*Dotis causa perpetua est,* et cum voto eius qui dat ita contrahitur, ut semper apud maritum sit“[6], što po korektnom shvaćanju znači, da dos nije samo privremena, već definitivna namjena[7]. Miraz se daje doduše radi onera matrimonii, ali se nedaje samo za vrieme njihovog trajanja, tako da bi se po samom pojmu imao vratiti, kad prestanu onera matrimonii. Čim su osnovana za muža ta onera, nastala je causa dotis, i ona je „causa perpetua“; da li će i dokle potrajati onera, to je za pojam miraza neodlučno; nestane li njih, neprestaje zato miraz biti mirazom, ter se nenalazi radi toga sada u imovini muževoj sine causa tako, da bi sam pojam zahtievao njegovu restituciju.

Tim nije dakako zaniekano pravo na povratu miraza, već samo rečeno, da to pravo nije posljedica samoga pojma, ter kao takovo neima s pojmom rimskoga miraza nikakova posla. Dužnost muževa, da svojedobno povrati miraz, posljedica je ne samoga pojma, već drugih, vanjskih momenata; „ona se osniva na ustanovi zakona, nespada s toga u oznaku pojma miraza; dužnost ta predpolaže miraz, nemože ga s toga tek stvoriti“[8].

Prema zastupanoj ovdje nauci položaj je muža ono, što radja potrebu miraza, s česa se prikazuje miraz „socijalnim postulatom“; neposredna naime ona imovinskopravna posljedica, kojom radja ženitba za muža, iziskuje osnutak miraza. Budući on sam nosi onera zajedničkoga života, to je pravedno, da i družica toga

---

[6] Paulus libro XIV. ad Sabinum.

[7] Oni, koji uče protivno, odnose rieč „perpetua“ samo na trajanje ženitbe; kao što se ova nesklapa na opredieljeno vrieme, već za cieli život, tako da se i miraz daje uz želju, da što dulje ostane kod muža. Vidi o tom i proti tomu Czyhlarz cit. str. 21.

[8] Windscheid cit., Czyhlarz str. 21, 22.

Digitized by Google

zajedničkoga života doprinese njeki imovinski prinos, i to je temelj institutu miraza.

Proti toj nauci naglasuju drugi imenito interes žene; mirazu da nije samo svrha, da bude prinos za onera matrimonii, već da pribavi ženi dostojno mjesto u kući muževoj. Istina, ali dostojni položaj u kući muževoj stiče žena baš tim, što donosi mužu prinos za troškove bračnoga života; miraz služi prema tomu svakako i ženinim interesom, ali samo po tom, što služi on prije svega interesom muža. O koristih dakle, kojimi radja miraz za ženu, može se govoriti tek predpolažuć već institut miraza, one su posljedica toga instituta.

Veleći medjutim, da svrha miraza nije interes žene, mislimo na objektivnu, nutarnju svrhu miraza, a ne subjektivnu svrhu onoga, koji daje miraz. Ova potonja može svakako sastojati u tom, da se pribavi ženi u kući muževoj onaki položaj, kaki zauzimlje samo uxor dotata; pak imade li se pred očima samo taj subjektivni motiv osnovatelja miraza, može se reći, da se daje on u interesu žene. No subjektivna ta svrha nije svrha samoga instituta, o kojoj se jedinoj kod oznake pojma radi; ona neide zatim, da se poboljša položaj žene, već zatim, da se olakša teret muža. Protiv toga nemože se naravno navesti okolnost ona, što svekoliko dotalno pravo pogoduje interesom žene; jer čim jednom postoji potreba miraza kao socijalni postulat, tad je naravno u interesu žene, da se njezin miraz što bolje osigura, da može ona „dotem salvam habere"; ali se zato nemože reći, da je interes žene izazvao dotalni institut.

Kao dalnja funkcija miraza, osim toga, da služi interesom žene, navodi se proti ovdje zastupanoj nauci i to, da je miraz anticipirani dio, što pripada kćeri od baštine otčeve, nadalje da je on bio sredstvo, po kom su djeca, koja su doduše bila zakonski nasljednici otca, ali ne i matere, bivala učestnici materine imovine.

Jasno je medjutim, da su sve te svrhe tudje mirazu, one se mogu doduše polučiti konstitucijom miraza, ali isto tako, pače mnogo laglje, putem oporuke[9].

[9] Windscheid cit., Czyhlarz § 5.

Digitized by Google

II. Kako se miraz daje i prima radi onera matrimonii, nemože se on smatrati darom mužu. Osnutak miraza i darovanje bitno se medjusobno luče, ter „in dotem dare“ i „donare“ stavljaju vrela mnogo puta upravo u opreku[10]. Neglededi na dotalnu tužbu, miraz se već sam po sebi, po svom pojmu luči od darovanja, ter eventualni odpad dotalne tužbe nečini miraza darovanjem, jer tužba ta nije nuždna posljedica samoga pojma miraza[11].

Muž neprima miraza bez svake žrtve sa svoje strane, miraz nije za nj bogaćenje, već naknada za žrtve, što ih on sa svoje strane preuzimlje. Mirazu odgovaraju vazda onera matrimonii, s toga on nije causa lucrativa, već causa onerosa; on je ekvivalenat, koji imade posljedice ženitbe, što stižu imovinu muževu, učiniti ovomu lagljimi. Vrela više puta, kako jur spomenusmo, shvaćaju miraz upravo ekvivalentom bračnih tereta, ter govore da ga muž dobiva „pro oneribus matrimonii“[12], da se bez miraza nebi ženio[13]. Važna su imenito ona mjesta, koja uzporedjuju supruga glede miraza s vjerovnikom, pače kupcem, odakle se prema tomu jasno razabire onerozni karakter miraza. Tako: „Ex promissione dotis non videtur lucrativa causa esse, sed quodammodo creditor aut emptor intellegitur, qui dotem petit“[14]; nadalje: „Sed si permiserit creditor vendere, debitor vero donaverit, an exceptione illum summoveat? an facti sit magis quaestio, numquid ideo veniri voluit, ut pretio accepto ipsi quoque res expediat? Quo casu non nocebit consensus. Quodsi in dotem dederit, *vendidisse in hoc casu recte videtur propter onera matrimonii*“[15].

---

[10] Windscheid § 492 op. 3—5, Czyhlarz § 16—18.

[11] Pobliže Czyhlarz § 18. S toga i onda, ako se izrično ugovori, da imade muž miraz definitivno pridržati, nije to dar, već ostaje miraz Windscheid § 492 op. 1.

[12] L. 21 § 1 D. de don. i. v. et ux. 24. 1.

[13] — „non ducturus uxorem, si dotem non accepisset“. L. 5 § 5 D. de doli except. 44 4. Cf. l. 25 § 1 i. f. D. quae in fraud. cred. 42. 8.

[14] L. 19 D. de O. et A. 44. 7.

[15] L. 8 § 13 D. quib. mod. pign. vel hyp. solv. 20. 6; cf. l. 47 pr. D. mand. 17. 1; l. 43 § 1 D. de adm. tut. 26. 7; l. 41 pr. D. de re jud. 42. 1. I mnoga druga mjesta provode načelnu razliku medju mirazom i darovanjem, neuporabljujući ustanova, koje su vlastite darovanju, i na miraz Vidi imenito Czyhlarz § 17.

Digitized by Google

Kao što nije miraz na strani muža darovanje, tako se naravno ni onaj, koji daje miraz, nemože smatrati napram mužu darovateljem. Vriedi to imenito za ženu, ako ona daje miraz; kod nje bo uz navedene razloge izključuje darovanje i naravna njezina obveza, da donese miraz. Za ženu naime, kako ćemo vidjeti kasnije, nepostoji civilna obveza, da dade miraz, ali običaj i pristojnost zahtievaju to od nje, a tu obvezu priznaje i pravo, barem kao naravnu, naturalis obligatio. S toga žena, koja dade miraz mužu, držeći u bludnji, da je to njezina pravna dužnost, nemože ga tražiti natrag condictione indebiti[16].

Što se tiče slučaja, kad daju miraz druge osobe, ne žena, nisu naravno ni one, kako to sliedi već iz onoga, što prije rekosmo, darovatelji napram mužu, jer miraza u nijednom slučaju nedobiva muž bez žrtava; nu drugo je pitanje, nije li osnutak miraza trećimi osobami darovanje ženi?

Da može njetko darovati imovinu ženi u svrhu, da ju upotrebi ona za miraz, razumieva se samo sobom; to je pravo darovanje, kod koga je spomenuta svrha samo motiv. Isto tako postoji darovanje onda, ako dotična osoba svoj animus donandi realizuje tim, što po nalogu žene preda ili obeća dotični predmet mužu kao miraz za nju. Da postoji tude pravo darovanje, vidi se imenito odatle, što u slučaju, osnuje li se miraz prije ženitbe, a do ove nedodje, condictio causa data causa non secuta pripada ženi, a ne onomu, koji je dao miraz[17].

Nu pitajući, da li je osnutak miraza trećom osobom darovanje ženi, mislimo na slučaj, gdje onaj, koji daje miraz, čini to u jedinoj nakani, da dotira ženu, tako da joj on dotične imovine nenamienjuje naprosto, već samo u slici miraza, tako da je lih dotacija žene causa njegovomu odsvoju, on ga čini dotandi causa. Svejedno je kod toga, da li on, kako će to obično biti, dade dotični predmet umah mužu ili pako ženi kao miraz, što

[16] L. 32 § 2 D. de cond. ind. 12. 6. „Mulier si in ea opinione sit, ut credat se pro dote obligatam, quidquid dotis nomine dederit, non repetit: sublata enim falsa opinione relinquitur pietatis causa, ex qua solutum repeti non potest".

[17] L. 7 pr. l. 9 pr. D. de cond. c. d. c. n. s. 12. 4: „Si donaturus mulieri jussu eius sponso numeravi nec nuptiae secutae sunt, mulier condicet".

Digitized by Google

ga imade ona dati mužu. Svagda biva imovinska namjena perfektna tek onda, postane li ona u istinu mirazom, oživotvori li se causa, radi koje je preduzeta[18]. — Sbude li se to, onda taki trećim osnovani miraz imade za ženu sva rekvizita darovanja, predpolažući naravno, da je žena na osnutak miraza privolila, jer darovanje predpolaže prihvat darovnika[19]. Animus donandi je nedvojben, jer za onoga, koji daje miraz, nepostoji nikakova dotacijonalna dužnost, on to čini ex liberalitate. Isto tako nemanjka na strani žene momenat bogaćenja; njoj pripasti će svojedobno miraz, u koliko nije ugovoreno, da se imade povratiti konstituantu[20].

Da je dani trećom osobom miraz darovanje ženi, priznaju vrela više puta i provode kod pojedinih slučajeva. Tako kad osnuje insolventni dužnik miraz za ženu, može se dići proti ovoj actio Pauliana ne samo onda, ako je ona znala za prevarnu nakanu osnovatelja, da prikrati vjerovnike, već i onda, ako joj to nije bilo poznato, „quia intelligitur quasi ex donatione aliquid ad eam pervenisse". S mirazom se postupa ovdje kao s darom, jer se proti darovniku insolventnog dužnika može dići actio Pauliana bez obzira na to, da li je on znao za insolventnost ili ne. Proti mužu usuprot, za koga nije miraz nikada dar, dopuštena je actio Pauliana samo onda, ako je znao za prevaru: „in maritum autem, qui ignoràverit, non dandam actionem, non magis, quam in creditorem, qui a fraudatore, quod ei deberetur, acceperit, cum is indotatam uxorem ducturus non fuerit"[21].

Nadalje od stega, što ih je bila za darovanje uvela Lex Cincia de donis et muneribus, naročito je bio izuzet osnutak miraza u toliko, što su rodjaci žene neglededći na zahtievani

[18] Nedodje li do toga, tad condictio c. d. c. n. s. pripada onomu, koji je dao predmet, a ne ženi. L. 6 pr. D cit. „Si extraneus pro muliere dotem dedisset . . . nec fuerint nuptiae secutae . . . quasi causa non secuta habere potest condictionem"; l. 9 pr. D. de J D. 23. 3: „Si ego Seiao res dedero, ut ipsa suo nomine in dotem det, efficientur eius, licet non in dotem sint datae: sed condictione tenebitur"; l. 1 C. de cond. ob c. d 4. 6.

[19] Windscheid § 365 op. 5.

[20] Pobliže Czyhlarz § 19.

[21] L. 25 § 1 D. quae in fraud. cred. 42. 8.

Digitized by Google

spomenutim zakonom stepen srodstva za valjanost darovanja preko opredieljenog iznosa, mogli dati ženi miraz. „Item excipit: si quis mulieri virginive cognatus dotem conferre volet. Igitur quocunque gradu cognatus dotis nomine donare potest“[22]. Ta pako iznimka pokazuje, da se osnutak miraza ženi smatra za nju darom, jer za nedarovanje nevriedi lex Cincia.

Isto tako Justinijan izuze[23] osnutak miraza ženi od insinuacije, potrebite inače za darovanje[24].

Razumieva se u ostalom, da se darom nemože smatrati miraz, što ga dade ženi njezin otac, jer za ovoga postoji, kako ćemo vidjeti kasnije, dužnost, da dade kćeri miraz.

III. Iz svrhe miraza sliedi, da je obstanak njegovog osnutka ovisan od toga, da se sklopi odnosno da postoji pravovaljana ženitba. Gdje neima ženitbe, neima ni miraza; nemože ga s toga biti kod onakovog spoja medju mužem i ženom, koji se nemože juristički smatrati ženitbom. „Dotis appellatio non refertur ad ea matrimonia, quae consistere non possunt: neque enim dos sine matrimonio esse potest. Ubicumque igitur matrimonii nomen non est, nec dos est“[25]. Isto tako nije dovoljna u tom pogledu samo misao stranaka, da postoji ženitba[26].

Ženitba medju robovi ili takova, gdje je jedna samo stranka rob, nesmatra se juristički ženitbom; dade li se s toga radi takovoga spoja nješto dotis causa, nije to miraz, ter se može umah tražiti natrag condictione sine causa. Na temelju postignute slobode može se dosadanji faktični spoj pretvoriti u pravu ženitbu, ali mirazom biva prije dana stvar samo onda, ako ju je osnovatelj umah u početku dao „ea mente, ut quandoque secutis nuptiis dos esset“[27]; ili ako sada, saznavši za promjenu, pusti danu prije dotis causa stvar kod muža kao dos, što je dakako

[22] Fragm. Vatic. § 305. Cf. § 306.
[23] L. 31 pr. C. de J D. 5. 12.
[24] Pobliže Czyhlarz § 20.
[25] Ulpianus libro sexagesimo ad edictum, l. 3 D. de J. D. 23. 3. Windscheid § 492 op. 6, 7. Czyhlarz § 22, 23.
[26] L 1 § 4 D. pro dote 41. 8: „si putavit maritus esse sibi matrimonium, cum non esset, usucapere eum non posse, quia nulla dos sit“.
[27] L 59 § 2 D de J D. 23. 3.

Digitized by Google

novi osnutak miraza. Dotira li sama robinja, pak se njezina dosadanja conjunctio s robom pretvori usljed polučene slobode u pravu ženitbu, tad ono, što se nalazi jošte kod muža od tobožnjeg miraza, biva u istinu mirazom onda, ako robinji kod manumisije nije bio oduzet njezin pekulij. Budući bi naime sada ona kao vlastnica pekulija mogla natrag tražiti ono, što je dala dotis causa, to tim, što to pušta kod muža, muče osniva ona miraz[28].

Isto tako nemože biti miraza kod incestae nuptiae medju rodbinom ili njekimi tastbinom vezanimi osobami. Dade li se štogodj u svrhu buduće takove ženitbe dotis causa, može se to umah condictione sine causa tražiti natrag[29]; ako li pako u istinu dodje do takove ženitbe, tada biva dana quasi dos ošastna[30], uz riedke iznimke[31].

Nemože nadalje biti miraza kod ženitbe medju tutorom i štićenicom prije položenih tutorskih računa[32], kao što ni kod ženitbe, što ju sklopi provincijalni činovnik s provincijalkom, jer je i takova ženitba zabranjena[33].

Miraz se može doduše osnovati i prije ženitbe, ali definitivno vrieditiće on tekar, kad se sklopi ženitba; osnutak je dakle ženitbe u ovakovom slučaju predpostava[34] ili pako uvjet miraza. Prvo onda, ako se miraz umah preda mužu tako, da dotično pravo prelazi na nj odmah; ženitba tada nije uvjet, već samo causa futura pravnoga posla, pak nedodje li do ženitbe, to nije nastupila ni causa, ter se ono, što je dano, može tražiti natrag kondikcijom causa data causa non secuta[35]. Drugo onda, kad se osniva miraz tako, da dotično pravo imade preći na muža tekar, kad se sklopi ženitba. U tom je slučaju pravni posao uvjetan; tako imenito kod obećanja miraza, ali i onda, kad se predaju

[28] L. 39 pr. D. eod.

[29] L. 5 D. de cond. s. c. 12. 7.

[30] L. 52 D. de R. N. 23. 2. „Incestae nuptiae neque dotem habent et ideo omne, quod perceptum est licet fructuum nomine, auferetur".

[31] L. 4, 6 C. de inc. nupt. 5. 5.

[32] L. 63, 66 D. de R. N. 23. 2; l. 7 C. de interd. matrim. 5. 6.

[33] L 63 D. cit.; l. 6 C. de nupt. 5, 4. Pobliže Czyhlarz § 22.

[34] Voraussetzung. Windscheid.

[35] L. 6 D. de cond. c. d. c. n. s. 12. 4: „quasi causa non secuta habere potest condictionem, qui ob matrimonium dedit, matrimonio non copulato".

Digitized by Google

umah stvari uz uvjet: „ut secutis nuptiis incipiant esse viri“. Da li je osnutak miraza prije ženitbe uvjetni pravni posao ili sklopljen uz predpostavu, ob causam, ravna se kod dacije po intenciji stranaka; vazda se pita, u kojoj su nakani predane stvari, „utrum, ut statim fiant accipientis an secutis nuptiis“[36]; nije li ništa izrična uglavljeno, predmnieva se predpostava. „Sed nisi hoc evidenter actum fuerit, credendum est hoc agi, ut statim res sponsi fiant, et nisi nuptiae secutae fuerint, reddantur“[37].

Obećanje pako miraza pravilno je uvjetan osnutak, ovisan od uvjeta „si nuptiae fuerint secutae“[38].

(Dalje sliedi.)

O zadatcih i metodi političke ekonomije.*

Svaka znanost mora prije svega biti na čisto, čim će se baviti, o čem li razpravljati; što je predmet, što li zadatak njezinomu iztraživanju. Pa kada jedanput ustanovi predmet i zadatak svoga iztraživanja, biti će joj dužnost opredieliti način i logičan postupak, kojim će najsgodnije i najsigurnije doći do prave istine; jednom rieči valja joj označiti metodu, kojom će postupati. — Kao što ovo valja za svaku znanstvenu disciplinu, tako će bez dvojbe vrieditи i za nauku narodnoga gospodarstva.

Neka mi bude s toga slobodno na ovom častnom mjestu progovoriti u kratko o zadatcih i metodi nauke narodnoga gospodarstva.

Ljudski duh nastoji upoznati sviet, koji ga okružuje, on želi proniknuti u pojave, koje opaža; on iztražuje, u koliko ovi pojavi i pojedini dogodjaji, koje on promatra, nastaju slučajno, u koliko li se opet ravnaju po nepromienljivih zakonih; zatim nadalje u koliko oni nastadoše uticajem čovjeka, te je li on kadar na nje uplivati svojim radom i svojimi uredbami. Svaka je znanost samo dielom ovoga promatranja i ove spoznaje.

[36] L. 7 § 3; l. 9 pr. D de J. D. 23. 3.

[37] L. 8 D. eod.

[38] L. 21, l. 41 § 1 D. eod. Pobliže o svem Czyhlarz § 41—43.

* G. dr. Gjuro Vrbanić, želeć se habilitirati za docenta polit. ekonomije na pravo- i državoslovnom fakultetu hrv. sveučilišta, čitao je 14. svibnja o. g. ovu razpravu kao pokusno predavanje; a mi ju njegovom dozvolom priobćujemo evo cielu. Ured

Digitized by Google

Upremo li okom na sve pojave, koji nas okružuju; povuče li nas želja, da se s njimi upoznamo: zaustaviti ćemo se i nehotice kod gospodarskih potreba čovjeka i kod onih dobara, kojimi on podmiruje ove svoje potrebe; napose pako nebude li ovih dobara u izobilju, te nebude li do njih moguće doći bez truda i muke, bez naknade i naplate.

Svaki nas nosi već u sebi klicu, iz koje se razvija sada veća sada manja težnja za materijalnim blagostanjem. Ta dosta je, da u svakom nas ima potreba, koje podmiriti valja, te da se usljed toga u svakom nas uzbudjuje nastojanje pribaviti si dobra, potrebita za namirenje tih potreba. Nu čim to stoji, čim je svakomu nas usadjeno nastojanje, da si što podpunije namirimo potrebe naše, da si u tu svrhu pribavimo što boljih što savršenijih dobara, to neima dvojbe, da djelatnost svakoga pojedinca, koja izvire iz rečenoga nastojanja, treba da bude u nekom skladu ne samo sa cielokupnom radnjom svakoga pojedinca, nego i svih onih s kojimi živi u zajedinstvu; da djelatnost jednoga popunjuje djelatnost drugoga, jer se inače interesi pojedinih ljudih moraju nuždno sukobiti, mora nastati nered i chaos.

Da pako upoznamo taj sklad valja nam prije svega upoznati bivstvo onih dobara, koja su vrstna podmiriti ove naše potrebe; valja nam upoznati odnošaje, u kojih ova dobra stoje, ne samo jedno napram drugomu sama za sebe, nego i prema gospodarstvu svakoga pojedinca i napram općemu blagostanju. Znanost pako, kojoj je zadatak iztraživati bivstvo takovih gospodarskih dobara i zakone, koji njimi vladaju; znanost, koja izpituje u kakvom odnošaju stoje ova dobra prema općemu blagostanju; te koja promatra medjusobni sklad pojedinih gospodarstva, nazivljemo naukom narodnoga gospodarstva. — Mnogi ju zovu i političkom ekonomijom, premda ja držim, da je prvi izraz bolji već s toga, što se u literaturi izraz politička ekonomija rabi i u širem smislu; te se tada pod njom razumieva: nauka narodnoga gospodarstva, uprava nauke narodnoga gospodarstva i financijalna znanost.

Na gospodarstvo, kao na promišljeno djelovanje pojedinca i naroda pribaviti si potrebna dobra, uplivaju i drugi motivi osim onih, koji su naravi gospodarske. Svako bo djelovanje čovjeka, kao duševnoga bića, manifestacija je njegovih osjećaja, njegovih nazora. Religija, moral, pravni nazori naći će izražaja u svakom djelovanju čovjeka i naroda, te će po tom biti vidljivi takodjer u gospodarstvu i u gospodarskih odnošajih njegovih. Bilo bi suvišno htjeti ovu tvrdnju primjeri razložiti; ta tko će n. p. poreći upliv religije i morala na odnošaje gospodarske? Čuvstvo pravednosti, koje je usadjeno svakomu čovjeku u dušu, te koje nam nalaže dužnosti ne samo prema sebi, nego i prema svomu bližnjemu, ravnati će i našu gospodarsku djelatnost. — Držim s toga, da je dužnost nauke narodnoga gospodarstva obazrieti se i iztražiti motive, koji po sebi

Digitized by Google

nisu doduše naravi gospodarske, nu koji su bezdvojbeno uticali na nastale gospodarske odnošaje i koji uplivaju na gospodarstvo pojedinaca, a po tom i naroda[1]. Nauci narodnoga gospodarstva biti će dužnost razmotriti gospodarske pojave u savezu sa pravom, religijom i moralom čitavoga naroda.

Razvoj gospodarski može država i uprava podupirati i unapredjivati kao što ga je kadra zaustaviti i priečiti. Nedvojbeno je, da nisu samo postojeći pravni propisi posljedica obstojećih gospodarskih odnošaja, nego da su zakoni stvorili takodjer gospodarske uredbe, kao što je n. p. razvitak i usavršenje mjenica. Zakoni gradjanski, trgovački, mjenbeni i t. d. normiraju odnošaje, kojim su predmet gospodarska dobra, gospodarska djelatnost. Razne državne i družtvene institucije, kao što su n. p. razne vrsti obćila (željeznice, pošte, brzojavi, telefoni itd.), kreditni zavodi, itd. stvoriše razne gospodarske odnošaje, o kojih se prije ni mislilo nije; one pospješuju produkciju, unapredjuju konsumciju, omogućuju uspješnu cirkulaciju i doprinašaju valjanoj razdiobi dobara, jednom rieči: podpomažu sukladni razvoj gospodarstva. Naravno je s toga, da će nauka narodnoga gospodarstva podvrći kritici postojeće uredbe, te izpitati u koliko one podpomažu sukladni razvoj gospodarstva, te u koliko su u tom pogledu uspjele u svom nastojanju[2].

U ovih obćenitih crtah niti je dakako izcrpljen zadatak nauke narodnoga gospodarstva, niti je potanje označena važnost njezina. Za danas žalibože nemogu se upustiti, da potanje razglobim važnost nauke narodnoga gospodarstva, da razmotrim sustav njezin, te da razgledam sastavne dielove one gradje, kojom je izgradjena ciela znanost. Neka mi bude dopušteno samo naglasiti, kako će nas nauka narodnoga gospodarstva izmedju ostaloga poučiti o produkciji i konsumciji dobara i o njihovom medjusobnom odnošaju; kako ona razlaže pojam ciene, bitnost i narav novca i novčanih sustava; kako se u njoj spominju pojam i učinci kredita i kreditnih znakova, a tim u savezu narav i zadatak banka i ostalih kreditnih zavoda; kako nam ona predočuje zakone, koji vladaju nad pojedinimi granami narodnoga dohodka, kao što je n. p. zemljištna renta, radnička plaća, kao što su kamati kapitala itd.

Nu jerbo sva ta nauka niti u cielosti niti u pojedinosti nije nastala preko noći, jer su na njezin razvitak uplivale razne okolnosti i razni odnošaji, razne potrebe i razni dogodjaji; jer u tom njezinom razvitku nalazimo ključ mnogim njezinim zasadam i pravilom, to će biti dužnost

---

[1] W. Roscher: „Grundlagen der Nationalökonomie“, str. 46. — Protivnog mnienja Philippovich: „Ueber Aufgabe und Methode der politischen Oekonomie“, str. 39.

[2] W Roscher: ibidem, str. 53.

Digitized by Google

učitelja narodnoga gospodarstva razmotriti i povjestni razvoj nauke narodnoga gospodarstva.

Nu kolikogod je nauka narodnoga gospodarstva, danas možda više nego igda, potrebna i nuždna, kolikogod je ta njezina korist obće priznata, te kolikogod je bilo pak i danas još ima umnika, koji posluju na polju nauke narodnoga gospodarstva: to još ni danas neima sloge niti o zadatku ove znanosti, niti o obsegu njezinoga iztraživanja.

Daleko bi me vodilo, kada bi htio potanje navesti kako pojedini pisci shvaćaju i tumače zadatak nauke narodnoga gospodarstva, te u kojem bi se obsegu po njihovom mnienju ona imala kretati u svom razmatranju. Spomenuti ću samo dva najvažnija pravca, koja se nesudaraju s onim, što sam spomenuo o zadatku nauke narodnoga gospodarstva.

Jedni poput Laveleya[3], Neumanna[4], Cosse[5] i drugih zahtievaju od nauke narodnoga gospodarstva, da ova ujedno označi i ona sredstva i one mjere, kojih se imade latiti državna uprava, kako će obzirom na gospodarska dobra, obzirom na onu uzku svezu, koja postoji medju razvitkom pojedinih gospodarstva u državi, unaprediti obće blagostanje i materijalni razvoj pojedinaca, a po tom i naroda.

Dopustiti ću, da se kod razglabanja o gospodarskih dobrih i o gospodarstvu u obće i nehotice namiće pitanje: koja i kakva sredstva valja upotrebiti, da se s jedne strane čim savršenije namire gospodarske potrebe, a s druge strane, da se postigne što bolji medjusobni sklad pojedinih gospodarstva. Nu imajuć pred očima, da je nauka narodnoga gospodarstva znanost, koja iztražuje zakone, koji vladaju gospodarskimi odnošaji u obće, koja izpituje ono što je svim gospodarstvom zajedničkoga, nemislim, da joj je tako daleko protegnuti svoje djelovanje. Ja dopuštam i to, da ona u svom radu i dalje poći može, pak da joj je slobodno ocrtati gospodarske odnošaje, kakovi bi imali vladati u državnom životu pojedinoga naroda, ali preko toga ja joj nedosudjujem nikakovoga zadatka i tvrdim, da dalje poći nesmije.

Istina je živa, da u praktičnom životu možemo uporaviti rezultate one nauke, do kojih dolazimo upoznavajuć one obćenite zakone, koji su podlogom gospodarskim pojavom, ili drugimi riečmi: mi možemo izpitivati, koja bi sredstva bila prikladna, da pripomognu, kako će se u životu što jasnije pokazivati posljedice tih gospodarskih zakona; kako će se polučiti što savršeniji razvoj pojedinih gospodarstva, te upravo tim unaprediti blagostanje pojedinaca, a po tom i cielosti. Nu kao što su zakoni gospodarski naravi obćenite, tako mogu sredstva za razvitak i usavršenje gospo-

[3] Laveleye: „Éléments l' Économie politique", str. 1.

[4] Kod Schönberga: „Handbuch der polit. Oekonomie", I. st. 133.

[5] Cossa: „Guida allo studio dell' economia politica". St. 9. Njem. prevod od Moormeistera.

Digitized by Google

darstva biti vrlo raznolika. Zavisi to od raznih geografskih, etnografskih, kulturnih i drugih odnošaja pojedinih naroda. Što je shodno i prikladno za jedan narod, to može biti bez koristi, dapače štetno po drugi. Neraste svaka biljka na svakom zemljištu, niti neuspieva pod svakim podnebjem, a različit je i način samoga uzgoja. Isto tako je i kod razvitka gospodarskoga. Druge uredbe, druga sredstva treba rabiti kod naroda, koji je eminentno industrijalan; inače treba upravljati narodom, koji je istom počeo živiti i razvijati se; a drugčije onim, koji je već razvijen, te se nalazi na višem stupnju kulture. Sve to nespada na nauku narodnoga gospodarstva, to je zadatak uprave; a napose one grane, koja se nazivlje upravom ili bolje prigledbom narodnoga gospodarstva.

Ova ima uporaviti u praktičnom životu rezultate znanstvenoga iztraživanja, do kojih je nauka narodnoga gospodarstva došla; ona ima naći i upotrebiti sredstva potrebna za uspješni gospodarski razvitak, uzgajati i podupirati pojedince i narode u njihovom gospodarstvu; ona ima iztraživati i upućivati nas, kako valja unaprediti u praksi gospodarsko stanje pojedinaca i cieloga naroda.

Drugi poput Mengera[6] i Filipovića[7] polaze za stanovišta posve abstraktnoga i obaziru se jedino na moment gospodarski. Oni vele, da se u svietu dadu pojavi u obće, a gospodarski napose promatrati sa dva gledišta. Mi ih prije svega možemo promatrati kako nam se redomice u prostoru i vremenu ukazuju, i u kakovom se odnošaju medju sobom nalaze. Nu mi ih možemo promatrati sa još jednoga stanovišta. Netreba nam se naime ni najmanje zadubiti, pak i izkustvo nas uči, da se stanoviti pojavi pokazuju i izmienjuju sada većom sada manjom pravilnosti i točnosti; s druge strane, da se medju ovimi pojavi ukazuje neki pravilni odnošaj. Mi spoznajemo tipe i tipične odnošaje (Typen u. typische Relationen). Ovakovi tipi (tipični pojavi) jesu n. p. kupoprodaja, novac, ponuda, tražnja, ciena, kapital, a tipični odnošaji: pravilno padanje ciene robe usljed povećane ponude, rastenje ciene usljed umnoženja novca, padanje kamatne mjere znatnim umnoženjem kapitala, itd. Prvi pravac upravljen je na spoznaju pojedinosti, konkretnosti ili bolje individualnosti, onaj drugi na spoznaju obćenitosti, generalnosti pojava. Ono prvo t. j. promatrati pojedine konkretne pojave (individuelle concrete Phänomenen) i njihov odnošaj u vremenu i prostoru makar i sa raznih gledišta, zadaća je povjesti i statistike; potonje t. j. izpitati obćenito bivstvo i obćeniti savez (dakle zakone) gospodarskih pojava, to je zadatak teoretičke nauke narodnoga gospodarstva. Iztražiti pako i postaviti temeljna načela za

[6] Menger: „Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere“ (Napose str. 3—10).

[7] Philippovich: Ibidem (napose str. 11, 42, 43 i 46).

Digitized by Google

uspješan rad na polju narodnoga gospodarstva, to je zadaća narodno-gospodarstvene politike i financijalne znanosti. Znanstveni zaključci, do kojih teoretička nauka narodnoga gospodarstva dolazi, naravi su posve teoretičke; ona izpituje pojave jedino na temelju pojma gospodarstvenosti, gospodarskoga interesa. Tim načinom mogu se pronaći samo zakoni abstraktnoga gospodarskoga svieta. Ove zakone možemo u praksi gospodarskoga života samo nepodpuno spoznati, jer je uspjeh njihov izbrisan ili promienjen drugimi uplivi. To je teorija abstrakcije.

Kolikogod dopuštam, da su nazori ovoga pravca oštroumno razloženi, to mi se ipak čini, da odviše zalaze u spekulaciju, te da će od njih biti malene, a možebiti nikakove koristi po izpitivanje i spoznaju gospodarskih zakona i gospodarskoga života. Jer može li u obće biti od praktične vriednosti — a o tom se u obće radi kod nauke narodnoga gospodarstva — onaj pravac, koji gospodarske odnošaje promatra lih i izključivo samo sa stanovišta filosofskoga, neobaziruć se ni malo na uzroke, koji mogu uplivati na gospodarske odnošaje, te koji bi radi znanost kao što je narodno gospodarstvo, sagraditi na podlozi abstrakcije i spekulacije?

U najužoj svezi sa zadatkom svake znanosti, dakle i narodnoga gospodarstva, stoji i metoda, kojom pojedina znanost s jedne strane iztražuje svoje istine, a s druge opet priobćuje rezultate svoga iztraživanja. Nije s toga svejedno, kojim načinom i kojim putem iztražujemo zakone gospodarske; kako i kojim načinom nauka narodnoga gospodarstva dolazi do gradje, koju joj valja izpitati, obraditi i razložiti, te kako će narodno-gospodarske istine iztražiti i obrazložiti. Gospodarske odnošaje upoznati ćemo valjano, te na tom temelju stvoriti si izpravne i valjane zaključke samo onda, budemo li se poslužili valjanom metodom. Naravna je po tom stvar, da je kao po svaku znanost, tako i po nauku narodnoga gospodarstva pitanje o znanstvenoj metodi od isto tolike znamenitosti, kao što i pitanje o njezinom zadatku.

Posve pravo veli s toga Knies, da je neobhodno potrebno razpraviti metodu nauke narodnoga gospodarstva; da je znanost dužna ustanoviti temeljne točke, na kojih treba da počiva prava metoda gospodarske nauke, te napokon da se bez točno ustanovljena sporazumka o metodi u iztraživanju, dokazivanju i zaključivanju neda polučiti ni dokaz ni protudokaz. Neučini li se to, t. j. neustanovi li se prava metoda za poslovanje pojedine znanosti, moglo bi se dogoditi ono, što se sbiva kod dovršene disputacije, kod koje nije bilo ugovorena zajednička podloga razprave, već je svaki od disputanta stao na drugi temelj i upotrebio drugu logiku[8].

---

[8] Contzen: „Die Nationalökonomie ein politisches Bedürfniss unserer Zeit", I. str 219.

Digitized by Google

Od kolike je važnosti valjan način, kojim se razpravlja u pojedinoj znanosti, pokazuje nam najjasnije povjest, iz koje razabiremo, da nisu došli napred, i da su zalutali na stranputice najizvrstniji talenti, koji se upustiše u iztraživanja krivim putem. Krivom metodom nedolazi se do prave istine; kriva metoda vodi na stranputice, ona nam prikazuje odnošaje u posve drugom svjetlu, ona postavlja prividne zakone, koji u istinu nepostoje.

Metoda nauke narodnoga gospodarstva, koju ova rabi u svom iztraživanju, može biti deduktivna, induktivna ili deduktivno-induktivna.

Deduktivnom, sintetičnom, aprioristićkom metodom nazivljemo onu, kod koje dolazimo do zaključaka na temelju stanovitih obće priznatih načela, koja su ili sama po sebi ili na temelju neposrednoga nazrievanja evidentna, koja daljega dokazivanja netrebaju. Iz premisa stanovitih stvara naš um zaključke; od obćenitosti zaključuje se na pojedinost.

Metoda ova biti će izpravna i dovesti će do sigurnoga rezultata, ako su premise istinite, i ako se kod dokazivanja na temelju premisa nije uvukla pogrieška[9].

Nestoje li premise biti će neistiniti i odatle potičući zaključci; na nevaljanih premisah osnovani nazori mogu biti od velike štete po razvoj gospodarski.

Sustav merkantilni tvrdio je n. p. da bogatstvo naroda ovisi o množini kolajućega kovanoga novca, kojim može pojedini narod razpolagati; na tom temelju zaključivalo se je s toga, da gospodarstvu treba dati pravac, kojim će u zemlju pridoći što više novca, a uzdržati se u zemlji onaj novac, koji se u njoj već nalazi.

Nauka merkantilista polazila je sa stanovišta, da si pojedinac, a po tom i čitav narod nabaviti može tim više raznih dobara, čim više imade novca. Nuždna posljedica toga načela bila je tvrdnja, da poljodjelstvo, ako i je nuždno za eksistenciju naroda, ipak nemože u veliko podignuti narodno bogatstvo; zatim, da je glavna zadaća države unapredjivati tehničku industriju, a poglavito uzdignuti vanjsku trgovinu. Prema tomu osobito se je naglašivala velika znamenitost trgovačke bilance i naučalo, da valja nastojati, kako da ta bilanca bude što povoljnijom; da se pako to postigne, zahtjevalo se, da se zabrani odnosno carinami zaprieči uvoz tudjih fabrikata. Mislilo se, da će ovu svrhu pospješiti podieljenje privilegija, ustrojenje trgovačkih kompanija, kolonije, shodni trgovački ugovori, itd.

Priznati se mora, da je merkantilizam bio povjestnički i donekle relativno opravdan, jer je nastao pod uplivom onoga utiska, što ga je prouzročilo odkriće Amerike i onih posljedica, koje se počeše pokazivati

[9] Cossa: Ibid. str. 40.

Digitized by Google

usljed odkrića bogatih rudnika zlata i srebra, jer ga je podigao i razgranio nov život, na koji se počeše buditi obrt i industrija, te jer ga podiže sve to bujniji razvitak i sve to jači upliv gradova i gradskoga života. Ali kraj svega toga neda se poreći velika njegova pogrieška, kojoj izvor leži u krivih premisah, koje opet krive premise mogoše nastati samo usljed nevaljane metode, kojom se je služila škola merkantilista. Zar nije možebit kriva predpostava kada se tvrdi, da se državni i narodni život okreće oko novca, dočim ipak obratno biva. Zar nije u njega bila velika pogrieška u tom, što je precjenjivao novac i dragocjene metale, što je novac identificirao sa kapitalom, što je zaboravio, da novac nije drugo nego roba, da čovjek i bez novca može biti bogat?

Neka mi bude slobodno navesti još jedan primjer, da iztaknem, kako baš u nauci narodnoga gospodarstva nemože biti ravnodušnom metoda njezina.

Tko će poreći, da je osobna sloboda uvjet za uspješni gospodarski razvoj pojedinca? Robovi i potlačenici neunapređuju gospodarskoga stanja nijednoga naroda. Nu uzprkos mnogim protivnikom uvidja se danas, da se načelo podpune slobode neda dosljedno i podpuno provesti ni u gospodarstvu pojedinaca ni pojedinoga naroda. Neograničena n. p. gospodarska sloboda pojedinca u njegovoj dispoziciji sa zemljištem, izjednačenje zemljišta sa pokretnim kapitalom mora nuždno dovesti do posvemašnjega atomiziranja zemljišta, do uništenja seljačkoga stališa, a po tom i države. Eto dokle vodi teorija, osnovana na krivoj ili zlo uporabljenoj premisi.

Ja neporičem, da dedukciji pripada važno mjesto u nauci narodnoga gospodarstva; dapače često se moramo njom poslužiti; tako n. p. kada zaključujemo na zakone gospodarske, te kada tumačimo pojave gospodarske, kao posljedice naravi čovjeka, kao rezultate vladajućih prirodnih zakona. Zar se n. p. neoslanja nauka o diobi dobara t. j. o sudjelovanju, o participaciji pojedinaca kod produkcije — na zakonih pravednosti?

Ali uza sve to biti će deduktivna metoda u vrlo redkih slučajevih opravdana. Pojavi gospodarski u pravilu su vrlo zamršeni, oni nastaju ne samo uplivom stalnih, nego i promjenljivih uzroka; oni su ovisni o različitih uvjetih, te se upravo zato nemogu protumačiti, ni shvatiti, ni dokazati aprioristićkim putem[10]. Metoda deduktivna, koja je od velike važpo matematiku, biti će u obće od slabe koristi, a kadkada upravo štetna po nauku narodnoga gospodarstva.

Druga metoda, kojom se može nauka narodnoga gospodarstva u svom radu mnogo uspješnije poslužiti, jest indukcija.

---

[10] John K. Ingram: „Die nothwendige Reform der Volkswirthschaftslehre“ (prevod od Scheela), str. 21.

Digitized by Google

Metoda induktivna (analitična, metoda a posteriori) jest ona, koja promatra vanjske predmete i pojave, koja prati njihov razvitak, i pomoćju analogije kuša na temelju izkustva spoznati obće valjane zakone. Ovoj metodi se poglavito imade zahvaliti razvitak prirodoslovnih znanosti novije dobe; ona je dopriniela do toga, da se je u novije doba u mnogo većoj mjeri počela razvijati i nauka o družtvu ljudskom, a napose onaj dio, koji se bavi t. z. upravom socijalnom.

Ovom metodom u velike i poglavito se služi tako zvana škola historička.

Glavni zastupnik ove škole, Roscher, veli, da je nauka narodnoga gospodarstva anatomija i fisiologija narodnoga gospodarstva; on tvrdi, da pristaše historičke škole postupaju poput prirodoslovaca; pak usljed toga treba po njihovom shvaćanju i u nauci narodnoga gospodarstva mikroskopički iztraživati pojedine pojave, treba ih sekcirati isto onako, kao što to učiniti mora onaj, koji se bavi anatomijom život. tjelesa. Postupak ovaj, kojim postupaju znanosti naravoslovne, dovodi do toga, da iztražitelj, koji kani upoznati jednu vrst pojava, za taj svoj studij upotrebljuje silu pojava i njimi ekspremetira. Svako promatranje lahko se ovim postupkom kontrolira drugim promatranjem, a kada se jedanput upozna pravilo, neće biti težko upoznati iznimke, jer svaka se već na prvi pogled razlikuje od pravila. Nauka narodnoga gospodarstva nemože ipak kod svoga razmatranja rabiti toliko pojava; ona može za predmet svoga promatranja uzeti ne mnogo, nego vrlo malo naroda. Nu čim je količina pojava, koja ona promatra, manja, tim mora to promatranje biti savjestnije, te poći sa više gledišta. Istim interesom moramo podvrći razmatranju ono, što je kod tih pojava slično, kao i ono što je različno, da uzmognemo prvo kao pravilo, a potonje kao iznimku označiti[11].

Buduć je glavno nastojanje historičke škole spoznati i stvoriti si sliku prošloga i sadanjega gospodarskoga stanja, to je naravna stvar, da ona u povjesti i statistici nalazi najvažnija svoja pomagala. I doista danas su vrlo riedki koji misle, da se bez statistike može osnovati valjani sustav nauke narodnoga gospodarstva.

Profesor dr. Menger u svom djelu: „Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere“[12] dosta oštro kritizira historičku školu i njezinu metodu, te njezinim zastupnikom ni iz daleka nepripisuje onih zasluga, koje im se obćenito priznavaju. Izmedju ostaloga tvrdi Menger, da se sama sobom namiće misao, da je povjestnica izvrstnom učiteljicom državnika, te da je usljed toga ona važnom podlogom za znanosti potrebite državniku i politiku;

[11] Roscher: Ibidem, str. 53.
[12] Na str 157 i slied.

Digitized by Google

da se naglasi ova važnost historije nije istom trebalo 19. vieka. Da to Menger dokaže, pozivlje se na pojedine pisce, koji su naglašivali važnost povjesti po znanost, i navodi izvadke iz njihovih djela. Medju ostalim spominje Platona, Aristotela, Machiavella, Bodinusa i druge. A za A. Smitha naglašuje rečeni pisac, da je on dobro poznavao važnost historičkoga studija po znanost političke ekonomije; da su učenici njegovi, a najpače Sismondi, taj studij naglašivali, te jednom rieči, da je daleko prije, nego li je u Njemačkoj utemeljena historička škola narodnih ekonoma, izticila se važnost povjesti za političku ekonomiju i naglašivala se relativnost narodnogospodarstvenih uredaba i zakona.

Historička škola njemačkih ekonoma, nije po Mengeru, shvatila mjerodavnu reformatornu misao historičke juristične (Savignyeve) škole, te se zato drži pogriešno za historičku u smislu ove potonje.

Govoreć Menger o Roscheru, predbacuje mu, da je on bio povodom, što se u Njemačkoj porodiše pogriešni nazori o bivstvu i metodi političke ekonomije, što nastadoše toliki nesporazumci, koji se još ni danas nisu razbistrili.

Menger veli, da Roscheru nije jasno bivstvo političke ekonomije, da mu manjka svaka strožija razlika izmedju historičkoga teoretičkoga i praktičnoga stanovišta u izpitanju narodno-gospodarskih problema; da pojedine pravce teoretičkoga iztraživanja i filosofiju povjesti narodnoga gospodarstva zamienjuje sa političkom ekonomijom, te spomenuv još drugè po njegovom mnienju metodične zablude i jednostranosti, koje se nalaze u znatnom dielu Roscherovih spisa, napisanih za njegovih mladjih dana, kaže, da sve ove zablude i jednostranosti nalazimo i u njegovih kasnijih spisih, u kojih on svoju metodu sve to češće nazivlje „historičkom ili fisiologičnom."

Uza sve to pridolazi po Mengerovom nazoru još i ta okolnost, da kod Roschera, kao što i kod najvećega diela njegovih učenika, razlaganje političke ekonomije nipošto neodgovara postavljenim teoretičkim temeljnim načelom. Njegov sistem političke ekonomije, što svaki nepristrani motrilac priznati mora, nije u istinu niti najmanje filosofija povjesti gospodarske u onom smislu, kako on to označuje, nego je u glavnom kompilacija teoretičkih i praktičnih spoznaja iz „historičkih", ali najviše „nehistoričkih" razprava političke ekonomije; kompilacija, u kojoj historički element u obće ni nesastoji u osobitom karakteru teoretičkih i praktičnih spoznaja narodnoga gospodarstva, već u historičkih i statističkih podatcih, koji se dodavaju, i u umetnutih historičkih i povjestno-filosofskih ekskurzijah o pojedinih materijah narodnoga gospodarstva. Roscherova politička ekonomija jednom rieči nije prema temelju, na kojem počiva, nikakova znanost o narodnom gospodarstvu po „metodi historičkoj".

Digitized by Google

Ova kritika Mengerova o Roscherovom djelovanju na polju ekonomije oštra je, dapače preoštra, a po mojem uvjerenju nepravedna. Ja dopuštam, da su i drugi prije zastupnika historičke škole, a napose prije Roschera izticali važnost historije i historičkoga razmatranja u znanstvenom iztraživanju narodnoga gospodarstva. Ja priznajem, da se mnogi zastupnici ove škole predaleko upustiše, da rad njihov često puta sastoji samo u pukom nabrajanju fakta, da oni nezalaze dublje u bivstvo same stvari, pak da neizpituju ni uzroke, koji su povodom tim faktom, niti neiztražuju zakone, po kojih ta fakta nastaju; nu nedvojbena je istina, da se iztraživanje nauke narodnoga gospodarstva na temelju historičkom i odlučno naglasivanje historičkoga stanovišta imadu pripisati poglavito t. z. historičkoj školi, te da je njena velika zasluga, da nije nauka narodnoga gospodarstva zastranila u puku abstrakciju, i tim se udaljila od pravoga života.

Obzirom na sve, što dosada spomenuh, valja u nauci narodnoga gospodarstva obzirno postupati, njoj nestoji na dispoziciju toliko objekta za razmatranje, koliko ih imadu znanosti naravoslovne. Uz to valja na um uzeti, da i najvještiji nije kadar često razpoznati uzrok pojedinih vrlo zamršenih činjenica, te da ih upravo zato nije kadar niti valjano ocieniti[13].

Contzen[14] veli, da se naše realistično doba nepouzdaje u pokušaje, po kojih bi se a priori imalo konstruirati družtvo. Pravom zahtieva se danas, kadgod se iztražuje budi koja istina, da se sakupe i urede činjenice. Od pojedinosti treba se popeti do obćenitosti; u privodnoj slučajnosti i samovolji treba pronaći zakon; jednom rieči polaziti od izkustva i postupice uz pripomoć izkustva uzpinjati se do područja, na kojem smije započeti spekulacija, gdje se ona nudja tako rekuć sama po sebi, to je put, kojim će ekonomija izpuniti svoj zadatak.

Induktivnom metodom, kaže Inama Sterneg[15], čuva se nacionalna ekonomija od pogibelji, koja leži u naravi dedukcije, neobazirati se na činjenice života ili pače poći sa stanovišta idealističko-apriorističkoga; ovo potonje je put na kojem jedva će uspjeti nadahnuće i polet kojega genija. Veliko ipak množtvo vriednih iztražitelja istine nemože si prištediti tegotan put, na kojem će se do nje dovinuti. Bilo bi možebiti suvišno naglasiti, da je svakako od neobhodne nužde, da nacionalna ekonomija kao svaka druga znanost nepristupi i k onim operacijam mislih, koje omogućuju, da se logičnimi zaključci dodje od poznatih olina do nepoznatih, te da se tim zadobije potrebit spoj eksaktno promatranih odnošaja sa ukupnom slikom gospodarstvenoga života.

---

[13] Cossa: Ibidem, str. 50.

[14] Contzen: „Die Aufgabe der Volkswirthschaftslehre", str. 18.

[15] Vidi kod Contzena, ibidem, str. 24

Digitized by Google

Dedukcija pozvana je doista, da izpita i kontrolira rezultate postignute indukcijom.

Na temelju svega toga držim, da sam ovlašten zaključiti, da nijedna od iztaknutih metoda sama po sebi nije kadra zadovoljiti onim zadatkom, što ih rieši ti ima nauka narodnoga gospodarstva; te da će bez dvojbe najsigurnija i najuspješnija biti ona, koja se osniva na povjesti i razumu, metoda kombinovana, metoda historičko-filosofska.

Pogledom na ovaj zadatak i ovu metodu, kojom bi valjalo postupati, mogli bi se mirne duše upustiti u razglabanje pojava i zakona gospodarskih. Nauka narodnoga gospodarstva uvjerila bi nas tada, da u gospodarstvu naroda postoji i treba da vlada red i sklad; da poremetiti taj red i sklad znači potresti blagostanjem pojedinaca i naroda, a podupirati i unapredjivati ga, da znači podignuti gospodarsko stanje njihovo; nauka narodnoga gospodarstva uputila bi nas tada, da valjano uredjeni gospodarski odnošaji dižu blagostanje naroda, da se kulturom unapredjuje gospodarski razvoj, kao što s druge strane, da samo gospodarski razvijeni narodi mogu i trajno u kulturi napredovati; nauka narodnoga gospodarstva osvjedočila bi nas napokon, da je podpuni gospodarski uspjeh pojedinaca i naroda osiguran samo onda, nebude li ih vodio jedino egoizam, već bude li njihove čine ravnala ljubav prema bližnjemu.

O takovoj znanosti razpravljati i prikazivati, kako se njezina načela uporavljuju na praktične odnošaje u obće, a napose na odnošaje našega naroda, komu na tom polju možebiti više, nego li drugdje, treba temeljite naobrazbe, to je svakako zadatak istina tegotan, ali častan i dičan. Mene je danas zapala sreća, da o toj znanosti samo dvie tri rieči progovorim. Ovu sgodu dao mi je slavni profesorski sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta, dozvoliv mi, da sa ovoga odličnoga mjesta progovorim „o zadatcih i metodi političke ekonomije". Ja mu se zato što iskrenije i ljepše zahvaljujem; napose pako držim, da ću izpuniti najsvetiju svoju dužnost, ako se zahvalim svomu vriednomu učitelju vel. g. dr. Blažu Lorkoviću, koji je znao pobuditi u meni ljubav prema ovoj znanstvenoj disciplini.

U svojem radu na tom polju naći ću najveću zadovoljštinu, budem li mogao doprinieti makar išto k razvoju ove nauke u mojoj domovini, jer sam uvjeren, da je nauka, koja je dopriniela k unapredjenju gospodarskoga stanja drugih naroda, od neprocjenjive koristi i po narod hrvatski.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Otegočenjem izvršivanja služnosti nebiva posjed ove ukinut.

Već oddavna izvršivao je B. pravo puta preko zemljišta parcele br. 221, koja je vlastnost A-a bila, pa se je B. istim pravcem vozio preko toga zemljišta i onda, kada ga je A. poorao, te grahom, krumpirom i žitom zasijao.

A. podnese proti B-u tužbu radi smetena posjeda, koje zahtjevu je prvi sud odlukom od 12. listopada 1881 br. 5813 zadovoljio.

Razlozi: Po § 5 ces. naredbe od 27. listopada 1849 br. 12 d. z. l. (§ 620 g. p. p.) u preporu sbog smetena posjeda jedino se pretresuje i izvodi dokaz o činjenici, kako se u najzadnje vrieme faktično posjedovalo i kako se je posjed smeo, te se presudna odluka ograničuje na puku uzpostavu i zaštitu smetena posjeda.

Po navodih tužitelja smeo ga je tuženik u posjedu njegova zemljišta parc. br. 221 tim, što je preko toga zemljišta, poorana i posijana, dana 28. srpnja 1881 te dva tri dana prije toga, pregonio pod plug zapržene volove. — Tuženik izrično priznaje, da je navedenih dana doista pregonio zapržene pod plug volove preko tužiteljeva zemljišta parc. br. 221 poorana i posijana; no tuženik podjedno prigovara i tvrdi, da on tim tužitelja nije smeo u posjedu; jer da tužitelj niti nije u mirnom posjedu one parcele, specijalno ne onoga diela i pravca, kojim je on (tuženik) na zapreženih volih plug prevozio; jer da se on sličnim načinom i istim pravcem od davnina prevažao. Ovaj prigovor tuženika nemože se uvažiti.

Tuženik priznaje sam, da su duž i pravcem, kuda se on preko poorana i posijana polja vozio, od prije bile uvratine široke tri stope, i timi uvratinami da se je on dosad od nikoga nepriečen prevozio; da je tužitelj te uvratine razorao, te ove i sve polje raznimi usjevi zasijao, on (tuženik) pako tim u svojem pravu puta smeten i prikraćen, da nije na obranu istoga svoga prava po § 339 o. g. z. nikoje tužbe dizao ni sudske zaštite tražio. Tužitelj dakle propustom tuženika postao je mirnim faktičnim posjednikom i prepornih uvratina kao i svega polja, pa ga je tuženik, kada se je prepornim pravcem prevezao, u tom mirnom posjedu smeo.

C. kr. prizivni sud u Pragu riešenjem svojim od 22. studenoga 1881 br. 31970 udovoljio je utoku tuženika, preinačio prvosudnu odluku i odbio tužitelja bezuvjetno.

Digitized by Google

Razlozi: Tužitelj nije oporekao, da se tuženik preko njegova zemljišta parc. br. 211 no samo onda, kada nije bilo obradjeno, vozio na svoje zemljište, ali prigovara, da se je tuženik vozio onim pravcem, kuda su se prije — duž granice — protezale uvratine, koje je on (tužitelj) poorao i zasijao. No svjedocima Franjom S., Katicom S. i Josipom B. dokazano je, da se je tuženik još prošle godine vozio duž uvratina, koje da je tužitelj ove godine poorao i zasijao.

Ali tim, što je tužitelj samovoljno i samovlastno poorao i posijao uvratine, nije tuženik posjed prava puta, dosad mirno izvršivana, izgubio, niti je tužitelj tim činom miran posjed stekao; jer tuženik nije se činu tužitelja pokorio, već je svoje pravo puta nastavio vršiti, čim mu se prilika i potreba pružila, kao što je to i dosad činiti običavao; niti se dade uztvrditi, da je smetanje na umu imao, jer on nije posegao za osvojenjem kakovoga novoga prava, nego je samo nastavio služiti se dosad izvršivanim pravom. Tim što je tužitelj preporni diel uzorao i obradio, nemože se reći, da je on absolutnu zaprieku vožnji podigao, niti se može smatrati izključenom predmnjeva, da posjednik neće trpiti prevoz preko zemljišta, akoprem je ovo obradio; odnosno kultiviranje zemljišta nemože se aktom absolutne uzkrate prava puta uzeti, kao n. p. kada bi tko podigao ogradu ili izkopao jarak; dosljedno svemu tomu nemože se tvrditi, da je B. morao odmah podići posesornu tužbu na zaštitu svojega prava puta, čim je A. i uvratine poorao i posijao; niti se može kazati, da je B. propustom te tužbe dosadanji faktični posjed prava puta izgubio, niti da je A. u miran faktičan posjed uvratina došao.

Iz svega se razabire, da o smetanju tužiteljeva posjeda nemože biti rieči tim manje, što se je tuženik prema izjavam svjedoka prevozio istim onim pravcem, kojim se dojako nije ni oralo ni sijalo.

Previdni utok tužitelja odputilo je c. kr. vrhovno sudište bečko usvojiv razloge suda prizivnoga.

(Riešitba vrhov. bečkoga sudišta od 17. siečnja 1882 br. 552.)

Pr. L. Matasović.

Da li se mogu utužiti troškovi i danguba u svrhu dojduće ženitbe učinjena, ako dogovori glede ženitbe nisu uspjeli i ako niti zaruke sklopljene nisu? (K §§ 45 i 46 o. g. z. i 233 i 259 g. p. p.)

H. N. tuži pred kr. kot. sudom u P. Davida L. i traži, da mu izplati u ime odštete 445 for. 20 nč. A ovu odštetu išće na temelju tom, što je dva puta putovao k protivniku u Cernik radi zaruka i ženitbe sa njegovom kćeri, koja da mu je za ženu obećana i da su zaruke sklopljene. A pošto je s tuženikove strane pogodba prekršena, to da traži u ime putnog troška iz Nagy-Vasonja u Cernik i natrag te u ime dangube gore označenu svotu.

Digitized by Google

Kr. kot. sud u P. osudom od 16. svibnja 1886 br. 801 odbio je tužitelja, a parbeni trošak prebio.

Razlozi: Tužitelj išće, da mu tuženik naknadi trošak dvokratnog putovanja iz Nagy-Vasonja u Cernik, što ga je učinio bio radi ženitbe sa kćerju tuženikovom. Taj trošak računa na 345 for. 20 nč.; zatim u ime dangube za 20 dana po 5 for., što čini opet 100 for., radi odustatka od ženitbe po § 46 o. g. z. Nu pravo iskati naknadu po sada navedenoj ustanovi zakona predpostavlja, da su zaruke ili vjeritba prema propisu § 45 o. g. z. valjano sklopljene bile, t. j. da je medj mužkarcem i ženskom zadano bilo „predhodno obećanje uzeti se".

Pošto je tuženik porekao, da su zaruke sklopljene, tužitelj hoće da to dokaže pismom B. ad I.; ali u tom pismu ovakova obećanja neima; ponudjen o tom dokaz prisegom odlučnom nemože se dopustiti u ovom slučaju i onako, kako je ponudjen; odlučna bo prisega dopušta se ob okolnostih, činih (§§ 233 i 259 g. p. p.), nipošto pako o pravnih pojmovih ili posljedcih; kod zaruka jest čin zamienito obećanje uzeti se, i ovo samo može biti predmetom prisege. Tužitelj nije dakle dokazao, da su zaruke predhodile.

Nadalje, premda zakon izrično neveli, ali se po sebi razumije, da se može iskati naknada štete, nastale nedužnoj stranki iz čina preduzetih nakon zaruka, radi ženitbe buduće; u tužbi pako nije podpuno razgovjetno vrieme zaruka navedeno; glede prvoga barma puta nije dokazano, da je poduzet poslje zaruka.

Napokon mora se dodati, da pravna odgovornost tuženikova za štetu, radi odustaje od ženitbe, u ovom slučaju nije utemeljena; pismo bo A. ad I. pokazuje se tek početkom ugovaranja, a nije njim već obećanje učinjeno takovo, da je pogodbom postalo (§ 861 o. g. z.).

Preboj troškova je izrečen, jer se nemože tvrditi, da je tužitelj parnicu od objesti poveo.

Proti ovoj osudi nije poprimljen nikakov dalnji pravni liek.

Priobćio Fran Kucelić.

Trošak, narasao razpravom molbe za doprinešenje novota, nedosudjuje se posebno, već konačnom osudom.

U pismenoj parnici trgovačke tvrdke J. B. proti A. F. pcto. 1528 for. 69 nč. zamolila je tužeća tvrdka, da joj se dozvoli doprinieti u protuodgovoru priloge C. do uključivo c. c. kao dokazala. Saslušav stranke izrekao je kr. kot sud u Križevcih 24. siečnja 1887 br. 367 sliedeću odluku:

Vidiv, da se doprinešenimi dokazali nastoji razjasniti odnošaj, koji je postojao medju tužiteljem i tuženim, naročito pako u godinah 1860 do 1868; vidiv, da je tužitelj ta dokazala svakako imao doprinieti u oči

Digitized by Google

poricanja tuženika; vidiv prema tomu, da se timi dokazali nenastoji stvar zamrsiti ili zategnuti: obnašao je sud konačno riešavajuć molbu od 6. studenoga 1886 br. 10560 dozvoliti, da se tužitelj u protuodgovoru posluži sa prilozi C. do uključivo c. c. kao dokazali.

Pitanje o zahtievanom trošku upućuje se ad finalia causae.

Povodom utoka tuženikovoga izrekao je kr. banski stol 12. svibnja 1887 br. 6652 sliedeću riešitbu: Uvaživ, da se po § 58 g. p. p. navedenje okolnosti i dokaznih sredstva, koja nisu namienjena oprovrgnuću čina i dokaza navedenih po tuženiku u odgovoru, tužitelju u protuodgovoru dozvoliti ima, ako vjerodostojno dokaže, da ih nije suzdržao zato, da stvar zategne ili zamrsi; uvaživ, da tužitelj ima u tužbi svojoj navesti sve odlučne okolnosti, koje mogu utemeljiti njegovo utuženo pravo, i da ima ujedno prinieti sva potrebita dokazna sredstva, kojimi se dokazuju one odlučne okolnosti; uvaživ, da tužitelj u tužbi svojoj tvrdi, da je tuženik iz njegova dućana kupovao na vjeru raznu mirodijsku robu tečajem više godina do mjeseca siečnja 1876, pa da je on, usljed poreke tuženika, u protuodgovoru svom razjasnio i nadopunio svoj navod u tužbi tako, da je tuženik iz njegova dućana na vjeru kupovao mirodijsku robu počam od 29. svibnja 1860, ter za dokaz toga doprineo gore navedene priloge protuodgovora; uvaživ, da po tom ta dokazna sredstva svakako sačinjavaju novote, koje tužitelj smije samo dozvolom suda prinieti, jer dokazala nesluže za oprovrgnuće kakova samostalna prigovora tuženikova, nego upravo da se zahtjev tužbe utemelji; uvaživ, da se u ovom stadiju neima suditi, da li one novote mogu dokazati uztvrdjene po tužitelju okolnosti, jer to na meritum stvari spada; uvaživ, da je tuženik protiveći se zamoljenomu doprinešenju onih novota porekao navod tužitelja, da on tih dokaznih sredstva nije suzdržao zato, da stvar zategne ili zamrsi, po čem se je imalo suditi na prisegu, koju je tužitelj u tu svrhu ponudio, koja se prisega nemože smatrati nedopustivom, jer se tu neradi o strogom dokazu po propisih gr. p. p., nego o vjerodostojnom izkazu (potvrdi); uvaživ, da molitelj novota mora za svaki slučaj, bilo dozvoljeno doprinešenje novote ili ne, protivniku svomu naknaditi tim incidetalnim preporom narasli trošak razpravni, jer ovakov prepor analogan je razpravi o povrati u prijašnje stanje radi zanemarenoga ročišta ili roka, ter se je protivnik poslužio samo svojim pravom, ako nije dobrovoljno pristao na zamoljeno doprinešenje novota: obnašao zadovoljiti utoku u toliko, da se zamoljeno doprinešenje priloga C. do uključivo c. c. u protuodgovoru dozvoljuje samo pod uvjetom, ako tužitelj M. B. položi prisegu, da nije priloga svoga protuodgovora hotice suzdržao samo zato, da stvar zategne ili zamrsi. — Nadalje tužeća tvrdka J. B. sinovi ima za svaki slučaj naknaditi tuženiku razpravni trošak iznosom od 13 for. 25 nč. u roku od 14 dana pod inakom ovrhom.

Digitized by Google

Proti toj riešitbi uložila je tužeća tvrdka previdni utok, koji je kr. stol sedmorice riešenjem od 4. kolovoza 1887 br. 2662 uvažio, odluku drugoga suda preinačio a potvrdio onu prve molbe.

Razlozi: Uvaživ, da je tužiteljica zamolila dozvolu, da smije prinieti spomenute priloge u protuodgovoru samo povodom prigovora, što ih je tuženik u svom odgovoru suprotstavio izvadku iz trgovačke knjige tužeće tvrdke A. na I.; uvaživ, da je očevidno u vlastitom interesu tužeće tvrdke, da se nazočna parnica što prije rieši, pa s toga da je po smislu § 58 g. p. p. bez svakoga dalnjega dokaza posve dovoljno izkazano, da tužiteljica spomenutih priloga nije suzdržala u tu svrhu, da stvar zategne ili zamrsi; uvaživ nadalje, da se propis § 359 g. p. p., po kojem molitelj povrate u prijašnje stanje protivniku svomu za svaki slučaj naknaditi ima prouzročeni mu trošak, neda protegnuti na druge incidentalne prepore (§ 582 g. p. p.), pa da je prvosudna odluka u glavnoj stvari, kao i glede troška opravdana po zakonu; obnašao je itd.

K §§ 61 i 161 grunt. reda od 15. prosinca 1855.

I. P. zamoli molbom pr. 12. prosinca 1875 pod br. 2389 kod kr. sudb. stola kao grunt. oblasti u V. uknjižbu prava zaloga za tražbinu od 500 for. spp. na nekretninah M. H-ovih u zem. br. 15 obć. B. — Broj 2389, što ga molba u uručbenom zapisniku dobi, ubilježen bje olovkom na teretovnici zemljištnika, te nije prebrisan. Kako bi molba riešena nije u zemljištniku provedeno, pa neima niti molbe, niti njenih za gruntovnicu potrebitih priloga, niti se može pronaći sudb. sastavak riešitbe. Poslje 12. prosinca 1875 izhodiše kašnji vjerovnici M. H-ovi za razne tražbine uknjižbe prava zaloga.

Jer je I. P. g. 1887 zaiskao, da se na njegovu korist s prvenstvom od 12. prosinca 1875 uknjižba prava zaloga za gore spomenutu tražbinu naknadno provede, poteče o tom razprava. Kako je riešeno pitanje, razabrat će se najbolje iz razloga osuda prve i druge molbe.

Razlozi osude prvoga suda pod br. 1410/1887: Molbom od 15. veljače 1887 br. 611, popunjenom u podnesku br. 686/1887, zahtieva I. P., da se na temelju obveznice, izdane u V. 6. prosinca 1875 na 500 for. spp., provede u z. z. br. 15 obć. B. na njegovu korist s prvenstvom od 12. prosinca 1875 uknjižba prava zaloga za tražbinu od 500 for. spp.

Jer je molitelj predložio izvornu, zaporkom uknjižbe providjenu obveznicu od 6. prosinca 1875, kao i uredovni odpravak odluke prvoga suda od 27. prosinca 1875 br. 2389, kojom bijaše na njegovu korist dozvoljena uknjižba prava zaloga na gore spomenute nekretnine na temelju rečene obveznice i za spomenutu tražbinu od 500 for. spp.; jer je tada odluka, kao i zaporka na obveznici izdana prema obstojećim propisom,

Digitized by Google

te uz otisak timbra sudb. stola, kao gruntovne oblasti providjena vlastoručnim podpisom ravnatelja grunt. pisarne; jer se i u odpravku odluke i u zaporci na obveznici naznačeni datum predaje u uručbeni zapisnik t. j. 12. prosinca 1875 br. 2389 slažu podpuno medju sobom a i sa datumom unosa, vidljivim u dotičnom uručbenom zapisniku; jer je još i sada na teretovnici zem. zap. br. 15 obć. B. olovkom zapisan, a nije prebrisan br. 2389, pod kojim bijaše molba predana u uručbeni gruntovni zapisnik; jer obveznica odgovara posvema obstojećim propisom za uknjižbu prava zaloga; jer se po § 61 grunt. r. od 15. prosinca 1855 red književnoga prvenstva medju upisi ustanovljuje po redu, kojim teku podnesni brojevi dotičnih gruntovničkih molba:

S toga kr. sudb. stol u V., ma da se ni prvobitna molba P-a pr. 12. prosinca 1875 br. 2389, niti uredovni sastavak o njoj pronaći nemogu, ipak drži, da bijaše na korist I. P-a a na teret nekretnina M. H-a, u z. z. br. 15 obć. B. za glavnicu od 500 for. spp. na temelju zadužnice od 6. prosinca 1875 dozvoljena uknjižba prava zaloga s prvenstvom od 12. prosinca 1875 (§ 211 zak. o posl. redu pat. od 3. svibnja 1853, §§ 113 i 114 a) g. p. p., §§ 61 i 161 grunt. reda). Dosljedno tomu i pored protimbe občine dol. St., koje tražbina je uknjižena s prvenstvom iza 12. prosinca 1875, obnašao je sud riešavajuć molbu J. P-a od 15. veljače 1887 br. 611 i od 22. veljače 1887 br. 686 te zapisnik od 29. ožujka 1887 br. 1194 dozvoliti, da se na temelju obveznice, izdane po M. i R. H. od 6. prosinca 1875 odlukom kr. sudb. stola od 27. prosinca 1875 br. 2389 jur dozvoljena, ali u z. z. br. 15 obć. B. na nekretninah M. H. neprovedena uknjižba prava zaloga za tražbinu od 500 for. sa 10% kamati s prvenstvom od 12. prosinca 1875 na korist J. P-a gruntovno provede.

Zahtjev občine dol. St., da joj se naknadi trošak, odpućuje se na krivca, dočim se P-u platež naložiti nemože, jer on nije kriv, što nebijaše u gruntovnici provedena uknjižba njegova prava zaloga.

Grunt. pisarni nalaže se, da uknjižbu provede, te olovkom zapisani do sada neprekrižani broj 2389/1875 prekriži.

Kr. banski stol potvrdio je tu odluku riešitbom od 13. srpnja 1887 br. 16726 s razloga, „što je posve opravdana sa razlozi u njoj navedenimi, i utemeljenimi na pridonešenih dokazalih, koja su posve pravilno uvažena“.

T. F.

Ustanova § 2 zakona od 6. travnja 1881 valja i za tražbine, utužene neposredno kod kotarskog kao maličnog suda.

Gjuro i Mijo L. tužili su ostavinu Jele udove J. kod kr. kot. suda u Križevcih na platež od 36 for. 80 nč. Ostavini imenovan je kurator

Digitized by Google

ad actum, koji je sklopio nagodu tako, da se ostavina obvezuje platiti dug, ako Mijo L. položi prisegu, koju je isti položio. Na temelju te nagode zamoljena je odmah dražba nekretnina u grunt. z. br. 1247 občine Križevci, koja bje dozvoljena i izvedena. Prigodom dražbe zamolio je kurator ad actum, da se ova neodobri, jer je proti Miji L. podnio kaznenu prijavu radi krive prisege. Sud nije toga uvažio, već dražbu odlukom od 9. prosinca 1886 br. 11830 odobrio i odredio ročište, da se razdieli kupovnina.

Proti toj odluci uložio je kurator a. a. utok, gdje pobija tu odluku jedino s onoga razloga, što ga spomenu kod dražbe.

Kr. banski stol riešitbom od 9. veljače 1887 br. 3018 ukinuo je ne samo napadnutu odluku, nego i odluku od 9. kolovoza 1886 br. 7102, kojom je dražba dozvoljena, te prošnju moliteljevu de praes. 7. kolovoza 1886 br. 7102 odbio i to s ovih razloga:

Molitelj zatražio je ovršnu prodaju nekretnina tužene ostavine na temelju nagode, sklopljene pred kot. sudom kao sudom maličnim, na temelju tužbe po njem neposredno podnešene.

I u ovom slučaju imala se je uporaviti ustanova § 2 zak. od 6. travnja 1881, kojim se dopunjuje § 61 zak. o mjestnih sudovih, pošto se u § 92 mal. post. odredjuje, da kotarski sudovi imadu propise valjane za ovršni postupak kod mjestnih sudova uporavljivati i u onih slučajevih, kad oni izriču odsudu usljed tužbe njim neposredno podnešene.

Uvaživ, da bi ovrhovoditelj po načelih izraženih u ovom §-u mogao samo tad povesti ovrhu na nekretnine, ako bi kod toga suda bio zamolio prije ovrhu na ostavinske pokretnine, te bi ova ostala bez uspjeha, ili bi se pokazalo, da on na taj način nebi došao do svoga namirenja, ili da nije podpuno namiren; uvaživ, da toga molitelj u svojoj povodnoj molbi nije izkazao, nije se moglo niti njegovomu zahtjevu zadovoljiti, već je počinjena povredom zakona ništetnost, radi koje se prema § 343 g. p. p. morala donieti odluka u uvodu spomenuta.

Proti toj riešitbi podnieli su Gjuro i Mijo L. po odvjet. dru. A. previdni utok, u kom su poglavito iztaknuli, da se zakon od 6. travnja 1881 nemože protezati na neposredno kod kotarskog suda podnešene malične tužbe, jer tu se nemienja za traženje ovrhe sud, pa s toga nije potrebno izkazati se svjedočbom, da je ovrha na pokretnine bez uspjeha ostala. Da je zakonodavac htio, da se to i na takve tražbine proteže, bio bi to u zakonu izrično ustanovio, jer je taj zakon izdan mnogo kašnje, a nebi spomenuo samo zakon o mjestnih sudovih.

Kr. stol sedmorice potvrdio je riešenjem od 24. lipnja 1887 br. 1208 rješitbu kr. banskog stola s razloga u njoj navedenih.

R.

Digitized by Google

Ovrha gradjansko-pravne osude obustavlja se kaznenom iztragom, povedenom proti parničnoj stranci radi zločinstva prevare, počinjena krivom prisegom.

Na temelju pravomoćne osude kr. kot. suda u Brodu od 14. srpnja 1885 br. 5351 zatražio je A. ovrhu na pokretnine B-a; nu sud odlukom od 5. kolovoza 1885 br. 6052 nije dozvolio izvedenje ovrhe, nego je s razloga, što je proti A-u povedena kaznena iztraga radi zločinstva prevare položenjem krive prisege, ovrhu predbježno obustavio na temelju propisa § 2 sl. b) i § 368 g. p. p.

Zastupnik B-a podnese utok proti ovoj odluci, te medju inim iztaknu u njem i ovo: „Ovrha se nesmije nikakvim prigovorom od strane tuženika (§ 442 g. p. p.) obustaviti; ovo je stalno pravilo, ako nema slučaja §§ 443, 444 i 445 g. p. p. — § 2 sl. b) g. p. p. posve je jasan i razumljiv, jer se tamo govori o obustavi gradj. postupnika samo onda, ako se u tečaju parnice nadje proti kojoj osobi sumnja poradi kakva kažnjiva čina; dakle samo kad je parnica u tečaju, a ne, kad je parnica pravomoćnom osudom dovršena. Proti takovim činom nema drugog pravnog lieka, nego samo uporava § 313 g. p. p., jer se inače ničim nesmije dražba niti ovrha obustaviti ili nedozvoliti, kao u ovom slučaju; pa bi o tom tek onda moglo biti govora, da je kazneni postupak dovršen i da protivnik ima za se povoljnu osudu".

Kr. banski stol riešenjem od 9. prosinca 1885 br. 21339: Vidiv, da nestoji nazor utjecatelja, da povedena kaz. iztraga može roditi obustavom samo parbenoga ne pako ovršnoga postupka, jer propis § 2 sl. b) g. p. p. vriedi i za ovršni postupak, ako samo nastupe uvjeti za obustavu postupka parbenog zahtjevani; vidiv, da se zato mora obustaviti i ovršni postupak, ako se pojave razlozi sumnje poradi takova kažnjiva čina, koj bi glede ovršne stvari mogao biti od bitna upliva; vidiv, da je kaz. iztraga povedena radi položene krive prisege, od koje je ovisan uspjeh parnice, na temelju koje se sada ovrha vodi, što je takav kažnjiv čin; vidiv, da je obzirom na to napadnuta odluka zakonito donešena: — obnašao ju je u cielosti potvrditi.

Riešenjem kr. stola sedmorice od 17. lipnja 1887 br. 1108 potvrdjene su obie odluke nižih sudova.

Drag. Becić.

Ustanove § 822 o. g. z. uporavljaju se i na vjerovnika nasljednika, na nuždni dio ograničena.

A. zaišće od svoga dužnika B-a, koji bje u otčevoj oporuci kao baštinik samo nuždni dio dobio, i svoje nasljedno očitovanje predao, u smislu § 822 o. g. z. zabilježbu prava zaloga za svoju tražbinu na točno naznačene ostavinske nekretnine, t. j. na dio u svoje vrieme B-u dopasti

Digitized by Google

imajući, ili na dopasti mu imajući, na ovih nekretninah osigurati se imajući iznos njegova baštinskog i nuždnog diela.

Molbi, po prvom sudu odpućenoj, zadovolji viši sud s razloga: Akoprem na nuždni dio ograničeni baštinik po § 784 ogz. ima pravo ne na dielove ostavinskih stvari, nego samo na sudbeno procienjenu novčanu vriednost svoga diela, to nesliedi odatlje, da mu nemogu biti doznačeni i uručeni dielovi ostavinskoga ili drugoga dobra. Naznačeni zakoni ustanovljuju samo, da se nuždni dio ima uvjek u novcu izračunati i to na temelju sudbeno procienjene vriednosti ostavine, dakle da nuždni nasljednik nema prava tražiti svoj dio in natura. Na svaki način ima dobiti iz ostavine taj tako procienjeni nuždni dio; a baštiniku B u pripada ovo pravo. Pokretnine ostavinske su dakle B-u po baštinskom izrazu pripadajuće baštinsko dobro, na koje njegov vjerovnik A. može još prije uručenja po § 822 o. g. z. izposlovati zabranu, zalog ili zabilježbu. Molbi dakle njegova vjerovnika A. za zabilježbu moralo se je zadovoljiti.

Najviši sud potvrdi osudu druge molbe sa navedenih razloga i uvaživ k tomu, da pokretnine ostavine sačinjavaju baštinsko svim baštinikom pripadajuće dobro, koje dakle i B-u pripada, a da u ovom slučaju nekretnine služe kao fond za ustanovljenje i namirenje diela baštinika, da je dakle uporaviv § 822 o. g. z.

Pr. M. Konrad.

Ako se odboru, koji sabire prinose za kakovu obće koristnu svrhu, obeća kakov prinos, koja je pravna narav toga prinosnoga obećanja?

U M. sastavio se odbor, da sakuplja prinose za gradnju škole. A., predsjednik toga odbora, tužio je B-a, da se ustručava platiti 100 for., premda je obećao, da će u svrhu, za kojom ide odbor, dati ovaj iznos, ako i A. položi u istu svrhu dalnjih 1000 for. B. prigovori, da on toga nije obećao, pa da i je, da je to bila ustmena darovna pogodba, a nije u istinu sliedila nikakova predaja. Prvi sud zabacio je tužbu; prizivno sudište pako uvjetno joj zadovoljilo.

Razlozi: Pogodba, kojom se stvar kakova nekomu bezplatno daje, jest darovna pogodba — veli § 938 o. g. z. Pojam dakle darovanja iziskuje, da darovatelj namjerava nadarenoga, i to bez ikakove naplate, imućnijim učiniti (obogatiti), hoće dakle da neka stvar bezplatno postane vlastnošću nadarenoga. Pogodba sklopljena medju tužiteljem i tuženikom neima ovih zakonskih potrebština; jer odbor sastavio se je u M. za to, da sakupljanjem prinosa novčanih podigne novu školsku sgradu; odbor onaj postavi si zadaćom, da će potreban novac namaknuti subskripcijom ili drugim prikladnim načinom, on je dužan sakupljene prinose upotrebiti u naznačenu svrhu, t. j. njimi podmiriti trošak gradnje škole. Što su dakle pojedinci obećali i platili, to nije darovano odboru

Digitized by Google

dotično pojedinim članovom njegovim, a niti je bilo u nakani prinositelja da se odbor bezplatno obogati; pače prinosi su davani samo uz predpostavu i uz taj uvjet, da se upotrebe na gradnju nove škole, koja je imala postati vlastnošću treće osobe, najme školske občine, dakle je imala služiti svrsi, kojom se promiče dobrobit občine i njezinih pripadnika. Pogodba, sklopljena medju odborom i prinosnici, nije po tom jednostrano-obvezna, bezplatna, nego dvostrano-obvezna pogodba, jer se nisu samo prinosnici, nego se je takodjer i odbor obvezao na činitbu neku, t. j. obvezao se je, da će sakupljene prinose upotrebiti na gradnju školskoga sdanja. Ako dakle tuženik tvrdi, da se ovdje radi samo o darovanju, i da ovo darovanje nevredi, pošto darovana stvar nije predana, niti o tom isprava sastavljena, ovakova tvrdnja nije osnovana na zakonu. Pošto pako tuženik poriče, da je obećao uplatit 100 for., treba da tužitelj dokaže taj factum. U tužbi se veli, da se je tuženik obvezao spomenuti iznos platit pod uvjetom, ako A. plati dalnju svotu od 1000 for. Treba dakle dokazati ne samo da je nešto obećano i obećanje primljeno, nego treba dokazati da je i uvjet ispunjen. Tužitelj pozivlje se g' de toga na vječnu uspomenu preslušane svjedoke F., J. i H.; nu te su osobe članovi odbora tužiteljevoga, i prema tomu po § 141 d) obć. sud. (§ 155 c) hrv. g. p. p.) zavržni svjedoci, njihovim se kazivanjem ne.nože dakle ni poludokaz pružiti, zato se mora suditi na odlučnu prisegu po tužitelju navraćenu a po tuženiku prihvaćenu. Tužitelj hoće da svjedokom H. i domirnom prisegom svojom potvrdi, da je platio 1000 for.; nu pošto je H., kako je već gore spomenuto, zavržan svjedok, njegovo dakle kazivanje nemože ni poludokaza pružiti, pa pošto se s toga ni domirna prisega nemože dozvoliti, morala se je o toj činjenici dopustiti odlučna prisega.

Vrhovno bečko sudište osudom od 30. lipnja 1887 br. 6636 potvrdi osudu prizivnoga suda sa razloga po ovom potonjem navedenih.

(Centralblatt.)

B. Mjenbene i trgovačko.

Ako mjenica ima sve potrebštine tezice, samo što mjesto rieči „platite vi", dolaze rieči „platit ću ja", ima se povesti mjenbeni postup.

C. k. okružni kao trgovački sud u L. zabacio je odlukom od 3. lipnja 1887 br. 4748 mjenb. tužbu, koju podigne M. proti ostavini pokojnoga N-a radi 66 for. Sud se upire na § 1 sudovnika, jer da je pismo, na kojem se temelji tužba, gledeć na slovo, a osobito gledeć na izraz „platit ću ja", vlastita mjenica, glaseća na vlastitu odredbu, s toga da neima tu valjane mjenice, o kojoj bi se pred trgov. sudom imalo razpravljati, jer se po odredbi čl. 98 m. z. (§ 112 hrv.-ug. mj. z.) nemogu ustanove čl. 6 mj. z. (§ 5 hrv.-ug. mj. z.) uporaviti na vlastite mjenice.

Digitized by Google

Utok M-ov, podnesen proti ovomu riešenju, zabacio je c. k. prizivni sud u Pragu odlukom od 14. lipnja 1887 br. 15869, jer da čl. 6 mj. z., koji radi o tezicah, nije sadržan u čl. 98 m. z., koji članak izbraja one ustanove, valjajuće za tezice, koje se imadu uporaviti (primeniti) i na vlastite mjenice. A odavlje baš sliedi, da nije izdana vlastita mjenica na vlastitu odredbu, pa se s toga niti nemože smatrati mjenicom.

Na izvanredni previdni utok M-a dokine c. k. vrhovno sudište bečko riešenjem od 10. kolovoza 1887 br. 9030 obie odluke nižih sudova te naloži prvomu sudu, da neglededć na razlog odpućenja sbog nenadležnosti, rieši tužbu M-ovu po zakonu, jer da se isprava A., na kojoj se temelji tužba, naznačuje (imenuje) mjenicom, da je pod kontekstom njezinim podpisan tužitelj kao izdatnik, da ju je tuženik, čija je adresa na mjenici sadržana, prihvatio, a ima i ostale u čl. 4 m. z. (§ 3 hrv.-ug. mj. z.) propisane potrebštine tezice; što se u njoj pako veli „platit ću ja", mjesto da je napisano „platite vi", to mjenici neoduzimlje svojstva tezice.

Prekida li se zastara mjenice tim, da se tužba pusti ležati?

Proti platežnomu nalogu od 3. prosinca 1864 podnese B. prigovore; usljed toga povede se razprava, a u tečaju ove odredi sud ročište na 18. listopada 1865, koje je ostalo bezuspješno. 21. kolovoza 1882 zaišće A. reasumiranje ročišta. Nakon provedena postupka sudio je prvi sud, da se ima platežni nalog dokinuti.

Prizivni sud odluči, da se platežni nalog uzdrži u krieposti s razloga: Što B. prigovara, da je nastala zastara, jer da je tužitelj pustio da leži tužba od 1865 do 1882, to se nemože uvažiti, jer za prosuditi zastaru nakon podnesene tužbe neima se uporaviti čl. 77 mj. z. (§ 84 hrv.-ug. m. z.), nego § 1478 o. g. z., a tuženik nije dokazao, da je minulo vrieme zastare od trideset godina.

Najviše sudište bečko riešenjem od 23. kolovoza 1883 br. 7461 potvrdi osudu prve molbe.

Razlozi: Po čl. 80 m. z. (§ 87 hrv.-ug. m. z.) zastara prekida se dignućem tužbe, nu tim nije izključeno, da ona opet počme teći. Ali pošto glede toga nesadržaje mjenb. zakon nikakovih propisa, to je odlučna odredba § 1497 o. g. z., a ova veli, da je za prekinuće zastare potrebito, da se tužba kako valja nastavi. Zato je prigovor tuženika posve opravdan, jer od posljednjega ročišta, odredjenoga na 18. listopada 1865 pa do dana molbe za reasumiranje, izteklo je više od šestnaest godina, mjenb. pravni zahtjev dakle po čl. 77 mj. z. zastario. Uz ovo mnenje prvoga suda valja tim više pristati, jer zakon hoće da mjenb. pravne obveze, kako se vidi iz čl. 77, 78 i 79 m. z. (§§ 84, 85 i 86 hrv.-ug. m. z.),

Digitized by Google

ograniči; to pako nebi se dalo postići, kad bi posjednik mjenice jedino morao svoju tražbinu tužbom zaiskati prije nego li izteče rok zastare, ali da mu je inače na volju dano, da pusti ležati predanu tužbu kako hoće.

Trgovačko družtvo može se razvrći i prije ustanovljenoga roka, ako je trajno bez posla (čl. 125 nj. trg. z.; sr. § 100 hrv.-ug. trg. z.).

Član družtveni A. zaišće tužbom, podnesenom proti članovom B. i C., da se družtvo trgovačko razvrgne. Prvi sud zabaci njegovu tužbu. C. k. prizivno sudište u Gradcu opet sudilo je, da joj se ima zadovoljiti.

Razlozi: Trg. zak. daje u čl. 125 (§ 100 hrv.-ug. trg. z.) svakomu družtvenomu članu pravo, da može zaiskati razvrgnuće trg. družtva i prije nego li izteče vrieme, ustanovljeno za trajanje njegovo, ako ima za to važnih razloga; pak prepušta prosudjenje, da li takovi razlozi u pojedinih slučajevih obstoje, slobodnomu uvidjenju suda. Zakon navodi primjerice nekoliko ovakovih razloga; iz ovih po zakonu navedenih specialnih razloga daje se razabrati, da se trgov. družtvo može razvrći i prije nego li izteče za to opredieljeno vrieme, ako spoljašnje okolnosti ili postupak članova družtvenih opravdava mnenje, da se svrha družtva u obće nemože postići, ili pako ne onako, kako to predpostavlja zakon i kako su namjeravali članovi družtveni. U ovom slučaju nije preporno, da trgov. družtvo, što su ga pruće se stranke na 20 godina osnovale, postoji već 14 godina, a da nije kroz ovo vrieme niti jednoga jedinoga posla obavilo; ni tuženici nemogu nekom sigurnošću proreći, da će se te vanjske okolnosti, koje su do sada vladale, i koje su krive, da djelovanje družtva do sada nije moglo započeti, u bližnjoj budućnosti tako promieniti, da će se moći družtvena svrha postići. A još manje ima nade, da će se u predstojećih 6 godina sve nadoknaditi, što je u 14 g. izgubljeno. Nije odlučna ovdje prepirka, da li je baš gradnja željeznice u X. dala povoda ustrojenju družtva, ili ne; odlučno je pako to, da se dosadanja posvemašnja bezposlenost družtva svakako ima pripisati spoljašnjim okolnostim, pa da posvema opravdava zahtjev tužiteljev to, što su ove okolnosti kroz 14 godina trajale; tužiteljev zahtjev osnovan je dakle na zakonu.

C. k. vrhovno sudište bečko riešenjem od 30. lipnja 1887 br. 6729 potvrdi osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Iz ciele parnice neprepornim pokazuje se to, da je glavni uzrok, zašto medju prućimi se strankami osnovano javno trgov. družtvo nije do sada moglo ni započeti svoga djelovanja taj, jer nije gradjena željeznica, kojom bi se bila mogla jeftino voziti gradja, u družtvenih kamenolomih producirana. Nu baš iz te okolnosti mora se zaključiti, da je temeljito što tvrdi tužitelj, da je družtvo ustrojeno baš jer se

Digitized by Google

predpostavljalo, da će se izvesti u ono vrieme ventilirana osnova o gradnji željeznice u X, ma da se o tom u družtvenom ugovoru ništa negovori. Tuženici nisu porekli, kako su odmah, nakon osnovanja družtva, sklopljene zakupne pogodbe o kopanju kamena u kamenolomih, odakle se opet jasno vidi, da su članovi družtva scienili i nadali se, da će družtvo moći što prije započeti svoje poslovanje i da će iz toga posla tečajem 20 godina, što bi imalo obstojati, izvaditi dobitak, kojemu se nadali. A kad stvari ovako stoje, tad se posve opravdano može uzeti, da neobstoji više ona bitna predpostava, pod kojom je družtvena pogodba bila uglavljena. S toga je pravom prizivni sud ovaj slučaj označio onakovim, gdje može jedan družtveni član po čl. 125 trg. z. iskati razvrgnuće družtva, jer su spoljne okolnosti krive, da se svrha družtvena nemože postići.

(Centralblatt.)

C. Kazneno.

Kazneni sudac nije vlastan iznova prosudjivati pravni odnošaj, koji ima štititi, ako je taj odnošaj sudačkom osudom medju strankami konačno uredjen.

Okružno sudište u Spljetu odriešilo je osudom od 2. kolovoza 1886 br. 6230 Antu U. od obtužbe, da je počinio zločinstvo kradje. Državno odvjetničtvo podastre proti osudi žalbu ništovnu; a c. k. kasaciono sudište u Beču rješitbom od 4. ožujka 1887 br. 13583 dokine osudu i odredi, da se još jedan put predmet taj razpravi.

Razlozi: Stoji dokazano, da je suglasnimi osudami kot. suda u Makarskoj od 20. rujna 1881 br. 3520, i prizivnoga suda u Zadru od 14. siečnja 1882 br. 4778 priznat Franjo L. kao vlastnik šest komada zemljišta, koja su u obtužbi spomenuta; da je obtuženomu naloženo, da izprazni i odstupi ta zemljišta, da je Franjo L. bio i u posjed onih parcela uveden, a da si je ipak obtuženi pored svega toga prisvojio g. 1884 plodove tih zemljišta. Na temelju ovih činjenica podignuta bje obtužba proti Anti U. sbog zločinstva kradje, a od ove odrieši ga prvi sud, jer povjerova kazivanju obtuženoga, koji veljaše, da je god. 1859, kad su se ova zemljišta usljed zahtjeva vjerovnika U-ova sudbenim putem prodavala, ista Jakov L., pravni prednik sadanjega oštećenika Franje L., kupio na račun Ante U-a i za njegov novac, pa da je usljed toga družtvena (kolonatska) pogodba od 19. lipnja 1880, sklopljena medju Antunom U. i Jakovom L., na temelju koje su spomenute osude civilnih sudova potekle, samo prividna pogodba.

Proučiv gradjansko-pravni prepor vidi se, da je isto pravno pitanje, na koje se oslanja kazneno-pravni progon Ante U-a, bilo predmetom razprave i riešavanja pred civilnim sudom. I u toj gradjanskoj parnici pro-

Digitized by Google

glasio je Ante U. spomenutu pogodbu prividnim aktom; i u gradjanskoj parnici izneo je on onaj račun i to u protuzaključnici, koji je kazneni sudac toli važnim pronašao. O pitanju dakle, „tko je vlastnikom zemljišta", odlučeno je pravomoćnom osudom, u kojoj su uvaženi razlozi i dokazi navedeni po Anti U. na njegovu obranu. Zato se je kazneni sudac našao u pravnoj bludnji kad je mislio, da smije u čisto pravnom pitanju odaljiti se od osude civilnoga sudca i da nemora nimalo obazrieti se na okolnost, da su pravni odnošaji medju strankami konačno već uredjeni definitivnom osudom civilnoga sudca.

Na temelju ove gradjansko-pravne osude i na temelju zapisnika ob uvedenju u posjed jest Franjo L. vlastnik i posjednik zemljišta, i plodovi tih zemalja jesu naprama obtuženomu tudje stvari, nalazeće se u posjedu drugoga. Doduše Ante U. podnio je proti spomenutim osudam civilnih sudova tužbu na povratu u prijašnje stanje, jer da je našao novih dokaza, i ta parnica još teče; nu ova okolnost nije odlučna, jer po § 484 talj. post. postupak povratni neprieči da se povede ovrha, i jer prema tomu osude civilnih sudova dotlje ostaju pravomoćnimi, dok nisu i formalno dokinute.

Zato je žalba ništovna, osnivajuća se na § 281 br. 9 a. k. p. (§ 277 br. 9 a) hrv. k. p.) temeljita; a pošto je prvi sud propustio konstatovati u obtužnici navedena obilježja učina, a napose vrednost plodova i okolnost, da li ih je obtuženi radi svoje koristi uzeo, morala se je osuda po § 288 br. 3 k. p. (§ 284 br. 3 druga alineja hrv. k. p.) dokinuti i odrediti, da se stvar još jedan put uzme u razpravu.

Što svjedok kriva kaže sve dok se preslušanje nezavrši (§ 105 i sl. k. p.; § 96 hrv. k. p.), ima se smatrati samo pokušajem zločinstva prevare, navedena u § 199 a) k. z, pa ako opozove što je rekao, nekazni se (§ 8 k. z.). Kada se može u ustmenoj glavnoj razpravi preduzeto preslušavanje svjedoka završenim smatrati, treba prosuditi prema okolnostim slučaja.

Mariju E., obtuženu radi zločinstva pokušane prevare (§§ 197 i 199 lit. a) k. z.) odrieši okružni sud u R. prema § 259 br. 3 k. p. (§ 250 hrv. k. p.). Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu proti osudi, ali ju c. k. kasaciono sudište bečko rješitbom od 1. travnja 1887 br. 685 zabaci.

Razlozi: Prvi sud uze dokazanim, da je obtuženica krivo svjedočila pred kot. sudom u B. u kazn. parnici, povedenoj proti njezinoj materi radi prestupka kradje, uztvrdiv (ona), da je svojoj materi u oči sv. Bartola g. 1886 posudila kabal za vodu, okovan dviema željeznima obručima. Nu kad su joj predočili baš protivno glaseće kazivanje svjedoka Terese K. i Antuna F., ispravi svoje kazivanje u istoj glavnoj razpravi

Digitized by Google

te kazivaše kako je bila istina. Usljed toga riešio je sudb. stol obtuženicu od obtužbe zločinstva prevare po § 199 lit. a) k. z. s razloga, što je kazivanje obtužene ispravljeno prije nego li bje formalno zaključeno, da se jedino kazivanje kao cjelina ima pred očima držati, da se je svjedokinja ispraviv svoje svjedočanstvo poslužila pravom, koje joj daje § 106 k. p. (§ 97 hrv. k. p.), pa s toga neima ovdje krivoga svjedočanstva. Ovo što navodi prvi sud posve je pravilno i naprama navodom žalbe ništovne, koja se pozivlje na § 281 br. 9 lit. a) k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) k. p.). Državno odvjetničtvo tvrdi najprije, da bi se Mariji E. na svaki način imao upisati u grieh pokušaj zločinstva prevare, po § 199 a) k. z. Ovu tvrdnju pobija već to, što je Marija E., kako konstatuje prvi sud, ispravila svoje kazivanje prije nego li preslušavanje bijaše dovršeno, usljed česa je po obtuženici poduzeti pokušaj zločinstva § 199 lit. a) k. z. postao nekažnjivim, pošto je dobre volje odustala od prijašnje tvrdnje; u koliko pako državno odvjetničtvo poriče, da je obtužena drage volje odstupila od prijašnjega kazivanja, dovoljno je upozoriti na to, da je Mariji E. bilo slobodno, da pored protislovna kazivanja drugih svjedoka, ostane pri svojem krivom svjedočanstvu. Ona toga neučini, nego opozva svoju lažljivu tvrdnju prije zaključena saslušavanja, čim je odstranila pogibelj, da se njeno krivo kazivanje, unatoč protivnih svjedočanstva, kod uvaživanja dokaza u račun uzme. U koliko se pako radi ob osudjenju obtužene radi izvedena zločinstva prevare po § 199 a) k. z., državno odvjetničtvo naglasuje, da je preslušanje obtužene sa prvim krivim kazivanjem bilo zaključeno, pa da se iznovično preslušanje iste, na kojem je svoju prvu izpovjed ispravila, ima smatrati novim preslušanjem, pa da ovo nemože prijašnje lažljivo kazivanje učiniti nekažnjivim isto tako, kao što nebi nastupila nekažnjivost, kad bi svjedok u prediztragi, pošto bje njegovo kazivanje formalno zaključeno, kod opetovana preslušavanja ispravio krivo svjedočanstvo, izrečeno u prijašnjem preslušavanju. — Nu ovo dokazivanje drž. odvjetničtva nije ispravno. Valja kao obćenito načelo, da svjedok ima pravo, dok se njegovo preslušavanje formalno nezaključi, tečajem preslušavanja možda izrečene krive navode ispraviti, i da za to nebude kažnjen; nu dočim u iztragi §§ 105, 106 i 150 k. p. (§§ 96, 97 i 141 hrv. k. p) postavljaju izviestnu normu, kada se ima pismeno preslušavanje svjedoka završenim smatrati (čitanje, odobrenje, podpisanje zapisnika), neima ovakove jasne norme za glavnu razpravu, pa se s toga mora prema okolnostim pojedinoga slučaja suditi, imade li se kazivanje svjedoka formalno završenim smatrati ili ne.

Ako se dakle, kako je to bilo u ovom slučaju, niti neizreče završetak dokaznoga postupka niti neodredi, da svjedokinja otidje, pače ako ovoj sudac prema § 298 k. p. (§ 239 hrv. k. p.) naloži da ostane u sudnici; ako se sudac u § 251 k. p. (§ 242 hrv. k. p.) podieljenim mu

Digitized by Google

pravom, da svjedoka još jedan put presluša, posluži, pa ako je svjedokinja ovim povodom svoje prijašnje kazivanje prema istini ispravila, nije moguće nazrievati u tom pravnu bludnju, što je sud držao da kazivanje svjedoka nije sa prvim preslušanjem formalno zaključeno, nego ako pače uzme, da je preslušanje svjedokinje bilo tek prekinuto uz priuzdržaj, da će ga po §§ 248 i 251 k. p. (§ 239 i 242 hrv. k. p.) nastaviti; oba dakle kazivanja treba da se drže za dielove jednoga te istoga akta, koji uhvaćen u svojoj cielosti, neutemeljuje krivoga svjedočanstva. A napokon jest i u interesu istine, da se svjedoku omogući, te može unutar granica zakona nekažnjeno neistinite navode ispraviti.

Zakon od 10. lipnja 1887,

*kojim se promienjuju odnosno popunjuju njekoje ustanove ovršnoga postupka za utjerivanje novčanih tražbina.**

§ 1. Na predmete, koji se upotrebljuju za obavljanje službe božje od koje zakonito priznane crkve ili vjerozakonske družbe, nemože se voditi ovrha.

Na čestice svetoga križa i na ostanke (moći) svetih nije dopuštena ovrha, nu pod istu može se uzeti okov istih, nego ipak tako, da se neće oštetiti na tom nalazeće se svjedočanstvo o istinitosti.

§ 2. Izim stvari, koje su po obstojećih propisih izuzete od ovrhe, izuzimlju se nadalje od iste:

1. odieća, postelje, pranje (valjda: rubenina), pukućtvo i kuhinjska sprava, navlastito peći i varnjaci, na koliko su ovi predmeti za dužnika i za njegove u zajedničkom gospodarstvu š njim živuće članove porodice i služinčad neobhodno potrebiti;

2. za dužnika i za njegove u zajedničkom gospodarstvu š njim živuće članove porodice i služinčad na dvie nedjelje potrebita hrana i gorivo;

3. krava-muzara ili po izboru dužnikovu dvie koze ili tri ovce, ujedno sa zalihom krme i stelje, koja je potrebita na dvie nedjelje za uzdržavanje i za nastelj istih, na koliko su označene životinje neobhodno potrebite za hranjenje dužnika i njegovih u zajedničkom gospodarstvu š njim živućih članova porodice i služinčadi;

4. kod častnika, činovnika, svećenika, učitelja, odvjetnika, bilježnika, lječnika i umjetnika, a tako i kod drugih osoba, koje imadu zvanje znanstveno, za obavljanje službe ili za izpunjivanje zvanja potrebiti predmeti, a tako i pristojna odieća;

5. kod zanatnika, rukotvoraca i poslenika u tvornicah, a tako i primalja (babica) predmeti, koji su im osobno potrebiti za ovršivanje njihova posla;

* Ovaj zakon valja za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću, stupio je u kriepost 1. kolovoza o. g., sadržaje vrlo zamašnih ustanova osobito gospodarskih, pak nedvojimo, da će zanimati i naše pravničke krugove. Urad.

Digitized by Google

6. kod onih osoba, kojih su beriva polag obstojećih zakonitih ustanova izuzeta od ovrhe sasvim ili diomice, iznos novčani, koji je jednak onoj česti beriva, što nije podvržen ovrhi, i to za vrieme od preduzete ovrhe pak do bližnjega platežnoga roka od beriva;

7. za poslovanje ljekarne potrebite sprave, posude i zaliha robe, nedirajuć u to, da se može staviti pod zaustavu (sekvestraciju) ovaj posao i k njemu spadajući predmeti;

8. knjige, koje su opredieljene za porabu dužnika i njegovih u zajedničkom gospodarstvu s njim živućih članova porodice u crkvi ili u školi;

9. ženitbeni prsten dužnikov, zatim pisma, spisi i slike porodice izuzam okvire;

10. redovi i počastni znaci.

§ 3. Na kojoj nepokretnini nalazeće se pristojstvo iste (§§ 294 do 297 o. g. z.) slobodno je samo sa samom tom nepokretninom staviti pod ovrhu, te se imade dakle primiti u ovršbenu procienu te nepokretnine. U onih slučajevih, kad biva ovršbena dražba koje nepokretnine i bez prediduće ovršbene procjene, treba prije nego što se je dozvolila dražba, ureda radi opisati ovo pristojstvo, te istom onda uvrstiti u dražbu.

§ 4. Ovrha na stvari pokretne imade izostati, a možebiti preduzeti ovršbeni koraci imadu se kao nekriepostnimi proglasiti onda, kad se nedade očekivati, da će utržak za prodat se imajuće predmete pružati izviška preko troškova te ovrhe.

§ 5. U parnicah imade sud, koji je pozvan za preduzeće ovrhe, po svojem slobodnom razboru odlukom izreći, da li se uporavit mogu propisi §§ 1 do 4, te obznaniti razloge toj riešitbi. Proti ovakovoj riešitbi imade mjesta utoku.

§ 6. Na koliko polag ustanova §§ 1 do 3 nije baš ni dopušteno voditi ovrhe ili je to dopušteno samo pod stanovitimi predpostavami, nemože se udariti na dotične predmete takodjer nikako ni sredstvi za osiguranje ili samo pod označenimi predpostavami.

§ 7. S prošnjom za pljenitbu stvari pokretnih može se u svih slučajih spojiti molba za procjenu istih.

§ 8. Za dražbu pokretnih, a tako i nepokretnih stvari imadu se odrediti samo dva roka, od kojih kod posljednjega, da će se one, ako se nemože postići vriednost procjenbena, prodati i izpod te vriednosti. Predstojećom ustanovom dokidaju se §§ 148 do 152 i 433 zapadno-galičkoga sudb. reda (§§ 147 do 151 i 432 u Tirolskoj, te §§ 140 do 143 i 422 u Istriji i Dalmaciji valjajućega sudovnika), zatim dvorska odluka od 25. lipnja 1824 br. 2017 sbirke pravosudnih zakona.

§ 9. Troškovi procjene i dražbe neimadu prigodom razdiobe najveće ponude (valjda: kupovnine) od ovršno prodane nepokretnine prednosti pred svimi hipotekarnimi vjerovnici, već se imadu podmiriti samo u prvenstvu tražbine, radi koje je bila dražba.

§ 10. Ako ciena, što ju je prigodom obavljene prisilne prodaje nepokretnoga kojega dobra ponudio kupac, nedosegne dvie trećine procjenbene vriednosti ili u pomanjkanju ovakove dvie trećine ciene ličbene, može se tad obavljena prodaja kao nekriepostna učiniti većom ponudom, kojoj je svrha, neka se odredi iznovična dražba. Takova veća ponuda uzet će se u obzir samo onda, kad proti većemu nudiocu nepostoji zaprieka,

Digitized by Google

koja ga izključuje od nudjenja, i kad se on nudi, da će platiti cienu, koja najmanje nadilazi za petu čest prijašnju najveću ponudu, te da će izpuniti uvjete dražbene, a tako i podmiriti svekolike troškove nove dražbe, i kad peti dio ponudjenoga iznosa osigura položiv kod suda ili kod bilježnika novce ili papire od vriednosti.

§ 11. Veća ponuda imade se uz neodročiv rok od 14 dana, računajuć od dana, kojega je obavljena prodaja, predati pismeno sudu, koji je preduzeo dražbu, te se s prošnjom imade dokazati, da je položen po § 10 osigurat se imajući iznos.

§ 12. Izmedju više nadmetalaca pripustit će se onaj, koji je ponudio najveću cienu; ako su nadmetci (veće ponude) jednake, odlučit će se po onom, kako je koji kojega pretekao.

Veća ponuda nemože se povući natrag.

§ 13. Po izminuću roka od četrnaest dana, koji je opredieljen za izjavu većih ponuda (§ 11), presudit će sud odlukom o tom, da li se iste primaju. Proti ovoj riešitbi otvoren je utok prijašnjemu dostaocu na dražbi i svim onim, koji su učinili veće ponude, proti riešitbi pako, kojom se odbija veća ponuda, takodjer i ovršeniku.

§ 14. Kad nastupi pravna moć o tom, da se prima veća ponuda, izgubit će tad prijašnja prodaja svoju valjanost. Novci i papiri od vriednosti, koje je položio prijašnji kupac, a tako i oni, što su ih položili nepripušteni nadmetaoci, imadu se povratiti.

§ 15. Pokle nastupi pravna moć o tom, da je primljena veća ponuda, imade se narediti iznovično ročište za dražbu, te o tom povrh nadmetalaca i prijašnjega dostaoca (kupca) obaviestiti sve one, koje bi po propisih, postojećih o tom, trebalo obaviestiti o dražbi. Ovom odredbom treba, ako je utokom udareno proti prijašnjoj dražbi, pričekati do pravomoćne riešitbe toga utoka.

Proti odredbi iznovičnoga ročišta za dražbu nije dopušten utok.

U dražbenom izroku imade se navesti ciena, što ju je ponudio nadmetalac, te primjetiti, da će se prigodom prodaje primiti samo ona ponuda, koja nadilazi ovu cienu.

Ako se prigodom iznovičnoga dražbenoga ročišta nepoluči ponuda, koja nadilazi taj iznos, imade se tad nepokretnina dopitati pripuštenomu nadmetaocu za cienu, koju je isti ponudio, dapače i onda, kad on i nije došao k dražbi.

Proti ovomu dopitku neće se pripustiti dalnja veća ponuda.

§ 16. Uvjeti, koji su uglavljeni bili za prvu dražbu, ostaju mjerodajnimi takodjer i kod iznovične dražbe, na koliko nisu isti promienjeni usljed utoka, štono je podnešen proti obavljenoj prodaji.

Prava i obveze, koje su primanjem nadmetaoca zanj nastale, ugasnit će, kad su usljed pravomoćne riešitbe utoka proti dopitku, dozvoljenu prije veće ponude, promienjeni bili uvjeti za dražbu.

Izim ovoga slučaja ostaje nadmetalac i onda, kad nepostane kupcem, sve do časa, dok nije iznovična najveća ponuda zadobila pravnu moć, vezan na svoju ponudu, na koliko nije ovrha na tu nepokretninu dokinuta bila prijašnjega kojega roka.

§ 17. Pošto se je preduzela dražba, može, na koliko uvjeti za dražbu neuglavljuju štogod inoga, zaiskati ovršbenu sekvestraciju nepokretnoga

Digitized by Google

dobra proti dužniku osim stvarnih vjerovnika takodjer i dostalac (kupac) na dražbi a i pripušteni nadmetalac.

Takodjer i proti kupcu, kojemu je jurve doznačen posjed na dražbi dostaloga dobra, nu koji je nemaran, može se naperiti prošnja za dozvolu osigurne sekvestracije dobra, sve dotle, dok to dobro nije predano u vlastničtvo.

Sekvestra imade postaviti sud u svihkolikih slučajevih bez obzira na predloge stranaka.

§ 18. Kad kod obavljene prisilne prodaje kojega nepokretnoga dobra ciena, što ju je ponudio kupac, nedosegne dapače niti trećine od procjenbene vriednosti ili u pomanjkanju ovakove niti trećine od ličbene ciene, a provedba bi te prodaje morala imati za posljedicu gospodarstvenu propast dužnika, imat će tad ovaj pravo, zamoliti sud, koji je dražbu preduzeo bio, neka se provedena prisilna prodaja proglasi nekriepostnom.

§ 19. Prošnju ovu imade podnieti dužnik pismeno ili na zapisnik uz neodročiv rok od 14 dana. Rok će teći, ako nije učinjena veća ponuda uz rok, uglavljen u § 11 od dana po izmaku potonje napomenuta roka, ako li je pako u pravo doba učinjena veća ponuda, tad od dana iza iznovične dražbe, koja je preduzeta naprama § 15, odnosno od časa, kojega je pravomoćno odbita veća ponuda (§ 13).

O prošnji ovakovoj dužnika imade sud, ako ista nije očito bezteljita, narediti ročište na što moguće najkraći rok, te k istomu ureda radi pozvati dužnika, ovrhovoditelja i kupca, a tako i one osobe, koje po propisih, postojećih o tom, ubaviestiti treba o dražbi. Sud imade nadalje još i prije ročišta ureda radi pribaviti si o gospodarstvenih odnošajih dužnikovih možebit potrebitih obaviesti od občine ili vlasti političke.

§ 20. Pošto su saslušani bili pozvanici i, ako ovi nisu došli, tako će i što nisu došli, imade sud, pokle je iz izjava od došlih osoba i iz drugih dokaza, što no se pribaviti imadu a da se neće povesti dokazni postupak kao što treba, stekao pouzdan pregled čitave stvari, po slobodnom razboru izreći o prošnji dužnikovoj presudu odlukom i obznaniti razloge toj riešitbi.

Ako se udovolji prošnji, neka se nekriepostnom proglasi obavljena prisilna prodaja, imade tad podjedno i izrečeno biti, da se prije izmaka od godine dana od časa, kojega će ova odluka steći pravnu moć, nemože zaiskati iznovična ovršna dražba dobra toga radi iste tražbine.

Proti riešitbi o prošnji dužnikovoj, neka se nekriepostnom proglasi obavljena prisilna dražba, dopušteno je podnieti utok.

§ 21. Pošto se je otvorio stečaj nad imetkom dužnikovim, nemože prošnju, neka se nekriepostnom proglasi obavljena prisilna dražba, podnieti niti dužnik a niti ni upravitelj gromade (mase).

Ako se otvori stečaj uz vrieme, dok traje postupak o ovakoj prošnji, tad se imade molba odbiti.

§ 22. Na koliko po ovom zakonu imade mjesta utoku, to je zanj otvoren rok od 14 dana.

§ 23. Ovršba zakona ovoga nalaže se ministru pravosudja.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Pravničkomu družtvu) pristupili su kao članovi gg. dr. Josip Mencinger, odvjetnik u Krškom (Gurkfeld); Vjekoslav Gregorin, c. k. kot. sudac u Krškom; dr. Giga Avakumović, odvjet. perovodja u Karlovcih; Koloman pl. Kraljić, sudb. pristav i Josip Seunik, sudb. pristav, oba u Belovaru.

(Osobne viesti.) G. Milan Babić, viećnik i upravitelj kr. sudb. stola u Varaždinu, imenovan je predsjednikom istoga sudb. stola. — U Bošnjacih preminuo je noćju od 6. na 7. rujna o. g. Juraj Domačinović, prislušnik kod kot. suda u Bošnjacih.

(Zjazd prawnikow i ekonomistów polskich.) Već je g. 1885 pravničko družtvo u Lavovu potaknulo misao, da se udesi kongres pravnika i ekonomista iz svih dielova Poljske. Ta misao ostvarila se ove godine, te je takov kongres (zjazd) obdržavan 9. i 10. rujna o. g. u Krakovu. Mjeseca svibnja o. g. konstituirao se je u Krakovu odbor, da priredi sve za sastanak kongresa potrebito. Predsjednikom odbora bijaše prof. dr. Friderik Zoll, a medju odbornici vidimo sveuč. profesora, odvjetnika i sudaca. Odbor uze živo raditi, pozive na sve strane razšiljati tolikim uspjehom, da je do 24. srpnja o. g. prijavilo se 150 učestnika. Svrha je zjazdu: da se potaknu i diskutiraju pitanja iz područja pravo- i državoslovnih, stvore zaključci o sredstvih kako da se popravi ili preinači ova ili ona uredba; a napokon da bude sgode članovom kongresa, da se osobno upoznaju i pozdrave, nazore i misli svoje izmienice saobće. Prijavljeno je bilo sijaset predmeta za razpravu. Samo da neke iztaknemo: „Nuždno je što brižljivije gojiti medjunarodno privatno pravo i sredstva za unapredjenje ovoga". Prof. dr. Kasparek iz Krakova. — „Pravoslovni fakulteti na sveučilištih kao fakulteti za socialne znanosti" od prof. Kasznice u Lavovu. — Dr. O. Balzer (iz Lavova) dokazivaše skrajnu nuždu, da se izradi riečnik tičući se jurističe terminologije u poljskom jeziku". Ob istom ovom predmetu imao je govoriti Karlo Dunin (iz Varšave). — Dr. Julio Leo (Krakov): „Financ. reforma četirgodišnjega sabora". — Milan Weidel: „Jutrenina (jutruji dar) u starom poljskom pravu i njezino značenje". — Dr. Dembiński (Krakov): „Upliv taljanske književnosti na političke spise u Poljskoj u XVI. stoljeću". — Dr. M. Fierich: „O prizivu u ustmenom gradj. parb. post." — Dr. Kleczyński: „Temeljni nacrt autonomne organizacije". — Jul. Tałasiewicz obeća razpravljati o tom, kako bi se uzdržao seljački posjed; Witold Skarzyński (Poznanj) o reformi hypotekarne vjeresije; dr. A. Dominirski (istočna Pruska) „o nutarnjoj kolonizaciji"; dr. Josip Milevski o pitanju valute, itd. Kako se vidi program bijaše obilan, pače preobilan za dva dana, ma baš i govorio svaki govornik samo 20 časova, kako je bilo ustanovljeno. Mi ćemo se možda povratiti na razprave ovoga kongresa; žalimo što nismo mogli već prije upozoriti naše čitatelje na liepu ovu zamisao poljskih pravnika i ekonomista — nu tomu je sam odbor kriv, koji se je kasno sjetio i onih, koji se već po svom plemskom srodstvu živo interesuju za svaki napredak poljskoga naroda. Dobrotom prof. Plivarića dobili smo poziv krakovskoga odbora tek pod konac kolovoza o. g.; nu pošto je već bio 9. broj Mjesečnika dovršen, mogli smo viest o tom istom u ovom broju donieti.

(Osmi sastanak austrijskih odvjetnika) držao se ove godine u Gradcu od 18. do 21. rujna o. g. Učestnika sastao se priličan broj, prem ne koliko pri-

Digitized by Google

jašnjih godina. Članovi sastanka podieliše se u dva odsjeka, jedan za pitanja pravna, a drugi za pitanja stališa odvjetničkoga.

Važniji zaključci prvoga odsjeka jesu sliedeći: Neka se nastoji, da se što prije stvori zakon, kojim će se u pravnom pogledu urediti odnošaji susjedstva tako, kako će se zadovoljiti s jedne strane interesom individua i socialnoga prometa, a s druge strane obćim gospodarskim potrebam. — U drugoj rezoluciji izrazuje se potreba, da se revidiraju neke ustanove zakona o stečaju. — Odsjek za pitanja stališa odvjetničkoga predloži opet ove rezolucije: 1. Sadanje zakonarstvo, sudbena i upravna praksa neštite dovoljno pravo austr. odvjetnika, sadržano u § 8 odvjet. reda, kojim se uredjuje pravo zastupanja stranaka pred sudovi i oblastmi, imenito u parnicah sumarnih i bagatelnih, kod razprava pred obraničkimi sudovi. 2. Imalo bi se zakonom izreći, da u listinu kandidata odvjet. može biti primljen samo tko ima pravo zavičajnosti u kojoj obćini kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću. — U plenarnoj sjednici prihvaćene su ove rezolucije i osim toga zaključeno zamoliti minist. pravosudja i obie kuće carevinskoga vieća, da se jednom uklone nevolje i biede sadanjega g. p. p., te što prije uvede prava javnost i ustmenost u postup. Napokon prihvaćen je predlog, da se iz blagajne odvjet. skupa dozvoli 2000 for. kao prinos zakladi, utemeljenoj za podporu odvjetnika i kandidata odvjet. — Dan prije nego su se odvjetnici razišli, nadjoše se na sjajnom banketu, gdje je medju inimi predsjednik gradačkoga prizivnoga suda, pl. Waser rekao liepu zdravicu. Zahvaliv se u ime sudstva Štajerske na slavi, kojom ga obsipa u svojoj zdravici odvjet. dr. Archer, reče doslovce: „Državni sudac mora da se zadovolji sa štovanjem, koje mu izkazuje kompetentno javno mnenje. Niti smijemo hlepiti za milošću svjetinje, niti dopustiti da naše djelovanje iz konivencije ili sebične opreznosti bude služilo vladajućoj struji vremena (živio!). Nesmiemo gledati ni lievo ni desno, nego uvjek ravno preda se i to gore u zakon i dole na konkretni slučaj, koji treba riešiti (živo povladjivanje). Treba nam je čvrste volje; ono što držimo za istinu, valja da proglasimo kao pravo, pak neobziruć se na političke, narodne, socialne ili konfesionalne stranačke struje moramo nastojati da jezičac na vagi pravednosti uvjek uzdržimo u ravnoteži". Zatim naglasi potrebu harmonična rada medju sudcem i odvjetnikom, jer sudac sam bez pomoći odvjetnika nebi mogao zadovoljiti svojoj zadaći: najme da osigura pravni red u svih granah pravnoga života; ovo harmonično i složno djelovanje sudaca i odvjetnika išću interesi pravednoga, korektnoga i brzoga pravosudja.

(† Prof. Alojsij Brinz) umro je 13. rujna od kapi u Monakovu. Pokojnik rodio se 25. veljače 1820 u Weileru u Bavarskoj; kao sudb. činovnik napisa razpravu „Jur. Lehre von der Compensation"; habilitirao se g. 1850 u Monakovu za docenta rimskoga prava, bje imenovan g. 1852 izvanrednim profesorom na sveučilištu u Erlangenu, a g. 1857 dodje za redovitoga profesora rimskoga prava u Prag. Tu bje g. 1861 izabran u češki sabor, a ovaj ga izabra zastupnikom u carevinsko vieće. Brinz bijaše Niemac skroz i skroz. God. 1866 ode za profesora u Tübingen, a 1871 dodje u Monakov. Najznamenitije djelo njegovo jest „Lehrbuch der Pandekten" 2. svezka, koje izadje već u drugom izdanju. Osim ovoga ima znatan broj manjih radnja njegovih n. p.: „pojam obligacije; o pravu bonae fidei possessio; vrieme u pravu; Nemo errans rem suam amittit" etc. Brinz spadao je medju najodličnije romaniste u Njemačkoj.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. ***F. J. Spevec.***

(Nastavak.)

§ 9. Razvoj rimskoga dotalnoga prava.

I. U razvoju dotalnoga prava opaža se više stadija, tečajem kojih bivao je pravni položaj žene sve povoljniji.

U najstarije vrieme dobivao je muž miraz u trajnu vlastnost, pridržavao ga i nakon prestanka ženitbe, a žena nije imala nikakovog pravnog sredstva, da traži povratu miraza. Doduše smatralo je rimsko družtvo i tada miraz kao imovinu žene — res uxoria, ali to shvaćanje nije još imalo neposredna upliva na pravo, pak ako je ovdje ondje faktično i vraćan miraz, nije bio niti muž na to pravno obvezan, niti žena pravno ovlaštena.

U strogoj ženitbi, onoj cum manu, svakolika je imovina žene, kako znademo, ipso jure prelazila u vlastnost muževu, ter o mirazu u pravom smislu nemože biti govora. Prestade li ženitba usljed smrti ženine, nije se preduzimala nikakova izlučba ženine imovine, već ostajaše ova mužu, kod koga su i onera matrimonii. Umre li pako muž prije žene, onda je ženina oprema zajedno s ostalom njezinom imovinom sačinjavala sastavinu muževe ostavine ter prelazila na njegove nasljednike, a medju ovimi nalazila se i žena mu, zauzimljući i u ovom pogledu mjesto kćeri, štićena dakle svojim zakonskim nasljednim pravom kao sua. Isto tako protiv samovoljne oporučne razpoložbe pripadaše joj ista zaštita, kakova i kćeri.

U slobodnoj ženitbi manjkala je ženi takova zaštita u slučaju prestanka ženitbe usljed smrti muževe. Bonorum possessio unde vir et uxor, kad je i bila jur razvita, pružala je slabu

Digitized by Google

pomoć, jer joj bijaše mjesta tekar, ako nije bilo nikoga od rodbine. Ali zato je na temelju onog shvaćanja miraza kao ženine imovine postojao običaj, kao dužnost pristojnosti za muža, da za slučaj svoje smrti oporučno ostavi ženi miraz ili ekvivalenat za nj[1].

Nu ženitba mogla je prestati i razpustom, koji je bio od vajkada dopušten, prem u starije vrieme bez dvojbe riedak, preduziman samo radi težke krivnje žene. Pravo razpusta pripadalo je mužu, ali po starom običaju valjalo mu je pitati rodbinu, razpust izricao se in judicio domestico[2]. To obiteljsko vieće, ako bi odobrilo razpust, odlučivalo je umah i o tom, da li se i u koliko imade vratiti ženi miraz. Ta odluka nije doduše pravno vezala muža, ali jedva da ju je on faktično obilazio.

Dok su razpusti ženitbe bili riedki, nisu glede sudbine miraza od potrebe bile druge mjere, osim navedenih. Razpuštala se ženitba pravilno radi krivnje žene, pak ako je ona tom sgodom gubila miraz, bijaše to kazna za njezinu krivnju.

II. Promjena nastane u tom pogledu tekar, kad su stali običnimi bivati i bezrazložni, svojevoljni razpusti, kakovim se navodi onaj Spurija Karvilija Ruge u šestom stoljeću kao prvi, sbio se samo radi neplodnosti žene. Čim češći su bivali takovi frivolni razpusti, tim veća nastajaše potreba, da se osigura žena ter joj pruži mogućnost tražiti od muža imovinu, što mu ju je doniela. Sad se pokažu potrebitimi ne samo cautiones rei uxoriae, kojimi se obvezivao muž na povratu miraza u slučaju razpusta, već i actio rei uxoriae, kojom može tražiti žena povratu miraza i bez ugovora[3].

U istinu dovodi Gellius postanak njihov u savez sa razpusti ženitbe. „Servius quoque Sulpicius in libro, quem composuit de

---

[1] Još kasnije bijaše „relegatum dotis“ ili „legatum pro dote“ u običaju. Vid. Tit. Dig. de dote praelegata 33. 4.

[2] Po Valeriju Maximu (II. 9. § 2) bio je Lucij Antonij iztjeran iz senata, jer se razstavio sa ženom „nullo amicorum in consilium adhibito“.

[3] Svega toga nije prije trebalo, kako svjedoči Gellius: „Memoriae traditum est, quingentis ferre annis post Romam conditam nullas rei uxoriae neque actiones neque cautiones in urbe Romana aut in Latio fuisse: quia profecto nihil desiderabantur, nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus“. Noctes atticae IV. c 3.

Digitized by Google

dotibus, tum primum cautiones rei uxoriae necessarias esse visas scripsit, cum Spurius Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis, divortium cum uxore fecit, quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur"[4].

1. Način, kako se razvila actio rei uxoriae, nije pobliže poznat; napose ne, da li je uvedena ona zakonom ili pretorskim ediktom, ili je plod jurisprudencije. Izazvana je po svjedočanstvu Gellijevu razpustî ženitbe, što ih preduzimahu muževi svojevoljno. Kad je kasnije tečajem razvoja priznano i ženi pravo razpusta, morala se dopustiti actio rei uxoriae i u takovom slučaju, barem onda, ako je razpustu dao povod muž svojim postupkom. Napokon je priznana ona za svaki slučaj razpusta, dakle i onakov, komu je kriva žena. Njezina krivnja kaznila se sada retencijami, a ne tim, da bude izključena od tužbe. Kasnije protegnuta je actio rei uxoriae i na slučaj, kad prestane ženitba usljed smrti muževe. I u ovakovom bo slučaju postojala je potreba osigurati ženu imenito u slobodnoj ženitbi, gdje nije ona onako, kao što žena in manu, bila zaštićena svojim zakonskim nasljednim pravom[5].

Prekaran dakle položaj žene, u kom se nalazila ona u slučaju razpusta ženitbe i prestanka njezinog usljed smrti muževe, radjaše potrebu actionis rei uxoriae. Nu njezin sadržaj bez dvojbe nije bio umah u početku objektivno opredjeljen, već se prepuštao razsudi sudčevoj, koji je imao suditi u tom pogledu „quantum aequius melius sit". Sudac je imao uvažiti sve okolnosti ter prosuditi, da li je pravedno, da ostane miraz kod muža ili da se vrati ženi; on je dakle prema okolnostim sad odbijao ženu ter ju radi njezinog ponašanja kaznio gubitkom miraza, sad opet uvažavao njezin zahtjev, ter umah opredjeljivao i mjeru i obseg njezine tražbine. Sudac imao je ovdje u obće istu zadaću, koju prije sazivani mužem judicium domesticum. Slobodna ta razsuda sudčeva nije mogla naravno dugo potrajati, pa kao što ostala arbitria, dobi i actio rei uxoriae kasnije svoj objektivno ustanov-

[4] Ibid.

[5] Ako je u smislu spomenutoga gore običaja ostavio muž štogodj ženi oporučno, nije bez dvojbe mogla ona tražiti i miraz i tu oporučnu namjenu, već samo jedno od obojega. T. z. edictum de alterutro učini to pravnim pravilom.

Digitized by Google

ljeni sadržaj, tako da su objektivna načela bila mjerodavna zato, imade li mjesta restituciji i u kojem obsegu[6].

Na spomenute slučaje prestanka ženitbe ograničena je bila povrata miraza. Prestane li ženitba smrću žene, nije se ni sada, pošto bijaše jur razvita actio rei uxoriae za navedene slučaje pravilno mogao tražiti miraz natrag; jer actio rei uxoriae uvedena je samo u osobnom interesu žene, ovdje pako preostajaše samo interes muža, koji se i uvažavao ter mu ostavljala res uxoria, a nije se on silio, da povrati miraz nasljednikom žene.

Iznimku čini miraz, što ga je dao otčinski ascendenat žene — dos profectitia. Umre li naime žena u braku za života svoga otčinskoga ascendenta, može ovaj tražiti potičući oda nj miraz natrag[7]. Uvedeno je to u interesu otčevom[8], nu nepravedna bi bila ta restitucija onda, ako imade u braku djece. U takovom se slučaju valjda nije ona ni dopuštala, ili pako samo u ograničenoj mjeri, u početku prema razsudi sudčevoj, dok se ustali pravilo, da muž može za svako diete zadržati $^1/_5$ miraza[9].

2. Kao sredstvo, da se osigura interes žene u slučaju razpusta ženitbe rabile su se takodjer cautiones ili stipulationes rei uxoriae; potrebu toga sredstva izazovu takodjer, kako svjedoči Gellius na navedenom mjestu, frivolni razpusti. Kad se stala razpuštati ženitba svojevoljno, sklapahu stranke glede povrate miraza posebne ugovore, stipulacije Sredstvom tim služile su se stranke možda i prije, nego je bila razvita actio rei uxoriae. Kad je već bila razvita ova, pružala je ona zaštitu ženi protiv eventualnosti budućnosti, pak ako se pored toga sklapahu i stipulacije, činilo se to u svrhu onu. da se tražbina žene na povratu miraza učini strožom, odnosno oslobodi od onih stega, kojim je bila inače podvrgnuta. Takovom stipulacijom prenosi se tražbina žene na polje obveznoga ugovora, verborum obligatio, biva usljed toga bezuvjetno nasljednom, ter je mjerodavna za nju

[6] Czyhlarz § 10.

[7] Ulp. fragm. VI. 4. Vatic. fragm. § 108.

[8] L. 6 pr. D. de J. D. 23 3: „Jure succursum est patri ut filia amissa solatii loco cederet, si redderetur ei dos ab ipso profecta, ne et filiae amissae et pecuniae damnum sentiret".

[9] Czyhlarz § 11.

Digitized by Google

samo volja stranaka, izražena u stipulaciji, a ne aequius melius. — Radi te važnosti stipulacije sklapala se ona ne samo za slučaj razpusta ili smrti muževe, nego i za onaj smrti ženine, dakle u obće za sve slučaje prestanka ženitbe. Tim se načinom oslobadjala tražbina na restituciju miraza svih onih stega, koje postojahu kod actio rei uxoriae; mogle su se odstraniti one iznimke, u kojih i po razvoju actionis rei uxoriae nije bilo mjesta restituciji, ter tako osigurati ova za sve slučaje. Tražila se povrata miraza actione ex stipulatu.

III. Pravo žene glede miraza konsolidovano bi zakonodavstvom Augusta. Ono bez dvojbe opredieli stalne kvote za odbitke — retentiones od miraza, što su se činili dosele krivoj ženi po razsudi sudčevoj. Ono pruži nadalje ženi važnu sigurnost tim, što zabrani odsvoj miraza, u koliko ga čine italske nekretnine. U obće je zakonodavstvo careva, bez dvojbe pod uplivom provincijalnih prava[10], išlo za tim, da ovlasti žene glede miraza što više umnoži.

Justinijan reformira dosadanje pravo glede povrate miraza. Dva su postojala, kako znademo, u tom pogledu sistema: dotalnopravni (actionis rei uxoriae) i ugovorni stipulacije (actio ex stipulatu). Justinijan stvori l. unica C. de rei uxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa 5. 13 novu tužbu za povratu miraza. Ženi pripada. sada po samom pravu položaj onaki, kao da je sklopila najpovoljnije za sebe ugovore. Bez obzira naime na to, da li je povrata miraza ugovorena stipulacijom ili ne, imade se, imenito što se tiče sadržaja tužbe, smatrati, kao da je u istinu sklopljena stipulacija. S toga se nova ta tužba naročito nazivlje actio ex stipulatu, nu nije ona dašto stara actio ex stipulatu, već sastoji od elemenata ove i actionis rei uxoriae; tako je n. p. poput act. rei ux. proglašena i nova tužba kao actio bonae fidei. Tom reformom odstranjene su stege, kojim bijaše podvrgnuta dotalna tražbina žene kod actio rei uxoriae; novoj tužbi ima mjesta u svakom slučaju prestanka ženitbe, i ona prelazi bezuvjetno na nasljednike ženine. Nadalje dade Justinijan tražbini žene privilegovano zakonsko založno pravo. Napokon osim osobne

[10] Po kojih, kao što n. p. po grčkom, neprelazi miraz u vlastnost muža.

Digitized by Google

tužbe dobi ona i stvarnu, kojom može vindicirati njeke dotalne stvari.

Tako se dakle dužnost restitucije miraza, za koju znademo, da nije nuždna posljedica samoga pojma miraza, razvila posebnim svojim putem, a razvita jednom ona načelno nastaje ipso jure, kad prestane ženitba. Razvoj prava i dužnosti na povratu miraza odlučne je važnosti za juristički karakter miraza. Dočim je prije toga bio miraz obična sastavina muževe imovine poput onoga, što je on kupio, baštinio itd., to sada, nakon razvite restitucije, zauzimlje miraz unutar imovine muževe poseban položaj. Stvari, dane dotis causa, sačinjavaju napram ostaloj muževoj imovini posebnu masu, spojene medjusobno vezom zajedničke juristične sudbine — eventualnošću restitucije. U tom pogledu sačinjavaju one jedinstvo, universitas, koje obuhvaća prije svega predmete, došle osnutkom miraza u imovinu muževu, a uza to i sve priraštaje, koji su podvrgnuti istoj sudbini, restituciji; dočim ono, što se nemora vratiti, nespada ovamo.

Miraz se prikazuje sada sa stanovišta dogmatike kao imovinska namjena, što ostaje mužu samo dok traje ženitba; muž je upućen samo na dohodak, dočim kapital ostaje ženi. Nu valja vazda imati na umu, da ta stega muža nije sadržana u samom pojmu miraza, već je posljedica razvoja dotalnoga prava. Čitavomu tomu razvoju temeljna je bila svrha obezbjediti interes žene. U tu svrhu uvedena je prije svega dotalna tužba, zatim tražbina ženina osigurana raznimi uredbami, kao zabranom odsvoja, zakonskim založnim pravom itd., a napokon tako razširena, da pravo muža glede miraza unatoč njegove vlastnosti materijalno nesiže mnogo preko prava usufruktuara. S toga i jesu mnogi stariji pravnici sa svoga samo dogmatičkoga gledišta, neobaziruć se na razna svjedočanstva vrela, smatrali muža vlastnikom samo zamienjivih stvari i onih, što su venditionis causa aestimatae, dočim mu glede ostalih pripisivahu samo prava uzufruktuara[11].

[11] Czyhlarz § 14.

Digitized by Google

§ 10. Osnutak miraza.

I. Miraz se osniva mužu. Ako je on jošte filiusfamilias, onda se pravilno daje miraz njegovomu otcu neposredno; nu i onda, ako je dan samomu sinu, dolazio je on po starijem pravu u imovinu otčevu, jer filiusfamilias sticaše, kako je poznato, za otca. Kad se razviše kasnije raznovrstna peculia, bivaše taki miraz, u koliko nepotiče od otca muževa, peculium adventicium; po najnovijem dakle rimskom pravu miraz, osnovan sinu, spada medju njegova bona adventicia[1].

Trećim se osobam nemože osnovati miraz, nu nije izključena mogućnost, da se uz privolu muževu dade dotični predmet ili učini obećanje trećoj njekoj osobi; takova bo činitba smatra se činitbom samomu mužu[2].

Osnovatelj miraza usuprot može biti svatko; ne samo žena i njezina rodbina, već i svaka treća osoba može dati miraz za ženu; predpolaže se naravno, da je osnovatelj djelatno sposoban, inače bo treba intervencije njegovog zakonskog zastupnika[3]. Sam suprug nemože naravno osnovati miraza, jer bi to bio pravni posao osnovatelja sa samim sobom[4].

Dužnost, dati miraz, postoji napram mužu samo za ženu; nu ni ta dužnost nije strogo juristička, nalaže ju samo običaj i pristojnost, a i pravo priznaje ju kao naravnu obvezu, naturalis obligatio[5]. Žena usuprot imade pravo tražiti miraz od svoga otca i djeda s otčeve strane. Otac je bez dvojbe već rano davao kćeri miraz, bijaše to za nj socijalna dužnost, officium paternum, nu pravnom dužnosti učinjena je za nj dotacija tekar u doba careva[6].

---

[1] L. 22 § 12, l. 53 D. sol. matrim. 24. 3, l. 20 § 2, l. 46, l. 51 pr. D. fam. ercisc. 10. 2. Windscheid § 493 op. 1 Czyhlarz str. 17.

[2] L. 22 § 12. D. sol. matrim. 24. 3.

[3] O tom Czyhlarz § 48.

[4] Nu nije li moguće, da muž dotira ženu tako, da izjavi uz njezinu privolu, da će njeke stvari, koje mu pripadahu dosele kao vlastnost, držati odsele dotis nomine? Osnutak miraza u formi constituti possessorii? Vidi Scheurl: Kritische Vierteljahrsschrift XI. str. 112.

[5] L. 32 § 2 D. de cond. indeb. 12. 6.

[6] L. 19 D. de R. N. 23 2: „Capite trigesimo quinto legis Juliae qui liberos, quos habent in potestate, injuria prohibuerint ducere uxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt, ex constitutione divorum Severi et Antonini

Digitized by Google

Zakonska ta dužnost dotacije odnosila se prvobitno na kćeri i unuke, nalazeće se in patria potestate, koje nisu i onako mogle imati vlastite svoje imovine; pa kad je kasnije priznana djeci imovinsko-pravna sposobnost, postojaše za otca dužnost dotacije samo u toliko, u koliko neima kći vlastite imovine, odakle bi mogla dati miraz[7]. Kasnije protegnuta je dužnost dotacije i na emancipirane kćeri, što je u ostalom prieporno.

Uz otca i djeda s otčeve strane dužna je dati miraz i mati, ali samo u izvanrednih slučajih. „Mater pro filia dotem dare non cogitur nisi ex magna et probabili causa vel lege specialiter expressa causa“[8]. Magna et probabilis causa nemože se u ostalom uzeti već onda, ako kći neima vlastite imovine ili ako nemože dobiti miraza od otca i djeda, već će morati nastati posebne okolnosti, s kojih se može od matere zahtievati miraz, a o tom imat će suditi sud. Causa lege specialiter expressa nalazi se jedino u l. 19 § 1 C. de haeret. 1. 5, gdje se nalaže krivovjernoj materi, da dotira pravovjernu kćer.

Osim spomenutih osoba za druge nepostoji zakonska dužnost dotacije napram ženi, tako da su dužni dati miraz samo „parens virilis sexus per virilem sexum cognatione junctus“ ter iznimice mati[9].

Dužnost dotacije strogo je osobna, ter neprelazi ni aktivno ni pasivno na nasljednike. Tiče se ona prije svega otca, nežive li on više ili je filius familias ili napokon siromašan, tad stiže

---

per proconsules praesidesque provinciarum coguntur in matrimonium collocare et dotare“. Lex Julia de maritandis ordinibus dopusti oblastnu intervenciju, ako roditelji nepravedno prieče djeci ženitbu. Takova zaprieka nazrievala se već u tom, uzkraćuje li se kćeri miraz. To potvrdiše Sever i Antonin. Razvoj taj je medjutim prieporan. Drugi uče, da je dotacija učinjena za otca dužnošću lege Jul. de mar. ord., a konstitucijom Severa i Antonina da je protegnuta ustanova l. Juliae na provincije, ter vlast, prisiliti otca na dotaciju, dana namjestnikom, dočim je u Italiji, na koju se odnosila l. Julia, vlast tu vršio pretor. Tako Czyhlarz str. 172.

[7] L. 7 C. de dot. prom. 5. 11. Czyhlarz cit. Windscheid cit. op. 5

[8] L. 14 C. de J. D. 5. 12.

[9] Na temelju l. 12 § 3 D. de admin. 26. 7 uče njeki tu dužnost za brata, ali nauka ta nije osnovana. Czyhlarz § 50 br. 2.

Digitized by Google

ona dužnost djeda s otčeve strane[10]; dočim je na strani materinoj ograničena ona samo na njezinu osobu.

Ovlaštena je tražiti miraz od spomenutih osoba samo žena, jer se dužnost njihova osniva na osobnom odnošaju napram ženi; muž dakle nemože na temelju te dužnosti stavljati samostalno nikakovih zahtjeva, već fungirati jedino kao mandatar žene.

Miraz, što ga dade otac ili djed, nazivlje se *dos profecticia*, svaki drugi pako *dos adventicia*. „Dos aut profecticia dicitur, id est quam pater mulieris dedit; aut adventicia, id est ea, quae a quovis alio data est“[11].

Veličina miraza ravna se prema imovinskim okolnostim obvezanika ter stališu muža[12], može se medjutim opredieliti ona i slobodnim sporazumkom medju obvezanikom i mužem.

Davši jednom miraz obvezanik je zadovoljio svojoj dužnosti, pak ako žena tečajem ženitbe izgubi miraz, nemože tražiti redotacije. Nu ako se ona na novo udaje, tad samo onda, ako je miraz prve ženitbe pripao natrag otcu itd., imade ga on upotrebiti za drugu ženitbu, ter će manji iznos moći dati samo onda, ako su mu se imovinski odnošaji medjutim pogoršali[13].

II. Mirazom se, kako znademo, umnožaje imovina muževa, da laglje podnosi terete bračnoga života. Sve prema tomu, što se može smatrati takovim umnožajem, može sačinjavati predmet miraza. Prije svega mogu se dati kao miraz tjelesne stvari, izuzam dakako res extra commercium; nadalje stvarna se prava dadu na razan način upotrebiti za osnutak miraza, n. p. usus fructus[14]; isto tako osnutak, prenos i odpust tražbina; napokon se može i ciela imovina dati kao miraz, a da nenastaje odatle universalna sukcesija[15]. Založno pravo usuprot i poručanstvo ne-

[10] Koji daje miraz po rimskom shvaćanju radi otca: „quod pater meus propter me filiae meae nomine dedit, perinde sit atque ipse dederim: quippe officium avi circa neptem ex officio patris erga filium pendet, *et quia pater filiae, ideo avus propter filium nepti dotem dare debet*“. L. 6 D. de coll. bon. 37. 6.

[11] Ulp. fragm. VI. 3. cf. l. 5 pr. D. de J. D. 23. 3.

[12] L. 60, l. 69 § 4. 5 D. de J. D. 23. 3, l. 43 D. de legat. III.

[13] Nov. 97 c. 5 O svem Czyhlarz § 51.

[14] L. 7 § 2, l. 78 D. de J. D. 23. 3.

[15] L. 72 pr. D. eod., l. 4 C. h. t. 5. 12.

Digitized by Google

mogu se upotrebiti kao miraz, jer se njimi neumnožaje imovina, već postojeća jur samo osigurava[16].

Pravilo „dotis causa perpetua est“ neima na predmet miraza nikakova upliva, napose nesliedi odatle, da taki predmet može biti samo t. z. vjekovito (perpetualno) pravo. Jer kao što se na temelju causae temporalis, n. p. fiduciae cum creditore, može prenieti i po sebi perpetualno pravo, n. p. vlastnost, tako se neprotivi perpetualnomu karakteru causae dotis, da se kao miraz dade i vremenito pravo. U vrelih je to odlučno priznano za usufructus, koji je nedvojbeno vremenito pravo, a isto je moguće i za obveznopravne odnošaje, ter se može n. p. dotis causa obećati opredjeljeni godišnji iznos za označeni broj godina, kao što se može kao miraz dati i bezplatan stan, u kom se slučaju umnožaje imovina muževa svake godine za toliko, koliko bi on inače plaćao za stan[17].

Kako se mirazom umnožaje imovina muževa, tako se ona na strani onoga, koji daje miraz, pravilno umanjuje. Neobhodno nuždno to nije, jer se može miraz osnovati i tako, da njetko odbije namienjenu mu korist u prid muža ili mu u obće pruži mogućnost stečenja predpolažući, da to čini u nakani, da osnuje miraz, a muž u toj nakani prihvaća namjenu. Prema tomu može se n. p. osnovati miraz i odreknućem pripalog nasljedstva ili legata u korist mužu, koji je substitut ili nasljednik[18].

Kao miraz daju se uz zamjenive stvari obično predmeti, koji nose njeki dohodak, kao n. p. zemljište. Neobhodno nuždno medjutim nije to svojstvo objekta. To pokazuje l. 4 D. de J. D. 23. 3: „Si proprietati nudae in dotem datae usufructus accesserit, incrementum videtur dotis, non alia dos, quemadmodum si quid alluvione accessisset“. Odavle se vidi, da miraz postoji, čim je osnovana nuda proprietas, a nenastaje tek onda, kad prestane uživanje, što ograničuje vlastnost. Predmet, o kom se radi, dotalni je i prije, nego donosi mužu kaki dohodak. Nadalje l. 20

[16] Czyhlarz str. 85.

[17] Pobliže Czyhlarz ibid. Windscheid § 494 op. 2.

[18] L. 14 § 3 D de fundo dot. 23. 5.

Digitized by Google

D. h. t.: Paulus libro septimo ad Sabinum. Julianus scribit, valere talem stipulationem: „cum morieris dotis nomine tot dari“? quia et pacisci soleant, ne a viva exhibeatur. Quod non esse simile accepi, aliud est enim differe exactionem, aliud ab initio in id tempus stipulari, quo matrimonium futurum non sit. Idque et Aristoni et Neratio et Pomponio placet“. — Stipulira li se nješto kao miraz tek za slučaj smrti ženine, tad nepostoji nikaki miraz; ako usuprot obeća žena miraz uz pactum „ne a viva exhibeatur“, tad je ne samo valjan taj pactum, već obećanomu objektu pripada od početka svojstvo miraza, prem ga nemože muž rabiti, jer njegovoj tužbi stoji za života ženinog na putu exceptio pacti. U jednom i drugom slučaju nedonosi obećani predmet tečajem ženitbe nikakova dohodka, pa ipak u drugom slučaju postoji miraz, u prvom ne; i to s toga, što kod stipulacije miraza za slučaj smrti ženine nemože biti govora o kakovom umnožanju imovine tečajem ženitbe, tražbina bo nastaje tek u momentu smrti ženine, dakle onda, kad je ženitba jur prestala; u drugom usuprot od spomenutih slučajeva postoji tražbina već tečajem ženitbe, ter je samo njezino vršenje paktom odgodjeno do smrti ženine.

Odatle se vidi, da je za miraz odlučna samo činjenica umnoženja imovine, dočim mogućnost dohodka tečajem ženitbe nije bitna za dotalni objekt.

Odatle opet nesliedi, da taki miraz, koji nedonosi tečajem ženitbe dohodka, nije za muža od nikakove koristi. Po klasičkom pravu sastojala je ta korist u lucrum dotis, što pripadaše mužu kod smrti ženine, nadalje u retencijah, kojimi se mogao služiti muž u slučaju razpusta ženitbe (propter liberos, mores). Po Justinijanovom pravu mora se doduše miraz svagda po prestanku ženitbe vratiti podpuno, ali pored svega toga moguć je i ovdje osnutak miraza, kaki je spomenut u l. 20 cit., što pokazuje već primitak te ustanove u kompilaciju, ter još uvjek može biti taki miraz koristan za muža. S jedne strane može se sklopiti pactum de lucranda dote, u kom slučaju nastaju za muža od takovog miraza iste koristi, što nastajahu prije kod smrti ženine ipso jure. Nu i bez takovoga pacta može biti miraz spomenute vrsti

Digitized by Google

od važnosti u toliko, što postoji sada premet, koji može pripasti mužu odnosno djeci u slučaju razpusta, što ga sakrivila žena[19].

III. Osnovati se može miraz na razne načine. Ulpijan govori doduše: „Dos aut datur, aut dicitur, aut promittitur“[20], nu tim se neizcrpljuju, već navode samo glavni načini osnutka miraza. Usuprot može se upotrebiti u tu svrhu svaki čin, kojim se umnožaje imovina muževa u nakani, da laglje podnosi s brakom skopčane troškove, a muž to u istoj nakani prihvaća.

Pravni posao, što se preduzimlje dotis constituendae causa, netreba radi toga nikakove posebne forme, već je dovoljno, da se obdržaje ono, što je po naravi dotičnoga pravnoga posla, n. p. mancipacije itd. od potrebe za njegovu valjanost. Napose nije potrebito, da se sastavlja ob osnutku izprava; pak ako se i sastavljahu takove izprave — instrumenta dotalia, instrumenta nuptialia, tabulae dotales — zasvjedočujući ne samo sàm čin osnutka, već sadržavajuć i nuzgredne pogodbe, t. z. pacta dotalia: to je sastav njihov bio skroz fakultativan. Za kasnijih careva nastane u tom pogledu promjena u toliko, što se za valjanost ženitbe njekih osoba zahtievao sastav izprava: instrumenta dotalia[21], ali ni tada nesastavljahu se ta instrumenta neposredno radi miraza, već radi ženitbe, ter bijahu za miraz od posredne samo važnosti, u koliko naime sačinjavahu bitni momenat objektivne predpostave miraza — ženitbe.

Bitan je usuprot za osnutak miraza *animus dotis constituendae,* da se dotični čin preduzimlje u nakani upravljenoj na constitutio dotis, a svejedno je, da li se ta nakana kod samoga akta izrično iztakne ili ne[22].

Pojedini važniji načini osnutka miraza jesu:

1. *Datio dotis.* Datio u tehničkom smislu obuhvaća pravne poslove, kojimi se prenosi vlastnost, tako: mancipatio, in jure cessio,

---

[19] Czyhlarz § 25.

[20] Ulp. fragm. VI. 1.

[21] Nov. 74 c. 4. Nov. 117 c. 4.

[22] L. 23 D. de J. D. 23. 3: „Quia autem in stipulatione non est necessaria dotis adjectio, etiam in datione tantundem ducimus“. Pobliže Czyhlarz § 26.

Digitized by Google

traditio itd.[23] Nu i onakovi pravni poslovi, kojimi se osniva mužu kao miraz stvarno pravo na tudjoj stvari, spadaju ovamo. U posljednjem ovom pogledu spominju vrela naročito usufructus, koji se može raznim načinom upotrebiti kao miraz. Tako može mužu njetko osnovati usus fructus dotis causa[24], u kom slučaju biva muž običnim uzufruktuarom. Nadalje se može osnovatelj miraza odreći dotis causa uživanja, što mu pripada na imovini muževoj. Tim se sbiva konsolidacija, ter muž usljed osnutka miraza dobiva plenam proprietatem[25].

Isto tako može uživalac prepustiti mužu samo vršenje uživanja dotis causa, tako da samo pravo uživanja ostane kod osnovatelja, a muž dobiva u svrhu vršenja detenciju stvari itd. Ostalih stvarnih prava na tudjoj stvari nespominju vrela izrično, nu neima dvojbe, da se i ona mogu dati kao miraz. Prije svega vriedi to za emphyteusis i superficies, koje se mogu dotis causa ne samo osnovati, nego i prenieti ili ukinuti, dočim se usus i praedialne služnosti mogu doduše dotis causa osnovati i dokinuti, ali ne prenieti[26].

2. *Promissio dotis* jest obećanje miraza u formi stipulacije. „Dotis nomine decem dare spondes? spondeo“[27]. Miraz se naime može osnovati i obećanjem, a od raznih forma takovog obećanja jedna je promissio dotis, obavljana u formi stipulacije. Promissio dotis sadržaje u sebi već constitutionem dotis, t. j. tražbina, što ju je stekao muž na temelju obećanja, prosudjuje se po načelih dotalnoga prava[28].

---

[23] Gai II. 63; l. 7 § 3, l. 9 § 2 D. de J. D. 23. 3; l. 47 § 6 D. de pec. 15. 1.

[24] L. 7 § 2, l. 78 § 2 D. de J. D. 23. 3; l. 57 D. sol. matr. 24. 3.

[25] L. 78 pr. D. de J. D. 23. 3: „Cum in fundo mariti habens mulier usumfructum dotis causa eum marito dedit, quamvis ab ea usufructus decesserit, maritus tamen non usumfructum habet, sed suo fundo quasi dominus utitur, consecutus per dotem plenam fundi proprietatem“.

[26] Czyhlarz str. 98.

[27] L. 48 pr. D. de J. D. 23. 3, l. 108 D. de V. O. 45. 1.

[28] L. 41 D. sol. matrim. 24. 3: „Si pater ignorans filiam divortisse dotem ex causa promissionis numeravit, non per indebiti condictionem, sed de dote actione pecunia petetur“; l. 44 § 1 D. eod.; l. 33, l 49 D. de J. D. 23. 3.

Digitized by Google

Stipulacija, kojom se obavljala promissio dotis, mogla se kao što i svaka druga stipulacija sklopiti uvjetno ili bezuvjetno, uz pridani rok ili bez njega. Nije li bio ugovoren nikaki rok, to su po klasičkom pravu vriedila za zamjenive stvari tri godišnja roka — annua, bima, trima die —, dočim su se nezamjenive pokretne stvari imale predati tečajem godine dana, nepokretne pako umah. U Justinijanovom pravu nestane tih rokova, ter nisu li oni napose ugovoreni strankami, može muž dotem promissam tražiti umah.

Predmet promissije može biti naročito i točno označen ili pako obzirom na drugi koji pravni odnošaj, kako to biva n. p. kad delegacije, gdje promissor obećaje ono, što duguje delegantu[29]. Nu moguće je, da promissio dotis nesadržaje nikakove oznake predmeta, već se jednostavno obećaje miraz. I takav je osnutak miraza valjan, ter se imade dati miraz primjeren odnošajem. U vrelih je naročito priznano, da, obeća li neko miraz bez oznake predmeta, već samo „quodcunque arbitratus fuisset", takovo obećanje vriedi, ter se ono arbitrium imade razumjevati kao arbitrium boni viri. „Videtur enim boni viri arbitrium stipulationi insertum esse"[30].

Dapače ako otac ženin obećaje miraz, vriedi takovo obećanje „arbitrio quoque detracto", dakle bez obzira na to, da li spomenuto arbitrium ili ne. L. 69 § 4 D. de J. D. 23. 3: „Gener a socero dotem arbitratu soceri certo die dari non demonstrata re vel quantitate stipulatus fuerat: *arbitrio quoque detracto stipulationem valere* placuit, nec videri simile, quod fundo non demonstrato nullum esse legatum vel stipulationem fundi constaret, cum inter modum constituendae dotis et corpus ignotum differentia magna sit: *dotis etenim quantitas pro modo facultatium patris et dignitate mariti constitui potest*".

Pravilo to rado bi njeki ograničiti na slučaj, o kom navedeno mjesto neposredno radi, naime kad otac ženin obećaje miraz. Nu kako se kao razlog, zašto vriedi obećanje miraza i bez oznake predmeta i nespomenuv arbitrium, navodi naročito okolnost ona,

[29] Pobliže o delegaciji Czyhlarz § 31.
[30] L. 3 C. de dot. prom. 5. 11.

Digitized by Google

što se može miraz lahko ustanoviti prema imovini otčevoj i stališu muža, pa kako objektivno to mjerilo nemanjka ni u drugih slučajih, obeća li miraz sama žena ili extraneus: to neima razloga, zašto da se spomenuto pravilo neprotegne i na ove slučaje ter prizna općenitim, tako da svaka promissio, činio ju otac ženin ili treći tkogodj, radja za promissora obvezu i bez pobliže oznake predmeta i bez obzira na to, da li se u njoj spominje arbitrium ili ne, jer u svih slučajevih postoji za opredjeljenje miraza objektivno mjerilo[31].

Odnosi li se promissio dotis na novce ili druge zamjenive stvari, mogu se obećati i kamate[32]. Neglededći na to, uvedena je za dos promissa Justinijanom takodjer zakonska dužnost kamata, i to za slučaj, ako se obećanje neizpuni tečajem dvijuh godina. Od novca i od aestimatio kod dos aestimata imadu se plaćati 4 %; nesastoji li miraz u novcu, nastaju za obvezanika nakon izminuća dvijuh godina posljedice litiskontestacije, t. j. muž imade od toga momenta pravo na causa rei[33].

Ako je miraz obećala žena ili njezin otac, to protiv zahtjeva muža, da se izpuni obećanje, pripada spomenutim obvezanikom beneficium competentiae, i to ženi svagda, tastu pako samo onda, ako se traži oda nj miraz tečajem ženitbe[34]. Extraneus promissor neima prava na tu blagodat[35].

Za sigurnost muževe tražbine pripada mu zakonsko založno pravo na svojkolikoj imovini promissora dotis, bila to žena, njezin otčinski ascendenat ili extraneus.

3. *Dictio dotis.* Druga forma, u kojoj se mogao osnovati miraz obećanjem, bijaše dictio dotis, neobavljana poput stipulacije pitanjem i odgovorom, već tako, da je sam osnovatelj obricao

[31] Pobliže, imenito glede l. 1 C. de dot. prom. 5. 11. Czyhlarz § 29, Windscheid § 495 op. 4.

[32] L. 2 C. de dot. prom. 5. 11: „Si pro dote promissa usuras dare socer tuus spopondit, id quod deberi ostenderis, competens judex solvi tibi praecipiet".

[33] L. 31 § 2 C. de J. D. 5. 12. Czyhlarz § 30, Windscheid cit. op. 10.

[34] L 84 D. de J. D. 23. 3, l. 17 pr. D. sol matrim. 24. 3, l. 21, l. 22 D. de re jud. 42. 1.

[35] Izrično mu ju poriču l. 84 cit, l. 41 pr. de re jud. 42 1; inako l. 33 D. de J. D. 23. 3. Vidi o tom Czyhlarz str. 112, Windscheid § 267 op. 12.

Digitized by Google

miraz, izjavljivao, da taj i taj predmet imade biti mirazom; po prilici: „centum aurei doti tibi sunto“; „fundus X. doti tibi erit“[36]. Da je dotis dictio trebala prihvata, razumjeva se samo od sebe, prem se često poriče; jer se miraz nije mogao narinuti mužu proti njegovoj volji. Dictio je prema tomu takodjer ugovor, a glavna njegova sastavina je samo obećanje, jer ono obuhvaća sadržaj dictionis, dočim je kod stipulacije mjerodavno u tom pogledu pitanje, ter se s toga gledišta nazivlje kadšto dictio obratnom stipulacijom. Obećati pravovaljano miraz na promatrani način mogla je samo zaručnica, njezin otčinski ascendenat i njezin dužnik: „Dotem dicere potest mulier, quae nuptura est, et debitor mulieris, si jussu eius dicat; item parens mulieris virilis sexus, per virilem sexum cognatione junctus, velut pater, avus paternus[37]. Dictio dotis radjaše utuživu obvezu, a sadržaj tužbe ravnao se po sadržaju dikcije slično onomu, što rekosmo o promisiji[38].

4. *Neformalno obećanje.* Tečajem ciele klasičke dobe mogao se miraz osnovati obećanjem samo u spomenutih formah: promissio i dictio dotis. Promjenu uvede u tom pogledu tek zakon careva Teodozija i Valentinijana od god. 428, odredivši medju ostalim: „Ad exactionem dotis, quam semel praestari placuit, qualiacunque sufficere verba censemus, etiamsi dictio vel stipulatio in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta“[39]. Promissio i dictio dotis neodstranjuju se doduše, nu odsele je za osnutak miraza dovoljno i neformalno obećanje. Usljed toga gubila se dictio dotis sve više, dok je u Justinijanovom pravu napokon posve nestane, dočim se promissio dotis uzdržala i nadalje. Tako imademo dvie vrsti dotalnog obećanja, naime promisiju i neformalno obećanje i u Justinijanovom pravu, koje prihvati navedenu l. 4 C. Th. kao l. 6 C. de dot. prom. 5. 11, izpustivši jednostavno rieč dictio, ter ograničiv tako formalno obećanje

[36] Tragova dikciji imade u l. 25, l. 44 § 1, l. 46 § 1, l. 57, l. 59 pr. D. de J. D. 23. 3. Vidi Baron cit. § 33 II. b., Czyhlarz § 33.

[37] Ulp. fragm VI. 2.

[38] Pobliže Czyhlarz str. 116, a glede postanka dikcije i njezinog saveza sa zarukami § 34.

[39] L. 4 C. Theod. de dot. 3. 13.

Digitized by Google

miraza samo na stipulaciju. Glede neformalnog obećanja prepiru se, jeda li mu treba, da rodi obveza, prihvata, da li je dakle ono ugovor ili vriedi i bez prihvata, kao pollicitatio u tehničkom smislu. Pristaše ovog posljednjeg nazora upiru se poglavito na izraz pollicitatio, što se rabi u l. 6 C. cit.; nu prije svega je jasno, da sam izraz nemože biti odlučan, jer se pollicitatio rabi u raznom smislu; nadalje znademo, da je osnutak miraza dvostrani pravni posao, miraz je samo ono, što muž prihvaća kao miraz, treba dakle prihvata s njegove strane i kod neformalnog obećanja[40]. U ostalom vriede i za ovo ista načela, što ih navedosmo za promissio dotis, i glede odgovornosti za kamate, kao što i glede zakonskog založnog prava, ter beneficium competentiae.

(Dalje sliedi.)

Uporabne pogodbe i uporabni postupak.*

Piše ***Luka Matasović,*** *kot. sudac.*

B. Formalne ustanove.

Već iz materijalnoga diela ove razprave mogao se je pozoran čitalac uvjeriti: kolikih sve posebnosti imade medj odnošaji, koji se na pogodbah najma i zakupa temelje; naposeb pako da mnogi njih predpostavljaju brzo, sigurno i točno provadjanje u praksi pod rukovodstvom ad hoc pozvanih organa, e da nenastane samovolja.

Kao što sam si u prvom dielu ove razprave bio preduzeo, da predstavim i protumačim samo ustanove, koje danas u krieposti stoje, te odnošaje najma i zakupa uredjuju; tako će biti zadaćom ovoj razpravi predstaviti i protumačiti postupak, kojim stranke dolaze do svih onih prava, koja su im zajamčena ustanovami materijalnoga prava, prepuščajuć vještijemu peru, da prikaže načela, koja su u pojedinih razdobjih u ovom ili u onom pravcu vladala. Ovdje tek spominjem, da su u jednom i u drugom pravcu odlučujućim faktorom bili zemaljski, odnosno gradski

[40] Windscheid § 495 op. 2. Czyhlarz § 35.

* Vidi Mjesečnik br. 9 str. 427. — Ured.

Digitized by Google

štatuti i običaji, dok nije materijalna pravna strana upitnih odnošaja uredjena obćim austr. gradj. zakonikom; formalna pako u većem dielu naše monarkije ces. naredbom od 16. studenoga 1858 d. z. l. br. 213, koja naredba je s nebitnimi preinakami protegnuta i na Hrvatsku i Ugarsku naredbom mistarstva nutarnjih poslova i pravosudja od 17. prosinca 1858 (zem. vl. l. br. 230).

Danas valja ova naredba samo za područje kraljevine Hrvatske i Slavonije, a ne za Ugarsku, te glasi u službenom prevodu po sadržaju svojem ovako: (Zem. vlad. list br. 230) „Naredba ministarstva unutarnjih djela i pravosudja od 17. prosinca 1858, kriepostna za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, srbsku vojvodinu s tamiškim Banatom i za Erdeljsku, o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe u obće, zatim pri odpovjedanju i povraćanju nepokretnih u zakup ili u najam uzetih stvari, koje se po zakonu smatraju kao nepokretne, napokon vodenica i inih gradnjah, podignutih na brodovih.“

U uvodnoj stavci naslovne naredbe označeni su predmeti, glede kojih mora da postoji uporabni odnošaj, da se u slučaju priepora uzmogne postupak po predležećoj naredbi zametnuti, a ti jesu:

1. Stvari nepokretne, kao i one, koje su zakonom za nepokretne izjavljene. — Po § 293 o. g. z. nepokretne stvari jesu sve one, koje se nemogu prenieti s jednoga mjesta na drugo, a da im se nepokvari sućanstvo. Stvari inače pokretne uzimaju se kadkad u pravnom smislu nekretnimi, ako su odredbom zakona ili voljom vlastnika opredieljene, da kao pripadnost stvari nepokretnoj služe (§ 294 o. g. z.). — Prava broje se medju stvari nepokretne, ako su skopčana s posjedom koje stvari nepokretne, ili ako su ustavom pokrajinskim za stvar nepokretnu proglašena.

2. Vodenice i druge gradjevine po rječištih, na kerepih ili izdubljenih kladah (ladjah) podignute, smatraju se ovdje stvarmi, iznimno ravnimi inim stvarim nepokretnim, premda su dekretom dvorske kancelarije od 3. ožujka 1808 (priv. sbirke zakona sv. 30) i dvorskim dekretom od 29. svibnja 1824 (sb. uprav. z. br. 2011) izjavljene stvarmi pokretnimi.

Uza sve to, da se ustanove naredbe ob uporabnom postupku mogu protegnuti samo na pogodbe najma ili zakupa glede nekretnina i onih stvari, koje se po zakonu smatraju nepokretnimi, neki ipak drže, da se ove ustanove mogu uporavljati i na pogodbe uporabne, utanačene o stvarih pokretnih, kako je to i vrhovno sudište u Beču dopustilo u ovom slučaju: Trgovački sud u Beču rieši tužbu, kojom se zahtievalo uz povratak vreća, protokolisanu

Digitized by Google

trgovcu posudjenih, i platež gotovine za porabu (uporabne ciene). — Na utok tuženika zabaci prizivni sud tužbu i odputi ju na nadležni kotarski sud. Usljed previdnoga utoka vrhovno sudište rješitbom od 15. svibnja 1866 br. 4542 (Gl. Ung. W. br. 2496) potvrdi odluku prizivnoga suda s razloga: Sve ako gradj. sudovnik u § 15 c) nadležnost kotar. sudova u prieporih iz uporabnih pogodba predstavlja izlievom i konsekvencijom osobne podsudnosti, to je ipak naročitom ustanovom § 1 naredbe od 16. studenoga 1858 d. z. l. br. 213 utemeljena kausalna podsudnost, koja svojom specijalnošću — gdje inokosan sudac po naravi stvari može najuspješnije uskoriti predmet — takodjer trgovačkoj podsudnosti derogira.

Nego ni samo ovo vrhovno sudište nije u drugom sličnom slučaju bilo istoga nazora, jer je rješitbom od 8. travnja 1868 (Gl. Ung. W. br. 3033) potvrdilo odluku nižih sudova, koji su na tužbu pcto. povratka posudjenih vreća, te plateža posudne (uporabne) ciene eventualno pcto. plateža 920 for. c. s. c. naredili ročište za razpravu po § 16 obć. sudb. reda (§ 36 g. p. p.), dakle po redovitom ustmenom postupku, a ne po naredbi uporabnoga postupka s razloga: jer iz § 1 sada spomenute naredbe jasno proizilazi, da se njezin postupak pred kotar. sudovi odnosi samo na parnice iz uporabnih pogodba, kojim su predmeti stvari nepokretne, ili stvari one, koje su nepokretnimi izjavljene.

U cieloj sbirci Gl. Ung. W. nebijaše moguće naći više nijedne rješitbe, koja bi smjer i pravac one prve uglavila, te bi u tom pogledu doista dobro došla pravna zasada, koja bi se na plenarnom zaključku izreći i iztaknuto protuslovje na čistac izvesti imala.

3. Osim čisto uporabnih pogodba spominje se u § 1103 o. g. z. još odnošaj, gdje vlastnik ustupa svoje dobro pod tim uvjetom, da ga primalac obradjuje i daje predavaocu dio plodova, koji se odnosi na svukoliku korist n. p. trećinu, polovinu itd.; pa akoprem se po zakonu ovoj pogodbi uzkraćuje značaj uporabne pogodbe, te ju predstavlja ortačkom pogodbom, koja se prosudjuje po pravilih ustanovljenih o tom; to ipak u formalnom pogledu izjednačena je ona s uporabnimi pogodbami, te se u prieporih i iz ovoga odnošaja po § 23 naredbe ob uporabnom postupku imadu uporavljati ustanove te naredbe.

Osim stvari, koje su predmet odnošaja, utemeljenih na uporabnih pogodbah, valja još paziti, e da li je odnošaj — basis prieporu — čisto uporabne ili je naravi pomiešane, odnosno tja takove, da su za riešenje priepora upravne oblasti pozvane; jer

Digitized by Google

samo parnice prve vrsti bivaju razpravljane po propisih naredbe ob uporabnom post.; dočim se na priepore iz inih odnošaja isti propisi uporaviti nemogu. Prema svemu tomu moguće je:

1. Da je priepor samo prividno naravi uporabne, dočim po pravoj naravi svojoj pod nadležnost nikojega suda nepodpada, kao što se to sbilo u slučaju ovom:

Ravnatelju pučke škole u Krakovu A. bje obustavljena stanarina na naročitu njegovu molbu, te mu dan u školskoj sgradi stan u naravi, koji je on i prije, bivši ravnajućim učiteljem, uživao. Tečajem vremena predje uprava pučke školske zaklade na občinu i ova odkaže stan. A. podigne proti odkazu prigovore, koje prvi sud zabaci, a drugi održi u krieposti. — Na previd vrhovno sudište bečko rješitbom od 23. kolovoza 1870 br. 9941 (Gl. Ung. W. br. 3853) ukine obie niže osude sa svim postupkom poradi očite nenadležnosti sudbene; jer prema odpisu ministarstva za bogoštovje i nastavu uživa A. prieporni stan na temelju razpisa obstojavšega drž. ministarstva i to iznimice na njegovu naročitu prošnju. Zato nemože A. za sebe stalno pravo izvoditi, i školskim oblastim ostaje uvjek neokrnjeno pravo, dokinuti ovaj iznimni odnošaj, čim se okolnosti promjene. — Medj občinom, u koje posjed je upitna sgrada sada prešla, i medj A-om nepostoji nikoji najamni odnošaj po § 1090 o. g. z., i propisi naredbe ob uporabnom postupku nemogu se na ovaj slučaj uporaviti; pitanje pako, da li se A-u i nadalje stan u naravi dopustiti ima, imadu riešiti upravne oblasti, odredbom kojih je on do stana došao, te ga i sada uživa.

2. Da priepor počiva na odnošaju iz uporabne pogodbe; ali ne one na vrieme stanovito, nego na odnošaju nasliednoga zakupa, u kojem potonjem slučaju riešava se parnica po propisih g. p. p., kako je to vrhovno sudište u Beču priznalo svojom rješitbom od 27. ožujka 1862 br. 1612 (Gl. Ung. W. br. 1501).

3. Nadalje dogodi se, da je odnošaj priepora samo prividno na uporabnoj pogodbi utemeljen; dočim se točnom analizom istoga mora priznati, da mu razmjerje na posve inom, izvan uporabne pogodbe osnovu počiva, kako se to jasno razabire iz slučaja ovoga: Iznajmitelj A. odkaže najmitelju B-u stan u kući svojoj za gjurgjevski rok. B. podnese prigovore niječuć, da medju njimi uporabna pogodba postoji. Na taj prigovor izpriča A. način, kako je došlo do najma: Na Sviećnicu 1874 upita me B: „bi li u kući mojoj mogao dobiti stan i pošto? Ja mu obećam, da može dobiti, a glede ciene da ćemo se već sporazumjeti. Na to se B. useli i preuzme u mojoj kući stan, o kojem je priepor". Još doda

Digitized by Google

A., da tečajem vremena glede ciene nije ništa bilo stipulirano. — Prvi sud održi odkaz u krieposti; drugi sud dokine odkaz, što vrhovno sudište bečko rješitbom svojom od 22. travnja 1875 br. 4186 (Gl. Ung. W. br. 5697) potvrdi s razloga:

Uporabna pogodba biva po § 1094 o. g. z. perfektna, kada se stranke glede predmeta i ciene uporabe sporazumiju. Takovo sporazumljenje niti iznajmitelj A. netvrdi, kako se iz njegova pragmatičnoga razlaganja razabire, te nije došlo do sporazumka stranaka glede ciene, bitne sastojine najamne pogodbe. — Okolnost, što B. rabi stan u kući A-a, nemože ni pozivom na ustanovu § 863 o. g. z. da pomanjkanje §-om 1090 ogz. propisana izričnoga sporazumka o cieni nadoknadi; pošto je doduše predmet ugovoren, ali nije i ciena; manjka dakle ova kao bitna sastojina § 1090 o. g. z.; zato se predstavljeni odnošaj nikako nemože smatrati najamnom pogodbom, niti se na ovaj prieporni slučaj može uporaviti postupak naredbom od 16. studenoga 1858 d. z. l. br. 213 propisan. Iznajmitelj A. imadjaše, ako je B. uživanje stana temeljio na prekariju, ili ako je u odnošajih nastala preinaka, koja B-u ukida pravo stana, ustati proti ovomu tužbom redovitoga postupka i u njoj staviti zahtjev, da se iz stana izseli.

4. Prema uvodnim riečim naslovne naredbe: „iz uporabne pogodbe u obće“ sliedi nuždno, da pravni odnošaj mora biti utemeljen lih na pogodbi uporabnoj, niti nesmije odnošaju iz uporabne pogodbe biti ino razmjerje primiešano, niti bi se na priepor potonjega odnošaja mogle ustanove naredbe ob uporabnom post. uporaviti; koje stanovište je vrhovno sudište u Beču opetovano valjanim priznavalo, medju ostalim i u sliedećim prilikama:

a) Na zakupljenu dobru podigne zakupnik B. kuću, te priredi vrt za goste i načini ledenicu; sve to dade B. supruzima A. u podzakup i uz to prodade im sgrade, ledenicu, klupe, stolove itd. za 5000 for. — Supruzi A. ustanu sada proti B-u tužbom na izpunjenje podzakupne pogodbe zahtievajuć osim toga, da im prodane objekte u posjed i uživanje ustupi. Prvi sud (rei sitae) rieši tužbu i po zahtjevu naredi ročište za razpravu po propisih naredbe ob uporabnom post. Na dalnje pravne liekove izrekne prizivni sud pa i vrhovno sudište pod 29. rujna 1859 br. 11165 (Gl. Ung. W. br. 880) protivnu odluku, potonji uz obrazloženje: Ustanove naredbe ob uporabnom post. imadu se smatrati iznimkom od pravila redovitoga postupka, a buduć iznimkom, imadu se strogo uporavljati i nesmije se po njihovih ustanovah obaviti razprava osim slučajeva lih uporabne naravi. U ovom slučaju,

Digitized by Google

izim prava iz zakupne pogodbe, uvršćeno je u tužbovni zahtjev još pravo, koje se na temelju kupoprodajne pogodbe polučiti želi; što je proti očitovanoj intenciji zakonodavca; zato se morala tužba odbiti i na nadležni forum uputiti. — Za jače uglavljenje naglašene čistine uporabnoga odnošaja evo i primjera ovoga:

b) A. uzme B-a u službu za upravitelja industrialnoga poduzeća svoga i osigura mu pri tom plaću i stan s tim, da ga po volji i bez njegove krivnje odpustiti može. — Poslje nekolikoga vremena A. odkaže B-u stan na 14 dana. B. prigovori odkazu. Nakon obavljene razprave prvi sud odputi prigovore; drugi sud ukine sve do odkaza i naredi, da se ovaj po zakonu riešiti ima. Ovu drugomolbenu odredbu potvrdi vrhovno sudište riešenjem od 5. siečnja 1864 br. 74 (Gl. Ung. W. br. 1848) s razloga: . . . već naslov naredbe od 16. studenoga 1858 br. 213 nemože dopustiti dvojbu, da se postupak, koji je njom naredjen, može uporaviti samo na pogodbe čisto uporabne naravi; pravo B-a na stan da je utemeljeno na pogodbi usluga za plaću; a pravni zahtjevi iz takove pogodbe u obće, pa i u ovom slučaju, imadu se redovitim putem parničnim iznieti pred sud osobne podsudnosti; zato nemože biti rieči ob analognoj uporavi ustanova naredbe postupka uporabnoga. — Izim toga sudovi moraju ureda radi paziti, da se zakon pravo uporavljuje, zato neodlučuje ništa, što B. nije uložio utok proti sudskoj odredbi, kojom mu je odkaz priobćen.

(Dalje sliedi.)

Kako se imadu tumačiti odnosno uporavljivati § 13 al. 5 zakona od 3. ožujka 1874; nadalje § 23 istoga zakona u savezu sa § 26 i 36 provedbene naredbe; § 26 napram zakonu od 8. prosinca 1877 odnosno § 21 provedbene naredbe, ter napokon koji dio se imade na ostavinu pokojnika upisati?

Tečajem moje prakse, a i čitanjem raznih riešenja izdanih u diobnih predmetih, uvjerio sam se, da izvjestitelji, kojim je izradjivanje dioba povjereno, gore spomenuta pitanja različito riešavaju. Neki najme tako, da kod potajnih dioba u slučaju navedenom u § 13 al. 5 z. z. dopituju udovici bez djece cieli dio pokojnog joj supruga; drugi opet da utoke, podnesene proti ustanovljenju loza u smislu § 36 prov. naredbe, vraćaju natrag tim, da se nemože podnieti utok proti medjutomnim odredbam, pa da dieleća se stranka ima počekati dok se dovrši dioba; treći opet, da kod potajnih dioba neuporavljuju propise § 18 z. z., odnosno § 21 provedbene naredbe s razloga, jer da se kod potajnih dioba mora štititi

Digitized by Google

faktični posjed; a napokon da neki dielove onih predstavnika, koji su umrli prije 30. travnja 1874, upisuju na njihovu ostavinu. Sve ovo je na krivoj predpostavi i krivom tumačenju z. z. osnovano. Ja želim ovo po mom mnenju krivo shvaćanje, koliko mi sile dopuštaju, razjasniti dotično naznačiti, kako da se u takovih slučajevih postupa. Da bude pako ova razpravica što jasnijom, poslužiti ću se kod pojedinih pitanja primjeri.

Ad 1. Kako se ima tumačiti odnosno u praksi uporavljivati § 13 al. 5 zak. od 3. ožujka 1874 t. j. da li se ovaj § ima uporavljivati jedino na redovite ili pako i na potajne diobe?

Evo slučaja: U zadruzi K. iz sela M. postojale su od 1. siečnja 1837 dvie loze, njihovi predstavnici bijahu Petar i Andro K. — Petar umre g. 1860 ostaviv dva sina, Franju i Antuna te kćer Janu; predstavnik druge loze Andro živi još i danas.

Na molbu za diobu Cilike udove pok. Franje, koji je 19. ožujka 1884 umro, bje na razpravi vodjenoj 15. prosinca 1886 ustanovljeno, da su se stranke već prije 20 godina medjusobnom dobrovoljnom nagodom razdielile na dvie strane tako, da je nasljednikom pokoj. Petra, najme Franji, Antunu i Jani pripala jedna, a druga polovica nekretnina Andriji. Kad se upitalo nasljednike Petrove, da li su se i oni potajnim načinom razdielili, očitova Antun, da nisu, već da su zajednički pripale im čestice obradjivali, a prirod si u jesen na troje dielili.

Tomu navodu prigovoriše Jana, koja se je god. 1872 udala, kao i Cila udova pok. Franje tvrdeć, da je kazivanje Antunovo u toliko istinito, što je taj odnošaj zaista do udaje Jane postojao, ali poslje da su se Franjo i Antun podielili na dvoje tako, da je svakoga od nasliedjene polovice zapala polovica, ili četvrtina ukupnog zadružnog posjeda. Ovu izjavu potonjih potvrdi takodjer Andro, suzadrugar.

Na temelju zapisnika ob ovom sastavljena izdala je kr. kot. oblast u X. odluku od 5. siečnja 1887 br. 2507 ex 1886, kojom se u ovoj zadruzi već 20 godina postojeća potajna dioba potvrdjuje tako, da Ciliki udovi pok. Franje i Antunu ima pripasti jedna, a druga polovica Andri; a pošto je kazivanjem zadrugara dokazano, da su se pok. Franjo i Antun nakon udaje Jane, dakle oko g. 1873, opet dobre volje podielili, da ima Ciliki udovi pripasti ona četvrtina, koju je njezin pokojni suprug usljed potajne diobe uživao, u podpunu i neograničenu vlastnost.

Proti toj odluci podnese Antun K. utok, jer da se on i pokojni Franjo K. nisu potajno razdielili, a da to dokaže, poziva se na svjedoke iztaknuv ujedno, da se dio pokojnog Franje, koji je 19. ožujka 1884 umro, ma da i potajna dioba obstoji, nebi smio odmah na njegovu udovu Ciliku prepisati, nego na njegovu ostavinu, pošto politička oblast nije nadležna ostavinske razprave voditi te ih riešavati. Usljed toga bje za

Digitized by Google

preslušanje svjedoka odredjeno ročište, na kojem su svjedoci očitovali, da su pokojni Franjo i Antun doista svoju polovicu zadružnih nekretnina opet na dvie strane dobrovoljnim načinom razdielili.

Kad su se ovako popunili diobni spisi, izdala je kr. zem. vlada, odjel za nutarnje poslove sliedeće riešenje: Utok Antuna K. uvažuje se, napadnuti dio odluke kot. oblasti od 5. siečnja 1887 br. 2507 ex 1886 ukida te odredjuje, da se Cili udovi Franje K., kao udovi bez djece, po § 13 al. 5 zak. od 3. ožujka 1874 o zadrugah izluči jedna četvrtina diela pokojnog njezinog supruga, dakle $^1/_{16}$ sveukupne zadružne imovine u vlastničtvo. — Steže se pako udova Cilika na četvrtinu diela pokojnog si supruga, pošto se ustanova § 758 o. g. z. kod potajnih dioba bezuslovno ima uporaviti, ter što ju i nakon provedenja ostavinske razprave nebi više dopalo nego li § 758 o. g. z. normira.

Odavle se jasno vidi, da je postupajuća oblast, dopitav Cili udovi cieli dio njezinog pokojnog supruga Franje, krupno pogriešila proti ustanovam o. g. z., imenito proti § 731 i 758, a to s toga, što je, premda je vidila iz rodoslovja, da pok. Franjo ima još u smislu § 731 o. g. z. srodnika, cieli njegov dio Ciliki njegovoj supruzi dopitala, što bi jediuo u slučaju § 759 o. g. z. vlastna bila učiniti.

Nu mogao bi tko uztvrditi — a jamačno da tako misle svi oni, koji udovici bez djece cieli dio pok. supruga dopituju — da se ustanove poglavja XIII. o. g. z., pošto je zakonom od 8. prosinca 1877, kojim se nadopunjuje zakon od 3. ožujka 1874 u pogledu razredjivanja sa zadružnimi dielovi itd. (Sbornik g. 1877 br. 72) razpolaganje sa zadružnom imovinom medju živimi a i za slučaj smrti zabranjeno, nemogu uporavljivati na zadruge, jer da kod ovih neima prava nasljedstva. Nu ja mislim, da se rečeni zakon od 8. prosinca 1877 lih na one zadruge proteže, koje u istinu jošte nerazdieljeno de facto et de jure postoje; jer tu pojedini član zadruge neuživa posebna odieljena diela zadružnog posjeda, niti znade, koji dio i sa koje strane bi mu uz redoviti postupak pripasti mogao. Ako bi dakle i proti zakonu od 8 prosinca 1877 uzradio t. j. svojim još neopredieljenim dielom medju živimi ili za slučaj smrti razpoložio, morao bi se taj njegov čin ništetnim smatrati, jer bi disponirao s nečim, što još niti sam samovlastno nije posjedovao, pa bi svomu vjerovniku, kupcu ili nasljedniku štetu nanieti mogao, jer ovi na temelju takovih ništetnih odredaba nebi mogli doći do svoga prava.

Drugčije je pako kod potajnih dioba. Zakon od 8. prosinca 1877, kojim se zabranjuje dok postoji zadružna zajednica, razredjivati medju živimi i za slučaj smrti sa zadružnom imovinom, nemože se na ovu vrst dioba protegnuti, jer kod potajnih dioba (premda se u gruntovnici de facto zadruga kao vlastnica upisanom nalazi) svaki ovlaštenik znade, koja ga je čestica zapala, pače on te čestice usljed medju-

Digitized by Google

sobne dobrovoljne razdiobe i faktično posjeduje, dakle jest u faktičnom posjedu diela, koji ga je dopao iz zadružne imovine.

A pošto se ovako stvar ima, to ovdje nepostoji zadružna zajednica, gdje ovlašteni za svoje dielove neznadu, već zadružnu imovinu zajednički obradjuju i uživaju, nego ovdje postoji gradjanska zajednica, gdje su dielovi pojedincem usljed medjusobnog dobrovoljnog dogovora odkazani i u posjed ustupljeni; a za te dielove valja da se š njimi po načelih gradjanskog zakona razpolaže, dotično norme ovoga uporavljaju.

U konkretnom gore spomenutom slučaju zadruga K. bijaše se potajno podielila, nastade dakle zajednica po gradj. pravu; dosliedno trebalo je na dio pokojnoga Franje K. uporaviti glavu XIII. o. g. z. dotično § 731 u savezu sa § 758 o. g. z., kako je to posve korektno odredila odluka kr. vladnog odjela za nutarnje poslove.

Ad 2. Kako se ima tumačiti odnosno uporavljivati § 23 zak. od 3. ožujka 1874 u savezu sa §§ 26 i 36 provedbene naredbe?

Na zadružnom posjedu S. iz R živjeli su kao zadrugari Ivan, Stjepan i Gjuro. Ivan umre g. 1845, Stjepan 1860 a Gjuro 1836.

Na molbu nasljednika pokojnog Gjure, da se razvrgne zadruga, opredieljeno je bilo ročište, pa nakon toga strankam izdana odluka, da se zadružna imovina mora, pošto je Gjuro ostavio dva sina, a on prije 1. siečnja 1837 umro, po čem svaki od njegovih sinova za sebe čini jednu lozu, na četiri jednake strane razdieliti.

Nasljednici Ivana i Stjepana R. na razpravi su dokazivali, da su se prije kakovih 20 godina medjusobnim dobrovoljnim sporazumkom na tri jednaka diela razdielili; nu prva molba neuvaži njihova navoda, nego jednostavno tu potajnu diobu ukine s razloga, jer da su njom nasljednici Gjure R., kojim po zakonu pripada polovica sveukupne zadružne imovine, u svom pravu prikraćeni.

Proti ovoj odluci uložiše nasljednici Ivana i Stjepana utok, koji im bje pozivom na § 36 naredbe od 30. travnja 1874 (provedbena naredba) vraćen tim, da proti medjutomnim odredbam kao n. p. proti ustanovljenju loza, utoku neima mjesta; s toga da imadu čekati dok se dovrši diobni postupak, a tada, ako im se krivo čini, da mogu utokom napasti diobni list i odluku.

Na temelju te rješitbe diobni je postupak nastavljen, zemljišta na četiri loze razdieljena i diobni list u tom smislu izdan.

Proti tom diobnom listu podnesoše rečeni nasljednici Ivana i Stjepana opetovano utok dokazivajuć, da je ova zadruga jur 20 godina potajno razdieljena na tri strane, pa tako stoji i danas, te da imadu po jednu trećinu nasljednici pokojnih Ivana, Stjepana i Gjure.

Digitized by Google

Ta dioba da je dobrovoljnim sporazumkom medju nasljednici gore spomenutih predstavnika utanačena, a tako da i danas uživaju, o čem su i dokaz po svjedocih pružili.

Nakon preslušanja svjedoka, koji su kazivanje utjecatelja u svem potvrdili, prizivna molba dokine odluku i odredi, da se potajna dioba na tri strane provede, što je kasnije zaista izvedeno i strankam novi diobni listovi i nacrti izdani.

Usljed ovakova postupka prouzročen bje strankam, bez njihove krivnje, dvostruki diobni trošak, jer su morale mjernika dva puta platiti; česa svega nebi bilo, da je utok nasljednika Ivana i Stjepana, podnesen proti prvoj odluci, odmah izravno riešen bio. Tim bi se bio strankam ne samo nepotrebiti trošak prištedio, nego i diobni postupak prije riešio, oblast manje posla imala, a stranka prije do svoga cilja došla. Ovo se je tim laglje učiniti moglo, što § 26 prov. naredbe naročito odredjuje, da se ima najprije pitanje ob ovlaštenju na temelju rodoslovja i postojećih možda posebnih ugovora na čistac izvesti; a to vredi ne samo za redovite nego i za potajne diobe.

Loze ustanovljuju se na temelju ovlaštenja ili posebnih ugovora; ako se porodi priepor glede ovlaštenja i po tom glede ustanovljenja loze, imala bi se u smislu § 26 proved. naredbe izreći odluka, a proti ovoj podneseni utok odmah izravno riešiti, a nečekati do konačnoga dovršenja diobne razprave. Doduše u § 36 prov. naredbe veli se, da se n. p. proti ustanovljenju loze nemože posebni utok uložiti; nu to je u protuslovju sa § 26 iste naredbe; a držim, da je promienjena ova ustanova naredbom kr. vl. odjela za nutarnje poslove od 6. studenoga 1875 br. 14803, kojom se dozvoljuje u ovakovu slučaju poseban utok. Tim bi se u mnogih slučajevih ne samo diobni postupak pospješio, jer bi se tada na čvrstom temelju radilo, nego i mnogi nepotrebiti trošak strankam prištedio.

Ad 3. Imade li se kod potajnih dioba uzeti obzir na § 21 provedbene naredbe od 30. travnja 1874 t. j. imadu li se tu narodno-gospodarstveni obziri uvažiti?

Na to pitanje, mislim, mora se jestno odgovoriti i to s toga, jer se to jasno vidi iz samoga § 26 z. z., gdje se o potajnih diobah govori. § 26 zak. od 3. ožujka 1874 o zadrugah izrično veli, da se potajna dioba imade potvrditi onda, ako je prema propisom § 18 z. z.; nije li to, tada ima oblast u smislu § 18 i 19 z. z. postupati. Sada, ako se obazremo na nstanovu § 18 z. z., gdje no se medju ostalim veli, da se kotarska oblast kod potvrde nagode (dakle i kod potajnih dioba, jer su i ove nagodbenim načinom osnovane) ima osvjedočiti o tom, da li su kod razdiobe i parcelacije obdržavana načela narodno-gospodarstvena, t. j. da li se pojedini komadi necjepaju i to kod oranica izpod 1200 četv. hv., kod sjenokoša i pašnjaka izpod 800 četv. hv., kod vinograda izpod 200 četv. hv., a kod

Digitized by Google

šuma izpod 1600 č. hv.: to je nedvojbenim, da se ti obziri gospodarski moraju uvažiti i kod potajnih dioba, a ne potajnu diobu onako potvrditi, kako su stranke same, često i izpod naznačena minima, razcjepkale.

Nu ako bi se prigovorilo, da treba kod potajnih dioba štititi faktični posjed, nebih se tomu protivio, kad bi se to tako shvatilo, da se svakoj stranci redovito dodiele oni komadi, koje usljed potajne diobe uživa; nu da se ti komadi odnosno čestice imadu, ako su cjepane izpod minima, obzirom na jasno slovo zakona, u koliko je moguće komasirati, pa stranki, koja bi radi toga izgubila koju bolje obradjenu česticu, dopitati prema predhodno učinjenoj procjeni, poboljšicu u novcu, koju će joj druga stranka namiriti. Za komasaciju govore osim slova zakona i narodnogospodarstveni interesi, jer se veći komadi racionalnije obradjivati dadu.

Ad 4. Koje dielove treba na ostavinu pokojnika upisati?

Povod ovomu pitanju dade okolnost, što sam iz više riešenja u diobnih poslovih opazio, da se neke oblasti drže načela, da upisuju dio zadružnog imetka na ostavinu ondje, gdje je ili jedna obitelj, svejedno kada je predstavnik te obitelji umro, da li prije ili poslje 30. travnja 1874 (t. j. prije ili poslje dana, kad je postao kriepostnim zakon od 3. ožujka 1874), ili pako gdje je na zadružnom selištu više obitelji, nu gdje je jedan od predstavnika prije 30. travnja 1874 umro. Jedno i drugo nije ispravno i to s ovih razloga:

Ako se uvaži, da su članovi zadruge istom § 20 zak. čl. IV. ex 1870 stekli pravo razpolagati sa svojim idealnim dielom medju živimi i za slučaj smrti, gdje se dakle takav dio — da eventualni vjerovnici, kupci ili nasljednici laglje do svojih prava dodju — na njegovu ostavinu upisati imao; uvaži li se nadalje, da je ta ustanova kao i cieli zak. čl. IV. ex 1870 uvedenjem zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah (§ 33) dokinut, pa da usljed toga odredbe, učinjene na temelju § 20 zak. čl. IV. ex 1870 po sadanjem zakonu nevaljaju; usljed česa se nemože ni jedan dio, kojeg je predstavnik prije 30. travnja 1874 umro, na njegovu ostavinu upisati, ma da je i tako testirao, pošto dotičnik na svoj dio prava samovlastničtva nije bio stekao; pa da se samo oni dielovi na ostavinu pokojnika upisivati imadu, kojih su predstavnici 30. travnja 1874 t. j. kada je zakon od 3. ožujka 1874 u kriepost stupio, živili; jer su onoga dana na svoje dielove pravo samovlastničtva stekli.

Razumieva se pako, da se ovo argumentiranje proteže samo na one diobe, koje su po zak. čl. IV. ex 1870 započete, ali koje do 13. listopada 1872 nisu bile kotarskoj oblasti na odobrenje predložene; ali ne na one, koje bijahu kot. oblasti na odobrenje predložene, jer se u smislu § 34 zak. od 3. ožujka 1874 kod ovakovih dioba prava dielbenika imadu prosudjivati po zak. čl. IV. ex 1870. Ova tvrdnja dade se izvesti iz rie-

Digitized by Google

šenja kr. zem. vlade odjela za nutarnje poslove od 16. ožujka 1877 i 24. rujna 1880 br. 19053 ex 1876, u kojih se veli, da se u slučaju § 27 lit. f) zak. od 3. ožujka 1874, najme, ako na zadružnom kućištu samo jedna obitelj ili jedna osoba ostane, zadruga onim danom prestalom smatrati ima, kada je zadružni zakon u život stupio t. j. danom 30. travnja 1874, pa da je prema tomu pravo samovlastničtva stekao, koga je dan 30. travnja 1874 u životu kao glavu obitelji, odnosno kao posljednjeg člana zadružnog zatekao. Ili, da se poslužimo konkretnim primjerom: Petar, predstavnik obitelji, koji je ostavio više djece, umre 11. svibnja 1874, tu se ima zadruga brisati, a nekretnine ne na njegovu djecu, nego na njegovu ostavinu upisati, a to s toga, jer je Petar danom 30. travnja 1874 na svoj dio pravo samovlastničtva stekao.

Ako se pako ovako postupati ima u slučaju § 27 sl f) zakona od 3. ožujka 1874, tada per analogiam jasno sliedi, da se ovako mora raditi u svih onih slučajevih, u kojih je predstavnik koje loze 30. travnja 1874 u životu bio, a nakon toga dana umro, pošto je dotičnik onim danom na svoj dio pravo samovlastničtva stekao.

Mogao bi tko pitati: a zašto se nebi u takovih slučajevih odmah dio imetka mjesto na ostavinu na dotične nasljednike upisao, tim bi se strankam prištedilo vodjenje ostavinske razprave, razdioba i erarska pristojba. Na to valja odgovoriti: premda je u duhu zadružnog zakona, da se provadjanjem dioba strankam što manji trošak nanaša, i premda neima dvojbe, da bi se takodjer i tim prištedilo na trošku, da se dio ne na ostavinu nego odmah na nasljednike prenese: to se ipak po postojećih propisih neda to izvesti, jer razprava ostavine nepripada političkim nego sudbenim oblastim.

Moglo bi se dogoditi, da je pokojnik u slučaju p o t a j n e d i o b e (kakovih ima dosta) sa svojim dielom inače razpoložio, da je nanj zajam uzeo, koju česticu prodao itd.; pa da se tada njegov dio odmah na njegove zakonite nasljednike prenese, nastala bi konfusija, pošto bi tada odnosni nasljednik, vjerovnik, kupac itd. morao sudbenim putem od nasljednika tražiti, da oni ispune one obveze, koje je oporučitelj, odnosno predstavnik ostavine napram njim imao, što bi često dalo povoda dugotrajnim parnicam. Nu kad se dio pokojnikov na njegovu ostavinu upiše, svakomu je prosto svoje pravo pred gradjanskim sudcem u ostavinskoj razpravi odmah potražiti, dakle svaki od ovih doći će do svoga prava prije ovakovim, nego onim drugim načinom.

Ako se dakle vratimo na u uvodu spomenuti konkretni slučaj, to se je imao dio pok. Franje, koji je 19. ožujka 1884 umro, upisati na njegovu ostavinu, tada bi se bio prigodom vodjene ostavinske razprave udovi, a i srodnikom pokojnog Franje u smislu § 758 o. g. z. dio dopitao.

Josip Hoholač.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Actio negatoria: teret dokaza. — Služnost porabe tudjega zida za stražnji zid vlastite sgrade; dosielost?

Do crkve sv. Nikole, koja je već bila napušćena, stajaše u Brnu kuća kantarnica, koja je u gruntovnici kao vlastnost gradske obćine Brno uknjižena bila. Dozvolom gradskoga poglavarstva bijahu tik kantarnice dozidani dućani, kojih posjednici su u gradsku blagajnu neki emphyteutični danak plaćali. Nekoji tih dućana nisu imali stražnjega zida, već su bili naslonjeni na glavni zid kantarnice, a da nebijahu sa potonjim u nikojoj organičkoj svezi, niti je na ovom bila smještena ikakova gradjevna sprava, o kojoj bi gradnja podignutih dućana naslonjena ili poduprta bila; drugi opet imadjahu vlastite stražnje zidove, ali ovi su mogli obstojati samo dotle, dok je jači zid kantarnice stajao. God. 1872 počme gradska obćina Brno, pošto je dovršila demoliranje crkve sv. Nikole, rušiti i gradsku kantarnicu; usljed toga podignu posjednici dućana proti gradskoj obćini tužbu sbog smetanja posjeda i potonja podlegne u ovom prieporu kod svih triuh molba. — Povodom tim gradska obćina Brno povede proti pojedinim posjednikom spomenutih dućana redovitu parnicu, da priznadu podpuno i slobodno pravo vlastnosti na ostanke zida gradske kantarnice, koji su ostanci bili stražnjim zidom rečenih dućana i na koje ovi bijahu naslonjeni, dotično poduprti.

Sud prve molbe izrekao je osudu po zahtjevu tužbe s r a z l o g a:

Podignuta tužba jest tužba stvarna, njom se traži da tuženici priznaju podpuno i slobodno pravo vlastnosti na ostanke sjevernoga glavnoga zida gradske kantarnice, pošto se tuženici u posjedu služnosti istoga zida nalazili. Nazočna dakle tužba jest actio negatoria § 523 o. g. z. Buduć da sadržaj prava, koje si tuženik prisvaja, nije točnije opredieljen, nego se ovo u obće zove „pravo upotrebljivanja glavnoga zida“, to valja prije svega konstatovati, koje vrsti je pravo, koje tužiteljica gradska obćina hoće da obrani; a koje vrsti je opet pravo, koje se tuženiku nieče.

Tužiteljica tvrdi, da joj pristoji podpuno, slobodno i neograničeno pravo vlastnosti na ostanke glavnoga zida, koji se duž tuženikova dućana proteže. Kao slobodna i neograničena vlastnica onoga zida tužiteljica se žali, što si tuženik prisvaja pravo, te isti ostanak zida upotrebljuje za stražnji zid svojega dućana kao naslon tavana i krovne gradje; odnosno što si tuženik prisvaja pravo, te tužiteljici krati porušiti prieporni zid. Objekt dakle ove parnice jest služnost upotrebljivati tudji zid za stražnji

Digitized by Google

zid vlastite sgrade; služnost, koja u zakoniku nije doduše naročito imenovana, ali je ipak moguća, te spada medj servitutes negativae, a počiva na analogiji affirmativne služnosti § 475 br. 1 o. g. z., po kojoj ima netko nasloniti teret svoje sgrade na tudju sgradu (servitus oneris ferendi). Faktični odnošaji, koji se tiču situacije priepornoga objekta, nisu dvojbeni ni prieporni. Pojavljuje se prema tomu pitanje i ima se sudačkom presudom ustanoviti tek način stečenja te služnosti; u tu pako svrhu nuždno je urediti red i teret dokazivanja.

Po § 523 o. g. z. mora tužiteljica dokazati 1. temelj tužbe t. j. pravo vlastnosti na priepornu stvar i 2. činjenicu da joj tuženik ograničuje pravo vlastnosti tim, što si prisvaja, ili tja izvršuje pravo služnosti na istu. — Dokaz ad 1. pruža tužiteljica izvadkom iz gruntovnice; a dokaz ad 2. doprinesen je vlastitim priznanjem tuženika, da se u posjedu gore označena prava upotrebljivanja nalazi; nemanje i osudnom odlukom, koja je na svršenu parnicu sbog smetanja posjeda god. 1872 izrečena, i prema kojoj je tuženik posjed toga svoga prava porabe tja sudbeno uztvrdio i branio. — Iz § 523 o. g. z. deducira doduše tuženik, da tužiteljica mora dokazati, da si tuženik krivo prisvaja služnost, t. j. da pravo služnosti niti nepostoji, odnosno da se isto protupravno prisvaja.

Ali i negledajuć na to, da se dokaz o neeksistenciji servitutnoga prava po naravi stvari može izvesti samo kao protudokaz, jer dok god se nije dokazala eksistencija kojega prava, manjka sveudilj izhodište, koje bi moglo poslužiti podlogom dokazu o neeksistenciji; dakle da je dokaz prisvoja ili svojatanja služnosti, kako ga tuženik razumije, pravno nemoguć i negledajuć na to, da je praksa kod uredjivanja i naprćivanja tereta dokaza posve na čistu, te se pod izrazom „prisvoj ili svojatanje“ dade razumievati baš samo i jedino faktično izvršivanje služnosti, koja se sa stanovišta tužitelja prikazuje ograničenjem dokazanoga prava vlastnosti, dakle ograničenjem njegova prava onoga, kriepošću kojega biva on (tužitelj) ovlašćen, svakoga izključiti od uživanja te svoje stvari; pak s ovoga stanovišta ima se to ograničenje tako dugo smatrati pukim prisvojem ili svojatanjem, dok isti nije uspio dokazati, da mu to ograničenje prava vlastnikovih t. j. prisvoj prava služnosti pristoji na temelju zakona, i da nikad nije bilo predmnievano.

Nazor ovaj nije u protuslovju sa načelom § 323 o. g. z., prema kojemu posjednik nemože biti pozvan, da pokaže naslov svojega posjeda; načelo bo ovo ima se tako shvaćati, da se posjednik nikada nemože pritegnuti, da tužbom ustane i svoj naslov dokazuje; podnipošto pako da posjednik nebi morao dokazati svoj naslov i onda, kada bi tko treći podigao i dokazao jače pravo na posjed n. p. pravo vlastnosti Tužiteljica je prema tomu podpuno udovoljila i pružila dokaz, koji je podnieti imala;

Digitized by Google

pa se imade riešiti još pitanje: da li se može smatrati uspjelim dokaz, koji je tuženik in eventum ponudio, da uglavi, kako je služnost prava upotrebljivanja stekao.

Tuženik tvrdi, da je služnost stekao: 1. naručbom t. j. ugovorom; 2. dosielošću.

Ad 1. Prieporna služnost bila je naručena dotično pogodjena onda, kada je poglavarstvo grada Brna podielilo dozvolu, da se dućani smiju dozidati k zidu gradske kantarnice i dozvola ova involvira privolu, da se glavni zid kantarnice za stražnji zid dućana upotrebiti smije i može.

Ali prije svega nije dokazano, u kojoj formi je gradsko poglavarstvo u Brnu dozvolilo, da se dućani smiju dozidati; jer samo iz te forme moglo bi se zaključiti, nije li tu dozvolu možebit podielilo gradsko poglavarstvo kao gradjevno-redarstvena oblast; ili da li je isto poglavarstvo onda uredovalo kao takovo, t. j. kao tielo, koje je gradsku imovnopravnu osobnost predstavljalo, te o vlastnosti gradske občine — o zidovih gradske kantarnice razredjivalo; pa da li se u obće na to mislilo, da se spominjanom dozvolom podieljuje posjednikom dućana pravo, da se glavnim zidom kantarnice smiju služiti kao stražnjim zidom dućana svojih.

Iz priloga tuženikova odgovora razabire se, da je gradsko poglavarstvo u Brnu g. 1784 dozvolilo, da se kod crkve sv. Nikole uz gradsku kantarnicu dućani sazidati smiju, a zato da posjednici onih imadu u gradsku blagajnu godišnji danak od 4 for. plaćati.

Tuženik pri tom nije nikako dokazao, da je gradska občina Brno g. 1784 bila vlastnicom crkve sv. Nikole dotično sgrade kantarnice, što de facto ni bila nije: te se tako može i mora smatrati, da ona dozvola nije od gradskoga poglavarstva kao representanta imovnopravne osobnosti grada Brna, nego od grad. poglavarstva kao gradjevno-redarstvene oblasti podieljena; dozvolom indi grad. poglavarstva: „da se upitni dućani sagraditi smiju", nije nikoja služnost naručena ni pogodjena, dakle ni dozvoljena na zidu gradske kantarnice; još manje je ugovoreno pravo suvlastnosti na isti zid; napokon da se plaćanje emphyteutičnoga danka nemože nikako u savez dovesti sa pogodbom ikojega prava na glavni zid; što naročito sliedi otud, jer je taj danak g. 1851 zakonom o razterećenju dokinut, dočim kućne služnosti, o kakovoj se ova parnica vodi, u obće nisu nikada predmetom razterećenja bile; dakle s nikoje strane nemože se s razlogom tvrditi, da je tim, što je zidanje dućana dozvoljeno, takodjer ugovorena i podieljena služnost prava upotrebljivati glavni zid gradske kantarnice. Obratno mora se dopustiti, da su oba objekta zasebice i nezavisno od zamande stajala tim većma, što ni danas za tečaja ove parnice nisu u nikojoj svezi organičkoj.

U ostalom pogodbom servituta, kako ju tuženik predstavlja, stekao bi se bio samo naslov, dočim služnost sama nebi tim još stečena bila;

Digitized by Google

jer po pravu moravskih gradova, koje je za zidanja upitnih dućana u Brnu valjalo, mogla se je ugovorom steći služnost samo onda, kada je o služnosti bila sastavljena i u gradske knjige bila upisana isprava, kako su to propisivale ondašnje zakonske ustanove (vidi pravo za moravske gradove de servitutibus XLV. § 1, zatim de venditionibus et emtionibus XLVI. § 1). Uknjižba isprave o stečenju služnosti, o kojoj je priepor, nije nikada bila obavljena, niti se prema tomu nemože dopustiti, da je prieporna služnost narukom ili ugovorom ikada stečena bila.

Ad 2. Ostaje još promotriti, da li je prieporna služnost stečena dosielošću?

Pri riešavanju toga pitanja, i neosvrćuć se na postojeće u ovom konkretnom slučaju potrebštine dosielosti, prije svega mora se izvan svake dvojbe staviti: da li se tuženik, i odkada u posjedu prava uporabe nalazi? Kako tuženik sam priznaje, izmedju glavnoga zida gradske kantarnice i iztočnoga završnoga zida (Abschlussmauer) od njegova dućana nije nikad obstojala organička sveza. Taj glavni zid koristio je dućanu samo toliko, koliko je bio smatran stražnjim zidom od dućana i na koliko je kao takav upotrebljivan, jer vlastitoga završnoga ili zapornoga zida dućan odastraga imao nije. Sadržaj indi servituta, koji je tuženik dosielošću stekao bio, nije se sastojao u tom, da bi gradska občina bila obvezana trpiti isto, što bi inače zabraniti ovlašćena bila; jer tuženik tim, što je dućan bio sazidao, nije tužiteljicu u ničem povriedio, odnosno u njezinih pravih vlastnosti ili posjeda smeo, ili ograničio; zatim jer tuženik na njezinoj stvari t. j. glavnom zidu nije bio učinio nikojih preinaka, niti je bio kakovih sprava ponačinio. Šta više sadržaj servituta, koji da je tuženik dosielošću bio stekao, sastojao se jedino u tom, da mu je pristojalo pravo zahtievati, da se služeća stvar nepreinači, već da onako, kako je danas, stoji, dotično da tužiteljica kao posjednica služeće stvari mora propustiti čine, kojimi bi se današnje stanje preinačilo. — Servitut dakle, na koji tuženik „prigovorom“ svoje pravo podiže, jest prema tomu negativni servitut, usljed kojega posjednik služeće stvari biva obvezan, te mora nešto propustiti; posjednik pako stvari gospodujuće biva opet ovlašćen i može nešto zabraniti.

Ako se sada na ovu negativnu služnost uporavi načelo § 312 ogz., prema kojemu se u posjed stvari netjelesnih t. j. prava dolazi, kada se tko njimi u svoje ime služiti, odnosno kada ih izvršivati odpočme; tada se pokazuje, da izvršivanje prava servituta nije nastalo već tim, što je izpričani faktični odnošaj nastupio i postojao, te što su obadvie sgrade uzporedo stajale; nego da bi k tomu nepromienjenomu stanju služeće stvari, koje samo po sebi nerodi nikojim pravom, morala pristupiti zabrana, da ovlašćenik nečini na njoj nikoje promjene ili da vlastnik naumljene preinake izvesti propusti. Opravdano biva to takodjer po naravi

Digitized by Google

same stvari; jer činjenica, da susjed svojemu zidu nepodaje stabilitet, koji ga po naravi stvari i po zakonih gradjevne umjetnosti ide, ili da svojoj sgradi neprigradi stražnji zid, a vlastnik susjedne sgrade pusti, da zid njegove sgrade i dalje mirno stoji; takov odnošaj ma i preko 40 godina postojao, nemože za nikoju stranku uroditi niti kojim pravom, niti kojom obvezom. Posjed negativne služnosti stiče se po § 313 o. g. z. tek onda, kada posjednik služeće stvari na zahtjev posjednika gospodujuće stvari propusti nešto, što bi inače učiniti pravo imao; u nazočnom dakle slučaju onda, kada bi tužiteljica na zahtjev, dotično zabranu tuženika započeto demoliranje napustila i od istoga odustala bila. Tuženici odnosno njihovi pravni prednici nisu bili nastupili posjed prava upotrebljivanja već onda i onoga časa, kada su dućani uz gradsku kantarnicu sazidani, odnosno zidovi onih uz glavni zid ove podignuti bili, nego istom onda, kada je tuženik tužećoj gradskoj občini rušenje kantarnice zabranio, što se je g. 1872 dogodilo. S nikojega dakle stanovišta nemože se dopustiti, da je prieporna služnost dosielošću stečena.

Prizivni sud osudom svojom odputi tužbovni zahtjev bezuvjetno.

Razlozi: Doista je tuženik dosielošću stekao servitut u onom smislu, kako ga je sud prve molbe pravo označio; jer po presudnoj odluci, kojom je parnica sbog smetanja posjeda bila završena, jest nalazom i mnienjem sudbenih vještaka konstatovano, da je zid gradske kantarnice, koji je stranom porušen, služio stražnjim zidom od dućana tuženikova, čim je spoljašni obodni zid (Umfangsmauer) kantarnice postao koristnim dućanu, na koji tuženiku danas pravo vlastnosti pripada. Još je dokazano, da dućani postoje od g. 1797, dakle i od prije, nego je sgrada gradske kantarnice g. 1853 postala gruntovnom vlastnosti gradske občine Brno.

Kada se dakle uvaži, da je brnska gradska občina trpila, da se glavni zid gradske kantarnice upotrebljuje za stražnji zid od dućana sve od onda, od kada su isti dućani sazidani, dotično k istoj kantarnici neposredno dogradjeni, pa i kašnje kada je kantarnicu u gruntovnici kao svoju vlastnost uknjižila, dakle tečajem više od 30 dotično 40 godina; niti se proti tomu upotrebljivanju ikada bud ikojim načinom opirala i upotrebljivanje kratila; pa kada se nadalje iztakne, da gradskoj občini već po naravi same stvari služnost prava upotrebljivanja — kako ju je tuženik vršio i u posjedu koje bio je od sve tri sudbene molbe zaštićen — nije mogla ostati nepoznata; ili da se je ona (tužiteljica) posve lahko mogla uvjeriti o tom stanju dućana t. j. da faktično postoji, te da se vidljivim načinom vrši služnost, o kojoj je ovaj priepor; kada se zatim uzme, da zastarjelost po § 480 o. g. z. daje naslov stečenju služnosti; a dosielost ove da se temelji samo na tom, što se izvršivanje iste trpi tečajem vremena, koje je za dosielost propisano; u predležećem pako slučaju da je po § 1478 o. g. z. zastarjelo pravo, suprotiviti se izvrši-

Digitized by Google

vanju servituta; napokon kada se u obzir uzme, da tuženiku pristoji pravo na pogodnosti §§ 1477 i 1493 o. g. z.: tada se moralo uzeti i izjaviti, da je u nazočnom slučaju služnost stečena dosielošću, te se je prema tomu tužitelj sa svojim zahtjevom tužbovnim odputiti morao.

Vrhovno sudište ukine osudu prizivnoga i potvrdi onu prvoga suda.

Razlozi: Prizivni sud u razlozih svoje rješitbe stavio se na stanovište, da je tuženik služnost upotrebljivanja ostanka zida, na koji gradskoj občini Brno pravo vlastnosti pristoji, i koji je u tužbi pobliže označen, za stražnji zid od svojega dućana dosielošću stekao. — Prvi uvjet svakoj dosielosti jest posjed; pa budući se po § 312 o. g. z. do posjeda prava dolazi tako, da se tko njim u svoje ime služi; a služi se tko pravom na tudju stvar po § 313 o g. z. tim, ako ju s dozvolom vlastnika na svoju korist upotrebljuje (služnost pozitivna); ili ako tko usljed tudje zabrane propusti što, što bi inače učiniti pravo imao (služnost negativna), to valja pretresti i uvažiti, kojim načinom su tuženik i njegovi prednjaci posjednici zid gradske kantarnice, u tužbi pobliže označen, za svoju korist upotrebljivali? Faktična je istina, da dućan sa ostanci zida nije organički spojen i da izmedju obadvajuh postoji odnošaj susjedstva. Da bi tuženik ili njegovi prednjaci-posjednici uparničeni zid ikada bili upotrebljivali načinom pozitivnim, da bi naime oni ikad ikoju povlast nad tim zidom bili vršili, ili na njem bud ikoje preinake poduzimali, u obće da bi im uparničeni zid bio na ikoju inu korist služio, osim što je bitisao, nije ni tuženik tvrdio: pa baš kao što faktično stanje nemože nikada uroditi posjedom, niti se ovaj na onom dade utemeljiti; isto tako nemože se slučajna hasna, koju nekomu tudja stvar slučajno nosi, upotrebljivanjem iste stvari za korist svoju smatrati.

Budući svaka služnost u sebi uključuje ograničenje slobodne vlastnosti neke stvari; budući je nadalje kod pozitivnih servituta vlastnik po § 472 o. g. z. obvezan, da pogledom na svoju stvar štogodj na tudju korist pretrpi, ili kako se u § 482 o. g. z naročito veli, da se drugi pravom kojim služi; i budući napokon kod kućnih servituta ovlašćeniku pristoji pravo, i ovaj može na zemljištu svojega susjeda nešto učiniti, što potonji trpiti mora: to se upotrebljivanjem tudje stvari na svoju korist u smislu § 313 o. g. z. mogu smatrati samo činitbe takove, kojimi se odnošaj premoći ili povlasti nad istom stvari manifestira, usljed koje vlasti se tudja stvar smije preinačiti i ovršiti upliv, koji se sjetilî opaziti dade, dakle činitbe, koje bi vlastnik mogao i morao zabraniti, da slobodu svojega podpunoga vlastničtva obezbiedi.

Sve to medjutim nesbiva se, kada — kao u nazočnom slučaju — vlastnik stvari nebiva nikojim načinom zapriečen u izključivom upotrebljivanju iste; kada njegova stvar drugomu, gdje je ovaj naprama istoj stvari posve pasivan, pruža neku slučajnu korist bez svake preinake u

Digitized by Google

sućanstvu njezinu; kada se svojatanje prava naprama stvari niti neprimieti i vlastniku stvari niti se nepruži prilika, te on nemože od prisvojitelja zahtievati ni činitbu ni propust, u konkretnom slučaju tražiti od onih, koji su dućane sagradili, dotično koji dućane posjeduju, da si četvrti stražnji zid od dućana ugrade t. j. naknadno uzidaju. Sagraditelji dakle i današnji posjednici spominjanih dućana nisu nikoji posjed prava na prieporni zid mogli steći; a gdje neima posjeda, tamo ni po gotovo nemože biti spomena o dosielosti kakovoj; zato se je osuda prizivnoga suda morala ukinuti, a ona suda prve molbe potvrditi.

(Riešitba c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču od 23. lipnja 1875 br. 5576 Gl. Ung. W. br. 5771).

Pr. L. Matasović.

Što ima supruga (pravoslavne vjere) dokazati, kad zahtjeva od supruga svoga privremenu alimentaciju za vrieme brakorazvodne parnice (§§ 91, 92, 107, 108 i 117 o. g. z.)?

K. S. zamolila je 20. travnja 1886 kod kr. kot. suda u O., da joj se ustanovi privremena alimentacija do riešenja njezine brakorazvodne parnice, koju je kod konsistorija u Srem. Karlovcih proti mužu svom M. S. digla. U molbi svojoj tvrdi, da već tri godine od muža rastavljena živi, jer ju zlostavi; a da je rečena parnica u tečaju, potvrdjuje joj konsistorijalni bilježnik.

Kr. kot. sud u O. odredio je na tu molbu ročište za saslušanje protustranke, ter nakon toga odlukom svojom od 7. lipnja 1886 br. 4121 izrekao: da je suprug moliteljice M. S. dužan u ime privremenoga uzdržavanja mjesečno 10 for., računajuć od dana 28. siečnja 1884 kao dana udaljenja, do pravomoćnosti ove odluke na jedanput u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe izplatiti, a od dana pravomoćnosti ove odluke svakoga mjeseca unapried 10 for. pod prietnjom ovrhe, a to sve dotle, dok u tečaju se nalazeća brakorazvodna parnica nebude dokončana; a to sa r a z l o g a: jer su obie stranke tečajem razprave priznale, da je brakorazvodna parnica u tečaju, što je takodjer dokazano i svjedočbom konsistorijalnog bilježnika; jer je zahtjev moliteljice opravdan ustanovom § 91 o. g. z.; a glede iznosa, jer je M. S. tečajem razprave prokazao svoj imetak.

Pošto je M. S. proti spomenutoj odluci prvog suda uložio utok, to je kr. banski stol riešitbom svojom od 25. svibnja 1887 br. 11881 napadnutu prvosudnu odluku preinačio i moliteljicu K. S. sa njezinim zahtjevom odbio; jer moliteljica nije ni uztvrdila, a ni dokazala, da je dozvolom suda ostavila muža svog M. S. i da joj je dozvoljen posebni stan, bez čega nemože zahtievati, da joj muž izvan svog stana daje uzdržavanje (§§ 107, 108 i 117 o. g. z.).

Digitized by Google

Na previdni utok K. S., odlučio je vis. kr. stol sedmorice rješitbom od 13. listopada 1887 br. 3436, da se previdni utok odbija, a banskostolna riešitba potvrdjuje sa razloga tamo navedenih, i s obzirom na ustanove §§ 91 i 92 o. g. z. *A.*

Suduc u Dalmaciji može riešenje izdati pisano latinicom ili ćirilicom

V. B. prigovori odluci c. k. okružnoga suda u Spljetu od 11 lipnja 1887 br. 2918, što je ova odluka pisana latinicom, a ne ćirilicom. Usljed toga podnese prvi sud s izvješćem spise c. k. prizivnomu sudištu dalmatinskomu u Zadru. Ovo je proučiv spise i saslušav c. k. državno nadodvjetničtvo u Zadru odlukom od 17. rujna 1887 br. 3147 izreklo:

Smotrivši, da ministarska naredba od 20. travnja 1872 br. 4705, čim je ovlastila stranke, da smiju prikazati u sudbenih poslovih podnesaka sastavljenih na hrvatsko-srbskom jeziku, koj se u Dalmaciji govori, nespominje pismena, kojimi ti spisi imat će biti napisani, da li najme latinskimi ili ćirilskimi; i da dočim ista ministarska naredba ustanovljuje, da sudac ima riešavati spise u onom od zemaljskih jezika, na kojem mu biše podnešeni, nenalaže mu, da ima napisati riešitbe pismeni, kojimi su spisi napisani, prosto mu tiem ostavljajuć, da se posluži jednimi od pismena istomu jeziku svojstvenih; smotrivši dakle, da se neosnovanom prikazuje podnešena pritužba; obazriev se na § 15 k. p., ima se pritužba odbiti.

Da je tužba kod smetanja posjeda zastarila, ima tuženik a ne tužitelj dokazati.

Kr. kot. sud u Mitrovici izrekao je 12. travnja 1887 br. 2423 radi smetanja posjeda sliedeću odluku:

Glasom tužbe prim. 1. lipnja 1884 br. 4599 tvrdi tužitelj, da je blizu 20 godina katastralnu česticu br. 5691/4 u Mitrovici sa 486 č. h., koju je u svoje vrieme kupio i u faktični posjed primio, mirno te faktično uživao, pa da ga je u tom zakupnik nasljednika Karoline V., ciglar Jakov H. smetao, jer da je prije 14 dana onu parcelu bez tužiteljeva znanja obradio i tim ga u mirnom i faktičnom posjedu uznemirio. — Tuženik poriče, da tužitelj tu parcelu 20 god. uživa; prigovara gornjoj tužbi zastaru, te poriče identitet parcele.

Vidiv, da je tužitelj suglasnim izkazom dvajuh zakletih svjedoka Petra B. i Suzane S. u smislu § 158 g. p. p. dokazao kako posljednji faktični posjed na zemljištu očevidom dne 12. prosinca 1884 ustanovljenim, tako i predmet smetajućeg čina; vidiv, da je sudbenim očevidom i mnenjem vještaka (§ 216 g. p. p.) dokazano, da je prieporna čestica posvema identična sa katastralnim brojem 5691/4 u tužbi označenim; vidiv, da je tužitelj uztvrdio, da je istom 14 dana prije nego što je

Digitized by Google

podneo tužbu, saznao, da ga je tuženi u faktičnom posjedu uznemirio; vidiv, da tuženi ima dokazati, da je tužba zastarila (§ 104 g. p. p.) česa ipak nije učinio: to se moralo u smislu tužbenog zahtjeva suditi i protivnika, jer se objestno u parnicu upustio, na temelju § 573 g. p. p. na platež parbenog troška osuditi.

Usljed tuženikova utoka kr. banski stol riešenjem svojim od 16. lipnja 1887 br. 11817 potvrdio je odluku prvoga suda sa razloga po ovom potonjem navedenih, pa i s toga, jer su oba momenta, kojimi se smetanje posjeda počinjava, po §§ 108, 158 i 216 g. p. p. ustanovljena, te odluka po § 339 o. g. z. i § 620 g. p. p. opravdana. Obzirom na navod tuženikov, da je usljed njegovoga prigovora zastare tužbe tužitelj imao dokazati, da je tužba u odredjenom po § 618 g. p. p. 30-dnevnom roku podnešena, upućuje se tuženik na propis § 104 g. p. p. i na riešitbu kr. banskoga stola od 5. kolovoza 1885 br. 15582*; a prigovor pomanjkanja pasivne legitimacije nikako se nemože uvažiti, jer se tužba radi smetanja posjeda diže proti neposrednom počinitelju, a da je on (tuženik) takov, to sam priznaje. Izreka o naknadi parbenih troškova temelji se na ustanovi § 573 g. p. p.

Vanredni previdni utok tuženikov zabacio je kr. stol sedmorice riešenjem od 2. rujna 1887 br. 2918, a obie niže odluke potvrdio i to s r a z l o g a: što tuženik u svom odgovoru na tužbu nije porekao, da je tužitelj tek 14 dana prije podnešene tužbe saznao za počinjeno smetanje, nego je prigovorio tužbi zastaru veleć, da se je to smetanje posjeda zbilo 30 dana prije, no što je tužba podnešena i tužitelj to saznao; nu taj prigovor obzirom na neporečenu tvrdnju tužiteljevu i na ustanovu § 618 g. p. p. nije ovdje odlučan; vidiv, da su u ostalom obie odluke nižih sudova tako glede posljednjega faktičnoga posjeda, kao i sbiloga se smetanja dovoljno obrazložene, i da nisu utemeljene na pogriešnoj uporavi zakona ili na predpostavi protivnoj sadržaju spisa: ima se itd.

Priobćio Kosta Radoslav.

Ustanova § 1 car. naredbe od 16. studenoga 1858 d. z. l. br. 213, tičuća se nadležnosti kot. sudova glede prigovora iz uporabnih pogodba, proteže se i na stečajninu, ako ista na mjesto prezaduženika ili kao najamnik ili zakupnik po propisu § 23 steč. reda (austrijskog) pogodbu nastavi, ili sama uporabnu pogodbu sklopi.

A. preda c. k. gr. del. kot. sudu u P. proti B odnosno njegovoj stečajnini tužbu de praes. 10. studenoga 1883 br. 61049 radi plateža

* Ovom rješitbom naloženo je kr. kot. sudu, pošto je on (kr. banski stol) prvašnju odluku istoga kot. suda od 31. svibnja 1885 br. 4766 ukinuo, da se tvrdnja tuženikova, da je tužba zastarila, dakle prigovor taj, ima po tuženom dokazati. O. P.

Digitized by Google

dužne najamnine u iznosu od 282 for. 50 nč. spp. Tužba bude odlukom pod 14 i. m. br. 61049 propisno riešena ter za ustmenu razpravu ročište odredjeno.

Proti toj odluci uloži dr. C. kao upravitelj stečajnine B-ove utok, koji je c. kr. viši zemaljski sud u P. riešitbom od 5. veljače 1884 br. 4118 uvažio u toliko, da se spomenuta tužba A-ova imade radi nenadležnosti odbiti, jer se po ustanovi § 138 steč. reda od 25. prosinca 1868 (d. z. l. br. 1 god. 1869) zahtjevi imadu proti stečajnini stavljati kod onog suda, koji je stečajni sud, pak da s toga sud taj nije nadležan razpravljati podnesenu tužbu.

Usljed previdnog utoka tužiteljevog preinačio je vrhovni sud drugomolbenu riešitbu potvrdiv onu prvog suda, i to sa r a z l o g a:

Što se iz sadržaja spomenute tužbe vidi, da se ovdje radi o utjeranju ostatka najamnine od 46 for. 25 nč. za vrieme od 1. kolovoza 1883 do 1. studenoga 1883, zatim one najamnine, koja je 1. studenoga 1883 dospiela bila u iznosu od 236 for. 25 nč. za vrieme od 1. studenoga 1883 do 1. veljače 1884; te što je stečaj nad imetkom rečenog prezaduženika već 7. kolovoza 1883 otvoren bio, a što se ovdje radi o najamnini, u koju je stečajnina po § 23 steč. reda stupila.

Najamnina ta ukazuje se po § 29 t. 3 steč. reda kao dug stečajnine, glede kojeg nije nuždna posebna prijava, pak s toga pristoji tužitelju kao najmodavcu odnosno vjerovniku stečajnine pravo po § 137 steč. reda proti upravitelju stečajnine postupati.

Nu ces. naredba od 16. studenoga 1858 d. z. l. br. 213 u § 1 odredjuje, da svekolike parnice iz pogodaba uporabnih, sudbeno odpovjedanje o istih, svekolike razprave i ine odredbe ob odpovjedanju i t. d., izklopno spadaju pred onaj kotarski (gradsko-delegovani) sud, kojemu se u kotaru nalazi predmet uporabni, bez obzira na osobu; pak s toga kod takove beziznimne odredbe okolnost, da je stečajnina odnosno njezin upravitelj najamnik, nemože od bitnog upliva biti, niti se može razlika kakova praviti.

Ova u uvodu § 138 stečajnog reda napomenuta ustanova nestoji u oprieci sa nadležnosti c. kr. kotarskih sudova, koja je utemeljena na specijalnom zakonu.

(Riešitba od 8. travnja 1884 br. 3669.)

(*Iz Spruchrepertoriuma.*)

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

*Po mjenbenom pravu nije nuždno za prekinuće zastare, da se parnica nastavi; dovoljno je, da je tužba predana.**

Proti platežnom nalogu od 23. veljače 1878 br. 1107, kojim bje B-u naloženo, da giratarU A. izplati mjeničnu svotu od 200 for. a. v. sa 6 % kamati od 15. studenoga 1876 kao i parbeni trošak, podneo je B. pravodobno prigovore, o kojih je za ustmenu razpravu ročište na dan 15. svibnja 1878 odredjeno bilo. K ovom ročištu nepristupi nijedna stranka, o čem bijahu stranke odlukom od 15. svibnja 1878 br. 1429 s tim dodatkom ubavještene, da im prosto stoji obnovu ročišta zatražiti.

Istom 2. lipnja 1883 pod br. 3306 zamolio je A. obnovu ročišta, koje bijaše na 18. lipnja 1883 ustanovljeno. Tu je B. izmedju ostalog prigovorio, da je mjenbena tražbina zajedno sa kamati zastarila, jer premda je ista pod 23. veljače 1878 utužena bila, ipak nije razprava o njoj od 15. svibnja 1878 pa sve do 2. lipnja 1883, dakle kroz više od pet godina, nastavljena.

Prvi sud nije taj prigovor uvažio.

Usuprot višji zemaljski sud uvažio ga je i to sa razloga, što premda se po čl. 80 mjenb. reda (§ 87 našega mj. z.) zastara prekida uručenjem tužbe, ipak odatlje nesliedi, da zastara nakon uručenja tužbe nemože iznova odpočeti; i što o tom mjenb. red ništa nepropisuje, pak se s toga imade uporaviti ustanova § 1497 o. g. z., po kojoj je za prekidanje zastare potrebito da se tužba nastavi.

Jer tužitelj od 15. svibnja 1878 do 2. lipnja 1883 kao dana kad je obnova ročišta zatražena, dakle preko pet godina, tužbu svoju nastavio nije, čemu je tuženi svemu prigovorio: to se ovom na zakonu utemeljenom prigovoru o zastari mora mjesta dati.

Vrhovni bečki sud odbio je riešitbom od 12. studenoga 1884 br. 10613 prigovor zastare i to sa razloga, što o takovoj zastari čl. 80 mj. z. ništa negovori, a ni nepropisuje, da je za prekinuće zastare nuždno, da se prije izminuća triuh godina parnica mora nastaviti. — Analogiji § 1497 o. g. z. u mjenbenih stvarih neima mjesta, jer po car. patentu, kojim je o. g. z. uveden (čl. XI. car. patenta od 29. studenoga 1852 kod nas) prosudjuju se trgovački i mjenbeni poslovi po postojećih osobitih zakonih trgovačkih i mjenbenih, u koliko ovi odstupljuju od propisa obć. gr. z, što sve ovdje nije slučaj, buduć da čl. 80 o prekinuću zastare glede mjenb. tražbina posebne ustanove sadržaje. *A.*

---

* Vidi slični slučaj u br. 10 str. 514 Mjesečnika o. g. Gore priobćeni slučaj uvršten je u „Spruchrepertorium“ bečkoga vrhovnoga sudišta. Op. p.

Digitized by Google

Da li odgovara družtvo željezničko za štetu nastalu požarom na stvarih, koje se same mogu upaliti? Tko mora dokaz izvesti kod odštetnih tužba proti željeznici?

Trgovačka tvrdka A. tuži željezničko družtvo B., da joj neće da naknadi štetu, koju je pretrpjela tim, što se je upalila na željeznici pošiljka lana.

Prvi sud odbaci tužbu s ovih razloga: Nepreporno je to, da je postaja X. tužene željeznice ubaviestila tužiteljicu mjeseca travnja 1885, da je za nju prispiela iz Rusije odpremljena pošiljka lana, težka 6480 kg. Tužiteljica tvrdi, što tuženica poriče, da je ista pošiljka lana požarom znatno oštećena, pa pošto se je tužiteljica kratila prije preuzeti pošiljku, to su prema § 64 željezničkoga pravilnika, uz intervenciju obiuh pručih se stranaka, vještaci ustanovili štetu požarom nanesenu na 1724 mar. 80 fenika, što dokazuje izvadak vješt. nalaza. Ovu svotu traži tužeća tvrdka svojom tužbom, da joj isplati željezničko družtvo u ime naknade štete. Tuženo željezničko družtvo prizna u pismu svojem od 24. kolovoza 1885 izrikom, da je gore spomenuti iznos štete ustanovljen; nu poriče, da je ono dužno naknaditi ovu štetu požarom nanesenu, jer da se lan može sam upaliti. Tužiteljica priznaje to, nu poriče, da bi to već bilo dovoljno riešiti željezničko družtvo odgovornosti; tomu se hoće, kako ono misli, da lan spada medju ona dobra, koja su po svojih posebnih naravskih svojstvih izvržena posebnoj pogibelji, da se sama upale i tako oštete, dočim ona (tužiteljica) protivno tvrdi i pripravna je svoju tvrdnju vještaci dokazati. — § 67 al. 1 željez. pravilnika odredjuje, da željeznica neodgovara za štetu, koja je nastala na dobrih onakovih, koja su radi svojih osebitih naravskih svojstva podvržena pogibelji, da budu sasma ili dielomice oštećena (medju ostalim i) tim, što se sama od sebe mogu upaliti. A po alineji 6 § 67 cit. da se dokaže protivno (tužitelji nisu ni uztvrdili, da je nastupila iznimka al. 7 istoga §-a) mora se predmnievati, da je nastavša šteta, ako se je mogla poroditi iz pogibelji, koju željeznica nepreuzimlje, zaista iz nje i nastala. Ova predmnjeva ima se uporaviti na nazočni slučaj, premda ustanova § 48 II. A. al. 8 ili bolje XXXI. dodatka D. § 48 želj. pr., na koji se tuženo želj. družtvo pozivlje, sadrdržaje propise o natovarenju i zamatanju, a može se uporaviti (ona predmnjeva) s toga, jer kako sama tužiteljica dopušta, lan je zaista podvržen pogibelji, da se sam upali, šteta požarom mogla je dakle zaista nastati iz pogibelji požara, koju po želj. pravil. nepreuzimlje željeznica kod lana na sebe, i jer se u § 67 lit. a) al. 1 cit. navedeni od vatre nesigurni predmeti neizbrajaju taksativno, što se već vidi iz rieči „i kod drugih jedkih kao i kod lahko upaljivih predmeta“ itd. Nije istina, da je po § 67 cit. izključena odgovornost željeznice samo kad osobito velika, ili

Digitized by Google

kad praktični često nastaje pogibelj, da će se stvari same upaliti, i da je samo u takih slučajevih odriešena željeznica odgovornosti; jer u § 67 al. 1 rieči „osobita pogibelj" znače samo takovu pogibelj, kojoj su te vrsti dobra po svojoj prirodnoj kakvoći podvržena, dakle u oprieci prema onim pogibeljim, kojim su podvržene druge vrsti dobara, koja imadu drugih prirodnih svojstva, kojoj dakle pogibelji dobra u obće nisu podvržena. Tuženo željez. družtvo tvrdi, a to nije porečeno, da je lan odpremljen u zatvorenom vagonu; nu prema odredbam željez. pravil. neima to nikakova upliva na odgovornost željeznice, a tužiteljica ni netvrdi, da je tuženica u ovom slučaju preuzela odgovornost za nastalu štetu požarom, i da je možda zato lan vožen u zatvorenom vagonu; isto tako netvrdi ona, da je zabranjeno voziti robu, koja bi se mogla sama upaliti u zatvorenih kolih, ili da je tim upravo prouzrokovana pogibelj, da se sam upali. Dokaz po vještacih, što ga je ponudio tužitelj o tom, da se lan sam može upaliti, nemože se dopustiti, jer je gledeć na stanje stvari i na navedene ustanove željezničkoga reglementa ponudjen o irrelevantnih okolnostih. S ovih razloga mora se bezuvjetno zabaciti tužba, kojom se traži od željezničkoga družtva, da naknadi štetu požarom nastalu, za koju ono prema navedenom neima odgovarati.

Prizivni sud u Beču potvrdi osudu prvoga suda s ovih razloga: Nemože biti nikakova govora o ništetnosti osude, jer ona konstatira što je tužiteljica faktično priznala ili dopustila, pa kad bi se zakon krivo tumačio, ili kad bi bio nazor sudčev neispravan, to bi moglo dati povoda, da se osuda promjeni, ali nikada nebi nastala usljed toga ništetnost osude. Ovdje se dakle nemogu uporaviti §§ 264 i 265 aust. g. p. p (rade o žalbi ništovnoj) niti resolucija od 31. listopada 1785 br. 489 lit. o), nego se je imala osuda prvoga suda potvrditi, jer tužiteljica u repliki svojoj dopušta i sama, da se lan može sam od sebe upaliti veleć, da se riedko lan sam upaljuje, po tom ipak je u naravi lana, da se može sam upaliti. Ovim je pako konstatovano, da lan spada u red onih dobara, koja su radi svojih posebnih prirodnih svojstva izvržena posebnoj pogibelji oštećenja tim, što se sama upaljuju; s toga se ponudjeni dokaz po vještacih o protivnom nesmie dopustiti, nego se pravom uporavljuje § 67 željez. upr. reglementa. A da je lan oštećen krivnjom službenika željezničkih, to se nije ni kušalo dokazati. Da se lan sam može upaliti, vidi i § 48 al. 8 želj. pr.

Izvanrednu previdnu žalbu zabaci c. k. vrhovno sudište bečko riešenjem od 19. siečnja 1887 br. 14316 ex 1886, jer manjkaju predpostave dvor. dekreta od 15. veljače 1833.

(Centralblatt.)

Digitized by Google

C. Kazneno.

Tatbina od navade. Novela kaznenom zakonu od 29. prosinca 1886 i § 179 k. z.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu osudom od 17. kolovoza 1887 br. 6911 osudio je Ivana G., 22 godine starog, radi prekršaja kradje već osam puta kažnjenog, radi zločina kradje (stvari u vriednosti od 229 f. 95 n.), označene u §§ 171, 173, 174 II. c), 176 sl. d) i 179 k. z., pošto mu je krasti postalo navadom, po § 179 k. z. na težku tamnicu od pet godina, pooštrenu jednim postom svakog mjeseca.

Proti ovoj osudi uložio je osudjeni žalbu ništovnu, koju je kr. stol sedmorice riešitbom svojom od 22. listopada 1887 br. 3200 zabacio te potvrdio osudu prvoga suda.

Razlozi: Obtuženi I. G. pozivajuć se u izvedenju žaobe ništovne na ništovni razlog § 277 toč. 10 k. p. (§ 281 toč. 10 aust. k. p.) tvrdi, da je prvi sud krivo uporavio zakon, kad je uzeo, da je, i pošto je stupio u krieposť zakon od 29. prosinca 1886, kojim se preinačuju neke ustanove kaz. zak. od 27. svibnja 1852, još uvjek u krieposti ostala ona ustanova § 179 k. z., po kojoj se kazan radi zločinstva kradje odmjeriti imade po kaz. stavci od 5 do 10 godina težke tamnice u slučaju onom, kad kradež tatu postane navadom. — Tu svoju tvrdnju temelji žalbenik na okolnosti, što je usljed gore navedene novele iz § 176 k. z. izlučena ustanova točke I., po kojoj kradja postaje zločinstvom bez obzira na iznosak, ako je učinitelju tatbina postala navadom, pa odtuda zaključuje žalbenik, da je novelom od 29. prosinca 1886 takodjer muče dokinuta gore navedena ustanova §-a 179 k. z., dosljedno da mu se kazan nije smjela odmjeriti po kaznenoj stavci od 5—10 god., nego po § 178 k. z.

Nu ovaj nazor žalbenika nije ispravan. Izričnim bo dokinućem ustanove § 176 t. I. k. z. kroz novelu od 29. prosinca 1886, a da nije podjedno novelom izrično izvan krieposti stavljena takodjer ustanova § 179 k. z., normirajuća za kradju od navade kaznu težke tamnice od 5 do 10 godina, promienjen je kaz. zak. samo u toliko, da je odsele navada kod kradje prestala biti okolnošću kvalifikatornom, t. j. da kradja više nepostaje zločinstvom jedino s toga, što je počinitelj tat od navade.

Tim pak nije izvan krieposti stupila i navodno logično stupiti morala takodjer gore navedena ustanova § 179 k. z., prema čemu se ona ima uporaviti svagdje, gdje sud razlogom uzimlje, da je počinitelju kradje, koja je iz drugog kojeg zakonitog razloga zločinstvo, tatbina postala navadom.

Da je tomu tako, sliedi od tuda, što se po § 179 k z. imade uporaviti viša stavka kaznena i usljed takovih okolnosti, koje ni dosele nisu

Digitized by Google

bile okolnosti kvalifikatorne, naime radi osobite drzovitosti, osobite sile ili osobite lukavštine, dakle u slučajevih, gdje kradja s drugoga kojega razloga mora biti zločinstvom; nadalje od tuda, što se nemože i nesmije predmnievati, da bi zakonodavac, da je htio navodno sasvim izlučiti iz kaz. zak. pojam kradje od navade s toga, što se navada težko ustanoviti dade, netaknutom ostavio bio ustanovu § 179 k. z.; sliedi to napokon i odatlje, što je i ustanova § 203 k. z., koja za zločinstvo prevare iz navade takodjer postavlja višu stavku kaznenu, novelom netaknuta ostala, premda navada ni dosele nije bila kod prevare okolnost kvalifikatorna, t. j. nije činila i nečini prevaru samu sobom zločinstvom, te akoprem se navada i kod prevare težko ustanovljuje.

Gledeć na sve navedeno ukazuje se žalba ništovna obtuženog I. G. neosnovanom, pa se s toga kao takova po § 282 k. p. zabacuje, a priziv odpućuje."

S ovom rješitbom slaže se a contrario osuda kr. stola sedmorice od 6. kolovoza 1887 br. 1786, kojom je zabačena žalba kr. drž. odvjetničtva proti osudi prvoga suda, kojom je okrivljeni osudjen po § 178 k. z., premda je postupajući sud izrekao, da je obtuženi „tat od navade", a ipak ga po § 179 k. z. sudio nije.

Kasaciono sudište nije se u potonjoj rješitbi upustilo izrično u razmatranje pitanja, da li dotična ustanova § 179 k. z. poslje novele od 29. prosinca 1886 obstoji ili ne, već je reklo, da se obzirom na dobu obtuženika od 17 godina nemože uzeti, da mu je kradja postala navadom, i to tim manje, što nije ni dorastlost od 20 godina postigao; a to je riešenje u suglasju sa gore navedenom osudom.

Tumačenje stavke I. sl. c) § 174 k. z.

Osudom kr. sudb. stola u Zagrebu osudjeni su N. V. i L. S. radi prekršaja kradje, počinjene na štetu ostavine A. B. u času, kad je A. B. na umoru bila.

Kr. drž. odvjetničtvo uložilo je proti ovoj osudi žalbu ništovnu na osnovu točke 9 sl. a) § 277 k. p., jer se je stvorenom izrekom suda, da djelo, kojim se obtuženici okrivljuju, nesačinjava zločinstvo kradje, zakon povriedio i krivo uporavio. Javni tužitelj najme tvrdi, da valja utuženi čin kvalifikovati po § 174 st. I. sl. c) k. z., jer mnije, da se tadanje nesretno stanje — umiranje — A. B. mora doista takovim smatrati, da nije u stanju bila vlastničtvo svoje braniti, što je okrivljenikom dobro poznato bilo.

Rješitbom kr. stola sedmorice kao suda kasacionog od 15. listopada 1887 br. 2138 zabačena je žalba ništovna kr. drž. odvjetničtva po § 282 k. p., jer se na nazočni slučaj ustanova § 174 I. c) k. z. uporaviti neda.

Priobćio F. Haladi.

Digitized by Google

Popis

poreznih občina, za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kotarskim sudovom.

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
1	kr. kotarski sud Ilok	1	Ilok	1. rujna 1887	1. rujna 1887	29. veljače 1888
		2	Neštin			
		3	Vizić			
		4	Gjipsa			
		5	Šot			
		6	Šarengrad			
		7	Mohovo			
		8	Molovin			
2	kr. kotarski sud Brod	1	Klakar			
		2	Kuti			
		3	Bebrina dolnja			
		4	Sredanci			
		5	Topolje staro			
		6	Selna			
		7	Stružani			
		8	Poljanci			
		9	Garčin			
		10	Perkovci			
		11	Divoševci			
		12	Prnjavor			
		13	Beravci			
3	kr. kot. sud Djakovo	1	Striživojna			
4	kr. kotarski sud Kostajnica	1	Mračaj			
		2	Selište			
		3	Meminska			
		4	Rausovac			
		5	Crkveni bok			
		6	Ivanski bok			
		7	Šaš			
		8	Cerovljani			
		9	Strmen			
		10	Živaj			
		11	Utolica			
		12	Krčevo			
5	kr. sudbeni stol Gospić	1	Barlete			
		2	Ostrvica			
		3	Pavlovac			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					dana	dana
6	kr. kotarski sud Zlatar	1	Zlatar	1. studenoga 1887	1. studenoga 1887	30. travnja 1888
		2	Martinci			
		3	Lovrečan			
		4	Veleškovec			
		5	Batina			
		6	Oštrc			
		7	Purga			
		8	Mače			
		9	Poznanovec			
		10	Peršaves			
		11	Bedekovčina			
		12	Mihovljan			
		13	Komor			
		14	Vojnovec			
		15	Veternica			
		16	Petrova gora			
		17	Budinšćina			
		18	Belec			
		19	Konšćina			
		20	Gotalovec			
		21	Kraljevec gornji			
		22	Hrašćina			
		23	Zajezda			
		24	Pešćeno			
7	kr. kotarski sud Udbina	1	Komić			
		2	Lapac gornji			
		3	Lapac dolnji			
		4	Oraovac			
		5	Dnopolje			
8	kr. sudbeni stol Požega	1	Bolomača	1. prosinca 1887	1. prosinca 1887	31. svibnja 1888
		2	Busnovi			
		3	Bratuljevci			
		4	Brdjani			
		5	Daranovac			
		6	Deževci			
		7	Gučani			
		8	Jaguplje			
		9	Kujnik			
		10	Oljasi			
		11	Orljavac			
		12	Orljenci			
		13	Podsreće			
		14	Seoci			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					d a n a	
		15	Sloboština			
	kr. sudbeni	16	Skrabutnik			
		17	Snjegović	1. prosinca	1. prosinca	31. svibnja
8	stol	18	Stitnjak			
		19	Vilićselo	1887	1887	1888
	Požega	20	Vranić			
		21	Zakorenje			

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) imao je 25. listopada sjednicu, u kojoj je riešeno više tekućih posala te se viećalo o važnih interesih družtvenih. Imenito naglasila se živa želja, da se nadje način i put, kako bi družtveni organ „Mjesečnik“ mogao dobivati i priobćivati sve načelne rješitbe vrhovnoga suda našega u gradjanskih i kaznenih predmetih. — Isto je tako sa više strana potaknuto, da družtvo pravničko, dotično odbor njegov upriliči razprava, predavanja i čitanja iz raznih grana javnoga i privatnoga prava, kako to čine druga pravnička družtva, a kako je i zagrebačko kroz više godina činilo. Odbor nastojat će o tom što bude više mogao, pak se nada pouzdano, da će se u velikom broju pravnika, živućih u Zagrebu i izvan njega, naći ih, koji se nebudu žacali truda, da doprinesu sa svoje strane, da se i pravnička obrazovanost usavrši, razjasne preporna pitanja u raznih granih prava, pa promakne i razvoj pravne nauke. Odbor će, čim se najavi jedno čitanje ili razprava, ovo odmah objaviti članovom i odrediti vrieme za sastanak. Razumie se, da će se takovo čitanje diljem ili u izvadku štampati u družtvenom organu.

(Pravničkomu družtvu) pristupio je kao član gosp. Franjo Kürschner, odvjet. perovodja u Zagrebu; Vjekoslav Gregorić (a ne Gregorin, kako je u posljednjem broju krivo tiskano), c. k. kot. sudac na Krškom.

(Sa sveučilišta.) U minulom listopadskom roku t. g. bila se prijavila 33 kandidata za pravno-povjestni državni ispit na našem sveučilištu. Od tih 13 je odustalo, a samo se 20 podvrglo ispitu. Od ovih pako 12 je aprobirano što jednoglasno što većinom glasova, a 8 reprobirano na cielu godinu. — Na českom sveučilištu u Pragu prijavila se bila za pravno-povjestni drž. ispit u istom roku 364 kandidata; 169 je odstupilo, a 195 podvrglo se ispitu. Od ovih potonjih aprobirano je 139, a reprobirano 56.

(† Dr. Gjuro Kontak), odvjetnik i zastupnik grada Zagreba, član pravničkoga družtva itd., preminuo je nakon duge bolesti 14. listopada e. g., a sahranjen je 16. i. m. na skupnom groblju zagrebačkom. Pokojnik spadaše medju mladje odvjetnike u Zagrebu, bio je vrlo sdušan u svom zvanju, plemenita značaja, nesebičan i oduševljeni rodoljub, koga si, dok mu dopuštalo zdravlje, mogao naći spremna na svaki rad, o kojem se mislilo i nadalo, da će

Digitized by Google

pospješiti obće dobro naroda, pridignuti i učvrstiti narodnu sviest te proslaviti narod. — Vječni pokoj plemenitoj duši njegovoj.

(Zavod za medjunarodno pravo) imao je o. g. sjednice svoje 10. i sliedećih dana mjeseca rujna u Heidelbergu. Mnogo su se članovi kongresa ovoga bavili pitanjem medjunarodnoga ženitbenoga prava i prava pliena. Već od g. 1883 radi institut oko toga, da postavi načela medjunarodnoga ženitbenoga prava. Najveća razlika mnenja pokazivala se u pitanju, kakovo da se postavi pravo za formu sklapanja braka, da li pravo teritorija, na kojem se brak sklapa, ili zavičajno pravo supruga. Zavod za medjunarodno pravo odluči se za ovo riešenje toga pitanja: Dovoljne ali i nuždne su za to, da ženitba svagdje valja, na mjestu sklopljene ženitbe propisane forme. Za ostala važna pitanja medjunarodnoga ženitbenoga prava najviše se isticalo načelo, da je za nje odlučno domovinsko ili zavičajno pravo (loi nationale).

Kod prava pliena radilo se poglavito o internacionalnih sudištih za plien. Kongres držan u Monakovu g. 1883 izreče, da je vrlo poželjno ustrojenje ovakih sudišta, i tamo bijahu izrečena načela za postupak pred njimi. — Bulmerinq preuze zadaću da izradi kodeks materijalnoga prava o plienu, po kojem bi ova sudišta imala suditi. Jedan dio toga kodeksa bje prihvaćen jur u Turinu god. 1882 i već ovom prilikom izraženo načelo, da se ima dokinuti oduzimanje privatne vlastnosti na moru. Ostali dielovi kodeksa dodju ljetos u razpravu te ih kongres i prihvati; naprotiv izjavi se ljetos kongres proti ustrojenju medjunarodnih sudišta prve molbe o morskom plienu, nego scieni, da sudišta prve molbe mogu pridržati svoj narodni karakter, a da bi trebalo samo medjunarodna prizivna sudišta ustrojiti. I pitanje o medjunarodnom uredjenju plovitbe na riekah riešeno je prihvatom osnove, predložene po Martensu; isto je tako primljena osnova Perelsa o blokadi u mirno doba. — Potaknulo se još i drugih pitanja, nu razprava o njih odgodjena bje na sliedeće vrieme.

(Pet stotina oporuka.) Peštanske novine javiše nedavno, da je historik Fr. Salamon, pretraživajuć arkiv glavnoga grada, našao u njem svežanj pisama, u kojem su same oporuke. Tih oporuka ima oko 500, a nisu nigdje registrirane, niti je itko za nje znao. Medju timi oporukami ima ih dosta, koje potiču iz prvoga decenija našega stoljeća; nu znatna kolicina datira se iz posljednjih decenija, pače ima ih nekoliko, koje idu do g. 1874. Te su oporuke, kako je to bio običaj prije uvedenja institucije javnih bilježnika, stranke deponirale u gradskom arkivu, a da nisu članovi obitelji deponenta ništa o tom znali. Činovnici u arkivu vele, da takove oporuke nisu nikada registrirane, jer o tom nebijaše izdana nikakova odredba zakona, a stranke da su mogle u svako doba oporuku iz arkiva natrag uzeti. Posljedica toga neregistriranja bijaše, da sudovi nisu ništa znali ob oporukah, pa su tako zakonski nasljednici svagdje došli do nasljedstva. — Razumie se, da je ovo pobudilo veliku senzaciju, pa će se po svoj prilici odatlje poroditi gdjekoja zanimiva parnica.

Književne viesti. *Hrvatski pravnički koledar za god. 1888.* I. Godište. Urednik dr. Hugo Spitzer, odvjetnik u Osieku. Tiskano u Osieku nakladom Julija Pfeiffera. — Ciena ukusno vezanu koledaru 1 for. 80 nč. — Medju koledari na hrvatskom jezikn ovaj je prvi pojav svoje vrsti, pak ga srdačno pozdravljamo želeć, da nakladnik i urednik nepožale troška ni truda, što su ga uložili na izdanje „hrvat. pravničkoga koledara“. Uredjen je po prilici kao Frommeov „Juristen-Kalender“, pa je i onolika obsega. Sadržaja je obilna; osim običnih koledarskih stvari tu će pravnici naći: Gradj. sudovnik od god. 1853; zakone: od 17. prosinca 1876 (ovršna novela), od 13. siečnja 1883,

Digitized by Google

od 29. prosinca 1886 (kaz. novela); poslovnik odvj. odborâ u Zagrebu i Osieku; akademičke propise, valjajuće za kr. sveučilište u Zagrebu sa propisi o državnih i strogih ispitih; pregled pravosudnih, političkih, nastavnih i financijalnih oblasti u Hrvatskoj i Slavoniji; pregled pravosudnih oblasti u Cislajtaniji, Ugarskoj itd. Kad se bude pripravljalo II. godište koledara, što želimo da bude, preporučamo g. uredniku, da ispravi nedostatke, koji se u ovom godištu opažaju. Samo da nešto spomenemo: U pregledu nastavnih oblasti, kod odjela za bogoštovje i nastavu navodi se samo jedan zem. škol. nadzornik, a imenovana su četiri; kod kr. stola sedmorice i banskoga stola uz predsjednika po imenu se navode tajnici i tajnički pristavi, a nigdje većnici; nemožemo se domisliti razlogu, zašto je tako. Isto tako je čudnovato, da su imena mjesta, u kojih su sjedišta sudova u Českoj, Moravskoj, Šlezkoj, Kranjskoj, Štajerskoj, Istri i Dalmaciji, i koja su čisto slavenska, štampana kao u kakovom njemačkom koledaru n. p. Jungbunzlau, Česka Leipa, Königgrätz, Caslau, Adelsberg, Pettau, Almissa, Cherso, Lussin, Trau itd. Ovoga ipak nebi smjelo biti u hrvatskom koledaru. — Bit će jamačno samo pometnjom uvukla se krupna pogrieška, što se već dugo pokojni dr. J. Glaser navadja u ovom koledaru kao generalni-prokurator kod vrhovnoga sudišta u Beču.

— *Demographische Arbeiten in den Königreichen Kroatien u. Slavonien.* Bericht, erstattet an dem VI. internationalen Congress für Hygiene und Demographie in Wien. Von Milovan Zoričić. Zagreb 1887. — Ovo velikom pomnjom i nemanjim trudom izradjeno djelo, koje je na čast piscu i predstojniku našega statističkoga ureda g. Zoričiću, dieli se u dva odsjeka, u prvom se razlažu demografijske radnje u Hrvatskoj i Slavoniji do g. 1875, pa od ove godine do sada; u drugom odsjeku priobćuju se rezultati demografijskih radnja. Ovaj drugi odsjek sadržaje vrlo liepa i dragocjena gradiva, koje će svatko velikim interesom čitati i proučavati.

— *Hrvatski zakoni.* Svezak 9: Zakoni i naredbe tičuće se uprave seoskih občina u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji. Uredio Ivan pl. Žigrović-Pretočki. Naklada akademijske knjižare Lav. Hartmanna (Kugli i Deutsch) u Zagrebu. — Ciena čvrsto vezanoj 2 for. 50 nč.

Imenovanja. Imenovani su: Gjuro Lukačević kot. predstojnikom extra statum za kotar Novska; žup. perovodjami: Luka Burasović za žup. požežku, Josip Hoholač za žup. belovarsko-križevačku, Svetozar Kosanović za žup. sriemsku; kotar. pristavi: Gjuro Šafarić za kotar Ivanec, Franjo Strgar za kotar Gjurgjevac, Mirko Pažameta za kotar Pregrada, Ljudevit Vukelić za kotar Senj, Arsenij vitez Milekić i Zvonimir Žepić kao pristavi dodieljeni kr. zem. vladi; Pavao Žetić za kotar Virovitica, Josip Rehman kao pristav dodieljen župan. oblasti u Vukovaru, Milan Manojlović extra statum za kotar Jaska; dr. Marko Brayer prislušnikom; Milan Franić, fin. perovodnim vježbenikom; Josip Virag, Dragutin Vilfan, Dragutin Šilhabel i Milan Prelog perovodnimi vježbenici u obsegu kr. zem. vlade.

U Dalmaciji: Kamilo Depiera imenovan je c. k. javnim bilježnikom za Novigrad; Marko Gargašević bilježnikom za Pag.

Premješteni su c. kr. javni bilježnici: Stjepan Barbieri iz Obrovca u Zadar i Artur Kolenc iz Vrlike u Obrovac.

Stečaji. Ostavina Lavoslava Jaića u Djakovu. — Kr. kot. sud u Djakovu. — Z. m. odvjet. Mato Šabarić, zam. odvjet. Mirko Hrvat, oba u Djakovu; pr. u. im. Gustav Jaić u Starih Mikanovcih. — R. pr. 30. prosinca o. g.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

5. *Osnutak miraza odpustom duga.* Miraz se može osnovati i odpustom duga, predpolažući, da je muž odnosno njegov pater familias dužnik osnovatelja. Obzirom na formu može se to sbiti kao acceptilatio, dictio i kao puki pactum.

a) Acceptilatio dotis causa može se preduzeti ne samo ženom ili njezinim otcem, već i svakom trećom osobom. Obavlja se ona u običnoj formi, ter se prikazuje kao namira, izdana verbis. „Accepti quoque latione dos constituitur, cum debitori marito acceptum feratur dotis constituendae causa[41]. Objekt tako osnovanoga miraza nije dugovani predmet sám, već samo liberatio od dosadanjega duga, s toga gdje se duguje species, njezine akcesije, u koliko nespadaju k plodovom, nisu dotalne. — Nastane li slučaj, da se imade miraz povratiti, to se akceptilacijom proizvedena liberatio dokida, ter uzpostavlja prijašnja tražbina, što je jednostavno imenito onda, ako akceptoferirana tražbina nije jošte dospjela. Ako je usuprot ona u vrieme akceptilacije ili tečajem ženitbe dospjela, to se radi kratkoće postupka odsudjuje obvezanik umah na restituciju dugovanog predmeta, mjesto da se uzpostavlja samo obligacija[42].

b) Odpustom duga u formi dikcije[43] mogla je osnovati miraz žena i njezin otčinski ascendenat, dočim je dužnik žene kod ove

[41] L. 41 § 2 D. de J. D. 23. 3, cf. l. 43 § 1 D. eod., l. 10 D. de cond. c. d. c. n. s. 12. 4.

[42] Pobliže Czyhlarz str. 126 slied.

[43] „Quod mihi debes, doti tibi erit" l. 44 § 1, l. 46 § 1 D. de J. D. 23. 3

Digitized by Google

vrsti dikcije po naravi same stvari izključen. Dosadanja se obveza tim načinom dokidala ipso jure, kako to svjedoči imenito l. 77 D. de J. D. 23. 3: „Si mulier debitori suo, qui sub usuris debebat, nuptura dotem promisisset (dixisset) quod is sibi deberet, post contractas nuptias secuti temporis usuras non esse dotales, quia illa obligatio tota tolleretur, perinde ac si solutum debitum mulieri in dotem ab ea datum esset“[44]. Objekt miraza, osnovanog odpustom duga u formi dikcije, nije puka liberatio, već ono, što se duguje „quod mihi debes, doti tibi erit“, sám dakle dugovani predmet, uz neznatne modifikacije[45].

U Justinijanovom pravu izgubila se i ta vrst dikcije kao odpust duga, ter postoji uz akceptilaciju samo neformalna odpustna pogodba dokidajući staru obvezu samo ope exceptionis, dočim acceptilatio ipso jure.

c) Napokon se može miraz osnovati neformalnim sporazumkom, da ono, što se duguje, imade biti in dote. Takov pactum sličan je odpustu duga u formi dikcije, lučeć se oda nj samo svojom neformalnosti i usljed toga slabijim uplivom na staru obvezu, dokidajući ju naime samo ope exceptionis, dočim je objekt miraza, kao što i kod dikcije sám dugovani predmet. „Si cum marito debitore mulier pacta sit, ut id, quod debeat, in dotem habeat, dotis actione scilicet eam agere posse existimo: licet enim ipso juré priore debito liberatus non sit, sed tamen exceptionem habere potest“[46].

6. *Cessio dotis causa* dalji je način, na koji se može osnovati miraz, ter vrela daju mužu kao cesijonaru actionem utilem i uzporedjuju ga u tom pogledu s kupcem. „Nominibus in dotem datis, quamvis nec delegatio praecesserit nec litis contestatio subsecuta sit, utilem tamen marito actionem ad similitudinem eius, qui nomen emerit, dari oportere saepe rescriptum est“[47].

7. Nadalje je osnutak miraza moguć i tako, da se netko dotis constituendae causa odrekne pripalog mu nasljedstva u korist

[44] Glede l. 44 § 1 D. eod. vidi Czyhlarz str. 128.
[45] Pobliže Czyhlarz str. 131 slied.
[46] L. 12 § 2 D. de J. D. 23. 3. (Ulpianus libro XXXIV. ad Sabinum.)
[47] L. 2 C. de O. et A. 4. 10. Czyhlarz § 38

Digitized by Google

muža, koji je zvan iza njega kao substitut ili kao zakonski nasljednik; ili da odbije legat u korist muža, koji je nasljednik. „Si fundum legatum sibi dotis causa mulier repudiaverit vel etiam substituto viro omiserit hereditatem vel legatum, erit fundus dotalis“[48]. Usljed repudiacije zove se sada na nasljedstvo muž, a nastupiv ga stiče on miraz, predpolažući da ga je u toj nakani nastupio, predpolažuć dakle i ovdje ugovor. Muž biva doduše univerzalnim nasljednikom, ali razlog tomu nije causa dotis, već njegovo svojstvo kao nasljednika. Nu miraz nije universitas, već čista baština nakon odbitka pasiva. Moguće je nadalje, da njetko dade kao miraz stečeno jur nasljedstvo ili svukoliku svoju imovinu. „Nihil refert, singulae res an pariter universae in dotem darentur“[49]. Muž nebiva ovdje univerzalnim već samo singularnim nasljednikom, s toga se za svaki pojedini pravni odnošaj mora preduzeti sve, što je za njegov prenos potrebito. Miraz sačinjava i ovdje samo aktivna imovina po odbitku pasivne[50].

8. *Legatum dotis constituendae causa.* Neglededi na legat ostavljen samoj ženi u svrhu miraza, u kom slučaju stiče žena samo tražbinu na osnutak miraza, može se ostaviti legat neposredno samomu mužu kao miraz, i to je pravi legat dotis constituendae causa, njim se osniva miraz neposredno, legat fungira ovdje kao forma osnutka miraza. „Lucio Titio filiae meae nomine centum heres meus damnas esto dare“[51]; „Titio genero meo heres meus dotis Seiae filiae meae nomine centum dato[52]. Legatar je, kako pokazuje sama formula, muž[53], ter kao takov može tražiti tužbom izplatu legata „etiam prohibente muliere“: hoc enim et mulieris interest, ut incipiat esse dodata[54]. Nu pravo na tužbu pripada i ženi, pak ako se ona služi tim pravom, mora nasljed-

[48] L. 14 § 3 D. de fundo dot. 23. 5.

[49] L. 1 § 1 D. pro dote 41. 9; cf. l. 4 C. de J. D. 5. 12.

[50] L. 72 pr. D. de J. D. 23. 3: „Mulier bona sua omnia in dotem dedit . . . . non plus esse in promissione bonorum, quam quod superest deducto aere alieno“. Pobliže Czyhlarz § 39.

[51] L. 48 § 1 D. de J. D. 23. 3.

[52] L. 71 § 3 D. de condic. 35. 1.

[53] I protivni nazor bio je zastupan rimskimi pravnici. Czyhlarz str. 139.

[54] L. 71 § 3 cit.

Digitized by Google

nika osigurati kaucijom protiv tužbe muževe, jer izplata ženi još neosniva miraza, nije s toga od neposredne koristi za muža, dočim kad muž traži legat, izplatom njemu plaćeno je implicite i ženi, ter se njezina legatna tužba ipso jure dokida. Tuži li muž, pak neuspije tužbom usljed svoje krivnje, on je uza sve to odgovoran ženi po načelih dotalnoga prava; nu ako je insolventan, nasljednik pako solventan, može se žena poslužiti svojom legatnom tužbom, jer je tužba muževa nije konsumovala[55].

9. *Dos aestimata.* Posebni način osnutka miraza jest onaj, gdje se daje dotični predmet uz procjenu u novcu, ter ustanovljuje, da se procjenbena svota, aestimatio, a ne procienjeni objekti, imade smatrati mirazom. Osnovatelj miraza prepušta mužu dani mu predmet za ustanovljenu cjenu, ugovarajući ujedno, da muž netreba platiti te cjene, već ju imade pridržati kao miraz. Kod takove dos aestimata samo se aestimatio nalazi in dote, dočim procienjenimi predmeti razpolaže muž slobodno, bez stega dotalnoga prava, s toga i preuzimlje svu pogibelj glede njih. Takov osnutak miraza skopčan je s njekimi probitci, imenito se osigurava tim načinom žena proti pogibelji slučaja, kojoj je inače po obćenitih načelih dotalnoga prava izvrgnuta, nadalje se izbjegavaju mnoge potežkoće, s kojimi može biti skopčana restitucija stvari in natura, imenito kad valja ustanoviti njihovu identičnost, ili ako su propale, njihovu vriednost i t d. Svih tih potežkoća nestaje, kad se unapred ugovori, da se svojedobno imade restituirati samo opredieljena svota novca. Promatrani način osnutka miraza konstruiraju rimski pravnici kao venditio[56], s toga noviji pisci nazivlju taj način *aestimatio dotis venditionis causa.* Pored svega toga nije to čista venditio, intencija je stranaka osnutak miraza, a ne venditio. To uvidjaju i vrela, govoreći sama, da

[55] L. 71 § 3 cit.: „Quod si maritus vitio suo causa ceciderit neque solvendo sit, numquid adversus heredem mulieri, quae nihil deliquit, succuri debeat ob eam pecuniam, quae doti fuerat destinata? Sed quoniam ambo legati petitionem habuerunt, salvam habebit, non soluta pecunia viro, mulier actionem. Pobliže Czyhlarz § 40.

[56] L 10 § 4 D. de J. D. 23. 3: „Si ante matrimonium aestimatae res dotales sunt .... secutis nuptiis aestimatio rerum perficitur et fit vera venditio“; l. 10 § 5 eod.: „aestimatio venditio est“.

Digitized by Google

aestimatio nije simplex venditio, već venditio dotis causa[57], čim je priznan dotalnopravni karakter aestimationis. Uzporedjujući ju sa venditio, vrela samo iztiču, da se njeka načela kupoprodaje uporabljuju i na aestimatio dotis[58]. Tako napose[59]: a) mužu pripada proti onomu, koji mu je na promatrani način osnovao miraz, actio ex emto[60]; b) muž nosi pogibelj već prije tradicije, od momenta aestimacije[61]; c) no s druge strane pripada mu i commodum rei od toga momenta[62]; d) u slučaju evikcije procjenjenih stvari pripada mužu zaštita po načelih kupoprodaje[63]; e) usucapio pro emtore a ne pro dote[64].

S druge strane vriede za aestimaciju, kako nije ona čista venditio, posebna načela, u kojih se pokazuje njezina dotalnopravna narav. Tako može žena procjenbenu svotu tražiti samo dotalnom tužbom, a ne actione venditi. Dobije li muž u slučaju evikcije više, nego je procjenbena vriednost, to i taj višak spada u miraz. Ako bude prema tomu res aestimata evincirana mužu, pak mu radi toga plati žena duplum ili interes, to njezina dotalna tužba zahvaća i taj višak, što nadilazi prvobitnu procjenbenu svotu. Kao razlog tomu navodi Ulpijan okolnost onu, što ovdje nepostoji simplex venditio, već venditio dotis causa, i što bi bilo nepravedno, da se muž koristi na štetu žene[65]. Nadalje načelo, da kod kupoprodaje nemora ciena odgovarati pravoj vriednosti stvari, od česa čini u kasnijem pravu samo

[57] L. 16 D. de J. D. 23. 3.
[58] Pobliže Czyhlarz § 44.
[59] Vidi glede ovoga Windscheid § 494 op. 11, Czyhlarz § 45 A.
[60] L. 10 C. de J. D. 5. 12.
[61] Ibid., l. 14, l. 15 D. de J. D 23. 3
[62] L. 10 C. cit., l. un. § 9 C de rei ux act. 5. 13.
[63] L. 16 D de J. D. 23. 3; l. 1 C. h. t.
[64] L. 2 D. pro dote 41. 9.
[65] L. 16 D. de J 23 3. Ulpianus libro trigesimo quarto ad Sabinum: Quotiens res aestimata in dotem datur, evicta ea virum ex emto contra uxorem agere et quidquid eo nomine fuerit consecutus, dotis actione soluto matrimonio ei praestare oportet. Quare et si duplum forte ad virum pervenerit, id quoque ad mulierem redigetur; quae sententia habet aequitatem, quia non simplex venditio sit, sed dotis causa, nec debeat maritus lucrari ex damno mulieris: sufficit enim maritum indemnem praestari, non etiam lucrum sentire. Czyhlarz str. 157. Sternberg: Beiträge zur Lehre des römischen Rechts von der Restitution der dos nach aufgelöster Ehe. § 3.

Digitized by Google

laesio enormis iznimku, nevriedi za dos aestimata. Kod ove justa je aestimatio samo ona, koja odgovara pravoj vriednosti stvari; nije li to, tad povriedjena stranka nije vezana na estimaciju, ter ju može pobijati. Čini se to prigodom dotalne tužbe, ter se prepušta izboru muža, da vrati ili justam aestimationem ili same stvari[66].

Uza spomenutu poznate su rimskomu pravu i druge aestimationes, prikazujući se samo kao modifikacije prve. Tako kad bude ugovoreno, da se svojedobno imadu restituirati ili res aestimatae ili pako aestimatio. Za pravni taj posao vriede načela alternativne obveze, ter pravo izbora pripada pravilno mužu, a ženi samo onda, ako je to izrično ustanovljeno[67].

Nadalje spada ovamo ugovor, da se nakon prestanka ženitbe neima vratiti dotis causa dana species, već stvari iste vrsti jednake vriednosti[68].

10. *Dos tacita.* Razumieva se prema onomu, što rekosmo na svom mjestu ob uplivu ženitbe na imovinu ženitbenih drugova, da miraz nije neposredna zakonska posljedica ženitbe, već se mora svagda napose osnovati. Vazda je od potrebe njeki čin i i animus dotis constituendae, koji čini dotičnu namjenu mirazom. Animus taj može se doduše očitovati ne samo izrično, nego i muče tako, da se dade zaključiti on iz konkludentnih čina, ali praesumtio nevojuje za nj, on se u rimskom pravu nepredmnieva. Dade li s toga naprosto žena mužu njeku imovinu, neoznačivši je ni izrekom kao miraz, a niti se može zaključivati to iz okolnosti, tad negovori sama predmnjeva zato, da je dotična imovina miraz. U tom smislu nije poznata rimskomu pravu dos tacita ili praesumta. Jedino — uza spomenuti već gore[69] slučaj osnutka miraza robinjom — ako se obnovi razstavljena ženitba prije restitucije miraza, razstavljena dakle žena sklopi s istim mužem novu ženitbu, neuztraživši miraza, uzimlje rimsko pravo, ako nije

[66] L. 12 § 1 D. de J. D. 23. 3; l. 6 C. sol matr. 5. 18. Pobliže Czyhlarz str 158 slied., Sternberg cit. § 4

[67] L. 10 § 6. l. 11 D. de J. D. 23. 3; l. 11 D. de fundo dot. 23. 5.

[68] L. 18 D. de J. D. 23. 3, l. 66 § 3 D. sol. matrim. 24 3. O svem Czyhlarz § 46. Sternberg § 5.

[69] Vidi § 8 III.

Digitized by Google

ništa ina ustanovljeno, da miraz prve ženitbe namienjuje žena obnovljenoj ženitbi, „tacite dos redintegratur, secundum voluntatem mulieris, quae utique non indotata redire in matrimonium voluit“[70].

§ 11. Miraz tečajem ženitbe.

I. Tečajem ženitbe muž je vlastnik miraza. Pobliže ravna se pravo muževo prema predmetu miraza, kao što i prema intenciji stranaka. Najobičnije daju se mužu tjelesne stvari u vlastnost, nu i onda, ako su predmet miraza prava, n. p. ususfructus ili tražbina, može muž njimi razpolagati posve slobodno, u koliko sama narav dotičnoga prava nestavlja njekih stega. Da je muž tečajem ženitbe vlastnik danih mu kao miraz stvari, priznano je u vrelih naročito. Tako se causa dotis navodi često kao naslov za stečenje vlastnosti i kao naslov dosjelosti, ona je poput darovanja, kupoprodaje i t. d justa causa traditionis i possessionis. N. p. § 40, 41 J. de R. D. 2. 1: Per traditionem quoque jure naturali res nobis adquiruntur. — Sed si quidem ex causa donationis *aut dotis* . . . tradantur, sine dubio transferuntur. Nadalje l. 47 § 6 D. de pecul. 15. 1: Quae diximus in emptore et venditore, eadem sunt et si alio quovis genere *dominium mutatum* sit, ut legato, *dotis datione;* l. 3 § 21 D. de A. v. A. P. 41. 2. „Genera possessionum tot sunt, quot et causae adquirendi eius, quod nostrum non sit, velut pro emptore, pro donato, pro legato *pro dote* . . ., l. 1 § 5, 6 D. quando de pecul. 15. 2: „In alienatione accipitur utique venditor, sed et si donavit servum vel *in dotem* dedit, in *eadem causa* est; l. 1 pr. D. pro dote 41. 9: „Titulus est usucapionis et quidem justissimus, qui apellatur pro dote, ut qui in dotem rem accipiat, usucapere possit spatio sollemni, quo solent, qui pro emptore usucapiunt“ i t. d.[1]

Nadalje mnogo se puta označuje muž upravo vlastnikom miraza[2], ter mu kao takovomu pripadaju sve posljedice vlastnosti,

[70] L. 30, l 40, l. 64. l. 69 § 2 D. de J. D. 23. 3; l. 19, l. 66 § 5 D. sol. matr. 24. 3. Windscheid § 494 op. 12, 13. Czyhlarz § 47, 133, 134.

[1] Baron str. 66. Sohm str. 328. Windscheid § 496 op. 2. Czyhlarz str. 186.

[2] L. 7 § 3, l. 9 § 1 D. de J. D. 23. 3; l. 13 § 2 D. de fundo dot. 23. 5: „Dotale praedium sic accipimus, cum dominium marito quaesitum est“; l. 23 C. de J. D. 5. 12.

Digitized by Google

što je svakako najvažnije. Tako prije svega tužbe, što pripadaju vlastniku, kao rei vindicatio[3], Publiciana in rem actio[4] i t. d.; ako je kao miraz dana res communis, pripada mu actio communi dividundo, kao što se može dići i protiv njega[5]. Muž nadalje sam razpolaže predmetom miraza, rabi ga i uživa po volji, ter ga načelno može i odsvojiti[6]. Iznimka u tom pogledu posto,i upravo glede najvažnijeg predmeta miraza, zemljišta. Nu baš ta iznimka potvrdjuje muževo odsvojno pravo kao pravilo, upravo radi slobodne njegove razpoložbe učinjena je ona iznimka. Lex Julia de adulteriis, koja se običaje označivati takodjer kao lex Julia de fundo dotali, oduzme naime mužu pravo odsvojiti italsko zemljište, dano mu kao miraz, bez privole ženine[7]; dočim ga založiti nije smio ni uz njezinu privolu[8]. Justinijan protegne zabranu na fundus dotalis u obće, ter ju pooštri još tim, što bezuvjetno zabrani svaki odsvoj, ne samo zalog, tako da ni privola žene nečini odsvoja valjanim[9]. Fundus dotalis prema tomu imade se uzčuvati ženi, kojoj će on eventualno natrag pripasti, in natura; samo obveznopravna tražbina na naknadu u slučaju odsvoja dovoljna je kod pokretina, kod nekretnina pako ne[10].

Zabrana odsvoja odnosi se na svaki praedium dotale, bilo to praedium urbanum ili rusticum[11], ter obuhvaća zajedno i njegov priraštaj, kao alluvio, alveus derelictus, insula in flumine nata. Zabrana uvedena je lih u interesu žene, s toga je dalnja potreb-

[3] L. 24 D. de act. rer. am. 25. 2; l. 63 D. de re jud. 42. 1; l. 9 C. de rei vindic. 3. 32.

[4] L. 3 § 1 D. de Publ. 6. 2: „qui justam causam traditionis habet, utitur Publiciana, et non solum emptori bonae fidei competit Publiciana, sed et aliis, ut puta ei, cui dotis nomine tradita res est".

[5] L. 78 § 4 D. de J. D. 23. 3.

[6] L. 61 § 1 D. de J. D. 23. 3; l. 3 C. h. t. 5. 12, l. 61 D. sol. matrim. 24. 3.

[7] Paul. S. R, II. 21 b. § 2: „Lege Julia de adulteriis cavetur, ne dotale praedium maritus invita uxore alienet".

[8] Pr. J. quib. alien. lic. 2. 8.

[9] Pr. J. cit, L. un. § 15 C. de rei ux. act. 5. 13: „ut fundum dotalem non solum hypothecae titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare, ne fragilitate naturae suae in repentinam deducatur inopiam".

[10] D. de fundo dot. 23. 5, C. h t. 5 23. Czyhlarz § 56—60. Windscheid § 497.

[11] L. 13 pr. D. de fundo dot. 23. 5.

Digitized by Google

ština, da je žena ovlaštena na povratu miraza: „Totiens autem non potest alienari fundus, quotiens mulieri actio de dote competit aut omnimodo competitura est[12]. Neima s toga mjesta zabrani ondje, gdje nemože žena tražiti restitucije dotalnog zemljišta, kao kod dos recepticia, zatim kod dos aestimata, gdje je samo aestimatio predmet dotalne tražbine ženine; nadalje onda, ako je zemljište alternativno in dote, odnosno mužu pripada pravo izbora, da vrati zemljište ili drugi koji predmet; ako su in dote dva zemljišta alternativno, nesmije se nijedno odsvojiti, pripada li izbor ženi, nu ako je muž ovlašten birati, tad može jedno od zemljišta odsvojiti, a čim je to učinio, stupa umah glede drugoga u kriepost zabrana odsvoja[13].

Zabrana odsvoja traje dotle, dok pripada zemljištu dotalno svojstvo, a ženi pravo na povratu. Prestane li s toga biti zemljište dotalnim n. p. usljed permutatio dotis ili dopuštene povrate miraza tečajem ženitbe, odpada zabrana; isto tako onda, ako dotalna tražbina nepripada više ženi, kao ako je ona prešla na njezine nasljednike, ili ako dos lucro mariti cedit. Prestanak ženitbe usuprot kao taki neupliva na zabranu, ona traje i nadalje sve dotle, dok se dotalno zemljište nalazi kod muža[14]. Obratno vriedi zabrana i za vrieme prije ženitbe, ako je zemljište bilo predano prije; interpretacijom naime pravnika protegnuta je zabrana i na zemljište, što se predaje zaručniku kao miraz za buduću ženitbu predpolažući, da postoje jur zaruke, ter da zaručnici pripada kondikcija nuptiis non secutis[15].

Što se tiče odsvojnih čina, to se imade razumjevati ovdje odsvoj u najširem smislu, obuhvaćajući ne samo prenos vlastnosti, nego i svaki čin, kojim se umanjuje pravo. Muž nesmije prema tomu dotalnoga zemljišta prodati, darovati, niti ga odsvojiti mortis causa[16]; isto tako nemože ga založiti, oteretiti služ-

[12] L. 3 § 1 D. cit.
[13] L. 9 § 1, 2, 3, l. 10, l. 11, l. 12 D. ibid.
[14] L. 12 pr. D ibid.
[15] L 4 D. ibid.: „Lex Julia . . . plenius interpretanda est, ut etiam de sponso idem juris sit, quod de marito". O svem Windscheid cit. op 5, 15, 16. Czyhlarz § 57.
[16] L. 16 D. de test. mil. 29. 1.

Digitized by Google

nostmi, a niti odpustiti zemljištu pripadajuću služnost[17]. Zabrana odsvoja izključuje nadalje dosjelost i čim je postalo zemljište dotalnim, nemože početi dosjelost[18].

Zabrana se medjutim odnosi samo na odsvoje, što se osnivaju neposredno ili posredno na volji muževoj. Nevriedi s toga ona za odsvoj, što se sbiva juris necessitate. Tako n. p. ako postane muž vlastnikom zemljišta, na kojem pripada dotalnomu zemljištu služnost, to prestaje služnost konfuzijom unatoč zabrani odsvoja[19]. Nevriedi nadalje zabrana za odsvoj, koji je posljedica oblastne odredbe; tako „si ob id, quod maritus damni infecti non cavebat, missus sit vicinus in possessionem dotalis praedii, deinde jussus sit possidere" (missio ex secundo decreto)[20], isto tako ako je predmet miraza suvlastnost zemljišta, a ova se usljed diobne tužbe suvlastnika dosudi ovomu[21]. Isto tako nisu podvrgnuti zabrani odsvoji oni, koji su samo posljedica stečenih jur prava trećih osoba. Bijaše li s toga zemljište u vrieme, kad je postalo dotalnim, jur založeno, može se vjerovnik unatoč dotalnomu svojstvu zemljišta poslužiti prodajom. Nadalje početa jur dosjelost nastavlja se i svršava, makar da je dotični objekt postao naknadno dotalnim[22].

Posljedica odsvoja protiv zabrani jest ništetnost dotičnoga pravnoga posla, koje nemože odstraniti ni privola žene. Ništetnosti

---

[17] L. 5, l 6 D. de fundo dot. 23. 5.

[18] L. 16 D. cit., l. 28 pr. D. de V. S. 50. 16: „Alienationis verbum etiam usucapionem continet: vix est enim, ut non videatur alienare, qui patitur usucapi.

[19] L. 7 pr. D. de fundo dot. 23. 5. Muž odgovara naravno i u ovakovom slučaju za uzpostavu služnosti; ako si je to učinio nemogućim, imade platiti litis aestimationem, a u slučaju insolventnosti daje se ženi utilis actio protiv sadanjega posjednika zemljišta „ad restaurandam servitutem".

[20] L. 1 pr. D. cit.

[21] L. 2 C. h. t., l. 78 § 4 D. de J. D. 23. 3

[22] L. 16 D. de fundo dot. 23. 5. Isto tako neprieči promatrana zabrana prelaza vlastnosti putem univerzalne sukcesije; nu zemljište negubi usljed toga prelaza svoga dotalnoga svojstva, prelazi dakle cum sua causa ter ga nemože odsvojiti ni nasljednik L. 1 § 1 D. cit.: „Sed et per universitatem transit praedium, secundum quod possibile est, ad alterum, veluti ad heredem mariti, cum suo tamen jure, ut alienari non possit". O svem Czyhlarz § 58, Windscheid cit. op. 6—9.

Digitized by Google

tom može se poslužiti i sam muž već tečajem ženitbe, a i žena i njezini nasljednici nakon pripadnuća miraza[23].

Pravo muža u slučaju evikcije miraza ravna se po vladajućoj nauci prema načinu, kako je osnovan miraz. Dočim naime u slučaju dacije neodgovara osnovatelj miraza za evikciju, osim da se je obvezao na to posebnim ugovorom ili ponašao dolozno, to je kod promisije i dikcije dotis podvrgnut on toj odgovornosti, ter može muž tražiti oda nj, da zadovolji svojoj dužnosti[24].

Tako se dakle, neglededi na iznimku, što ju glede odsvoja čini fundus dotalis, po rimskom pravu tečajem ženitbe nalazi miraz u podpunoj vlasti muževoj; za nj postoji samo dužnost, da ga po prestanku ženitbe povrati; razpolažući pako mirazom imade postupati uz istu pomnju, kao i glede svoje ostale imovine (diligentia quam in suis), odgovara dakle za štetu, koju prouzroči tako zvanom culpa in concreto[25].

II. Pravo žene glede miraza tečajem ženitbe sastoji poglavito u tom, što ga može ona tražiti umah natrag, ako muž razteplje imovinu, te postane insolventnim. Po klasičkom rimskom pravu tužila je žena u takovom slučaju ficto divortio, odnošaji se uredjivahu tako, kao da je prestala ženitba razstavom, dakle definitivno. Nije od potrebe, da je otvoren stečaj, dovoljna je materijalna insolventnost, a ova postoji u momentu „ex quo evidentissime apparuerit mariti facultates ad dotis exactionem non sufficere“[26]. Ako je muž filius familias, ter njemu dan miraz, mogao je on postati insolventnim imenito usljed eksheredacije, pak „si exheredato marito mulier agat, magis est, ut ex die aditae patris hereditatis incipiet ei dotis exactio“[27]; odgovornost izbaštinjenog muža mogla bi se smatrati osnovanom već u vrieme smrti otčeve, no budud eksheredacija biva podpuno perfektnom

[23] L. 30 C. de J. D. 5. 12; Czyhlarz § 59; Windscheid cit. op. 10—13.

[24] L. 1 C. de J. D. 5. 12, Czyhlarz § 61. Inako Windscheid § 495 op. 5 i slied.

[25] L. 17 pr. D. J. D. 23. 3: „In rebus dotalibus virum praestare oportet tam dolum, quam culpam, quia causa sua dotem accipit; sed etiam diligentiam praestabit quam in suis rebus exhibet.

[26] L. 24 pr. D. sol. matrim 24. 3.

[27] L. 24 § 1 D. cit.

Digitized by Google

tek nastupom nasljednika, odgadja se spomenuta odgovornost do toga momenta[28]. Po Justinijanovom pravu pripadaju ženi protiv insolventnoga muža sva sredstva, koja inače u slučaju prestanka ženitbe; nu dosadanji dotalni odnošaj nedokida se tim posve, miraz se neotimlje njegovoj svrsi, da služi za podmirbu s brakom skopčanih troškova, već se imade i nadalje upotrebljavati u tu svrhu. Žena s toga dobiva glede miraza samo upravu uz pravo, da vuče plodove u svrhu zajedničkoga života, ona dobiva miraz „ita, ut . . . nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito et matrimonio inter eos constituto, sed fructibus earum ad sustentationem tam sui quam mariti filiorumque, si quos habeant, abutatur“[29]. Odnošaj se dakle uredjuje samo privremeno, da se obezbiedi interes ženin, a neprejudicira se tim pravu, što pripada strankam po dotalnom pravu ili po posebnih ugovorih za slučaj prestanka ženitbe Spomenute odredbe Justinijanovog prava prema tomu su samo provizorne naravi, u opreci s onimi klasičkoga prava; s toga fictio divortii gubi svaku važnost, koju fikciju u ostalom Justinijan još naročito dokida[30].

Snadje li ženu mahnitost, ona budne furiosa, muž pako od sebičnosti, da si uzčuva koristi miraza, neće razvezati ženitbe, no s druge strane zapušta ženu i zlorabi miraz, tad može na predlog kuratora ili rodjaka žene oblast naložiti mužu, da uzdržaje ženu prema veličini miraza, ter u obće nepropusti ništa od onoga „quae maritum uxori adferre decet, secundum dotis quantitatem“. Nu ako postoji temeljita bojazan, da bi muž raztepao miraz, tad se može odrediti sekvestracija miraza, ter tim načinom osigurati ženi i njezinim primjereno uzdržavanje. Sekvestracija ta takodjer je privremene samo naravi, naročito bo se naglasuje, da prava muževa, što mu pripadaju na temelju dotalnih ugovora i t. d. za slučaj prestanka ženitbe ostaju netaknuta[31].

[28] Pobliže Czyhlarz § 139.

[29] L 29 C. de J. D. 5. 12; Nov. 97 c. 6: žena dobiva glede miraza vlast „decente modo administrandi“.

[30] L. 30 § 2 i. f. C de J. D. 5. 12: „ficti divortii falsa simulatione . . . stirpitus eruenda“. Pobliže Czyhlarz § 140.

[31] L. 22 § 8 D. sol. matr. 24. 3. Czyhlarz § 141.

Digitized by Google

Odnošaj žene napram miraza tečajem ženitbe pokazuje se nadalje u tom, što se, ako je mirazom zemljište, smatra žena već tečajem ženitbe posjednicom u svrhu onu, da nemora davati kaucija[32].

Ženi pripadaju nadalje dotična pravna sredstva u slučaju, bude li oduzet mužu miraz evikcijom[33].

Žena je napokon pravilno ona, kojoj će pripasti miraz nakon prestanka ženitbe[34]. Prema svemu dosadanjemu neima nikakove dvojbe, da je glede miraza interesovana uz muža i žena. Njezina prava pače ograničuju muža u tolikoj mjeri, da mu prem je njegovo pravo po juristickoj svojoj naravi vlastnost, materijalno neostaje mnogo više nego uzufruktuaru. S toga se i prepire već od glosatora o tom, neima li se žena smatrati vlastnicom miraza tečajem ženitbe, a mužu da pripada samo obilatije nego obično uživanje. Pristaše ovog nazora, koji smatraju ženu vlastnicom miraza tečajem ženitbe, čine to radi njezinog odnošaja napram mirazu i poglavito s toga, što imade u vrelih mnogo mjesta, koja govore o tobožnjoj vlastnosti žene. Tako l. 3 § 5 D. de min. 4. 4: „quoniam dos ipsius filiae proprium patrimonium est"; l. 75 D. de J. D. 23. 3: „quamvis in bonis mariti dos sit, mulieris tamen est"; l. 71 D. de evict. 21. 2: „mulieris dos est"; l. 4 D. de coll. bon. 37. 6: „in matris familias bonis esse dos intellegatur". Imenito pako l. 30 C. de J. D. 5. 12: „cum eaedem res et ab initio uxoris fuerint et naturaliter in eius permanserint dominio. Non enim, quod legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videtur fieri, ideo rei veritas deleta vel confusa est"; nadalje „sive ex naturali jure eiusdem mulieris res esse intellegatur, sive secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse".

Sva medjutim navedena mjesta stranom nevele ništa drugo, nego samo označuju dotalnopravni položaj žene naglasujući, da

[32] L. 15 § 3 D. qui satisdare cog. 2. 8: „Si fundus in dotem datus sit, tam uxor, quam maritus propter possessionem eius fundi possessores intelliguntur".

[33] L. 75 D. de J. D. 23. 3.

[34] Da li njezina tražbina na povratu miraza nastaje umah osnutkom miraza ili tek prestankom ženitbe, to je prieporno. Sr. o tom Czyhlarz § 63 do 65, Windscheid § 496 op. 4, Scheurl cit. str. 126 i slied.

Digitized by Google

žena imade miraz kod muža, stranom pako govore o vlastnosti žene u naravnom nejurističkom smislu, po naravnom onom shvaćanju u oprieci juristićkomu, koje negleda na pravnu formu, već samo na praktični rezultat, kojemu služi pravna forma, kako to često biva i u drugih pogledih[35]. Vriedi to imenito za spomenutu l. 30 C. de J. D., koja nazivlje ženu vlastnicom miraza „ex jure naturali", muža pako samo „legum subtilitate". Nu i ovdje čini se to u točno opredjeljenu svrhu, da se naime zajamči ženi glede miraza po prestanku ženitbe stvarnopravna zaštita; nije pako bila nakana Justinijana, da navedeno nejurističko shvaćanje stavi na mjesto juristićkoga, ter odstrani muževu vlastnost glede miraza. Sliedi to već iz same l. 30 cit., koja navodi subtilitatem legum kao još uvjek valjajuće pravo; nadalje iz l. unica C. de rei uxoriae act. 5. 13, koja, pooštrujući glede dotalnog zemljišta postojeću zabranu odsvoja, predpolaže još uvjek vlastnost muža na mirazu; svjedoči to nadalje primitak u pandekta svih onih mjesta, koja nedvojbeno dokazuju vlastnost muževu[36].

§ 12. Miraz nakon ženitbe.

I. Po prestanku ženitbe imade se miraz pravilno povratiti. Tužba, kojom se traži povrata miraza, bijaše u predjustijanovom pravu actio rei uxoriae i actio ex stipulatu prema tomu, kako se tražila restitucija na temelju posebnog prava ili pako na temelju posebnog ugovora. Justinijan reformira valjajuće do tada pravo, pak nam je s toga lučiti njegovo pravo i ono prije njega.

1. a) α) *Actio rei uxoriae* pripadaše u slučaju razpusta i prestanka ženitbe smrću muževom, ženi, ako je ona sui juris[1]. Tužba ta kao strogo osobna prestajaše smrću ženinom, ter je njezinim nasljednikom pripadala tužba samo onda, ako je muž u vrieme smrti ženine bio glede restitucije miraza in mora[2].

---

[35] Sr. Windscheid I. § 148 op. 12, II. § 287 op. 1.

[36] Czyhlarz § 55. Windscheid § 496 op. 3.

[1] Ulp. fragm. VI. § 6, l. 2 pr. D. sol. matrim. 24. 3, Vatic. fragm. § 269.

[2] Ulp. fragm. VI. § 7: „Post divortium defuncta muliere heredi ejus actio aliter non datur, quam si moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit". Cf. Vatic. fragm. § 95, 97, l. 57 D. sol matrim. 24. 3.

Digitized by Google

Nalazi li se žena u vrieme razpusta odnosno smrti muževe u otčinskoj vlasti, tada podiže tužbu otac, ali adjuncta filiae persona[3]. Ovlašten je otac u ovom slučaju na temelju svoje otčinske vlasti, ter se njegovo pravo odnosi i na dos profecticia i adventicia[4], a prestaje, čim je prestala otčinska vlast, pak ako je kći postala sui juris, pripada tužba samo njoj, dočim u slučaju adopcije ili arogacije kćeri adoptantu odnosno arogatoru. Nu kako se dotalni odnošaj i onda, makar je žena filia familias, tiče ipak neposredno nje same, treba otcu, da može vršiti svoje pravo, privole kćeri. Taj odnošaj otca i kćeri napram actio rei uxoriae označuju vrela upravo kao zajednicu, communio: „patris et filiae dos est", „dos communis est patris et filiae" itd., čim je označena dakako samo zajednica glede razpoložbe, a nije rečeno, da je svaka od rečenih osoba ovlaštena na opredjeljenu kvotu dotalne tražbine. Tužbu podiže otac, pater habet actionem[5], a kći daje privolu. Samo iznimice može tužiti i kći, ako je otac odsutan[6], ili furiosus; no u posljednjem ovom slučaju dolazi na mjesto otčevo najprije curator furiosi, ter kći može tužiti tek onda, „si curatoris copia non sit"[7]. Kadgod tuži kći, mora dati kauciju: „ratam rem patrem habiturum". Privola kćeri od potrebe je u ostalom ne samo za podignuće tužbe, nego i za svaku drugu razpoložbu dotalnom tražbinom, ali nemora biti dana izrično, netreba posebne forme, dovoljno je, da kći neprigovara, „nisi evidenter contradicat[8]. U tu svrhu je nuždno, da kći znade ili može znati za otčevu razpoložbu; inače, ako je kći n. p. odsutna, mora dati otac kauciju de rato, česa mu netreba jedino onda, ako je kći furiosa, jer se tada fingira njezina privola[9].

---

[3] Ulp. fragm. VI. § 6, Vatic. fragm. § 269. l. 34 § 5 D. de leg. II., l. 10 C. sol. matrim. 5. 13.

[4] Ulp. fragm. VI. § 6: „quodsi in potestate patris sit (filia), pater adjuncta filiae persona habet actionem, nec interest, adventicia sit dos an profecticia".

[5] Ulp. fragm. cit.

[6] L. 22 § 4, 11 D. sol. matr. 24. 3.

[7] L. 22 § 10 D. eod.

[8] L. 2 § 2 D sol. matrim. 24. 3.

[9] Ibid.

Digitized by Google

Razpolaže li otac sam bez privole kćeri, to ta razpoložba veže samo njega a ne kćer, ter ova, postavši sui juris, može podići actionem rei uxoriae[10]. Ako prema tomu restituira muž miraz otcu bez privole kćeri, neriešava se tim svoje obveze napram kćeri, ter će morati i njoj vratiti miraz, a protiv otca pripada mu condictio causa data causa non secuta[11]. Učini li sama kći bez privole otčeve kakovu razpoložbu, netiče se to otca, ter njemu pripada i nadalje actio rei uxoriae, pače adjuncta filiae persona[12]. Jedino, ako je miraz dan iz pekulija kćeri, može ona tužiti samostalno[13]. Ako razpolaže jedna stranka bez privole druge, nu ova druga dobi kasnije iznos miraza, n. p. putem nasljedstva, legata, ili tako, što joj se u slučaju nove ženitbe dade isto toliki ili još veći miraz itd., to protiv tužbe stranke, koja nije dala privole, pripada mužu exceptio doli[14].

Privole svoje nemože kći uzkratiti bez razloga, nepostoji li nikakova causa contradicendi[15].

Bude li sada povraćen miraz otcu uz privolu kćeri, prelazi on podpuno u vlastnost otčevu, a kći neimade glede njega nikakova prava; umre li otac, prelazi miraz zajedno s ostalom imovinom na nasljednike, ter samo kao možebitna nasljednica participira kći kod toga.

Umre li kći nakon što je nastala actio adjuncta filiae persona, pripada tužba ipak otcu[16].

Sudbina miraza u slučaju prestanka ženitbe smrću ženinom razna je prema tomu, kako je miraz dos profecticia ili adventicia. Dos profecticia jest miraz, što potiče od otca ili otčinskoga ascendenta žene, bez obzira na to, nalazi li se ona jošte u njegovoj vlasti ili ne, „quia non jus potestatis, sed parentis nomen dotem profecticiam facit“[17]. Nadalje je od potrebe, da je miraz

[10] L. 2 § 1 eod.
[11] L. 34 § 6 D. de solut. 46. 3.
[12] L. 2 § 1 D. sol matrim. 24. 3.
[13] L. 24 D. de J. D. 23. 3.
[14] L. 3, 4, 22 § 3, l. 37 D. sol matrim. 24. 3
[15] L. 37 D. eod. Protivno Czyhlarz str. 309.
[16] L. 22 § 1 D. eod, l. 25 pr. D. ratam rem hab. 46. 8. O svem Czyhlarz § 85—87, Sternberg § 12.
[17] L. 5 pr. i § 11 D. de J. D. 23. 3, Ulp. fragm. VI. § 3.

Digitized by Google

dao otac odnosno otčinski ascedenat kao taki, kao parens, vršeći svoj officium paternum[18], a svejedno je, da li ga je osnovao osobno ili po zastupniku[19]; s toga je dos profecticia i onaj miraz, što ga osnuje kurator mahnitog ili razsipnikom proglašenog ascendenta[20]. Nije usuprot takovi miraz onaj, što ga dade otac kao poruk onoga, koji je obećao miraz[21]; nadalje onaj, što ga dade otac od dara, dobljena uz nalog, da dade odatle kćeri miraz[22]; ako otac nasliedi onoga, koji je obećao miraz, tad je to dos profecticia samo onda, ako u vrieme pripadnuća nasljedstva još nije bila sklopljena ženitba, a kći se nalazi u vlasti otčevoj[23]. Napokon se iziskuje za dos profecticia, da potiče miraz uprav iz imovine ascendenta, da se njim umanjuje imovina ascendentova; nenastaje s toga taki miraz onda, ako parens odbije nasljedstvo ili legat dotis constituendae causa u korist zetu, koji mu je možda substitut ili bliži zakonski nasljednik, nenastaje dos profecticia „quia nihil erogavit de suo pater, sed non adquisivit“[24].

Dos adventicia je svaki miraz, koji nije dos profecticia, spada prema tomu ovamo ne samo miraz, što ga dade extraneus, već i onaj, što potiče od same žene[25].

Druga načela vriede za dos profecticia, druga za dos adventicia s obzirom na njihovu restituciju. — Dos profecticia vraća se ascendentu žene, koji je dao miraz, restitucija miraza imade mu biti utjeha za izgubljenu kćer, „ne et filiae amissae et pecuniae damnum sentiret“[26]. Tužba na povratu pripada dakle onomu otčinskomu ascendentu, koji je dao miraz[27] bez obzira na to, da

[18] L. 5 pr. i § 6 D. eod.
[19] L. 5 § 1, 8 D. eod.
[20] L. 5 § 3, 4 D. eod.
[21] L. 5 § 6 D. eod.
[22] L. 5 § 9 D. eod.
[23] L. 5 § 14 D. eod
[24] L. 5 § 5 D eod.
[25] Ulp. fragm. VI. § 3, l. 5 § 11 D. cit. Pobliže Czyhlarz § 88, Sternberg § 13.
[26] L. 6 pr. D. eod, Ulp. fragm. VI 4, Vatic. fragm. § 108
[27] Neopravdan je s toga nazor, što ga zastupao Celsus l. 6 D de coll. 37 6 proti Serviju i Labeonu l. 79 D. de J. D. 23. 3, da tužba pripada i bližemu otčinskomu ascendentu, n. p otcu, ako je miraz osnovao dalji ascendenat, n. p. djed, ali je umro još za života žene. Vidi o tom Czyhlarz str. 317, Sternberg str. 52 slied.

Digitized by Google

li se pokojna žena nalazila u njegovoj vlasti ili ne. Kao strogo osobna tužba neprelazi ona na nasljednike, osim ako se muž nalazio in mora; ako dakle osnovatelj miraza neživе više u vrieme smrti ženine, ostaje miraz mužu[28].

Redovita predpostava tužbe jest smrt kćeri u braku; od toga postoje dvie iznimke. Jedna je ona, ako umre žena u sužanjstvu, koje samo po sebi razrješuje ženitbu, ali se uza sve to uzimlje, kao da je umrla u braku ter se daje otcu tužba na povratu miraza[29]. Drugu sačinjava dolozni razpust u svrhu onu, da se liši otac miraza; umre li žena nakon takova razpusta, može ipak tražiti otac miraz utili actione[30].

Muž nemora medjutim vazda povratiti cielog miraza, već ako imade iz istoga braka djece, može za svako diete zadržati $^1/_5$ miraza, tako da nemora ništa povratiti, imade li petero ili više djece[31]. Te quintae nespadaju u imovinu djece, već sačinjavaju slobodnu imovinu muževu, glede koje je on prost onih stega, kojim je inače podvrgnut glede miraza[32].

Dos adventicia usuprot ostaje vazda mužu: „adventicia autem dos semper penes maritum remanet“[33]. Jedino ako muž ubije ženu, mogu njezini nasljednici tražiti povratu miraza[34]; isto tako gubi miraz na korist fisku; ako ubojice svoje žene neprogoni sudbeno[35]. Inače se za dos adventicia nije bila razvila dužnost na povratu, ter prešavši u vlastnost muževu, ostajaše mu definitivno. To lucrum muža, kao dotalnopravna posljedica miraza, nesmije se smasmatrati kao namjena mortis causa, s toga se nemogu aplikovati na nj načela, koja na ovu[36].

---

[28] Ulp. fragm. VI. 4.

[29] L. 10 pr. D. sol. matr. 24. 3.

[30] L. 5 D. de divort. 24. 2, l. 59 D. sol. matr. 24 3.

[31] Ulp. fragm. VI. 4, Vatic. fragm. § 108.

[32] Pobliže Czyhlarz § 89. Sternberg § 14 a)

[33] Ulp. fragm. VI. 5. Ini izrazi za to jesu: dos lucro mariti cedit, maritus dotem lucrifacit, prem nisu oni ograničeni samo na taj slučaj Vidi Czyhlarz str. 319 op. 1.

[34] L. 10 § 1 D. sol. matrim. 24 3.

[35] L 20 D. de his quae ut indignis auferuntur 34 9; l. 27 D. de jure fisci 49 14

[36] Pobliže Czyhlarz § 90, Sternberg § 14 b).

Digitized by Google

3) Tužen k je onaj, komu je dan miraz. Je li to sam muž, onda, ako je on sui juris, ide actio rei uxoriae protiv njega odnosno protiv njegovih nasljednika, koji odgovaraju prema svojim nasljednim dielovom[37]. Ako je muž filius familias, tad se može protiv otca dići actio adiecticiae qualitatis[38], dočim prava actio rei uxoriae naperena je i ovdje protiv samoga muža[39]. Nu ako je miraz dan otcu muževom, ili doduše samomu mužu, ali jussu patris, tad je actio rei uxoriae naperena samo protiv otca odnosno njegovih nasljednika[40].

Moguće je sada, da muž izadje još tečajem ženitbe iz vlasti otca, komu je dan miraz. Prestane li vlast ona smrću otca, a sin muž je njegov nasljednik, i to heres ex asse, tad je jasno, da actio rei uxoriae može biti naperena samo protiv njega[41]. Nu ako je sin heres ex parte, to bi po obćenitih načelih imali odgovarati svi nasljednici prama dielu, što ga dobiše od ostavine pokojnikove u obće, a po tom i od miraza napose, jer po običnom nasljednom pravu prelazi miraz zajedno s ostalom imovinom otčevom na njegove nasljednike prema njihovim nasljednim dielovom To bi medjutim bilo nepravedno, jer onera matrimonii ostaju sada samomu mužu, a miraz, koji je dan radi tih onera, imao bi pripasti svim nasljednikom. S toga da se odstrani takova nepravda, daje se mužu *praeceptio dotis,* on dobiva prigodom diobe ostavine unapried dielove miraza, što odpadaju na sunasljednike[42]. Posluži li se muž kao sunasljednik svojim pravom praecepcije, on je sam tuženik, ter se samo protiv njega može dići actio rei uxoriae[43].

[37] L. 22 § 12 D. sol. matr. 24. 3.
[38] Ibid.
[39] L. 53 D. eod.
[40] L. 22 § 12 D. eod.
[41] Ibid., l 85 D. ad l Falc. 35 2.
[42] L. 20 § 2 D. famil ercisc. 10 2: „filius familias heres institutus dotem uxoris suae praecipiet; nec immerito, quia ipse onera matrimonii sustinet. Nec solum uxoris suae dotem, sed etiam filii sui uxoris, quasi hoc quoque matrimonii onus ad ipsum spectet, quia filii onera et nurus ipse agnoscere necesse habet". L. 51 pr. D. eod: „Fundus, qui dotis nomine socero traditus fuerit cum socer filium ex aliqua parte heredem instituerit, per arbitrium familiae erciscundae praecipi ita debet, ut ea causa filii sit, in qua futura esset, si dos per praeceptionem legata fuisset".
[43] L 46 D eod., l. 85 D. ad l. Falc 35 2. Pobliže Czyhlarz § 92, Sternberg § 16

Digitized by Google

Praeceptio ta nije nipošto nuždna posljedica samoga pojma miraza, već je postulat pravednosti. Prelaz bračnih tereta s jedne imovine na drugu neima u obće za nuždnu posljedicu i prelaz miraza, pak gdje se sbiva taki prelaz, posljedica je to posebnih odnošaja. Tako i ovdje. Prema tomu niti poznato pravilo: „ibi dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt“[44] neznači, da prelazeć onera matrimonii s jedne imovine na drugu prelazi već po samom pojmu i miraz; već je pravilo ono samo abstrahovano iz pojedinih slučajeva, u kojih uz bračne terete prelazi i miraz, ali usljed posebnih odnošaja[45].

Muž može medjutim od otca, komu je dan miraz, biti izbaštenjen. Ako mu je u takovom slučaju ostavljen miraz barem kao legat, tad se s takovim legatom, čiji se sadržaj ravna po jurističkom sadržaju miraza, postupa kao sa svakim drugim, a neupliva okolnost ta ni malo na dotalni odnošaj, ovaj se unatoč legatu tiče nasljednika otčevih, ter se samo protiv njih može podići actio rei uxoriae. Muž je u takovom slučaju lih defensor nasljednika, ter im mora kod izplate legata dati kauciju, „heredes adversus mulierem defensum iri“[46]. Nije li izbaštinjenomu mužu ostavljen miraz ni kao legat, to nije on prvobitno, ne budući ni nasljednik ni legatar, imao glede miraza valjda nikakova prava; nu kasnije priznana mu je u svrhu postignuća miraza utilis actio[47]. Tužba ta prikazuje nam se kao actio familiae erciscundae, muž se ovdje fingira kao nasljednik; pak dobivši spomenutom utili actione miraz, on je sam, ne nasljednici, dužnik žene, ter samo protiv njega poput slučaja, kad je muž heres ex parte, naperena je actio rei uxoriae[48].

γ) Tuženik, od koga se traži povrata miraza actione rei uxoriae, nije dužan vratiti vazda savkoliki miraz; njemu pripada

[44] L. 56 § 1 D. de J. D. 23. 3.

[45] Vidi o tom imenito Czyhlarz § 4, Sternberg str. 56, 58

[46] L. 1 § 10 D. de dote prael 33. 4, l. 7 pr. D. eod.

[47] L 1 § 9 D. cit. l 46 D. famil. ercisc. 10. 2.

[48] Pobliže o jednom i drugom slučaju Czyhlarz § 93, Sternberg § 17 Vlast nad mužem može prestati i emancipacijom odnosno adopcijom muža. Nu postojeći dotalni odnošaj tim se nemienja, ter u slučaju prestanka ženitbe actio rei uxoriae diže se protiv prijašnjega gospodara muža odnosno protiv njegovih nasljednika. Czyhlarz § 94.

Digitized by Google

beneficium competentiae i pravo na razne retencije. Beneficium competentiae pripada mužu, njegovomu otcu i njegovoj djeci, koja su ujedno djeca žene, o koje mirazu se radi; može se pako vršiti ne samo naproti ženi, nego i naproti njezinom otcu i njezinim nasljednikom[49].

Retencija navodi Ulpijan[50] pet: „Retentiones ex dote fiunt aut propter liberos, aut propter mores, aut propter impensas, aut propter res donatas, aut propter res amotas". Pojedine retencije osnivaju se, kako se vidi odatle, na posebnih temeljih; nu ipak se dadu lučiti dvie glavne kategorije. Prve dvie propter liberos i propter mores označuju više idealni položaj ženitbenih drugova medjusobno, osnivaju se na misli, da se žena, koja dade povod razpustu ženitbe, imade kazniti, s toga se i nazivlju: retentiones, quae ad morum coërcitionem respiciunt. Ostale tri odnose se više na imovinskopravni odnošaj ženitbenih drugova, one su: „retentiones, quae ad pecuniariam causam respiciunt[51].

Retentio propter mores predpolaže divortium, što ga sakriviše mores žene[52], a svrha joj je kazna žene. Iznos retencije opredjeljivaše prvobitno sam sudac po svojoj razsudi, nu kasnije opredieljen bi on zakonom[53] i to na $^1/_6$ kod mores graviores, a na $^1/_8$ kod mores leviores[54]. Osim toga mogao je muž, nije li se prigodom restitucije miraza poslužio retencijom, tražiti dotični iznos od žene tužbom, to je t. z. judicium de moribus, o kom se u ostalom mnogo prepire[55].

Retentio propter liberos. Razveže li se ženitba krivnjom žene ili njezina otca, a iz toga braka imade djece, mogao je muž odnosno njegov otac zadržati od miraza za svako diete $^1/_6$, no

---

[49] L. 37 J. de act. 4. 6; l. 12, l. 13, l. 14 pr., l. 15 § 2, l. 16, l. 17, l 18 pr D. sol. matrim. 24. 3; l. 17, l. 20, l. 21, l. 24 § 1 D. de re jud 42. 1; l. 8 C. sol. matrim. 5 18 Czyhlarz § 95.

[50] Fragm VI. 9

[51] L. 15 D sol. matrim. 24. 3.

[52] L. 39, l. 47 D. eod

[53] Prieporno, da li lege Jul. et Pap. Poppea ili lege Julia de adulteriis.

[54] Ulp. fragm. VI. 12: „Morum nomine, graviorum quidem sextae retinentur; leviorum autem octava; graviores mores sunt adulteria tantum, leviores omnes reliqui", Czyhlarz § 97. Sternberg § 19.

[55] Czyhlarz § 98. Sternberg § 20.

Digitized by Google

u cielosti ne preko $^3/_6$, nikada dakle više nego $^1/_2$ miraza[56]. Svrha je retenciji po izpravnom nazoru ona, da se kazni žena, koje niti obzir na nedužnu djecu nemože odvratiti od ponašanja, s koga se mora razvezati ženitba[57].

Retentio propter impensas. Osim retencije za impensae necessariae, o kojoj niže, pripadaše mužu retencija i za impensae utiles[58], t. j. onakove troškove, koji prem nisu nuždni, ipak su od koristi za ženu, jer poboljšavaju stvar[59]. Usuprot za impensae voluptuariae t. j. onakove troškove, koji samo poljepšavaju stvar[60] nepripada mužu nikakova retencija, već samo jus tollendi[61].

Retentio propter res amotas. Stariji se rimski pravnici prepirahu, da li žena, uzevši mužu njeku stvar, počinja kradju. Jedni su to poricali radi postojeće medju mužem i ženom zajednice života, „quia societas vitae quodammodo dominam eam (sc. uxorem) faceret“[62]; drugi su usuprot tvrdili, da doduše počinja furtum, ali actio furti da neima mjesta radi bračnoga odnošaja „nam in honorem matrimonii turpis actio adversus uxorem negatur“[63]. Posljednji ovaj nazor nadvlada, ter se kradja medju ženitbenimi drugovi označivala rerum amotio, a ne furtum, a okradjeniku davala actio rerum amotarum[64]. Neće li se sada poslužiti muž nakon prestanka ženitbe tom tužbom protiv svoje prijašnje žene, može od miraza, što ga imade povratiti, zadržati iznos oduzetih mu ženom stvari[65].

---

[56] Ulp. fragm. VI. § 10: „Propter liberos retentio fit, si culpa mulieris aut patris, cuius in potestate est, divortium factum sit; tunc enim singulorum liberorum nomine sextae retinentur ex dote, non plures tamen quam tres“. Cf. Vatic. fragm. § 105 - 107, 120.

[57] O toj se medjutim svrsi takodjer mnogo prepire. V. Czyhlarz § 99. Sternberng § 21.

[58] L 7 § 16 D. sol. matrim. 24 3, l. 7, l. 8 D. de impens 25. 1.

[59] Ulp. fragm. VI. 16, l. 79 § 1 D. de V. S. 50. 16; l 5 § 3, l. 6, l. 10, l. 14 § 1 D. de impens. 25. 1.

[60] Ulp. fragm. VI. 17, l. 79 § 2 D. de V. S. 50. 16; l. 7 pr., l. 14 § 2 D de impens. 25. 1.

[61] L. 9, l. 11 pr. D. de impens. 25. 1. Czyhlarz § 100. Sternberg § 22.

[62] L. 1 D. de act. rer. am 25. 2.

[63] L. 2 D. eod.

[64] L. 11 § 1, l. 17 § 1, l. 20, l. 21 pr, l. 25, l. 30 D. eod.

[65] Ulp. fragm. VI. 9, l. 7 § 5, l 15 § 1 D sol. matrim. 24. 3 Czyhlarz § 101.

Digitized by Google

Retentio propter res donatas. Darovanje medju mužem i ženom po rimskom je pravu ništetno; muž može s toga dar, što ga dao ženi, tražiti natrag tužbom; nu on može iznos dara takodjer pridržati od miraza, čija se povrata traži od njega[66].

δ) Vratiti imade se miraz, ako sastoji u nezamjenivih stvarih, umah nakon prestanka ženitbe; zamjenive pako stvari imadu se vratiti u tri godišnja obroka[67]. Rokovi ti dopuštali su se sigurno umah, čim se je bila razvila dužnost na povratu miraza; iziskivala bo ih je sama narav stvari, jer miraz, sastojeći od zamjenivih stvari, mogao je odgovarati svojoj svrsi samo onda, ako je muž smio slobodno njim razpolagati, ter se takove stvari i davahu u onu svrhu „ut eas maritus ad arbitrium suum distrahat“[68]; protivilo bi se pako toj svrsi, kad bi morao muž vratiti takove stvari s mjesta čim prestane ženitba. Davahu se prvobitno takovi rokovi mužu na temelju arbitrija sudčeva, dok razvilu se u tom pogledu praksu nepotvrdi sam zakon, koji je doduše nepoznat[69], ali da se je ta zakonska potvrda u istinu sbila, to nam svjedoče mnoga mjesta vrela, koja rokove glede povrate miraza svode izrično na leges[70]. Promatrani rokovi pripadahu ne samo mužu, već i njegovim nasljednikom, i to protiv svakoga, tko traži povratu miraza[71]. Ugovorom mogu se oni skratiti ili posve dokinuti[72], jer se tim samo poboljšava položaj žene; ugovor usuprot, kojim bi se rokovi produljivali, neima protiv žene nikakove krieposti[73]; nu otac i extraneus mogu, ako su ovlašteni na tužbu, sklopiti pravovaljano taki ugovor, ter će on vrieditи i za ženu, ako ona nasliedi otca[74].

[66] Ulp fragm. VI. 9, l. 66 § 1 D. de don. i. v. et ux. 24. 1; l. 7 § 5, l. 15 § 1 D sol. matrim 24. 3. Czyhlarz § 102.

[67] Ulp. fragm. VI. 8: „Dos si pondere, numero, mensura contineatur, annua, bima, trima die redditur — reliquae dotes statim redduntur“; l. 43 § 2 D de J. D. 23. 3, l 66 § 5 D. sol. matrim. 24. 3, l. 65 § 16 D. pro socio 17. 2.

[68] L. 42 D. de J. D. 23. 3.

[69] Prepire se da li je to lex Jul. et Pap. Popp., ili lex Julia de adulteriis ili lex Maenia.

[70] Tako l. 17 D. de pact. dot. 23. 4, l 24 § 3 D. sol. matr. 24. 3, l. 27 § 2 D. de pactis 2. 14.

[71] L. 60 D. sol. matrim. 24. 3.

[72] Ulp fragm. VI. 8; l. 14, l. 15 D de pact. dot. 23. 4

[73] L. 16, l. 17 D. eod.

[74] L. 19 D. eod.

Digitized by Google

Po prestanku ženitbe mogu se produljiti rokovi u obće samo onda, ako postoji za to justa causa[75]. Promatrani rokovi, uvedeni u interesu muževom, pružahu ujedno sredstvo, da se kazni muž propter mores. Skrivi li muž mores maiores, gubi rečene rokove posve, ter mora i zamjenive stvari vratiti umah, propter mores leviores pako imade ih vratiti nakon šest mjeseci[76]. Sastoji li miraz u nezamjenivih stvarih, koje se moraju i onako vratiti umah, to se muž kaznio tako, da je uza sam predmet morao platiti i commodum, što bi ga bio imao, da sastoji miraz od zamjenivih stvari t. j. uz predmet sam morao je propter mores graviores dati i vriednost dohodka od dvijuh godina, a propter mores leviores takovu vriednost od $1^1/_2$ godine[77].

ε) Tražbini žene na povratu miraza pripadaše privilegium exigendi, dajući joj kod stečaja dotalnog dužnika prednost pred ostalimi hirografarnimi vjerovnici, i to pred svimi neprivilegovanimi, a od privilegovanih pripadaše doduše tražbinam fiskalnim i onoj radi pogrebnih troškova prednost, ali ostalim mladjim prednjači dotalna tražbina. Privilegium nebje skopčan s dotalnom tražbinom kao takovom, već pripadaše samo ženi, a ne njezinomu otcu, ni njezinim nasljednikom[78].

ξ) Ako ženi ostavi muž štogodj naredbom posljednje volje, nije mogla tražiti ona i miraza i ono, što joj je ostavljeno, već samo jedno od toga, t. z. edictum de alterutro. Vriedi to naravno samo za one slučaje, gdje se ženi jednostavno čini njeka namjena naredbom posljednje volje, ostavlja joj legat ili ona imenuje nasljednicom bez svake oznake odnošaja te namjene napram dotalnoj tražbini žene. Različit je od toga slučaj, gdje se ostavi ženi miraz kao legat, i to ili miraz kao taki, kao universitas, t. z. praelegatum dotis[79], ili pako mjesto miraza opredje-

[75] L. 18 D. eod.

[76] Ulp. fragm. VI. 13: „Mariti mores puniuntur in ea quidem dote, quae annua die reddi debbet, ita ut propter maiores mores praesentem dotem reddat, propter minores senum mensum die“ Značenje rieči „senum mensum“ prieporno. Czyhlarz str. 360 slied. Sternberg str 87.

[77] Ulp cit. O svem Czyhlarz § 104—106. Sternberg § 23.

[78] L. 19 pr. D. de reb. auct. jud. 42. 5; l. un. C. de priv dotis 7. 74. Czyhlarz § 118.

[79] D. 33. 4 de dote praelegata.

Digitized by Google

ljene stvari, non dos ipsa, sed pro dote aliquid[80], t. z. legatum pro dote. Za taj slučaj nije vriedio, a nije ni potrebit bio edictum de alterutro, jer je tuj izražena bila volja muževa, da žena imade dobiti legat samo mjesto miraza; prihvati li s toga legat, gubi dotalnu tužbu i obratno[81]. (Dalje sliedi.)

Telefon u odnošaju prama pravu.

I.

Kako je pravo pred trideset godina uzelo u svoju zaštitu divni obret brzojava i juridičke poslove, koji su se počeli tim obćilom obavljati, tako počimlje baviti se telefonom, ovim blizancem brzojava, proizvedenim od iste prirodne elektro-magnetične sile. Pravo izpunjuje tako svoj glavni zadatak, da sliedeć uzastopce bujni razvitak družtvenog života ovomu obezbjedjuje i tim uskoruje te umnaža plodove.

Odlični švajcarski učenjak dr. Meili, koji je pred 15 godina obogatio svojim „Telegraphenrecht“ ovu onda jedva poznatu granu prava, te nastojao najzakučastija privatno- i javnopravna pitanja, izazvana novim obretom, vještim i dubokim uporavljivanjem rimskoga prava riešiti, latio se nedavno telefonskog prava u vrlo zanimivoj razpravi, koju je sličnom metodom obradio[1].

Knjiga ima kratak uvod i šest poglavja. Prvo razpravlja odnošaj telefona prama državnoj vlasti, te opisuje stanje još embrionalno zakonarstva raznih država, medju kojimi zapremaju prvo mjesto Belgija i njemačko carstvo. U austro-ugarskoj monarkiji nije se još pojavio zakonarski rad na tom polju. Stoji samo to, da je tako u Austriji kako i u zemaljah krune sv. Stjepana, telefon kao god i brzojav predmetom monopola države; da privatnici nemogu, bez dozvole vladine, ustrojiti ovoga obćila, da u ime priznanja regalnoga prava države poduzetnici moraju plaćati neku pristojbu. Imenito s ovu stranu Litave za-

[80] L. 2 pr, l. 6 § 1 D. cit.

[81] O svem tom Czyhlarz § 135—138.

[1] Das Telephonrecht. Eine rechtsvergleichende Abhandlung von Dr F. Meili, Advokat und Privatdocent an der Universität und am Polytechnicum in Zürich. Leipzig. Verlag von Duncker & Humblot. 1885. (Str. IV. 327.)

Digitized by Google

jednički ministar komunikacija izdao je naredbu, kojom se postavljenje i rukovodjenje telefonskih sveza za javnu porabu pridržaje državi, koja je sama vlastna pojedinim poduzetnikom dati dozvolu. Ova dozvola nije potrebita, ako se radi o telefonskoj svezi za kućnu porabu, kad naime dotične žice neobterećuju tudja zemljišta, ulice i javne trgove. U obće opaža se, da pravo više nego obćenitimi zakoni kuša se kristalizovati dozvolami, koje država daje privatnim poduzetnikom telefona, kako ćemo viditi da je učinila nedavno i u našem glavnom gradu.

Drugo poglavje Meili-ove knjige radi o sgradi i ob ustrojstvu telefonskih zavoda, te o pravnih odnošajih, koji po tom nastaju; treće rieša va vrlo važno pitanje, kojemu ćemo se malo kašnje vratiti, da li i u koliko su država ili privatna poduzeća, koja obavljaju telefonsku službu, dužna sa svakim privatnikom sklopiti ugovore, drugimi riečmi, prepustiti im porabu telefona; četvrto, najvažnije za nas, koje će biti glavnim predmetom ove razpravice, izpituje privatno-pravne odnošaje, nastajuće iz uporabe telefona; peto pretresuje zajedničku uporabu telegrafa i telefona, kojom se nećemo za sada baviti, jer kod nas nije još uvedena[2]; šesto tiče se telefonskog kaznenog prava, mršavo razpravljena. Sliede zatim zaključne primjetbe, u kojih auktor izražava svoje nazore i želje o kodifikaciji telefonskog prava, premda si netaji potežkoća takvoga podhvata, dok još kolebaju pravna načela, koja ravnaju telegrafičkim pravom, starijim za jedno 40 godina od telefona; usljed česa nije se mogla ustaliti jurisprudencija, koja utire put zakonodavnim tvorbam. Dopušta dakle Meili, da će bolje biti, da se za sada odustane od obsežnijega zakona radi dalnje sposobnosti razvitka telegrafije, te da se normira telefonsko pravo administrativnimi naredbami, kako to čine gotovo sve države.

II.

Od raznih važnih pitanja, koja dr. Meili pretresuje u svom djelu, dotaknut ćemo se dvajuh, koja imadu i za nas praktičnu vriednost, od kada postoji u našem glavnom gradu telefonska postaja, dozvoljena g. V. Schwartzu koncesijom od 7. kolovoza 1886 po ugar.-hrvatskom ministarstvu za javne radnje i komunikacije.

[2] U Austriji mjeseca listopada t. g. izdana je naredba, kojom se normiraju pristojbe za telefonske postaje, koje se hoće staviti u savez sa brzojavom.

Digitized by Google

Najprije se pita: „Je li poduzetnik telefonske postaje mora primiti kao predbrojnika (abonnenta), te dozvoliti porabu telefona svakomu, tko je sporazuman podpisati uvjete, stavljene po poduzetniku?“ Na ovo konkretno pitanje odgovoriti će se, kad se rieši ono općenitije: „Smiju li zavodi, ustrojeni za obći promet (pošte, parobrodi, željeznice, tramwayi, telegrafi i telefoni), odbiti stranke, koje bi se htjele njimi služiti? Obstoji li za te zavode ono što Meili tehničkim izrazom zove Kontrahirungszwang[3]? Smije li, stavimo, željeznička uprava neprimiti robu kakova trgovca, parobrodarska odbiti stanovitu osobu, da ju preveze?“

Glasoviti Thöl (po Meiliu citiran) misli o željeznicah, da uprava njihova nesmije nikoga odbiti, tko želi upotrebiti ju za svrhe, kojim one javno služe, jer da postoji predpogodba izmedju svega občinstva i željezničkoga družtva ili države, uz uvjete ustanovljene u dotičnih oglasih. U Englezkoj nasuprot vrlo je preporno ovo pitanje. Ima pravnika, koji tvrde, da željezničko družtvo može uzkratiti prevoz robe stanovitim osobam, dočim u sjevernoj Americi jurisprudencija brani misao nuždnoga kontrahiranja, t. j. da nesmije željezničko družtvo uzkratiti ikomu sklapanje prevozne pogodbe. Ista praksa valja tamo i za brzojave, pače u pojedinih amerikanskih državah postoje zakoni, koji to izrično propisuju. Načelo nuždnoga kontrahiranja izraženo je za brzojav u prvom članku posljednjega medjunarodnoga petrogradskoga ugovora, koji ovako glasi: „Visoke ugovarajuće stranke priznavaju svakoj osobi pravo, da obći putem medjunarodnoga brzojava“.

Na javnom a ne na privatnom pravu, veli Meili, osniva se duboki razlog, zašto nije dozvoljeno ni državi, koja ima monopol, ni privatnomu družtvu, da po svojih hirih ili samovoljno jednomu dopuste a drugomu uzkrate porabu javnoga općila; nego su dužna kriepošću javnopravne obveze kontrahirati sa svakom osobom, koja tu porabu traži. Gdje se radi o javnih općilih, dobro veli Meili, svakomu pripada neka vrst „actionis popularis“ na zaštitu cilja, kojemu je namienjen zavod. Pravna posljedica načela nuždnoga kontrahiranja bila bi ta, da zavod, koji bi uzkratio komu svoje usluge, ima nadoknaditi mu štetu, kako to ustanovljuje § 3 švajcarskoga zakona o željeznicah Ali nije dosta uzakoniti u obće pravo na naknadu štete, da se odstrani samovolja zavodâ; trebalo bi slieditи primjer praktičnih Amerikanaca, koji priznavaju glede brzojava (povjerenih u Americi privatnim družtvom) stranki,

[3] Meili, o. c. str. 152—173.

Digitized by Google

kojoj je uzkraćena poraba brzojava, ne samo naknadu u obće svake štete, nego uz to pravo na udiljnu naknadu od 50 dolara. Pače može se reći, da se zahtjev privatnika napram javnom zavodu osniva i na privatnom pravu, jer ako se zavod nudja za obavljanje stanovite službe uz opredieljene uvjete, tkogod ponudu prihvaća, sklapa pravu pogodbu.

Po tom poduzetnik telefonskoga zavoda nebi smio odbiti osobu, koja bi spremna bila prihvatiti uvjete, pod kojimi se je poduzetnik obvezao prama občinstvu dozvoliti porabu telefona.

Ovo načelo nuždnoga kontrahiranja mora ipak trpjeti u javnom i privatnom interesu dvie iznimke:

1. Pravo, koje pripada upravi brzojava, da smije privremeno posve ili dielomice obustaviti sve ili neke korespondencije, ima valjati i za telefon.

2. Nebi se smjelo dozvoliti, da se telefonom tko vredja, ili da se nepristojna priobćivanja dostavljaju.

Tako u nekom amerikanskom gradu uzkratila se nekomu abonentu poraba telefona, jer je običavao telefonom držati nepristojne govore. Sud je odbio njegov zahtjev, da mu se dozvoli poraba telefona s razloga, jer take govore mogle bi čuti osobe, kojim nisu namienjeni, i jer su kod brzojavnih postaja namještene i gospodje; a u obće telefonski činovnici imadu pravo tražiti, da se prama njim čuva pristojnost.

Po dozvoli, podieljenoj g. Schwartzu u Zagrebu, medju njim i abonentom sklapa se najamna pogodba uz predplatnu pristojbu od 7 for. na mjesec. Javne oblasti uživaju popust od 50%. Po § 5 dozvole poduzetnik nemože odbiti bud koju stranku, koja bi prihvatila ponudjene joj uvjete; nu mora prijaviti svakoga abonenta redarstvu, koje može u roku od osam dana prigovoriti, to jest može zabraniti g. Sch. sklopiti sa stanovitom osobom najamnu telefonsku pogodbu. Nisu nam poznati razlozi, koji su ministarstvo privoljeli, da pridrži dobroj volji redarstva sklapanje pogodaba medju poduzetnikom i abonenti. Ti razlozi nemogu biti druge nego policajne naravi. Nu javni interes bio bi dovoljno zaštićen onakom odredbom, koja je mjerodavna za brzojave, kad bi dakle država obustavila telefoniranje posvema, ili za koje vrieme, ili u pojedinom konkretnom slučaju. Istina, da bi u tu svrhu telefonska uprava imala doći neposredno u njezine ruke. Kautela gore spomenuta može s jedne strane dati povoda zloporabam, n. p. kad bi redarstvo svoje neopozivno pravo prigovora vršilo napram osobam netemeljito osumnjičenim, recimo s političkoga razloga; a s druge strane ona kautela nezajamčuje javnih

Digitized by Google

interesa, jer osobe, proti kojim redarstvo nije prigovora podignulo, mogle bi ipak zlorabiti telefon na štetu bud javnoga bud privatnoga interesa, a da ovi nebi našli zaštite u uredbi, koju je medjunarodni petrogradski ugovor ustanovio za brzojavljenje.

III.

Daleko važnija su pitanja, koja se tiču obvezatnih odnošaja, potičućih iz porabe telefona. Meili dieli ih, kao što je učinio i kod brzojavnog prava, u tri kategorije: Prva uhvaća pravne odnošaje medju upravom telefona i občinstvom; druga pravne odnošaje medju upravom telefona i destinatarom; treća pravne odnošaje medju telefonskimi korespondenti[4]. Prve dvie kategorije nezanimaju nas toliko, jer su manje praktične važnosti. Ostajemo kod treće, u koju spadaju najčešći privatno-pravni slučajevi, pa ćemo vidjeti, kako se je do sada doktrina u glavnih pitanjih izjavila, prvo nego ih razpravimo sa gledišta našega zakonika.

Najvažnije pitanje je ovo: „Nastaje li telefonskim občenjem pogodba inter praesentes ili inter absentes?“ Nije ovo tek teoretičko pitanje, nego eminetno praktično, jer o njegovom riešenju visi ono drugo toli zamašno: „Kada naime (u koji čas) ima se držati da je pogodba, sklopljena sa telefonom, perfektna?“ Ako je telefonska pogodba inter praesentes, tad ponuda i prihvat imadu sliediti uzastopce. Ako je telefonska pogodba inter absentes, tad nastaje ono vrlo prieporno pitanje, koje se još živahno pretresuje i koje nenalazi u rimskom pravu riešenja: „dokle oferent ostaje svojom ponudom vezan, i u koji čas ima se pogodba smatrati perfektnom?“ Tu susrećemo dvie teorije, za koje vojuju odlični pravnici. Prva je t. z. „Vernehmungstheorie“ (zovimo ju po savjetu na glasu filologa teorijom dočuvenja), njezin prvi zastupnik jest Regelsberger, koji hoće da pogodba inter absentes nije već gotova, kad je ponuda prihvaćena po drugoj strani, nego stoprv kad je prihvat priobćen oferentu. Ovu teoriju usvojila je većina najglasovitijih civilista, medju ostalimi Wächter, Arndts, Würth i drugi, te nju sliedi i § 862 o. g. z. Po drugoj teoriji, tako zvanoj „Aüsserungstheorie“ (teorija izjavljenja po istom filologu) pogodba inter absentes gotova je, čim je ponuda prihvaćena, jer prihvatom imamo privolu i po tom perfektnu pogodbu. Za ovu teoriju stoji prvi čuveni Scheurl, a nju sliedi talijanski civilista na glasu Serafini. Zasluga je talijanskih jurista, da je pitanje „je li telefonska pogodba kontrakt inter

[4] Meili, o. c. str. 174 – 215.

Digitized by Google

praesentes ili inter absentes" duboko pretresivano u raznih pravničkih talijanskih časopisih, n. p. u „Archivio guiridico, Giornale delle leggi, Monitore, Temi Veneta", a pisahu o njem Gabba, Vidari, Norsa i drugi. Gabba zastupa mnenje, da se radi o pogodbi inter praesentes, jer da je fizika telefonom uništila daljinu. Nu Vidari odgovara mu: „Fizika može činiti čudesa, može neizmjerno olahkotiti obćenje, ali nemože tako ukinuti daljinu, da bi se mogle smatrati kao prisutne dvie osobe, medju kojimi se nalazi prostor od mnogo kilometara". Bolaffio zauzimlje stanovište, koje je više prema faktičnomu stanju stvari. On broji telefonsku pogodbu medju pogodbe „inter absentes", ali s tom razlikom, da obziruć se na malo ne suvremeno priobćenje očitovanjâ, čim su ova izuščena, oduzeta je prihvatniku svaka mogućnost, da opozove svoj prihvat, što bi mu bilo dozvoljeno, da se je služio brzojavom mjesto telefonom. Odavlje zaključuje Norsa, da telefonska pogodba sa gledišta vremena spada u one „inter praesentes", a sa gledišta mjesta u one „inter absentes". Ali ovako polutanstvo nije dovoljno, veli Vidari, da se telefonska pogodba izbriše iz kategorije pogodaba inter absentes. „Da bude pogodbe inter praesentes, veli on, nije dosta suvremeno shvaćanje i znanje upita i odgovora, nego treba da dva organa, odakle upit i odgovor dolaze, budu prisutna". „Non basta che vi abbia simultanestá di percezione e di cognizione della domanda e della risposta perchè vi sia contratto fra presenti; ma occorre per di più che i due organi, da cui la domanda e la risposta provenzono sieno presenti."

Meili pristaje uz mnenje Gabbe, da je telefonska pogodba pogodba inter praesentes[5]. Istina, veli, nemože se izbrisati činjenica, da se daljina mjesta neda odstraniti. Ali meni se čini, govori on, da veliki domašaj brzojava stoji u tom, da za sadanji promet mogu se udaljenosti smatrati kano da su odstranjene. Obćenje telefonom može se posvema uzporediti razgovoru medju dvima prisutnima osobama kroz glasilo (Sprachrohr)[6]. I ovdje imademo mjestnu daljinu, a ipak nitko neće reći, da se tu radi o pogodbi inter absentes. Pravedno može se opaziti, da telefonsko obćenje nalikuje onomu medju dva sliepca; odlučujuće težište nalazi se u sluhu, dočim oko nedjeluje.

Istina, razlika postoji u toliko, što glas osobe govoreće na telefon nedolazi identičan do ušiu njenoga korespondenta, pače

[5] O. c. str. 202.

[6] Ovako Šulek prevadja njemačku rieč Sprachrohr; drugi upotrebljuju rieč „doglasilo".

Digitized by Google

zvučni talasi telefonom ponavljaju se. Ali ovo ponavljanje svadja se na minimum. Po učinku dakle razgovor na telefonu može se označiti običnom konverzacijom od ustiu do ustiu.

I mi stojimo na stanovištu Meilia i Gabbe, ali s razloga, koji se osnivaju na slovu i duhu § 862 o. g. z, koji se sretno uklonuo riečim medju prisutnimi i odsutnimi, te je u pitanju, dokle oferent ostaje obvezan sa svojim obećanjem, učinio razliku medju pogodbami ustmenimi i pismenimi. Pred blizu 80 godina, kad se izradjivao gradjanski zakonik, neposredno obćenje medju osobom i osobom nije se znalo niti moglo izvesti drugčije, nego u prisutnosti ugovarajućih strana, koje su se vidile i slušale. Makar bi se i upotrebilo kakovo doglasalo (Sprachrohr), riedko kad moglo se dogoditi, da ugovarajuće stranke nebi bile prisutne, prem takodjer u nekoj daljini. Zakonotvorac, kao da je naslućivao divni napredak fizike, nije učinio ovisnom dužnost promisara prihvatiti obećanje promitenta bez odlaganja o njihovoj suvremenoj prisutnosti, nego o neposrednom priobćenju obećanja od ustiu promitenta na sluh promisara. Onako, kako se priobćenje sbivalo pred skoro 80 godina kroz medium glasa na sluh, tako u bitnosti biva i sada kroz telefon. Jer glas djeluje na sluh kroz talase zvuka i kod najveće blizine bez posredujućeg sredstva, i kad se čovjek služi doglasalom, i kad telefonom. Samo što kod telefona zvučni talasi prouzrokuju električnu struju, koja omogućuje doglasivanje i na velikih daljinah Priobćivanje dakle telefonom ostaje vazda ustmeno priobćivanje; obećanje, obavljeno telefonom, ostaje ustmenim, te se ima prihvatiti bez odlaganja (§ 862 o. g. z.) to jest bez ikakova nepotrebna odgadjanja (§ 90), kakvo može zahtievati sama narav telefonskog stroja. Telefon istina mienja ponešto zvuk (timbre) glasa, a to u velikoj ili u manjoj mjeri prema konstrukciji svojoj, ili prema stanju, u kojem se baš u onaj čas priobćivanja nalazi, ili usljed manjih oštećenja u prevodnoj žici[7]. Nu i prosto doglasilo n. p. na brodu, kad kapetan daje zapovjedi ekvipaži, ili u kući kad veže jedan kat s drugim, mienja zvuk (timbre) glasa, pače mienja ga ništa manje od telefona. A ipak nitko neće dvojiti, da dvie osobe, koje se nalaze n. p. u susjednih sobah, ustmeno nemogu sklopiti pogodbe, služile se doglasilom ili bez njega, budu li se medju sobom čule, pak se i nevidjele. Nećemo zato umalovažiti neprilike, koje mogu nastati kod sklapanja pogodbe na telefon. Usljed veće ili manje promjene, koju trpi glas telefoniranjem, težko je staviti izvan

[7] Ove fizične podatke saznao sam od strukovnjaka.

Digitized by Google

dvojbe, navlastito dok se sluh nesvikne glasu stanovitoga korespondenta, identitet njegov. Uz to promjena timbra glasa može lasno prouzročiti nesporazumljenje medju strankami u bitnih uvjetih pogodbe. Ali u jednom i u drugom slučaju može biti pitanja, da li obstoji pogodba u obće, a ne, da li se radi ob ustmenoj.

Naši komentatori dakle u obće predaleko idu, kad identificiraju ustmene pogodbe sa pogodbami inter praesentes, te stavljaju težište takih pogodba u prisutnost ugovarajućih stranaka, mjesto da ga stave u ustmenost, kojom se služe. Ostati će ustmenom i pogodba inter absentes, ako se ugovarajuće osobe služe organom glasa i sluha, ma bile daleko jedna od druge, te služile se, da im dopre glas na daleko, kratkom cievi (doglasilom) ili dugom (telefonom). Čini nam se dakle, da je Zeiller običnom svojom pronicavosti u shvaćanju i jezgrovitošću u izrazivanju, napram duhu zakona najbolje tumačio prvu točku § 862 o. g. z. kad je sve težište stavio u ustmenost a ne u prisutnost ugovarajućih stranaka, rekav: „Rok, propisan za ustmeno obećanje, imade se odnositi, kako sadržaj i namjera zakona uče, samo na ono ustmeno obećanje, koje neposredno je slušano po promisaru". Winniwarter usuprot, a za njim i Stubenrauch polazeći od krive predpostave, da nemogu stranke ustmeno dogovarati i ugovarati ako nisu prisutne, stavili su tu prisutnost, a ne ustmenost, kao uvjet dužnosti promisara, da ima odmah bez ikakova nepotrebna odgadjanja prihvatiti obećanje (§§ 862 i 904 o. g. z.).

Kako smo dokazali, fizika sama i njezini zakoni namiču nam ovako riešenje, te nam kažu prstom dodirnu točku medju njom i pravom prtvrdjujuć, kako jurista nesmije ignorirati bud koji važni prirodni pojav na bud kojem znanstvenom polju, te dobro pamtiti, da jurisprudencija jest „humanarum rerum notitia".

Prieporno pitanje riešili smo s obzirom na sadanji stroj telefona. Ono će se na drugi način razplesti, bude li uspio te se uvriežio Edisonov phonogramm, koji u sebi krije nedogledno usavršenje telefona. Po tom novom obretu, ako tko želi predati poruku za ustmenu reprodukciju, dovoljno je da govori u réservoiru stroja običnim glasom, sa naravnimi intervali. Kada dovrši, ima samo list, koji je za govora bilježio znakove, naime phonogramm izvaditi, metnuti ga u kutiju, koja je uredjena za razašiljanje poštom, te ju odpremiti. Destinatar metne fonograf u svoj aparat, pritisne prstom, pa čuje poruku sasvim dobro, razgovjetnije i jasnije, nego najboljim sadanjim telefonom.

Digitized by Google

Ovdje, ako glas i je prva pobuda priobćenju, ipak sam neposredno nedjeluje. On prouzročuje neku vrst pisma, koje treba posebnim vozilom dostaviti adresatu, kod kojega pako čarobnim načinom glas se ponavlja. Ovdje bismo imali pomješanu ustmeno-pismenu pogodbu, a uz to pogodbu inter absentes, na koju bez dvojbe nebi se mogla uporaviti prva točka § 862 o. g. z.

I tako se i ovdje potvrdjuje ona vulgarna ali duboko istinita pravna izreka: „d a m i h i f a c t u m, d a b o t i b i j u s". Neka f a k t a treba proučiti i poznati, kako ih je napredak prirodoslovnih nauka odkrio, hoćemo li pravne posljedice iz njih po istini i pravici izvesti, te nećemo li, da stagnacija osuši vrelo prava. Kad ovo nesliedi uzastopce bujni razvitak života, promašuje svoj cilj.

IV.

Kako je telefon još nesavršen stroj, te slabo prikladan da bude sredstvom izvadjanja pravnih posala, dokazuje Meili razpravljajuć veoma zamašno pitanje: „Tko nosi p e r i c u l u m kod telefonskoga obćenja[8]?" U tom obziru daleko bolje stoji brzojav, glede kojega je Meili već u svom b r z o j a v n o m p r a v u na dugo i široko razmatrao pitanje, tko ima nositi posljedice netočna ili zakasnjela brzojava; zamašno pitanje, pošto tih posljedica brzojavna uprava nenosi, nego u najgorem slučaju ima povratiti pristojbu plaćenu od izopačena ili zakašnjela, ili krivo dostavljena brzojava.

Nije ovdje sgodno, da se navedu važni razlozi, zašto su države odklonile od sebe svaku odgovornost za štete nanešene krivim ili zakasnjelim brzojavljenjem; razlozi, koji leže stranom u relativnoj nesavršenosti brzojavnih strojeva, kojih djelovanje putem elektro-magnetične munjine može prouzročiti, i kraj najrevnijega nastojanja brzojavnih činovnika, izopačenje ili zakašnjenje brzojava; a stranom u nuždi, da se brzo telegrafiše, u čem stoji jedna od glavnih koristi toga obćila, a kojoj se nebi zadovoljilo, da su brzojavni činovnici podvrgnuti strogim mjeram opreznosti u svrhu pomnjivijega telegrafisanja. Pošto država odklanja svaku odgovornost (gdje brzojavno obćenje nije povjereno privatnikom, kao u Americi i u Englezkoj), tim važnije postalo je pitanje, koja od stranaka ugovarajućih pogodbu putem brzojava odgovara za štetu, pretrpljenu usljed kriva ili zakašnjela telegrafisanja? Lasnije je ipak odgovoriti na to pitanje, kad se radi o pravnom poslu, obavljenom po brzojavu, nego po telefonu.

[8] O. c. str. 202—215.

Digitized by Google

Ovdje se potvrdjuje ona stara praktična izreka: „da pravo toliko vriedi koliko dokaz, kojim ga se može obistiniti". Neima mjesta privatno-pravnoj naknadi radi počinjene štete bez krivnje budi dolozne, budi kulpozne. Ovo načelo, baština rimskoga prava, kojemu je kanoničko pravo udarilo moralnu podlogu, vlada u obće na polju civilistike, premda ćemo vidjeti tekom ove razprave, da se počimlje njim drmati. S druge strane krivnja se nepredmnjeva, nego mora biti dokazana. Je li moguće dokazati krivnju, o tom visi „in prima linea" mogućnost oživotvoriti pravo na naknadu. U tom obziru telegraf stoji daleko bolje od telefona; ili, da bolje rečemo, u daleko povoljnijem pravnom položaju naći će se stranke glede eventualnoga prava na naknadu štete usljed kriva brzojavljenja, nego usljed kriva telefonisanja. Kod brzojava lasnije se razabire odakle je bludnja nastala, da li n. p. iz netočna, dvojbena, ili zlo napisana sastavka brzojava. Tu je naime p i s m o, koje će više puta dokazati, da je pošiljač brzojava kriv, što je izopačenim načinom priobćena adresatu volja njegova, što je tim nastao izmedju njih nesporazumak, usljed kojega pravni posao nije obavljen prama namjeri pošiljača, a odatlje nastala šteta, koju će ovaj trpiti. Ali kod telefona, kakav je sada, neima nikakva pomagala, odakle bi se dalo dokučiti tko je kriv, da je adresat razumio, n. p. da mu se nalaže neka kupi za adresanta deset stotina mjesto deset tisuća kilograma sjena ili kukuruza. Kod telefona korespondenti neposredno obće, a da nitko osim njih nezna sadržaj priobćivanja, jer premda abonenti medju sobom nemogu doći u doticaj bez sudjelovanja glavne postaje, ipak dotični činovnik, kad je otvorio komunikaciju, nemože više, da i hoće, slušati što govore, „i tim biti za svjedoka sadržaju njihovoga razgovora". Kod nas dakle, gdje je zakletva u obće prihvaćena kao dokazno sredstvo, jedna bi se stranka morala nasloniti na duševnost druge; gdje pako zakletva nije prihvaćena, bila bi jedna stranka izručena poštenoj rieči druge; nu u jednom i u drugom slučaju pravo naknade stajalo bi na slabih noguh, i neobziruć se na to, što je težko staviti izvan sumnje identitet ugovarajućih stranaka, pošto se t i m b r e glasa, priobćena telefonom znatno mienja.

Da se olahkoti dokaz krivnje kod pogodaba, sklopljenih brzojavom, nedavno je novi talijanski trgov. zak. u § 46 uveo posve pohvalnu ustanovu, nadahnutu onim zdravim praktičnim razumom, kojim se odlikuju taljanski pravnici. Evo te ustanove: „Za slučaj bludnje, izopačenja ili zakašnjenja kod odaslanja telegrama uporavljaju se obćenita načela o kulpi; ali se predmnjeva,

Digitized by Google

da nije kriv pošiljač telegrama, ako se starao dati ga kolacionirati, ili preporučiti prema telegrafičkim propisom". Ovom „presumtio juris" znatno se poboljšava juridički položaj pošiljača telegrama. Je li ovaj jednu ili drugu ovih opreznih mjera preduzeo, adresat, koji je usljed kriva ili zakasnjela brzojava pretrpio štetu, morat će ju nositi, „ako nije protudokazom obistinio, da je pošiljač tomu kriv, ma da je obavljeno kolacioniranje ili prepuručenje telegrama", što će mu težko poći za rukom[9]. Ako pošiljač propusti ovu opreznu mjeru, sudac će prema okolnostim dosuditi dužnost naknaditi štetu bud njemu, bud adresatu, već kako bude; a to nije od male važnosti ako se promisli, da je jurisprudencija u tom pitanju do sada jako kolebala, i da je više štitila adresata nego pošiljača, s razloga, „da do ovoga stoji, što se služi brzojavom i tim dao svakako povoda šteti". Jer, kako smo malo prije natuknili, počela si pod vodstvom Iheringa utirati put nova doktrina glede „culpa in contrahendo", da naime diligentia marljivoga domaćine vriedi ne samo za sklopljene, nego za stoprv zapodjenute pogodbe[10], drugim riečmi: da može biti pozvan na odgovornost radi počinjene štete ne samo tko je dolozno ili kulpozno kriv, uzmimo u slučaju pogodbe sklopljene brzojavom, onaj, koji je nečitljivim ili nejasno stiliziranim sastavkom telegrama kriv bludnji ili nesporazumljenju, odakle je šteta nastala, nego i komu se neima nikakva nepažnja predbacivati, a to samo s toga, što je, služeći se brzojavom, dao povoda bludnji i tim šteti, kojoj bi se bio uklonio, da je, mjesto da brzojavi svomu korespondentu, napisao mu list. U tom smislu pravoznanstvo jur se bilo počelo izjavljivati, pa je novi taljanski trg. zak. stao na put toj pogibelji, kojoj se izvrgava pošiljač telegrama, i koja da učesta, učinila bi suvišnom brzojavnu službu za najvažnije pravne poslove; a stao je na put tim, što je svalio na adresata teret dokaza kulpe pošiljača, ako je ovaj preporučio ili dao kolacionirati telegram.

Kod telefonskoga korespondiranja, dok nebude moguće fiksirati zvučne talase phonographom, nemože se upotrebljivati takih opreznih mjera, koje bi osigurale jednu stranku proti drugoj.

[9] Po našem brzojavnom redu kolacioniranje depeša uz povišenu pristojbu dozvoljeno je, te kod važnih pravnih posala veoma će biti koristno uteći se tomu lahkomu sredstvu, kojim se može najuspješnije predusresti izopačivanju telegrama. Kod običnih telegrama, — čitljiv i jasan sastavak jest najjednostavnije i najuspješnije sredstvo za to. Kod nas nema preporučenih telegrama, kako ih ima u Italiji i u Englezkoj, gdje telegrafično poduzeće odgovara do stanovite svote za svaku štetu, nastalu usljed krivoga ili zakašnjeloga telegrafisanja, ako je telegram preporučen.

[10] O. c. str. 208—209.

Digitized by Google

Kolacioniranje je u toliko moguće, u koliko se jedan abonent, koji daje drugomu poslovni nalog, može osigurati opetovanjem naloga, da li ga je adresat razumio. Nu ako je pored svega toga nalog drugčije izvršen, te usljed toga nastala šteta, ipak bi mogao po novoj teoriji za ovu odgovarati tko je davši nalog telefonom, tim dao povoda bludnji, jer se ova nebi bila dogodila, da se je adresant služio pismom. A nebi mu poslužila, da odvali teret dokaza kulpe na adresata, okolnost, da se je adresant opetovanim telefonisanjem osigurao, da je adresat shvatio nalog onako kako mu ga je dao; jer adresant nebi mogao ovako kolacioniranje drugčije dokazati, nego opet zakletvom navraćenom adresatu, gdje je zakletva dokazno sredstvo, a gdje nije, bilo bi mu nemoguće i taj slabi dokaz obistiniti.

Meili ispituje pitanje: „quid juris ako se neovlaštena osoba služi telefonom jednoga abonenta, te je kakvim nalogom drugomu naniela štetu?“ Odgovara li za to abonent, jer recimo, nije oprezno čuvao pod ključem telefon? Pisac razlikuje slučaj, da se je služio telefonom zamjenik abonenta, n. p. kalfa, koncipient i t. d., a to unutra granica svoga poslovnoga djelokruga. Tu zamjenik obvezuje svoga principala. Ali ako je netko zlorabio telefon abonenta, te u ime ovoga, ali bez njegova ovlaštenja, sklopio sa drugim abonentom pravni posao, odakle je ovomu nastala šteta, dvoji Meili, da bi se u obće moglo zvati na odgovornost onoga abonenta, čiji telefon bijaše zlorabljen. Na isti način moglo bi se reći, veli on, da ima odgovarati za štetu onaj, kojega posjetnica je dolozno i štetonosno upotrebljena! Rekli smo: u obće, jer se može dogoditi, da je abonent tako zanemario čuvanje telefona, da je svojom nepažnjom omogućio i olakkotio zloporabu. Nu, ako se nemože abonentu nepažnja predbaciti, a ipak učinit ga odgovornim za svaku zloporabu, počinjenu trećom osobom, koja ga u njegovom poslovanju neizmjenjuje, bilo bi nepravedno. „Drugačije, veli Meili, „tko ima telefon nebi mogao mirno iz kuće izaći, niti putovati, jer bi se morao bojati, da će ga treći od šale, mržnje ili neprijateljstva telefonom upropastiti“. Ipak, tko se služi telefonom, ima ga tako čuvati, da mu se nemože predbaciti „culpa in custodiendo“; pa s toga dostojno je uvaženja mnienje Norse, da bi trebalo svakomu koncesionaru telefona naložiti, da ga strogo čuva, da se stane na put svakoj zloporabi, pod prietnjom odgovornosti za eventualne štete, ako bi prekršio tu svoju dužnost

Meili predočuje si slučaj, gdje bi koncesionar telefona imao ipak odgovarati za svaku zloporabu; naime, kad bi javno ili okružnicom obznanio, da se kod njega mogu obaviti naručbe per

Digitized by Google

telephon. Kako bi se mogao takov koncesioner tužiti radi štete, pretrpljene iz bludnje ili iz nesporazumljenja, kad je sam izazvao taki način korespondiranja, i tim uzeo na sebe sav riziko? Moguće je takodjer, da dva korespondenta ugovorom unapried priznaju sve poslove, koje bi medju sobom telefonom sklopili, pokraj bludnja i zloporaba, koje bi se mogle ušuljati. I za taj slučaj imali bismo pogodbeni riziko za obie strane. Ali razložito tvrdi pisac, da se nemože ustanoviti kao pravilo, da abonent uzme na se jamstvo, da će samo on ili njegov punomoćnik korespondirati, i da on ima odgovarati za svaku zloporabu telefona.

Reasumirajuć ovu razpravicu sa gledišta našega zakonika rekli bismo:

1. da pogodba sklopljena po telefonu spada u ustmene;

2. da šteta, koja bi nastala iz telefonske pogodbe usljed bludnje ili nesporazumljenja, pada na onu stranku, kojoj se može dokazati krivnja;

3. ako bi šteta snašla adresata, ovaj bi mogao podignuti tužbu na naknadu proti adresantu, u koliko bi mogao dokazati ovomu, da je kriv nepažnji ili dolusu;

4. da bi se nepažnja mogla dokazati kroz vještake, kad bi se moglo dokazati, da posjednik telefona nije držao stroja u redu, usljed česa nastalo je poremećenje ili izopačenje zvučnih talasa; ili da nije čuvao stroj i tim lahkoumno omogućio zlorabu telefona po neovlaštenoj osobi;

5. da bi oštećena stranka mogla tražiti naknadu od poduzetnika telefona, ako mu dokaže, da u neredu drži glavni telefonski stroj ili telefonske žice, koje ga vežu na pojedine abonente.

Iz svega, što smo do sada obrazložili, izlazi, da telefon u sadanjem svom početnom ustroju daleko je slabije obćilo od brzojava za proizvadjanje pravnih posala, jer netrpi najuspješnijih dokaznih sredstava, pismena i po svjedocih; omogućuje redovito tako slabo u današnje vrieme sredstvo kakva je zakletva, a jako riedko dokaz po vještacih.

Da ipak telefon za manje važne pravne poslove (za zamašnije nebismo ga svjetovali) bude koristan poslovnomu svietu, neka abonent drži svoju spravu u podpunom redu i neka ju dobro čuva, kao marljivi kuće domaćin od eventualnih zloporaba. Uz to preporuča se, da si korespondenti kontroliraju opetovanim telegrafisanjem dane naručbe ili naloge, nebi li stali tim na put bludnji i nesporazumljenju. A dobro će biti, da odmah bilježe resultate svojih dogovora i ugovora.

Digitized by Google

Telefon, kako je sada ustrojen, još je nesavršeno sredstvo za pravno obćenje; postati će pako veoma važnim za pravni i poslovni sviet, kad se bude moglo fiksirati glas konvencionalnimi znakovi, kako se sad fiksira pismo kod telegrafa Morseovim strojem. Kad bude uspio phonograph, koji bi imao fiksirati zvučne talase, tadar pogodbe sklopljene telefonom spadati će u novu polutanu vrst ustmeno-pismenih, te će davati pravnomu prometu daleko više dokaznih garancija, jer ostaje istinitom ona stara vulgarna, ali vrlo praktična izreka „verba volant, scripta manent".

Prof. Vojnović.

Sveučilišta u Italiji.

Gogliolo, profesor na sveučilištu u Modeni, piše u svojoj brošuri „Malinconie universitarie", Firence 1887, medju ostalim: Na sveučilištih taljanskih neima više onih živahnih, veselih mladića, koji polažahu sveučilište, da ondje uče i halabuče; zdravih ko jabuka i oduševljenih za znanost i za obranu domovine; sa malo novčića u žepu i posve nevještih rafiniranoj eleganciji; nema ih više, čini se, da im se je sjeme zatrlo.

Današnji se djaci nimalo nezanimaju za sveučilište. Polaze marljivo predavanja samo zadnjega mjeseca u godini t. j. lipnja; jer koncem lipnja valja polagati godišnji ispit. Onoga mjeseca hodnici su puni djaka, nosećih u rukuh knjige i bilježke; u predavaonicah natrpani djaci, koji prate profesora izlazećega iz dvorane pronicavimi pogledi, koji traže na njegovom licu znakove blagosti ili strogosti duha. Vidi se, da se marljivo uče, ali samo jedan mjesec! Cieli ostali dio godine nebrinu se nimalo za sveučilište i njegove odnošaje; valjda nema u Italiji instituta, za koji bi se članovi njegovi manje zanimali, nego li taljanski djaci za sveučilište.

Ovoj ravnodušnosti dalo bi se na put stati, da se za sveučilišta opredieli više ma i malenih nagrada za marljivije slušatelje; da se na bolji i lošiji uspjeh ispita uzimlje veći obzir u praktičnom životu, nego li sada biva; da se na sveučilištih osnuju djačka družtva, u kojih bi se razpravljalo, predavalo itd. Ove i ostale stvari mogle bi pokazati djakom, da je sveučilište središte njihovih interesa, da ga u vlastitom interesu moraju ljubiti. Upravo ovo pomanjkanje zanimanja za sveučilište veoma škodi ovim zavodom, koji imadu hraniti ne samo um već i srdce mladeži. Djakom bo pravom smatra se samo onaj, koji nepolazi predavanja jedino zato, da ga učitelj vidi, već uči i živi na sveučilištu.

U Italiji stidi se sveučilištni djak zaći na ulicu sa knjigami u ruci: drži se ozbiljno i melankolični, da ga nebi sviet držao nezrelim djakom.

Digitized by Google

To pako pokazuje, da sveučilištnim slušateljem manjkaju osjećaji djački, da su oni djaci samo slučajno, a ne po svojoj volji; da drže svoj položaj nuždnim očistilištem, a ne častnim društvenim položajem, zamjernim radi dobe i povlastica.

U Italiji djaci slabo polaze predavanja; a od onih, koji dolaze veoma riedki bilježe za profesorom. Nu mora se priznati, da je to ondje i dosta težko, jer za predavanja dolaze djaci u dvoranu i odlaze iz nje, čim se veoma smetaju oni, koji bi rado slušali i bilježili U tom pogledu mnogo je bolje u Njemačkoj. Na sveučilištu u Lipskom n. p. polazi redovito predavanja na pravoslovnom fakultetu do 200 slušatelja, koji svi bez iznimke bilježe za profesorom. Ako djak slučajno zakasni, ter dodje poslje profesora, mora posve tiho zatvoriti vrata i sjesti na najbliže mjesto, da ga se i nečuje; jer inače počmu drugi odmah nogama strugati, da ih nesmeta. Isto tako se u Njemačkoj riedko dogodi, da bi dvojica pod predavanjem razgovarala, jer ih odmah drugovi opomenu, da šute.

U Njemačkoj imadu djaci na svakom fakultetu sijaset društva. Na pr. u Lipskom na pravoslovnom fakultetu postoji za svaki predmet posebno djačko društvo. Tu se redovito svakoga tjedna drži po jedna sjednica, u kojoj čita najprije jedan ili drugi član, koji se je zato prijavio i pripravio, svoju razpravu; a onda povede se o tom debata, u kojoj redovito sudjeluju svi članovi. Da se mogu i ostali pripravit, oglasi se uvjek nekoliko dana prije sjednice, tko će čitat u budućoj sjednici i o čem. Toga u Italiji nema.

U Njemačkoj djaci mnogo čitaju kod kuće, i u tu svrhu posudjuju knjiga iz sveučilištne knjižnice u tolikom broju, da su n. p. na sveučilištnoj knjižnici u Lipskom redovito tri činovnika zabavljena sa izdavanjem i primanjem posudjenih knjiga.*

U Italiji neima ni toga. Tamo djaci redovito nenose knjiga kući, nego čitaju u sveučilištnoj čitaonici. Ali i to biva manje, čemu nedvojbeno mnogo doprinosi, što su sveučilištne knjižnice veoma manjkave, tako da gdjekoja nema ni svih djela profesorâ svoga sveučilišta.

P r o f e s o r i na taljanskih sveučilištih veoma su slabo plaćeni, 2000 do 5000 lira bez naukovine. Ali zato predaju tri, najviše četiri sata na tjedan, što je dakako veoma malo i nedostatno. Valjalo bi, veli Gogliolo, poticati djake na rad, svjetovat i pomagati im osobito kod prvih

---

* Moguće, da je tako povoljno stanje na sveučilištu u Lipskom. Nu ostala sveučilišta njemačka nemogu se pohvaliti ovako povoljnim rezultatom; ta već više godina dižu se mnogobrojne tužbe, da djaci, a imenito na juridičkih fakultetih, malo uče, da su kolegia prazna, a krčme pune, da su rezultati ispita nepovoljni. Sa svih strana traže se reforme, a ovo zadnje dvie tri godine napisano je sijaset brošura i od samih profesora, u kojih se razpravlja, kako bi se onim nedostatkom moglo doskočiti. Op. ured.

Digitized by Google

i najtežih iztraživanja, posudjivat im knjiga; ali sve to išće takovu živost i mladenačku svežost duha, tako živo zanimanje za dobro drugoga, koje može imati samo profesor, koga nemori briga za eksistenciju njegovu i obitelji mu. Koliko puta nesnadje profesora, koji ima na godinu 2000 franaka plaće, bolna želja, da baci u vatru knjige, s kojimi se bez svake koristi muči i ubija, pak da otvori dućan, ili da podje za činovnika u kakovu banku.

Na sveučilištu u Camerinu postoje dva fakulteta, imade 16 profesora, nekoliko asistenta, tajnika i pedela, a stoji 48.000 lira, uračunav ovamo trošak laboratorija te drva. Kolika razlika napram sveučilištom u drugih zemljah, n. p. u Austriji ili Njemačkoj, gdje se n. p. na sveučilište u Göttingenu troši 393.000 maraka.

U Njemačkoj plaćaju se profesori mnogo bolje nego u Italiji, premda dobivaju, osobito na velikih sveučilištih, znamenitu naukovinu. Naukovinu opredieljuje sam profesor; a to i može učiniti, a da tim neškodi samoj nauci, jer isti predmet predavaju dva do tri profesora, pak djaci mogu slušati koga hoće. Naravno da imadu profesori na glasu, premda je kod njih naukovina viša, najviše slušatelja. U Njemačkoj plaćaju profesora prama njegovom glasu i sposobnosti, česa u Italiji nema. Primjerice spominjem, da Windscheid, profesor rimskoga prava na sveučilištu u Lipskom, sa naukovinom bere do 50.000 maraka na godinu, dočim u Italiji najbolje plaćeni profesor dobiva 5000 franaka na godinu.

Prof. Gogliolo s toga živo zagovara, da se i u Italiji uvede naukovina, na koju da imaju pravo ne samo docenti nego i javni profesori. Kada bude dohodak profesora sastojao s jedne strane od stalne plaće iz državne blagajne, a s druge strane od nagrade promjenljive i nestalne, koju daju slušatelji; kada budu slušatelji, plaćajuć direktno trud, koji je za njih učinjen, voljeli plaćati ga onomu, koji bolje radi: tada nastati će ono, kako Bonghi veli, natjecanje u radu svaki profesor morati će učiti i raditi ozbiljno. Ali dok svaki predmet predaje samo jedan profesor, koji neima nikakve nagrade od slušatelja za svoj trud, dotle nenemože biti govora ob onakvom napredku, kakav se pokazuje n. p. na njemačkih sveučilištih Zato je kongres njemačkih profesora god. 1848 u Jeni izjavio, da se ovaj sustav retributivni mora i nadalje uzdržati u interesu nauke. Djak, koji svojim novcem plaća trud profesora, koga je izabrao, slušati će uvjek voljnije onoga, koji je bolji i marljiviji.

Poznavao sam profesora, pripovjeda Gogliolo, koji je došav u dvoranu svaki put pitao, o čem je zadnji put govorio; pak saznav to od slušatelja improvizovao je skup zaokruženih fraza i tako vulgarnih pojmova, da mu se je čovjek morao smijati. Dapače više puta se dogodilo, da su mu djaci dali opetovati tri do četiri puta jednu te istu stvar. Poznavao sam drugoga, koji je velikom broju slušatelja, koji bijahu pokrite glave

Digitized by Google

— u Italiji dobar dio slušatelja sjedi za vrieme predavanja pokrite glave — i rukuh spremnih na pljeskanje, morao tumačiti o umorstvu. Nu taj profesor cio sat nije ništa drugo radio nego stentorskim glasom deklamovao: „Bruto bijaše ubojica? Ne (glasom dubokim i guturalnim), jer je oslobodio domovinu. Garibaldi, urotiv se proti Francezom, bijaše ubojica? Ne (glasom još dubljim), jer bijaše mučenik za veliku ideju. Siromah otac, koji ukrade hljeb kruha, da nahrani djecu drhćuću od gladi, je tat? Ne, jer ima pravo na život. Putnik, koji ubije napadača, što no mu se grozi po nalogu mogućnika, je ubojica? Ne, jer mu po naravi pripada „moderamen inculpatae tutelae". Da su oni slušatelji, koji su onomu profesoru frenetično pljeskali, morali platiti svaki po 25 franaka za njegova predavanja, njihov entuziazam bio bi se brzo prebacio u negodovanje.

Veli se, da profesora netreba bolje plaćati i da netreba naukovine, jer da si može i drugim načinom dosta zaslužiti. Istina, ali se pita, mogu li s v i profesori drugim načinom što zaslužiti? Pustimo na stranu, veli Gogliolo, profesore spekulativnih znanosti, jer neznam, tko će upitati za savjet filozofa (ako je još k tomu Hegelovac), ili grecistu ili botanika. Imao sam kolegu, nastavlja, koji je bio občinski pobirač poreza; poznam drugoga, koji trguje sa konji na sajmovih; trećeg, koji trguje sa rabljenimi i riedkimi biljegami; ali ono su geniji, koji se mogu baviti tako raznovrstnimi zanimanji, te nemogu služiti pravilom. A i sreća je, da su iznimka.

Pustimo na stranu zaslužbu profesora, stečenu pisanjem knjiga, jer je ona tako kukavna, da je sramota kazati; trebalo bi svake godine tiskati barem toliko knjiga, koliko ih je napisao sv. Toma u cielom životu, kad bi čovjek htio od toga živjeti. Preostaju profesori, koji po naravi predmeta, što ih predavaju, rade u praksi, te se mogu i obogatiti. Toga je bilo u sva vremena. Tako je Petar d' Abano, znameniti liečnik i profesor u Padovi, tražio 100 forinti na dan za liečenje Honorija IV.; Tadeus Florentinac izlječio je papu, pak je, kako pripovieda Villani, dobio 10.000 dukata nagrade. Pravnik Baldus, kako veli predaja, zaslužio je 15 000 škuda samimi savjeti, koje je davao glede substitucije. Nu netreba zasizati u stara vremena; ta svatko zna, da ima i danas profesora lječnika, koji traže 1000 lira za jedan posjet, i profesora odvjetnika, koji svomu klientu naprave račun od 100.000 lira. Na ovaj način može se postati ne samo bogatim, nego i slavnim, ili, kako veli Tomaseo, famoznim. Ali upravo u tom leži razlog, da nauka na sveučilištih Italije nemože procvasti onako, kao što bi morala. Tko bo hrli na predavanje sa sudbenimi spisi pod pazuhom te izlazi sa sveučilišta trčeć, da nezakasni u sudnicu; ili koga čeka kočija pred vrati sveučilišta, da ga odveze k bolestniku, taj nemože biti takovim profesorom, od koga bi mladež i domovina mogli očekivati temeljitu poduku i znanstvena iztraživanja. Katedra nije za

Digitized by Google

takve profesore svetom dužnošću, nego vabilom klienta, jest način služiti se svojom čašću, da ih klienti bolje plaćaju. Ova pogrieška u Italiji nije nova. Kada je god. 1826 bio Savigny u Rimu i slušao predavanja profesora Villania o Pandektah, reče, da tumačenje teksta bijaše siromašno i nedobro, pak doda: Villani ima i duha i sposobnosti, da se naobrazi za izvrstnog profesora; ali on je odvjetnik, služba profesora za njega je nuzgredna stvar.

Pored zanimanja praktičnoga mora po naravi stvari izčeznuti mirna ljubav za nauku; najljepši ideali moraju se sunovratiti na zemlju radi nestašice čuvstva, koje ih hrani. Oni tipi starih učenjaka, uvjek živahna srdca, vedra i vesela duha, puni zanimanja i uvjek mladi, kadri baviti se jednom idejom ili teorijom ciele godine, bivaju na žalost sve redji.“

Nekoga dana, pripovieda Gogliolo, jedan profesor bolognski, liep i živahan starčić, od koga se odsjevaše na milju daleko vedrina duha i sretni mir, pripovjedaše mi, da je ostavio sveučilište za to, da zadnje dane svoga života posveti iztraživanju, koje bijaše uvjek njegov najveći ideal, a to je udes rimskoga prava u srednjem vieku, a napose kod kanonista. Ja sam ga slušao cio sat; trebalo ga je vidjeti, kojim oduševljem govoraše o svojem idealu; činjaše se, da mu iz živahnih očiju frcaju iskre nutarnje vatre, a ja sam gledajuć ga pomislio: kolike li razlike medju njim i nekimi modernimi profesori.

Razni su uzroci, zašto nestaje ljubavi prema sveučilištem: jedan je uzrok i to, što se profesori suviše zanimaju praksom, gdje mogu mnogo zaslužiti; ali zanimanje za nauku uz to vanredno mnogo trpi.

U Njemačkoj od onoga časa, kada se djak upiše na sveučilištu, pa dok ga neostavi, odnošaj je izmedju njega i profesora veoma tiesan, jer profesor djakom neprestano pomaže te ih prijateljski svjetuje, a da tim nuždni ugled profesora nimalo nestrada. Posrednik izmedju profesora i djakâ jest uvjek jedan djak, koji za tu svoju službu dobiva od nauko vine od profesora za svakoga djaka marku. Osim toga odredi profesor svakoga tjedna jedan ili dva sata, kada mogu djaci k njemu te ga pitati za savjet i posuditi od njega knjiga, kojih u sveučilištnoj knjižnici nemogu dobiti.

U Italiji profesori i djaci sastaju se jedan put u godini, i to na godišnjem izpitu, koji traje obično četvrt sata; a onda se razidju, kako veli Gogliolo na novo, da se nikada više nesastanu; jer sveučilište nije središte čuvstva i ljubavi, već mjesto prolazno, na kojem se sastanu slučajno, a da ih kašnje s njim neveže sladka uspomena. Kada bi se prije sastala dvojica u zreloj dobi, koji bijahu saučenici, slavili bi upravo slavje; nekadanji djaci su i u zrelijoj dobi profesore svoje ljubili i štovali: danas, čini se, da ima čovječanstvo pred očima više ciljeve, te naziva slabošću čuvstva srdca. U srednjem vieku bijaše vez medju profeso-

Digitized by Google

rom i djaci tako uzak, da su djaci branili profesora u svih prilikah života ćak i ornžjem. Tako se dogodilo, kada je Bartolusa u Paviji uvredio Lovro Valla, da su djaci Bartolovi htjeli ubiti Vallu. Sada nasuprot kada se medju sudrugovi dogodi kakva razmirica, djaci se tomu vesele, to im je zabava i radost. U srednjem vieku častili su djaci profesore za života pjesmami, spisi, svečanostmi i serenadami, a poslje smrti dizahu im spomenike novcem, koji bi sakupili od najbogatijih gradjana, koje sakupljanje običavahu obavljati u Bologni, kad je pao prvi snieg. Od svih ovih počasti nije na taljanskih sveučilištih ostalo ništa drugo nego aplauzi, kojim je većim dielom svrha halabučenje; ili, ako je zadnje predavanje, udobrovoljiti duh profesora, da bude dobrostiv kod budućih ispita. *Dr. Š.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Exceptio rei iudicatae nemože se proti ustupovniku (cessionaru) s uspjehom podići, kada neima formalne sudbene odluke o tom, da ustupnik (cedent) nije položio prisegu, koja mu je bila pravomoćno dosudjena osudom iz parnice, koju je ustupnik sam poveo bio. — Uvjeti, da se exceptio non numeratae pecuniae uspješno podići uzmogne (§§ 1394 i 1396 ogz.).

Josipa K. iz T. podigne proti Ani Z., vlastnici nekretnina u M., na temelju zadužnice od 1. veljače 1872 kod c. kr. kot. suda u S. tužbu sbog izplate 244 for. 38 nč. c. s. c., koji iznos je na nekretninah tuženice uknjižbom prava zaloga osiguran bio.

Sud prve molbe izrekne osudu po zahtjevu tužbe ali pod uvjetom, ako tužiteljica položi odlučnu prisegu sadržaja: da je istina, da je ona tuženici Ani Z. svotu od 244 for. 38 nč. pod naslovom zajma u gotovom odbrojila i izručila.

Na priziv tuženice bila je ova osuda od suda druge molbe potvrdjena.

Tužiteljica Josipa K. nastupi doduše dosudjenu si prisegu, ali je nije na ročištu, koje je bilo u tu svrhu naredjeno, položila zato, jer su u svotu od 244 for. 38 nč., koja je tužbom bila potjerana, bili uvršćeni kamati i troškovi tražbine, koja prvobitno bijaše daleko niža, te se je tako pokazalo, da sav iznos od 244 for. 38 nč. u gotovu novcu nije odbrojen bio. Povrh toga na samom ročištu, koje je u svrhu položenja prisege naredjeno bilo, naidje sud, koji je za oduzeće prisege zamoljen bio, na pogriešku u obrazcu prisege, te je tužiteljica Josipa K. zamolila odgodu istoga ročišta u to ime, da se nadjena pogrieška izpravi. Zamoljena odgoda bude dozvoljena i tužiteljica pozvana, da svoju molbu radi polo-

Digitized by Google

ženja prisege u zapornom roku od 14 dana ponovi i istoj izpravljeni obrazac prisege priloži; dočim je tuženici dan nalog, da svoj primjerak molbe, kojom je prva prisega bila nastupljena, za tri dana sudu predložiti ima.

Niti se je tužiteljica navedenomu pozivu, ni tuženica malo prije spomenutomu nalogu suda odazvala. Medjutim je tužiteljica pravo vlastnosti na istu svoju tražbinu nekoj svojoj rodjakinji Mariji W. putem ustupa preniela i ova potonja predade proti Ani Z. mandatnu tužbu radi izplate duga od 244 for. 38 nč. c. s. c. kod istoga kot. suda u S., koji je u prvi kraj i na prvu tužbu priepor riešio bio:

C. kr. kot. sud u S izdade platežnu zapovjed, proti kojoj tuženica Ana Z. podnese prigovor u dvojakom pravcu: a) exceptionem rei iudicatae i b) exceptionem non numeratae pecuniae, a uglavi prvi prigovor tim, da Josipa K., dotično ustupnica nije bila položila prisegu, koja joj je bila u povedenoj već parnici dosudjena, dakle da je istu parnicu već bila izgubila; čim biva pružen dokaz, da njojzi kao ustupnici (cedentici) proti tuženici više nepristoji pravo na tražbinu od 244 for. 38 novč. iz pogodbe zajamne. Drugi prigovor izniela je tuženica i utvrdila tim, jer da je sama ustupnica tečajem već obavljene razprave u prvašnjoj parnici priznala, da svu svotu od 244 for. 38 novč. u ime zajma tuženici odbrojila i predala nije, jer da su u tu svotu kamati i troškovi prvobitne neke niže tražbine uvršćeni bili.

Ove prigovore uvaži c. kr. kot. sud u S., ukine izdanu platežnu zapovjed i odputi tužbu ustupovnice (cesionarice).

R a z l o z i: Priznajom same tužiteljice biva dokazano, da je ustupnica (cedentica) Josipa K. tuženicu za uparničenu glavničnu tražbinu od 244 for. 38 nč. bila utužila još prije, nego je istu sadašnjoj tužiteljici Mariji W. ustupila; ali da je istu parnicu izgubila, što nije položila prisegu, o položenju koje je prvobitna parnica za njezinu korist ovisnom učinjena i tako riešena bila. Radi toga mora se i ponovljena tužba odbiti; a naročito još i zato: jer je u nazočnoj parnici isti objekt priepora; jer su iste stranke; jer je isti pravni razlog ili naslov zahtjevu tužbe; pače jer je i tužeća stranka ista, pošto se ustupovnica (cesionarica) mora smatrati pravnom nasljednicom ustupnice (cedentice), te onoj nemože pristojati više prava, nego ga je ova imala; jer je prieporna tražbina na nekretninah pop. br. 24 u M. gruntovno uknjižena, te se je tužiteljica iz gruntovnice mogla uvjeriti, da je poradi uparničene tražbine tužba već bila podignuta, pošto je parnica u gruntovnici bila zabilježena; jer tužiteljica izrično priznaje, da ona svoju nazočnu tužbu nije utemeljila na vjeri u javne knjige, šta više njojzi da je bilo poznato, da je ustupnica (cedentica) izgubila parnicu, koju je radi iste tražbine povela bila; jer tuženici po § 1396 o. g. z. pristoji pravo na sve prigovore proti utu-

Digitized by Google

ženoj tražbini, kao da bi ova još pravo vlastnosti ustupnice sačinjavala; iz svih tih razloga morala se tužiteljica odbiti i neosvrćuć se na drugi prigovor, da tuženici utužena valuta u gotovu nikad dobrojena i predana bila nije.

Tužiteljica uloži proti osudi prve molbe priziv, a c. kr. prizivni sud u P. ukine istu i održi u krieposti platežni nalog, koji je na tužbu izdan bio.

Razlozi: Tuženici nepristoji pravo na prigovor rei iudicatae; jer manjka subjektivni identitet stranaka, koje su se onda i sada zaparničile; u nazočnoj bo parnici posve je druga osoba tužiteljicom, nego je u predjašnjoj parnici bila.

Prigovor rei iudicatae može se podići samo u svrhu, da se ustanovi: e da li Josipi K. usljed osude, na prvašnju parničnu razpravu izrečene, tražbina od 244 for. 38 nč. protiv tuženici Ani Z. još uvjek pripada ili ne; pa da li se prema tomu sada — gdje ustupnica (cedentica) Josipa K. prisudjenu joj prisegu nije položila — nazočnoj tužiteljici, kao ustupovnici (cesionarici) njezinoj, pogledom na ustanovu § 1394 o. g. z. može staviti prigovor, da je ista parnica već jedanput pravomoćno okončana.

Na ovo pitanje može slieditи samo negativan odgovor; jer u provedenoj već parnici bilo je ustupnici Josipi K. naloženo, da podnese novu molbu za nastup prisege; ali je ujedno i tuženica bila onda pozvana, da za tri dana predloži sudu svoj primjerak prvobitne ili stare molbe za nastup prisege. Ni ona ni ova nisu tomu nalogu dotično pozivu suda udovoljile; prema čemu manjka formalna sudska izreka (odluka) i nije sudski konstatovano, da Josipa K. prisudjenu joj odlučnu prisegu doista nije položila, odnosno da je ona (ustupnica = cedentica) prvašnju parnicu izgubila. Prema svemu tomu nemože se prigovor rei iudicatae uvažiti.

Jednako mora se i prigovor non numeratae pecuniae zabaciti; jer se iz izjavah svjedoka razabire, da je tuženica — ako i ne baš u gotovu novcu — to ipak načinom nebezplatnim podpunu valutu alegovane zadužnice primila.

Previd tuženice zabaci c. kr. vrhovno sudište i potvrdi rješitbu drugomolbenu.

Razlozi: U razlozih drugomolbene rješitbe posve je temeljito i prema sadržaju spisa i prema zakonskim ustanovam naglašeno i uvaženo, da se tužiteljici Mariji W. nemože uspješno staviti prigovor rei iudicatae uza sve to, što ustupnica (cedentica) Josipa K. dosudjenu joj odlučnu prisegu položila nije.

Što se drugoga prigovora non numeratae pecuniae tiče, tu se mora sva važnost postaviti na pitanje: da li je producirana zadužnica sačinjena prema zakonu i da li je tuženica sav iznos, na koji zadužnica glasi,

Digitized by Google

244 for. 38 nč. — ma se ovaj i na raznih pravnih naslovih ili razlozih temeljio — priznala svojim dugom, koji da doista i pravno postoji.

U ovom pravcu polučen je podpun dokaz po svjedocih, da je naime tuženica punu valutu od 244 for. 38 nč. doista primila i taj prijetak pri obračunu priznala; prema kojim okolnostim prikazuje se njezin previd posve netemeljitim, te se je kao takav morao zabaciti, a osuda drugomolbena, buduć na zakonu osnovana, potvrditi.

(Riešitba c. kr. vrh. sudišta u Beču od 29. rujna 1880 br. 6061.)

Pr. L. Matasović.

Signaturom ovlašćena odvjetnika moraju biti providjena pisma, koja svrgnuti odvjetnik podnosi u tudje ime. Spisi u stvarih vlastitih su te signature oprošćeni.

Malodobni baštinici Eleonore S. po svojem tutoru dru. Mihovilu K., svrgnutu odvjetniku, u parnici pismenoga postupka proti baštinikom Josipa S. podnesu molbu za produljenje roka u svrhu predaje odgovora. Molba ta bje zabačena, jer ju nije odvjetnik signirao.

Dr. Mihovil K. uloži proti toj odluci utok, a prizivni sud ukine ju i naloži prvomu sudu, da spomenutu odluku za produljenje roka — neosvrćuć se na prvobitno iztaknutu manjkavost — izravno rieši; jer je dr. Mihovil K. po zakonu obvezan zastupati svoje malodobne štićenike, te po dvorskom dekretu od 21. siečnja 1845 br. 862 sb. pr z. nepotrebuje odvjetničke signature u onih pravnih poslovih, koje je po zakonu obaviti dužan.

Proti toj drugomolbenoj riešitbi ustanu baštinici Josipa S. previdnim utokom, usljed kojega je c. kr. vrhovno sudište obnašlo riešenje prizivnoga suda ukinuti, a odluku prvoga suda potvrditi uz dodatak, da tuženik može u roku od tri dana istu molbu, propisno instruiranu, ponoviti; jer po dvorskom dekretu od 21. siečnja 1845 br. 862 sb. pr. z. bivši odvjetnici nepotrebuju signature drugoga odvjetnika samo za podneske, koje u vlastitih stvarih sudu predaju Upitnu molbu nije dr. Mihovil K. predao u svojoj vlastitoj stvari, nego u stvari malodobnih nasljednika iza Eleonore S. kao njihov tutor; a buduć je takova, to mora biti od ovlašćena odvjetnika signirana. Buduć se upitna molba mora ponoviti u roku zapornom, to se je po dvorskom dekretu od 13. veljače 1795 br. 217 sb. pr. z. slovo i) (zaglavnoj stavci § 2 g. p. p.) za popravak iste primjeren rok od tri dana odrediti morao.

(Rješitba c. k. vrhov. suda u Beču od 27. rujna 1881 br. 7225.)

Pr. L. M.

Digitized by Google

K tumačenju § 2 zakona od 6. travnja 1881 br. 16 Sbornika i § 52 naputka za uredovanje mjestnih sudova od 23. ožujka 1877 br. 1660.

Kr. kot. sud u K. odlukom od 30. siečnja 1887 br. 1022 dozvolio je, na temelju osude mjestnog suda u K., ovršnu uknjižbu prava zaloga na dio nekretnina D. G., upisanih u zemlj. uložku br. 1815 obć. Kop radi dužnih I. B. 14 for. 36 nč. spp.

Kr. banski stol usljed utoka i ništovnice D. G. ovršenika riešitbom od 6. srpnja 1887 br. 15825: s razloga, što ovrhovoditelj nije svjedočbom nadležnog mjestnog suda dokazao, da je ovrha na pokretnine bezuspješnom ostala (§ 2 zakona od 6. travnja 1881 br. 16 sbornika i § 52 naputka za uredovanje mjestnih sudova od 23. ožujka 1877 br. 1660), ukinuo je napadnutu odluku ter ovrhovoditelja sa molbom za sada odbio im, da troške utoka nosi sam utjecatelj, jer nedotiču uvjeti § 342 gpp.

Povodom previdnog utoka ovršenikovog radi nedopitanog utočnog troška kr. stol sedmorice pod 5. kolovoza 1887 br. 2590 viipv, da ovrhovoditelj sam, koji je svoju molbu utemeljio na ispravi ovršnoj, utoku kriv nije i da inače uvjeti § 316 g. p. p. nepredleže, odputio je previdni utok.

A.

Imade li se obaviti dostava osude, izrečene po obraničkom burzovnom sudu?

Obranički sud budimpeštanske burze robe i vriednosti zamolio je kr kot. sud u Z. 18. lipnja 1887 br. 570, da dostavi tužbu trg. tvrdke I. F. proti D. J. sina radi 770 for. spp. — Sud je toj zamolnici udovoljio dostavom tužbe i povratkom potvrdjene dostavnice.

Molbom de praes. 8. srpnja 1887 br. 9740 povratio je tuženik dostavljenu spomenutu tužbu, jer se iz priloga iste vidi, da je ova proti njemu utužena tražbina diferencionalna tražbina, koju naš zakon smatra okladom, te joj kao takovoj krati svaku sudbenu pomoć. Nazrieva se pako pripomoć našega suda u tom, što je dostavio tužbu; za da očuva sebe proti svim štetnim posljedicam iz ovoga sudbenoga posla itd., te uvjeren pravno, da ni po zakonu obćem ob ustrojstvu pravosudja, niti po specialnih zakonih nisu sudovi pozvani, da privatnim burzovnim sudovom dostave obavljaju — vraća tužbu sa svimi prilozi i moli, da sud to na znanje primi i povratkom tužbe obaviesti rečeni burzovni sud.

Kr. kot. sud u Z. odlukom od 26. srpnja 1887 br. 9740 odputio je molitelja sa zahtjevom, jer sud nije ureda radi zvan ispitivati niti pristaje niti naravi podneska i riešenja inih vlasti.

Eventualne svoje prigovore glede pristatne pogodbe i osnovanosti tužbe te tražbine imade molitelj izvesti na nadležnom mjestu, koje ovaj sud nije. Ovdje se radi o dostavi, koja se imade smatrati obavljenom,

Digitized by Google

bez obzira kako i čijim posredovanjem; a ako molitelj scieni, da naši sudovi nisu zvani dostavljati riešitba i odluka burzovnih — obraničkih sudova, to mu je slobodno takovu žalbu iznieti pred višu nadležnu oblast, koja može i jest zvana, da dadne sudovom u tom pogledu stanovite norme.

Proti toj odluci uložila je tuženica utok; a kr. banski stol riešitbom od 16. studenoga 1887 br. 27647 potvrdio je napadnutu odluku i odbio utok, a to sa razloga: što su burzovni sudovi u Ugarskoj zakonom priznani (ug. zak. čl. II.: 1870); što je isti zakon priobćen i krajiškom odsjeku banskog stola (naredba glav. zapovjed. kao zem. upravne oblasti za Krajinu, odjela za pravosudje od 25 prosinca 1880 br. 3238) i što se u obće obranički sud ima držati propisa gradj. parbenog postupka (§ 380 g. p. p.). *A.*

Ovrha, dozvoljena na temelju osude burzovnog obraničkog suda, imade se provesti.

Tvrdka I. F. iz Beča zamolila je kod kr. sudbenog stola u Budapešti na temelju obraničke osude budimpeštanske burze za robu i efekte prisilnu prodaju pokretnina tvrdke D. J. sina u Z. radi dužnih 770 for. spp., te je rečeni sud odlukom svojom od 2 kolovoza 1887 br. 25648 zahtjevu udovoljio i za provedbu ove ovrhe zamolio kr. kot. sud u Z., koji je odlukom svojom od 8. kolovoza 1887 br. 11469 izvedenje odredio.

Proti toj odluci uložila je ovršenička tvrdka utok sa ništovnicom, a kr. banski stol riešitbom od 16. studenoga 1887 br. 24047 odbio je utok i potvrdio napadnutu odluku a to sve sa razloga sliedećih: što se ovrhe, dozvoljene po sudovih u zemaljah ugar. krune za koje zakon od 17. prosinca 1876 br. 1 sbornika neima valjanosti, imaju izvršivati po ovozemnih sudovih po propisih istog zakona; što je u pitanju stojeća ovrha odredjena t. j. dozvoljena po kr. sudbenom stolu u Budimpešti; što zakon nerazlikuje, da li je ovrha dozvoljena na temelju osude državnog ili obraničkog suda; što je u ostalom obranički sud budimpeštanske burze za robu i efekte u Ugarskoj zakonom priznan (zak. čl. II.: 1870, LIX.: 1881 i LX.: 1881); što se i u bivšoj vojnoj Krajini ima obzir uzeti na rečeni burzovni obranički sud (naredba glav. zapovj. kao krajiške zem. upravne oblasti, odjel za pravosudje od 25. prosinca 1880 br. 3238); što su neumjestni prigovori u utoku navedeni obzirom na to, da se § 383 g. p. p. tiče obraničkog suda po strankah u Hrvatskoj i Slavoniji odabranog; što Ugarska nije inozemstvo u smislu § 550 g. p. p.; što se rekvirirani sud neima upuštati u razsudjenje pravnog posla i što se izreke suda u jednom slučaju nemogu protegnuti na druge slučajeve i osobe (§ 12 ogz). *A.*

Digitized by Google

Za tužbu na priznanje ništetnosti i neovršivosti osude obraničkog burzovnog suda nije zvan naš sud nego onaj, koji je ovrhu dozvolio (analogija § 69 sudovnika).

Trg. tvrdka D. J. sin podniela je kod kr. kot. kao trgov. suda u Z. ništovnu tužbu proti I. F., trg. tvrdki u B. za priznanje ništetnosti i neovršivosti osude burzovnog obraničkog suda u Budimpešti od 12. srpnja 1887 br. 570 te za obustavu ovrhe s. p. p.

Kr. kot. sud u Z. odlukom svojom od 8. listopada 1887 br. 14495 s razloga, što tužiteljica tuži na priznanje ništetnosti osude burzovnog suda u Budapešti I. F., trgovca u B., i što za ovu tužbu već pozivom na ustanovu § 13 sudovnika valja tamo postavljeno općenito pravilo to više, što nije navedeno baš nikakovih činjenica za posebnu nadležnost suda ovoga, koja nemože biti uvjetovana ni dalnjim dometkom za obustavu ovrhe radi 770 for. povedene, ne samo zato, što je ovaj sud nije dozvolio, već ni zato ne, jer tužbi zato manjka svaka podloga; s razloga, što tužitelj i sam tvrdi, da je po igri došao u obvezatni odnošaj prema tuženiku, da je kupoprodaja bila samo prividni posao, da se igra sakrije te dakle i nepredleži za razsudjenje zahtjeva posao trgovački, koji bi kao takav uvjetovao već po sebi posebnu nadležnost trgov. suda: obnašao je sbog očite nenadležnosti tužbu a limine odputiti pozivom na ustanove §§ 2 a) i 443 g. p. p. kao i zahtjev za obustavu ovrhe, koji mimo toga ni pobliže označen nije.

Na utok tužiteljice kr. banski stol riešitbom od 16. studenoga 1887 br. 27682 potvrdi napadnutu odluku i odbi isti, a to sa razloga: što su burzovni obranički sudovi u Ugarskoj zakonom priznani; što je taj zakon (zak. čl. II.: 1870) priobćen i krajiškom odsjeku kr. banskog stola (naredba glav. zapovj. kao krajiške upravne oblasti, pravosudni odjel od 25. rujna 1880 br. 3238); što se tužbe, kojim se prigovara, proti osudi obraničkog suda dotično ovrhi, u koliko su u obće dopustive (§§ 383, 442 i 443 g. p. p.), imaju podnieti kod suda, koji je dozvolio ovrhu, dakle u ovom slučaju kod kr. sudbenog stola u Budapešti (analogija § 69 sudovnika), i što se ni na riešitbe u utoku pozvane obzir uzeti nemože gledom na § 12 o. g. z. *A.*

Potrebštine tužbe na razriešenje zajednice vlastnosti nekretnina i ustup u posjed, te ovršivost osude po dosudjenom razriešenju. (§§ 827 i 830 u savezu sa §§ 841—43 o. g. z. obzirom na ustanove §§ 438 i 441 g. p. p.).

Ana F. podigne tužbu pred kr. kot. sudom u G. zahtievajuć, da se prizna njoj pravo vlastničtva na $^1/_3$ nekretnosti, upisanih u grunt. ulož. br. 1570 obć. Gjurgjevac; da se razrieši zajednica, izluči u naravi $^1/_3$ tih

Digitized by Google

nekretnosti uz izmjeru po mjerničkom vještaku i preda njoj u posjed. — Kr. kot. sud u G. osudom od 30. lipnja 1884 br. 4441 zadovolji tužbenom zahtjevu osudiv jošte tuženika Matu F. da plati parbeni trošak od 22 for. 65 nč.

Pošto je osuda pravomoćnom postala, zatraži Ana F. ovršno razriešenje zajednice vlastničtva spomenutih nekretnosti, izlučenje te predaju u posjed $^1/_8$ tih nepokretnosti i podjedno ovršnu dražbu nekretnosti Mate F. radi dosudjenog joj parbenog troška od 22 for. 65 nč.

Kr. kot. sud u G. odlukom od 30. travnja 1885 br. 974 zadovolji ovoj molbi, dozvoli dražbu nepokretnina M. F. i odredi u tu svrhu ročište na dan 27. travnja 1885.

Ovršenik M. F. uloži proti ovoj odluci suda utok sa žalbom ništovnom, a kr. banski stol rješitbom od 5. svibnja 1886 br. 25830 ukine napadnutu odluku u onom dielu, kojim se voditeljici ovrhe dozvoljuje ovršno razriešenje zajednice vlastničtva nekretnosti, izlučenje i predaja istih u posjed u $^1/_2$, ostaviv ju u dielu dozvoljene ovršne dražbe netaknutom.

Razlozi: Osudom od 30. lipnja 1885 br. 4441 jest sudjeno, da je utjecatelj Mato F. dužan priznati pravo vlastničtva Ane F. udate M. na $^1/_8$ nepokretnosti ulož. br. 1570 občine Gjurgjevac, i da ima dopustiti, da se ova zajednica razrieši i pripadajuća Ani F. trećina po mjerničkom vještaku u naravi izluči, ter da joj parbeni trošak od 22 f. 65 n. nadoknadi. Ovom je osudom prema ustanovam §§ 827 i 830 o. g. z. riešena stvar glede diela pripadajućega tužiteljici iz zajednice, ter je izrečeno, da se ova ima razriešiti; nije pako u smislu §§ 841, 842 i 843 o. g. z. poslje izrečenoga razlučenja sudjeno o diobi zajedničke stvari u naravi, jer nije prema zahtjevu tužbe i prema obavljenoj razpravi izrečeno, koji dielovi u naravi pripadaju tužiteljici, i koji joj se izlučiti i u izključivo vlastničtvo predati imadu, što se ovršnim putem nemože provesti obzirom na gore navedene ustanove zakona. S toga bi tužiteljici tek pripadalo pravo zahtievati tužbom odciepljenje priznatoga diela u naravi, a za to mora se osnova predložiti, o njoj razprava u smislu §§ 841, 842 i 843 o. g. z. provesti ter osudom označiti dielovi, koji članovom zajednice pripadaju. Prama ovomu tužiteljica nije dokazala po propisu §§ 438 i 441 g. p. p. prava voditi ovrhu ovim načinom, kako je gore zamolila; zato se je napadnuta odluka u ovom dielu kao ništetna ukinuti i tužiteljica s molbom odputiti morala; dočim se glede ovrhe za utjeranje parbenih troškova netaknutom ostavlja, pošto se ova ovrha na pravomoćnoj osudi osniva, a utjecatelj nije dokazao, da je prije izrečene osude zamolio povratu u prijašnje stanje, ili da je ista prije ovrhe dozvoljena §§ 358 i 363 g. p. p. Troškove utoka imade utočitelj sam nositi, jer ih protustranka u smislu § 573 g. p. p. nadoknaditi nije dužna, niti predleži slučaj § 432 g. p. p.

Digitized by Google

Proti ovoj odluci podnesoše obie stranke utok, koji je kr. slol sedmorice* zabacio i potvrdio rješitbu kr. banskog stola sa razloga u istoj navedenih.

Priobćio Fran Kucelić.

Kada imade sud ženi (rimokat. vjeroizpovjesti) odmjeriti pristojno uzdržavanje?

U predmetu F. K. proti suprugu F. K. radi privremenog uzdržavanja kr. kot. sud u K., odlukom od 23. prosinca 1884 br. 14457 naložio je suprugu F. K. nakon dovršena postupka, da ima supruzi svojoj F. K., koja ga je ostavila i kod nadležnog duhovnog suda zatražila razstavu od stola i postelje, mjesečno unapried plaćati po 30 for. počam od 19. siečnja 1885 u ime privremenog uzdržavanja, a od 19. studenoga 1883 pak do 19. siečnja 1885 420 for. na jedan put za 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Proti spomenutoj odluci podnesoše utok oba supruga, na što je kr. banski stol riešitbom od 27. ožujka 1885 br. 5991 s razloga, što se pri razstavi od stola i postelje, zatraženoj od supruge, samo na zahtjevanje ženitbenog suda ima odrediti privremeno uzdržavanje (§ 60 zakona od 8. listopada 1856), obnašao po § 343 i 2 sl. b) g. p. p. ceo postupak od odluke na molbu izdane ukinuti i moliteljicu sa njenom molbom uputiti na ženitbeni sud. — Trošak utoka nije dopitan, jer neima uvjeta § 316 g. p. p.

Supruga F. K. uloži proti riešitbi kr. banskoga stola previdni utok; na što je kr. stol sedmorice riešitbom od 31. srpnja 1885 br. 2382: uvaživ, da po § 60 I. dodatka k carskom patentu od 8. listopada 1856 (br. 185 d. z. l.) ima personalna instancija supruzi i djeci njenoj doznačiti pristojno uzdržavanje, te obvezati supruga, da po nadležećoj mu u obće usljed § 91 o. g. z. dužnosti nuždna za to sredstva daje onda, kad to duhovni sud za vrieme tekuće pred istim parnice na razstavu od stola stola i postelje od personalne instancije zatraži; uvaživ, da po istom zakonskom propisu i sud redoviti, a po okolnostih i vlast sigurnostna može jednomu od supruga, ako zaišće u slučaju silne pogibelji, koja se dakako ima dokazati, dozvoliti odieljen stan uz istodobnu ubavjest dotičnog duhovnog suda o tom; uvaživ, da u nazočnom slučaju niti postoji rekvizicija od duhovne oblasti za doznačenje pristojnog uzdržavanja moliteljici, niti je ista moliteljica F. K. za podkriepu svoje molbe dokazala pogibelj, koja bi joj usljed zajedničkog stanovanja i življenja sa suprugom joj F. K. prietila; uvaživ, da se prema tomu napadnuta odluka banskog stola opravdanom ukazuje: obnašao, odbiv previdni utok F. K., potvrditi napadnutu odluku banskog stola. *A.*

---

* Broj i dan rješitbe kr. stola sedmorice nije nam priobćen.

Digitized by Google

Pravomoćno i na temelju oporuke razpravljena i dovršena ostavinska razprava nemože se tužbom pobijati radi toga, što se je naknadno saznalo, da pismena oporuka nesadržaje podpune posljednje volje oporučitelja.

Za pokojnim D. P. povedena i dovršena je bila ostavinska razprava (odluka od 23. srpnja 1884 br. 6272), te uručbena isprava izdana. Za temelj ostavinskoj razpravi uzeta je oporuka ostaviteljeva dto. Podvinje 13. ožujka 1884.

Poslje dovršene ostavinske razprave te izdane uručbene isprave saznala je universalna nasljednica A. P., da ona pismena oporuka nesadržaje cielu posljednju volju ostaviteljevu, po kojoj njezina maćuha M. P. ima doživotno uživanje cielog ostavinskog imetka izuzev vinograd i oranicu. Radi toga nasljednica A. P. tuži pred kr. kot. sudom u Brodu svoju maćuhu M. P. i traži, da se „pismena oporuka D. P. dto. Podvinje 13. ožujka 1884, a isto tako i čin ostavinske razprave, provedene na temelju ove oporuke kao i odluka kr. kot. suda u B. od 23. srpnja 1884 br. 6272 te uručbena isprava od istog dana i broja sa svimi stečenimi pravi izjave ništetnimi, a M. P. dužna je ništetnost ovih isprava i čina priznati i privoliti, da se ostavinska razprava za D. P. iznova povede i razpravi na temelju *zakona*, i da je dužna ovom parbom prouzrokovani trošak naknaditi, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe".

Kr. kot. sud u Brodu osudom od 5. kolovoza 1886 br. 6119 udovoljio je tužbi.

Razlozi: A. P. tuži M. P. i traži, da se uništi oporuka iza pok. D. P. tvrdeć, da ostaviteljeva naredba posljednje volje od 13. ožujka 1884 nije pismena oporuka, jer ju oporučitelj nije podpisao, niti svojim rukoznakom providio; a nije ni ustmena, jer oporučitelj nije očitovao svoju posljednju volju u prisuću svjedoka, koji bi u isti čas prisutni bili; a sastavak oporuke da je tek poslje podpisao, a da svjedoci nisu prisutni bili; da oporučitelju pismeni sastavak oporuke nije pročitan bio.

Tuženica je tečajem razprave tvrdila, da tužiteljica nemože više povesti tužbe, jer da je ostavina pravomoćno uručena, i jer se nije tečajem ostavinske razprave očitovala nasljednicom ab intestato i prigovorila oporuci pokojnikovoj (§§ 806, 808 o. g. z. i § 180 izpp.). — Pošto tužiteljica tvrdi, da je ostavina pokojnog joj otca uručena na temelju oporuke, i pošto tužiteljica tvrdeć u smislu § 823 ogz., da ima jednako pravo nasljedstva sa tuženicom, hoće da joj se ostavina uruči na temelju zakona: to je podnešenje tužbe na uništenje oporuke u smislu § 123 ipp. posve opravdano, a to tim više, što pravo pobijat oporuku zastarom utrnulo nije.

Što se tiče prieporne oporuke, to prilog C. ad I. nije nikakva pismena oporuka, jer je suglasnim kazivanjem svjedoka I. P., M. Ž. i S. P. dokazano, da oporučitelj oporuke nije podpisao; ali nemože se smatrati

Digitized by Google

ni ustmenom oporukom u smislu § 585 o. g. z., jer je kazivanjem svjedoka S. P. dokazano, da svi svjedoci u isti čas nisu prisutni bili, da oporuka u prisuću svih svjedoka nije bila ostavitelju pročitana, jer je svjedok S. P. za vrieme čitanja oporuke iz sobe izašao bio. Ali ni prosto čitanje gotova sastavka oporuke nemože se smatrat ustmenom oporukom po § 585 o. g. z., jer kako ovaj § odredjuje, mora tko ustmeno testira, svoju posljednju volju najprije sam potanko imenovanjem nasljednika i naznakom dielova, koje pojedinom nasljedniku ostavlja, očitovati; a ne, kako o pismenoj oporuci ustanove §§ 579 i 581 o. g. z. naglašuju, jur gotov pismeni sastavak potvrditi kao svoju posljednju volju.

Prema tomu nemože po pisaru I. M. na samu sastavljena te oporučitelju pročitana i po njem potvrdjena, ali nepodpisana oporuka u smislu § 565 o. g. z. postojati ni kao pismena ni kao ustmena oporuka, jer se iz spisa vidi, da je pokojni D. P. prihvatio onaj predlog, što su mu ga oporučni svjedoci stavili. Suviše proizlazi iz kazivanja zakletih svjedoka S. P., M. P., I. P. i M. Ž., da su svjedoci sami pokojniku predlagali, kako da oporuči, čim je neprisiljena volja oporučitelja izključena.

Kr. banski stol osudom od 23. prosinca 1886 br. 21338 preinačio je osudu prve molbe, te je tužiteljicu odbio s ovih r a z l o g a: Glasom odluke kr. kot. suda u B. od 23. srpnja 1884 br. 6272 pod A. ad I. očitovala se je tužiteljica baš na temelju iste oporuke, kojoj sada valjanost poriče, uvjetno za nasljednicu ostavine pok. D. P.; ovo očitovanje sud je primio, pa je tužiteljici uručbenom ispravom od 23. srpnja 1884 br. 6272 ostavina pokojnikova i uručena.

Pošto se je dakle sama tužiteljica na temelju te oporuke nasljedno očitovala, pa ostavinu oporučiteljevu i primila, to njoj već po tom i po § 806 i 808 o. g. z. n e p r i p a d a p r a v o t u o p o r u k u p o b i j a t i. Nu kad i taj razlog nebi stojao, to tužiteljica niti tečajem ostavinske razprave niti ove parnice nije porekla niti poriče istinitost podpisa oporučiteljeva na oporuci se nalazećeg prema propisu § 117 g. p. p.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 29. rujna 1887 br. 2189 potvrdio je osudu kr. banskoga stola.

R a z l o z i: Proti odredbam, učinjenim po sudu o poslovih sudbenosti izvanparbene bez priuzdržanja dalnjega pravnoga pretresivanja nemože se podignuti nikakova parnica, osim u onih slučajevih, gdje ili nastupe prava trećih osoba, koje pri razpravi nisu udioničtvovale, ili gdje zakon podieljuje stranci osobito pravo tužbe (§ 18 ipp.).

Zahtjev tužiteljice A. P., da se ostavinska razprava za D. P., povedena na temelju oporuke C. ad I., a napose odluka kr. kot. suda u B. od 23. srpnja 1884 br. 6272 i uručbena isprava od istoga dana (pril. A. i B. ad I.) proglase ništetnimi i da se ostavinska razprava s nova povede i razpravi na temelju zakona, posve je po § 18 ipp. neumjestan, pa

Digitized by Google

bi se morao kao neumjestan odputiti, sve da je tužiteljica dokazala, da je oporuka D. P. zaista ništetna.

U tom slučaju bila bi tužiteljica doduše vlastna pobijati parnicom obstojatnost onih prava, koja su tuženici M. P. dopitana uručbenom ispravom na temelju oporuke, ali radi toga nebi se imala povesti niti nova ostavinska razprava, niti jur dovršena ostavinska razprava te uručbenica B. ad I. proglasiti ništetnom (§ 823 ogz. i § 180 ipp.). Nu tužiteljica nije dokazala niti uztvrdjene ništetnosti oporuke.

Tužiteljica sama navadja u tužbi, da je njezin otac, pokojni sada D. P., načinio oporuku, da je nju (tužiteljicu) postavio universalnom svojom nasljednicom, ter da je svojoj supruzi M. P., sadašnjoj tuženici, ostavio pod stanovitimi stegami uživanje svoga imetka.

Tužiteljica priznaje, da je očitovanje posljednje volje C. ad I. ona ista oporuka, koju je D. P. načinio u prisutnosti svjedoka na njoj podpisanih, pa pobija valjanost ove oporuke samo s razloga, što se sastavak oporuke podpuno neslaže s očitovanom posljednjom voljom oporučitelja D. P., a napose što je u sastavku oporuke pometnjom pisca izostala ona odredba, učinjena po oporučitelju, po kojoj bi tužiteljica vlastna bila sa tuženicom zajedno stanovati u kući oporučiteljevoj, pa ako se nebi s njom slagala, izplatiti joj odpremninu od 200 for., uz koju bi tuženica imala ustupiti joj sav ostaviteljev imetak na uživanje i slobodno razpolaganje.

Predpostaviv, da je sastavak oporuke u tom pogledu zaista netočan i odnosno nepodpun, odatle ipak nesliedi, da bi se ciela oporuka imala smatrati ništetnom, osobito se valjanost oporuke C. ad I. neda pobijati ni poradi toga, što svjedoci I. P. i M. Ž. onom sgodom, kada je pisac S. M. pročitao sastavak oporuke, sadržaj istoga ugledali nisu; jer je oporuka C. ad I. po formi svojoj pismena oporuka po smislu § 579 o. g. z., pa su s toga, što se tiče bitnih formalnosti, samo propisi § 579 o. g. z., a ne oni § 581 o. g. z. mjerodavni.

Drag. Becić.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Ako se iz ostaloga sadržaja mjenice može razabrati vrieme dospietka njenoga, netreba da se radi opredieljenja toga dospietka navede godina.

Tužbom de praes. 23. prosinca 1884 br. 197068 zaišće Friderik H., da se prihvatniku Karlu D. platežnim nalogom zapovjedi, da mu plati mjen. svotu od 560 for. Tužba temelji se na mjenici, izdanoj u Beču 8. studenoga 1881, plativoj 2. veljače (godina nije navedena).

Odlukom c. k. trgov. suda bečkoga od 24. prosinca 1884 br. 197068 odredjeno bje ročište za ustmenu razpravu po mjen. pravu, ali platežni nalog nije izdan, pošto nije točno naznačeno vrieme dospielosti mjenice.

Digitized by Google

Nakon završene razprave po mjen. pravu, osudom od 15. listopada 1886 br. 124236 zabacio je trgov. sud bečki tužbu s ovih r a z l o g a:

Na ispravi u formi mjenice izdanoj u Beču 8. studenoga 1881 navodi se kao dan plateža 2. veljače, ali se nespominje godina. Pošto se iz ove isprave nerazabire vrieme dospietka mjenice, jer nije navedena godina; pošto tuženik poriče, da se tu ima razumievati 2. veljače 1882. kako tvrdi tužitelj: to ovoj ispravi manjka bitna potrebština čl. 4 al. 4 mj. z. (§ 3 toč. 4 hrv.-ug. mj. z.), pa s toga ona nije nikakova mjenica. Tim pako pada i zahtjev tužiteljev, jer se oslanja na mjenicu, koje ovdje neima.

Povodom p r i z i v a tužiteljevoga potvrdilo je c. k. prizivno sudište bečko osudom od 17. studenoga 1886 br. 16511 napadnutu osudu prvoga suda.

R a z l o z i: Po riečma i smislu ustanova mjen. zak. samo se ona isprava smie držati za mjenicu, koja ima zakonom opredieljena svojstva, i jedino na temelju ovake mjenice može se potražiti mjen. pravo. Ako manjka ovakova potrebština, pa ako se nemože na drugi način, n. p. drugom ispravom ili dokazom nadomjestiti, takova manjkava isprava nije nikakova mjenica. A čl. 4 al. 4 mj. z. postavlja kao potrebštinu, da se navede i dan plateža načinom u zakonu navedenim. Toga pako neima u ispravi pod A.; u njoj se doduše spominje dan dospielosti (2. veljače) ali ne i godina dospietka. Ako je ipak pored onoga nedostatka odredjeno bilo ročište za razpravu po mjen. pravu povodom tužbe, očevidno učinilo se je to gledeć na § 9 mj. post.; nu ovaj, ako neće da dodje u oprieku sa mjen. zak., treba da ima pred sobom samo onakove nedostatke, koji, premda ima isprava potrebštine mjenice, mogu ipak opravdati sumnju proti izdanju platežnoga naloga, n. p. mjenica je prekrižena, ili što izbrisano, itd. Nedostatak, da na mjenici A. nije navedeno vrieme dospietka, mogao bi se smatrati dokinutim, da je tuženik priznao, da se ima razumievati ona godina dospietka, koju tužitelj tvrdi, ili kad bi se to inače moglo razabrati iz isprave A. Ali nije ni jedno ni drugo; jer tuženik nieče odlučno, da bi bilo vrieme dospietka ugovoreno na 2. veljače 1882, a da je broj godine samo pometnjom izostao; to pako vrieme dospietka nemože se izvesti niti iz ostaloga sadržaja isprave A. niti iz prebiljegovanja, kao što hoće tužitelj, jer za ovakovo izvadjanje neima nikakove zakonske podloge. Zato je trebalo osudu prve molbe potvrditi.

Povodom i z v a n r e d n e p r e v i d n e ž a l b e tužiteljeve dokine c. k. vrhovno sudište bečko, osudom svojom od 25. siečnja 1887 br. 15161 ex 1886, obie osude nižih sudova, te odredi, da se izda platežni nalog, kako je bilo zamoljeno.

R a z l o z i: Tuženik prigovori, da ispravi, na koju se oslanja tužba, manjka bitna potrebština tezice, jer se u njoj nenavodi godina, u kojoj

Digitized by Google

bi se imalo 2. veljače platit mjen. svotu, po tom se niti približno nemože vrieme dospielosti iz same isprave razabrati, a usljed toga da nemože tužitelj iz isprave A. izvoditi zahtjeva po mjen. pravu. Obie niže molbe pronadjoše one prigovore temeljitimi, pa su uvažujuć je tužbu odbacile. Nu ta riešenja nižih sudova nisu zakonom opravdana. Čl. 4 br. 6 m. z. (§ 3 br. 6 hrv.-ug. m. z.) označuje bitnom potrebštinom tezice, da se navede mjesto, dan mjeseca i godina izdanja mjenice; isti taj članak pod br. 4 traži, da se u obće naznači vrieme, kada treba platit, a to vrieme plateža može se opredieliti ili na stanoviti dan, ili na vid (à vista), ili na stanovito vrieme poslje vida, na stanovito vrieme poslje dana izdatbe, ili napokon na sajam ili tržište. A pošto se u čl. 4 t. 4 mj. z. naročito neišće kao bitna potrebština za oznaku vremena plateža, da se specialno navede i godina — u oprieci prema toč. 6 cit. članka — to sliedi odatlje, da se kao bitna potrebština mjenice neima smatrati i navedenje broja godine kao roka kad dospie mjenica, ako se samo u obće prema okolnostim slučaja može iz same mjenice razabrati ustanovljeno vrieme plateža. U utuženoj mjenici, izdanoj 8. studenoga 1881 naveden je izviestni dan plateža, najme 2. veljače. Ali upravo iz toga, što ovomu datumu mjeseca nije dodan broj godine, nuždno sliedi, da se opredieliv vrieme dospietka može tu razumievati samo 2. veljače godine, koja je sliedila neposredno poslje godine kada bje izdana mjenica; jer da se je mjenica imala platit 2. veljače koje kasnije godine, to bi se ova potonja godina, već u interesu prihvatnika, tim prije bila morala naznačiti kod izdavanja mjenice. Zato osude nižih sudova, koje obie odpućuju tužbu, jer da mjenica ima nekih formalnih nedostataka, nisu u skladu sa zakonom, moraju se indi dokinuti a tužbi zadovoljiti.*

(Jur. Blätter.)

Ako je koja treća osoba, makar ovlaštena podpisala ime mjenbenog obvezanika, mora ovaj punovlastni odnošaj iz same mjenice proizlaziti.

J. S. traži mjenb. tužbom, da mu E. K. kao prihvatnica i I. M. kao izdatnik mjenice plate 160 for. spp. Na to bje izdan platežni nalog od 21. kolovoza 1886 br. 3030. Platežnomu nalogu prigovori tuženica E. K. tvrdeć, da nije tužitelju nikada dugovala 160 for.; da mjenicu A. ad I. nije podpisala, jer pisati nezna, i da nije na ovu mjenicu od tužitelja valute od 160 for. primila; a o svem tom ponudi svoju glavnu ničnu neuzvratnu prisegu, jer su joj sve ove okolnosti iz vlastitoga znanja poznate.

---

* Vidi medju ostalim slučaj mjenbeno-pravni u Mjesečniku god. 1880 str. 210. Ured.

Digitized by Google

Nakon završene razprave kr. kot. sud u Vukovaru izreče osudom od 28. svibnja 1887 br. 6753, da se platežni nalog u krieposti uzdržaje samo onda, ako se E. K. nezakune: „da nije istina, da je ona mjenicu dto. Vukovar 6. ožujka 1886 na 160 for. na odredbu J. S. podpisala, niti dala podpisati svojom privolom, niti prihvatila".

R a z l o z i: Tuženica E. K. poriče, da je utuženu mjenicu, na 160 for. glaseću podpisala, podpisati dala ili valutu primila. Pošto po tužitelju navedeni svjedoci nisu mogli posvjedočiti, da li je upitnu mjenicu tuženica podpisala i prihvatila, morala se je glede te okolnosti donieti osuda na glavnu uzvratnu prisegu (§§ 233, 265 i 266 g. p. p.). Drugi prigovor, da nije tuženica primila valute, nemože se uvažiti, jer tužitelj nije neposredni prednik tuženice, te on ima samo naledjom dokazati posjed mjenice, što je i učinio; a neuvažuju se ni ostali prigovori, jer se netiču tužitelja kao treće osobe.

Kr. banski stol osudom od 15. rujna 1887 br. 16375 usljed priziva tužiteljeva potvrdi osudu prvoga suda s r a z l o g a: Po §§ 104 i 105 m. z. nemože se mjenbeno-pravno obvezati, tko je p i s a n j u n e v j e š t tako, da nezna svoje ime vlastoručno podpisati, jer ručni znak neima u pravilu mjenbeno-pravne krieposti izim da potiče od takove osobe, koja radi mane tjelesne nemože svoga imena podpisati, a tada mora ručni znak biti ovjerovljen; ako li je pako treća osoba ma ovlaštena podpisala ime mjenbenog obvezanika, mora da se taj punovlastni odnošaj iz same mjenice vidi. Kada je odvjet. F. K., kako svjedok F. B. pod prisegom izjavljuje, na mjenicu o l o v k o m n a p i s a o ime i prezime tuženice kao prihvatnice, a njezina kći ma i njezinom privolom, preko olovkom napisanoga, tintom pisala, a nijedan od ostalih preslušanih svjedoka nije uztvrdio, da je vidio, kada je tuženica mjenicu zaista vlastoručno podpisala, na kojoj se mjenici jošte i sada vidi posve jasno pisanje njezinog imena olovkom, koji se samo prostim rukoznakom pisanja nevješte osobe u obće smatrati mora: to ima tužitelj po § 123 g. p. p. dokazati od strane tuženice porečenu istinoću njezinoga podpisa i to ili prispodabljanjem priepornoga podpisa sa drugimi pismi njezinimi kroz vještake, ili pak navratom prisege po § 267 g. p. p., nu s tim dodatkom, da je gledeć na gore spomenute ustanove mj. z. posve n e o d l u č n a okolnost, „da je tko treći ime podpisatelja sa privoljenjem ovoga napisao, ako nije on sam svoje vlastito ime u svojstvu punovlastnika supodpisao"; nu pošto tuženica nije prizvala proti u osudi sadržanoj formuli prisege, to ova mora ostati netaknutom. — S toga je prvi sud posve pravilno riešenje ove parnice od položenja ili nepoloženja tuženici navraćene glavne prisege zavisnim učinio, pa ako tuženica ovu prisegu položi, ima joj tužitelj po § 573 g. p. p. naknaditi parbeni trošak.

Milan P. Jovanović.

Digitized by Google

Ako trgovac uzme sa sobom na put čovjeka, da mu bude tumačem u općenju sa mušterijami, pa ma ga pogodio samo za proviziju, smatra se takov tumač trgov. pomoćnikom.

Trgovac B. uzeo je A. D-a, da mu bude tumačem na njegovom poslovnom putu kroz Italiju i da posreduje u općenju sa mušterijami, koje kani tamo potražiti; pak obeća, da će mu od svake škrinje vatrogasne mase, koju će tamo uz posredovanje D-ovo prodati, platit 5 for. provizije. Pošto je B. prodao 75 škrinja, tuži ga D. pred trgovačkim sudom bečkim, da mu ima platit u ime providbe 375 for. B. prigovori, da trgovački sud bečki nije nadležan razpravljati ob ovom predmetu, a sud je uvažio ovaj prigovor s r a z l o g a: Prigovor tuženikov je temeljit, jer § 39 al. 2 uvod. zak. k trgov. zak. (§ 2 al. 4 hrv. zak. od 3. listopada 1876 o sudb. trgov.-mjenb. i o postupku pred trgov.-mjenb. sudom) tiče se trgov. pomoćnika, koji neobavljaju samo posao služinčadi. Izraz „pomoćnik" znači pako na duže vrieme proračunani odnošaj medju službodavcem i službenikom, a i trgov. zak. uredjuje u poglavju o trg. pomoćnicih vrieme odpovjedi, dočim tužitelj niti netvrdi, da je njegov odnošaj prama tuženomu podvržen bio odkazu.

Prizivni sud odbacio je onaj prigovor s r a z l o g a: Tuženik u svojoj dupliki naročito priznaje, da je putujuć u poslu svom u Italiju uzeo tužitelja sobom zato, da mu (tuženiku) bude tumačem, pošto nerazumie taljanski. Tuženik je dakle uzeo u službu tužitelja, da mu bude tumačem kod prodavanja njegovih fabrikata, dakle u poslu trgovačkom; a tužitelj bijaše usljed toga kod tuženika u njegovom obrtu namještena osoba, koja nije obavljala poslove služinčadi; pošto se je pako porodio prepor o plaći medju tužiteljem i tuženikom, nadležan je trgov. sud razpravljati ob ovom preporu u smislu § 39 al. 2 uvod. zak. k trg. z., jer prema cit. zak. ustanovi nije glavna stvar, da li je pomoćnik na duže ili kraće, opredieljeno ili neopredieljeno vrieme uzet u službu, ili da li je služba njegova odkaziva ili neodkaziva.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 10. veljače 1887 br. 526 potvrdi riešenje prizivnoga suda s razloga po ovom potonjem navedenih, pa onda i s toga, što se po čl. 57 trg. zak. (§ 55 hrv.-ug. trg. z.) narav službe trgov. pomoćnika najprije opredieljuje slobodnim dogovorom ugovarajućih stranaka, pa dosliedno ako se ugovori, da će netko obavljati službu tumača kod trgov. posala, to se neprotivi zakonitomu pojmovnomu obilježju o službi trgov. pomoćnika.

Digitized by Google

C. Kazneno.

Na §§ 263 i 38 aust. k. p. (§§ 257 i 39 hrv. k. p.); § 36 k. z.

Josip P. podnese žalbu ništovnu proti osudi c. kr. zemalj. suda u Gradcu od 16. veljače 1887 br. 9017. Ovu je žalbu kasacionalno sudište bečko riešitbom od 10. lipnja 1887 br. 3193 uvažilo glede one točke u osudi, u kojoj se obtuženi proglasuje krivim kradje, izvedene na štetu Slavka A. u Zagrebu, te obtuženoga riešilo krivnje.

Razlozi: Kr. sudb. stol u Zagrebu osudom od 18. prosinca 1885 br. 13322 proglasio je obtuženoga Josipa P. krivim, da je okrao Slavka A. Prije nego li je proti ovoj osudi zagrebačkoga suda podnesena i napokon odbijena žalba ništovna bila riešena, okrade obtuženi jošte Stjepana J. i bolnicu milosrdne braće u Zagrebu; a zatim pobjegne u Gradac, ukrade ovdje vrednih stvari Marije S. i Karla E., te bijaše radi ove kradje, koja je počinjena nakon izrečene osude u Zagrebu, osudjen po gradačkom zem. sudu. Državno odvjetničtvo gradačko nije predložilo ni prije ni na glavnoj razpravi, da se obtuženik progoni radi toga, što je okrao Slavka A., premda se vidi iz spisa, da je znalo za tu kradju, jer je predsjednik na razpravi izrekom konstatovao, da je Josip P. bio radi te kradje odsudjen. A niti nije u smislu § 263 k. p. (§ 257 hrv. k. p.) potaknuto bilo, da si tužitelj pridržaje pravo, da samostalno progoni obtuženoga. Radi ove kradje (kod Slavka A.) kao i radi zaiskana kriva svjedočanstva, koje stoji s ovom kradjom u savezu, premda sbog toga nebijaše u Zagrebu obtužen, poveden je kaz. postupak proti Josipu P. kašnje, najme kad je zagreb. sudb. stol zaiskao, da mu se obtuženi izruči. Na ovom postupku osniva se napadnuta ova osuda, koja odklanja prigovor, da je pravo držav. odvjetničtva progoniti sbog toga utrnulo, i to odklanja s toga, jer da se pojam okrivljenja u smislu § 263 k. p., koji se, kako misli prvi sudac, izvodi iz § 38 k. p. (§ 39 hrv. k. p.), nemože uporaviti na ovaj slučaj. Kasacionalno sudište nemože ovoga mnenja (prvoga sudca) odobriti.

U § 263 k. p. razumieva se pod okrivljenjem to, da se je pojavila činjenica, iz koje se radja sumnja proti obtuženomu, da je počinio djelo kaz. zak. zabranjeno, koje nedolazi u obtužnici niti se radi njega progoni. Istina, nemože se svaka obtuženoga sumnjičeća izjava kao okriva u smislu § 263 k. p. uzeti, i to ne radi posljedica, koje su po ovom paragrafu spojene sa tim, da se muče predje preko takove činjenice. Ali prema § 36 k. z. nemože se dvojiti, da kaz. osuda izrečena proti ovozemcu radi delikta počinjena u inozemstvu, i pošto je ta osuda, kao u ovom slučaju, konstatirana na razpravi povedenoj u ovozemstvu radi drugoga delikta, da dakle takova osuda predočuje okrivu. U § 36 k. z. veli se, da se tuzemac i radi zločinstva, počinjena u inozemstvu, neima nikada predati

Digitized by Google

zemlji inostranoj, nego da se ima s njim postupati po austr. k. z., i da se osude stranih kaz. oblasti neimaju u pojedinom slučaju u tuzemstvu ovršiti. Ova načela imadu se uporaviti i naprama zemljam krune ugar., kako naredjuje odpis minist. pravosudja od 6. listopada 1869 br. 12131.

Državno odvjetničtvo imalo je dakle predložiti, da se razprava i osuda protegne i na kradju, počinjenu na štetu Slavka A., ili si je imalo pridržati pravo samostalno progoniti okrivljenoga radi ove kradje. Sud nemože na to pozivati držav. odvjetničtva, jer sud dolazi da se bavi kakovim deliktom istom kad predloži progon drž. odvjetničtvo, ili tko je onim djelom povredjen. Kakove nastaju posljedice, ako drž. odvjetničtvo šuti, jasno izrazuje § 263 al. 2 k. p. Pravo progoniti obtuženoga radi spomenute kradje je utrnulo. Ako bi se htjelo mučanje tužitelja tako tumačiti, da si pridržaje samostalni progon, to nebi imalo smisla, jer se u § 263 k. p. normirani priuzdržaj postavlja kao uvjet samostalna progona te opredieljuje za to zaporni rok. Stoji pravilo, da bez predloga za progon neima priuzdržaja, a bez ovoga da nije dopušten nikakov dalnji progon. — S ovih razloga moralo se zadovoljiti žalbi ništovnoj glede ove točke, te dokinuv napadnuti dio osude moralo se obtuženoga radi kradje kod Slavka A. po § 259 toč. 3 k. p. (§ 250 toč. 3 hrv. k. p.) odriešiti. — Izreka suda glede obtužbe radi prevare ostaje netaknutom.

A pošto je dokinuta osuda glede kradje, mora se takodjer u osudi prvoga suda sadržana izreka o kazni kao ništetna dokinuti te i glede ove (kazne) nova osuda izreći. Nu pošto je prvi sud, ustanovljivajuć kaznu radi zločinstva prevare na temelju § 202 k. z., uvažio otegoćujuće i olahkoćujuće okolnosti, koje se sve tiču zločinstva kradje, a pošto se ove usljed promienjena stanja stvari više nemogu u obzir uzeti, to se obtuženi obzirom na § 265 k. p. (§ 259 hrvat. k. p.) osudjuje na tamnicu od šest mjeseca.

(Allg. öst. G.-Ztg.)

§ 306 k. z Što ako se odnese čovječja lješina iz groba?

Okružni sud u Litomjericah odriešio je osudom od 1. kolovoza 1885 br. 7047 Antuna K. od obtužbe, podignute proti njemu, jer da se je učinio krivcem prestupka § 306 k. z. Proti osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je c. k. kasaciono sudište bečko rješitbom od 12. prosinca 1885 br. 11303 zabacilo.

Razlozi: Prvi sud smatra dokazanim, kako se vidi iz razloga njegove osude, da je Antun K., grobar u Ch., koji u ostalom u ovom svojstvu još niti jednu godinu nesluži, 25. siečnja 1885 dozvolom župnika a na izviestnom mjestu groblja, kopao grob za Većeslava J.; da je kopajuć do 1 metra dubljine naišao na lies djeteta, o kojem nije prije ništa znao; da je onaj mrtvački lies (sanduk) otvorio hoteć se osvjedočiti, da

Digitized by Google

li je lješina već strunula, pak videć da nije, opet je lies zatvorio, postaviv ga kraj groba i daskami pokrio. A kad je sliedećega dana pokojni Većeslav J. u svoj grob bio položen, spusti Antun K. i djetinji lies sa lješinom u isti grob i zasu tada oba liesa zemljom.

Prvi sud povodom ovih konstatovanih činjenica odrieši Antuna K. obtužbe, da je kriv prestupka § 306 k. z.; a to odriešenje jest temeljito, te se neosniva na nikakovoj pravnoj bludnji. Jer premda bi za učin prestupka § 306 k. z. bilo dovoljno, da tko samovlastno iz groba uzme čovječju lješinu, a da nije to učinjeno ni od obiesti ni od zlobe; ipak je prvi sud u nazočnom slučaju uzeo dokazanim, da Antun K. nije radio samovlastno, nego po nalogu svoga predpostavljenoga t. j. župnika; da se je prevario neznajuć, da se na onom mjestu groblja nesmie jošte kopati, jer nebijaše nikakova znaka, da je ondje mrtvo tielo zakopano, pošto je bilo sve travom zarašteno; da je kopajuć na ovom mjestu našao lies djeteta, koji je izvadio i otvorio, ali samo da se osvjedoči, nije li lješina već strunula, a pošto je zemlja bila smrznuta, te on nemogaše do sliedećega dana, kad se je imao Većeslav J. zakopati, iskopati novi grob; da je napokon lies sa lješinom djeteta položio u grob, gdje je bio i Većeslav J., te oba liesa zasuo zemljom. Odavlje se vidi, da djelo Ant. K. nebijaše takovo, koje bi svaki mogao sam od sebe kao nedopušteno razpoznati, ili da je Antun K. propustio raditi po naredbi, koju bi morao kao grobar po svom zvanju i poslu znati, a to sve išće se po § 233 k. z. za učin prestupka.

Poslovanje

kr. sudova prve molbe u Hrvatskoj i Slavoniji tečajem g. 1886.

I. Poslovni izkazi nižih sudova podneseni prema obstojećim propisom kr. banskomu stolu o poslovanju u g r a d j a n s k i h pravnih predmetih u god. 1886 pokazuju sliedeće podatke:

A. k o d k r. s u d b e n i h s t o l o v a.

Ukupni broj podnesaka zajedno sa zaostatci od g. 1885 iznašao je 59661, više za 5023 nego u g. 1885; od tih ostalo je neriešenih 607. — Uskladjenih parnica bilo je 1362, od ovih je ostalo neriešenih 2085. — Ostavinskih razprava bilo je u tečaju 597, od kojih je ostalo u razpravljanju 169; a stečaja 123, od tih je 86 ostalo u tečaju.

B. k o d k r. k o t a r s k i h s u d o v a.

Ukupni broj podnesaka zajedno sa zaostatci od god. 1885: 546796 poslovnih komada. Od ovih riešeno 542003; 10303 parnica, od ovih riešeno 9188; 17361 ostavinskih razprava, od ovih riešeno 11711; 27903 tutorstva, od ovih riešeno 5308 i 626 skrbništva, od ovih riešena 242.

Digitized by Google

Prema god. 1885 povećalo se je poslovanje u znatnijoj mjeri kod kotarskih sudova glede broja podnesaka i uskladjenih parnica, a umanjilo se je glede ostavinskih razprava. Uslied toga može se postignuti uspjeh poslovanja sudova prve molbe u gradjanskih pravnih predmetih u obće povoljnim smatrati; a izkazani zaostatci mogli su se tečajem ove godine po malo odvaliti.

II. O poslovanju u kaznenih stvarih tečajem god. 1886 pokazuju izkazi sliedeći uspjeh:

A. kod kr. sudbenih stolova bilo je godine 1886: a) poslovnih komada 79757, od kojih je riešeno 79368, a ostalo neriešeno 389; b) stvari kaznenih 12133, od kojih je riešeno 9454, ostalo neriešenih 2679; c) glavnih razprava 4066.

Prema g. 1885 bilo je: a) poslovnih komada manje 2571, b) kaznenih slučajeva manje 531, c) riešenih podnesaka manje 2664 d) riešenih kaznenih slučajeva manje 316, e) neriešenih podnesaka više 93, f) neriešenih kaznenih slučajeva manje 215, g) glavnih razprava manje 514.

B. kod kr. kotarskih sudova bilo je godine 1886: a) poslovnih komada sa zaostatci od g. 1885 186591, od kojih je riešeno 184532, zaostalo 2059; b) stvari kazn. u prekršajih sa zaostatci od g. 1885 59086, od kojih je riešeno 52409, zaostalo 6677.

Prema god. 1885 bilo je: a) poslovnih komada više 14652, b) kaznenih slučajeva manje 706, c) riešenih podnesaka više 15699, d) riešenih kazn. slučajeva manje 2107, e) neriešenih podnesaka manje 1047, f) neriešenih kaz. slučajeva više 1401

VIESTNIK.

(Načelne odredbe ob upravi središnje kaznione u Zenici i ob izvršbi kazne u njoj.) Sbornik zakona i naredaba (Gesetz- und Verordnungsblatt) za Bosnu i Hercegovinu donosi u kom. XX. br. 75 naredbu bosansko-hercegovačke zemalj. vlade od 5. studenoga 1887 br. 63777/III., koja sadržaje načelne odredbe ob upravi središnje kaznione u Zenici i ob izvršbi kazne u njoj. Naredba je odobrena previšnjim riešenjem od 13. listopada 1887. Bitne ustanove ove važne naredbe jesu sliedeće:

Središnjom kaznionom u Zenici upravlja ravnatelj; vrhovnu upravu i vrhovni nadzor vrši zem. vlada u Sarajevu. Osudjeni na kazan tamnice ili težke tamnice preko godine dana smještaju se u ovoj kaznioni. Ovo je pravilo. Iznimice pako mogu se u njoj smjestiti kaznenici bez obzira na kategorije kazne slobode i na trajanje kazne, kao što se može kazna tamnice i preko godine dana dosudjena u drugoj kaznioni odsjedjeti. — Kaznenici moraju raditi, a neimaju prava na kakov dio zasluzbe; nu može im se dati kakova nagrada ili dar u novcu. Ako kaznenik tjelesno ili duševno oboli, dolazi prema okolnostim u zavodsku bolnicu ili u ludnicu, pa mu se ovdje probavljeno vrieme računa u trajanje kazne, izim da je bolest simulirao.

Za ovrhu kazne valjaju ove ustanove: Dosudjena kazan ovršuje se u centralnom zavodu u Zenici: 1. samotnim zatvorom odmah pri nastupu kazne; 2. zatvorom skupnim, ali su odieljeni noćju i u vrieme kad nerade; 3. pre-

Digitized by Google

mještenjem u posredni zavod. — Svaki novo nadošli kaznenik ide odmah u samotni zatvor, koji traje u pravilu tri mjeseca; nu ovaj se može prema okolnostim skratiti na dva pače i na jedan mjesec, ali ista tako protegnuti i preko tri mjeseca. Samo ako bi se htio produžiti preko jedne godine, mora to potvrditi zem. vlada. Ako bi samotni zatvor neposredno bio pogibeljan tjelesnomn ili duševnomu zdravlju kaznenika, neima se uporaviti; a treba ga prekinuti, čim liečnik opazi i prijavi takovu pogibelj. U jednom i drugom slučaju treba da se nenastupljeni ili prekinuti samotni zatvor ovrši u prvoj polovici vremena, što se ima u kaznioni probaviti. — Kao disciplinarna kazna može se samotni zatvor uporaviti dok god traje kazna. — U samotnom zatvoru kaznenik radi i smie čitati knjige; svećenik, učitelj i liečnik da ga posjete, ako je moguće svaki dan, ali barma tri puta na nedjelju; ostali pako činovnici koliko im dopuštaju njihovi drugi poslovi.

Kaznenici pretrpiv samotni zatvor dolaze u skupni, tu rade zajedno, ali noćju i u vremenu kad nerade, zatvaraju se u osebne stanice. Dok zajednički rade smiju govoriti samo o stvarih, koje se tiču pošla; kad su na šetnji, razgovarati strogo je zabranjeno. — U skupnom zatvoru nalazeći se kaznenici diele se u tri razreda, a ovi u podrazrede. U I. a) kaznenici izpod 24 god., do sada nekažnjeni; I. b) kaznenici izpod 24 ged., koji bijahu kažnjeni radi prestupka ili prekršaja; I. c) izpod 24 god., koji bijahu kažnjeni radi zločinstva. II. a) kaznenici preko 24 god., ali do sada nekažnjeni; II. b) i c) preko 24 god., koji bijahu kažnjeni radi prekršaja, prestupka ili zločinstva. U III. raz. spadaju nepopravljivi. Kaznenici pojedinih razreda smještaju se noćju i kad nerade u odieljenih prostorih; a tako treba da su po mogućnosti i u crkvi te na šetnji odieljeni.

U posredni zatvor, nalazeći se izvan kružnoga zida kaznione, smještaju se kaznenici, koji su u prva dva stepena kazne probavili polovicu vremena kazne, na koju su odsudjeni; kojih ponašanje jamči da su se poboljšali, pa se s toga nije bojati, da bi pobjegli. Obćenje i razgovor medju kaznenici je slobodno. Tko u posrednom zavodu počini disciplinarni prekršaj teže vrsti, koji se mora kazniti većom kaznom nego li je stroga opomena, može se premjestiti na prvi ili drugi stepen kazne. Odsudjeni na doživotnu tamnicu ili na tamnicu preko 10 godina mogu se odobrenjem zem. vlade premjestiti u posredni zatvor, ali predlog za to nesmie se kod prvih prije minule desete, a kod drugih prije minule pete godine podnieti.

Kaznenici, koji su tri četvrtine vremena svoje kazne pretrpjeli; koji se nalaze u posrednom zatvoru, te se dobro ponašaju, mogu se uvjetno i opozivno pustiti na slobodu. Dozvolu daje zajedničko ministarstvo na predlog zem. vlade. Naravski ova se pogodnost nemože dati onim kaznenikom, koji se imadu nakon pretrpljene kazne iz Bosne i Hercegovine odpraviti. Kaznenici puštaju se na slobodu pod uvjeti, koji su sadržani u certifikatu, što no se ovakovu kazneniku uručuje, t. j. da se odmah prijavi predstojniku kot. mjesta, u kojem ima stanovati, odakle nesmie bez dozvole nikamo; da mora biti poslušan oblastim, čestito se ponašati itd. Ako se kaznenik nebi držao ovih uvjeta, može se dopust svaki čas opozvati. Ako se opozove uvjetni odpust, ima se nastaviti prekinuta dosudjena kazan, a vrieme probavljeno na slobodi neće se u ovom slučaju uračunati u kazan. Uvjetno odpušteni stoje pod policajnom pazkom i kot. oblasti imadu ih držati u evidenciji. Ako uvjetno odpušteni na slobodi doživi svršetak svoje kazne, ili umre, smatra se kazna izvršenom i odpustni certifikat dostavi upravi kaznione.

Digitized by Google

(Sa sveučilišta.) U zimskom poljeću tekuće naukovne godine 1887/8 upisano je na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu 435 slušatelja, i to: a) na fakultetu bogoslovnom: redovitih 40, vanrednih 60; b) na pravo- i državoslovnom: redovitih 192, vanrednih 30; c) na mudroslovnom: redovitih 40, vanrednih 45; pharmaceuta 28. — Dru. Juraju Vrbaniću, perovodji poglavarstva grada Zagreba, podieljena je venia legendi iz političke ekonomije na pravo- i državoslovnom fakultetu.

(Stallum agendi.) U Bakru otvorio je odvjet. pisarnu umirovljeni kot. sudac g. Mavro Pintarić; a u Osieku, gornjem gradu, Duga ulica kbr. 40, gosp. dr. Drag. Neuman.

(† Nikola Krestić), odvjetnik, predsjednik odvjetničkoga odbora u Zagrebu, član kraljevinskoga suda, bivši predsjednik hrvatskoga sabora, umro je nakon dužega bolovanja 1. prosinca o. g., u 63. godini života. — Pokojnik rodjen u Zagrebu, gdje je i najvećim dielom polazio nauke, otvori u petdesetih godina sa pokojnim M. Pricom odvjetničku kancelariju, kojom je kasnije, kad je Prica prešao u državnu službu, sam do svoje smrti upravljao te nastojao sačuvati joj onaj liepi glas, što ga je stekla bila. Bijaše sdušan u svom zvanju, vrstan pravnik. Ostavio je, vele, knjižnicu, bogatu na pravo- i državoslovnih djelih. Pokojnik je imenito od god. 1869 živo uticao u javne poslove domovine, bio opetovano izabran za predsjednika hrvatskoga sabora. — Sahranjen je 3 o. m. uz veliko učešće na zagrebačkom skupnom groblju. — Lahka mu zemlja!

(U proračunu za god. 1888) kralj. Hrvatske i Slavonije preliminirano je za nutarnju upravu 3,141.997 for.; za upravu bogoštovja i nastave 1,178.434 for., a za upravu pravosudja 1,977.317 for. — Trošak vrhovnoga sudišta, t. j. kr. stola sedmorice, ustanovljen je na 60.140 for., kr. banskoga stola na 149.191 for., za kr. sudove prve molbe (sudbeni stolovi i kotarski sudovi) 1,259.657 for., na kaznione 194.949 for.

(Kuratele i stečaji.) Prod dvie godine, po prilici, štampano je bilo u pražkom dnevniku „Politik“ otvoreno pismo, upravljeno na predsjednika prizivnoga sudišta kraljevine Češke, u kojem se spočituje, da sudovi u Pragu, dodieljivajuć kuratele i stečaje, nedrže se nikakova turnusa, nego da se neki odvjetnici opetovano imenuju kuratorima i zastupnicima u stečajih, a drugi ni jedan put, ma da im se nemože ništa prigovoriti. Usljed toga naloženo je bilo sudovom u Pragu, da se imadu u ovoj stvari strogo držati turnusa. Čini se ipak — kako pišu časopisu „Jur. Blätter“ iz Praga — da se taj nalog nije dojmio sudova, kako se je očekivalo; jer se i opetovano dižu tužbe, da se neki odvjetnici pogoduju preko mjere i potrebe, a drugi zapostavljaju. A jedan odvjetnik napose se potužio predsjedničtvu zemalj. suda pražkoga sbog toga, a ovo odredi odmah, da se strogo drži turnus. I gle za neko vrieme isti pritužitelj bijaše imenovan za curatora ad actum nepoznatih tabularnih interesenta, a radilo se je ob izknjižbi prava zaloga, uknjižena na jednoj kući u Pragu za osiguranje obveze vlastnice iste kuće, usljed koje morala je za uzdržavanje psa plaćati na godinu 52 for. — To je valjda bila osveta referenta.

Naravski da ovakovi slučajevi nemogu dignuti ugled sudova niti učvrstiti mnenje o njihovoj nepristranosti. A nuždno im treba obojega; zato bi imali sudovi dodieljivajuć ovake ili ma kake druge poslove najvećom skrupuloznošću postupati negledeć na ništo drugo nego na interese prava i radeć što išće pravičnost a nalaže ugled sudova.

Digitized by Google

Književne viesti. I. Gj. Avakumović, sada ministar pravosudja u Srbiji, napisao je, kako „Branič“ javlja, *Teoriju kaznenog prava;* do sada izdana je štampom prva svezka. Cielo djelo iznieti će sto i više tiskanih tabaka. Za predbrojnike stoji prva svezka dinar (franak). Avakumović zauzimlje odlično mjesto medju pravničkimi književnici u Srbiji Predbrojku na cielo djelo prima i uredničtvo „Braniča“.

— *Бранич. Лист за правне и државне науке.* Одговорни уредник Ђорђе А. Ненадовић. Br. 22. sadržaje ove važnije priloge književne: O uredjenju sudova u Srbiji, referat P. J. Savića; Baština i svojina ili kolektivizam i individualizam kod Srba, napisao Mato Radosavljević; Griža savesti kod krivaca, napisao H. Fery, preveo M. M. Ž. — sva tri članka jesu nastavci. Zatim donosi praktičnih slučajeva, sitnica, bilježaka. U br. 20. istoga časopisa štampana je vrlo zanimiva razprava dra. V. Bogišića o tehničkih terminih u pravu, koju će Mjesečnik donieti u sliedećem broju, jer u ovom nije mogao radi nedostajanja prostora.

— *Ustavno zakonoslovje.* Sbirka ustavnih zakona i propisa valjanih u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji. Uredio Milan Smrekar, a izdala knjižara L. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb 1887. — Ciena 1 for. 20 nč.

— *Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes in Civilsachen,* veröffentlicht auf dessen Veranlassung von der Redaction der „Allgem. österr. Gerichtszeitung“ I. Band. Zweite Auflage. Wien 1887. Manz'sche k. k. Hof-, Verlags- und Universitäts-Buchhandlung. Ciena 2 for. 50 nč.

Vrhovno sudište u Beču neograničava se samo na to, da kao najviša instancija rieša va, nego se brine i za to, da se njegove riešitbe, koje imadu načelnu važnost, ili koje su poradi osebitosti slučaja osobito zanimive, štampom publiciraju. Riešitbe ove gradjanskopravne priobćene su u dva diela: 1. riešitbe uvršćene u knjigu judikata počam od god. 1854; 2. riešitbe, koje su usljed uvedenja t. z. Spruchrepertoriuma primljene u judikatnu knjigu.

Ovaj prvi svezak ima 340 straua, a riešitbe dolazeće u prvom (102) i drugom dielu (99) odnose se na javno, gradjansko, mjenbeno i trgovačko pravo, na sudovnik, gr. p. p., na maličnі i postupak o smetanju posjeda, mandatni, mjenbeni i zakupni postupak; na stečajni, gruntovni, bilježnički i odvjetnički red i napokon na financ. pravo, imenito na zakone o pristojbah, porezih i t. d.

Izlišno bi bilo razlagati veliku važnost uredovnoga priobćivanja rješitba vrhovnoga suda. Pa znajuć to, mora se opetovano žaliti, da se do sada i kod nas nije došlo do toga, da se rješitbe našega vrhovnoga suda, barma načelne, ureda radi priobćivaju. Nu što nije do sada učinjeno, nadamo se, da će to biti u skoroj budućnosti.

Ova će sbirka riešitba zadovoljiti davno osjećanoj potrebi sudaca i odvjetnika, pak bi ju jedva trebalo preporučivati napose; kao što već ime urednika dra. Novaka jamči, da je prema svojoj važnosti i valjano uredjena; a poznata knjižara Manzova pobrinula se je za pristojan vanjski oblik.

M. P. Jovanović.

— *Przejścia miedzynarodwego prawa prywatnego* wdziejach ludzkośći. Studyum dra. Włodzimirza Pappafavy. Na poljski jezik preveo Lucijan Lipiński, javni bilježnik. U Lavovu 1886. — Ova vrstna radnja našega prijatelja i neumornoga pisca stekla je zasluženo uvaženje, što se vidi i odatlje, jer je na više jezika prevedena.

— *A propos du Caractere juridique et des Vicissitudes historiques du droit de propriété sur les oeuvres de littérature et d'art.* Etude du

Digitized by Google

docteur Vladimir Pappafava, avocat à Zara. — Ovu razpravu, poznatu i čitaocem Mjesečnika, preveo je na francezki jezik Julio Clozel, odvjet. kod prizivnoga suda u Lyonu. — Ciena 5 franaka.

— *Verwaltungsdienst.* Die Vorbildung zum höheren Verwaltungsdienste in den deutschen Staaten, Oesterreich und Frankreich. Berichte und Gutachten veröffentlicht vom Verein für Socialpolitik.

— *Zur Geschichte und Kritik des bäuerlichen Gemeindebesitzes in Russland.* Napisao dr. Ivan Keuszler. Treći dio. Svršetak: riešenje problema (zur Lösung des Problems). — Dosadanja dva svezka ovoga djela stekla su veliku hvalu.

— *Rechtsstudium und Prüfungsordnung.* Ein Beitrag zur preussischen und deutschen Rechtsgeschichte. Von Prof. Dr. L. Goldschmidt. — Ciena 9 mar.

— *Voltaire und die französische Strafrechtspflege* im 18. Jahrhunderte. Ein Beitrag zur Geschiche des Aufklärungszeitalters. Von E Hertz. — Ciena 12 mar.

Imenovanja. Kr. kot sudci: Hinko Gregorčić u Vukovaru, Josip Divild u Vinkovcih i Antun Rotter u Rumi imenovani su viećnicima kr. sudb. stola te ostaju na svojih sadanjih mjestih; Svetoslav Gaj imenovan je viećnikom kr. sudb. stola u Zagrebu, a Todor Velenderić viećnikom sudb. stola u Osieku. — Dr. Ivan Malin imenovan je tajnikom kr. zem. vlade extra statum; Herman Nickerl prislušnikom; Grgur Bakalović i Josip Krulc perovodnimi vježbenici u obsegu kr. zem. vlade.

U *Dalmaciji* imenovani su: Marcel Ljubić viec. tajnikom kod zem. suda u Zadru; pristavima kotar suda: Artur Persicalli za Benkovac, Eugen Torre za Drniš, Augustin Bogdanović za sv. Petar na Braču, Matija Bojanić za Metković, Antun Jagodić za Pag, te napokon Petar Gligo, Marin Šilobrčić, Antun Dobrac i Vjekoslav Salvi.

Premještenja. Kot. sudac Stjepan Hegedić iz Krapine u Sisak; Pavao Mariašević iz Bakra u Karlovac; dr. Ignjat Klemenčić iz Varašdina u Bakar, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Ivan Semitekolo, sudb. pristav iz Varašdina kot sudu u Stubicu; Petar Kušt, sudb. pristav iz Zlatara sudb. stolu u Varašdin.

U *Dalmaciji:* Pristavi: Melkior Bassegli-Gučetić iz Benkovca u Cavtat i Isak Tolentino iz Metkovića u Korčulu.

Stečaji. Josip I. Müller, neprotok. trgovac u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i m. u. im odvjet. Franjo Verovski, zam. odvjet. dr. I. Springer. — R. pr. 22. veljače 1888.

— Ignjat Kohn, vlastnik internacionalnih specialiteta u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i pr. u. im. odvjet. dr. St. Andriević, zam. odvjet. A. Zoričić. — R. pr. 11. siečuja 1888.

Ovomu broju priloženo je i KAZALO, iznoseće jedan štampani tabak.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google